JEAN M. AUEL

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

KELIONĖ PER LYGUMAS

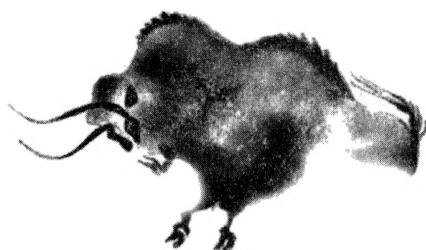

Jean M. Auel

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

KELIONĖ PER LYGUMAS

Ketvirtoji serijos „Žemės vaikai“ knyga

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
GIEDRĖ TARTĖNIENĖ

UDK 821.111(73)-31
Au25

Versta iš: Jean M. Auel
The Plains of Passage: Earth's Children, Book Four
Bantam Books, 2002

ISBN 978-609-403-680-4

Lenorai,
paskutinei sugrįžusiai,
kurios bendravardė
pasirodo šiuose puslapiuose,
ir Michaeliui,
kuris nekantriai jos laukė.
Taip pat Dustinui Joyce'ui ir Wendy,
su meile.

PADĖKOS

Kiekviena iš šešių „Žemės vaikų“ serijos knygų kėlė savus iššūkius, tačiau rašant ketvirtąją – „Kelionę per lygumas“ – ieškoti informacijos buvo ir sunkiausia, ir įdomiausia. Teko dar kartą grįžti į Čekoslovakiją, vykti į Vengriją, Austriją ir Vokietiją, keliauti palei Dunojų (Didžiąją Motiną Upę). Taip pat ieškant informacijos apie ledynmečio atmosferą daug laiko praleidau bibliotekose.

Jaučiuosi skolinga šviesios atminties Brno antropologijos instituto Čekoslovakijoje garbės direktoriui daktarui Janui Jelinekui už nuolatinę geranorišką pagalbą ir įžvalgas bei pastabas apie gausius to regiono vėlyvojo paleolito artefaktus.

Esu dėkinga daktarui Bohuslavui Klimai iš *Archeologicky Ustav CSAV* už nuostabias vyno iš jo vynuogynų netoli Dolny Vestonicų degustacijas, bet dar labiau už tai, kad jis negailėdamas dalijosi viso gyvenimo žiniomis ir informacija apie pačią svarbiausią pirmykščių žmonių gyvenvietę.

Norėčiau padėkoti daktarui Jiriui Svobodai iš *Archeologicky Ustav CSAV* už naujausias žinias apie šiuolaikinių žmonių ankstyvuosius protėvius, gyvenusius daugiau nei prieš dvidešimt penkis tūkstančius metų, kai ledas dengė ketvirtį pasaulio.

Daktarė Olga Soffer yra viena geriausių Amerikos eksperčių, tyrinėjančių žmonių gyvenimą vėlyvajame paleolite Centrinėje ir Rytų Europoje. Jaučiuosi be galo dėkinga už tai, kad ji pateikė man naujausių mokslinių darbų rezultatus, įskaitant tyrimus apie keramiką, seniausią žmonijos istorijoje meną.

Noriu padėkoti daktarui Milfordui Wolpoffui iš Mičigano universiteto už įžvalgas apie žmonių populiacijos išsidėstymą šiauriniuose žemynuose per paskutinį ledynmetį. Tada šiuolaikinių žmonių protėviai susitelkė tam tikrose teritorijose, o didesnė dalis sausumos, nors ir turtinga gyvūnų, liko neapgyvendinta.

Kuriant išgalvotą priešistorinį pasaulį rasti būtinas dėlionės detales buvo vienas iššūkis, o jas tinkamai sudėti – visai kas kita. Ištyrinėjus visą prieinamą medžiagą apie ledynus ir juos supančią aplinką nepavyko susidaryti aiškaus vaizdo šiaurės krašto, per kurį turėjo keliauti mano veikėjai. Viena teorija prieštaravo kitai, kai kurios neatrodė gerai apgalvotos, neatitiko informacijos detalės.

Man smarkiai palengvėjo aptikus vieną aiškų ir apgalvotą mokslinį darbą apie ledynmečio pasaulį. Jame radau atsakymus į man kilusius klausimus. Sujungus iš kitų šaltinių gautą informaciją bei mano pačios spėliones pavyko sukurti vientisą veiksmo aplinką. Būsiu amžinai dėkinga R. Dale'ui Guthrie'ui už jo straipsnį „Mamutų stepių žinduoliai kaip paleontologinės aplinkos indikatoriai“ (psl. 307–326, publikuota žurnale *Paleoecology of Beringia,* red. *Y. David M. Hopkins, John V. Matthews, Jr., Charles E., Schweger* ir *Steven B. Young, Academic Press,* 1982). Šitas straipsnis daugiausiai prisidėjo prie knygos vientisumo, visapusiškumo ir suprantamumo.

Kadangi gauruotieji mamutai simbolizuoja ledynmetį, teko įdėti nemažai pastangų, kad šie priešistoriniai storaodžiai atgytų. Ieškojau visko, ką tik įmanoma rasti apie mamutus. Kadangi jie artimai susiję su šiuolaikiniais drambliais, vienu pagrindinių šaltinių tapo daktarės Cynthia Moss parašyti „Dramblių prisiminimai: trylika metų dramblių šeimoje“ (*Elephant Memories: Thirteen Years in the Life of an Elephant Family, William Morrow amp; Co., Inc.,* 1988). Esu skolinga

daktarei Moss už jos daugybės metų triūsą – išsamią, įdomią ir lengvai skaitomą knygą.

Rašytojas ne tik renka informaciją, reikia rūpintis ir rašymo stiliumi, ir bendra darbo kokybe. Būsiu amžinai dėkinga *Crown Publishing Group* vykdomajai vadybininkei Laurie Stark, kuri pasirūpino, kad užbaigtas rankraštis taptų geros kokybės knyga. Ji buvo atsakinga už visas keturias mano knygas. Šiame besikeičiančiame pasaulyje aš džiaugiuosi pastovia kokybe, kurią toms knygoms suteikė ši moteris.

Dar esu dėkinga vyriausiajai redaktorei ir viceprezidentei Betty A. Prashker. Ji yra viena geriausių redaktorių, kuri griežtai, o gal motiniškai padeda rankraštį paversti galutine knygos versija.

Nuoširdžiausiai dėkoju pasaulinio lygio agentei Jean V. Naggar, kuri literatūros olimpiadoje susišluotų visus aukso medalius.

Galiausiai, negaliu žodžiais išsakyti meilės ir dėkingumo Ray'ui Auelui.

STILIZUOTA MOTERS FIGŪRĖLĖ. **Graviruota mamuto iltis. Aukštis – 15,5 cm. Predmostai, Moravija, Čekija**

PRAGRĘŽTA, ABSTRAKČIAIS RAŠTAIS DEKORUOTA LAZDA. **Rasta Laugerie Haute. Saugoma Les Euyzie muziejuje, Dordogne, Prancūzijoje**

ŽEMĖS VAIKAI

PRIEŠISTORINĖ EUROPA
PER LEDYNMETĮ
Ledynų paplitimas ir pakrančių pokyčiai
10 000 metų tarpstadijinio atšilimo
Viurmo apledėjimo metu,
Pleistoceno eros pabaiga,
35000-25000 metų pr. Kr.

LIŪTĖS GALVUTĖ.
Degtas molio lipdinys. Aukštis – 4,5 cm.
Dolni Vestonicai, Moravija, Čekija

MOTERS GALVUTĖ
Mamuto ilties skulptūrėlė. Aukštis – 4,8 cm
Dolni Vestonicai, Moravija, Čekija

Mamutojų vasaros susirinkimas
Ašuočių stovykla
Sarmunojai
Hadumos medžiotojai
Sesuo Upė
Šaramudojai
Didžioji Motina Upė
Apleista stovykla
BERANO JŪRA

1

Pro priekyje tvyrojusį dulkių rūką moteris pastebėjo kažką judant ir susidomėjo, ar tik ne vilką pamatė liuoksint. Sunerimusi, suraukusi antakius ji dirstelėjo į palydovą, paskui vėl ėmė dairytis vilko, stengdamasi ką įžiūrėti pro pustomas dulkes.

– Jondalarai! Žiūrėk! – parodė ji į priekį. Kairėje pusėje jau buvo galima įžiūrėti blyškius kelių kūgiškų palapinių kontūrus, vos ryškėjančius pro sausą smėlėtą vėją. Vilkas sėlino prie kažkokių dvikojų būtybių, kurios vos pradėjo ryškėti dulkėse ir laikė tiesiai į juos nukreiptas ietis.

– Man regis, upę pasiekėme, tačiau nesame vieninteliai, panorę čia įsirengti stovyklą, Aila, – tarstelėjo vyras ir truktelėjęs pavadį sustabdė arklį.

Moteris savo arkliui davė ženklą sustoti įtempdama šlaunų raumenis – šis vos juntamas spaudimas buvo toks nevalingas, kad ji nė nemanydavo valdanti gyvulį.

Aila išgirdo iš Vilko gerklės sklindant grėsmingą urzgimą ir pastebėjo, kad jo poza iš gynybinės stovėsenos pasikeitė į agresyvią. Žvėris buvo pasiruošęs pulti! Moteris sušvilpė aštriu, išskirtiniu švilpesiu, primenančiu paukščio riksmą, tačiau tokio paukščio, kurio klykiant niekas nėra girdėjęs. Žvėris, pamiršęs pasalūnišką persekiojimą, šoko prie moters, sėdinčios ant arklio.

– Vilke, greta! – tarė ji, kartu duodama komandą ranka. Vilkas nubidzeno greta pelėkos kumelės, o vyras ir moteris raiti ant arklių lėtai artinosi prie žmonių, stovinčių tarp jų ir palapinių.

Aršus, šuoringas vėjas, nuo žemės pakėlęs smulkias lioso dirvos dulkeles, sūkuriavo aplink trukdydamas geriau įžiūrėti ietis laikančius žmones. Aila perkėlusi koją nušoko nuo arklio ir, atsiklaupusi prie Vilko, viena

ranka apkabino jį per keterą, kita – per krūtinę, kad žvėrį nuramintų ir prireikus sulaikytų. Moteris juto, kaip burzga jo gerklė, užčiuopė nekantrią įtampą raumenyse, išduodančią pasiruošimą šokti. Ji dirstelėjo į Jondalarą. Plonas dulkių sluoksnis buvo nugulęs aukštaūgio pečius bei ilgus linų spalvos plaukus, o tamsrudį jo ristūno kailį nudažė kiek įprastesne gelsva, šiai arklio rūšiai būdingesne spalva. Jiedvi su Yhaha atrodė panašiai. Nors buvo pati vasaros pradžia, stiprūs vėjai, atūžę nuo ledyno šiaurėje, jau išdžiovino platų stepių ruožą pietuose.

Aila pajuto, kaip jos laikomas vilkas įsitempia, paskui pamatė, kaip iš už ietis laikančių žmonių išlenda būtybė, apsirengusi taip, kaip svarbiai ceremonijai apsirengtų mamuta: kaukėta, su tauro ragais, o apdarai ištapyti ir papuošti paslaptingais simboliais. Mamuta jų pusėn nuožmiai papurtė lazdą ir suriko:

– Nešdinkitės, blogio dvasios! Palikit šią vietą!

Ailai pasidingojo, kad pro kaukę girdi moters balsą, tačiau nebuvo tuo visiškai tikra; vis dėlto reikalavimas buvo išrėktas mamutojų kalba. Mamuta vėl metėsi jų link purtydamas lazdą, o Aila bandė sutūrėti Vilką. Tada kostiumuota būtybė pradėjo progiesmiu skanduoti ir šokti, purtydama lazdą ir aukštai keldama kojas spėriai paėjėdavo jų link, paskui atsitraukdavo atgal, tarsi mėgintų juos įbauginti ir nuginti šalin. Vis dėlto jai pavyko išgąsdinti bent jau arklius.

Aila nustebo, kad Vilkas buvo pasiruošęs pulti, – vilkai retai grasina žmonėms. Prisimindama anksčiau stebėtą gyvūno elgesį Aila pagalvojo, jog supranta, kodėl jis toks įsitempęs. Mokydamasi medžioti ji ilgai stebėjo vilkus, žinojo, kad jie prieraišūs, švelnūs ir ištikimi savo gaujai, tačiau visada gindavo iš savo teritorijos svetimuosius, pasitaikydavo, kad nugalabydavo kitus vilkus, kad apgintų tai, kas, jų manymu, priklausė gaujai.

Pūkuotam vilko jaunikliui, kurį Aila surado ir parsinešė į mamutojų žeminę, gauja tapo Liūto stovykla; kiti žmonės jam atrodė svetimi vilkai. Vos ūgtelėjęs jis jau urgzdavo ant paviešėti užsukusių žmonių. Dabar, nepažįstamoje teritorijoje, tikriausiai kitos gaujos plotuose, visiškai natūralu pasiruošti gintis vos pamačius svetimus žmones, ypač priešiškai nusiteikusius ir dar su ietimis. Kodėl šios stovyklos gyventojai išsitraukė ietis?

Ailai skanduotė pasirodė lyg girdėta, paskui moteris suprato kodėl. Giedama buvo šventa senovine kalba, kurią mokėjo tik mamutos. Aila

suprato ne viską, prieš jai išeinant Mamuta buvo tik pradėjęs ją mokyti tos kalbos, tačiau susigaudė, kad garsaus skandavimo prasmė iš esmės ta pati kaip ir žodžių, išrėktų anksčiau, nors ir labiau įtikinamų. Tai buvo tarsi prašymas keistam vilkui ir arkliažmogių dvasioms pasitraukti ir palikti žmones ramybėje. Tai raginimas grįžti į dvasių pasaulį, kur jiems ir priklauso būti.

Zelandoniškai, kad stovyklos žmonės nesuprastų, Aila papasakojo Jondalarui, ką kalba mamuta.

– Jie mano, kad mes dvasios? Na taip, žinoma! – atrėžė tas. – Turėjau susiprasti. Jie mūsų bijo. Štai kodėl grasina ietimis. Aila, tikriausiai mums tai nutiks kaskart pakeliui sutikus žmonių. Mes pripratę prie gyvūnų, tačiau daugumai niekada nė netoptelėjo, kad arkliai ar vilkai gali būti kas daugiau nei maistas ir kailiai.

– Ir mamutojai vasaros susirinkime iš pradžių buvo sutrikę. Jiems prireikė laiko priprasti prie minties, kad galima prijaukinti arklius ir vilką, tačiau jie priprato, – atsakė Aila.

– Kai pirmąkart atsimerkiau tavo urve slėnyje ir pamačiau, kaip tu padedi Yhaha atsivesti Lenktynininką, pamaniau, kad liūtas mane nudėjo ir pabudau dvasių pasaulyje, – prisipažino Jondalaras. – Tikriausiai ir man derėtų nulipti nuo arklio ir parodyti jiems, kad aš žmogus ir nesu prisitvirtinęs prie Lenktynininko kaip kokia arkliažmogio dvasia.

Jondalaras nulipo, tačiau laikė pavadį, pritvirtintą prie savadarbių pakinktų. Lenktynininkas kragino galvą ir stengėsi atsitraukti nuo besiartinančio mamutos, kuris vis dar purtė lazdą ir garsiai skandavo. Yhaha nuleidusi galvą stovėjo už klūpančios moters, lietė ją savo snukiu. Arkliui valdyti Ailai nei pakinktų, nei virvių nereikėjo. Kumelei nukreipti pakako spustelėjimo kojomis ir kūno judesių.

Nugirdęs kelis keistos kalbos, kuria kalbėjo dvasios, garsus ir matydamas Jondalarą lipant nuo arklio, šamanas pradėjo skanduoti garsiau, meldė dvasias atsitraukti, žadėjo jų garbei atlikti specialias apeigas. Žmogus mėgino jas nuraminti ir palankiai nuteikti siūlydamas dovanas.

– Man regis, derėtų jiems pasakyti, kas mes esame, – tarė Aila. – Tas mamuta vis labiau nerimsta.

Jondalaras suėmė virvę arčiau eržiliuko galvos. Lenktynininkas buvo išsigandęs ir mėgino stotis piestu, o šūkaujantis mamuta su savo lazda

padėtį tik blogino. Netgi Yhaha, regis, pabūgo pamėklės, nors paprastai būdavo kur kas ramesnė nei jos lengvai sujaudinama atžala.

– Mes nesame dvasios, – šūktelėjo Jondalaras, kai mamuta sustojo norėdamas atsikvėpti. – Aš svečias, keliautojas, esu kelionėje, o ji, – jis parodė į Ailą, – ji mamuta, iš mamuto židinio.

Žmonės klausiamai susižvalgė, mamuta liovėsi šūkauti ir šokti, tačiau nužiūrinėdamas atvykėlius kartkartėmis vis papurtydavo lazdą. Gal jie kokios pokštus krečiančios dvasios, tačiau bent jau gali kalbėti visiems suprantama kalba. Galiausiai mamuta prabilo:

– Kodėl turėtume jumis tikėti? Kaip mums žinoti, kad neketinate mūsų apgauti? Sakai, kad ji iš mamuto židinio, tačiau kur jos žymė? Ji neturi tatuiruotės ant veido.

Dabar prabilo Aila.

– Jis nesakė, kad aš mamuta. Tik pasakė, kad aš iš mamuto židinio. Prieš išvykstant mane mokė senasis Liūto stovyklos Mamuta, tačiau aš nesu visiškai išmokyta.

Mamuta pasitarė su vyru ir moterimi, tada vėl atsisuko.

– Šitas, – tarė jis, linkteldamas link Jondalaro, – ir yra toks, kaip sako, – svečias. Nors jis kalba pakankamai gerai, jo balse girdėti svetimos kalbos tonai. Tu sakai, kad esi mamutoję, tačiau kažkas tavo kalboje nėra mamutojiška.

Jondalaras laukė sulaikęs kvapą. Aila tikrai kalbėjo ganėtinai neįprastai. Buvo tam tikrų garsų, kurių ji negalėjo ištarti, tad tardavo keistai, savitai. Būdavo visiškai aišku, ką ji nori pasakyti, ir kalbėsena nerėžė ausies, o Jondalarui netgi patiko, tačiau tai buvo pastebima. Tie garsai visiškai nebuvo panašūs į kitos kalbos akcentą; buvo šis tas daugiau ir visiškai kitokio pobūdžio. Vis dėlto tai buvo būtent akcentas, tačiau tokios kalbos, kurios dauguma žmonių niekada negirdėjo ir nė nebūtų palaikę kalba. Aila kalbėjo su akcentu sudėtingos, gomurinės, vokališkai ribotos kalbos žmonių, kurie priėmė ir užaugino našlaitę.

– Aš gimiau ne mamutojams, – atsakė Aila, tebelaikydama Vilką, nors jis liovėsi urgzti. – Buvau įdukrinta prie mamuto židinio, paties Mamutos.

Tarp žmonių pratrūko kalbos, mamuta vėl pasitarė su vyru ir moterimi.

– Jei jūs ne iš dvasių pasaulio, kaip tada suvaldai tą vilką ir priverti arklius nešti jus ant nugaros? – atvirai rėžė mamuta.

– Ne taip ir sunku, jei surandi juos mažus, – aiškino Aila.

– Skamba taip paprastai. Turi būti kažkas daugiau, – nesileido moters apkvailinamas mamuta, kuris taip pat buvo iš mamuto židinio.

– Savo akimis mačiau, kaip ji vilkiuką parsinešė į žeminę, – mėgino paaiškinti Jondalaras. – Jis buvo toks mažytis, dar žinduklis, neabejojau, kad neišgyvens. O ji maitino jį kapota mėsa ir sultiniu, žadindavo vidury nakties, visai kaip jūs darot augindami kūdikius. Kai jis išgyveno ir pradėjo augti, visi nustebo, tačiau tai buvo tik pradžia. Vėliau ji išmokė jį daryti tai, ką ji nori, – nesišlapinti, kur papuola, neteršti žeminėje, negrybštelėti vaikui, netgi jei tas skaudina. Jei nebūčiau buvęs šalia, nebūčiau patikėjęs, kad vilkus galima šitiek išmokyti, kad jie daug ką supranta. Tiesa, reikia šio to daugiau nei tik surasti juos mažus. Ji rūpinosi juo kaip vaiku. Ji yra to žvėries motina, štai kodėl jis daro viską, ko ji nori.

– O arkliai? – nenustygo greta šamano stovintis vyras, įsmeigęs akis į energingą eržiliuką ir greta jo stovintį aukštaūgį vyrą, kurio arklys klausė.

– Tas pats ir su arkliais. Galima juos daug ko išmokyti, jei surandi mažus ir jais pasirūpini. Reikia laiko ir kantrybės, tačiau jie išmoksta.

Žmonės nuleido ietis ir susidomėję klausėsi. Nebuvo girdėta, kad dvasios kalbėtų paprasta kalba, nors visi tie postringavimai apie gyvūnų auginimą buvo kaip tik tos keistos šnekos, kuriomis ir garsėjo dvasios. Žodžiai vis dar buvo kažkokie kitoniški.

Tada prabilo stovyklos moteris.

– Nieko nenutuokiu apie gyvūnų auginimą, tačiau puikiai žinau, kad mamuto židinys neįdukrina svetimų ir nepadaro jų mamutojais. Tai nepaprastas židinys. Jis skirtas tiems, kurie tarnauja Motinai. Žmonės pasirenka mamuto židinį arba yra jo pasirenkami. Turiu giminaitį Liūto stovykloje. Mamuta yra labai senas, tikriausiai seniausias gyvas žmogus. Kam jam norėti ką įsidukrinti? Nemanau, kad Lutija būtų tai leidusi. Labai sunku patikėti tuo, ką sakote, ir nematau priežasties, kodėl turėtume tai daryti.

Aila juto kažkokią dviprasmybę, neaiškumą moters kalbos manieroje arba greičiau vos pastebimame įprotyje, kuris lydėjo jos žodžius: tiesi nugara, įtampa pečiuose, neramiai suraukta kakta. Tarsi ji tikėtųsi ko nemalonaus. Tada Aila suvokė, kad tai nėra paprasta kalbos klaida: moteris tikslingai sumelavo kalbėdama; tai buvo klausime paslėpta subtili apgavystė. Dėl savo unikalios kilmės Ailą šitą suktybę permatė kiaurai.

Žmonės, kurie užaugino Ailą, buvo žinomi kaip plokščiagalviai, tačiau patys vadino save „gentimi"; jie bendravo giliai ir tiksliai, nors pirmiausia ne žodžiais. Nedaugelis suprato, kad jie apskritai kalba. Jų gebėjimas artikuliuoti buvo ribotas, todėl jie neretai būdavo užgauliojami kaip menkesni už žmones, vadinami negalinčiais kalbėti gyvuliais. Jie vartojo labai sudėtingą gestų ir ženklų kalbą.

Palyginti nedidelis kiekis vartojamų žodžių – kuriuos Jondalaras sunkiai galėjo ištarti, lygiai taip pat kaip Ailai sunkiai sekėsi susidoroti su tam tikrais zelandoniečių ir mamutojų kalbos garsais – buvo ypatingu būdu vokalizuojami ir paprastai naudoti tik kirčiui pabrėžti arba žmonių bei gyvūnų vardams. Subtiliausi kalbos atspalviai ir niuansai buvo išreiškiami laikysena, poza, veido išraiška – visa tai kalbai pridėdavo gylio ir įvairovės, lygiai kaip tonas ir moduliacija paveikia verbalinę kalbą. Su šitokia atvira ir akivaizdžia komunikavimo priemone praktiškai neįmanoma neišsiduodant sakyti netiesą: genties žmonės negalėjo meluoti.

Mokydamasi kalbėti ženklais Aila išmoko pastebėti ir suprasti subtiliausias kūno judesių ir veido išraiškos reikšmes: tai buvo būtina visiškam supratimui. Aila, su Jondalaru iš naujo pradėjusi mokytis kalbėti žodžiais ir ėmusi sklandžiai bendrauti mamutojiškai, susivokė, kad pastebi netyčinius signalus, slypinčius menkiausiuose veido ar kūno judesiuose netgi tų žmonių, kurie kalba žodžiais, nors tokie gestai nebuvo laikomi tikslinga kalbos dalimi.

Moteriai paaiškėjo, kad ji supranta daugiau negu žodžius, nors iš pradžių tai ją trikdė – tariami žodžiai ne visada sutapo su skleidžiamais signalais, o Aila nieko nenutuokė apie melą. Arčiausia, kiek ji buvo priartėjusi prie netiesos, buvo susilaikymas nuo kalbėjimo.

Pamažu ji sužinojo, kad tam tikros nedidelio melo apraiškos laikomos mandagumu. Tik pradėjusi suprasti humorą, kuris paprastai ir pasireiškė vieno dalyko sakymu turint omenyje visai ką kita, ji staiga suvokė žodinės kalbos ir ja kalbančių žmonių prigimtį. Tada gebėjimas interpretuoti nesąmoningus kūno signalus jos besivystantiems kalbos įgūdžiams suteikė netikėtą aspektą: kone slėpiningą įžvalgą to, ką žmonės iš tikrųjų nori pasakyti. Šitaip Aila įgavo neįprastą pranašumą. Nors pati meluoti ji negebėjo, nebent tik per klaidą, paprastai suprasdavo, kai netiesą sakydavo kas nors kitas.

– Liūto stovykloje nebuvo moters tokiu vardu, – Aila nusprendė kalbėti atvirai. – Vadė yra Tulija, o vadas – jos brolis Talutas.

Moteris nepastebimai linktelėjo, o Aila kalbėjo toliau.

– Žinau, kad žmogus paprastai priskiriamas mamuto židiniui, ne įdukrinamas. Mane kvietė Talutas su Neze, Talutas netgi padidino žeminę ir pastatė specialią žiemos pastogę arkliams, tačiau senasis Mamuta visus nustebino. Jis įsidukrino mane per apeigas. Pasakė, jog aš priklausau mamuto židiniui, kad aš prie jo gimusi.

– Jei atsivedei tuos arklius į Liūto stovyklą, suprantu, kodėl senasis Mamuta šitaip pasakė, – tarė vyras.

Moteris apmaudžiai į jį dėbtelėjo ir panosėje sumurmėjo kelis žodžius. Tada visi trys vėl ėmė kalbėtis. Vyras nusprendė, kad nepažįstamieji tikriausiai yra žmonės, o ne apgaudinėjančios dvasios – o jeigu ir dvasios, tai nepiktavalės, – tačiau jis netikėjo, kad jie yra tikrai tie, kas tvirtina esą. Ilgšio paaiškinimas apie keistą gyvūnų elgesį buvo per paprastas, tačiau dominantis. Arkliai ir vilkas kėlė smalsumą. Moteriai dingojosi, kad atvykėliai pernelyg lengvai bendrauja, per daug pasakoja ir yra neįprastai geranoriški, tad ji buvo tikra, jog abudu pasakė toli gražu ne viską. Ji nepasitikėjo atvykėliais ir nenorėjo turėti su jais nieko bendra. Šamanė pajėgė juos laikyti žmonėmis todėl, kad žinojo, kas galėtų tinkamiau paaiškinti ypatingą gyvūnų elgesį, ir tik todėl, kad suprato tokius dalykus. Ji buvo įsitikinusi, kad šviesiaplaukė moteris yra galinga kvieslė. Senasis Mamuta tikriausiai suvokė, kad ji gimusi su slėpininga galia valdyti žvėris. Galbūt ir vyras turi kvieslio galių? Vėliau, kai pagaliau nueis į vasaros susirinkimą, bus įdomu šnektelti su Liūto stovyklos žmonėmis, ir kiti mamutos tikrai turės ką pasakyti apie šiuodu atvykėlius. Buvo lengviau patikėti stebuklais nei absurdiška mintimi, kad gyvūnus galima prijaukinti.

Pasitarimo metu kilo nesutarimų. Moteris jautėsi nemaloniai, nepažįstamieji ją trikdė. Jei būtų geriau pagalvojusi, tektų pripažinusi, jog ji paprasčiausiai bijo. Jai nepatiko būti greta tokio atviro paslaptingų galių demonstravimo, tačiau jautėsi nugalėta. Prabilo vyras.

– Ši vieta, kur susilieja upės, yra gera vieta stovyklai. Mums puikiai pasisekė medžioklė, be to, link paupio traukia didžiųjų elnių kaimenė. Turėtų po kelių dienų pasirodyti. Mes neprieštarausime, jei jūs įkursite stovyklą netoliese ir prisijungsite prie mūsų medžioklėje.

– Vertiname jūsų pasiūlymą, – atsakė Jondalaras. – Mes apsistosime netoliese nakčiai, tačiau iš ryto turėsime iškeliauti.

Tai buvo atsargus pasiūlymas, ne toks širdingas, kokių jiedu su broliu dažnai sulaukdavo iš nepažįstamųjų, kai keliavo pėsčiomis. Formalus pasveikinimas Motinos vardu pasiūlydavo daugiau nei svetingumą. Būdavo renkamasi tarp kvietimo prisidėti, pasilikti, kurį laiką kartu pagyventi. Kur kas ribotesnis vyro kvietimas rodė mamutojų neryžtingumą, tačiau jie bent jau nebegrasino ietimis.

– Tada, Mutos vardu, bent jau su mumis pavakarieniaukite ir papusryčiaukite, – tiek svetingumo vadas turėjo pasiūlyti, o Jondalaras nujautė, kad jis būtų pasiūlęs kur kas daugiau.

– Didžiosios Motinos Žemės vardu, mielai pavakarieniausime su jumis šį vakarą, kai įsirengsime stovyklą, – sutiko Jondalaras, – tačiau išvykti privalėsime anksti.

– Kurgi taip skubinatės?

Tiesumas, toks būdingas mamutojams, Jondalarą vis dar užklupdavo netikėtai net ir šitiek laiko tarp jų pragyvenus, ypač kai nuskambėdavo iš nepažįstamojo lūpų. Tarp Jondalaro žmonių toks vado klausimas būtų palaikytas kiek nemandagiu; ne rimtu išsišokimu, tiesiog nebrandumo požymiu, tai yra supratimo apie subtilesnę ir ne tokią tiesmuką suaugusiųjų vartojamą šneką stoka. Dabar Jondalaras jau žinojo, kad tarp mamutojų tiesumas ir atvirumas laikomi visiškai deramais, o įtartina yra atvirumo stoka, nors jų papročiai nebuvo tokie visiškai atviri, kaip kad atrodė. Subtilumas egzistavo. Svarbu, kaip išreikši tiesumą, kaip tai priimsi ir kas liks nepasakyta. Toks atviras smalsumas, kurį pademonstravo šios stovyklos vadas, tarp mamutojų buvo visiškai priimtinas.

– Aš vykstu namo, – atsakė Jondalaras, – ir kartu veduosi šią moterį.

– Koks skirtumas – diena ten, diena šen?

– Mano namai toli vakaruose. Nebuvau... – Jondalaras stabtelėjo pamąstyti, – ketverius metus, o dar visus metus užtruks, kol grįšiu, jei pasiseks. Pakeliui teks kirsti keletą pavojingų upių ir ledyną, tad nenoriu tas vietas pasiekti netinkamu metų laiku.

– Vakaruose? Atrodo, jūs keliaujate į pietus.

– Taip. Mes traukiame prie Berano jūros ir Didžiosios Motinos Upės. Paskui keliausime į aukštupį.

– Prieš kelerius metus mano pusbrolis keliavo tenai norėdamas mainytis daiktais. Jis pasakojo, kad žmonės, gyvenantys prie upės, taip pat vadina ją Didžiąja Motina, – ėmė pasakoti vyras. – Pusbrolis manė, jog tai ta pati upė. Nuo čia jis ėjo į vakarus. Nežinia, kaip toli į aukštupį norite nukeliauti, tačiau yra praėjimas į pietus nuo didžiojo ledo, į šiaurę nuo kalnų vakaruose. Jei pasuktumėte tuo keliu, kelionė gerokai sutrumpėtų.

– Talutas užsiminė apie šiaurinį kelią, tačiau nė vienas nebuvo tikras, jog upė tikrai ta pati. Jei ne, kur kas ilgiau užtruksime mėgindami surasti tikrąją. Pats atėjau pietiniu keliu, tą kelią žinau. Be to, tarp upės žmonių turiu giminaičių. Mano brolis buvo susituokęs su šaramudojų moterimi, gyvenau su jais. Norėčiau dar kartą juos pamatyti, mažai tikėtina, jog proga dar kada pasitaikys.

– Mes prekiaujame su upės žmonėmis. Man dingojasi, kad kažką girdėjau apie du svetimšalius, prieš metus ar porą gyvenusius su tais žmonėmis, prie kurių prisijungė ir mamutojų moteris. Dabar prisimenu, tai buvo du broliai. Šaramudojų jungtuvių papročiai kitokie, tačiau, kiek pamenu, ji ir jos vyras turėjo susijungti su kita pora – man regis, tai buvo savotiškas įvaikinimas. Jie išsiuntė kvietimus atvykti visiems giminaičiams mamutojams. Keletas išėjo, o vieno ar poros nuo tada ir nebematėme.

– Tai buvo mano brolis Tonolanas, – tarė Jondalaras patenkintas, kad pasakojimas patvirtina jo istoriją, nors vis dar negalėjo ištarti brolio vardo nejausdamas skausmo. – Tai jis tuokėsi. Jis susituokė su Jetamija, jiems giminingą ramudojų pora buvo Markenas ir Tolija. Tolija pirmoji pramokė mane kalbėti mamutojiškai.

– Tolija yra tolima mano pusseserė, o tu esi vieno iš jos vyrų brolis? – vyras atsisuko į seserį. – Turija, šitas žmogus yra giminaitis. Man regis, turime juos pasveikinti, – ir, nelaukdamas atsakymo, tarė: – Aš Rutanas, Sakalo stovyklos vadas. Mutos, Didžiosios Motinos, vardu, sveikiname jus.

Moteris nebeturėjo pasirinkimo. Ji nebūtų trikdžiusi brolio atsisakydama kartu su juo parodyti svetingumą, nors pagalvojo, kad vėliau tars jam žodelį kitą.

– Aš esu Turija, Sakalo stovyklos vadė. Motinos vardu, sveikiname jus čia atvykus. Vasarą vadinamės Ašuočių stovykla.

Tai nebuvo šilčiausias atvykėlių kada gautas pasveikinimas. Jondalaras pastebėjo aiškų žmonių santūrumą ir atsiribojimą. Vadė mielai pasveikino

jį „čia", konkrečiai šioje vietoje, tačiau tai buvo laikina buveinė. Jis žinojo, kad Ašuočių stovykla reiškia bet kurią vasaros medžioklės stovyklą. Mamutojai sėsliai gyveno žiemą, o ši grupė, kaip ir visos kitos, gyveno nuolatinėje stovykloje arba bendruomenėje, sudarytoje iš vienos dviejų didesnių ar kelių mažų pusiau požeminių būstų ir vadino juos Sakalo stovykla. Į ją moteris svečių nepakvietė.

– Esu Jondalaras iš Zelandonijos. Sveikinu jus Didžiosios Motinos Žemės, kurią mes vadiname Doni, vardu.

– Mamutos palapinėje turime keletą laisvų miego vietų, – tęsė Turija, – tik nežinau, ką daryti su gyvuliais.

– Jei neprieštarausite, – tarė Jondalaras, kad ir tik dėl mandagumo, – bus lengviau, jei savo stovyklą įkursime netoliese, užuot apsistoję pas jus. Labai vertiname jūsų svetingumą, tačiau arkliams reikia ganytis, mūsų palapinę jie pažįsta ir prie jos sugrįžta. Jiems gali būti nelengva ateiti į jūsų stovyklą.

– Žinoma, – su palengvėjimu tarė Turija. Jai taip pat būtų buvę nelengva.

Aila suvokė, kad jai taip pat reikia atsakyti į vadų pasveikinimą. Vilkas atrodė kur kas mažiau įsitempęs, tad Aila atsargiai paleido jį iš glėbio. „Negaliu visą laiką tupėti čia žvėrį apsikabinusi", – pamanė ji. Moteriai atsistojus, jis norėjo ant jos krūtinės uždėti savo letenas, tačiau ji judesiu parodė liautis.

Netiesdamas rankų nei siūlydamas prieiti arčiau Rutanas pasveikino Ailą atvykusią į jo stovyklą. Panašiai į pasveikinimą atsakė ir viešnia.

– Aš esu Aila iš mamutojų, – pasakė ji ir pridūrė: – Iš mamuto židinio. Sveikinu jus Mutos vardu.

Savo sveikinimą pridėjo ir Turija: kalbėjo ji išsisukinėdama, kvietimą apsistoti apribojo tik šia vieta, taip kaip ir kviesdama Jondalarą. Aila atsakė mandagiai. Ji būtų norėjusi sulaukti daugiau draugiškumo, tačiau spėjo, kad negali tų žmonių kaltinti. Suvokimas, kad gyvūnai savo noru keliauja su žmonėmis, gali bauginti. Ne kiekvienas pajėgia taip mielai priimti keistas naujoves kaip Talutas, suvokė Aila ir skausmingai pajuto, kaip jai trūksta mylimų Liūto stovyklos žmonių.

Aila atsisuko į Jondalarą.

– Vilkas nebesijaučia toks įsitempęs. Manau, jis manęs klausys, tačiau reikėtų ko nors jam pririšti, kol esame netoli šios stovyklos, be to, ir ateičiai, kad galėčiau jį sulaikyti, jei sutiktume žmonių, – tarė ji zelandoniškai, nes nesijautė galinti laisvai kalbėti šioje mamutojų stovykloje. – Gal ko nors kaip tas pavadėlis, kurį padarei Lenktynininkui, Jondalarai. Vieno mano krepšių dugne yra pakankamai atliekamos virvės ir juostų. Ketinu jį mokyti šitaip nereaguoti į svetimus, jis turi išmokti pasilikti ten, kur noriu aš.

Vilkas turėjo suprasti, kad pakeltos ietys reiškia grasinimą. Aila vargiai galėjo kaltinti plėšrūną, kad šoko ginti žmonių ir arklių, kurie buvo keistos jo gaujos nariai. Jo požiūriu, tai buvo visiškai suprantama, tačiau nereiškė, jog yra priimtina. Jis negali prie visų žmonių, kuriuos pasitaikys sutikti kelionėje, artintis taip, lyg jie būtų svetimi vilkai. Ji turi jį išmokyti keisti savo elgesį, santūriau sutikti nepažįstamus žmones. Netgi šitai sugalvojusi ji ėmė svarstyti, ar atsiras kitų žmonių, pajėgsiančių suprasti, kad vilkas reaguos į moters norus arba kad arkliai leis žmonėms apsižergti jų nugaras.

– Tu pasilik su juo, o aš atnešiu virvių, – tarė Jondalaras.

Vis dar laikydamas Lenktynininko pavadį, nors eržiliukas nusiramino, Jondalaras ant Yhaha nugaros pritvirtintame krepšyje paieškojo virvių. Stovyklos priešiškumas kiek sumažėjo, žmonės kiek atsipalaidavo. Iš to, kaip jie stebėjo atvykėlius, atrodė, kad baimę pakeitė smalsumas. Yhaha taip pat nusiramino. Kuisdamasis krepšiuose Jondalaras ją pakasė, paglostė, švelniai pakalbino. Jis labai mylėjo šitą tvirtą kumelę, ir nors jam patiko Lenktynininko linksmumas, vyras žavėjosi ramia Yhaha kantrybe. Jaunąjį eržiliuką kumelė veikė raminamai. Vyras Lenktynininko pavadžio virvę pririšo prie juostos, kuria buvo pritvirtinti kumelės nešulių krepšiai. Jondalaras dažnai pasvajodavo, kad galėtų valdyti Lenktynininką taip, kaip Aila valdo Yhaha, be jokių pavadžių ir apynasrių. Vis dėlto jodinėdamas eržiliuku jis pajuto stulbinamą arklio odos jautrumą, išsiugdė tinkamą sėdėseną ir pradėjo vadovauti Lenktynininkui kojų spaudimu ir sėdėjimo pozomis.

Aila su Vilku apėjo kumelę iš kitos pusės. Tiesdamas virvę Jondalaras tyliai pasakė:

– Neprivalome čia pasilikti, Aila. Juk dar ne naktis. Galim susirasti kitą vietą prie šios ar kitos upės.

– Manau, bus neblogai, jei Vilkas pradės pratintis prie žmonių, ypač nepažįstamų ir ne itin draugingai nusiteikusių. Aš sutinku pasisvečiuoti. Jie mamutojai, Jondalarai, mano žmonės. Gal čia paskutiniai mamutojai, kuriuos matau? Smalsu, ar jie keliauja į vasaros susirinkimą? Gal galėtų nunešti žinią Liūto stovyklai?

Aila su Jondalaru savo palapinę pasistatė netoli Ašuočių stovyklos, kiek aukštėliau palei didelį upės intaką. Jie nuo nešulių išlaisvino arklius ir paleido juos ganytis. Stebėdama, kaip gyvuliai pradingsta vėjo sukeltoje dulkių migloje, Aila akimirką pajuto nerimą, kad jie nenuklystų toliau nuo stovyklos.

Moteris ir vyras atkeliavo dešiniuoju didelės upės krantu, tačiau kiek atokiau vandentakio. Upė tekėjo į pietus, vingiavo lyguma, raitėsi ir sukiojosi žemėje išskobdama gilų griovį. Laikydamiesi stepių aukštėliau upės slėnio keliautojai galėjo traukti tiesiau, tačiau atvirose lygumose teko kęsti nesilpnėjantį vėją, piktesnę saulę, įkyresnį lietų.

– Ar čia ta upė, apie kurią pasakojo Talutas? – pasiteiravo Aila, vyniodama miego kailius. Vyras įkišo ranką į vieną kuprinių ir ištraukė didelį plokščią mamuto ilties gabalą su įrėžtais ženklais. Jis dirstelėjo į tarsi aprūkusį dangų, kuris švytėjo nepakeliamai ryškia, tačiau išsisklaidžiusia šviesa, paskui į dulsvą nežinomą kraštovaizdį. Buvo vėlyva popietė, tik tiek jis galėjo pasakyti.

– Nėra kaip išsiaiškinti, Aila, – tarė Jondalaras, dėdamas žemėlapį atgal. – Nematau jokių orientyrų, o apie atstumą įpratau spręsti keliaudamas pėsčiomis. Lenktynininkas juda visai kitokiu greičiu.

– Nejaugi iš tikrųjų užtruksime visus metus, kol pasieksime tavo namus? – paklausė moteris.

– Sunku pasakyti. Priklauso nuo to, ką rasime pakeliui, su kokiais sunkumais susidursime, kaip dažnai teks sustoti. Jei grįšime į Zelandoniją tokiu laiku kitąmet, manykime, kad mums pasisekė. Dar nė nepasiekėm Berano jūros, kur baigiasi Didžioji Motina Upė, o teks įveikti visą kelią iki jos ištakų ledyne ir dar toliau, – kalbėjo Jondalaras. Jo akys, ryškios,

neįprasto atspalvio mėlynumo, atrodė sunerimusios, o kaktoje susimetė Ailai gerai pažįstamos nerimo raukšlės.

– Teks kirsti keletą didelių upių, tačiau labiausiai mane gąsdina ledynas, Aila. Jį reikia įveikti tada, kai ledas kietai sušalęs, vadinasi, turime jį pasiekti dar neatėjus pavasariui, o jis visada nenuspėjamas. Toje pusėje pučia stiprūs pietų vėjai, kurie giliausią įšalą gali per dieną atšildyti iki tirpsmo. Tada sniegas ir ledas viršuje aptirpsta ir ima lūžinėti kaip supuvęs medis. Atsiveria plačios griovos, virš jų sulūžta sniego tiltai. Ledu pasrūva tirpsmo upokšniai, netgi upės, kartais pranykstančios giliose skylėse. Tada labai pavojinga, o šitaip nutikti gali staiga. Dabar vasara, ir nors žiema atrodo kažin kur, mums teks keliauti toliau nei manome.

Moteris linktelėjo. Nebuvo prasmės net galvoti, kaip ilgai truks kelionė ar kas nutiks sutikus Jondalaro gentį. Geriau galvoti apie kiekvieną prasidėjusią dieną ir planuoti tik dieną, dvi į priekį. Dabar nereikia jaudintis dėl Jondalaro žmonių, svarstyti, ar jie priims ją kaip savišką, taip, kaip mamutojai.

– Norėčiau, kad vėjas liautųsi pūtęs, – mestelėjo ji.

– Man irgi pabodo ryti žvyrą, – atsiliepė Jondalaras. – Kodėl mums neaplankius mūsų kaimynų, pažiūrėkim, gal gausim ko geriau pavalgyti.

Eidami į Ašuočių stovyklą jie pasiėmė Vilką, tačiau Aila jo nė per pėdą nepaleido. Jie prisijungė prie netoli ugnies susirinkusių žmonių. Virš laužo ant iešmo buvo pamautas didelis kumpis. Kalba mezgėsi lėtai, tačiau neilgtrukus smalsumas tapo šiltu susidomėjimu, baimingas santūrumas užleido vietą gyvam pokalbiui. Nedaugeliui žmonių, gyvenančių tose prieledyninėse stepėse, pasitaikydavo proga išvysti ką nors nauja, tad jaudulys dėl šito atsitiktinio susitikimo Sakalo stovykloje dar ilgai kurstys diskusijas ir skatins kurti pasakojimus. Aila susibičiuliavo su keletu žmonių, ypač su jauna moterimi, neseniai pagimdžiusia mergytę. Mažoji jau sėdėjo be motinos pagalbos ir garsiai juokėsi, tuo žavėdama visus, o labiausiai Vilką. Jaunoji motina iš pradžių labai sunerimo, kai žvėris nusižiūrėjo jos vaiką ir ėmė dėmesingai juo rūpintis, tačiau kai energingai lyžčiojama mergytė ėmė džiaugsmingai kikenti, o žvėris buvo švelnus ir santūrus, netgi kai mažoji saujomis sugriebė žvėries kailį ir truktelėjo, visi nustebo. Kiti vaikai taip pat nekantravo paliesti laukinį žvėrį, tad greitai Vilkas jau žaidė su mažaisiais. Aila paaiškino, kad žvėris užaugo su Liūto stovyklos vaikais

ir tikriausiai jų pasiilgo. Jis visada buvo itin švelnus su pačiais mažiausiaisiais ar silpniausiaisiais ir, atrodė, supranta skirtumą tarp netyčinio ką tik pradėjusio krapinėti kūdikėlio pernelyg karšto apkabinimo ir tikslingo truktelėjimo už uodegos ar ausies. Pirmuosius veiksmus žvėris kantriai pakentė, o už antruosius atsimokėdavo įspėjamai urgzdamas arba švelniai grybšteldamas. Skriaudiko odos žvėris dantimis nepažeisdavo, tačiau leisdavo suprasti, kad galėtų.

Jondalarui užsiminus, kad jie neseniai išvyko iš vasaros susirinkimo, Turija ir Rutanas pasisakė, kad juos užlaikė būtinybė taisyti žeminę; kitaip ir patys jau seniai būtų stovykloje. Vadas kamantinėjo Jondalarą apie keliones ir Lenktynininką, o daugybė žmonių klausėsi. Atrodė, jie nelabai trokšta kamantinėti Ailą, tad moteris per daug ir nesisiūlė. Mamuta būtų norėjęs pasivedėti Ailą nuošaliau ir pasišnekučiuoti apie paslaptingesnius dalykus, tačiau Aila mieliau liko stovykloje. Jiems išeinant, netgi vadė buvo draugiškesnė ir labiau atsipalaidavusi, tad Aila paprašė jos, kad, kai galiausiai pasieks vasaros susirinkimą, perduotų Liūto stovyklos žmonėms jos meilę ir linkėjimus. Tą naktį Aila gulėjo nemiegodama, daug galvojo. Ji džiaugėsi, kad įveikė kilusias dvejones ir prisijungė prie stovyklos, nors jos nariai nebuvo ypač svetingi. Atsiradus progai įveikti kažko keisto ir nežinomo baimę, žmonės susidomėjo ir troško sužinoti kuo daugiau naujienų. Ir ji pati suprato, kad keliaujant tokioje neįprastoje draugijoje galima sulaukti nepalankios visų pakeliui sutiktųjų reakcijos. Aila nežinojo, ko tikėtis, tačiau jau nebeabejojo, kad ši kelionė bus kur kas didesnis iššūkis nei ji įsivaizdavo.

2

Kitą rytą Jondalaras nekantravo išvykti kuo anksčiau, tačiau Aila prieš iškeliaudama norėjo dar kartą pamatyti naujus bičiulius, kuriuos susirado Ašuočių stovykloje, tad, Jondalarui vis labiau nekantraujant, moteris gerokai užtruko atsisveikindama. Kai jie pagaliau pajudėjo, buvo jau kone vidudienis.

Atvirų pievų, švelniai banguojančių kalvų ir tolimų horizontų kraštas, kuriuo jie keliavo palikę vasaros susirinkimą, po truputį kilo aukštyn. Greitas intakas, srūvantis iš aukštumos, energingesnis nei vingiuojanti didžioji upė, vėjo išsijotoje lioso dirvoje išsigraužė gilią vagą stačiais krantais. Nors Jondalaras norėjo keliauti į pietus, ieškodami patogios vietos persikelti jie buvo priversti sukti į vakarus, paskui – į šiaurės vakarus.

Kuo labiau teko nukrypti nuo kelio, tuo irzlesnis ir nekantresnis darėsi Jondalaras. Mintyse jis vis abejojo, ar teisingai pasirinko ilgesnį maršrutą į pietus, užuot leidęsis jau daugiau nei kartą svarstytu keliu į šiaurės vakarus, juo labiau kad tą kryptį rinktis siūlė ir upė. Tiesa, šitos upės jis nežinojo, tačiau jei kelias daug trumpesnis, tikriausiai derėjo juo ir eiti. Jei tik jis būtų garantuotas, kad tuo keliu tikrai iki pavasario pasieks ledyną vakaruose, prie Didžiosios Motinos Upės ištakų, būtų jį ir pasirinkęs.

Tai būtų reiškę atsisakyti galimybės pamatyti šaramudojus, tačiau argi tai svarbu? Teko pripažinti, kad jis tikrai nori juos pamatyti. Jis to laukia. Jondalaras netgi nebuvo tikras, ar jo sprendimą keliauti į pietus tikrai lėmė noras grįžti pažįstamu, todėl saugesniu keliu, ar troškimas pamatyti žmones, kurie tapo jam šeima. Vyras nerimavo galvodamas apie pasekmes, kurias gali turėti netinkamas pasirinkimas. Jo savigraužą nutraukė Aila:

– Jondalarai, man regis, galime keltis čia, – tarė ji. – Atrodo, į krantą kitapus nebus sunku užlipti.

Jie buvo atsidūrę prie upės vingio ir sustojo įvertinti padėties. Lanku sukanti, sūkuriuojanti, greita srovė buvo giliai įsirėžusi į kalvos kraštą, ir toje vietoje atsirado aukštas, status skardis. Vidinėje posūkio pusėje, priešingame krante, žemė iš vandens kilo pamažu, atsivėrė siauras kietai suplūktos pilkai rudos dirvos paplūdimys, pakraščiuose apaugęs krūmais.

– Manai, arkliams pavyks nusileisti šiuo skardžiu?

– Manau, jiems pavyks. Giliausia upės vieta turėtų būti šitoje pusėje, kur ji įsirėžusi į krantą. Sunku pasakyti, koks čia gylis, ar arkliams reikės plaukti. Būtų geriau, jei ir mes nuo jų nuliptume ir plauktume, – atsakė Aila, o tada, pastebėjusi, kad Jondalaras atrodo nepatenkintas, pridūrė: – Jei ne per gilu, galime persikelti raiti. Nemėgstu, kai mano drabužiai sušlampa, tačiau visai nenoriu nusirengti.

Jie paragino arklius žengti žemyn labai stačiu kraštu. Gyvuliai klupo, kanopos slydo smulkia grūdėta dirva, ir jie tiesiog pliūkštelėjo į vandenį, kur juos pagriebė ir nunešė greita srovė. Buvo giliau, nei Aila manė. Arklius akimirką apėmė panika, tačiau jie apsiprato su nauja aplinka ir pradėjo kapanotis prieš srovę link nuožulnaus kito kranto. Jiems ėmus kilti krantu, Aila pasidairė vilko. Atsigręžusi pamatė jį vis dar ant aukšto skardžio, inkščiantį ir amčiojantį, bėgiojantį pirmyn ir atgal.

– Jis bijo šokti į vandenį, – tarė Jondalaras.

– Nagi, Vilke! Pirmyn, – kvietė Aila. – Tu moki plaukti, – tačiau jaunasis vilkiukas graudžiai inkštė ir bėgiojo pabrukęs uodegą.

– Ko jis nerimauja? Juk anksčiau kėlėsi per upes, – pastebėjo Jondalaras, nusivylęs dar viena gaišatimi. Tą dieną jis tikėjosi įveikti nemažą atstumą, tačiau, atrodė, visos aplinkybės jį tik stabdė. Jie vėlai iškeliavo, paskui teko sukinėtis, daryti lankstą į šiaurę ir vakarus, ta kryptimi, kuria jis nenorėjo eiti, o dabar Vilkas išsigando upės. Drauge Jondalaras žinojo, kad po šitokio pasiplaukiojimo privalu sustoti ir patikrinti kuprinių turinį, nors jos buvo itin tankiai suaustos ir vandens praleisti neturėjo. Dar erzino ir tai, jog jie sušlapo, artėjo vakaras. Vyras juto, kaip vėsta vėjas, ir žinojo, kad reikia pasikeisti drabužis, o dabar dėvimus būtina išdžiovinti. Vasaros dienos buvo gana šiltos, tačiau naktį ošiantis vėjas vis dar nešė stingdantį ledo alsavimą. Poveikis didžiulio ledyno, kuris kalnų aukščio ledo plokštėmis

prislėgė šiaurines žemes, buvo juntamas visame žemės rutulyje, tačiau šaltose stepėse tai pasireiškė itin stipriai. Jei dar būtų diena, jie galėtų keliauti šlapiais drabužiais; bejojant vėjas ir saulė būtų juos išdžiovinę. Jondalaras vis tiek gundėsi traukti į pietus, vien tam, kad įveiktų numatytą atstumą.

– Ši upė greitesnė nei ankstesnės, be to, jis negali prie jos prieiti. Reiktų šokti, o to jis niekad anksčiau nėra daręs, – paaiškino Aila.

– Ką ketini daryti?

– Jei nepavyks padrąsinti jo šokti, turėsiu grįžti jo pasiimti, – atsakė moteris.

– Aila, esu tikras, jei kiek pajojėtume, jis šoktų ir mus pasivytų. Jei apskritai ketinam šiandien nors kiek pasistūmėti, reikia eiti.

Pamatęs Ailos veide deginančią nuostabos ir pykčio miną Jondalaras panoro susigrąžinti savo žodžius.

– Ar tu norėtum būti paliktas tik todėl, kad ko nors bijai? Jis nenori šokti į upę, nes anksčiau nieko panašaus nėra daręs. Ko iš jo tikėjaisi?

– Aš tik turėjau omeny... juk jis vilkas, Aila. Vilkai nuolat kerta upes. Jam tereikia priežasties įšokti. Jei jis mūsų nepasivys, grįši. Nė negalvojau siūlyti jį palikti kitame krante.

– Tau nereikės nerimauti, jog teks grįžti Vilko vėliau. Aš pasiimsiu jį dabar, – atkirto Aila ir nusisukusi nuo vyro paragino Yhaha bristi į vandenį.

Vilkiukas vis dar inkštė, uostinėjo nuo arklių kanopų aplūžusią žemę ir žvalgėsi į arklius bei žmones kitoje vandens pilno griovio pusėje. Kai arklys įbrido į srovę, Aila vėl pašaukė vilką. Maždaug pusiaukelėje Yhaha pajuto, kaip žemė dingsta iš po kojų. Ji išsigandusi sužvengė, mėgino rasti tvirtesnę atsparą.

– Vilke, ateik. Vilke! Nagi, čia tik vanduo. Šok! – ragino Aila, mėgindama baikštų žvėrį įvilioti į sūkuriuojančią upę. Ji nuslydo Yhaha nuo nugaros nusprendusi, kad nuplauks link stataus kranto. Vilkas pagaliau sukaupė drąsą ir šoko. Jis pūkštelėjo į vandenį sukeldamas purslus ir pradėjo plaukti moters link.

– Štai taip! Šaunuolis, Vilke!

Yhaha traukėsi atgal, stengėsi rasti kelią, o Aila, ranka apkabinusi Vilką, mėgino ją pasiekti. Jondalaras taip pat jau buvo čia pat, iki krūtinės įbridęs į vandenį ramino kumelę ir traukė link Ailos. Visi kartu jie laimingai pasiekė kitą krantą.

– Geriau paskubėkim, jei šiandien ketinam dar kiek nueiti, – pasakė Aila vis dar pykčiu blyksinčiomis akimis, vėl besistengdama užlipti ant kumelės.

– Ne, – sulaikė ją Jondalaras. – Niekur neisim, kol tu nepasikeisi tų šlapių drabužių. Be to, manau, derėtų nušluostyti arklius, o gal ir Vilką. Šiandien pakankamai toli nukeliavom. Galime nakčiai apsistoti čia. Ketverius metus užtrukau, galiu ir dar ketverius užtrukti, kol grįšiu namo, svarbu tik, kad saugiai parsivesčiau tave.

Moteris pakėlė galvą, ir mėlynose Jondalaro akyse nušvitusi meilė ir susirūpinimas ištirpdė paskutinius jos pykčio likučius. Ištiesusi rankas ji palenkė prie savęs jo galvą ir pajuto tą pačią nuostabą, kurią juto pirmą kartą jam priglaudus savo lūpas prie jos lūpų. Tuomet vyras parodė, kas yra bučinys. Aila pajuto nenusakomą džiaugsmą žinojimo, kad ji iš tikrųjų keliauja kartu su juo, į jo gentį, jo namus. Ji mylėjo labiau nei mokėjo išsakyti, ypač dabar, po ilgos žiemos, kai jau manė, kad vyras jos nemyli ir iškeliaus vienas.

Jondalaras taip išsigando dėl Ailos vėl jai įšokus į upę, kad dabar spauste spaudė ją prie savęs. Jis mylėjo ją labiau nei manė, kad iš viso įmanoma mylėti. Iki Ailos Jondalaras nė negalvojo, kad pajėgia šitaip branginti kitą žmogų. Kartą jos vos neprarado. Tada vyras buvo įsitikinęs, kad Aila ketina pasilikti su juodaodžiu besijuokiančiomis akimis, ir negalėjo ištverti minties, kad dar kartą gali ją prarasti. Dviejų arklių ir vilko draugijoje, pasaulyje, kuris iki tol nenutuokė, kad gyvūnus galima prijaukinti, vyras su mylima moterimi glėbyje stovėjo viduryje bekraščių šaltų ganyklų, kuriose veisėsi didžiulė gyvūnų įvairovė, tačiau retai pasitaikydavo žmonių, ir svarstė apie kelionę, kuri ves per visą žemyną. Būdavo, kad vien nuo minties apie kokią nors skriaudą moteriai jį užvaldydavo tokia baimė, kad kvapą užimdavo. Tokiomis akimirkomis jis troško, kad galėtų amžinai laikyti apkabinęs Ailą. Jondalas juto jos kūno šilumą, jos godžią burną prie savo lūpų, juto, kaip kyla geismas. Tik šitai turės palaukti. Moteris buvo sušalusi ir šlapia; jai reikia sausų drabužių ir šilumos. Šitos upės krantas yra tokia pat gera vieta apsistoti kaip ir bet kuri kita, o jei kurtis dar per anksti, ką gi, jie turės laiko išsidžiovinti šlapius drabužius ir rytoj į kelią leisis anksti.

– Vilke, padėk! – sušuko Aila ir metėsi prie jaunojo žvėries norėdama atimti į odą susuktą ryšulį. – Maniau, jau išmokai nelįsti prie odos.

Jai pamėginus atimti daiktą, vilkas žaismingai įsikibo į jį dantimis ir urgzdamas ėmė sukioti galvą. Moteris paleido kitą ryšulio galą ir žaidimą sustabdė.

– Padėk! – griežtai sudraudė ji.

Ji mostelėjo ranka, tarsi norėdama suduoti jam per snukį, tačiau pusiaukelėje sustojo. Pamatęs ženklą ir išgirdęs komandą vilkas pabruko uodegą, nusižeminęs žengtelėjo link moters ir numetė ryšulį jai prie kojų inkšdamas, lyg prašydamas susitaikyti.

– Jis jau antrą kartą į juos įninka, – pasiskundė Aila, keldama ryšulį ir kitus vilko apkramsnotus daiktus. – Jis puikiai žino, kad tai draudžiama, bet, rodos, tiesiog negali atsitraukti nuo odos.

Jondalaras atėjo jai padėti.

– Nežinau, ką pasakyti. Kai liepi, jis numeta, tačiau kai tavęs nėra, paliepti negaliu, o visą laiką jį stebėti taip pat negaliu... Kas čia? Neprisimenu, kad būčiau tai matęs, – tarė jis pašaipiai ir atlaidžiai pažvelgęs į ryšulėlį, kuris buvo rūpestingai įsuktas į minkštą odą ir saugiai apvyniotas.

Truputį išraudusi Aila ryšulį greitai paėmė iš vyro rankų.

– Čia tiesiog niekutis, kurį pasiėmiau... toks... iš Liūto stovyklos, – pasakė ji ir įdėjo ryšulėlį į vienos savo kuprinių dugną.

Jos elgesys Jondalarą nustebino ir sutrikdė. Jie abu labai apribojo savo poreikius ir kelionės mantą, mažai ėmė net tokių daiktų, be kurių negalėtų apsieiti. Paketėlis nebuvo didelis, tačiau nebuvo ir mažas. Tikriausiai vietoj jo galima buvo paimti kitų reikmenų ar drabužių. Ką gi ji gabenasi?

– Vilke! Liaukis!

Stebint, kaip Aila vėl traukia link žvėries, Jondalarui beliko nusišypsoti. Jam atrodė, kad Vilkas tyčia netinkamai elgiasi, erzina, nori, kad Aila prieitų prie jo, žaidžia su ja. Jis surado jos stovyklavietės batus, minkštus mokasinus primenantį apavą, kuriais ji kartais dėl patogumo apsiaudavo įsirengtoje stovyklavietėje, ypač jei žemė būdavo įšalusi, šlapia ar drėgna, o moteris norėdavo išvėdinti ar išdžiovinti įprastą, kietesnį savo apavą.

– Nebežinau, ką su juo daryti! – įpykusi šūktelėjo Aila, grįždama prie zelandoniečio. Ji rankoje laikė paskutinį padaužiškos Vilko išdaigos įrodymą ir rūsčiai žvelgė į niekdarį. Vilkas slinkosi artyn, iš pažiūros atrodė atgailaujantis, inkštė ir dėjosi suprantąs, kad nuliūdino savo šeimininkę. Vis dėlto galima buvo įžvelgti, kad išdaigininkas tik apsimeta esąs susikrimtęs. Jis žinojo, kad moteris jį myli, ir tą akimirką, kai jos širdis suminkštės, jis vėl prie jos prislinks ir džiaugsmingai šokčiodamas kvies žaisti. Vilkas, nors jau suaugusio vilko ūgio, tik ne toks stambus, buvo dar visai jaunas. Jis gimė žiemą, per anksti. Jo motina buvo vieniša vilkė, kurios patinas žuvo. Paprastai vilko kailis būna melsvai pilko atspalvio – jį sukuria kiekvieno plaukelio baltos, rusvos, rudos ir juodos juostos, suformuojančios neryškų raštą, leidžiantį vilkams neregimai išnykti natūraliame krūmų, žolės, žemės, akmenų ir sniego fone, tačiau šito vilkiuko motina buvo juoda. Dėl neįprastos spalvos kitos įprastinės spalvos kailio patelės negailestingai ją engė, gaujoje suteikė jai žemiausią statusą ir pamažu iš jos išgujo. Vilko motina klajojo vieniša, kiaurus metus stengėsi išgyventi tarp kitų gaujų teritorijų, kol galiausiai rado kitą vienišių, seną patiną, turėjusį palikti savo gaują, nes jau nebespėjo medžioti ir keliauti kartu su ja. Kurį laiką jiems puikiai sekėsi. Vilkė buvo stipresnė medžiotoja, tačiau vilkas buvo labiau patyręs, jie net pažymėjo ir gynė nedidukę savo teritoriją. Gal geresnis maistas, kurio sutartinai medžiodami jie galėjo pasirūpinti, gal draugingo patino meilumas ir artumas, gal genetiniai polinkiai paskatino vilkę rujoti ne sezono metu, tačiau jos nusenęs bendras nenusiminė: neturėdamas varžovų jis noriai atsiliepė į patelės šauksmą.

Kad ir kaip liūdna, jo sustirę seni kaulai nebepajėgė pasipriešinti dar vienai atšiauriai prieledyninių stepių žiemai. Žvėris neilgai tetvėrė šaltąjį sezoną. Tai buvo sukrečianti netektis juodajai patelei, kuriai teko vienai žiemą atsivesti palikuonių. Natūrali aplinka nėra itin palanki nuo normų nukrypusiems gyvūnams. Juodoji medžiotoja gelsvai rudos žolės, gelsvarudės žemės ir vėjo gainiojamo ar pustomo sniego fone buvo pernelyg gerai matoma apdairioms, žiemą retai pasitaikančioms potencialioms aukoms. Neturėdama poros nė jokių draugiškų tetų, dėdžių, pusbrolių ir vyresnių broliukų bei sesučių, kurie padėtų išmaitinti ir prižiūrėti žindančią motiną ir jos jauniklius, juodoji vilkė vis silpo, o mažyliai vienas po kito gaišo, kol liko vienintelis. Aila pažinojo vilkus. Nuo tada, kai pradėjo medžioti

savarankiškai, ji juos stebėjo ir tyrinėjo, tačiau nežinojo, kad ta juoda vilkė, bandžiusi pavogti moters svaidykle nugalabytą šermuonėlį, badauja, kad yra žindoma patelė: tuomet nebuvo tinkamas sezonas vilkiukams atsivesti. Ailai pamėginus atsiimti šermuonėlį vilkė netikėtai puolė, tad moteris gindamasi ją nudėjo. Tada ir pastebėjo žvėries būklę, suvokė, jog ji neseniai atsivedė jauniklių. Pajutusi keistą artumą tai vilkei, kuri, kaip Aila suvokė, buvo išvaryta iš gaujos, moteris nusprendė surasti be motinos likusius vilkiukus – juk jie neturėjo juos priimti galinčios šeimos. Pasekusi vilkės pėdsakais ji rado irštvą, įropojo jos vidun ir aptiko paskutinį mažylį, dar nenujunkytą, neseniai prasimerkusį. Aila pasiėmė žvėrelį į Liūto stovyklą.

Visiems buvo didžiulė staigmena, kai Aila iš užančio ištraukė vilkiūkštį, tačiau patį pirmą kartą stovykloje ji pasirodė su arkliais, kurie jos klausė. Žmonės vis labiau pratinosi prie arklių ir prie moters, galinčios valdyti gyvūnus, todėl jiems vilkas kėlė smalsumą. Stovyklos gyventojai spėliojo, ką Aila su juo darys. Tai, kad ji žvėrį užaugino ir išmokė paklusti, privertė stebėtis ne vieną. Jondalarą vis dar stebindavo žvėries sumanumas, kone žmogiškas supratingumas.

– Aila, man regis, jis su tavimi žaidžia, – pastebėjo vyras.

Ji dirstelėjo į vilką ir nepajėgė sulaikyti šypsenos, kurią pamatęs žvėrelis viauktelėjo ir nekantraudamas pradėjo uodega plakti žemę.

– Atrodo, taip ir yra, tačiau tai nepadės man atpratinti jį viską graužti, – tarė Aila stebeilydama į apkramtytą batą. – Galiu ramiausiai jam jį atiduoti. Vis tiek jau sugadintas, gal kurį laiką Vilkas nebesidomės kitais mūsų daiktais.

Moteris sviedė vilkiukui batą, tas liuoktelėjęs sugavo jį ore – Jondalaras kone neabejojo – vilkiškai šypsodamasis.

– Geriau susikraukim daiktus, – pasiūlė Jondalaras prisiminęs, kad praėjusią dieną jie ne itin toli pasistūmėjo į pietus.

Aila apsidairė, prisidengusi akis nuo ryškios saulės, ką tik pradėjusios ropštis dangumi rytuose. Pastebėjusi Yhaha su Lenktynininku žalioje pievoje už krūmais ir medžiais apaugusio žemės plotelio, kurį gaubė upės linkis, ji savitai sušvilpė juos kviesdama; panašiu, bet kiek kitokiu švilpesiu moteris kviesdavo ir Vilką. Tamsiai geltona kumelė pakėlė galvą, sužvengė ir nušuoliavo link moters. Paskui ją bėgo jaunasis eržilas.

Žmonės išardė stovyklą, ant arklių sukrovė nešulius ir jau beveik susiruošė eiti, kai Jondalaras nusprendė pataisyti palapinės baslius viename krepšyje ir savo ietis kitame, kad krovinys geriau išlaikytų pusiausvyrą. Laukdama Aila prisišliejo prie Yhaha. Ta poza buvo abiem pažįstama ir jauki, šis susilietimas atsirado tuomet, kai jauna kumelaitė buvo vienintelė jos draugė turtingame, tačiau vienišame slėnyje. Yhaha motiną taip pat nudėjo Aila. Iki tol ji irgi medžiojo, tačiau tik svaidykle. Aila puikiai išmoko valdyti lengvai paslepiamą medžioklės ginklą ir jai netgi pavyko sulaužyti genties tabu. Iš pradžių ji medžiojo tik plėšrūnus, kurie varžėsi dėl to paties maisto ir netgi kartais gvelbdavo jį iš žmonių. Arklys buvo pirmas jos nudobtas stambus, mėsa ilgam aprūpinantis gyvūnas, ir pirmą kartą šiai medžioklei užbaigti ji panaudojo ietį. Gentyje tai būtų įskaityta kaip pirmasis grobis, jei ji būtų berniukas ir turėtų leidimą medžioti ietimi; moteris, panaudojusi ietį, nebūtų likusi gyva. Vis dėlto nudobti arklį Aila privalėjo tam, kad išgyventų, nors tikrai nenorėjo, kad į spąstų duobę įkristų žindoma kumelė. Vos pastebėjus kumelaitę Ailai jos pagailo. Moteris suprato, kad be motinos ji mirs, tačiau mintis ją auginti netoptelėjo. Nebuvo jokio pagrindo: niekas anksčiau to nebuvo daręs.

Kai įbaugintam mažam arkleliui pradėjo grasinti hienos, Aila prisiminė tą, kuri bandė nusitempti Ogos kūdikį. Aila nekentė hienų, gal dėl išbandymo, su kuriuo teko susidurti, kai prireikus vieną nudėti buvo atskleista jos paslaptis. Hienos nebuvo blogesnės už bet kuriuos kitus plėšrūnus ar maitėdas, tačiau Ailai jos atstovavo viskam, kas yra žiauru, sukta ar neteisinga. Jos reakcija anuomet buvo tokia pati, kaip ir ankstesniais kartais, o akmenys, staigiai sviesti svaidykle, tokie pat taiklūs. Vieną hieną moteris nudobė, kitas nuvijo ir išgelbėjo bejėgį gyvuliuką, tačiau šį kartą vietoj išbandymo ji susirado draugiją savo vienišumui palengvinti. Taip užsimezgė ypatingas ryšys. Ji stipriai ir švelniai mylėjo jaunąjį vilką, tačiau jausmas, kurį juto kumelei, buvo visai kitoks. Yhaha dalijosi jos izoliacija nuo kitų žmonių: jos suaugo taip artimai, kaip tik gali dvi tokios panašios būtybės. Jos viena kitą pažinojo, suprato ir pasitikėjo. Geltonoji kumelė nebuvo paprasčiausiai naudinga bičiulė, naminis gyvūnėlis ar netgi mylimas vaikas. Yhaha kelerius metus buvo vienintelė jos kompanionė, todėl tapo drauge. Pirmąjį kartą Aila užsiropštė jai ant nugaros ir nulėkė kaip vėjas visiškai spontaniškai, nieko negalvodama. Patirtas jaudulys ir

džiaugsmas paskatino jodinėti ir toliau. Iš pradžių Aila nebandė tikslingai valdyti arklio, tačiau jos buvo tokios artimos, jog sulig kiekvienu pasijodinėjimu vis geriau viena kitą suprato.

Laukdama, kol Jondalaras baigs tvarkyti kuprines, Aila stebėjo, kaip vilkas žaismingai graužia jos stovyklavietės batus, ir galvojo, kaip atpratinti jį nuo šito žalingo įpročio. Akimis ji klajojo po kasdieniškai atrodančią augmeniją. Krantas kitapus upės, kuri darė staigų vingį, buvo itin aukštas, tad žemuma šiapus kasmet užtvindavo. Vandeniui nuslūgus likdavo derlingas priemolis, puikiai tinkamas įvairiausiems krūmams, žolėms, netgi nedideliems medeliams ir sodriai ganyklai vešėti. Aila visada pastebėdavo aplinkinius augalus. Tai buvo antroji jos prigimtis – žinoti viską, kas auga, ir su išmanymu, kuris buvo taip įsišaknijęs, kad tapo kone instinktyvus, stebėti, įsiminti ir vertinti aplinką.

Ji pastebėjo meškauogių krūmelį, žemaūgį visžalį dykynių augalą nedidukais tamsžaliais odiškais lapais, aplipusį mažutėmis apvaliomis rausvo atspalvio baltomis gėlytėmis, kurios žadėjo gausų raudonų uogų derlių. Nors rūgščios, tiesiog sutraukiančios burnos gleivinę, jos suteikdavo puikų skonį verdamos kartu su kitais produktais, tačiau tai buvo daugiau nei maistas. Aila žinojo, kad šių uogų sultys itin palengvina deginantį skausmą šlapinantis, ypač jei šlapimas rausvas nuo kraujo.

Netoliese augo krienai su mažų baltų žiedelių kekėmis, kybojusiomis ant stiebų mažiais siaurais lapeliais; apatiniai lapai buvo pūkuoti, ilgi, smailėjančiais galais ir augo iš žemės. Šaknis būtų stora ir greičiausiai ilga, aitraus kvapo, aštraus, deginančio skonio. Labai nedideliais kiekiais krienai įdomiai derėjo su mėsa, tačiau Ailą labiau domino vaistinis krienų panaudojimas: jie gerino virškinimą, varė šlapimą, kaip kompresai buvo naudojami žaizdoms ir patinusiems sąnariams gydyti. Moteriai dingtelėjo, gal vertėtų stabtelti ir krienų kiek išsikasti, tačiau paskui ji nusprendė, jog neverta gaišti laiko.

Aila nedvejodama pasiėmė kasimo lazdelę pamačiusi šalavijų. Jų šaknys buvo viena iš sudedamųjų dalių ypatingos rytinės arbatos, kurią ji gėrė mėnulio metu, kai kraujuodavo. Kitu metu į arbatą ji maišė kitų žolių – auksuotųjų kopčių, kurie visada augo ant kitų augalų ir neretai juos pražudydavo. Prieš daugelį metų Iza papasakojo Ailai apie magiškus augalus, kurie tiek sustiprina jos totemo dvasią, kad apsigintų nuo bet kurio

vyro totemo dvasios ir jos viduje nepradėtų augti kūdikis. Iza vis įspėdavo niekam apie tai neprasitarti, ypač vyrams.

Aila nebuvo įsitikinusi, kad kūdikius pradeda dvasios. Ji manė, kad daugiau bendro su tuo turi vyrai, tačiau slaptieji augalai, šiaip ar taip, veikė. Kol ji gėrė ypatingąsias arbatas, joje neprasidėjo nauja gyvybė, nesvarbu, ar būdavo su vyru, ar ne. Jei įsikurtų vienoje vietoje, Ailai tai nebūtų itin rūpėję, tačiau Jondalaras aiškiai leido suprasti, kad tokioje ilgoje kelionėje pastoti būtų rizikinga.

Kasdama šalavijų šaknis ir purtydama nuo jų žemes Aila pastebėjo širdies formos lapelius ir ilgius geltonus vamzdiškus žiedelius ageratinų, padedančių išvengti persileidimo. Moteris prisiminė, kaip Iza ėjo to augalo ieškoti jai. Aila atsistojo ir nuėjo šviežiai surinktų šaknų sudėti į specialią pintinę, pritvirtintą prie vienos kuprinės viršaus. Staiga moteris pamatė, kaip Yhaha nugnyba kai kurias laukinių avižų viršūnėles. „Išvirti šitie grūdai patinka ir man“, – pagalvojo Aila, o automatiškai vaistinius augalus rūšiuojantis jos protas pridūrė, kad augalo žiedai ir stiebai gerina virškinimą.

Arkliai pridrėbė mėšlo, ir Aila pastebėjo aplink zvimbiančias muses. „Tam tikru metų laiku vabzdžiai tampa baisiai įkyrūs“, – pamanė ji ir nusprendė, kad vertėtų pasidairyti vabzdžius atbaidančių augalų. Kas žino, kokiomis vietovėmis gali tekti keliauti toliau?

Apžiūrinėdama aplinkinę augmeniją Aila pastebėjo dygliuotą krūmą, kuris, žinojo, yra pelyno atmaina, tik kartesnio skonio ir stipraus kamparo kvapo; nors vabzdžių jis neatbaido, tačiau yra kur panaudoti. Netoliese augo snapučiai dantytais lapeliais ir rausvais penkių žiedlapių žiedeliais, kurie sunokindavo gervių snapus primenančius vaisius; sausi sutrinti lapai stabdė kraujavimą ir gydė žaizdas; jų arbata gydė burnos opeles ir bėrimus; šaknys puikiai tiko viduriuojant ir nuo kitų žarnyno bėdų. Jos buvo aštraus, kartaus skonio, tačiau veikė gana švelniai, tad tiko vaikams ir pagyvenusiems žmonėms.

Dirstelėjusi Jondalaro link Aila vėl pastebėjo Vilką, tebegraužiantį jos batą. Staiga ji pertraukė savo apmąstymus ir vėl susitelkė į ką tik pastebėtus augalus. Kodėl jie prikaustė jos dėmesį? Kažkas juose atrodė svarbu. Tada ir suprato. Ji greitai stvėrė kasimo lazdelę ir pradėjo trupinti žemę aplink kartaus skonio pelyną, skleidžiantį stiprų kamparo kvapą, o paskui – aštrų, tačiau palyginti nežalingą snaputį.

Jondalaras jau sėdėjo Lenktynininkui ant nugaros ir buvo pasiruošęs joti. Jis atsisuko:

– Aila, kam renki tuos augalus? Jau reikia joti. Ar tau būtinai dabar jų reikia?

– Taip, – atsakė ji. – Ilgai netruksiu, – šūktelėjo Aila eidama prie ilgos, storos deginančio skonio krieno šaknies. – Man regis, sugalvojau būdą, kaip atpratinti žvėrį nuo mūsų daiktų, – tarė ji, rodydama į vilkiūkštį, žaismingai graužiantį tai, kas liko iš odinio bato. – Ketinu pagaminti vilkus atbaidančiųjų...

Jie pajudėjo į pietryčius nuo stovyklos, link kelrodės upės. Vėjo sukeltos dulkės per naktį nusėdo, ir gryname, aiškiame ore bekraštis dangus plytėjo iki tolimo horizonto, kuris anksčiau buvo miglotas. Aplinkui, kur tik pažvelgsi, nuo vieno žemės krašto iki kito, iš šiaurės į pietus, iš rytų į vakarus, bangavo, vilnijo, niekad nerimo žolės; keliautojus supo viena didžiulė pieva, bekraštė ganykla. Vienas kitas medis arčiau vandenviečių tik pabrėžė dominuojančią augmeniją, tačiau žole apaugusi lyguma buvo labai didinga.

Didžiulės dviejų, trijų, netgi kokių penkių mylių storio ledo plokštės dengė žemės pakraščius ir buvo užgulusios šiaurines žemes; ledas trupino akmeninį žemyno luobą ir savo neįsivaizduojamu svoriu slėgė pamatines uolienas. Į pietus nuo ledo plytėjo stepės – šaltos, sausos pievos, bekraštės, besidriekiančios nuo vandenyno vakaruose iki jūros rytuose. Visa su ledynu besiribojanti teritorija buvo didžiulė žole apaugusi lyguma. Viską, visą kraštą, nuo žemumų slėnių iki vėjo perpučiamų kalvų, buvo užliejusios žolės. Kalnai, upės, ežerai ir jūros, kurie tiekė pakankamai drėgmės medžiams, ledynmečiu buvo vieninteliai intarpai šiuose pievų nuklotuose šiauriniuose žemės plotuose.

Aila su Jondalaru pajuto, kaip lygus pagrindas pradėjo žemėti pasukus link didelės upės slėnio, nors jie vis dar buvo tolokai nuo vandens. Netrukus žmones apsupo aukštos žolės. Pro aštuonių pėdų aukščio augmeniją, tarp plunksnas primenančių viršūnėlių ir linguojančių mažutėlių, auksinių su blyškiai raudonu atspalviu žiedynų ant plonyčių melsvai

žalių stiebų netgi nuo Yhaha nugaros Aila matė ne ką daugiau nei Jondalaro galvą ir pečius. Kartkartėmis pastebėdavo tamsiai rudą keterą, tačiau Lenktynininką atpažino tik todėl, kad žinojo jį ten esant. Aila džiaugėsi keliavimo pranašumu, kurį suteikė arklių ūgis. Jei būtų tekę drožti pėsčiomis, kelionė per vėjyje banguojančias aukštas žalias žoles būtų priminusi brovimąsi per tankų mišką.

Keliauti aukšta žolė nekliudė, ji lengvai skyrėsi prieš raitelius, tačiau matyti jie galėjo tik pro artimiausius stiebus, o už nugarų žolės susiskliausdavo, nelikdavo nė pėdsakų jų įveikto kelio. Šitoks ribotas vaizdas kėlė įspūdį, tarsi žmonės būtų gabenęsi savą mažytę erdvę. Stebint vien tik ryškaus karšto šviesulio įprastą kelią per vaiskų, gilų mėlį virš galvų ir linkstančius žolių stiebelius, rodančius vėjo kryptį, buvo sudėtingiau rasti kelią ir labai lengva pasiklysti.

Jodama Aila girdėjo šlamantį vėją ir spigų uodų zvimbimą palei ausis. Tankios augmenijos apsuptyje buvo karšta ir tvanku. Nors aukšta žolė siūbavo, vėjo dvelksmas vargiai buvo juntamas. Musių zvimbimas ir šviežio mėšlo kvapas išdavė, kad Lenktynininkas ką tik išsituštino. Net jei arklys nebūtų kinkavęs vos keliais žingsniais priekyje, Aila būtų supratusi, jog šiuo keliu praėjo jaunasis eržilas. Lenktynininko kvapą moteris pažinojo taip pat aiškiai kaip ir kumelės, kuria jojo pati, bei savo pačios kvapą. Visur aplink tvyrojo sodrus puveningas dirvos ir žalias klestinčios augmenijos aromatas. Aila neskirstė kvapų į gerus ir blogus; nosimi ji naudojosi lygiai taip pat kaip akimis ir ausimis, nes puikiai išmanė, kaip uoslė gali padėti tirti ir analizuoti aplinkinį pasaulį.

Po kurio laiko nuo vienodo peizažo, nesikeičiančio ilgų žalių stiebų vaizdo, ritmiškos arklių žinginės ir karštos saulės, plieskiančios kone tiesiai virš galvos, Aila ėmė snūduriuoti; ji nemiegojo, tačiau nebuvo ir visiškai sąmoninga. Aukšti, liauni linguojantys stiebai susiliejo į vieną paveikslą, tapo tik fonu. Tada Aila pradėjo pastebėti visą kitą augmeniją. Čia augo kur kas daugiau nei tik žolės ir, kaip paprastai, moteris visiškai nesąmoningai ėmė mintimis ją fiksuoti. Tiesiog tokiu būdu ji matė supančią aplinką.

„Ten, toje atviroje vietoje, tikriausiai kokio gyvūno išvoliotoje, – svarstė Aila, – auga balandos, Nezė jas taip vadino, panašios augo ir prie genties urvo. Derėtų jų kiek pasirinkti, – mintijo ji, tačiau kol kas jokių veiksmų nesiėmė. – Ana tas augalas su geltonais žiedeliais ir lapeliais, apsivynioju-

siais aplink stiebą, yra laukinis kopūstas. Būtų neblogai vakarienei, – Aila irgi prajojo pro šalį. – Tos mėlynai violetinės gėlytės – tai pieniniai vikiai, ir šitiek daug anksčių. Smalsu, ar jau subrendusios? Tikriausiai ne. Ten, priekyje, tie platūs balti žiedynai, apvalaini, kiek rausvi pačiame viduryje, tai laukinės morkos. Atrodo, Lenktyninінkas jas kiek apmindė. Turėčiau pasiimti kasimo lazdelę, tačiau... na, ten matyti jų daugiau. Regis, čia jų daugybė. Galiu luktelti, be to, šitaip karšta, – Aila pabandė nuginti porą musių, kurios zvimbė palei nuo prakaito drėgnus plaukus. – Jau kurį laiką nematyti vilko. Įdomu, kur jis?“

Ji atsigręžė pasidairyti ir pastebėjo žvėrį sekantį įkandin kumelės ir uostinėjantį žemę. Jis stabtelėjo, pakėlė galvą, kad užuostų dar vieną kvapą, tada pragaišo žolėje kairėje. Aila pastebėjo vilko šuolio pro tankų gyvą ekraną išbaidytą didelį melsvą laumžirgį taškuotais sparneliais, plazdenantį vienoje vietoje, tarsi ją žymėtų. Neilgtrukus pasigirdo klyksmas ir sparnų plakimas, ore staigiai pasirodė didysis einis. Aila siekė svaidyklės, apvyniotos aplink kaktą. Tai buvo paranki vieta greitai ją pasiekti, be to, prilaikė plaukus, kad netrukdytų.

Kol Aila iš kapšelio išsitraukė akmenuką, didysis einis – dvidešimt penkių svarų sunkiausias stepių paukštis, žvitrus skrajūnas – jau buvo nepasiekiamas. Ji stebėjo, kaip raibas paukštis baltais tamsių sparnų galiukais didina greitį ir, ištiesęs galvą į priekį, kojas ištempęs atgal, nuskrenda. „O, kad būčiau žinojusi, ką užuodė Vilkas. Einis visiems trims būtų puikus patiekalas, ir dar nemažai mėsos liktų“, – pamanė Aila.

– Blogai, kad nebuvom greitesni, – tarstelėjo Jondalaras.

Aila pastebėjo, kaip jis lengvą ietį ir mėtyklę deda atgal į kuprinę. Linktelėjusi ji vėl apsivyniojo svaidyklę aplink galvą.

– Norėčiau būti išmokusi naudotis Bresijos metimo lazdele. Su ja kur kas greičiau. Kai pakeliui į mamutų medžioklę stovėjome prie tos pelkės, kur visi paukščiai suka lizdus, buvo sunku patikėti, kaip mikliai ji darbuojasi ta lazdele. Vienu metu galėdavo numušti daugiau nei vieną paukštį.

– Ji puiki. Tikriausiai Bresija treniravosi su metimo lazdele ne trumpiau nei tu su svaidykle. Nemanau, kad tokia patirtis įgyjama per vieną sezoną.

– Jei žolė nebūtų tokia aukšta, būčiau pastebėjusi, ką nusivijo Vilkas, ir laiku išsitraukusi svaidyklę bei akmenukų. Pamaniau, kad tikriausiai bus pelėnas.

– Turėtume atidžiau stebėti, ką Vilkas išbaido, – pastebėjo Jondalaras.

– Atrodo, atidžiai stebiu. Tiesiog nieko nematau! – pasiskundė Aila. Ji dirstelėjo į dangų, kad nustatytų saulės padėtį, o paskui pasistiebė norėdama nors ką pamatyti pro žolę. – Tu teisus. Nepakenktų pagalvoti, kaip vakarienei prasimanyti šviežios mėsos. Mačiau įvairiausių tinkamų valgyti augalų. Jau norėjau nulipti nuo Yhaha ir kiek prisirinkti, tačiau atrodo, kad jie auga visur, tad geriau kiek palauksiu, kad būtų kuo šviežesni ir neapvystų saulės kaitroje. Dar turime bizonienos kepsnio likučių iš Ašuočių stovyklos, tačiau pakaks tik vienam kartui pavalgyti, o tokiu metų laiku, kai aplinkui taip apstu šviežio maisto, nėra prasmės valgyti džiovintą kelioninę mėsą. Kada sustosime?

– Nemanau, kad esame toli nuo upės, – darosi vėsiau, o tokio aukščio žolė paprastai želia žemumose prie vandens. Kai ją pasieksim, galėsim pasidairyti vietos stovyklai, ir pamažu trauksime žemupio link, – atsakė Jondalaras.

Aukštažolių sąžalynas tęsėsi visą kelią iki upės kranto, nors ties drėgna pakrante buvo prisimaišę medžių. Keliautojai stabtelėję pagirdė arklius, nulipę numalšino ir savo troškulį, kaip samtį ir puodelį panaudodami nedidelį tankiai suaustą krepšelį. Netrukus iš žolių išnėręs vilkas taip pat pradėjo triukšmingai lakti, o paskui išsiplieke vandenyje ir, iškišęs liežuvį, sunkiai šnopuodamas įsmeigė akis į Ailą.

Aila nusišypsojo.

– Vilkui irgi karšta. Jis vis šniukštinėja, – tarė ji. – Norėčiau žinoti, ką suranda. Jis kur kas daugiau nei mes įžiūri šitoje aukštoje žolėje.

– Baisiai norėčiau, kad ji pasibaigtų prieš įkuriant stovyklą. Esu įpratęs matyti toliau, todėl čia jaučiuosi lyg įkalintas. Nenumanau, kas kur yra, o norėtųsi žinoti, kas mane supa, – atsakė Jondalaras ir pasiruošė joti toliau.

Įsitvėręs Lenktynininko kiek žemiau jo tvirtų stačių karčių, vyras aukštai pasišokėjo, permetė koją ir prisilaikydamas rankomis lengvai apsižergė tvirtą eržilą. Jis arklį nuo minkšto kranto nukreipė link tvirtesnės žemės, o paskui pasileido pasroviui.

Didžiulėse stepėse, be abejonių, augo ne vien išstypę, vienodi grakščiai siūruojantys žolių stiebai. Aukšta žolė žėlė tik tose vietose, kuriose apstu drėgmės, bet netrūko ir kitokios augmenijos. Dominavo daugiau nei pen-

kių pėdų aukščio žolės, tačiau kai kurios siekė ir dvylika pėdų – tai dideli svogūniniai sorgai, ašuotės, kuokštais želiantys eraičinai. Spalvingai pievai įvairovės pridėjo žydinčios ir plačialapės žolės: astrai ir šalpusniai, geltoni pilnaviduriai debesylai, stambūs balti durnaropių ragai, žemės riešutai ir laukinės morkos, griežčiai ir kopūstai, krienai, garstyčios ir nedideli svogūnėliai, vilkdalgiai, lelijos ir vėdrynai, serbentai ir braškės, raudonosios ir juodosios avietės.

Pusdykumių regionuose, kur nedaug palyja, buvo paplitusios žemos žolės, mažiau nei pusantros pėdos aukščio. Jos stiebėsi arti žemės, sparčiai šaknijosi ir niršiai leido naujus ūglius, ypač sausromečiu. Jos dalijosi žeme su krūmais, ypač kietiniais, tokiais kaip pelynai bei šalavijai.

Tarp dviejų šių kraštutinumų augo vidutinio aukščio žolės, užpildžiusios per daug šaltas žemai ar pernelyg sausas aukštai žolei teritorijas. Tas vidutinio drėgnumo pievas taip pat spalvino daugybė žydinčių augalų, įsimaišiusių tarp laukinių avižų, pasišiaušėlių miežių ir, ypač šlaituose bei aukštumose, mažųjų sorgų. Kur žemė buvo drėgnesnė, augo žolės platesniais, o kur vėsiau, labiau žvyringoje dirvoje, – siauresniais lapais. Čia taip pat žėlė daug viksvų – tvirtais stiebeliais, su bambliu toje vietoje, kur iš stiebo augo lapai. Galėjai matyti ir švylių, pirmiausia tundroje ir drėgnesniuose plotuose. Pelkėse buvo gausu nendrių, meldų ir švendrų.

Prie upės buvo vėsiau, o popietei slenkant į vakarą Aila pasijuto plėšoma į dvi puses. Viena vertus, norėjo paskubėti ir išsivaduoti iš troškių, slopinančių aukštažolių, kita vertus, norėjo sustoti ir vakarienei pasirinkti daržovių. Galvoje vis mušantis ritmas dar labiau didino įtampą: reikia sustoti... ne, nereikia... reikia... nereikia...

Netrukus šis kartojimasis nuslopino bet kokius žodžius ir ištrynė jų prasmę, ėmė tvinkčioti pati tyla. Dingojosi, tarsi ji būtų sklidina kažkokių paslapčių. Trikdė pojūtis gilaus garso, kurio Aila negalėjo girdėti. Nepasitenkinimą stiprino visur želiančios aukštos žolės, pro kurias ji galėjo matyti, tačiau nepakankamai toli. Moteris buvo labiau įpratusi aprėpti tolimą

perspektyvą, norėjo įžvelgti mažų mažiausiai tai, kas laukia už žolių užsklandos. Jojant toliau vis aštrėjo nuojauta, lyg kažkas artėtų arba jie patys artintųsi prie to tylaus garso šaltinio.

Aila pastebėjo, kad žemė keliose vietose atrodo šviežiai sutrempta, suraukusi nosį ji užuodė stiprų, aitrų muskuso kvapą ir mėgino nustatyti, iš kur jis sklinda. Tada išgirdo žemą Vilko urzgimą.

– Jondalarai! – šūktelėjo ji, o tada pamatė, kad ir jis sustojo ir laiko pakėlęs ranką, taip duodamas jai ženklą sustoti. Priešaky akivaizdžiai kažkas vyko. O tada orą perrėžė didingas, garsus, tylą susprogdinęs riksmas.

3

– Vilke! Stok! – sukomandavo Aila jaunajam žvėriui, kuris smalsumo vedamas pamažu slinko pirmyn. Ji nuslydo nuo Yhaha nugaros ir pabėgėjo vydamasi Jondalarą, kuris taip pat nulipo nuo arklio ir per retėjančią žolę atsargiai slinko link šaižių riksmų ir garsaus dundesio. Jondalaras sustojo, Aila priėjo prie jo ir abu praskyrė žolių stiebus. Aila priklaupė ant vieno kelio, kad prilaikytų vilką, tačiau negalėjo atitraukti akių nuo proskynoje atsivėrusio reginio.

Po laukymę netvarkingai judėjo susijaudinusių gauruotųjų mamutų banda – proskyna aukštažolių plote atsirado dėl jų mitybos ypatumų; suaugusiam mamutui per dieną reikėjo daugiau nei šešių šimtų svarų maisto, o visa banda gana greitai gebėjo plikai nuskusti nemažą augmenijos plotą. Gyvūnai buvo įvairaus amžiaus ir dydžio, įskaitant tokius, kuriems iš pažiūros nebuvo nė kelių savaičių. Tai reiškė, jog tai daugiausia giminingų patelių – motinų, dukterų, seserų, tetų ir jų atžalų – banda; visiems vadovavo išmintinga ir gudri sena matriarchė, kitas pateles pastebimai pranokusi ūgiu.

Iš pirmo žvilgsnio gauruotieji mamutai buvo rausvai rudo plauko, kai kurie linkę į gelsvą ar auksinį, o nedaugelis iš toli atrodė kone juodi. Kūnus nuo didelių straublių ir itin mažų ausų iki trumpų ir storų uodegų, besibaigiančių tamsių plaukų kuokštu, bei trumpų, storų kojų ir plačių pėdų visiškai dengė storas dvigubas kailis. Toks kailis lėmė ir įvairias plaukų spalvas.

Nors diduma mamutų šiltos, tankios, stebinančio šilko minkštumo pavilnės nusišėrė vasaros pradžioje, jau augo nauja vilnelė. Pavilnė buvo šviesesnė nei pūkuotas, šiurkštesnis nuo vėjo saugantis viršutinis kailio sluoksnis ir jam suteikė gylio bei savitų atspalvių. Tamsesni skirtingo ilgio,

kai kurie iki keturiasdešimties colių, viršutiniai plaukai kaip sijonai kabėjo nuo gyvulių šonų, gana tankiai krito nuo pilvo ir pagurklio – laisvos kaklo ir krūtinės odos – ir pasitarnavo kaip paklotas, kai gyvūnams tekdavo sugulti ant įšalusios žemės.

Ailą pakerėjo porelė jauniklių – dvynukai, švytintys dailiu rausvai auksiniu kailiu, kurį dar paryškino dygūs juodi apsauginiai plaukeliai. Mažyliai kaišiojo straublius iš po didžiulių slankiojančios motinos kojų ir ilgų ochros spalvos kailio sijonų. Tamsiai rudas senosios matriarchės plaukas buvo išvagotas žilės. Aila taip pat pastebėjo nuolatinius mamutų palydovus – baltus paukščius, kuriuos didieji gyvūnai ir toleruodavo, ir kurių nepaisydavo: tie skrajūnai tupėdavo ant mamutų gauruotų viršugalvių ar meistriškai išvengdavo masyvių pėdų, nes mito vabzdžiais, varginančiais didžiuosius žvėris.

Vilkas inkštė nekantraudamas iš arčiau patyrinėti įdomius gyvūnus, tačiau Aila jį prilaikė, kol Jondalaras iš Yhaha krepšio ištraukė pavadėlį. Žilstelėjusi matriarchė atsisuko ir ilgokai žvelgė į juos – žmonės pastebėjo, kad viena jos ilgųjų ilčių nulūžusi, – paskui nukreipė dėmesį kitur.

Su patelėmis pasilikdavo tik labai jauni patinėliai, paprastai nuo gimtosios bandos jie atsiskirdavo vos sulaukę lytinės brandos, maždaug dvylikos metų, tačiau šioje grupėje laikėsi keletas jauniklių ir netgi keletas vyresnių patinų. Juos priviliojo tamsaus kaštoninio plauko patelė. Mamutei buvo prasidėjusi ruja, tai ir lėmė bruzdesį ir sujudimą, kurį girdėjo Aila su Jondalaru. Rujojančios patelės reprodukcinio laikotarpio metu lytiškai traukia visus patinus, kartais netgi daugiau nei pačios norėtų.

Kaštoninė mamutė ką tik sugrįžo į bandą aplenkusi tris ją persekiojusius jaunus, trečios dešimties sulaukusius patinus. Mamutai stovėjo atokiau nuo susispietusios bandos, kol patelė ieškojo atokvėpio tarp kitų jaudulio apimtų bandos narių. Prie patinų dėmesio objekto atskubėjęs dvimetis mažylis buvo sutiktas švelniu straublio niuktelėjimu; tada jis tarp priekinių motinos kojų susirado vieną iš dviejų spenių ir pradėjo žįsti. Patelė tuo metu straubliu siekė žolės. Kiaurą dieną patinai ją persekiojo ir vargino, nedaug buvo progų pamaitinti mažylį ar paėsti ir atsigerti pačiai.

Prie bandos prisiartinęs vidutinio dydžio patinas ėmė straubliu lytėti kitas pateles, uodė joms gerokai žemiau uodegos tarp užpakalinių kojų, tikrino, ar jos pasiruošusios poruotis. Kadangi mamutai nepaliauja augę

visą gyvenimą, šito patino ūgis rodė, kad jis vyresnis nei trijulė, besivaikiusi kaštoninę patelę. Vyresniajam patinui prisiartinus prie jau nugainiotos mamutės, ji spėriai nudrožė tolyn. Akimirksniu pamiršęs kitas mamutes, atkaklusis patinas pasileido paskui kaštoninę. Aila aiktelėjo išvydusi, kai iš makščių išlindo milžiniškas gyvūno lytinis organas – išbrinkęs jis buvo ilgas ir lenktas, S formos.

Greta stovėjęs Jondalaras išgirdo, kaip ji staigiai įtraukė oro, ir dirstelėjo į moterį. Ji atsisukusi pažvelgė į jį, ir jų akys, vienodai apstulbusios ir kupinos nuostabos, akimirką susitiko. Nors abudu medžiojo mamutus, nė vienam neteko stebėti didžiulių gauruotų žvėrių iš taip arti, nė vienas nebuvo matęs jų poruojantis. Jondalaras pajuto, kaip stebint Ailą kažkas krusteli jo paties slėpsnose. Moteris buvo susijaudinusi, išraudusi, stovėjo kiek pravėrusi lūpas, tankiai alsavo, o plačiai atmerktose akyse žėrėjo smalsumo kibirkštėlės. Pakerėti stulbinančios galimybės išvysti, kaip du didžiuliai padarai tuoj pagerbs Didžiąją Žemę Motiną, kaip ji to reikalauja iš visų savo vaikų, jie greitai atsisuko į gyvūnų pusę.

Patelė nubėgo plačiu lanku, kiek pralenkdama patiną, o po to vėl grįžo į savo gimtąją bandą. Deja, veltui – netrukus mamutas vėl pradėjo ją vaikytis. Vienas patinas jau buvo prisivijęs bėglę ir pabandė ją apžergti, tačiau ji nesileido ir išsprūdusi nudūlino šalin. Mažylis kelis kartus bandė sekti motiną, sprunkančią nuo jaunų patinų, bet galiausiai nusprendė pasilikti su kitomis patelėmis. Jondalarui buvo smalsu, kodėl mamutė taip stengiasi išvengti patinų. Argi Motina nesitiki, kad ir mamutų patelės ją pagerbs?

Tarsi gyvūnai visi kartu būtų nusprendę nurimti ir pasisotinti, kurį laiką buvo ramu, mamutai aukšta žole lėtai judėjo į pietus, pastoviu ritmu straubliais ją raudami kuokštais. Retą atokvėpio nuo įkyrių patinų akimirką kaštoninė mamutė stovėjo nuleidusi galvą, atrodė labai pavargusi ir mėgino paėsti.

Ėsdami mamutai praleidžia didumą dienos ir nakties. Maistas gali būti pats grubiausias, pats varganiausias – nusiplėšę straubliu jie gali šlamšti netgi žievę, nors ja dažniau minta žiemą, bet, kad išgyventų, mamutams reikia milžiniško kiekio skaidulinio maisto. Prie kelių šimtų svarų kasdien suvartojamo rupaus maisto, kurį jų organizmas pasisavina per dvylika valandų, reikėjo nedaug, bet būtino kiekio sultingų, plačialapių, maistingesnių augalų arba kartkartėmis paėsti karklų, beržų ar alksnių lapų, kurių

maistinė vertė didesnė nei šiurkščios žolės ar viksvų. Vis dėlto dideliais kiekiais tie papildomi skanėstai mamutams buvo nuodingi.

Kai didžiuliai gauruoti žvėrys kiek nutolo, Aila užrišo pavadėlį jaunajam vilkui, kuris reginiu susidomėjo gerokai smarkiau nei žmonės. Jis vis stengėsi prieiti arčiau didžiųjų gyvūnų, tačiau Aila nenorėjo, kad Vilkas sutrukdytų ar supykdytų bandą. Ji juto, kad matriarchė leidžia jiems pasilikti, tačiau tik tol, kol laikysis atokiai. Arkliais, kurie taip pat šiek tiek nervinos, vedini žmonės apsuko ratą per aukštažoles ir nusekė bandą. Nei Aila, nei Jondalaras, nors jau kurį laiką stebėjo gyvūnus, dar nebuvo linkę pasitraukti. Jie vis dar juto aplink mamutus tvyrantį laukimą. Kažkas turėjo nutikti. Galbūt tai bus tik poravimasis, kurį stebėti jie gavo privilegiją, tačiau atrodė, jog turi nutikti kažkas daugiau.

Lėtai sekdami paskui bandą jie iš arti apžiūrinėjo didžiulius žvėris, tačiau kiekvienas juos vertino savitai. Aila nuo mažumės medžiojo ir dažnai stebėdavo gyvūnus, tačiau jos laimikis dažniausiai būdavo daug mažesnis. Mamutų paprastai niekas nemedžiojo po vieną; juos medžiodavo didelėmis, organizuotomis ir gerai koordinuotomis grupėmis. Kartu su mamutojais iškeliavusi jų medžioti Aila buvo dar arčiau šitų didingų žvėrių. Deja, medžiojant nedaug būna laiko stebėti ir mokytis, ir moteris nežinojo, kada dar pasitaikys proga šitaip įsižiūrėti į mamutus – tiek pateles, tiek patinus.

Nors ji puikiai pažino jų išskirtinį profilį, šį kartą ypatingai jį įsidėmėjo. Mamutų galvos buvo masyvios, aukštomis kaktomis, su didelėmis sinusų angomis, kurios padėdavo sušildyti įkvepiamą sausą, šaltą žiemos orą, su aiškiai matomu riebalų gumbu ir ryškiai išsiskiriančiu kietų, tamsių plaukų kuokštu. Vos žemiau masyvios galvos trumpame kakle buvo sprando įlinkis, vedantis prie antros riebalų kupros, susimetusios ant keteros virš pečių. Nuo čia nugara staigiai žemėjo iki nedidelio pilvo ir kone elegantiškų šlaunų. Iš mamutienos mėsinėjimo ir valgymo patirties Aila žinojo, kad antrosios kupros riebalai buvo kitokie nei trijų colių storio varvelis, gulintis po diržia colio storio oda. Jie buvo švelnesni, skanesni.

Nors patys mamutai dideli, jų kojos palyginti trumpos, todėl jiems buvo šiek tiek lengviau pasiekti maistą, nes pirmiausia jie mito žole, o ne aukštai kabančiais medžių lapeliais, kaip šiltesnio klimato plotuose besiganantys jų giminaičiai; stepėse medžių nedaug tesurasi. Kaip ir pietinių gentainių, mamutų galvos, iškilusios aukštai virš žemės, buvo pernelyg

didelės ir sunkios, ypač su milžiniškomis iltimis, kad būtų paremtos ilgu kaklu ir jie galėtų lengvai, kaip arkliai ar elniai, pasiekti maistą ir vandenį. Tam puikiai pasitarnavo straublys.

Kailiu apaugęs, lenktas gauruotojo mamuto straublys buvo toks stiprus, kad juo gyvūnas galėjo išrauti medį arba pagriebti sunkų ledo luitą ir tėkšti jį į žemę, kad jis sutrupėtų į mažesnius, labiau tinkamus suėsti vietoj vandens žiemos metu, ir pakankamai miklus, kad išrinktų ir nuraškytų vienintelį lapelį. Jis taip pat buvo stebuklingai pritaikytas žolei rauti. Straublio gale buvo dvi iškyšos. Pirštą primenanti atauga viršutinėje dalyje, kurią gyvūnas galėjo puikiai valdyti, ir platesnė, plokščia, labai lanksti išauga apatinėje dalyje, beveik kaip plaštaka, tačiau be kaulų ir atskirų pirštų.

Jondalarą stulbino mamuto straublio miklumas ir jėga stebint, kaip gyvūnas raumeninga apatine iškyša apvynioja tankų aukštažolių guotą, jį prilaiko, paskui viršutine atauga į puokštę surenka daugiau greta augančių stiebelių ir susuka nemažą pėdą. Sugriebęs visą kuokštą tarsi plaštaka ir nykščiu, mamutas gauruotu straubliu trukteli žolę ir išrauna su visomis šaknimis. Nukratęs dalį purvo gyvūnas viską susigrūda į gerklę ir žiautarodamas siekia daugiau.

Stepėmis migruojanti banda palikdavo gerokai nuniokotas teritorijas. Bent jau taip atrodė. Vis dėlto ir žolės rovimas su šaknimis, ir žievės lupimas nuo medžių buvo naudingas stepėms ir jų gyvūnams. Išraudami aukštažoles sumedėjusiais stiebais ir mažus medelius mamutai padarydavo vietos turtingesnėms pievoms ir naujai žolei – maistui, kuris buvo būtinas kitiems stepių gyventojams.

Aila staiga sudrebėjo ir kažkur giliai, lyg pačiuose kauluose, pajuto keistą jausmą. Tada pastebėjo, kad mamutai liovėsi ganytis. Keletas pakėlė galvas ir atsisuko į pietus, pastatę gauruotas ausis kinkavo galvas. Jondalaras matė, kaip pasikeitė tamsiai rauda patelė, kurią vaikėsi visi patinai. Nuovargis pradingo; atvirkščiai, atrodė, ji kažko laukia, tikisi. Staiga ji suriaumojo giliu, vibruojančiu balsu. Aila pajuto galvą spaudžiantį rezonansą, o paskui oda nuėjo pagaugais iš pietvakarių tarsi tolimo griaustinio grumėjimui pasigirdus atsakymui.

– Jondalarai, – tarstelėjo Aila, – pažvelk štai ten!

Jis dirstelėjo ten, kur rodė moteris. Link jų keldamas dulkių debesis, tarsi vėjo sūkurio pagautas – virš aukštažolių buvo matyti tik kupolo

formos galva ir pečiai – lėkė didžiulis šviesus gelsvai rudas mamutas su tiesiog nuostabiomis, didžiulėmis, į viršų užsirietusiomis iltimis. Milžiniškos puošmenos styrojo viena šalia kitos viršutiniame žandikaulyje, augdamos žemyn išplatėjo, paskui rietėsi į viršų ir spirale į vidų, pamažu siaurėjo iki nudėvėtų galiukų. Pamažu, jei patinas jų nenusilauš, jos suformuos didžiulį ratą, o kūgiški galiukai priešakyje susikryžiuos.

Storakailiai ledynmečio drambliai nebuvo itin aukšti, jų ūgis retai viršydavo vienuolika pėdų ties ketera, tačiau jų iltys išaugdavo baisingo dydžio. Vidutiniam mamuto patinui pasiekus septyniasdešimtųjų metų pabaigą, jo didžiulės lenktos kaulinės ataugos galėjo siekti šešiolika pėdų ir kiekviena sverti du šimtus šešiasdešimt svarų.

Stiprus, gailus muskuso kvapas atsklido gerokai anksčiau nei pasirodė gelsvai rudas žvėris. Tarp patelių nuvilnijo pamišėliško jaudulio banga. Mamutui pasiekus proskyną, jos visos kaip viena pasileido jo link, šlapimo pliūpsniais siųsdamos jam savo kvapą, klykdamos, trypdamos žemę ir riaumodamos lyg sveikintųsi. Atlėkusio patino sužavėtos ir jausmų užvaldytos patelės jį apsupo, sukiojosi aplink ir prie jo šliejosi mėgindamos paliesti jį savo straubliais. Bandos patinai pasitraukė į grupės galą.

Kai šviesusis patinas atsidūrė pakankamai arti, kad Aila su Jondalaru galėtų gerai įsižiūrėti, jie taip pat pajuto baimingą pagarbą. Mamutas laikė aukštai iškėlęs savo masyvią kupolo formos galvą lyg norėdamas kuo įspūdingiau pademonstruoti pasigėrėjimo vertas kaulines spirales. Didelių patinų iltys, ilgiu ir skersmeniu gerokai pranokstančios mažesnes ir tiesesnes patelių iltis, šio atvykėlio įspūdingų ilčių fone būtų atrodžiusios gana kukliai. Stačios nedidelės, tankiai gauruotos ausys, tamsus, kietas styrantis plaukų kuokštas ir šviesus rausvai rudas kailis, ilgi vėjyje besiplaikstantys kailio plaukai pridėjo kuplumo ir taip dideliam mamuto ūgiui. Jis kone per dvi pėdas buvo iškilęs virš didžiausių patinų, svoriu dvigubai pranoko pateles – tai buvo didžiausias Ailos ir Jondalaro kada matytas žvėris. Atrodė išgyvenęs sunkius laikus ir gerokai daugiau nei keturiasdešimt penkerius metus, bet geriausias dominuojantis mamutų patinas pačiame jėgų žydėjime. Jis atrodė didingas.

Vis dėlto ne vien natūralus atvykėlio pranašumas dėl dydžio kitus patinus privertė atsitraukti. Aila pastebėjo, kad jo smilkiniai, kakta ir tarpuakis gerokai patinę, o ryškus rausvai rudas skruostų kailis buvo juosvai

ruožuotas nuo vis besisunkiančio tąsaus muskusinio skysčio. Taip pat jis nuolat seilėjosi ir kartkartėmis purkšteldavo rūgštaus, stipraus kvapo šlapimo, nuo kurio kojų kailis ir lytinio organo makštis pasidengė žalsvomis gleivėmis. Ailai pasidarė smalsu, ar tik padaras neserga.

Patinusios kaktos liaukos ir kiti simptomai nebuvo liga. Ruja prasidėdavo ne tik gauruotųjų mamutų patelėms. Kasmet visiškai suaugusiems patinams sukildavo geismas, prasidėdavo didesnio lytinio aktyvumo laikotarpis, vadinamas ruja. Nors mamuto patinas lytinę brandą pasiekdavo maždaug dvyliktaisiais gyvenimo metais, ruja neprasidėdavo maždaug iki trisdešimties, o ir trukdavo tik kokią savaitę. O ketvirtą dešimtmetį įpusėjusio ir pačiame jėgų žydėjime esančio patino ruja galėdavo trukti tris keturis mėnesius. Nors bet kuris lytinę brandą pasiekęs patinas galėjo poruotis su rujojančia patele, patinams kur kas geriau sekdavosi jų pačių rujos metu.

Didysis mamutas buvo ne tik dominuojantis – jis rujojo ir atlėkė atsiliepęs į rujojančios patelės kvietimą.

Esant nedideliam atstumui tai, kada patelė gali pastoti, mamutų patinai, kaip ir dauguma kitų keturkojų, suprasdavo pagal kvapą. Tik mamutai klajojo tokioje didelėje teritorijoje, kad turėjo išsivystyti ir kitas būdas perduoti žiniai, jog jie yra pasiruošę poruotis. Tokiam gyvūnui pažemėdavo balso tonas. Labai žemo tono garsai pasklinda ilgesnį atstumą nei aukštesni, todėl gilus, griausmingas kvietimas poruotis bekraštėmis lygumomis nuaidi mylių mylias.

Jondalaras su Aila gana aiškiai girdėjo žemą rujojančios patelės urzgimą, tačiau patino skleidžiami garsai buvo tokie tylūs, jog vos tesigirdėjo. Netgi įprastomis aplinkybėmis mamutai per atstumą neretai bendrauja žemais niurnesiais, apie kuriuos žmonės nė nenutuokia. Vis dėlto rujojančio mamuto patino riksmas yra ypač garsus ir gilus. O poruotis pasirengusios patelės riksmas dar garsesnis. Nors nedaugelis žmonių gali užfiksuoti gilesnių tonų garso vibracijas, dauguma mamuto skleidžiamo garso elementų buvo tokio žemo dažnio, kad liko už žmogaus girdimumo ribų.

Kaštoninė patelė atstūmė būrį jaunesnių patinų, kuriuos taip pat atviliojo patrauklūs jos kvapai ir skardus, bet žemas kviečiantis maurojimas, kurį kiti mamutai girdėjo labai toli. Vis dėlto ši jauna patelė norėjo, kad ją apvaisintų vyresnis, dominuojantis patinas, tai yra toks, kurio gyvenimo

metai jau įrodė sveikatą ir išgyvenimo instinktus, toks, kuris, kaip ji nujautė, bus pakankamai energingas ir pajėgs apsėklinti, kitaip tariant, rujojantis patinas. Mamutės tikslus diktavo jos įsiaudrinęs kūnas.

Dabar, kai tinkamas patinas jau trypinėjo šalia, ji buvo pasiruošusi. Ilgiems kailio kutams siūbuojant sulig kiekvienu žingsniu, kaštonų spalvos patelė pasileido link stambiojo patino skardžiai maurodama, karpydama mažomis gauruotomis ausimis. Ji stipria čiurkšle nusišlapino, tada, ištiesusi straublį link ilgo S formos patino lytinio organo, jį apuostė, paragavo jo šlapimo. Griausmingai suaimanavusi ji apsigręžė ir atsisuko į jį nugara, stovėjo aukštai iškėlusi galvą.

Didžiulis patinas ištiesė straublį per jos nugarą tarsi glostydamas ir ramindamas; didžiulis jo organas kone lietė žemę. Paskui jis atsistojo piestu ir apžergė patelę, priekines kojas užkėlė kuo toliau jai ant nugaros. Mamutas buvo kone dvigubai didesnis už patelę, dingojosi, jog ją sutraiškys, tačiau didžioji svorio dalis teko jo užpakalinėms kojoms. Dvigubai lenktu nuostabiai judriu lytiniu organu jis surado žemai esančią patelės ertmę, pats kilstelėjo aukštyn ir giliai įsismelkė į jaunąją mamutę. Tada išsižiojo ir suriaumojo.

Gilus gausmas, kurį išgirdo Jondalaras, buvo prislopintas ir tolimas, tačiau vyras pajuto tvinksėjimą. Aila maurojimą išgirdo vos garsiau, tačiau visa stipriai sudrebėjo, tarsi galinga vibracija ją plėštų pusiau. Kaštoninė mamutė ir rausvai rudas patinas taip stovėjo ilgai. Rausvrudžiai jo storo kailio plaukai virpėjo nuo įtampos, nors mamutas judėjo nedaug. Tada nusiropštė nuo patelės, jam atsitraukiant ištryško sėkla. Ji pajudėjo į priekį ir žemu balsu pratisai, pulsuojamai sumaurojo. Ailai nugara nubėgo šaltas virpulys, oda pašiurpo.

Visa kaimenė trypdama ir maurodama bėgte pasileido prie kaštoninės patelės, mamutai straubliais lietė jos nasrus ir drėgną lyties angą, iš susijaudinimo čia pat tuštinosi ir šlapinosi. Rausvai rudas patinas, regis, nieko nenutuokdamas apie džiaugsmingą suirutę stovėjo nuleidęs galvą. Galiausiai žvėrys nusiramino ir nuklydo ganytis. Tiktai mamutės mažylis stovėjo netoliese. Kaštoninė patelė vėl giliai sumaurojo, tada patrynė galvą į rausvai rudą petį.

Nė vienas iš kitų patinų nesiartino prie bandos, kol šalia buvo didysis mamutas, nors rujojanti patelė buvo ne mažau gundanti. Ruja patinams

ne tik suteikdavo ypatingo žavesio, tokiu metu jie dominuodavo tarp kitų patinų, tapdavo labai agresyvūs, nesibaimindavo netgi gerokai stambesnių gentainių, nebent tie irgi būtų tokio paties natūralaus jaudulio apimti. Kiti patinai nuspūdino šalin žinodami, kad rausvarudį lengva suerzinti. Su juo susidurti būtų drįsęs tik kitas rujojantis mamutas ir tik panašaus dydžio. Tuomet, jei abu patrauktų ta pati patelė ir jei atsidurtų šalia vienas kito, jie neišvengiamai susikautų, o galimas kovos rezultatas – keletas sužeidimų ar net vieno iš patinų žūtis.

Taigi mamutai, lyg nujausdami pasekmes, itin stengdavosi išvengti vieni kitų ir šitokių kautynių. Gilūs rujojančio patino riksmai ir aitrus šlapimo pėdsakas ne tik nekantraujančioms patelėms pranešė apie jo pasirengimą poruotis, bet ir nurodė jo buvimo vietą kitiems patinams. Per tą šešių septynių mėnesių laikotarpį, kai patelės rujodavo, tiktai trys ar keturi patinai taip pat būdavo apimti troškimo poruotis. Vis dėlto buvo mažai tikėtina, kad kuris nors iš jų keltų iššūkį didžiajam rausvrudžiui mamutui. Ir per rują, ir ne jos metu jis buvo dominuojantis populiacijos patinas, ir banda puikiai žinojo, kur jis yra.

Aila pastebėjo, kad kaštoninė patelė ir kiek šviesesnio plauko patinas net pradėję ganytis laikėsi arti vienas kito. Vienu metu patelė nuklydo kelias pėdas į šalį, siekdama ypatingai sultingo žolės kuokšto. Vienas jaunas patinas, vargiai daugiau nei paauglys, pajudėjo per colį link jos, tačiau ji pasuko atgal prie savo palydovo, o rausvrudis grasinamai suriaumojo ir šoko link jauniklio. Aštrus, aitrus kvapas ir išskirtinai gilus riksmas išgąsdino jaunąjį gyvūną. Tas greitai nubėgo šalin, tada nuolankiai nuleido galvą ir laikėsi atokiai. Kaštoninė patelė tol, kol buvo šalia rujojančio mamuto, galėjo pasilsėti ir pasiganyti niekieno nevaikoma.

Aila ir Jondalaras sunkiai prisivertė nueiti šalin, nors žinojo, kad viskas baigta. Jondalaras vėl ėmė nerimauti ir norėjo keliauti savo keliu. Jie jautėsi pagerbti tapę mamutų poravimosi liudytojais ir juto baimingą pagarbą šiam didingam pačios gamtos diriguojamam procesui. Tai buvo daugiau nei paprasčiausias stebėjimas – jie pasijuto vyksmo dalimi, tarsi būtų dalyvavę jaudinančiose ir svarbiose apeigose. Aila troško pribėgti prie gražiosios mamutės ir šviesrudžio patino, juos paliesti, išreikšti savo susižavėjimą ir pasidalyti jų džiaugsmu.

Prieš nueidama savo keliu Aila pastebėjo, kad dauguma augalų, kuriuos matė pakeliui, auga ir netoliese, tad nusprendė jų kiek pasirinkti: šaknims išsikasti ji naudojo kasimo lazdelę, o stiebams ir lapams pjauti – specialų peilį, ganėtinai storą, bet stiprų. Jondalaras šoko padėti, nors jam teko prašyti, kad Aila kone pirštu parodytų kiekvieną reikalingą augalą.

Tai vis dar ją stebino. Gyvendama Liūto stovykloje Aila išmoko mamutojų papročių ir darbo metodų, kurie skyrėsi nuo jos genties įpročių. Ji dažnai dirbdavo drauge su Digija ar Neze, kartais darbuodavosi daug žmonių, ir ji pamiršo Jondalaro užsidegimą imtis veiklos, kurią genties vyrai laikė moteriška. Vis dėto nuo pačių pirmų bendro gyvenimo slėnyje dienų Jondalaras nė karto nesudvejojo ir ėmėsi to paties darbo kaip ir ji. Jis stebėjosi matydamas Ailos nuostabą jam pasisiūlius nudirbti dalį darbų. Likę dviese jie vėl tapo puikiais partneriais visose bendro būvio srityse.

Kai pagaliau pajudėjo, vyras ir moteris kurį laiką jojo tylėdami. Aila nepaliovė galvojusi apie mamutus, negalėjo išvyti jų iš galvos. Taip pat ji prisiminė ir mamutojus, kurie suteikė jai, nieko neturinčiai, namus ir vietą gyventi. Jie vadino save mamutų medžiotojais, nors medžiojo ir daugybę kitų gyvūnų, o didiesiems gauruotiems padarams rodė unikalią pagarbą, nors medžiojo ir juos. Mamutų medžioklė, žmones aprūpindavusi daugybe gyvenimui reikalingų dalykų – mėsa, riebalais, kailiais, vilna audiniams ir virvėms, kaulais įrankiams ir raižiniams, būstui ręsti ir netgi kurui, – jiems turėjo gilią dvasinę reikšmę.

Dabar, jau palikusi Liūto stovyklos žmones, Aila jautėsi netgi labiau mamutoje. Ji suprato, jog neatsitiktinai būtent tokiu metu užklupo šią mamutų bandą. Ji buvo tikra, jog tam yra priežastis, ir svarstė, ar Muta, Motina Žemė, o galbūt jos totemas, mėgina kažką jai pasakyti. Pastaruoju metu ji dažnai pasijusdavo galvojanti apie didžiojo urvinio liūto dvasią, Krebo jai suteiktą totemą, svarstė, ar jis ir toliau ją gina, kai ji nebepriklauso genčiai, ir kaip genties totemo dvasia įsilies į jos naująjį gyvenimą su Jondalaru.

Aukštažolės galiausiai pradėjo retėti, ir keliautojai pasuko arčiau upės ieškodami vietos apsistoti. Jondalaras dirstelėjo į vakaruose besileidžian-

čią saulę ir nusprendė, jog jau per vėlu šį vakarą mėginti ką sumedžioti. Jis nesigailėjo, kad jie pasiliko stebėti mamutų, tačiau tikėjosi prasimanyti mėsos ne tik vakarienei, bet ir kelioms kitoms dienoms. Vyras nenorėjo valgyti turimo džiovinto kelionės maisto, kol tikrai neprireiks.

Slėnis su vešlia užliejama žemuma netoli upės pasikeitė, kitokia buvo ir augmenija. Kylant sraunaus vandentakio krantams keitėsi ir žolių pobūdis, jos, Jondalaro palengvėjimui, darėsi žemesnės, dabar vargiai siekė arklių papilves. Vyrui labiau patiko keliauti aiškiai matant, kur eina. Kai žemė greta šlaito viršūnės pradėjo lygėti, kraštovaizdis pasirodė pažįstamas. Žinoma, jie anksčiau nesilankė būtent šioje vietovėje, tačiau ji buvo panaši į Liūto stovyklos apylinkes su aukštais upės vagos krantais ir išėstomis griovomis, vedančiomis prie vandens. Jie užkopė nedidele kalva, ir Jondalaras pastebėjo, kad upė suka į kairę, į rytus. Atėjo laikas palikti šią gyvybę teikiančio vandens gyslą, lėtai vingiuojančią į pietus, ir į vakarus keliauti lygumomis. Jis stabtelėjo norėdamas kelią pasitikslinti žemėlapyje, kurį jam mamuto ilties atplaišoje nubraižė Talutas. Pakėlęs galvą pastebėjo, kad Aila nulipo nuo arklio ir sustojusi ant skardžio krašto žvelgia kitapus upės. Kažkas jos stovėsenoje išdavė, jog moteris yra nusiminusi arba nelaiminga.

Jondalaras nulipo nuo arklio ir priėjo prie moters. Kitapus upės jis ir pamatė tai, kas atviliojo Ailą. Šlaito aikštelėje kitapus upės buvo matyti didelis, ilgas pylimas, šonuose apaugęs žolių kuokštais. Atrodė, jog tai upės kranto dalis, tačiau arkos formos įėjimas, uždengtas sunkia mamuto odos užuolaida, rodė tikrąją paskirtį. Tai buvo žeminė, panaši į tą, kokią namais vadino Liūto stovykla ir kurioje jie gyveno visą praėjusią žiemą.

Žiūrėdama į tokį pažįstamą statinį Aila gyvai prisiminė Liūto stovyklos žeminės vidų. Erdvi pusiau požeminė buveinė buvo stipri, pastatyta taip, kad tarnautų ne vienerius metus. Grindys, išskaptuotos smulkioje upės kranto lioso dirvoje, buvo žemiau žemės lygio. Sienas ir suapvalintą velėnos stogą, dengtą moliu, tvirtai laikė karkasas iš daugiau nei toną sveriančių mamutų kaulų, perpintų ir ties lubomis suraišiotų su elnių ragais, storais pintiniais žolių ir nendrių dembliais, išdėliotais tarp kaulų ir velėnos. Iš žemių suformuoti suoleliai palei sienas buvo virtę šiltais guoliais, o maisto saugyklos įkastos giliai, iki pat amžinojo įšalo. Arkas žmonės darydavo iš dviejų didelių lenktų mamutų ilčių, jų drūtgalius įkasdavo į

žemę, o galiukus nukreipdavo vienas į kitą ir sujungdavo. Tai buvo ne laikinas statinys, o nuolatinė gyvenvietė po stogu, pakankamai didelė keletui gausių šeimų priglausti. Dabar Aila buvo tikra, kad ką tik pamatytos žeminės statytojai tikėjosi čia grįžti, kaip kad kiekvieną žiemą į savo nuolatinius namus grįždavo Liūto stovykla.

– Tikriausiai jie vasaros susirinkime, – pastebėjo Aila. – Smalsu, kurios stovyklos čia namai?

– Gal ji priklauso Ašuočių stovyklai? – spėjo Jondalaras.

– Galbūt, – atsakė Aila, o paskui tylomis stebeilijosi kitapus srūvančio vandens. – Atrodo tokia apleista, – pridūrė ji patylėjusi. – Kai išėjome, tikrai nemaniau, kad niekada nebepamatysiu Liūto stovyklos. Pamenu, kai dėliojau daiktus svarstydama, ką pasiimti į susirinkimą, šį tą palikau. Jei būčiau žinojusi, kad negrįšiu, tikriausiai būčiau pasiėmusi viską.

– Ar gailiesi, kad išėjai, Aila? – Jondalaro susirūpinimą kaip visada išdavė nerimo raukšlės kaktoje. – Juk sakiau, būčiau likęs su mamutojais, jei būtum to norėjusi. Žinau, kad pas juos tu radai namus ir buvai laiminga. Dar ne per vėlu. Vis dar galime grįžti.

– Ne. Liūdna, kad išėjau, bet nesigailiu. Noriu būti su tavimi. Šito norėjau nuo pat pradžių. Ir žinau, kad tu nori grįžti namo, Jondalarai. Nuo tada, kai tave pažinau, tu norėjai grįžti namo. Gal ir įprastum čia gyventi, tačiau niekada nebūtum iš tikrųjų laimingas. Tau visą laiką trūktų tavo žmonių, tavo šeimos, tų, kuriems tu gimei. Man tai ne taip svarbu. Taip ir nesužinosiu, kam esu gimusi. Gentis buvo mano žmonės.

Aila mintimis nugrimzdo į save, ir Jondalaras stebėjo, kaip švelni šypsena suminkštino jos bruožus.

– Iza būtų tokia laiminga, jei sužinotų, kad aš keliauju su tavimi. Tu jai būtum patikęs. Dar gerokai prieš man išeinant ji pasakė, kad aš nesu jų genties, nors nepamenu nė vieno kito žmogaus ir nieko, išskyrus gyvenimą su jais. Iza buvo mano motina, vienintelė, kurią pažinojau, tačiau ji norėjo, kad išeičiau iš genties. Ji baiminosi dėl manęs. Prieš mirtį pasakė: „Susirask savo žmones, susirask sau porą." Ne genties vyrą, o tokį žmogų kaip aš. Tokį, kurį galėčiau mylėti, kuris mylėtų mane. Tik taip ilgai gyvenau slėnyje viena, jog nemaniau, kad kada nors ką nors surasiu. O tada pasirodei tu. Iza buvo teisi. Kad ir kaip sunku išeiti, man reikėjo surasti savo žmones. Išskyrus tai, kad teko palikti Durką, galiu kone padėkoti

Braudui, kad privertė mane atsiskirti. Niekada nebūčiau radusi mane mylinčio vyro, jei nebūčiau pasitraukusi iš genties, arba tokio, kurį pati taip stipriai mylėčiau.

– Nedaug mudu skiriamės, Aila. Aš taip pat nemaniau, kad kada surasiu ir taip smarkiai pamilsiu vieną moterį, nors ir pažinojau nemažai jų Zelandonijoje, dar daugiau sutikau keliaudamas. Tonolanas lengvai susirasdavo draugų, netgi tarp nepažįstamųjų, ir man būdavo lengviau, – jis užmerkė akis, nes atmintyje iškilo kankinanti praeities akimirka, ir gilus sielvartas palietė jo veidą. Skausmas vis dar buvo aštrus. Aila matė jį visada, kai tik Jondalaras prabildavo apie savo brolį.

Ji pažvelgė į Jondalarą, į jo tokį aukštą, raumeningą kūną, ilgus, tiesius gelsvus plaukus, ties sprandu surištus virvele, į jo subtilius, dailiai išskaptuotus veido bruožus. Stebėdama jį vasaros susirinkime ji abejojo, kad jam reikėjo brolio pagalbos susirandant draugų, ypač tarp moterų, ir ji žinojo kodėl. Netgi labiau nei jo stotas ar dailus veidas viliojo akys, stulbinamai gyvos ir išraiškingos, regis, atskleidžiančios vidinę šio labai uždaro žmogaus esmę ir suteikiančios jam ypatingo žavesio ir paslaptingumo, tokio prikaustančio, kad jam kone neįmanoma atsispirti.

Jondalaro akys, su didele meile žvelgiančios į Ailą, prisipildė šilumos ir geismo. Moteris juto, jog jos kūnas reaguoja vien tik į vyro akių išraišką. Ji pagalvojo apie kaštoninę mamutę, kuri atsisakė visų kitų patinų laukdama pasirodant didelio rausvrudžio patino, o paskui jau nebesivaržė. Vis dėlto malonumo laukimas taip pat yra saldus.

Ji mėgo žiūrėti į Jondalarą, savo siela jausti jo emocijas. Pirmą kartą pamačiusi vyrą ji pagalvojo, kad jis dailus, nors ir neturėjo su kuo palyginti. Vėliau Aila patyrė, kad ir kitos moterys mėgsta į jį žiūrėti, aiškiai laiko jį netgi itin patraukliu, ir kad jį trikdo, kai apie tai kalbama. Jo išskirtinai puiki išvaizda suteikė jam ne tik malonumo, bet ir skausmo, o tam tikros savybės, su kuriomis širdis neturi nieko bendra, neteikė jam pasitenkinimo. Tai buvo Motinos dovana, o ne paties žmogaus pastangų rezultatas.

O Didžioji Motina Žemė nepasitenkino vien apdovanodama šį vyrą puikia išvaizda. Ji gausiai apdovanojo jį gyvu protu, kuris labiau krypo link juslumo ir fizinių pasaulio aspektų suvokimo, ir prigimtiniais gebėjimais. Išmokytas vyro, su kuriuo jo motina gyveno, kai jis gimė, ir kuris buvo pripažintas geriausiu savo srityje, Jondalaras tapo patyrusiu akmeninių

įrankių meistru ir ištobulino savo amatą kelionėje besimokydamas iš kitų titnago apdirbėjų.

Ailai jis buvo gražus ne vien dėl to, kad buvo išskirtinai patrauklus, palyginti su kitais žmonėmis, o todėl, kad jis buvo pirmas, kiek ji galėjo prisiminti, asmuo, panašus į ją pačią. Jis buvo kitų, ne genties vyras. Jondalarui atsiradus slėnyje, ji kruopščiai tyrinėjo jo bruožus, tegu ir paslapčia, netgi jam miegant. Buvo taip įstabu matyti veidą, panašų į jos pačios, – ji daugybę metų buvo vienintelė, atrodanti kitaip nei genties žmonės, vienintelė neturėjo sunkių antakių keterų ir nusklembtos kaktos, didelės, aukšta kuprele, aštrios nosies veide su atsikišusiais žandikauliais, bet be smakro.

Kaip ir jos, Jondalaro kakta kilo lygiai ir stačiai, buvo be sunkių antakių gūbrių. Jo nosis, netgi dantys, buvo palyginti maži, po burna jis turėjo kaulinę iškyšą, smakrą, visai kaip ir ji. Jį pamačiusi Aila ėmė suprasti, kodėl gentainiai vadino jos veidą plokščiu, o kaktą – atsikišusia. Moteris buvo mačiusi savo atspindį ramiame vandenyje ir tikėjo tuo, ką jai sakė kiti žmonės. Nepaisant to, kad Jondalaras buvo daug aukštesnis už ją, kaip kad ji ūgiu pranoko genties žmones, ir kad nuo to laiko ji girdėjo daugiau nei vieną žmogų sakant, jog yra graži, giliai viduje Aila vis dar manė, kad yra didelė ir bjauri.

Dėl to, kad Jondalaras buvo griežtesnių, kampuotesnių bruožų vyras, Ailai jis labiau priminė genties žmones. Su tais žmonėmis ji užaugo, jie buvo jos kitų žmonių vertinimo matas ir, kitaip nei daugelis, ji manė, jog jie gana dailūs. Gražus Jondalaro veidas buvo panašus į jos ir dar panašesnis į genties žmonių.

Aukšta vyro kakta išsilygino jam nusišypsojus.

– Džiaugiuosi, kad manai, jog ji būtų mane pripažinusi. Norėčiau, kad būčiau susipažinęs su tavąja Iza, – atsakė jis, – ir su kitais gentainiais. Tik pirma privalėjau sutikti tave, kitaip nieku gyvu nebūčiau supratęs, jog jie yra žmonės ir kad aš galiu su jais susipažinti. Sprendžiant iš to, kaip apie juos kalbi, jie turėtų būti geri. Norėčiau kada su keliais susipažinti.

– Dauguma žmonių yra geri. Gentis priėmė mane po žemės drebėjimo, kai buvau mažytė. Po to, kai Braudas mane išvijo, nieko neturėjau. Buvau Aila be žmonių, kol mane priėmė Liūto stovykla, suteikė man vietą, kuriai galiu priklausyti, pavertė mane Aila iš mamutojų.

– Mamutojai ir zelandoniečiai ne itin skiriasi. Manau, mano žmonės tau patiks, ir tu jiems patiksi.

– Ne visada buvai tuo toks tikras, – pastebėjo Aila. – Pamenu, bijojai, kad jie manęs nenorės, nes užaugau gentyje, ir dar dėl Durko.

Jondalaras sumišo.

– Jie vadintų mano sūnų išsigimėliu, vaiką, gimusį maišytų dvasių, pusiau gyvulį, taip tu jį vieną kartą pavadinai. Dėl to, kad jį pagimdžiau, apie mane jie dar blogiau galvotų.

– Aila, prieš išeinant iš vasaros susirinkimo tu privertei mane pažadėti sakyti tau tiesą, nelaikyti visko savyje. Tiesa ta, kad iš pradžių aš nerimavau. Norėjau, kad keliautum su manim, tačiau nenorėjau, kad apie save pasakotum žmonėms. Norėjau, kad slėptum savo vaikystę, meluotum apie tai, nors ir nekenčiu melo, o tu taip ir neišmokai meluoti. Bijojau, kad jie tave atstums. Žinau, koks tai jausmas, nenorėjau, kad būtum šitaip įskaudinta. Ir dėl savęs bijojau. Nerimavau, kad jie nepriims manęs, nes atsivedžiau tave, o aš nenorėjau dar kartą to patirti. Vis dėlto negalėjau pakelti minties, jog išeisiu be tavęs. Nežinojau, ką daryti.

Aila pernelyg gerai prisiminė jo sutrikimą, neviltį, neryžtingumo agoniją. Kad ir kokia buvo laiminga su mamutojais, kartu ji jautėsi apgailėtinai nelaiminga dėl Jondalaro.

– Dabar jau suprantu, nors vos tavęs nepraradau, kad tai suvokčiau, – toliau kalbėjo Jondalaras. – Nė vienas nėra man toks svarbus kaip tu, Aila. Noriu, kad būtum savimi, kalbėtum ar elgtumeisi taip, kaip manai esant tinkama, nes būtent tokią tave myliu. Dabar tikiu, kad dauguma žmonių tave mielai priims. Jau mačiau taip nutinkant. Mamutojų Liūto stovykloje išmokau šio to svarbaus. Ne visi žmonės galvoja vienodai, o nuomonės gali keistis. Kai kurie žmonės tave parems, kartais netgi tie, iš kurių mažiausiai to tikiesi, atsiras tokių, kurie turės pakankamai užuojautos mylėti ir užauginti vaiką, kurį kiti vadina išsigimėliu.

– Man nepatiko, kaip su Raidagu buvo elgiamasi vasaros susirinkime, – pastebėjo Aila. – Atsirado tokių, kurie nenorėjo, kad jis net tinkamai būtų palaidotas, – Jondalaras girdėjo pyktį moters balse, tačiau matė už pykčio besikaupiančias ašaras.

– Ir man nepatiko. Kai kurie žmonės nesikeičia. Jie nenori atmerkti akių ir pamatyti tai, kas aiškiai regėti. Ir man prireikė nemažai laiko tam suprasti. Negaliu pažadėti, kad zelandoniečiai priims tave, Aila, tačiau jei mums teks išeiti, mudu rasim kokią kitą vietą. Taip, aš noriu grįžti. Noriu

grįžti pas savo žmones, noriu pamatyti savo šeimą, draugus. Noriu papasakoti mamai apie Tonolaną ir paprašyti Zelandonės paieškoti jo dvasios, jei kartais jis dar nebūtų suradęs kelio į kitą pasaulį. Viliuosi, kad ten mums atsiras vietelė. Jei ne, man tai jau nebėra ypač svarbu. Tai antras dalykas, kurį sužinojau. Štai kodėl tau pasakiau, kad noriai būčiau pasilikęs, jei tu būtum to norėjusi. Neapsimetinėjau.

Jis abiem rankom laikė ją suėmęs už pečių, su nuožmiu ryžtu žvelgė į akis norėdamas įsitikinti, kad yra suprastas. Aila matė jo tikrumą ir meilę, tačiau dabar pati pradėjo abejoti, ar jiems vertėjo iškeliauti.

– Jei tavo žmonės mūsų nenorės, kur tada eisim?

Jis nusišypsojo.

– Susirasime kitą vietą, Aila, jei prireiks, tačiau nemanau, kad taip nutiks. Sakau tau, zelandoniečiai ne itin skiriasi nuo mamutojų. Jie pamils tave lygiai kaip ir aš. Dėl to visai nebesijaudinu. Nesuprantu, kodėl apskritai jaudinausi.

Aila nusišypsojo. Ji buvo patenkinta matydama Jondalaro tikėjimą, kad jo žmonės ją priims. Tik norėjo ir pati jausti tokį tvirtą pasitikėjimą zelandoniečiais. Gal jis pamiršo, o gal nė neįsivaizdavo, kokį stiprų ir ilgalaikį įspūdį jai padarė jo pirmoji reakcija sužinojus apie jos sūnų ir jos kilmę. Jis atšoko ir nužvelgė ją su tokiu pasibjaurėjimu, kurio ji niekada nepamirš. Atrodė, tarsi ji būtų kokia purvina, susitepusi hiena.

Jiems vėl pajudėjus Aila nepaliovė galvoti apie tai, kas jos laukia kelionės pabaigoje. Tikra tiesa, kad žmonės keičiasi. Jondalaras visiškai pasikeitė. Ji žinojo, kad jame nebeliko nė mažiausio trupinėlio pasibjaurėjimo, tačiau kaip sureaguos žmonės, iš kurių jis mokėsi? Jei Jondalaro reakcija buvo tokia staigi ir stipri, tikriausiai augdamas to išmoko iš savo žmonių. Kodėl jie turėtų reaguoti į ją kaip nors kitaip? Kad ir kaip smarkiai ji trośko būti su Jondalaru, kad ir kaip džiaugėsi jo noru parsivesti ją namo, kartu ji visai nelaukė pažinties su zelandoniečiais.

4

Keliaudami toliau jie stengėsi nenutolti nuo upės. Jondalaras buvo kone tikras, kad upės vaga suka į rytus, tačiau baiminosi, jog tai tik didelis vingis. Jei vandentakis tikrai keičia kryptį, tai būtent čia yra ta vieta, kurioje jie turės nuo jo pasitraukti ir nebeteks saugumo keliaudami aiškiai apibrėžtu maršrutu. Teks kraštą kirsti skersai, tad vyras norėjo įsitikinti, kad jie atidūrė reikiamoje vietoje.

Buvo keletas vietų, tinkamų apsistoti nakčiai, tačiau dažnai tikrindamasis pagal žemėlapį Jondalaras ieškojo Taluto nurodytos stovyklavietės. Tai buvo orientyras, kurio jam reikėjo kelionės maršruto teisingumui patvirtinti. Vieta buvo nuolat naudojama žmonių, ir jis tikėjosi, jog neklysta manydamas, kad ji kažkur netoliese. Deja, žemėlapis rodė tiktai bendras kryptis bei nuorodas ir buvo, švelniai tariant, netikslus. Paskubomis išraižytas ant ilties atplaišos, kad primintų žodinius paaiškinimus, jis ir neturėjo tiksliai nurodyti maršruto.

Krantui vis kylant keliautojai laikėsi aukštumos, kad matytų kuo toliau, nors dėl to teko šiek tiek atsitraukti nuo upės. Apačioje, artėliau tekančio vandens, telkšojo užpelkėjęs užutėkis. Jis prasidėjo kaip šoninė kilpa upės, kuri vingiavo pirmyn ir atgal, – paprastai šitaip tekantis vanduo raižo atvirą lygumą. Kilpa pamažu savaime užsidarė, o paskui prisipildė vandens iš nedidelio ežeriuko, kuris upei pakeitus kursą tapo izoliuotas. Netekęs vandens šaltinio jis pradėjo džiūti. Ši žemuma dabar tapo drėgna pieva, kurios giliuose pakraščiuose vešėjo nendrės, švendrai ir kiti vandenmėgiai pelkių augalai. Bėgant laikui žalias liūnas taps žolėta pieva, pilna žemumų viksvų.

Jondalaras jau beveik siekė ieties pamatęs, kaip pralaužęs medžių uždangą netoli kranto į vandenį įbrenda briedis, tačiau didžiulis žvėris buvo

nepasiekiamas netgi sviedžiant ietį mėtykle, be to, būtų sunku jį ištraukti iš pelkės. Aila stebėjo, kaip iš pažiūros nerangus gyvūnas su nukarusia nosimi ir dideliais plaštakos formos ragais, vis dar padengtais aksomo pūku, žengia į pelkę. Jis aukštai kėlė savo ilgas kojas, pliumpsėjo plačiomis pėdomis, kurios neleido jam grimzti į klampų dugną, brido į vandenį, kol jis apsėmė šonus. Tada briedis panėrė galvą, o kai vėl ją iškėlė, nasrai buvo pilni drimbančių plūdenų ir gyvatžolių. Vandens paukščiai, nendrėse susisukę lizdus, briedžio visiškai nepaisė.

Už pelkės greitai sausėjantys šlaitai su giliomis daubomis ir įrėžtais krantais teikė saugią prieglaudą tokiai augmenijai kaip balandos ir dilgėlės bei paklotui iš žliūgių su plaukuotais kaip pelių ausytės lapeliais ir smulkiais baltais žiedeliais. Aila atlaisvino svaidyklę ir išėmusi iš kapšelio pasiruošė keletą apskritų akmenų. Tolimajame jos slėnio gale buvo panaši vieta, kurioje ji dažnai pastebėdavo išskirtinai didelius stepių starus ir juos medžiodavo. Sumedžiojęs vieną ar du tokius žvėrelius gana gerai pavalgytum.

Ten, kur grumstuotas šlaitas vedė į atviras pievas, buvo mėgstamiausios gyvūnėlių gyvenvietės. Iš gretimų pievų žolynų suneštų sėklų, saugiai supiltų urveliuose, kuriuose starai žiemodavo, gausa pavasarį juos skatindavo veistis, tad jaunikliai pasirodydavo vos ėmus želti naujai augmenijai. Baltymų gausūs žolynai buvo būtini, kad jaunikliai iki žiemos pasiektų brandą. Deja, starai nieku gyvu nesirodė, kol pro šalį ėjo žmonės, o Vilkas, regis, negebėjo arba nenorėjo jų baidyti.

Toliau traukiant į pietus didžioji granito plokštė po plačia lyguma, kuri driekėsi toli į rytus, krypo link banguojančių kalvų. Kažkada, seniai seniai, tolimais praėjusiais amžiais žemė, kuria keliavo Aila su Jondalaru, buvo kalnai, kurie ilgainiui susidėvėjo. Tik jų liekanos – sunkiai įveikiamos akmens plokštės – atsispyrė galingam spaudimui, iškilnojusiam žemę naujais kalnais, ir nuožmioms vidinėms jėgoms, kurios purtė ir draskė mažiau stabilią žemę. Ant senojo masyvo taip ir nesusiformavo uolos, tačiau pradinių kalnų liekanos vis dar skrodė nuosėdinę plutą.

Tuo pat metu, kai stepėse ganėsi mamutai, viksvos ir žolės, kaip ir tos senovinės žemės gyvūnija, tarpo ne tik labai gausiai, bet ir stebino savo įvairove ir netikėtais derinais. Kitaip nei vėliau susiformavusios pievos, šios stepės nebuvo išsidėsčiusios plačiomis tik tam tikrų rūšių augmenijos juostomis, kurių atsiradimą lėmė temperatūra ir klimatas. Čia želė sudė-

tinga mozaika visokiausių augalų, tarp kurių buvo įvairių viksvų, vislių žolių ir krūmų.

Daug drėgmės gaunantys slėniai, aukštumų pievos, kalvų viršūnės ar nedidelės kalvų įdubos puikavosi savitomis augmenijos bendruomenėmis, kurios tankiai žėlė nepaisant viso aplinkos sudėtingumo. Šlaite, atsisukusiame į saulę, galėjo tarpti šiltojo klimato augmenija, stebėtinai besiskirianti nuo prie šalčio prisitaikiusių žemaūgių augalų šiaurinėje tos pačios kalvos pusėje.

Raižytos aukštumos, kurią kirto Aila su Jondalaru, dirva buvo skurdi, žolės paklotas retas ir žemas. Vėjas išgraužė gilesnes lomas, o viršutiniame slėnyje ankstesnio pavasarinio tirpsmo srauto vaga visiškai išdžiūvo ir, stingant augmenijos, susiformavo smėlio kopos.

Pilkieji pelėnai ir kiškėnai, kurių sutikti galėjai tik aukštai kalnuose, šioje grubioje žemėje netoli upių žemumų skubėjo rinkti žolę, tinkamą džiovinti ir saugoti. Užuot žiemą miegoję po pusnimis, kurios susikaupdavo daubose ir tuštumose pavėjinėje uolų pusėje, gyvūnėliai statė tunelius, suko lizdus ir misdavo tuo susineštu šienu. Vilkas susekė mažuosius graužikus ir leidosi paskui juos, tačiau Aila nesirengė naudotis svaidykle – jie buvo per maži, kad tiktų valgyti žmonėms, nebent sumedžiotum jų labai daug.

Arktinės žolės, kurios puikiai augo drėgnesnėse šiaurinėse žemėse, pelkėse ir liūnuose, pavasarį iš tirpstančių pusnių gaudavo daug vandens ir atvirose atodangose bei vėjo košiamose kalvose augo neįprastai derėdamos su mažais tvirtais alpiniais krūmeliais. Arktinės sidabražolės mažais gelsvais žiedeliais apsaugą nuo vėjo rado tose pačiose saugiose kišenėse ir nišose, kurias mėgo kiškėnai, o atvirose vietose samaninių gaisrenų purpuriniais ar rausvais žiedeliais lapuotų stiebelių pagalvėlės pačios buvo lyg nuo šaltų džiovinančių vėjų saugančios kalvelės. Greta jų, tarp šitų grumstų, lygiai taip pat kaip kalnų atšlaitėse, į uolų atodangas ir kalvas ropštėsi kalninės žiognagės, jų ilgos visžalės šakelės su mažučiais lapeliais ir vienišais geltonais žiedeliais per daugelį metų susipynė į tankų kilimą.

Aila pajuto kvapnų ką tik pradėjusių skleistis rausvųjų naktižiedžių aromatą. Tai privertė ją suvokti, kad darosi vėlu, ir ji dirstelėjo į vakarų pusėje žemėjančią saulę norėdama pasitikrinti, ar nosis nemeluoja. Lipnūs šių augalų žiedeliai išsiskleisdavo naktį ir mainais už žiedadulkių paskleidimą siūlydavo prieglobstį vabzdžiams – drugiams ir musytėms. Naktižiedžių

maistinė ar gydomoji vertė nebuvo didelė, tačiau maloniai kvepiančios gėlės malonino nosį, ir Aila staiga panoro jas nors kelias nusiskinti. Deja, buvo jau vėlu, ir moteris nenorėjo stabčioti. „Netrukus reiktų ruošti stovyklą“, – galvojo ji, ypač jei ketina vakarienę pagaminti prieš sutemstant.

Pamačius mėlynai violetines šilagėles, dailias ir tiesias, kiekvieną kylančią iš išsiskleidusių lapelių, padengtų smulkiais plaukeliais, Ailą vėl užplūdo medicininės asociacijos – džiovinti augalai padeda nuo galvos skausmo ir moteriškų ligų keliamų pilvo dieglių, tačiau Aila žavėjosi ir šių gėlių grožiu. Kai jos akį pagavo alpiniai astrai ilgais siaurais geltonai violetiniais žiedlapiais, augantys iš šilkinių plaukuotų lapelių rozečių, akimirkos troškimas tapo sąmoningu noru nusiskinti kelias šias ir kitas gėles tiesiog šiaip sau, vien jomis pasigrožėti. Tik kur jas dėti vėliau? „Vis tiek nuvys“, – pamanė Aila.

Jondalaras jau pradėjo svarstyti, ar tik jie nebus pražiopsoję pažymėtos stovyklos. O gal ji yra toliau nei manė? Jis taip pat nusprendė, kad netrukus reiktų įsirengti stovyklą, o pažymėtos stovyklavietės teks pasidairyti rytoj. Dar reiks ir pamedžioti, taigi jie sugaiš visą dieną – negalima iššvaistyti šitiek laiko. Jondalaras, paskendęs mintyse, vis dar nerimaudamas dėl to, ar teisingai nusprendė toliau keliauti į pietus, ir įsivaizduodamas baisias pasekmes, pernelyg nekreipė dėmesio į sambrūzdį ant kalvos dešinėje, tik pastebėjo, kad, regis, būrys hienų sugavo grobį.

Nors iš prigimties hienos yra maitėdos ir išalkusios pasitenkina pačiomis bjauriausiomis, labiausiai apipuvusiomis maitomis, jos su savo galingais, kaulus traiškančiais nasrais buvo ir efektyvios medžiotojos. Joms pavyko parblokšti metinuką bizoną, kone visiškai suaugusį, tačiau dar nevisiškai subrendusį. Į pražūtį jį atvedė patirties stoka ir plėšrūnų įpročiai. Netoliese stoviniavo keletas kitų bizonų – bendrui žuvus kiti akivaizdžiai jautėsi saugūs, o vienas stebėdamas hienas neramiai mūkė sujaudintas šviežio kraujo kvapo.

Kitaip nei mamutai ir stepių arkliai, kurie nebuvo išskirtinai dideli atsižvelgiant į jų rūšį, bizonai buvo tikri milžinai. Vienas netoliese stoviniavusiųjų buvo kone septynių pėdų ties sprandu, tvirto sudėjimo ties krūtine ir pečiais, nors jo šonai buvo kone grakštūs. Jo kanopos buvo mažutės, pritaikytos greitai lėkti tvirta, sausa dirva. Bizonai vengė pelkių, nes jose lengvai įklimptų. Jo didžiulę galvą saugojo stambūs, ilgi juodi ragai, šešių

pėdų pločio, lenkti į šoną ir užriesti į viršų. Tamsiai rudas plaukuotas kailis buvo sunkus, ypač ties krūtine ir pečiais. Bizonai linkę snukiu atsigręžti į stingdantį vėją, todėl ir kailio geriau apsaugoti buvo iš priekio, kur gaurai krito iki trisdešimties colių ilgio kuokštais. Netgi trumputės šių gyvūnų uodegos buvo plaukuotos.

Įvairūs žolėdžiai ėdė ne tokius pačius augalus. Jų virškinimo sistemos skyrėsi. Nevienodi buvo ir įpročiai, tad kiekvienas subtiliai prisitaikydavo prie aplinkos. Itin daug skaidulų turinčių stiebų, kuriais mito arkliai ir mamutai, bizonams ir kitiems atrajotojams nepakako. Jiems reikėjo žolės ir lapų, kuriuose daugiau baltymų, todėl bizonai labiau mėgo žemesnę, maistingesnę sausesnių regionų žolę. Į vidutinio aukščio ir aukštažolių stepių regionus jie atklysdavo tiktai ieškodami naujų augimviečių, paprastai pavasarį, kai visa žemė gausiai žaliuodavo šviežiomis viksvomis ir žolėmis. Taip pat tai buvo vienintelis metų laikas, kai augdavo gyvulių kaulai ir ragai. Ilgas, šlapias, žalias prieledyninių pievų pavasaris bizonams bei kai kuriems kitiems gyvūnams buvo puikus, ilgai trunkantis augimo sezonas, tad jie ir pasižymėjo tokiomis išskirtinėmis proporcijomis.

Niūriai nusiteikusiam, į savistabą linkusiam Jondalarui prireikė kelių akimirkų atsivėrusioms galimybėms įvertinti. Tuo metu, kai jis siekė savo iečių mėtyklės pagalvojęs, kad, kaip ir hienos, galėtų paguldyti bizoną, Aila jau buvo apsvarsčiusi padėtį, tačiau nusprendė imtis kiek kitokių veiksmų.

– Ei! Ei! Nešdinkitės iš ten! Dinkit, jūs purvinos baidyklės! Nešdinkitės! – suriko ji, šuoliais ragindama Yhaha ir svaidykle laidydama akmenis.

Vilkas, patenkintas savimi, šuoliavo greta, urzgimu ir jauniklišku lojimu lydėdamas nubėgančią gaują. Iš kelių skausmingų viauktelėjimų tapo aišku, kad Ailos akmenys pasiekė tikslą, nors ginklo jėgą moteris stengėsi suvaldyti ir taikėsi ne į gyvybiškai svarbias hienų kūno dalis. Jei ji būtų norėjusi, šūviai būtų buvę mirtini – ji jau ne kartą buvo nugalabijusi hieną, tačiau ne toks buvo jos ketinimas.

– Ką sugalvojai, Aila? – pasiteiravo Jondalaras, jodamas link moters, kuri lėtai grįžo prie hienų parblokšto bizono.

– Nuvijau šalin tas dvokiančias, purvinas hienas, – atsakė ji.

– Kodėl tai padarei?

– Todėl, kad joms derėjo pasidalyti grobį su mumis, – atkirto ji.

– O aš kaip tik ruošiausi nudėti vieną iš greta stovinčių bizonų, – papriekaištavo Jondalaras.

– Mums nereikia viso bizono, nebent ketintume džiovinti mėsą, o šitas – jaunas ir minkštas. Tie, kur lūkuriuoja greta, daugiausiai kieti, seni buliai, – atsakė moteris ir nulipusi nuo Yhaha nuvijo Vilką nuo parblokšto žvėries.

Jondalaras atidžiau įsižiūrėjo į stambius patinus, kurie taip pat pasitraukė tolėliau nuo Ailos svaidomų akmenukų, o paskui žvilgtelėjo į ant žemės tysantį jauniklį.

– Tu teisi. Čia patinų banda. O šitas tikriausiai neseniai paliko motiną ir ką tik prisijungė prie patinų grupės. Jam dar reikėjo daug ko išmokti.

– Grobis šviežias, – apžiūrėjusi įvertino Aila. – Kol kas jos tik perplėšė gerklę, ištraukė vidurius ir nuėdė truputį šono. Galim pasiimti, kiek norim, o kas liks – bus joms. Tada mums nereikės gaišti laiko medžioklei. Bizonai greitai bėga, gali pasprukti. Man regis, prie upės nužiūrėjau kažką panašaus į stovyklavietę. Jei ten ta, kurios ieškome, man dar pakaks laiko šiam vakarui ką nors gardaus pagaminti iš daržovių ir bizonienos.

Ji jau buvo perrėžusi bizono odą nuo pilvo iki šono, tik tada Jondalaras iš tikrųjų suvokė, ką ji pasakė. Viskas nutiko taip greitai, tačiau staiga visi jo rūpesčiai dėl dar vienos sugaištos dienos dingo – nebereikės medžioti ir ieškoti stovyklos.

– Aila, tu nuostabi! – pareiškė jis šypsodamasis. Nulipęs nuo Lenktynininko, jis iš standžių žaliaminės odos makščių, pritvirtintų prie diržo, išsitraukė aštrų titnago peilį mamuto kaulo rankena ir nužirgliojo pjaustyti grobio. – Todėl tu man ir patinki. Tu nuolat kupina staigmenų, kurios pasirodo besančios puikiausi sumanymai. Pasiimkim ir liežuvį. Gaila, kad hienos jau įsisuko į kepenis, bet, šiaip ar taip, čia jų grobis.

– Man nerūpi, jų ar ne jų, – atkirto Aila, – kol jis šviežias. Iš manęs jos pakankamai pagrobė. Šįkart šiek tiek atsiimsiu iš šitų bjaurių padarų. Nekenčiu hienų!

– Juk nejuokauji? Tiktai jų nekenti? Niekad negirdėjau, kad šitaip kalbėtum apie kitus gyvūnus, netgi ernius, o jie taip pat ėda supuvusią mėsą, yra dar nuožmesni ir bjauriau dvokia.

Hienų gauja spūdino atgal prie bizono, kuriuo ketino pasisotinti. Jos urzgė iš nepasitenkinimo. Aila sviedė dar kelis akmenis ir vėl jas nubaidė.

Viena jų viauktelėjo, kelios kitos garsiai tarsi nusikvatojo – nuo to garso Ailos oda nuėjo pagaugais. Kol hienos išdrįso dar kartą išmėginti svaidyklės taiklumą, Aila su Jondalaru jau buvo pasiėmę reikiamas bizonienos dalis. Dalį gyvūno palikę urzgiantiems žvėrims, kurie tučtuojau sugrįžo ir vėl pradėjo jį plėšyti, jie nujojo loma link upės. Aila jojo pirma, rodė kelią.

Ji pastebėjo ne pačią stovyklavietę, o kelią rodančią akmenų piramidę. Akmenų krūvos viduje buvo įdėta šiek tiek džiovinto maisto, keletas įrankių ir kitų rykų, ugnies grąžtas, platforma, truputis sausų pinčių ir gerokai sukietėjęs, jau besišeriantis kailis. Jis gal ir būtų apsaugojęs nuo šalčio, tačiau jį jau reikėjo keisti kitu. Beveik pačiame piramidės viršuje, tvirtai paremta sunkiais akmenimis, styrojo nulaužta mamuto iltis, kurios galiukas buvo nukreiptas į didelį riedulį, upės viduryje pusiau panirusį į vandenį. Ant jo raudonais dažais buvo nupieštas horizontalus rombas, „V“ formos kampas dešinėje buvo pakartotas dukart – šitaip suformuotas ševrono raštas, rodantis kryptį pasroviui.

Sudėję viską atgal lygiai taip, kaip ir rado, Aila su Jondalaru palei upę nujojo iki kitos akmenų piramidės su nedidele iltimi, rodančia į sausumą, link jaukios progumėlės kiek atokiau upės, apsuptos beržų ir alksnių, su keliomis pušimis. Jie pamatė ir trečią piramidę, o kai ją pasiekė, atsidūrė greta nediduko gaivaus ir švaraus žaižaruojančio šaltinio. Šios akmenų krūvos viduje taip pat buvo maisto atsargų ir rykų bei didelė odos antklodė, taip pat sukietėjusi, tačiau tikrai tinkama palapinei ar pašiūrei suręsti. Už piramidės, greta akmenų apskritimo, kuris ribojo seklią duobę, net juodą nuo anglių, buvo surinktų krituolių ir atplukdytos medienos krūva.

– Puiku žinoti, kad yra tokia vieta, – pastebėjo Jondalaras. – Džiaugiuosi, kad mums nereikės naudoti nieko iš tų išteklių, tačiau jei gyvenčiau šiuose plotuose ir kartais tektų kai ką pasiimti, man labai palengvėtų žinant, kad čia yra reikiamų daiktų.

– Puikus sumanymas, – tarė Aila, stebėdamasi įžvalga tų, kurie suplanavo ir įrengė šią stovyklavietę.

Jie greitai nuo arklių nukrovė krepšius ir nuėmė pakinktus, suvyniojo virves ir sunkias juostas, kurios viską prilaikė, ir paleido gyvulius laisvai ganytis bei pailsėti. Žmonės šypsodamiesi stebėjo, kaip Lenktynininkas tučtuojau virsta ant žolės ir pradeda voliotis ant nugaros, tarsi būtų jautęs ilgai kamavusį niežulį.

– Aš taip pat jaučiuosi sukaitusi, niežti visą kūną, – pasiskundė Aila rišdama virves nuo minkštų apavo aulų ir juos nusispirdama. Ji atsirišo diržą, prie kurio buvo pritvirtintos peilio makštys ir kapšeliai, nusiėmė ilčių kaulų vėrinį su puošniu maišeliu, nusitraukė tuniką bei kelnes ir pasileido link vandens. Greta šuoliavo Vilkas. – Prisijungsi?

– Vėliau, – atsakė Jondalaras. – Pirma pririnksiu malkų, o tada nusiprausiu, kad į patalus neprineščiau purvo ir žievių.

Aila netrukus grįžo, persirengė kita tunika ir kelnėmis, kurias vilkėdavo vakarais, užsikabino diržą ir vėrinį. Jondalaras jau dėliojo daiktus, tad ji padėjo jam įrengti stovyklą. Jie jau buvo įpratę darbuotis kartu, nedaug ką tekdavo naujai spręsti. Abu išėmė palapinę, patiesė ant žemės ovalo formos apatinį paklotą, tada žemėje gerai įtvirtino laibus medinius kotus, kurie laikė tam tikros formos odos gabalą, susiūtą iš kelių kailių. Kūgio formos palapinės šonai buvo suapvalinti. Viršuje buvo anga dūmams išleisti, jei tekdavo laužą kurti viduje, – Jondalaras su Aila tai darė retai. Iš vidaus buvo įsiūtas ir papildomas atvartas dūmų angai uždaryti, kai oras subjūra. Palei palapinės dugną buvo pritvirtinti raiščiai, skirti pririšti prie kaiščių, susmeigtų į žemę. Jei vėjas būdavo itin stiprus, apatinį paklotą papildomomis virvėmis būdavo galima pririšti prie viršutinės dangos, įėjimo atvartas taip pat buvo pririšamas saugiau. Kartu jie gabenosi ir antrą apdangalą, kad galėtų pasistatyti geriau izoliuotą palapinę dvigubomis sienelėmis, nors dar nedaug buvo progų jį panaudoti.

Jie patiesė savo miego kailius, išklojo juos išilgai ovalinio dangalo, ir pasieniuose liko pakankamai vietos sustatyti kuprines bei kitą mantą, ir vilkui susirangyti prie kojų, jei oras būtų blogas. Iš pradžių Aila su Jondalaru miegojo atskiruose miegmaišiuose, bet greitai pertvarkė juos taip, kad jaukiai įsitaisytų kartu. Kai palapinė jau buvo pastatyta, Jondalaras išėjo rinkti malkų, o Aila pradėjo ruošti vakarienę.

Nors ji žinojo, kaip įkurti ugnį naudojantis piramidėje paslėptu ugnies įžiebimo rinkiniu, – tai daroma ilgą pagaliuką tarp delnų sukant atremtą į plokščią medinę platformą, kad susidarytų angliukas, iš kurio galima įpūsti kibirkštį, – Ailos laužo įkūrimo rinkinys buvo unikalus. Viena gyvendama slėnyje ji padarė atradimą. Iš akmenų krūvos prie upelio vietoj akmeninio kūjo, kurį naudojo pati sau gamindamasi titnago įrankius, moteris atsitiktinai paėmė geležies piritą. Jai dažnai teko kurti laužus, ir

ji tučtuojau suprato padariusi neįtikėtiną atradimą, kai sudaužus geležies piritą su titnagu atsiradusi gyvybinga kibirkštis nudegino jai koją.

Iš pradžių teko nemažai bandyti, tačiau ilgainiui ji surado geriausią būdą panaudoti ugnies akmenį. Dabar ji gebėjo įkurti laužą greičiau nei žmogus, besinaudojantis ugnies grąžtu ir platforma. Pirmą kartą pamatęs Ailos degamą ugnį Jondalaras negalėjo tuo patikėti; o ir neapsimestinė mamutojų nuostaba tai išvydus gerokai palengvino Ailos priėmimą į Liūto stovyklą, o Talutas net sugalvojo ją įdukrinti. Visi manė, kad ji moka daryti stebuklus.

Aila taip pat galvojo, kad tai stebuklas, tačiau ji tikėjo, kad stebuklingas yra ugnies akmuo, o ne ji pati stebukladarė. Prieš visam laikui palikdami slėnį jiedu su Jondalaru prisirinko kuo daugiau pilkšvai gelsvų metališkų akmenukų, nes nežinojo, ar pavyks jų rasti kitur. Kai kuriuos padovanojo Liūto stovyklai ir kitiems mamutojams, tačiau vis dar daug liko. Jondalaras norėjo pasidalyti jais su savo žmonėmis. Gebėjimas greitai įkurti laužą naudingas dėl daugybės priežasčių.

Akmenų žiedo viduryje jaunoji moteris sukrovė labai sausų žievių drožlių krūvelę, vietoj pinčių panaudojo gauromečio pūkus, o greta pasidėjo krūvelę šakelių ir nedidelių malkelių prakurui. Netoliese buvo suversta sausų malkų krūva. Pasilenkusi labai žemai prie pinčių, Aila geležies pirito gabalėlį paėmė tokiu kampu, kuris, kaip jau žinojo iš patirties, yra tinkamiausias, tada titnago gabalėliu sudavė į stebuklingą gelsvą akmenį, į patį vidurį griovelio, atsiradusio nuo ilgo naudojimo. Nuo akmenų nuskriejo didelė, ryški kibirkštis ir nusileido ant pinčių, į orą pakilo dūmų garbanėlė. Aila kuo skubiau apglėbė ją rankomis ir švelniai papūtė. Nedidelis angliukas raudonai sušvytėjo, pasirodė mažulyčių gelsvų kibirkštėlių lietus. Antrą kartą pūstelėjus šoko nedidelė liepsna. Moteris pridėjo šakelių, mažų malkelių ir, kai viskas įsidegė, įdėjo malką.

Kol grįžo Jondalaras, Aila iš išdžiūvusios raguvos prie upės jau buvo atsinešusi keletą apskritų akmenų, įkaitinusi juos lauže, jau čirškė puikaus bizonienos gabalo, paverto ant iešmo virš liepsnų, išorinis riebalų sluoksnis.

Moteris pjaustė nuplautas švendrų šaknis ir laupė kitas baltas krakmolingas šaknis, padengtas tamsiai ruda odele, vadinamas žemės riešutais, ir ruošėsi jas dėti į tankiai suaustą vandeniui nelaidų krepšelį, puspilnį vandens. Kame jau plūduriavo riebus bizono liežuvis. Greta gulėjo krūvelė sveikų laukinių morkų. Zelandonietis ant žemės padėjo malkų nešulį.

– Jau dabar puikiai kvepia! – šūktelėjo jis. – Ką gamini?

– Kepu bizonieną, tačiau ji labiau tiks kelionei. Labai patogu pakeliui valgyti šaltą keptą mėsą. O šiam vakarui ir rytojaus rytui verdu sriubą su liežuviu ir daržovėmis bei tuo trupučiu maisto, kurio liko nuo pasiimtojo iš Ašuočių stovyklos, – atsakė Aila.

Pagaliuku iš laužo išžvejojusi karštą akmenį, lapuota šakele ji nuvalė pelenus. Paskui, paėmusi du pagaliukus ir naudodama juos kaip žnyples, Aila pakėlė akmenį ir įmetė į krepšį su liežuviu. Atiduodamas karštį vandeniui akmuo šnypštė ir garavo. Vėliau į viralą moteris greitai sumetė dar keletą akmenų, pridėjo keletą supjaustytų lapų ir uždėjo dangtelį.

– Ko dedi į sriubą?

Aila pati sau nusišypsojo. Jondalaras visada norėjo žinoti maisto ruošimo smulkmenas, netgi iš kokių žolelių plikoma arbata. Tai buvo dar vienas iš ją stebinusių jo įpročių, nes nė vienas genties vyras, netgi pats smalsiausias, nė svajonėse nerodydavo šitokio susidomėjimo niekuo, kas slypi moterų atsiminimuose.

– Be šių šaknų, dar įdėsiu žalių švendrų viršūnėlių, šių šviežių svogūnėlių lapų ir žiedelių, nuluptų dagių stiebų griežinėlių, pupelių iš pieninių vikių ankščių, ką tik dėl aromato įmečiau truputį šalavijų ir kmynų. Gali būti, kad įdėsiu šalpusnių, nes jie suteikia sūrumo. Jei atsidursime netoli Berano jūros, gal įsigysime daugiau druskos. Kai gyvenau gentyje, jos niekad netrūko, – užsiminė ji. – Manau, sugrūsiu truputį krienų, kuriuos radau šįryt, – jie tiks prie kepsnio. Išmokau to vasaros susirinkime. Jie aštrūs, jų daug nereikia, o mėsai suteikia įdomaus skonio. Tau turėtų patikti.

– O šitie lapai kam? – pasiteiravo Jondalaras, rodydamas į ryšulėlį, kurį ji paėmė, bet nepaminėjo. Jam buvo smalsu, kokias žoles moteris naudoja ir kodėl. Zelandonietis mėgavosi Ailos patiekalais, tačiau jie buvo neįprasti. Tam tikri skoniai ir aromatai buvo būdingi tiktai jos ruošiamiems valgiams ir niekaip nepriminė Jondalaro vaikystės maisto skonio.

– Čia balandos, į jas suvyniosiu gatavą kepsnį. Jos puikiai tinka kartu su šalta mėsa, – ji nutilo, atrodė susimąsčiusi. – Gal pabarstyti kepsnį medžio pelenais? Jie taip pat kiek sūroki. Be to, apskrudusių kąsnelių dėl spalvos ir geresnio skonio galiu įpjaustyti į sriubą. Iš liežuvio ir mėsos išvirs puikus riebus sultinys, o rytojaus rytą galėsim išsivirti kiek grūdų kelionei. Liks ir liežuvio, tačiau suvyniosiu jį į sausą žolę ir įdėsiu į krepšį, kuriame laikau mėsą. Jame pakaks vietos netgi sudėjus visą žalią mėsą, net ir tuos gabalus, kuriuos paėmėm Vilkui. Kol naktimis bus šalta, viskas gerai laikysis.

– Skamba nuostabiai. Vos galiu sulaukti, – pasakė Jondalaras nekantriai šypsodamasis, tačiau Ailai pasidingojo, kad šypsenoje slypi šis tas daugiau. – Beje, gal turi kokį atliekamą krepšį?

– Taip, tik kam jis?

– Pasakysiu grįžęs, – paslaptingai išsišiepęs atkirto vyras.

Aila apvertė kepsnį, tada iš sriubos išėmė akmenis ir įdėjo kitus, karštus. Kol maistas virė, ji perrūšiavo žoleles „vilkus atbaidantiesiems", į šalį atidėjo tas, kurių prisirinko savo reikmėms. Į šlakelį sultinio moteris įsmulkino truputį krienų šaknų – tai padažui prie mėsos, paskui pradėjo pjaustyti likusias aitrias šaknis ir trinti kitas aštrias, dygias, stipriai kvepiančias tą rytą surinktas žoleles. Aila mėgino išgauti patį bjauriausią augalų derinį, kokį tik galėjo įsivaizduoti. Ji manė, kad efektyviausiai veiks aštrieji krienai, bet nepamaišys ir stiprus, kamparu dvelkiantis kiečių aromatas.

Vis dėlto jos mintis užvaldė į šalį atidėtieji augalai. „Džiaugiuosi, kad jų radau, – galvojo moteris. – Žinau, kad neturiu pakankamai žolelių rytinei arbatai, kad pakaktų visai kelionei. Ketinu pakeliui susirasti jų daugiau, kad būčiau tikra, jog nepradėsime kūdikio, ypač kai šitiek būnu su Jondalaru." Moteris pati sau nusišypsojo.

„Esu tikra, kad kūdikiai pradedami būtent šitaip, kad ir ką žmonės kalbėtų apie dvasias. Manau, kad būtent todėl vyras įkiša savo organą į tą vietą, iš kurios pasirodo vaikai, ir todėl moterys to trokšta. Todėl ir Motina sukūrė malonumų dovaną. Ir gyvybės dovana jos duota, Motina nori, kad jos vaikai pasimėgaudami kurtų naują gyvybę, nes pats gimdymas nėra lengvas. Moterys tikriausiai nenorėtų gimdyti, jei Motina nebūtų pačios pradžios pažymėjusi malonumo dovana. Kūdikiai nuostabūs, tačiau kol tokio neturi, nežinai, kokie jie ypatingi." Aila tokias nuo įprastų tiesų smarkiai nukrypstančias mintis apie gyvybės pradėjimą išrutuliojo viena

pati žiemą, kai iš senojo Liūto stovyklos šamano Mamutos mokėsi apie Didžiąją Žemę Motiną Mutą, nors panašios mintys lankė ją jau gerokai anksčiau.

„Su Braudu nejutau jokio malonumo, – prisiminė ji. – Buvo skaudu, kai jis mane prievartaudavo, tačiau dabar esu tikra, kad būtent šitaip buvo pradėtas Durkas. Niekas netikėjo, kad aš apskritai turėsiu kūdikį. Visi manė, kad urvinio liūto totemas pernelyg galingas, kad jį galėtų įveikti kokio nors vyro totemas. Visi nustebo. O pastojau tik po to, kai Braudas mane išprievartavo, savo kūdikyje atpažinau jo žvilgsnį. Braudas turėjo būti tas, nuo kurio mano viduje pradėjo augti Durkas. Mano totemas žinojo, kaip smarkiai trokštu turėti savo kūdikį, – tikriausiai ir Motina žinojo. Matyt, toks buvo vienintelis būdas. Mamuta sakė, kad būdai, kaip mes patiriame malonumus, yra Motinos dovana, štai kodėl jie tokie galingi. Labai sunku jiems atsispirti. Jis sakė, kad vyrams dar sunkiau nei moterims."

„Būtent taip buvo ir tai tamsiai raudonai mamutei. Visi patinai jos norėjo, bet ji jų nenorėjo. Ji norėjo laukti savo didžiojo patino. Ar todėl Braudas negalėjo palikti manęs ramybėje? Nors jis manęs ir nekentė, ar gali būti, jog Motinos malonumo dovana buvo galingesnė nei jo neapykanta?"

„Galbūt, tačiau nemanau, kad jis taip elgėsi vien dėl malonumų. Malonumų jis galėjo gauti iš savo poros ar bet kurios kitos panorėtos moters. Man regis, jis žinojo, kaip baisiai aš to nekenčiu, ir tai teikė jam dar didesnį džiaugsmą. Braudas galėjo pradėti manyje kūdikį... O gal mano urvinis liūtas leidosi nugalimas, nes žinojo, kad trokštu kūdikio? O Braudas davė tik savo organą. Jis negalėjo man suteikti Motinos malonumų dovanos. Tik Jondalarui tai pavyko."

„Jos dovanoje turi slypėti šis tas daugiau nei vien malonumas. Jei ji tenorėjo padovanoti savo vaikams malonumų dovaną, kodėl patalpino ją toje vietoje, iš kurios gimsta vaikai? Malonumų vieta galėjo būti bet kur. Manoji ne visai ten, kur Jondalaro. Jo malonumas prasideda, kai jis yra manyje, tačiau manasis slypi toje kitoje vietoje. Kai jis teikia man malonumą, viskas atrodo nuostabu, viduje ir visur kitur. Tada užsigeidžiu pajusti jį viduje. Nenorėčiau turėti malonumų vietą tik viduje. Kai aš labai jautri, Jondalaras privalo būti labai švelnus, kitaip skaudės, o gimdymas visai nešvelnus. Jei moters malonumų vieta būtų viduje, gimdymas būtų dar sunkesnis, o jis ir taip gana sudėtingas."

„Kaip Jondalaras visada žino, ką reikia daryti? Jis žinojo, kaip suteikti man malonumų man dar nė nežinant, kas tai yra. Manau, kad didysis mamutas taip pat žinojo, kaip suteikti malonumų dailiajai kaštoninei patelei. Ji skleidė tuos gilius, žemus garsus dėl to, kad jis suteikė jai malonumų, ir būtent dėl to visa jos šeima taip dėl jos džiaugėsi." Nuo tokių minčių kažkas Ailos viduje pradėjo dilgsėti, užplūdo šiluma. Ji dirstelėjo link miškingo ploto, kur nuėjo Jondalaras, ir svarstė, kada jis grįš.

„Vis dėlto kūdikiai nepradedami kaskart dalijantis malonumais. Tikriausiai dvasios taip pat reikalingos. Ar tai būtų genties vyrų totemų dvasios, ar vyro dvasios esmė, kurią Motina paėmusi padovanoja moteriai, vis tiek tai prasideda, kai vyras įkiša savo organą į vidų ir palieka ten skysčio. Tai šitaip ji padovanoja moteriai kūdikį, ne su dvasiomis, o su savo malonumų dovana. Ji sprendžia, kurio vyro skystis pradės naują gyvybę ir kada toji gyvybė bus pradėta."

„Jei Motina viską nusprendžia, kodėl Izos vaistai apsaugo moterį nuo nėštumo? Galbūt jie neleidžia vyro skysčiui arba jo dvasiai susimaišyti su moters? Iza nežinojo, kodėl jie veikia, tačiau, atrodo, kad jie tikrai naudingi."

„Norėčiau mudviem su Jondalaru dalijantis malonumais leisti kūdikiui prasidėti. Taip noriu turėti kūdikį, tokį, kuris būtų jo dalelė. Jo skysčio arba jo dvasios. Deja, jis teisus. Turime palaukti. Man buvo taip sunku gimdyti Durką. Jei nebūtų buvę Izos, ką būčiau dariusi? Noriu būti tikra, kad greta bus žmonių, kurie žinos, kaip man padėti."

„Ir toliau kas rytą gersiu Izos arbatą, niekam nieko neaiškinsiu. Iza neklydo. Taip pat neturėčiau per daug pasakoti apie vaikų prasidėjimą iš vyro organo. Jondalaras taip sunerimo, kai apie tai užsiminiau, jog pamanė, kad derėtų liautis dalytis malonumais. Jei dabar dar negaliu turėti kūdikio, tai bent jau noriu patirti su juo malonumus."

„Kaip tie mamutai. Ar šitai didysis mamutas darė? Kaštoninėje patelėje pradėjo mažylį? Tai buvo taip nuostabu – dalytis savo malonumais kartu su banda. Taip džiaugiuosi, kad pasilikome. Vis svarsčiau, kodėl ji bėga nuo tų kitų, kodėl jais nesidomi? Ji norėjo pasirinkti savo porą, ne nueiti su bet kuriuo jos įsigeidusiu. Ji laukė to didelio šviesrudžio patino, ir vos jam pasirodžius suprato, jog jis ir yra jai skirtasis. Jau nebegalėjo tverti, nubėgo tiesiai prie jo. Laukė pakankamai ilgai. Žinau, kaip ji jautėsi."

Į proskyną atliuoksėjo Vilkas, išdidžiai nešinas senu, apipuvusiu kaulu. Numetęs kaulą moteriai prie kojų, jis viltingai pakėlė akis.

– Fu! Dvokia puvėsiais! Kur šitą atkapstei, Vilke? Tikriausiai suradai kažkieno užkastus likučius. Žinau, kad mėgsti trūnėsius. Galbūt dabar tinkamas laikas pažiūrėti, ar tau patiks aštrus ėdesys, – tarė Aila. Ji pakėlė kaulą ir ant Vilko laimikio užtepė truputį ką tik paruošto mišinio, paskui numetė kaulą į proskynos vidurį.

Jaunasis žvėris nekantriai metėsi iš paskos, tačiau prieš griebdamas kaulą atsargiai jį apuostė. Vis dar buvo justi jo taip mėgstamas trūnėsių kvapas, tačiau dėl kito, nepažįstamo stipraus tvaiko, jis kiek sutriko. Galiausiai jis griebė kaulą dantimis, tačiau labai greitai išmetė, purtydamas galvą pradėjo šnarpščioti ir uostinėtis. Aila negalėjo susilaikyti nesijuokusi matydama Vilką taip keistai darkantis. Jis dar kartą pauostė kaulą, tada labai nepatenkintas atsitraukė, šnirpštelėjo ir nubėgo prie šaltinio.

– Nepatiko, Vilke, tiesa? Puiku! Ir nesitikėjau, kad tau patiks, – tarė moteris jausdama, kaip viduje kunkuliuoja juokas. Neatrodė, jog vanduo labai padėtų. Pakėlęs leteną vilkas ėmė ja trinti snukio šoną, mėgino jį nusivalyti, tarsi tikėdamasis šitaip atsikratyti aštraus skonio. Jis vis dar purkščiodamas ir purtydamas galvą nubėgo į mišką.

Jondalaras jį pamatė ir pasiekęs progumą rado Ailą taip smarkiai besikvatojančią, kad jos akyse tvyrojo ašaros.

– Iš ko juokiesi? – pasiteiravo vyras.

– Reikėjo jį pamatyti, – atsakė ji vis dar kikendama. – Vargšas Vilkas, jis taip didžiavosi, kad surado tą sutrūnijusį kaulą. Jis nesuprato, kas atsitiko, ir viską išbandė norėdamas atsikratyti nepažįstamo aštraus skonio. Jei manai, kad ištversi krienų ir kamparo kvapą, Jondalarai, manau, suradome būdą atbaidyti Vilką nuo mūsų daiktų, – ji iškėlė medinį dubenėlį, kurį naudojo tepalui maišyti. – Štai Vilką atbaidantieji!

– Džiaugiuosi, kad jie veikia, – tarė Jondalaras. Jis taip pat šypsojosi, tačiau jo akys švytėjo ne dėl Vilko. Aila galiausiai pastebėjo, kad rankas jis laiko paslėpęs už nugaros.

– Ką slepi už nugaros? – apimta smalsumo pasiteiravo moteris.

– Na, taip jau atsitiko, kad ieškodamas malkų radau dar šio to. Jei pažadi būti gera, gal ir tau šiek tiek duosiu.

– Ko?

Jis ištraukė pilną krepšelį:

– Didelių, sultingų, raudonų aviečių!

Aila nušvito.

– O, aš mėgstu avietes.

– Nemanai, kad tai žinojau? Kitaip kodėl būčiau jų ėjęs? – atsakė jis žibančiomis akimis.

Aila pakėlė akis ir eidama artyn prie vyro nusišypsojo plačia, nuostabia šypsena, kuri užliejo akis ir rodė jos meilę jam. Moteris švytėjo dėkingumo šiluma ir džiaugsmu, nes vyras norėjo padaryti jai staigmeną.

– Man regis, darbas ką tik atsipirko, – tarė jis iškvėpdamas ir tik dabar suvokė, kad buvo sulaikęs kvėpavimą. – O, Motina, tu tokia graži, kai šypsaisi. Visą laiką graži, tačiau ypač tada, kai šypsaisi.

Staiga jis labai sąmoningai ją suvokė, gerte gėrė kiekvieną moters veido bruožą. Jos ilgi, tankūs, šviesūs plaukai žvilgančiomis dar šviesesnėmis saulės išblukintomis sruogomis buvo suimti juostele, kad nesipainiotų. Jie natūraliai bangavo ir sruogos, ištrūkusios iš odos raiščio, raitėsi aplink saulėje įdegusį veidą; viena krito ant kaktos. Jondalaras suvaldė troškimą ją paliesti ir patraukti į šoną.

Aila buvo aukšta, puikiai derėjo prie paties Jondalaro šešių pėdų ir šešių colių ūgio, o lankstūs, lygūs, nedideli, bet tikrą fizinę jėgą liudijantys raumenys aiškiai ryškėjo jos ilgose rankose ir kojose. Aila buvo viena stipriausių jo kada sutiktų moterų; tokia pat fiziškai stipri kaip dauguma jo pažinotų vyrų. Ją užauginę žmonės buvo apdovanoti pastebimai didesne kūno jėga nei aukštesni, bet lengvesni žmonės, kuriems ji buvo gimusi, ir nors Aila nebuvo laikoma ypač stipria, kol gyveno su gentimi, ji išsiugdė kur kas didesnę jėgą nei normaliai pakaktų įprastiniam gyvenimui. Bėgant metams ir nuolat medžiodama, tai yra stebėdama žvėris, juos sekdama ir link jų sėlindama, ji įgudo lengvai naudotis savo kūnu ir judėjo neįprastai grakščiai.

Diržu sujuosta odos tunika be rankovių, vilkima su odinėmis kelnėmis, moteriai puikiai tiko, bet neslėpė jos standžių, pilnų krūtų, kurios atrodė visiškai lengvos, ir jos moteriškų šlaunų, susiliejančių su apskritais ir tvirtais sėdmenimis. Raiščiai kelnių apačioje buvo neužrišti, Aila stovėjo basa. Po kaklu kabojo nedidelis dailiai išsiuvinėtas ir papuoštas odos kapšelis su gervės plunksnomis apačioje; pro maišelio sieneles ryškėjo paslaptingų

jame esančių daiktų gumbeliai. Nuo diržo kabojo iš tvirtos žaliaminės odos pagamintos peilio makštys. Išvalytas ir nugrandytas, bet niekaip kitaip neapdirbtas gyvūno kailis kietai išdžiūdavo tokios formos, ant kokios tik būdavo užtemptas, nors gerai sudrėkintas vėl suminkštėdavo. Iš dešinės už diržo Aila buvo užsikišusi savo svaidyklę, greta kabojo akmenukų kapšelis. Kairėje pusėje buvo pritvirtintas tikrai keistas daiktas. Jis atrodė senas ir nudėvėtas, buvo akivaizdu, kad pagamintas iš viso ūdros kailio, išdirbto kartu su letenomis, uodega ir galva. Perpjovus žvėries gerklę, per kaklą buvo išimti viduriai, paskui per įpjovas įverta virvutė, o suplota galva tarnavo kaip dangtelis. Tai buvo Ailos vaistų krepšelis, tas pats, kurį ji pasiėmė iš genties, tas, kurį jai padovanojo Iza.

„Jos veidas ne toks kaip Zelandonijos moterų, – galvojo Jondalaras, – maniškiai pastebės svetimšališką išvaizdą, tačiau grožio su niekuo nesupainiosi." Didelės Ailos akys buvo pilkšvai mėlynos, smulkaus titnago spalvos, plačiai išdėstytos, apibrėžtos atspalviu ar dviem tamsesnių nei plaukai blakstienų, antakiai kiek šviesesni. Jos veidas buvo širdelės formos, platokas, aukštais skruostikauliais, puikiai matomais žandikauliais ir siauru smakru. Nosis buvo tiesi ir subtili, putlios lūpos, kiek užsirietusios kampučiuose, buvo pravertos, jai šypsantis buvo matyti dantukai. Žibančios akys ir šypsena liudijo nuoširdų džiaugsmą.

Gentyje ji pernelyg išsiskyrė savo šypsena ir juoku, todėl išmoko valdytis. Jondalarui patiko, kai Aila šypsojosi. Ji taip džiaugdavosi jo juoku, pokštais ir žaismingumu, kad stebuklingai persikeisdavo ir taip malonūs jos bruožai; šypsodamasi ji tapdavo dar gražesnė. Jis staiga pasijuto užvaldytas jos vaizdo, savo meilės jai ir dar kartą tylomis padėkojo Motinai už tai, kad ją sugrąžino.

– Ko norėtum iš manęs už avietes? – pasiteiravo Aila. – Tik pasakyk, ir gausi.

– Noriu tavęs, Aila, – tarė jis nuo apėmusių jausmų staiga pašiurkštėjusiu balsu. Vyras padėjo krepšelį ant žemės ir akimirksniu jau laikė moterį glėbyje, nuožmių emocijų paskatintas bučiavo. – Myliu tave. Labiau už viską bijau tave prarasti, – kimiai sušnabždėjo Jondalaras vėl bučiuodamas Ailą.

Svaiginanti šiluma perliejo ją visą, ji atsakė ne mažiau stipriais jausmais.

– Aš taip pat tave myliu, – tarė ji, – ir aš tavęs noriu, tačiau gal pirma patrauksiu mėsą nuo ugnies? Nenorėčiau, kad suanglėtų, kol mes būsime... užsiėmę.

Jondalaras akimirką žvelgė į ją taip, tarsi būtų nesupratęs ką tik pasakytų žodžių, paskui nusiramino, stipriau spustelėjo ir gailiai šypsodamasis atsitraukė.

– Nenorėjau būti toks įkyrus. Tiesiog taip tave myliu, kad kartais sunku susilaikyti. Galime luktelti.

Ji vis dar juto šilumą, pulsuojantį atsaką į jo įkarštį, ir nebuvo tikra, ar yra pasiruošusi sustoti. Aila kiek gailėjosi, kad jos žodžiai išsklaidė akimirkos žavesį.

– Mėsą nebūtina patraukti, – tarė ji.

Jondalaras nusijuokė.

– Aila, tu neįtikėtina, – tarė jis purtydamas galvą ir šypsodamasis. – Ar bent nutuoki, kokia tu nepaprasta? Tu visada man pasiruošusi, bet kuriuo metu, kai tik tavęs įsigeidžiu. Visada tokia buvai. Ne tiesiog neprieštarauji, nesvarstai, norėtum manęs ar ne, tačiau pasiruošusi mesti bet ką, jeigu aš to noriu.

– Aš tavęs noriu visada, kai tu manęs nori.

– Nė neįsivaizduoji, kaip tai neįprasta. Dauguma moterų nori, kad vyrai jas įkalbinėtų, meilikautų, o jei jos kažkuo užsiėmusios, dauguma nenorėtų būti pertrauktos.

– Moterys, tarp kurių aš užaugau, buvo pasiruošusios visada, jei tik vyras duodavo ženklą. Tu duodi man savo signalą, tu mane pabučiavai ir leidai man suprasti, kad manęs geidi.

– Gal kada pasigailėsiu, kad tai pasakiau, tačiau tu gali atsisakyti, juk supranti, – suraukęs kaktą bandė paaiškinti Jondalaras. – Viliuosi, nemanai, kad privalai būti pasiruošusi kaskart, kai to noriu aš. Dabar gyveni nebe gentyje.

– Tai tu nesupranti, – atsakė Aila purtydama galvą, taip pat stipriai stengdamasi, kad jis suprastų. – Aš nemanau, kad turiu būti pasiruošusi. Kai tu duodi man ženklą, aš esu pasiruošusi. Galbūt dėl to, kad genties moterys visada taip elgėsi. Gal todėl, kad tu buvai tas, kuris išmokė mane dalytis malonumais. Taip stipriai tave myliu, tad vos tik duodi ženklą, dau-

giau nebegalvoju, tiesiog jaučiu. Tavo ženklas, bučinys man pasako, kad manęs trokšti, ir priverčia mane tavęs norėti.

Jis vėl su palengvėjimu ir maloniai nusišypsojo.

– Aš taip pat būnu pasiruošęs vien žiūrėdamas į tave.

Jis palenkė galvą prie moters, ji pasistiebė link vyro, prisišliejo prie jo, pranyko jo glėbyje.

Jondalaras, kad ir koks buvo nekantrus, susivaldė. Šmėstelėjo mintis, jog puiku, kad jis vis dar taip nekantriai jos trokšta. Nuo kai kurių moterų jis pavargdavo po vienintelio susitikimo, tačiau su Aila viskas kaskart atrodydavo naujai. Jis juto prie savęs jos stiprų, tvirtą kūną, jos rankas ant savo sprando. Jis nuslydo rankomis prie krūtų ir pasilenkė pabučiuoti jos kaklo linkio.

Aila nuleido rankas ir atrišo savo diržą, jį su visais prikabintais daiktais numetė ant žemės. Jondalaras pakišo rankas po jos tunika ir kėlė aukštyn, kol užčiuopė apskritas krūtis su sukietėjusiais, styrančiais speneliais. Dar labiau pakėlęs tuniką jis atidengė tamsių rausvų aureolių apsuptus iškilius, labai jautrius kauburėlius. Vyras juto, kaip šiluma užpildo jo delnus, paskui spenelį palietė liežuviu, tada apglėbė lūpomis ir ėmė čiulpti.

Dilgčiojančios ugninės juostos nuskriejo į jautrią vietelę giliai viduje kartu su tylia malonumo aimana, išsprūdusia Ailai iš lūpų. Ji sunkiai galėjo patikėti savo pačios jauduliu ir geismu, lyg ta kaštoninė mamutė juto, jog laukė visą dieną ir vargiai ištvers dar akimirką. Mintyse trumpam šmėstelėjo didelio rausvai rudo patino su ilgu lenktu lyties organu vaizdas.

Jondalaras atsitraukė, ji suėmė už savo tunikos kaklo iškirptės ir vienu judesiu nusitraukė ją per galvą.

Ją pamačius Jondalarui užėmė kvapą. Jis paglostė jos lygią odą ir siekė abiejų kuplių krūtų. Ėmė glamonėti vieną kietą spenelį, jį spusčiojo ir maigė, kol čiulpė ir krimsnojo kitą. Aila juto džiaugsmingą jaudulį, užsimerkė ir atsidavė jausmams. Kai vyras liovėsi švelniai glostęs ir glamonėjęs krūtis, ji vis dar buvo užsimerkusi ir netrukus pajuto bučinius. Pravėrusi lūpas moteris įsileido švelnų, tyrinėjantį mylimojo liežuvį. Rankomis apsivijusi vyro kaklą prie savo vis dar jautrių spenelių pajuto odinės jo tunikos klostes.

Jis perbraukė ranka lygia jos nugaros oda ir pajuto, kaip juda jos tvirti raumenys. Jos staigus atsakas tik sustiprino Jondalaro įkarštį, ir jo kietas, standus vyriškumas po drabužiais įsitempė.

– O, moterie! – iškvėpė jis. – Kaip aš tavęs trokštu.

– Aš pasiruošusi.

– Leisk man išsipainioti iš drabužių, – tarė jis, tada atsirišo diržą, paskui per galvą nusitraukė tuniką. Aila matė įsitempusį gumbą, jį glostė, paskui atrišo vyro kelnių raištį, o jis atrišo josios. Abu nusimovė kelnes ir siekė vienas kito, paskui susijungė ilgame, lėtame, jausmingame bučinyje. Jondalaras paskubomis nužvelgė progumą ieškodamas patogesnės vietos, tačiau Aila parklupo keturpėsčia ir žaismingai šypsodamasi atsisuko.

– Nors tavo plaukas gelsvas, ne šviesiai rudas, tu esi tas, kurį išsirinkau, – tarė ji.

Jis atsakė šypsena ir parklupo už jos.

– Tavo plaukai nėra tamsiai raudoni, jie sunokusio šieno spalvos, tačiau juose slypi kažkas panašaus į raudoną gėlę su daugybe žiedlapių. Tik aš neturiu plaukuoto straublio, kad tave pasiekčiau, turėsiu pasitelkti kai ką kita, – atsakė jis.

Jis lengvai stumtelėjo ją į priekį ir praskyrė sėdmenis, atidengdamas drėgną moterišką angą, tada pasilenkė paskanauti jos šilto sūrumo. Siektelėjęs liežuviu pajuto kietą kauburėlį, pasislėpusį giliai tarp odos klosčių. Ji aiktelėjo ir pasislinko taip, kad jis lengviau pasiektų malonumų kalnelį. Vyras jį spaudė ir krimsnojo, paskui nėrė giliau į jos kviečiančią ertmę. Jam visada patiko ją ragauti.

Aila judėjo pojūčių nešama, vargiai suvokdama ką nors daugiau nei vis ją užliejančias karštas, pulsuojančias bangas. Ji buvo labiau nei įprastai jautri, kiekviena vieta, kurią jis lietė ar bučiavo, degino iki tos kraštutinės vietelės giliai viduje, kuri dilgsėjo liepsna ir nekantra. Ji negirdėjo, kaip jos pačios alsavimas greitėja, savo malonumo riksmų, tačiau viską girdėjo Jondalaras. Jis atsitiesė jai už nugaros, pasislinko arčiau ir nekantriu, įsitempusiu vyriškumu surado gilų jos šulinį. Kai jis pradėjo skverbtis, ji siūbtelėjo atgal, spaudėsi prie jo, kol visą jį priėmė savyje. Jis suriko pajutęs jos neįtikėtinai šiltą kūną, paskui, suėmęs jos šlaunis, truputį atsitraukė. Ištiesęs ranką surado jos mažą, sukietėjusį malonumų gumbelį ir jį glostė, moteris vis stūmėsi atgal. Jo pojūčiai kone pasiekė viršūnę. Jis dar kartą atsitraukė ir jausdamas, jog ji yra pasiruošusi, ėmė judėti pirmyn ir atgal greičiau ir stipriau. Ji su palengvėjimu suriko, kartu su ja savo palaimą išrėkė ir vyras.

Aila gulėjo išsiteisusi, veidu į žolę, ant savęs maloniai jausdama Jondalaro svorį, girdėdama jo alsavimą. Atsimerkusi ji nenorėjo nė pajudėti ir ėmė stebėti skruzdę, ropojančią žeme aplink vienui vieną stiebelį. Aila pajuto, kaip vyras sujuda, paskui apsiverčia, tačiau ranka lieka apkabinęs jos juosmenį.

– Jondalarai, tu neįtikėtinas. Ar bent nutuoki, koks nepaprastas esi? – tarstelėjo Aila.

– Ar tik anksčiau nebūsiu kažko panašaus girdėjęs? Man regis, šitai aš tau sakiau, – atsakė jis.

– Tai tinka ir tau. Iš kur tu taip gerai mane pažįsti? Aš pasiklydau savo viduje vien jausdama, ką tu man darai.

– Maniau, tu pasiruošusi.

– Tai tiesa. Visada nuostabu, tačiau šįkart nė nežinau, kodėl buvau tokia. Gal dėl mamutų? Aš visą dieną galvojau apie tą dailią kaštoninę mamutę ir jos puikųjį stambų patiną... ir tave...

– Na, gal mes dar kada galėsime pažaisti mamutus, – tarė jis plačiai šypsodamasis ir persivertė ant nugaros.

Aila atsisėdo.

– Gerai, tačiau būtent dabar aš einu pažaisti upėje, kol dar nesutemo, – pasilenkusi ji pabučiavo vyrą ir ant jo pajuto savo pačios kvapą. – Tik pirma patikrinsiu maistą.

Nubėgusi prie laužo ji dar kartą apvertė bizonienos kepsnį, iš kapšelio išėmė virimo akmenis ir įdėjo porą naujų iš jau blėstančio laužo, į liepsnas įmetė keletą malkų ir nubėgo prie upės. Vanduo buvo gana šaltas, tačiau moteris to nepaisė. Šaltas vanduo jau tapo įprastas. Netrukus pasirodė Jondalaras, nešinas didele, minkšta elnena. Padėjęs kailį jis į vandenį brido kiek atsargiau, galiausiai giliai įkvėpė ir panėrė. Išniręs jis nuo akių nusibraukė plaukus ir suriko:

– Šalta!

Aila išniro greta ir klastingai šypsodamasi ėmė taškytis. Jis tėkštelėjo atgal, kilo triukšmingas vandens mūšis. Paskutinį kartą tėkštelėjusi Aila iššoko iš vandens, griebė minkštą odą ir pradėjo ja šluostytis. Moteris ištiesė ją iš vandens išbridusiam Jondalarui, tada nusiskubino į stovyklą ir greitai apsirengė. Kai nuo upės atėjo Jondalaras, Aila į dubenėlius jau pilstė sriubą.

5

Paskutiniai vasaros saulės spinduliai švystelėjo pro medžių šakas dangaus šviesuliui ritantis už aukštumos vakaruose. Patenkinta, šypsodamasi Jondalarui, Aila iš dubenėlio paėmė paskutines avietes ir įsimetė jas į burną. Paskui atsikėlė išvalyti ir sudėti daiktų, kad ryte galėtų greitai ir lengvai iškeliauti.

Ji sriubos likučius atidavė Vilkui, į šiltą viralą dar pridėjo traiškytų pakepintų grūdų – laukinių kviečių, miežių ir balandų sėklų, kurių išeinant jai davė Nezė, ir paliko laužo duobės pakraštyje. Likęs bizonienos kepsnys ir liežuvis po vakarienės buvo sudėti į žaliaminės odos dėželę, kurioje Aila laikė maistą. Moteris tvirtai užlankstė kietos odos ryšulį, aprišo tvirta virvele ir pakabino ant trikojo iš ilgų baslių, kad apsaugotų nuo naktinių plėšikų.

Smailėjantys basliai buvo padaryti iš aukštų, liaunų, tiesių medelių, jiems nukapojus šakas ir nulupus žievę. Aila gabeno juos specialiuose laikikliuose prie Yhaha nešulinių krepšių; panašiai Jondalaras gabeno trumpesnius palapinės strypus. Ilgieji basliai taip pat kartkartėmis buvo naudojami padaryti valkčiams, kuriuos arklys tempė prireikus gabenti sunkius ar griozdiškus krovinius. Ilgus medinius baslius jie pasiėmė į kelionę todėl, kad stepėse buvo reta medžių, iš kurių prireikus galėtum pasigaminti naujų baslių. Netgi paupiuose daugiausia teaugo susiraizgę krūmynai.

Sutemoms gilėjant Jondalaras į laužą prikrovė daugiau malkų, tada pasiėmė ilties atplaišą su išraižytu žemėlapiu ir atsinešė norėdamas panagrinėti jį laužo šviesoje. Kai baigusi ruoštis Aila atsisėdo greta vyro, jis atrodė išsiblaškęs, veide buvo ta neramaus susirūpinimo mina, kurią ji dažnai pastebėdavo susimetant pastarąsias keletą dienų. Aila kurį laiką stebėjo vyrą, po to į ugnį

įmetė keletą akmenų, kad užvirintų vandenį įprastai vakaro arbatai, tačiau vietoj kvapnių, nekenksmingų paprastai vartojamų žolelių ji keletą paketėlių išsiėmė iš ūdros kailio vaistų krepšelio. „Praverstų kas nors raminamo, galbūt skaistenių ar sinavadų šaknys kvapiųjų krunių arbatoje", – svarstė Aila, nors pirmiausia norėjo sužinoti, dėl ko nerimauja mylimasis. Ji troško to paklausti Jondalaro, tačiau vis nesiryžo. Galiausiai apsisprendė.

– Jondalarai, ar pameni praėjusią žiemą, kai tu nežinojai, kaip aš jaučiuosi, o aš svarsčiau, kaip jautiesi tu? – įsidrąsino ji.

Jis buvo taip giliai nugrimzdęs savo mintyse, kad užtruko kelias akimirkas, kol suprato jos klausimą.

– Žinoma, prisimenu. Juk daugiau neabejoji, kaip stipriai aš tave myliu? Aš nė kiek neabejoju dėl tavo jausmų man.

– Ne, dėl to aš nė kiek neabejoju, tačiau nesusipratimų gali kilti dėl įvairiausių dalykų, ne tik aiškinantis, kas ką myli. Nenoriu, kad vėl nutiktų kas nors panašaus. Nenorėčiau, kad kiltų kokių problemų vien dėl to, kad mudu apie tai nesikalbame. Prieš mums išeinant iš vasaros susirinkimo tu pažadėjai pasisakyti, jei kas nors kels tau nerimą. Jondalarai, kažkas neduoda tau ramybės, ir aš norėčiau, kad man tai pasakytum.

– Nieko, Aila. Nieko, dėl ko tau derėtų nerimauti.

– Tačiau yra kažkas, dėl ko nerimauji tu? Jei taip ir yra, nejaugi nemanai, kad turėčiau tai žinoti? – mygo moteris.

Iš pintinės, kurioje laikė įvairius dubenėlius ir rykus, Aila paėmė du nedidelius arbatos laikiklius – smulkučius tinklelius iš plėšytų nendrių, svarstydama akimirką patylėjo, paskui atrinko džiovintų skaistenių lapelių, kvapiųjų krunių ir pridėjo ramunėlių Jondalarui, vien ramunėlių – sau ir pripildė arbatos laikiklius.

– Jeigu nerimauji tu, tikriausiai tai svarbu ir man, juk mudu keliaujame drauge?

– Tu teisi, tačiau aš esu tas, kuris priima sprendimus, ir nenoriu be reikalo tavęs liūdinti, – atsakė Jondalaras, siekdamas vandenmaišio, kuris kabėjo ant baslio prie įėjimo į palapinę, pastatytą per porą žingsnių nuo laužavietės. Jis į nedidelį virimo dubenėlį įpylė vandens ir sudėjo virimo akmenis.

– Nežinau, be reikalo ar ne, tačiau tu jau mane liūdini. Kodėl nepasakai, kas nutiko? – arbatos laikiklius Aila įdėjo į atskirus medinius puodelius, užpylė garuojančiu vandeniu ir padėjo į šalį, kad arbata pritrauktų.

Jondalaras paėmė pažymėtą mamuto ilties atplaišą ir dirstelėjo į ją lyg trokšdamas, kad žemėlapis pasakytų, kas laukia priekyje, įvardytų, ar jis priėmė teisingą sprendimą. Kai keliavo tik juodu su broliu, tai nebuvo taip svarbu. Jie pasirinko kelionę, nuotykį, kad ir ką patirdavo, tai buvo sumanymo dalis. Tada jis nebuvo tikras, ar jie apskritai kada sugrįš; nebuvo tikras, ar apskritai nori sugrįžti. Moteris, kurią jam buvo uždrausta mylėti, pasirinko dar toliau vedantį kelią, o ta, kurią jis, buvo tikimasi, ves, buvo tiesiog ne ta, kurios jis norėjo. O šita kelionė kitokia. Šį kartą jis keliauja su moterimi, kurią myli labiau nei patį gyvenimą. Jis ne tik nori grįžti namo, jis nori saugiai parsivesti ir moterį. Kuo daugiau jis galvojo apie galimus pakeliui laukiančius pavojus, tuo labiau įsivaizdavo juos dar didesnius, tačiau tų miglotų nuogąstavimų nebuvo įmanoma lengvai paaiškinti.

– Tiesiog nerimauju dėl to, kaip ilgai šita kelionė truks. Tą ledyną mums reikia pasiekti nepasibaigus žiemai, – paaiškino jis kiek galėdamas ramiau.

– Šitai man sakei anksčiau, – atsakė Aila. – Tik kodėl tai taip svarbu? Kas nutiktų, jei ledyno nepasiektume iki žiemos pabaigos? – pasiteiravo ji.

– Pavasarį pradeda tirpti ledas ir tampa pernelyg pavojinga juo eiti.

– Na, jeigu per daug pavojinga, tai ir nemėgintume. Jei negalėsime pereiti ledyno, ką darysime tuomet? – pasiteiravo ji, versdama jį galvoti apie alternatyvas, kurių jis kol kas stengėsi išvengti. – Ar yra koks kitas kelias?

– Nežinau. Ledas, kurį turėsime pereiti, tėra nedidelis plokščiakalnio ledynas aukštumoje į šiaurę nuo didžiųjų kalnų. Jo šiaurėje yra žemė, tačiau tuo keliu niekas niekada neina. Šitaip dar daugiau nuklystume nuo kelio, be to, ten šalta. Sakoma, kad šiaurinis ledas ten arčiau, tame plote jis toliau į pietus. Žemė tarp didžiųjų kalnų pietuose ir didžiojo ledyno šiaurėje šalčiausia iš visų. Ten niekada nesušyla, netgi vasarą, – paaiškino Jondalaras.

– O ar tame ledyne, kurį mums reikia pereiti, nėra šalta?

– Žinoma, ant ledyno taip pat šalta, tačiau tas kelias trumpesnis, o jį perėjus tereikia vos dviejų dienų Dalanaro urvui pasiekti, – Jondalaras padėjo žemėlapį ir paėmęs Ailos ištiestą karštos arbatos puodelį akimirką spoksojo į garuojantį skystį. – Manau, jei jau prisieitų tai daryti, turėtume pamėginti šiaurinį maršrutą aplink aukštikalnės ledyną, tačiau to daryti

nenorėčiau. Šiaip ar taip, ten plokščiagalvių kraštas, – stengėsi paaiškinti Jondalaras.

– Nori pasakyti, į šiaurę nuo to ledyno, kurį turime kirsti, gyvena genties žmonės? – pasitikslino Aila, taip ir sustingusi su puodeliu rankoje. Moterį užplūdo keistas nuogąsčio ir jaudulio mišinys.

– Atsiprašau. Tikriausiai turėčiau juos vadinti genties žmonėmis, tačiau jie ne tokie patys, kokius tu pažįsti. Jie gyvena labai toli nuo čia, nė nepatikėtum, kaip toli. Jie visai kitokie.

– Vis dėlto jie yra genties žmonės, Jondalarai, – atsakė Aila ir gurkštelėjo karšto kvapnaus gėrimo. – Gal jų kasdienė kalba ar papročiai šiek tiek skiriasi, tačiau visi genties žmonės turi tokius pačius prisiminimus, bent jau pačius seniausius. Netgi genties susirinkime visi mokėjo senovinę ženklų kalbą, kuri naudojama kreipiantis į dvasių pasaulį, ir tarpusavyje bendravo ja, – paaiškino ji.

– Jie nenorėtų išvysti mus savo teritorijoje, – atkirto Jondalaras. – Jie jau leido mums tai suprasti, kai mudu su broliu atsidūrėme ne toje upės pusėje.

– Neabejoju, tai tiesa. Genties žmonėms nepatinka būti greta kitų. Taigi, jei negalėsime kirsti ledyno ir nepavyks jo apeiti, ką tada darysim? – pasiteiravo Aila vėl grįždama prie pokalbio esmės. – Nejaugi negalime palaukti, kol ledyną vėl bus saugu pereiti?

– Galime. Spėju, taip ir teks pasielgti, tačiau galime užtrukti kone metus, iki kitos žiemos.

– O jei palauktume metus, tada ledyną pereitume? Ar yra kur palaukti?

– Na, taip, yra žmonių, pas kuriuos galėtume apsistoti. Losadunajai visada buvo draugiški. Tik aš noriu grįžti namo, Aila, – atsakė jis taip sielvartingai, kad jai tapo visiškai aišku, kaip jam tai svarbu. – Noriu, kad įsikurtume pastoviam gyvenimui.

– Ir aš noriu įsikurti, Jondalarai. Manau, turėtume pasistengti padaryti viską, ką galime, kad atsidurtume ten, kol dar saugu kirsti ledyną, tačiau jei pavėluosime, tai nereiškia, kad negrįšime į tavo namus. Tiesiog mums teks ilgiau palaukti. Ir vis dar būsime drauge.

– Tai tiesa, – pripažino Jondalaras, bet nepralinksmėjo. – Spėju, nebūtų taip jau blogai, jei atsirastume ten per vėlai, tačiau aš nenoriu lūkuriuoti

kiaurus metus, – pakartojo jis, ir raukšlės dar pagilėjo. – Gali būti, kad jei eitume kitu keliu, atsidurtume ten laiku. Jei dar ne per vėlu.

– Ar yra kitas kelias?

– Taip, Talutas sakė, kad galėtume apeiti kalnagūbrį iš šiaurės. Ir Rutanas iš Ašuočių stovyklos užsiminė, kad yra kelias šiaurės vakaruose, jei ieškotume jo nuo šios vietos. Galvoju, kad mums derėtų pasukti tuo keliu, tačiau vyliausi dar kartą aplankyti šaramudojus. Jei nepamatysiu jų dabar, bijau, kad niekada to nebepadarysiu, o jie gyvena pietinėje kalnų pusėje, palei Didžiąją Motiną Upę, – paaiškino Jondalaras.

Aila pralinksėjo ir pagalvojo: „Dabar suprantu."

– Šaramudojai yra tie žmonės, su kuriais kurį laiką gyvenai? Tavo brolis susijungė su tų žmonių moterimi, tiesa?

– Taip, jie man kaip šeima.

– Tada būtinai turime eiti į pietus, kad galėtum paskutinį kartą juos aplankyti. Tu myli tuos žmones. Jei tai reiškia, kad galime laiku nepasiekti ledyno, tada jį kirsime sulaukę kito sezono. Net jei teks laukti net vienerius metus, kol pasieksime namus, manau, kad verta dar kartą pamatyti kitą tavo šeimą. Jei dalis priežasties, kodėl nori grįžti namo, yra papasakoti motinai apie brolį, argi nemanai, kad ir šaramudojai norėtų žinoti, kas jam nutiko? Jie buvo ir jo šeima.

Jondalaras susiraukė, paskui vyro veidas prašviesėjo.

– Tu teisi, Aila. Jie norės sužinoti apie Tonolaną. Aš taip nerimavau dėl to, ar teisingai apsisprendžiau, tiesiog kruopščiai visko neapgalvojau, – jis su palengvėjimu nusišypsojo.

Jondalaras stebėjo liepsnas, šokinėjančias virš pajuodusių medžio gabalų, žaižaruojančias trumpalaikio gyvenimo džiaugsme – švieselės nugalėdavo ir priversdavo atsitraukti artyn besiveržiančią tamsą. Jis gurkšnojo arbatą tebegalvodamas apie ilgą jų laukiančią kelionę, tačiau dabar nerimavo kur kas mažiau. Dirstelėjęs į Ailą vyras tarė:

– Puiki mintis viską aptarti. Manau, tiesiog vis dar nesu pratęs, kad šalia būtų kažkas, su kuo galėčiau kalbėtis apie viską. Ir manau, kad mes galime spėti laiku, kitaip apskritai nebūčiau svarstęs eiti šiuo keliu. Kelionė bus ilgesnė, tačiau šį kelią bent jau žinau. Šiaurinio kelio nežinau.

– Manau, tu teisingai apsisprendei, Jondalarai. Jei galėčiau, jei nebūčiau mirtinai prakeikta, aš aplankyčiau Bruno gentį, – pasakė Aila, o

paskui pridūrė taip tyliai, kad jis vos galėjo girdėti: – Jei galėčiau, jei tik galėčiau, nueičiau paskutinį kartą pamatyti Durko.

Beviltiškas, tuščias jos balsas leido jam suvokti, kad moteris skausmingai išgyvena savo netektį.

– Ar nori pamėginti jo paieškoti, Aila?

– Taip, žinoma, noriu, bet negaliu. Tai tik visus nuliūdintų. Aš prakeikta. Mane pamatę tie žmonės pamanys, kad aš piktoji dvasia. Jiems aš esu mirusi, nėra nieko, ką galėčiau pasakyti ar padaryti, kad juos įtikinčiau, jog esu gyva, – atrodė, jog Ailos akys žvelgia į tolį, tačiau ji matė vaizdą viduje, atmintyje.

– Be to, Durkas – nebe kūdikis, kurį palikau. Jis jau netoli vyrystės, nors, palyginti su kitomis genties moterimis, aš vėlai pasiekiau moterystę. Kadangi Durkas mano sūnus, jis irgi gali atsilikti nuo kitų berniukų. Netrukus su Bruno gentimi apsigyvens Ura – ne, dabar tai Braudo gentis, – susiraukė Aila. – Šią vasarą bus genties susirinkimas, tad šį rudenį Ura paliks savo gentį ir ateis gyventi su Brunu ir Ebra, ir kai abu vaikai bus pakankamai subrendę, ji taps Durko pora, – Aila patylėjo, paskui pridūrė: – Norėčiau ten būti ir ją sutikti, tačiau tik išgąsdinčiau ir galbūt priversčiau galvoti, kad Durkas neša nelaimes, jei jo keistosios motinos dvasia nepasilieka ten, kur jai priklauso būti, – kitame pasaulyje.

– Ar tu tuo tikra, Aila? Noriu pasakyti, kad galėtume skirti laiko ir jo paieškoti, jei nori, – patikino Jondalaras.

– Net jei ir norėčiau jo ieškoti, – atsakė ji, – nežinočiau, kur sukti. Nenumanau, kur jų naujasis urvas, nežinau, kur vyksta genties susirinkimas. Man nelemta pamatyti Durką. Jis jau nebe mano sūnus. Atidaviau jį Ubai. Dabar jis Ubos sūnus, – Aila pakėlė akis į Jondalarą. Jis pastebėjo, kad moteris tuoj pravirks. – Kai Raidagas mirė, supratau, kad niekuomet nebepamatysiu Durko. Palaidojau Raidagą skraistėje, kurioje nešiojau Durką, toje pačioje, kurią pasiėmiau išeidama iš genties, o savo širdyje tuo pat metu palaidojau Durką. Žinau, kad niekada jo nebepamatysiu. Jam aš esu mirusi, tad bus geriau, jei ir man jis bus miręs.

Aila, regis, visiškai nepaisė skruostus drėkinančių ašarų, tarsi nė nebūtų pajutusi, kada jos pradėjo tekėti.

– Man tikrai pasisekė, supranti. Pagalvok apie Nezę. Raidagas buvo jos sūnus, ji jį žindė, nors ir nepagimdė, ir žinojo, kad jo neteks. Ji netgi supra-

to, kad nesvarbu, kiek jis gyvens, jis niekada neturės normalaus gyvenimo. Kitos motinos, kurios netenka sūnų, gali tik įsivaizduoti juos kitame pasaulyje gyvenančius su dvasiomis, o aš galiu įsivaizduoti Durką čia, visada saugų, visada laimingą ir linksmą. Galiu mąstyti apie tai, kaip jis gyvena su Ura, turi savo židinio vaikų... Net jei niekada jų nepamatysiu, – ji jau verkė pasikūkčiodama, sielvartas galiausiai rado kelią išeiti iš moters širdies.

Jondalaras ją apkabino ir laikė glėbyje. Mintys apie Raidagą nuliūdino ir jį. Berniukui niekas negalėjo padėti, nors visi žinojo, kad Aila mėgino tai padaryti. Jis buvo silpnas vaikas. Nezė sakė, kad visada toks buvo. O Aila suteikė jam tai, ko niekas kitas negalėjo suteikti. Kai ji pradėjo mokyti jį ir kitus Liūto stovyklos žmones kalbėti genties būdu, rankų ženklais, jis tapo laimingas. Pirmą kartą gyvenime jis galėjo bendrauti su žmonėmis, kuriuos myli. Jis galėjo išreikšti savo poreikius ir norus, galėjo leisti žmonėms suprasti, kaip jis jaučiasi, ypač Nezei, kuri juo rūpinosi per gimdymą mirus tikrajai motinai. Mažų mažiausiai jis galėjo jai pasakyti, kad ją myli.

Tai buvo staigmena Liūto stovyklos žmonėms, tačiau, kai visi suprato, kad Raidagas nėra tiesiog sumanus gyvuliukas, negalintis kalbėti, o tik kitoks žmogus, gebantis susišnekėti kitokia kalba, jie pradėjo suprasti, kad jis yra protingas ir priėmė jį kaip asmenybę. Tai buvo ne ką mažesnė staigmena ir Jondalarui, nors Aila anksčiau ir bandė jam tai paaiškinti, kai išmoko kalbėti žodžiais. Drauge su kitais žmonėmis jis išmoko ženklų ir pradėjo vertinti švelnų keistojo berniuko humorą bei gilų supratingumą.

Jondalaras laikė apkabinęs gailiai sriūbaujančią, ašaromis savo sielvartą liejančią mylimą moterį. Jis žinojo, kad Aila sulaikė savo sielvartą mirus Liūto stovyklos vaikui, kurį įsūnijo Nezė. Tas berniukas Ailai visąlaik priminė jos pačios sūnų. Jondalaras suprato, kad dabar ji gedi ir Raidago.

Vis dėlto sielvarte slypėjo daugiau nei Raidago ir Durko netektis. Aila gedėjo dėl visų savo netekčių: ir tų, kurių nė nepamena, ir taip mylėtų gentainių, ir pačios genties netekties. Bruno gentis buvo jos šeima, Iza ir Krebas ją užaugino, ja rūpinosi ir, nepaisant skirtumų, buvo laikas, kai save ji laikė genties nare, galvojo apie save kaip apie priklausančią genčiai. Nors ji pasirinko iškeliauti su Jondalaru, nes jį pamilo ir norėjo būti su juo, šio vakaro pokalbis leido jai suprasti, kaip toli jis gyvena; užtruks metus, gal net dvejus vien tik tenai nukeliauti. Pagaliau ji visiškai suvokė, ką tai reiškia: ji niekada negrįš atgal.

Ji paliko ne tik savo naują gyvenimą su mamutojais, pasiūliusiais jai vietą prie židinio, ji prarado nors menkutę viltį dar kada nors pamatyti savo genties žmones arba sūnų, kurį jiems paliko. Ji ilgokai gyveno su senu sielvartu, tad jis truputį apmalšo, tačiau Raidagas mirė prieš pat jiems paliekant vasaros susirinkimą, jo mirtis buvo dar labai skaudi, sielvartas pernelyg gyvas. Šitas skausmas priminė visas kitas netektis, o suvokimas, koks atstumas tarp jų įsiterps, privertė suvokti, kad viltis atkurti tą praeities dalelę taip pat mirė.

Ankstesnis Ailos gyvenimas buvo prarastas; ji neturėjo supratimo, kas jos tikroji motina, kas buvo jos žmonės, tie, kuriems ji gimė. Išskyrus blankius prisiminimus – labiau pojūčius, – ji nepajėgė prisiminti nieko iki žemės drebėjimo, jokių kitų žmonių, tik genties narius. O gentis ją ištrėmė; Braudas prakeikė ją mirties prakeiksmu. Jiems ji buvo mirusi ir dabar visiškai suprato, kad genties žmonėms nusigręžus neteko svarbios savo gyvenimo dalies. Nuo šiol ji niekada nesužinos, iš kur atsirado, niekada nesusitiks vaikystės draugų, nepažinos nė vieno žmogaus iš tolimos praeities, netgi Jondalaras nesupras įvykių, dėl kurių ji tapo ta Aila, kokia yra dabar.

Aila priėmė praeities netektis, išskyrus tas, kurios gyveno jos mintyse ir širdyje, tačiau dėl to sielvartavo ir svarstė, kas laukia pasiekus kelionės galą. Kad ir kas tai bus, kad ir kokie yra Jondalaro žmonės, ji niekada daugiau nieko neturės. Tik savo prisiminimus ir ateitį.

Medžiais apaugusioje proskynoje buvo visiškai tamsu. Nė menkiausio silueto ar tamsesnio šešėlio nebūtum išskyręs supančioje tamsoje, išskyrus blyškų laužavietėje lėtai rusenančių anglių ir danguje žėrinčių žvaigždžių raudonumą. Tik švelnus vėjelis užklydo į ramią progumą, tad žmonės savo miego kailius iš palapinės išsitempė į lauką. Aila gulėjo nemiegodama po spingsulėmis nusėtu dangumi, stebėjo žvaigždynų raštus ir klausėsi nakties garsų; vėjelis sijojo medžių lapus, tyliai čiurleno upė, čirpė svirpliai, kimiai koncertavo varlės kvarkuolės. Ji išgirdo garsų pliūkštelėjimą ir taškymąsi, paskui pikta lemiantį pelėdos ūksmą, o tolumoje – gilų liūto riaumojimą ir garsų mamuto trimitą.

Kiek anksčiau Vilkas išbėgo net drebėdamas iš susijaudinimo – gyvūnas išgirdo kitų vilkų staugimą. Neilgai trukus Aila vėl išgirdo vilkų dainą ir kur kas arčiau suskambusį atsakomąjį staugimą. Moteris laukė sugrįžtant savo augintinio. Ji išgirdo kimų šniokštimą: „Tikriausiai Vilkas bėgo", – pamanė ji ir pajutusi, kaip Vilkas susirango jai prie kojų, nusiramino.

Aila buvo ką tik užsnūdusi, kai staiga vėl pabudo. Sunerimusi ir įsitempusi ji gulėjo nejudėdama, mėgindama susivokti, kas ją pažadino. Pirmiausia išgirdo niurnėjimą, kone tylų urzgimą, vibruojantį per apklotus nuo šilto lopinėlio prie kojų. Paskui pasidingojo, jog kažkas tyliai šnopuoja. Stovykloje dar kažkas buvo.

– Jondalarai? – tyliai pašaukė ji.

– Man regis, mėsa kažką priviliojo. Gali būti lokys, tačiau labiau tikėtina, kad ernis arba hiena, – vos girdimai sušnibždėjo Jondalaras.

– Ką darysim? Nenoriu, kad kas nors nugvelbtų mūsų mėsą.

– Kol kas nieko. Kad ir kas ten būtų, nepasieks. Palaukim.

O Vilkas tiksliai žinojo, kas šniukštinėja aplink, ir nebuvo nusiteikęs lūkuriuoti. Kad ir kur žmonės įsirengdavo stovyklą, jis apibrėždavo ją kaip savo teritoriją ir imdavosi ją saugoti bei ginti. Aila pajuto, kaip jis išeina ir po akimirkos išgirdo grėsmingą urzgimą. Atsakomasis maurojimas sklido visai kitu tonu ir atrodė, jog sklinda iš aukštėliau. Aila atsisėdo ir siekė savo svaidyklės, tačiau Jondalaras jau pašoko ant kojų, o iečių mėtyklėje styrojo paruoštas ilgas ieties kotas.

– Tai lokys, – tarė jis. – Man regis, jis stovi ant užpakalinių letenų, tačiau nieko neįžiūriu.

Jie išgirdo bruzdesius, kažkokia sumaištis kilo plotelyje tarp laužavietės ir baslių su pakabinta mėsa. Žvėrys įspėjamai urzgė. Staiga iš kitos pusės sužvengė Yhaha, o paskui dar garsiau savo nerimą išreiškė Lenktynininkas. Tamsoje vėl pasigirdo judėjimas, o paskui Ailos ausis pasiekė ypač gilus urzgimas, kuris reiškė, kad Vilkas ketina kažką pulti.

– Vilke! – suriko Aila, mėgindama užbėgti už akių pavojingam susidūrimui.

Staiga nuožmų urzgimą nustelbė skardus riaumojimas, o paskui skausmingas viauktelėjimas, ir aplink didžiulį kontūrą, virstantį į laužavietę, pasipylė ryškių žiežirbų lietus. Aila išgirdo greitai erdve skriejančio daikto švilpesį. Kietą dunkstelėjimą sekė kauksmas, o paskui girdėjosi, kaip

kažkas triukšmingai laužiasi pro medžius ir greitai nulekia. Aila kviečiamai sušvilpė Vilkui. Ji nenorėjo, kad jis sektų įsibrovėliui iš paskos.

Moteris atsiklaupė ant žemės ir su palengvėjimu apkabino priėjusį vilkiuką. Jondalaras vėl įkūrė laužą. Liepsnų šviesoje jie pamatė kraujo pėdsaką, kurį paliko besitraukiantis žvėris.

– Buvau tikras, kad mano ietis pataikė į tą lokį, – pasakė vyras, – tačiau nemačiau, kur ji nuskriejo. Ryte geriau paseksiu. Sužeisti lokiai gali būti pavojingi, o mes nežinome, kas kitą kartą naudosis šia stovyklaviete.

Aila irgi atėjo pažiūrėti pėdsakų.

– Man regis, jis netenka daug kraujo. Gali toli nenueiti, – pasakė ji. – Man neramu dėl Vilko. Tai buvo didelis žvėris. Galėjo jį sužeisti.

– Nežinau, ar Vilkas būtų rimtai puolęs, nebent tas lokys būtų grasinęs mums. Šiaip ar taip, jis pasielgė drąsiai, ir džiaugiuosi žinodamas, kad jis taip greitai ir nedvejodamas puola tavęs ginti. Man įdomu, ką jis darys, jei kas nors kada nors iš tikrųjų mėgins tave sužeisti, – pastebėjo Jondalaras.

– Nežinau, tačiau Yhaha ir Lenktynininkas irgi sunerimo dėl to lokio. Geriau pažiūrėsiu, kaip jie.

Jondalaras taip pat užsimojo patikrinti arklius. Suradę gyvulius žmonės atsivedė juos arčiau ugnies. Yhaha jau seniai perprato, kad žmonių sukurtas laužas paprastai reiškia saugumą, o Lenktynininkas mokėsi iš savo patirties ir kumelės elgesio. Atrodė, žmonių, kuriais galima pasitikėti, paguodos žodžiai ir prisilietimai juos nuramino, tačiau Aila juto įtampą ir žinojo, kad užmigti nebus lengva. Ji nusprendė pasidaryti kokios raminamosios arbatos ir įlindo į palapinę pasiimti ūdros kailio vaistų krepšelio.

Kol kaito virimo akmenys, ji glostė nunešioto krepšelio kailį prisimindama, kaip Iza jai jį padovanojo, koks buvo gyvenimas gentyje, ypač paskutinės dienos. „Kodėl Krebas lindo atgal į urvą?“ – svarstė ji. Jis vis dar būtų gyvas, nors senukas greitai seno ir silpo. Vis dėlto jis neatrodė labai blogai per paskutiniąją ceremoniją, Guvo skyrimo kitu šamanu išvakarėse. Jis vėl buvo stiprus šamanas, visai kaip anksčiau. Guvas niekada nebus toks galingas kaip Krebas.

Jondalaras pastebėjo jos liūdesį ir mąslumą. Jis pamanė, jog Aila tebegalvoja apie mirusį vaiką ir savo sūnų, kurio niekada nebepamatys, ir nela-

bai žinojo, ką pasakyti. Jis troško jai padėti, tačiau nenorėjo brautis į sielą. Abu sėdėjo prie ugnies gurkšnodami arbatą, kai Aila atsitiktinai pažvelgė į dangų – vaizdas jai užėmė kvapą.

– Pažvelk, Jondalarai, – parodė ji. – Ten, danguje, kažkas raudonuoja kaip ugnis, tačiau labai aukštai ir toli. Kas tai?

– Ledo ugnys, – atsakė jis. – Šitaip vadiname tą raudoną švytėjimą. Kartais sakome, kad tai šiaurės laužai.

Jie kurį laiką stebėjo švytintį reginį, o šiaurinės šviesos danguje bangavo kaip plonytės užuolaidos, besiplaikstančios kosminiame vėjyje.

– Yra ir baltų juostų, – pastebėjo Aila, – ir jos juda kaip dūmų draikanos ar raibuliuojantis kalkėtas vanduo. Yra ir kitokių spalvų.

– Žvaigždžių dūmai, – tarė Jondalaras. – Štai kaip žmonės dar tai vadina. Arba žvaigždžių debesimis, kai švyti baltai. Yra daug skirtingų pavadinimų. Dauguma supranta, apie ką kalbi, kai pavartoji bet kurį panašų pavadinimą.

– Įdomu, kodėl anksčiau danguje nemačiau tokių šviesų? – stebėjosi Aila jausdama baimingą pagarbą ir šiek tiek baimės.

– Tikriausiai gyvenai pernelyg toli į pietus. Todėl švytėjimas ir vadinamas šiaurės laužais. Ir aš ne itin dažnai matydavau, ir nė karto nemačiau taip ryškiai arba tokio raudonumo, tačiau žmonės, keliavę į šiaurę, tvirtindavo, kad kuo toliau į šiaurę eini, tuo dažniau regi tokias pašvaistes.

– Juk į šiaurę gali nueiti tik iki ledo sienos.

– Vandeniu galima nukeliauti į šiaurę už ledo. Į vakarus nuo tos vietos, kur aš gimiau, kelių dienų atstumu, priklausomai nuo sezono, žemė pasibaigia prie Didžiųjų Vandenų kranto. Vanduo labai sūrus ir niekada neužšąla, nors kartais tenka pamatyti didžiulius ledo luitus. Pasakojama, kad žmonės, medžiodami vandenyje gyvenančius gyvūnus, valtimis nukeliavo už ledo sienos, – pasakojo Jondalaras.

– Turi omeny tokias valteles, kokiomis mamutojai kerta upes?

– Tikriausiai panašias, tačiau didesnes ir stipresnes. Niekada jų nemačiau ir nebuvau tikras, ar tikiu tais pasakojimais, kol nesutikau šaramudojų ir nepamačiau, kokius laivus jie stato. Palei Motinos upę netoli jų stovyklos auga daug didelių medžių. Iš jų jie stato laivus. Palauk, kol su jais susipažinsi. Nepatikėtum, Aila, jie ne paprasčiausiai persikelia per upę, – tais laivais jie keliauja ir pasroviui, ir prieš srovę.

Aila pastebėjo jo entuziazmą. Dabar, išsprendęs savo dilemą, vyras tikrai laukė, kol vėl pamatys šaramudojus. O ji negalvojo apie susitikimą su kitais Jondalaro žmonėmis. Jai nerimą kėlė keistos šviesos danguje, nors nebuvo aišku, kodėl ji taip jaučiasi. Nors ta šviesa baugino ir Aila trošo suprasti, ką ji reiškia, ji nekėlė tokio nerimo kaip žemės neramumai ir bruzdesiai. Ji persigąsdavo nuo kiekvieno žemės virpesio, ypač baiminosi žemės drebėjimų, ne tik todėl, kad drebėjimas to, kas turėtų būti kieta ir stabilu, baugintų savaime, tačiau todėl, kad tai visada pranašaudavo drastiškus, skausmingus gyvenimo pasikeitimus.

Žemės drebėjimas išplėšė ją iš žmonių, kuriems buvo gimusi, ir lėmė tokią vaikystę, kurioje viskas buvos svetima, viskas prieštaravo tam, ką ji suprato ir žinojo. Žemės drebėjimas nulėmė jos išvarymą iš genties ar bent jau suteikė dingstį Braudui tai padaryti. Netgi ugnikalnio išsiveržimas toli pietryčiuose, išmaudęs vasaros susirinkimą smulkiose pelenų dulkėse, regis, išpranašavo, jog Aila paliks mamutojus, nors pasirinkti reikėjo jai, niekas jos nevertė. O dabar moteris nežinojo, ką reiškia ženklai danguje ir netgi ar tai yra ženklas.

– Esu tikra, Krebas manytų, kad šitoks dangus kažką lemia, – tarė ji. – Jis buvo pats galingiausias visų genčių šamanas, ir pamatęs ką nors panašaus jausdavo poreikį giliai pamąstyti, kol suprasdavo, ką tai reiškia. Manau, Mamuta taip pat galvotų, kad tai ženklas. Ką tu manai, Jondalarai? Ar tai koks ženklas? Gal negera lemiantis?

– Aš nežinau, Aila, – jis dvejojo, ar sakyti, kad zelandoniečiai įsitikinę, jog šitokia raudona šiaurės pašvaistė laikoma įspėjimu, netgi grasinimu, nors ne visada. Kartais tai tiesiog pranašauja kažką svarbaus. – Aš nesu iš tų, kurie tarnauja Motinai. Tai gali būti ir gera lemiantis ženklas.

– Vis dėlto šitos ledo ugnys yra reikšmingas ženklas, tiesa?

– Paprastai taip. Bent jau dauguma žmonių taip mano.

Aila į savo ramunėlių arbatą įmaišė truputį sinavadų šaknų ir pelynų, pasigamino šį tą daugiau nei paprastas raminamasis gėrimas. Ji vis dar jautėsi sunerimusi po lokio vizito ir buvo paveikta keisto švytėjimo danguje. Netgi išgėrusi arbatos Aila jautėsi taip, tarsi miegas jai priešintųsi. Kad užmigtų, ji išbandė visas pozas, pirmiausia gulėjo ant vieno šono, paskui ant nugaros, sukosi ant kito šono, netgi buvo išsitiesusi ant pilvo, ir buvo

tikra, kad jos muistymasis ir sukiojimasis trikdo Jondalarą. Kai pagaliau užsnūdo, jos miegą sutrikdė itin gyvas sapnas.

Tylą perskrodė piktas riaumojimas, ir šalia buvę žmonės baimingai atšoko. Didžiulis urvinis lokys smogė į narvo vartelius, jie sulūžę išvirto. Pasiutęs lokys ištrūko į laisvę, jam ant pečių sėdėjo Braudas, kiti du vyrai buvo įsikirtę į žvėries kailį. Staiga vienas atsidūrė milžiniško plėšrūno gniaužtuose, ir agonijos kupinas riksmas nutrūko, kai galingame lokio glėbyje lūžo žmogaus stuburas. Šamanai paėmė kūną ir iškilmingai, oriai nunešė į urvą. Krebas su savuoju lokio kailio apsiaustu ėjo priešakyje.

Aila stebeilijo į balsvą skystį, teliūskuojantį įskilusiame mediniame dubenėlyje. Skystis tapo kraujo raudonumo, sutirštėjo, jame lėtai raibuliavo baltos švytinčios juostos. Ji pajuto nerimą ir rūpestį, matyt, kažką padarė neteisingai. Dubenyje skysčio neturėjo likti. Ji prie lūpų pakėlė likučius ir išgėrė iki dugno.

Perspektyva pasikeitė. Baltoji šviesa sušvito viduje, Ailai dingojosi, kad ji išaugo ir iš labai aukštai žvelgia į blizgančius žvaigždžių takus. Žvaigždės virto mažomis mirgančiomis spingsulėmis, vedančiomis per ilgą, begalinį urvą. Paskui raudona šviesa gale padidėjo, pripildė visą jos regėjimo lauką. Aila jautėsi taip, tarsi skęstų, ėmė pykinti. Paskui ji pamatė ratu susėdusius šamanus, pusiau pasislėpusius už stalagmitų kolonų.

Ji vis giliau grimzdo į juodą bedugnę, buvo tiesiog suakmenėjusi iš baimės. Staiga viduje, švytinčioje šviesoje, atsirado Krebas, jai padėjo, ją parėmė, palengvino Ailos baimes. Jis lydėjo ją keistoje kelionėje prie bendrų jųdviejų ištakų, per sūrius vandenis, molio klodus ir aukštus medžius, kartais skausmingai trūko oro. Paskui jie atsidūrė sausumoje, atsistojo ant kojų, ėjo toli, į vakarus, iki didžiulės sūrios jūros, kol pasiekė stačią sieną su gilia niša po didele išsikišusia atbraila, atgręžtą į upę ir plokščią lygumą; čia buvo seniausių jo protėvių urvas. Besiartinant prie urvo Krebas pradėjo blukti ir ją paliko.

Vaizdas vis labiau liejosi, Krebas vis greičiau bluko, jau beveik dingo, ir Aila pajuto paniką.

– Krebai! Neišeik, prašau, neišeik! – suriko ji. Ji akimis tyrinėjo kraštovaizdį desperatiškai jo ieškodama. Paskui pamatė jį uolos viršuje, virš protėvių urvo, greta didžiulio riedulio, ilgos, kiek suplotos akmens kolonos, kuri kilo virš atbrailos, atrodė tarsi prišalusi toje vietoje ir bet kuriuo metu galėjo nukristi. Ji dar kartą šūktelėjo, tačiau senasis šamanas susiliejo su akmeniu. Aila apsijuto apleista: Krebas dingo, ji viena stovėjo sielvartingame skausme, trośko, kad turėtų nors kokį daiktą jo atminimui, ką nors, ką galėtų paliesti, palaikyti, tačiau teliko visa apimantis sielvartas. Staiga ji pasileido bėgti, lėkė kiek įkabindama; privalėjo ištrūkti, pabėgti iš tos vietos.

– Aila! Aila! Pabusk! – purtė ją Jondalaras.

– Jondalarai, – moteris atsisėdo. Paskui, vis dar jausdamasi apleista, įsikibo į jį ir paplūdo ašaromis. – Jo nebėra... O, Jondalarai.

– Viskas gerai, – vis dar ją apkabinęs ramino vyras. – Tikriausiai tai buvo baisus sapnas. Tu šaukei ir verkei. Kaip manai, ar palengvėtų, jei pasipasakotum?

– Tai Krebas. Sapnavau Krebą, tą kartą, kai genties susirinkime įėjau į urvą, ir nutiko tie keisti dalykai. Krebas labai ilgai ant manęs pyko. Paskui, kai mudu vėl pagaliau suartėjome, jis mirė, nespėjome netgi normaliai pasikalbėti. Jis išsitarė, kad Durkas yra genties sūnus. Niekada iki galo nesupratau, ką jis tuo norėjo pasakyti. Kaip dabar norėčiau, kad daug ką būtų paaiškinęs, tiek daug visko, ko dabar norėčiau jo paklausti. Žmonės laikė jį galingu šamanu, dėl trūkstamos akies ir rankos jis atrodė bjaurus ir dar labiau baugino. Tik jie jo nepažinojo. Krebas buvo išmintingas ir švelnus. Jis suprato dvasių pasaulį, tačiau suprato ir žmones. Sapne norėjau su juo pasikalbėti, ir manau, kad jis taip pat mėgino man kažką pasakyti.

– Gali būti. Niekada negalėjau perprasti sapnų, – tarė Jondalaras. – Ar geriau jautiesi?

– Dabar jau viskas gerai, – atsakė Aila, – tačiau norėčiau daugiau išmanyti apie sapnus.

– Nemanau, kad turėtum eiti ieškoti to lokio vienas, – po pusryčių tarstelėjo Aila. – Pats sakei, kad sužeistas lokys gali būti pavojingas.

– Būsiu atsargus.

– Jei aš eisiu su tavimi, abu galėsime žvalgytis, o pasilikti stovykloje nė kiek ne saugiau. Lokys gali grįžti, kai tu būsi išėjęs.

– Tiesa. Gerai, eime kartu.

Jie lokio pėdsakais nusekė į mišką. Vilkas nusprendė pats susekti žvėrį ir puolė pirmyn pro krūmus aukštupio link. Nukeliavę mažiau nei mylią jie priekyje išgirdo bruzdesį, urzgimą ir maurojimą. Nuskubėję į tą vietą žmonės surado Vilką pašiaušta ketera, urzgiantį giliai iš gerklės, tačiau nuleidusį galvą ir pabrukusį uodegą, stovintį gerokai atokiau nedidelės vilkų gaujos, kuri budriai saugojo tamsiai rudą lokio gaišeną.

– Bent jau nereikės nerimauti dėl pavojingo sužeisto lokio, – tarė Aila, paruošusi ietį ir mėtyklę.

– Tik gauja pavojingų vilkų, – Jondalaras taip pat stovėjo įsitempęs, pasiruošęs sviesti ietį. – Ar norėtum lokienos?

– Ne, mėsos turime pakankamai. Palikim lokį jiems.

– Mėsa man nerūpi, tačiau neprieštaraučiau pasiimti letenas ir iltinius dantis, – tarė Jondalaras.

– Tai kodėl nepasiėmus? Jie teisėtai priklauso tau. Juk lokį nušovei tu. Pakankamai ilgam galiu nuvyti vilkus svaidykle, kad suspėtum pasiimti tai, ko tau reikia.

Jondalaras nemanė, kad vienas būtų šitaip nusprendęs. Sumanymas nuginti vilkų gaują nuo mėsos, į kurią jie kėsinosi kaip savą, atrodė pavojingas, tačiau jis prisiminė, kaip Aila nuginė hienas.

– Pirmyn, – sutiko jis ir išsitraukė savo aštrųjį peilį.

Vilkas labai susijaudino, kai Aila pradėjo svaidyti akmenis ir gainioti vilkus. Jis budriai saugojo lokio gaišeną, o Jondalaras skubėjo pjauti letenas. Išlupti dantis buvo kiek sunkiau, tačiau netrukus vyras savo trofėjus jau laikė rankose. Aila šypsodamasi stebėjo Vilką. Vos jo „gauja“ nuginė šalin laukinę gaują, jo visas elgesys ir poza pasikeitė. Jis pakėlė galvą, ištiesino uodegą, atsistojo dominuojančio vilko poza, urzgimas tapo agresyvesnis. Gaujos vadas atidžiai stebėjo Vilką ir, atrodė, ruošėsi mesti jam iššūkį.

Kai žmonės negyvą lokį vėl perleido vilkams ir jau ėjo šalin, gaujos vadas pakėlė galvą ir giliai, galingai užstaugė. Vilkas pakėlė galvą ir atsiliepė panašiai, tačiau jo dainai stigo skardumo. Jis buvo jaunesnis, dar net ne visai suaugęs, ir tai buvo girdėti balso tone.

– Liaukis, Vilke. Anas už tave didesnis, jau nekalbant apie tai, kad senesnis ir išmintingesnis. Jis akies mirksniu tave sudorotų, – pasakė Aila, tačiau Vilkas dar kartą sustugo, ne iššūkį mesdamas, tačiau jausdamas bendrystę su savo gentainiais.

Prisijungė ir kiti gaujos vilkai. Staiga Jondalaras pasijuto apsuptas viauksinčio ir staugiančio gyvūnų choro. Tada Aila pakėlė galvą ir taip pat sustaugė. Virpuliai nubėgo vyrui per nugarą, oda nuėjo pagaugais. Jo ausiai tai buvo tobula vilkų giesmės imitacija. Netgi Vilkas palenkė galvą jos link, tada jau labiau pasitikėdamas atsiliepė ilga aimana. Atsakė ir kiti vilkai, tad netrukus visas miškas buvo sklidinas virpinančios, nuostabios vilkų dainos.

Grįžęs į stovyklą Jondalaras išvalė lokio letenas ir iltinius dantis, o Aila prie Yhaha nugaros pritvirtino nešulius. Ailai susiruošus, zelandonietis vis dar dėliojosi daiktus. Moteris prisišliejo prie kumelės ir išsiblaškiusi ją kasė. Aila taip nusiramindavo, rasdavo paguodą. Tuo metu Vilkas susirado dar vieną apipuvusį seną kaulą. Šį kartą su savo grobiu jis patraukė į tolimąjį progumos kraštą žaismingai urgzdamas, vis dėbčiodamas į moterį, tačiau nė neketino jai nešti savo radinio.

– Vilke, ateik čia, Vilke, – pakvietė Aila. Žvėris numetė kaulą ir nuėjo prie moters. – Man regis, atėjo laikas pamokyti tave ko nors naujo, – tarė ji.

Ji norėjo išmokyti vilką pasilikti vienoje vietoje, net jeigu ji pati nueina. Aila juto, jog šita komanda yra svarbi ir reikalinga, nors baiminosi, kad mokymasis užtruks ilgai. Sprendžiant iš to, kaip juos iki šiol priėmė susitikti žmonės, ir paisydama Vilko reakcijos moteris nerimavo, kad jis pradės šalin vaikyti kitos žmonių „gaujos" atstovus.

Aila kažkada pažadėjo Talutui, kad pati nudės Vilką, jei jis bent kartą sužeis kurį nors Liūto stovyklos narį, ir vis dar juto, jog jai tenka atsakomybė užtikrinti, kad plėšrus žvėris, kurį ji atsivedė į žmonių aplinką, niekam nepadarytų žalos. Maža to, ji nerimavo dėl Vilko saugumo. Jo grėsminga poza akimirksniu sukeldavo gynybinę aplinkinių reakciją, ir ji baiminosi, kad koks išsigandęs medžiotojas nenugalabytų jo stovyklai grasinančio vilko Ailai nespėjus tam užbėgti už akių.

Ji nusprendė iš pradžių pririšti jį prie medžio ir liepti pasilikti, o pati nueiti, tačiau virvė aplink žvėries kaklą buvo pernelyg laisva ir Vilkas ištraukė galvą. Aila suveržė stipriau, tačiau nerimavo, kad pernelyg užveržus

virvę žvėris gali pasismaugti. Kaip moteris ir spėjo, vos jai nusisukus Vilkas inkštė, staugė ir šokinėjo mėgindamas sekti įkandin. Stovėdama už kelių metrų ji vis kartojo jam „pasilik“, ranka rodydama judesį „liaukis“.

Kai Vilkas galiausiai nusiramino, ji grįžo ir jį pagyrė. Po dar kelių bandymų Aila pamatė, kad Jondalaras pasiruošęs keliauti, ir Vilką paleido. Tą dieną mokslų pakako, tačiau sunkiai sekėsi atrišti mazgus, kuriuos besitampydamas žvėris dar labiau užveržė, tad Aila ėmė galvoti, kaip kitą kartą patikimiau pririšti augintinį. Pirmiausia virvę reikėjo labai tiksliai sureguliuoti nei per stipriai, nei per laisvai, be to, turi būti lengva atrišti mazgus. Ji nusprendė apie tai pagalvoti vėliau.

-- Tikrai manai, jog sugebėsi išmokyti jį ramiai elgtis su nepažįstamaisiais? – pasiteiravo Jondalaras, stebėjęs pirmuosius iš pažiūros nesėkmingus dresūros mėginimus. – Argi ne tu man pasakojai, kad vilkams natūralu nepasitikėti kitais? Kaip gali tikėtis išmokyti jį to, kas prieštarauja natūraliems jo polinkiams? – Jondalaras užšoko ant Lenktynininko, o Aila padėjo virvę ir užsiropštė ant Yhaha keteros.

– Ar šitas arklys natūraliai linkęs leisti tau joti ant nugaros? – klausimu į klausimą atsakė ji.

– Nemanau, jog tai tas pats, Aila, – atsiliepė Jondalaras, kai jie raiti vienas šalia kito pajudėjo iš stovyklos. – Arkliai ėda žolę, jie neėda mėsos, man regis, jie iš prigimties labiau linkę elgtis taikiai. Matydami svetimus arba ką nors, kas atrodo grėsmingai, jie stengiasi pabėgti. Eržilas kartais gali susikauti su kitu eržilu ar kuo kitu tiesioginės grėsmės akivaizdoje, tačiau Lenktynininkas su Yhaha nori pasprukti nuo nežinomos situacijos. Vilkas tampa budrus, jis kur kas labiau pasiruošęs kautis.

– Jis irgi pabėgtų, Jondalarai, jeigu kartu su juo bėgtume mes. Jis tampa grėsmingas dėl to, kad gina mus. Taip, jis mėsėdis ir gali nužudyti žmogų, bet to nedaro. Nemanau, kad nužudytų, nebent būtų grasinama vienam iš mūsų. Gyvūnai gali mokytis, visai kaip žmonės. Vilkui nėra natūralu manyti, kad žmonės ir arkliai yra jo gauja. Netgi Yhaha mokėsi dalykų, kurie tikrai jai nebūtų būdingi gyvenant su kitais arkliais. Ar natūralu arkliui manyti, kad vilkas yra jo draugas? Yhaha netgi turėjo draugą urvinį liūtą. Argi taip būna?

– Tikriausiai ne, – pritarė Jondalaras, – tačiau nemoku nė nusakyti, kaip nerimavau, kai vasaros susirinkime pasirodė Mažylis, o tu raita ant

Yhaha stačia galva pasileidai tiesiai prie jo. Kaip galėjai žinoti, kad jis tave prisimena? Arba Yhaha? Ar kad Yhaha prisimena jį?

– Jiedu užaugo kartu. Mažylis... turiu omeny, Mažylis...

Žodis, kurį ji vartojo norėdama pasakyti „Mažylis“, skambėjo keistai, iš intonacijos buvo visai nepanašus į jokią kalbą, kuria ji ar Jondalaras kalbėjo, – tai buvo šiurkštus, gerklinis garsas, sklindantis kažkur giliai iš gerklės, vienas iš nedaugelio genties kalboje tariamų žodžių. Jondalarui nepavykdavo jo ištarti, jis sunkiai galėjo bent apytikriai jį atkartoti, nors Aila tardavo jį pakankamai dažnai. Kad būtų lengviau, Aila išsiugdė įprotį tučtuojau išversti bet kurį ištartą genties žodį. Kai Jondalaras norėdavo ką pasakyti apie liūtą, kurį Aila augino nuo mažumės, jis vartodavo verstinę gyvūnui duoto vardo formą, tačiau jam visada atrodydavo kažkaip nederama didžiulį urvino liūto patiną vadinti Mažyliu.

– Mažylis buvo... visai mažiukas, kai jį suradau, tik gimęs. Netgi neatjunkytas. Manau, į galvą jam įspyrė bėgantis elnias, jis buvo visai prie mirties. Štai kodėl motina jį paliko. Ir Yhaha jis buvo kaip kūdikis. Ji man padėjo juo rūpintis, būdavo taip juokinga, kai jie abu pradėdavo žaisti, ypač kai Mažylis prisėlindavo ir stverdavo Yhaha uodegą. Žinau, kad kartkartėmis kumelė imdavo ja mojuoti tikslingai. Arba abu sugriebdavo už odos galų ir mėgindavo atimti vienas iš kito. Tais metais netekau galybės kailių, tačiau sočiai prisijuokiau.

Ailos išraiška pasidarė svajinga.

– Iki tol niekada nemokėjau juoktis. Genties žmonės garsiai nesijuokia. Jiems nepatinka nebūtinas triukšmas, stiprūs garsai paprastai reiškia įspėjimą. O ta išraiška, kuri tau taip patinka, – kai rodome dantis, – kurią mes vadiname šypsena, pažymi, kad jie yra susinervinę, jaučiasi įsitempę arba nori apsiginti, o kartu su tam tikrais rankų gestais net vertinama kaip grasinimas. Jiems tai nebuvo laimės išraiška. Genčiai nepatiko, kad vaikystėje šypsodavausi arba juokdavausi, todėl išmokau dažnai to nedaryti.

Kurį laiką jie jojo palei upės krantą plokščia, plačia žvyro juosta.

– Nemažai žmonių šypsosi susinervinę ir kai susitinka kokius nepažįstamuosius, – pasakė Jondalaras. – Tai nereiškia, kad jie yra įsitempę ar grasina. Man regis, šypsena skirta parodyti, kad tu nebijai.

Toliau jojant vienam paskui kitą Aila palinko į šoną, kad nukreiptų arklį aplink kažkokį krūmą, augantį greta upeliuko, kuris skynėsi kelią į

upę. Kai Jondalaras išgalvojo tas vadeles, įtaisą Lenktynininkui nukreipti, Aila taip pat kartkartėmis jas panaudodavo Yhaha valdyti arba kur nors pririšti, kad ji nenuklystų, tačiau netgi kumelei uždėjusi vadeles Aila niekada jomis nesinaudojo jodama. Iš pradžių, kai pirmą kartą užlipo arkliui ant nugaros, ji neketino jo dresuoti, abipusis mokymosi procesas buvo laipsniškas ir nesąmoningas. Nors vėliau Aila suprato, kas vyksta, ir ėmė tikslingai mokyti arklį tam tikrų dalykų, tai visada neišeidavo iš gilaus, vis stiprėjančio savitarpio supratimo ribų.

– Jei šypsenas skirta parodyti, jog tu nebijai, argi tai nereiškia, kad manai, jog nėra, ko bijoti? Kad jautiesi stiprus ir ramus? – paklausė Aila, kai jie vėl risnojo vienas greta kito.

– Niekada apie tai rimtai negalvojau. Susitikęs naujų žmonių Tonolanas visada šypsodavosi ir atrodė toks pasitikintis savimi, tačiau tai būdavo tik išorinis įspūdis. Jis stengėsi priversti žmones manyti, jog jis nebijo, todėl, manau, galėtum pasakyti, kad tai gynybinis gestas, savotiškas būdas pasakyti, jog esu stiprus ir neturiu priežasties ko nors baimintis.

– O savo jėgos rodymas argi nėra savotiškas grasinimas? Kai Vilkas rodo dantis nepažįstamiems žmonėms ar gyvūnams, argi jis nerodo jiems savo jėgos? – mygo Aila.

– Gal šie palyginimai ir panašūs, tačiau yra didžiulis skirtumas tarp pasveikinimo šypsenos ir iššieptų urzgiančio vilko nasrų.

– Taip, tiesa, – nesiginčijo Aila. – Pamatęs šypseną pasijunti laimingas.

– Ar bent jau palengvėja. Jei sutinki nepažįstamąjį ir jis atsako tau šypsena, tai paprastai reiškia, kad esi maloniai sutiktas, ir supranti, kaip pačiam dera elgtis. Ne visos šypsenos skirtos tam, kad pasijustum laimingas.

– Galbūt palengvėjimo jausmas yra laimės pojūčio pradžia, – pastebėjo Aila. Paskui kurį laiką abu jojo tylėdami. Kiek vėliau moteris prabilo: – Manau, yra kažkas bendro tarp pasveikinimo šypsenos, kai žmogus nervinasi tarp nepažįstamųjų, ir genties žmonių gesto rodant dantis, kas jų kalba reiškia, kad žmogus nervinasi arba numano grėsmę. Ir kai Vilkas šiepiasi svetimiems, jis jiems grasina, nes jaučiasi nervingas ir budrus.

– Vadinasi, kai jis rodo dantis mums, savo gaujai, tai šypsosi, – pastebėjo Jondalaras. – Kartais manau, kad jis šypsosi, ir žinau, kad tada erzina tave. Taip pat esu įsitikinęs, kad jis tave myli, tačiau bėda ta, kad jam įgimta

rodyti dantis ir grasinti žmonėms, kurių nepažįsta. Jei jis gina tave, kaip ketini jį išmokyti pasilikti ten, kur liepta, jei tavęs nėra šalia? Kaip gali jį išmokyti nepulti svetimų, jei jis nusprendžia, kad taip reikia? – Jondalaras buvo ne juokais susirūpinęs. Jis nebuvo įsitikinęs, kad pasiimti žvėrį kartu buvo geras sumanymas. Vilkas gali pridaryti galybę problemų. – Nepamiršk, vilkai puola, kad susirastų maisto; šitokius juos Motina sukūrė. Vilkas yra medžiotojas. Gali išmokyti jį daugybės dalykų, tačiau kaip priversi medžiotoją nebemedžioti? Nepulti svetimų?

– Atsiradęs mano slėnyje tu irgi buvai svetimas, Jondalarai. Pameni, kaip Mažylis sugrįžo aplankyti manęs ir rado tave? – pasiteiravo Aila jiems vėl išsirikiavus į vorą lomoje, vedančioje nuo upės į aukštumą.

Jondalaras pajuto, kaip perliejo karštis, ne tiek dėl sutrikimo, kiek prisiminus stiprius to susidūrimo sukeltus pojūčius. Gyvenime jis nebuvo labiau išsigandęs; buvo tikras, kad tuojau mirs.

Kiek užtruko prasiskinti kelią per siaurą tarpeklį tarp akmenų, kuriuos sunešė pavasario potvynis, ir kiečių krūmų juodais stiebais, gausiai sužaliuodavusių užėjus lietui ir virsdavusių iš pažiūros sausais stagarais jam liovusis. Jondalaras galvojo apie tą kartą, kai Mažylis parėjo namo, ten, kur Aila jį užaugino, ir ant plačios atbrailos priešais nediduką jos urvą aptiko nepažįstamąjį.

Nė vienas tų žvėrių nėra mažas, tačiau Mažylis buvo didžiausias jo kada matytas urvinis liūtas, kone toks pats didelis kaip Yhaha, tik stambesnis. Jondalaras tebesveiko, mat kiek anksčiau buvo to paties liūto ar jo draugužės sumaitotas, kai abu su broliu kvailiausiai įlindo į jo guolį. Tonolanui šitas žygdarbis buvo paskutinis. Jondalaras buvo tikras, kad ir jam išaušo paskutinioji, kai urvinis liūtas suriaumojo ir pasiruošė šuoliui. Staiga tarp jųdviejų įsiterpė Aila – iškėlusi ranką ji padarė judesį, liepiantį liautis, ir liūtas sustojo! Didžiulis žvėris sustingo jau atsispyręs šokti ir apsisuko aplink, kad neužkliudytų moters, o Jondalaras tiesiog suakmenėjo. Paskui tik stebeilijo negalėdamas patikėti, kad moteris žvėrį kaso ir su juo žaidžia.

– Taip, prisimenu, – patikino jis, kai jiems pasiekus aukštumą vėl pradėjo joti greta Ailos. – Vis dar negaliu suvokti, kaip tau pavyko jį sustabdyti jau atsispyrusį mane pulti.

– Kai Mažylis dar buvo mažas liūtukas, jis žaisdamas vaizduodavo, jog mane puola, tačiau ūgtelėjęs tapo per didelis tokiems žaidimams. Buvo per grubus. Privalėjau išmokyti jį liautis. Dabar turiu išmokyti Vilką nepulti nepažįstamųjų ir pasilikti vietoje, jei aš to noriu. Ne tik dėl to, kad jis nesužeistų žmonių, tačiau kad ir jie jo nesužeistų.

– Jei kas nors ir gali jį išmokyti, Aila, tai tik tu, – pasakė Jondalaras.

Ji nutarė išmokyti plėšrūną paklusnumo. Jei pavyks, su Vilku bus kur kas lengviau keliauti, tačiau Jondalaras vis dar galvojo, kiek rūpesčių žvėris jiems pridarys. Jis gaišindavo keliantis per upes, čiaumojo jų daiktus, nors Aila, akivaizdu, ketino išspręsti ir šią problemą. Nebuvo taip, kad Jondalaras nemėgtų šito žvėries. Mėgo. Buvo tiesiog nuostabu taip arti stebėti Vilką, stebino jo draugiškumas ir prieraišumas, tačiau tam reikėjo papildomo laiko, dėmesio ir maisto atsargų. Arkliais taip pat teko daugiau rūpintis, tačiau Lenktynininkas buvo toks paklusnus, iš jų buvo tikros naudos. Kelionė buvo gana sudėtinga; jiems nereikėjo papildomos naštos: gyvūno, kuris kelia kone tiek pat rūpesčių kaip vaikas.

„Didžiausia problema būtų vaikas, – jodamas svarstė Jondalaras. – Viliuosi, kad Didžioji Žemė Motina nepadovanos Ailai kūdikio tol, kol grįšime namo. Jei jau būtume ten, jei jau būtume įsikūrę, viskas būtų kitaip. Tada pagalvotume apie vaikus. Ne dėl to, kad kas nors nuo mūsų priklausytų, galime tiktai prašyti Motinos. Įdomu, kaip viskas klostysis, kai turėsime mažiuką?"

„O kas, jei Aila teisi? Kas, jei vaikai pradedami per malonumus? Tik mes jau kurį laiką būname kartu, bet nėra jokių kūdikio požymių. Vis dėlto Doni įdeda vaiką į moters vidų. O kas, jei Motina nuspręs Ailai kūdikio nepadovanoti? Vieną ji turi, kad ir maišytų dvasių. Jei Doni padovanoja kartą, paprastai padovanoja ir daugiau. Gal aš kaltas? Smalsu, ar Aila gali turėti mano dvasios kūdikį? Ar gali kuri nors kita moteris?"

„Su daugeliu dalijausi malonumais ir pagerbiau Motiną. Ar kuri nors iš jų turi mano pradėtą kūdikį? Kaip žmogui tai suprasti? Va, Ranekas tai supranta. Jo odos spalva tokia ryški, veido bruožai tokie neįprasti, kad vasaros susirinkime kai kuriuose vaikuose buvo aiškiai matyti jo dvasia. Aš neturiu tokios išskirtinės odos ar išskirtinių bruožų... Ar turiu?"

„O kaip tada, kai kelionėje mus sustabdė Hadumos medžiotojai? Ta senoji Haduma norėjo, kad Norija pagimdytų kūdikį tokiomis kaip mano

mėlynomis akimis, ir po jos pirmųjų ritualų Norija man pasakė, kad turės mėlynakį mano dvasios sūnų. Haduma jai taip pasakė. Įdomu, ar ji vis dėlto susilaukė to kūdikio?"

„Serenija man išeinant taip pat manė, kad gali būti nėščia. Smalsu, ar jos kūdikis bus toks pat mėlynakis kaip aš. Serenija jau turi vieną sūnų, tačiau kitų po to neturėjo, o Darvas jau beveik jaunas vyras. Įdomu, ką ji manys apie Ailą ir ką Aila pagalvos apie ją?"

„O gal ji visai nebuvo nėščia? Gal Motina vis dar nepamiršo, ką aš padariau, ir toks yra jos būdas man pasakyti, kad aš nenusipelniau savo židinio vaikų? Tik ji sugrąžino man Ailą. Zelandonė nuolat man kartodavo, kad Doni niekada neatsakys man nieko, ko prašysiu, tačiau įspėjo mane pasisaugoti prašant, nes būtent tai ir gausiu, taip ji sakė. Štai kodėl, kai dar buvo tik Zolena, ji privertė mane pažadėti, kad neprašysiu Motinos padovanoti ją."

„Kodėl kas nors turėtų ko nors prašyti, jei to nenori? Niekada iki galo nesupratau tų, kurie kalbasi su dvasių pasauliu. Jie visada kalba kažkaip miglotai. Jie vis kartodavo, kad Tonolanas yra Doni numylėtinis, kai kalbėdavo apie jo gebėjimą sutarti su žmonėmis, tačiau pridurdavo, jog dera saugotis Motinos malonių. Jei ji per daug maloni, ji nenori, kad pernelyg ilgai būtum nuo jos atsiskyręs. Ar todėl Tonolanas mirė? Ar Didžioji Motina Žemė jį pasiėmė? Ką iš tikrųjų reiškia, kai sakoma, kad Doni ką nors myli?"

„Nežinau, myli ji mane ar ne. Dabar supratu, kad Zolena pasirinko teisingai, kai nusprendė tapti zelandone. Ir man tai buvo gerai. Tai, ką padariau, buvo nedora, tačiau niekada nebūčiau leidęsis į kelionę su Tonolanu, jei ji nebūtų tapusi zelandone, niekada nebūčiau suradęs Ailos. Gal ji ir mane myli, truputį, tačiau nenoriu naudotis Doni palankumu man. Jau prašiau jos, kad saugiai parvestų mus namo; negaliu prašyti, kad padovanotų Ailai mano dvasios kūdikį, tik ne dabar. Vis tiek įdomu, ar ji kada turės vaikų?"

6

Aila su Jondalaru nuo kelrodės upės pasuko į vakarus, nors pagrindinis jų kelionės kursas vedė į pietus, ir patraukė per lygumas. Jie priėjo kitos didelės upės slėnį. Ši srovė bėgo į rytus ir kiek žemėliau įtekėjo į žmonėms jau už nugaros likusią upę. Plataus slėnio švelnia žole apaugę šlaitai vedė prie sraunios upės, kuri tekėjo viduriu lygios salpos, nuklotos įvairaus dydžio akmenimis, nuo didžiausių riedulių iki smulkaus smėlingo žvyro. Išskyrus kelis žolių kuokštus ir vieną kitą žydinčią žolę, akmenuota vaga buvo plika – augmeniją išplovė pavasario potvynis.

Keletas rąstų, ištisi medžiai be lapų ir žievės, buvo išpliekti akmenų pribirusioje proskynoje, o prie kranto kerojo susiraizgę alksnių krūmai su pilkšvais plaukuotais lapeliais. Palei gluosnių, susispietusių drėgnoje žemumoje prie pat vandens, guoto kraštą ganėsi nedidelė didžiųjų elnių kaimenė, greta kurių prašmatnių plaštakas primenančių ragų dideli briedžių „pirštai“ atrodytų maži.

Vilkas buvo pakilios nuotaikos, vis painiojosi, ypač Lenktynininkui, po kojomis. Regis, Yhaha pajėgė nekreipti dėmesio į jo gyvumą, tačiau eržiliukas buvo lengviau sudirginamas. Aila manė, kad jaunasis arkliukas atsakytų į Vilko žaismingumą, jei jam tai būtų leista, tačiau jį valdė Jondalaras, o Vilko darkymasis arkliuką tik trikdė. Vyras nebuvo patenkintas, nes reikėjo atidžiau valdyti arklį. Jo susierzinimas vis kaupėsi, ir jis svarstė, ar nederėtų paprašyti Ailos patraukti Vilką nuo Lenktynininko.

Staiga, dideliam Jondalaro palengvėjimui, Vilkas metėsi šalin. Jis pajuto elnių kvapą ir nubėgo jų link. Pamatęs pirmąjį gyvulį, žvėris nepajėgė atsispirti ilgų didžiojo elnio kojų vaizdui – nusprendė, jog tai dar vienas aukštas keturkojis gyvūnas, su kuriuo galima pažaisti. Kai patinas, prie

kurio prisiartino Vilkas, nuleido galvą, kad atremtų jį pulti besirengiantį žvėrį, plėšrūnas sustojo. Išvaizdūs galingo elnio ragai buvo abu po dvylika pėdų ilgio! Didingas žvėris skabė plačialapę žolę beveik nekreipdamas dėmesio į plėšrūną, buvo visiškai jam abejingas, tarsi žinotų, kad nėra ko baimintis jauno vilko.

Aila šypsodamasi stebėjo gyvūnus.

– Tik pažvelk į jį, Jondalarai. Vilkas mano, kad didysis elnias yra dar vienas arklys, kurį galima paerzinti.

Jondalaras taip pat nusišypsojo.

– Jis tikrai atrodo nustebęs. Tie ragučiai nemenki.

Jiedu tylėdami lėtai jojo link vandens, nes nenorėjo gąsdinti didžiulio elnio. Abu juto baimingą pagarbą artindamiesi prie masyvių padarų, kurie gerokai pranoko juos ūgiu, netgi sėdinčius ant arklių. Besiartinant žmonėms su arkliais banda ramiai atsitraukė – gyvūnai buvo ne įbauginti, tik atsargūs. Nueidami elniai skabė vilnotųjų karklų lapus.

– Nė nemaniau, kad jie tokie dideli, – pasakė Aila. – Niekada nemačiau jų taip arti.

Didieji elniai, nors ūgiu menkai tepranoko briedį, su savo didingais, įmantriais ragais, nuo viršugalvio kylančiais į viršų ir besišakojančiais į šonus, atrodė milžiniški. Kasmet fantastiškieji ragai būdavo numetami, o naujoji pora jų vietoje išaugdavo dar didesnė ir sudėtingesnė, kai kurių senesnių patinų per vieną sezoną pamažu pasiekdavo iki dvylikos ir daugiau pėdų. Netgi be ragų stambiausi elniai buvo didžiuliai, palyginti su kitais į juos panašiais padarais. Jų grėsmingą stotą stiprino gauruoti kailiai ir platūs pečiai, masyvūs kaklo raumenys, išsivystę tam, kad išlaikytų tikrai nuostabių ragų svorį. Didieji elniai buvo lygumų žvėrys. Miškingose vietovėse milžiniški ragai trukdytų, tad gyvūnai vengdavo didesnių nei krūmai medžių; pasitaikydavo, jog žvėrys mirdavo iš bado savo pačių šlovingais ragais įsipainioję į medžių šakas.

Pasiekę upę, Aila su Jondalaru sustojo patyrinėti vandenkelio ir aplinkinės teritorijos, kad nustatytų, kurioje vietoje geriausia ją kirsti. Upė buvo gili, srovė stipri, o didžiuliai išsikišę rieduliai kai kuriose vietose formavo slenksčius. Žmonės pasidairė ir pasroviui, ir prieš srovę, tačiau atrodė, kad upė geroką atstumą yra tokia pati. Galiausiai jie nusprendė keltis iš pažiūros mažiausiai akmenuotoje vietoje.

Abu nulipo nuo arklių. Šoninius nešulių krepšius pririšę ant arklių nugarų, į vidų sudėjo apavą bei šiltus viršutinius drabužius, kuriuos buvo apsivilkę vėsų rytą. Jondalaras nusivilko ir berankovę tuniką, o Aila nusprendė visiškai nusirengti, kad paskui nereikėtų rūpintis drabužių džiovinimu, tačiau kyštelėjusi koją į vandenį persigalvojo. Ji buvo pratusi prie šalto vandens, tačiau šita stipri srovė buvo tokia pat ledinė kaip tas vanduo, kurį jie per naktį paliko prie laužo ir rytą rado surakintą ledo plutele. Netgi sušlapusi minkšta elnenos tunika ir kelnės teikė šiek tiek šilumos.

Abu arkliai buvo susijaudinę, stojosi piestu, mindami palei krantą prunkštė, žvingčiojo ir kratė galvas. Aila uždėjo Yhaha ant galvos apynasrį su virve, kad būtų lengviau ją pervesti per upę. Paskui, pajutusi, kad kumelė darosi vis neramesnė, jaunoji moteris apkabino jos gauruotą kaklą ir pakalbino ta guodžiančia kalba, kurią buvo sugalvojusi joms dviese gyvenant slėnyje.

Toji kalba atsirado nesąmoningai. Ji susidėjo iš sudėtingų ženklų, tačiau pirmiausia iš kelių genties kalbos žodžių. Be to, Aila pridėjo jos su sūnumi pradėtus vartoti pasikartojančius, nieko nereiškiančius garsus, kuriems ji buvo priskyrusi kokią nors reikšmę. Taip pat ji įtraukė arklių skleidžiamus garsus, kuriuos gebėjo pajusti ir išmoko pakartoti, liūto urzgimą ir netgi kelias paukščių giesmes.

Jondalaras atsisuko pasiklausyti. Vyras, nors buvo jau įpratęs prie šitokio Ailos bendravimo su arkliu, neturėjo supratimo, ką ji sako. Ji pasižymėjo tiesiog slėpiningu gebėjimu atkartoti gyvūnų skleidžiamus garsus – išmoko jų kalbos gyvendama viena, kol dar nebuvo išmokusi kalbėti žodžiais. Vyrui dingojosi, kad toji kalba yra kažkokia keista, tiesiog nežemiška.

Lenktynininkas vis nerimo, mindžiukavo ir kragino galvą. Jondalaras tyliai su juo kalbėjosi, glostė ir kasė. Aila pastebėjo, kaip vyras nustebo, kai jo paties jautrios rankos kone akimirksniu nuramino baikštų jauną arkliuką. Jai buvo malonu matyti tarp jų beužsimezgantį artumą. Tą akimirką ji prisiminė, kaip jo rankos verčia jaustis ją pačią, ir moteris švelniai išraudo. Jos jis nenuramindavo.

Ne vien arkliai buvo sunerimę. Vilkas nutuokė, kas artinasi, ir tikrai nelaukė pasiplaukiojimo šaltame vandenyje. Inkšdamas jis mynė pirmyn ir atgal pakrante, kol galiausiai atsitūpė, pakėlė snukį ir išsakė savo skundą gedulingu stūgsmu.

– Ateik čia, Vilke, – pakvietė Aila ir pasilenkusi apkabino žvėrelį. – Tu irgi truputį išsigandęs?

– Ar jis vėl pridarys bėdų keliantis per upę? – tarė Jondalaras vis dar jausdamas apmaudą, kad Vilkas kiek anksčiau lindo į akis jiems su Lenktynininku.

– Man tai ne problema. Jis tiesiog šiek tiek nervinasi, kaip ir arkliai, – atsakė Aila stebėdamasi, kad Vilko visiškai suprantama baimė, regis, nuvilia Jondalarą, ypač kai jis pasirodė toks supratingas jaunojo eržiliuko atžvilgiu.

Upė buvo šalta, tačiau arkliai – ištvermingi plaukikai, ir, galiausiai įvilioti į vandenį, jie nesunkiai pasiekė kitą krantą. Netgi Vilkas nekėlė rūpesčių. Nors kraipėsi ir inkštė ant kranto, net kelis kartus pribėgęs prie ledinio vandens vėl atsitraukė, galiausiai į jį įšoko. Aukštai iškėlęs nosį jis kapanojosi greta nešuliais apkrautų arklių ir žmonių.

Pasiekę kitą krantą jie sustojo persirengti ir nušluostyti gyvūnų, paskui toliau traukė savo keliu. Aila prisiminė, kaip teko keltis per upes keliaujant vienai, ir jautėsi dėkinga už tvirtus arklius. Atsidurti kitame upės krante niekada nebuvo lengva. Jei keliauji pėsčiomis, mažų mažiausiai sušlampi. Raitiems mažesnius vandens telkinius pavyksta kirsti vos apsitaškius, ir net didelės upės kelia kur kas mažiau bėdų.

Toliau traukiant į pietus kraštovaizdis keitėsi. Artėjant prie kalnų vakaruose pamažu kilo aukštos kalvos, pasitaikė vis daugiau gilių, siaurų slėnių ir upių, kurias teko perplaukti. Kai kuriomis dienomis Jondalarui atrodė, kad jie vien kyla ir leidžiasi, ir visai mažai pasistūmėja pirmyn, tačiau slėniai siūlė jaukias užuovėjas stovyklai, o upės teikė būtino vandens greitai džiūstančiai žemei.

Keliautojai stabtelėjo ant kalvos viršūnės viduryje kalvotos aukštumos, besidriekusios lygiagrečiai upėms. Į visas puses jų žvilgsniui atsivėrė plati panorama. Išskyrus blyškias kalnų apybraižas toli vakaruose, erdvaus reginio niekas netemdė.

Nors vėjinga, sausringa žemė ir negalėjo būti kitokia, stepės, atsivėrusios raiteliams monotonišku begaliniu žolės bangavimu, plaukiančiu per žemas kalvas, savo neįsimintinu vienodumu priminė jūrą. Vėjyje raibuliuojanti senovinė pieva, nepaisant monotoniškos išvaizdos, iš tikrųjų buvo pilna įmantriausios augmenijos ir nenusakoma kaip jūra, kurios gelmėse knibžda gausi ir egzotiška gyvybės įvairovė. Stepėse gausiai veisėsi visokiausi gyvūnai, o savo gerovę demonstravo vieni didingais „socialiniais atributais“ – prabangiais ragais, gaurais, plunksnomis ar kupromis, kiti – įspūdingais matmenimis.

Gauruoti milžinai mamutai ir raganosiai, tviskantys tankiais dvigubais kailiais – ilgais gražiai krintančiais plaukais, dengiančiais šiltus, pūkuotus apatinius vilnos sluoksnius, su storais sluoksniais riebalų, puikavosi prašmatniomis iltimis ir didžiuliais nosies ragais. Didieji elniai, išdabinti puošniomis, didžiulėmis plaštakos formos ragų karūnomis, ganėsi greta taurų, išskirtinai ramių naminių galvijų pirmtakų, kurie buvo kone tokie pat dideli kaip ir didžiuliai bizonai, žavėję įspūdingais ragais. Netgi mažieji gyvūnai dydžiu pranoko savo gentainius; niekur kitur žemėje nesiveisė tokie stambūs didieji šokliai, didieji žiurkėnai ir starai kaip šiose turtingose stepėse.

Plačios pievos teikė prieglobstį gausybei kitų gyvūnų, kurių dauguma buvo tikrai nemenki. Žemumų erdve ir maisto atsargomis dalijosi arkliai, asilai ir kulanai; aukštumose ganėsi laukinės avys bei kalnų ožkos. Lygumose skrajojo saigos. Pakrančių miškuose palei upių slėnius arba prie ežerų, o kartais medžiais apaugusiose stepėse ir tundroje, pastogę rado visų rūšių elniai nuo dėmėtųjų ir rudai gelsvų baugščių stirnų iki vapičių, raudonųjų elnių ir šiaurinių elnių, kurie migruodami į kitas žemes buvo vadinami briedžiais, vapičiais ir karibusais. Čia veisėsi gausybė kiškių ir triušių, pelių ir pelėnų, švilpikų, starų ir lemingų; rupūžės, varlės, gyvatės ir driežai taip pat rado sau vietos. Savo balselių ir spalvų įliejo įvairiausių formų ir dydžių paukščiai nuo didžiulių gervių iki mažulyčių kalviukų. Aplinkui skraidžiojo įvairiausi vabzdžiai.

Didžiules žolės bei jaunų ūglių ir sėklų mėgėjų bandas skerdė ir jų populiaciją reguliavo mėsėdžiai. Plėšrūnai, kurie lengviau prisitaikė prie aplinkos ir galėjo gyventi visur, kur tik gyveno jų aukos, dėl lengvai prieinamo maisto gausos taip pat pasiekdavo milžiniškų apimčių. Didžiuliai

urviniai liūtai, ūgiu dukart pranokstantys ateity piečiau gyvensiančius savo palikuonis, medžiojo netgi didžiausius jaunus ir nusenusius žolėdžius, nors gauruotiesiems mamutams pačiame jėgų žydėjime nebuvo ko baimintis. Paprastai didieji kačių šeimos žinduoliai medžioklei pasirinkdavo bizonus, taurus ir elnius, o pulkai peraugusių hienų, ernių, vilkų ir raudonųjų vilkų tenkindavosi vidutinio dydžio grobiu. Gausias aukas jie dalijosi su lūšimis, leopardais ir nedidukėmis laukinėmis katėmis.

Paprastai mėsos neėdantys ir nedaug medžiojantys grėsmingi urviniai lokiai buvo dukart didesni už menkesnius ruduosius ir juoduosius lokius, kurie taip pat buvo labiau linkę ėsti viską, dažnai ir žolę, o ledu padengtų pakrančių gyventojai – baltieji lokiai – mėsos susigaudavo jūroje. Nuožmieji erniai ir stepių šeškai prisimedžiodavo mažesnių gyvūnėlių, įskaitant gausiai besiveisusius įvairius graužikus; jiems nenusileido gyvatiškai mitrūs sabalai, žebenkštys, ūdros, kiaunės, audinės ir šermuonėliai, kurie pasnigus tapdavo balti. Kai kurios lapės žiemą taip pat pabaldavo arba tapdavo sodriai pilkos, kone mėlynos, kad labiau pritiktų prie žiemos kraštovaizdžio ir galėtų medžioti nepastebėtos. Gelsvai rudi auksiniai ereliai, sakalai, vanagai, varnai ir pelėdos nustverdavo neretai nieko neįtariančius mažus nelaimėlius tiesiog skriedami, o šių gaišenų likučius susirinkdavo grifai ir juodieji pesliai.

Tik išskirtinai palankioje aplinkoje gali išlikti tokie įvairūs ir stambūs gyvūnai su įspūdingų matmenų puošmenomis, kokie gyveno tose senovinėse stepėse. O juk ta žemė buvo atšiauri, kieta, reikli, apsupta kalnų aukščio ledo užtvarų – blyškaus, sustingusio vandenyno. Regis, neįtikėtina, kad tokioje atšiaurioje aplinkoje gali vešėti tokia turtinga gamta, būtina gyvūnijos klestėjimui. Vis dėlto šaltas, sausas klimatas skatino žolės augimą ir neleido plisti miškams.

Medžiai, tokie kaip ąžuolai ir melsvosios eglės, auga puikiai, tačiau jiems reikia daug laiko ir drėgmės. Miškuose yra gausybė įvairių augalų, ten gali išgyventi ir prasimaitinti daugybė gyvūnų, tačiau medžiams patiems reikia išteklių ir ši aplinka nėra palanki didelių gyvūnų vystymuisi. Yra gyvūnų, mintančių vaisiais ir riešutais, kiti skabo lapus ar netgi šakelių viršūnes, tačiau žieve ir mediena besimaitinančių miško gyventojų nėra daug, o ir sunaikinta augmenija čia atauga lėtai. Tą pačią energiją ir maistinių dirvos medžiagų turinčia žole prasimaitina kur kas daugiau gyvūnų,

be to, žolė nuolat atželia. Mišką galima pateikti kaip turtingo, produktyvaus augmenijos gyvavimo pavyzdį; būtent žolė sudarė sąlygas nuolat ir gausiai klestėti gyvūnijai, šios turtingos pievos ją išmaitino.

Aila jautėsi nemaloniai, tačiau vis dar nesuprato kodėl. Nieko ypatinga, tiesiog keistas, erzinantis pojūtis. Prieš pradėdami leistis nuo aukštos kalvos jie pastebėjo virš kalnų vakaruose telkiantis audros debesis, matė pavienius žaibo blyksnius, girdėjo tolimą griaustinio grumėjimą. O dangus virš galvų buvo giedras, giliai mėlynas, saulė tebekabojo aukštai, nors jau perkopė zenitą. Mažai tikėtina, kad užklups lietus, tačiau Aila nemėgo griaustinio. Gilus besiritantis dundesys jai visada primindavo žemės drebėjimus.

„Gal taip jaučiuosi dėl to, kad po dienos dviejų turi prasidėti mano mėnulio laikas? – galvojo Aila, mėgindama atsikratyti nerimo. – Geriau pasidėsiu po ranka odos dirželius ir muflonų vilnos, kurios man davė Nezė. Ji sakė, kad tai geriausia priemonė keliaujant, ir buvo teisi. Kraujas išsiplauna net šaltame vandenyje."

Aila anksčiau nebuvo mačiusi kulanų, ir begalvodama apie save, kai leidosi nuo šlaito, nedaug kreipė dėmesio į aplinką. Manė, kad tolumoje matomi gyvūnai yra arkliai. Vis dėlto kai prisiartino, pradėjo įžvelgti skirtumus. Šie buvo kiek mažesni, ilgesnėmis ausimis, o uodegos nesiplaikstė atskiromis sruogomis, jos tebuvo trumpesni liesi stimburiai, padengti tokiu pačiu kailiu kaip ir kūnas, su tamsesniais kutais galuose. Abiejų rūšių gyvūnų karčiai buvo statūs, tačiau kulanų – nelygūs. Nedidelės bandos gyvūnų plaukas buvo šviesus, rausvai rudas ant nugarų bei šonų ir kur kas blyškesnis, kone balsvas apačioje, netgi ant kojų ir snukių, tačiau išilgai nugaros ėjo tamsi juosta, dar kita driekėsi ties pečiais, keletas tamsesnių juostų buvo matyti ant kojų.

Jaunoji moteris mintyse lygino juos su arklių plauku. Nors pilkšvai ruda spalva buvo atspalviu šviesesnė nei vidutinė, su sodriu aukso geltoniu, dauguma stepių arkliukų buvo panašaus pilkšvai rusvo atspalvio ir priminė Yhaha. Tamsiai rudas plaukas, toks kaip Lenktynininko, buvo neįprastas.

Tankūs, kieti kumelės karčiai buvo tamsiai pilki, šita spalva driekėsi per visą nugaros vidurį iki ilgos uodegos. Kojų apačia taip pat buvo tamsi, kone juoda, o kojų viršuje ryškėjo tiktai užuomina į juostas. Běro eržilo plaukas buvo per tamsus, kad išryškėtų juoda, ryški nugarkauliu bėganti juosta, tačiau jo juodi karčiai, uodega ir kojos pasižymėjo tipiniu raštu.

Tam, kuris išmanė arklius, besiganančių priekyje gyvūnų kūno struktūra taip pat atrodė kitokia, vis dėlto jie buvo panašūs į arklius. Aila pastebėjo, kad ir Yhaha susidomėjo labiau nei paprastai, o kaimenė nustojo ganytis ir ėmė juos stebėti. Vilkas taip pat į ją atkreipė dėmesį ir sustingo vietoje, rodės, jau buvo pasiruošęs išvaikyti gyvūnus, tačiau Aila davė jam ženklą pasilikti. Ji norėjo stebėti tuos įdomius padarus. Vienas kulanas staiga paskleidė keistą garsą, ir moteris pastebėjo dar vieną skirtumą – tai nebuvo žvengimas, greičiau šaižus bliovimas.

Lenktynininkas krestelėjo galvą ir atsakydamas sužvengė, paskui atsargiai ištempė kaklą ir pauostė didelę šviežio mėšlo krūvą. Greta Jondalaro jojančiai Ailai ji atrodė ir kvepėjo kaip arklio mėšlas. Yhaha taip pat sužvengė ir pauostė mėšlą. Ilgėliau uodusi Aila pamanė, kad užčiuopė silpną kažkokio nepažįstamo kvapo natą, galbūt atsiradusią dėl kitokio ėdesio.

– Ar tai arkliai? – pasiteiravo ji.

– Nevisiškai. Jie panašūs į arklius, panašiai kaip vapičiai panašūs į šiaurės elnius arba briedžiai į didžiuosius elnius. Šitie gyvūnai vadinami kulanais.

– Keista, kad anksčiau jų nemačiau.

– Rodos, jiems tikrai patinka šitas kraštas, – tarė Jondalaras, linkteldamas galva link uolėtų kalvų ir negausia augmenija apžėlusios sausringos pusdykumių lygumos, per kurią jie jojo.

Kulanai nebuvo arklių ir asilų mišrūnai, nors atrodė į tokius panašūs; tai buvo savita gyvybinga rūšis, turinti abiejų minėtų rūšių bruožų, ir ypač ištverminga. Jie galėjo pramisti dar prastesniu maistu nei arkliai, įskaitant medžių žievę, lapus ir augalų šaknis.

Priartėjusi prie bandos Aila pastebėjo porą jauniklių ir neištvėrė nenusišypsojusi. Jie taip priminė mažą Yhaha. Kaip tik tada prašydamas dėmesio viauktelėjo Vilkas.

– Gerai, Vilke, jei jau nori pavaikyti tuos... kulanus, – ji lėtai ištarė nežinomą žodį, kad priprastų prie jo skambesio, – pirmyn.

Aila džiaugėsi pažanga, kurią pasiekė dresuodama žvėrį, tačiau Vilkui nepatikdavo ilgai būti vienoje vietoje. Jis vis dar buvo pernelyg apimtas vaikiško entuziazmo ir smalsumo. Vilkas vėl viauktelėjo ir pasileido paskui kaimenę. Išgąsdinti gyvūnai šoko pirmyn, o paskui greitai pasileido tolyn, tad netrukus atsiplėšė nuo jaunojo medžiotojo. Vilkas Ailą ir Jondalarą pasivijo jau besiartinančius prie plataus slėnio.

Nors upės, nešančios nuosėdas iš lėtai irstančių kalnų, vis dar užkirsdavo jiems kelią, žemė pamažu leidosi link Didžiosios Motinos Upės deltos ir Berano jūros. Keliaujant į pietus, oras darėsi vis šiltesnis. Be to, sezono temperatūros kilimui bei oro permainoms įtakos turėjo šilti vėjai, kuriuos lėmė per jūrą slenkančios žemo atmosferos slėgio sritys.

Abu keliautojai net ryte nebesivilko viršutinių drabužių. Aila manė, kad vėsus, gaivus ankstyvo rytmečio oras yra geriausia dienos dalis. Vėlyva popietė buvo karšta. „Karščiau nei paprastai“, – pamanė moteris, svajodama apie gaivią, vėsią upės srovę, kurioje galėtų paplaukioti. Ji dirstelėjo į vyrą, jojantį keliais žingsniais priekyje. Jis buvo nuogas iki juosmens, nuogomis kojomis, dėvėjo tik strėnų aprišalą. Jo ilgi, šviesūs plaukai su saulės išbalintomis dar šviesesnėmis sruogelėmis, ties sprandu surišti juostele, sudrėkę nuo prakaito patamsėdavo.

Ji pastebėdavo švystelint jo švariai nuskustą veidą ir džiaugėsi galimybe matyti jo stiprius žandikaulius, aiškiai apibrėžtą smakrą, nors vis dar buvo keista matyti suaugusį vyrą be barzdos. Jondalaras anksčiau buvo užsiminęs, kad mėgsta užsiauginti barzdą žiemą, kad plaukai šildytų veidą, tačiau visada nusiskuta ją vasarą, kad būtų vėsiau. Kiekvieną rytą jis skusdavosi specialiai išaštrinta paties padirbinta titnago geležte, kurią prireikus pats ir pakeisdavo.

Aila taip pat buvo apsivilkusi trumpą drabužį, sukirptą pagal Jondalaro strėnų juostą. Tai buvo minkštos odos atraižos, perkištos tarp kojų ir virve sujuostos aplink juosmenį. Savo apdaro laisvąjį galą Jondalaras nugaroje sukišdavo už juostos, o priekinis likdavo išorėje kaip trumpas skvernas. Ailos atraiža taip pat buvo sujuosta virve aplink juosmenį, tačiau ji atsirėžė ilgesnį gabalą ir abu galus nešiojo nesukištus, sutrauktus šonuose, kad kabėtų žemyn kaip savotiška prijuostė iš priekio ir gale. Atrodė kaip trumpas sijonėlis su skeltukais šonuose. Sėdint ant minkštos, porėtos odos ilgai

joti ant suprakaitavusio arklio taip buvo patogiau, nors padėjo ir elnena, užmesta skersai gyvulio nugaros.

Jondalaras pasidairė nuo aukštos kalvos norėdamas geriau suprasti, kur atkeliavo. Jis pradžiugo pamatęs, kiek daug pasistūmėjo į priekį, todėl kiek nusiramino. Aila pastebėjo, kad jis atrodo labiau atsipalaidavęs. Ji suprato, jog tam turėjo įtakos ir vis stiprėjantys jaunojo eržilo valdymo įgūdžiai. Nors anksčiau Jondalaras dažnai jodinėjo, kelionė ant arklio nugaros ugdė nuolatinį ryšį, kuris padėjo pažinti Lenktynininko charakterį, pomėgius ir įpročius, o arkliui leido geriau suprasti žmogų. Netgi Jondalaro raumenys išmoko prisitaikyti prie gyvulio judesių, sėdėsena tapo patogesnė, tad keliauti buvo nesunku ir jam, ir eržilui.

Vis dėlto Aila manė, kad lengvas vyro jojimas, didesnis atsipalaidavus rodo daugiau nei tik geresnius jo kaip raitelio įgūdžius. Jondalaro judesiuose buvo mažiau įtampos, jis atrodė ne toks susirūpinęs. Nors Aila nematė jo veido, spėjo, kad nerimo raukšlės bus išsilyginusios, gali būti, jis netgi šypsosi. Jai patiko, kai jis šypsodavosi ir būdavo žaismingai nusiteikęs. Stebėdama, kaip po įdegusia oda juda raumenys vyrui taikantis prie Lenktynininko žingsnio, ji pajuto kūnu sklindant malonią šilumą, atsiradusią tikrai ne nuo karšto oro, ir pati sau nusišypsojo. Ji mėgo stebėti Jondalarą.

Vakaruose, kažkur tolumoje, vis dar buvo matyti purpuriniai kalnai švytinčiomis baltomis kepurėmis, persmeigę žemėliau kybančius tamsius debesis. Žmonės nedažnai matydavo ledu padengtas viršukalnes, ir Jondalaras mėgavosi retu vaizdiniu. Dažniausiai viršūnes dengdavo žemi miglos debesys, kurie kaip minkšti balti kailiai dangstė žaižaruojančias paslaptis, jas atverdami tik tiek, kad viliotų žvilgsnį ir dar labiau masintų.

Jondalaras taip pat juto šilumą ir svajojo būti arčiau tų sniegu nuklotų kalnų viršūnių, bent jau priartėti tiek, kur įrengtos šaramudojų buveinės. Slėnio apačioje pastebėjęs žvilgant vandenį ir dirstelėjęs į dangų įvertinti saulės padėties, nors buvo dar ankstoka, vyras nusprendė sustoti ir įsirengti stovyklą. Jie įveikė nemenką kelią, keliavo greičiau nei planavo, o kiek truks kelionė iki kito vandens šaltinio, jis nežinojo.

Ant šlaito tankiai augo žolės, daugiausiai ašuotės ir eraičinai pramaišiui su greitai užsisėjančiais vienmečiais augalais. Storas lioso podirvis po juodu trąšiu dirvožemiu, kuriame buvo gausu humuso, susidariusio iš

yrančių augalų, netgi leido įsišaknyti medžiams, kurie, išskyrus dėl podirvio vandens besigrumiančias atsitiktines žemaūges pušis, buvo neįprasti šioms apylinkėms. Raiteliais nuo kalvos leidosi reta beržų ir maumedžių, spygliuočių, kurie žiemą numesdavo spygliukus, giraite, o žemesnes teritorijas užpildė alksniai ir gluosniai. Šlaito apačioje, kur žemė iki pat gurguliuojančios srovės buvo lygi, Aila nustebo atvirose vietose išvydusi netgi pavienius žemaūgius ąžuolus, bukus ir liepas. Nuo tada, kai paliko Bruno gentį, gyvenusią drėgmės nestokojančiame pietiniame į Berano jūrą išsikišusio pusiasalio gale, ji nedaug tematė didžialapių medžių.

Nedidelė upė, vingiuojanti lygiu slėniu, skynėsi kelią tarp krūmų, tačiau viena kilpa glaudžiai juosė kelis aukštus, plonus gluosnius, tarsi atklydusius iš tankesniu mišku apaugusio šlaito kitoje pusėje. Paprastai Aila su Jondalaru mėgdavo persikelti per upę prieš įsirengdami stovyklą, kad nereikėtų šlapti pajudėjus ryte, tad nusprendė įsikurti nakvynei prie tų gluosnių. Žmonės pajojėjo pasroviui ieškodami patogios vietos upei perbristi ir rado plačią, akmenuotą brastą, tada nujojo atgal prie gluosnių guoto.

Statydamas palapinę Jondalaras vis nužiūrinėjo Ailą, juto jos šiltą, įdegusį kūną ir galvojo, kaip jam pasisekė. Ji ne tik buvo graži – jos jėga, miklus grakštumas, užtikrinti judesiai visada jam patiko, tačiau ji buvo ir puiki kelionės draugė, nuolatinėmis pastangomis prisidedanti prie bendros gerovės. Nors jis jautėsi atsakingas už jos saugumą ir stengėsi ją globoti, buvo tikra paguoda žinoti, kad ir pats gali ja pasikliauti. Tam tikru atžvilgiu keliauti su Aila buvo tas pats, kas keliauti su broliu. Tonolaną jis irgi globojo. Zelandonietis buvo linkęs nerimauti dėl tų, kuriuos mylėjo.

Kai jaunoji moteris iškėlė rankas norėdama papurtyti apatinį paklotą, Jondalaras pamatė, kad oda po apvalainomis krūtimis baltesnė, ir jam norėjosi palyginti tą atspalvį su įdegusia jos ranka. Jis nejuto, kad spokso į moterį, tačiau pastebėjo, kad ji liovėsi dirbti ir atsisuko. Jų žvilgsniams susitikus Aila švelniai nusišypsojo.

Staiga jis pajuto norą ne tik lyginti odos atspalvius. Jam patiko žinoti, kad, vos įsigeidus pasidalyti su ja malonumais, tą pačią akimirką ji sutiktų. Tai irgi guodė. Nereikėjo gaudyti kiekvienos progos. Jausmai nesusilpnėjo, tačiau neliko įtampos ir skubos, o kartais truputį luktelėjus malonumas būdavo dar stipresnis. Jondalaras galėjo apie tai galvoti ir mėgautis laukimu. Vyras Ailai atsakė šypsena.

Kai stovykla jau buvo įrengta, Aila sugalvojo patyrinėti slėnį. Taip tankiai medžiais apaugęs plotas stepių viduryje buvo gana retas reiškinys, tad jai buvo smalsu. Moteris jau seniai nebuvo mačiusi tokios augmenijos.

Jondalaras taip pat išsiruošė drauge. Po lokio apsilankymo stovykloje vyrui kilo noras prieš einant miegoti paieškoti pėdsakų ar kitų užuominų apie žvėris, galinčius gyventi netoliese. Aila pasiėmė svaidyklę ir krepšį, Jondalaras – iečių mėtyklę, porą iečių ir abu patraukė į gluosnyną. Arklius paliko ganytis, tačiau Vilkas nekantravo leistis į ko nors naujo paieškas. Miškas jam taip pat buvo neįprasta, stulbinamų kvapų pilna vieta.

Toliau nuo vandens gluosniai užleido vietą alksniams, paskui vis daugėjo maumedžių, augusių pramaišiui su beržais, ėmė rastis viena kita išlaki pušis. Pamačiusi, jog tai kedrinės pušys, Aila godžiai stvėrė keletą kankorėžių – jie buvo vertingi dėl viduje slypinčių didelių, puikaus skonio kedrinių pinijų. Vis dėlto labiausiai stebino kartais pasitaikantys didžialapiai medžiai. Viename plote, vis dar slėnio lygumoje, prie pat šlaito, vedusio į atviras pievas viršuje, augo visa jų giraitė.

Aila atidžiai juos apžiūrėjo, palygino su panašiais anksčiau regėtais medžiais, augusiais netoli urvo, kuriame gyveno vaikystėje. Jų kamieno žievė buvo lygi ir pilka, lapai ovalūs, siaurėjantys, aštriais dantytais krašteliais ir balta švelnia apačia. Maži rudi riešutėliai, įkalinti dygiuose kevaluose, buvo dar nesubrendę, tačiau gausybė ant žemės pribirusių pernykščių riešutėlių ir kevalų liudijo buvus gausų derlių. Aila prisiminė, kad šituos riešutus sunku gliaudyti. Medžiai nebuvo tokie dideli, kokius ji prisiminė, tačiau ir ne tokie maži. Po medžiais ji pastebėjo neįprastus augalus ir atsiklaupė atidžiau jų apžiūrėti.

– Ketini jų prisirinkti? – pasiteiravo Jondalaras. – Atrodo išdžiūvę. Jie be lapų.

– Jie nėra išdžiūvę, tiesiog šitaip auga. Štai, paliesk, pamatysi, kokie švieži, – tarė Aila ir nugnybo patį viršų pėdos aukščio lygaus belapio stiebelio su laibomis ataugėlėmis per visą ilgį. Visas augalas buvo blausios rausvos spalvos, įskaitant ir žiedpumpurius. Jame visiškai nebuvo žalios spalvos.

– Jie išauga iš kito augalo šaknų, – ėmė aiškinti Aila, – visai kaip tie, kuriuos Iza dėdavo man ant akių, kai verkdavau, tik anie buvo balti, savotiškai žvilgūs. Kai kurie žmonės jų baiminasi, nes jų spalva primena negy-

vėlio odą. Jie netgi vadinami... – ji akimirką pagalvojo, – nepamenu kaip, lyg ir negyvėlio augalu ar mirusiųjų gėle.

Užplūdus prisiminimams Aila įsistebeilijo į erdvę.

– Iza manė, kad mano akys silpnos, nes jos šlapiuodavo, ir tai kėlė jai nerimą, – nusišypsojo Aila. – Ji atsinešdavo tų šviežių baltųjų mirusiųjų gėlių ir iš jų stiebelių išspausdavo sulčių tiesiai man į akis. Jei jas geldavo nuo per dažno verkimo, iš karto pasidarydavo geriau, – kurį laiką moteris tylėjo, paskui švelniai papurtė galvą. – Nesu tikra, ar tai tinka akims. Iza naudojo juos nedideliems įpjovimams ir nubrozdinimams gydyti bei augimui skatinti.

– Kaip jie dar vadinami?

– Gal dėl to, kad atrodo tarsi nudžiūvę, o gal todėl, kad užgydo žaizdas, jie vadinami džiovekliėmis. O kaip vadinate šituos medžius, Jondalarai?

– Nežinau. Nemanau, kad tokie augo prie mano namų, tačiau šaramudojai juos vadindavo bukais.

– Aišku, – tarė Aila ir atsistojusi nusišluostė rankas.

Staiga Vilkas sustingo, stovėjo snukį atsukęs į tankmę. Jondalaras pastebėjo jį sėlinant ir prisiminęs, kaip Vilkas užuodė lokį, siekė ieties ir įstatė ją į mėtyklės griovelį. Mėtyklė, pagaminta iš vieno maždaug pusės ieties ilgio medžio gabalo, buvo laikoma horizontaliai dešine ranka. Írantą ieties drūtgalyje Jondalaras įtaikė ant kabliuko mėtyklės gale, tada pranėrė pirštus pro dvi kilpas priekyje, maždaug ties ieties viduriu, kad stabiliai prilaikytų kotą. Vyras viską atliko greitai, vienu sklandžiu judesiu, ir atsistojo kiek sulenkęs kelius, pasiruošęs sviesti ietį. Aila siekė akmenų ir taip pat buvo paruošusi svaidyklę, tik apgailavo, kad nepasiėmė saviškės iečių mėtyklės.

Vilkas metėsi medžių link. Kažkas ėmė bruzdėti tarp bukų aižенų, o paskui aukštyn lygiu kamienu pasileido mažas padarėlis. Pašokęs ant užpakalinių kojų, tarsi netvertų irgi ropštis į medį, Vilkas ėmė skalyti ant gaurų kamuolėlio.

Staiga žmonių dėmesį patraukė bruzdesys tarp medžio šakų. Jie pastebėjo sodrų juosvai rudą kailį ir ilgą vingiuotą kūnelį akmeninės kiaunės, kuri vijosi garsiai čerškiančią voverę, maniusią, kad įsiropštusi į medį ką tik išsigelbėjo nuo didesnio plėšrūno. Vilkas ne vienintelis nutarė, kad voverė verta dėmesio, tačiau didelis, žebenkštį primenantis žvėrelis su pusantros

pėdos ilgio gauruota uodega turėjo kur kas geresnes galimybes nusičiupti voverę. Tarp aukštų šakų kiaunė buvo tokia pat greita ir mitri kaip ir nusižiūrėta auka.

– Man regis, šita voverė nuo vilko užšoko ant meškos, – stebėdamas besivystančią dramą pajuokavo Jondalaras.

– Gal dar paspruks? – spėjo Aila.

– Abejoju. Nestatyčiau nė sulūžusios geležtės.

Voverė garsiai čerškė. Gergždžiai suriko bruzdesio sujaudintas kėkštas, paskui apie savo buvimą šaižiai pranešė šiaurinė ilgoji zylė. Vilkas negalėjo ištverti, turėjo prisijungti. Atkraginęs galvą jis garsiai, pratisai sustugo. Mažoji voveraitė užsiropštė ant paties šakos galiuko, paskui, žmonių nuostabai, šoko į orą. Ištiesusi letenas ji išskleidė plačius odos skvernus, kurie tįso nuo jos kūnelio šonų ir jungė priekines letenėles su užpakalinėmis, ir nusklendė oru.

Aila užgniaužusi kvapą stebėjo, kaip voverė skriedama išvengia šakų ir medžių. Gauruota uodega veikė kaip vairas, tad keisdama letenų ir uodegos padėtį voverė keisdavo sklęsti padedančios odos įtampą, ir taip gyvūnėliui pavykdavo išvengti kliūčių skrydžio trajektorijoje. Voverė leidosi ilgu, lygiu lanku ir taikėsi į tolėliau augusį medį. Priartėjusi prie jo ji visą kūnelį ir uodegą pasuko aukštyn, nusileido ant kamieno ir juo greitai nuskuodė į viršų. Pasiekęs aukštesnes šakas gauruotas padarėlis apsisuko ir vėl nusikepurnėjo apačion, žemyn galva, išskėstomis užpakalinėmis letenomis kabindamasis į medžio žievę. Voverė apsidairė ir pragaišo nedidelėje drevėje. Dramatiškas šuolis ir lengvas sklendimas padėjo išvengti žūties, tačiau toks stulbinantis žygdarbis pavykdavo ne visada.

Vilkas vis dar ant užpakalinių kojų stovėjo prie medžio ieškodamas voverės, kuri taip lengvai nuo jo išsisuko. Galiausiai jis nusileido, ėmė uostinėti po krūmais ir staiga metęsis į šoną dar kažką nusivijo.

– Jondalarai! Nenumaniau, kad voverės gali skraidyti, – džiaugėsi Aila, iš nuostabos net šypsodamasi.

– Vis dėlto reikėjo lažintis, tačiau anksčiau nebuvau jų matęs, nors teko girdėti apie tokius padarus. Tuomet tuo tikrai netikėjau. Žmonės nuolat pasakodavo apie naktimis skraidančias voveres, o aš maniau, kad jie kalba apie šikšnosparnius, kuriuos klaidingai palaikė voverėmis. Čia tikrai buvo ne šikšnosparnis, – kreivai nusišypsojęs Jondalaras pridūrė: – Dabar aš

būsiu tas, kuriuo niekas iš tikrųjų netikės, kai pasakosiu matęs skraidančią voverę.

– Džiaugiuosi, kad tai buvo tik voverė, – staiga pajutusi šaltuką tarstelėjo Aila. Ji pakėlė akis ir pamatė, kaip debesis uždengė saulę. Pajuto, kaip virpuliai perlieja pečius ir nubėga nugara, nors iš tikrųjų šalta nebuvo. – Neįsivaizduoju, ką Vilkas nusivijo šįsyk.

Jausdamasis truputį kvailai, kad šitaip sureagavo į tik įsivaizduojamą grėsmę, Jondalaras atpalaidavo ranką su mėtykle, tačiau ginklą tebelaikė.

– Maniau, kad gali būti lokys, – pasiteisino jis, – ypač tokiuose tankiuose miškuose.

– Prie upių beveik visada auga medžių, tačiau tokių kaip šie nemačiau nuo tada, kai išėjau iš genties. Argi tinkama vieta jiems čia augti?

– Tai neįprasta. Šita vieta man primena šaramudojų kraštą, tačiau jie gyvena gerokai piečiau nuo čia, netgi piečiau tų kalnų, kuriuos matome vakaruose, greta Donau, Didžiosios Motinos Upės.

Staiga Aila sustojo kaip įkalta ir kumštelėjusi Jondalarui tyliai kažką parodė. Iš pradžių jis nepastebėjo to, kas patraukė jos dėmesį, paskui pamatė švystelint raudonai rudą kailį ir išvydo trijų atšakų stirnino ragus. Bruzdėjimas ir vilko kvapas privertė nediduką, baikštų stirniną sustingti. Jis stovėjo nejudėdamas, pasislėpęs krūmuose, norėjo išsiaiškinti, ar tikrai verta baimintis plėšrūno. Kai keturkojis medžiotojas dingo, žvėrelis atsargiai pajudėjo. Jondalaro mėtyklė ir ietis vis dar buvo paruošos. Lėtai pakėlęs ranką žmogus nusitaikė ir sviedė ietį tiesiai gyvūnui į gerklę. Pavojus, kurio stirninas bijojo, puolė iš kitos pusės. Stipriai sviesta ietis pasiekė tikslą. Netgi jai įsmigus stirninas pamėgino liuoktelėti, svirduliuodamas žengė kelis žingsnius, tada susmuko ant žemės.

Voverės skrydis ir kiaunės nesėkmė greitai užsimiršo. Jondalaras keliais žingsniais pasiekė stirniną, Aila greitai atsidūrė greta. Ji nusigręžė, o Jondalaras atsiklaupė greta su mirtimi tebekovojančio žvėries ir aštria geležte perrėžė jam gerklę, kad gyvūnas greičiau nugaištų ir nukraujuotų. Paskui vyras atsistojo.

– Stirnine, kai tavo dvasia sugrįš pas Didžiąją Motiną Žemę, padėkok jai, kad padovanojo mums vieną iš savo gentainių tam, kad galėtume pavalgyti, – tyliai pasakė Jondalaras.

Greta vyro stovinti Aila nulenkė galvą, o paskui padėjo jam nudirti stirnino kailį ir išmėsinėti grobį.

7

– Gaila, kad turime palikti kailį. Stirnų odos tokios minkštos, – pasiskundė Aila, į dėželę dėdama paskutinius gabalėlius mėsos. – Ar pastebėjai, koks puikus tos kiaunės kailiukas?

– Neturime laiko odoms išdirbti ir negalime pasiimti daug daugiau daiktų nei jau turime, – atsakė Jondalaras. Jis statė trikojį, ant kurio ruošėsi pakabinti dėželę su mėsa.

– Suprantu, tačiau vis tiek nesinori palikti.

Jie pakabino dėželę, paskui Aila dirstelėjo link laužavietės galvodama apie ką tik sudėtą gaminti maistą, nors nieko įtartino nepastebėjo. Vakarienė virė žemėje iškastoje duobėje, išklotoje karštais akmenimis, į kurią moteris sudėjo žolelėmis pagardintą stirnieną kartu su grybais, didžialapių šakių ūglius ir švendrų šaknis, kurių prisirinko pakeliui. Moteris viską susuko į šalpusnių lapus. Paskui ant viršaus prikrovė karštų akmenų ir užbėrė sluoksnį žemės. Viskas išsitroškins negreitai, tačiau Aila džiaugėsi, kad šįvakar jie sustojo pakankamai anksti ir pasisekė gana greitai prasimanyti šviežios mėsos. Smagu, kai gali šitaip skaniai ruošti maistą. Tai buvo mėgstamiausias jos valgio gaminimo būdas, nes maistas išeidavo kvapnus ir minkštas.

– Sukaitau, oras toks sunkus ir drėgnas. Einu, atsivėsinsiu, – tarė moteris. – Gal net plaukus išsitrinksiu. Kiek žemėliau pastebėjau augant muilo šaknų. Ar ateisi paplaukioti?

– Taip, tikriausiai ateisiu. Gal ir aš išsitrinksiu plaukus, jei rasi pakankamai muilo šaknų, kad užtektų ir man, – atsiliepė Jondalaras, o palei jo žydras akis susimetė raukšlės, kai šypsodamasis pakėlė nutįsusią riebaluotų šviesių plaukų sruogą, kritusią ant kaktos.

Jie ėjo koja kojon plačia smėlėta upės pakrante. Iš paskos liuoksėjo Vilkas – jis tai įbėgdavo į krūmynus, tai iššokdavo iš jų, vis tyrinėjo naujus kvapus. Paskui žvėris metėsi pirmyn ir prašapo už vingio.

Jondalaras pastebėjo anksčiau paliktus arklių kanopų ir vilko pėdsakus.

– Įdomu, kokias išvadas žmonės padarytų pamatę tokius pėdsakus? – tarstelėjo jis šypsodamasis.

– O kokias padarytum tu? – paklausė Aila.

– Jei vilko pėdsakai ryškūs, pamanyčiau, kad vilkas sekė paskui du arklius, tačiau kai kuriose vietose akivaizdu, kad arklio pėdos įsispaudusios virš vilko pėdų, taigi sekti jis negalėjo. Jis ėjo kartu. Tai sutrikdytų pėdsekį, – atsakė Jondalaras.

– Net jei vilko pėdsakai būtų ryškūs, spėliočiau, kam vilkas sekė tuodu arklius. Iš pėdsakų matyti, kad jie abu sveiki ir stiprūs. Tik pažiūrėk į įspaudus, kokie jie gilūs, ir koks kanopų dėstymas. Gali pastebėti, kad jie gabena krovinį, – pasakė moteris.

– Tai irgi sutrikdytų pėdsekį.

– A, štai ir jie, – tarė Aila, pastebėjusi gana aukštus, kiek keistokus augalus šviesiai rausvais žiedeliais su iečių antgalių formos lapeliais. Ji šiuos augalėlius jau buvo pastebėjusi anksčiau, tad kasimo lazdele greitai išjudino ir išrovė keletą šaknų.

Moteris dairėsi plokščio akmens ar medžio gabalo ir apskrito akmens, ant kurio galėtų sutraiškyti muilo šaknis, – tuomet išsiskirtų saponinas, vandenyje suputojantis į švelnias valomąsias putas. Aukštupyje, ties linkiu netoli stovyklos, mažoji upelė buvo išgraužusi negilų baseinėlį – vanduo jame siekė žmogui iki juosmens. Vanduo buvo vėsus, gaivus, o nusiprausę Aila ir Jondalaras išmaišė akmenuotą upę tolėliau į aukštupį plaukiodami ir nardydami, kol galiausiai sustojo prie krioklio ir sraunių slenksčių, nes čia slėnio šlaitai artėjo ir statėjo.

Ši vieta Ailai priminė nedidelę jos slėnyje tekėjusią upelę, kurioje buvo žaižaruojantis krioklys, užkirtęs kelią į aukštupį, nors visas peizažas labiau priminė akmenuotus šlaitus palei urvą, kuriame moteris užaugo. Ten irgi buvo krioklys, tik švelnesnis, samanotas, vedantis į nedidelį urvą, kurį ji laikė savu ir kuriame ne vieną kartą rado pastogę.

Jie leidosi srovės nešami, pakeliui taškėsi vandeniu ir kvatojosi. Ailai patiko girdėti Jondalaro juoką. Vyras, nors meiliai šypsodavosi, juokėsi

nedažnai, buvo linkęs elgtis santūriau, tačiau kai jau kvatodavo, tai stebinamai širdingai ir užkrečiamai.

Žmonės išlipo iš vandens ir nusišluostė; tebebuvo šilta. Tamsus debesis, kurį Aila buvo pastebėjusi ankstėliau, kažkur nuplaukė, tačiau saulė jau ruošėsi leistis į juodą, bauginančią masę vakaruose, kurios dramblotą slinkimą dar labiau pabrėžė debesų draiskanos, sparčiai nešamos kita kryptimi. Kai ugninis kamuolys nusileis už niūrių debesų virš vakarinio kalnagūbrio, greitai atšals. Aila pasidairė arklių ir pamatė juos atviroje pievoje ant šlaito, kiek toliau nuo stovyklos. Ten būdami jie išgirstų šeimininkės švilpimą. Vilko nebuvo matyti; moteris nusprendė, kad jis vis dar tyrinėja žemupį.

Ji pasiėmė mamuto ilties šukas ilgais dantimis ir šepetį iš kietų mamuto šerių – šiuos plaukų priežiūros reikmenis jai padovanojo Digija, – paskui iš palapinės išsitraukė miegmaišį ir pasitiesusi jį atsisėdo, ėmė šukuotis plaukus. Jondalaras įsitaisė šalia ir pats pradėjo šukuotis medžio šakele, mėgindamas išnarplioti plaukų raizganas.

– Leisk man, Jondalarai, – pasisiūlė Aila ir, atsiklaupė greta jo. Ji iššukavo kaltūnus, susimetusius ilguose, tiesiuose vyro plaukuose, kurie buvo šviesesnio atspalvio nei jos pačios. Aila žavėjosi mylimojo plaukų spalva. Kai buvo jaunesnė, jos plaukai buvo beveik balti, tačiau vėliau kiek patamsėjo ir dabar priminė Yhaha plauko spalvą – pelenų pramaišiusi su aukso atspalviu.

Kol Aila tvarkė vyro plaukus, jis sėdėjo užsimerkęs, tačiau puikiai juto jos šilumą už nugaros ir kartkartėmis prisiliečiančią nuogą odą. Ailai baigus darbą, Jondalaras jautėsi įšilęs ne vien tik nuo saulės.

– Dabar mano eilė šukuoti tau plaukus, – tarė jis, persėsdamas Ailai už nugaros. Akimirką ji norėjo prieštarauti. Nebuvo būtina tai daryti. Jis neprivalo šukuoti jai plaukus vien todėl, kad ji šukavo jam, tačiau, kai jis suėmęs tankius jos plaukus pakėlė nuo sprando ir perbraukė pirštas tarsi glamonėdamas, ji nusileido.

Jos plaukai buvo linkę garbanotis, todėl lengvai vėlėsi. Vyras šukavo rūpestingai, kiekvieną raizgalų kamuolėlį atlaisvindavo kuo mažiau pešdamas. Paskui braukė šepečiu, kol plaukai išsilygino ir kone visiškai išdžiūvo. Aila užsimerkė, atsipalaidavo jausdama keistą džiaugsmingą virpulį. Iza šitaip ją šukuodavo, kai ji buvo maža, švelniai atraizgydavo sruogas ilgu,

lygutėliu nusmailintu pagaliuku, tačiau joks vyras niekada nešukavo jai plaukų. Šukuodamas plaukus Jondalaras leido jai pajusti, kad ja rūpinamasi, kad yra mylima.

Ir Jondalaras susivokė, kad su džiaugsmu šukuoja ir lygina moters plaukus. Tamsaus aukso spalva priminė jam sunokusius javus, tačiau kai kurios saulės išblukintos sruogos buvo kone baltos. Ailos plaukai buvo puikūs, tokie tankūs ir švelnūs, juos tvarkyti buvo tikras juslinis malonumas, verčiantis norėti daugiau. Baigęs šukuoti, vyras padėjo šepetį, tada pakėlė vos drėgnas plaukų sruogas ir, patraukęs jas į šoną, pasilenkė pabučiuoti moters pečių ir sprando.

Vis dar užsimerkusi Aila juto, kaip nuo šilto vyro alsavimo ir švelnaus lūpų prisilietimo dilgčioja kūną, kaip jis neskubėdamas lyti jos odą. Jondalaras krimstelėjo jai sprandą, paglamonėjo rankas, paskui iš užpakalio apkabinęs suėmė krūtis ir kilstelėjęs jas pajuto malonų sunkumą, prie delnų – tvirtus sukietėjusius spenelius.

Kai jis pasilenkęs siekė pabučiuoti jos kaklą, Aila kilstelėjo galvą ir šiek tiek pasisuko, o tada nugara pajuto karštą, sukietėjusį vyro lyties organą. Apsisukusi suėmė jį ranka, mėgavosi švelnia oda, dengiančia šiltą, standų vyriškumą. Tvirtai suėmusi jį abiem plaštakom, moteris ėmė judinti jas aukštyn ir žemyn, o Jondalaras pajuto užplūstant palaimą. Pojūčiai tapo lyg beribiai, kai jis pajuto vyriškąjį pasididžiavimą apgaubiančią drėgnos moters burnos šilumą.

Staiga atsiduses jis užsimerkė ir atsidavė juslėms, paskui akis vos pramerkė, kad galėtų stebėti Ailą, ir negalėjo susilaikyti nepalietęs švelnių, švarių jos plaukų, kurie krito jam į sterblę. Kai ji įtraukė jį giliau, jam akimirką dingojosi, kad nebesusilaikys, pasiduos palaimai. Tik jis norėjo laukti, troško ypatingo potyrio, kokį patirdavo pats Ailai teikdamas malonumą. Jis mėgo tai daryti, jam patiko žinoti, kad sugeba pamaloninti savo moterį. Jis būtų beveik atsisakęs savo paties malonumo dėl jos džiaugsmų...

Vargiai suprasdama, kaip viskas nutiko, Aila pasijuto gulinti aukštielninka ant miegmaišio, o Jondalaras buvo išsitiesęs greta ir ją bučiavo. Ji truputį pravėrė lūpas, tik tiek, kad leistų jo liežuviui įsismelkti, ir apkabino vyrą rankomis. Jai patiko jausti, kaip jis lūpomis tvirtai prisispaudžia prie jos lūpų, priimti jo švelniai tiriantį liežuvį. Paskui jis atsitraukė ir pažvelgė žemyn.

– Moterie, ar bent nutuoki, kaip aš tave myliu?

Ji žinojo, kad tai tiesa. Matė tai jo akyse, tose spindinčiose, gyvose, neįtikėtinai mėlynose žvaigždelėse, kurios glamonėjo žvilgsniu ir netgi per atstumą priversdavo ją virpėti. Jo akys išreikšdavo jausmus, kuriuos jis taip sunkiai stengdavosi valdyti.

– Žinau, kaip stipriai aš myliu tave, – atsakė Aila.

– Vis dar sunkiai galiu patikėti, kad tu čia, su manimi, o ne vasaros susirinkime tuokiesi su Raneku, – vos pagalvojęs, kaip per plauką neatidavė jos žaviam tamsiaodžiui mamuto kaulo raižytojui, Jondalaras staiga, apimtas nuožmaus geismo, tvirtai suspaudė moterį.

Ji taip pat laikėsi į jį įsikibusi, jautėsi dėkinga, kad užsitęsusios žiemos nesusipratimai pagaliau baigėsi. Ji nuoširdžiai mylėjo Raneką – jis buvo geras vyras ir būtų buvęs puiki pora, tačiau jis nebuvo Jondalaras, o ilgšį, kuris laikė ją apkabinęs, ji mylėjo labiau nei galėtų nusakyti.

Jo siaubinga baimė, kad gali ją prarasti, lėgo, o greta jaučiant jos šiltą kūną nerimas peraugo į stipriausią geismą. Staiga jis puolė bučiuoti jos kaklą, pečius, krūtinę, tarsi negalėtų ja pasisotinti.

Paskui liovėsi ir giliai įkvėpė. Jis norėjo, kad tai tęstųsi, norėjo panaudoti visus savo įgūdžius, kad suteiktų jai tai, kas geriausia, – o jis buvo prityręs. Jį mokė malonumus išmananti moteris, ir su didesne meile nei derėjo tai daryti. Pats troško moteriai įtikti dar labiau nei norėjo išmokti malonumų meno. Jis taip puikiai mokėsi, kad tarp jo žmonių buvo juokaujama, jog Jondalaras dviejų amatų meistras: jis dar ir puikus titnago įrankių dirbėjas.

Jondalaras žvelgė į moterį, stebėjo, kaip ji alsuoja, mėgavosi jos kupliomis moteriškomis formomis, džiaugėsi vien jos buvimu. Jo šešėlis krito ant moters ir uždengė saulės karštį. Aila atsimerkė ir pažvelgė į vyrą. Žvilganti saulė spingsėjo pro šviesius Jondalaro plaukus ir šešėlio dengiamą veidą apsupo aukso aureole. Ji troško jo, buvo jam pasiruošusi, tačiau kai jis nusišypsojo ir pasilenkė pabučiuoti jos bambos, ji vėl užsimerkė ir jam atsidavė suprasdama, ko jis nori ir kokius malonumus gali jai suteikti.

Jis laikė jos krūtis, paskui lėtai ranka perbraukė jos šoną iki linkio ties liemeniu ir nuslydo svaiginančia klubų kalva, paskui žemyn šlaunimi. Nuo prisilietimų ji virpėjo. Jondalaras ranka brūkštelėjo Ailos šlaunies viduriu, pajuto ypatingą odos švelnumą, keliavo per susiraičiusias auksines moters

gaktos garbanas. Paglamonėjęs pilvą jis pasilenkė pabučiuoti bambos, tada vėl siekė krūtų ir pamylavo abu spenelius. Jo rankos buvo kaip švelni liepsna, karštos ir nuostabios, degino ir jaudino. Jis vėl pradėjo glamonėti mylimąją, o jos oda prisiminė kiekvieną jo paliestą vietelę.

Jondalaras pabučiavo moterį į lūpas, o paskui švelniai, lėtai išbučiavo akis ir skruostus, smakrą, paskui pūstelėjo į ausį. Liežuviu surado duobutę kakle ir toliau keliavo tarp krūtų. Jis suėmė abi krūtis ir suglaudė jas mėgaudamasis jų pilnumu, šiek tiek sūroku jos skoniu, čiuopė odą. Vyras juto, kaip kartu kyla ir jo paties geismas. Liežuviu jis ėmė kutenti vieną spenelį, jį spaudžiojo, timpčiojo, švelniai kramsnojo, paskui ranka siekė kito.

Moteris spaudėsi prie vyro, kūnu srūvantys pojūčiai ją privertė pamiršti save. Viskas susitelkė į malonumų vietelę giliai viduje. Šiltu liežuviu vyras vėl surado moters bambą ir tarsi švelnus vėjas vėsiai į ją papūtė, apsuko ratą, pasilenkė žemiau, prie švelnaus garbanoto gaktos kailiuko, paskui labai trumpai pūstelėjo į jos šiltą plyšį ir kietą malonumų gumbelį. Ji kilstelėjo link jo šlaunis ir suriko.

Jis įsitaisė tarp jos kojų ir rankomis ją atvėrė, gėrėjosi šiltu rausvų klosčių žiedu. Pasilenkė žemiau norėdamas paragauti – žinojo jos skonį ir jį mėgo, – paskui jau nebesivaldė ir atsidavė aistrai, tyrinėjo moteriškas gelmes. Jo liežuvis surado pažįstamas klostes, siekė gilaus šulinio, o paskui kilo aukščiau, link nediduko, kieto gumbelio.

Jondalaras darbavosi liežuviu, čiulpė ir krimsnojo, o ji vis šaukė, alsavimas vis greitėjo, kūnu sklido bangos. Visi jausmai buvo nukreipti į vidų, neliko vėjo, saulės, tik stiprėjantys pojūčiai. Jis suprato, jog artėja didžioji malonumų banga, ir nors sunkiai pajėgė susilaikyti, sulėtino glamones ir atsitraukė tikėdamasis pratęsti malonumus, tačiau Aila vyrą prisitraukė, nes ilgiau laukti nebegalėjo. Geismo viršūnei artinantis, įtampai augant jis girdėjo moterį aimanuojant iš malonumo.

Staiga Ailą apėmė galingos drebulio bangos ir, trūkčiojamai surikusi, ji pasijuto lyg jūros užlieta. Kūnas sutrūkčiojo, o kartu atsirado nenusakomas troškimas viduje jausti pasirengusį vyriškumą. Ji siekė Jondalaro, stengėsi prisitraukti jį prie savęs.

Jis pajuto drėgmės pliūpsnį, juto, kad jai jo reikia, pakilo ir suėmė savo nekantrų organą, kad palydėtų jį į jos gilų, laukiantį šulinį. Ji pajuto, kaip

jis įsiskverbia, ir pakilo jo pasitikti, o jis nėrė gilyn. Glamonėdamos jį apgaubė šiltos moteriškos klostės, jis skverbėsi nesibaimindamas, kad yra didesnis nei moteris pajėgtų priimti. Tai buvo nuostabi Ailos savybė – jos kūnas jam tiko.

Jondalaras ištraukė savo vyriškumą jausdamas didžiulį malonumą vien dėl judesio, paskui vėl nėrė visiškai nesivaržydamas, o Aila kilo stengdamasi kuo greičiau jį pasitikti. Jausmai pulsavo, vyrui judant Aila savyje juto jo tvirtybę. Tada jis atsitraukė ir vėl ją pripildė, ir visa kita tapo nebesvarbu.

Ji girdėjo sunkų Jondalaro kvėpavimą, savo alsavimą, jų riksmai susimaišė. Paskui jis išrėkė jos vardą, ji pakilo jo pasitikti, ir po didžiulio visa užliejančio protrūkio jie pajuto palengvėjimą. Panašiai nuožmi saulė, savo švytinčiomis liepsnomis paskutinius ryškius spindulius metusi į slėnį, krinta už tamsių, banguotų debesų, kraštuose padabintų švytinčiu auksu.

Jondalaras nustojo judėjęs, atsipalaidavo ir liko gulėti ant Ailos, po savimi jausdamas jos apvalias linijas. Ji visada mėgo šią akimirką: jausti jo svorį ant savęs. Jis nebuvo sunkus; tai tik malonus spaudimas ir artumas, šildantis besiilsinčią moterį.

Staiga jos veidą lyžtelėjo šiltas liežuvis, tarp jų artumos įsiterpė vėsi nosis.

– Eik šalin, Vilke, – tarė Aila, stumdama žvėrį. – Eik, dink iš čia.

– Vilke, eik šalin! – šiurkščiai paliepė Jondalaras ir nustūmė vėsią nosį šalin, tačiau mielas artumas jau buvo sutrikdytas. Pakilęs ir nusiritęs ant šono Jondalaras lyg ir pajuto menką apmaudą, tačiau iš tikrųjų vyras nepyko – mat jautėsi pernelyg nuostabiai.

Pasirėmęs ant vienos alkūnės Jondalaras žvelgė į žvėrį, kuris atsitraukė per kelis žingsnius ir atsitūpęs ant užpakalinių letenų stebėjo juos švokšdamas, iškoręs liežuvį. Jondalaras galėjo prisiekti, kad Vilkas vaiposi, ir kreivai nusišypsojo mylimai moteriai.

– Ruošiesi išmokyti jį likti ten, kur liepsi. Kaip manai, sugebėsi išmokyti jį nueiti šalin?

– Teks pabandyti.

– Daug darbo, kai turi vilką, – pastebėjo Jondalaras.

– Na, taip, reikia trupučio pastangų, ypač kol jis toks jaunas. Reikia ir arkliams, tačiau padirbėti verta. Man patinka juos laikyti. Jie kaip labai ypatingi bičiuliai.

„Arkliai, – mintijo vyras, – bent jau naudingi. Yhaha su Lenktynininku nešioja mus ir mūsų nešulius. Dėl jų kelionė gal nebus tokia ilga. O Vilkas tik kartkartėmis išbaido kokį žvėrelį, neatrodo, kad daug prisidėtų prie bendro gyvenimo“, – nusprendė Jondalaras, tačiau savo minčių neišsakė.

Saulei pasislėpus už piktai pajuodusių debesų kamuolių, pakeitusių spalvą į gyvai raudoną ir purpurinę, medžiais apaugusiame slėnyje oras greitai atšalo. Aila atsikėlė ir dar kartą nėrė į upę. Jondalaras pasekė jos pavyzdžiu. Labai seniai, kai ji augo, genties gydytoja Iza išmokė ją moterystės apsivalymo ritualų, nors spėjo, kad jos keistai ir – net Iza pripažino – bjauriai įdukterei kai kurių ritualų niekada neprireiks. Nepaisant visko moteris juto, jog tai jos pareiga, ir, be kita ko, paaiškino, kaip pasirūpinti savimi pabuvus su vyru. Ji pabrėžė, kad, kai tik įmanoma, apsivalymas vandeniu ypač svarbus moters totemo dvasiai. Prausimasis, kad ir koks šaltas būtų vanduo, buvo tas ritualas, kurio Aila niekada neapleido.

Jie nusišluostė ir apsirengė, sunešė miegmaišius atgal į palapinę ir vėl įkūrė laužą. Iš žemėje įrengto ugniakuro Aila išėmė žemes ir akmenis, paskui medinėmis žnyplėmis ištraukė maistą. Vėliau, kai Jondalaras perdėliojo nešulius, ji viską suruošė greitam išvykimui, įskaitant jų kasdienius pusryčius iš vakarienės likučių. Pusryčius žmonės valgydavo šaltus, tik užsiplikydavo karštos žolelių arbatos. Viską suruošusi rytdienai, moteris į ugnį sudėjo virimo akmenis vandeniui užvirinti; ji dažnai plikė arbatą, sudedamąsias dalis keisdama pagal skonį arba poreikį.

Kai paskutiniai besileidžiančios saulės spinduliai nuspalvino dangų, parklydo arkliai. Paprastai dalį nakties jie ganydavosi, nes dieną tiek daug keliaudavo. Jiems reikėjo didelio kiekio šiurkščios stepių žolės. Prie stovyklos esančioje pievoje žolė buvo ypač sodri ir žalia, be to, gyvūnams labiau patikdavo naktį praleisti arčiau laužo.

Laukdama, kol sušils akmenys, Aila gėrėjosi paskutinių saulėlydžio gaisų nušviestu slėniu, drauge apmąstydama dieną įgytas žinias. Statūs slėnio šlaitai staigiai sujungė platų, plokščią jo dugną su viduryje vingiuojančia upele. Slėnis buvo turtingas, priminė jai vaikystę gentyje, tačiau vieta jai nepatiko. Kažkodėl čia jai buvo neramu, ir stojant nakčiai negera nuojauta tik stiprėjo. Taip pat ji juto kažkokį pilnumą ir lengvai sopėjo galvą, tad ir nerimą ji priskyrė prie lengvų negalavimų, kuriuos

kartkartėmis patirdavo besiartinant mėnulio laikui. Ji norėjo eiti pasivaikščioti, tai paprastai padėdavo, tačiau buvo jau per tamsu.

Ji klausėsi, kaip aimanuoja vėjas, siūbuodamos dūsauja gluosnių šakos, išryškėjusios sidabrinių debesų fone. Žėrinti pilnatis, apjuosta išskirtinio halo, tai pasislėpdavo, tai skaisčiai nušviesdavo minkštos tekstūros dangų. Aila nusprendė, kad nemalonius pojūčius numaldys truputis gluosnių žievės arbatos ir nuskubėjo jų atsinešti. Kad jau nuėjo, kartu nusprendė pasirinkti lanksčių gluosnių vytelių.

Kai vakaro arbata jau buvo paruošta, atėjo Jondalaras. Naktis buvo drėgna ir šalta, tad žmonės nusprendė apsivilkti viršutinius darbužius. Jie sėdėjo arti ugnies džiaugdamiesi, kad gali gurkšnoti karštą arbatą. Vilkas visą vakarą laikėsi arčiau Ailos, sekiojo ją kiekviename žingsnyje, tačiau iš pažiūros visai patenkintas susirangė prie jos kojų, kai ji sėdėjo prie šiltų liepsnų, tarsi tą dieną jau būtų pakankamai prisilakstęs. Aila atsinešė laibas, ilgas gluosnių šakeles ir pradėjo jas pinti.

– Ką pini? – pasiteiravo Jondalaras.

– Galvos apdangalą, priedangą nuo saulės. Vidury dienos pasidaro labai karšta, – paaiškino Aila. Patylėjusi akimirką pridūrė: – Manau, tau tokia visai patiktų.

– Darai ją man? – nusišypsojo vyras. – Iš kur žinai, kad šiandien galvojau, kuo prisidengti nuo saulės?

– Genties moterys moka numatyti savo vyrų poreikius, – nusišypsojo moteris. – O tu esi mano pora, argi ne?

Jis atsakė šypsena.

– Be abejonės, manoji genties moterie. Ir paskelbsime tai visai Zelandonijai per pirmojo vasaros susirinkimo jungtuves. Tik kaip galima nujausti poreikius? Ir kodėl genties moterys privalo tai mokėti?

– Tai nesudėtinga. Paprasčiausiai galvoji apie tą žmogų. Šiandien buvo karšta, ir pagalvojau, kad vertėtų pasidaryti galvos apdangalą... Ką nors prisidengti nuo saulės. Šitaip supratau, kad tau taip pat turi būti karšta, – tarė ji, dar vieną gluosnio vytelę prijungdama prie plačios kūgiškos skry-

bėlės, kuri jau pradėjo įgauti formą. – Genties vyrams nepatinka prašyti, ypač ko nors savo patogumui. Laikoma, kad nevyriška galvoti apie patogumus, todėl moterys turi nujausti vyrų poreikius. Vyras gina moterį nuo pavojų, o ji turi savo būdų jį apsaugoti, pasirūpinti, kad jis turėtų tinkamų drabužių ir būtų pavalgęs. Ji netrokšta, kad jam kas nors nutiktų. Kas tada gintų ją ir vaikus?

– Tai šitai tu darai? Saugai mane, kad aš saugočiau tave? – nusišypsojęs pasitikslino Jondalaras. – Ir tavo vaikus, – laužo šviesoje jo mėlynos akys atrodė tamsiai violetinės ir žaižaravo juoku.

– Na, ne visai, – atsakė ji, akis nudelbusi į rankas. – Manau, kad iš tikrųjų tokiu būdu genties moteris pasako vyrui, kaip labai jį myli, nesvarbu, turi ji vaikų ar ne, – ji stebėjo savo greitai judančias rankas, nors Jondalarui susidarė įspūdis, kad iš tikrųjų jai net nereikia matyti to, ką daro. Ji būtų nupynusi tą skrybėlę tamsoje. Paėmusi dar vieną ilgą šakelę Aila pažvelgė tiesiai jam į akis. – O aš tikrai noriu dar vieno kūdikio, kol nepasenau.

– Tau liko daug laiko, – tarė jis, į laužą dėdamas dar vieną malką. – Tu vis dar jauna.

– Ne, netrukus būsiu sena moteriškė. Man jau... – ji užsimerkė ir susitelkusi spaudė pirštus prie kojos, sakydama skaičių žodžius, kurių jis ją išmokė, kad pasitikrintų ir teisingai ištartų nugyventų metų skaičių, – aštuoniolika metų.

– Kokia sena! – nusijuokė Jondalaras. – Aš jau sulaukiau dvidešimt dvejų. Tai aš esu senas.

– Jei mūsų kelionė užtruks metus, kai pasieksime tavo namus, man bus devyniolika. Gentyje jau būčiau beveik per sena gimdyti.

– Daugybė Zelandonijos moterų tokio amžiaus susilaukia vaikų. Gal ne pirmo, bet antro ar trečio. Tu stipri ir sveika. Nemanau, kad būtum per sena turėti vaikų, Aila. Pasakysiu tau štai ką. Būna akimirkų, kai tavo akys atrodo kažkokios senoviškos, tarsi per savo aštuoniolika metų būtum nugyvenusi daugybę gyvenimų.

Buvo neįprasta girdėti jį tariant tokius žodžius, todėl moteris liovėsi dirbusi ir pažvelgė į Jondalarą. Jausmas, kurį ji jam sužadino, buvo kone bauginantis. Ji buvo tokia graži laužo šviesoje, jis taip ją mylėjo, nežinojo, ką darytų, jeigu jai kas nors nutiktų. Jausmų apimtas jis nusisuko. Tada,

kad palengvintų akimirką, vyras pabandė kalbą nukreipti į paprastesnius dalykus.

– Tai aš turėčiau jaudintis dėl amžiaus. Galėčiau lažintis, kad būsiu seniausias savo paties jungtuvėse, – tarė vyras, paskui nusijuokė: – Dvidešimt treji – tikrai per daug vyrui jungtis pirmą kartą. Dauguma mano amžiaus zelandoniečių prie savo židinio jau turi keletą vaikų.

Jis dirstelėjo į Ailą, o moteris jo akyse vėl išvydo tą pačią visa apimančios laimės ir baimės išraišką.

– Aila, aš taip pat noriu vaiko, tačiau keliaudami neturėtume jo susilaukti. Kai saugiai grįšime, tada. Ne dabar.

– Ne, ne dabar, – patikino ji.

Kurį laiką ji dirbo tylėdama, galvojo apie sūnų, kurį paliko su Uba, ir apie Raidagą, kuris daugybe požiūrių jai buvo kaip sūnus. Abiejų ji neteko. Netgi Mažylis, kuris keistu būdu buvo jai kaip sūnus – bent jau pirmasis patinas, kurį ji surado ir kuriuo rūpinosi, – ją paliko. Daugiau niekada jo nepamatys. Ji dirstelėjo į Vilką, staiga sunerimusi, kad gali netekti ir jo. „Norėčiau žinoti, – pagalvojo moteris, – kodėl mano totemas pasiima visus mano sūnus? Tikriausiai man nesiseka su sūnumis."

– Jondalarai, ar tavo žmonės, kai trokšta vaikų, turi kokių ypatingų papročių? – pasiteiravo Aila. – Manoma, kad genties moterys visada trokšta sūnaus.

– Ne, iš tiesų taip nėra. Man regis, vyrai nori, kad moterys prie jų židinio pagimdytų sūnų, tačiau moterims, ko gero, labiau norisi susilaukti dukters.

– Ką tu norėtum turėti? Kada nors?

Jis atsisuko ir atidžiai pažvelgė į ją, nušviestą laužo šviesos. Atrodė, kažkas jai kelia nerimą.

– Aila, man nesvarbu. Kad ir ko tu norėtum, kad ir ką Motina tau padovanotų.

Dabar buvo jos eilė įdėmiai jį patyrinėti. Ji norėjo įsitikinti, kad jis tikrai sako tai, ką galvoja.

– Tada tikriausiai aš norėčiau dukters. Daugiau nenoriu netekti vaikų.

Jondalaras nevisiškai suprato, ką ji nori pasakyti, todėl nelabai žinojo, kaip reaguoti.

– Aš taip pat nenoriu, kad tu dar kada netektum vaikų.

Jie sėdėjo tylomis, kol Aila pynė skrybėles nuo saulės. Staiga jis pasiteiravo:

– Aila, o kas, jei tu neklysti? Kas, jei vaikus ne Doni dovanoja? Kas, jei jie pradedami dalijantis malonumais? Tavo viduje dabar pat galėjo pradėti augti kūdikis, o mes to nė nežinom.

– Ne, Jondalarai, nemanau. Man atrodo, ateina mano mėnulio laikas, – paaiškino ji, – o tu žinai, kad tai reiškia, jog vaikai neprasidės.

Paprastai ji nemėgo kalbėtis apie asmeninius reikalus su vyru, tačiau Jondalaras greta jos tokiu metu jautėsi visiškai patogiai, ne taip, kaip genties vyrai. Genties moterys turėjo itin saugotis, kad tiesiai į vyrą nepažvelgtų mėnesinių metu. O dabar, jeigu ir būtų norėjusi, ji nebūtų galėjusi atsiskirti arba kurį laiką vengti Jondalaro, be to, juto, kad jam reikia įsitikinti, jog pavyks nesusilaukti vaikų keliaujant. Ji kurį laiką svarstė, ar nepasakius jam apie slaptuosius Izos vaistus, kuriuos ji geria, kad nepastotų, tačiau negalėjo to daryti. Aila, kaip ir Iza, nėmaž nemokėjo meluoti, tačiau, nesant tiesioginio klausimo, galėjo nieko nesakyti. Jei pati neprasitars, mažai tikėtina, kad vyras ims ir paklaus, ar ji ko nors griebiasi, kad išvengtų nėštumo. Dauguma žmonių nė nepagalvotų, kad tokie galingi kerai apskritai egzistuoja.

– Esi tuo tikra? – pasiteiravo jis.

– Taip, esu įsitikinusi, – patvirtino Aila. – Nesu nėščia. Kūdikis tikrai nepradėjo manyje augti.

Pagaliau Jondalaras nusiramino.

Baigdama pinti skrybėles nuo saulės Aila pajuto, kad ima krapnoti lietus, tad skubinosi kiek galėdama. Paskui jie sunešė viską į palapinės vidų, išskyrus dėželę su mėsa, pakabintą ant trikojo. Vilkas netgi sušlapęs atrodė laimingas, kai susirangė prie Ailos kojų. Ji paliko jam atvirą palapinės įėjimo atlanką, jei žvėris susigalvotų išeiti, tačiau pradėjus lyti smarkiau užrišo dūmų angos uždangalą. Iš pradžių sugulę Aila ir Jondalaras apsikabino, paskui pradėjo vartytis, tačiau abiem užmigti buvo sunku.

Aila jautėsi nerami, gėlė visą kūną, tačiau ji stengėsi pernelyg nesiblaškyti ir nesivartyti, kad netrukdytų Jondalarui. Klausėsi, kaip į palapinę teškena lietus, tačiau tas garsas nemigdė kaip paprastai. Vėliau moteris pradėjo galvoti, kad greičiau ateitų rytas ir jie galėtų išvykti iš šios nerimą keliančios vietos.

Po visų savo abejonių ir Ailos užtikrintas, kad ji nėra Doni palaiminta, Jondalaras vėl pradėjo svarstyti, ar tik jis nėra koks netikęs. Jis gulėjo nemiegodamas ir galvojo, ar jo dvasia, o gal kokia kita jo dalelė, kad ir ką Doni paimtų, yra pakankamai stipri, ar Motina jam atleido jaunatvišką nesusivaldymą ir palaimins suteikdama galimybę turėti vaikų.

„O gal kalta Aila? Ji sako, kad nori vaikų. Juk jei ji nepastojo visą kartu praleistą laiką, gal ji negali jų turėti? Serenija taip ir nesusilaukė daugiau... nebent buvo nėščia, kai išėjau..." – stebeilydamas į palapinės tamsą, klausydamasis lietaus vyras svarstė, ar kuri nors jo pažinota moteris kada pagimdys, ar kuris nors tų vaikų turės tokias kaip jo mėlynas akis.

Aila vis ropštėsi stačia uolos siena, tarsi stačiu taku į savo urvą slėnyje, tačiau šitas kelias buvo kur kas ilgesnis, o jai reikėjo skubėti. Ji pažvelgė žemyn į nedidelę upelę, sūkuriuojančią už linkio, tačiau tai buvo ne upė. Tai buvo krioklys, plačiais purslais krintantis per išsikišusius akmenis, suminkštintus sodriai žalių samanų.

Ji pakėlė akis ir pamatė Krebą! Šamanas pamojo, ženklu parodė paskubėti, paskui apsisuko ir taip pat pradėjo ropštis aukštyn, sunkiai remdamasis lazda vedė ją stačia, bet įveikiama įkalne palei krioklį link nedidelio urvo uolos sienoje, pasislėpusio už lazdynų krūmų. Virš urvo, uolos viršuje, ant paties krašto pūpsojo didžiulis riedulys, kuris, dingojosi, tuoj nukris.

Staiga ji atsidūrė giliame urve, slinko ilgu, siauru koridoriumi. Ten buvo šviesu! Deglas su viliojančia liepsna, tolėliau kitas, o paskui pykinantis žemės drebėjimo grumėjimas. Sustaugė Vilkas. Ji juto viesulingą, gręžiantį svaigulį, o Krebas staiga atsidūrė jos mintyse.

– Bėk! – paliepė jis. – Greičiau! Bėk tuojau pat!

Aila krūptelėjusi atsisėdo, nusimetė miego kailius ir šoko pro palapinės angą.

– Aila! Kur tu? – griebdamas ją suriko Jondalaras.

Staiga net pro palapinės odą pasimatė ryškus šviesos blyksnis, ji skverbėsi ir pro šviesias apybrėžas palei dūmų skylės uždangalo siūles, ir pro plyšį aplink Vilkui paliktą įėjimą. Iš karto po blyksnio pasigirdo garsus, aštrus trenksmas. Aila suspiegė, o palapinės viduje užkaukė Vilkas.

– Aila, Aila, viskas gerai, – apkabinęs ją ėmė raminti vyras. – Tai tiesiog žaibas ir griaustinis.

– Mes turime bėgti! Jis liepė paskubėti. Bėgti dabar pat! – nenusileido Aila, kepurnėdamasi į savo drabužius.

– Kas sakė? Mes negalime išeiti. Tamsu, lyja.

– Sakė Krebas. Sapne. Aš vėl sapnavau Krebą. Jis liepė bėgti. Eime, Jondalarai! Turime paskubėti.

– Aila, nusiramink. Tai buvo tik sapnas, tikriausiai kalta audra. Įsiklausyk. Vanduo skamba, lyg iš krioklio lietųsi. Juk nenori eiti per tokį lietų. Palaukim iki ryto.

– Jondalarai! Privalau eiti. Krebas man liepė, negaliu ištverti šioje vietoje, – meldė ji. – Prašau, Jondalarai, paskubėkime! – ašaros sruvo jos skruostais, nors ji jų nepaisė, tik į krepšius grūdo daiktus.

Jis nusprendė, jog gali nusileisti. Akivaizdu, kad ji neketina laukti iki ryto, o ir pats dabar jau nieku gyvu neužmigs. Jis siekė savo drabužių, o Aila atskleidė palapinės angą. Lietus pylė tarsi iš vandenmaišio. Moteris išėjo laukan ir garsiai, pratisai sušvilpė. Švilpimą palydėjo Vilko staugimas. Kiek luktelėjusi Aila dar kartą sušvilpė, o tada pradėjo iš žemės rauti palapinės kaiščius.

Išgirdusi arklių kanopų dundesį ir juos pamačiusi moteris iš palengvėjimo apsiverkė, nors sūrias ašaras akimirksniu nuplovė liūtis. Ji ištiesė rankas į Yhaha, savo bičiulę, kuri atšuoliavo jai padėti, apkabino tvirtą kiaurai permirkusios kumelės sprandą ir pajuto, kaip virpa įsibaiminęs gyvulys. Ji švaistėsi uodega ir mažais nervingais žingsneliais trypė vietoje, tuo pat metu sukiojo galvą ir neramiai karpė ausimis mėgindama suprasti, iš kur sklinda šitas triukšmas. Arklio baimė padėjo moteriai suvaldyti savąją. Yhaha jos reikia. Aila pakalbino kumelę, paglostė ir bandė ją nuraminti, o tada pajuto, kaip prie jų prisišlieja Lenktynininkas, dar labiau išsigandęs nei jo motina.

Moteris stengėsi nuraminti ir jį, tačiau netrukus jis mažais šokčiojančiais žingsniukais atsitraukė. Palikusi arklius, Aila nuskubėjo į palapinę pakinktų ir krepšių. Jondalaras vyniojo miego kailius ir krovė juos į krepšius, kai išgirdo atšuoliuojant arklius, todėl jau laikė paruošęs Lenktynininko pakinktus ir apynasrį.

– Arkliai labai išsigandę, Jondalarai, – tarė Aila, įėjusi į palapinę. – Manau, Lenktynininkas gali pasibaidyti. Yhaha šiek tiek jį ramina, bet ji taip pat išsigandusi, todėl jis dar labiau nervinasi.

Jondalaras paėmė apynasrį ir išėjo į lauką. Vėjas ir lietus plakė jį šuorais, kone vertė iš kojų. Lijo taip smarkiai, kad Jondalaras jautėsi lyg stovįs po diokliu. Buvo kur kas blogiau, nei jis manė iš pradžių. Neilgtrukus palapinė būtų užtvindyta, lietus permerktų apatinį užtiesalą ir jų miego kailius. Jis apsidžiaugė, kad Aila primygtinai reikalavo keltis ir bėgti iš šio slėnio. Vėl blykstelėjus žaibui jis pamatė, kaip ji tvirtina krepšius Yhaha ant nugaros. Eržilas stovėjo greta.

– Lenktynininke! Lenktynininke! Ateik. Nagi, Lenktynininke, – pašaukė jis.

Erdvę perskrodė stiprus, griausmingas trenksmas – jis nuskambėjo taip, tarsi būtų skilęs pats dangus. Jaunasis eržilas atsistojo piestu ir sužvengė, paskui ėmė minti ratu. Jo akys vartėsi, rodėsi baltymai, šnervės buvo išsiplėtusios, uodega pašėlusiais plaikstėsi, gyvulys karpė ausimis, žvalgėsi, iš kur kyla šios grėsmės, tačiau nerimą kėlė visa aplinka, o tai buvo siaubinga.

Jondalaras ištiesė rankas į arklį bandydamas apkabinti jo sprandą, pakalbinti ir nuraminti. Tarp jų buvo stiprus ryšys, didelis pasitikėjimas, tad pažįstamos rankos ir balsas gyvulį kiek numaldė. Jondalarui pavyko žirgui uždėti apynasrį, ir imdamas pakinktų diržus jis vylėsi, kad kitas nervus draskantis žaibo kirtis greitai nesmogs.

Aila nuėjo į palapinę pasiimti paskutinių daiktų. Vilkas lipo jai ant kulnų, nors anksčiau žvėries ji nė nepastebėjo. Kai ji lindo atbula iš kūgiškos odos pastogės, Vilkas viauktelėjo ir puolė bėgti link karklų giraitės, paskui parbėgo atgal ir vėl ant jos sulojo.

– Jau keliaujam, Vilke, – tarė ji, ir šūktelėjo Jondalarui: – Jau tuščia. Paskubėkim! – ji nubėgo prie Yhaha ir į krepšį sumetė nešulius.

Aila visus užkrėtė savo nerimu, ir Jondalaras baiminosi, kad Lenktynininkas ilgiau nebeištvers. Jis greitai ardė palapinę: per dūmų angą ištraukė

atraminius baslius, nuplėšė uždangalą, sumetė juos į krepšį, tada susuko sunkias įmirkusias odas ir sugrūdo ant viršaus. Baikštus arklys vartė akis ir traukėsi, kai Jondalaras siekė karčių kaip atramos norėdamas užšokti ant gyvulio. Pagaliau Jondalarui pavyko įsitaisyti ant arklio, bet jis atsistojo piestu, tad vyras rankomis apsivijo eržiliuko kaklą ir taip laikėsi, kad nenukristų ant žemės.

Lipdama Yhaha ant nugaros Aila girdėjo kaukiant Vilką ir keistą grumėjimą, sklindantį kažkur iš žemės gelmių. Atsisukusi pamatė, kaip Jondalaras laikosi įsikibęs piestu stojančio arklio. Vos Lenktynininkas nusileido, ji palinko į priekį ir paragino Yhaha. Kumelė šuoliais pasileido pirmyn, tarsi kas nors ją vytųsi, lyg ji, kaip ir Aila, negalėtų sulaukti, kada išsinešdins iš tos bauginančios vietos. Vilkas šuoliavo priekyje, skuodė per krūmus, joms ant kulnų lipo Jondalaras su Lenktynininku, o grėsmingas grumėjimas vis garsėjo.

Yhaha lėkė lygiu slėniu mėtydamasi tarp medžių, šokinėjo per kliūtis. Žemai nuleidusi galvą, apsikabinusi kumelės kaklą Aila leido Yhaha pačiai rinktis kelią. Tamsoje pliaupiant lietui moteris nieko nematė, tačiau juto, kad jos šuoliuoja link šlaito, vedančio į stepes viršuje. Staiga dar vienas žaibo tvyksnis pripildė slėnį švytėjimo. Jie lėkė beržynu, šlaitas buvo nebetoli. Aila atsisuko į Jondalarą ir aiktelėjo.

Medžiai jam už nugaros judėjo! Prieš išnykstant šviesai kelios išlakios pušys grėsmingai palinko, paskui viskas aptemo. Ji nė nepastebėjo, kad grumėjimas vis garsėja, kol išgirdusi, kaip lūžta medžiai, suprato, kad garsą nuslopino visa apimantis triukšmas. Netgi griaustinio trenksmas, regis, ištirpo tame beprotiškame dundesyje.

Jie atsidūrė ant šlaito. Iš pasikeitusios Yhaha bėgsenos Aila suprato, kad arklys kopia aukštyn, nors vis dar nieko nebuvo matyti. Moteris tegalėjo pasikliauti kumelės instinktais. Juto, kaip gyvulys slysta, paskui vėl atgauna pusiausvyrą. Paskui jie ištrūko iš miško ir atsidūrė proskynoje. Per lietų jai net pavyko pamatyti besiritančius debesis. „Tikriausiai atsidūrėm toje pačioje pievoje ant šlaito, kur ganėsi arkliai“, – pagalvojo ji. Jas prisivijo Lenktynininkas su Jondalaru. Vyras taip pat buvo prigludęs prie arklio kaklo, nors negalėjai įžiūrėti ką nors daugiau nei formą ar siluetą, tamsų šešėlį tamsiame fone.

Yhaha sulėtino žingsnį, ir Aila juto, kaip ji sunkia šnopuoja. Medžiai kitoje pievos pusėje buvo retesni, ir Yhaha jau nebelėkė kaip galvą pametusi,

nebebandė išvengti medžių. Aila atsisėdo tiesiau, bet vis dar laikė apkabinusi kumelės kaklą. Lenktynininkas kiek išsiveržė į priekį, tačiau netrukus irgi sulėtino iki žinginės, ir Yhaha jį pasivijo. Lietus rimo. Medžiai užleido vietą krūmams, paskui žolei, šlaitas išsilygino ir prieš juos atsivėrė stepės. Tamsą per lietaus šydą šiek tiek švelnino tik debesys, apšviesti už jų pasislėpusio mėnulio.

Arkliai sustojo, ir Aila nulipo, kad leistų Yhaha pailsėti. Jondalaras taip pat nušoko nuo eržiliuko, ir jie stovėjo vienas greta kito mėgindami nors ką įžiūrėti slėnyje. Švystelėjo žaibas, tačiau tolėliau, vėliau pasigirdo griaustinis, tik jau ne toks grėsmingas. Kiek apsvaigę jie stebeilijo į tamsią slėnio bedugnę suvokdami, kad įvyko kažkokia didelė nelaimė, nors nieko nebuvo matyti. Suvokė, kad vos išsigelbėjo nuo baisios katastrofos, tačiau dar nesuprato jos mastų.

Aila pajuto keistai dilgčiojant galvos odą ir išgirdo silpną traškesį. Ji suraukė nosį pajutusi rūgštų ozono kvapą. Tai buvo specifinis degėsių kvapas, bet ne laužo, niekas žemėje taip nedega. Staiga jai toptelėjo, kad tikriausiai toks turi būti dangų raižančios ugnies kvapas. Tada ji apstulbusi ir persigandusi atsimerkė ir stvėrėsi Jondalaro. Išlaki pušis, šaknis įleidusi šlaite apačioje, tačiau uolos atodangos apsaugota nuo vėjų ir iškilusi aukštai virš stepių, švytėjo grėsminga mėlyna liepsna.

Jondalaras ranka apkabino moterį lyg norėdamas ją apsaugoti, tačiau juto tą patį, tas pačias baimes, suprato, kad šitų nežemiškų laužų nesuvaldysi. Tegali laikyti moterį apkabinęs. Tada dantytas, traškantis žaibas, išsišakojęs į nuožmių strėlių tinklą, perskrodė švytinčius debesis, akinamu žybsniu šoko iš dangaus ir dūrė į aukštąją pušį, o slėnį ir stepes nušvietė vidudienio šviesa. Aila krūptelėjo išgirdusi aštrų traškesį, tokį garsų, kad jis liko aidėti ausyse, ir susigūžė dangumi nusiritus griausmingam grumėjimui. Tą švytėjimo akimirką jie ir pamatė, kokios pražūties vos išvengė.

Žaliasis slėnis buvo nusiaubtas. Vietoj lygaus dugno kunkuliavo vandens sūkuriai. Priešais juos rausvoje tolimojo šlaito dirvoje purvo nuošliauža buvo įrėžusi šviežią randą, į šėlstančius vandenis suversta styrojo krūva riedulių ir išvirtusių medžių.

Potvynį sukėlusių aplinkybių derinys nebuvo neįprastas. Viskas prasidėjo kalnuose vakaruose ir žemo atmosferos slėgio srityse virš jūros. Šiltas, drėgnas oras sūkuriais kilo aukštyn ir kondensavosi į didžiulius pilvotus debesis,

kurie sustingę ir nejudrūs kybojo virš akmenuotų kalvų. Į šitą orą įsiveržė šaltasis frontas, ir susidariusi turbulencija sukūrė neįprastai stiprią audrą.

Lietūs iš išpampusio dangaus pylėsi į žemės tuštumas ir kiaurymes, paskui telkėsi į upelius, ritosi uolomis, srautai tvinko pašėlusiu greičiu. Sūkuriuojantys vandenys, raginami nuolatinės liūties, sruvo stačiomis kalvomis, tryško per užtvaras ir susidūrę su kitomis srovėmis jungėsi į šėlstančios, visa niokojančios jėgos sienas.

Pasiekęs žaliąjį miškingą slėnį staigus potvynis prasiveržė pro krioklį ir godžiai riaumodamas prarijo visą slėnį, bet sodri, žalia įduba sūkuriuojantiems vandenims buvo paruošusi staigmeną. Ištisas epochas žemę kilnojo stiprūs, gilūs požeminiai judesiai. Pakilus mažos, žemyno viduje esančios pietinės jūros lygiui, atsivėrė kelias į dar didesnę jūrą toliau pietuose. Per kelis dešimtmečius slėnis tapo izoliuotas ir susiformavo seklus upės užpildomas baseinas, savotiškas mažas ežeras su natūralia užtvanka. Neseniai atsirado nauja vandens vaga ir mažasis baseinėlis ištuštėjo, tad sausų stepių viduryje susiformavo gana drėgnas miškingas slėnis.

Antroji purvo nuošliauža kiek toliau pasroviui vėl užtvenkė vandens kanalą, slėnyje įkalino įniršusius potvynio vandenis ir sukėlė atgalinę srovę. Jondalaras manė, kad tai, kas vyksta apačioje, turbūt yra koks košmaras. Vyrui buvo sunku patikėti tuo, ką matė savo akimis. Vietoj slėnio sūkuriavo beprotiška purvo ir akmenų masė, viskas teliūskavo ir plakėsi, skilinėjo su visomis šaknimis išplėšti medžiai ir krūmai.

Joks gyvas sutvėrimas neišliko toje vietoje, ir Jondalaras sudrebėjo pagalvojęs, kas būtų įvykę, jei Aila nebūtų pabudusi ir primygtinai reikalavusi kuo greičiau nešdintis iš slėnio. Jis abejojo, ar be arklių pagalbos jie būtų spėję nusigauti į saugią vietą. Vyras apsidairė; abu gyvuliai stovėjo nuleidę galvas, išsiskėtę, atrodė nepaprastai išvargę. Vilkas buvo šalia Ailos, o pamatęs Jondalaro žvilgsnį pakėlė galvą į viršų ir sustaugė. Vyrui pasidingojo, kad būtent vilko staugimas sutrikdė jo miegą dar prieš Ailai pabundant.

Blykstelėjo dar vienas žaibas, o pasigirdus griaustiniui vyras pajuto, kaip Aila virpa jo rankose. Pavojus dar nepraėjo. Jie buvo šlapi ir sušalę, visa manta kiaurai permirkusi, o atvirų lygumų vidury šėlstant audrai susirasti pastogę tikriausiai bus neįmanoma.

Liepsnojo žaibo pakirsta išlaki pušis, tačiau ugnį maitinantiems karštiems sakams teko grumtis su lietumi, tad spragsinčios liepsnos skleidė menką šviesą. Vis dėlto jos pakako bendriems aplinkinio peizažo kontūrams išryškinti. Atvirose lygumose nebuvo matyti itin daug pasislėpti tinkamų vietų, išskyrus kažkokį žemą krūmų sąžalyną šalia beveik vandens pilno griovio, kuris didžiąją metų dalį būdavo išdžiūvęs.

Aila stebeilijo į slėnio tamsą tarytum pakerėta apačioje atsivėrusio reginio. Staiga lietus vėl prapliupo smarkiau, liete liejosi, kiaurai merkė žmonių jau ir taip permirkusius drabužius ir pagaliau užgesino liepsnojantį medį.

– Eime, Aila, – tarstelėjo Jondalaras. – Reikia surasti kokią pastogę ir pasislėpti nuo šio lietaus. Tu sušalai. Mudu abu sustirę ir šlapi.

Ji dar akimirką žiūrėjo, paskui sudrebėjo.

– Mes buvome ten, – pasakė ji, pakėlusi akis. – Jondalarai, mes būtume žuvę, jei būtume užklupti tame slėnyje.

– Mes išėjome laiku. Dabar reikia susirasti pastogę. Jei neaptiksime kokios vietelės sušilti, bus nebesvarbu, kad pasprukome iš slėnio.

Jis pakėlė Lenktynininko pavadį ir pajudėjo krūmynų link. Aila davė ženklą Yhaha ir su Vilku nusekė įkandin. Pasiekę griovį jie pastebėjo, kad žemi krūmai veda prie tankesnio aukštesnių krūmų, beveik žemų medžių, sąžalyno kiek atokiau nuo slėnio stepėje, ir patraukė tenai.

Keliautojai prasibrovė į tankaus gluosnių sąžalyno vidurį. Žemė po laibais, daugiastiebiais sidabriškai žaliais gluosnių krūmais buvo šlapia, lietus vis dar smelkėsi pro siaurus lapus, bet jau nebe taip smarkiai. Iš mažos aikštelės žmonės išnešė sumedėjusius stiebus, paskui nuo arklių nuėmė ne-

šulius. Jondalaras ištraukė sunkų šlapią palapinės ryšulį ir jį papurtė. Aila čiupo baslius ir susmaigstė juos ratu krūmyno aikštelės viduje, paskui padėjo Jondalarui ant jų išskleisti palapinės odas, vis dar pririštas prie pagrindo pakloto. Statė bet kaip, bet dabar jie norėjo tik pastogės nuo lietaus.

Į laikiną pastogę sunešę savo krepšius ir kitus daiktus žmonės priplėšė medžių lapų, jais išklojo šlapią žemę, ant jų patiesė drėgnus miego kailius. Paskui nusivilko viršutinius drabužius, vienas kitam padėjo išgręžti permirkusias odas ir užmetė jas ant šakų džiūti. Pagaliau, smarkiai drebėdami, jie susirangė ant žemės ir užsitraukė miego kailius. Vilkas įėjęs energingai pasipurtė, viską aptaškė vandeniu, bet daiktai buvo tokie šlapi, kad didesnės žalos jau nebepadarė. Stori gauruoti stepių arkliukų kailiai labiau tiko šaltai ir sausai žiemai nei merkiančiai vasaros audrai, bet gyvuliai buvo įpratę gyventi lauke. Abu stovėjo susiglaudę greta krūmų guoto, o lietaus srovės liejosi jų nugaromis.

Drėgnos pastogės viduje, per šlapios ugniai įkurti, Aila ir Jondalaras susisupo į sunkius kailius ir apsikabino. Vilkas susirangė ant jų miego kailių viršaus, prisispaudė kuo arčiau žmonių, ir pagaliau kūnų šiluma padėjo visiems nurimti. Moteris ir vyras snūduriavo, nors nė vienas iš tikrųjų nemiegojo. Auštant lietus aprimo, ir jie įmigo giliau.

Aila klausėsi, pati sau šypsodamasi, ir neskubėjo atsimerkti. Žadinančioje paukščių giesmių kakofonijoje ji išskyrė aštrius, įmantrius kalviuko šauksmus. Po to moteris išgirdo melodingą trelę, kuri vis garsėjo, bet kai pabandė surasti, iš kur sklinda šitas čiruliavimas, turėjo atsimerkti ir gerai įsižiūrėti, kad pamatytų besileidžiantį pilkšvai rusvą, vos pastebimą mažutį dirvinį vieversį. Aila persivertė ant šono ir jį stebėjo.

Dirvinis vieversys lengvai ir skubriai bėginėjo žeme, puikiai laikydamasis ant didelių nagučių, paskui linktelėjo skiauterėta galvele ir pasirodė su vikšru snape. Greitais, trūkčiojamais žingsneliais paukštukas pasileido plika žeme greta gluosnio, kur netikėtai atgijo pasislėpęs ką tik išsiperėjusių pūkuotų jauniklių pulkelis. Visi pražiotais snapeliais reikalavo gardaus kąsnelio. Netrukus su sparnuotu vabzdžiu pasirodė antras paukštis, panašus

į pirmąjį, nors truputį pilkesnis ir beveik nematomas pilkšvai rudoje stepių dirvoje. Kol jis kimšo laimikį į pražiotą vieno mažylio snapą, pirmasis paukštis pakilo į orą ir ėmė skrieti ratais, kol jo beveik nebebuvo matyti, tačiau niekur nedingo – jis virto neįtikėtinai puikios dainos vijomis.

Aila švelniai sušvilpavo melodingą giesmę, taip tiksliai mėgdžiodama garsus, kad paukštelių motina liovėsi lesioti žemę ir atsisuko. Aila vėl sušvilpė, kartu apgailestaudama, kad neturi paukšteliui pasiūlyti grūdų. Šitaip ji darydavo gyvendama savo slėnyje, kai tik pradėjo mėgdžioti paukščių giesmes. Kai ji įgudo švilpauti, paukšteliai šaukiami atskrisdavo, nesvarbu, ar gaudavo grūdų, ar ne, ir tapo jos vienišų dienų draugija. Dirvinis vieversys prisiartino, ieškodamas paukščio, kuris įsiveržė į jo lizdo teritoriją, bet nesuradęs jokių kitų paukštelių grįžo maitinti jauniklių.

Dar labiau Ailos dėmesį patraukė iššvilpautos pasikartojančios melodijos, sodresnės ir pasibaigiančios kikenimu. „Smiltvištės pakankamai stambios, kad padoriai pavalgytum, taip pat ir tie ulbantys paprastieji purpleliai“, – galvojo ji dairydamasi putlių paukščių, kurie dydžiu ir forma kiek priminė rusvas smiltvištes. Paprastą šakelių lizdą su trimis baltais kiaušiniais žemai tarp šakų ji pamatė anksčiau nei pastebėjo putlų balandį maža galva, nedideliu snapeliu ir trumpomis kojikėmis. Jo minkštos, tankios plunksnos buvo blyškiai rudos, beveik šviesiai rausvos, o ryškus nugaros ir sparnų raštas, kiek primenantis vėžlio kiautą, blizgėjo vaivorykštiniais lopais.

Jondalaras persivertė, ir Aila pasisuko pasižiūrėti į šalia jos gulintį vyrą, kuris giliai ir ritmingai kvėpavo per miegus. Tada suprato, kad reikia atsikelti ir nusilengvinti. Ji bijojo, kad sujudėjusi pažadins mylimąjį ir labai nenorėjo jo trukdyti, bet kuo labiau stengėsi užsimiršti, tuo juto stipresnį poreikį keltis. „Galbūt pavyks, jei judėsiu labai lėtai“, – galvojo ji, bandydama išnirti iš šiltų, truputį drėgnų kailių. Vyras sušnarpštė ir apsivertė ant kito šono, moteris išsilaisvino iš apklotų. Ištiesęs ranką ir pajutęs, kad Ailos nėra, Jondalaras pabudo.

– Aila? A, štai kur tu, – sumurmėjo jis.

– Miegok, Jondalarai. Dar nereikia keltis, – tarstelėjo ji, ropodama iš jų lizdo krūmuose.

Rytas buvo vaiskus ir gaivus, dangus žėravo giedru mėliu, nebuvo matyti nė debesėlio. Vilko nebebuvo. „Tikriausiai medžioja ar tyrinėja apy-

linkes", – pagalvojo Aila. Arkliai taip pat buvo išėję; moteris matė juos besiganančius slėnio pakrašty. Nors saulė buvo vis dar žemai, šlapia žemė jau garavo, ir Aila, atsitūpusi nusišlapinti, pajuto drėgmę. Tada pastebėjo raudonas dėmes vidinėje šlaunų pusėje. „Mano mėnulio laikas", – pagalvojo ji. Ji to laukė; reikėjo apsiprausti ir išsiplauti apatinius drabužius, tačiau pirmiausia reikėjo muflonų vilnos.

Griovys buvo puspilnis, bet jį kirto skaidrus upeliukas. Pasilenkusi Aila nusiplovė rankas, išgėrė kelias rieškutes vėsaus vandens ir parskubėjo į guolį. Jondalaras buvo atsikėlęs ir šypsojosi, jai skinantis kelią į pastogę gluosnyne. Aila norėjo pasiimti vieną savo krepšių. Išsitraukusi krepšį į atvirą vietą, ji pradėjo jame raustis. Jondalaras atnešė abu savo krepšius, paskui grįžo paimti kitų daiktų. Jis norėjo pažiūrėti, kiek žalos pridarė lietus. Kaip tik tada atliuoksėjo Vilkas ir pasileido tiesiai prie Ailos.

– Atrodai patenkintas savimi, – pastebėjo moteris, šiaušdama kailį ant žvėries sprando, tokį tankų ir storą, kone karčius. Kai Aila liovėsi glosčiusi, žvėris pašoko, purvinas letenas beveik pečių lygyje uždėjo jai ant krūtinės. Vilkas užklupo ją netikėtai, vos neparbloškė, tačiau moteris greitai atgavo pusiausvyrą.

– Vilke! Žiūrėk, kaip išpurvinai, – papriekaištavo ji, o jis siekė lyžtelėti jai kaklą ir veidą, o paskui žemai, dusliai urgzdamas išsižiojo ir sukando jos žandikaulį. Nepaisant įspūdingų nasrų, jo veiksmai buvo atsargūs ir švelnūs, tarytum jis bendrautų su naujagimiu šunyčiu. Dantimis vilkas nė neįbrėžė moters odos. Ji vėl panardino plaštakas į jo gaurus, atkragino jo galvą ir pažiūrėjo į ištikimas vilkiškas akis su tokiu pat meilumu, kokį ir jis jai rodė. Paskui ji sugriebė jo žandikaulį savo dantimis ir taip pat suurzgė, švelniai ir meilingai kąsčiodama.

– Atstok, Vilke. Pažiūrėk, kaip mane išpurvinai! Dabar dar ir šitai turėsiu skalbti, – moteris ranka perbraukė laisvą, berankovę odos tuniką, dėvimą su trumpomis kelnėmis, kurios tarnavo kaip apatiniai.

– Jei gerai nepažinočiau Vilko, Aila, būčiau beveik išsigandęs dėl tavęs, kai jis šitaip padarė, – pasakė Jondalaras. – Jis jau užaugo didelis ir yra medžiotojas. Gali bet ką pribaigti.

– Nereikia jaudintis, kai Vilkas šitaip elgiasi. Šitokiu būdu vilkai sveikina vienas kitą ir rodo savo meilę. Manau, jis taip pat džiaugiasi, kad mes laiku pabudome ir pasprukome iš slėnio.

– Pasidairei ten?

– Dar ne... Vilke, nešdinkis, – subarė ji, kai žvėris pradėjo uostinėti jai tarp kojų. – Mano mėnulio laikas, – ji nusuko akis ir truputį išraudo. – Atėjau pasiimti vilnos, dar neturėjau progos pažiūrėti.

Kol Aila tvarkėsi – apsiprausė ir skalbėsi drabužius mažame upelyje, rišosi dirželius, kurie prilaikė vilną, ir ieškojo ko nors dar apsivilkti, Jondalaras paėjėjo link slėnio krašto nusišlapinti ir pažvelgė žemyn. Nebuvo nė ženklo stovyklavietės ar bent jau vietos, kur tokia galėjo būti įrengta. Slėnis buvo iš dalies užpildytas vandens, jame suposi rąstai, medžiai ir kitos plūduriuojančios nuolaužos, vanduo be paliovos kilo ir kunkuliavo. Srautą maitinanti nedidelė upė vis dar buvo užtvenkta, formavosi srovės, nors jau nebebuvo tokio grėsmingo visos masės judėjimo pirmyn ir atgal kaip praėjusią naktį.

Aila ramiai atsistojo šalia Jondalaro, kuris įdėmiai spoksojo į slėnį ir mąstė. Pajutęs ją stovint greta, jis pakėlė akis.

– Šitas slėnis siaurėja pasroviui, ir kažkas tikriausiai užtvenkė upę, – pasakė jis. – Tikriausiai akmenys ar purvo nuošliaužos. Sulaikė vandenį. Galbūt todėl apačioje taip žalia, gal ne pirmą kartą jis užliejamas.

– Toks staigus potvynis būtų mus nuplovęs, – pasakė Aila.

„Mano slėnį vanduo užliedavo kiekvieną pavasarį, ir tai buvo gana blogai, bet šitai..." – ji negalėjo rasti žodžių mintims išreikšti ir nesąmoningai baigė sakinį genties ženklų kalbos judesiais, kurie tiksliau ir stipriau išreiškė jos nerimą ir drauge palengvėjimą.

Jondalaras suprato. Jam taip pat trūko žodžių, jis jautėsi panašiai kaip Aila. Abu stovėjo tyliai stebėdami judėjimą apačioje; tada Aila pamatė, kaip vyro kaktą išvagoja susitelkimo ir rūpesčio raukšlės. Pagaliau jis prabilo:

– Jei purvo nuošliauža, ar kad ir kas tai būtų, pasiduos per greitai, ta vandens banga bus labai pavojinga. Tikiuosi, ta kryptimi negyvena jokie žmonės.

– Nebus pavojingiau negu vakar vakare, – atsakė Aila. – Ar bus?

– Vakar vakare lijo, todėl žmonės tikėjosi kokio nors potvynio, bet jei tas vanduo prasiveržtų netikėtai, užkluptų žmones ir tikrai viską nusiaubtų, – paaiškino jis.

Aila linktelėjo, paskui pasakė:

– Bet jei žmonės gyvena prie šios upės, argi nepastebėtų, kad ji liovėsi tekėti, ir nebandytų išsiaiškinti, kodėl tai įvyko?

Jondalaras atsisuko.

– O kaipgi mes, Aila? Mes keliaujame ir negalime suprasti, kad upė liovėsi tekėti. Galėjome atsidurti panašios upės žemupyje, ir mūsų niekas nebūtų įspėjęs.

Aila dar kartą pažvelgė į vandenį slėnyje ir prieš atsakydama padelsė.

– Tu teisus, Jondalarai, – pagaliau tarė ji. – Kitas potvynis galėjo mus užklupti be įspėjimo, o žaibas – smogti į mus vietoj to medžio. Žemei drebant gali atsiverti plyšys, prarysiantis viską, išskyrus mažą mergaitę, ir paliksiantis ją vienui vieną pasaulyje. Arba kažkas galėjo susirgti, gimti silpnas ar išsigimęs. Mamuta sako, kad niekas negali žinoti, kada Motina nuspręs pasišaukti vieną savo vaikų atgalios. Nieko nelaimėsi šitaip nerimaudamas. Mes bejėgiai, viską lemia Motina.

Jondalaras klausėsi vis dar neramiai susiraukęs; paskui nusiramino ir apkabino moterį.

– Aš per daug jaudinuosi. Tonolanas dažnai man tai kartodavo. Vos pradėjau galvoti apie tai, kas įvyktų, jei būtume pasroviui to slėnio, ir prisiminiau praėjusią naktį. Paskui pagalvojau, kas būtų, jei tave prarasčiau, ir ... – jis stipriau suspaudė ją glėbyje. – Aila, nežinau, ką daryčiau, jei kada tavęs netekčiau, – pasakė jis ir aistringai ją apglėbė. – Nesu tikras, kad norėčiau toliau gyventi.

Tokia stipri vyro reakcija išdavė švelnų rūpestį.

– Tikiuosi, kad gyventum toliau, Jondalarai, ir rastum kitą moterį, kurią mylėtum. Jei kas nors kada nors tau nutiktų, dalelė manęs, mano dvasios, nueitų su tavimi todėl, kad aš tave myliu, bet aš toliau gyvenčiau, ir tavo dvasios dalelė visada gyventų su manimi.

– Nebūtų lengva pamilti ką nors kitą. Nemaniau, kad kada tave rasiu. Nežinau, ar net norėčiau ieškoti, – atsakė Jondalaras.

Jie drauge nuėjo atgalios. Aila kurį laiką tylomis mintijo, paskui pasakė:

– Įdomu, ar šitaip būna, kai ką nors myli ir tas asmuo atsako meile? Įdomu, ar pasikeičiama dvasios dalelėmis? Galbūt todėl šitaip skaudu prarasti tą, kurį myli, – kiek patylėjusi ji tęsė: – Visai kaip genties vyrai. Jie yra medžioklės broliai ir apsikeičia savo dvasių dalelėmis, ypač kai išgelbsti

vienas kitam gyvybę. Nėra lengva gyventi, kai trūksta tavo dvasios dalelės, ir kiekvienas medžiotojas žino, kad gabalėlis tavęs nueina į kitą pasaulį, jei kitas ten patenka, todėl jis stebi ir saugo savo brolį. Žmogus padarys beveik viską, kad tik išgelbėtų kito gyvybę, – stabtelėjusi moteris pakėlė akis: – Manai, kad mudu apsikeitėme dvasių dalelėmis, Jondalarai? Juk mudu medžioklės broliai, tiesa?

– Ir tu kartą išgelbėjai man gyvybę, tačiau esi kur kas daugiau nei medžioklės brolis, – nusišypsojęs pasakė jis. – Aš myliu tave. Dabar suprantu, kodėl Tonolanas nenorėjo toliau gyventi mirus Jetamijai. Kartais manydavau, kad jis ieško kelio į kitą pasaulį, kad galėtų susirasti Jetamiją ir kūdikį, kuris taip ir negimė.

– Jei kas panašaus nutiktų man, nenorėčiau, kad sektum paskui mane į dvasių pasaulį. Trokščiau, kad pasiliktum čia ir susirastum kitą moterį, – tvirtai pasakė Aila. Ji nemėgo tokių Jondalaro kalbų apie kitus pasaulius. Ji nežinojo, koks yra tas kitas pasaulis, ir net giliai širdyje abejojo, ar jis iš tikrųjų egzistuoja. Tebuvo visiškai aišku, kad norint ten patekti reikia mirti šiame, o ji nenorėjo nieko girdėti apie Jondalaro mirtį.

Mintys apie dvasių pasaulį sužadino ir kitokius apmąstymus.

– Galbūt taip nutinka senstant, – pasakė ji. – Jei dvasios dalelėmis apsikeiti su žmonėmis, kuriuos myli, jiems mirštant, o kartu su jais į kitą pasaulį nueina ir mūsų dvasios dalelės, lieka nepakankamai dvasios mus išlaikyti šiame pasaulyje. Tai lyg skylė viduje, kuri vis didėja, todėl norisi keliauti į kitą pasaulį, kuriame gyvena didžioji dalis mūsų dvasios ir mūsų mylimieji.

– Iš kur tu tiek daug žinai? – švelniai šypsodamasis pasiteiravo Jondalaras.

Kad ir kaip jai stigto žinių apie dvasių pasaulį, jos nuoširdžios ir spontaniškos pastabos tam tikra prasme jam atrodė suprantamos, rodė tikrą ir mąslų moters protą, nors jis niekaip negalėjo žinoti, ar jos mintys nors kiek vertingos. „Jei greta būtų Zelandonė, galėčiau pasiteirauti", – pagalvojo Jondalaras. Tada jis netikėtai suprato, kad keliauja namo ir netrukus, vieną dieną, galės jos paklausti.

– Aš praradau savo dvasios daleles, kai buvau maža mergaitė, kai žmones, kuriems aš gimiau, pasiglemžė žemės drebėjimas. Paskui mirdami po dalelę paėmė Iza ir Krebas, o vėliau ir Raidagas. Durkas, nors yra gyvas,

turi dalelę manęs, mano dvasios, kurios aš niekada nepamatysiu. Tavo brolis kartu pasiėmė dalelę tavęs, tiesa?

– Taip, – nesiginčijo Jondalaras, – pasiėmė. Man visada jo trūks, visada skaudės apie tai pagalvojus. Kartais vis dar dingojasi, kad tai mano kaltė, turėjau padaryti ką nors, kad jį išgelbėčiau .

– Nemanau, kad galėjai ką padaryti, Jondalarai. Motina jo norėjo, ji taip nusprendė.

Grįžę į aukštų gluosnių krūmyną, kuriame praleido naktį, žmonės ėmė žiūrinėti savo mantą. Beveik viskas buvo mažų mažiausiai sudrėkę, nemažai daiktų buvo vis dar labai šlapi. Jie atrišo išbrinkusius mazgus, kurie vis dar jungė apatinį paklotą su palapinės viršumi, paskui suėmę už galų ir sukdami priešingomis kryptimis pabandė kuo geriau išgręžti. Per stipriai gręžiant įsitempė siūlės. Nusprendę pastatyti palapinę ir taip leisti jai išdžiūti keliautojai pastebėjo, kad trūksta palapinės baslių.

Apatinį paklotą patiesę ant krūmų jie patikrino viršutinius drabužius – jie vis dar buvo šlapi. Daiktai krepšiuose nukentėjo kiek mažiau. Daug daiktų buvo drėgni, tačiau jie greitai išdžius radus šiltą, sausą vietą. Atvirose stepėse praleisti dieną būtų puiku, tačiau jiems reikėjo keliauti, o naktį ant žemės buvo drėgna ir vėsu. Vis dėlto nesinorėjo miegoti šlapioje palapinėje.

– Manau, kad laikas išgerti karštos arbatos, – netekusi drąsos pasakė Aila. Buvo jau gerokai įdienoję. Ji užkūrė laužą, sudėjo kaitinimo akmenis ir ėmė galvoti apie pusryčius. Būtent tada suprato, kad jie neturi atsargų maisto, likusio nuo praėjusios vakarienės.

– Oi, Jondalarai, neturime nieko, ko galėtume šį rytą užvalgyti, – pasiskundė Aila. – Visa liko tame slėnyje. Grūdus palikau gerajame virimo krepšyje šalia karštų anglių laužavietėje. Nebeturiu virimo krepšio. Yra kitų, tačiau anas buvo pats geriausias. Bent jau tebeturiu savo vaistų krepšelį, – su akivaizdžiu palengvėjimu pasakė Aila. – Ūdros kailis vis dar atsparus vandeniui, kad ir koks senas. Viskas viduje sausa. Bent jau galiu užplikyti mums arbatos, turiu skonių žolelių. Atsinešiu vandens, – pasakė ji ir apsidairė. – Kur mano arbatos plikymo krepšys? Ar praradau ir jį? Maniau, kad atsinešiau į palapinę, kai pradėjo lyti. Turbūt iškrito, kai skubinomės išvykti.

– Palikome dar šį tą, dėl ko nepradžiugsi, – pastebėjo Jondalaras.

– Ką? – akivaizdžiai nusiminusi pasiteiravo Aila.

– Maisto dėžutę ir ilguosius baslius.

Moteris užsimerkė ir nusiminusi papurtė galvą.

– O, ne. Tai buvo puikus indas mėsai, ir dar pilnas stirnienos. Ir tie basliai. Kaip tik tinkamo dydžio. Bus sunku juos pakeisti naujais. Geriau pažiūrėsiu, ar dar ko trūksta, ir patikrinsiu, ar nesugedo maisto atsargos.

Ji paėmė krepšį, kuriame laikė keletą asmeninių daiktų, drabužių ir reikmenų. Nors visi krepšiai buvo šlapi ir sukritę, atsarginės virvės ir juostos, suguldytos ant dugno, šio krepšio turinį išsaugojo pakankamai sausą ir nepažeistą. Maistas, kurį jie valgė keliaudami, buvo beveik krepšio viršuje; žemiau buvo neliečiamos kelionės maisto atsargos, vis dar saugiai suvyniotos ir, galima sakyti, sausos. Aila nusprendė, kad atėjo tinkamas laikas apžiūrėti visas atsargas vien tik tam, kad įsitikintų, jog niekas nesugedę. Reikėjo nuspręsti, kiek ilgai maistas, kurį jie turi pasiėmę, laikysis.

Ji išėmė visą įvairiai apdorotą maistą, kurį gabenosi, ir išdėliojo ant miegmaišio. Buvo uogų – gervuogių, aviečių, mėlynių, šeivamedžio uogų, šilauogių, žemuogių – ir jų mišinių, sutrintų ir sudžiovintų į paplotėlius. Kitos saldžios gėrybės buvo išvirtos, paskui išdžiovintos, kartais pridėjus gabalėlių mažų kietų obuoliukų, aitrių ir rūgščių, tačiau turinčių daug pektino. Visos uogos ir laukiniai obuoliai kartu su kitais vaisiais, tokiais kaip laukinės kriaušės ir slyvos, buvo supjaustyti ar palikti nesmulkinti, išdžiovinti saulėje. Bet kuriuos iš jų buvo galima valgyti iš karto, mirkyti arba virti vandenyje, jie dažnai būdavo naudojami sriuboms ar mėsos patiekalams pagardinti. Taip pat Aila turėjo grūdų ir sėklų; kai kurie produktai buvo apvirti ir paskui išdžiovinti; buvo gliaudytų ir pakepintų lazdyno riešutų ir pinijų kankorėžių, kupinų riebių riešutėlių, kurių ji išvakarėse prisirinko slėnyje.

Daržovės taip pat buvo džiovintos – stiebai, pumpurai, ypač krakmolingos šaknys, tokios kaip švendrų, dagių, saldžiašaknės bei įvairių lelijų gumbasvogūniai. Kai kurios daržovės prieš džiovinant buvo apvirtos garuose žemėje, kitos vos iškastos buvo nuluptos ir nedelsiant suvertos ant virvių, nuvytų iš tam tikrų augalų pluoštinės žievės arba iš įvairių gyvūnų nugarkaulių ar kojų sausgyslių. Grybai buvo taip pat suveriami, ir kad įgautų aromato neretai kabinami džiūti virš dūmingų laužų. Tam tikros valgomosios kerpės taip pat buvo troškinamos ir džiovinamos formuojant

tankius, maistingus kepaliukus. Atsargose buvo ir įvairiausios vytintos bei rūkytos mėsos ir žuvies, o atskirame ryšulyje, atidėtame kritiniam atvejui, buvo smulkintos džiovintos mėsos, valytų lydytų taukų ir džiovintų vaisių mišinio, suformuoto į mažus sausainukus.

Džiovintas maistas neužėmė daug vietos ir gerai laikėsi; dalis jo buvo daugiau kaip metų senumo ir paimtas iš praėjusios žiemos atsargų, bet tam tikrų produktų buvo gana nedaug. Nezė viską surinko iš draugų ir giminaičių, kurie atsinešė atsargų į vasaros susirinkimą. Aila taupiai naudojo savo maisto atsargas; daugiausia keliautojai maitinosi tuo, ką rasdavo ant žemės. Tam buvo tinkamas metų laikas. Jei jie negalėtų išgyventi imdami dosnų Didžiosios Žemės Motinos derlių, kai jos pasiūlymas turtingiausias, negalėtų tikėtis ištverti ilgą kelionę skurdesniu metu.

Aila viską sudėjo atgal. Ji neketino šio ryto pusryčiams eikvoti džiovinto kelionės maisto atsargų – paprasčiausiai jiems pavalgius stepėse liks porele riebių paukščių mažiau. Nuo Ailos svaidyklės kritusi smiltviščių pora buvo iškepta ant iešmo; balandžių kiaušiniai buvo lengvai įskelti ir su visais lukštais sudėti tiesiai į laužą. Sočius pusryčius papildė sėkmingai surasta švilpiko slėptuvė, pilna puikiausių pavasarinių gumbasvogūnių. Tiesiai po žmonių miego kailiais buvo urvelis, kupinas saldžių ir krakmolingų daržovių, kurias mažasis gyvūnėlis surinko kiek anksčiau, kai panašūs į šaknis gumbasvogūniai buvo patys geriausi. Žmonės juos išsivirė su riebiais pinijų riešutais: iš kankorėžių riešutėliai buvo iškratyti pakaitinus lauže, o paskui akmenimis suskaldyti. Pusryčius užbaigė saujelė šviežių, jau prinokusių gervuogių.

Palikę užlietą slėnį Aila ir Jondalaras toliau traukė į pietus, kiek sukdami vakarų kryptimi, ir pamažu artėjo prie kalnyno. Nors jis nebuvo ypač aukštas, didesnes viršūnes nuolat dengė sniegas, dažnai gaubė miglos ir debesys.

Jie buvo pietinėje šalto žemyno srityje, ir pievos pobūdis vos pastebimai pasikeitė. O šaltose lygumose klestinčių gyvūnų įvairovę lėmė ne tiesiog gausybė žolės ir žydinčių augalų: skirtingų rūšių gyvūnai mito skirtingais augalais, kitaip migravo, buvo pasiskirstę teritorijomis bei atkeliaudavo

skirtingais sezonais, tad šitaip prisidėjo prie gyvenimo gerovės. Kaip ir vėlesniais laikais didžiosiose pusiaujo lygumose toli į pietus – vieninteleje vietoje, kuri nors kiek atitiks gilaus ledynmečio stepių turtingumą, – didelė gyvūnų gausa ir įvairovė buvo įmanoma todėl, kad produktyvia žeme jie visi dalijosi sudėtingais ir kiekvienai rūšiai tinkamais būdais.

Kai kurie gyvūnai mito tik tam tikrais augalais arba kai kuriomis jų dalimis; kiti tuos pačius augalus rupšnojo skirtingų išsivystymo stadijų; buvo tokių, kurie maitinosi ten, kur nėjo kiti gyviai, kartais atklysdavo praėjus kitiems žolėdžiams arba tiesiog migravo. Įvairovė išliko todėl, kad vienos gyvūnų rūšies mitybos ir gyvenimo įpročiai derėjo arba papildė kitų rūšių gyvūnų gyvenimo ypatumus.

Gauruotiesiems mamutams reikėjo didelių kiekių skaidulinio maisto, šiurkščių žolių, stiebų ir viksvų, todėl jie buvo linkę klampoti giliu sniegu, pelkėmis ar kiminų pievomis, laikėsi tvirtos, nuo vėjo neapsaugotos žemės šalia ledynų. Ilgas jų migracijos kelias ėjo palei ledo sieną, į pietus jie pajudėdavo tiktai pavasarį ir vasarą.

Stepių arkliukams taip pat reikėjo daug ėdesio; kaip mamutai, jie greitai virškino šiurkščius stiebus ir žoles, bet buvo išrankesni, teikė pirmenybę įvairiausioms vidutinio aukščio žolėms. Jie galėjo prakasti sniegą, kad surastų maisto, bet taip išeikvodavo daugiau energijos negu įgydavo paėdę, be to, jiems buvo sunku keliauti gausiau pasnigus. Jie negalėjo ilgai klampoti giliu sniegu ir teikė pirmenybę kietiems paviršiams, vėjuotoms lygumoms.

Kitaip nei mamutai ir arkliai, bizonai ieškojo lapų ir žolės, turinčios daugiau baltymų, jie buvo linkęs rinktis trumpą žolę, vidutinių ir aukštažolių pilnose pievose misdavo tik atsiradusiais šviežiais ūgliais. O vasarą vyko svarbus, tegu ir netyčinis, bendradarbiavimas. Arkliai savo dantimis kaip sodininko žirklėmis nukąsdavo per kietus stiebus. Arkliams nugremžus stiebus, tankiai įsišaknijusios žolės greitai ataugdavo. Pasibaigus arklių migracijai dažniausiai po kelių dienų pasirodydavo gigantiški bizonai, kurie mėgo jaunus ūglius.

Žiemą bizonai pajudėdavo į pietines sritis, kuriose vyravo permainingi orai ir iškrisdavo daugiau sniego; žemaūgės žolės lapai ten išlikdavo drėgni ir šviežesni negu sausose šiaurinėse lygumose. Bizonai puikiai gebėjo, nosimi nužėrę sniegą, susirasti taip mėgstamo prie pat žemės esančio maisto, tačiau snieguotose pietų stepėse slypėjo ir pavojai.

Sunkūs, tankūs bizonų ir kitų gauruotų gyvūnų, žiemą migruojančių į pietus, kailiai, saugoję santykinai sausame šaltyje, net ir pietuose, kur iškrisdavo daugiau sniego, kėlė pavojų ar net galėjo pražudyti šaltame ir drėgname klimate, dažnai kaitaliojantis šaltam orui ir atodrėkiams. Kailiui per atodrėkį permirkus, gyvūnai galėdavo mirtinai sušalti staiga atšalus, ypač jei speigas užklupdavo juos sugulusius ant žemės. Ilgi kailio plaukai greitai suledėdavo, ir gyvūnai nepajėgdavo pakilti nuo žemės. Pernelyg gilus sniegas ar ledo pluta ant sniego paviršiaus taip pat galėjo būti lemtinga, kaip ir žiemos pūgos ar plonas užutėkių ledas, ant kurio lengva įlūžti.

Muflonai ir saigos taip pat mito augalais, prisitaikiusiais prie itin sausų sąlygų: smulkiomis žolelėmis ir prie pat žemės augančiais trumpakočiais lapiniais augalais. Kitaip nei bizonai, saigos prastai jautėsi ant nelygaus grunto arba giliame sniege, kur negalėdavo gerai šokinėti. Tai buvo greiti tolimų distancijų bėgikai, galintys aplenkti grobuonis tiktai tvirtose, lygiose, vėjuotose stepėse. Kita vertus, muflonai, arba laukinės avys, buvo patyrę alpinistai ir pasinaudodavo stačia vietove pabėgti nuo plėšrūnų, bet negalėjo prasikasti pro sniego pusnis. Jie teikė pirmenybę vėjo taršomoms, uolingoms aukštumoms.

Muflonams giminingos gemzės ir kalnų ožkos aplinką dalijosi pagal aukštį arba vietovės ir peizažo skirtumus: laukinės ožkos rinkdavosi aukščiausią sritį su stačiausiomis uolomis, o vos žemesnėse kalvose apsigyvendindavo mažesnės ir labai vikrios gemzės. Apačia likdavo muflonams. Vis dėlto visų šių gyvūnų galėjai sutikti griovų išraižytose, sunkiai prieinamose vietovėse ir net žemiausiose sausose stepėse, nes jie visi buvo prisitaikę prie sauso šalčio.

Avijaučiai taip pat panėšėjo į ožius, nors buvo didesni, su sunkiais dvigubais kailiais, kurie priminė gauruotųjų mamutų ir raganosių kailį. Dėl šios ypatybės jie atrodė aukštesni ir labiau panašūs į jaučius. Jie be perstojo kramsnojo žemus krūmus ir viksvas, buvo ypač prisitaikę gyventi šalčiausiose srityse, pirmenybę teikė nepaprastai šaltoms, vėjuotoms, atviroms lygumoms šalia ledyno. Avijaučiai vasarą numesdavo pavilnę, tačiau labai nemėgo pernelyg įšilusio oro.

Milžiniški šiaurės elniai atviruose plotuose laikėsi bandomis. Dauguma kitų rūšių elnių maitinosi medžių lapais. Vienišų miško briedžių pasitaikydavo retai. Jie mėgo vasarinius lapuočių medžių lapus, sultingas

plūdenas ir kitus pelkių bei ežerų augalus. Savo plačiomis kanopomis ir ilgomis kojomis jie galėjo įveikti klampias, pelkėtas užliejamas žemumas. Žiemą jie išgyvendavo ėsdami sunkiau virškinamą žolę ar šakeles aukštų gluosnių, kurie augo upės slėnių žemumose; dėl ilgų, platėjančiomis kanopomis kojų jie lengvai judėjo per vėjo pustomą sniegą.

Šiaurės elniai geriausiai jautėsi žiemą. Jie mito kerpėmis, augusiomis ant nederlingo dirvožemio ir uolų. Mėgstamus augalus jie galėjo užuosti net per sniegą, iš labai toli, o kanopomis galėdavo prasikasti gilų sniegą. Vasarą šiaurės elniai mito ir žole, ir krūmokšnių lapais.

Briedžiai ir šiaurės elniai pavasarį ir vasarą teikė pirmenybę alpinėms pievoms ar žolingoms aukštumoms, bet ganydavosi žemėliau nei avys. Briedžiai noriau ėsdavo žolę nei krūmus. Asilai ir kulanai nuolat rinkosi sausas aukštesnes kalvas, o bizonai laikėsi truputį žemiau, nors ir užsiropšdavo aukščiau negu arkliai, kurie ganydavosi įvairesnėse vietovėse negu mamutai ar raganosiai.

Tos pirmykštės lygumos su turtingomis ir įvairiomis pievomis padėjo be vargo išgyventi gyvūnijai. Vėliau jokia viena vieta žemėje nė iš tolo joms neprilygs. Sausas, šaltas aukštikalnių klimatas buvo kiek kitoks. Kalnuose gyvenančios avys, ožkos ir antilopės nuklysdavo ir į žemesnes teritorijas, bet žemumų klimatui pasikeitus didelės lygumų gyvūnų bandos negalėjo egzistuoti stačiose, uolingose aukštikalnėse.

Šlapios ir trapios šiaurinės pelkės buvo per drėgnos, kad jose augtų daug žolės. Dėl šykštaus, rūgštaus dirvožemio augalai gamindavo toksinus, tad šių vietovių nenuganydavo didžiulės žolėdžių bandos, galinčios sunaikinti tokią trapią, lėtai vešinčią augmeniją. Vos kelių rūšių skurdžiais, mažai maistingųjų medžiagų turinčiais augalais daugybė žolėdžių nebūtų pramitę; ėdesio nepakako. Ten gyventi galėjo tik plačiakanopiai, tokie kaip šiaurės elniai. Didžiuliai sunkiasvoriai gyvūnai didelėmis, trumpomis, storomis kojomis ar greiti bėgikai siauromis, dailiomis kanopėlėmis klimpdavo minkštoje, šlapioje žemėje. Jiems reikėjo tvirto, sauso ir kieto pagrindo.

Vėliau žolėtose šiltesnių, nuosaikesnio klimato sričių lygumose išsivystė aiškios labiau ribotos augmenijos juostos, kurias reguliavo temperatūra ir klimatas. Vasarą augmenijos įvairovė buvo per menka, žiemą – per daug sniego. Sniege klimpdavo gyvūnai, kuriems reikėjo tvirto pagrindo,

daugelis neįstengdavo pro pusnis pasiekti maisto. Elniai galėjo gyventi miškuose, kur sniegas gilus, bet tik dėl to, kad skabė medžių lapus ir šakelių viršūnes; šiaurės elniai galėjo prasikasti per sniegą ir pasiekti kerpes, kuriomis maitinosi žiemą. Bizonai ir taurai išliko, tačiau jų bandos gerokai sumenko. Kitų gyvūnų, tokių kaip arkliai, sumažėjo susitraukus ganymuisi tinkamiems plotams.

Būtent unikalus visų elementų derinys ledynmečio stepėse leido tarpti tokiai gausai, ir viskas buvo būtina, įskaitant spiginantį šaltį, džiovinančius vėjus ir patį ledą. Didiesiems ledynams iš žemesnių platumų atsitraukus į poliarines sritis, pasitraukė ir didžiulės žolėdžių bandos, gigantiškų gyvūnų sumažėjo arba jie visiškai dingo iš pasikeitusios žemės, kuri nebegalėjo jų išmaitinti, plotų.

Pražuvusi mėsos dėžutė ir ilgieji basliai nėjo Ailai iš galvos. Jie buvo ypač naudingi, beveik būtini ilgoje jų laukiančioje kelionėje. Aila norėjo juos pakeisti kitais, tačiau tam reikėjo gana daug laiko. Moteris žinojo, kad Jondalaras nekantrauja judėti pirmyn.

O Jondalaras nerimavo dėl šlapios palapinės – kokia jau ten iš jos pastogė. Be to, šitaip sulankstytos ir kietai supakuotos šlapios odos galėjo pradėti pūti. Jas derėjo patiesti išdžiūti ir netgi džiūstančias vėl išdirbti, kad išliktų lanksčios, nors pirmiau jas apdirbant buvo panaudoti lankstumo suteikiantys dūmai. Jis buvo įsitikinęs, kad tai užtruktų ilgiau nei dieną.

Popietę jie priartėjo prie gilios kitos didelės upės vagos, lygumą skyrusios nuo kalnų. Stovėdami ant atviros stepės plynaukštės virš plataus slėnio su plačiu, greitai srūvančiu vandenkeliu, žmonės gerai matė kitą upės pusę. Jos prieškalnės buvo išvagotos daugybės išdžiūvusių, po potvynių likusių siaurų tarpeklių ir daubų, taip pat galybės upės intakų. Šita upė buvo vienas pagrindinių kanalų, kuriuo į vidinę jūrą sruvo rytinės kalnų pusės vandenys.

Keliautojai apsuko stepės plynaukštės kampą ir šlaitu nujojo žemyn. Aila prisiminė teritoriją aplink Liūto stovyklą, nors griovų labiau išraižytas peizažas kitapus upės buvo kitoks. Šioje pusėje ji matė tokias pačias gilias daubas, lioso dirvoje įrėžtas lietaus ir tirpstančio sniego, ir aukštą žolę, kuri taip ir sudžiūdavo. Salpos apačioje pavieniai maumedžiai ir pušys buvo išsimėtę tarp lapuočių krūmų, švendrų guotų, aukštų nendrių ir meldų, žyminčių upės kraštą.

Pasiekė upę žmonės sustojo. Pagrindinė srovė buvo plati ir gili, patvinusi nuo neseniai praūžusių liūčių. Keliautojai nė iš tolo nenutuokė, kaip reikės per ją persikelti. Teks ką nors sugalvoti

– Blogai, kad neturime valties, – pasakė Aila, galvodama apie oda aptrauktus apskritus laivelius, kuriais Liūto stovyklos žmonės kirsdavo upę šalia namų.

– Tu teisi. Tikriausiai mums jau reikėtų kokios valtelės, kad galėtume persikelti visko nesušlapinę. Nepamenu, kad būtų tiek bėdos kertant upes, kai keliavau su Tonolanu. Sukraudavome savo mantą ant poros rąstų ir perplaukdavome, – pasakė Jondalaras. – Tikriausiai neturėjome tiek daug daiktų, tik kiekvienas po kuprinę. Tik tiek ir galėjome nešti. Turėdami arklius galime pasiimti daugiau, bet tada ir rūpesčių prisideda.

Aila pajojėjo pasroviui, kad įvertintų padėtį, ir pastebėjo guotą aukštų, plonų beržų, augančių šalia vandens. Vieta atrodė tokia pažįstama, kad Aila beveik tikėjosi pamatyti ilgą, pusiau požeminį Liūto stovyklos būstą, įsiterpusį šlaito šone už upės terasos, su šonuose augančia žole, suapvalintu stogu ir tobulai simetriškomis įėjimo arkomis, kurios ją taip nustebino pirmą kartą pamačius. O kai ji iš tikrųjų pamatė tokią arką, ją apėmė klaikus jausmas, per visą nugarą nubėgo šiurpuliai.

– Jondalarai! Pažiūrėk!

Jis pakėlė akis ir pažvelgė į šlaitą, kur rodė Aila. Ten pamatė ne vieną, bet kelis tobulai simetriškus arkinius ėjimus, kiekvienas vedė į apvalų, kupolo formos statinį. Abu nulipo nuo arklių ir, susiradę kelelį, nuo upės vedusį į viršų, nuėjo į stovyklą.

Aila labai troško susitikti su čia gyvenančiais žmonėmis. Ji suprato, kaip ilgai nesimatė ir nesikalbėjo su niekuo kitu, išskyrus Jondalarą. Deja, stovykla buvo tuščia, o į žemę tarp dviejų išlenktų mamutų ilčių, kurių galiukai buvo sujungti viršuje ir suformavo arkinį įėjimą į vieną iš būstų, buvo įsodinta maža raižytos mamuto ilties moters figūrėlė su putlia krūtine ir klubais.

– Jie išėjo, – pasakė Jondalaras. – Paliko Doni nameliams saugoti.

– Tikriausiai medžioja, vasaros susirinkime arba kur svečiuojasi, – atsiliepė Aila, tikrai nusivylusi, kad žmonių nėra. – Negerai. Taip tikėjausi ką nors susitikti.

Moteris apsisuko eiti.

– Palauk, Aila. Kur eini?

– Atgal prie upės, – suglumusi atsakė ji.

– Bet tai puiku, – pasakė Jondalaras. – Galime čia pasilikti.

– Jie paliko Mutą, Doni, kad saugotų jų namelius. Motinos dvasia juos saugo. Mes negalime pasilikti ir sutrikdyti jos dvasios. Tai gali mums atnešti nelaimę, – pareiškė Aila puikiai suprasdama, kad ir Jondalaras tai žino.

– Galime pasilikti, jei reikia. Tik negalime paimti nieko, ko mums nereikia. Tai visai suprantama. Aila, mums reikia pastogės. Mūsų palapinė permirkusi. Reikia ją išdžiovinti. Kol lauksime, galime pamedžioti. Jei nudėsime tinkamą gyvūną, iš jo odos galėsime pasidaryti valtelę ir persikelti per upę.

Ailos rūpesčio raukšles lėtai pakeitė šviesi šypsena, nes ji suvokė Jondalaro žodžių reikšmę ir suprato minčių potekstę. Jiems tikrai reikėjo kelių dienų, kad atsigautų nuo vos neištikusios katastrofos ir pasigamintų naujų reikalingų daiktų.

– Gal prasimanytume pakankamai odos ir pasidarytume naują dėžutę, – tarstelėjo ji. – Kai odą išvalai ir nuo jos nugrandai plaukus, žaliaminė oda netrunka sukietėti. Tai užtrunka ne ilgiau negu reikia mėsai išdžiovinti. Tereikia ją ištempti ir palikti, kad sukietėtų, – moteris žvilgtelėjo žemyn į upę. – Tik pažvelk į tuos beržus štai ten. Manau, iš kai kurių galėčiau padaryti puikiausius baslius. Jondalarai, tu teisus. Mes turime pasilikti čia kelioms dienoms. Motina supras. Be to, atsidėkodami čia gyvenantiems žmonėms už naudojimąsi jų stovykla galėsime palikti truputį džiovintos mėsos, jei tik pavyks medžioklė. Kuriame namelyje apsistosime?

– Prie mamuto židinio, kur paprastai apsistoja svečiai.

– Manai, kad čia yra mamuto židinys? Tai yra, manai, kad čia mamutojų stovykla? – paklausė Aila.

– Aš nežinau. Tai nėra viena didelė žeminė, kurioje gyvena visi žmonės, kaip kad Liūto stovykloje, – pasakė Jondalaras, žiūrėdamas į grupę septynių apskritų būstų, apkrėstų lygiu sukietėjusiu žemių ir upės molio sluoksniu. Tai buvo ne vienas didelis, ilgas daugeliui šeimų skirtas namas, kaip kad tas, kuriame jie gyveno žiemą, – šioje vietoje arti vienas kito buvo pastatyti keli mažesni būstai. Tai buvo gyvenvietė, daugiau ar mažiau susijusių šeimų bendruomenė.

– Ne, tai panašiau į Vilko stovyklą, kurioje vyko vasaros susirinkimas, – pastebėjo Aila, sustojusi prieš įėjimą į vieną iš mažų būstų. Ji vis dar nedrįso nustumti sunkios užuolaidos ir be kvietimo įeiti į nepažįstamų žmonių namus, nepaisant visuotinai priimtino papročio – savitarpio pagalbos kilus būtinybei.

– Kai kurie jaunesni žmonės vasaros susirinkime tvirtino, kad dideli namai yra nepatogūs, – pareiškė Jondalaras. – Jiems labiau patiktų atskiri nameliai vienai ar dviem šeimoms.

– Turi omenyje, kad jie norėtų gyventi savarankiškai? Vienas namelis vienai ar dviem šeimoms? Žiemos stovyklai? – pasitikslino Aila.

– Ne, – atsakė Jondalaras. – Niekas nenorėtų gyventi vienas visą žiemą. Niekada nepamatysi tik vieno iš tokių mažų namelių pastatyto atskirai; visada jų būna bent jau penki ar šeši, kartais daugiau. Tai buvo tik išsakyta mintis. Žmonės, su kuriais aš kalbėjausi, manė, kad lengviau pastatyti mažesnį namelį naujai šeimai ar dviem negu grūstis į vieną didelę žeminę, kol teks statytis kitą. Bet jie norėjo statytis šalia savo šeimų, pasilikti savo stovyklose, užsiimti bendra veikla, kartu valgyti maistą, kurį drauge rinko ir kaupė žiemai.

Jis nustūmė sunkią odą, kabančią nuo įėjimą formuojančių sujungtų ilčių, pasilenkė ir įėjo į vidų. Aila atsitraukė ir prilaikė užuolaidą, kad į vidų patektų nors kiek šviesos.

– Ką manai, Aila? Ar atrodo kaip mamutojų namelis?

– Gali būti. Sunku pasakyti. Atsimeni tą sangėjų stovyklą, kurioje sustojome pakeliui į vasaros susirinkimą? Ji nedaug tesiskyrė nuo mamutojų stovyklos. Jų papročiai galbūt kiek kitokie, tačiau daugeliu atžvilgių jie panėšėjo į mamutų medžiotojus. Mamuta sakė, kad net laidotuvių ceremonija buvo labai panaši. Jis manė, kad kažkada jie buvo giminingi mamutojams. O aš pastebėjau, kad jų puošybos raštai ne tokie patys, – ji patylėjo bandydama prisiminti kitus skirtumus. – Ir kitokie kai kurie iš jų drabužių – kaip kad ta graži mirusios mergaitės skraistė, suvelta iš mamutų ir kitokios vilnos. Vis dėlto net mamutojų stovyklos skiriasi. Nezė visada suprasdavo, kas iš kokios stovyklos, vien tik iš menkų tunikų raštų stiliaus ir formos pakeitimų, kurių aš nė nepastebėdavau.

Pro įėjimo angą sklindant šviesai buvo aiškiai matyti pagrindinės laikančiosios konstrukcijos. Namelio karkasas nebuvo medinis, nors svar-

biausiose vietose buvo įsmeigti keli beržų basliai; jis buvo pastatytas iš mamutų kaulų. Dideli, tvirti didžiulių gyvūnų kaulai buvo gausiai randama ir prieinamiausia statybinė medžiaga stepėse, kuriose medžių beveik nebuvo.

Mamutojai statyboms naudojo toli gražu ne vien savo sumedžiotų mamutų kaulus. Didžioji dalis kaulų buvo gyvūnų, kurie nugaišo dėl natūralių priežasčių. Kaulus žmonės rinkdavo visur, kur tik pasitaikydavo jų rasti: stepėse arba, dažniausiai, sąnašų krūvose, kurias ištvinusios upės atplukdydavo iki vagos linkių ar natūralių užtvarų, išmesdavo į krantą, kaip ir medžius. Nuolatinės žiemos pastogės dažnai buvo statomos upių terasose netoli tokių sąnašų krūvų, nes mamutų kaulai ir iltys buvo sunkūs.

Paprastai vienam kaului pakelti reikėdavo kelių žmonių, ir niekas nenorėjo nešti jų labai toli; bendras mamutų kaulų, panaudotų vienam mažam nameliui pastatyti, svoris buvo du trys tūkstančiai ar dar daugiau svarų. Tokios pastogės viena šeima nepastatytų, reikėjo bendruomenės pastangų. Statybai vadovavo žinių ir patirties turintis žmogus, o organizuodavo gebantis bendram darbui įkvėpti genties narys.

Vieta, kurią mamutojai vadino stovykla, buvo nuolatinė gyvenvietė, o čia gyvenantys žmonės nebuvo klajokliai, sekiojantys paskui migruojančius medžiojamus gyvūnus, bet sėslūs medžiotojai ir rinkėjai. Vasarą stovyklą trumpam galima būdavo palikti tuščią, jei gyventojai išeidavo medžioti ar rinkti maisto, kurį parsinešdavo į stovyklą ir laikydavo greta esančiose saugyklų duobėse, arba aplankyti šeimos bei draugų kitose gyvenvietėse, drauge apsikeisti nuogirdomis ir prekėmis. Vis dėlto tai buvo nuolatiniai namai.

– Nemanau, kad būtent šis yra mamuto židinys, ar kad ir kaip tą židinį žmonės vadintų, – pasakė Jondalaras, nuleisdamas užuolaidą sau už nugaros. Pakilo dulkių debesis.

Aila patiesino mažą moters figūrėlę, kuriai vietoj kojų buvo išskaptuotas kaištis, kad galėtum įsmeigti į žemę ir palikti saugoti įėjimą, ir paskui Jondalarą nuėjo į kitą namelį.

– Šitas turbūt yra vado arba mamutos namelis, o galbūt abiejų, – tarė Jondalaras.

Aila pastebėjo, kad šitas namelis buvo truputį didesnis, moters figūrėlė priekyje šiek tiek sudėtingesnė, ir pritariamai linktelėjo.

– Manau, mamutos, jei jie mamutojai arba į juos panašūs. Ir Liūto stovyklos vado, ir vadės židiniai buvo mažesni negu Mamutos, tačiau prie jo buvo kviečiami svečiai ir šiaip visi susirinkdavo.

Jie abu stovėjo prie įėjimo laikydami užuolaidą ir laukė, kol akys apsipras su blankesne šviesa viduje. Viduje suspindo du maži žibintai. Vilkas suurzgė, o Aila užuodė erzinantį kvapą.

– Neik, Jondalarai! Vilke, pasilik! – sukomandavo ji, ženklą parodydama ir ranka.

– Kas ten, Aila? – pasiteiravo Jondalaras.

– Neužuodi? Viduje yra gyvūnas, kažkoks, kuris stipriai dvokia, tikriausiai barsukas. Jei jį išgąsdinsime, jis paskleis baisų dvoką, kurio kvapas išliks ilgai. Negalėsime pasinaudoti šiuo nameliu, ir žmonės, kurie čia gyvena, turės bėdų, kol atsikratys to kvapo. Jondalarai, jei prilaikysi užuolaidą, gal jis pats išeis. Jie kasa urvus ir nemėgsta šviesos, nors kartais medžioja dieną.

Vilkas pradėjo dar dusliau ir grėsmingiau urgzti, buvo akivaizdu, kad jis baisiausiai nori pulti prie tos keistos būtybės. Kaip ir dauguma kiauninių šeimos atstovų, barsukas užpuoliką galėjo apipurkšti tikrai stipriu ir gaižiu išangės liaukų skysčiu. Aila mažiausiai norėjo, kad šalia sukiotųsi Vilkas, dvokiantis tuo stipriu muskuso kvapu, tačiau nebuvo tikra, kaip ilgai pavyks žvėrį sulaikyti. Jei barsukas greitai neišeis, ji turės panaudoti drastiškesnį būdą atsikratyti gyvūno.

Barsukas savo mažutėmis ir nepastebimomis akutėmis nieko gerai neįžiūrėjo, bet dėmesingai stebėjo atvirą angą. Kai tapo akivaizdu, kad jis neketina niekur nešdintis, Aila paėmė svaidyklę, kurią buvo apsivyniojusi aplink galvą, o iš prie juosmens kabančio kapšelio išsiėmė akmenuką. Moteris akmenį įdėjo į svaidyklės kišenėlę, nusitaikė į šviesą atspindinčius taškelius ir greitu, įgudusiu judesiu sviedė akmenį. Pasigirdo dunkstelėjimas, ir du maži žibintai užgeso.

– Atrodo, pataikei, Aila! – šūktelėjo Jondalaras, tačiau prieš įeidami į namelį abu dar kurį laiką laukė, kad įsitikintų, jog niekas nejuda.

Įėję į namelį, žmonės liko priblokšti. Ant žemės su kruvina žaizda galvoje tysojo gana didelis gyvūnas, trijų pėdų nuo nosies iki uodegos galiuko, bet buvo ganėtinai aišku, kad kurį laiką jis praleido būsto viduje niokodamas viską, ką tik galėjo surasti. Namelyje buvo tikras jovalas! Stipriai

suplūkta asla subraižyta, priknaisiota duobių, kai kuriose pūpsojo gyvūno išmatos. Ant grindų patiesti austiniai kilimėliai buvo suplėšyti į skutus, sunaikintos ir įvairios austinės talpyklos. Odos ir kailiai ant aukštesnių guolio platformų buvo apkramtyti ir suplėšyti, visur skraidė plunksnos, vilna ir žolės, kurių buvo prikimšti čiužiniai. Buvo išknaisiota net tankiai suplūkta sienos dalis; barsukas pasidarė savo įėjimą.

– Tik pažiūrėk! Visai nenorėčiau grįžusi rasti viską šitaip sujaukta, – pasipiktino Aila.

– Visada pavojinga palikti vietą tuščią. Motina nesaugo namelio nuo kito savo kūrinio. Jos vaikai turi tiesiogiai kreiptis į gyvūno dvasią, o su šio pasaulio gyvūnais tvarkytis savarankiškai, – pasakė Jondalaras. – Galbūt galėtume šitą namelį kiek aptvarkyti, nors ir nesugebėsime atlyginti visų nuostolių.

– Ketinu nudirti tam barsukui kailį ir palikti šeimininkams, kad jie žinotų, kas visa tai padarė. O kailį jie kaip nors panaudos, – pasakė Aila ir stvėrusi gyvūną už uodegos ištempė į lauką.

Geresnėje šviesoje ji apžiūrėjo pilką žvėries nugarą su kietais apsauginiais plaukeliais, tamsesnę papilvę ir savitą juodais ir baltais dryžiais snukį, – tai iš tikrųjų buvo barsukas. Prapjovusi gerklę aštriu titnago peiliu moteris paliko žvėrelį lauke nukraujuoti. Tada sugrįžo į žeminę, bet prieš įeidama akimirką stabtelėjo ir nužvelgė gretimus kupolo formos būstus. Ji pabandė įsivaizduoti, kaip sektųsi susipažinti su čia gyvenančiais žmonėmis, ir pajuto stiprų apgailestavimą, kad jie išėję. Be kitų žmonių gyvenimas yra labai vienišas. Ji netikėtai pasijuto labai dėkinga už Jondalarą ir minutėlę stovėjo kone užvaldyta meilės jam.

Suėmusi ant kaklo kybantį amuletą Aila užčiuopė raminamus daiktus, slypinčius puošniame odos kapšelyje, ir ėmė galvoti apie savo totemą. Moteris apie ją saugančią urvinio liūto dvasią nebegalvojo tiek daug, kiek anksčiau. Tai buvo genties dvasia, nors Mamuta sakė, kad jos totemas visada bus su ja. Kalbėdamas apie dvasių pasaulį Jondalaras visada paminėdavo Didžiąją Motiną Žemę, ir ji dabar, pamokyta Mamutos, dažniau galvojo apie Motiną, bet visada juto, kad būtent jos urvinis liūtas atnešė jai Jondalarą, ir norėjo susisekti su savo totemo dvasia.

Pasitelkusi senovinę šventą, bežadę rankų ženklų kalbą, kuri buvo naudojama kreipiantis į dvasių pasaulį bei norint susikalbėti su kitomis

gentimis, kurių keli sakytiniai kasdieniai žodžiai ir bendresni rankų ženklai buvo kitokie, Aila užsimerkė ir nukreipė mintis į savo totemą:

– Didžiojo urvinio liūto dvasia, – gestikuliavo ji, – ši moteris yra dėkinga, kad buvo pripažinta tavęs verta; dėkinga, kad ją pasirinko galingasis urvinis liūtas. Šamanas visada sakydavo šiai moteriai, kad su galinga dvasia sudėtinga gyventi, bet visada verta. Šamanas buvo teisus. Nors kartais teko sudėtingi išbandymai, dovanos atitiko jų sunkumą. Ši moteris yra labiausiai dėkinga už vidines dovanas, mokymosi ir supratimo dovanas. Ši moteris taip pat dėkinga už vyrą, kurį didžiojo totemo dvasia jai atvedė ir kuris vedasi šią moterį į savo namus. Vyras nepažįsta genties dvasių ir visiškai nesupranta, kad jį taip pat pasirinko didžiojo urvinio liūto dvasia, bet ši moteris yra dėkinga, kad jis taip pat buvo pripažintas vertu, – ji jau norėjo atsimerkti, paskui persigalvojo. – Didžiojo urvinio liūto dvasia, – tęsė Aila mintimis ir tyliąja kalba, – šamanas pasakė šiai moteriai, kad totemo dvasia visada nori namų, vietos sugrįžti, kur yra laukiama ir nori pasilikti. Ši kelionė pasibaigs, bet vyro žmonės nepažįsta genties totemų dvasių. Naujieji šios moters namai nebus tokie patys, bet vyras gerbia dvasią kiekvieno gyvūno, ir vyro žmonės turi pažinti ir pagerbti urvinio liūto dvasią. Ši moteris sakys, kad didžiojo urvinio liūto dvasia visada bus laukiama ir visada turės vietą ten, kur bus laukiama ši moteris.

Atsimerkusi Aila pamatė ją stebintį Jondalarą.

– Atrodei užsiėmusi... – tarstelėjo jis. – Nenorėjau trukdyti.

– Aš buvau... galvojau apie savo totemą, savo urvinį liūtą, – paaiškino Aila, – ir tavo namus. Aš tikiuosi, kad jie bus... kad jam ten bus jauku.

– Gyvūnų dvasios visai patogiai jaučiasi šalia Doni. Didžioji Žemė Motina sukūrė ir pagimdė juos visus. Apie tai pasakoja legendos, – paaiškino vyras.

– Legendos? Istorijos apie ankstesnius laikus?

– Manau, galima pasakyti, kad tai istorijos, bet jos pasakojamos tam tikru būdu.

– Ir gentis turėjo legendų. Man patiko, kaip Darvas jas pasakodavo. Šamanas pavadino mano sūnų pagal vieną mano mėgstamiausių pasakojimų, „Legendą apie Durką“, – prisiminė Aila.

Jondalaras akimirką buvo nustebęs, o paskui negalėjo patikėti, kad genties žmonės, plokščiagalviai, galėjo turėti legendų ir istorijų. Jam vis

dar buvo sudėtinga įveikti tam tikras įsisenėjusias nuostatas, su kuriomis užaugo, bet jis jau pradėjo suprasti, kad tie žmonės kur kas sudėtingesni, nei jis manė anksčiau. Taigi kodėl jie negalėtų turėti legendų ir istorijų?

– Ar moki kokių nors Žemės Motinos legendų? – pasiteiravo Aila.

– Na, man regis, atsimenu vienos dalį. Jos pasakojamos taip, kad būtų lengviau atsiminti, bet tiktai viena ypatinga zelandonė moka jas visas, – Jondalaras kiek patylėjo bandydamas prisiminti, paskui pradėjo monotoniškai kalbėti:

Jos gimdymo vandenys siūbtelėję pripildė upes ir jūras,
Paskui užliejo žemę ir pažadino medžius.
Iš kiekvieno išlieto lašo kilo nauja žolė,
kol žalumos daigai užpildė visą žemę.

Aila šypsojosi.

– Tai nuostabu, Jondalarai! Istorija pasakojama nuostabiai, jausmingai, puikiai skamba, kiek primena mamutojų giesmių ritmus. Labai lengva ją atsiminti.

– Tai dažnai dainuojama. Skirtingi žmonės kartais apie tą patį dalyką kuria skirtingas dainas, bet žodžiai daugiausia lieka tokie patys. Kai kurie žmonės gali išdainuoti visą istoriją, su visomis legendomis.

– Moki daugiau?

– Nedaug. Girdėjau visa tai, ir apskritai daug žinau apie praeitį, bet žodžiai yra ilgi, reikia daug atsiminti. Pirma dalis yra apie vienišą Doni, kuri pagimdo saulę, Balį, „didįjį Motinos džiaugsmą, skaisčiai švytintį berniuką“, paskui pasakojama, kaip ji praranda jį ir vėl tampa vieniša. Mėnulis Lumi yra jos mylimasis, bet ir jį ji sukūrė. Ta istorija yra daugiau moters legenda; ji pasakoja apie mėnulio laiką ir tapsmą moterimi. Yra kitų legendų apie tai, kaip ji pagimdo visas gyvūnų dvasias, ir moters dvasią, ir vyro dvasią visiems žemės vaikams.

Tada kiauktelėjo Vilkas. Jo amsėjimas prašant dėmesio pasiekdavo tikslą, ir tai padrąsino žvėriuką neatsisakyti lojimo ir gerokai paūgėjus. Aila su Jondalaru pažvelgė ta kryptimi ir pamatė Vilko susijaudinimo priežastį. Apačioje, mažai miškingoje, žolėmis apaugusioje didelės upės salpoje, styrinėjo nedidelė taurų banda. Laukiniai galvijai buvo didžiuliai, su masyviais ragais ir gauruotu kailiu, daugiausia vientiso rausvo atspalvio,

bet tokio sodraus, kad atrodė beveik juodi. Bandoje buvo pora gyvūnų, kurie puikavosi dideliais baltais taškais ant kailio, pirmiausiai aplink snukį ir ant krūtinės, – tai buvo tarp taurų retkarčiais pasireiškiantys švelnūs genetiniai nukrypimai.

Beveik tuo pačiu metu Aila su Jondalaru susižvalgė, išmanančiai susilinksėjo ir pašaukė arklius. Skubiai nuėmę ir nunešę į namelį nešulių krepšius jie pasiėmė iečių mėtykles su ietimis ir raiti patraukė link upės. Prisiartinęs prie besiganančios bandos, Jondalaras sustojo įvertinti padėties. Jis mąstė, kaip geriausia elgtis. Aila taip pat sustojo, leidosi vyro vadovaujama. Ji pažino mėsėdžius gyvūnus, ypač mažesnius, nors tarp jos aukų buvo tokių didelių gyvūnų kaip lūšys ir tikrai galingos urvinės hienos; kažkada su ja gyveno liūtas, o dabar vilkas, bet ji gerai neišmanė žolėdžių, kuriuos paprastai medžiodavo maistui, elgsenos. Nors ji sugalvojo savo būdus jiems medžioti, kai gyveno viena, Jondalaras užaugo juos medžiodamas ir turėjo daug daugiau patirties.

Galbūt todėl, kad buvo nusiteikusi bendrauti su savo totemu ir dvasių pasauliu, stebėdama bandą Aila juto keistą dvasinę būseną. Atrodė pernelyg didelis sutapimas, kad kaip tik tuo metu, kai jie nusprendė, kad Motina neprieštaraus, jei jie kelias dienas pasiliks namelyje, susitvarkys ir atnaujins daiktus, sumedžios gyvūną su tvirta oda ir daug mėsos, netikėtai pasirodė taurų banda. Aila svarstė, ar tai ženklas, ar Motinos, o gal jos totemo dovana, kad jie buvo čionai atvesti.

Vis dėlto tai nebuvo pernelyg neįprasta. Visus metus, ypač šiltesniu sezonu, įvairūs gyvūnai, bandomis ar pavieniui, migravo pakrančių miškais ir sodriomis didelių upių slėnių pievomis. Bet kurioje vietoje palei didžiąsias upes buvo įprasta bent jau kas keletą dienų pamatyti klajojančius kokių nors rūšių gyvūnus, ir tam tikru metų laiku kasdien praeidavo ištisos jų voros. Šį kartą pasitaikė laukinių galvijų banda, būtent tai, ko reikėjo, nors kitokie gyvūnai taip pat būtų tikę.

– Aila, matai tą didelę karvę ana ten? – pasiteiravo Jondalaras. – Tokia su balta dėme ant snukio ir per kairįjį petį?

– Taip, – patikino moteris.

– Manau, kad turime pabandyti sumedžioti ją, – pasakė Jondalaras. – Ji visai suaugusi, bet, sprendžiant iš ragų dydžio, neatrodo per sena. O ir nuklydusi ji viena.

Aila pajuto atpažinimo šaltuką. Dabar ji buvo tikra, jog tai ženklas. Jondalaras pasirinko neįprastą gyvūną! Tokį su baltomis dėmėmis. Kad ir kada jai gyvenime iškildavo sudėtingas pasirinkimas, po ilgų svarstymų galiausiai pasirinkus protingą ar racionalų sprendimą jos totemas patvirtindavo, kad tai buvo teisinga, ir parodydavo ženklą – neįprastą kokios nors rūšies objektą. Kai buvo dar maža, Krebas išaiškino jai tokius ženklus ir liepė pasilikti juos sėkmei. Dauguma mažų daikčiukų, kuriuos Aila nešiojosi puošniame maišelyje ant kaklo, buvo jos totemo ženklai. Staigus taurų bandos pasirodymas nusprendus pasilikti stovykloje ir Jondalaro ryžtas sumedžioti neįprastą taurę atrodė keistai panašūs į totemo ženklus.

Nors sprendimas pasilikti kitų žmonių namuose nebuvo ypač skausmingas ar jautrus, jis buvo svarbus, tad turėjo būti rimtai apgalvotas. Žiemą čia nuolat gyveno grupė žmonių, kurie išvykdami pažadino Motinos galias ir paprašė jos saugoti jų namus. Nors prireikus nepažįstamieji galėjo pasinaudoti buveine, priežastis turėjo būti pateisinama. Niekas nenorėtų lengva ranka užsitraukti galimą Motinos rūstybę.

Žemė buvo gausiai apgyvendinta gyvų padarų. Keliaudami Aila su Jondalaru regėjo nesuskaičiuojamą daugybę įvairiausių gyvūnų, bet tesutiko vos kelis žmones. Pasaulyje, kuriame taip stigo žmonių, buvo patogu manyti, kad nematoma dvasių karalystė žino apie jų egzistavimą, rūpinasi jų veiksmais, galbūt kreipia jų žingsnius. Net rūsčios ar priešiškos dvasios, laukiančios, kol bus numaldytos, buvo geriau nei beširdis, atšiaurus ir abejingas pasaulis, kuriame tektų imti gyvenimą į savo rankas, o prireikus nė mintimis nebūtų į ką atsigręžti.

Aila nusprendė, kad, jei medžioklė pasiseks, tai reikš, kad jiems leista pasinaudoti stovykla, tačiau jei nepasisektų, jie turės išeiti. Jiems buvo parodytas ženklas, neįprastas gyvūnas, ir kad viskas vyktų sėkmingai, jie turi pasiimti jo dalį. Jei nepavyks, jei medžioklė nebus sėkminga, tai reikš blogą lemtį, bus ženklas, kad Motina nenorėjo, jog jie pasiliktų, ir kad reikia nedelsiant išvykti. Jaunoji moteris nekantravo sužinoti, koks bus medžioklės rezultatas.

9

Jondalaras stebėjo palei upę besiganančių taurų bandą. Galvijai buvo pasklidę tarp šlaito papėdės ir vandens plytėjusiose nedidelėse vešlios žalios žolės ganyklose. Nusižiūrėtoji karvė vieniša ganėsi pievelėje, nuo kitų bandos gyvūnų ją skyrė tankus beržų ir alksnių guotas. Krūmynai driekėsi palei šlaito papėdę, užleisdami kelią viksvų ir aštrialapių nendrių kuokštams tolėliau, drėgnoje žemumoje kitame guoto gale, kuri vedė į pelkėtą įlankėlę, priaugusią aukštų nendrių ir švendrų.

Vyras pasisuko į Ailą ir parodė į pelkę.

– Jei josi palei upę pro tas nendres ir švendrus, o aš prisiartinsiu prie jos per properšą alksnių brūzgyne, gyvūnas atsidurs tarp mūsų ir nebeištrūks.

Aila įvertino padėtį, pritariamai linktelėjo ir nušoko nuo arklio.

– Pirmiausia noriu pririšti savo iečių dėklą, – pasakė ji, ilgą vamzdžio formos žaliaminės odos dėklą tvirtindama prie diržų, kurie prilaikė minkštos zomšos jojimo paklotą. Kietame odos dėkle buvo kelios kruopščiai padirbintos, grakščios ietys su laibais apskritais kaulo antgaliais, puikiai nušlifuotais ir nupoliruotais iki aštrumo, įskeltais ties pagrindu, kur buvo pritvirtinti prie ilgų medinių kotų. Visų iečių drūtgaliuose iš eilės buvo įstatytos dvi stačios plunksnos ir išpjauta įranta.

Kol Aila rišo dėklą, Jondalaras išsiėmė ietį iš dėklo ant nugaros, kuris buvo pritvirtintas prie diržo, permesto per vieną petį. Jis visada nešiojo šį iečių dėklą, kai medžiodavo pėsčias, buvo prie jo pripratęs, nors keliaujant pėsčiomis, tik su kuprine, ietys būdavo sudėtos specialiame laikiklyje kuprinės šone. Jis įdėjo ietį į savo iečių mėtyklę.

Jondalaras ją išrado tą vasarą, kai su Aila gyveno jos slėnyje. Tai buvo unikali ir stebinanti naujovė, tikro talento įkvėptas kūrinys, atsiradęs iš

vyro prigimtinių techninių gabumų ir intuityvaus fizikos principų suvokimo, nors jie dar šimtus amžių nebus apibrėžti ir iššifruoti. Nors sumanymas buvo originalus, pati iečių mėtyklė buvo apgaulingai paprasta.

Ji buvo suformuota iš vieno medžio gabalo, apytiksliai pusantros pėdos ilgio ir pusantro colio pločio, siaurėjanti priekyje. Įtaisą reikėjo laikyti horizontaliai, per vidurį buvo griovelis iečiai įdėti. Paprastas kabliukas, išpjautas mėtyklės gale, kaip tik tilpo į įrantą ieties drūtgalyje ir veikė kaip stabdys, padėjo išlaikyti ietį vietoje iki metimo – tai gerino šio medžioklinio ginklo tikslumą. Jondalaro iečių mėtyklės priekyje iš abiejų pusių buvo pritvirtintos dvi minkštos elnio odos kilpos.

Ietis buvo padedama ant mėtyklės drūtgalio ir įremiama į kabliuką-stabdį. Du pirštus reikėjo pernerti per odines kilpas mėtyklės priekyje, tad gerokai ilgesnė ietis buvo suimama šiek tiek toliau nuo centro, pusiausvyros taške, ir lengvai prilaikoma. Sviedžiant ietį imdavo veikti kur kas svarbesnės funkcijos. Tvirtai laikant mėtyklės priekį ieties metimo metu, jos galas pakildavo, šitaip lyg pratęsdamas ranką, tai yra pridėdavo jai ilgio. Tai didino keliamąją jėgą ir stiprino impulsą, kurie savo ruožtu didino ieties skrydžio atstumą ir stiprumą.

Mėtykle ietis buvo sviedžiama panašiai kaip ir ranka; skyrėsi rezultatas. Mėtykle sviesta ilga ietis su aštriu antgaliu galėjo nuskrieti dukart toliau negu sviedus ranka.

Jondalaro išradimui buvo panaudota mechaninė jėga, didinanti raumenų jėgą, bet tai nebuvo pirmas tokiais principais veikiantis prietaisas. Jo žmonės turėjo kūrybiškų išradimų tradiciją ir panašius sumanymus panaudojo kitais būdais. Pavyzdžiui, aštrus titnagas, laikomas rankoje, buvo efektyvus pjovimo įrankis, tačiau prie jo pritvirtinus rankeną, prietaiso jėga ir valdymas nepaprastai pagerėdavo. Regis, paprastas sumanymas, tačiau pritaisius kotus ar rankenas peiliams, kirviams, skliutams bei kitiems raižymo, pjaustymo ar gręžimo įrankiams, ilgesniems kastuvams bei grėbliams, netgi tam tikrą nuimamą rankeną iečiai, gerokai padidėdavo įrankių efektyvumas. Tai nebuvo tiesiog sumanymas – tai buvo svarbus išradimas, kuris lengvino darbą ir didino išlikimo atšiaurioje gamtoje galimybes.

Nors anksčiau gyvenę žmonės lėtai tobulino ir gerino įvairius prietaisus ir įrankius, tokie gudruoliai kaip Jondalaras ir Aila pirmieji įsivaizduodavo

ir greitai įdiegdavo naujoves. Jiems lengvai kildavo įvairūs sumanymai, jie gebėjo įsivaizduoti naujus dalykus ir suplanuoti, kaip tai įgyvendinti.

Pradedant paprastais objektais, kuriuose buvo naudojami intuityviai suprasti pažangūs principai, jaunieji žmonės darė tam tikras išvadas ir taikė jas kitomis aplinkybėmis. Jie padarė daug daugiau nei tik išrado tinkamus naudoti įrankius, – jie išrado mokslą. Ir nuo to paties neišsenkančio kūrybiškumo šaltinio, panaudojant tą pačią galią galvoti, jie buvo pirmieji žmonės, kurie aplinkinį pasaulį traktavo kaip simbolį, suvokė jo esmę ir ją atgamino; jie kūrė meną.

Prisirišusi dėklą Aila užšoko ant arklio. Tada, matydama, kad Jondalaras jau pasiruošė ietį, ji taip pat įdėjo ietį į mėtyklę ir, įrankius laikydama lengvai, bet rūpestingai, pajudėjo Jondalaro nurodyta kryptimi. Laukiniai galvijai lėtai traukė palei upę pakeliui skabydami žolę, o nusižiūrėtoji karvė jau buvo nuklydusi kitur, ir ne tiek smarkiai atsiskyrusi nuo bandos. Šalia ganėsi veršelis ir kita karvė. Aila jojo palei upę valdydama Yhaha keliais, šlaunimis ir kitokiais kūno judesiais. Artėdama prie numatyto grobio ji matė Jondalarą jojantį ant arklio kitapus žalios pievos ir artėjantį per properšą krūmyne. Trys taurai atsidūrė tarp jų.

Jondalaras pakėlė ranką su ietimi tikėdamasis, kad Aila supras tai kaip signalą laukti. Tikriausiai jam derėjo nuodugniau apgalvoti strategiją, tačiau tiksliai suplanuoti medžioklės taktiką buvo sunku. Labai daug priklausė nuo aplinkybių ir grobio veiksmų. Padėtį apsunkino kiti du gyvūnai, kurie dabar ganėsi šalia karvės su balta dėme, tačiau nebuvo jokio reikalo skubėti. Regis, taurams nekėlė nerimo jų buvimas, tad Jondalaras prieš puldamas norėjo kuo geriau viską suplanuoti.

Netikėtai taurai pakėlė galvas ir jų visiškas abejingumas kiek supykdė jaunuolį. Jondalaras pažiūrėjo į gyvūnus ir pajuto užplūstant susierzinimą, kuris grasinosi virsti tikru pykčiu. Pasirodė Vilkas – jis artinosi galvijų link iškišęs liežuvį, atrodė kartu ir grėsmingas, ir žaismingas. Aila jo dar nepastebėjo, ir Jondalaras turėjo nuslopinti norą surikti ir sustabdyti plėšrūną. Riksmas tiktai išgąsdintų šias laukines karves ir turbūt jas pabaidytų. Aila pastebėjo Jondalarą mojuojant, jis ietimi parodė į Vilką.

Tada Aila pastebėjo žvėrį, bet nevisiškai suprato, ką savo judesiu norėjo pasakyti Jondalaras, ir pabandė genties gestu paprašyti, kad jis paaiškintų. Nors Jondalaras genties kalbą suprato gana gerai, jis tuo metu negalvo-

jo apie gestus kaip apie kalbą ir moters ženklų neatpažino. Jis susitelkęs bandė išgelbėti blogėjančią padėtį. Karvės pradėjo baubti, baimė persidavė veršeliui, tas irgi subliuvo. Atrodė, tuoj visa banda pabėgs, o beveik tobulos sąlygos lengvai sumedžioti grobį greitai taps veltui iššvaistytomis pastangomis.

Anksčiau nei reikalai pablogėjo, Jondalaras paragino judėti Lenktynininką. Kaip tik tuo metu lygaus plauko karvė šoko lėkti, ir nuo artėjančio arklio nudūmė link medžių ir krūmų. Veršelis bliaudamas skuodė iš paskos. Aila palaukė tik tiek, kiek prireikė suprasti, kurį gyvūną Jondalaras persekioja, ir pasileido paskui dėmėtąją karvę. Visas būrelis krypo link taurų, kurie vis dar stovėjo ganykloje ir stebėdami juos nervingai mykė, kai karvė staiga puolė bėgti link pelkės. Žmonės pasileido iš paskos, tačiau jiems priartėjus dėmėtoji staigiu apgaulingu judesiu pakeitė kryptį ir, prasiveržusi tarp abiejų arklių, nulėkė prie medžių kitame pievos gale. Aila perkėlė kūno svorį, ir Yhaha skubiai pakeitė kryptį. Kumelė buvo įpratinta prie greitų krypties pokyčių. Aila jau anksčiau medžiojo raita, nors dažniausiai tik mažesnius gyvūnus, kuriuos pribaigdavo svaidykle. Jondalarui buvo sunkiau. Vadelėmis taip greitai nesukomanduosi kaip kūno svorio poslinkiu, be to, vyras bei jo jaunasis eržiliukas turėjo kur kas mažiau bendros medžioklės patirties. Po trumpai trukusio neryžtingumo jiedu netrukus taip pat lėkė paskui dėmėtąją tauro patelę.

Karvė kaip be galvos skuodė link medžių ir tankių krūmų giraitės priekyje. Jei jai pavyktų pasislėpti, būtų sudėtinga ją sekti, tad buvo nemaža tikimybė, kad grobis ištrūks. Aila ant Yhaha, o įkandin Jondalaras su Lenktynininku vijosi grobį, bet visi žolėdžiai gyvūnai norėdami išvengti grobuonių kliovėsi greitomis kojomis, tad bėdos prispausti laukiniai galvijai galėjo lėkti beveik taip pat greitai kaip arkliai.

Jondalaras paragino Lenktynininką, ir arklys pasileido lėkti iš visų jėgų. Bandydamas stabilizuoti ietį, kad galėtų pataikyti į sprunkantį gyvūną, Jondalaras pasivijo Ailą, paskui ją kiek pralenkė. Pajutusi subtilų moters signalą, kumelė nepasidavė. Aila laikė ietį paruoštą sviesti, o ant arklio sėdėjo lengvai ir grakščiai, tarsi be ypatingų pastangų. Moteris juto, kad dauguma jos signalų arkliui buvo daugiau minčių perdavimas negu vadovavimas. Ji turėjo tiktai galvoti, kaip ir kur reikia spustelėti, kad kumelė bėgtų, ir Yhaha paklusdavo. Jiedvi taip gerai suprasdavo viena kitą, kad

moteris tikrai nemanė, jog subtilūs jos kūno krustelėjimai, lydintys mintis, perduoda signalą jautriam ir protingam gyvūnui.

Kai Aila nusitaikė sviesti ietį, netikėtai šalia bėgančios karvės šuoliais pasileido Vilkas. Taurę blaškė labiau pažįstamas grobuonis, tad ji metėsi į šoną ir sulėtino greitį. Vilkas šoko ant didžiulės karvės, tad ji pasisuko norėdama dideliais, aštriais ragais atremti plėšrūną. Taurės parblokštas Vilkas vėl pašoko ir, bandydamas surasti kokią pažeidžiamą grobio vietą, aštriais dantimis įsikirto į minkštą gyvulio snukį. Didžiulė karvė sukriokė, pakėlė galvą ir kilstelėjusi Vilką nuo žemės jį papurtė, bandydama atsikratyti skausmo priežasties. Vilkas tabalavo kaip gležnas kailio krepšys, atrodė apsvaigęs, bet dantimis stipriai laikėsi įsitvėręs karvės snukio.

Jondalaras greitai pastebėjo pasikeitusią situaciją ir pasiruošė tuo pasinaudoti. Lenktynininkas atlėkė didžiuliais šuoliais, o Jondalaras su neįtikėtina jėga iš arti sviedė ietį. Aštrus kaulo antgalis pervėrė besikilnojantį taurės šoną ir įsmigo giliai tarp šonkaulių, į gyvybiškai svarbius vidaus organus. Aila taip pat skubėjo sviesti ietį, ir jos ginklas taikinį surado akimirka vėliau, kampu įsmigo prie pat krūtinės ląstos kitoje pusėje ir giliai įsiskverbė į aukos kūną. Vilkas laikėsi įsikirtęs į karvės nosį tol, kol ji sudribo ant žemės. Tempiama didelio vilko svorio ji sunkiai virto ant šono ir sulaužė Jondalaro ietį.

– O Vilkas padėjo, – pasakė Aila. – Jis tikrai sustabdė karvę anksčiau nei ji pasiekė medžius.

Vyras ir moteris stengėsi apversti didžiulį taurą, kad atsidengtų jo papilvė. Tirštas kraujas kaupėsi žemiau gilios įpjovos, kurią Jondalaras padarė karvės gerklėje.

– Jei jis nebūtų pradėjęs jos persekioti, ta karvė nebūtų pradėjusi bėgti. Būtų buvę nesunku ją nugalabyti, – atkirto Jondalaras.

Jis stvėrė savo sulaužytos ieties kotą, paskui numetė galvodamas, kad tikriausiai būtų pavykę ją išsaugoti, jei Vilkas nebūtų nutempęs karvės ant šono. Reikia įdėti daug darbo, kad padarytum gerą ietį.

– Negali būti toks tikras. Ta karvė greitai metėsi nuo mūsų, be to, ji yra greita bėgikė.

– Tos karvės apskritai mūsų nepaisė, kol nepasirodė Vilkas. Bandžiau pasakyti, kad jį pašauktum, bet nenorėjau rėkti ir pabaidyti bandos.

– Nesupratau, ko nori. Kodėl neatsakei į genties ženklus? Klausiau tavęs, bet tu neatkreipei dėmesio, – ginčijosi Aila.

„Genties ženklai?" – pagalvojo Jondalaras. Jam nė netoptelėjo, kad Aila vartojo genties kalbą. Tai būtų geras būdas susikalbėti. Tada jis papurtė galvą.

– Abejoju, ar būtų buvę kokios naudos, – pasakė jis. – Jis turbūt nebūtų sustojęs, net jei būtumei pabandžiusi jį pasikviesti.

– Galbūt ne, bet aš manau, kad Vilkas galėtų išmokti padėti medžioklėje. Jis jau išbaido smulkius gyvūnus. Dar mažas būdamas išmoko medžioti kartu. Jis geras medžioklės partneris. Jei urvinis liūtas gali išmokti medžioti su žmonėmis, Vilkas taip pat tai gali, – pasakė Aila. Ji juto, kad privalo ginti savo augintinį. Galų gale, jie užmušė taurą, ir Vilkas tikrai padėjo.

Jondalaras manė, kad Ailos svarstymai, kokių įgūdžių Vilkas gali įgyti mokydamasis, buvo nerealistiški, bet nebuvo jokios prasmės su ja ginčytis. Ji su gyvūnu elgėsi kaip su vaiku, tad būtų tik dar niršiau jį gynusi.

– Gerai, verčiau išimkim vidurius, kol karvė nepradėjo pūstis. Čia pat reikės nudirti kailį ir mėsą padalyti gabalais, kad galėtume nugabenti į stovyklą, – pasakė Jondalaras, o paskui jam kilo kita problema. – O ką darysim su Vilku?

– Su Vilku? – nustebo Aila.

– Jei padalysime taurą gabalais ir dalį nešime į stovyklą, jis suės čia likusią mėsą, – susierzinęs pareiškė vyras. – O kai grįšime pasiimti likusios dalies, jis galės pasiekti mėsą, kurią būsime nunešę į stovyklą. Vienas iš mūsų turėtų pasilikti čia ir saugoti, o kitas turės pasilikti ten, bet tada kaip viską parsigabensime? Vien dėl Vilko turėsime čia statyti palapinę ir džiovinti mėsą, užuot naudojęsi nameliu!

Jis buvo įpykęs dėl problemų, kurias, jo manymu, kėlė vilkas, ir blaiviai nemąstė.

Jondalaras supykdė Ailą. Galbūt Vilkas gvieštųsi mėsos, jei jos nebūtų, bet jis nepaliestų jos tol, kol Aila yra kartu. Jai tereikia pasirūpinti, kad Vilkas liktų greta. Jis nebuvo tokia didelė problema, kaip kad rodėsi vyrui. Kodėl Jondalaras šitaip prie jo kimba? Aila norėjo atsikirsti, paskui persigalvojo ir sušvilpė Yhaha. Lengvu šuoliu atsidūrusi kumelei ant nugaros ji atsisuko į Jondalarą.

– Nesijaudink. Aš nugabensiu tą karvę iki stovyklos, – pasakė nujodama ir pasikvietė Vilką.

Ji greitai parjojo į žeminę, nušoko nuo arklio ir nuskubėjo į vidų, o išėjo nešina akmeniniu kirviu trumpa rankena, kurį jai padarė Jondalaras. Tada vėl užšoko ant kumelės ir pasuko link beržyno.

Jondalaras stebėjo ją išjojančią, matė ją grįžtančią ir jojančią į miškelį. Vyras nesuprato, ką moteris suplanavo. Jis prapjovė karvės pilvą norėdamas ištraukti karvės žarnas ir skrandį, bet dirbant vyrą kamavo sumišį jausmai. Jis tikrai manė, kad teisėtai nerimauja dėl jauno vilko, bet apgailestavo, kad tai išsakė Ailai. Jondalaras suprato, kaip ji išgyvena dėl mylimo gyvūno. Jo skundai nieko nepakeis, ir jis turėjo pripažinti, kad dresavimu moteris pasiekė kur kas daugiau, nei jis iki šiol įsivaizdavo.

Išgirdęs, jog Aila kerta medžius, Jondalaras staiga suprato, ką ji suplanavo, ir taip pat patraukė į giraitę. Jis pamatė, kaip Aila niršiai kapoja aukšto, tiesaus beržo kamieną, kartu išliedama ir savo pyktį.

„Vilkas nėra toks netikęs, kaip sako Jondalaras, – niršo ji. – Galbūt jis tikrai vos neišbaidė karvės, tačiau paskui padėjo ją nudobti." Ji stabtelėjo minutėlę, pailsėjo ir susiraukė. „Kas, jei nenusisekusi medžioklė būtų reiškusi, kad nesame čia laukiami? Gal Motinos dvasia nenorėjo, kad pasiliktume stovykloje? Jei Vilkas būtų sugadinęs medžioklę, negalvočiau, kaip pargabenti tą karvę, tektų išvykti. Bet jei jau buvo skirta pasilikti, Vilkas negalėjo sugadinti medžioklės, juk taip?" Ji vėl pradėjo kapoti. Viskas tapo per daug sudėtinga. Jie užmušė dėmėtą karvę, netgi padedami Vilko. Vadinasi, pasinaudoti nameliu tikrai galima. Galbūt juos į šią vietą atlydėjo Motina.

Netikėtai pasirodė Jondalaras. Jis pabandė paimti Ailos kirvį.

– Gal paieškok kito medžio ir leisk man pabaigti šitą, – pasiūlė jis.

Nors jau nebebuvo smarkiai įpykusi, Aila vis dar nenorėjo priimti vyro pagalbos.

– Pasakiau, kad nugabensiu tą karvę iki stovyklos, ir galiu tai padaryti be tavo pagalbos.

– Žinau, kad gali, ir tokiu pačiu būdu, kaip parsigabenai mane į savo urvą slėnyje. Tik dviese naujus valkčius pasidarysime daug greičiau, – pasakė jis, paskui pridūrė: – Taip, turiu pripažinti, tu teisi. Vilkas tikrai padėjo.

Aila staiga sustojo ir pakėlė į vyrą akis. Jo kakta atskleidė giliausią susirūpinimą, bet išraiškingos mėlynos akys rodė sumišus jausmus. Nors ji

nesuprato jo nuogąstavimų dėl Vilko, galinga meilė, kurią jis jai juto, taip pat atsispindėjo vyro akyse. Ji jautėsi lyg įtraukta į tas akis, juto stiprią vyrišką trauką jo artumo, žavesį, kurio jis nė nesuvokė turįs arba nežinojo jo jėgos. Jondalaras suprato, kad Ailos priešiškumas išgaravo.

– Tu taip pat neklydai, – pasakė ji, jausdamasi truputį kalta. – Jis tikrai privertė taurus bėgti anksčiau nei mes buvome pasiruošę pulti, ir galbūt sugadino medžioklę.

Suraukti Jondalaro antakiai atsipalaidavo, veidą nušvietė raminanti šypsena.

– Taigi mes abu esame teisūs, – pasakė jis.

Ji atsakė šypsena, ir kitą akimirką jie jau stovėjo apsikabinę, jis lūpomis susirado jos lūpas. Jie susikibo rankomis taip patvirtindami, kad nesutarimas baigtas, fiziniu artumu norėjo panaikinti tarp jų atsiradusį atstumą.

Kai jie liovėsi reiškę savo jausmus, bet vis dar stovėjo rankomis apsiviję vienas kitą, Aila pasakė:

– Aš tikrai manau, kad Vilkas gali išmokti padėti mums medžioklėje. Tereikia jį mokyti.

– Aš nežinau. Galbūt. Kadangi jis keliauja su mumis, manau, kad tau dera jį mokyti tiek, kiek tik išeina. Jei nieko nepavyktų, tai bent jau išmoktų nesikišti, kai mes medžiojame, – pasakė jis.

– Tu taip pat turi padėti, kad jis klausytų mudviejų abiejų.

– Abejoju, ar jis kreips į mane dėmesį, – pasakė Jondalaras. Paskui matydamas, kad ji ruošiasi prieštarauti, pridūrė: – Jei tu nori, aš pabandysiu, – vyras paėmė iš Ailos akmeninį kirvį ir tarė: – Minėjai, kad galime pasitelkti genties ženklus, kai nenorime šūkauti. Tai galėtų praversti.

Aila šypsodamasi nuėjo ieškoti kito tinkamos formos ir dydžio medžio.

Jondalaras apžiūrėjo jau pradėtą kirsti beržą norėdamas įvertinti, kiek dar reikės kapoti. Gana sudėtinga akmeniniu kirviu nukirsti kietą medį. Trapi titnaginė kirvio galva buvo daroma gana stora, kad per lengvai nesulūžtų nuo smūgio, todėl medžio neįkirsdavo giliai, o po truputį skaldė. Medis atrodė labiau graužiamas negu kertamas. Atidžiai apžiūrinėdama medžius giraitėje Aila klausėsi ritmiškų akmens smūgių į medį. Suradusi tinkamą medį, moteris padarė įrantą jo žievėje ir ėmėsi ieškoti trečio beržo.

Nukirstus medžius Aila su Jondalaru ištempė į proskyną, peiliais ir kirviu nupjaustė šakas, paskui suguldė juos ant žemės. Aila kamienus sužymėjo vienodo ilgio atkarpomis, paskui visus nupjovė, kad būtų vienodo ilgio. Kol Jondalaras išiminėjo gyvulio vidaus organus, Aila nuėjo į namelį atsinešti virvių ir įrenginio, kurį buvo padariusi iš sumazgytų ir perpintų odinių diržų ir juostų. Dar pasiėmė vieną apdraskytą kilimėlį, paskui pašaukė Yhaha ir pritvirtino ypatinguosius pakinktus.

Dviejų ilgų baslių – trečiasis bus reikalingas tiktai trikojui, ant kurio moteris buvo pratusi laikyti maistą, kad jos nepasiektų šmirinėjančios maitėdos, – siauruosius galus ji pritvirtino prie arklio pakinktų ir sukryžiavo virš gugos. Sunkesni galai vilkosi žeme abipus kumelės. Virvėmis plačiausioje valkčių vietoje tarp baslių, prie pat žemės, Aila su Jondalaru pritvirtino žolės kilimėlį, ir pridėjo papildomų virvių, kuriomis planavo pririšti gabenamą tauro mėsą.

Žiūrėdama į didžiulę karvę Aila pradėjo nerimauti, ar ji nebus per sunkus krovinys net stipriam stepių arkliukui. Vyras ir moteris įsitempė ir užvertė taurę ant valkčių. Kilimėlis nedaug teprilaikė, tačiau pririštas prie baslių gyvūnas nesivilko žeme. Krovinys buvo labai sunkus, tad Aila dar labiau sunerimo, kad našta bus per sunki Yhaha, ir jau beveik persigalvojo taip gabenti mėsą. Jondalaras jau buvo išėmęs taurės skrandį, žarnas ir kitus organus; galbūt derėtų tiesiog čia nudirti kailį, o mėsą padalyti mažesniais gabalais. Moteris jau nebejuto poreikio įrodyti vyrui, kad viena sugebės nugabenti mėsą į stovyklą, bet kad jau sukrovė ant valkčių, nusprendė leisti Yhaha pabandyti.

Aila nustebo pamačiusi, kaip arkliukas sunkią naštą pradėjo traukti grublėta žeme. O Jondalarą šis reginys tiesiog apstulbino. Taurė buvo didesnė ir sunkesnė už Yhaha, teko gerokai pasistengti, bet velkantis tiktai dviem valkčių galams, o didžiajai daliai svorio atitekus basliams, besiremiantiems į žemę, našta buvo pakeliama. Kopti šlaitu buvo sudėtingiau, bet tvirtas stepių arklys įveikė netgi tai. Valkčiai, be abejonės, buvo efektyviausias būdas gabenti krovinius bet kokiu nelygiu paviršiumi.

Tai buvo Ailos išradimas: būtinybės, pasitaikiusios progos ir intuicijos rezultatas. Kai ji gyveno slėnyje ir neturėjo ką pasikviesti į pagalbą, prireikus perkelti krovinius, kurie buvo per sunkūs, kad moteris juos neštų ar temptų viena, pavyzdžiui, visiškai suaugusio sumedžioto gyvūno skerde-

na, paprastai tekdavo dalyti į mažesnes dalis, o paskui sukti galvą, kaip tai, kas paliekama, apsaugoti nuo maitėdų. Unikali pagalbininkė buvo kumelė, tad taip atsirado galimybė į pagalbą pasitelkti arklio galią. Vis dėlto pagrindinis privalumas buvo žmogaus smegenys, kurios atpažino galimybę ir sukūrė naują darbo priemonę.

Pasiekę žeminę Aila su Jondalaru atrišo karvę, nukėlė ją nuo valkčių. Žmonės išgyrė ir meiliai paglostė Yhaha, po to nusivedė ją pargabenti gyvūno vidurių. Jie taip pat buvo naudingi. Proskynoje Jondalaras pasiėmė savo sulaužytą ietį. Buvo perlūžęs koto priekis; antgalis liko įstrigęs karvės kūne, bet ilga, tiesi užpakalinė koto dalis vis dar buvo sveika. „Galbūt sugebėsiu ją panaudoti", – pagalvojo vyras imdamas ieties dalį.

Stovykloje jie nuėmė Yhaha pakinktus. Vilkas apuostė vidaus organus; žarnos buvo jo mėgstamiausias ėdesys. Aila akimirką dvejojo. Jeigu reikėtų, galėtų panaudoti jas net keliais tikslais: riebalams laikyti ar talpykloms užsandarinti, bet nebuvo galima pasiimti daug daugiau nei jie jau turėjo.

„Keista, – svarstė ji, – kad tik todėl, jog turime arklius ir galime daugiau pasiimti, atrodo, kad ir reikia daugiau." Ji prisiminė, kaip palikusi gentį keliavo pėsčia ir visus reikalingus daiktus nešėsi krepšyje ant nugaros. Žinoma, palapinė daug patogesnė nei žema kailio pastogė, kuria tuomet naudojosi, gera buvo turėti drabužių pamainą ir žieminius apdarus, kurių iki tol nenaudojo, ir daugiau maisto, ir rykų, ir... Moteris suvokė, kad nieku gyvu nesugebėtų visko panešti krepšyje ant nugaros.

Ji metė naudingus, bet šiuo metu nereikalingus žarnokus Vilkui, paskui abu su Jondalaru ėmėsi mėsinėti laukinę karvę. Įpjovę tam tikrose vietose jie kartu pradėjo plėšti kailį – šis veiksmas buvo efektyvesnis negu lupimas peiliu. Aštrų įrankį žmonės panaudojo tik keliose vietose. Nereikėjo daug pastangų, kad plėvelė tarp odos ir raumenų švariai atsiskirtų, tad galiausiai tiktai dvi iečių antgalių skylutės gadino visais atžvilgiais puikią odą. Jie suvyniojo kailį, kad jis per greitai neišdžiūtų, galvą atidėjo. Liežuvis ir smegenys buvo riebūs ir švelnūs, tad medžiotojai tuos delikatesus planavo suvalgyti vakarienei. O kaukolę su dideliais ragais jie paliks stovykloje. Gal kam nors ji turės ypatingą reikšmę, o jei ne, tai ji nebuvo itin naudinga.

Paskui Aila prie upelio, kuris tiekė vandenį stovyklai, nusinešė išplauti skrandį ir pūslę, o Jondalaras nuėjo prie upės paieškoti krūmų ir liaunų medelių, kuriuos galima būtų sulenkti ir padaryti apskritą dubenėlio

formos rėmą nedidelei valtelei. Taip pat jie ieškojo krituolių ir į krantą išmestų medžių. Reikės sukurti kelis laužus, kad ugnis nuo mėsos atbaidytų gyvūnus ir vabzdžius, taip pat teks parinkti pakurų lauželiui namelyje.

Jie dirbo, kol beveik visiškai sutemo: padalijo mėsą į dideles dalis, paskui supjaustė ją plonomis liežuvio formos riekelėmis ir sukabino ant laikinų šatrų rėmų džiūti, bet visko nespėjo įveikti. Nakčiai rėmus sunešė į namelį. Palapinė vis dar buvo drėgna, bet keliautojai vis tiek ją sulankstė ir įsinešė į vidų. Pastatys ją kitą dieną, taip pat išneš ir mėsą, kad vėjas ir saulė ją išdžiovintų.

Ryte, supjaustęs paskutinę mėsą, Jondalaras pradėjo dirbinti valtį. Pasitelkęs garus ir karštus ugnyje įkaitintus akmenis jis sulenkė medį, tinkamą valties rėmui. Aila labai susidomėjo šiuo darbu ir ėmė klausinėti, kur vyras jo išmoko.

– Mano brolis Tonolanas buvo iečių meistras, – paaiškino Jondalaras, už galų suėmęs mažą tiesų medelį, kurį norėjo išlenkti, o Aila tuo metu jį prie apskritos dalies rišo užpakalinių tauro kojų sausgysle.

– O ką bendro turi iečių gamyba ir valties statyba?

– Tonolanas galėjo tobulai ištiesinti ieties kotą, kad būtų tinkamas naudoti. Norint sužinoti, kaip panaikinti medienos linkį, pirmiausia privalu išsiaiškinti, kaip ją sulenkti. O jis ir tai išmanė puikiai. Šioje srityje jis mane gerokai pranoko. Jis tiesiog juto medį. Manau, galima pasakyti, kad jo amatas buvo ne tiktai daryti ietis, bet ir formuoti medieną. Jis galėjo padaryti geriausius sniego batus, o tam reikėjo paimti tiesią šaką ar medį ir jį visiškai sulenkti. Galbūt todėl pas šaramudojus jis jautėsi kaip namie. Jie yra patyrę medienos formuotojai. Lenkimui jie naudoja karštą vandenį ir garus, tad savo luotus suformuoja taip, kaip nori.

– Kas yra luotas? – pasiteiravo Aila.

– Tai yra valtis, išskaptuota iš viso medžio. Pirmgalis suformuojamas smailas, galas taip pat, ir valtis slysta vandeniu lengvai ir sklandžiai. Tos valtys gražios. Šita, kurią mes darome, yra palyginti kerėpliška, bet čia nėra didelių medžių. Luotus pamatysi, kai nueisime pas šaramudojus.

– Kiek tai užtruks?

– Dar tolimas kelias. Už tų kalnų, – pasakė Jondalaras žiūrėdamas į vakarus, link aukštų kalnų viršūnių, kurios niekaip neišryškėjo vasaros migloje.

– O, – nusivylė Aila, – tikėjausi, kad nebus taip toli. Būtų smagu susitikti žmonių. Norėčiau, kad stovykloje kas nors būtų. Gal jie grįš prieš mums išvykstant, – Jondalaras pastebėjo ilgesingumą jos balse.

– Ilgiesi žmonių? – pasiteiravo jis. – Šitiek laiko praleidai viena slėnyje, maniau, esi pripratusi būti viena.

– O gal todėl ir ilgiuosi? Pakankamai ilgai buvau viena. Taip, kurį laiką net mėgstu pabūti viena, bet mes jau taip ilgai nieko nesusitikome... Tiesiog manau, kad būtų smagu su kuo nors pasišnekučiuoti, – pasakė ji, paskui pažiūrėjo į vyrą. – Aš tokia laiminga, kad esi su manimi, Jondalarai. Būčiau tokia vieniša be tavęs.

– Aš taip pat laimingas, Aila. Laimingas, kad nereikėjo leistis į šią kelionę vienam, esu laimingesnis nei galiu nusakyti, kad tu vyksti su manimi. Aš taip pat noriu susitikti žmonių. Pasiekę Didžiąją Motiną Upę tikriausiai ką nors sutiksime. Mes daug keliavome. Žmonės linkę įsikurti šalia gėlo vandens, upių ar ežerų, ne atvirose vietose.

Aila linktelėjo, paskui palaikė kito plono medelio, kuris kaito virš karštų akmenų ir garų, galą, kol Jondalaras rūpestingai lenkė jį į ratą, vėliau padėjo jam pririšti jį prie kitų medžių. Aila jau matė, kad reikės visos tauro odos valčiai aptraukti. Liks vos kelios atraižos, per mažai naujai žaliaminės odos dėžutei padaryti, kuri pakeistų prarastąją per netikėtą potvynį. Valties kirsti upę reikėjo, teks sugalvoti, ką kita panaudoti. Galbūt tiktų krepšys, svarstė Aila, tankiai supintas, pailgos formos, gana plokščias, su dangteliu. Čia apstu švendrų, nendrių ir gluosnių, pakankamai krepšiui tinkamų medžiagų, tačiau ar krepšys tiks mėsai laikyti?

Problemų gabenant šviežią mėsą kildavo dėl to, kad iš jos ilgai sunkdavosi kraujas. Kad ir kaip standžiai supintum augalus, skystis galų gale vis tiek pratekėtų. Štai kodėl stora, kieta žaliaminė oda taip gerai tiko. Ji sugėrė kraują, bet lėtai, iš jos nesisunkė skystis, o panaudotą buvo galima išplauti ir išdžiovinti. Reikėjo kažko panašaus. Teks pagalvoti.

Klausimas, kuo pakeisti dėželę, moteriai nėjo iš galvos, tad jiems baigus gaminti rėmą ir palikus, kad sausgyslės išdžiūtų ir sutvirtėtų, Aila patraukė prie upės pasirinkti krepšiui pinti tinkamų medžiagų. Jondalaras palydėjo ją tiktai iki beržyno. Kadangi jis jau buvo ėmęsis formuoti medieną, drauge nusprendė padaryti keletą naujų iečių, kad pakeistų prarastas ar sulaužytas.

Vaimezas prieš išvykstant įdavė jam šiek tiek gero titnago, jau kiek apdirbto ir suformuoto, kad nebūtų sunku padaryti naujus antgalius. Prieš išeidamas vasaros susirinkime Jondalaras rodė kitiems, kaip padaryti smailėjančius kaulinius iečių antgalius. Tokius paprastai gamino jo žmonės, tačiau iš mamutojų jis išmoko pasidaryti ietis titnago antgaliais. Kadangi jis pats buvo prityręs titnago apdirbėjas, antgalius dirbino greičiau nei formuodavo ir lygindavo kaulą.

Popietę Aila pradėjo kurpti ypatingą, mėsai laikyti skirtą krepšį. Gyvendama slėnyje ne vieną ilgą žiemos vakarą moteris vienatvę lengvindavo pindama krepšius, kilimėlius ar kokius kitus daiktus, tad netrukus dirbo labai sparčiai ir itin įgudusiai. Ji galėjo pinti netgi tamsoje, tad naujasis mėsos indas buvo baigtas dar prieš einant gulti. Krepšys atrodė nupintas nepaprastai gerai, moteris rūpestingai apgalvojo jo formą ir dydį, medžiagos ir pynimo tankį. Vis dėlto Aila nebuvo visiškai patenkinta dirbiniu.

Temstant moteris išėjo pasikeisti sugeriamosios vilnos ir išsiplauti upelyje tos, kurią jau panaudojo. Išplovusi padėjo ją prie ugnies džiūti, bet toliau nuo Jondalaro akių. Tada, stengdamasi nežiūrėti į vyrą, atsigulė greta jo ant miego kailių. Genties moterys buvo mokomos kraujavimo metu kuo labiau vengti vyrų ir niekada nežiūrėti tiesiai į juos. Genties vyrai nervindavosi būdami greta moterų tokiu metu. Ailą stebino, kad Jondalaras neturi jokių skrupulų, tačiau pati vis dar jautėsi nesmagiai, todėl stengėsi savimi rūpintis nepastebimai.

Jondalaras suvokė moters nerimą ir visada buvo atidus Ailai jos mėnulio laiku, bet jai atsigulus pasilenkė jos pabučiuoti. Aila, nors ir liko užsimerkusi, atsakė šiltu apkabinimu. Jondalaras apsivertė ant nugaros, jie gulėjo vienas šalia kito stebėdami laužo švieselių šokį ant jaukaus namelio sienų ir lubų. Žmonės ramiai šnekučiavosi, nors Aila vengė žvelgti į Jondalarą.

– Norėčiau apdirbti kailį po to, kai užtempsime jį ant rėmo, – tarė vyras.

– Jei vandenyje ilgai virčiau kanopas, odos atraižas ir kai kuriuos kaulus, gautųsi labai tirštas ir lipnus savotiškas sultinys, kuris išdžiūvęs sukietėja. Ar turime indą, kuriame galėčiau virti?

– Esu įsitikinęs, ką nors sugalvosim. Ar ilgai teks virti?

– Taip. Reikia gerokai pervirti, kad viralas sutirštėtų.

– Tada geriausia būtų virti tiesiai virš ugnies, kaip sriubą... galbūt odos gabale. Turėsime stebėti, kartais įpilti daugiau vandens, tačiau oda tol, kol bus drėgna, nepradegs.

– Pala, o jeigu virtume tauro skrandyje? Aš laikau jame vandenį, kad skrandis neišdžiūtų ir po ranka turėčiau vandens valgiui gaminti ir praustis. Iš jo išeitų neblogas virimo maišas, – pasakė Aila.

– Nemanau, – paprieštaravo Jondalaras. – Mes nenorime nuolat pilti vandens, norime, kad viskas sutirštėtų.

– Tada gal labiausiai tiktų geras vandeniui nelaidus krepšys ir karšti akmenys. Ryte tokį nupinsiu, – pažadėjo Aila, bet mintys neleido jai užmigti. Ji vis dar galvojo, kad turi būti geresnis būdas nugarinti mišinį, kurio reikia Jondalarui. Tik niekaip negalėjo sugalvoti. Ji jau buvo beužmieganti, kai staiga į galvą atėjo išganinga mintis.

– Jondalarai! Prisiminiau.

Jis taip pat jau snūduriavo, bet krūptelėjęs pabudo.

– Oi! Kas atsitiko?

– Nieko neatsitiko. Aš tik prisiminiau, kaip Nezė lydė riebalus, ir manau, kad taip būtų geriausia išvirti tirštą masę. Iškasi seklią duobę žemėje, dubenėlio formos, iškloji ją odos gabalu – nuo tauro jos turėtų likti pakankamai. Prilaužai kaulų ir priberi jų dugne, paskui įpili vandens, sudedi kanopas ir visa kita, ką tik nori. Galėsim virti, kiek norėsim, kol tik kaitinsim akmenis, ir kaulų gabalėliai neleis karštiems akmenims iš tikrųjų prisiliesti prie odos ir ją pradeginti.

– Gerai, Aila. Šitaip ir padarysim, – pusiau miegodamas pažadėjo Jondalaras. Jis apsivertė ant kito šono ir netrukus užknarkė.

Ailos galvoje besisukančios mintys vis dar neleido užmigti. Ji suplanavo išvykstant palikti tauro skrandį stovyklos žmonėms, kad jie panaudotų jį kaip vandenmaišį, bet reikėjo pasirūpinti, kad jis neišdžiūtų. Kartą išdžiūvęs, jis sukietėtų, nebebūtų lankstus ir praleistų vandenį. Net jei pripiltų pilną, pamažu vanduo prasisunktų arba išgaruotų. Be to, nežinia, kada žmonės sugrįš.

Sprendimas atėjo netikėtai. Aila kone suriko, bet spėjo laiku nutilti. Moteris nenorėjo pažadinti miegančio Jondalaro. Ji išdžiovins skrandį ir išklos juo naująjį mėsos krepšį, suformuos dar šlapią, kad kuo labiau

atitiktų forma. Grimzdama į miegą pritemusiame namelyje Aila buvo patenkinta, kad sugalvojo, kuo pakeisti tokį būtiną prarastą daiktą.

Kelias kitas dienas, kol džiūvo mėsa, Aila su Jondalaru buvo užsiėmę. Jie užbaigė gaminti dubens formos valtį ir padengė ją klijais, kuriuos Jondalaras išvirė iš taurės kanopų, kaulų ir odos atliekų. Kol valtis džiūvo, Aila pynė krepšius: mėsai, kurią paliks kaip dovaną stovyklos žmonėms, valgiui gaminti ir įvairaus maisto rinkimui. Dalį krepšių ji planavo palikti namelio šeimininkams. Moteris kasdien rinko daržoves ir vaistinius augalus, kai kuriuos džiovino, kad galėtų pasiimti su savimi.

Jondalaras vieną dieną ją palydėjo rinkti augalų, nes norėjo paieškoti ko nors tinkamo irklams pagaminti. Greitai jis apsidžiaugė radęs didžiojo elnio kaukolę. Gyvūnas nugaišo nespėjęs numesti didelių plaštakos formos ragų – štai ir du vienodo dydžio irklai. Kadangi buvo dar ankstus rytas, Jondalaras visą laiką praleido laukuose su Aila. Jis mokėsi atpažinti tam tikrus maistui tinkamus augalus ir pradėjo suprasti, kiek daug Aila iš tikrųjų žino. Jos žinios apie augalus ir jų naudojimo galimybes buvo neįtikėtinai plačios. Sugrįžęs į stovyklą, Jondalaras aplygino plačių elnio ragų atšakas ir pritvirtino juos prie tvirtų, gana trumpų kotų – padarė visiškai gerus irklus.

Rytojaus dieną įtaisą, kurį sugalvojo medienai lenkti, Jondalaras nusprendė panaudoti naujų iečių kotams tiesinti. Kitas porą dienų Jondalaras beveik visą laiką formavo ir lygino medieną. Vyras naudojo ypatinguosius įrankius, kuriuos nešiojosi odos ritinyje, surištame diržais. Kaskart, kai dirbdamas praeidavo pro tą vietą, kur numetė iš slėnio parsineštą nulūžusį ietigalį, Jondalarą užplūsdavo susierzinimas. Kaip apmaudu, kad nėra kaip išgelbėti to tiesaus koto. Jis per trumpas tinkamai iečiai pagaminti. Taip sunku tas ietis gaminti ir taip lengvai jos lūžta.

Jondalaras savo darbu buvo patenkintas, matė, kad ietys skris tinkamai. Jis panaudojo dar kitą įrankį, siaurus titnago ašmenis su į kaltą panašiu galiuku, įstatytus į elnio rago rankeną, giliai įrantai storuose kotų drūtgaliuose išskaptuoti. Paskui iš paruoštų titnago gniutulų Jondalaras atskėlė naujus ašmenis ir prie iečių kotų juos pritvirtino tirštais klijais, kuriuos išsivirė valčiai padengti, ir šviežiomis sausgyslėmis. Tvirtos sausgyslės džiūdamos susitraukia, tad pritvirtinama tvirtai ir patikimai. Pabaigoje vyras pridėjo po porą ilgų plunksnų, kurias surado prie upės: toje terito-

rijoje buvo daugybė baltauodegių erelių, sakalų ir juodųjų peslių, mitusių gausiai besiveisiančiais starais ir kitokiais smulkiais graužikais.

Iš barsuko sudraskyto ir jau beverčio storo, žolės prikimšto čiužinio Aila su Jondalaru pasidarė taikinį. Čiužinys buvo užlopytas tauro odos atliekomis, tad atlaikydavo metimo jėgą, bet ietims nepakenkdavo. Ir Jondalaras, ir Aila treniravosi kiekvieną dieną. Aila treniravosi tam, kad neprarastų taiklumo, o Jondalaras eksperimentavo su įvairiausių ilgių kotais ir skirtingų dydžių antgaliais norėdamas nuspręsti, kurie geriausiai tinka iečių mėtyklei.

Kai naujosios ietys buvo baigtos dirbinti ir išdžiovintos, žmonės nusinešė jas prie taikinio norėdami išmėginti iečių mėtyklę ir išsirinkti kiekvienam tinkamiausias. Nors abu puikiai nusimanė apie medžioklės ginklus, kai kurios ietys nuskriejo toliau numatytosios žymės ir neįsmigdavo į pagalvę primenantį taikinį. Vis dėlto ietys saugiai nusileisdavo ant žemės. Kai Jondalaras galingai metė naująją ietį, ne tik nepataikė į taikinį, bet ir smogė į didelį mamuto kaulą, kuris buvo panaudotas kaip vieta atsisėsti. Jondalaras krūptelėjo: pasigirdo trekštelėjimas, ietis sulinkusi atšoko nuo kaulo. Medinis jos kotas skilo silpniausioje vietoje, apytiksliai per pėdą nuo antgalio.

Nuėjęs apžiūrėti ieties Jondalaras pastebėjo, kad trapus titnago galiukas taip pat palei vieną kraštą sueižėjo, nuo jo atskilo didelė skeveldra. Antgalis tapo kreivas, bevertis. Jondalaras siuto ant savęs, kad sugadino ietį, kuriai pagaminti prireikė tiek daug laiko ir pastangų. Tą laiką jis galėjo skirti kokiai kitai naudingai veiklai. Staigaus pykčio apimtas jis įskilusią ietį keliu perlaužė į dvi dalis ir numetė ant žemės.

Pakėlęs akis Jondalaras pastebėjo, kad Aila jį stebi, ir nusigręžė išraudęs, sumišęs dėl pykčio protrūkio, paskui pasilenkė ir pakėlė lūženas. Jis troško kaip nors nepastebimai jų atsikratyti. Kai vėl pakėlė akis, Aila ramiai ruošėsi mesti kitą ietį. Jondalaras nuėjo prie žeminės ir numetė perlaužtą ietį šalia koto, sulūžusio per medžioklę, o paskui įsispoksojo į pagalius. Vyras jautėsi kvailai. Buvo juokinga šitaip tūžti dėl sulūžusių iečių.

„Šitiek darbo reikia įdėti, kol vieną pagamini, – galvojo Jondalaras, žiūrėdamas į ilgą kotą nulaužtu galu ir kitos ieties gabalą su vis dar pritvirtintu apgadintu titnago antgaliu. – Kaip negerai, kad tų dalių negalima sujungti ir padaryti vienos ieties."

Šitaip spoksodamas jis pradėjo svarstyti, ar tikrai negalėtų to padaryti. Vyras vėl pakėlė abi dalis ir rūpestingai apžiūrėjo nulaužtus galus. Pabandė juos sudėti: skilę galai akimirką sudėti laikėsi, paskui vėl atsiskyrė. Apžiūrinėdamas visą ilgą kotą Jondalaras pastebėjo tuščiavidurę įrantą, kurią pats išskobė drūtgalyje aštriam iečių mėtyklės kabliukui, paskui jį apvertė ir vėl įsmeigė akis į nulaužtą galą.

„Jei jame išskobčiau gilesnę įdubą, – galvojo vyras, – o šitą galą su sutrupintu titnago antgaliu nusmailinčiau ir paskui sujungčiau, ar laikytųsi?" Jondalaras susijaudinęs nuėjo į namelį, pasiėmė savo odos ritinį su įrankiais ir išsinešė į lauką. Atsisėdęs ant žemės jis apžiūrėjo įvairiausius kruopščiai padarytus titnago įrankius ir išsirinko kaltą. Pasidėjęs įrankį šalia, vyras pavartė nulaužtą kotą, iš prie diržo kabančių makščių išsiėmė titnago peilį ir pradėjo valyti atplaišas – lyginti nulaužtąjį galą.

Aila liovėsi praktikavusis su iečių mėtykle, ginklą bei ietis sudėjo į dėklą, kurį buvo pritaikiusi nešiotis ant nugaros per vieną petį, kaip ir Jondalaras. Ji ėjo link namelio nešina keliais laukuose išsikastais augalais, kai plačiai šypsodamasis atžirgliojo Jondalaras.

– Žiūrėk, Aila! – tarė jis, pakėlęs ietį. Jos dalis su tebesilaikančiu aplūžusiu antgaliu buvo įtvirtinta į ilgojo ieties koto viršutinį galą. – Pataisiau. Dabar pažiūrėsiu, ar pavyko!

Aila kartu su Jondalaru grįžo prie treniruočių taikinio ir stebėjo, kaip vyras ietį deda į mėtyklę, atsitraukia ir prisitaiko, paskui su didele jėga ją sviedžia. Ilga ietis smogė į taikinį, paskui atšoko. Nuėjęs pažiūrėti Jondalaras pamatė, kad aplūžęs antgalis, pritvirtintas prie trumpo nusmailinto koto, buvo tvirtai įsmigęs į taikinį. Nuo smūgio ilgas kotas atsipalaidavo ir atšoko, tačiau nebuvo pažeistas. Dviejų dalių ietis buvo tinkama naudoti.

– Aila! Supranti, ką tai reiškia? – Jondalaras kone rėkė iš susijaudinimo.

– Nelabai, – atsakė moteris.

– Žiūrėk, antgalis, pataikęs į taikinį, atsiskiria nuo koto nesulūžęs. Tai reiškia, kad kitą kartą tereiks padaryti naują antgalį ir pritvirtinti prie trumpo koto. Man nereikės daryti viso naujo ilgo koto. Galiu padaryti du tokius antgalius, iš tikrųjų netgi kelis, ir reikės tiktai kelių ilgų kotų. Galėsime gabentis kur kas daugiau trumpesnių kotų su antgaliais negu ilgųjų iečių, ir jei kokią vieną prarasime, nebus taip sunku pakeisti nauja. Štai,

pabandyk, – pasiūlė jis, iš taikinio laisvindamas aptrupėjusį antgalį.

Aila jį apžiūrėjo.

– Nesu labai patyrusi ilgų iečių kotų tiesintoja ir mano antgaliai nėra tokie gražūs kaip tavo, – pasakė ji. – Manau, kad netgi aš tikriausiai galėčiau padaryti vieną tokią.

Ji jaudinosi ne mažiau nei Jondalaras.

Dieną anksčiau nei planavo išvykti Aila su Jondalaru patikrino, kaip atitaisė barsuko padarytą žalą, padėjo gyvūno kailį taip, kad, jų manymu, būtų akivaizdu, kad jis yra netvarkos priežastis, ir sudėjo kitas savo dovanas, skirtas namelio šeimininkams. Džiovintos mėsos krepšys buvo pakabintas ant mamuto kaulo gegnės, kad jo negalėtų pasiekti koks kitas šmirinėjantis gyvūnas. Aila išdėliojo kitus krepšius, be to, pakabino kelis ryšulius džiovintų vaistinių ir maistui tinkamų augalų, ypač tokių, kokius paprastai naudoja mamutojai. Jondalaras namelio savininkui paliko ypač gerai padarytą ietį.

Ant baslio už namelio jie pamovė pusiau išdžiūvusią tauro kaukolę su didžiuliais ragais, kad maitėdos ir jos negalėtų pasiekti. Ragai ir kitos kaukolės dalys buvo naudingi, be to, tai buvo būdas paaiškinti, kokia mėsa yra krepšyje.

Atrodė, jaunasis vilkas ir arkliai juto laukiančias permainas. Kupinas jaudulio Vilkas energingai lakstė aplink, netgi arkliai nerimo, o Lenktynininkas, tarsi pateisindamas savo vardą, leisdavosi trumpai, greitai pabėgioti. Yhaha laikėsi arčiau stovyklos, stebėjo Ailą ir žvingavo ją pamačiusi.

Prieš eidami gulti žmonės susiruošė visus daiktus, išskyrus miegmaišius ir tai, ko reikės pusryčiams. Palapinė jau buvo sausa, tik ją buvo sunkiau sulankstyti ir sutalpinti į krepšį. Prieš susiuvant odas į palapinę, kailiai buvo aprūkyti, todėl net kiaurai permirkę išliko palyginti lankstūs. Kilnojamoji pastogė vis dar buvo šiek tiek kietoka, bet naudojama ji pamažu vėl taps lankstesnė.

Paskutinę naktį patogiame namelyje Aila stebėjo mirgančią blėstančio laužo šviesą, žaidžiančią ant tvirtos pastogės sienų, ir juto, kaip jos pačios

jausmai mintyse mirguliuoja panašiu ryškių spalvų ir šešėlių žaismu. Ji nekantravo vėl atsidurti kelyje, bet buvo gaila palikti vietą, kurioje per tokį trumpą laiką pasijuto lyg namie – išskyrus tai, kad nebuvo jokių žmonių. Pastarąsias kelias dienas ji keliskart pagavo save besidairančią į šlaitą, besižvalgančią, ar nepamatys sugrįžtančių stovyklos žmonių.

Nors Aila vis dar norėjo sulaukti šeimininkų, galiausiai ji liovėsi vylusis ir jau norėjo greičiau pasiekti Didžiąją Motiną Upę. Galbūt eidami palei jos vagą ką nors susitiks. Ji mylėjo Jondalarą, tačiau ilgėjosi kitų žmonių, moterų, vaikų ir senolių, norėjo pasijuokti ir pasišnekučiuoti, su kitais pasidalyti savo mintimis. Vis dėlto ji nenorėjo galvoti labai toli į priekį arba apie kitas žmonių stovyklas. Ji nenorėjo galvoti ir apie Jondalaro žmones ar apie tai, kaip ilgai teks keliauti, kol pasieks jo namus. Moteris vengė svarstyti ir tai, kaip maža apskrita valtele reikės kirsti didelę, sraunią upę.

Jondalaras taip pat gulėjo atsimerkęs, nerimavo dėl kelionės ir troško kuo greičiau jai susiruošti, nors tikrai manė, kad šitas sustojimas buvo naudingas. Palapinė išdžiūvo, jie papildė savo mėsos atsargas, naujais pakeitė būtinus daiktus, kurie buvo prarasti ar sugadinti per potvynį. Be to, jis džiaugėsi išradęs dviejų dalių ietį. Jondalaras buvo patenkintas, kad turi dubens formos valtį, bet netgi dabar nerimavo dėl to, kaip pavyks persikelti per upę. Ji buvo didelė, vandeninga, plati ir srauni. Tikriausiai jie nelabai toli nuo jūros, tad mažai tikėtina, kad upė taps siauresnė. Gali nutikti bet kas. Jis džiaugsis tik tada, kai laimingai pasieks kitą krantą.

10

Naktį Aila dažnai prabusdavo, tad pramerkė akis su pirmaisiais ryto gaisais, įslinkusiais pro dūmų angą ir blyškiais švytinčiais pirštais pradėjusiais glostyti tamsius, gūdžius plyšius, kad išsklaidytų tamsą ir išryškintų šešėliuose slypinčias formas. Kai stelbianti naktis užleido vietą blankiai prieblandai, Aila jau buvo visiškai pakirdusi ir toliau miegoti nebegalėjo.

Tyliai pasitraukusi nuo Jondalaro kūno šilumos ji išslinko į lauką. Naktinis šaltukas apgaubė jos nuogą odą ir, primindamas stingdančius didžiulius ledo sluoksnius šiaurėje, odą nubėrė šiurpuliais. Žvelgdama į rūko aptrauktą upės slėnį ji matė miglotas, saulės vis dar neapšviesto kraštovaizdžio kitame upės krante apybraižas, ryškėjančias švytinčio dangaus fone. Ji troško kuo greičiau persikelti per upę.

Koją brūkštelėjo šiurkštus šiltas kailis. Aila paglostė šalia atsidūrusio Vilko galvą ir pakasė jam keterą. Žvėris pauostinėjo orą ir, pajutęs kažką įdomaus, šlaitu pasileido žemyn. Moteris pasidairė arklių ir pastebėjo gelsvą kailį kumelės, besiganančios vešlioje pievoje prie vandens. Tamsiai rudo arklio nebuvo matyti, tačiau Aila buvo įsitikinusi, kad jis netoliese.

Drebėdama nuo šalčio ji drėgna žole nubrido link upeliuko. Rytuose kilo saulė. Moteris stebėjo, kaip dangaus vakaruose atspalvis keičiasi nuo spindinčios pilkos į pastelinę mėlyną, jį puošė išsibarstę rausvi debesys, atspindintys už šlaito viršūnės pasislėpusios rytinės saulės didybę.

Aila gundėsi paėjėti toliau ir pažvelgti į kylančią saulę, tačiau moterį sustabdė staiga sutviskęs akinantis blizgėjimas kitoje upės pusėje. Nors daubų išvagotas šlaitas kitapus vandens vis dar buvo apgaubtas niūrios, pilkos tamsos, kalnai vakaruose maudėsi aiškioje naujos dienos šviesoje, dunksojo ryškūs ir iškilūs, buvo dailūs ir, atrodė, ranka pasiekiami.

Vainikuodama žemą pietinę grandinę, ledinėmis viršūnėmis žėrėjo blizgi diadema. Moteris su nuostaba stebėjo lėtai besikeičiančius vaizdus, kuriuos dovanojo tekanti saulė.

Pasiekus tyro vandens upeliuką, kuris šlaitu sparčiai sruvo žemyn, odą nudegino rytinis šaltis. Moteris padėjo vandenmaišį, kurį atsinešė iš namelio, patikrino vilną ir apsidžiaugė pamačiusi, kad mėnulio laikas, regis, pasibaigė. Ji atsirišo diržus, nusiėmė amuletą ir žengė į seklų vandenį nusiprausti. Baigusi švarintis Aila vandenmaišį pakišo po trykštančia kaskada ir pripildė jį vandens, sruvusio į seklią įdubą, paskui išlipo ir rankomis nuo kūno nusibraukė vandenį. Moteris vėl užsidėjo amuletą, susirinko išplautą vilną, diržus ir parskubėjo atgal į namelį.

Jondalaras kaip tik rišo susuktų miego kailių raiščius, kai moteris žengė į pusiau požeminį būstą. Jis pakėlė galvą ir nusišypsojo. Vyras pastebėjo, kad mylimoji neberyši odos dirželių, tad jo šypsena tapo aiškiai dviprasmiška.

– Galbūt nederėjo šį rytą taip greitai susukti kailių, – tarstelėjo jis.

Aila išraudo supratusi, kad jis žino pasibaigus jos mėnulio laiką. Ji įsmeigė tiriantį žvilgsnį tiesiai Jondalarui į akis, kupinas erzinančio juoko, meilės bei augančio geismo, ir taip pat nusišypsojo.

– Visada spėsi juos vėl išvynioti.

– Taip ir žlugo sumanymas anksti iškeliauti, – pasakė jis, traukdamas galą diržo, kuris atlaisvino miegmaišio mazgą. Išvyniojęs kailį vyras atsistojo ir laukė ateinančios moters.

Žmonės papusryčiavo ir greitai baigė pakuotis daiktus. Susirinkę visą mantą, valtį ir pasišaukę keturkojus bendrakelionius Aila su Jondalaru pajudėjo žemyn, link upės. Nuspręsti, kaip geriausia per ją persikelti, buvo sunku. Jie spoksojo į pro šalį plūstančio vandens platybę, tokią neaprėpiamą, kad kito kranto detales įžiūrėti buvo nelengva. Greita srovė slopino raibulius ir sūkurius, formavosi mažos bangelės, tad gilios upės garsai buvo iškalbingesni nei vaizdas. Vanduo savo galią demonstravo prislopintu, gurguliuojančiu šniokštimu.

Gamindamas apskritą laivą Jondalaras daug galvojo apie upę, planavo persikėlimą per ją. Jis niekada anksčiau nebuvo daręs dubens formos valties, tiktai kelis kartus viena jų plaukiojo. Gyvendamas su šaramudojais Jondalaras gana gerai išmoko valdyti laibus, iš rąsto išskaptuotus luotus, bet pabandęs pats suvaldyti apskritą mamutojų dubens formos valtį suprato, kad jos labai kerėpliškos. Laiveliai buvo plūdrūs, mažai tikėtina, kad jie apsiverstų, bet labai sudėtingai valdomi.

Abiejų genčių žmonės ne tiktai po ranka turėjo skirtingas medžiagas plaukiojimo priemonėms konstruoti, jie naudojo valtis skirtingais tikslais. Mamutojai pirmiausia buvo atvirų stepių medžiotojai; žvejyba jiems buvo tik atsitiktinė veikla. Jų valtys buvo naudojamos žmonėms ir daiktams perkelti vandens keliais – mažais intakais ar upėmis, kurios per visą žemyną nuo ledynų šiaurėje sruvo į vidines jūras pietuose.

Ramudojai, šaramudojais pasivadinusių žmonių grupės dalis, žvejojo Didžiojoje Motinoje Upėje – jie patys vadino tai medžiokle, nes vaikydavosi trisdešimties pėdų ilgio erškėtus. Šamudojai medžiojo gemzes ir kitus gyvūnus, kurie gyveno ant uolų aukštai kalnuose. Tų kalnų tarpekliu link jūros sruvo pro šaramudojų namus tekėjusi Didžioji Upė. Ramudojai šiltuoju sezonu gyveno ant vandens – prieplaukos nameliuose arba laivuose, puikiai naudojosi upės ištekliais, įskaitant pakrantėse augančius didelius bekočius ąžuolus, kurie buvo meistriškai pritaikomi gražioms ir manevringoms valtims gaminti.

– Ką gi, ko gero, pirmiausiai turime viską sudėti į valtį, – pasakė Jondalaras, imdamas vieną krepšių. Paskui jį padėjo ir jo vietoje paėmė kitą. – Turbūt būtų neblogai sunkiausius daiktus sukrauti ant dugno. Šiame krepšyje mano titnagas ir įrankiai.

Aila linktelėjo. Ji taip pat galvojo, kaip persikelti per upę nesugadinus mantos, ir bandė įvertinti visas galimas problemas prisimindama kelias išvykas Liūto stovyklos dubens formos valtimis.

– Turi likti vietos kiekvienam iš mūsų priešingose pusėse, šitaip būtų išlaikyta pusiausvyra. Paliksiu vietos ir Vilkui, kad būtų su manimi.

Jondalarui buvo įdomu, kaip Vilkas elgsis trapiame plaukiojančiame dubenyje, nors susilaikė nieko nepasakęs. Aila pamatė, kad vyras susiraukė, tačiau išliko rami.

– Taip pat abu pasiimsime po irklą, – pasakė vyras, vieną jų duodamas Ailai.

– Šitiek mantos, tikiuosi, kad sutilpsime, – tarstelėjo moteris, į valtį dėdama palapinę. Aila pamanė, kad ant jos bus galima atsisėsti.

Žmonės šiaip ne taip viską sudėjo į oda trauktą valtelę, išskyrus baslius.

– Šituos teks palikti. Jiems tikrai nėra vietos, – pasakė Jondalaras, nors ką tik buvo juos padirbinęs.

Aila šypsodamasi iškėlė virvę.

– Nereikės palikti. Jie plaukia. Tik pririšiu juos prie valties, kad srovė nenuneštų, – pasakė ji.

Jondalaras nebuvo tikras, kad sumanymas geras, ir geriau pagalvojęs jau rengėsi prieštarauti, bet kitas Ailos klausimas jį išblaškė.

– O ką darysime su arkliais? – paklausė ji.

– Su arkliais? Argi jie neperplauks?

– Gali, bet pats žinai, kaip jie gali susijaudinti, ypač dėl to, ko dar nėra darę. Kas bus, jei jie išsigąs ko nors vandenyje ir nuspręs grįžti? Jie nebandys vieni dar kartą kirsti upę. Jie net nežinos, kad mes esame kitame krante. Turėtume grįžti ir padėti jiems persikelti, taigi kodėl nepadarius to iš karto? – paaiškino Aila.

„Ji teisi. Arkliai turbūt pabūgtų didelės srovės ir lengvai galėtų pasukti atgal“, – galvojo Jondalaras.

– Tik kaip juos pervesime, jei patys būsime valtyje? – garsiai paklausė jis. Situacija darėsi sudėtinga. Suvaldyti valtį galėjo būti ganėtinai sunku net ir nebandant tramdyti įsibauginusių arklių. Jondalaras vis labiau jaudinosi dėl laukiančių sunkumų.

– Uždėsime jiems apynasrius ir pavadžius, o virves pririšime prie valties, – pasiūlė Aila.

– Nežinau... Galbūt tai nėra geriausias būdas. Reikėtų dar truputį apie tai pagalvoti, – nesiryžo Jondalaras.

– Ką dar sugalvosime? – nenusileido Aila, virve vyniodama tris baslius. Paskui ji pritvirtino juos prie valties. – Juk pats norėjai kuo greičiau keltis per upę, – pridūrė ji, uždėjo Yhaha apynasrį, pririšo pavadį ir galiausiai pritvirtino jį prie valties kitoje pusėje nei basliai. Suėmusi vadžias, bet jų neįtempusi, ji atsistojo šalia valties, paskui atsisuko į Jondalarą. – Aš pasiruošusi.

Vyras dvejojo, paskui ryžtingai linktelėjo.

– Gerai, – pasakė jis, iš savo krepšio išėmė Lenktynininko apynasrį ir pakvietė arklį. Eržiliukas pakėlė galvą ir sužvengė, kai vyras pabandė užmauti jam apynasrį, bet Jondalaras pakalbino gyvulį, paglostė jam snukį ir sprandą. Lenktynininkas nurimo ir leidosi pažabojamas. Vyras pririšo virvę prie valties, paskui atsisuko į Ailą. – Pirmyn, – paragino jis.

Aila davė ženklą Vilkui lipti į valtį. Tada, tebelaikydami pavadžius, kad suvaldytų arklius, žmonės įstūmė valtį į vandenį ir patys į ją įsiropštė.

Bėdų kilo iš pat pradžių. Greita srovė griebė mažą laivelį ir ėmė jį nešti, bet arkliai nebuvo pasiruošę žengti į plačią upę. Laivelio tempiami jie stojosi piestu ir trūkčiojo valtį taip smarkiai, kad ją kone apvertė, o Vilkas vos laikėsi ant kojų ir atrodė labai neramus. Vis dėlto krovinys buvo toks sunkus, kad valtis netrukus išsitiesino, nors labai giliai paniro į vandenį. Stiprios srovės plukdomi basliai atitolo.

Upė nešė valtį pasroviui ir kartu traukė arklius. Raginantys, drąsinantys Ailos ir Jondalaro žodžiai užsispyrusius gyvūnus pagaliau įtikino bristi į vandenį. Pirmiausia Yhaha nedrąsiai įmerkė kanopą ir pastatė ją ant upės dugno, tada Lenktynininkas, ir, nuolat traukiami žmonių, jie pagaliau įšoko į srovę. Upė staigiai gilėjo, ir netrukus arkliai jau plaukė. Aila ir Jondalaras neturėjo kito pasirinkimo, kaip tik leistis srovės nešamiems. Pagaliau neįtikėtinas trijų ilgų baslių, apskritos, sunkiai pakrautos valties su moterimi, vyru ir labai įsitempusiu vilku bei įkandin besikapanojančių dviejų arklių derinys stabilizavosi. Tada žmonės paleido pavadžius, abu stvėrė po irklą ir pabandė pakeisti valties kryptį taip, kad ji judėtų skersai srovės.

Aila ne itin gerai žinojo, kaip naudotis irklu. Reikėjo kelis kartus pabandyti ir paklausti Jondalaro patarimų. Jis tuo pat metu bandė nusiirti kuo toliau nuo kranto. Aila susivokė ir sugebėjo panaudoti irklą taip, kad kartu su Jondalaru nukreiptų valtį. Net po to jie stūmėsi lėtai. Ilgieji basliai tempė į priekį, arkliai kapanojosi iš paskos, iš baimės vartydami akis, nes ir juos srovė nevalingai traukė į priekį.

Pamažu visa kompanija ėmė judėti kryptingai, nors kur kas greičiau plaukė pasroviui. Priekyje didelis, sraunus vandens kelias, nuolat žemėjančiu dugnu plūstantis jūros link, staigiai sukosi į rytus. Atgalinė srovė, sūkuriuojanti nuo išsikišusios smėlio nerijos artimajame krante, pagavo baslius, ir jie jau skriejo priešais valtį.

Ilgi beržo kotai, laisvai plūduriuojantys, prilaikomi tik virvių, kuriomis buvo pririšti, apsisuko atgal ir smogė į oda aptrauktą valtelę. Smūgis stipriai dunkstelėjo visai greta Jondalaro, vyras išsigando, kad nebūtų prakirsta oda. Krūptelėjo ir Aila su Vilku, o maža, apskrita dubens formos valtelė pradėjo suktis ir traukioti arklių pavadžius. Panikos apimti gyvuliai pradėjo žvengti, springo vandeniu, desperatiškai bandė kapanotis, bet nenuilstanti srovė traukė valtį, prie kurios jie buvo pririšti, tad neišvengiamai kartu tempė ir juos.

Vis dėlto arklių pastangos išsilaikyti vandenyje kėlė pavojų. Jie trūktelėjo valtelę atgal ir ją apsuko, tad timptelėjo ir baslius, tie vėl trenkėsi į valtį. Dėl audringos srovės, didelio svorio, pagalių smūgių valtelė šokinėjo, vidun pateko vandens – svorio dar padaugėjo. Laiveliui grėsė nugrimzti.

Išgąsdintas Vilkas pabruko uodegą ir gūžėsi šalia Ailos ant sulankstytos palapinės. Moteris iš paskutiniųjų stengėsi stabilizuoti valtį irklu, kuriuo net nemokėjo tinkamai naudotis. Jondalaras šūkavo patarimus, bet moteris nesuvokė, kaip jais pasinaudoti. Ji girdėjo išsigandusių arklių žvengimą ir, matydama jų baimę, staiga suvokė, kad privalo juos paleisti. Metusi irklą ant valties dugno ji iš makščių, kabančių prie diržo ant juosmens, išsiėmė peilį. Žinodama, kad Lenktynininkas lengviau pažeidžiamas, ji iš pradžių ėmė pjauti jo virvę. Nereikėjo daug pastangų – aštri titnago geležtė greitai ją įveikė.

Paleidus arklį valtelę srovė ėmė dar labiau daužyti ir sukioti. Šito Vilkas jau nebegalėjo ištverti. Jis iš valties šoko į vandenį. Aila, pamačiusi, kaip jis kapanojasi, skubiai perrėžė Yhaha virvę ir šoko paskui gyvūnus.

– Aila! – suriko Jondalaras, bet prarado pusiausvyrą, kai netikėtai palengvėjęs laivelis pradėjo suktis ir daužytis į baslius. Kai vyras vėl pakėlė akis, išvydo Ailą besistengiančią išsilaikyti vandenyje – ji drąsino Vilką, kuris kepurnėjosi link jos. Yhaha, o už jos Lenktynininkas, taikėsi į tolimąjį krantą, o srovė valtelę nešė dar greičiau, tolyn nuo Ailos.

Moteris žvilgtelėjo atgal ir pamatė Jondalarą paskutinįkart švystelint prieš upės linkį, ir širdis akimirką apmirė iš baimės, kad daugiau niekada jo nebepamatys. Dingtelėjo mintis, kad nederėjo palikti valties, bet dabar nebebuvo laiko dėl to jaudintis. Kapanodamasis prieš srovę, link Ailos plaukė Vilkas. Ji grybštelėjo kelis mostus jo link ir pasiekė žvėrį. Jis pabandė savo letenas uždėti moteriai ant pečių ir palaižyti jos veidą, tad

panardino ją po vandeniu. Ji springčiodama išniro, viena ranka apkabino augintinį ir ėmė dairytis arklių.

Kumelė plaukė į krantą, toldama nuo jos. Aila giliai įkvėpė ir sušvilpė, garsiai ir pratisai. Arklys pastatė ausis ir pasisuko garso kryptimi. Moteris vėl sušvilpė, kumelė pakeitė kryptį ir ėmė plaukti link jos. Nors Aila buvo gera plaukikė ir stipriais mostais yrėsi link Yhaha, reikėjo nemenkų pastangų pasiekti šlapią, gauruotą gyvūną. Kai pagaliau pavyko, moteris iš palengvėjimo vos neapsiverkė. Netrukus jas pasiekė Vilkas, tačiau nuplaukė toliau.

Aila įsikibo į Yhaha kaklą, minutėlę pailsėjo ir tik tada pajuto, koks šaltas vanduo. Ji pamatė vandenyje besivejančią virvę, vis dar pritvirtintą prie Yhaha apynasrio, ir suvokė, koks pavojus galėjo kilti arkliams, jei virvės būtų įsipainiojusios į plaukiojančias medžių nuolaužas. Moteris kiek užtruko bandydama atmegzti mazgą, bet jis buvo išbrinkęs, tvirtai užsiveržęs, o jos pirštai sustingę nuo šalčio. Giliai įkvėpusi Aila vėl pradėjo plaukti, nes nenorėjo daugiau apsunkinti gyvulio ir tikėjosi bent kiek sušilti.

Pagaliau Aila pasiekė tolimąjį krantą, klupdama išlipo iš vandens. Ji buvo be galo išvargusi, drebėjo, ir kaip pakirsta krito ant žemės. Vilkas ir arklys jautėsi tiek geriau. Jie nusipurtė, į visas puses taškydami vandenį, paskui Vilkas, sunkiai šnopuodamas, sudribo prie šeimininkės. Gauruotas Yhaha kailis buvo sunkus net vasarą, nors būdavo daug storesnis žiemą, kai užaugdavo tanki pavilnė. Ji stovėjo išskėtusi kojas ir virpėjo visu kūnu, nuleidusi galvą, suglaudusi ausis.

Vasaros saulė buvo aukštai, diena šilta, tad pailsėjusi Aila liovėsi drebėti. Ji atsistojo ir ėmė žvalgytis Lenktynininko. Moteris buvo įsitikinusi, kad, jei jau jie kirto upę, eržilui tikrai pavyks išsikapanoti. Ji sušvilpė, pirmiausia Yhaha, nes Lenktynininkas paprastai ateidavo, kai tik šeimininkė švilpdavo jo motinai. Paskui ji sušvilpė taip, kaip Lenktynininką kviesdavo Jondalaras, ir netikėtai pajuto nerimą dėl mylimojo. Ar jam pavyko persikelti per upę ta netvirta maža valtele? Jei taip, tai kur jis? Ji vėl sušvilpė tikėdamasi, kad vyras išgirs ir atsakys. Aila nudžiugo pamačiusi, kaip šuoliais atlėkė tamsiai rudas eržilas, vis dar su apynasriu ir nukarusiu trumpu pavadžiu.

– Lenktynininke! – sušuko Aila. – Tau pavyko. Žinojau, kad tau pavyks.

Yhaha eržiliuką pasveikino žvengimu, o Vilkas – entuziastingu jauniklio lojimu, virtusiu galingu staugimu. Lenktynininkas atsakė garsiu žvengimu, kuriame, kaip pasirodė Ailai, buvo girdėti palengvėjimas radus artimus draugus. Pagaliau prisiartinęs Lenktynininkas nosimi prisilietė prie Vilko, paskui atsistojo šalia savo motinos ir uždėjo galvą jai ant kaklo, taip ieškodamas paguodos po tokio gąsdinančio upės kirtimo.

Aila priėjusi jį apkabino, paskui paglostė, patapšnojo per sprandą ir nuėmė apynasrį. Lenktynininkas buvo taip pripratęs prie to įtaiso, kad atrodė, jog jis jam visiškai nemaišo. Iš tikrųjų apynasris netrukdė ganytis, bet Aila manė, kad nukarusi virvė gali pridaryti bėdų. Moteris nuėmė ir Yhaha apynasrį, abu susikišo už tunikos diržo. Iš pradžių moteris galvojo, kad derėtų nusivilkti šlapius drabužius, bet norėjo kuo skubiau rasti Jondalarą, tad paliko juos džiūti ant kūno.

– Ką gi, suradome Lenktynininką. Dabar atėjo laikas rasti Jondalarą, – garsiai pasakė ji. Vilkas viltingai į ją pažiūrėjo, tad moteris kreipėsi į žvėrį: – Vilke, suraskime Jondalarą!

Moteris šoko ant Yhaha ir šuoliais pasileido pasroviui.

Srovės vartytas, sukiotas ir daužytas mažas apskritas oda aptrauktas laivelis, valdomas Jondalaro, vėl ramiai plaukė pasroviui, dabar jau tempdamas tris baslius. Naudodamasis vienu irklu, vyras didelėmis pastangomis laivelį pradėjo kreipti skersai plačios upės. Jis pastebėjo, kad trys tempiami basliai stabilizuoja plaukiantį dubenį, neleidžia jam suktis, tampa lengviau jį suvaldyti.

Visą laiką, kol yrėsi link pro šalį plaukiančio kranto, Jondalaras plūdo save už tai, kad nešoko į upę paskui Ailą. Viskas įvyko taip greitai. Dar jam nė nesusivokus, ji buvo vandenyje, o valtį nunešė greita srovė. Buvo beprasmiška šokti į upę, kai moters jau nebebuvo matyti. Jis nebūtų pajėgęs plaukti prieš srovę, be to, prarastų valtį ir visą mantą.

Jondalaras bandė guostis mintimi, kad Aila stipri plaukikė, o rūpestis vertė kuo greičiau persikelti per upę. Kai vyras pagaliau pasiekė kitą krantą, gerokai toliau pasroviui nuo pradinio taško, ir pajuto, kaip valties du-

gnas džeržgia atsirėmęs į akmenuotą paplūdimį, jis išvargęs atsiduso. Tada išsiropštė iš valties, ant kranto ištempė sunkiai pakrautą laivelį ir visiškai išsekęs susmuko. Po kelių akimirkų Jondalaras atsistojo ir pradėjo eiti atgal palei upę ieškodamas Ailos.

Jis laikėsi arti vandens ir, priėjęs kokį nedidelį intaką, savo vandenis nešantį į didžiąją upę, jį paprasčiausiai perbrisdavo. Kiek vėliau, pasiekęs kitą didelę upę, jis sudvejojo. Šitokios upės neperbrisi, o jei pabandytų perplaukti taip arti pagrindinės srovės, gali būti į ją įtrauktas. Reiktų kilti palei mažesniąją upę į aukštupį ir rasti labiau tinkamą vietą nusigauti į kitą krantą.

Aila, raita ant Yhaha, kiek vėliau pasiekė tą pačią upę, ir taip pat kurį laiką traukė prieš srovę. Tik raitam kirsti upę – visai kas kita. Aila tikrai nėjo taip toli kaip Jondalaras ir pasuko arklį į vandenį. Lenktynininkas su Vilku sekė įkandin ir, tiktai trumpai paplaukę pačiame upės viduryje, jie greitai per ją persikėlė. Aila pradėjo joti link didelės upės, tačiau atsigręžusi pamatė Vilką bėgant kita kryptimi.

– Nagi, Vilke. Šituo keliu, – pašaukė ji, paskui nekantriai sušvilpė ir paragino Yhaha. Žvėris sudvejojo, paėjėjo jos kryptimi, paskui vėl šiek tiek sugrįžo atgal ir pagaliau nusekė Ailą. Pasiekusi didelę upę Aila pasuko pasroviui ir paragino kumelę šuoliais.

Ailai širdis pradėjo plakti greičiau, kai pasirodė, kad ant akmenuoto paplūdimio priekyje mato apskritą dubens formos objektą.

– Jondalarai! Jondalarai! – ėmė šaukti ji, visu greičiu leisdamasi ta kryptimi. Ji nuo arklio nušoko jam dar nesustojus ir nudūmė prie valties. Pažvelgė į vidų, paskui pasidairė paplūdimyje. Atrodė, viskas vietoje, įskaitant tris baslius. Viskas, išskyrus Jondalarą.

– Yra valtis, bet niekur nematau Jondalaro, – pasakė ji garsiai ir išgirdo Vilką viauktelint, tartum atsakytų. – Kodėl niekur jo nematau? Kur jis? Nejaugi valtis pati čia atplaukė? Nejau jis nepersikėlė?

Staiga moteriai dingtelėjo mintis: „Galbūt jis nuėjo ieškoti manęs. Jei aš jojau pasroviui, o jis ėjo prieš srovę, kaip galėjome pražiopsoti vienas kitą..."

– Upė! – beveik suriko ji. Vilkas vėl viauktelėjo. Netikėtai moteris prisiminė vyro neryžtingumą kertant didelį intaką. – Vilke! – sušuko ji.

Dičkis keturkojis atbėgo ir pašokęs uždėjo letenas Ailai ant pečių. Ji abiem rankomis suėmė storą žvėries kailį, pažiūrėjo į ilgą snukį bei protingas akis ir pagalvojo apie mažą, silpną berniuką, kuris taip stipriai priminė jai sūnų. Vieną kartą Raidagas nusiuntė Vilką jos ieškoti, ir jis nukeliavo ilgą atstumą, kol ją rado. Ji žinojo, kad Vilkas galėtų surasti Jondalarą, jei tik ji galėtų suprantamai paliepti.

– Vilke, surask Jondalarą! – pasakė Aila. Žvėris nukėlė letenas nuo moters krūtinės ir pradėjo uostinėti aplink valtį, o paskui pasileido atgal, ta kryptimi, iš kur jie atkeliavo, prieš srovę.

Jondalaras, iki juosmens įbridęs į vandenį, rūpestingai rinkosi kelią per mažesnę upę, kai jam pasidingojo, kad girdi tolimą paukščio švilpimą, kuris atrodė pažįstamas ir nekantrus. Jis stabtelėjo ir užsimerkė, bandydamas nustatyti, iš kur sklinda garsas, paskui papurtė galvą, nes net nebuvo įsitikinęs, kad iš tikrųjų ką girdėjo, ir brido toliau. Kai pasiekęs kitą krantą pradėjo eiti link pagrindinės upės, negalėjo liautis galvojęs apie tą švilpimą. Pamažu rūpestis dėl Ailos išstūmė kitas mintis.

Vyras ilgai ėjo vilkėdamas šlapiais drabužiais – jis žinojo, kad Aila taip pat šlapia. Staiga dingtelėjo mintis, kad derėjo pasiimti palapinę ar bent jau kokį pastogei tinkamą daiktą. Darėsi vėlu, Ailai galėjo būti nutikę bet kas. Ji gali būti net sužeista. Tokios mintys Jondalarą vertė dar atidžiau stebėti vandenį, krantą ir augmeniją.

Netikėtai jis vėl išgirdo švilpesį, šį kartą daug garsiau ir arčiau, lydimą viauksėjimo, paskui garsaus vilko staugimo ir kanopų kaukšėjimo. Atsisukęs atgal vyras staiga pražydo plačia, širdinga šypsena – pamatė tiesiai į jį lekiantį Vilką, nuo jo vos atsiliekantį Lenktynininką ir, svarbiausia, Ailą, raitą ant Yhaha.

Vilkas pašoko, savo didžiules letenas padėjo vyrui ant krūtinės ir siekė palaižyti jam skruostą. Ilgšis suėmė žvėries gaurus aplink kaklą, kaip matė

darant Ailą, ir stipriai apkabino keturkojį. Paskui nustūmė vilką, nes Aila atjojusi nušoko nuo arklio ir jau bėgo pas mylimąjį.

– Jondalarai! Jondalarai! – ištarė moteris, kai jis ją apkabino.

– Aila! O, mano Aila, – niurnėjo vyras, spausdamas ją prie krūtinės.

Vilkas pašokęs laižė abiejų veidus, ir nė vienas jo nenustūmė.

Didelė upė, kurią du raiteliai kirto kartu su arkliais ir vilku, įtekėjo į sūroką vidinį vandens telkinį, kurį mamutojai vadino Berano jūra, plytėjusį kiek į šiaurę nuo plačios Didžiosios Motinos Upės deltos. Keliautojams besiartinant prie upės plačiomis žiotimis, kuri beveik du tūkstančius mylių vingiavo žemyno platybėmis, vis žemėjusi nuokalnė tapo lygi.

Didingos šios plokščios pietinės srities pievos nustebino Ailą su Jondalaru. Vešli nauja augmenija, tokia neįprasta sezono pabaigoje, skleidėsi per visą atvirą peizažą. Sezonui nebūdingą žalumą lėmė nuolatinės itin dažnos nirtulingos audros su visa tvindančiomis liūtimis. Po tokių liūčių stepėse panašiai kaip pavasarį atgydavo ne tik žolė, bet ir spalvingi gėlių žiedai: purpuriniai su geltonu atspalviu žemaūgiai vilkdalgiai, ryškiai raudoni pilnaviduriai bijūnai, taškuotos rausvos lelijos ir įvairiausių spalvų vikiai, mirguliuojantys nuo geltonų ir oranžinių iki raudonų ir purpurinių atspalvių.

Išgirdusi švilpesį ir kleketavimą Aila atkreipė dėmesį į rėksmingus juodai rausvus paukščius, kurie suko ratus ir nardė danguje tai atsiskirdami, tai susiburdami į didelius spiečius, kūrė nepaliaujamos veiklos įspūdį ir kėlė painiavą. Didelis pulkas triukšmingų, būriais gyvenančių rausvo atspalvio varnėnų trikdė jauną moterį. Nors tie paukščiai veisėsi, jauniklius maitino ir nakčiai ilsėtis tūpė kolonijomis, Aila neprisiminė jų kada nors šitiek daug mačiusi vienoje vietoje.

Ji pastebėjo, jog buriuojasi pelėsakaliai ir kiti paukščiai. Triukšmas vis garsėjo, oras prisipildė šaižaus, gaudžiančio paslaptingo laukimo. Tada ji pamatė didelį tamsų debesį, nors, kad ir kaip keista, išskyrus tą vieną debesį, dangus buvo giedras. Atrodė, jis artėja vėjo genamas. Staiga gausinga varnėnų orda dar labiau sujudo.

– Jondalarai, – priekyje jojančiam vyrui šūktelėjo Aila, – pažvelk, koks keistas debesis.

Vyras atsisuko, paskui stabtelėjo ir palaukė Ailos. Jiems bežiūrint debesis akivaizdžiai padidėjo, gal net priartėjo.

– Nemanau, jog tai lietaus debesis, – pasakė Jondalaras.

– Ir aš taip nemanau, tačiau kas dar tai galėtų būti? – stebėjosi Aila. Jai kilo nepaaiškinamas noras ieškotis kokios nors pastogės. – Ar nemanai, kad derėtų pasistatyti palapinę ir palaukti, kol debesis praslinks?

– Aš linkęs keliauti toliau. Galbūt aplenksime jį, jei paskubėsime, – pasiūlė Jondalaras.

Jie paragino arklius greitesne žingine, visi keliavo per žalią lauką, bet ir paukščiai, ir keistasis debesis judėjo greičiau. Šaižus triukšmas intensyvėjo, nuslopino net skardžiabalsius varnėnus. Staiga Aila pajuto, kaip kažkas smogė jai į ranką.

– Kas tai buvo? – nustebo ji, tačiau dar garsiai klausimo nė neištarus smūgis pasikartojo, paskui dar kartą. Kažkas nusileido ant Yhaha, paskui atšoko, pasirodė ir daugiau tokių sutvėrimų. Dirstelėjusi į Jondalarą, jojantį priekyje, moteris pamatė daugybę tokių skraidančių ir šokinėjančių objektų. Vienas nusileido tiesiai priešais ją, ir akimirką anksčiau, negu jis spėjo pašokti, Aila pliaukštelėjo per jį ranka.

Atsargiai pakėlusi ir atidžiau apžiūrėjusi moteris pamatė, jog tai vabzdys, maždaug viduriniojo piršto ilgio, stambus, ilgomis užpakalinėmis kojomis. Atrodė kaip didelis žiogas, bet nebuvo pilkai žalias, kad lengvai susilietų su aplinka, kaip tie, kuriuos Aila matydavo šokinėjančius sausa žole. Šis vabzdys išsiskyrė ryškiais juodais, geltonais ir oranžiniais dryžiais.

Šios spalvos atsirado dėl lietaus poveikio. Jei sezonas pasitaikydavo vidutiniškai sausas, žiogai būdavo drovūs, po vieną gyvenantys sutvėrimai, kitus savo rūšies skraiduolius galintys pakęsti tik poruodamiesi. Šitas nepaprastas virsmas įvyko po smarkios liūties su audra. Sužėlus švelniai naujai žolei, patelės, pasinaudojusios maisto gausa, padėjo kur kas daugiau kiaušinėlių, tad išgyveno daugiau lervų. Didėjant žiogų populiacijai, ėmė vykti tam tikri pokyčiai. Jauni žiogai pasipuošė stulbinamomis naujomis spalvomis, ėmė ieškoti vieni kitų draugijos. Daugiau jie nebebuvo žiogai; jie tapo skėriais.

Netrukus dideli ryškiaspalvių skėrių spiečiai ėmė jungtis tarpusavyje, o išeikvoję vietines maisto atsargas būriais kildavo į orą. Gana dažnai susiformuodavo bent kokių penkių milijardų skėrių spiečius – jis lengvai „užklodavo“ šešiasdešimt kvadratinių mylių ir per vieną naktį nuėsdavo aštuoniasdešimt tūkstančių tonų augmenijos.

Kai pirmieji skėriai pradėjo leistis ant jaunos žolės, Aila su Jondalaru pasijuto lyg apsupty: vabzdžiai spietėsi, daužėsi ir atšokdavo atsitrenkę į žmones ir arklius. Nebuvo sunku paraginti Yhaha su Lenktynininku šuoliais; būtų buvę beveik neįmanoma jų sulaikyti. Kai jie visu greičiu lėkė nešami skėrių potvynio, Aila bandė pasidairyti Vilko, bet oras buvo net tirštas nuo skraidančių, šokinėjančių ir straksinčių vabzdžių. Ji sušvilpė iš visų plaučių tikėdamasi, kad žvėris pro gaudžiantį dūzgimą išgirs jį kviečiantį švilpesį.

Ji beveik susidūrė su rausvo atspalvio varnėnu, kuris skrisdamas skėrį sugavo tiesiai prieš jos veidą. Tada moteris suprato, kodėl aplinkui būriavosi šitokia gausybė paukščių. Juos traukė prie gausių maisto išteklių, kuriuos dėl ryškių spalvų buvo lengva pamatyti. Tik neįprastiniai spalvų kontrastai, traukę paukščius, skėriams padėjo matyti vieniems kitus, kai tekdavo ieškoti naujų maitinimosi plotų. Kol augmenija buvo pakankamai vešli ir maisto pakako, kad vabzdžiai gausiai veistųsi, net didžiuliams paukščių būriams menkai tesisekė retinti skėrių spiečius. Tiktai liovusis lietui ir pievose susiformavus normaliam, sausam klimatui, kurio sąlygomis tegali prasimaitinti nedaug vabzdžių, skėriai vėl taps gerai užsimaskavusiais, nepavojingais žiogais.

Iš spiečiaus ištrūkęs Vilkas greitai susirado savo šeimininkus. Kai ėdrūs vabzdžiai jau tūpė ant žemės nakčiai, Aila su Jondalaru stovyklą įsikūrė toli nuo jų. Kitą rytą keliautojai vėl patraukė į šiaurę, po to kiek į rytus, link aukštos kalvos. Nuo jos žmonės apžvelgė plokščią peizažą ir ramiai įvertino atstumą iki Didžiosios Motinos Upės. Vos už kalvos keteros jie pamatė skėrių debesies nusiaubtos teritorijos kraštą, o knibždantį vabzdžių srautą stiprus vėjas nešė jūros link. Žmones pribloškė žemės nuniokojimo mastas.

Gražus pavasariškas gamtovaizdis, dar vakar buvęs kupinas ryškių gėlių ir šviežios žolės, buvo dingęs, atrodė lyg švariai nuskustas. Kiek galėjai užmatyti, plytėjo nuoga žemė. Nei lapų, nei žolės stiebelio, nė užuominos

apie žalumą – vien plikas dirvožemis. Kiekvieną augmenijos kąsnelį surijo alkanos ordos. Vieninteliai gyvybės ženklai buvo varnėnai, ieškantys paskutinių, išskristi pavėlavusių skėrių. Nusiaubta žemė atrodė lyg nederamai atidengta, išniekinta jos pačios sukurtų gyvių. Vis dėlto toks yra natūralus tų padarų gyvenimo ciklas, o žemė atsigaus – iš gelmėse slypinčių augalų šaknų ir vėjo atneštų sėklų ji vėl pasipuoš žaluma.

Vyras ir moteris pažvelgė kita kryptimi – ten laukė visiškai kitoks reginys, nuo jo net pulsas padažnėjo. Rytuose tekančios saulės spinduliuose spindėjo neaprėpiamos vandens platybės; tai buvo Berano jūra.

Aila suprato, jog tai ta pati jūra, kurią ji pažino dar vaikystėje. Pietiniame gale pusiasalio, šiaurėje išsikišusio į didįjį vandens telkinį, buvo urvas, kuriame ji praleido vaikystę su Bruno gentimi. Gyventi su genties žmonėmis buvo gana sudėtinga. Vis dėlto ji turėjo daug laimingų vaikystės prisiminimų, nors mintys apie sūnų, kurį buvo priversta palikti, visuomet nuliūdindavo. Ji žinojo, kad yra arčiausiai sūnaus, bet jo niekada nebepamatys.

Jam buvo geriausia gyventi su gentimi. Uba dabar jo motina, o senasis Brunas išmokys medžioti ietimi, bole ir svaidykle, perduos jam genties papročius. Durkas buvo mylimas ir priimtas, ne keikiamas ir pajuokiamas kaip Raidagas. Aila negalėjo negalvoti apie savo sūnų. Ar jo gentis vis dar gyveno pusiasalyje, o gal persikraustė arčiau kitų genčių, gyvenančių žemyninėje dalyje ar aukštuose rytuose plytinčiuose kalnuose?

– Aila! Pažiūrėk. Ten delta, ir gali pamatyti Donau ar bent jau mažą jos dalį. Matai tą rudą purviną vandenį kitoje didelės salos pusėje? Manau, tai pagrindinė šiaurinė atšaka. Ten yra Didžiosios Motinos Upės pabaiga! – juntamai susijaudinęs pasakė Jondalaras.

Jį taip pat užvaldė liūdesio nuspalvinti prisiminimai. Kai paskutinį kartą matė tą upę, buvo su savo broliu, o dabar Tonolanas gyvena dvasių pasaulyje. Netikėtai jis prisiminė akmenį besimainančių spalvų paviršiumi, kurį paėmė toje vietoje, kur Aila palaidojo jo brolį. Moteris pasakė, kad jame slypi Tonolano dvasios esmė, ir jis ketino sugrįžęs atiduoti tą akmenuką savo motinai bei Zelandonei. Gabenosi jį krepšyje. Galbūt derėtų išsitraukti ir neštis su savimi?

– O, Jondalarai! Pažvelk ten, prie upės! Ar ten dūmai? Ar šalia tos upės gyvena žmonės? – vilties apimta klausinėjo Aila.

– Gali būti, – atsakė Jondalaras.

– Tada paskubėkime, – moteris pradėjo leistis kalva, Jondalaras jojo greta. – Kaip manai, kas jie galėtų būti? Kokie nors tavo pažįstami?

– Galbūt. Šaramudojai kartais šitaip toli valtimis atplaukia prekiauti. Šitaip Markenas sutiko Toliją. Ji gyveno mamutojų stovykloje, į kurią jis atkako druskos ir kriauklių, – Jondalaras stabtelėjęs apsidairė, atidžiau įsižiūrėjo į deltą ir salą, plytinčią už siauro kanalo; paskui ištyrinėjo teritoriją pasroviui. – Iš tikrųjų nemanau, kad esame labai toli nuo vietos, kur Bresija praėjusią vasarą įkūrė Gluosnio stovyklą. Nejaugi tai nutiko tik praėjusią vasarą? Ji nusivedė mus ten po to, kai jos žmonės Tonolaną ir mane išgelbėjo iš slankiojo smėlio...

Jondalaras užsimerkė, bet Aila įžvelgė jo skausmą.

– Jie buvo paskutiniai mano brolio matyti žmonės. Išskyrus mane. Paskui dar kurį laiką keliavome kartu. Vis vyliausi, kad brolis atsikvošės, bet jis nenorėjo gyventi be Jetamijos. Jis norėjo, kad Motina jį pasiimtų, – pasakojo Jondalaras. Paskui, nudelbęs akis žemyn, pridūrė: – O paskui mes sutikome Mažylį.

Jondalaras pažvelgė į Ailą, ir ji pamatė, kad jo išraiška pasikeitė. Skausmas tebebuvo gyvas, tačiau ji atpažino ir tą ypatingą žvilgsnį, kuris rodė beribę vyro meilę Ailai. Vis dėlto žvilgsnyje buvo ir kažkas kita, bauginamo.

– Niekaip negalėjau suprasti, kodėl Tonolanas nori mirti, – jis nusigręžė ir paraginęs Lenktynininką greitesniu tempu, šūktelėjo: – Nagi, pati norėjai paskubėti.

Aila davė ženklą Yhaha greitai bėgti ir stengėsi būti atsargesnė. Aila nusivijo vyrą, kurio eržilas šuoliais lėkė link upės. Jojimas žvalino ir išvaikė keistą, liūdną slogutį, kurį sužadino ta vieta. Greito tempo sujaudintas Vilkas bėgo greta, ir kai pagaliau pasiekę vandens kraštą visi sustojo, Vilkas iškėlė snukį ir pratisai, melodingai sustaugė. Aila ir Jondalaras šypsodamiesi persimetė žvilgsniais: abu galvojo, kad tai labai tinkamas būdas paskelbti, kad atsidūrė prie upės, kuri juos lydės didžiąją likusios kelionės dalį.

– Taip ir yra? Pasiekėme Didžiąją Motiną Upę? – žėrinčiomis akimis pasitikslino Aila.

– Taip. Taip ir yra, – pasakė Jondalaras, paskui dirstelėjo vakarų kryptimi, prieš srovę. Jis nenorėjo slopinti Ailos entuziazmo dėl upės, bet žinojo, kaip toli iš tikrųjų dar teks keliauti.

Jiems reikės grįžti tuo pačiu keliu per visą žemyno plotį iki plynaukštės ledyno, kuris dengė aukštumą prie didžiosios upės ištakų, o paskui brautis dar toliau, beveik į Didžiųjų Vandenų žemės pakraštį, toli į vakarus. Vingiuojanti tūkstantį aštuonis šimtus mylių Donau – Didžioji Motina Upė – nešė daugiau kaip trijų šimtų intakų vandenis, sausino dvi ledu padengtas kalnų grandines ir gabeno nuosėdų naštą.

Didžioji Upė, vingiuojanti per lygumas ir neretai skylanti į daugybę atšakų, plukdė didžiulį kiekį nešmenų, susikaupusių talpiuose jos vandenyse. Prieš pat žiotis smulkus smėlėtas dirvožemis didžiuliu vėduoklės formos labirintu nusėdo žemomis salomis ir pylimais, kuriuos supo seklūs ežerai ir vingiuojantys upokšniai. Atrodytų, Didžioji Motina Upė taip pavargo ilgoje kelionėje, kad iki tikslo likus visai nedaug kelio išmetė sunkią dumblo naštą, o paskui lėtai nusvirduliavo į jūrą.

Plati delta, kurią jie pasiekė, prasidėjo už daugelio mylių nuo jūros. Upė, plukdanti per daug vandens, kad sutilptų viename kanale plokščioje lygumoje tarp senovinio kalnų masyvo aukštesne pamatine uoliena rytuose ir švelniai banguojančių kalvų, kurios pamažu leidosi iš kalnų vakaruose, dalijosi į keturias svarbiausias atšakas; kiekviena suko skirtinga kryptimi. Kanalai persipynė paskiromis atšakomis, kūrėsi vingiuojančių srautų labirintas, kuris sklido formuodamas gausius ežerus ir lagūnas. Didelės nendrių augimvietės supo kietą žemę nuo plikų smėlio nerijų iki didelių salų, apaugusių miškais ir stepėmis, kuriose gausiai gyveno taurų, elnių ir juos medžiojančių plėšrūnų.

– Iš kur kilo tie dūmai? – pasiteiravo Aila. – Netoli turi būti stovykla.

– Manau, kad iš tos didelės salos, kurią matėme kitapus kanalo, – atsakė Jondalaras, nurodydamas kryptį.

Pakėlusi akis Aila pirmiausia pamatė aukštų nendrių sieną: jų plunksninės purpurinės viršūnės, linguojančios lengvame vėjyje, kilo daugiau kaip dvylika pėdų virš pažliugusios žemės. Paskui moteris pastebėjo gražius sidabriškai žalius gluosnio, išsikėtojusio virš nendrių, lapus. Vaizdas kiek glumino, nes paprastai gluosniai būdavo krūmai, augantys taip arti vandens, kad drėgnuoju sezonu jų šaknys būdavo paplaunamos. Šitas priminė tikrus gluosnius, bet jie niekada neužaugdavo tokie aukšti kaip medžiai. Nejaugi ji suklydo? Ar gali būti gluosnio medis? Moteris retai šitaip apsirikdavo.

Jie patraukė pasroviui ir atsidūrę priešais salą įbrido į vandenį. Aila žvalgėsi atgal, kad įsitikintų, jog besivelkantys valkčių basliai su tarp jų pririšta valtimi niekur neužsikabino; paskui ji patikrino, ar priekyje susikryžiuojantys galai laisvai juda basliams plūduriuojant. Iš naujo kraudamiesi daiktus, kai ruošėsi palikti didelę upę, žmonės iš pradžių planavo valtį palikti. Ji savo atliko: padėjo jiems su visais daiktais persikelti per plačius vandenis. Vis dėlto įdėjus šitiek darbo nebesinorėjo likimo valiai palikti mažojo apskrito laivuko.

Tai Aila sugalvojo pritvirtinti jį prie baslių, nepaisydama to, kad Yhaha turės nuolat mūvėti pavadžius ir tempti valtį, bet būtent Jondalaras suprato, kad iš tikrųjų dabar upes kirsti bus lengviau. Jie į valtį sukraus savo mantą, taigi daiktai nesušlaps, tačiau nebandys vestis arklių virve, pririšta prie valties: Yhaha galės plaukti pati ir traukti lengvą, plūduriuojantį krovinį. Pamėginę šitaip keltis per kitą upę, jie pamatė, kad Yhaha netgi pakinktų nuimti nereikia.

Žinoma, srovė tampė valtį ir baslius. Tai Ailai kėlė nerimą, ypač pamačius, kaip Yhaha ir Lenktynininkas panikavo patekę į padėtį, kurios negalėjo valdyti. Aila nusprendė pertvarkyti odinius pakinktų diržus taip, kad galėtų juos akimirksniu perpjauti, jei pasirodytų, jog kumelei kilo grėsmė. Vis dėlto arklys išlaikė pusiausvyrą timpčiojant srovei ir lengvai tempė naštą. Aila kumelės neragino, norėjo, kad ji apsiprastų su nauju kroviniu. Yhaha buvo pratusi prie valkčių ir pasitikėjo moterimi.

Didelis, atviras dubuo buvo gera talpykla, tad ją būtinai reikėjo užpildyti. Žmonės joje jau gabeno medieną, sausą mėšlą ir kitas pakeliui rastas degias medžiagas, tinkamas vakaro laužui, o kartais kirsdami upes valtyje palikdavo nešulius ir krepšius. Pasitaikė kelios įvairaus dydžio upės, srūvančios į vidinę jūrą, o Jondalaras žinojo, kad dar ne vieną intaką teks kirsti tęsiant kelionę palei Didžiąją Motiną Upę.

Įbridęs į tyrą kraštinės deltos atšakos vandenį eržilas pasibaidė ir nervingai sužvengė. Po ankstesnio taip smarkiai išgąsdinusio nuotykio Lenktynininkas prisibijojo upių, bet Jondalaras jautrų jauną gyvūną labai kantriai vedė per mažesnius vandenkelius, ir arklys pamažu įveikė baimę. Vyras tuo labai džiaugėsi, nes dar daug upių teks kirsti, kol pasieks namus.

Vanduo mažai judėjo, bet buvo toks skaidrus, kad galėjai pamatyti žuvį, plaukiojančią tarp vandens augalų. Prasibrovę pro aukštas nendres,

žmonės pasiekė ilgą, siaurą salą. Vilkas pirmasis išlipo ant nerijos. Jis energingai pasipurtė, paskui nubėgo nuožulniu, stipriai suplūkto šlapio smėlio, sumaišyto su moliu, krantu, kuris vedė į dailių, sidabriškai žalių gluosnių, užaugusių iki medžių aukščio, miškelį.

– Taip ir žinojau, – tarstelėjo Aila.

– Ką žinojai? – pasiteiravo Jondalaras. Jis šypsojosi matydamas savimi patenkintą moters veido išraišką.

– Šitie medžiai panašūs į tuos krūmus, kuriuose miegojome tą naktį, kai smarkiai lijo. Maniau, kad ten buvo gluosniai, tačiau nebuvau mačiusi jų tokių didelių. Gluosniai paprastai būna krūmai, tad ten galėjo būti karklai.

Jie nulipo nuo arklių ir nusivedė juos į vėsią, erdvią giraitę. Eidami žmonės tylėjo ir stebėjo šešėlius lapų, kedenamų lengvo brizo ir marginusių vešlų, saulės užlietą paklotą. Pro retus medžius tolumoje matėsi besiganantys taurai. Žmonės ėjo pavėjui, tad užuodę jų kvapą laukiniai galvijai skubiai pasišalino. „Tikriausiai juos medžiojo žmonės“, – pamanė Jondalaras.

Traukdami per žavią miškingą vietovę arkliai šlamštė žolę, o Aila gundėsi atrišti Yhaha pakinktus.

– Kodėl sustojai? – pasiteiravo Jondalaras.

– Arkliai nori ganytis. Pamaniau, galėtume sustoti valandėlę.

Jondalaras atrodė sunerimęs.

– Aš manau, kad derėtų paėjėti šiek tiek toliau. Esu įsitikinęs, jog šioje saloje gyvena žmonių, ir prieš sustojant norėčiau žinoti, kas jie tokie.

Aila nusišypsojo.

– Teisingai! Juk sakei, iš kur kyla dūmai. Čia taip gražu – beveik užsimiršau.

Vietovė pamažu kilo, tolėliau gluosnių miškelyje pasirodė alksniai, tuopos ir žilvičiai, kiek paįvairinantys šviesią pilkšvai žalią lapiją. Vėliau tamsesnės žalios spalvos į mozaiką įliejo kelios eglės ir senovinės pušys, toje teritorijoje gyvuojančios tiek pat ilgai, kiek ir kalnai, šviesiai žalia spalva džiugino maumedžiai, o žalsvai auksinėmis sruogelėmis augmeniją puošė kuokštai brandžių stepinių žolių, siūbuojančių vėjyje. Medžių kamienais ropštėsi gebenės, nuo tankesnio šakų skliauto sviro lianos, o saulėtuose siauruose slėniuose besidriekiantys pūkuotalapių ąžuolų ir kiek aukštesnių lazdynų krūmai gyvam peizažui suteikė savito atspalvio.

Sala buvo iškilusi ne daugiau kaip dvidešimt penkias pėdas virš vandens, toliau nuo kranto virto ilgu lauku – sumažinta stepių versiją su eraičinais ir ašuotėmis, saulėje besidažančiomis auksu. Žmonės kirto siaurą salą ir pažiūrėjo žemyn nuo daug statesnės smėlio kopos, sutvirtintos pajūrinių smiltlendrių, zundų ir pajūrinių balžų. Smėlėtas šlaitas vedė į giliai įduobtą įlanką, beveik lagūną, apaugusią aukštomis, purpurinėmis viršūnėlėmis nendrėmis pramaišiui su švendrais ir meldais bei įvairiausiais mažesniais vandens augalais. Įlankoje buvo net tiršta vandens lelijų lapų, pro juos vos matėsi vanduo, o jame stypsojo nesuskaičiuojama galybė garnių.

Už salos buvo platus, purvinas rudas kanalas, šiauriausia didelės upės atšaka. Salos gale buvo matyti į pagrindinį kanalą įtekantis tyro vandens upeliukas, ir Aila apstulbo išvydusi dvi sroves, vieną vaiskią, kitą rudą ir dumbliną, tekančias greta viena kitos. Galų gale rudasis vanduo, dominavęs pagrindiniame kanale, užteršė vaiskią srovę.

– Pažiūrėk tenai, Jondalarai, – Aila parodė į ryškų lygiagrečiai tekančių srovių skirtumą.

– Šitaip ir sužinai, kad esi prie Didžiosios Motinos Upės. Ta atšaka nuves tiesiai į jūrą, – atsakė jis. – O tu pažiūrėk tenai.

Už giraitės, toliau nuo įlankos, į dangų vinguriavo plona dūmų sruoga. Aila iš anksto šypsojosi, bet Jondalaras kiek abejojo jiems traukiant dūmų link. Jei tai laužavietės dūmai, kodėl iki šiol jie nieko nesutiko? Žmonės jau turėjo juos pamatyti. Kodėl neatvyko pasveikinti? Jondalaras sutrumpino virvę, už kurios vedė Lenktynininką, ir raminamai paglostė jam sprandą.

Pamačiusi kūgiškos palapinės kontūrus Aila suprato, kad atvyko į stovyklą, ir ėmė spėlioti, kokie žmonės čia gyvena. „Jie gali būti net mamutojai“, – galvojo ji, signalizuodama Yhaha eiti šalia. Tada pastebėjo, kad Vilkas stovi įsitempęs, gynybine poza, ir sušvilpė signalą, kurį atpažinti jį išmokė. Žvėris prisišliejo prie Ailos šono, ir visi įžengė į nedidelę stovyklavietę.

11

Yhaha neatsiliko nuo Ailos, einančios į stovyklą prie laužavietės, iš kurios į dangų vis dar vinguriavo dūmų sruoga. Pusračiu buvo sustatytos penkios stoginės, o kiek gilesnė laužavietė įrengta priešais centrinę. Ugnis liepsnojo smarkiai, stovykla akivaizdžiai buvo neseniai naudotasi, bet niekas nepaskelbė jokių teisių į šią vietą ir neišėjo pasveikinti atvykėlių. Aila apsidairė, kyštelėjo nosį į atvirus namelius, bet nieko nepamatė. Suglumusi ji atidžiau patyrinėjo pašiūres ir stovyklą bandydama išsiaiškinti, kas tie žmonės buvo ir kodėl jie išėjo.

Pagrindinė kiekvieno būsto dalis buvo panaši į kūgišką palapinę, kokias savo vasaros stovyklose statė mamutojai, bet buvo pastebimų skirtumų. Mamutų medžiotojai gyvenamąjį plotą dažnai didindavo prie pagrindinio būsto pristatydami pusapvales odos palapines, priestatams paremti naudojo papildomus baslius. Šios stovyklos priestatai buvo padaryti iš nendrių ir pelkių žolių, atrodė lyg nuožulnūs stogeliai, paremti laibais basliais. Kai kurie statinukai buvo visiškai uždari, suapvalinti, suręsti iš surištų nendrių kuokštų ir austinių kilimėlių, pritvirtintų prie pagrindinio būsto.

Vienoje iš pastogių, iš karto už įėjimo atvarto, Aila ant austinio nendrių kilimėlio pamatė krūvą rudų švendrų šaknų. Šalia kilimėlio stovėjo du krepšiai. Vienas atrodė standžiai supintas, jame buvo likę truputis purvino vandens, kitas – puspilnis spindinčių baltų, ką tik nuluptų šaknų. Priėjusi Aila iš krepšio išėmė šaknį. Ji vis dar buvo drėgna; turėjo būti įmesta ten tik prieš akimirką.

Padėjusi šaknį moteris pastebėjo ant žemės gulintį keistą daiktą. Jis buvo padarytas iš švendrų lapų, supintų taip, kad primintų žmogaus fi-

gūrėlę, su dviem išskėstom rankom, dviem kojom ir netgi minkštos odos skiaute, apvyniota kaip tunika. Ant veido medžio anglimis buvo nupieštos dvi trumpos akių linijos, o kita linija linko kaip šypsena. Ant galvos vietoj plaukų buvo pritvirtinti ašuočių kuokštai.

Žmonės, su kuriais Aila užaugo, nedirbino atvaizdų, nepripažino simbolių, išskyrus paprastus totemo ženklus, tokius kaip žymės ant Ailos kojos. Mažai mergaitei jas giliai įrėžė urvinis liūtas – kairiąją šlaunį papuošė keturiais lygiagrečiais randais. Panašius ženklus gentis naudojo urvinio liūto totemui nurodyti. Štai kodėl Krebas buvo tvirtai įsitikinęs, kad Ailos totemas yra urvinis liūtas, nepaisant to, kad gentis jį laikė vyrišku totemu. Urvinio liūto dvasia pati pasirinko ir pažymėjo žmogų, todėl jį ir saugojo.

Kiti genties totemai buvo žymimi panašiu būdu, paprastais ženklais, dažniausiai kylančiais iš ženklų kalbos gestų ar kūno judesių. Pirmas jos matytas, iš tikrųjų kažką simbolizuojantis atvaizdas buvo grubūs gyvūno apmatai, kuriuos Jondalaras nupiešė ant taikiniui naudojamos odos. Štai kodėl ant žemės gulintis daiktas suglumino Ailą. Staiga ji atpažino radinį. Nors pati niekada neturėjo lėlės, prisiminė, kad su panašiomis žaidė mamutojų vaikai, ir suprato, jog tai yra vaiko žaislas.

Staiga Ailai tapo visiškai akivaizdu, jog vos prieš kelias akimirkas čia sėdėjo moteris su vaiku. Dabar jos nebebuvo, ji turėjo paskubomis pasišalinti, nes paliko maistą ir net nepaėmė vaiko žaisliuko. Kodėl jai reikėjo šitaip skubėti?

Aila atsisuko ir pamatė Jondalarą, tebelaikantį Lenktynininko pavadį, priklaupusį ant vieno kelio prie išsibarsčiusių titnago skeveldrų ir apžiūrinėjantį vieną akmenį. Jondalaras pakėlė akis.

– Kažkas netinkamu paskutiniu smūgiu sugadino labai gerą antgalį. Tereikėjo stuktelti, bet nepataikyta į žymę ir smogta per stipriai... Tarsi titnago apdirbėjui būtų netikėtai sutrukdyta. O štai ir akmens kūjis! Paprasčiausiai numestas, – įrantos ant kieto ovalaus akmens rodė, kad jis seniai naudojamas, o patyrusiam titnago apdirbėjui buvo sunku įsivaizduoti, kad kas numestų ir paliktų pamėgtą įrankį.

Pasidairiusi Aila pamatė ant rėmų džiūstančią žuvį, o kitos dar nenudorotos gulėjo ant žemės greta. Viena buvo pradėta pjauti, bet palikta ant žemės. Buvo matyti ir daugiau nutrauktų darbų įrodymų, bet nė ženklo žmonių.

– Jondalarai, čia nelabai seniai buvo žmonių, bet jie pabėgo. Net ugnis vis dar dega. Kur visi?

– Nežinau, bet tu neklysti. Jie išvyko labai skubėdami. Tiesiog metė viską, ir pasišalino. Tarytum būtų išgąsdinti.

– Tik kodėl? – apsižvalgė Aila. – Nematau nieko, ko reikėtų bijoti.

Jondalaras jau pradėjo purtyti galvą, paskui pastebėjo Vilką, šniukštinėjantį po apleistą stovyklą, kaišantį nosį į palapinių įėjimus ir uostinėjantį visur, kur buvo palikta daiktų. Paskui jo dėmesį patraukė netoliese besiganantį šieno spalvos kumelė, iš paskos vis dar tempianti įrenginį iš baslių ir dubens formos valties, keistai nepaisanti nei žmonių, nei vilko. Vyras atsisukęs pažiūrėjo į jauną tamsiai rudą eržilą. Gyvulys buvo apkrautas nešulių krepšiais bei jojimo apklotu ir kantriai stovėjo šalia laikomas tiktai vienos virvės, diržais ir oda pritvirtintos prie jo galvos.

– Tikriausiai čia ir bėda, Aila. Mes jos nematome, – pasakė Jondalaras. Vilkas netikėtai liovėsi smalsiai tyrinėjęs, įdėmiai pažvelgė į giraitę ir pasileido jos link. – Vilke! – pašaukė vyras. Gyvūnas sustojo ir atsigręžė vizgindamas uodegą. – Aila, geriau tu jį pašauk, arba jis suras šios stovyklos žmones ir dar labiau juos išgąsdins.

Moteris sušvilpė, ir Vilkas atbėgo. Ji paglostė jo sprandą, bet paniurusi dirstelėjo į Jondalarą.

– Sakai, mes juos išgąsdinome? Kad jie pabėgo todėl, jog bijosi mūsų?

– Ar pameni Ašuočių stovyklą? Kaip žmonės elgėsi mus pamatę? Pati pagalvok, kaip mes atrodom žmonėms, pirmą kartą mus matantiems, Aila. Jojame dviem arkliais vilku vedini. Gyvūnai nekeliauja su žmonėmis, paprastai jie jų vengia. Net mamutojams vasaros susirinkime prireikė laiko, kad įprastų prie mūsų, o mes atvykome su Liūto stovykla. Gerai pagalvojus, Talutas buvo labai drąsus, kad pakvietė mus su visais arkliais į savo stovyklą, – pasakė Jondalaras.

– Tai ką daryti?

– Manau, mums derėtų pasišalinti. Šios stovyklos žmonės turbūt slepiasi miške ir mus stebi manydami, kad atsibeldėme iš kokios vietos, panašios į dvasių pasaulį. Bent jau šitaip aš galvočiau, jei pamatyčiau mus atvykstant jokio be įspėjimo.

– O, Jondalarai, – pravirko Aila užplūdus nusivylimui. Ji jautėsi tokia vieniša apleistos stovyklos viduryje. – Aš taip tikėjausi susipažinti su žmo-

nėmis, – ji dar kartą apsidairė stovykloje ir tylomis linktelėjo. – Tu teisus. Jei žmonės išėjo ir nenorėjo mūsų pasveikinti, turime išvykti. Aš tik norėčiau susitikti moterį su vaiku, kuris paliko tą žaislą, ir šnektelti su ja, – Aila nuėjo link Yhaha, kuri ganėsi prie pat stovyklos. – Nenoriu, kad žmonės manęs bijotų, – pasakė ji, atsisukusi į vyrą. – Ar šioje kelionėje pavyks su kuo nors žodeliu persimesti?

– Nežinau, kaip eisis susitikus nepažįstamus žmones, bet esu įsitikinęs, kad pas šaramudojus sugebėsime apsilankyti. Gal iš pradžių jie ir bus kiek atsargūs, bet juk pažįsta mane. Pati žinai, kokie yra žmonės. Įveikę pradinį išgąstį jie labai susidomi gyvūnais.

– Apgailestauju, kad išgąsdinome šiuos žmones. Gal galėtume palikti jiems dovaną, nors ir nepatyrėme jų svetingumo? – pasiūlė Aila ir ėmė kraustyti savo krepšius. – Manau, kad tiktų truputis maisto, tikriausiai gabalas mėsos.

– Taip, puikiai sumanei. Aš turiu atliekamų iečių antgalių. Manau, paliksiu vieną, kad pakeisčiau tą, kurį sugadino įrankių dirbėjas. Niekas taip nenuvilia kaip pačioje darbo pabaigoje sugadintas geras įrankis, – pasakė Jondalaras.

Siekdamas kuprinėje į odą suvyniotų įrankių komplekto, Jondalaras prisiminė, kad keliaudami su broliu jie sutiko daug žmonių, ir jie paprastai atvykėlius mielai pasveikindavo, o prireikus ir padėdavo. Nepažįstamieji porą kartų netgi išgelbėjo jų gyvybę. Vis dėlto, jei žmonės baiminasi jų dėl gyvūnų draugijos, kas nutiktų, jei jiems su Aila prireiktų pagalbos?

Keliautojų būrelis paliko stovyklą ir smėlio kopa vėl ėmė kilti į ilgos, siauros salos viršų. Priėję lygią pievą jie sustojo. Pažiūrėjo žemyn, į ploną dūmų sruogą, teberūkstančią iš stovyklos, ir rudą dumbliną upę apačioje, jos ryškią srovę, tekančią į mėlynas Berano jūros platybes. Aila su Jondalaru sutartinai užšoko ant arklių ir pasuko į rytus, kad geriau – ir paskutinį kartą – įsižiūrėtų į didelę vidinę jūrą.

Pasiekę rytinį salos smaigalį, nors vis dar buvo deltoje, jie atsidūrė taip arti vilnijančios jūros, kad galėjo stebėti, kaip jos bangos sūriomis putomis

skalauja seklumas. Aila žvelgė į vandenį ir jai dingojosi, kad beveik mato pusiasalio kontūrus. Bruno genties urvas, vieta, kurioje ji užaugo, buvo pietiniame jo smaigalyje. Ten ji pagimdė sūnų, ten turėjo jį ir palikti, kai buvo priversta išeiti.

„Įdomu, koks jis? – klausė savęs moteris. – Esu tikra, aukštesnis negu kiti jo amžiaus berniukai. Ar jis stiprus? Sveikas? Ar laimingas? Ar prisimena mane? Įdomu. Jei tiktai galėčiau dar kartą jį pamatyti..." Staiga moteris suprato, kad, jei apskritai ketina jo ieškoti, tai būtų jos paskutinė galimybė. Nuo čia Jondalaras planavo sukti į vakarus. Ji niekada nebebus taip arti savo genties ir Durko. Kodėl jie negalėtų pasukti į rytus? Tik padarytų trumpą lankstą. Jei eitų palei šiaurinę jūros pakrantę, pusiasalį turbūt pasiektų po kelių dienų. Jondalaras sakė, kad neprieštarautų, jei ji norėtų pabandyti surasti Durką.

– Aila, pažiūrėk! Nežinojau, kad Berano jūroje yra ruonių! Paskutinį kartą tuos gyvūnus mačiau paauglystėje, kai ėjau į žygį su Vilomaru, – pasakė Jondalaras jaudulio ir ilgesio kupinu balsu. – Jis pasiėmė Tonolaną ir mane norėdamas mums parodyti Didžiuosius Vandenis, o paskui žmonės, kurie gyvena šalia žemės krašto, plukdė mus į šiaurę laivu. Ar esi juos mačiusi?

Aila pažiūrėjo į jūrą, bet arčiau, kur rodė Jondalaras. Kelios tamsios, glotnios, aptakios būtybės šviesiai pilkomis papilvėmis drybsojo palei seklumą, susiformavusią už kelių beveik panirusių uolų. Jiems bežiūrint dauguma ruonių nėrė atgal į vandenį, ėmėsi persekioti žuvų būrius. Žmonės dar kurį laiką stebėjo pūpsančias galvas, kol paskutinis ruonis, mažesnis ir jaunesnis, irgi nėrė į jūrą. Tada gyvūnai dingo, pranyko taip pat staigiai, kaip ir pasirodė.

– Tik iš toli, – atsakė Aila, – šaltuoju sezonu. Jie mėgsta atviroje jūroje plaukiojančias ledo lytis. Bruno gentis jų nemedžiojo. Niekas negalėjo jų pasiekti, nors Brunas kartą pasakojo matęs kelis ant uolų šalia jūros urvo. Kai kurie žmonės manė, kad jie yra žiemos vandens dvasios, apskritai ne gyvūnai, tačiau kartą mačiau ant ledo mažylius, ir nemanau, kad vandens dvasios turi vaikų. Taip ir nesužinojau, kur jie dingdavo vasarą. Tikriausiai atplaukdavo čia.

– Kai parvyksime namo, pasiimsiu tave, Aila, kad pamatytum Didžiuosius Vandenis. Šita jūra didelė, daug didesnė negu bet kuris mano kada matytas ežeras ir, žmonės man sakė, sūri, bet tai tėra niekis, palyginti

su Didžiaisiais Vandenimis. Jie kaip dangus. Niekas niekada nepasiekė kitos pusės.

Jondalaro balse Aila girdėjo nekantrumą, pajuto namų ilgesį. Žinojo, kad jis nedvejodamas eitų kartu ieškoti Bruno genties ir jos sūnaus, jei tik ji to paprašytų. Šis vyras ją mylėjo. Ji taip pat jį mylėjo ir žinojo, kad jis nesidžiaugtų užtrukęs kelyje. Moteris pažiūrėjo į dideles vandens platybes, paskui užsimerkė, bandydama sulaikyti ašaras.

„Šiaip ar taip, nežinočiau, kur ieškoti genties", – galvojo Aila. Ir tai jau nebuvo Bruno gentis. Dabar tai buvo Braudo gentis, kurioje ji nėra laukiama. Braudas prakeikė ją mirtimi; jiems visiems ji buvo negyva, virto dvasia. Jei ji su Jondalaru išgąsdino šios salos stovyklą dėl gyvūnų ir savo tariamai antgamtinių gebėjimų juos valdyti, kaip smarkiai jie išgąsdintų gentį? Įskaitant Ubą ir Durką? Jiems ji būtų sugrįžusi iš dvasių pasaulio, ir neagresyvūs gyvūnai tai tik patvirtintų. Tie žmonės tikėjo dvasiomis, kurios grįžta iš mirusiųjų buveinės, pas žmones atvyksta norėdamos jiems pakenkti.

O kai tik jie pasuks į vakarus, viskas bus baigta. Nuo tos akimirkos visą likusį gyvenimą Durkas liks tik prisiminimas. Nebebus jokios vilties kada nors vėl jį pamatyti. Jai reikėjo pasirinkti. Manė, kad jau seniai tai padarė; moteris suvokė, kad skausmas vis dar aštrus. Pasukusi galvą taip, kad Jondalaras nepamatytų akyse besikaupiančių ašarų, stebeilydama į gilią, mėlyną vandens platybę Aila paskutinį kartą tyliai atsisveikino su sūnumi. Vėl užliejo širdgėla, ir moteris suprato, kad skausmą širdyje nešiosis amžinai.

Jie nusisuko nuo jūros ir pajudėjo per juosmenį siekiančią didelės salos stepių žolę. Vėliau arkliams leido pailsėti ir pasiganyti. Saulė švytėjo aukštai danguje, buvo ryški ir karšta. Virpančios karščio bangos kilo nuo dulkėtos žemės, skleidė šiltą žemės ir augmenijos aromatą. Nė vienas medis neaugo siauroje nerijoje, per kurią jie ėjo, niekas nemetė šešėlio, nuo saulės saugojo tik pintos žolės skrybėlės. Karštis garino aplinkinių kanalų vandenį, tad ore drėgmės netrūko, ir dulkėta žmonių oda ritosi prakaito karoliukai. Keliautojai buvo dėkingi už vėsų dvelksmą, sklindantį nuo jūros, brizo šuorus, atnešančius turtingo vandens gelmių gyvenimo aromatą.

Aila sustojo ir nuo galvos nusivyniojo odinę svaidyklę, susikišo ją už juosmens diržo – saugojo, kad svaidyklė nesušlaptų. Moteris užsidėjo susuktos minkštos odos juostą, panašią į tą, kokią ant kaktos ryšėjo Jondalaras: juosta buvo skirta nuo kaktos lašančiam prakaitui sugerti.

Tolėliau Aila pastebėjo, kaip strykteli, paskui nusileidžia ir pasislepia dulsvai žalias žiogas. Paskui pamatė kitą. Vis daugiau jų chaotiškai sprigsėjo ir priminė skėrių spiečius. Čia žiogai buvo tik viena plačios vabzdžių įvairovės rūšis: ant eraičinų viršūnių ryškiomis spalvomis mirguliavo plaštakės, zvimbė nekenksmingi tranai, tokie panašūs į skaudžiai geliančias bites, besisukinėjančias aplink vėdrynus.

Nors šis laukas buvo daug mažesnis, vis dėlto labai priminė sausas stepes. Kitame salos gale atsidūrusius žmones apstulbino didelis, keistas, šlapias didžiulės deltos pasaulis. Į šiaurę, jiems iš dešinės, buvo žemyno dalis; už paupio krūmų juostos – prislopintų spalvų, žalsvai auksinės pievos. Į pietus ir vakarus, iš toli atrodanti tokia pat kieta ir tvirta kaip sausuma, iki pat horizonto driekėsi pelkėta didžiosios upės delta. Tai buvo tankus sąžalynas sodriai žalių nendrių, kaip jūra siūruojančių gūsingame vėjyje. Tik kur ne kur pasitaikydavo pavienis medis, metantis šešėlį ant banguojančios žalumos ir vingiuotų atvirų vandenkelių.

Leisdamasi šlaitu per retą mišką Aila išgirdo paukščių balsus. Rodos, čia jų buvo didžiulė įvairovė, kai kurių sparnuočių moteris apskritai nepažinojo. Savitais balsais stebino varnos, gegutės, varnėnai ir paprastieji purpleliai. Kilpomis lakstė ir sukosi sakalo persekiojama kregždė; paskui ji nėrė į nendres. Aukštai sklandantys juodieji pesliai ir žeme lakstančios pelkinės lingės ieškojo negyvų ar leisgyvių žuvų. Mažosios devynbalsės ir musinukės šmėkščiojo iš tankmės į aukštus medžius, šmirinėjo mažutėlyčiai bėgikai, nuo šakos ant šakos skraidė raudonuodegės ir medšarkės. Oro srovėmis sklendžiantys kirai vangiai judino sparnus, o sunkūs pelikanai grakščiai judėjo virš galvų mosuodami plačiais, galingais sparnais.

Aila su Jondalaru priėjo kitą upės atšaką, mėlynavusią prie blindžių krūmų sąžalyno, kuriame buvo apsistojusi įvairių pelkių paukščių kolonija: naktiniai garniai, mažieji baltieji garniai, purpuriniai garniai, kormoranai ir žvilgantys ibiai – šioje vietoje jų buvo daugiausia. Čia visiems pakako vietos lizdams susisukti. Tame pačiame medyje žole išklotą vieno paukštelio perėjimo vietą dažnai tik viena šaka teskyrė nuo visiškai kitokio sparnuočio

lizdo, ne viename pūpsojo kiaušiniai ar stumdėsi ką tik išsiritę paukštyčiai. Atrodė, paukščiai buvo tokie pat abejingi žmonėms ir gyvūnams, kaip ir vieni kitiems, tačiau judri vieta, kunkuliuojanti nepaliaujama veikla, buvo tokia pramoga, kuriai jaunas, smalsus vilkas nepajėgė atsispirti.

Jis lėtai prisiartino prie perimviečių, mėgino sėlinti, bet negalėjo apsispręsti, prie kurio lizdelio pasukti. Pagaliau jis metėsi link vieno nedidelio medelio. Garsiai klykdami ir plakdami sparnais į orą kilo netoliese buvę paukščiai, prie jų nedelsdami jungėsi kiti triukšmo išgąsdinti sparnuočiai, kiti dar tik ruošėsi kilti. Deltoje aiškiai dominavo pelkių paukščiai. Ore ratus suko ir nardė daugiau kaip dešimt tūkstančių kelių skirtingų rūšių mišrios kolonijos sparnuočių – tikrai jaudinantis reginys.

Vilkas parbidzeno į giraitę pabrukęs uodegą, stūgaudamas ir viauksėdamas, išsigandęs sambrūzdžio, kurį pats ir sukėlė. Susijaudino ir arkliai, išsigandę jie žvengė ir stojosi piestu, o paskui šuoliais pasileido į vandenį.

Kumelei, kuri ir taip buvo santūresnė, dar ir valkčiai trukdė. Yhaha gana greitai nusiramino, bet Jondalaras turėjo daug daugiau bėdos su jaunuoju eržiliuku. Vyras pasileido įkandin arklio į vandenį, kur giliau – plaukte, ir netrukus dingo iš akių. Aila sugebėjo pervesti Yhaha per atšaką į žemyninę dalį. Nuraminusi ir paguodusi arklį, ji atkabino baslius, nuėmė pakinktus ir leido kumelei laisvai pasiganyti ir pailsėti. Tada moteris švilptelėjo Vilkui. Teko jį pakviesti net keliskart, kol jis pasirodė iš visai kitos pusės, mat buvo nuskuodęs daug toliau pasroviui, atokiau nuo perinčių paukščių tankumyno.

Laukdama Jondalaro Aila nusivilko šlapius drabužius ir persirengė sausais, paskui pririnko malkų ir užkūrė ugnį. Vyras taip pat turės persirengti. Laimė, jo kuprinė buvo apskritojoje valtyje, todėl nesušlapo. Ilgokai užtruko, kol Jondalaras sugrįžo. Jis atjojo prie Ailos sukurto laužo iš vakarų – Lenktynininkas toli nuplaukė prieš srovę, kol Jondalaras jį pavijo.

Vyras vis dar pyko ant Vilko, tai buvo akivaizdu ne tiktai Ailai, bet ir pačiam gyvūnui. Jis palaukė, kol Jondalaras persirengė ir pagaliau įsitaisė su puodeliu karštos arbatos, prisiartino, pritūpė ant priekinių kojų ir ėmė vizginti uodegą kaip prašantis pažaisti šuniukas, maldaujamai inkštė. Vilkas net pabandė lyžtelti Jondalarui veidą. Iš pradžių vyras jį nustūmė. Kai vis dėlto leido atkakliam gyvūnui prieiti arčiau, jis atrodė toks patenkintas, kad Jondalaro širdis suminkštėjo.

– Atrodo, lyg jis bandytų atsiprašyti, bet tuo sunku patikėti. Argi jis supranta, ką padarė? Juk jis gyvūnas. Aila, ar Vilkas gali žinoti, kad blogai elgėsi, ir dėl to gailėtis? – paklausė Jondalaras.

Aila nenustebo. Ji matė tokius veiksmus, kai mokėsi medžioti ir stebėjo plėšrūnus, kuriuos buvo pasirinkusi kaip grobį. Vilko veiksmai vyro atžvilgiu buvo panašūs į tuos, kaip jaunas vilkas dažnai elgdavosi su gaujos vadu.

– Nežinau, ką jis žino ar ką galvoja, – pasakė Aila. – Tegaliu spręsti iš jo elgesio. Bet argi taip nėra ir su žmonėmis? Niekada nežinai, ką kuris iš tikrųjų žino ar galvoja. Juk tenka spręsti pagal veiksmus, tiesa?

Jondalaras linktelėjo, vis dar nežinodamas, kuo tikėti. Aila neabejojo, kad Vilkas apgailestauja, bet tam neskyrė daug reikšmės. Žvėris buvo pratęs panašiai elgtis ir su ja, ypač kai Aila bandė išmokyti jį nesiartinti prie odinės Liūto stovyklos žmonių avalynės. Ilgai užtruko, kol pavyko Vilką išmokyti neliesti apavo. Ir dabar moteris nemanė, kad jis lengvai liautis persekiojęs paukščius.

Saulės glostomos žaižaravo ledo karūnos, puošiančios stačias smailes pietiniame ilgos vakaruose nusidriekusios kalnų grandinės gale. Šiaurės pusėje uolingos kalnyno viršūnės žemėjo, aštrūs jų kampai tapo apvalesnėmis, baltai tviskančiomis keteromis. Šiaurės vakaruose viršukalnes paslėpė debesų užsklanda.

Aila pasuko į properšą, atsivėrusią miškingame upės deltos pakraštyje, ir sustabdė arklį. Jondalaras sekė iš paskos. Maža žalia pieva buvo šiek tiek didesnė erdvė jaukioje retų miškų juostoje, vedusioje tiesiai į ramią lagūną.

Nors svarbiausios Didžiosios Upės atšakos buvo pilnos purvino dumblo, sudėtingo kanalų ir šoninių upeliukų, kurie vinguriavo per didžiules deltos nendrynus, tinklo vanduo buvo švarus ir tinkamas gerti. Kanalai vietomis platėjo į didelius ežerus ar ramias lagūnas, kurias supo įvairiausios nendrės, vikšriai, viksvos ir kiti vandens augalai. Neretai visą vandens paviršių užklodavo vandens lelijos. Tvirti jų lapai kvietė ilsėtis mažesnius garnius ir nesuskaičiuojamas varles.

– Atrodo, vieta gera, – pasakė Jondalaras, keldamas koją per Lenktynininko nugarą ir lengvai nusileisdamas ant žemės.

Jis nuo jaunojo eržiliuko nuėmė krepšius, jojimo apklotą, apynasrį ir paleido jį laisvai ganytis. Arklys patraukė tiesiai prie vandens, po akimirkos prie jo prisijungė Yhaha.

Kumelė pirma įbrido į upę ir pradėjo gerti. Po kiek laiko ji pradėjo daužyti kanopa vandenį, kėlė purslus, kurie tyško jai ant krūtinės ir netoliese geriančio jaunojo eržilo. Yhaha palenkė galvą, pauostinėjo vandenį, žiūrėjo į jį pastačiusi ausis. Paskui po savimi parietė priekines kojas, nusileido žemiau ir apvirto ant šono, o galiausiai ir ant nugaros. Pakėlusi galvą, kojomis mataruodama ore, ji džiaugsmingai rangėsi, trynėsi į lagūnos dugną, paskui energingai ėmė raičiotis ant kito šono. Lenktynininkas kurį laiką stebėjo motiną, besivartančią vėsiame vandenyje, ir, ilgai nelaukęs, pats griuvo į vandenį.

– Galėtum pamanyti, kad šiandien jiems nepakako vandens, – tarstelėjo Aila, eidama šalia Jondalaro.

Jis atsisuko vis dar šypsodamasis, nes stebėjo arklius.

– Jie tikrai mėgsta voliotis vandenyje, ką jau kalbėti apie purvą ar dulkes. Nežinojau, kad arkliams tai patinka.

– Juk žinai, kaip jie mėgsta būti kasomi. Manau, kad taip jie pasikaso, – savo nuomonę išsakė moteris. – Kartais jie kaso vienas kitą, vienam kitam nurodo, kuriose vietose niežti.

– Kaip jie gali vienam kitam tai pasakyti, Aila? Kartais man atrodo, kad tu įsivaizduoji, jog arkliai yra žmonės.

– Ne, arkliai nėra žmonės. Jie yra arkliai. Kada nors atkreipk dėmesį, kaip jie stovi galvas suglaudę. Vienas įbrėš kitą dantimis, o paskui lauks, kad jam būtų įbrėžta toje pačioje vietoje, – pasakė Aila. – Galbūt vėliau sausu karšuliu gerai iššukuosiu Yhaha. Tikriausiai jai karšta ir niežti odą visą dieną išbūnant su odiniais diržais. Kartais manau, kad jau derėtų palikti valtį, bet ji tokia naudinga.

– Man irgi karšta ir niežti kūną. Manau, kad taip pat paplaukiosiu. Šį kartą be drabužių, – pasakė Jondalaras.

– Aš irgi ateisiu, bet iš pradžių noriu iškrauti daiktus. Tie drabužiai, kurie buvo sušlapę, vis dar drėgni. Pakabinsiu juos ant krūmų, lai džiūsta, – ji iš vieno krepšių išėmė drėgną ryšulį ir ant alksnio šakų pradėjo kabinti drabužius. – Nesigailiu, kad drabužiai sušlapo, – pasakė Aila,

tvarkydama strėnjuostę. – Radau šiek tiek muilo šaknų ir išsiskalbiau juos tavęs laukdama.

Jondalaras priėjo jai padėti, išpurtė vieną drabužį ir pamatęs, kad tai jo tunika, iškėlęs parodė Ailai:

– Man regis, sakei, kad išskalbei savo drabužius, kol manęs laukei, – tarstelėjo jis.

– Taviškius išskalbiau, kai persirengei. Nuo gausaus prakaito oda pradeda pūti, drabužiai pasidaro baisiai dėmėti, – paaiškino ji.

Jis neprisiminė, kad būtų pernelyg paisęs prakaito ar dėmių keliaudamas su broliu, bet buvo visai patenkintas, kad tuo rūpinasi Aila.

Jiems susiruošus bristi į upę, iš vandens išlipo Yhaha. Ji išskėtusi kojas atsistojo ant kranto ir pradėjo kratyti galvą. Paskui energingai nusipurtė visą kūną iki pat uodegos. Jondalaras rankomis prisidengė veidą norėdamas apsisaugoti nuo vandens purslų. Aila juokdamasi nulėkė į vandenį ir, greitai semdama vandenį rieškučiomis, puolė juo taškyti vyrą. Jis jau buvo iki kelių įbridęs į vandenį, tad greitai tuo pačiu atsakė Ailai. Lenktynininkas, jau baigęs maudytis, stovėjo netoliese, o žmonių aptaškytas kiek atsitraukė, paskui nubrido į krantą. Jis mėgo vandenį, bet juo džiaugdavosi tik tada, kai niekas netrukdydavo.

Pavargusi žaisti ir plaukioti Aila pradėjo dairytis, kas tiktų vakarienei. Iš vandens augo iečių antgalių formos lapai ir gėlės trimis baltais žiedlapiais, kurie centre tamsėjo iki purpurinės spalvos. Aila žinojo, kad krakmolingi šio augalo šakniagumbiai sotūs ir puikaus skonio. Ji kojos pirštais kelis tokius iškapstė iš dumblino dugno; stiebai buvo trapūs ir raunami lengvai lūžo. Brisdama į krantą Aila pririnko dumblialaiškių, tinkamų virti, ir aštrių rėžiukų, kuriuos suvalgys šviežius. Jos dėmesį patraukė vandens paviršiuje plūduriuojantys maži platūs lapeliai.

– Jondalarai, būk atsargus, neužmink ant tų ragočių, – pasakė ji rodydama į aštrias sėklas, kurių buvo pribirę smėlėtame krante.

Jis vieną jų paėmė ir atidžiau apžiūrėjo. Keturi spygliai buvo išsidėstę taip, kad, kol vienas būdavo įsmigęs į žemę, kiti būtinai styrodavo. Jis papurtė galvą, paskui sėklą numetė. Aila pasilenkusi ją pakėlė, paskui paėmė dar kelias.

– Jos ne itin smagios mindyti, – atsakė ji į jo pašaipų klausiamą žvilgsnį, – bet gardžios valgyti.

Ant kranto, šešėlyje šalia vandens, ji pamatė pažįstamą aukštą augalą mėlynai žaliais lapais ir dairėsi kokio kito augalo su didesniais lapais, kad jais apsivyniotų rankas. Derėjo pasisaugoti gailiųjų dilgėlių, bet jos bus nepaprastai skanios išvirtos. Aila nusprendė, jog apsaugai puikiausiai tiks prie pat vandens augančių kone žmogaus ūgio stiebus užauginusių tankiažiedžių rūgštynių trijų pėdų ilgio lapai, kuriuos paskui taip pat galima bus išvirti. Be to, netoliese augo šalpusniai ir kelių rūšių paparčiai, gerai žinomi dėl aromatingų šaknų. Deltoje buvo gausu maisto.

Tolėliau nuo kranto Aila pastebėjo aukštaūgių nendrių salelę su pakraščiuose augančiais švendrais. Tikriausiai švendrai taps pagrindiniu jų maisto produktu. Augalai buvo plačiai paplitę ir vislūs, ir labai daug jų dalių buvo valgomos: senos šaknys, kurias reikėjo padaužyti, kad pluoštas atsiskirtų nuo krakmolo, naudojamo tešlai ar sriubai tirštinti, ir jaunos šaknys, valgomos žalios arba virtos, taip pat žiedynų stiebų apačios, sankaupos žiedadulkių, iš kurių buvo galima iškepti savotišką duoną, – viskas buvo nepaprastai skanu. Jauni žiedynų kuokštai ant aukštų stiebų, primenantys pūkuotas kačių uodegėles, taip pat buvo skanūs.

Likusios augalo dalys pravertė kitais tikslais: lapai – krepšiams ir kilimėliams pinti, žiedynų pūkai sėkloms sunokus tapdavo itin gerais kamšalais ir puikiu prakuru. Nors turint geležies pirito Ailai nereikėjo jų naudoti, ji žinojo, kad pernykščius sausus sumedėjusius stiebus sukant tarp delnų galima įžiebti ugnį, be to, jie tinka naudoti kaip kuras.

– Jondalarai, paimkime valtį ir nusiirkime prie salos pasirinkti švendrų, – pasiūlė Aila. – Vandenyje auga ir daug kitų gerų valgomų daiktų, pavyzdžiui, pasirinksime vandens lelijų sėklų dėžučių ir šaknų. Tų nendrių šakniastiebiai taip pat neblogi. Jie po vandeniu, bet mes, šiaip ar taip, šlapi, tad galėtume jų pasirinkti. Sudėtume viską į valtį ir parsigabentume.

– Niekada anksčiau čia nebuvai. Iš kur žinai, kad tuos augalus galima valgyti? – rišdamas valtį nuo valkčių paklausė Jondalaras.

Aila nusišypsojo.

– Prie jūros, pusiasalyje netoli mūsų urvo, buvo panašių pelkėtų vietų. Ne tokių didelių kaip čia, bet vasarą ir ten sušildavo, o Iza pažino augalus ir mokėjo juos surasti. Apie kai kuriuos kitus papasakojo Nezė.

– Man regis, tu čia pažįsti kiekvieną augalą.

– Daugelį, bet tikrai ne visus. Norėčiau, kad būtų koks žmogus, kurio galėčiau paklausinėti. Moteris, kuri prieš pabėgdama valė šaknis, turbūt žinotų. Labai apgailestauju, kad negalėjome pasisvečiuoti pas tuos žmones, – pasiguodė Aila.

Ji buvo akivaizdžiai nusivylusi, ir Jondalaras suprato, kaip ji ilgisi kitų žmonių. Jam taip pat stigo draugijos, jis irgi norėjo pasisvečiuoti stovykloje.

Žmonės prie vandens krašto atsitempė dubens formos valtį ir į ją įsiropštė. Srovė buvo lėta, bet plūdriame apskritame laivelyje labiau juntama, todėl teko spėriai griebtis irklų, kad nebūtų nenunešti pasroviui. Toliau nuo kranto vanduo buvo toks skaidrus, kad buvo galima įžiūrėti būrius žuvų, nardančių aplink vandens augalus. Kelios buvo gana stambios, ir Aila pagalvojo, kad vėliau kelias sugaus.

Jie sustojo tokioje vandens lelijų tankynėje, kad vos įžiūrėjo lagūnos paviršių. Kai Aila iš valties iššoko į vandenį, Jondalarui vienam nebuvo lengva išlaikyti valtelę vietoje. Ji pradėjo suktis, Jondalaras pabandė irkluoti atgal. Aila, kojomis suradusi dugną, viena ranka įsikibo į valties kraštą, ir mažas plūduriuojantis dubenėlis stabilizavosi. Naudodamasi gėlių stiebais kaip nuorodomis, ji susirasdavo šaknis ir kojų pirštais jas iškapstydavo iš minkšto dugno, o dumblo debesyje išplaukusius į paviršių surinkdavo.

Ailai vėl įsiropštus į valtį, ji pradėjo suktis, tačiau irklais pavyko ją suvaldyti. Žmonės nusitaikė į tankiai nendrėmis apaugusią salą. Kai ją priplaukė, Aila pastebėjo, kad čia kartu su kone medžių dydžio virbiniais gluosniais auga smulkesnė švendrų atmaina.

Jie nusiyrė į tankų sąžalyną žvalgydamiesi kranto ar smėlėto paplūdimio. Pro augmeniją teko braute brautis. Net praplaukę nendres žmonės nesugebėjo surasti kieto pagrindo, jokios seklumos, o valčiai prasibrovus pro augalų stiebus, takelis už jų greitai užsivėrė. Ailą apėmė negera nuojauta, o Jondalarą – klaikus jausmas, jog kažkokia nematoma būtybė juos įkalino aukštų nendrių džiunglėse. Virš galvų jie matė skrendant pelikanus, tas vaizdas svaigino ir rodėsi, kad iš pradžių tiesiai skridę paukščiai ima sukti lanku. Dirstelėjus pro stambių nendrių stiebus ten, iš kur atplaukė, jiems pasirodė, kad priešingas krantas lėtai sukasi.

– Aila, mes judame! Sukamės! – sušuko Jondalaras netikėtai supratęs, kad ne krantas priešais, bet jie patys sukosi, nes keista srovė suko valtį ir visą salą.

– Sprukim iš šios vietos, – tarė ji, siekdama irklo.

Deltos salos geriausiu atveju buvo laikinos, jas nuolat veikė Didžiosios Upės užgaidos. Kad ir tankiai suaugę, nendrės ar kiti augalai neturėjo galimybių gerai įsitvirtinti į mineralinį gruntą, todėl galėjo būti lengvai išraunami, arba seklumoje sužėlusių augalų šaknys sutankėdavo ir jų raizginys vandenyje išplisdavo.

Kad ir kokia buvo priežastis, plaukiojančios salos iš esmės buvo šaknų raizgalynė, savotiškas kilimas su naujai iš augalų liekanų besiformuojančiomis durpėmis. Bėgant laikui, salos struktūrai sutvirtėjus, ant jos ėmė augti kiti augalai. Pakraščiuose nendres keitė plačialapiai švendrai, smulkesni siauralapiai švendrai, vikšriai, paparčiai, netgi virbinių gluosnių krūmai, tačiau dideli medžiai ant organinio substrato neužaugdavo. Vis dėlto daugiausiai čia augo nepaprastai aukštų, iki dvylikos pėdų aukščio nendrių. Vietomis visas liūnas virsdavo dideliu, klastingu plaukiojančiu kilimu, nes augalų raizgalynė atrodė apgaulingai tvirta ir stabili.

Mažais irklais ir didelėmis pastangomis žmonės maža apskrita valtele išsiyrė iš plaukiojančios salos. Pasiekę nestabilaus liūno kraštą jie pastebėjo, kad priešais nebėra kranto. Valtis plaukė į atvirus ežero vandenis, ir atsivėrė toks vaizdingas reginys, kad net kvapą užėmė. Tamsiai žaliame fone išsiskyrė baltų pelikanų knibždėlynas; šimtai tūkstančių jų stovėjo susispaudę, tupėjo, gulėjo kuokštuotuose plaukiojančių nendrynų lizduose. Viršuje dar daugiau didžiulių paukščių suko ratus, tarsi poilsio vietoje būtų pernelyg sausakimša ir laisvos vietelės teliktų laukti mosuojant savo dideliais sparnais.

Tai buvo dideli paukščiai: balti, švelniai rausvo atspalvio, tamsiai pilkais plasnojamųjų plunksnų galiukais nuspalvintais sparnais, ilgais snapais ir nukarusiais gerklės maišeliais. Pirmiausia jie rūpinosi pūkuotų mažylių pulkais. Triukšmingi paukštyčiai šnypštė ir niurnėjo, o suaugusieji jiems atsakė giliais, kimiais riksmais. Paukščių buvo labai daug, tad garsas tiesiog kurtino.

Kiek pasislėpę už nendrių Aila su Jondalaru susižavėję stebėjo didžiulę peryklą. Išgirdę gilų riksmą jie pakėlė galvas į žemai sklendžiantį pelikaną, kuris kaip tik ruošėsi leistis ir buvo išskleidęs dešimties pėdų pločio sparnus. Pasiekęs ežero vidurį paukštis suglaudė sparnus ir kaip akmuo krito žemyn, trenkėsi į vandenį, rodės, nusileido kerėpliškai, nerangiai. Netoli

jo kitas pelikanas išskėstais sparnais lėkė atviru vandeniu – ruošės kilti. Aila ėmė suprasti, kodėl lizdus jie suka ant vandens: paukščiams reikėjo pakankamai erdvės pakilti, nors ore jie atrodė neįtikėtinai grakštūs.

Jondalaras palietė moters ranką ir parodė į seklumą netoli salos, kur keli didieji paukščiai lėtai plaukė viena linija. Aila valandėlę stebėjo, paskui nusišypsojo vyrui. Kartkartėmis visa pelikanų eilė tuo pačiu metu panardindavo galvas į vandenį, o paskui sinchroniškai jas iškeldavo, nuo didelių ilgų snapų taškydami vandenį. Kartais vieniems pavykdavo sugauti žuvį ir ja pasistiprinti, kartais – kitiems, bet visi toliau plaukė ir vienu metu į vandenį nardino galvas.

Pavienės kitos pelikanų rūšies, pasižyminčios tiek kitokiu plunksnų raštu, poros turėjo anksčiau išsiritusių, jau brandesnių paukštyčių; jų lizdai buvo didžiosios kolonijos pakraščiuose. Ir pačioje glaudžioje pelikanų kolonijoje, ir aplink ją lizdus suko ir jauniklius perėjo kiti vandens paukščiai: kormoranai, kragai bei įvairiausios antys, įskaitant ir skiauterėtas rudagalves bei šalmines antis, taip pat paprastus gaigalus. Pelkė knibždėte knibždėjo paukščių, visi jie mito žuvimi.

Visa didelė delta ištaigingai ir lyg pabrėžtinai demonstravo gamtos turtus; gyvenimo gerove buvo puikuojamasi be jokios gėdos. Nesugadinta, nepažeista, vadovaudamasi savo pačios prigimtinėmis teisėmis ir paklūstanti tiktai savo pačios valiai – ir didžiajai tuštumai, iš kurios atsirado, – Didžioji Motina Žemė mėgavosi kurdama ir palaikydama gausią ir įvairią gyvybę. Bet ją paniekinus, grobikiškai įsiviešpatavus, plėšiant jos išteklius, nevaldomai teršiant ir bjaurojant nesaikingumu bei iškraipymais, Motinos vaisingumas, gebėjimas kurti ir išlaikyti savo kūrinius gali būti sunaikintas.

Net jei būtų pavergta ir virstų bergždžia, net gausai išsekus paskutinė vis dėlto juoktųsi ji. Net bevaisė ir apnuoginta, skurstanti Motina turi galią sunaikinti tai, ką pati pagimdė. Jos valdos negali būti atimtos; jos turtas negali būti pasisavintas be jos sutikimo, nepaisant ir negerbiant jos poreikių. Gyvybė negali nuo jos atsiriboti nesumokėdama didžiausios kainos. Pernelyg pasitikinti savimi, Motinos sukurta gyvybė be Motinos negali išlikti.

Nors Aila norėjo ilgiau stebėti pelikanus, pagaliau ji pradėjo rauti švendrus ir krauti juos į valtį. Paskui žmonės ėmė irtis atgal, sukdami aplink plaukiojančių nendrių telkinį. Kai vėl pamatė sausumą, jau buvo netoli savo stovyklos. Vos pasirodžiusius juos pasveikino ilgas, pratisas, sielvar-

tingas staugimas. Pamedžiojęs Vilkas atsekė žmonių pėdsakais ir be vargo surado stovyklą, bet neišvydęs žmonių jaunasis gyvūnėlis susirūpino.

Moteris atsakydama sušvilpė – tai išsklaidė augintinio nuogąstavimus. Vilkas atbėgo prie pat vandens, pakėlė galvą ir vėl sustugo. Liovęsis pauostinėjo žmonių pėdsakus, krantu palakstė pirmyn ir atgal, paskui puolė į vandenį ir pradėjo plaukti jų link. Prisiartinęs prie valties pasuko tolyn ir ėmė kepurnėtis link plaukiojančių nendrių telkinio pamanęs, jog ten sala.

Lygiai taip pat kaip Aila su Jondalaru, Vilkas pabandė pasiekti neegzistuojantį krantą, bet tik taškėsi ir murkdėsi tarp nendrių, vis nerasdamas kietos žemės. Pagaliau jis atplaukė prie valties. Vyras ir moteris, už permirkusio kailio pastvėrę gyvūną, įtempė jį į oda aptrauktą laivelį. Vilkas buvo toks susijaudinęs ir jam taip palengvėjo pasiekus saviškius, kad jis šoko prie Ailos ir palaižė jai veidą, paskui prilindo prie Jondalaro. Pagaliau nusiraminęs jis atsistojo valties viduryje, nusipurtė vandenį ir vėl sustaugė.

Žmonės labai nustebo išgirdę atsakomąjį kito vilko staugimą, paskui pasigirdo keli viauktelėjimai ir dar kitas atsakas. Juos apsupo vilkų staugimas, šį kartą sklindantis jau gana arti. Aila ir Jondalaras spoksojo vienas į kitą baimingo drebulio krečiami, nes nuogi sėdėjo mažoje valtyje ir klausėsi gaujos staugimo, kuris sklido ne nuo kranto, bet iš netvirtos plaukiojančios salos!

– Kaip vilkai galėjo ten atsidurti? – nustebo Jondalaras. – Tai nėra sala, nėra jokios žemės, net seklumos.

„Galbūt ten iš tikrųjų net ne vilkai, – drebėdamas galvojo Jondalaras. – Galbūt jie yra... kažkas kita..."

Įdėmiai žvelgdama tarp nendrių stiebų ta kryptimi, iš kurios atsklido paskutinis vilko kauksmas, Aila prabėgomis pamatė vilko kailį ir dvi ją stebinčias geltonas akis. Tada lyg kas šmėstelėjo aukštėliau. Ji pakėlė galvą ir išvydo augalų lapijoje pasislėpusį vilką, kuris, iškoręs liežuvį, žiūrėjo tiesiai į ją.

Vilkai nelaipioja medžiais! Bent jau joks vilkas, kurį ji kada nors matė, nekopė į medį, o ji stebėjo daugybę vilkų. Moteris palietė Jondalarą ir parodė jam neįprastą reginį. Pamatęs gyvūną vyras sulaikė kvapą: atrodo kaip tikras vilkas, bet kaip jis įsikorė į medį?

– Jondalarai, – sušnabždėjo moteris, – dinkime iš čia. Man nepatinka šita sala, kuri nėra sala, ir vilkai, kurie gali kopti į medžius ir eiti žeme, kurios nėra.

Vyras jautėsi toks pat sutrikęs. Jie skubiai nusiyrė atgal. Kai jau buvo netoli kranto, Vilkas iššoko iš valties. Aila su Jondalaru irgi iš jos išsiropštė, skubiai ištempė valtelę į sausumą, paskui pasiėmė ietis ir iečių mėtykles. Abu arkliai buvo atsisukę į plaukiojančią salą, į priekį nukreipę ausis, jų pozos rodė įtampą. Keliaujant sutikti vilkai paprastai būdavo atsargūs ir rūpesčių nekėlė. Tikriausiai žvėris trikdė sumišę arklių, žmonių ir kito vilko kvapas, tačiau šitie vilkai kėlė abejonių. Ar tai įprasti, tikri vilkai, ar kažkas nenatūralaus?

Jeigu tariamai antgamtinė galia valdyti gyvūnus nebūtų išbaidžiusi didžiosios salos gyventojų, galbūt iš žmonių, pažįstančių pelkynus, Aila su Jondalaru būtų sužinoję, kad keistieji vilkai tokie pat paprasti sutvėrimai kaip ir jie patys. Vandeninga didžiosios deltos žemė buvo daugelio gyvūnų tėvynė, įskaitant ir nendrinius šakalus. Iš pradžių jie gyveno miškingose salose, bet per tūkstantmečius taip gerai prisitaikė prie užpelkėjusios aplinkos, kad be vargo galėjo keliauti plaukiojančiomis nendrėmis. Jie net išmoko laipioti po medžius ir jausdavosi gana saugūs, jei besikeičiančiuose, vis užliejamuose plotuose potvynių būdavo atkertami nuo sausumos.

Tai, kad nendriniai šakalai galėjo gyventi beveik vandenyje, buvo didelio vilkų gebėjimo prisitaikyti prie gamtos sąlygų įrodymas. Dėl tokio pat prisitaikymo jie išmoko šauniai sugyventi su žmonėmis. Ilgainiui, nors vis dar galėjo poruotis su laukiniais protėviais, jie taip prijunko, kad atrodė beveik kaip kitos rūšies. Vėliau daugelis jų apskritai mažai tepriminė vilkus.

Ant plaukiojančios salos už kanalo dabar buvo matyti keli vilkai, du iš jų – medžiuose. Vilkas viltingai žvelgė tai į Ailą, tai į Jondalarą tarsi laukdamas gaujos vadų nurodymų. Vienas iš nendrinių šakalų vėl pradėjo staugti; tada prisijungė kiti, ir Ailai nugara nubėgo šiurpuliai. Tas stūgsimas atrodė kitoks negu vilkų daina, kurią ji buvo įpratusi girdėti, nors nebuvo visiškai aišku, kas skyrėsi. Gal toną pakeitė nuo vandens atsklidęs aidas, bet tai tik padidino nerimą, keliamą paslaptingų vilkų.

Situacija netikėtai pasikeitė – vilkai pranyko taip pat tyliai, kaip ir buvo atsiradę. Vieną akimirką vyras ir moteris, rankose laikantys iečių mėtykles, ir Vilkas stovėjo priešais gaują keistų vilkų, kitą akimirką gyvūnai

jau buvo dingę. Aila ir Jondalaras, nepaleisdami ginklų, vis dar įdėmiai spoksojo į ramiai judančias nendres ir švendrus, jautėsi ir keistai apkvailinti, ir sutrikę.

Vėsus brizas, nuo kurio pašiurpo nuogi žmonių kūnai, priminė, kad saulė jau nusileido už kalnų vakaruose, artinosi naktis. Aila su Jondalaru padėjo ginklus, paskubomis apsirengė, tada skubiai įkūrė ugnį ir baigė įsirengti stovyklą, tačiau ūpas buvo prislopęs. Aila vis pažvelgdavo į arklius ir džiaugėsi, kad jie pasiliko ganytis žalioje pievoje prie palapinės.

Tamsai apsupus auksinį laužo švytėjimą, du žmonės buvo keistai ramūs, klausėsi, kaip erdvę užpildo naktiniai upės deltos garsai. Prieblandoje pasigirdo naktikovų klyksmai, paskui ėmė čirpti svirpliai. Gedulingai suūkė pelėda. Išgirdusi šnarpštimą gretimoje giraitėje Aila pamanė, jog tai šernas. Paskui ją išgąsdino urvinės hienos kikenimas; o daug arčiau pasigirdo neviltingas riksmas didelės katės, paleidusios auką. Aila ėmė spėlioti, ar tai buvo lūšis, o gal snieginis leopardas; ji vis laukė pasigirstant vilkų staugimo, bet nieko panašaus nebebuvo girdėti.

Aksominei tamsai nuslopinus visus šešėlius ir kontūrus, sustiprėjo kitų garsų akompanimentas. Nuo kiekvieno kanalo ir upės kranto, iš visų ežerų ir lelijų lapais uždengtų lagūnų savo serenadas nematomiems žiūrovams ėmė suokti varlių chorai. Gilūs, žemi ežerinių ir didžiųjų kūdrinių varlių balsai uždavė amfibijų choro toną, o raudonpilvės kūmutės pritarė gausminga, varpo gaudesį primenančia melodija. Ją maloniai papildė melodingos ir švelnios atelopų trelės, sumišusios su sentimentaliu beausių rupūžių niūniavimu, vėliau prisidėjo aštrus medvarlių kvarkimas.

Kol atėjo laikas Ailai su Jondalaru susirangyti miegmaišiuose, nesiliaujanti varlių daina susiliejo su pažįstamų garsų fonu, bet nuo vilko staugimo, kuris pagaliau pasigirdo tolumoje, Ailą nukrėtė šiurpas. Vilkas atsisėdo ir sustugo.

– Įdomu, ar jis ilgisi vilkų gaujos? – tarstelėjo Jondalaras, apkabindamas Ailą.

Ji susirangė šalia vyro, džiaugdamasi jo šiluma ir artumu.

– Aš nežinau, bet kartais dėl to jaudinuosi. Mažylis mane paliko, kad susirastų porą, bet liūtų patinai visada palieka savo šeimos teritoriją, kai ieško poros, priklausančios kitai šeimai.

– Manai, kad Lenktynininkas norės mus palikti? – paklausė vyras.

– Yhaha kuriam laikui buvo išėjusi ir gyveno su banda. Neįsivaizduoju, kaip kitos kumelės ją priėmė, bet po eržilo žūties ji grįžo. Ne visi arklių patinai gyvena su patelėmis. Kiekviena banda išsirenka tik vieną eržilą, o paskui jis turi atsikratyti kitų patinų. Jauni eržiliukai ir kiek vyresni patinai paprastai kartu gyvena vienoje kaimenėje, bet jie visi patraukia prie kumelių, kai ateina jų malonumų sezonas. Esu tikra, Lenktynininkui irgi šitaip bus, bet jis turės kovoti su kaimenės eržilu, – paaiškino Aila.

– Galbūt tuo metu pajėgsiu jį sulaikyti pavadžiu, – spėjo Jondalaras.

– Manau, kad dar kurį laiką nereikės dėl to jaudintis. Paprastai arkliai dalijasi malonumais pavasarį, netrukus po to kumelės atsiveda jauniklių. Aš labiau jaudinuosi dėl žmonių, kuriuos susitiksime kelionėje. Jie nesupranta, kad Yhaha ir Lenktynininkas yra ypatingi. Kas nors gali pabandyti juos nuskriausti. Neatrodo, kad kiti žmonės labai norėtų mus priimti.

Jondalaro glėbyje Aila jautėsi saugiai. Vis dėlto ji norėjo žinoti, ką apie ją galvos jo žmonės. Jis pastebėjo, kad ji nurimo ir susimąstė. Jis pabučiavo moterį, bet neatrodė, kad ji kaip paprastai greitai atsilieptų į švelnumą. „Galbūt ji pavargo, – galvojo jis, – buvo įtempta diena." Jis ir pats buvo pavargęs ir, klausydamas varlių choro, užmigo. Pabudo pajutęs, kad jo rankose rėkia ir blaškosi mylima moteris.

– Aila! Aila! Pabusk. Viskas gerai.

– Jondalarai! O, Jondalarai, – verkė Aila. – Aš sapnavau... Apie gentį. Krebas bandė pasakyti man kažką svarbaus, bet mes buvome giliame urve, ten buvo tamsu. Aš negalėjau pamatyti to, ką jis sakė.

– Turbūt šiandien juos prisiminei. Kalbėjai apie juos, kai buvome toje didžiojoje saloje, žiūrinčioje į jūrą. Mačiau, kad atrodei nuliūdusi. Ar galvojai apie tai, kad juos palikai? – teiravosi Jondalaras.

Ji užsimerkė ir linktelėjo, nebuvo tikra, kad galėtų prabilti be ašarų, todėl nenorėjo pasisakyti nuogąstaujanti dėl jo žmonių: ar jie priims ne tiktai ją, bet ir arklius, Vilką? Gentis ir sūnus buvo prarasti, ji nenorėjo netekti ir savo gyvūnų, kurie buvo lyg šeima, jei sugebės saugiai visi kartu pasiekti vyro namus. Ji tiktai norėjo žinoti, ką Krebas bandė pasakyti jai sapne.

Jondalaras laikė Ailą apkabinęs, ramino savo šiluma ir meile, suprato jos liūdesį, tik nežinojo ką pasakyti. Moteriai pakako jo artumo.

12

Vingiuota šiaurinė Didžiosios Motinos Upės atšaka su išsiraizgiusių kanalų tinklu rėmino plačią deltą. Krūmai ir medžiai spietėsi prie upės kranto, bet kiek toliau nuo jo sumedėjusi augmenija užleido vietą stepių žolėms. Aila su Jondalaru jojo prieš srovę, sausa pieva šalia miškingo ruožo. Jie vengė vingiuotos upės posūkių, palei kairįjį krantą traukė tiesiai į vakarus.

Jie dažnai įsukdavo į klampius pelkynus, stovyklą kurdavo arčiau vandens, ir kaskart apstulbdavo nuo aplinkos įvairovės. Iš tolo, nuo didžiosios salos, masyvios upės žiotys atrodė visiškai vienodos, bet pažvelgus iš arčiau atsiskleisdavo įvairiausi kraštovaizdžiai ir augmenija, nuo pliko smėlio iki tankaus miško.

Vieną dieną jie jojo pro plačiausius laukus švendrų, stebinusių rudais pailgais žiedynais su aštriais smaigais viršuje, gausiai padengtais geltonomis žiedadulkėmis. Toliau buvo matyti didelės augimvietės smailialapių nendrių, daugiau negu dukart ūgiu pranokusių Jondalarą. Šalia vešėjo trumpesnės, grakštesnės nendrės; laibesni augalai augo arčiau vandens, tačiau žėlė tankiau.

Salos, susiformavusios iš atplukdyto dumblo nuosėdų, paprastai ilgi, siauri sausumos liežuviai, sudaryti iš smėlio ir molio, turėjo atlaikyti ir plūstančių upės vandenų, ir priešpriešinių jūros srovių smūgius. Dėl to ir susiformavo įvairiaspalvė mozaika iš nendrių sąžalynų, pelkynų, stepių bei skirtingų augimo fazių miškų, visos augalų bendrijos buvo linkusios greitai keistis. Gamta bėrė staigmeną po staigmenos net už deltos ribų. Keliautojai nelauktai užtiko pylimais, susiformavusiais iš sąnašinių upės salų, nuo deltos visiškai atkirstus užutėkius.

Daugumą salų iš pradžių stabilizavo paplūdimio augalai, o didžiulės smiltyninės rugiaveidės siekė beveik penkias pėdas. Jas labai mėgo arkliai, be to, didelis jose esančios druskos kiekis pritraukė daug kitų žolėdžių. Peizažas keitėsi taip greitai, kad kartais didžiulių upės žiočių viduje iškildavo salos, o pajūrio augalai tarpo paupio kopose visai šalia brandaus miško su besidriekiančiomis lianomis.

Keliaudami palei Didžiąją Upę moteris ir vyras dažnai turėjo kirsti mažus intakus, bet vargiai pastebėdavo, kaip arkliai perbrisdavo upeliukus. Nebuvo sudėtinga įveikti ir mažas upes. Drėgni lėtai džiūstančių kanalų pelkynai, likę upei pakeitus vagą, buvo gana atgrasūs. Jondalaras juos dažniausiai aplenkdavo. Jis tiksliai žinojo, kokį pavojų slepia pelkynai ir minkštas, dumblinas jų gruntas, kuris dažnai susiformuodavo tokiose vietose: abu su broliu savo kailiu tai patyrė, kai anksčiau keliavo šiais keliais. Tik jis nežinojo, kokie pavojai kartais slypi vešlioje žalumoje.

Diena buvo ilga ir karšta. Jondalaras su Aila, ieškodami vietos pernakvoti, pasuko link upės ir pamatė iš pažiūros puikią vietą. Jie nusileido šlaitu į vėsų, viliojantį siaurą slėnį su aukštų gluosnių teikiamu pavėsiu. Netikėtai kitapus lauko iššoko didelis rudas kiškis. Aila paragino Yhaha ir siekė svaidyklės prie diržo, tačiau pasiekęs žalumą arklys sudvejojo, nes kieta žemė po kanopomis staiga tapo klampi.

Moteris kone iš karto pajuto pakitusią Yhaha žinginę, ir, laimei, jos pirma intuityvi reakcija buvo paklusti kumelės vadovavimui, nors tikrai reikėjo pasirūpinti pietumis. Ji sustabdė arklį kaip tik tuo metu, kai šuoliais atlėkė Jondalaras su Lenktynininku. Eržilas taip pat pajuto minkštesnį pagrindą, bet įsibėgėjęs negalėjo staigiai sustoti, tad nubėgo kelias žingsniais toliau.

Vyras vos nenukrito nuo arklio, kai priekinės gyvulio kojos įklimpo į tirštą, dumbliną purvo košę. Jondalaras nušoko ant žemės. Šaižiai sužvengęs jaunasis eržilas, kurio užpakalinės kojos vis dar rėmėsi į kietą pagrindą, staigiai truktelėjęs sugebėjo ištraukti vieną koją iš siurbiančios klampynės. Žengęs atgal ir radęs tvirtesnę atramą, Lenktynininkas plėšėsi tol, kol ir kita koja, pasigirdus šliurpiančiam pokštelėjimui, netikėtai išsilaisvino iš liūno.

Jaunasis arklys visas drebėjo. Jondalaras palūkėjęs raminamai paglostė jam sprandą. Paskui jis nulaužė krūmo šakelę ir įbedė ją į žemę. Šakelė prasmego. Vyras paėmė trečią baslį, tą, kurio nenaudojo valkčiams, ir pa-

bandė įsmeigti jį. Mažasis laukas, apaugęs nendrėmis ir viksvomis, pasirodo, buvo gili, pažliugusio molio ir dumblo pilna įgriuva. Arkliams mitriai atsitraukus katastrofos pavyko išvengti, bet žmonės jau gerokai atsargiau artinosi prie Didžiosios Motinos Upės. Nepastoviose jos apylinkėse slėpėjo labai nemalonios staigmenos.

Ir čia skraidė galybė paukščių. Ypač išsiskyrė kelių rūšių garniai ir antys, buvo matyti daugybė pelikanų, gulbių, žąsų, gervių, medžiuose lizdus suko juodieji gandrai ir spalvingi žvilgantys ibiai. Skirtingų rūšių paukščių perėjimo sezonai skyrėsi, tačiau visų palikuonys išsirisdavo šiltuoju metų laiku. Keliautojai rinko paukščių kiaušinius – jie gerai tiko norint greitai ir lengvai užvalgyti. Net Vilkui patiko traiškyti jų lukštus. Aila su Jondalaru labiausiai pamėgo švelnaus, žuvį primenančio skonio kažkokių paukščių kiaušinius.

Bėgant laikui žmonės įprato prie deltos paukščių. Jie žinojo, ko tikėtis, tad staigmenų buvo mažiau. Vieną vakarą jodami palei sidabrinių gluosnių miškelį šalia upės Aila su Jondalaru išvydo stulbinamą reginį. Nors iš pirmo žvilgsnio jie pagalvojo, kad ten kieta žemė, nes plotą visiškai dengė dideli vandens lelijų lapai, pro medžius atsivėrė didžiulė lagūna, beveik ežeras. Dėmesį prikaustė šimtai geltonųjų garnių ilgais lenktais S formos kaklais. Paukščiai stovėjo kone ant kiekvieno tvirto vandens lelijos lapo, kurie supo kvapnias baltas gėles.

Sužavėti reginio žmonės valandėlę pastovėjo, paskui nusprendė keliauti toliau, nes baiminosi, kad Vilkas gali išgąsdinti sutūpusius paukščius. Netoliese kurdami stovyklą jie išvydo į orą kylant šimtus ilgakaklių garnių. Jondalaras su Aila metė darbus ir įdėmiai stebėjo, kaip paukščiai, mosuodami dideliais sparnais, tampa tamsiais siluetais rausvų debesų fone. Tada į stovyklą atliuoksėjo Vilkas, ir Aila pamanė, kad tai jis išbaidė paukščius. Nors ir nesistengė iš tikrųjų sugauti kokį paukštį, žvėris mėgo vaikyti pelkių sparnuočių pulkus. Ailai buvo smalsu, ar tik Vilkas juos vaiko ne todėl, kad mėgsta stebėti kylančius paukščius. Jai toks reginys kėlė nuostabą ir pagarbą.

Pabudusi kitą rytą Aila jautėsi sukaitusi, oda buvo lipni. Jau darėsi karšta, keltis nesinorėjo. Moteris troško kokią dieną paprasčiausiai pailsėti. Ji

nesijautė pavargusi fiziškai, tik pabodo keliauti. „Net arkliams reikia poilsio", – galvojo ji. Jondalaras bakštino judėti toliau, ir tai buvo suprantama. Tik jei viena diena gali būti tokia svarbi kertant ledyną, kaip kad jis nuolat kalba, tai jie jau pavėlavo. Reikėtų daugiau nei vienos tinkamo oro dienos, kad taptų tikrai saugu keliauti. Tik kai Jondalaras atsikėlė ir pradėjo krautis daiktus, Aila irgi ėmė ruošis kelionei.

Įdienojant karštis ir drėgmė, net atvirose lygumose, ėmė slėgti, tad Jondalarui pasiūlius sustoti išsimaudyti Aila tučtuojau sutiko. Jie pasuko upės kryptimi ir apsidžiaugė pamatę pavėsingą proskyną, kuri vėrėsi į vandenį. Pavasarį atsiradusio upokšnio vaga vis dar buvo truputį drėgna ir pilna pūvančių lapų, likęs tiktai mažas žolės lopinėlis. Vis dėlto susidarė vėsi, viliojanti vietelė, apsupta pušų ir gluosnių. Ji vedė prie dumblino užutėkio. Visiškai netoli, ties upės vingiu, siauras akmenuotas paplūdimys kvieste kvietė į ramų duburį, išmargintą pro svyrančius gluosnius besiskverbiančios saulės spindulių.

– Tiesiog puiku! – plačiai nusišypsojo Aila.

Jai pradėjus atrišinėti valkčius, Jondalaras paklausė:

– Tikrai manai, kad tai būtina? Ilgai čia neužsibūsime.

– Arkliams taip pat reikia poilsio, gal jie norės pasiraičioti vandenyje ar paplaukioti, – pasakė ji, nuimdama krepšius ir jojimo paklotą nuo Yhaha. – Be to, norėčiau, kad Vilkas mus pasivytų. Nemačiau jo visą rytą. Turbūt užuodė kokį viliojantį kvapą, ir dabar persekioja grobį.

– Gerai, – Jondalaras nesiginčydamas ėmė rišti Lenktynininko krepšių diržus. Jis sudėjo juos į valtį šalia Ailos krepšių ir draugiškai pliaukštelėjo eržilui per pasturgalį, taip paragindamas bėgti paskui savo motiną.

Jauna moteris skubiai nusimetė drabužius ir įbrido į vandenį, o Jondalaras stabtelėjo nusišlapinti. Paskui dirstelėjo į Ailą ir nebegalėjo nuo jos atitraukti akių. Ji iki kelių stovėjo tviskančiame vandenyje, saulės spinduliuose, besiskverbiančiuose pro medžių šakas, maudėsi žvilgesyje, kuris jos plaukus apsiautė auksine aureole ir atsispindėjo nuo nuogos, įdegusios lankstaus kūno odos.

Jondalaras vėl buvo pritrenktas moters grožio. Akimirką jį užvaldė stiprus meilės jausmas, net gerklę sugnybo. Aila pasilenkė pasisemti vandens, tad dar labiau atsiskleidė kuplūs sėdmenų apvalumai ir pasirodė blyškesnė

vidinės šlaunų pusės oda. Jondalarą užliejo karščio ir geismo banga. Jis nusišypsojo pagalvojęs apie šį tą daugiau nei paprastas pasiplaukiojimas.

Aila atsigręžė į link jos brendantį vyrą, pamatė jo šypseną ir pažįstamą, prikaustantį ryškiai mėlynų akių žvilgsnį, paskui pastebėjo, kaip keičiasi jo vyriškumo forma. Ji pajuto gilų atsakomąjį jaudulį; tada moteris atsipalaidavo, ir visa įtampa, kurios ji nė nesuvokė buvus, dingo. Šiandien jie niekur daugiau nekeliaus. Jiems abiem reikėjo sulėtinti tempą, trūko malonios, jaudinančios pramogos.

Jondalaras pastebėjo į jį mestą moters žvilgsnį ir pasąmonėje užfiksavo palankų atsaką bei nežymų jos laikysenos pokytį. Ailos kūno poza tapo labiau viliojanti. Jo reakcija buvo akivaizdi, nebūtų galėjęs jos nuslėpti net jei būtų to norėjęs.

– Vanduo nuostabus, – tarė ji. – Tau šovė puiki mintis. Paplaukiokime, juk taip karšta.

– Taip, jaučiu karštį, – atsiliepė Jondalaras ir šelmiškai šypsodamasis ėmė bristi Ailos link. – Nežinau, kaip tau tai pavyksta, tačiau greta tavęs visiškai nesivaldau.

– Kodėl turėtum valdytis? Aš irgi prie tavęs nesivaldau. Vos pažiūri šitaip į mane, ir aš jau pasiruošusi, – ji pražydo plačia, gražia, vyro taip dievinama šypsena.

– O, moterie, – atsiduso jis, apkabindamas Ailą. Ji pasistiebė, o jis pasilenkė ir jos minkštas lūpas palietė tvirtu, neskubriu bučiniu. Perbraukė ranka per jos nugarą, juto saulės įšildytą odą. Ji mėgo jo prisilietimus ir akimirksniu, neįtikėtinai greitai, atsakė į glamones.

Jis siekė žemiau, jos lygių apskritų sėdmenų, mylimąją prisitraukė arčiau. Ji prie savo pilvo juto jo šiltą kietumą, bet sujudėjusi prarado pusiausvyrą. Moteris stengėsi išsilaikyti, bet iš po kojų išslydo akmenukas. Aila griebėsi už Jondalaro, abu virto į vandenį, paskui kvatodamiesi atsisėdo.

– Ar nesusižeidei? – paklausė Jondalaras.

– Ne, – patikino ji, – bet vanduo šaltas, bandžiau atsargiai apsišlakstyti. Dabar, kai jau esu šlapia, paplaukiosiu. Juk to čia ir sustojome?

– Taip, bet tai nereiškia, kad negalime nuveikti ir ko kito, – tarstelėjo Jondalaras.

Jis pastebėjo, kad vanduo siekia žemiau pažastų ir jos pilnos krūtys plūduriuoja, primindamos išlenktus valčių pirmagalius su kietais rausvais

smaigaliais. Jis pasilenkė ir liežuviu pakuteno spenelį, vėsiame vandenyje juto moters kūno šilumą.

Ji sudrebėjo ir, atlošusi galvą, atsidavė pojūčiams. Jis suėmė kitą jos krūtį, apgaubė delnu, paskui ranka brūkštelėjo per nugarą ir prisitraukė moterį arčiau. Ji buvo tokia įsijautrinusi, kad vien nuo vyro delno, slystančio kietu speneliu, prisilietimo per visą kūną pasklido malonus dilgčiojimas. Vyras pačiulpė kitą spenelį, paskui išbučiavo jos krūtinę, kaklą, švelniai pūstelėjo į ausį ir susirado mylimosios lūpas. Ji truputį prasižiojo, pajuto jo liežuvio prisilietimą, paskui bučinį.

– Eime, – Jondalaras atsistojo ir ištiesė Ailai ranką. – Paplaukiosim.

Jis nusivedė ją giliau, į duburį, kur vanduo siekė iki juosmens, paskui vėl ją prisitraukė ir pabučiavo. Ji pajuto jo ranką sau tarp kojų, vandens vėsą kūno klostėms prasiskleidus, ir dar stipresnį geidulį, kai Jondalaras surado jos kietą, mažą malonumų gumbelį ir pradėjo jį glamonėti.

Moteris atsidavė jausmams. „Štai, – galvojo ji, – tai vyksta taip greitai. Aš beveik pasiruošusi." Giliai įkvėpusi ji išslydo iš vyro glėbio ir juokdamasi pradėjo taškytis vandeniu.

– Manau, paplaukiosim, – pasakė ji ir keliais grybšniais nusiyrė į priekį.

Erdvės plaukti buvo nedaug, duburį iš kitos pusės supo sala, tankiai apaugusi nendrėmis. Kiek paplaukiojusi Aila atsistojo ir atsisuko į Jondalarą. Jis šypsojosi, ir ji juto jo traukos jėgą, jo geismą, meilę. Moteris troško šio vyro. Jis nuplaukė link jos, o ji pradėjo plaukti atgal į paplūdimį. Jondalaras apsisuko ir nuplaukė paskui ją.

Kai pasidarė pernelyg seklu, jis atsistojo ir tarė:

– Ką gi, paplaukiojom, – tada paėmė Ailą už rankos ir iš vandens nusivedė į paplūdimį.

Bučiuodamas moterį vyras juto, kaip ji traukia jį artyn, o Ailai dingojosi, jog tirpsta jo rankose, ji krūtine, pilvu bei šlaunimis spaudėsi prie tvirto mylimojo kūno.

– Atėjo laikas kitiems dalykams, – tarė Jondalaras.

Jai užėmė kvapą. Jis stebėjo, kaip jos akys išsiplečia, o ėmus kalbėti balsas suvirpėjo.

– Kokiems kitiems dalykams? – paklausė ji, stengdamasi erzinamai šypsotis.

Jis parkrito ant žemės ir ištiesė į ją rankas.

– Ateik, parodysiu.

Ji atsisėdo šalia. Jis bučiuodamas paguldė ją ant nugaros, tada be jokio perspėjimo užgulė, pasislinkęs žemiau praskėtė jos kojas ir lyžtelėjo vėsias, drėgnas jos klostes. Ji akimirkai plačiai atsimerkė ir sudrebėjo nuo staigaus, tvinkčiojančio pliūpsnio giliai viduje, paskui pajuto saldų tempimą, kai vyras čiulpė jos malonumų vietą.

Jis norėjo ją išragauti, gerte išgerti, ir žinojo, kad ji pasiruošusi. Jaučiant, kaip moteris atsiliepia į glamones, vyro jaudulys augo, slėpsnas gėlė nuo didžiulio geismo, kiek išlinkęs vyriškumas visiškai sutvirtėjo. Jondalaras uostinėjo, kramsnojo, čiulpė, valdė moterį savo liežuviu, paskui siekė paragauti giliau ir tuo mėgavosi. Kad ir kaip pats troško kuo greičiau patirti malonumą, norėjo amžinai glamonėti mylimąją. Jam patiko stebėti ją tokią laimingą.

Ji juto kylant nepaprastą susijaudinimą, dejavo, ėmė rėkti, nes jau kopė į viršūnę, beveik pasiekė pačią jos smailę.

Jei būtų norėjęs, Jondalaras būtų galėjęs pasiekti viršūnę net neįeidamas į ją, bet jis taip mėgo būti jos viduje. Vyras troško, kad būtų kažkoks būdas viską daryti vienu metu.

Ji tiesė rankas ir kėlė sėdmenis jo pasitikti, o viduje kilo galinga audra, kuri paskui beveik be įspėjimo prasiveržė. Jis pajuto drėgnumą ir šilumą, paskui pasikėlė, surado jo laukiančią angą ir, stipriai stumtelėjęs savo vyriškumą, visiškai ją užpildė.

Ji išrėkė jo vardą, siekė jo, geidė jo, išrietė nugarą. Jis nėrė gilyn ir juto, kaip jos šiluma visiškai jį apglėbia. Paskui drebėdamas ir aimanuodamas jis atsitraukė ir pajuto ypatingą tempimą slėpsnose, o nuo jautraus organo sukilo pojūčiai giliai viduje. Staiga jis atsidūrė viršūnėje, jau nebegalėjo laukti, dar kartą stumtelėjo ir pajuto, kaip visą kūną užlieja malonumas. Džiaugsmo perpildyta Aila šaukė kartu su juo.

Vyras sukniubo ant moters, abu ilsėjosi po džiugaus jaudulio ir audringos kulminacijos. Po kurio laiko jis pakėlė galvą, o Aila jį pabučiavusi pajuto savo kvapą ir skonį, visada primindavusius, kokius neįtikėtinus pojūčius Jondalaras gali sužadinti.

– Maniau, nenorėsiu skubėti, bet buvau tokia tau pasiruošusi.

– Tai nereiškia, kad mums reikia skubėti, juk žinai, – atsakė vyras stebėdamas, kaip lėtai skleidžiasi jos šypsena.

Jondalaras nusirito ant šono, paskui atsisėdo.

– Šis akmenuotas paplūdimys nėra labai patogus, – pasakė jis. – Kodėl nesakei?

– Nepastebėjau to, bet dabar jaučiu, kad vienas akmuo duria man į klubą, o kitas – po petimi. Manau, turėtume paieškoti minkštesnės vietos tau atsigulti, – pasakė ji gudriai šypsodamasi, su žiburiukais akyse. – Tik iš pradžių norėčiau iš tikrųjų paplaukioti. Gal netoliese yra gilesnis kanalas?

Jie vėl įbrido į upę, perplaukė nediduką duburį, paskui toliau yrėsi prieš srovę, veržadamiesi pro seklų, dumbliną nendrių sąžalyną. Kitoje pusėje vanduo buvo vėsesnis, paskui iš po kojų dingo pagrindas, ir jie atsidūrė atvirame kanale, kuris vingiavo pro nendres.

Aila pavijo ir pralenkė Jondalarą, bet jis nepasidavė, greitai pasiekė moterį. Jie abu buvo stiprūs plaukikai, ir netrukus jau draugiškai lenktyniavo plaukdami atviru kanalu, kuris vingiavo tarp aukštų nendrių. Jie buvo lygiaverčiai partneriai, tad vieną atkarpą pirmavo vienas, o po kelių mostų – jau kitas. Aila kaip tik buvo priekyje, kai jie pasiekė dar vieną išsišakojimą, o abi naujos upės atšakos suko taip staigiai, kad, kai Jondalaras pakėlė akis, Ailos nebebuvo matyti.

– Aila! Aila! Kur tu? – pašaukė jis. Jokio atsakymo. Jis vėl šūktelėjo ir pajudėjo viena iš atšakų. Ta sukosi ratu, ir Jondalaras tematė nendres; kur tik pažvelgdavo, siūravo vien aukštos nendrių sienos. Staiga apimtas panikos jis vėl suriko:

– Aila! Po galais, kokiam šaltam Motinos požemy slepiesi?

Netikėtai jis išgirdo švilpimą, tokį, kokiu Aila paprastai kviesdavo Vilką. Jį užliejo palengvėjimo banga, bet švilpimas sklido iš kur kas toliau, negu, jo manymu, turėtų būti nuplaukusi Aila. Jis irgi sušvilpė, išgirdo jos atsakymą, paskui pradėjo plaukti kanalu atgal. Pasiekęs kanalo išsišakojimo vietą pasuko kita atšaka.

Šita atšaka irgi sukosi ir liejosi į kitą kanalą. Jondalaras pajuto, kaip jį pagauna stipri srovė, ir netikėtai jau plaukė pasroviui. Priekyje jis pamatė Ailą sunkiai besiiriančią prieš srovę, ir nuplaukė jos pasitikti. Jiems susitikus moteris ir toliau kapstėsi, baimindamasi, kad srovė vėl nuneš ją pasroviui. Jondalaras apsisuko ir plaukė prieš srovę šalia moters. Pasiekę išsišakojimą jie sustojo pailsėti.

– Aila! Ką tu sau manei? Kodėl nepasakei man, kuriuo keliu plauki? – garsiai papriekaištavo Jondalaras.

Ji nusišypsojo jam, žinodama, kai jo pyktis reiškia malštančią įtampą, kilusią dėl baimės ir susirūpinimo.

– Aš tik bandžiau tave aplenkti. Nežinojau, kad kanalas taip greitai pasuks atgal, o srovė bus tokia stipri. Mane nunešė pasroviui anksčiau, negu tai supratau. Kodėl srovė čia tokia stipri?

Įtampai nuslūgus ir palengvėjus, kad Aila saugi, Jondalaro pyktis greitai išsisklaidė.

– Nežinau, – pasakė jis. – Tai keista. Galbūt esame šalia svarbiausio kanalo, o gal čia staiga darosi labai gilu.

– Gerai, grįžkime atgal. Čia vanduo šaltas, jau pasiilgau to saulėto paplūdimio, – pasiūlė Aila.

Atgal jie plaukė neskubėdami. Nors srovė čia nebuvo tokia stipri kaip gretimame kanale, vis dėlto vanduo nešė juos į priekį. Aila apsivertė ir plaukdama ant nugaros stebėjo pro šalį slenkančias žalias nendres ir giedrą mėlyną dangaus skliautą virš galvos. Saulė buvo vis dar rytiniame danguje, bet jau aukštai.

– Prisimeni, kurioje vietoje įplaukėme į šitą kanalą, Aila? – paklausė Jondalaras. – Viskas atrodo vienoda.

– Ant kranto augo trys aukštos pušys, viena šalia kitos, vidurinė aukštesnė. Jos buvo už svyrančių gluosnių, – atsakė ji, paskui persivertė ant pilvo ir vėl ėmė plaukti.

– Čia prie vandens auga daug pušų. Gal derėtų sukti į krantą? Gal jas jau praplaukėm, – pastebėjo Jondalaras.

– Nemanau. Pušis pasroviui nuo didesniosios buvo juokingai išlinkusi. Dar jos nemačiau. Luktelk... priekyje... štai jos, matai? – Aila pasuko nendrių sąžalyno link.

– Tu teisi, – pasakė Jondalaras. – Čia ir bridome į vandenį. Nendrės sulinkusios.

Jie pro nendres prasibrovė į mažą duburį, kurio vanduo dabar atrodė šiltas. Išlipę ant akmenuotos nerijos žmonės pasijuto lyg sugrįžę namo.

– Manau, reiktų užkurti ugnį ir užplikyti arbatos, – pasakė Aila, nuo kūno rankomis nusibraukdama vandenį. Paskui ji nugręžė savo plaukus ir patraukė link krepšių, pakeliui pakeldama kelis pagalius malkoms.

– Reikia drabužių? – paklausė Jondalaras, numesdamas daugiau malkų.

– Geriau iš pradžių apdžiūsiu, – pasakė ji. Arkliai ganėsi stepėse netoliese, bet niekur nė ženklo nebuvo matyti Vilko. Sukirbėjo nerimas, nes jau ne pirmą kartą Vilkas pusei dienos prašampa. – Kodėl tau nepasitiesus palapinės pakloto ant to saulėto žolės lopo? Pailsėtum, kol išvirsiu arbatos.

Aila įkūrė nemažą laužą, Jondalaras atnešė vandens. Tada moteris rūpestingai apgalvodama iš savo atsargų išrinko džiovintų vaistažolių. Ji manė, kad tiks mėlynžiedžių liucernų arbata, nes ji tonizuoja ir gaivina, dar gerai būtų pridėti vaistinių agurklių žiedų ir lapų, suteikiančių energijos, o dėl saldumo ir švelnaus, pikantiško skonio – leukonijų. Jondalarui ji dar parinko tamsiai raudonų vyriškų alksnių žirginių, kurių priskynė pavasario pradžioje. Ji atsiminė, kokia buvo sumišusi, kai juos rinko, nes vis galvojo apie pasižadėjimą susijungti su Raneku, drauge trokšdama, kad juodaodžio raižytojo vietoje būtų Jondalaras. Berdama žirginius į zelandoniečio puodelį ji juto laimės šilumą.

Aila du arbatos puodelius atsinešė ant žolės lopinėlio, kur ilsėjosi Jondalaras. Dalis pakloto jau buvo šešėlyje, bet ji buvo tuo patenkinta – kad ir kaip šaltai pasiplaukiojusi, dienos karštyje vėl spėjo sukaisti. Padavusi vyrui puodelį, Aila atsisėdo šalia. Jie ilsėjosi gurkšnodami gardžiai kvepiančią arbatą, daug nekalbėjo, stebėjo arklius, kurie stovėjo susiglaudę šonais ir vienas nuo kito snukio vaikė įkyrias muses.

Baigęs gerti arbatą Jondalaras atsigulė ant nugaros ir rankas pasikišo po galva. Aila džiaugėsi matydama jį labiau atsipalaidavusį, nespiriamą noro iš karto šokti ant kojų ir keliauti toliau. Padėjusi savo puodelį, ji išsitiesė greta, atrėmė galvą į duobutę žemiau vyro peties, o ranka apkabino jį per krūtinę. Ji užsimerkusi uodė mylimojo aromatą, pajuto, kaip jis ją apkabina, ranka braukia jai per klubą, švelniai glamonėja.

Pasukusi galvą Aila pabučiavo jo šiltą odą, paskui švelniai iškvėpė orą jam į kaklą. Jondalaras suvirpėjo ir užsimerkė. Ji vėl jį pabučiavo, o paskui pasikėlė ir švelniais krimstelėjimais ir bučiniais nusėjo jo pečius ir kaklą. Jis vos galėjo ištverti kutenančius bučinius, tačiau tai taip kankinamai jaudino, kad jis bijojo krustelėti ir prisivertė ramiai gulėti.

Ji išbučiavo jo kaklą ir skruostus, lūpomis juto seniai skustos barzdos dyglius; tada pasikėlusi pasiekė jo burną ir švelniais bučinukais perbėgo lūpomis. Vėliau atsitraukė ir pažvelgė į vyrą. Jo akys buvo užmerktos, bet

veide buvo matyti laukimas. Pagaliau jis atsimerkė ir pamatė ją palinkusią, besišypsančią, nutviekstą gryno džiaugsmo, vis dar šlapiais, per vieną petį krintančiais plaukais. Jis norėjo siekti jos ir priglausti prie savęs, bet tik šypsojosi.

Aila pasilenkė ir liežuviu itin lengvai, vos juntamai ėmė glostyti jo lūpas, o švelniam vėjui dvelkiant per drėgnas kūno vietas jį krėtė neįtikėtinas drebulys. Galiausiai, kai jis manė daugiau nebeištversiąs, ji stipriai prie jo prisiglaudė lūpomis. Jondalaras pajuto, kaip jos liežuvis siekia įeiti, ir pravėręs lūpas jį įsileido. Moteris liežuviu lėtai glamonėjo vyro burną, lietė ir kuteno briaunotą gomurį, paskui vėl švelniai bučiavo ir lengvai krimsnojo lūpas. Ištiesęs rankas Jondalaras suspaudė jos galvą ir prisitraukė prie savęs, paskui pats kilstelėjo galvą ir stipriai, godžiai, su pasitenkinimu ją pabučiavo.

Kai jis vėl atsigulė ir ją paleido, Aila šelmiškai nusivaipė. Ji privertė jį sureaguoti, ir abu tai suprato. Stebėdamas ją, tokią patenkintą savimi, vyras ir pats buvo patenkintas. Ji jautėsi sumani, žaisminga, ir jis norėjo žinoti, kokius kitus džiaugsmus ji jam pasiūlys. Šitaip pagalvojus per kūną nuvilnijo geidulio banga. Galėjo būti įdomu. Jis šypsojosi ir laukė, stulbinamai mėlynomis akimis stebėjo moterį.

Ji pasilenkusi vėl pabučiavo jį į lūpas, paskui krimstelėjo kaklą, pečius ir krūtinę, galiausiai spenelius. Tada ji staiga atsiklaupė greta jo ir pasilenkusi apžiojo jo pasirengusį vyriškumą. Ji priėmė jį kiek tik galėjo į savo šiltą burną, ir jis juto, kaip jos drėgna šiluma apgaubia jautrų jo organo galiuką ir leidžiasi toliau. Ji lėtai atsitraukė, čiulpė toliau. Jondalaras juto tokį potraukį, kuris, dingojosi, kilo iš pačios giliausios kūno vietos ir apėmė jį visut visutėlį, kiekvieną jo dalelę. Jis užsimerkė ir mėgavosi augančiu pasitenkinimu, o ji vienu metu rankomis ir šilta burna glamonėjo ilgą jo vyriškumą.

Liežuviu išglamonėjusi patį galiuką Aila ėmė greitai brėžti ratus aplink galvutę. Jondalaras vis stipriau jos geidė. Moteris ranka apglėbė minkštus kapšelius žemiau Jondalaro vyriškumo ir švelniai – jis prašė, kad toje vietoje ji visada būtų švelni, – apčiuopė du paslaptingus, minkštus, apskritus „akmenėlius". Ailai buvo smalsu, kam jie skirti, ji nujautė, kad jie yra svarbūs. Šiltoms rankoms gaubiant švelnius kapšelius Jondalarą užplūdo visiškai kitoks pojūtis – buvo malonu, tačiau ir šiek tiek neramu dėl šios jautrios vietelės.

Aila atsitraukė ir pažvelgė į vyrą. Jo nuoširdus pasitenkinimas ja ir tuo, ką ji daro, atsispindėjo jo veide ir akyse; vyras drąsinamai šypsojosi. Ailai buvo gera dovanoti Jondalarui malonumus. Tai ją jaudrino kitaip, giliai ir netikėtai, ir ji pradėjo suprasti, kodėl jis taip mėgsta teikti jai malonumus. Ji apdovanojo jį ilgu, lėtu bučiniu, paskui atsitraukė, apžergė vyrą, veidu nusisuko į jo pėdas. Įsitaisiusi jam ant krūtinės ji pasilenkė ir abiem rankom suėmė jo kietą, tvinkčiojantį organą, delnus sudėjo vieną virš kito. Nors jis buvo kietas ir pailgėjęs, oda buvo minkšta, glotni ir šilta. Aila visą Jondalaro vyriškumą nubėrė švelniais bučiniais, paskui švelniai apžiojo kapšelius ir jų viduje pajuto kietus kamuolėlius.

Jis sudrebėjo, visą kūną perliejo netikėto malonumo blyksnis. Visko buvo beveik per daug: ne tik audringų pojūčių, bet ir Ailos vaizdo. Ji buvo pasikėlusi, kad jį pasiektų, sėdėjo jį apžergusi, tad jis galėjo matyti jos drėgnus, tamsiai rausvus malonumų vietos vainiklapius ir odos klostes, ir net jos nuostabią ertmę. Aila paleido vyro kapšelius, kiek atsitraukusi vėl apžiojo ir pradėjo čiulpti jo tvirtą, tvinkčiojantį vyriškumą, tada netikėtai pajuto, kad jis kiek truktelėjo ją atgal. Ir visiškai nelauktai jo liežuvis surado jos klostes ir jos malonumų vietą.

Jis tyrė ją nekantriai, giliai, rankomis ir burna, čiulpė, glamonėjo, džiaugėsi, kad gali ją taip myluoti, ir tuo pačiu metu juto didžiulį geismą, nes ji trynė jo varpą, kartu ją čiulpdama.

Aila buvo visiškai pasiruošusi ir nebegalėjo susilaikyti, bet vyras bandė atitolinti aistros viršūnę, vis dar nepaleido moters. Būtų lengvai pasidavęs, bet norėjo daugiau, todėl kai ji visiškai užvaldyta pojūčių sustingo, išrietė nugarą ir suriko, jis apsidžiaugė. Pajutęs jos drėgnumą vyras sukando dantis, stengdamasis susivaldyti. Jondalaras buvo įsitikinęs, kad nesusivaldytų, jei nebūtų kiek anksčiau dalijęsi malonumais. Vis dėlto jis susitvardė ir kiek aprimo.

– Aila, apsigręžk! Noriu tavęs visos, – paprašė jis.

Ji linktelėjo. Ji taip pat troško jo viso. Moteris atsitraukė ir apsigręžusi apžergė vyrą. Kilstelėjusi įsileido į save jo išbrinkusią varpą, o paskui nusileido. Jis dejuodamas šaukė jos vardą, mėgavosi giliu, šiltu, priimančiu šuliniu. Judėdama aukštyn ir žemyn moteris juto spaudimą įvairiose jautriose kūno vietose ir galėjo pati kur tinkama kreipti kietą vyriškumą.

Jondalaras aprimo, geismas taip nebekankino. Aila palinko pirmyn kiek kitokia poza. Jis prisitraukė ją arčiau, pasiekė gundančias jos krūtis, vieną

spenelį suėmė burna ir ėmė stipriai čiulpti; paskui siekė kito, suėmė abi krūtis. Kaip visada čiulpdamas Ailos krūtis Jondalaras juto, kaip ji giliai viduje virpa iš susijaudinimo.

Judėdama aukštyn ir žemyn, siūbuodama pirmyn ir atgal Aila juto, kaip vėl užplūsta susijaudinimas. Jondalaro geismas taip pat augo, pojūčiai sruvo per visą kūną. Kai moteris kiek atsilošė, jis suspaudė jos klubus ir padėjo valdyti jos judesius – pats ją kilnojo. Keldamas ją į viršų pajuto užliejant bangą, o paskui staiga atsidūrė geismo viršūnėje. Slėpsnose sukilęs išsiveržė pliūpsnis, vyras visas drebėdamas suriko, o moteris dejavo ir virpėjo artėjant malonumų kulminacijai.

Jondalaras dar kelis kartus kilstelėjo ją aukštyn ir nuleido, paskui prisitraukė ir pabučiavo jos spenelius. Aila dar kartą suvirpėjo ir suglebo. Jie ramiai gulėjo sunkiai alsuodami, bandydami atgauti kvapą.

Kiek atsikvėpusi Aila pajuto kažką šlapio ant savo skruosto. Minutėlę ji manė, jog tai Jondalaras, bet drėgmė buvo šalta ir visai kitokia, nors kvepėjo labai pažįstamai. Atsimerkusi moteris pamatė iššieptus Vilko nasrus. Jis vėl ją pauostė, o paskui bandė įsiterpti tarp jųdviejų su Jondalaru.

– Vilke! Dink iš čia! – subarė Aila stumdama jo šaltą nosį ir stengdamasi išvengti vilkiško kvapo. Paskui ji atsigulė ant šono šalia vyro. Ištiesusi rankas sugriebė Vilko sprandą ir sukišo pirštus į kailį. – Džiaugiuosi tave matydama. Kur visą dieną buvai? Truputį nerimavau, – moteris atsisėdo, abiem rankom suėmė žvėries galvą ir priglaudė savo kaktą prie jo, tada atsisuko į vyrą. – Įdomu, ar seniai jis sugrįžo?

– Ką gi, džiaugiuosi, kad išmokei jį mums netrukdyti. Jei jis būtų mus pertraukęs, aš nežinau, ką būčiau jam padaręs, – pasakė Jondalaras.

Jis atsikėlė, tada padėjo atsistoti Ailai. Apkabinęs pažvelgė jai į akis.

– Aila, tai buvo... ką aš galiu pasakyti? Nerandu žodžių malonumui nusakyti.

Jo akyse ji matė tokią meilę ir garbinimą, jog turėjo užsimerkti, kad nepravirktų.

– Jondalarai, aš irgi norėčiau rasti žodžių, tačiau nežinau net jokių genties ženklų, kurie parodytų, ką aš jaučiu. Net nežinau, ar tokių yra.

– Ką tik parodei man, Aila, kur kas daugiau nei žodžiais. Rodai man tai kiekvieną dieną įvairiausiais būdais, – netikėtai jis prisitraukė ją artyn

ir suspaudė glėbyje, gerklėje jausdamas gumulą. – Mano moterie, mano Aila. Jei kada tave prarasiu...

Aila suvirpėjo iš baimės išgirdusi tokius jo žodžius, bet tik tvirčiau į jį įsikibo.

– Jondalarai, kaip tu visada žinai, ko aš iš tikrųjų noriu? – paklausė Aila. Jie sėdėjo prie laužo, gurkšnojo arbatą ir stebėjo, kaip nuo sakuotų pušinių malkų į nakties orą traškėdamos šoka kibirkštys.

Jondalaras jautėsi gerai pailsėjęs, patenkintas ir ramus. Popietę jie žvejojo. Aila parodė, kaip rankomis iš vandens ištraukti žuvį, paskui surado muilo šaknų, tad abu išsimaudė ir išsitrinko plaukus. Vėliau keliautojai valgė nuostabų patiekalą iš žuvies, švelnaus žuvies skonio pelkių paukščių kiaušinių ir įvairių daržovių su minkštomis švendrų bandelėmis, keptomis ant karštų akmenų, ir saldžiomis uogomis.

Vyras nusišypsojo.

– Aš tiesiog įsidėmiu tai, ką tu man sakai, – paaiškino jis.

– Jondalarai, kai dalijomės malonumais pirmą kartą, atrodė, norėsiu, kad tai ilgai užtruktų, bet tu geriau už mane žinojai, ko iš tikrųjų noriu. Vėliau supratai, kad noriu suteikti tau malonumą, ir man tai leidai, kol aš vėl tau pasiruošiau. Ir visada žinai, kada aš būnu pasiruošusi. Aš to nepasakau.

– Pasakai, tik ne žodžiais. Pati mane mokei kalbėti genties kalba, ženklais ir judesiais. Aš tik bandau suprasti kitus tavo ženklus.

– Nemokiau tavęs jokių tokių ženklų. Iš tikrųjų jų net nežinau. Be to, žinojai, kaip suteikti man malonumų, dar nemokėdamas kalbėti genties kalba, – ji suraukė antakius norėdama atrodyti rimta, ir tai jį prajuokino.

– Yra tam tikras nežodinis bendravimas tarp žmonių, kurie kalba. Jis daug išraiškingesnis nei jiems patiems atrodo.

– Taip, pastebėjau, – pasakė Aila galvodama apie tai, kiek ji sugebėjo suprasti žmones vien atpažindama ženklus, kuriuos jie rodė patys to nežinodami.

– Kartais kai ko išmoksti vien todėl, kad to nori, paprasčiausiai būni dėmesingas, – pridūrė Jondalaras.

Mylimojo akyse Aila įžvelgė meilę, džiaugsmą dėl jos klausimų ir pastebėjo, kad jai kalbant vyro žvilgsnis ima klaidžioti. Jis spoksojo į erdvę, tarsi labai toli būtų kažką pamatęs, ir ji suprato, kad jis galvojo apie ką kita.

– Ypač gerai, kai žmogus, iš kurio nori pasimokyti, noriai moko, – pasakė Aila. – Zolena puikiai tave išmokė.

Jis išraudo, atrodė sukrėstas ir nustebęs, įsmeigė akis į moterį, paskui sutrikęs nusigręžė.

– Aš taip pat daug iš tavęs išmokau, – pridūrė Aila supratusi, kad jos pastaba vyrą sutrikdė.

Atrodė, Jondalaras neįstengia pažiūrėti tiesiai į ją. Kai jis pagaliau pakėlė akis, kaktoje buvo susimetusios nerimo raukšlės.

– Aila, kaip supratai, apie ką aš galvojau? – pasiteiravo jis. – Žinau, kad turi ypatingų dovanų, todėl Mamuta ir įdukrino tave prie mamuto židinio. Kartais atrodo, kad žinai mano mintis. Ar paėmei tas mintis iš mano galvos?

Aila juto jo susirūpinimą ir kažkokį nerimą, beveik baimę. Vasaros susirinkime ji susidūrė su panašia baime kai kurių mamutojų, kurie manė, kad ji turi tam tikrų slėpiningų gebėjimų. Vis dėlto tai buvo tik nesupratimas, pavyzdžiui, žmonės manė, kad moteris turi kažkokią ypatingą galią valdyti gyvūnus, nors ji tesurado juos mažus ir užaugino.

O po genties sambūrio kažkas pasikeitė. Ji tikrai nenorėjo gerti to ypatingo šaknų antpilo, kurį pati ir paruošė šamanams, bet nesusivaldė; ji nenorėjo eiti į tą urvą ir išvysti šamanus, tiesiog taip nutiko. Pamatė juos visus ratu susėdusius nišoje urvo gilumoje, tada ir nukrito į juodą tuštumą savo viduje, manė, kad pražuvo amžiams ir niekada neras kelio atgal. Tuomet jos viduje atsirado Krebas ir kalbėjosi su ja. Nuo to laiko kartkartėmis atrodo, kad ji žino kažką, ko negali paaiškinti žodžiais. Pavyzdžiui, kai Mamuta vedėsi ją kartu ieškoti, ji juto, kaip pakyla ir stepėmis skrieja paskui jį. Pažvelgusi į Jondalarą ir pamačiusi, kaip keistai jis į ją žiūri, Aila pajuto baimę, kad gali jį prarasti.

Ji pažvelgė į jį, nušviestą laužo šviesos, o paskui nudelbė akis. Tarp jųdviejų negali būti jokios netiesos, jokio melo. Ji sąmoningai niekada jam nesakys nieko, kas nėra tiesa; tarp jų nieku gyvu negalėjo įsiterpti net ir suprantamas susilaikymas nuo kalbėjimo, kuris gentyje buvo leidžiamas norint išsaugoti privatumą. Net jei sakydama tiesą rizikuoja jį prarasti, privalo tai pasakyti ir išsklaidyti nerimą. Ji pažiūrėjo tiesiai į Jondalarą ir atsargiai rinkdama žodžius prakalbo:

– Aš nežinau tavo minčių, Jondalarai, bet galiu jas nuspėti. Juk ką tik kalbėjomės apie nežodinius ženklus, kurie būdingi žodžiais kalbantiems žmonėms. Tu taip pat juos naudoji, o aš jų ieškau ir dažnai žinau, ką jie reiškia. Galbūt todėl, kad taip stipriai tave myliu ir noriu pažinti, visada tave stebiu, – ji trumpam nusisuko, paskui pridūrė: – Šito mokomos genties moterys.

Aila žvelgė į Jondalarą. Jo veide atsirado palengvėjimas ir smalsumas, o ji kalbėjo toliau:

– Kalbu ne tik apie tave. Aš neaugau tarp... mano rūšies žmonių ir esu įpratusi matyti žmonių rodomų ženklų prasmę. Tai padėjo man daug sužinoti apie sutiktus žmones, nors iš pradžių buvo labai keblu pirmiausia todėl, kad žmonės, kurie kalba žodžiais, dažnai sako viena, o jų nežodiniai ženklai rodo visai ką kita. Kai pagaliau tai suvokiau, pradėjau suprasti daugiau nei vien žodžių prasmę. Štai kodėl Krosija su manimi nebežaidžia kauliukais. Aš visada žinodavau, kurioje rankoje ji laiko pažymėtą kauliuką.

– O aš stebėjausi. Ją kiti laikė labai gera žaidėja.

– Ji tikrai gerai tai moka.

– Tik kaip supratai, kad galvojau apie Zoleną? Dabar ji Zelandonė. Paprastai šitaip apie ją galvoju, net mintyse nevadinu jaunystės vardu.

– Stebėjau tave, ir tavo akys sakė, kad tu myli mane ir esi laimingas su manimi. Aš jaučiausi nuostabiai. O pradėjęs kalbėti apie norą išmokti tam tikrų dalykų akimirką tu manęs nematei. Atrodė, lyg žiūrėtum kažkur toli. Anksčiau pasakojai man apie Zoleną, moterį, kuri mokė tave tavo dovanos, gebėjimo priversti moterį šitaip jaustis. Mes kaip tik apie tai kalbėjomės, tad supratau, kad tikriausiai galvoji apie ją.

– Aila, tai nepaprasta! – pareiškė Jondalaras plačiai, su palengvėjimu nusišypsodamas. – Primink, kad nebandyčiau slėpti nuo tavęs paslapčių. Galbūt ir negali paimti minčių iš kito žmogaus galvos, bet tikrai gali ką nors panašaus.

– Yra dar šis tas, ką tu turėtum žinoti, – pasakė ji.

Jondalaras vėl suraukė antakius.

– Ką?

– Kartais manau, kad turiu... kažkokią dovaną. Kažkas įvyko genties sambūryje, tada, kai ėjau su Bruno gentimi, kai Durkas buvo kūdikis. Padariau kažką, ko nederėjo. Netyčia, visiškai atsitiktinai išgėriau skysčio,

kurį buvau paruošusi šamanams, o paskui suradau juos urve. Pati jų neieškojau. Net nežinau, kaip tame urve atsidūriau. Jie buvo... – drebulio nupurtyta ji nebegalėjo kalbėti toliau. – Kažkas įvyko. Pasiklydau tamsoje. Ne urve, o vidinėje tamsoje. Maniau, kad mirsiu, bet Krebas man padėjo. Jis sudėjo savo mintis man į galvą...

– Ką jis padarė?

– Aš nežinau, kaip tai paaiškinti. Jis perkėlė savo mintis man į galvą, ir nuo to laiko atrodo, kad jis manyje kažką pakeitė. Kartais manau, kad galėčiau turėti tam tikrą dovaną. Vyksta tai, ko aš nesuprantu ir negaliu paaiškinti. Manau, kad Mamuta žinojo, kokią dovaną turiu.

Jondalaras valandėlę patylėjo.

– Vadinasi, jis neklydo įdukrindamas tave prie mamuto židinio, ir padarė tai ne tik dėl tavo gydymo įgūdžių.

Aila linktelėjo.

– Galbūt. Aš taip manau.

– Tu nežinai, ką aš galvoju dabar?

– Ne. Dovana tikrai ne tokia. Tai lyg kelionė su Mamuta, kai jis ieško. Tarsi leistumeis į tolimas gelmes.

– Dvasių pasaulį?

– Nežinau.

Jondalaras žvelgė į erdvę virš jos galvos svarstydamas, ką tai galėtų reikšti. Paskui papurtė galvą, pažvelgė į moterį ir gižiai šyptelėjo.

– Manau, kad šitaip Motina su manimi pokštauja, – pasakė jis. – Pirmą moterį, kurią mylėjau, ji pakvietė jai tarnauti, ir aš maniau, kad niekada nebepamilsiu. O dabar, kai radau kitą mylimą moterį, paaiškėja, kad jai yra skirta tarnauti Motinai. Ar tave taip pat prarasiu?

– Kodėl turėtum mane prarasti? Aš nežinau, ar esu skirta tarnauti Motinai. Nenoriu tarnauti bet kam. Aš tik noriu būti su tavimi, sukurti židinį, pagimdyti tavo vaikų, – garsiai paprieštaravo Aila.

– Pagimdyti mano vaikų? – Jondalaras nusistebėjo tokiais žodžiais. – Kaip gali pagimdyti mano vaikų? Aš neturėsiu vaikų, vyrai neturi vaikų. Didžioji Motina duoda vaikus moterims. Ji gali panaudoti vyro dvasią, kad juos sukurtų, bet jie nėra jo. Jis privalo tik aprūpinti tuos, kuriuos turi jo pora. Tada jie yra jo židinio vaikai.

Aila ir anksčiau kalbėjo apie vyrus, pradedančius naują gyvybę moteryje, tačiau tada jis visiškai nesuprato, kad ji iš tikrųjų yra mamuto židinio duktė. Kad ji galėjo apsilankyti dvasių pasaulyje ir gali būti skirta tarnauti Doni. Galbūt ji tikrai ką nors žinojo?

– Tu galėsi vadinti mano mažylius savo židinio vaikais, Jondalarai. Noriu, kad mano kūdikiai būtų tavo židinio vaikai. Aš tenoriu visada būti su tavimi.

– Aš taip pat to noriu, Aila. Norėjau tavęs ir tavo vaikų net anksčiau nei pažinau tave. Tik nežinojau, kad tave surasiu. Viliuosi, kad Motina nepradės gyvybės tavyje, kol mes negrįšime namo.

– Aš suprantu, Jondalarai, – pasakė Aila, – ir taip pat to viliuosi.

Aila paėmė puodelius ir juos išplovė, paskui baigė ruoštis, kad galėtų anksti iškeliauti. Jondalaras sudėjo visus daiktus, išskyrus miego kailius. Abu apsikabino, jautėsi maloniai nuvargę. Zelandonietis stebėjo, kaip šalia jo gulinti moteris ramiai kvėpuoja, bet jo paties miegas neėmė.

„Mano vaikai, – galvojo jis. – Aila pasakė, kad jos kūdikiai bus mano vaikai. Ar pradėjome gyvybę, kai šiandien dalijomės malonumais? Jei nuo to prasidėtų nauja gyvybė, tai ji turėtų būti labai ypatinga, nes tie malonumai buvo geresni nei bet kada..."

„Kodėl buvo geriau? Nepadariau nieko, ko nebūčiau daręs anksčiau, bet su Aila viskas kitaip... Su ja niekada nepavargstu... Ji verčia mane vis daugiau jos norėti. Vien tik pagalvojęs apie ją imu jos geisti. Ji mano, kad aš žinau, kaip suteikti jai malonumų..."

„O jei ji tapo nėščia? Galbūt ji nebegali turėti vaikų? Kai kurios moterys negali jų susilaukti. Tik ji tikrai turi sūnų. O gal aš negaliu?"

„Ilgai gyvenau su Serenija. Kol gyvenau kartu, ji nepastojo, bet anksčiau ji turėjo vaiką. Gal būčiau pasilikęs su šaramudojais, jei ji būtų pastojusi... Kaip tik prieš man išvykstant ji pasakė, kad tikriausiai laukiasi. Kodėl nepasilikau? Ji pasakė, kad nenori su manimi susijungti, nors mane ir myli, todėl, kad aš jos nemyliu taip pat stipriai. Ji pasakė, kad brolį aš myliu labiau nei bet kokią moterį. Tik aš ją tikrai mylėjau, galbūt ne taip, kaip myliu Ailą, bet jei iš tikrųjų būčiau norėjęs, tikriausiai ji būtų su manimi susijungusi. Ir aš tada tai žinojau. Ar pasinaudojau tuo kaip priežastimi išvykti? Kodėl išvykau? Nes Tonolanas išvyko, ir aš nerimavau dėl jo? Ar tai vienintelė priežastis?"

„Jei Serenija laukėsi, kai išvykau, jei ji turi kitą vaiką, ar jis yra pradėtas iš mano vyriškumo skysčio? Tai mano vaikas? Aila taip sako. Ne, tai neįmanoma. Vyrai neturi vaikų, jei Didžioji Motina nepanaudoja vyro dvasios jiems sukurti. Ar ji kuria iš mano dvasios?“

„Kai atsidursime ten, bent jau sužinosiu, ar ji turi kūdikį. Kaip Aila jausis, jei Serenija turės vaiką, kuris galėtų kaip nors būti mano dalis? Įdomu, ką Serenija pamanys išvydusi Ailą? Ir ką Aila galvos apie Sereniją?“

13

Kitą rytą Aila nekantravo kuo greičiau keltis ir keliauti toliau, nors oras buvo ne mažiau tvankus nei praėjusį rytą. Titnagu iš ugnies akmens įskėlusi kibirkštį ji troško, kad nereikėtų krapštytis prie laužo. Pusryčiams būtų pakakę išvakarėse atidėto maisto, trupučio vandens, o apmąstydama su Jondalaru patirtus malonumus moteris pagalvojo, kad jau galėtų nebegerti stebuklingųjų Izos vaistų. Jei atsisakytų savo ypatingosios arbatos, galbūt galėtų sužinoti, ar jie pradėjo kūdikį. Deja, Jondalarą nuliūdintų vien mintis apie jos nėštumą keliaujant, tad arbatą teks gerti toliau.

Jaunoji moteris nežinojo, kaip vaistai veikė, – ji tik suprato, kad nepastos, jei kiekvieną rytą iki mėnulio laiko išgers po porą gurkšnių kartaus ir stipraus auksuotųjų kopčių nuoviro, o kiekvieną kraujavimo dieną – po nedidelį šalavijų šaknų nuoviro dubenėlį.

Nebūtų labai sunku rūpintis kūdikiu kelionėje, bet Aila nenorėjo gimdyti viena. Ji nežinojo, ar būtų išgyvenusi gimdydama Durką, jei šalia nebūtų buvę Izos.

Aila pliaukštelėjo per uodą, nutūpusį ant rankos, paskui, kol kaito vanduo, peržiūrėjo vaistažolių atsargas. Ji dar turėjo pakankamai savosios rytinės arbatos, tad užteks ilgam, – o tai gerai, nes moteris nė vieno iš tų augalų nepastebėjo augant palei pelkę. Jie mėgo aukštesnes ir sausesnes vietas. Tikrindama maišelius ir ryšulėlius, sudėtus į nudėvėtą ūdros kailio vaistų krepšelį, Aila nusprendė, kad turi pakankamai vaistinių augalų, kurių gali prireikti nenumatytu blogiausiu atveju. Vis dėlto kai kuriuos reiktų pakeisti šviežesniais pastarųjų metų derliaus augalais. Laimei, ligi šiol nebuvo daug progų panaudoti gydomuosius augalus.

Žmonės vėl pajudėjo į vakarus. Netrukus jie prijojo gana didelę, sraunią upę. Jondalaras atrišo nešulių krepšius, kurie kabėjo ganėtinai žemai ant Lenktynininko šonų, ir sukrovė juos į ant valkčių užkeltą dubens formos valtį. Jis neskubėjo, tyrinėjo upę. Mažoji upelė į Didžiąją Motiną įtekėjo smailiu kampu, iš aukštupio pusės.

– Aila, ar matai, kaip šis intakas pasiekia Motiną? Jis tiesiog teka tiesiai ir toliau pasroviui nė kiek neišplinta. Manau, jog tai priežastis tos greitos srovės, kuri mus pagavo vakar.

– Manau, tu teisus, – pasakė ji. Paskui nusišypsojo vyrui: – Tau patinka žinoti reiškinių priežastis, tiesa?

– Ką gi, vanduo nepradeda netikėtai greitai tekėti be priežasties. Manau, turėtų būti paaiškinimas.

– Ir tu jį suradai, – pagyrė Aila.

Aila manė, kad Jondalaras ypač pakilios nuotaikos todėl, kad jie gerokai pasistūmėjo persikėlę per upę, ir pati tuo džiaugėsi. Vilkas vis dažniau likdavo su jais, nenuklysdavo šalin, – tuo ji taip pat buvo patenkinta. Net arkliai atrodė energingesni. Poilsis visiems išėjo į naudą. Moteris jautėsi budri ir pailsėjusi, be to, patikrinusi vaistų atsargas ji atidžiai stebėjo Didžiosios Upės žiočių bei gretimų pievų augaliją ir gyvūniją. Moteris pastebėjo itin subtilius, mažus pasikeitimus.

Iš gyvūnijos vis dar dominavo paukščiai, daugiausiai buvo garnių, tačiau kitų sparnuočių taip pat netrūko. Virš galvų skraidė didžiuliai pulkai pelikanų, dailios gulbės nebylės ir daugybė plėšriųjų paukščių, įskaitant juoduosius peslius, baltauodegius erelius, vapsvaėdžius ir panašius į vanagus skėtsakalius. Dar buvo matyti šokinėjančių, plasnojančių, giedančių ir žėrinčiomis spalvomis švysčiojančių mažųjų paukščių: lakštingalų ir nendrinukių, juodgalvių ir rudųjų devynbalsių, mažųjų musinukių, volungių ir daug kitų.

Deltoje buvo paplitę maži baubliai – sunkiai sugaunami, gerai užsimaskavę pelkių paukščiai labiau buvo girdimi nei matomi. Jie visą dieną traukė savitas, duslias, niurnančias melodijas, kurios ypač sustiprėdavo vakarais. Tik vos kam prisiartinus jie, ištiesę savo ilgus snapus, taip gerai įsimaišydavo tarp nendrių, kur suko lizdus, kad tarsi pranykdavo. Vis dėlto Aila matė ne vieną baublį skrendantį virš vandens gaudyti žuvies. Baubliai skrisdami tampa gerai matomi: jų dengiamosios plunksnos – mažos

plunksnos palei sparnų priekį ir ties uodegos pagrindu, dengiančios didesnių plasnojamųjų plunksnų galus, – buvo ganėtinai blyškios ir ryškiai kontrastavo su tamsiais sparnais ir nugara.

Pelkynuose taip pat veisėsi gyvūnai, kuriems reikėjo skirtingos aplinkos: pavyzdžiui, stirnos ir šernai gyveno miškuose; kiškiai, didieji žiurkėnai ir didieji elniai telkėsi miškų pakraščiuose. Jodami žmonės vis pastebėdavo įvairiausių padarų, kurių jau seniai nebuvo matę, ir rodė juos vienas kitam: saigas, lekiančias pro lėtus ir sunkius taurus; mažas rainas laukines kates, tykančias paukščių ir iš medžio stebimas dėmėtojo leopardo; lapių šeimyną su mažyliais; porą riebių barsukų ir keletą neįprastų šeškų su baltais, geltonais ir rudais marmurinio rašto kailiukais. Vandenyje buvo matyti ūdrų ir audinių, o šalia ir jų mėgstamiausio maisto – ondatrų.

Buvo ir vabzdžių. Neįtikėtinu greičiu pro šalį skriejo dideli geltoni laumžirgiai, o trapūs mažesnieji, švytintys melsvai ir žalsvai, puošė neišvaizdžius gysločių žiedynų smaigalius. Neįkyrūs dailūs vabzdžiai buvo malonios išimtys palyginti su netikėtai pasirodančiais erzinančiais uodų spiečiais. Atrodė, viskas įvyksta per vieną dieną, nors vangių šalutinių upokšnių ir dvokiančių duburių drėgmėje ir šilumoje mažyčiai vabzdžių kiaušinėliai galėtų bręsti be paliovos. Pirmieji mažų uodų debesys pasirodydavo iš pat ryto ir pakibdavo virš vandens, bet sausose pievose jų dar nebūdavo matyti, todėl keliautojai užsimiršdavo.

Atėjus vakarui nepaisyti tų įkyrių vabzdžių buvo neįmanoma. Uodai rausėsi į sunkius, prakaitu permirkusius arklių kailius, zvimbė aplink jų akis, šliaužė į jų nasrus ir šnerves. Vilkui sekėsi ne ką geriau. Vargšai gyvūnai buvo kaip nesavi, be to, juos kankino erkės. Erzinantys vabzdžiai lindo net į žmonių plaukus. Aila ir Jondalaras spjaudėsi ir trynė akis, kad jodami atsikratytų mažų kenkėjų. Uodų spiečiai tirštėjo arčiau deltos, ir žmonės pradėjo svarstyti, kur įsikurs naktį.

Jondalaras pastebėjo žalią kalvą dešinėje ir pagalvojo, kad nuo jos gali atsiverti platesnis vaizdas. Jie užjojo ant kalvos viršūnės ir pažvelgė žemyn, į žėrintį užutėkio vandenį. Čia stigo sodrios deltos augmenijos ir užsistovėjusių duburių, kuriuose susiformavo itin palankios sąlygos imagams, suaugusiems vabzdžiams, gyvuoti. Užutėkį supo keli medžiai ir keletas krūmų, kurių šakos tarsi rėmino platų, viliojantį paplūdimį.

Vilkas bėgte pasileido žemyn, arkliai neraginti ėmė leistis jam įkandin. Viskas, ką moteris ir vyras galėjo padaryti, tai sustabdyti juos ir nukelti nešulių krepšius, atrišti Yhaha valkčius. Visi skubiai pasileido į tyrą vandenį. Net Vilkas, kuris nemėgo bristi per upes, nė kiek nesudvejojęs ėmė pliuškentis užutėkyje.

– Manai, kad jis pagaliau pamėgs vandenį? – paklausė Aila.

– Tikiuosi, taip. Teks kirsti dar daug upių.

Arkliai panardino galvas atsigerti, šnarpštė ir prunkštė, taškėsi vandenyje, o paskui sugrįžo į seklumą. Abu sugulė ant purvino kranto norėdami pasiraičioti smėlyje ir pasikasyti. Aila garsiai nusijuokė iš jų snukių minų, besivartančių ir grynu džiaugsmu šviečiančių akių. Abu arkliai buvo visiškai purvini, bet dumblui išdžiūvus prakaitas, negyva oda, vabzdžių kiaušinėliai ir kitos niežulio priežastys atsiskyrė ir nukrito kartu su dulkėmis.

Žmonės ant ežero kranto įsirengė stovyklą ir kitą dieną anksti iškeliavo. Vakare jie norėjo surasti kitą tokią jaukią stovyklavietę. Po moskitų bangos išsiperėjo uodai, nuo kurių įkandimų ant odos iškildavo raudoni niežtintys gumbai. Tai Ailą su Jondalaru privertė storiau apsirengti, bet, įpratę vilkėti kiek įmanoma mažiau drabužių, dabar jie jautėsi nemaloniai sukaitę. Nė vienas gerai nesuprato, kada pasirodė musės. Visada aplink sukiodavosi keletas sparvų, bet čia jos buvo mažesnės ir skaudžiai kando, o staiga jų itin pagausėjo. Nepaisant to, kad buvo šiltas vakaras, keliautojai anksti sulindo į savo miego kailius, kad tik išvengtų vabzdžių spiečių.

Kitą rytą jie neardė stovyklos tol, kol Aila nesuieškojo vaistinių augalų, tinkamų įkandimams gydyti ir vabzdžius atbaidančioms priemonėms gaminti. Drėgnoje ir ūksmingoje vietoje šalia vandens ji surado nariuotųjų bervidžių su pavieniais keistos kapliukų formos rudais žiedeliais. Ji nuskynė visą augalą, ruošėsi iš jo padaryti odą gydančio ir niežulį lengvinančio skysčio. Moteris prisiskynė ir didelių gysločių lapų, tinkamų pridėti į skystį. Jie puikiai tiko gydyti įvairioms žaizdelėms nuo vabzdžių įkandimų iki nudegimų, netgi sunkioms opoms ir didelėms žaizdoms. Tolėliau stepėse, kur buvo sausiau, ji pririnko žydinčių pelynų, vartojamų kaip priešnuodžiai.

Aila labai apsidžiaugė suradusi ryškiai geltonų medetkų, pasižyminčių antiseptinėmis savybėmis. Jos greitai malšino aštrų įgėlimo skausmą, be to, itin efektyviai atbaidė vabzdžius, pakakdavo apsišlakstyti stipriu šių

augalėlių nuoviru. Saulėtame miško pakrašty ji aptiko laukinių mairūnų, kurie kaip užpilas buvo ne tik gera priemonė nuo vabzdžių, bet geriami kaip arbata žmogaus prakaitui suteikdavo aštraus kvapo, kuris buvo nemalonus uodams, blusoms ir daugumai musių. Ji net pabandė šiek tiek skysčio sugirdyti arkliams ir Vilkui.

Jondalaras stebėjo, kaip ji dirba, daug klausinėjo ir susidomėjęs klausėsi moters aiškinimų. Apmalšus erzinantiems įkandimams, vyras pasijuto geriau. Jondalaras staiga pagalvojo, kad jam labai pasisekė, nes keliauja su daugelį svarbių dalykų išmanančiu žmogumi. Jei būtų vienas, paprasčiausiai turėtų su šiais nepatogumais susitaikyti.

Įpusėjus rytui jie jau keliavo toliau, ir gamtos pokyčiai, kuriuos Aila pastebėjo anksčiau, dramatiškai sustiprėjo. Buvo matyti mažiau pelkių ir daugiau vandens, mažiau salų. Šiaurinė deltos atšaka tapo vientisa. Šiaurinė ir viena iš vidurinių Didžiosios Upės deltos atšakų staiga susiliejo, kanalas padidėjo dvigubai, atsirado didžiulis tekančio vandens telkinys. Toliau upė vėl didėjo, jos pietinė atšaka jungėsi su kitu plačiu kanalu, susiliejo ir su kitais upeliais, visos keturios atšakos suformavo vieną gilų kanalą.

Didysis vandens srautas, srūvantis žemynu, priėmė šimtų intakų ir nuo dviejų ledu pasidengusių kalnagūbrių tekantį vandenį, bet granitinės senovinių kalnų liekanos toliau pietuose užtvėrė kelią prie jūros. Galiausiai, nepajėgdami priešintis nepermaldaujamam galingos upės spaudimui, kalnai atvėrė angą vandeniui, bet surambėjusi pamatinė uoliena pasidavė nenoriai. Didžioji Motina, įvertinusi siaurą praėjimą, surinko visas atšakas į bendrą vagą, paskui staigiai sukosi ir plačia delta įsiliejo į jūrą.

Aila pirmą kartą pamatė visą didžiulės upės grožį, o Jondalaras, nors jau buvo keliavęs čia anksčiau, pasijuto apimtas gana prieštaringų minčių. Jie buvo suglumę, reginio prikaustyti. Bauginanti erdvė atrodė panašesnė į tekančią jūrą negu į upę, o tviskantis, bet drumstas vandens paviršius tik užsiminė apie didžią galią, slypinčią jos gelmėse.

Aila pastebėjo nulūžusią šaką, judančią jų link, ne daugiau nei gilios, greitos srovės nešamą pagalį, tačiau kažkas prikaustė jos dėmesį. Daiktas pagaliau atplaukė arčiau, ir Ailai kvapą užėmė iš nuostabos. Tai nebuvo šaka; tai buvo visas medis! Jam ramiai plūduriuojant Aila stebėdamasi spoksojo į vieną iš didžiausių kada nors matytų medžių.

– Tai yra Didžioji Motina Upė, – pasakė Jondalaras.

Kartą jis jau keliavo jos pakrantėmis ir žinojo, kokia ji ilga, kokias žemes kerta, ir suprato, kokia kelionė laukia jų su Aila. Nors Aila nevisiškai suvokė viso, ką mato, prasmę, ji gerai suprato, kad čia, paskutinį kartą ilgos kelionės pabaigoje susitelkusi į vieną vagą, didelė, gili, galinga Motina Upė pasiekia kulminaciją; čia ji yra didžiausia, plačiausia, didingiausia.

Jie traukė prieš srovę palei iki kraštų sklidiną vandenkelį, sau už nugarų palikę garuojančias upės žiotis su kamuojančių vabzdžių knibždėlynu. Žmonės pastebėjo, kad palieka ir atviras stepes. Plačios pievos ir plokščios pelkės užleido kelią vilnijančioms kalvoms, padengtoms didžiuliais miškingais plotais pakaitomis su žaliomis pievomis.

Retų miškų šešėlyje buvo vėsiau. Tai buvo toks laukiamas pokytis, kad šalia gražios žalios pievos užtikę didelį medžių apsuptą ežerą, žmonės panoro sustoti ir įsirengti stovyklą, nors popietė tebuvo įpusėjusi. Jie pajojėjo palei upeliuką smėlėto kranto link, bet artėjant prie jo Vilkas pradėjo žemai urgzti ir, pašiaušęs sprandą, atsistojo gynybine poza. Ir Aila, ir Jondalaras apžvelgė teritoriją stengdamiesi pamatyti tai, kas sutrikdė gyvūną.

– Neįžvelgiu nieko bloga, – pasakė Aila, – bet yra kažkas, kas nepatinka Vilkui.

Jondalaras dar sykį pažiūrėjo į viliojantį ežerą.

– Šiaip ar taip, sustoti dar ankstoka. Geriau keliaukime toliau, – pasakė jis, paragino Lenktyninінką ir grįžo prie upės. Vilkas dar kiek pastovėjo, paskui juos pasivijo.

Jodamas per malonias miškingas vietoves Jondalaras buvo visai patenkintas, kad nusprendė nesustoti prie to ežero. Tą popietę jie prajojo dar kelis įvairaus dydžio ežerus; šiose vietose jų netrūko. Jondalarui dingojosi, kad lyg ir turėjo tai žinoti iš ankstesnės kelionės. Jis prisiminė, kad jiedu su Tonolanu ramudojų laivu plaukė pasroviui ir tik retkarčiais stabteldavo prie upės kranto.

Maža to, jis juto, kad tokioje idealioje vietoje turi gyventi žmonių, ir pabandė prisiminti, ar kuris iš ramudojų nepasakojo apie kitus upės žmones, įsikūrusius žemupyje. Vis dėlto vyras savo minčių Ailai neišsakė. Jei žmonės nepraneša apie save, vadinasi, nenori būti pamatyti. Vis dėlto Jondalaras negalėjo susilaikyti nespėliojęs, kas privertė Vilką taip piktai sureaguoti. Galbūt žmogaus baimės kvapas? Priešiškumas?

Saulei pradėjus leistis už grėsmingai priekyje dunksančių kalnų, jie sustojo prie mažesnio ežero, į kurį sutekėjo kelių aukštėliau srūvančių upeliukų vandenys. Vienas upelis vedė tiesiai prie upės, ir prieš srovę į ežerą atplaukė didelių upėtakių ir upinių lašišų.

Pasiekę upę žmonės ėmė valgyti daugiau žuvies, tad Aila retkarčiais padirbėdavo prie tinklo, kurį pynė panašų į tą, kokiu Bruno gentis jūroje gaudė dideles žuvis. Pirmiausia reikėjo nuvyti virves, ir ji išbandė kelių rūšių augalus, turinčius skaidulingų, pluoštingų dalių. Atrodė, kad geriausiai tinka kanapės ir linai, nors kanapės buvo šiurkštesnės.

Aila pamanė, kad jau nunėrė gana didelį tinklą, tinkamą išmėginti ežere. Jondalaras paėmė jį už vieno galo, ji – už kito, abu įbrido į vandenį ir pajudėjo atgal link kranto, kartu traukdami tinklą. Ištraukė porą didelių upėtakių, tad Jondalaras dar labiau susidomėjo žvejyba ir pradėjo svarstyti, ar nėra būdo prie tinklo pritvirtinti rankeną, kad vienas žmogus galėtų gaudyti žuvį nebrisdamas į vandenį. Ši mintis vis nėjo jam iš galvos.

Ryte per nuostabią, įvairiausių medžių pilną vietovę jie pajudėjo link priekyje nusidriekusių kalnų keterų. Lapuočiai ir spygliuočiai, kaip ir stepių augalai, buvo lopais išsidėstę tuose vešliuose miškuose, kurie kaitaliojosi su pievomis ir ežerais, o žemumose – su durpynais ir pelkėmis. Vieni medžiai augo guotais, kiti – pramaišiui su kitomis medžių rūšimis ar menkesne augmenija, priklausomai nuo nežymių klimato pokyčių, aukščio virš jūros lygio, vandens prieinamumo ar dirvožemio, kuris galėjo būti priemolis, smėlis, susimaišęs su moliu ar dar koks kitoks.

Visžaliai medžiai teikė pirmenybę šiauriniams šlaitams ir smėlėtiems dirvožemiams, o ten, kur drėgmės buvo pakankamai, jie užaugdavo gana dideli. Tankūs didžiulių eglių, iškilusių iki šimto šešiasdešimties pėdų, miškai užėmė žemesnes atšlaites ir maišėsi su pušimis, kurios atrodė tokios pat aukštos, tačiau iš tikrųjų siekė iki šimto trisdešimties pėdų ir augo kiek aukštėliau. Išlakių tamsiai žalių kėnių guotai užleido kelią tankiems, aukštiems, storiems baltakamieniams beržams. Net gluosniai siekė daugiau kaip septyniasdešimt penkias pėdas.

Ten, kur kalvos buvo atsigręžusios į pietus, o dirvožemis drėgnas ir derlingas, įspūdingai aukšti buvo plačialapiai kietmedžiai. Grupės milžiniškų ąžuolų su tobulai tiesiais kamienais, su žalių lapų karūna viršuje, į dangų kilo daugiau kaip šimtą keturiasdešimt pėdų. Didžiulės liepos ir

uosiai buvo beveik tokio paties aukščio, nedaug jiems tenusileido ir didingi klevai.

Tolumoje keliautojai matė sidabrinius baltų tuopų, sumišusių su ąžuolais, lapus, o pasiekę tą vietą surado ąžuolyną, knibždėte knibždantį karklažvirblių, kurie buvo susisukę lizdus kiekviename įmanomame plyšyje. Aila net šarkų ir suopių lizduose su kiaušiniais arba išsiritusiais paukštyčiais aptiko susuktų žvirblių lizdų, kuriuose taip pat buvo kiaušinių ir jauniklių. Miške nestigo ir liepsnelių, o jų jaunikliai jau buvo apsiplunksnavę.

Ant nuožulnių šlaitų, kur per lapijos properšas miško paklotę pasiekė daugiau saulės šviesos, gausiai vešėjo raganės ir kitokie vijokliniai augalai – dažniausiai jie buvo nutįsę žemyn nuo aukštos lapijos. Raiteliai priartėjo prie guobų ir baltųjų gluosnių giraitės. Čia buvo matyti nemažai didžiųjų erelių rėksnių ir juodųjų gandrų lizdų. Žmonės prajojo gervuogynuose virpančias drebules ir storus gluosnius prie upės. Mišrus didingų guobų, elegantiškų beržų ir kvapnių liepų miškas, kopiantis į šlaitą, teikė pavėsį tankiems sąžalynams. Žmonės sustojo pasirinkti įvairių valgomųjų augalų: aviečių, dilgėlių, dar nevisiškai subrendusių lazdynų riešutų, būtent tokių, kokius mėgo Aila, ir italinių pušų, nokinančių riebius, tvirtais kevalais riešutėlius, kankorėžių.

Tolėliau skroblai išstūmė bukus, vėliau vėl įsivyravo skroblai, o vienas nuvirtęs didžiulis skroblas buvo lipte aplipęs oranžiniais kelmučiais, juos Aila su džiaugsmu susirinko. Jondalaras padėjo jai pririnkti nepaprastai skanių valgomųjų grybų, bet būtent jis surado medį su bičių dreve. Nusitvėręs dūmijantį medžio gabalą ir kirvį, jis užkopė lengvomis kopėtėlėmis, kurias pasidarė iš nukirsto eglės kamieno su tvirtų šakų strampais, ir, drąsiai ištvėręs kelių bičių įgėlimus, surinko medaus korius. Aila su Jondalaru nieko nelaukdami kartu su vašku ir keliomis bitėmis suvalgė didžiąją dalį retai pasitaikančio skanėsto, o vėliau kaip vaikai juokėsi iš savo lipnių rankų ir veidų.

Šitos pietų sritys ilgai buvo natūralios vidutinių platumų medžių, augalų ir gyvūnų, kuriuos iš likusios žemyno dalies išstūmė sausas ir šaltas klimatas, oazės. Kai kurios pušų rūšys buvo tokios senos, kad matė net kalnus augant. Reliktinės rūšys, gyvuojančios nedideliuose, augti palankiuose plotuose, klimatui vėl pasikeitus galėjo greitai pasklisti į naujai atsivėrusias žemes.

Vyras ir moteris su dviem arkliais ir vilku palei plačią upę toliau keliavo į vakarus, traukė kalnų kryptimi. Išryškėjo jų apybraižos, bet snieguotos keteros buvo matyti nuolat, o žmonės judėjo į priekį taip tolygiai, jog buvo apskritai sunku pastebėti, kad kalnai artėja. Kartais jie pasukdavo į miškingas kalvas šiauriau, kur žemė buvo nelygesnė ir statesnė, bet daugiausia laikėsi lygumos greta upės vagos. Apylinkės buvo kitokios, bet miškingose lygumose augo daug tokių pačių augalų ir medžių kaip ir kalnuose.

Keliautojai suprato, kad upės pobūdis smarkiai pasikeitė, kai pasiekė didelį intaką, nuo kalnų srūvantį žemyn. Žmonės per jį persikėlė valtimi, bet netrukus pasiekė kitą greitą upę – ji suko į pietus, kur Didžioji Motina Upė keliavo aplink žemesnį kalnagūbrio kraštą. Upė, negalėdama kopti į šiaurines aukštumas, darė staigų posūkį ir prasiveržė pro kalnagūbrį, skindamasi sau kelią į jūrą.

Valtis pravertė kertant ir antrą intaką, nors teko keliauti prieš srovę, kol pavyko rasti mažiau audringą vietą. Kelios kitos mažesnės upės įtekėjo į Motiną iš karto už vingio. Tada keliautojai kairiuoju krantu šiek tiek pajojėjo į vakarus, o paskui jiems vėl teko sukti atgal. Nors Didžioji Upė vis dar buvo iš kairės, jie jau nebuvo atsigręžę į kalnus. Dabar kalnagūbris liko dešinėje, o keliautojai žvelgė tiesiai į pietus ir sausas atviras stepes. Toli priekyje jas juosė kita purpurinė kalva.

Aila nuolat stebėjo upę. Ji žinojo, kad visi intakų vandenys nešami pasroviui ir kad didelė upė dabar ne taip smarkiai ištvinusi. Plati tekančio vandens erdvė neatrodė kitokia, tačiau Aila juto, kad Didžiosios Motinos vandenys slūgsta. Šitas jausmas kilo iš giliau negu žinojimas, ir moteris stengėsi pamatyti, ar didžiulė upė pasikeis pastebimai.

Vis dėlto netrukus didžiulės upės išvaizda tikrai pakito. Po liosu, derlingu dirvožemiu, kurį formavo vėjo suneštos didžiulių ledynų sutrupintų akmenų dulkės ir per tūkstantmečius vandens suplukdytas molis, smėlis bei žvyras, giliai buvo palaidotas senovinis kalnų masyvas. Patvarios archajiškų kalnų šaknys suformavo stabilų skydą, tokį tvirtą, kad sunkiausiai pasiduodanti granito pluta, kurią prie to skydo spaudė nepermaldaujami žemės judėjimai, išlinko ir iškilo kalnais, kurių ledinės kepurės dabar blizgėjo saulėje.

Nematomas kalnų masyvas driekėsi po upe, bet atviras kalnagūbris, bėgant laikui nunykęs, bet vis dar gana aukštas, kad upei užkirstų kelią į jūrą, privertė išėjimo ieškančią Didžiąją Motiną pasukti šiaurėn. Galiausiai srovei nepasiduodančios uolos kiek prasiskleidė, bet didžiulė upė nemanką atstumą lygiagrečiai jūrai tekėjo per lygumą ir nerangiai išsiplėtė į dvi atšakas, kurias jungė vingiuojantys kanalai.

Reliktinis miškas liko už nugarų. Aila ir Jondalaras jojo į pietus, kur plokštumos ir žemos vilnijančios kalvos, nuolat apaugusios žole, driekėsi palei didžiulės upės pelkynus. Kraštovaizdis priminė atviras stepes šalia deltos, bet čia buvo karštesnė, sausesnė sritis su smėlio kopomis, daugiausia sutvirtintomis šiurkščių, sausrai atsparių žolių, ir mažiau medžių net prie pat vandens. Miškingose augimvietėse, besistengdami išgyventi sausoje dirvoje, dominavo sumedėję krūmai, pirmiausia pelynai, miškiniai beručiai ir kvapnūs vaistiniai kiečiai, kuriuos kartais pakeisdavo žemaūgės, iškrypusios pušys ir gluosniai, kurie glaudėsi kuo arčiau upės.

Pelkynas, dažnai užliejama teritorija tarp upės atšakų, dydžiu nusileido tiktai deltai ir buvo pilnas liūnų, nendrių bei vandens augalų, taip pat įvairių gyvūnų. Žemas salas su medžiais ir mažomis žaliomis pievomis supo purvinai geltoni vandens kanalai ar skaidraus vandens atšakos, kuriose buvo gausu dažnai neįprastai didelių žuvų.

Jie jojo per atvirą lauką arti vandens, kai Jondalaras truktelėjęs vadeles sustabdė Lenktynininką. Aila sustojo greta. Jis nusišypsojo, pamatęs moters suglumimą, bet dar nespėjus jai prašnekti pridėjo pirštą prie lūpų ir ją nutildė, po to parodė į skaidrų duburį. Jame buvo galima įžiūrėti nematomų srovių siūbuojamus povandeninius augalus. Pirmiausia Aila nepamatė nieko neįprasto; paskui iš žalių gelmių lengvai išslydo didžiulis, gražus auksinis karpis. Kitą dieną lagūnoje jie matė kelis eršketus; milžiniškos žuvys buvo net trisdešimties pėdų ilgio. Jondalaras prisiminė nemalonų įvykį, susijusį su viena iš tokių be galo didelių žuvų. Jau norėjo apie tai papasakoti Ailai, bet persigalvojo.

Nendrių sąžalynai, ežerai ir lagūnos palei vingiuojančią upės vagą kvietė paukščius sukti lizdus. Didžiuliai pelikanų pulkai, naudodamiesi šilto oro srovėmis, oru sklendė vos mosuodami savo plačiais sparnais. Rupūžės ir didžiosios kūdrinės varlės traukė vakaro dainas – kartais žmonės

šių gyvių pasigaudavo maistui. Į mažus driežus, šmirinėjančius purvinais krantais, keliautojai dėmesio nekreipė, o gyvačių vengė.

Atrodė, šiuose vandenyse buvo daugiau siurbėlių, todėl teko apdairiau rinktis vietas plaukioti. Ailą sudomino keistos būtybės, kurios prikibdavo prie odos ir pradėdavo siurbti kraują žmogui nė nepajutus. Vis dėlto labiausiai vargino patys mažiausi padarai. Netoliese buvo pelkė, tad netrūko ir kraujasiurbių vabzdžių: regis, jų buvo dar daugiau nei pirmiau, ir tai priversdavo žmones ir gyvūnus šokti į upę vien ieškant palengvėjimo.

Artėjant prie pietinio kalnagūbrio krašto, kalnai vakaruose atsitraukė. Tarp Didžiosios Upės ir uolingų keterų linijos įsiterpė platesnis lygumų ruožas. Sniegu padengtų kalnų grandinė baigėsi aštriu linkiu, ten iškilo kita kalnagūbrio atšaka, einanti iš rytų į vakarus ir apibrėžianti pietines ribas. Tolimiausiame pietrytiniame krašte dunksojo pačios aukščiausios viršukalnės.

Keliaujant į pietus palei upę ir pasitraukus nuo pagrindinio kalnagūbrio, buvo matyti toliau. Atsigręžę žmonės pagaliau išvydo visą grožį didingų keterų, nusidriekusių į vakarus. Ant aukščiausių uolėtų viršukalnių blizgantis ledas, stačius šlaitus ir gretimas keteras baltai nuklojęs sniegas nuolat priminė, kad trumpas vasaros sezonas šiose lygumose yra tiktai menkas žemės, kurioje karaliauja ledas, atokvėpis.

Kalnams likus už nugaros vaizdas vakaruose ištuštėjo; kiek akys užmatė, monotoniškos sausos stepės piešė neišraiškingą lygumą. Be miškingų kalvų, dėl kurių reikėtų pakeisti tempą, ar atšiaurių aukštumų, nukreipiančių žvilgsnį, viena diena nuobodžiai keitė kitą, o žmonės palei kairįjį pelkėtą vandenkelio krantą vis traukė į pietus. Vienoje vietoje upės atšakos trumpam susijungė, ir jiems pavyko pamatyti stepes bei tankesnius miškus kitoje pusėje. Didžiojo vandenkelio viduryje netrūko salų ir nendrių sąžalynų.

Netrukus Didžioji Motina vėl išplatėjo. Keliautojai traukė laikydamiesi jos vagos, kiek pasukdami vakariau. Tolimos purpurinės kalvos tapo aukštesnės, ėmė ryškėti savitas jų grožis. Kitaip nei aštrios viršūnės šiaurėje, kalnai pietuose, nors buvo gana aukšti, kad net vasarai įsibėgėjus išlaikytų sniego ir ledo antklodę, buvo apvalesni, atrodė lyg aukštumos.

Pietiniai kalnai taip pat paveikė upės kursą. Artėdami prie jų keliautojai pastebėjo, kad srovė vėl smarkiai keičiasi. Vingiuojantys kanalai jungėsi

ir tiesinosi, vėl liejosi vieni su kitais, pagaliau susitiko su svarbiausia atšaka. Nendrių sąžalynai ir salos dingo, keli kanalai suformavo vieną gilų ir platų vandens kelią.

Jondalaras ir Aila ėjo palei vidinį posūkį, kol vėl atsisuko į vakarus, į saulę, pakibusią giliame raudoname, miglotame danguje. Nebuvo matyti jokių debesų, ir Jondalarui tapo smalsu, kas lėmė ryškią, vienodą dangaus spalvą, kuri atsispindėjo nuo uolėtų smailių šiaurėje, atšiaurių kalnų kitapus upės ir kraujo spalva nudažė vilnijantį vandenį.

Žmonės keliavo prieš srovę palei kairįjį krantą ieškodami geros vietos stovyklai. Aila vėl tyrinėjo upę, buvo pakerėta didingos jos srovės. Į plačią upę iš abiejų pusių liejosi įvairių dydžių intakai, buvo ir gana didelių upių; visi vandentakiai į Motiną nešė dalį savo vandenų. Kaskart praėjusi intaką Aila suprasdavo, kad Didžioji Motina sumažėjo, tačiau upė buvo tokia neaprėpiama, kad pastebėti pokyčius buvo sunku. Jaunoji moteris tai juto pasąmoningai.

Aila pabudo prieš aušrą. Ji mėgo rytą, kai vis dar būdavo vėsu. Moteris išsivirė karčiosios arbatos, paskui paruošė puodelį peletrūnų ir šalavijų arbatos dar miegančiam vyrui, įsipylė ir sau. Gurkšnojo ją stebėdama, kaip ryto saulė žadina kalnus šiaurėje. Priešaušrio rausvuma pirmiausia palietė dvi ledines viršūnes ir lėtai sklido toliau, atspindėdama rožinį švytėjimą rytuose. Tada netikėtai, net anksčiau, negu švytintis ugnies rutulys droviai nušvietė horizontą, apie jo pasirodymą paskelbė liepsnojančios viršukalnės.

Vėl leidęsi į kelionę moteris ir vyras tikėjosi, kad Didžioji Upė smarkiai išplatės, todėl nustebo išvydę, kad ji liko tokia pati. Plačios srovės viduje susiformavo kelios krūmais apaugusios salos, bet upė neskilo į atskirus vandenkelius. Žmonės taip įprato matyti upę vingiuojančią per lygumų pievas plačia, nepaklusnia vaga, kad buvo keista regėti didžiulį srautą lyg suvaržytą sausumos. Didžioji Motina Upė, sukiodamasi tarp aukštų kalnų, nuolatos rinkosi žemiausią kelią. Ji piečiausiomis lygumomis tekėjo į rytus. Žemuma driekėsi suirusių kalnų papėde, kalvos apibrėžė ir ribojo dešinįjį upės krantą.

Kairiajame krante, tarp upės ir aštrių, susiglaudusių, blizgančių granito ir skalūno keterų šiaurėje, plytėjo platforma, daugiausia kalkakmenių kyšulys, apgaubtas lioso mantija. Tai buvo grublėtas ir atšiaurus kraštas,

kankinamas didžiausių klimato kraštutinumų. Atšiaurūs, pikti pietų vėjai vasarą džiovino žemę; aukšto slėgio sritis nuo šiaurinio ledyno atvira erdve atnešdavo stingdančio šalto oro gūsius žiemą; iš rytų dažnai užgriūdavo nuožmios audros, kilusios jūroje. Visa merkiančios liūtys ir žemę greitai nudžiovinantys vėjai, lydimi ypač aukštos ir labai žemos oro temperatūros, lėmė kalkakmenio, sudarančio poringo lioso dirvožemio pagrindą, lūžius, dėl kurių plokščiose, atvirose plynaukštėse susiformavo statūs skardžiai.

Sausame, vėjingame peizaže ryškėjo ištvermingos žolės, tačiau medžių beveik visiškai nebuvo. Vienintelė sumedėjusi augmenija buvo tam tikrų rūšių krūmai, kurie galėjo atlaikyti ir sausą karštį, ir deginantį šaltį. Vietomis kraštovaizdį margino eglūnų krūmai plonomis šakelėmis, plunksniška lapija ir mažyčių rausvų gėlyčių varpelėmis ar šunobelės, aplipusios juodomis apskritomis uogomis ir aštriais dygliais. Buvo galima pamatyti netgi keletą mažų, tankių juodųjų serbentų krūmų. Labiausiai paplitę buvo kelių rūšių kiečiai, įskaitant Ailai iki šiol nematytus karčiuosius kiečius.

Juodi jų stiebai atrodė pliki ir negyvi, bet kai moteris kelis nusilaužė manydama, kad jie tiks kaip kuras laužui, pamatė, kad jie nėra sausi ir trapūs, o žali ir gyvybingi. Trumpai smarkiau palijus, ant stiebų išsiskleisdavo karpyti lapeliai sidabrine apačia, o šakelių viršūnėse pražysdavo gausybė mažų gelsvų žiedelių, panašių į standžiai suspaustus saulučių viduriukus. Išskyrus tamsesnius stiebus, augalas priminė šviesesnius, jau pažįstamus kiečius, kurie dažnai augdavo šalia eraičinų ir lieknųjų kelerijų. Kai vėjas ir saulė išdžiovindavo lygumas, augalai vėl tapdavo sausi ir negyvi. Tokia žolių ir krūmų įvairovė pietų lygumose teikė prieglobstį daugybei gyvūnų. Visi jie gyveno ir stepėse šiauriau, tik buvo kitaip pasiskirstę, o kai kurie šaltį mėgstantys gyvūnai, pavyzdžiui, avijaučiai, niekada nenuklysdavo taip toli į pietus. Kita vertus, Aila vienoje vietoje niekada nebuvo mačiusi tiek daug saigų. Jos buvo plačiai paplitusios ir sutinkamos daugelyje atvirų lygumų.

Aila sustojo ir stebėjo keistų, kerėpliškų gyvūnų bandą. Jondalaras nujojo apžiūrėti siauros upės įlankėlės, kur tarsi ne vietoje krante buvo

įsmeigti keli laibi medžių kamienai. Šiapus upės medžiai neaugo, ir toks medžių išdėstymas atrodė tikslingas. Kai Jondalaras pasivijo Ailą, atrodė, ji žvelgia kažkur į tolį.

– Tuos rąstus čia galėjo atgabenti upės žmonės, – pasakė jis. – Gal kas nors prie jų riša valtį. Taip pat tai gali būti į krantą išmesti medžiai, atplukdyti iš aukštupio.

Aila linktelėjo, paskui parodė į sausas stepes.

– Pažiūrėk į tas saigas.

Jondalaras iš pradžių nepastebėjo dulkių spalvos gyvūnų, paskui pamatė kontūrus jų tiesių, su įvijomis ragų, kiek smailėjančių galuose.

– Jos primena man Izą. Saigos dvasia buvo jos totemas, – šypsodamasi pasakė moteris.

Saigos visada priversdavo Ailą šypsotis, ją linksmino tos jų ilgos, nukarusios nosys ir specifinė eisena, kuri vis dėlto netrukdė greitai bėgti. Vilkas mėgo jas persekioti, tačiau saigos buvo tokios greitos, kad jis retai jas pasivydavo.

Atrodė, šitos saigos ypač mėgsta karčiuosius kiečius juodais stiebais, todėl būrėsi daug didesnėmis nei paprastai bandomis. Įprastai tai būdavo nedidelė, dešimties ar penkiolikos gyvūnų banda, dažniausiai patelės su vienu ir dviem jaunikliais; kai kurioms motinoms pačioms buvo ne ką daugiau nei metai. Šiame regione bandomis gyvendavo daugiau kaip penkiasdešimt gyvūnų. Ailai buvo smalsu, kur ganosi patinai. Vienintelį kartą šitiek daug jų matė per rują, kai kiekvienas stengėsi suteikti malonumų kuo daugiau patelių ir daryti tai kuo dažniau. Po to visada rasdavo tik nugaišusius saigų patinus. Atrodė, lyg patinai susidėvėtų per malonumus, o negausų maistą visai likusiai metų daliai paliktų patelėms ir jaunikliams.

Lygumose pasitaikydavo ir kalnų ožkų bei muflonų, bet jie dažniau laikydavosi šalia stačių paviršių, kuriuos laukinės ožkos ir avys lengvai įveikdavo. Visur maklinėjo didžiulės taurų bandos, dauguma jų buvo vienspalvio, rausvai juodo kailio. Stebėtinai daug galvijų turėjo baltas dėmes, kai kurie gana dideles. Žmonės matė ir danielių smulkiais taškeliais nusėtu kailiu, tauriųjų elnių, bizonų ir nemažai kulanų. Yhaha ir Lenktynininkas pastebėdavo daugumą keturkojų žolėdžių, bet jų dėmesį ypač traukė kulanai. Jie stebėjo kaimenes į arklius panašių asilų ir ilgai uostinėjo jų mėšlo krūvas.

Čia gyveno ir daugybė įprastų smulkiųjų pievų gyvūnų: starų, švilpikų, šoklių, žiurkėnų ir kiškių bei skiauterėtų dygliakiaulių, kurių moteris buvo beveik nemačiusi. Mažųjų gyvūnų populiaciją kontroliavo juos medžiojantys plėšrūnai. Keliautojai keliose vietose matė mažų laukinių kačių, už jas didesnių lūšių ir didžiulių urvinių liūtų, girdėjo spigų hienų kikenimą.

Kitomis dienomis didelė upė dažnai keitė kryptį. Kairysis krantas, kuriuo traukė keliautojai, beveik nesikeitė – tai buvo žole apaugusios žemos banguojančios kalvos ir plokščios lygumos su aštriais skardžiais ir dantytais kalnais už jų. Žmonės pastebėjo, kad kitas krantas pasikeitė, tapo nelygesnis. Įtekančių upių slėniai buvo gilesni, medžiai kopė į suirusius kalnus, retkarčiais dengė visą šlaitą iki pat vandens krašto. Dantytos prieškalnės ir raižyta vietovė, kuri ribojo pietinį krantą, lėmė plačius vingius visomis kryptimi, netgi vandenis suko atgal. Vis dėlto upė tekėjo į rytus, jūros link.

Dėl galingų posūkių ir vingių didelė tekanti vandens masė vėl išplito ir skilo į atskirus kanalus, bet pelkynas, toks kaip deltoje, nebesusiformavo. Tai buvo tiesiog didžiulė upė ar, kur žemė lygesnė, keletas vingiuojančių didelių lygiagrečių srautų su vešlesniais krūmais ir žalesne žole arčiau vandens.

Aila pasiilgo kiek erzinančio pelkės varlių choro, nors atsitiktiniame naktinės muzikos koncerte vis dar pasigirsdavo melodingos auksinių varlių trelės. Savo vietą po saule turėjo driežai ir tikrosios angys, o greta jų būriavosi savitai dailios gervės gražuolėlės, kurios mito ropliais, taip pat vabzdžiais ir sraigėmis. Aila su malonumu stebėjo, kaip pora paukščių ilgomis kojomis, melsvai pilkomis su juodomis dėmėmis galvomis ir prie akių styrančiais baltų plunksnų kuokštais maitina jauniklius.

Vis dėlto moskitų ji nepasiilgo. Nebebuvo pelkių, tad ir tie įkyrūs, geliantys vabzdžiai beveik dingo. Deja, uodų debesys vis dar kamavo keliautojus, ypač kailiniuotuosius.

– Aila! Pažvelk! – Jondalaras parodė paprastą rąstų ir lentų rentinį prie upės kranto. – Tai valčių prieplauka. Ją pastatė upės žmonės.

Nors Aila nežinojo, ką reiškia žodis „prieplauka“, tai nebuvo atsitiktinė medienos sankaupa – pašiūrė atrodė pastatyta sąmoningai ir tinkama naudoti. Moteris pajuto užplūstant jaudulį.

– Vadinasi, čia yra žmonių?

– Šiuo metu tikriausiai ne – prieplaukoje nematyti jokios valties. Manau, jie netoliese. Šita vieta turi būti dažnai naudojama. Jie nevargtų ir nestatytų prieplaukos, jei dažnai ja nesinaudotų. Neverta jos statyti kur nors labai toli, – Jondalaras akimirką apžiūrinėjo prieplauką, paskui pažvelgė į aukštupį ir į kitą krantą. – Sakyčiau, kad tie, kurie tai pastatė, gyvena kitapus upės ir čia palieka valtis persikėlę per upę. Galbūt žmonės čia atvyksta medžioti, rinkti šaknų ar dar ko.

Kildami palei upę aukštyn jie abu nenuleido akių nuo kito kranto. Apskritai iki šiol jie nekreipė ypač daug dėmesio į teritoriją kitapus upės, ir Ailai toptelėjo, kad ten galėjo būti žmonių. Jie netoli tenuėjo, kai Jondalaras pastebėjo judėjimą ant vandens, kiek tolėliau prieš srovę. Jis sustojo norėdamas suprasti, ką pastebėjo.

– Aila, pažiūrėk ten, – pasakė, kai ji sustojo šalia. – Tai gali būti ramudojų valtis.

Aila dirstelėjusi kažką pamatė, bet nesuprato, ką. Jie paragino arklius. Prisiartinusi prie vandens Aila pamatė valtį, nepanašią į jokią matytą anksčiau. Ji buvo mačiusi tik mamutojų valtis, oda aptrauktus dubens formos rėmus, tokias kaip ta, kurią jie gabenosi valkčiais. Ta, kurią ji matė besisupančią ant vandens, buvo išskobta iš medžio ir priekyje smailėjo. Joje sėdėjo keletas žmonių. Kitame krante Aila pastebėjo daugiau žmonių.

– Ei! – sušuko Jondalaras, mojuodamas ranka ir taip sveikindamasis su nepažįstamaisiais. Jis rėkė kažkokius žodžius Ailai negirdėta kalba, kuri miglotai panėšėjo į mamutojų.

Žmonės valtyje jam neatsakė. Jondalaras klausinėjo savęs, ar sutiktieji jo neišgirdo, nors tikrai manė, kad buvo pastebėtas. Jis vėl šūktelėjo, šį kartą jau buvo tikras, kad jį žmonės išgirdo. Deja, ir vėl niekas nepamojavo. Atvirkščiai, jie kuo greičiau pradėjo irtis į kitą pusę.

Aila pastebėjo, kad vienas iš žmonių kitame krante taip pat juos pamatė. Jis nubėgo prie kitų žmonių ir per upę parodė į juos, tada grupelė skubiai kažkur nuėjo. Pora žmonių pasiliko, palaukė, kol valtis pasiekė krantą. Tada nuėjo visi.

– Tai vėl dėl arklių, tiesa? – tarstelėjo Aila.

Jondalarui pasidingojo, kad jis pamatė žvilgant ašarą.

– Bet kuriuo atveju nebūtų gerai čia kirsti upę. Mano pažįstami šaramudojai gyvena šitoje pusėje.

– Tikriausiai, – pasakė ji, signalizuodama Yhaha judėti toliau. – Tik jie galėjo persikelti valtimi. Arba bent jau atsakyti į tavo pasveikinimą.

– Aila, pagalvok, kaip keistai mes atrodomė sėdėdami ant šitų arklių – tikriausiai kaip būtybės iš dvasių pasaulio su keturiomis kojomis ir dviem galvomis, – pasakė Jondalaras. – Negali kaltinti žmonių už tai, kad jie bijo to, ko nežino.

Priekyje, kitapus vandens, plytėjo erdvus slėnis, nuo kalnų leidęsis beveik iki galingos srovės lygio. Žemumos viduriu tekėjo visai nemaža upė, audringai įsiliejanti į Didžiąją Motiną, abiem kryptimis skleidžianti ribulius ir ją gerokai išplatinusi. Prie priešpriešinių srovių žaismo šiek tiek už intako prisidėjo ir pietinis kalnagūbris, kuris ribojo dešinįjį upės krantą ir vertė ją sukti atgal.

Netoli upių santakos žaliuojančio slėnio šlaite Aila su Jondalaru pamatė kelis medinius būstus, aiškiai gyvenvietę. Aplink stoviniavo žmonės ir išsižioję stebėjo keliaujančiuosius kitu krantu.

– Jondalarai, – pasiūlė Aila, – nulipkim nuo arklių.

– Kodėl?

– Tada tie žmonės bent jau pamatys, kad mes atrodome kaip žmonės, ir arkliai yra tik arkliai, o ne kokios dvigalvės būtybės su keturiomis kojomis, – pasakė ji.

Aila nulipo ir ėmė žygiuoti priešais kumelę. Jondalaras linktelėjo, permetė koją per Lenktynininko nugarą ir nušoko žemyn. Griebęs pavadį vyras nusekė paskui moterį. Vos jiems pasirengus pasveikinti žmones kitame krante, atlėkė Vilkas. Jis pašoko, padėjo letenas Ailai ant pečių, palaižė jai veidą ir dantimis švelniai sukando jai žandikaulį. Po to, kažkas, galbūt kvapas, sklindantis per plačią upę, atkreipė Vilko dėmesį ir jis pastebėjo į jį žiūrinčius žmones. Jis nuėjo prie kranto ir pakėlęs galvą pradėjo skalyti, kol pamažu lojimas virto širdį stingdančiu vilko staugimu.

– Kodėl jis taip elgiasi? – pasiteiravo Jondalaras.

– Nežinau. Jis taip pat ilgokai nieko nematė. Galbūt džiaugiasi pamatęs kitus žmones ir nori juos pasveikinti, – spėjo Aila. – Mielai pasielgčiau taip pat, bet mes negalime lengvai persikelti į jų pusę, o jie čia neateis.

Iš pradžių keliautojai ėjo besileidžiančios saulės link, bet už staigaus upės linkio jiems teko pasukti piečiau. Perėjus slėnį kalnai atsitraukė, ir žmonės vėl traukė tiesiai į vakarus. Dar piečiau Aila su Jondalaru nebenukeliaus.

Buvo karščiausias metų laikas. Ilgiausiomis vasaros dienomis, saulės spinduliams tvieskiant į atviras lygumas, nors neįtikėtino storio ledas dengė ketvirtį sausumos, pietiniuose žemyno ruožuose karštis buvo neištveriamas. Padėtį blogino ir stiprus, karštas, nenurimstantis vėjas. Vyras ir moteris, jodami vienas šalia kito ar eidami deginančia stepe, kad leistų arkliams pailsėti, įsivedė tam tikrą tvarką, kuri jei ne lengvino kelionę, tai bent jau darė ją įmanomą.

Jie kėlėsi sulig pirmaisiais aušros spinduliais, nušviečiančiais aukščiausias viršūnes šiaurėje ir, lengvai papusryčiavę, suvalgę kiek šalto maisto ir išgėrę karštos arbatos, iškeliaudavo dar neįdienojus. Kadangi saulė kilo aukščiau, ji atviras stepes degino taip intensyviai, kad nuo žemės kilo tviskančios karščio bangos. Stipriai įdegusi žmonių oda žvilgėjo nuo garuojančio prakaito, jis merkė Vilko ir arklių kailį. Vilkas švokštė, ėjo nuo karščio iškišęs liežuvį. Jis neturėjo jokio noro lakstyti, tyrinėti aplinką ar medžioti – keliavo kartu su Yhaha ir Lenktynininku, kurie kiūtino nuleidę galvas. Raiteliai, apatiškai susmukę, leido arkliams judėti savu greičiu, nedaug tesikalbėjo dusinančiame vidurdienio karštyje.

Kai žmonės jau nebegalėdavo ištverti kaitros, ieškodavo lygaus paplūdimio prie kokio skaidraus užutėkio ar lėtai judančio Didžiosios Motinos kanalo. Net Vilkas nesipriešino lėtesnėms srovėms, nors vis dar kiek dvejojo prieš lipdamas į vandenį, jei upė buvo sraunesnė. Kai žmonės, su kuriais jis keliavo, pasukdavo link upės, nulipdavo nuo arklių ir imdavosi atrišinėti krepšius, jis puldavo į priekį ir pirmas šokdavo į vandenį. Jei tai būdavo intakas, paprastai ir arkliai brisdavo į vėsų, gaivinantį vandenį, tad žmonės į kitą krantą persikeldavo nuo arklių nenuėmę krepšių ir neatrišę valkčių.

Aila ir Jondalaras paplaukiodavo, vandenyje atsigaivindavo ir vėliau ieškodavo ko tinkamo pavalgyti, jei neturėdavo pakankamai likučių ar

maisto neprisirinkdavo pakeliui. Valgomų dalykų buvo apstu net karštose, dulkėtose stepėse ir ypač vėsiame vandenyje, jei tik mokėjai juos pasiimti.

Ailai su Jondalaru beveik visada pavykdavo sugauti žuvų. Atsižvelgdami į aplinkybes jie žvejojo ilguoju Ailos tinklu – brisdavo vandeniu jį tempdami. Jondalaras netgi sugalvojo pritaisyti tinklui rankeną ir išrado savotišką panardinamą tinklą, nors nebuvo visiškai juo patenkintas. Jis taip pat žvejojo su valu ir „blizge" – kaulo dalimi, kuri iš abiejų galų buvo išaštrinta ir stipria virve pririšta per vidurį. Masalui buvo užmaunama žuvies ir mėsos likučių arba sliekų. Žuviai prarijus jauką, Jondalaras greitai truktelėdavo virvę, ir blizgė šonu įstrigdavo žuvies gerklėje.

Kartais Jondalaras „blizge" pagaudavo gana didelių žuvų, ir vienai atitrūkus jis padarė kobinį, kad galėtų ištraukti kitas. Pirmiausia vyras nupjovė šaką vos žemiau suaugimo su kamienu vietos. Ilgesnė atšaka buvo naudojama kaip rankena; trumpesnė buvo užaštrinta, ir toks į kitą pusę atsikišęs antgalis buvo naudojamas kaip kablys žuviai ištraukti. Prie upės augo keletas žemų medelių ir aukštų krūmų, ir pirmieji kobiniai buvo veiksmingi, bet atrodė, kad niekada nepavyks rasti pakankamai tvirto išsišakojusio pagalio, tinkamo ilgam naudojimui. Nuo didelio žuvies svorio ir pasipriešinimo įnagis neretai sulūždavo, tad Jondalaras vis ieškojo stipresnės medienos.

Kartą jis ramiausiai praėjo pro numestus elnio ragus, dar pagalvojo, kad jie tikriausiai bus kokių trejų metų tauriojo elnio. Tik paėjėjęs tolėliau Jondalaras netikėtai prisiminė ragų formą ir sugrįžo jų pasiimti. Elnio ragai buvo tvirti ir kieti, itin sunkiai lūždavo, buvo kaip tik reikiamo dydžio ir formos. Juos vos paaštrinus išėjo puikus kobinys.

Aila kartais vis dar žvejojo rankomis, kaip kad ją išmokė Iza. Ją stebėdamas Jondalaras apstulbo. „Visai paprasta", – kartojo jis sau, nors taip ir nesugebėjo įsisavinti to būdo. Tereikėjo praktikos, įgūdžių ir kantrybės – begalinės kantrybės. Aila ieškodavo šaknų, srovės atplukdytų medžių arba akmenų, kybančių virš vandens, o paskui žuvų, kurios mėgsta ilsėtis tokiose vietose. Visada atsigręžusios į aukštupį, į srovę, jos lėtai judindavo pelekus, tik tiek, kad stipriame sraute išsilaikytų vienoje vietoje.

Pamačiusi upėtakį ar mažą lašišą, moteris įbrisdavo į vandenį už žuvies, plaštakas panardindavo į vandenį, paskui lėtai brisdavo prieš srovę.

Artėdama prie žuvies moteris judėdavo dar lėčiau, stengdamasi neišmaišyti purvo ir nesujudinti vandens, kad grobis nepasprūktų. Ji rūpestingai

pakišdavo ranką po žuvimi, ją lengvai lytėdavo – rodės, žuvis to nė nepastebi. Pasiekusi žuvies žiaunas moteris staigiai ją stverdavo ir iš vandens sviesdavo ant kranto. Jondalaras ją sugaudavo nė nespėjusią įšokti atgal į upę.

Aila taip pat aptiko gėlavandenių dvigeldžių moliuskų, panašių į tuos, kurių rasdavo jūroje prie Bruno genties urvo. Ji ieškojo daug druskos turinčių augalų, tokių kaip balandos, balandūnės ir šalpusniai, kad atkurtų savo kiek sumenkusias prieskonių atsargas, taip pat ir kitų šaknų, lapų ir jau pradėjusių bręsti sėklų. Atvirose pievose ir krūmynuose prie vandens buvo paplitusios kurapkos, jų šeimų pulkeliai jungėsi į didelius būrius. Putlūs paukščiai buvo skanūs ir lengvai sugaunami.

Po vidurdienio, per didžiausią dienos karštį, žmonės ilsėjosi, tuo pat metu virė maistas jų pagrindiniam valgiui. Šalia upės radę kelis skurdžius medelius jie pastatydavo palapinę kaip stoginę ir taip susikurdavo nors menką pavėsį nuo deginančio atvirų lygumų karščio. Popietei besibaigiant, kai pradėdavo vėsti, jie vėl iškeliaudavo. Jodami besileidžiančios saulės link akims prisidengti žmonės naudojo savo kūgiškas austines skrybėles. Vietos sustoti nakčiai jie pradėdavo ieškotis švytinčiam dangaus rutuliui nusileidus už horizonto, prieblandoje įkurdavo paprastą stovyklą, o retkarčiais, per pilnatį, kai stepes nušviesdavo vėsus mėnulio švytėjimas, jie jodavo ir naktį.

Vakarais keliautojai valgydavo gana lengvai, dažnai maistą, likusį nuo vidurdienio, pridėję kiek šviežių daržovių, grūdų ar mėsos, jei pakeliui ką surasdavo. Žmonės dažniausiai maitindavo ir Vilką. Nors naktį jis savarankiškai ieškodavosi maisto, jau buvo pamėgęs virtą mėsą, ėsdavo net grūdus ir daržoves. Aila su Jondalaru retai statydavosi palapinę, nors mielai sulįsdavo į šiltus miegmaišius. Naktimis greitai atvėsdavo, o rytas keliautojus dažnai pasitikdavo migla.

Netikėtos vasaros audros ir kiaurai merkiantys lietūs atnešdavo malonios drėgmės, nors kartais po to oras dar labiau slėgdavo. Be to, Aila neapkentė griaustinio. Jis per gerai priminė žemės drebėjimo garsus. Amalas, kuris traškėdamas degino naktinį dangų, visada sukeldavo pagarbią baimę, bet Jondalarui didžiausią nerimą kėlė arti trenkiantis žaibas. Vyras baisiai nemėgo būti atvirame lauke prasidėjus perkūnijai, tad būtų mielai lindęs į miegmaišį ir dar užsitraukęs ant galvos palapinę, nors atkakliai priešinosi tokiam norui ir nieku gyvu nebūtų prisipažinęs, jog bijo.

Bėgant laikui keliautojus ėmė smarkiai varginti ne tik karštis, bet ir vabzdžiai. Drugeliai, bitės, vapsvos, net musės ir kai kurie moskitai nebuvo ypač įkyrūs. Daugiausiai rūpesčių kėlė uodų debesys. Jie žmones tik erzino, bet gyvūnai jautėsi apgailėtinai. Atkaklios skraidančios būtybės juos tarsi persekiojo, lindo į akis, nosis ir žabtus, skverbėsi prie prakaituotos odos po gauruotais kailiais.

Stepių arkliukai vasarą paprastai migruodavo į šiaurę. Jų storas kailis ir kresnas kūnas buvo pritaikyti šalčiui, ir nors pietinėse lygumose buvo vilkų – joks kitas grobuonis nebuvo plačiau paplitęs, – Vilkas kilo iš šiaurinės veislės. Ilgainiui vilkai, gyvenantys pietinėse srityse, prisitaikė prie ekstremalių pietų sąlygų – karštų, sausų vasarų ir žiemų, kurios buvo beveik tokios pat šaltos kaip ir arčiau ledyno, tik čia iškrisdavo kur kas daugiau sniego. Pavyzdžiui, vilkai smarkiai nusišerdavo orams atšilus.

Aila padarė viską, ką galėjo, kad palengvintų kenčiančių gyvūnų dalią, bet net kasdienis pasiplaukiojimas upėje ir įvairūs tepalai nepadėjo visiškai atsikratyti mažyčių uodų. Atviros, šlapiuojančios žaizdos, pilnos greitai bręstančių vabzdžių kiaušinėlių, vis plėtėsi, nors Aila jas nuolat gydė. Arkliams ir Vilkui vienodai saujomis šėrėsi plaukai, atsivėrė pliki odos lopai, o stori, gražūs kailiai susivėlė ir išbluko. Vaistais tepdama lipnią atvirą žaizdą prie Yhaha ausies Aila pasakė:

– Aš jau persisotinau šito karščio ir šitų baisių uodų! Ar kada nors vėl bus vėsu?

– Pasiilgsi šito karščio anksčiau, negu ši kelionė pasibaigs, Aila.

Pamažu, toliau keliaujant prieš Didžiosios Upės srovę, griovų išraižytos aukštumos ir aukštos smailės šiaurėje priartėjo, pietuose iškilo erodavusių kalnų grandinė. Žmonės, kad ir kiek jų kelias sukiojosi, traukė į vakarus, vis pasukdavo kiek šiauriau. Paskui jie pasuko pietų kryptimi, prieš staigų posūkį į šiaurės vakarus, paskui darė lankstą į šiaurę ir pagaliau gabalėlį paėjėjo į rytus prieš vėl keliaudami į šiaurės vakarus.

Jondalarui atrodė, kad pažįsta peizažą, nors nebuvo jokių konkrečių, anksčiau jau matytų orientyrų. Upė vedė į šiaurės vakarus, bet jis buvo įsitikinęs, kad netrukus ji vėl išlinks atgal. Jis apsisprendė, pirmą kartą nuo tada, kai pasiekė didžiąją deltą, palikti Didžiosios Motinos Upės teikiamą prieglobstį ir joti į šiaurę šalia intako, į prieškalnes aukštų, smailiomis vir-

šūnėmis kalnų, kurie dabar buvo daug arčiau upės. Maršrutas, kuriuo jie pajudėjo palei intaką, pamažu suko į šiaurės vakarus.

Priekyje kalnai jungėsi; kalnagūbris šliejosi prie ilgos, ledu apsitraukusios šiaurinio kalnagūbrio arkos ir užsibaigė eroduotomis aukštumomis pietuose, kurios tapo aštresnės, aukštesnės, kai kur jau buvo padengtos ledo. Pagaliau kalnus teskyrė siauras tarpeklis. Kalnagūbryje kadaise telkšojo gili kalnų apsupta vidinė jūra, bet per ilgus tūkstantmečius srovė, kuria išsiliedavo kasmetis vandens perteklius, pradėjo graužti klintis, smiltainį ir kalnų skalūną. Vidinio baseino lygmuo lėtai žemėjo, atitiko uoloje gilėjančio koridoriaus aukštį, kol galų gale jūra ištuštėjo, liko tik plokščias pagrindas, dabar apaugęs vešliomis žolėmis.

Siauras tarpeklis apsupo Didžiąją Motiną Upę nelygiomis, stačiomis kristalinio granito sienomis. Abipus iškilo vulkaninės uolienos, kurios kadaise buvo atodangos ir minkštesnio, labiau eroduojančio kalnų akmens intruzija. Tai buvo ilgi kalnų vartai, atveriantys kelią į pietines lygumas ir galų gale į Berano jūrą. Jondalaras žinojo, kad nėra jokios galimybės eiti palei upę, nes ji dingsta tarpeklyje. Nebuvo kito pasirinkimo, kaip tik sukti aplink kalnus.

14

Nusukus nuo plačios upės vagos ir pradėjus eiti palei mažą upelę, kraštovaizdis nepakito – vis dar plytėjo sausa, atvira pieva su menkais krūmokšniais prie vandens. Ailą užplūdo praradimo jausmas. Didžiosios Motinos Upės platybė juos taip ilgai lydėjo, kad moteris nesijautė saugi šalia nematydama jos raminamos srovės, rodančios kelią. Eidami link prieškalnių jie vis kilo aukštyn, krūmai tankėjo, tapo aukštesni ir labiau lapuoti, driekėsi toliau į lygumas.

Didžiosios Upės trūko ir Jondalarui. Viena diena susimaišė su kita, užplūdo raminanti monotonija. Jos nuspėjama, dosni gausa jį užliūliavo ir nuramino, išblukino susirūpinimą dėl to, kaip saugiai parsivesti namo Ailą. Nusigręžus nuo dosniosios Motinos, problemos vėl sugrįžo, ir besikeičiantis kraštovaizdis privertė galvoti apie ateitį. Vyras pradėjo vertinti turimas atsargas, spėliojo, ar dar yra pakankamai maisto. Jis nebuvo tikras, kad mažesnėje upėje jie taip lengvai pasigaus žuvies, dar labiau abejojo dėl medžioklės miškinguose kalnuose.

Jondalaras gerai neišmanė miškingos vietovės gyvūnijos ir augalijos. Atvirų lygumų gyvūnai linkę burtis į bandas ir buvo matomi iš toli, o miško gyventojai laikėsi pavieniui, be to, čia buvo medžių ir krūmų, tinkamų gyvūnams pasislėpti. Kai gyveno su šaramudojais, Jondalaras visada medžiodavo su apylinkes gerai pažįstančiu žmogumi.

Šaramudojai mėgo aukštose uolotose viršukalnėse medžioti kalnų ožkas, išmanė, kaip elgiasi lokiai, šernai, stumbrai ir kiti sunkiai pagaunami miškingų vietovių gyvūnai. Jondalaras prisiminė, kad Tonolanas pamėgo medžioti kalnuose su šaramudojais. Kita vertus, ramudojų pusė pažinojo upę ir medžiojo jos padarus, ypač milžiniškus eršketus. Jondalaras labiau

domėjosi valtimis ir mokėsi upeivių gyvenimo būdo. Nors jis kartais kopė į kalnus su kalnų ožkų medžiotojais, vis dėlto ne itin mėgo aukštį.

Išvydęs nedidelę tauriųjų elnių bandą Jondalaras nusprendė, kad pasitaikė gera proga papildyti mėsos atsargas – jei medžioklė pavyks, jos pakaktų kelioms ateinančioms dienoms, kol pasieks šaramudojus. Galbūt pavyks jos kiek išsaugoti mainams. Aila apsidžiaugė, kai jis tai pasiūlė. Ji mėgo medžioti, o pastarosiomis dienomis jie medžiojo nedaug, tik, kaip įprasta, svaidykle paguldė kelias kurapkas ir kitus smulkius gyvūnėlius. Didelė Motina Upė davė tiek daug maisto, kad daug medžioti nereikėjo.

Žmonės šalia mažos upės susirado vietą stovyklai įkurti, ten paliko krepšius bei valkčius ir, pasiėmę ietis ir mėtykles, ėmė artintis prie elnių bandos. Vilkas susijaudino: jie pakeitė įprastą ritmą, o ietys ir mėtyklės jam asocijavosi su medžiokle. Yhaha ir Lenktynininkas taip pat pagyvėjo, nes, nors ir laikinai, nebereikėjo nešti krepšių ir tempti valkčių.

Šis tauriųjų elnių būrys buvo patinėlių banda, o senovinių elnių ragai buvo storai padengti pūkuota danga. Rudeniop, per rujos sezoną, kai besišakojantys ragai visiškai užaugs, minkšta odos danga ir ją maitinančios kraujagyslės išdžius ir nusilups – elniai ragus trins į medžius ar akmenis.

Moteris ir vyras sustojo, verto situaciją. Vilkas buvo apimtas laukimo, inkštė, atrodė pasiruošęs pulti. Aila liepė jam nurimti, saugojo, kad jis neimtų persekioti bandos ir jos neišbaidytų. Jondalaras apsidžiaugė pamatęs, kad žvėris nurimo, pagalvojo apie puikų Ailos mokymo būdą, paskui vėl atsisuko į elnius. Sėdėdamas raitas ant arklio vyras matė visą bandą. Keli raguoti gyvūnai lyg pajutę įsibrovėlius liovėsi ganęsi, bet arkliai neatrodė grėsmingi. Jie buvo draugiški žolėdžiai, elniai juos paprastai toleruodavo arba ignoruodavo, jei tik arkliai neskleisdavo baimės. Net išvydę žmones ir vilką elniai nė nesirengė bėgti.

Apžiūrėdamas bandą ir ieškodamas tinkamo grobio Jondalaras apsistojo ties didingu elniu, kuris, atrodė, žiūri tiesiai į vyrą, lyg irgi jį vertintų. Jei būtų su grupe medžiotojų, kurie privalo parūpinti maisto visam urvui, ir norėtų parodyti savo meistriškumą, Jondalaras gal ir būtų susigundęs imtis didingo gyvūno. Šiuokart vyras buvo įsitikinęs, kad, kai ruduo atneš malonumų sezoną, daug patelių nekantraus prisijungti prie bandos. Jondalaras negalėjo užmušti tokio išdidaus ir gražaus gyvūno tik dėl truputėlio mėsos. Jis pasirinko kitą elnią.

– Aila, matai tą elnią prie aukšto krūmo? Bandos krašte?

Moteris linktelėjo.

– Atrodo, jį būtų nesunku atskirti nuo kitų. Pabandykime.

Jie aptarė veiksmus, tada atsiskyrė. Vilkas atidžiai stebėjo moterį ir sulaukęs jos signalo šoko pirmyn link elnio, kurį ji parodė. Aila, raita ant kumelės, lipo jam ant kulnų. Jondalaras artėjo iš kitos pusės, buvo pasiruošęs ietį ir mėtyklę.

Elnias pajuto pavojų, sunerimo ir likusi bandos dalis. Jie pasileido šuoliais visomis kryptimis. Tas, kurį jie pasirinko, šoko tolyn nuo puolančio vilko ir atakuojančios moters, pasileido tiesiai į vyrą ant eržilo. Elnias atsidūrė taip arti, kad Lenktyninninkas pasibaidė.

Jondalaras buvo paruošęs ietį, bet staigus eržilo judesys atitraukė jį nuo taikinio ir išblaškė dėmesį. Elnias pakeitė kryptį, bandė pasprukti nuo kelią užkirtusio arklio ir žmogaus, tačiau susidūrė su didžiuliu vilku. Persigandęs elnias liuoktelėjo į šoną, toliau nuo urzgiančio plėšrūno, ir puolė tarp Ailos ir Jondalaro.

Sulig kitu elnio šuoliu Aila perkėlė kūno svorį ir nusitaikė ietimi. Supratusi signalą Yhaha nušuoliavo grobiui iš paskos. Atgavęs pusiausvyrą Jondalaras į bėgantį elnią sviedė ietį kaip tik tada, kai Aila paleido savąją.

Išdidūs elnio ragai trūktelėjo kartą, kitą. Abi ietys įsmigo su didele jėga, beveik vienu metu. Didelis elnias vėl šoktelėjo, bet buvo per vėlu bėgti. Ietys surado taikinius. Taurusis elnias susvyravo, paskui krito ant žemės.

Lygumose buvo tuščia. Banda dingo, bet nušokę nuo arklių ir nubėgę prie elnio medžiotojai to nepastebėjo. Jondalaras iš makšćių išsiėmė savo peilį kauline rankena, sugriebė aksominius elnio ragus, atlošė gyvūno galvą ir prapjovė gerklę. Jie tylėdami stovėjo ir stebėjo aplink elnio galvą besitvenkiantį kraujo telkinį. Sausa žemė jį sugėrė.

– Kai sugrįši į Didžiąją Motiną Žemę, perduok jai mūsų padėką, – tarė Jondalaras, kreipdamasis į negyvą taurųjį elnią, gulintį ant žemės.

Aila pritariamai linktelėjo. Ji jau įprato prie šio ritualo. Jondalaras panašius žodžius pasakydavo kiekvieną kartą nudobęs gyvūną, net mažą, bet ji juto, kad tai niekada nebuvo daroma atmestinai, vien tik tam, kad kas nors būtų pasakyta. Žodžiuose buvo justi tikra pagarba. Jondalaro padėka buvo tikra.

Žemos, banguojančios lygumos užleido kelią stačioms kalvoms, tarp krūmų pasirodė beržų, paskui skroblų giraitės ir miškai bukų, augančių pramaišiui su ąžuolais. Žemėliau regionas priminė miškingas kalvas, per kurias jie keliavo netoli Didžiosios Motinos Upės deltos. Pakilę aukščiau, tarp didžiulių lapuočių žmonės ėmė pastebėti egles, kėnius, maumedžius ir pušis.

Jie atsidūrė proskynoje, ant atviros, apvalios kalvelės kiek aukštėliau aplinkinių miškų. Jondalaras sustojo norėdamas suprasti, kur atsidūręs, o Ailą pakerėjo vaizdas. Jie buvo gerokai aukščiau nei ji įsivaizdavo. Vakarų pusėje, žvelgdama žemyn pro medžių viršūnes tolumoje, ji galėjo matyti Didžiąją Motiną Upę, kuri, vėl surinkusi visų kanalų vandenis, vingiavo per gilų didelių akmenų sienų tarpeklį. Dabar ji suprato, kodėl Jondalaras nukrypo nuo pagrindinio kurso ieškodamas aplinkinio kelio.

– Per tą tarpeklį aš plaukiau laivu, – pasakė zelandonietis. – Jis vadinamas Vartais.

– Vartais? Nori pasakyti, kaip vartai, kuriuos įrengi aptvare? Kad uždarytum angą ir įviliotum gyvūnus į spąstus? – pasitikslino Aila.

– Aš nežinau. Niekada neklausiau, bet galbūt iš čia ir kilo tas vardas. Nors tai panašiau į iš abiejų pusių pastatytą tvorą, vedančią iki vartų. Tarpeklis gana ilgas. Norėčiau tau jį parodyti, – jis nusišypsojo. – Gal ir pavyks.

Jie traukė į šiaurę, link kalnų, kurį laiką kalvele leidosi žemyn, paskui nukeliavo lyguma. Prieš juos kaip didžiulė siena stirksojo aukštų medžių linija – tai buvo gilaus, tankaus, mišraus kietmedžių ir visžalių medžių miško pradžia. Tą akimirką, kai žengė į aukštos lapijos šešėlį, jie atsidūrė kitame pasaulyje. Reikėjo kelių akimirkų, kol akys po ryškios saulės apsiprato prie blankaus, tylaus pirmykščio miško šešėlių. Žmonės akimirksniu pajuto vėsų, drėgną orą ir užuodė sodrų, šaltą puvėsių kvapą.

Storos samanos žemę buvo nuklojusios vientisa žalia antklode, ropštėsi per riedulius, skleidėsi ant seniai nuvirtusių senovinių medžių kamienų, supo trūnijančius kelmus ir gyvus medžius. Vilkas, bėgęs priekyje, užšoko ant samanoto rąsto. Jis įlūžo, atsiskleidė išpuvusi medžio šerdis, jos dalys

nubyrėjo į dirvą ir atidengė besiraitančias baltas lervas, kurios atrodė lyg nustebintos dienos šviesos. Vyras ir moteris netrukus nulipo nuo arklių, kad būtų lengviau surasti kelią per miško paklotę, nubarstytą gyvenimo likučiais ir naujos gyvybės užuomazgomis.

Augalų daigai stiebėsi ant samanotų pūvančių rąstų. Medeliai dėl vietos po saule lenktyniavo ten, kur žaibo pakirstas medis griūdamas parvertė dar kelis. Ryškiuose spinduliuose, kurie žolės paklotę pasiekė pro lapijos plyšius, aplink linguojančius, rausvais žiedeliais pasipuošusius smailius gaulterijų žiedynus zvimbė musės. Tyla buvo labai keista; net menkiausi garsai atrodė garsesni. Žmonės šnabždėjosi, nedrįso prakalbti visu balsu.

Grybai augo visur; jų visokiausių galėjai pamatyti kur tik akį užmetęs. Iš kitų gyvų augalų šaknų ar jų pūvančių liekanų stiebėsi belapiai vaistiniai augalai, tokie kaip džioveklės, šviesiai violetinės gegužinės žvynašaknės, įvairios ryškiažiedės smulkiosios gegužraibės. Pamačiusi kelis menkus, blyškius, vaškinius belapius stiebus linkstančiomis viršūnėmis Aila sustojo jų pasirinkti.

– Tai padės nuraminti Vilko ir arklių akis, – paaiškino ji, o Jondalaras pastebėjo šiltą, liūdną šypseną, žaidžiančią jos veide. – Šitą augalą Iza naudojo mano akims nuraminti, kai verkdavau.

Kartu ji išrovė kelis grybus – buvo įsitikinusi, kad jie valgomi. Aila niekada nerizikuodavo: rinkdama grybus ji buvo labai atsargi. Jų buvo ir nepaprastai skanių, ir ne ypač gardžių, pasitaikydavo tinkamų vaistams ir galinčių nesunkiai susargdinti. Kelių rūšių grybai padėdavo patekti į dvasių pasaulį, tačiau buvo ir mirtinai nuodingų. Ir kai kuriuos iš jų buvo lengva supainioti.

Buvo gana sunku per mišką tempti valkčius su plačiai įtvirtintais basliais. Jie vis įstigdavo tarp tankiai suaugusių medžių. Gyvendama slėnyje Aila sugalvojo paprastą, bet efektyvų metodą panaudoti Yhaha jėgą, kad kumelė padėtų transportuoti daiktus, kuriuos moteriai vienai nešti buvo per sunku. Aila išrado ir būdą, kaip arkliui su kroviniu užkopti stačiu, siauru taku į jos urvą – ji susiaurindavo tarpą tarp baslių. Deja, pritvirtinus apskritą valtį tarpo nebepavyko susiaurinti, tad apeiti kliūtis tapo sudėtinga. Valkčiai pasiteisino grublėtoje vietovėje, neįstrigdavo duobėse, grioviuose ar purve, bet jiems reikėjo atviro ploto.

Žmonės visą likusią popietę lėtai stūmėsi per mišką, galiausiai Jondalaras visiškai atrišo valtį ir tempė ją pats, tad ėmė galvoti, jog laikas valtį palikti. Daiktas buvo labai naudingas keliantis per daugelį upių ir mažesnių Didžiosios Motinos intakų, bet nebebuvo verta šitaip kankintis traukiant laivelį per tankius medžių sąžalynus. Net jei priekyje laukia dar daug upių, jie tikrai sugebės persikelti be valties. Dabar ji tik lėtino kelionę.

Tamsa žmones užklupo vis dar miške. Jie įsikūrė stovyklą jau sutemus, bet abu jautėsi neramūs ir labiau matomi negu plačių stepių viduryje. Atvirame lauke, net tamsoje, jie galėjo nors ką įžiūrėti: debesis, žvaigždes, siluetus, judančias formas. Tankiame miške, tarp storų, aukštų medžių kamienų, už kurių galėjo pasislėpti net labai dideli padarai, tamsa buvo aklina. Pabrėžtina tyla, kuri atrodė labai keista vos įžengus į miško pasaulį, naktį buvo bauginanti.

Arkliai taip pat buvo įsitempę ir glaudėsi arčiau pažįstamo laužo jaukumo. Vilkas irgi pasiliko stovykloje. Aila buvo patenkinta ir davė jam jų pačių vakarienės, stengėsi išlaikyti jį šalia bet kokiu atveju. Net Jondalaras džiaugėsi; didelis, draugiškas vilkas veikė raminamai. Žvėris galėjo užuosti ir pajusti tai, ko negebėjo žmogus.

Naktį miške buvo šalčiau, drėgmė buvo kažkokia lipni, gliti, tokia sunki, tarsi lytų. Jie anksti įsirangė į savo miego kailius ir, nors buvo pavargę, ilgai kalbėjosi. Užmigti buvo sunku.

– Nežinau, ar toliau verta vargintis su ta valtimi, – pareiškė Jondalaras. – Arkliai mažas upes gali perbristi beveik nesušlapę. Prie gilesnių upių galime užkelti nešulių krepšius jiems ant nugarų, kad nekarotų prie šonų.

– Vieną kartą pririšau savo daiktus prie rąsto. Kai palikusi gentį ieškojau saviškių ir atsidūriau prie plačios upės, plaukiau ir stūmiau rąstą, – papasakojo Aila.

– Tikriausiai buvo sunku tai padaryti ir galbūt gana pavojinga.

– Buvo sunku, bet turėjau persikelti per upę, o jokio kito būdo nesugalvojau, – pasakė Aila, paskui valandėlę patylėjo. Vyrui, gulinčiam šalia, buvo smalsu, ar ji užmigo; tada ji atskleidė savo mintis: – Jondalarai, esu įsitikinusi, kad jau nukeliavome kur kas toliau, negu klajojau aš, kol suradau savo slėnį. Mes įveikėme ilgą kelią, tiesa?

– Taip, įveikėme ilgą kelią, – atsakė jis kiek atsargiai. Jis pasisuko ant šono ir pasirėmė ant vienos rankos, kad matytų moterį. – Tik mums dar liko ilgas kelias iki mano namų. Jau pavargai nuo kelionės, Aila?

– Truputį. Norėčiau šiek tiek pailsėti. Tada būsiu pasiruošusi keliauti toliau. Tol, kol esu su tavimi, man nerūpi, kaip toli turime nueiti. Tik nežinojau, kad šitas pasaulis toks didelis. Ar jis kur nors pasibaigia?

– Į vakarus nuo mano namų žemė pasibaigia ties Didžiaisiais Vandenimis. Niekas nežino, kas slypi toliau. Pažįstu vieną vyrą, kuris tvirtina, kad buvo nukeliavęs dar toliau ir matė Didžiuosius Vandenis rytuose, nors dauguma juo abejoja. Paprastai žmonės toli nekeliauja, nedaugelis nusibeldžia labai toli, todėl kiti sunkiai tiki ilgų kelionių istorijomis. Tik visada atsiranda tokių, kurie nusibeldžia toli, – jis pašaipai sukikeno. – Niekada nemaniau, kad pats toks būsiu. Vaimezas apėjo aplink Pietų jūrą ir išsiaiškino, kad toliau į pietus irgi yra sausuma.

– Jis taip pat surado Raneko motiną ir norėjo ją parsivesti. Sunku abejoti Vaimezu. Ar kada matei ką nors tokia ruda oda kaip Raneko? Vaimezas turėjo nukeliauti toli, kad surastų tą moterį, – pasakė Aila.

Jondalaras žvelgė į moters veidą, spindintį laužo šviesoje, jausdamas jai didelę meilę ir rūpestį. Šis pokalbis apie tolimas keliones privertė jį galvoti apie ilgą kelią, kurį jie vis dar turėjo nueiti.

– Šiaurėje žemė baigiasi ledu, – tęsė ji. – Niekas negali nueiti už ledyno.

– Nebent plauktų laivu, – patikslino Jondalaras. – Žmonės pasakojo, kad viskas, ką surasi, yra ledo ir sniego žemė, kurioje gyvena baltos lokių dvasios. Dar sakė, kad yra žuvų, didesnių nei mamutai. Vakarų žmonės tvirtina, jog yra galingų šamanų, galinčių iškviesti jas į sausumą. Ištrauktos ant kranto jos negali grįžti į vandenį, bet...

Staiga tarp medžių pasigirdo trenksmas. Vyras ir moteris išsigandę pašoko, paskui gulėjo visiškai nejudėdami, netardami nė garso, rodos, nė nekvėpavo. Iš Vilko gerklės sklido žemas, duslus urzgimas, bet Aila žvėrį laikė apkabinusi ir neketino paleisti. Buvo girdėti traškesys, o paskui stojo tyla. Po kurio laiko Vilkas irgi nustojo urgzti. Jondalaras abejojo, ar iš viso pajėgs šią naktį užmigti. Galiausiai jis atsikėlė ir į ugnį įmetė malką. Jis džiaugėsi, kad anksčiau surado nemažų nulūžusių šakų, kurias mažu akmeniniu kirviu kauline rankena pavyko suskaldyti į malkas.

– Ledynas, kurį mes turime kirsti, nėra šiaurėje, tiesa? – pasitikslino Aila, kai jis grįžo į guolį. Ji vis dar galvojo apie kelionę.

– Na, jis yra į šiaurę nuo čia, bet ne taip toli kaip ta ledo siena šiaurėje. Į vakarus yra dar viena kalnų grandinė, ir ledynas, kurį mes turime kirsti, yra šiaurinėje jos aukštumoje.

– Sunku kirsti ledą?

– Labai šalta, kartais kyla baisios pūgos. Pavasarį ir vasarą jis kiek aptirpsta, ir ledas sueižėja. Atsiveria dideli plyšiai. Jei į tokį gilų plyšį įkrisi, niekas nebeištrauks. Žiemą įtrūkimai prisipildo sniego ir ledo, nors vis tiek pavojinga ten vaikščioti.

Aila netikėtai sudrebėjo.

– Sakei, kad yra aplinkinis kelias. Kodėl turime kirsti ledyną?

– Tai vienintelis būdas, kuriuo mes galime išvengti plokš... genties žemių.

– Norėjai pasakyti, plokščiagalvių.

– Tai tik vardas, kurį nuolat girdėjau, Aila, – pabandė paaiškinti Jondalaras. – Visi juos taip vadina. Teks priprasti prie to žodžio. Būtent taip juos vadina dauguma žmonių.

Ji ignoravo vyro komentarą ir klausinėjo toliau:

– Kodėl turime jų vengti?

– Buvo bėdų, – susiraukė Jondalaras. – Aš net nežinau, ar tie šiaurės plokščiagalviai yra tokie patys kaip tavo gentis, – jis nutilo, paskui tęsė: – Bet ne jie pradėjo kelti rūpesčių. Pakeliui į čia išgirdome apie šutvę jaunuolių, kurie erzino juos. Jie losadunojiečiai, žmonės, kurie gyvena šalia to plynaukštės ledyno.

– Kodėl losadunojiečiai norėjo pridaryti rūpesčių genčiai? – suglumo Aila.

– Ne visi losadunojiečiai. Jie nenori rūpesčių. Tik viena jaunuolių šutvė. Man regis, jie galvoja, kad tai smagu, ar bent jau tuo viskas prasidėjo.

Ailai dingojosi, kad kai kurių žmonių pramogos visiškai nėra smagios, tačiau kelionė nėjo jai iš galvos, rūpėjo, ar dar toli teks eiti. Iš to, kaip Jondalaras kalbėjo, rodės, kelio galo dar nematyti. Ji nusprendė, kad geriausia būtų negalvoti taip toli į priekį ir pabandė iš galvos išmesti nerimą keliančias mintis.

Ji stebeilijosi į naktį ir troško pro aukštą lają įžiūrėti dangų.

– Jondalarai, man regis, viršuje matau žvaigždes. Ar tu matai?

– Kur? – paklausė jis, ieškodamas jų akimis.

– Ten. Žiūrėk tiesiai į viršų ir šiek tiek atgal. Matai?

– Taip... Taip, man regis, matau. Nieko panašaus į Motinos Pieno Taką, bet tikrai matau kelias žvaigždes, – pasakė Jondalaras.

– Kas yra Motinos Pieno Takas?

– Yra kita istorijos dalis apie Motiną ir jos vaiką, – paaiškino vyras.

– Papasakok.

– Nežinau, ar viską atsimenu. Palauk, prasideda kažkaip taip...

Jis pradėjo niūniuoti be žodžių, paskui padeklamavo:

Jos kraujas krešėjo ir džiūvo į raudoną ochrą,
Bet spindintis vaikas triūso buvo vertas,
Didis Motinos džiaugsmas –
Skaistus, spindintis berniukas.

Iškilūs kalnai tryško srautais liepsnų,
Motina maitino sūnų iš didžiulių krūtų.
Jis godžiai žindo, net kibirkštys skriejo,
Motinos karštas pienas taką per dangų pradėjo.

– Štai ir viskas, – baigė Jondalaras. – Zelandonė būtų patenkinta, kad prisiminiau tuos žodžius.

– Tai nuostabu, Jondalarai. Man patinka, kaip tai skamba, ir jausmai, kuriuos tas skambesys kelia.

Moteris užsimerkė ir kelis kartus garsiai pakartojo eiles.

Jondalaras klausėsi ir vėl stebėjosi, kaip greitai ji viską įsimena. Aila viską tiksliai pakartojo vos vieną kartą išklausiusi. Jis norėjo, kad jo atmintis būtų tokia pat gera ir kad gebėtų taip greitai kaip Aila įsisavinti kalbas.

– Tai iš tikrųjų nėra tiesa, ar ne? – paklausė Aila.

– Kas nėra tiesa?

– Kad žvaigždės yra Motinos pieno lašai.

– Nemanau, kad jos iš tikrųjų yra pieno lašai, – pasakė Jondalaras. – Manau, yra tiesos tame, ką ta istorija reiškia. Visa istorija.

– O ką istorija reiškia?

– Tai pasakojimas apie daiktų pradžią, apie tai, kaip mes atsiradome. Kad mus iš savo kūno sukūrė Didžioji Motina Žemė; kad ji gyvena toje pačioje vietoje kaip saulė ir mėnulis ir yra jų Didžioji Žemė Motina kaip ir mūsų; ir kad žvaigždės yra jų pasaulio dalis.

Aila linktelėjo.

– Gali būti kažkiek tiesos, – pasakė ji. Jai patiko tai, ką kalbėjo Jondalaras. Moteris pagalvojo, kad būtų visai neblogai susitikti šią zelandonę ir paprašyti, kad ji papasakotų visą istoriją. – Krebas man sakė, kad žvaigždės yra židiniai žmonių, kurie gyvena dvasių pasaulyje. Visų žmonių, kurie sugrįžo, ir visų žmonių, kurie dar gims. Ir totemų dvasių namai.

– Tai taip pat gali būti tiesa, – pasakė Jondalaras.

„Plokščiagalviai iš tikrųjų turi būti beveik žmonės, – svarstė jis. – Joks gyvūnas šitaip negalvotų."

– Jis vieną kartą man parodė, kur yra mano totemo, didžiojo urvinio liūto, namai, – pasakė Aila ir slopindama žiovulį apsivertė ant šono.

Aila stengėsi įžiūrėti kelią priekyje, bet vaizdą užstojo didžiuliai, apsamanoję medžių kamienai. Ji vis ropštėsi nelabai žinodama, kur ir kodėl eina, troško sustoti ir pailsėti. Ji taip pavargo. Jei tik galėtų prisėsti. Rąstas priekyje atrodė toks viliojantis, būtų gerai jį pasiekti, bet jis vis per žingsnį nutoldavo. Paskui ji ant jo užsilipo, bet jis neišlaikė, sulūžo, pažiro supuvę medgaliai ir besiranganěios lervos. Ji irgi parkrito, kabinosi į žemę, bandė atsistoti.

Tada tankus miškas dingo, ir ji ropštėsi stačiu kalno šlaitu, ėjo retu mišku palei pažįstamą taką. Viršuje buvo aukštikalnių pieva, joje ganėsi nedidelė elnių šeimyna. Priešais uolos sieną augo lazdynų krūmai. Ji bijojo, o už krūmų buvo saugu, bet ji niekaip negalėjo rasti ten kelio. Angą užstojo lazdynų krūmai, ir jie vis augo, išsistiebė iki didžiulių medžių samanotais kamienais. Ji bandė įžiūrėti kelią priekyje, bet tematė medžius, o jau temo. Aila bijojo, bet tada, tolumoje, pro tamsius šešėlius pamatė kažką judant.

Tai buvo Krebas. Jis stovėjo priešais nedidelio urvo angą ir užtvėrė jai kelią, jo rankų ženklai sakė, kad jai negalima čia pasilikti. Tai ne jos vieta. Ji turi išeiti ir susirasti kitą vietą, tokią, kur jai ir priklauso būti. Jis pabandė parodyti jai kelią, bet buvo tamsu, ir ji nepakankamai gerai matė tai, ką jis sakė, tesuprato, kad turi eiti toliau. Tada jis ištiesė savo sveikąją ranką ir parodė kryptį.

Kai ji pažvelgė pirmyn, medžių nebebuvo. Ji vėl pradėjo ropštis link kito urvo angos. Nors žinojo, kad anksčiau nėra jo mačiusi, urvas buvo keistai pažįstamas, sulig ne vietoje pakibusiu rieduliu, kurio apybraižos ryškėjo dangaus fone. Kai atsigręžė, Krebo nebebuvo. Ji šaukė šamaną, maldavo jo:

– Krebai! Krebai! Padėk man! Neišeik!

–Aila! Pabusk! Tu sapnuoji, – kalbėjo Jondalaras, švelniai ją purtydamas.

Aila atsimerkė. Ugnis buvo užgesusi, juos supo tamsa. Ji įsikibo į vyrą.

– O, Jondalarai, tai buvo Krebas. Jis užstojo kelią. Jis neįleido manęs – liepė man išeiti. Jis bandė kažką pasakyti, bet ten buvo taip tamsu, nieko nemačiau. Jis nurodė į urvą, ir kažkas atrodė pažįstama, bet jis nepasiliko.

Jondalaras juto, kaip Aila dreba jo glėbyje, ir tvirtai ją glaudė, ramino savo buvimu. Staiga ji atsisėdo.

– Tas urvas! Tas, kurį jis užstojo, buvo mano urvas. Tas, kur nuėjau, kai gimė Durkas, kai bijojau, kad jie neleis man jo pasilikti.

– Sapnus sunku suprasti. Kartais zelandonės gali išaiškinti, ką jie reiškia. Gal vis dar jautiesi blogai dėl to, kad palikai savo sūnų, – spėjo vyras.

– Galbūt, – nesiginčijo Aila.

Ji tikrai jautėsi baisiai palikusi Durką, bet jeigu sapnas reiškė būtent tai, kodėl sapnuoja tai dabar? Kodėl ne tuomet, kai deltos saloje žvelgė į Berano jūrą bandydama įžiūrėti pusiasalį ir ašarodama galutinai atsisveikino su savo sūnumi? Kažkas vertė manyti, kad sapnas reiškia šį tą daugiau. Pagaliau ji nusiramino ir valandėlę nusnūdo. Kai Aila vėl pabudo, buvo šviesu. Tik jie vis dar tūnojo pavėsingoje miško tamsoje.

Aila ir Jondalaras ryte pėsčiomis leidosi į šiaurę. Jie surišo valkčių baslius ir pritvirtino juos apskritos valties viduryje. Suėmę už galų žmonės galėjo pakelti baslius bei valtį ir apnešti juos aplink kliūtis – tai buvo daug lengviau negu keliauti valtį tempiant arkliu. O ir arkliai galėjo pailsėti, nes jiems teko tik nešulių krepšiai, ant nugarų nereikėjo nešti raitelių. Deja, niekieno nevadovaujamas Lenktynininkas ėmė sukti iš kelio, norėdamas nuskabyti vieną kitą žalią lapelį, nes tinkamų augalų nebuvo daug. Jis kiek nuklydo į šoną ir vėl grįžo atgal užuodęs žolę mažoje proskynoje, kur stiprus vėjas buvo išrovęs kelis medžius ir galėjo patekti saulės šviesa.

Jondalaras nuvargo jį bevaikydamas, tad pabandė kurį laiką ir Lenktynininko pavadį laikyti, ir savąjį baslių galą nešti. Tai buvo sunku, nes teko stebėti, kada Aila ketina ką apeiti, žiūrėti, kur pačiam statyti koją ir saugotis, kad neįvestų jaunojo arkliuko į kokią duobę. Jis norėjo, kad Lenktynininkas sektų paskui jį be vadelių ar pakinktų taip, kaip Yhaha seka paskui Ailą. Pagaliau, kai Jondalaras netyčia pastūmė baslius ir gana smarkiai stuktelėjo Ailai į ranką, moteris pasiūlė:

– Kodėl nepririšus Lenktynininko pavadžio prie Yhaha? Žinai, kad ji seks paskui mane ir stebės, kur deda koją, tad nesuklaidins Lenktynininko. Be to, jis įpratęs ją sekti. Tada tau nereikės jaudintis, kad arklys kur nuklys ar pateks į kokią kitą bėdą, teliks žiūrėti savo baslių.

Vyras sustojo, kiek pagalvojo, paskui staiga plačiai išsišiepė.

– Kodėl pats apie tai nepagalvojau? – nusistebėjo jis.

Nors jie kilo lėtai, kai žemė tapo pastebimai statesnė, miško pobūdis staiga pasikeitė. Miškas praretėjo, didelių lapuotų kietmedžių beveik nebesimatė. Įsivyravo eglės ir kėniai, nors vis dar pasitaikydavo visiškai nedidelių kietmedžių.

Žmonės pasiekė kalvos viršūnę ir žvilgtelėjo žemyn, į plačią plynaukštę, kuri švelniai žemėjo, o paskui gana toli driekėsi visiškai lygiai. Plynaukštėje vyravo spygliuočių miškai: tarp tamsiai žalių kėnių, eglių ir pušų buvo išsibarstę maumedžiai jau pradėjusiomis gelsti spyglių adatėlėmis. Miškai buvo nusėti ryškiomis žalsvai auksinėmis aukštikalnių

pievomis ir pataškyti melsvais nedideliais kalnų ežerais, atspindinčiais giedrą dangų ir debesis. Erdvę dalijo srauni upė, maitinama kalno šlaitais krintančių kaskadų. Už plokščiakalnio kilo ir dangų užpildė kvapą gniaužiančio grožio kalnų smailės baltomis kepurėmis, pusiau pasislėpusios už debesų.

Jos atrodė taip arti. Ailai dingojosi, kad ištiesusi ranką galėtų jas paliesti. Saulė išryškino kalnų akmenų formas ir spalvas; šviesi gelsvai ruda uola kyšojo iš blyškiai pilkų sienų; kone balti paviršiai kontrastavo su tamsia pilkuma keistai taisyklingų kolonų, kurios iškilo iš liepsnojančio žemės branduolio ir atvėsusios suformavo kampuotas krištolo konstrukcijas. Virš viso to tviskėjo nuostabus žalsvai mėlynas tipiško ledyno ledas, apšerkšnijęs sniegu, kurio vis dar buvo užsilikę aukščiausiose vietose. Staiga, tarytum burtų lazdele mostelėjus, saulė ir lietaus debesys sukūrė švytinčią vaivorykštę, kuri didžiule arka apgaubė kalnus.

Vyras ir moteris nustebę žiūrėjo, gerte gėrė tą grožį ir ramybę. Aila norėjo žinoti, ar vaivorykštė skirta jiems kažką pasakyti, tegu nors tiek, kad yra laukiami. Ji pastebėjo, kad oras, kurį įkvepia, yra nuostabiai vėsus ir gaivus, ji alsavo su palengvėjimu, džiaugėsi, kad nutolo nuo slopinančio lygumų karščio. Tada ji netikėtai suprato, kad dingo ir įkyrių uodų spiečiai. Jei keliautų viena, nežengtų nė žingsnio toliau nei ši plynaukštė. Būtų pasistačiusi namus tiesiog šioje vietoje.

Ji šypsodamasi atsisuko į vyrą. Jondalarą akimirką suglumino jos stiprios emocijos, mokėjimas džiaugtis vietos grožiu ir noras čia pasilikti. Moteris buvo labai graži, ir vyras ėmė jos geisti. Geismas atsispindėjo jo ryškiai mėlynose akyse, meilės ir ilgesio kupiname žvilgsnyje. Aila mylimojo jėgą juto kaip savo energijos atspindį.

Ir užsėdę ant arklių jie vienas nuo kito nenuleido akių, buvo lyg sukaustyti nepaaiškinamų emocijų, juto jėgą jų puikiai derančių, savitų jausmų, žavesio galios, abipusės meilės jėgos. Jie nesąmoningai siekė vienas kito, o arkliai klaidingai suprato raitelių judesius. Yhaha pradėjo leistis į pakalnę, Lenktynininkas sekė įkandin. Judėjimas sugrąžino moterį ir vyrą į tikrovę, jie susivokė sėdintys ant aklių. Jausdami nepaaiškinamą šilumą ir švelnumą, jie vienam kitam nusišypsojo, nužvelgė daug žadančiais žvilgsniais ir kalva leidosi žemyn, vėliau pasuko į šiaurės vakarus ir nujojo plynaukšte.

Tą rytą, kai Jondalaras manė, kad galėtų pasiekti šaramudojų gyvenvietę, ore tvyrojo traškus šalčio alsavimas, pranašaujantis metų laikų pasikeitimą. Aila tuo apsidžiaugė. Jojant miškingais šlaitais jai dingojosi, jog anksčiau čia jau buvo, nors tikrai žinojo, kad ne. Kažkodėl ji vis tikėjosi atpažinti orientyrus. Viskas atrodė pažįstama: medžiai, augalai, nuokalnės, pati vietovė. Kuo daugiau moteris dairėsi, tuo labiau jautėsi lyg namie.

Ant medžio pamačiusi riešutus, vis dar slypinčius žaliuose, spygliuotuose kevaluose, tačiau beveik subrendusius, tokius, kokius ir mėgo, Aila nutarė sustoti ir jų pasiraškyti. Kelis riešutus perskėlusi dantimis moteris staiga viską suprato. Apylinkės atrodė pažįstamos, ji jautėsi kaip namie todėl, kad viskas čia priminė kalnuotą sritį pusiasalio gale, palei Bruno genties urvą. Ji užaugo labai panašioje vietoje.

Jondalarui teritorija taip pat tapo labiau pažįstama, ir pagrįstai, mat jis aiškiai atpažino pažymėtą taką, vedantį žemyn, į kelią link uolos krašto. Jondalaras žinojo, kad gyvenvietė jau netoli. Jis juto, kaip viduje kyla jaudulys. Kai Aila aptiko didelį pylimą, apaugusį dygliuotais krūmais su ilgais spygliuotais ūgliais ir šakomis, aplipusiomis prinokusiomis, sultingomis gervuogėmis, jis ėmė bambėti, kad ji vėlina atvykimą pas šaramudojus tik todėl, kad pasirinktų uogų.

– Jondalarai! Sustok, pažiūrėk. Gervuogės! – sušuko Aila, slysdama nuo Yhaha ir dumdama į gervuogyną.

– Mes jau beveik atkeliavome.

– Galėsime ir jiems nunešti, – pilna burna atsakė moteris. – Nevalgiau gervuogių nuo tada, kai palikau gentį. Paragauk, Jondalarai! Ar kada nors valgei ką nors saldesnio ir gardesnio?

Ailos rankos ir burna buvo purpurinės, ji saujomis raškė uogas ir kimšo jas į burną. Stebėdamas ją, Jondalaras netikėtai nusijuokė.

– Turėtum save pamatyti, – tarė jis. – Atrodai kaip maža mergaitė, visa dėmėta nuo uogų, susijaudinusi.

Jis kikendamas papurtė galvą. Aila, pilna burna, nieko neatsakė.

Jondalaras nusiskynė kelias gervuoges, nusprendė, kad jos tikrai labai saldžios ir skanios, suvalgė dar truputį. Priskynęs kelias saujas sustojo.

– Atrodo, sakei, priskinsime visiems pavaišinti. Net neturime, į ką suberti uogų.

Aila minutėlę pagalvojo, paskui nusišypsojo.

– Turime, – pasakė ji, nuo galvos nusiimdama prakaituotą kūgišką skrybėlę ir dairydamasi lapų jai iškloti. – Panaudok savo skrybėlę.

Abu buvo uogų pririnkę beveik po tris ketvirčius skrybėlės, kai išgirdo Vilką įspėjamai urzgiant. Pakėlę akis pamatė aukštą jaunuolį, beveik vyrą, kuris artėjo taku ir išsižiojęs, išplėstomis, baimės kupinomis akimis spoksojo į juos ir arti stovintį vilką. Jondalaras įsižiūrėjo įdėmiau.

– Darvai? Darvai, ar tai tu? Tai aš, Jondalaras. Jondalaras iš Zelandonijos, – pasakė jis, žengdamas link bernioko. Jondalaras kalbėjo Ailai nežinoma kalba, nors ji išgirdo kelis žodžius ir niuansus, primenančius mamutojų kalbą. Ji stebėjo, kaip kreipinys jaunuolio veido išraišką nuo baimės keičia į sumišimą, paskui į atpažinimą.

– Jondalarai? Jondalarai! Ką tu čia veiki? Maniau, išėjai ir niekada negrįši, – sušuko Darvas.

Jie puolė vienas prie kito ir stipriai apsikabino; tada vyras atsitraukė ir Jondalaras, laikydamas jaunuolį už pečių, jį nužvelgė:

– Leisk į tave pažiūrėti! Negaliu patikėti, kaip tu užaugai!

Aila spoksojo į jaunuolį ir džiaugėsi, kad po šitokio ilgo laiko pagaliau išvydo kitą žmogų.

Jondalaras vėl jį apkabino. Moteris matė abipusį nuoširdumą, bet po audringo pasisveikinimo Darvas atrodė kiek suglumęs. Jondalaras suprato staigaus santūrumo priežastį. Galų gale, dabar Darvas buvo beveik vyras. Oficialus sveikinimo apkabinimas yra viena, bet perdėtas netramdomų emocijų rodymas, net žmogui, kuris kurį laiką buvo beveik tavo židinio vyras, visai kas kita. Darvas pažiūrėjo į Ailą, tada pastebėjo vilką, kurį ji sulaikė, ir jo akys vėl išsiplėtė. Paskui pamatė netoliese stovinčius arklius su prikabintais krepšiais ir basliais, ir jo nuostaba atrodė beribė.

– Ko gero, verčiau supažindinsiu tave su savo... draugais, – pasakė Jondalaras. –Šaramudojau Darvai, tai yra mamutojė Aila, – pristatė Jondalaras.

Aila atpažino oficialios įžangos intonaciją, taip pat suprato ir kelis žodžius. Ji Vilkui liepė pasilikti, tada, abi rankas ištiesusi delnais į viršų, priėjo prie vaikino.

– Aš esu šaramudojas Darvalas, – prisistatė jaunuolis, imdamas jos rankas, ir pasakė tai mamutojų kalba. – Sveikinu tave, mamutoje Aila.

– Tolija puikiai tave išmokė! Kalbi mamutojiškai lyg būtum jiems gimęs, Darvai. Ar dabar turėčiau sakyti „Darvalai"? – pasitikslino Jondalaras.

– Dabar mane vadina Darvalu. Darvas yra vaiko vardas, – paaiškino paauglys, paskui netikėtai išraudo. – O tu gali mane vadinti Darvu, jei nori. Noriu pasakyti, kad tą vardą tu žinai.

– Manau, kad Darvalas yra puikus vardas, – pasakė Jondalaras. – Džiaugiuosi, kad toliau mokeisi su Tolija.

– Dolandui atrodė, kad sumanymas geras. Jis pasakė, kad man pravers kalba, kai kitą pavasarį eisime prekiauti su mamutojais.

– O gal norėtum susipažinti su Vilku, Darvalai? – pasiteiravo Aila.

Jaunuolis nustėro, jo kaktoje susimetė raukšlės. Jis nesitikėjo akis į akį susitikti su vilku ir tikrai to netroško. „Jondalaras jo nesibijo, – galvojo Darvalas, – ir moteris... kokia miela, keista moteris... ir kalba truputį keistai. Taisyklingai, bet vis tiek ne taip, kaip Tolija."

– Jei ištiestum ranką ir leistum ją pauostyti, Vilkas tave pažintų, – pasakė Aila.

Darvalas nebuvo tikras, ar nori, kad jo ranka atsidurtų taip arti vilko dantų, bet nemanė, kad dabar galėtų pasitraukti, todėl nedrąsiai ją ištiesė. Vilkas apuostė jo ranką, o paskui nelauktai palaižė. Žvėries liežuvis buvo šiltas ir šlapias. Iš tikrųjų buvo gana malonu. Paauglys pažiūrėjo į gyvūną ir į moterį. Ji gana atsainiai, bet patogiai viena ranka buvo apsivijusi vilko kaklą, o kita glamonėjo jo galvą. „Įdomu, koks jausmas apima glostant tikro vilko galvą?" – pagalvojo vaikinas.

– Gal nori pataršyti jo kailį? – pasiteiravo Aila.

Darvalas nustebo; paskui ištiesė ranką norėdamas paliesti žvėrį, bet Vilkas sujudėjo, siekdamas jį pauostyti, ir berniukas atsitraukė.

– Čia, – pasakė Aila, imdama jo ranką ir tvirtai dėdama ant Vilko galvos. – Jis mėgsta, kai šitaip kasoma.

Vilkas netikėtai pajuto kandant blusą, o pasikasęs tikriausiai prisiminė, kad jų turi ir daugiau. Jis patogiai įsitaisė ant klubo ir trūkčiojamais staigiais judesiais užpakaline koja ėmė kasytis už ausies. Darvalas šypsojosi. Jis niekada nematė tokio juokingo vilko, įsivaizdavo juos greitus ir piktus.

– Sakiau, kad jis mėgsta, kai jam kas kaso kailį. Taip pat ir arkliai, – pasakė Aila, mostu kviesdama Yhaha ateiti.

Darvalas žvilgtelėjo į Jondalarą. Tas tik stovėjo ir šypsojosi, tarsi nebūtų nieko keista, jog moteris kaso vilkus ir arklius.

– Šaramudojau Darvalai, tai yra *Yhaha*, – Aila ištarė Yhaha vardą kaip švelnų žvengimą. Šitaip iš pat pradžių ji pavadino kumelę, o kai tardavo jos vardą, atrodydavo, kad iš tikrųjų žvengia arklys. – Tai yra jos tikras vardas, bet kartais mes kviečiame ją Yhaha. Jondalarui lengviau ištarti.

– Tu gali kalbėtis su arkliais? – visiškai užvaldytas reginio pasitikslino Darvalas.

– Bet kas gali kalbėti su arkliu, bet arklys klauso ne visų. Pirmiausia reikia vienam kitą pažinti. Štai kodėl Lenktynininkas klauso Jondalaro. Jis pažįsta Lenktynininką nuo kūdikystės.

Darvalas atsigręžęs pažiūrėjo į Jondalarą ir atsitraukė du žingsnius.

– Tu sėdi ant to arklio! – pasakė jis.

– Taip, aš sėdžiu ant šito arklio. Todėl, kad jis pažįsta mane, Darvai. Tai yra, Darvalai. Jis net leidžia man sėdėti sau ant nugaros, kai bėga, ir mes galime joti labai greitai.

Atrodė, jaunuolis pats pasiruošęs bėgti, todėl Jondalaras permetė koją ir nulipo nuo arklio.

– Dėl šitų gyvūnų: tu galėtum mums padėti, Darvai, jei nori, – pasakė jis. Berniukas atrodė suakmenėjęs ir pasirengęs sprukti. – Mes jau seniai keliaujame, ir aš iš tikrųjų nekantriai laukiu susitikimo su Dolandu, Rošarija ir visais kitais, bet dauguma žmonių labai susijaudina pamatę gyvūnus. Tai neįprasta. Gal palydėtum mus, Darvalai? Manau, kad jei visi matys, kad tu nebijai stovėti šalia gyvūnų, tai per daug nesusijaudins.

Jaunuolis kiek aprimo. Neatrodė itin sudėtinga. Galų gale, jis jau stovėjo šalia jų, o argi visi nenustebs pamatę jį einant su Jondalaru ir gyvūnais? Ypač Dolandas ir Rošarija...

– Vos nepamiršau, – pasakė Darvalas. – Pažadėjau Rošarijai pririnkti gervuogių, nes ji jau nebegali jų pasirinkti.

– Mes turime gervuogių, – pasakė Aila, o Jondalaras pasiteiravo:

– Kodėl ji negali jų pasirinkti?

Darvalas pasižiūrėjo į Ailą, paskui į Jondalarą.

– Ji nukrito nuo uolos į valčių prieplauką ir susilaužė ranką. Nemanau, kad kada nors pasveiks. Ranka sulinkusi.

– Kodėl? – kartu paklausė Aila su Jondalaru.

– Nebuvo nieko, kad gerai sudėtų kaulą.

– O kur Šamuda? Arba tavo mama? – paklausė Jondalaras.

– Šamuda mirė praėjusią žiemą.

– Man labai liūdna tai girdėti, – įsiterpė vyras.

– O mano mama išėjo. Po to, kai jūs išvykote, aplankyti Tolijos atkeliavo kažkoks mamutojas. Jos giminaitis, pusbrolis. Man regis, mano mama jam patiko, ir jis paprašė, kad ji su juo susijungtų. Ji nustebino visus ir išvyko gyventi su mamutojais. Jis ir mane kvietė keliauti, bet Dolandas su Rošarija paprašė pasilikti su jais. Tai ir pasilikau. Aš esu šaramudojas, ne mamutojas, – paaiškino Darvalas. Tada pažiūrėjo į Ailą ir paraudo. – Nesakau, kad blogai būti mamutoju, – pridūrė jis paskubomis.

– Ne, žinoma, ne, – pasakė Jondalaras suraukęs antakius, su rūpesčiu veide. – Suprantu, kaip jautiesi, Darvalai. Aš vis dar esu Jondalaras iš Zelandonijos. Kada Rošarija krito?

– Vasaros mėnulyje, maždaug dabar, – pasakė berniukas.

Aila klausiamai pažiūrėjo į Jondalarą.

– Per šią mėnulio fazę praėjusį mėnesį, – paaiškino jis. – Manai, per vėlu?

– Nežinosiu, kol nepamatysiu, – pasakė Aila.

– Aila yra gydytoja, Darvalai. Labai gera gydytoja. Ji sugebės padėti Rošarijai, – pasakė Jondalaras.

– Aš ir pagalvojau, kad ji šamuda. Visi tie gyvūnai, ir šiaip, – Darvalas minutėlę patylėjo žiūrėdamas į arklius ir vilką, paskui linktelėjo. – Ji tikriausiai labai gera gydytoja, – berniukas atsistojo ir atrodė kiek aukštesnis nei paprastai būna trylikamečiai. – Aš jus palydėsiu, ir niekas nesibijos gyvūnų.

– Paneši šitas gervuoges, Darvalai? Tada aš galėsiu pasilikti šalia Vilko ir Yhaha. Jie irgi kartais bijosi žmonių.

15

Darvalas nuo kalvos vedančiu taku nužingsniavo į retą mišką. Šlaito papėdėje jie priėjo kitą kelią ir pasuko dešinėn, leidosi žemyn, tolygesniu nuolydžiu. Naujasis takas buvo vandens kanalas, į kurį per pavasario polydį ir lietingesniu sezonu suplūsdavo vanduo, tad, nors buvusi upelio vaga karštos vasaros pabaigoje visai išdžiūvo, žemė buvo akmenuota, o eiti – sunku.

Nors arkliai buvo lygumų gyvūnai, Yhaha ir Lenktynininkas užtikrintai žengė kalnuotu reljefu. Jie nuo mažumės išmoko įveikti stačią, siaurą taką į urvą Ailos slėnyje, tačiau moteris vis tiek nerimavo, kad arkliai gali susižaloti ir apsidžiaugė visiems pasukus kitu keliu, kuris prasidėjo kažkur šlaite ir toliau vinguriavo mišku. Naujasis takas buvo dažnai naudojamas ir gana platus, daugelyje vietų du žmonės galėjo eiti greta, nors du arkliai vienas šalia kito netilpo.

Iš dešinės apsukę stačią įkalnę jie pasiekė pliką uolos sieną. Priėjus deliuvio šlaitą Ailą užplūdo atpažinimo jausmas. Panašias aštrių akmenų nuolaužų sankaupas stačių sienų papėdėje ji matė kalnuose, kur ir užaugo. Ji netgi pastebėjo tvirtą augalą dantytais lapais, žydintį dideliais baltais rago formos žiedais. Mamutojai iš mamuto židinio, su kuriais teko susipažinti, nemalonaus kvapo augalus dygliuotais žaliais vaisiais vadino durnaropėmis, tačiau jie sugrąžino vaikystės prisiminimus. Durnaropes naudojo ir Krebas, ir Iza, bet skirtingais tikslais.

Jondalarui vieta buvo pažįstama, nes jis anksčiau čia nešė žvyrą iš nuobiryno krūvų keliams ir laužavietėms lyginti. Jį užplūdo laukimo kančia, nes žinojo, kad stovykla jau netoli. Kelias per akmenuotą slankų šlaitą buvo išlygintas akmenukais ir suko palei labai aukštos akmens sienos pa-

pėdę. Priešais tarp medžių ir krūmų vis pasirodydavo dangus, ir Jondalaras žinojo, kad jie artėja prie uolos krašto.

– Aila, tikriausiai nuo arklių turėtume nuimti baslius ir krepšius, – pasakė vyras. – Kelias palei šios sienos kraštą ne itin platus. Vėliau grįšime ir pasiimsime juos.

Kai viskas buvo iškrauta, Aila nuėjo įkandin Darvalo palei sieną link atviros erdvės. Jondalaras ėjo iš paskos, nes norėjo pamatyti jos reakciją. Jis nusišypsojo, kai moteris nuo uolos krašto pažvelgė žemyn, o tada greitai žengė atgal ir griebėsi už sienos pajutusi svaigulį, paskui pasislinko į priekį ir vėl pažvelgė žemyn. Jos žandikaulis iš nuostabos atkaro.

Toli apačioje, po plika uola, tekėjo ta pati Didžioji Motina Upė, palei kurią jie ėjo. Aila niekada nematė jos iš tokio aukščio. Ji regėjo visas upės atšakas suplūstant į vieną kanalą, tačiau visada nuo kranto, niekada aukščiau vandens lygio. Nebuvo įmanoma atsispirti norui pažvelgti žemyn iš tokio neįtikėtino aukščio.

Dažnai išplatėjanti vingiuota upė susitelkė tarp uolos sienų, kurios kilo tiesiai iš vandens, o akmenines šaknis buvo suleidusios giliai į žemę. Gilūs povandeniniai gaivalai, lenktyniaudami tarpusavyje, daužėsi į akmenis, o suvaržyta Didžioji Motina Upė, varoma tylios jėgos, sklandžiai sruvo banguodama, kilodamasi tai išnykstančiomis, tai vėl atsirandančiomis vilnimis. Nors dar daug intakų įsilies, kol didinga srovė pasieks visą savo galią, netgi taip toli nuo deltos upė buvo didžiulė.

Šen bei ten upės viduryje vandens paviršių pralauždavo kokia išsikišusi akmens viršūnė, toje vietoje vandenys prasiskirdavo garbanotais purslais. Aila stebėjo, kaip tokios kliūties, vis į ją atsitrenkdamas, niekaip neapiplaukia rąstas. Arčiau uolos stovėjo medinė konstrukcija, vos pastebima žvelgiant iš aukščiau. Pagaliau pakėlusi akis Aila ėmė stebėti kalnus kitoje pusėje. Nors vis dar gana apvalūs, jie buvo aukštesni ir statesni nei matyti žemupyje, aukščiu beveik prilygo aštriausioms viršūnėms šiapus. Upės atskirti kalnagūbriai kažkada buvo susijungę, bet aštriabriaunio laiko padedama srovė pro juos prasiskynė kelią.

Darvalas kantriai laukė, kol Aila pasisotins dramatišku reginiu. Berniukas šiose apylinkėse praleido visą gyvenimą, tad jam viskas atrodė savaime suprantama, tačiau atvykėlių reakcija jį visuomet stebino. Jis jautė pasididžiavimą savo aplinka, kai žmonės ja taip susižavėdavo, ir pats norėjo į

viską pažvelgti atidžiau, išvysti naujai. Kai moteris pagaliau į jį atsisuko, jis nusišypsojo, tada aplink kalno sieną apvedė ją taku – kruopščiai išplatinta siaura atbraila. Kelias buvo pritaikytas glaudžiai eiti dviem žmonėms, buvo pakankamai platus nešti malkoms, sumedžiotiems gyvūnams bei kitiems reikmenims. Tad ir arkliams pakako vietos praeiti.

Priėjęs prie uolos krašto ir pažvelgęs žemyn Jondalaras pajuto pažįstamą maudulį kirkšnyse. Vyras gyvendamas su šaramudojais taip ir neįveikė to jausmo. Žinoma, Jondalaras valdėsi, be to, tikrai vertino įspūdingą vaizdą. Žinojo ir tai, kiek darbo teko įdėti norint atskelti net menkiausią atplaišą kieto akmens, naudojant tik akmens kūjus ir sunkius akmeninius kirvius, tačiau tai nepakeitė pojūčių, kurie visada jį apimdavo šioje vietoje. Nepaisant visko, šis įėjimas buvo geresnis nei kiti.

Laikydama Vilką prie savęs, Yhaha sekant už nugaros, Aila ėjo paskui jaunuolį aplink sieną. Kitoje pusėje buvo lygi, nemaža apytikriai U formos aikštelė. Anksčiau, prieš ilgus amžius, kol didžiulė vidinė jūra vakaruose dar nepradėjo sekti dėl per kalnagūbryje atsiradusį tarpeklį ištekančio vandens, čia susiformavo įlanka. Šitaip aukštai virš upės atsirado uolų apsupta aikštelė.

Žolė priekyje želė beveik iki skardžio krašto. Nuo pusės aikštelės krūmai prie stačių sienų stambėjo ir tapo mažais medeliais, kurie augo iki pat stačios įkalnės. Jondalaras žinojo, kad įmanoma ropštis galine siena, nors nedaugelis taip elgėsi. Tai buvo nepatogus, retai naudojamas aplinkinis išėjimas. Artimesnėje pusėje, apvalesniame kampe, buvo smiltainio iškyša, pakankamai didelė, kad priglaustų keletą medinių būstų. Tai buvo patogus, nuo gamtos šėlsmo apsaugotas gyvenamasis plotas.

Kitapus, samanų žalumo pievoje, buvo pati geriausia aikštelės vieta. Per akmenis iš aukštai sruvo tyro vandens šaltinis, vanduo tiško į atbrailas, ir per mažesnę smiltainio iškyšą ilgu, siauru kriokliu liejosi į baseiną apačioje. Vanduo tekėjo palei priešingą sieną prie uolos krašto ir uolų atodanga sruveno žemyn į upę.

Keletas žmonių metė darbus, kai iš už sienos pasirodė neįtikėtina procesija, ypač vilkas ir arkliai. Įžengęs į aikštelę Jondalaras visų veiduose išvydo nuostabą ir baimę.

– Darvai! Ką čia atsivedei? – šūktelėjo kažkas.

– Labas! – jų kalba žmones pasveikino Jondalaras, paskui pamatęs Dolandą ištiesė Lenktynininko pavadį Ailai ir uždėjęs ranką Darvalui ant peties nuėjo prie urvo vado.

– Dolandai! Tai aš, Jondalaras! – tarė jis priėjęs prie vyro.

– Jondalarai? Ar čia tikrai tu? – pasitikslino Dolandas, atpažinęs vyrą, bet vis dar dvejodamas. – Iš kur ateini?

– Iš rytų. Žiemojau su mamutojais.

– O kas čia? – paklausė Dolandas.

Jondalaras suprato, kad vyras yra didžiai sutrikęs, jei neatsižvelgia į įprastą mandagumą.

– Jos vardas Aila, Aila iš mamutojų. Gyvūnai taip pat keliauja su mumis. Jie klauso jos arba manęs ir niekam nepadarys žalos, – patikino Jondalaras.

– Įskaitant vilką? – paklausė Dolandas.

– Aš paglosčiau vilkui galvą ir pataršiau jam kailį, – pasigyrė Darvalas. – Jis net nebandė manęs skriausti.

Dolandas pažvelgė į berniuką.

– Tu jį palietei?

– Taip. Ji sako, kad tiesiog reikia geriau jį pažinti.

– Jis teisus, Dolandai. Nebūčiau čia atsivedęs ko nors, kas padarytų žalos. Ateik, susipažink su Aila ir gyvūnais. Pats pamatysi.

Jondalaras atsivedė žmogų į aikštelės vidurį. Iš paskos atėjo dar keletas. Arkliai jau pradėjo ganytis, bet būreliui prisiartinus sunerimo. Yhaha paėjėjo arčiau moters ir atsistojo greta Lenktynininko, kurio pavadį Aila vis dar laikė. Kita jos ranka ilsėjosi ant Vilko galvos. Didžiulis šiaurės vilkas stovėjo šalia Ailos ir budriai stebėjo žmones, bet niekam negrasino.

– Kaip jai pavyko pasiekti, kad arkliai nebijotų vilko? – paklausė Dolandas.

– Jie žino, kad nėra ko bijoti. Jie pažįsta jį nuo tada, kai jis buvo mažas vilkiukas, – paaiškino Jondalaras.

– Kodėl jie nebėga nuo mūsų? – eidamas dar arčiau gyvūnų toliau klausinėjo vadas.

– Jie visada buvo tarp žmonių. Aš mačiau, kaip gimė eržilas, – atsakė Jondalaras. – Buvau baisiai sužalotas, o Aila išgelbėjo man gyvybę.

Dolandas staiga sustojo ir įdėmiai pažvelgė į vyrą.

– Ar ji šamuda? – paklausė vadas.

– Ji yra mamuto židinio duktė.

Tada prakalbo nediduke, gana apkūni jauna moteris:

– Jei ji yra mamuta, kur jos tatuiruotė?

– Mes išvykome jai dar nebaigus mokytis, Tolija, – paaiškino Jondalaras ir nusišypsojo. Jaunoji mamutoje nė trupučio nepasikeitė. Ji buvo tokia pat atvira ir nuoširdi kaip ir anksčiau.

Dolandas užsimerkė ir papurtė galvą.

– Tai labai blogai, – pasakė jis, o akyse atsispindėjo neviltis. – Rošarija nukrito nuo uolos ir susižalojo.

– Darvas man pasakė. Jis sakė, kad Šamuda mirė.

– Taip, praėjusią žiemą. Norėčiau, kad moteris būtų patyrusi gydytoja. Mes nusiuntėm pasiuntinį į kitą urvą, bet jų šamuda išvykęs į kelionę. Bėgūnas nubėgo į kitą urvą, aukštupyje, tačiau jie gyvena toliau, ir bijau, kad padėti jau bus per vėlu.

– Mokymas, kurio jai stinga, nėra susijęs su gydymu. Aila yra gydytoja, Dolandai. Labai gera. Ją išmokė... – staiga Jondalaras priminė vieną iš nedaugelio Dolando silpnųjų vietų, – ... moteris, kuri ją užaugino. Tai ilga istorija, bet patikėkite manimi, Aila turi patirties.

Žmonės priėjo prie Ailos su gyvūnais. Ji atidžiai klausėsi ir stebėjo, kaip Jondalaras kalba. Būta panašumų tarp kalbos, kuria jis kalbėjo, ir mamutojų, tačiau labiau iš stebėjimų ji pajuto jo žodžių prasmę, suprato, kad jis bando kažkuo įtikinti tą kitą žmogų. Jondalaras kreipėsi į ją:

– Aila iš mamutojų, tai Dolandas, šaramudojų urvo sausumos gyventojų šamudojų vadas, – mamutojiškai pristatė Jondalaras, paskui perėjo prie Dolando kalbos: – Dolandai iš šaramudojų, tai Aila, mamutojų mamuto židinio dukra.

Dolandas akimirką dvejojo. Nužvelgė arklius, paskui vilką. Toks gražus gyvūnas, stovi akylas ir tylus greta aukštos moters. Vyrui pasidarė įdomu. Jis niekada iš taip arti nematė vilko, regėjo tik jų kailius. Šaramudojai nedažnai medžioja vilkus, todėl ir matė juos tik iš tolo ar bėgančius slėptis. Vilkas pažvelgė į jį taip, kad Dolando pasijuto lygiai taip pat vertinamas, paskui nusisuko apžiūrėti kitų gyvūnų. „Neatrodo, kad žvėris keltų kokį

pavojų, – galvojo Dolandas. – Tikriausiai moteris, kuri turi tokią galią valdyti gyvūnus, yra patyrusi šamuda, nepriklausomai nuo jos mokymo." Jis ištiesė moteriai abi rankas atverstais delnais.

– Didžiosios Motinos Mudos vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų.

– Mutos, Didžiosios Žemės Motinos vardu, dėkoju tau, Dolandai iš šaramudojų, – atsakė Aila ištiesdama abi rankas.

„Koks savotiškas tos moters akcentas, – pamanė Dolandas. – Ji kalba mamutojiškai, tačiau kažkaip keistai. Žodžius taria visai kitaip nei Tolija. Gal ji iš kito krašto?" Dolandas gana gerai mokėjo mamutojiškai, kad tai suprastų. Jis keletą kartų savo gyvenime keliavo iki Didžiosios Upės galo prekiauti su mamutojais, jis padėjo pargabenti mamutų medžiotojų moterį Toliją. Šitiek mažiausiai galėjo padaryti ramudojų vadui: padėti jo židinio sūnui susijungti su moterimi, kurią jis buvo pasiryžęs turėti. Tolija pasirūpino, kad daugelis žmonių išmoktų jos kalbą, ir tai buvo naudinga kitoms prekybos ekspedicijoms.

Dolandui pasveikinus Ailą visiems kitiems atsivėrė galimybė pasveikinti sugrįžusį Jondalarą ir susipažinti su moterimi, kurią jis atsivedė. Tolija žengė į priekį, ir Jondalaras jai nusišypsojo. Sudėtingu būdu, per brolio sąjungą, jie buvo giminės, ir jis ją mylėjo. – Tolija! – Jondalaras plačiai šypsodamasis paėmė abi jos rankas. – Negaliu apsakyti, kaip nuostabu tave matyti.

– Ir tave nuostabu matyti. Tu tikrai gerai išmokai kalbėti mamutojiškai, Jondalarai. Turiu prisipažinti, buvo laikas, kai abejojau, ar kada laisvai kalbėsi mano kalba.

Tolija paleido jo plaštakas ir sveikindamasi stipriai apkabino. Jondalaras pasilenkė ir, impulso pagautas, nes jautėsi toks laimingas būdamas čia, apkabinęs kilstelėjo nedidukę moterį. Tolija šiek tiek sutriko ir išraudo, o paskui jai toptelėjo, kad aukštas, gražus, neretai paniuręs vyras pasikeitė. Ji neatsiminė, kad jis kada taip spontaniškai demonstruotų jausmus. Kai Jondalaras nuleido ją ant žemės, ji atidžiai pažiūrėjo į vyrą, paskui į moterį, atėjusią drauge su juo, ir įsitikino, jog pokyčiai susiję su ta geltonplauke. – Aila iš Liūto stovyklos mamutojų, susipažink su Tolija iš šaramudojų, buvusia mamutoja.

– Mutos ar Mudos, kad ir kaip pavadintum, vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų.

– Visų Motinų vardu dėkoju tau, Tolija iš šaramudojų, labai džiaugiuosi su tavimi susipažinusi. Tiek daug apie tave girdėjau. Ar neturi giminaičių Liūto stovykloje? Man regis, Talutas sakė, kad esate susiję, kai Jondalaras paminėjo tave, – pasakė Aila.

Ji juto, kad nuovoki moteris ją tyrinėja. Jei Tolija dar nežino, tai netrukus supras, kad Aila gimė ne mamutojams.

– Taip, mes giminaičiai, nors neartimi. Aš kilusi iš pietinių stovyklų, o Liūto stovykla yra toliau į šiaurę, – paaiškino Tolija. – Aš juos pažįstu. Visi pažįsta Talutą. Sunku būtų jo nepažinoti, o jo sesuo Tulija taip pat yra labai gerbiama.

„Tai ne mamutojų akcentas, – galvojo Tulija. – Ir Aila nėra mamutojiškas vardas. Net nesu tikra, jog tai akcentas, ji tiesiog keistai taria kai kuriuos žodžius. Nors kalba gerai. Talutas visada buvo iš tų, kurie priima žmones. Jis net priėmė tą zirzeklę seną moterį ir jos dukrą, kuri susijungė su žemesnio statuso vyru. Norėčiau daugiau sužinoti apie šitą Ailą ir tuos gyvūnus“, – svarstė Tolija, paskui atsisuko į Jondalarą.

– Ar Tonolanas liko su mamutojais? – paklausė jis.

Skausmas jo akyse atsakė jai Jondalarui dar neprabilus:

– Tonolanas žuvo.

– Labai liūdna tai girdėti. Markenas irgi nusimins. Nors negaliu pasakyti, kad to nesitikėjau. Jo noras gyventi mirė kartu su Jetamija. Vieni žmonės gali susitaikyti su netektimi, kiti – ne, – pasakė Tolija.

Ailai patiko, kaip moteris kalbėjo. Ne be jausmų, bet tiesiai ir atvirai. Ji vis dar buvo tikra mamutojė.

Visi Dolando urvo nariai pasveikino Ailą. Jie elgėsi santūriai, bet atrodė tikrai smalsūs. Jondalarą žmonės sveikino kur kas šilčiau. Jis buvo šeimos narys, nebuvo jokių abejonių, kad jie laiko jį saviškiu, tad jis buvo šiltai sutiktas namuose.

Darvalas vis dar laikė skrybėles, laikinai virtusias gervuogių krepšiais. Sulaukęs, kol sveikinimai pasibaigs, jis ištiesė uogas Dolandui.

– Čia uogos Rošarijai, – pasakė jis.

Dolandas pastebėjo nepažįstamą krepšį; jie krepšius pynė kitaip.

– Aila man jas davė, – paaiškino Darvalas. – Jie raškė gervuoges, kai susitikom. Šitos jau buvo surinktos.

Stebėdamas jaunuolį, Jondalaras staiga pagalvojo apie Darvalo motiną. Jis nesitikėjo, kad Serenijos nebus, ir nusivylė. Jis tikrai ją mylėjo, saviškai, ir suvokė, kad laukė, kol ją pamatys. Ar ji laukėsi vaiko, kai jis ją paliko? Jo dvasios vaiko? Reikės paklausti Rošarijos. Ji turėtų žinoti.

– Nunešk jai, – pasakė Dolandas, tyliu linktelėjimu dėkodamas Ailai. – Neabejoju, ji jas mėgsta. Jei nori, Jondalarai, užeik, man regis, ji nemiega. Žinau, kad norės tave pamatyti. Pasiimk ir Ailą. Ji norės susipažinti su ja. Jai sunku. Pats žinai, kokia ji. Visada tekina, visada užsiėmusi, visada pirmoji išskuba pasveikinti svečių.

Jondalaras išvertė Ailai, ką sakė Dolandas, ir moteris pritariamai linktelėjo. Arklius jie paliko ganytis lauke, tačiau Vilkui Aila davė ženklą eiti drauge. Matė, kad plėšrūnas vis dar kelia žmonėms nerimą. Prijaukinti arkliai atrodė keistai, bet nebuvo pavojingi, o Vilkas – medžiotojas, galintis padaryti žalos.

– Jondalarai, manau, bus geriausia, jei Vilkas kurį laiką pasiliks su manimi. Gal paklausk Dolando, ar galiu jį pasiimti? Pasakyk, kad jis įpratęs būti urve su žmonėmis, – mamutojiškai pasakė Aila.

Jondalaras pakartojo jos prašymą, nors Dolandas ir taip ją suprato. Aila, matydama jo subtilią reakciją, irgi įtarė, kad jis supranta. Reikės į tai atsižvelgti.

Jie paėjėjo atgal po smiltainio iškyša, pro centrinį ugniakurą, kuris akivaizdžiai buvo susibūrimų vieta, žengė prie medinio statinio, primenančio nuožulnią palapinę. Eidama artyn Aila dėmėjosi, kaip ji pastatyta. Vienas baslys buvo įtvirtintas į žemę, o priekyje paremtas kitu basliu. Į savotišką kraigą buvo atremtos smailėjančios ąžuolo lentos, padarytos iš storo medžio kamieno ir išrikiuotos pagal dydį, nuo trumpų gale iki ilgiausių priekyje. Priėjusi arčiau Aila pamatė, kad lentos sutvirtintos laibomis gluosnio vytelėmis, savotiškai surištos per išgremžtas skyles.

Dolandas atitraukė geltoną minkštos odos užuolaidą, palaikė, kol visi suėjo vidun, ir pririšo ją prie ramsčio, kad vidun patektų daugiau šviesos. Viduje plonyčiai šviesos plaušeliai vietomis sklido per plyšius tarp lentų, vietomis, norint apsisaugoti nuo skersvėjo, sienos buvo išklotos oda, nors šioks toks oro dvelksmas buvo juntamas kalne išskaptuotoje arkos formos nišoje. Priekyje buvo įrengtas nedidelis ugniakuras, pritvirtinus trumpesnę lentą atsirado dūmų anga stoge, bet nebuvo uždangos nuo lietaus. Nuo

kritulių būstą saugojo akmens iškyša. Palei vieną sieną, gale, buvo lova – plati medinė lentyna, vienoje pusėje pritvirtinta prie sienos, iš kitos paremta kojomis, užklota kimštos odos čiužiniu ir kailiais. Blausioje šviesoje Aila vos įžiūrėjo ant lovos gulinčią moterį.

Darvalas atsiklaupė prie lovos ir moteriai pasiūlė uogų.

– Čia žadėtosios gervuogės, Rošarija. Ne aš raškiau – tai Aila pririnko.

Moteris atsimerkė. Ji nemiegojo, tik bandė pailsėti. Rošarija nežinojo, kad atvyko svečių, ir nenugirdo, kokį vardą pasakė Darvalas.

– Kas jų pririnko? – paklausė ji silpnu balsu.

Pasilenkęs virš lovos Dolandas uždėjo ranką jai ant kaktos.

– Rošarija, pažiūrėk, kas čia! Jondalaras sugrįžo, – pasakė jis.

– Jondalaras? – nustebo ji ir pažvelgė į žmogų, kuris atsiklaupė prie lovos šalia Darvalo. Jondalaras kone suvirpėjo pamatęs, koks skausmas įsirėžęs jos veide. – Ar tai tikrai tu? Kartais sapnuoju ir manau, kad matau savo sūnų arba Jetamiją, o paskui suprantu, kad tai netiesa. Ar tai tu, Jondalarai, ar sapnas?

– Tai ne sapnas, Rošarija, – patikino Dolandas. Jondalarui pasidingojo, kad mato ašaras vado akyse. – Jis tikrai čia. Ir kartu atsivedė mamutojų moterį, vardu Aila, – Dolandas mostu pakvietė Ailą į priekį.

Aila mostelėjo Vilkui likti vietoje, o pati priėjo prie moters. Iš karto buvo akivaizdu, kad ji kenčia didelį skausmą. Jos akys, supamos tamsių ratilų, blizgėjo, todėl atrodė įdubusios, veidas degė karščiu. Net iš toli ir menkoje šviesoje Aila matė, kad jos ranka nuo peties iki alkūnės išlinkusi keistu kampu.

– Aila iš mamutojų, tai Rošarija iš šaramudojų, – tarė Jondalaras.

Darvalas pasitraukė, ir Aila užėmė jo vietą šalia lovos.

– Motinos vardu sveikinu tave, Aila iš mamutojų, – tarė Rošarija mėgindama atsikelti, paskui pasidavė ir liko gulėti. – Atsiprašau, kad negaliu tinkamai tavęs pasveikinti.

– Motinos vardu, dėkoju, – atsakė Aila. – Nereikia keltis.

Jondalaras vertėjavo, bet Tolija visus tam tikru mastu buvo įtraukusi į kalbos mokymą, tad padėjo gerus pagrindus – žmonės jau suprato mamutojiškai. Rošarija suvokė Ailos žodžių prasmę ir linktelėjo.

– Jondalarai, jai baisiai skauda. Bijau, kad gali būti labai blogai. Noriu apžiūrėti jos ranką, – jau zelandonietiškai pasakė Aila, kad moteris ne-

suprastų, koks rimtas, Ailos manymu, yra sužalojimas, tačiau nesugebėjo nuslėpti primygtinumo balse.

– Rošarija, Aila yra gydytoja, mamuto židinio duktė. Ji norėtų apžiūrėti tavo ranką, – pasakė Jondalaras, tada pažvelgė į Dolandą, kad įsitikintų, jog vadas neprieštarauja. Žmogus nori išbandyti viską, kas galėtų padėti, jei tik Rošarija sutinka.

– Gydytoja? – pasitikslino moteris. – Šamuda?

– Taip, kaip šamuda. Ar ji gali apžiūrėti tavo ranką?

– Bijau, kad jau per vėlu ką nors pakeisti, bet taip, ji gali apžiūrėti.

Aila atidengė ranką. Akivaizdžiai kelis kartus buvo bandyta ją ištiesinti, ir žaizda buvo valoma bei gydoma, tačiau ranka buvo ištinusi, po oda keistu kampu kyšojo kaulas. Aila kuo švelniau čiuopė ranką. Moteris krūptelėjo tik tada, kai Aila kilstelėjo jos ranką, bet nesiskundė. Aila žinojo, kad apžiūra bus skausminga, bet reikėjo apčiuopti kaulus po oda. Aila apžiūrėjo Rošarijos akis, pauostė iš burnos sklindantį kvapą, užčiuopė pulsą kakle ir ant riešo. Tada ji atsisėdo sau ant kulnų prie ligonės lovos.

– Kaulas gyja, bet jis netinkamai sudėtas. Pamažu ji pasveiks, bet nemanau, kad galės deramai naudotis ta ranka arba plaštaka. Ir visada jaus skausmą, – pasakė Aila kalba, kurią visi šiek tiek suprato. Palaukė, kol Jondalaras išvers.

– Ar gali ką nors padaryti? – paklausė zelandonietis.

– Manau, kad taip. Gali būti per vėlu, bet norėčiau pabandyti dar kartą perlaužti netinkamai sugijusį kaulą ir sustatyti teisingai. Problema ta, kad toje vietoje, kur sugyja, kaulas dažnai yra stipresnis. Gali lūžti netinkamai. Tada bus du lūžiai ir daugiau skausmo.

Jondalarui išvertus Ailos žodžius stojo tyla. Galiausiai prabilo Rošarija:

– Jei sulūš negerai, tai nebus blogiau, negu yra dabar? – tai buvo daugiau teiginys nei klausimas. – Tikriausiai negalėsiu ja naudotis taip, kaip ir dabar negaliu, taigi dar vienas lūžis nieko nepablogins.

Jondalaras išvertė jos žodžius, nors Aila jau buvo pradėjusi skirti šaramudojų kalbos garsus ir ritmus, lygino ją su mamutojiška kalbėsena. Moters tonas ir išraiška pasakė dar daugiau. Aila suprato Rošarijos žodžių esmę.

– Tik tau gali tekti daugiau skausmo ištverti, ir be jokios naudos, – pabrėžė Aila numanydama Rošarijos sprendimą, bet norėjo, kad ji iki galo suprastų visus padarinius.

– O kokia dabar nauda? – atsakė moteris nelaukdama vertimo. – Jei pavyks gerai sudėti kaulą, ar tada galėsiu naudotis savo ranka?

Aila palaukė, kol Jondalaras persakys žodžius jai suprantama kalba, kad įsitikintų, jog jų prasmė aiški.

– Galbūt nevisiškai, bet manau, kad tikrai ranka galėsi naudotis daugiau. Nors niekas negali garantuoti.

Rošarija nedvejojo.

– Jei yra tikimybė, kad vėl galėsiu naudotis ranka, noriu tai padaryti. Man nerūpi skausmas. Skausmas yra niekis. Šaramudojui reikia dviejų sveikų rankų nusileisti taku prie upės. Kokia nauda iš šamudojų moters, kuri negali nusileisti iki ramudojų prieplaukos?

Aila klausėsi jos žodžių vertimo. Tada, žiūrėdama tiesiai į moterį, pasakė:

– Jondalarai, perduok, kad aš pasistengsiu padėti, bet taip pat pasakyk, kad turėti dvi sveikas rankas nėra svarbiausia. Pažinojau vyrą tik viena ranka ir viena akimi, bet jis nugyveno naudingai, buvo savo žmonių mylimas ir labai gerbiamas. Nemanau, kad Rošarija taptų mažiau vertesnė. Šitiek žinau. Tokios moterys lengvai nepasiduoda. Nepriklausomai nuo rezultatų, ši moteris ir toliau gyvens naudingai. Ji ras būdų, kaip tai padaryti, ir visada bus mylima bei gerbiama.

Klausydamasi Jondalaro kartojamų žodžių Rošarija stebeilijo į Ailą. Tada suspaudė lūpas ir linktelėjo, paskui giliai įkvėpė ir užsimerkė.

Aila atsistojo jau galvodama apie tai, ką reikia daryti.

– Jondalarai, gal atneši mano krepšį, tą iš dešinės? Pasakyk Dolandui, kad reikės plonų lentelių įtvarams. Ir malkų, ir didelio virimo indo, bet kad paskui nebūtų gaila išmesti. Jis jau nebetiks naudoti virimui. Jame ruošiu stiprius vaistus nuo skausmo.

Jos mintys vis lėkė į priekį. „Man reikės ko nors, kas ją užmigdytų, kol iš naujo laušiu kaulą, – galvojo ji. – Iza naudotų durnaropes. Jos stiprios, bet ir nuo skausmo geriausiai padės, ir užmigdys. Turiu šiek tiek jų džiovintų, bet šviežios būtų geriau... pala... Rodos, neseniai kažkur jų mačiau... – ji užsimerkė, bandydama prisiminti. – Taip! Mačiau!“

– Jondalarai, kol atneši krepšį, aš nueisiu durnaropių, mačiau jų pakeliui, – pasakė Aila ir keliais žingsniais pasiekė įėjimą. – Vilke, eime su manimi.

Ji jau buvo perėjusi pusę aikštelės, kai Jondalaras ją pasivijo.

Dolandas stovėdamas būsto angoje stebėjo Jondalarą, moterį ir vilką. Vyras, nors ir nieko nesakė, labai daug ką suprato apie gyvūną. Jis pastebėjo, kad Vilkas lieka šalia moters, prisitaiko prie jos žingsnių. Vadas stebėjo subtilius rankų signalus, kuriuos Aila parodė eidama prie Rošarijos lovos, ir pamatė, kaip vilkas atsigula ant pilvo, nors galva liko pakelta ir ausys stačios. Žvėris sekė kiekvieną moters judesį. Ailai išeinant, jai paliepus jis atsistojo ir noriai nusekė paskui.

Jis stebėjo, kol Aila ir vilkas, kurį ji taip užtikrintai valdė, pasuko už sienos. Tada pažvelgė atgal į moterį ant lovos. Pirmą kartą nuo tos siaubingos akimirkos, kai Rošarija paslydo, krito ir susižalojo, Dolandas pajuto vilties blyksnį.

Kai Aila grįžo nešina nešulių krepšiu ir jau nuplautomis durnaropėmis, rado kvadratinę medinę virimo dėžę; ją nusprendė atidžiau apžiūrėti kiek vėliau. Šalia stovėjo dar viena, sklidina vandens. Ugniavietėje liepsnojo karšta ugnis, joje kaito keletas glotnių apvalių akmenų, šalia gulėjo kelios nedidelės lentelės. Ji dėkinga linktelėjo Dolandui. Moteris peržiūrėjo krepšio turinį, susirado keletą dubenėlių ir seną ūdros kailio vaistų krepšelį.

Nedideliu dubenėliu į virimo dėžę ji atmatavo reikiamą vandens kiekį, sudėjo kelias durnaropes su visomis šaknimis, tada kelis lašus vandens užlašino ant virimo akmenų. Palikusi juos ugnyje kaisti, ji ištuštino savo vaistų krepšelį ir atrinko keletą ryšulėlių. Tuo metu atėjo Jondalaras. – Arkliams viskas gerai, Aila, jie mėgaujasi lauko žole, tačiau paprašiau visų, kad kurį laiką laikytųsi nuo jų atokiai, – vyras kreipėsi į Dolandą: – Jie prie nepažįstamųjų gali pasibaidyti, nenorėčiau, kad kas netyčia būtų sužeistas. Vėliau mes juos pripratinsime prie žmonių, – vadas linktelėjo. – Vilkas neatrodo labai laimingas lauke, Aila, o kai kurie žmonės, atrodo, šiek tiek jo prisibijo. Tikrai manau, kad geriau įsivesti jį čia.

– Aš mieliau pasilikčiau jį viduje, tik maniau, Dolandas ir Rošarija norės, kad jis palauktų lauke.

– Leisk man paklausti Rošarijos. Tada, manau, ji galės įsivesti gyvūną, – pasakė Dolandas, nelaukdamas vertimo.

Jis kalbėjo šaramudojų ir mamutojų kalbų mišiniu, kurį Aila nesunkiai suprato. Jondalaras nustebęs į jį dėbtelėjo, bet Aila paprasčiausiai tęsė pokalbį:

– Man reikia pamatuoti tuos įtvarus, kad jai tiktų, – pasakė ji imdama lenteles. – Paskui norėsiu, kad nuvalytum tas lentas, kol neliks jokių atplaišų, Dolandai, – ji pakėlė gabalą gana trapaus akmens, kuris gulėjo prie židinio. – Ir nutrink šiuo smiltainiu, kol jos bus visiškai glotnios. Ar turi kokios minkštos odos, kurią galėčiau supjaustyti?

Dolandas kiek niūriai nusišypsojo.

– Šituo mes garsėjame, Aila. Naudojame kalnų ožkų odas, niekas neišdirba jų minkščiau nei šamudojai.

Jondalaras stebėjo, kaip jie kalbasi ir kuo puikiausiai vienas kitą supranta, nors kalbėjo ne visai tobula kalba. Stebėdamasis vyras papurtė galvą. Aila tikriausiai suvokė, kad Dolandas supranta mamutojiškai, o pati jau pavartojo kelis šaramudojų žodžius. Kada ji spėjo išmokti žodžius „lentos“ ir „smiltainis“?

– Atnešiu, kai pasikalbėsiu su Rošarija, – pažadėjo Dolandas.

Jie priėjo prie moters lovos. Dolandas su Jondalaru paaiškino, kad Aila atkeliavo su vilku, jis jos draugas ir ji norėtų jį įsivesti į vidų. Vis dėlto vyrai nepaminėjo arklių.

– Ji visiškai valdo gyvūną, – pasakė Dolandas. – Jis klauso jos komandų ir niekam nepakenks.

Jondalaras dar kartą dėbtelėjo į jį nustebęs. Dolandas su Aila bendravo tarpusavyje kažkokiu jam nesuprantamu būdu.

Rošarija greitai sutiko. Nors buvo smalsu, jai visiškai neatrodė keista, kad ši moteris galėtų kontroliuoti vilką. Tik dar labiau atslūgo baimė. Akivaizdu, jog Jondalaras atsivedė galingą šamudą, kuri žinojo, kad jai reikia pagalbos, kaip kad jų senasis Šamuda kadaise, prieš daugelį metų, suprato, jog raganosio subadytam Jondalaro broliui taip pat reikia pagalbos. Ji nenutuokė, kaip tie, kurie tarnauja Motinai, sužino tuos dalykus – jie tiesiog taip elgėsi. Rošarijai to pakako.

Aila nuėjo prie angos, pasišaukė Vilką ir atvedė jį supažindinti su Rošarija.

– Jo vardas Vilkas, – pasakė moteris.

Kai Rošarija pažvelgė tiesiai į gražaus laukinio padaro akis, atrodė, kad jis jaučia jos skausmą ir pažeidžiamumą. Jis pakėlė vieną leteną prie lovos krašto. Tada, nuleidęs ausis, ištiesė galvą į priekį, visiškai negrasinamai, ir palaižė jos veidą, drauge inkšdamas taip, tarsi pats būtų pajutęs jos skausmą. Aila staiga prisiminė Raidagą ir glaudų ryšį, kuris užsimezgė tarp paliegusio vaiko ir augančio vilkiuko. Ar toji patirtis išmokė žvėrį suprasti žmonių poreikius bei kančias?

Visus nustebino vilko švelnumas, o Rošarija buvo priblokšta. Jai dingojosi, kad nutiko kažkas stebuklingo, kas galėtų pranašauti tiktai gera. Ji ištiesė savo sveikąją ranką ir jį palietė.

– Ačiū, Vilke, – pasakė ji.

Aila pridėjo lenteles prie Rošarijos rankos, paskui atidavė jas Dolandui nurodžiusi, kokio dydžio jos turėtų būti. Kai Dolandas išėjo, Aila nuvedė Vilką į medinio būsto kampą, tada vėl patikrino virimo akmenis ir nusprendė, kad jie jau tinkamai įkaitę. Ji bandė akmenis iš laužo išimti naudodamasi dviem pagaliukais, bet tada pasirodė Jondalaras nešinas lenkto medžio įrankiu, specialiai padarytu taip, kad juo būtų galima saugiai paimti karštus virimo akmenis. Vyras parodė Ailai, kaip naudotis įrankiu. Į virimo dėžę įdėjusi keletą akmenų, kad durnaropės pradėtų virti, ji kiek atidžiau įsižiūrėjo į neįprastą indą.

Aila nebuvo mačiusi nieko panašaus. Kvadratinė dėžė buvo pagaminta iš vienos lentos, sulenktos ties grioveliais, kurie buvo ne iki galo įpjauti trims kampams suformuoti. Ties ketvirtuoju lentelė buvo sutvirtinta kaiščiais. Sulenkus lentą, į griovelį, išpjautą palei jos ilgį, buvo įstatytas dugnas. Išorinėje dalyje buvo išraižyti raštai, puikiai tiko ir dangtelis su rankena.

Šitie žmonės turi tiek daug neįprastų iš medžio pagamintų daiktų! Aila pagalvojo, kad bus įdomu pažiūrėti, kaip jie gaminami. Sugrįžo Dolandas. Jis atnešė Ailai keletą gelsvos spalvos odų.

– Ar pakaks? – pasiteiravo vadas.

– Šitos per geros, – pasakė ji. – Reikia minkštų, sugeriančių odų, bet jos neturi būti jūsų geriausios.

Jondalaras su Dolandu nusijuokė.

– Jos nėra geriausios, – patikino Dolandas. – Nieku gyvu neneštume tokių mainyti. Jos turi per daug trūkumų. Šitos skirtos kasdieniam naudojimui.

Aila šį tą išmanė apie odų išdirbimą. Šamudojų buvo lanksčios ir švelnios, ypatingai minkštos, smulkios tekstūros. Odos jai padarė įspūdį, ji panoro vėliau apie jas sužinoti daugiau. Pasiėmusi peilį, kurį jai padarė Jondalaras, su plona aštria titnago geležte, įtaisyta į mamuto ilties rankeną, ji plačiomis juostomis supjaustė ožkeną.

Tada, atidariusi vieną savo ryšuliukų, iš jo į mažą dubenėlį įpylė rupiai sutrintų džiovintų nardų šaknų miltelių. Šių augalų lapai buvo panašūs rusmenių, tačiau žiedai buvo geltoni, beveik kaip pienių galvutės. Iš virimo dėžės moteris įpylė šlakelį vandens. Kadangi darė šuteklį, skirtą kaulų lūžiui gyti, truputis durnaropių nepakenks, o jų jautrumą mažinančios savybės bus naudingos. Išoriniam skausmui numalšinti ir gijimui paspartinti Aila taip pat pridėjo į miltelius sutrintų kraujažolių. Išėmusi ataušusius akmenis ji į virimo dėžę pridėjo karštų akmenų, kad nuoviras silpnai virtų, ir uostydama patikrino jo stiprumą.

Nusprendusi, kad nuoviras jau pakankamai stiprus, moteris jo kiek pasėmė, trumpam paliko atvėsti, tada nunešė Rošarijai. Greta sėdėjo Dolandas. Aila paprašė Jondalaro tiksliai išversti, ką ji pasakys, kad nebūtų suprasta klaidingai.

– Šitie vaistai nuslopins skausmą ir tave užmigdys, – pasakė ji Rošarijai. – Tik jie labai stiprūs, o tai pavojinga. Kai kurie žmonės nepakelia tokių stiprių vaistų. Jie atpalaiduos tavo raumenis, todėl aš galėsiu užčiuopti kaulus viduje, tačiau tu gali apsišlapinti ar išsituštinti, nes pilvo raumenys irgi atsipalaiduos. Kai kurie žmonės nustoja kvėpuoti. Jei taip nutiks, tu mirsi, Rošarija.

Aila palaukė, kol Jondalaras pakartos jos žodžius, paskui dar luktelėjo, kad įsitikintų, jog buvo visiškai suprasta. Dolandas akivaizdžiai nusiminė.

– Ar būtinai turi juos naudoti? Negali sulaužyti rankos be jų? – pasiteiravo jis.

– Ne. Tai būtų pernelyg skausminga, be to, jos raumenys per stiprūs. Jie priešinsis, ir bus daug sunkiau perlaužti tinkamoje vietoje. Taip pat neturiu nieko daugiau, kas nuslopintų skausmą. Negaliu be šito atnaujinti lūžio ir iš naujo sudėti kaulų, tačiau jūs privalote žinoti, kad tai pavojinga. Jei nieko nedarysiu, ji tikriausiai gyvens, Dolandai.

– Tada būsiu nieko verta ir gyvensiu skausme, – įsiterpė Rošarija. – Tai ne gyvenimas.

– Skausmas bus, bet tai nereiškia, kad gyvensi nenaudingai. Yra vaistų skausmui malšinti, nors jie irgi šį tą atima. Mintys susidrumsčia, – paaiškino Aila.

– Taigi būsiu arba nenaudinga, arba beprotė, – pareiškė Rošarija. – Jeigu mirsiu, ar tai bus neskausminga?

– Tu užmigsi ir nepabusi, bet niekas nežino, kas gali nutikti tavo sapnuose. Sapnuose gali jausti didelį skausmą arba baimę. Skausmas gali netgi nulydėti tave į kitą pasaulį.

– Nejaugi tiki, kad skausmas gali nulydėti į kitą pasaulį? – pasitikslino Rošarija.

Aila papurtė galvą.

– Ne, aš taip nemanau, tačiau iš tikrųjų to nežinau.

– Ar manai, kad šitai išgėrusi aš mirsiu?

– Nesiūlyčiau, jeigu manyčiau, kad numirsi. Tau gali prisisapnuoti neįprasti sapnai. Šitą gėrimą, paruoštą kiek kitaip, kai kas naudoja kelionėms į kitą – dvasių – pasaulį.

Nors Jondalaras vertė pokalbį, moterys viena kitą gana gerai suprato, Jondalaro žodžiai tik patikslino žodžių prasmę. Ailai su Rošarija atrodė, kad jos kalbasi be tarpininko.

– Galbūt tau nederėtų rizikuoti, Rošarija, – įsiterpė Dolandas. – Nenoriu ir tavęs prarasti.

Rošarija su švelnia meile dirstelėjo į vyrą.

– Motina vis tiek vieną ar kitą iš mūsų pasišauks pas save pirmą. Arba tu manęs neteksi, arba aš tavęs. Niekaip šito nepakeisime. Jei ji nori leisti, kad ilgiau pabūčiau su tavimi, mano Dolandai, nenoriu gyventi skausme ir jaustis nenaudinga. Verčiau tyliai išeisiu dabar. Pats girdėjai, ką Aila sakė: mažai tikėtina, kad mirsiu. Netgi jei tai nepadės ir man nė kiek nepagerės, bent jau žinosiu, kad bandžiau, ir tai man suteiks jėgų.

Sėdėdamas ant lovos ir laikydamas jos sveikąją ranką Dolandas žiūrėjo į moterį, su kuria kartu patyrė tiek daug išgyvenimų. Matė ryžtą jos akyse. Galiausiai linktelėjo ir pažvelgė į Ailą.

– Tu buvai atvira. Dabar aš būsiu atviras. Nepriekaištausiu tau, jei nepavyks padėti Rošarijai, bet jei ji mirs, turėsi greitai išsinešdinti. Negaliu pažadėti, kad nepulsiu tavęs kaltinti, ir nežinau, ką galiu padaryti. Apsvarstyk tai prieš pradėdama.

Versdamas tuos žodžius Jondalaras žinojo, kokias netektis Dolandas patyrė: Rošarijos sūnus, jo židinio sūnus ir jo širdies sūnus, buvo nužudytas vos sužydėjus vyrystei; ir Jetamija, mergaitė, kuri Rošarijai buvo kaip duktė, gebėjo užkariauti ir Dolando širdį. Netekusi motinos mergaitė augo prie Dolando židinio, užpildė tuštumą, likusią po pirmojo vaiko mirties. Jos pastangos vėl pradėti vaikščioti, įveikti tą patį paralyžių, kuris pražudė šitiek žmonių, subrandino tokį charakterį, dėl kurio Jetamija buvo visų, įskaitant ir Tonolaną, mylima. Atrodė taip nesąžininga, kad ji turėjo išeiti gimdymo skausmuose. Jis suprastų, jei Dolandas apkaltintų Ailą Rošarijai mirus, tačiau nudėtų jį nespėjus ką bloga Ailai padaryti. Jam buvo smalsu, ar Aila sutiks.

– Aila, galbūt tau derėtų viską dar kartą apsvarstyti, – pasakė jis zelandoniškai.

– Rošarija kenčia skausmus, Jondalarai. Privalau pamėginti jai padėti, jei ji to nori. Jei ji nori prisiimti riziką, aš negaliu pasitraukti. Visada yra rizikos, tačiau aš gydytoja, štai kas esu. Negaliu pasikeisti, kaip kad negalėjo Iza.

Ji pažvelgė į lovoje gulinčią moterį.

– Aš pasiruošusi, jeigu tu pasiruošusi, Rošarija.

16

Aila pasilenkė prie lovoje gulinčios moters laikydama dubenėlį vėstančio skysčio. Įmerkusi mažąjį pirštelį ji patikrino temperatūrą, tada padėjo jį ant žemės, grakščiai sukryžiuotomis kojomis atsisėdo ant žemės ir akimirką sėdėjo tylomis.

Mintimis Aila grįžo į gyvenimą gentyje ir ypač prie mokymo, kurį gavo iš patyrusios ir išmoningos ją užauginusios gydytojos. Iza lengvai ir įgudusiai gydė daugumą įprastų ligų ir nedidelių sužeidimų, tačiau kai susidurdavo su rimta problema – ypač nelaimingu atsitikimu medžioklėje ar gyvybei gresiančia liga – ji šamano Krebo prašydavo į pagalbą pakviesti aukštesnes galias. Iza buvo gydytoja, tačiau gentyje Krebas buvo stebukladarys, šventasis, galėjęs susisiekti su dvasių pasauliu.

Tarp mamutojų ir iš to, ką pasakojo Jondalaras, jo žmonių gydytojo ir šamano funkcijos nebūtinai buvo skirtingos. Tie, kurie gydė, neretai tarpininkaudavo ir bendraujant su dvasių pasauliu, nors ne visi iš tų, kurie tarnavo Motinai, vienodai nusimanė apie visas jiems atviras galimybes. Liūto stovyklos Mamuta buvo panašesnis į Krebą. Jo sritis buvo dvasios ir proto dalykai. Nors jis išmanė tam tikrus vaistus ir procedūras, jo gydymo gebėjimai buvo palyginti neišvystyti, tad su nedideliais sužeidimais bei ligomis stovykloje tekdavo dorotis Taluto moteriai Nezei. O vasaros susirinkime Aila susipažino su daugybe patyrusių gydytojų, kurie buvo mamutos, ir pasidalijo su jais žiniomis.

Aila buvo mokoma praktiškai. Kaip ir Iza, ji buvo gydytoja. Ji jautėsi pernelyg neišmananti dvasių pasaulio ir šią akimirką troško, kad galėtų pasikviesti tokį žmogų kaip Krebas. Ji juto, kad reikia pagalbos, bet kokių didesnių nei jos galių, norinčių padėti. Nors Mamuta pradėjo ją mokyti

suprasti didžiosios Motinos karalystę, ji vis dar buvo labiau pažįstama su tuo dvasių pasauliu, su kuriuo užaugo, ypač savo totemu, didžiojo urvinio liūto dvasia.

Nors tai buvo genties dvasia, Aila žinojo, kad ji galinga. Mamuta sakė, kad visų gyvūnų dvasios, tiesą sakant, visos dvasios, yra Didžiosios Žemės Motinos dalis. Jis netgi įtraukė ją ginantį urvinio liūto totemą į jos įdukrinimo apeigas, o Aila žinojo, kaip prašyti savo totemo pagalbos. „Nors Rošarija nepriklauso genčiai, – galvojo Aila, – galbūt manoji urvinio liūto dvasia jai padės?"

Aila užsimerkė ir pradėjo grakščiais, lengvais rankų judesiais kalbėtis pačia seniausia, šventa, tylia genties kalba: ta, kurią mokėjo visos gentys, kuri buvo naudojama kreipiantis į dvasių pasaulį.

– Didysis urvinis liūte, ši moteris, kurią pasirinko galinga totemo dvasia, yra dėkinga, kad buvo pasirinkta. Ši moteris dėkinga už suteiktas dovanas ir labiausiai dėkinga už vidines dovanas, už išmoktas pamokas ir įgytas žinias.

– Didysis galingasis gynėjau, visiems žinoma, kad renkiesi vertus vyrus, kuriems reikia didelės apsaugos, tačiau vis dėlto pasirinkai šią moterį ir dar mažą pažymėjai ją totemo ženklu. Ši moteris už tai yra dėkinga. Ši moteris nežino, kodėl genties didžiojo urvinio liūto dvasia ją pasirinko dar vaikystėje. Nežino, kodėl pasirinko ir vieną kitų vyrą, tačiau ši moteris dėkinga, kad buvo palaikyta verta, ši moteris dėkinga už didžiojo totemo apsaugą.

– Didžiojo totemo dvasia, ši moteris, kuri anksčiau prašė, kad ją vestum, dabar prašo pagalbos. Didysis urvinis liūtas nukreipė šią moterį mokytis gydymo būdų. Ši moteris išmano gydymą. Ši moteris žino vaistus nuo ligų ir sužeidimų, žino arbatas, pavilgus, šuteklius ir kitus vaistus, ruošiamus iš augalų, ši moteris išmano gydymo būdus ir priemones. Moteris yra dėkinga už žinias, dėkinga ir už nepatirtas medicinos žinias, kurias totemas gali moteriai perduoti. Deja, ši moteris nežino dvasių pasaulio papročių.

– Didžioji urvinio liūto dvasia, kuri gyveni tarp žvaigždžių, dvasių pasaulyje, čia gulinti moteris nepriklauso genčiai; moteris yra viena iš kitų, kaip ir tavo pasirinktoji moteris, tačiau prašau padėti šiai moteriai. Moteris kenčia didelius skausmus, tačiau viduje tūnantis skausmas dar baisesnis. Moteris skausmą ištvers, tačiau moteris baiminasi, kad teturėdama vieną

ranką bus nenaudinga. Moteris yra gera, moteris yra naudinga. Ši gydytoja padėtų moteriai, tačiau pagalba gali būti pavojinga. Ši moteris prašo didžiojo urvinio liūto ir bet kurių dvasių, kurias didysis totemas pakvies į pagalbą, lydėti šią moterį ir padėti čia gulinčiai moteriai.

Rošarija, Dolandas ir Jondalaras buvo tokie pat tylūs kaip ir Aila, kuri toliau tęsė neįprastus veiksmus. Iš tos trijulės Jondalaras vienintelis suprato, ką ji daro, ir apsižiūrėjo stebintis ne tik Ailą, bet ir kitus du žmones. Nors jo žinios apie genties kalbą buvo tik elementarios – ji buvo kur kas sudėtingesnė nei jis įsivaizdavo, jis suprato, kad Aila prašo dvasių pasaulio pagalbos.

Jondalaras paprasčiausiai nematė kai kurių subtiliausių niuansų šio bendravimo būdo, kuris išsivystė visiškai kitaip nei bet kuri verbalinė kalba. Vis tiek buvo neįmanoma tiksliai išversti tai, ką kalbėjo Aila. Geriausiu atveju bet koks vertimas į žodžius būtų supaprastintas. Grakštūs mylimosios judesiai jam atrodė gražūs. Jondalaras prisiminė, jog kadaise jos veiksmai trikdė, ir dabar jis pats sau šypsojosi dėl savo kvailumo. Vis dėlto buvo smalsu, kaip Ailos elgesį įvertins Rošarija su Dolandu.

Dolandas buvo sutrikęs ir truputį sunerimęs, nes tos moters veiksmai buvo visiškai nematyti. Jis jaudinosi dėl Rošarijos, todėl viskas, kas nesuprantama, kad ir gerais tikslais naudojama, atrodė kiek grėsmingai. Kai Aila baigė apeigas, Dolandas klausiamai pažvelgė į Jondalarą, tačiau jaunasis vyras tik šypsojosi.

Susižalojusi Rošarija nusilpo, karščiavo, dar nekliedėjo, bet buvo išsekusi, praradusi orientaciją ir dar atviresnė įvairiems pasiūlymams. Ji pasijuto susitelkusi į nepažįstamą moterį ir keistai susijaudino. Šamudoje neturėjo nė menkiausio supratimo, ką reiškia Ailos judesiai, tačiau tikrai įvertino sklandų jos grakštumą. Atrodė, tarsi moteris šoktų rankomis. Savo judesiais ji pažadino subtilų grožį. Jos rankos ir pečiai, netgi jos kūnas atrodė harmoninga šokančių rankų dalis, kurios atliepė kažkokį vidinį ritmą, turėjusį apibrėžtą tikslą. Nors ligonė tą šokį suprato ne daugiau nei tai, kaip kad Aila suprato, jog jai reikia pagalbos, Rošarija buvo tikra, jog tai svarbu ir turi kažką bendra su dvasių pasauliu. Ji buvo šamuda, ir to pakako. Ji išmanė tai, kas slypi už įprastų žmonių pažinimo ribų, ir bet kas, kas atrodė paslaptinga, tik didino pasitikėjimą.

Aila paėmė puodelį ir atsiklaupė prie lovos. Mažuoju piršteliu ji vėl patikrino gėrimo karštumą, tada nusišypsojo Rošarijai.

– Tegu Didžioji Visų Motina tave saugo, Rošarija, – tarė Aila, paskui pakėlė moters galvą ir pečius tiek, kad jai būtų patogu gerti, ir prilaikė dubenėlį prie moters burnos. Gėrimas buvo kartus, netgi atgrasus, ir Rošarija susiraukė. Aila skatino ją išgerti daugiau, kol galiausiai ligonė įveikė visą dubenėlį. Aila vėl švelniai nuleido jos pečius ir nusišypsojo, taip drąsindama sužeistąją, tačiau iš tikrųjų stebėjo gėrimo poveikio ženklus.

– Pasakyk man, kai pasijusi mieguista, – paprašė Aila, nors jie būtų tik patvirtinę kitus požymius, kuriuos ji jau pastebėjo: tai pasikeitę vyzdžiai ar kvėpavimo gilumas.

Gydytoja negalėjo pasakyti, kad skiria vaistų, slopinančių parasimpatinę nervų sistemą ir paralyžiuojančių nervų galiukus, tačiau ji matė poveikį ir turėjo pakankamai patirties suprasti, kad jis tinkamas. Pastebėjusi, kaip Rošarijos akių vokai mieguistai merkiasi, ji čiuopė jos krūtinę ir pilvą, kad įvertintų virškinamojo trakto lygiųjų raumenų atsipalaidavimą, nors šitaip savo veiksmų apibūdinusi nebūtų. Aila atidžiai sekė jos kvėpavimą norėdama įvertinti, kaip į gėrimą reaguoja plaučiai ir kvėpavimo sistema. Įsitikinusi, jog moteris giliai įmigo ir nėra jokio akivaizdaus pavojaus, Aila atsistojo.

– Dolandai, bus geriau, jei dabar išeisi. Jondalaras pasiliks ir man padės, – tvirtu, tačiau tyliu balsu pasakė moteris; jos tvirtumas ir pasitikėjimas savimi suteikė jai dar daugiau galios.

Vadas ruošėsi prieštarauti, tačiau paskui prisiminė, kad Šamuda niekada neleisdavo itin mylintiems žmonėms būti šalia, paprasčiausiai atsisakydavo kaip nors padėti, kol tie žmonės neišeidavo. Galbūt jie visi tokie, pamanė Dolandas. Jis ilgai žvelgė į miegančią moterį, o paskui išėjo iš buveinės.

Jondalaras anksčiau jau buvo matęs, kaip Aila imasi vadovauti panašiose situacijose. Rodos, ji visiškai užmiršdavo, susitelkdavo į paliegusį ar kenčiantį žmogų ir daug negalvodama liepdavo kitiems daryti tai, kas būtina. Jai nė nešaudavo į galvą svarstyti, ar turi teisę padėti tam, kuriam reikia pagalbos, o dėl to daug negalvodavo ir kiti.

– Nors ji miega, nėra lengva stebėti, kaip laužomi mylimo žmogaus kaulai, – pasakė Aila ją mylinčiam ilgšiui.

Jondalaras linktelėjo ir pagalvojo, ar tik ne dėl tos priežasties Šamuda neleido jam pasilikti prie subadyto Tonolano. Žaizda buvo bauginanti, žiojėjo lyg skylė apdriskusiais kraštais. Ją pamačius Jondalaro vos nesupy-

kino, ir nors jam dingojosi, kad būtų norėjęs pasilikti su broliu, tikriausiai būtų buvę sunku stebėti, kaip Šamuda atlieka tai, ką privalėjo daryti. Jis net nebuvo visiškai tikras, kad ir dabar nori pasilikti ir padėti Ailai, tačiau niekas daugiau jai padėti negalėjo. Jis giliai įkvėpė. Jei jau ji gali tai padaryti, jis bent pasistengs jai padėti.

– Ką man daryti? – pasiteiravo vyras.

Aila apžiūrinėjo Rošarijos ranką svarstydama, kiek ją galima pagydyti ir kaip moteris reaguos į tokius veiksmus. Rošarija kažką murmėjo ir sukiojo galvą, tačiau atrodė, kad ji veikiau reaguoja į kokį sapną ar vidinį nerimą, o ne į skausmą. Tada Aila ėmė čiuopti giliau, siekė suglebusių raumenų, mėgino nustatyti kaulo vietą. Kai galiausiai liko patenkinta tuo, ką nustatė, paprašė Jondalaro prieiti ir metė žvilgsnį į Vilką, viską įdėmiai stebintį iš savo vietos kampe.

– Pirmiausia noriu, kad prilaikytum jos ranką ties alkūne, kol aš mėginsiu sulaužyti toje vietoje, kur blogai sujungti kaulai, – pasakė moteris. – Kai kaulus sulaužysiu, turėsiu ranką smarkiai traukti, kad ją ištiesinčiau ir kaulus sudėčiau teisingai. Kai jos raumenys tokie atsipalaidavę, sąnario kaulai gali išsiskirti, gali išnirti alkūnė ar petys, todėl turėsi tvirtai laikyti, o gal net traukti į kitą pusę.

– Supratau, – atsakė Jondalaras; bent jau jis taip manė.

– Pasistenk atsistoti tvirtai ir patogiai, ištiesink jos ranką ir laikyk alkūnę maždaug čia. Pasakysi, kai būsi pasiruošęs, – nurodė Aila.

Jondalaras apkabinęs laikė Rošarijos ranką.

– Gerai, aš pasiruošęs, – pasakė jis.

Abiem rankom, po vieną iš abiejų pusių lūžio, kuris išlenkė ją nenatūraliu kampu, Aila suėmė Rošarijos žastą, keliose vietose spustelėjo, pajuto po oda ir raumenimis kyšant blogai suaugusių kaulų galus. Jei jie būtų sugiję pernelyg gerai, ji nieku gyvu nebūtų galėjusi suaugimo vietų sulaužyti plikoms rankomis ir būtų tekę imtis kokių kitų, kur kas mažiau kontroliuojamų būdų, o gal ir visai nebūtų įmanoma tinkamai tuos kaulus sudėti iš naujo. Atsistojusi virš lovos taip, kad geriausiai sukauptų jėgas, ji giliai įkvėpė, o tada greitai ir stipriai linkį suspaudė savo stipriomis rankomis.

Aila pajuto trekštelėjimą. Jondalaras išgirdo pykinantį pokštelėjimą. Rošarija per miegus mėšlungiškai šoktelėjo, paskui vėl nurimo. Aila per jos raumenis apčiuopė naujai sulaužytą kaulą. Senasis lūžis dar nebuvo

itin tvirtai suaugęs, galbūt dėl to, kad nenatūraliai susijungęs kaulas gyja lėčiau. Naujas lūžis buvo geras, švarus. Aila su palengvėjimu atsikvėpė. Šita dalis atlikta. Moteris atgalia ranka nuo kaktos nusibraukė prakaitą.

Jondalaras apstulbęs ją stebėjo. Kaulas jau buvo beveik suaugęs, tad reikėjo labai tvirtų rankų jam šitaip sulaužyti. Vyrui visada patiko fizinė Ailos jėga – pirmą kartą ją įvertino dar gyvendamas slėnyje. Jis suvokė, kad vienai gyvenančiai moteriai reikėjo stiprybės, ir nors būtinybė viską pačiai pasidaryti tikriausiai gerokai sutvirtino raumenis, jis nė nenutuokė, kokia stipri ji iš tikrųjų yra.

Ailos jėgą lėmė ne tik būtinybė dėti visas pastangas tam, kad išgyventų tame slėnyje; jos jėgos vystėsi nuo tada, kai ją įdukrino Iza; užgrūdino paprasti uždaviniai, kuriuos mergaitė turėjo atlikti. Vien tam, kad neatsiliktų nuo genties moterų, Aila tapo išskirtinai stipri.

– Šitai pavyko, Jondalarai. Dabar noriu, kad vėl susiimtum ir laikytum jos ranką čia, prie peties, – parodė Aila. – Jokiu būdu nepaleisk; jei pajusi, kad slysta, iš karto pasakyk, – Aila suprato, kad kaulas sunkiai gijo sudėtas netinkama forma, todėl buvo lengviau jį perlaužti nei tuo atveju, jei būtų gijęs ištiesintas. Raumenys ir sausgyslės buvo sugiję kur kas geriau. – Kai tiesinsiu ranką, plyš kai kurie raumenys, lygiai taip pat kaip pirmą kartą lūžus kaului, o sausgyslės išsitemps. Raumenis ir sausgysles bus sunku įveikti, vėliau tai kels jai skausmą, tačiau privalu tai padaryti. Pasakyk, kai būsi pasiruošęs.

– Iš kur tu visa tai žinai, Aila?

– Iza mane išmokė.

– Žinau, kad ji tave mokė, tačiau iš kur šitai žinai? Apie iš naujo sulaužytą jau pradėjusį gyti kaulą?

– Kartą Brunas su medžiotojais išvyko toli. Ilgai jų nebuvo, nepamenu, kaip ilgai. Vienas medžiotojų pačioje kelionės pradžioje susilaužė ranką, tačiau grįžti atgal atsisakė. Jis prisirišo ją prie šono ir medžiojo viena ranka. Kai jis sugrįžo, Izai teko ją gydyti, – paskubomis paaiškino Aila.

– Kaip jis galėjo tai ištverti? Medžioti sulaužyta ranka? – negalėjo patikėti Jondalaras. – Argi jam neturėjo baisiai skaudėti?

– Žinoma, kad jam baisiai skaudėjo, tačiau kas iš to? Genties vyras greičiau numirs nei prisipažins, kad jam skauda. Tokie jie yra; jie šito mokomi, – atsakė Aila. – Pasiruošęs?

Jondalaras norėjo dar daug ko paklausti, tačiau tam nebuvo laiko.

– Taip, pasiruošęs.

Aila tvirtai suėmė Rošarijos ranką kiek aukščiau alkūnės, o Jondalaras ją laikė žemiau peties. Lėtai, bet pastoviai Aila pradėjo trauktis atgal: ji ne tik tiesino, kartu suko ir lenkė, kad kaulas nesitrintų į kaulą ir nesutrupėtų, kad apsaugotų raiščius nuo plyšimo. Vienu metu ranka turėjo būti ištempta kiek daugiau nei normalus ilgis – tik taip galima ją sugrąžinti į normalią padėtį.

Jondalaras nenutuokė, kaip ji išlaikė ir kontroliavo tokią galingą įtampą. Jis pats vos laikėsi. Aila įsitempė nuo pastangų, veidu sruvo prakaitas, tačiau dabar sustoti nebebuvo galima. Kad kaulas būtų tinkamai sudėtas, jį reikia ištiesinti pastoviais, tolygiais judesiais. Vos ištempus ranką kiek daugiau, kad lūžusio kaulo galai atsistotų į savo vietas, kaulas kone savaime tinkamai susidėjo. Aila pajuto, kaip jis atsiduria reikiamoje vietoje, tada atsargiai nuleido ranką ant lovos ir galiausiai ją paleido.

Kai Jondalaras pakėlė akis, moteris visa drebėjo, stovėjo užsimerkusi ir sunkiai alsavo. Išlaikyti jausmų kontrolę tokioje įtampoje buvo visų sunkiausia, ir dabar ji stengėsi susivaldyti.

– Manau, tau pavyko, Aila, – tarė jis.

Ji dar kelis kartus giliai įkvėpė, tada pažvelgė į vyrą ir nusišypsojo plačia, laiminga, pergalinga šypsena.

– Taip, ko gero, pavyko, – pritarė Aila. – Dabar reikia uždėti įtvarus, – ji vėl ėmė atsargiai čiuopti tiesią, jau normaliai atrodančią Rošarijos ranką. – Jei tinkamai sugis, jei nepadariau jokios žalos jos rankai, man regis, ji galės ja naudotis, tačiau kurį laiką bus labai pamėlynavusi ir sutinusi.

Aila kalnų ožkų odų juostas pamerkė į karštą vandenį, ant rankos uždėjo nardų ir paprastųjų kraujažolių šuteklį ir juostomis laisvai apvyniojo ranką. Tada liepė Jondalarui pasiteirauti Dolando, ar paruošti įtvarai.

Kai Jondalaras išėjo iš buveinės, jį sutiko veidų minia. Ne tik Dolandas, bet visas urvas, ir šamudojai, ir ramudojai, buvo susibūrę susirinkimų vietoje prie didžiosios ugniavietės.

– Ailai reikia įtvarų, Dolandai, – paprašė Jondalaras.

– Ar pavyko? – pasiteiravo šamudojų vadas, paduodamas nugludintas medžio lenteles.

Jondalaras pagalvojo, kad derėtų palaukti, ką Aila pasakys, tačiau nusišypsojo. Dolandas užsimerkė, giliai atsikvėpė ir sudrebėjo nuo palengvėjimo.

Aila ant Rošarijos rankos reikiamoje vietoje uždėjo įtvarus ir apvyniojo juos minkštos odos juostelėmis. Ranka ištins, kompresą reikės uždėti iš naujo. Įtvarai laikys ranką vietoje, kad Rošarijos judesiai neišjudintų šviežio lūžio. Vėliau, kai tinimas atslūgs ir moteris norės judėti, prie rankos bus pridėta karštame vandenyje sumirkytos beržų žievės, kuri sudžius į kietą movą.

Aila vėl pasiklausė moters alsavimo, patikrino pulsą kakle ir ties riešais, palinko prie krūtinės, kilstelėjo akių vokus, tada nuėjo prie būsto įėjimo.

– Dolandai, dabar gali įeiti, – pakvietė ji vyrą, kuris laukė prie pat durų.

– Ar jai viskas gerai?

– Ateik, ir pamatysi.

Vyras įėjęs atsiklaupė prie miegančios moters ir įsmeigė akis jai į veidą. Stebėjo kelis įkvėpimus, tarsi norėdamas įsitikinti, kad ji tikrai kvėpuoja, galiausiai pažvelgė į ranką. Po tvarsčiais ji atrodė tiesi ir normali.

– Atrodo puikiai! Ar ji vėl galės naudotis ranka?

– Padariau, ką galėjau. Su dvasių ir Didžiosios Žemės Motinos pagalba ji turėtų ja naudotis. Ne taip gerai, kaip anksčiau, bet vis dėlto naudosis. Dabar jai reikia pamiegoti.

– Ketinu pasilikti su ja, – pasakė Dolandas, stengdamasis atrodyti neperkalbamas. Drauge jis suprato, kad jei gydytoja pareikalaus, jis išeis.

– Taip ir maniau, kad to norėsi, – tarė Aila. – O dabar, kai viskas padaryta, ir aš šio to norėčiau.

– Prašyk, duosiu tau visko, ko panorėsi, – nedvejodamas atsakė šamudojas, tačiau spėliojo, ko ji pareikalaus.

– Aš norėčiau nusiprausti. Ar baseinėlyje galima plaukioti ir praustis?

Ne šitai Dolandas tikėjosi išgirsti – akimirką jis liko be žado. Tada pirmą kartą pastebėjo, kad Ailos veidas dėmėtas nuo gervuogių sulčių, rankos apdraskytos, drabužiai sudėvėti ir purvini, plaukai išsitaršę. Ironiškai šyptelėjęs vadas pasakė:

– Rošarija niekada man neatleistų už šitokią svetingumo stoką. Niekas tau turbūt ir puodelio vandens nepasiūlė, o tikriausiai esi išsekusi po ilgos kelionės. Pakviesiu Toliją. Ko panorėsi, jei tik turėsime, bus tavo.

Aila tarp šlapių delnų trynė saponino turinčius žiedus, kol jie suputojo; putas ji įtrynė į plaukus. Ceanotų putos nebuvo tokios tirštos kaip muilo šaknies, tačiau tiko plaukams trinkti, o blyškiai melsvi žiedlapiai skleidė švelnų, malonų aromatą. Gretima teritorija ir augalai buvo tokie pažįstami, kad Aila buvo tikra, jog sugebės rasti praustis tinkamų augalų. Ji maloniai nustebo aptikusi ir muilo šaknų, ir ceanotų, kai abu su Jondalaru ėjo pasiimti valkčių, nešulių ir valtelės. Jie sustojo patikrinti arklių, ir Aila pažadėjo sau, kad vėliau daug laiko skirs Yhaha iššukuoti: ir kad jos kailį apžiūrėtų, ir pati nusiramintų.

– Ar dar liko šitų putojančių gėlyčių? – pasiteiravo Jondalaras.

– Štai ten ant akmens, greta Vilko, – tarė Aila. – Tiek tebėra. Daugiau galėsim pasirinkti kitą kartą, o truputį pasidžiovinti ir pasiimti į kelionę būtų ne pro šalį, – tai pasakiusi ji nėrė į vandenį.

– Atnešiau ožkenų nusišluostyti, – artėdama prie baseinėlio keliais minkštais gelsvais kailiais nešina pasakė Tolija.

Aila nepamatė jos ateinant. Mamutojė stengėsi likti kuo toliau Vilko, apėjo aplinkui ir artinosi prie baseino iš atviros pievos pusės. Įkandin moters ėjusi kokių trejų ketverių mergaičiukė buvo įsikibusi jai į koją ir nepažįstamuosius varstė didelėmis akimis, žingsniavo į burną įsikišusi nykštį.

– Viduje palikau jums užkąsti, – tarė Tolija, ant žemės dėdama kailius. Jondalarui su Aila buvo paskirta lova buveinėje, kurioje jiedu su Markenu gyvendavo, kai apsistodavo sausumoje. Tai buvo ta pati pastogė, kuria su jais dalijosi Tonolanas ir Jetamija. Vos į ją įėjęs Jondalaras kelias akimirkas jautėsi nekaip, prisiminė tragediją, kuri privertė jo brolį išeiti, o galiausiai ir žūti.

– Tik labai daug neprisivalgykite, – pridūrė Tolija. – Šį vakarą rengiame didelę puotą Jondalaro sugrįžimo proga, – ji nepridūrė, kad taip pat ir Ailos, padėjusios Rošarijai, garbei. Moteris tebemiegojo ir nė vienas nenorėjo gundyti likimo garsiai ką sakydamas anksčiau nei ji pabus arba pasveiks.

– Dėkoju tau, Tolija. Už viską, – pasakė Jondalaras. Paskui nusišypsojo mažulei. Ji nuleido galvytę ir dar tvirčiau užsiglaudė už motinos, tačiau

nepaliovė stebeilytis į Jondalarą. – Atrodo, išbluko paskutinis Šamijos nudegimo raudonis. Nė randelio nematyti.

Tolija pakėlė mergaitę ir atnešė ją arčiau Jondalaro.

– Jei labai įdėmiai žiūrėsi, pamatysi nudegimo žymę, tačiau ji vos pastebima. Aš tokia dėkinga. Motina buvo jai maloni.

– Mergaitė labai graži, – pagyrė Aila šypsodamasi ir su nuoširdžiu ilgesiu žiūrėdama į mažąją. – Tau taip pasisekė. Kurią dieną ir aš norėčiau turėti tokią dukterį, – Aila pradėjo lipti iš baseino. Vanduo buvo gaivinantis, tačiau kiek per šaltas ilgiau užsibūti. – Sakei, ji vardu Šamija?

– Taip, ir aš tikrai laiminga, kad ją turiu, – prisipažino jaunoji motina, statydama vaiką ant žemės. Tolija negalėjo atsispirti komplimentams, skirtiems jos atžalai, todėl šiltai šypsojosi aukštai, dailiai moteriai, kuri vis dėlto nebuvo ta, kas tvirtino esanti. Tolija nusprendė elgtis su ja santūriai ir atsargiai, kol nesužinos daugiau.

Aila paėmė odą ir pradėjo šluostytis.

– Tokia minkšta, taip gera ja šluostytis, – pasakė ji, paskui apsivyniojo ją kūną ir susikišo galus ties juosmeniu. Paėmusi kitą odą moteris išsišluostė plaukus, tada apsivyniojo ją aplink galvą. Ji pastebėjo, kad Šamija akivaizdžiai susidomėjusi stebi Vilką. Vilkas taip pat ja domėjosi, visas rangėsi iš nekantrumo, tačiau liko ten, kur jam buvo liepta. Aila ženklu parodė žvėriui ateiti prie jos, tada priklaupė ant vieno kelio ir jį apkabino.

– Ar Šamija norėtų susipažinti su Vilku? – pasiteiravo mergaitės. Kai toji linktelėjo, Aila prašydama leidimo dirstelėjo į motiną. Atrodė, jog Tolija baiminasi didžiulio žvėries aštriais dantimis. – Jis nesužeis mergaitės, Tolija. Vilkas myli vaikus. Jis užaugo su Liūto stovyklos vaikais.

Šamija jau paleido motinos koją ir žengė kelis drovius žingsnelius link jų. Ji buvo tiesiog pakerėta žvėries, kuris irgi į ją žvelgė su nemenkesniu susižavėjimu. Vaikas stebėjo žvėrį be šypsenos, rimtomis akimis, o Vilkas vis inkštė. Galiausiai ji žengė dar vieną žingsnį pirmyn ir abiem rankutėm siekė vilko. Tolija aiktelėjo, bet jos išgąstingas šūksnis prašapo Šamijos kikenime, kai Vilkas ėmė laižyti jai veiduką. Ji stūmė jo nekantrų snukį, sauja sugriebė kailį, paskui prarado pusiausvyrą ir griuvo ant gyvūno. Vilkas kantriai palaukė, kol mergaitė atsistos, tada vėl lyžtelėjo jai veidą ir sulaukė dar vieno džiugaus kikenimo pliūpsnio.

– Nam, vilke, – tarė mergytė, sugriebė jį už sprando ir tempė ragindama eiti kartu, jau laikė jį savo gyvu žaisliuku.

Vilkas dirstelėjo į Ailą ir trumpai vaikiškai viauktelėjo. Moteris dar nebuvo davusi ženklo eiti.

– Gali eiti su Šamija, – tarė Aila, parodydama ženklą, kurio jis laukė. Aila pamanė, kad žvilgsnyje, kuriuo žvėris ją apdovanojo, buvo matyti dėkingumas, tačiau dėl džiaugsmingumo, su kuriuo nusekė mergaitę, apsirikti nebuvo įmanoma. Netgi Tolija nusišypsojo.

Šluostydamasis vandenį Jondalaras susidomėjęs stebėjo moterų bendravimą. Jis paėmė visus drabužius ir su abiem moterimis patraukė prie smiltainio atbrailos. Tolija vis užmesdavo akį į Šamiją ir vilką, dėl visa ko, tačiau ją taip pat domino prijaukintas gyvūnas. Ir ne ją vienintelę. Daugybė žmonių stebėjo su Vilku ateinančią mergaitę. Prie jų priėjęs už Šamiją nedaug vyresnis berniukas irgi sulaukė draugiško žvėries dėmesio. Kaip tik tada iš namelio išbėgo du vyresni vaikai, besipešantys dėl kažkokio medinio daikto. Mažesnysis jį nusviedė, kad neatitektų vyresniajam, – Vilkui tai buvo signalas, kad vaikai nori pažaisti vieną jo mėgstamiausių žaidimų. Jis pasileido paskui raižytą lazdelę, atnešęs ją paguldė ant žemės ir iškišęs liežuvį ėmė vizginti uodega, ragino žaisti toliau. Berniukas paėmė lazdelę ir vėl ją numetė.

– Man regis, tu buvai teisi, jis žaidžia su vaikais. Jis pats kaip vaikas, – pasakė Tolija. – Tik kodėl jam patinka žaisti? Jis juk vilkas!

– Tam tikrais atžvilgiais žmonės ir vilkai panašūs, – ėmė pasakoti Aila. – Vilkams patinka žaisti. Nuo kūdikystės vienos vados vilkiukai žaidžia, o pusiau suaugę ir suaugėliai vilkai su malonumu žaidžia su mažaisiais. Kai jį radau visiškai mažą, jis nebeturėjo broliukų ir sesučių, vienas vienintelis buvo likęs, tebuvo neseniai prasimerkęs. Jis užaugo ne vilkų gaujoje, bet žaisdamas su vaikais.

– Tik pažiūrėk į jį. Jis toks pakantus, netgi švelnus. Esu tikra, Šamija peša jam kailį, turi skaudėti. Kodėl jis su tuo taikstosi? – teiravosi Tolija, vis dar mėgindama suprasti Vilko elgesį.

– Visai natūralu, kad suaugęs vilkas švelnus su mažaisiais gaujos nariais, todėl nebuvo sunku jį išmokyti būti atsargų, Tolija. Jis ypač švelnus su mažais vaikais ir kūdikiais, visuomet juos pakenčia. Šito nemokiau, tiesiog jis toks yra. Jei jie tampa pernelyg šiurkštūs, jis pasitraukia, tačiau vėliau

grįžta. Jis nesitaiksto su viskuo, ką daro vyresni vaikai, ir, atrodo, supranta skirtumą tarp atsitiktinio skaudinimo ir tikslingos žalos. Jis iš tikrųjų niekada nėra nė vieno sužeidęs, tačiau švelniai įkąs – truputį grybštels dantimis – norėdamas priminti vyresniems vaikams, kurie tampo jį už uodegos ar pešioja kailį, kad kai kurie dalykai žeidžia.

– Kad kas nors, juo labiau mano vaikas, sugalvotų tampyti vilką už uodegos, sunku įsivaizduoti... arba buvo sunku iki šiandien, – pasakė Tolija. – Nebūčiau patikėjusi, kad kada sulauksiu dienos, kai Šamija žais su vilku. Tu priverti žmones galvoti, Aila... Aila iš mamutojų, – Tolija norėjo pasakyti daugiau, užduoti tam tikrų klausimų, tačiau tikrai nenorėjo kaltinti moters melu, tik ne po to, ką ji padarė Rošarijai arba bent jau atrodo, kad padarė. Dar niekas nieko tikrai nežino.

Aila nuliūdo pajutusi Tolijos abejones. Dėl neišsakytų klausimų tarp jųdviejų atsirado įtampa, o Ailai taip patiko ši nedidukė, apkūni mamutojė. Jos žengė tylėdamos, stebėjo Vilką, žaidžiantį su Šamija bei kitais vaikais, ir Aila vėl pagalvojo, kaip labai norėtų turėti tokią kaip Tolijos dukterį... Kitą kartą norėtų dukters, ne sūnaus. Tokia graži maža mergytė, ir vardas taip jai tinka.

– Šamija – toks gražus, retas vardas. Skamba kaip šaramudojų, tačiau kartu ir kaip mamutojų vardas, – tarstelėjo Aila.

Tolija vėl nusišypsojo.

– Neklysti. Ne visi tai žino, tačiau šitai ir mėginau padaryti. Skamba mamutojiškai, nors mamutoję mergytę, pavadintą Šamija, tikriausiai ne kiekvienoje stovykloje sutiksi. Šitas vardas kilęs iš šaramudojų kalbos, todėl tarsi priklauso abiem. Dabar aš gal ir šaramudojė, tačiau gimiau prie tauriojo elnio židinio, aukšto statuso linijoje. Mano motina iš Markeno žmonių reikalavo didelės nuotakos išpirkos, nors jis net nebuvo mamutojas. Šamija gali didžiuotis savo mamutojiškomis šaknimis, taip pat ir savo šaramudojišku paveldu. Štai kodėl norėjau, kad jos varde atsispindėtų abu dalykai.

Tolija nutilo, nes jai staiga toptelėjo mintis. Ji atsisukusi pažvelgė į viešnią.

– Aila taip pat neįprastas vardas. Prie kokio židinio tu gimei? – pasiteiravo ji mintydama: „Štai, dabar paklausysiu, kaip tu pasiaiškinsi."

– Aš gimiau ne mamutojams, Tolija. Mane įdukrino prie mamuto židinio, – pasakė Aila patenkinta, kad moteris iškėlė klausimą, kuris akivaizdžiai nedavė jai ramybės.

Tolija buvo tikra, kad sugavo viešnią meluojant.

– Žmonės nėra įvaikinami prie mamuto židinio, – patikino ji. – Tai mamutų židinys. Žmonės pasirenka dvasinį kelią ir gali būti priimti prie mamuto židinio, bet ne įvaikinti.

– Toks yra įprastas būdas, Tolija, tačiau Aila buvo įdukrinta, – įsiterpė Jondalaras. – Buvau ten, Talutas jau ketino įdukrinti ją prie liūto židinio, tačiau Mamuta visus nustebino ir įdukrino ją prie savo, mamuto, židinio. Jis kažką joje įžvelgė – štai kodėl vėliau ją mokė. Jis tvirtino, kad ji yra gimusi prie mamuto židinio, nesvarbu, ar mamutojams, ar ne.

– Įdukrinta prie mamuto židinio? Visai svetima? – stebėjosi Tolija. Jondalaro žodžiais ji neabejojo. Šiaip ar taip, pažinojo jį, buvo jo giminaitė, tačiau dar labiau viskuo susidomėjo. Dabar, kai nebesistengė būti tokia budri ir atsargi, išlindo į paviršių jos prigimtinis tiesmukas smalsumas. – Kam tu gimei, Aila?

– Nežinau, Tolija. Mano žmonės žuvo per žemės drebėjimą, kai buvau maža, ne ką vyresnė už Šamiją. Mane užaugino gentis, – paaiškino Aila.

Tolija niekada nebuvo girdėjusi apie žmones, vadinamus gentimi. „Tikriausiai tai vieni iš gyvenančiųjų rytuose, – pagalvojo ji. – Tai daug ką paaiškintų. Nieko keista, kad jos toks savotiškas akcentas, nors kaip pašalietė ji tikrai puikiai kalba mamutojiškai. Senasis Mamuta iš Liūto stovyklos išmintingas ir apdairus. Kiek pamenu, jis visada buvo senas. Netgi kai buvau maža, niekas neprisiminė jo jauno ir niekas neabejojo jo įžvalgumu."

Natūralaus motiniško instinkto paskatinta Tolija apsidairė ieškodama savo vaiko. Pastebėjusi vilką ji dar kartą pagalvojo: „Kaip keista, kad žvėris renkasi žmonių draugiją." Paskui ji pažvelgė į kitą pusę, į ramius ir patenkintus taip netoli nuo namų besiganančius arklius. Ailos vadovavimas gyvūnams ne tik stebino, buvo ir įdomu, nes jie atrodė jai atsidavę. Vilkas iš pažiūros ją netgi dievino.

„Tik pažvelkit į Jondalarą. Dailioji šviesiaplaukė jį, be abejonių, apkerėjo." Tolija nemanė, kad Ailai pavyko tik dėl to, jog ji yra graži. Serenija buvo gražuolė, daugybė patrauklių moterų viską išmėgino, kad sudomintų šį vyrą. Jis buvo labai artimas savo broliui, ir Tolija prisiminė svarsčiusi,

ar kokia moteris kada nors pasieks jo širdį. Rodos, Ailai tai pavyko. Be akivaizdžių gydytojos įgūdžių, ji turi ir keletą neįprastų talentų. Senasis Mamuta tikriausiai neapsiriko – matyt, jai skirta priklausyti mamuto židiniui.

Namelio viduje Aila iššišukavo plaukus, perrišo juos minkšta odos juostele, apsivilko švarią tunką, užsimovė trumpas kelnes, kurias buvo atidėjusi tam atvejui, jei susitiktų žmonių. Svečiuodamasi ji nenorėjo vilkėti dėmėtų kelioninių drabužių. Paskui nuėjo pažiūrėti Rošarijos. Ji nusišypsojo Darvalui, kuris nusiminęs sėdėjo prie namelio, įėjusi linktelėjo Dolandui ir prisiartino prie lovoje gulinčios moters. Patikrino jos kvėpavimą vien tam, kad įsitikintų, jog viskas gerai.

– Ar ji vis dar turi miegoti? – neramiai pasiteiravo Dolandas.

– Viskas gerai. Ji dar kurį laiką pamiegos.

Aila dirstelėjo į savo vaistų krepšelį ir nusprendė, jog atėjo metas prisirinkti šviežių žolelių gaivinamajai arbatai, padėsiančiai greičiau atsigauti Rošarijai, kai ji ims busti iš durnaropių sukelto miego.

– Pakeliui mačiau liepą. Man reikia jos žiedų arbatai ir, jei pavyks surasti, keleto kitų žolelių. Jei Rošarija pabus prieš man grįžtant, gali sugirdyti jai šlakelį vandens. Nenustebk, jeigu ji bus suglumusi ir truputį apsvaigusi. Įtvare ranka turėtų laikytis tvirtai, tačiau neleisk pernelyg jos judinti.

– Ar sugebėsi rasti kelią? – pasiteiravo Dolandas. – Gal vertėtų kartu pasiimti Darvą?

Aila buvo tikra, kad nesunkiai ras kelią, tačiau nusprendė eiti drauge su jaunuoliu. Visi rūpinosi Rošarija, tad vaikinas atrodė vienišas, jis taip pat nerimavo dėl moters.

– Dėkoju, pasikviesiu jį kartu, – atsakė ji vadui.

Darvalas nugirdo pokalbį ir jau stovėjo pasiruošęs eiti, atrodė patenkintas, kad galės būti naudingas.

– Man regis, žinau, kur auga liepa, – tarė jis. – Tokiu metų laiku aplink ją visada dūzgia galybė bičių.

– Dabar geriausias metas rinkti liepų žiedus, – paaiškino Aila. – Kai jie kvepia medumi. Gal žinai, kur gauti krepšį, kuriame galėčiau juos parsinešti?

– Rošarija savo krepšius laiko čia, – berniukas parodė Ailai saugyklą už buveinės. Jie išsirinko porą krepšių.

Žengusi už iškyšos Aila pastebėjo, kad ją stebi Vilkas, ir jį pasišaukė. Ji nebūtų jautusis nesmagiai palikdama žvėrį su tais žmonėmis, nors jam nueinant vaikai ėmė verkšlenti. Vėliau, kai visi geriau susipažins su gyvūnais, bus kitaip.

Jondalaras ir dar du vyrai buvo laukuose, šalia arklių. Aila nudrožė jų link norėdama pasakyti, kur eina. Vilkas bėgo pirmas, ir visi atsisukę stebėjo, kaip jiedu su Yhaha pasitrynė nosimis, o kumelė pasisveikindama sužvengė. Paskui Vilkas panoro pažaisti ir ėmė kiaukséti ant eržiliuko. Lenktynininkas pakėlė galvą, sužvengė ir ėmė kanopa arti žemę, lyg žaismingu gestu atsakydamas Vilkui. Kumelė priėjo prie Ailos ir padėjo galvą jai ant peties. Moteris apsikabino Yhaha kaklą, jiedvi atsišliejo viena į kitą, įsitaisė įprasta paguodą ir nusiraminimą teikiančia poza. Lenktynininkas žengė kelis žingsnius artyn ir ėmė abi baksnoti snukiu, taip pat prašydamas dėmesio. Moteris apkabino jo sprandą, paskui patapšnojo jį ir paglostė suprasdama, kad visi gyvūnai džiaugiasi vieni kitų buvimu šioje vietoje, kur tiek daug nepažįstamų žmonių.

– Turiu pristatyti jums Ailą, – tarė Jondalaras.

Ji atsigręžė į vyrus. Vienas buvo kone toks pat aukštas kaip Jondalaras, tačiau liesesnis, kitas žemesnis ir vyresnis, tačiau jų panašumas buvo sukrečiantis. Žemėlesnis vyras pirmas žengė į priekį ir ištiesė rankas.

– Aila iš mamutojų, tai Karlonas, šaramudojų urvo ramudojų vadas.

– Mudos, visų, gyvenančių vandenyje ir ant žemės, Motinos vardu, sveikinu tave, Aila iš mamutojų, – pasakė Karlonas imdamas abi jos rankas. Mamutojiškai jis kalbėjo dar geriau nei Dolandas, nes keliskart vyko prekiauti į Didžiosios Motinos Upės žiotis ir mokėsi iš Tolijos.

– Mutos vardu, dėkoju už tavo svetingumą, Karlonai iš šaramudojų, – atsakė moteris.

– Tikriausiai netrukus apsilankysi mūsų prieplaukoje, – tarė Karlonas, drauge galvodamas: „Na, ir keistas tas jos akcentas. Nemanau, kad kada esu tokį girdėjęs, o aš girdėjau daug." – Jondalaras papasakojo, kad pažadėjo tau pasiplaukiojimą padoriu laivu, ne vienu iš tų mamutojiškų dubenėlių.

– Būsiu pamaloninta, – atsakė Aila, vyrą apdovanodama savo puikiąja šypsena.

Karlono mintys nuo Ailos kalbos manieros nukrypo prie jos vertinimo. „Šita moteris, kurią atsivedė Jondalaras, tikrai yra graži. Ji jam tinka“, – nusprendė vyras.

– Jondalaras man papasakojo apie jūsų laivus ir apie erškėtų medžioklę, – pasigyrė Aila.

Abu vyrai nusijuokė, tarsi ji būtų pasakiusi pokštą, ir sužiuro į Jondalarą, kuris taip pat nusišypsojo, tačiau šiek tiek išraudo.

– O ar jis tau nepasakojo, kaip sumedžiojo pusę erškėto? – pasiteiravo aukštas jaunuolis.

– Aila iš mamutojų, – įsiterpė Jondalaras, – tai Markenas iš ramudojų, Karlono židinio sūnus ir Tolijos pora.

– Būk pasveikinta, Aila iš mamutojų, – linksmai pasakė Markenas suprasdamas, kad tinkamai ji jau buvo pasveikinta daugybę kartų. – Jau susipažinai su Tolija? Ji apsidžiaugs, kad esi čia. Kartais jai trūksta mamutojų giminaičių, – jis buvo kone tobulai įvaldęs savo moters kalbą.

– Taip, susipažinau ir su ja, ir su Šamija. Jūsų mažoji mergaitė labai graži.

Markenas nušvito.

– Aš irgi taip manau, nors nederėtų taip kalbėti apie savo židinio dukrą, – tada jis atsisuko į jaunuolį: – Kaip laikosi Rošarija, Darvai?

– Aila sutvarkė jai ranką, – atsakė tas. – Ji gydytoja.

– Jondalaras mums papasakojo, kad ji tinkamai gydė lūžį, – pasakė Karlonas, stengdamasis per daug nedžiūgauti. Verčiau palauks ir pažiūrės, kaip ranka sugis.

Aila pastebėjo ramudojų vado atsaką, tačiau pagalvojo, jog atsižvelgus į aplinkybes tai visiškai suprantama. Kad ir kaip jiems patiko Jondalaras, ji, šiaip ar taip, buvo svetima.

– Mudu su Darvalu keliaujame pasirinkti žolelių, kurių pastebėjau pakeliui, Jondalarai, – paaiškino ji. – Rošarija vis dar miega, tačiau noriu paruošti gėrimo, kuriuo duosiu jai gerti prabudus. Su ja yra Dolandas. Taip pat man nepatinka, kaip atrodo Lenktynininko akys. Vėliau paieškosiu daugiau tų baltų augalų ir padarysiu pavilgo, bet dabar nenoriu gaišti. Galėtum praplauti jas šaltu vandeniu, – pasiūlė moteris, paskui, visiems nusišypsojusi, pasikvietė Vilką, linktelėjo Darvalui ir patraukė link aikštelės krašto.

Vaizdas nuo tako prie uolos buvo sukrečiantis. Žvelgiant žemyn Ailai užėmė kvapą, bet ji niekaip negalėjo atsispirti norui žvilgtelti dar kartelį. Ji leidosi Darvalo vedama ir buvo patenkinta, nes jis parodė trumpesnį kelią. Vilkas tyrinėjo teritoriją palei kelią, užsimiršęs lakstė paskui viliojančius kvapus, paskui vėl sugrįždavo prie žmonių. Pirmus kelis kartus Vilkui staiga pasirodžius tarp medžių jaunuolis išsigando, tačiau vėliau priprato prie žvėries staigaus pasirodymo ir dingimo.

Didžiulė sena liepa jau iš tolo skleidė sodrų medaus aromatą, buvo girdėti monotoniškas bičių dūzgimas. Takui pasukus atsiskleidė svaiginančio aromato šaltinis – nedidukai žalsvai gelsvi žiedeliai, kyburiuojantys nuo ovalių sparnelius primenančių pažiedžių. Bitės taip skubėjo rinkti nektarą, kad joms nerūpėjo žmonės. Ailai vis dėlto teko kelis vabzdžius iškratyti iš nuskintų žiedų. Bitės paprasčiausiai nuskrido prie kito medžio ar susirado kitų žiedelių.

– Kodėl jie ypatingai tinka Rošai? – pasiteiravo Darvalas. – Visi žmonės mėgsta liepžiedžių arbatą.

– Arbata tikrai skani, tiesa? O ir naudinga. Jei esi nusiminęs, nervingas, netgi piktas, ji labai nuramina; jei esi pavargęs, ji tave pažadina, pakelia ūpą. Ji gali numaldyti galvos skausmą, nuraminti skrandžio sutrikimus. Rošarija visa tai jaus dėl to gėrimo, kuris ją užmigdė.

– Nežinojau, kad liepžiedžiai šitaip veikia, – pasakė jaunuolis, naujai pažvelgdamas į tokį pažįstamą išlakų medį lygia tamsiai ruda žieve. Buvo įdomu, kad įprastas augalas turi ypatingų savybių ir yra kur kas svarbesnis nei atrodo.

– Dar vieną medį norėčiau rasti, Darvalai, tačiau nežinau, kaip jis vadinasi mamutojiškai, – tarė Aila. – Tai nedidelis medelis, kartais auga kaip krūmas. Turi spyglių, o lapeliai truputį primena plaštaką. Kiek anksčiau vasarą jis žydėjo baltų žiedų kekėmis, o dabar nokina apvalias raudonas uogas.

– Ar ne apie rožių krūmą kalbi?

– Ne, bet spėjimas geras. Tas, kurio reikėtų, paprastai aukštesnis už erškėtrožę, ir žiedeliai mažesni, ir lapeliai kitokie.

Darvalas susikaupęs susiraukė, paskui staiga nusišypsojo.

– Man regis, žinau, ką turi omenyje, ir visai netoli nuo čia vienas toks auga. Pavasarį eidami pro šalį skinamės lapelių pumpurus ir juos valgome.

– Taip, tai gali būti tas krūmas, kurio ieškau. Ar gali mane prie jo nuvesti?

Vilko nebuvo matyti, todėl Aila sušvilpė. Jis pasirodė kone akimirksniu ir nekantraudamas sužiuro į ją. Moteris parodė ženklą sekti iš paskos. Visai netoliese pasirodė gudobelių guotas.

– Kaip tik jos ir ieškojau, Darvalai! – apsidžiaugė Aila. – Nebuvau tikra, ar mano apibūdinimas pakankamai aiškus.

– O kaip jos veikia? – pasiteiravo berniukas raškydamas uogas ir lapelius.

– Padeda širdžiai: ją atgaivina, sustiprina ir stimuliuoja, verčia ją plakti stipriau, tačiau veikia švelniai, tinka sveikai širdžiai. Ji neskirta tam, kurio širdis silpna, kuriam reikia stiprių vaistų, – Aila ieškojo žodžių paaiškinti taip, kad jaunuolis suprastų tai, ką ji žino iš stebėjimų ir patirties. Ji juk mokėsi iš Izos tokia kalba ir tokiu būdu, kurį sunku išversti. – Taip pat jas tinka maišyti su kitais vaistais. Jos suteikia energijos.

Darvalas nusprendė, kad labai smagu rinkti vaistažoles su Aila. Ji žino visokiausių dalykų, kurių kiti nė nenutuokia, ir su malonumu jam pasakoja. Grįžtant moteris stabtelėjo prie sauso saulėto kranto ir nuskynė kelis maloniai kvepiančius violetinius vaistinių juozažolių stiebelius.

– O kaip šitos veikia? – vėl pasiteiravo jaunuolis.

– Valo krūtinę, padeda kvėpuoti. O šitos, – tarė ji, skindama minkštus, pūkuotus greta augusių vienagraižių vanagių lapelius, – stimuliuoja visą organizmą. Jos stipresnės ir ne tokio malonaus skonio, todėl įdėsiu tik truputį. Noriu, kad Rošarijos gėrimas būtų skanus, drauge jis praskaidrins protą, ji pasijus budri, gyva.

Vėliau Aila sustojo dar kartą ir suskynė didelę puokštę dailių rausvų leukonijų. Klausdamas, kam jos, Darvalas tikėjosi dar pasisemti medicininės išminties, tačiau Aila pasakė:

– Skinu vien todėl, kad jos skaniai kvepia ir suteikia salsvo, pikantiško skonio. Truputį įbersiu į arbatą, kelias pamerksiu į vandenį ir padėsiu prie Rošarijos lovos, kad ji geriau jaustųsi. Moterims patinka gražūs, gardžiai kvepiantys daiktai, Darvalai, ypač kai jos negaluoja.

Darvalas nusprendė, kad jam taip pat patinka dailūs, gardžiai kvepiantys daiktai, tokie kaip Aila. Buvo smagu, kad ji visą laiką vadina jį Darvalu, ne Darvu, kaip kad visi kiti. Berniukas ne itin paisė, kai šitaip kreipdavosi Dolandas arba Jondalaras, tačiau buvo malonu girdėti, kad Aila vartoja su-

augusiojo vardą. Ir jos balsas skambėjo maloniai, nors kai kuriuos žodžius ji tarė šiek tiek juokingai. Tiesiog reikėjo atidžiau klausytis, ir netrukus pradėdavai galvoti, kad jos balsas gražus.

Vienu metu Darvalas labiau už viską troško, kad Jondalaras susijungtų su jo motina ir liktų pas šaramudojus. Serenijos pora mirė, kai jis dar buvo mažas, ir joks vyras negyveno su jais, kol nepasirodė tas ilgšis zelandonietis. Jondalaras elgėsi su Darvu kaip su savo židinio sūnumi, netgi pradėjo jį mokyti apdirbti titnagą, todėl Darvalui buvo skaudu, kai jis išėjo.

Berniukas vylėsi, kad Jondalaras sugrįš, bet tikrai to nesitikėjo. Kai Serenija išėjo su tuo mamutoju Guleku, jis buvo tikras, kad sugrįžusiam zelandoniečiui nebebus jokios dingsties pasilikti. O dabar, kai jis pasirodė su kita moterimi, motinos čia visai nebereikia. Jondalaras visiems patinka, be to, ypač po nelaimingo atsitikimo su Rošarija, visi tik ir kalba, kaip labai jiems reikia gydytojo. Darvalas buvo tikras, kad Aila yra puiki gydytoja. „Kodėl jie negalėtų pasilikti?“ – svarstė paauglys.

– Ji buvo pabudusi, – vos Ailai įėjus į namelį pranešė Dolandas. – Bent jau aš taip manau. O gal tik blaškėsi per miegus? Paskui nurimo ir vėl įmigo.

Vyrui palengvėjo pamačius Ailą, nors jis akivaizdžiai nenorėjo to rodyti. Kitaip nei Talutas, kuris buvo visiškai atviras ir draugiškas ir kurio lyderystė rėmėsi charakterio jėga, gebėjimu išklausyti, priimti kitoniškumus ir pateikti kompromisus bei pakankamai garsiu balsu, galinčiu patraukti triukšmingos grupės dėmesį pačiame ginčo įkarštyje, Dolandas Ailai labiau priminė Bruną. Jis buvo santūresnis. Nors buvo geras klausytojas ir rūpestingai apsvarstydavo situaciją, jis nemėgo atskleisti savo jausmų. Aila jau mokėjo suprasti subtilų tokio žmogaus elgesį.

Kartu su ja įėjęs Vilkas be jokio paliepimo nuėjo į savo kampą. Moteris padėjo žydinčių žolių krepšį ant žemės ir apžiūrėjo Rošariją, tada sunerimusiam vyrui pasakė:

– Netrukus ji ims busti, tačiau dar turiu laiko paruošti ypatingąją arbatą, kurios jai reikės gerti pabudus.

Vos Ailai įėjus Dolandas užuodė žiedų kvapus, o garuojantis skystis puodelyje šiltai kvepėjo gėlėmis. Vieną puodelį Aila padavė Dolandui, kitą padėjo prie Rošarijos lovos.

– Nuo ko ji? – paklausė Dolandas.

– Turėtų padėtų Rošarijai pabusti, o gal ir tu nori atsigaivinti?

Vyras gurkštelėjo, tikėdamasis paragauti švelnios žolelių arbatos, ir nustebo pajutęs, kaip gomurį užlieja saldus, sodrus, savito ir malonaus skonio gėrimas.

– Labai skanu! – pagyrė jis. – Kas čia?

– Klausk Darvalo. Manau, jis su malonumu tau papasakos.

Vyras linktelėjo supratęs užuominą.

– Turėčiau skirti berniukui daugiau dėmesio. Tiek nerimavau dėl Rošarijos, kad negalėjau galvoti apie nieką daugiau. Esu tikras, Darvas taip pat dėl jos nerimavo.

Aila nusišypsojo. Ji jau pradėjo pastebėti savybes, dėl kurių Dolandas tapo grupės vadu. Ailai patiko greitas jo protas, vyras jai atrodė vis malonesnis. Atsklidus garsui nuo Rošarijos lovos, jų dėmesys akimirksniu nukrypo į moterį.

– Dolandai, – tyliai pašaukė ji.

– Aš čia, – atsiliepė vyras, ir nuo jo balse juntamo švelnumo Ailos gerklėje sustojo gumulas. – Kaip jautiesi?

– Truputį apsvaigusi, be to, sapnavau keisčiausią sapną, – atsakė moteris.

– Duosiu tau šio to išgerti, – tarė Aila. Moteris susiraukė prisiminusi paskutinio gerto gėrimo skonį. – Manau, šitas tau patiks. Štai, pauostyk, – Aila nuleido puodelį taip, kad malonus aromatas sklistų į moters šnerves. Nepasitenkinimo grimasa Rošarijos veide dingo, o gydytoja pakėlė jos galvą ir prie lūpų priglaudė puodelį.

– Skanu, – po kelių gurkšnių pasakė Rošarija ir nugėrė dar truputį. Po to atsigulė ir užsimerkė, tačiau netrukus vėl atsimerkė.

– Mano ranka... Kaip mano ranka?

– O kaip jautiesi? – paklausė Aila.

– Truputį skauda, bet nebe taip stipriai ir kitaip, – atsakė Rošarija. – Leisk man pažiūrėti, – ji kiek pakėlė galvą, kad pamatytų ranką, ir pabandė atsisėsti.

– Aš tau padėsiu, – tarė Aila ir ją apkamšė kailiais.

– Ji tiesi! Mano ranka atrodo gerai. Tau pavyko, – apsidžiaugė moteris. Akys priplūdo ašarų, ir ji vėl atsigulė. – Nebūsiu nenaudinga senė.

– Gali būti, kad kaip reikiant ja nesinaudosi, – įspėjo Aila, – tačiau kaulai sudėti tinkamai ir yra tikimybė, kad gerai sugis.

– Dolandai, ar gali tuo patikėti? Viskas bus gerai, – moteris sriūbavo, tik šįkart ašaros liejosi iš džiaugsmo ir palengvėjimo.

17

– Atsargiai, – tarė Aila, padėdama Rošarijai truputį pasislinkti link Jondalaro ir Markeno, kurie stovėjo abipus moters prie lovos. – Perpetė parems tavo ranką ir ją prilaikys, tačiau laikyk ją prie savęs.

– Neabejoji, kad jai galima taip greitai keltis? – neramiai susiraukęs Ailos pasiteiravo Dolandas.

– Aš neabejoju, – atsakė Rošarija. – Jau ir taip per ilgai pratysojau. Nenoriu praleisti Jondalaro sutiktuvių šventės.

– Tol, kol pernelyg neišvargs, nepakenks atsikelti ir pabūti draugijoje, – pasakė Aila, tada atsisuko į Rošariją. – Tik ne per ilgai. Poilsis dabar geriausias gydytojas.

– Aš tik noriu pagaliau pamatyti visus laimingus. Kai tik kas nors ateina manęs aplankyti, žvelgia su tokiu gailesčiu. Noriu, kad visi žinotų, jog man viskas gerai, – tarė moteris, nuo lovos slinkdamasi į laukiančias dviejų jaunų vyrų rankas.

– Atsargiai, stebėkite perpetę, – perspėjo Aila. Rošarija sveikąją ranką permetė Jondalarui per sprandą. – Gerai, kelkime kartu.

Laikydami moterį vyrai atsistojo ir kiek paėjėjo į priekį, kad galėtų atsitiesti po nuožulniu namelio stogu. Abu buvo panašaus ūgio, tad Rošariją nešė lengvai. Nors Jondalaras akivaizdžiai buvo raumeningesnis, Markenas irgi buvo stiprus. Jo jėgą slėpė laibesnis stotas, bet irkluojant ir tvarkant erškėtus, kuriuos ramudojai nuolat medžiojo, šie lygūs, liesi raumenys turėjo pakankamai darbo.

– Kaip jautiesi? – pasiteiravo Aila.

– Aukštai, – paeiliui abiem vyrams nusišypsojo Rošarija. – Iš čia matyti kitoks vaizdas.

– Ką gi, jau pasirengusi?

– Kaip aš atrodau, Aila?

– Tolija nuostabiai sušukavo ir sutvarkė tavo plaukus; manau, atrodai puikiai, – patikino Aila.

– Kai judvi mane nuprausėt, pasijutau geriau. Iš pradžių nenorėjau nei praustis, nei šukuotis. Tai reiškia, kad man geriau, – kalbėjo Rošarija.

– Geriau ir nuo skausmą malšinančių vaistų, kurių tau daviau. Jų poveikis praeis. Nepamiršk pasakyti, kai vėl pradės skaudėti, nesistenk narsiai kęsti. Ir pasakyk, kai pajusi nuovargį, – pamokė Aila.

– Būtinai. Aš pasiruošusi.

– Žiūrėkit, kas ateina! Rošarija! Jai tikriausiai geriau, – pasigirdo balsai, kai vyrai moterį išnešė iš namelio.

– Pasodinkit ją štai čia, – paliepė Tolija. – Paruošiau vietą.

Kažkada seniai atlūžęs didelis akmeninės iškyšos luitas nukrito netoli susirinkimų rato. Tolija prie jo pastatė suolelį ir apklojo kailiais. Vyrai nunešė Rošariją prie jo ir atsargiai pasodino.

– Ar patogu? – pasiteiravo Markenas, kai ji įsitaisė ant minkšto krėslo.

– Taip, taip, jaučiuosi puikiai, – patikino Rošarija. Ji nebuvo pratusi sulaukti šitiek dėmesio.

Vilkas paskui juos išėjo iš namelio ir, vos moteris įsitaisė, jis susirado vietelę ir atsigulė greta jos. Rošarija nustebo, bet pamačiusi, kaip žvėris į ją žiūri ir stebi visus besiartinančiuosius, suprato, kad Vilkas mano ją saugąs.

– Aila, kodėl tas vilkas vis kiūto greta Rošarijos? Manau, turėtum nuvyti jį nuo jos, – paklausė Dolandas spėliodamas, ko tas gyvūnas gali norėti iš moters, kuri vis dar tokia silpna ir pažeidžiama. Jis žinojo, kad vilkų gaujos dažnai medžioja senus, sergančius ir silpnus žolėdžių bandos narius.

– Ne, nevaryk jo, – pasakė Rošarija ir ištiesusi sveikąją ranką paglostė žvėries galvą. – Nemanau, kad jis kėsintųsi mane sužeisti, Dolandai. Manau, jis mane saugo.

– Aš irgi taip manau, Rošarija, – patikino Aila. – Liūto stovykloje buvo silpnas ir ligotas berniukas, o Vilkas buvo ypatingai prie jo prisirišęs ir labai jį gynė. Tikriausiai jis jaučia, jog dabar tu silpna, ir nori tave apginti.

– Ar tai ne Raidagas? – pasmalsavo Tolija. – Tas, kurį įsūnijo Nezė, tas... – ji nutilo, staiga prisiminusi stiprią ir neprotingą Dolando nuostatą, – pašalietis.

Aila pajuto jos dvejonę ir numanė, kad moteris nepasakė to, ką iš pradžių ketino pasakyti. Jai pasidarė įdomu, kodėl Tolija nutylėjo.

– Ar jis tebegyvena su jais? – dėl nesuprantamos priežasties išraudusi pasiteiravo Tolija.

– Ne, – atsakė Aila. – Jis mirė vasaros pradžioje, per vasaros susirinkimą.

Raidago mirtis vis dar ją liūdino ir slėgė, ir tai buvo matyti.

Tolijos smalsumas varžėsi su taktiškumu; ji norėjo užduoti daugiau klausimų, bet dabar nebuvo tinkamas metas kamantinėti apie tą ypatingą vaiką.

– Nejaugi niekas nealkanas? Kodėl nevalgome? – staiga paklausė ji.

Kai visi sočiai prisikirto, įskaitant Rošariją, kuri valgė nedaug, bet gerokai daugiau nei pastaruoju metu, žmonės susibūrė aplink laužą su arbatos arba lengvai fermentuoto pienių vyno puodeliais rankose. Atėjo laikas pasakoti istorijas, prisiminti nutikimus ir, svarbiausia, daugiau sužinoti apie svečius ir neįprastus jų kelionės palydovus.

Visi šaramudojai buvo čia susirinkę, išskyrus tuos kelis, kurie patys buvo išvykę: ir šamudojai, kurie kiaurus metus gyveno sausumoje, aukštoje aikštelėje, ir jų upėje gyvenantys giminaičiai ramudojai. Šiltesniuoju metų laiku upės žmonės gyveno ant plūduriuojančios prieplaukos, prišvartuotos apačioje, bet žiemai persikeldavo į aukštąją terasą ir apsigyvendavo porų, su kuriomis buvo iškilmingai susijungę, būstuose. Dvigubos poros buvo laikomos artimai giminingomis, kaip vieno židinio vyras ir moteris, o abiejų porų vaikai buvo laikomis broliais ir seserimis.

Tai buvo pati neįprasčiausia Jondalarui žinoma artimai susijusių grupių struktūra, tačiau ji puikiai veikė dėl giminystės ryšių ir unikalių savitarpio santykių, kurie buvo abipusiai naudingi. Tarp abiejų pusių buvo daug praktinių ir ritualinių ryšių, o, svarbiausia, šamudojai parūpindavo sausumos produktų ir saugią vietą ištverti atšiaurią žiemą, savo ruožtu ramudojai – upės gėrybių ir patikimą vandens transportą.

Šaramudojai laikė Jondalarą giminaičiu, tačiau giminė jis buvo tik per brolį. Įsimylėjęs šamudojų moterį Tonolanas perėmė jų papročius ir sutiko

tapti vienu iš jų. Jondalaras gyveno su jais taip pat ilgai ir juto, jog šie žmonės tapo šeima. Jis iš jų mokėsi ir kaip jie elgėsi, bet niekada su niekuo pats rituališkai nesusijungė. Širdyje jis nenorėjo atsisakyti savo tapatybės, savo žmonių, niekaip negalėjo apsispręsti ir įsikurti čia nuolat. Nors jo brolis tapo šaramudojumi, Jondalaras tebebuvo zelandonietis. Vakaro pokalbis prasidėjo, suprantama, klausimais apie jo brolį.

– Kas nutiko, kai judu su Tonolanu išėjote? – pasiteiravo Markenas.

Kad ir kaip buvo skausminga apie tai kalbėti, Jondalaras suprato, kad Markenas turi teisę viską žinoti. Markenas ir Tolija buvo Tonolanui ir Jetamijai gimininga pora; Markenas buvo toks pat artimas giminaitis kaip jis, tai pačiai motinai gimęs brolis. Jondalaras trumpai apsakė, kaip jie keliavo žemyn upe Karlono duotu laiveliu, užsiminė apie kai kuriuos paskutinius sustojimus ir susitikimą su Bresija, Gluosnių stovyklos mamutojų vade.

– Mes giminaitės! – šūktelėjo Tolija. – Ji artima mano pusseserė.

– Šitai sužinojau vėliau, kai jau gyvenome Liūto stovykloje, tačiau ji buvo labai maloni mums dar nežinodama, kad esame giminės, – paaiškino Jondalaras. – Štai kodėl Tonolanas nusprendė keliauti į šiaurę ir aplankyti kitų mamutojų stovyklas. Jis kalbėjo su jais apie mamutų medžioklę. Mėginau jį atkalbėti, stengiausi įtikinti keliauti su manimi namo. Mes pasiekėme Didžiosios Motinos Upės pabaigą, tiek jis visada sakė norėjęs nueiti, – aukštaūgis užsimerkė, papurtė galvą tarsi norėdamas paneigti tuos skausmingus faktus, paskui sielvarto apimtas nuleido galvą. Žmonės laukė, užjautė dėl tokio nuoširdaus skausmo.

– Tai įvyko ne dėl mamutojų, – netrukus tęsė Jondalaras. – Mamutojai buvo tik dingstis. Jis tiesiog negalėjo pamiršti Jetamijos. Viskas, ko norėjo, tai sekti paskui ją į kitą pasaulį. Jis pasakė man esąs pasiryžęs keliauti tol, kol Motina jį pasiims. „Esu pasiruošęs“, – sakydavo jis, tačiau buvo daugiau nei pasiruošęs. Jis taip norėjo iškeliauti, kad rizikuodavo. Štai kodėl žuvo. Ir aš nekreipiau dėmesio į jo žodžius. Buvo kvaila eiti jam iš paskos, kai jis nusekė mūsų grobį pavogusią liūtę. Jei nebūtų Ailos, aš būčiau žuvęs kartu su juo.

Paskutinė Jondalaro pastaba sužadino visų smalsumą, bet niekas nenorėjo klausinėti, kad neverstų to vyro vėl išgyventi sielvartą. Galiausiai tylą pralaužė Tolija:

– Kaip sutikai Ailą? Atsidūrei netoli Liūto stovyklos?

Jondalaras pažvelgė į Toliją, paskui į Ailą. Jis kalbėjo šaramudojiškai ir nebuvo tikras, kiek jo žodžių moteris supranta. Jis norėjo, kad ji geriau mokėtų kalbą ir pati galėtų papasakoti savo istoriją. Nebus lengva viską paaiškinti, tiksliau, istoriją pateikti kaip tikėtiną. Kuo daugiau laiko praėjo, tuo neįtikimiau viskas atrodė netgi jam pačiam. O kai pasakodavo Aila, buvo lengviau patikėti.

– Ne. Tada dar nepažinojome Liūto stovyklos. Aila gyveno viena slėnyje už kelių dienų kelionės nuo mamutojų, – paaiškino jis.

– Viena? – nepatikėjo Rošarija.

– Na, nevisiškai viena. Mažame urve dėl draugijos dar glaudėsi keletas gyvūnų.

– Nori pasakyt, ji turėjo kitą vilką kaip šitas? – pasitikslino moteris, siekdama paglostyti žvėrį.

– Ne. Tada ji neturėjo Vilko. Jį parsinešė, kai gyvenome Liūto stovykloje. Tada ji turėjo Yhaha.

– Kas yra Yhaha?

– Yhaha yra arklys.

– Arklys? Nori pasakyt, ji turi dar ir arklį?

– Taip, štai tą, besiganantį toje pievoje, – Jondalaras parodė lauke stovinčius arklius, aiškiai išsiskiriančius raudonai dryžuoto vakaro dangaus fone.

Rošarijos akys iš nuostabos išsiplėtė, o tai visus privertė šypsotis. Žmonės iš pradžių taip pat buvo sukrėsti reginio.

– Aila gyveno su tais dviem arkliais?

– Ne visai taip. Aš ten buvau, kai gimė eržilas. Prieš tai ji gyveno tik su Yhaha ir... urviniu liūtu, – baigė Jondalaras beveik sau panosėje.

– Ir kuo? – Rošarija perėjo prie beveik tobulos mamutojų kalbos. – Aila, tu turi mums papasakoti. Man atrodo, Jondalaras painiojasi. Gal Tolija mums išvers.

Aila gaudė pokalbio nuotrupas, bet dirstelėjo į Jondalarą, norėdama geriau suprasti, apie ką jis kalba. Jis atrodė visiškai ramus.

– Bijau, nepasakiau visai aiškiai, Aila. Rošarija nori viską išgirsti iš tavęs. Kodėl tau pačiai nepapasakojus apie gyvenimą slėnyje su Yhaha ir Mažyliu bei kaip suradai mane? – paklausė jis.

– Kodėl tu viena gyvenai slėnyje? – neištvėrė Tolija.

– Tai ilga istorija, – tarė Aila ir giliai įkvėpė. Žmonės atsilošė šypsodamiesi. Būtent tai jie ir norėjo išgirsti – ilgą, įdomią, negirdėtą istoriją. Aila gurkštelėjo arbatos ir pagalvojo, nuo ko pradėti. – Jau sakiau Tolijai, kad nepamenu, kas buvo mano žmonės. Jie žuvo per žemės drebėjimą, kai buvau maža. Mane rado ir užaugino gentis. Moteris, kuri mane rado, vardu Iza. Ji buvo gydytoja ir nuo mažumės mokė mane gydyti.

„Na, tai paaiškina, kaip ši jauna moteris įgijo tokių įgūdžių“, – pagalvojo Dolandas, kol Tolija vertė. Tada Aila pasakojo toliau:

– Gyvenau su Iza ir jos broliu Krebu; jos vyras žuvo per tą patį žemės drebėjimą, kuris pasiglemžė mano žmones. Krebas buvo tarsi židinio vyras; jis padėjo Izai auginti mane. Ji mirė prieš kelerius metus, bet prieš mirdama Iza liepė man išeiti ir ieškoti saviškių. Neišėjau, negalėjau išeiti... – Aila sudvejojo, mėgino nuspręsti, kiek pasakoti. – Ne tada, bet vėliau, kai mirė Krebas, aš turėjau išeiti.

Aila patylėjo ir vėl gurkštelėjo arbatos, kol Tolija kartojo jos žodžius kiek vargdama su keistais vardais. Pasakojimas sugrąžino stiprias tų dienų emocijas, ir Ailai reikėjo laiko atgauti savitvardą.

– Mėginau susirasti saviškius, kaip Iza man liepė, – tęsė ji, – tačiau nežinojau, kur jų ieškoti. Ieškojau nuo ankstyvo pavasario, visą vasarą, ir nieko neradau. Pradėjau galvoti, ar apskritai kada rasiu, ėmiau pavargti nuo kelionės. Tada patekau į nedidelį žalią slėnį sausų stepių vidury. Ten buvo tekantis upelis ir netgi nedidelis jaukus urvas. Turėjau visko, ko reikia, išskyrus žmones. Nežinojau, ar ką nors rasiu, bet supratau, kad artinasi žiema, ir jei nebūsiu jai pasiruošusi, niekaip neišgyvensiu. Nusprendžiau pasilikti slėnyje iki kito pavasario.

Žmonės įsitraukė į pasakojimą: jie prakalbo, pritariamai linksėjo, sakė, jog ji teisi, jog tik taip ir buvo galima pasielgti. Aila papasakojo, kaip į duobės spąstus pateko arklys, kaip ji išsiaiškino, jog tai žindanti kumelė, o vėliau pamatė, kaip hienų gauja užspeitė nedidelę kumelaitę.

– Neatsispyriau, – pasakojo moteris. – Ji buvo tokia mažutė, tokia bejėgė. Nuvijau hienas ir parsivedžiau ją į urvą. Džiaugiuosi tuo. Ji dalijosi su manimi vienatve, padėjo ją ištverti. Mes susidraugavome.

Bent jau moterys tikrai suprato, kad bejėgis kūdikis gali patraukti, nors tai buvo arklio mažylis. Ailai aiškinant viskas atrodė savaime suprantama, nors niekas anksčiau nebuvo girdėjęs apie prijaukintus gyvūnus. Susiža-

vėjo ne tik moterys. Jondalaras stebėjo žmones. Vyrai ir moterys buvo vienodai susidomėję, ir Jondalaras suprato, kad Aila tapo puikia pasakotoja. Netgi jis įsitraukė į pasakojimą, nors visą istoriją žinojo mintinai. Jis atidžiai stebėjo Ailą bandydamas suprasti, kodėl ji tokia prikaustanti, ir pastebėjo, kad moteris prie žodžių pasitelkia subtilius, tačiau emocijas sukeliančius gestus.

Tai nebuvo sąmoningas mėginimas įtikinti kitus arba daroma dėl konkretaus poveikio. Aila užaugo bendraudama genties būdu, jai buvo natūralu pasakojimą vaizduoti judesiais taip pat kaip žodžiais, tačiau kai ji pirmą kartą pavartojo paukščių giesmes ir arklių žvengimą, klausytojai nustebo. Gyvendama viena slėnyje, aplinkui girdėdama tik gyvūnų garsus, ji pradėjo juos mėgdžioti, jų skleidžiamus garsus išmoko atkartoti bauginamai tiksliai. Tie stulbinamai tikroviški gyvūnų garsai pasakojimui pridėjo žavesio.

Istorijai įsibėgėjant, ypač kai ji ėmė pasakoti, kaip pradėjo jodinėti ir mokyti arklį, netgi pačiai Tolijai buvo sunku sulaukti, kol baigs versti Ailos žodžius. Visi norėjo klausytis toliau. Jaunoji mamutojų moteris abiem kalbom kalbėjo labai gerai, tik negalėjo itin tiksliai atkartoti arklių žvengimo ar paukščių giesmių, tačiau tai ir nebuvo būtina. Žmonės nujautė, ką Aila sako, viena vertus, dėl to, kad kalbos buvo kiek panašios, kita vertus, dėl išraiškingų moters gestų. Jie suprato garsus, kur jie ir pritiko, bet laukė Tolijos vertimo, kad suprastų, ką pražiopsojo.

Aila laukė Tolijos žodžių ne mažiau nei kiti, tačiau dėl visiškai kitokių priežasčių. Jondalaras su baiminga pagarba stebėjo jos gebėjimą greitai mokytis naujų kalbų, vos tik pradėjęs ją mokyti kalbėti savąja, ir jam buvo smalsu, kaip jai tai pavyksta. Jis nežinojo, kad jos kalbų mokymosi įgūdžiai atsirado dėl unikaliai susiklosčiusių aplinkybių. Kad galėtų išgyventi tarp žmonių, kurie mokėsi iš savo protėvių prisiminimų, kaip savotiška išplėtota ir sąmoninga instinkto forma nuo gimimo saugomų didžiulėse jų smegenyse, kitų mergaitė buvo priversta atmintį lavinti. Ji mokėsi greitai įsiminti, kad kitų genties narių nebūtų laikoma kvaila.

Prieš katastrofą ji buvo normali, šneki mergaitė. Nors pradėjusi kalbėti genties būdu ji pamiršo beveik visą vokalinę kalbą, jos pagrindai jau buvo susiformavę. Didžiulis troškimas išmokti verbalinės kalbos, kad galėtų bendrauti su Jondalaru, tik pagilino natūralius moters gebėjimus. Kartą

pradėjus mokytis, nesąmoningai pasitelktas procesas vystėsi toliau, kai ji apsigyveno su Liūto stovykla ir turėjo išmokti dar vienos kalbos. Aila žodžius galėjo įsiminti vos vieną kartą juos išgirdusi, nors įsisavinti sakinių struktūrą užtruko kiek ilgiau. O mamutojų ir šaramudojų kalbų struktūra buvo panaši, daugelis žodžių giminingi. Aila atidžiai klausėsi, kaip Tolija verčia jos žodžius, todėl pasakodama savo istoriją ji mokėsi šių žmonių kalbos.

Kad ir kokia stulbinanti buvo jos istorija apie priglaustą kumelaitę, Tolijai teko stabtelti ir paprašyti pakartoti, kai Aila prabilo apie priglaustą sužeistą urvinį liūtuką. Galbūt vienišumas ir gali paskatinti apsigyventi su žolėdžiu arkliu, bet su didžiuliu plėšrūnu? Visiškai suaugęs urvinis liūtas kone siekia nediduko stepių arkliuko ūgį ir yra daug stambesnis. Tolijai parūpo, kaip Ailai šovė į galvą pasiimti urvinį liūtą.

– Tada jis nebuvo toks jau didelis, netgi ne mažo vilko dydžio, jis buvo kūdikis... ir sužeistas.

Nors Aila norėjo pavaizduoti mažesnį gyvūną, žmonės sužiuro į greta Rošarijos įsitaisiusį vilką. Jis buvo šiaurinės rūšies, be to, stambus net ir tarp tos rūšies gyvūnų. Tai buvo didžiausias jų kada matytas vilkas. Mintis pasiimti tokio dydžio liūtą daugumai nepasirodė patraukli.

– Žodis, kuriuo ji pavadino liūtą, reiškia „mažylis". Aila taip jį vadino net visai suaugusį. Tai buvo didžiausias mano kada matytas Mažylis, – pridūrė Jondalaras, ir žmonės ėmė kikenti.

Jondalaras taip pat nusišypsojo, tačiau tada pridūrė rimtesnį faktą.

– Vėliau man irgi dingojosi, jog tai juokinga, tačiau visiškai nejuokingas buvo pirmas mūsų susitikimas. Mažylis buvo tas liūtas, kuris nužudė Tonolaną ir vos nenužudė manęs, – Dolandas dar kartą neramiai pažvelgė į prie jo moters įsitaisiusį Vilką. – Tik ko dar gali tikėtis, jei lendi į liūto urvą? Nors stebėjome, kaip jo pora išeina, ir nežinojome, kad Mažylis yra tenai, vis tiek tai buvo kvaila. Vėliau paaiškėjo, jog man pasisekė, kad tai buvo Mažylis.

– Ką nori pasakyti? – nesuprato Markenas.

– Buvau baisiai sumaitotas, be sąmonės, bet Ailai pavyko jį sustabdyti, kol dar manęs nenužudė, – paaiškino Jondalaras.

Visi atsigręžė į moterį.

– Kaip galima sustabdyti urvinį liūtą? – nepatikėjo Tolija.

– Lygiai taip pat, kaip ji valdo Vilką ir Yhaha, – atsakė Jondalaras. – Ji liepė jam sustoti, jis ir sustojo.

Žmonės netikėdami purtė galvas.

– Iš kur tu žinai, kad taip buvo? Juk sakei, kad buvai be sąmonės? – šūktelėjo kažkas.

Jondalaras dirstelėjo pažiūrėti, kas kalba. Tai buvo jaunas upės žmogus, kurį jis pažinojo, nors ne itin gerai.

– Nes mačiau ją dar kartą tą patį pakartojant vėliau, Rondai. Kai dar sveikau, Mažylis kartą atėjo jos aplankyti. Jis žinojo, kad aš svetimas, ir galbūt prisiminė, kaip mudu su Tonolanu lindome į jo guolį. Jis nenorėjo, kad aš šlaistyčiausi prie Ailos urvo, ir tučtuojau susiruošė mane pulti. O Aila žengė į priekį ir liepė jam sustoti. Ir jis sustojo. Buvo beveik juokinga, kai jis sustojo viduryje šuolio, tačiau tuo metu buvau per daug išsigandęs, kad tai pastebėčiau.

– Kur tas urvinis liūtas dabar? – pasiteiravo Dolandas žiūrėdamas į Vilką ir svarstydamas, ar liūtas irgi ją atsekė. Jis ne itin troško liūto viešnagės, kad ir kaip gerai Aila jį valdytų.

– Jis gyvena savo gyvenimą, – atsakė Aila. – Pabuvo su manimi, kol užaugo. Tada, kaip ir kai kurie vaikai, jis išėjo ir susirado sau porą, o dabar gal turi jau ir kelias. Yhaha irgi trumpam buvo mane palikusi, tačiau ji grįžo. Kai grįžo, laukėsi kumeliuko.

– O kaip Vilkas? Kaip manai, jis irgi kurią dieną išeis? – pasiteiravo Tolija.

Ailai užgniaužė kvapą. Tai buvo klausimas, kurio ji nenorėjo svarstyti. Jau daugiau nei kartą jis buvo atėjęs į galvą, tačiau ji visada nustumdavo jį šonan, nenorėjo pripažinti tokios galimybės. Dabar tai buvo išsakyta atvirai ir laukė atsakymo.

– Vilkiukas buvo labai mažas, kai jį radau. Man regis, jis užaugo įsitikinęs, kad Liūto stovyklos žmonės yra jo gauja, – tarė ji. – Dauguma vilkų lieka savo gaujoje, tačiau kai kurie išeina ir tampa vienišiais, kol randa kitą vienišių. Šitaip pradedama nauja gauja. Vilkas vis dar labai jaunas, ne daugiau nei vilkiukas. Atrodo vyresnis, nes yra labai didelis. Nežinau, kaip jis pasielgs, Tolija, tačiau kartais dėl to nerimauju. Nenoriu, kad jis išeitų.

Tolija linktelėjo.

– Išeiti sudėtinga. Sunku ir tam, kuris išeina, ir tiems, kurie pasilieka, – pasakė ji galvodama apie pačios sunkų sprendimą palikti savo žmones ir apsigyventi su Markenu. – Prisimenu, kaip jaučiausi aš pati. Ar nesakei, kad palikai tuos žmones, kurie tave užaugino? Kaip juos pavadinai? Gentimi? Niekada negirdėjau apie tokius žmones. Kur jie gyvena?

Aila dirstelėjo į Jondalarą. Jis sėdėjo visiškai tylus, įsitempęs, su keista išraiška veide. Akivaizdžiai dėl kažko labai nerimavo. Staiga jai pasidarė smalsu, ar jis vis dar gėdijasi jos šaknų, žmonių, kurie ją užaugino. Manė, kad Jondalaras tuos jausmus jau įveikė. Ji nesigėdija genties. Nepaisant Braudo ir jo keliamo skausmo, ja buvo rūpinamasi, ji buvo mylima, nors ir kitokia, ir pati tiems žmonėms atsakė meile. Pyktelėjusi ir truputį įsižeidusi Aila išdidžiai nusprendė, kad neketina neigti žmonių, kuriuos myli.

– Jie gyvena Berano jūros pusiasalyje, – pasakė ji.

– Pusiasalyje? Nežinojau, kad pusiasalyje gyvena žmonės. Ten plokščiagalvių teritorija... – Tolija nutilo. „Negali būti. Ar gali?"

Ne vienintelė Tolija pasidarė išvadas. Rošarija aiktelėjo ir paslapčia stebėjo Dolandą mėgindama suprasti, ar jis apčiuopė sąsajas, tačiau nenorėjo parodyti, jog įžvelgė kažką neįprasta. Keisti jos minėti sunkiai ištariami vardai – ar tai gali būti vardai, kuriuos ji davė kitokios rūšies gyvūnams? Aila sakė, kad ją užauginusi moteris išmokė ją gydyti. Ar su plokščiagalviais galėjo gyventi moteris? Kokia moteris pasirinktų gyventi su gyvuliais, ypač išmananti gydymą? Argi šamuda gyventų su plokščiagalviais?

Aila pastebėjo keistas kai kurių žmonių reakcijas, tačiau kai dirstelėjo į Dolandą ir pamatė jo žvilgsnį, sudrebėjo iš baimės. Neatrodė, jog čia tas pats vyras, ramusis vadas, kuris taip švelniai rūpinosi savo moterimi. Jo žvilgsnyje nebeliko dėkingo palengvėjimo, kurį sužadino medicininiai atvykėlės gebėjimai, nei atsargaus pripažinimo, kaip per pirmąjį susitikimą. Aila pamatė giliai palaidotą skausmą ir atsiribojimą; grėsminga tūžmastis užliejo Donaldui akis. Jis aiškiai nebematė, tik žvelgė pro raudoną įtūžio rūką.

– Plokščiagalviai! – pratrūko jis. – Tu gyvenai su tais purvinais gyvuliais, tais žudikais?! Norėčiau juos visus išgalabyti! O tu gyvenai su jais! Kaip padori moteris gali su jais gyventi?

Jis sugniaužęs kumščius ėmė artintis prie Ailos, tačiau Jondalaras su Markenu pašokę jį sulaikė. Vilkas stovėjo priešais Rošariją iššiepęs dantis

ir urzgė. Šamija pravirko, Tolija pagriebusi stipriai ją apkabino. Jokiomis kitomis aplinkybėmis ji nesibaimintų dėl savo dukters greta Dolando, tačiau paminėjus plokščiagalvius jis pamesdavo protą. Tą akimirką jis atrodė nevaldomos beprotybės pagautas.

– Jondalarai! Kaip drįsai čia atsivesti tokią moterį! – sviedė jis, mėgindamas nusikratyti varžančių šviesiaplaukio aukštaūgio rankų.

– Dolandai! Ką čia paistai? – mėgindama atsistoti išrėkė Rošarija. – Juk Aila man padėjo! Koks skirtumas, kur ji užaugo? Ji man padėjo!

Žmonės, susirinkę pasveikinti Jondalaro, buvo apstulbę, priblokšti spoksojo ir nė nenumanė, ką daryti. Karlonas priėjo padėti Markenui su Jondalaru, stengėsi nuraminti vadą.

Aila taip pat buvo priblokšta. Tulžinga Dolando reakcija buvo tokia netikėta, kad ji sutriko. Matė, kaip Rošarija bando atsistoti, mėgina nustumti Vilką, kuris budriai stovėjo priešais. Sambrūzdžio sutrikdytas žvėris vis tiek buvo pasiryžęs ginti moterį, už kurią manėsi esąs atsakingas. „Rošarijai nederėtų stotis“, – pagalvojo Aila ir nuskubėjo prie šaramudojės.

– Dink nuo mano moters. Nenoriu, kad suteptum ją savo purvu, – suriko Dolandas, iš visų jėgų bandydamas išsilaisvinti iš jį laikančių vyrų gniaužtų.

Aila sustojo. Ji norėjo padėti Rošarijai, bet suprato, kad nereikia daugiau erzinti Dolando. „Kas nutiko?“ – spėliojo ji. Tada pastebėjo, kad Vilkas pasiruošė pulti, ir davė jam signalą ateiti. Mažiausiai reikia, kad žvėris ką nors sužeistų. Vilkas akivaizdžiai kovojo su savimi. Jis norėjo arba likti savo vietoje, arba pulti, tačiau tikrai nenorėjo atsitraukti. Jam viskas susimaišė. Antrą Ailos signalą palydėjo švilpimas, ir tai padėjo jam apsispręsti. Žvėris atbėgo prie moters ir budriai atsistojo priešais.

Nors vadas kalbėjo šaramudojiškai, Aila suvokė, kad Dolandas plūsta plokščiagalvius ir pyksta ant jos, tačiau suprato ne viską. Stovėdama su Vilku prie šono moteris staiga aiškiai suvokė, ką jis svaičioja, ir pati pyktelėjo. Genties žmonės nėra bjaurūs žudikai. Kodėl jis taip įsiuto vos išgirdęs apie juos?

Rošarija atsistojo ir pabandė prieiti prie besigrumiančių vyrų. Tolija padavė Šamiją greta sėdinčiai moteriai ir nubėgo padėti Rošarijai.

– Dolandai! Dolandai, liaukis! – draudė Rošarija. Atrodė, jos balsas jį pasiekė; jis nustojo grumtis, nors jį vis dar laikė trys vyrai.

Vadas vėl piktai nudelbė Jondalarą.

– Kodėl tu ją čia atsivedei?

– Dolandai, kas tau pasidarė? Pažvelk į mane, – pyktelėjo Rošarija. – Kas būtų, jei jis nebūtų jos atsivedęs? Ne Aila nužudė Doraldą.

Vadas dirstelėjo į Rošariją ir tarsi pirmą kartą pamatė silpną, išsekusią moterį parišta ranka. Jį nukrėtė traukuliai, ir tarsi slūgstantis vanduo visas įtūžis išgaravo.

– Rošarija, tau nederėjo stotis, – tarė jis, tiesdamas į ją rankas, bet pasijuto suvaržytas. – Gali mane paleisti, – šaltai ir piktai jis tarė Jondalarui.

Zelandonietis paleido Dolandą. Markenas ir Karlonas dar luktelėjo, kad įsitikintų, jog jis nepuls, tačiau dėl visa ko stovėjo netoliese.

– Dolandai, nėra jokio reikalo pykti ant Jondalaro, – pasakė Rošarija. – Jis atvedė Ailą, nes man jos reikėjo. Visi nusiminę, Dolandai. Eime, atsisėskime, parodyk visiems, kad susitvardei.

Ji matė užsispyrimą Dolando akyse, bet jis palydėjo Rošariją iki suoliuko ir atsisėdo šalia. Kažkokia moteris atnešė jiems arbatos, paskui priėjo prie kartu su Vilku stovinčių Ailos, Jondalaro, Karlono ir Markeno.

– Norėtumėt arbatos ar šlakelio vyno? – pasiteiravo ji.

– Ar kartais neturėtum šlakelio to nuostabaus mėlynių vyno, Karolija? – paklausė Jondalaras. Aila pastebėjo moters panašumą ir į Karloną, ir į Markeną.

– Jaunas vynas dar netinkamas gerti, tačiau gal yra užsilikusio nuo pernai. Tau taip pat? – kreipėsi ji į Ailą.

– Taip, jei Jondalaras nori, aš irgi pamėginsiu. Nemanau, kad mudvi jau supažindino, – tarė Aila.

– Ne, – pripažino moteris, o Jondalaras jau šoko pristatinėti. – Nereikia formalumų. Mes visi žinom, kas tu tokia, Aila. O aš esu Karolija, šito sesuo, – moteris pirštu dūrė į Karloną.

– Matau panašumą, – pasakė Aila ieškodama žodžio, ir Jondalaras staiga suvokė, kad ji kalba šaramudojiškai. Nustebęs dėbtelėjo į ją. Kaip ji taip greitai išmoko?

– Viliuosi, pavyks pažiūrėti pro pirštus į Dolando protrūkį, – tarė Karolija. – Jo židinio vaiką, Rošarijos sūnų, nužudė plokščiagalviai, ir jis nekenčia jų visų. Doraldas buvo jaunas vyras, pora metų vyresnis už Darvą,

visada pakilios nuotaikos, ką tik pradėjęs gyventi. Dolandui buvo labai sunku. Jis niekada su tuo visiškai nesusitaikė.

Aila linktelėjo, bet suraukė kaktą. Nebuvo įprasta, kad gentis žudytų kitus. „Ką tas jaunuolis padarė?" – pagalvojo ji. Pamačiusi, kad Rošarija jai moja, nors Dolando žvilgsnis ir nebuvo kviečiantis, ji nuskubėjo prie moters.

– Pavargai? – pasiteiravo Aila. – Laikas gultis? Ar skauda?

– Truputį. Tuojau eisiu gultis, bet dar ne dabar. Noriu tau pasakyt, kaip gailiuosi. Aš turėjau sūnų...

– Karolija man papasakojo. Sakė, kad jis buvo nužudytas.

– Plokščiagalviai... – po nosimi sumurmėjo Dolandas.

– Mes visi pasidarėme išvadas, – pasakė Rošarija. – Sakei, kad gyvenai su... kažkokiais žmonėmis pusiasalyje?

Staiga stojo absoliuti tyla.

– Taip, – pripažino Aila. Tada dirstelėjo į Dolandą ir giliai įkvėpė: – Su gentimi, šitaip save vadina tie, kuriuos jūs vadinate plokščiagalviais.

– Kaip tai vadina? Jie nekalba, – šūktelėjo jauna moteris. Jondalaras matė, jog tai šalia Čalono, jam pažįstamo jaunuolio, sėdinti moteris. Ji buvo matyta, tačiau tą akimirką jos vardas pasimiršo.

Aila numanė jos neišsakytą komentarą.

– Jie nėra gyvuliai. Jie žmonės ir tikrai kalba, bet ne žodžiais, juos vartoja vos kelis. Jų kalba sudaryta iš ženklų ir gestų.

– Ar tai tu darei prieš mane užmigdydama? – pasiteiravo Rošarija. – Maniau, kad šoki rankomis.

Aila nusišypsojo.

– Aš kalbėjau su dvasių pasauliu, prašiau savo totemo dvasios tau padėti.

– Dvasių pasaulis? Kalbėjimas rankomis? Kokios nesąmonės, – spjovė Dolandas.

– Dolandai, – palietė jo ranką Rošarija.

– Tai tiesa, Dolandai, – pasakė Jondalaras. – Aš net išmokau kelis gestus. Visa Liūto stovykla išmoko. Aila mus išmokė, kad galėtume bendrauti su Raidagu. Visi nustebo sužinoję, kad jis gali šitaip kalbėti, nors ir nesugeba tarti žodžių. Tada visi suprato, kad jis nėra gyvulys.

– Kalbi apie Nezės pasiimtą berniuką? – pasitikslino Tolija.

– Berniukas? Tai ta maišytų dvasių šlykštynė, kurią, kaip girdėjom, pasiėmė kažkokia pamišusi mamutojė?

Aila pakėlė smakrą. Dabar ji jau supyko.

– Raidagas buvo vaikas, – tarė ji. – Gal jis ir gimė iš maišytų dvasių, tačiau kaip galima kaltinti vaiką už tai, koks jis yra? Jis nepasirinko šitoks gimti. Ar nesakei, kad Motina parenka dvasias? Tada jis toks pats Motinos vaikas kaip ir visi kiti. Kokią teisę turi vadinti jį šlykštyne?

Aila verte vėrė Dolandą, o visi kiti stebeilijo į juos, atrodė nustebinti Ailos gynybos ir svarstė, kokia bus Dolando reakcija. Jis atrodė nemažiau nustebęs nei visi kiti.

– Nezė nėra pamišusi. Ji šilta, maloni, mylinti moteris, kuri priėmė našlaitį ir nepaisė to, ką kiti pagalvos, – tęsė Aila. – Ji tokia pati kaip Iza, moteris, kuri priglaudė mane, kai nieko neturėjau, nors buvau kitokia, buvau iš kitų.

– Plokščiagalviai nužudė mano židinio sūnų! – suriko Dolandas.

– Gali būti, tačiau tai neįprasta. Genties žmonės linkę vengti kitų – šitaip jie galvoja apie tokius kaip mes žmones, – Aila patylėjo, paskui pažvelgė į vyrą, kuris vis dar kentė stiprų sielvartą. – Sunku netekti vaiko, Dolandai, tačiau leisk man papasakoti apie kitą žmogų, kuris taip pat neteko vaiko. Tai moteris, kurią susitikau genties sambūryje. Tai kaip vasaros susirinkimas, tačiau jie nesirenka taip dažnai. Jos dviese rinko maistą, kai staiga moteris užpuolė keli vyrai, kitų vyrai. Vienas jų ją pastvėrė ir privertė suteikti tai, ką jūs vadinate malonumais.

Keli klausytojai aiktelėjo. Aila prabilo tema, kuria niekada nebuvo kalbama atvirai, nors visi, išskyrus pačius mažiausiuosius, buvo apie tai girdėję. Kai kurios motinos pajuto, kad derėtų išsivesti vaikus, tačiau niekas iš tikrų nenorėjo išeiti.

– Genties moterys daro tai, ko nori vyrai, jų nereikia prievartauti, tačiau ją pačiupęs žmogus buvo labai nekantrus. Jis net nelaukė, kol moteris ant žemės paguldys savo vaiką. Jis griebė ją taip šiurkščiai, kad vaikas iškrito, o jis to nė nepastebėjo. Tik po to, kai ją paleido, moteris pamatė, kad kūdikis pataikė galva į akmenį. Jos vaikelis buvo miręs.

Keliems klausytojams akyse pasirodė ašaros.

– Žinau, kad tokie dalykai vyksta. Girdėjau apie toli į vakarus nuo čia gyvenančius jaunuolius, kuriems patinka krėsti pokštus plokščiagalviams, kai kurie buria gaujas ir prievartauja genties moteris.

– Ir čia tai vyksta, – įsiterpė Čalonas.

Šalia sėdėjusi moteris su nuostaba dėbtelėjo į išdrįsusį tai pasakyti jaunuolį, dauguma vyrų vengė pažiūrėti jam į akis, išskyrus Rondą, kuris dėbsojo į Čaloną taip, tarsi jis būtų koks žemės kirminas.

– Vaikinai visada apie tai kalba, – mėgino apsiginti Čalonas. – Tik nedaugelis dabar taip elgiasi, ypač po to, kas nutiko Doral... – staiga jis nutilo, apsidairė ir nudelbė akis trokšdamas, kad niekada nebūtų pravėręs burnos.

Stojusią sunkią tylą sulaužė Tolija:

– Rošarija, atrodai labai pavargusi. Ar nemanai, kad laikas grįžti į lovą?

– Taip, tikriausiai, – nesiginčijo toji.

Jondalaras su Markenu atskubėjo jai padėti, visi kiti suprato tai kaip ženklą skirstytis. Niekas tą naktį nenorėjo užsibūti prie blėstančio laužo, pasišnekučiuoti ar pažaisti. Du jauni vyrai nunešė Rošariją į namelį, o sukrėstas Dolandas nusliūkino įkandin.

– Dėkoju tau, Tolija, bet manau, kad šią naktį miegosiu greta Rošarijos, – tarė Aila. – Viliuosi, Dolandas neprieštaraus. Moteris tiek daug ištvėrė, naktis jai bus sunki. Tiesą sakant, ir kitos dvi dienos bus nelengvos. Ranka jau tinsta, jai skaudės. Abejoju, ar jai derėjo keltis šį vakarą, bet ji taip norėjo. Nemanau, kad būčiau ją sustabdžiusi. Ji vis kartojo, kad gerai jaučiasi, tačiau tai dėl to, kad ją užmigdęs gėrimas taip pat nuslopino ir gilų skausmą, o jo poveikis dar nevisiškai išblėso. Be to, jai dar šio to daviau, tačiau šią naktį vaistų poveikis praeis, todėl norėčiau būti šalia.

Aila ką tik įėjo į namelį, prieš tai blėstančioje saulėlydžio šviesoje sutvarkiusi ir iššukavusi Yhaha. Moteris, jei būdavo nusiminusi, visada nurimdavo ir pasijusdavo geriau leisdama laiką šalia kumelės ir ja besirūpindama. Trumpam prie jos prisijungė Jondalaras, tačiau pajuto, kad moteris kurį laiką norėtų pabūti viena. Kiek paglostęs, pakasęs ir taręs kelis paguodos žodžius eržilui jis paliko Ailą vieną su arkliais.

– Gal Darvas galėtų pernakvoti pas jus? – Markenui pasiūlė Jondalaras. – Jis geriau išsimiegotų. Jam neramu matyti Rošariją kenčiančią.

– Žinoma, – nesiginčijo Markenas. – Eisiu, jį atsivesiu. Norėčiau, kad ir Dolandą pavyktų įtikinti kurį laiką pabūti pas mus, bet žinau, kad jis nesutiks, ypač po šio vakaro. Niekas niekada jam nepasakojo visos istorijos apie Doraldo mirtį.

– Galbūt geriausia, kad viskas galų gale išaiškėjo. Gal dabar jam pavyks su tuo susitaikyti, – tarė Tolija. – Dolandas jau seniai puoselėja tikrą neapykantą plokščiagalviams. Jie atrodo gana nepavojingi, niekam iš tikrųjų jie per daug ir nerūpi. Atleisk, Aila, bet taip yra.

Aila linktelėjo.

– Žinau, – tarė ji.

– Mes retai su jais susiduriame. Dauguma atžvilgių Dolandas puikus vadas, – toliau kalbėjo Tolija, – išskyrus tai, kas susiję su plokščiagalviais. Nesunku prieš juos sukurstyti kitus žmones. O tokia stipri neapykanta niekam nepadeda, tik palieka randų. Manau, tam, kuris nekenčia, visada blogiau.

– Aš manau, kad jau metas eiti ilsėtis, – pastebėjo Markenas. – Tu tikriausiai pervargai, Aila.

Jondalaras, Markenas ir Aila su jiems ant kulnų lipančiu Vilku kartu paėjėjo iki kito namelio. Markenas pagremžė į įėjimo užuolaidą ir palaukė. Užuot šūktelėjęs, Dolandas atėjo prie angos, atitraukė užuolaidą ir atsistojęs šešėlyje stebeilijo į juos.

– Dolandai, Rošarijos laukia sunki naktis. Norėčiau pasilikti prie jos, – tarė Aila.

Vyras nudelbė akis, paskui pažvelgė į vidų, į lovoje gulinčią moterį.

– Užeik, – pakvietė jis.

– Aš noriu pasilikti su Aila, – tarė Jondalaras. Jis buvo pasiryžęs nepalikti jos vienos su žmogumi, kuris jai grasino ir plūdosi, nors dabar jau atrodė nurimęs.

Dolandas linktelėjo ir žengė į šoną.

– Noriu paklausti Darvo, ar nenorėtų pernakvoti pas mus, – tarė Markenas.

– Manau, vertėtų, – pasakė Dolandas. – Darvai, pasiimk savo patalus ir eik šiąnakt miegoti pas Markeną.

Berniukas atsistojo, į glėbį suėmė čiužinį bei antklodę ir nuėjo link

angos. Aila pagalvojo, kad jam palengvėjo, tačiau vaikinas neatrodė laimingas.

Vos visi suėjo, Vilkas įsitaisė savo kamputyje. Aila nuėjo į pritemdytą gilumą pažiūrėti Rošarijos.

– Gal turi lempą arba deglą, Dolandai? Reikėtų kiek daugiau šviesos, – paprašė ji.

– Ir galbūt daugiau patalų, – pridūrė Jondalaras. – Ar verčiau paprašyti Tolijos?

Dolandas mieliau būtų likęs vienas tamsoje, tačiau, jei Rošarija pabustų kęsdama skausmą, jaunoji moteris jai padėtų kur kas geriau nei jis. Nuo lentynos jis paėmė seklų smiltainio dubenėlį, kuris buvo suformuotas kapojant ir daužant kitu akmeniu.

– Patalai štai čia, – parodė jis Jondalarui. – Dėžėje prie durų yra riebalų lempelei, tačiau, kad uždegčiau lempą, turiu įkurti laužą. Jis išblėso.

– Aš užkursiu laužą, – tarė Aila, – jei parodysi, kur sudėti prakurai.

Dolandas padavė jai laužui įdegti reikalingų medžiagų kartu su apskrita, nuo anglies viename gale pajuodusia lazdele bei plokščia medžio platforma su keliomis išdegusiomis skylėmis. Šių priemonių Aila nepanaudojo. Iš prie diržo kabančio kapšelio ji išsitraukė du akmenis. Dolandas smalsiai stebėjo, kaip ji krauna nedidelį kauburėlį sausų lengvų medžio drožlių ir, žemai pasilenkusi, sudaužia akmenis. Jo nuostabai, nuo akmenų šoko didelė ryški kibirkštis ir nusileido ant prakurų, į viršų nuvinguriavo plonas dūmelis. Aila pasilenkusi arčiau papūtė, ir iš prakurų pasirodė liepsna.

– Kaip tu tai padarei? – nustebęs ir truputį išsigandęs pasiteiravo Dolandas. Tai, kas nuostabu ir nežinoma, jam visada sužadindavo neaiškią baimę. „Ar šitos moters šamudiški burtai niekada nesibaigs?" – svarstė jis.

– Kibirkštis šoka iš ugnies akmens, – paaiškino Aila pridėdama kelis prakurų gabaliukus, kad laužas neužgestų, o paskui įmetė ir didesnių malkelių.

– Aila šitai atrado gyvendama viena slėnyje, – tarė Jondalaras. – Tais akmenimis buvo nubarstyta visa pakrantė, aš jų pririnkau daugiau. Rytoj tau parodysiu, kaip jie veikia, ir vieną duosiu, kad žinotum, kaip jie atrodo. Gal ir čia aplinkui jų yra? Kaip matai, laužą galima užkurti kur kas greičiau.

– Kur, sakei, yra riebalai? – pasitikslino Aila.

– Dėžėje prie įėjimo. Aš atnešiu. Dagtys irgi tenai, – tarė Dolandas.

Jis minkšto lajaus – riebalų, kurie buvo išlydyti verdančiame vandenyje, o atvėsę nugriebti, įkrėtė į akmeninį dubenėlį, prie krašto įkišo susuktą sausų kerpių sruogą, tada paėmė degantį pagaliuką ir uždegė kerpes. Lempelė truputį spragsėjo, tada dubenėlio dugne pradėjo formuotis riebalų balutė, jų įsigėrė į kerpes, liepsna pasidarė tolygesnė, o mediniame namelyje tapo šviesiau.

Aila į laužą sudėjo virimo akmenis, paskui patikrino, ar medinėje dėžėje pakanka vandens. Jau norėjo eiti į lauką, bet Dolandas paėmė dėžę ir išėjo vietoj Ailos. Kol jo nebuvo, Aila su Jondalaru ant medinės pakylos pasiklojo lovą. Paskui Aila išrinko kelis džiovintų vaistažolių paketėlius, kad visiems užplikytų raminamosios arbatos. Į savo dubenėlius ji pridėjo kitų žolelių, kad Rošarijai pabudus arbata jau būtų paruošta. Netrukus Dolandas atnešė vandens, o Aila visiems išdalijo arbatos puodelius.

Visi tylėdami gurkšnojo šiltą gėrimą. Dolandui palengvėjo. Jis baiminosi, kad svečiai norės užmegzti pokalbį, o pats neturėjo jokios nuotaikos kalbėtis. Aila tylėjo ne dėl to, kad buvo prastai nusiteikusi, paprasčiausiai nežinojo, ką pasakyti. Ji atėjo dėl Rošarijos, mieliau būtų visai čia nesėdėjusi. Praleisti naktį namelyje su vyru, kuris šėlo ant jos pykčio apimtas, nebuvo malonu, ir ji buvo dėkinga Jondalarui, kad nusprendė likti kartu. Jondalarui taip pat stigo žodžių, jis laukė, kol prabils kas nors kitas. Visiems tylint jam pasidingojo, kad tyla, ko gero, šiuo atveju geriausiai tinka.

Lyg nustatytu laiku, kaip tik tada, kai visi baigė gerti arbatą, pradėjo blaškytis ir aimanuoti Rošarija. Paėmusi lempelę Aila nuėjo į namelio gilumą ir į šalį patraukusi sudrėkusį austą puodelį su aromatingomis leukonijomis, dubenėlį su lajumi padėjo ant medinio suolelio, kuris taip pat tarnavo ir kaip stalelis prie lovos. Rošarijos ranka buvo sutinusi, karšta – tai buvo justi netgi per tvarsčius, kurie dabar labiau veržė. Nuo šviesos ir Ailos prisilietimų moteris pabudo. Jos akys, degančios skausmu, susitelkė į gydytoją, ligonė pabandė nusišypsoti.

– Džiaugiuosi, kad pabudai, – tarė Aila. – Reikia nuimti perpetę ir atlaisvinti tvarsčius bei įtvarus. Be to, per miegus blaškeisi, o reikia, kad ranka būtų ramiai. Uždėsiu naują kompresą, kuris apmalšins tinimą, ta-

čiau pirmiau noriu tau paruošti ką nors nuo skausmo. Ar kurį laiką pakentėsi?

– Taip, eik ir daryk, ką reikia. Dolandas galės pabūti ir šnektelti su manimi, – tarė Rošarija, pro Ailos petį žiūrėdama į vieną už jos stovinčių vyrų. – Jondalarai, nemanai, kad turėtum padėti Ailai?

Zelandonietis linktelėjo. Buvo akivaizdu, kad ji nori šnektelti su Dolandu akis į akį, o Jondalaras ir pats džiaugėsi galėdamas palikti juos vienus. Jis atnešė daugiau malkų, paskui vandens ir dar kelis upės nugludintus didelius akmenis, naudojamus skysčiui kaitinti. Vienas iš virimo akmenų suskilo iš karšto laužo perkeltas į šviežią, šaltą vandenį, kurio Dolandas atnešė arbatai. Stebėdamas, kaip Aila ruošia vaistus, jis girdėjo tylų balsų murmesį iš namelio gilumos. Džiaugėsi, kad negirdi, ką jie kalba. Ailai baigus rūpintis Rošarija ir padėjus jai patogiau įsitaisyti, visi buvo pavargę ir galėjo eiti miegoti.

Ryte Ailą pažadino linksmas žaidžiančių vaikų juokas ir drėgna Vilko nosis. Kai atsimerkė, Vilkas žvelgė link angos, iš kurios sklido garsai, tada atsisuko į ją ir suinkštė.

– Nori bėgti pažaisti su vaikais? – paklausė Aila.

Žvėris suinkštė.

Ji nusimetė antklodę ir atsisėdusi pastebėjo, kad Jondalaras išsikėtojęs saldžiai miega šalia. Moteris pasirąžė, patrynė akis ir dirstelėjo į Rošariją. Moteris vis dar miegojo; jai reikėjo atsigriebti už daugelį nemiegotų naktų. Ant žemės prie jos lovos, susisukęs į kailinį apklotą, miegojo Dolandas. Jis taip pat ne vieną naktį praleido be miego.

Kai Aila atsistojo, Vilkas metėsi prie angos ir sustojo. Laukdamas Ailos, jis nekantriai rangėsi visu kūnu. Ji pastūmė užuolaidą ir greitai žengė į lauką, tačiau Vilkui liepė pasilikti. Nenorėjo, kad jis ką nors išgąsdintų be įspėjimo metęsis į žaidimo sūkurį. Dirstelėjusi į kitą aikštelės pusę Aila krioklio baseinėlyje pamatė keletą besimaudančių įvairaus amžiaus vaikų ir moterų. Aila patraukė prie jų, Vilkas pėdino šalia. Pamačiusi žvėrį Šamija džiaugsmingai suspigo.

– Ateik, Vilkeli. Tau irgi reikia išsimaudyti, – sušuko ji. Vilkas suinkštė ir pažiūrėjo į Ailą.

– Ar niekas neprieštaraus, jei Vilkas įlips į baseiną, Tolija? Atrodo, Šamija nori, kad jis ateitų pažaisti.

– Aš ruošiuosi išlipti, – atsakė jaunoji moteris, – tačiau Šamija gali likti ir žaisti su Vilku, jei kitos mamos neprieštarauja.

Kadangi niekas neprieštaravo, Aila davė Vilkui ženklą.

– Pirmyn, Vilke, – sušuko ji.

Žvėris, taškydamasis vandens purslais, šoko tiesiai ant Šamijos.

Moteris, kuri brido iš vandens kartu su Tolija, pastebėjo:

– Norėčiau, kad mano vaikai klausytų taip kaip tas vilkas. Kaip pavyksta priversti jį daryti tai, ką jam liepi?

– Reikia laiko ir kantrybės. Verti jį daug kartų kartoti tai, ko nori. Iš pradžių gali būti sunku jį priversti, tačiau kartą supratęs ir išmokęs, jis jau nebepamiršta. Vilkas iš tikrųjų labai sumanus, – paaiškino Aila. – Kelionėje kasdien jį mokau.

– Pasakoji taip, tarsi mokytum vaiką, – pastebėjo Tolija. – Tik kodėl vilką? Nenumaniau, kad juos galima ko nors išmokyti. Kodėl tu tai darai?

– Suprantu, kad jis gali bauginti nepažįstamus žmones, o aš nenoriu, kad jis ką nors išgąsdintų, – tarė Aila. Stebėdama iš baseino išlipusią besišluostančią Toliją Aila staiga suprato, kad toji laukiasi. Dar neseniai apkūnumas ir drabužiai tai slėpė, tačiau moteris aiškiai buvo nėščia. – Tikriausiai aš irgi išsimaudysiu, bet pirma noriu nusišlapinti

– Palypėjusi tuo taku, už tolimosios sienos, rasi griovį. Kelias gana status, bet čia arčiau negu eiti aplink.

Aila jau norėjo pasišaukti Vilką, bet sudvejojo. Paprastai jis pakeldavo koją krūmuose. Moteris išmokė jį neteršti viduje, tačiau ne naudotis specialiai tam skirtomis vietomis. Pažiūrėjusi į žaidžiančius vaikus ji suprato, kad žvėris mieliau pasiliktų su jais, bet nebuvo tikra, ar derėtų tai daryti. Aila neabejojo, kad žvėris nieko nenuskriaus, tačiau nežinojo, kaip jausis kitos motinos.

– Manau, trumpam gali jį palikti, Aila, – tarė Tolija. – Mačiau, koks jis su vaikais, ir tu neklysti. Jie visi nusivils, jei taip greitai jį išsivesi.

Aila nusišypsojo.

– Ačiū tau. Tuojau grįšiu.

Ji patraukė taku, kuris skersai kirto stačiausią vienos sienos šlaitą, o paskui suko link kitos. Pasiekusi tolimąją sieną ji į viršų palypėjo laiptukais, padarytais iš trumpų rąstų. Kad nenusiristų, juos prilaikė į žemę priešais įkalti stulpeliai, gale buvo priplūkta akmenų ir žemių.

Griovys ir lygus plotas priešais jį, apjuostas žema lygių, apskritų rąstų tvorele atsisėsti, buvo iškastas nuožulnumoje kitapus sienos. Kvapas ir zvimbiančios musės aiškiai išdavė jo paskirtį, tačiau pro medžius švietė saulė, giedojo paukščiai. Buvo visai malonu čia užsibūti, kai Aila suprato, kad nori ir išsituštinti. Pamačiusi krūvą sausų samanų ant žemės ji atspėjo, kam jos naudojamos. Samanos visai nebuvo dygios ir gana gerai sugėrė skystį. Baigusi ji pastebėjo, kad ant griovio viršaus neseniai užpilta šviežių žemių.

Takas leidosi žemyn, ir Aila nusprendė juo kiek paėjėti. Einant kraštovaizdis taip priminė jos vaikystės urvo apylinkes, kad jai nedavė ramybės pojūtis, jog čia jau yra buvusi. Ji aptikdavo tai iš pažiūros pažįstamą akmenų formaciją, tai erdvią properšą kalnagūbrio viršuje, tai panašių augalų. Nuraškiusi kelis riešutus nuo krūmo, augusio prie uolėtos sienos, ji nepajėgė atsispirti pagundai praskirti šakas ir pažiūrėti, ar už jo nesislepia nedidelis urvas.

Ji rado dar vieną didelę kalvelę, apaugusią gervuogėmis su ilgais, nutįsusiais, spygliuotais ūgliais, apsunkusiais nuo saldžių, prisirpusių uogų kekių. Ji prisivalgė jų iki soties ir pagalvojo, kas nutiko uogoms, kurių ji priraškė išvakarėse. Paskui prisiminė jų valgiusi per sutikimo puotą. Nusprendė, kad vėliau ateis priraškyti uogų Rošarijai. Staiga Aila susivokė, jog laikas grįžti į stovyklą. Rošarija tikriausiai pabudo, jai reikia dėmesio. Miškelis atrodė toks pažįstamas, kad Aila akimirką užsimiršo, kur besanti. Bastydamasi atšlaitėmis ji vėl pasijuto kaip mergaitė, kuri vis teisindavosi, kad Izai ieško vaistinių augalų.

Gal dėl to, jog tai buvo jos antroji prigimtis, o gal todėl, kad grįždama iš savo klajonių visada atidžiau dairydavosi augalų, kad turėtų ką parodyti, Aila atidžiai stebėjo augmeniją. Ji kone šūktelėjo iš jaudulio ir palengvėjimo, kai pastebėjo smulkius geltonus vijoklius su mažučiais lapeliais ir žiedeliais, apsivijusius aplink kitus augalus, kurie buvo negyvi ir sudžiūvę, uždusinti auksinių vijoklių sruogų.

„Tai jie! Tai auksuotieji kopčiai, stebuklingieji Izos augalai, – pagalvojo ji. – Tai, ko reikia mano rytinei arbatai, kad nepradėtų augti kūdikis. Ir čia jų daugybė. Jau tiek daug išnaudojau, nebežinojau, ar užteks visai kelionei. Įdomu, ar čia kur nors yra šalavijų? Turėtų būti. Turėsiu grįžti ir jų paieškoti."

Aila susirado augalą dideliais lapais ir suraizgiusi juos šakelėmis pasidarė krepšelį, tada prisiskynė kuo daugiau mažųjų augalėlių. Kažkada seniai Iza ją išmokė visada palikti kelis augalus, kad kitais metais iš jų ataugtų nauji ūgliai.

Grįždama Aila pasuko aplinkiniu tankesniu, pavėsingesniu miško taku, nes norėjo paieškoti daugiau baltų vaškinių augalėlių, kurie nuramintų arklių akis, nors jos ir taip, regis, pasitaisė. Ji rūpestingai apžiūrinėjo žemę po medžiais. Moteris pažinojo daugybę augalų, tad ir šios vietovės įvairovė neturėjo jos nustebinti, tačiau išvydusi žalius vieno augalo lapus ji aiktelėjo ir pajuto, kaip nugara perbėgo šaltas drebulys.

18

Nors prieš einant į genties sambūrį Iza kelis kartus rūpestingai pakartojo, kaip gaminti džiovintų šaknų gėrimą, ji negalėjo leisti Ailai pačiai jį išbandyti; gėrimas neturėjo būti vartojamas be tinkamų apeigų ir, pabrėžė Iza, buvo per daug šventas, kad jį išpiltum. Štai kodėl Aila jo likučius išgėrė iš senovinio Izos dubenėlio po to, kai pagamino gėrimo šamanams, nors moterims tai ir buvo uždrausta. Aila stengėsi, kad jis nebūtų išpiltas. Tuo metu ji blaiviai nemąstė. Vyko visko tiek daug, kiti antpilai temdė sąmonę, o šaknų gėrimas buvo toks galingas, kad net nuo to truputėlio, kurį nurijo begamindama, jautėsi stiprus poveikis.

Ji pasiklydo siauruose išsišakojusiuose urvų koridoriuose, ir pamačiusi Krebą su kitais šamanais nebūtų galėjusi grįžti, kad ir kaip būtų besistengusi. Tada viskas ir įvyko. Krebas kažkaip suprato, kad Aila ten yra, ir pasiėmė ją kartu, atgal į prisiminimus. Jei nebūtų pasiėmęs, ji amžiams būtų pasiklydusi juodoje tuštumoje, tačiau tą naktį įvyko kažkas, kas jį pakeitė. Jis jau nebebuvo šamanas, jis tuo nebesidomėjo, iki to paskutinio karto.

Išeidama iš genties Aila išsinešė ir šiek tiek šaknų. Jos gulėjo vaistų krepšelyje, šventos raudonos spalvos maišelyje, ir Mamuta labai susidomėjo, kai Aila apie jas papasakojo. Tik jis neturėjo genties šamano galių, o gal augalai kiekvieną žmogų veikia kitaip. Juos abu, ir Ailą, ir Mamutą, pasiglemžė juodoji tuštuma, iš kurios vos pavyko išsikapanoti.

Sėdėdama ant žemės, stebeilydama į iš pažiūros nekaltus augalus, iš kurių galima pagaminti tokį galingą gėrimą, Aila prisiminė ankstesniąją patirtį. Staiga ją vėl nupurtė šaltis, ji pajuto tamsumos šešėlį, tarytum būtų užplaukęs debesis, o paskui jau nebe paprasčiausiai prisiminė, joje atgijo ta keista kelionė su Mamuta. Žalia giria išblėso ir atsitraukė, ji pasijuto

mintimis begrįžtanti į tamsią žeminę. Giliai gerklėje ji juto tamsaus, šalto priemolio ir senoviniuose pirmykščiuose miškuose augančių grybų skonį. Ji juto, kaip dideliu greičiu skrieja į keistus pasaulius, kuriais keliavo su Mamuta, pajuto juodosios tuštumos siaubą.

Paskui blankiai, lyg labai toli, ji išgirdo Jondalaro balsą, kupiną kankinamos baimės ir meilės, šaukiantį ją ir Mamutą, atgalios traukiantį meilės ir troškimo jėga. Akimirksniu ji sugrįžo, tik jautėsi iki kaulų suledėjusi šiltoje vėlyvos vasaros saulėje.

– Jondalaras parvedė mus atgal! – garsiai konstatavo ji. Iki tol Aila šito nežinojo. Jį pirmą ji pamatė atsimerkusi, tačiau paskui jis pasitraukė, o karšto gėrimo sušilti atnešė Ranekas. Mamuta užsiminė, kad kažkas jiems padėjo grįžti. Ji nesuvokė, jog tai buvo Jondalaras, tačiau staiga suprato, tarsi jai būtų skirta tai žinoti.

Senolis pabrėžė, kad jis nieku gyvu daugiau nebevartos tos šaknies, ir ją įspėjo to nedaryti, bet vis dėlto pridūrė, kad, jei kada taip atsitiks, būtina pasirūpinti, kad greta būtų kas nors, kas pašauktų atgalios. Jis pasakė, kad šaknis ne vien mirtina: ji gali pavogti dvasią; ji amžiams pasimestų juodojoje tuštumoje ir niekada nepajėgtų grįžti pas Didžiąją Motiną Žemę. Tada tai nebebuvo svarbu. Šaknų neliko. Paskutines suvartojo su Mamuta. O dabar priešais ją stiebėsi tas augalas.

„Vien dėl to, kad jis čia auga, nereiškia, jog turiu jį išsirauti, – galvojo moteris. – Jei paprasčiausiai paliksiu jį čia, niekada nereikės nerimauti, kad vėl jį panaudosiu ir prarasiu savo dvasią." Jai buvo sakyta, kad gerti tą gėrimą uždrausta. Jis skirtas šamanams, kurie bendrauja su dvasių pasauliu, ne gydytojoms, kurios turėjo jį tik pagaminti, tačiau ji jo jau gėrė, ir dukart. Be to, Braudas ją prakeikė; genčiai ji mirusi. Kas dabar gali jai uždrausti?

Aila net neklausė savęs, kodėl taip elgiasi, kai paėmusi šakelę pasinaudojo ja kaip kasimo lazdele, tada atsargiai, nepažeisdama šaknų, išrovė keletą augalo šaknų. Ji buvo viena iš nedaugelio žmonių žemėje, žinojusių jų savybes ir mokėjusių jas paruošti. Aila negalėjo jų palikti, nors neturėjo jokių konkrečių ketinimų jas vartoti. Ji turėjo pasiruošusi nemažai augalų atsargų, kurių gali niekada neprireikti, tačiau šie augalai buvo kitokie. Kiti galėjo būti panaudoti gydymui. Netgi auksuotieji kopčiai, stebuklingieji Izos vaistai, padedantys kovoti su nėštumą lemiančiomis esencijomis, išo-

riškai naudojami puikiai tiko įkandimams gydyti. O šis augalas, kiek Aila žinojo, neturėjo kitos paskirties. Šaknis buvo dvasių burtai.

– Štai kur tu! Jau pradėjome nerimauti, – šūktelėjo Tolija pamačiusi taku besileidžiančią Ailą. – Jondalaras sakė, kad jei greitai nepasirodysi, nusiųs Vilką tavęs ieškoti.

– Aila, kur šitiek užgaišai? – dar jai nespėjus atsakyti užsipuolė Jondalaras. – Tolija sakė, kad netrukus grįši, – jis negalvodamas prabilo zelandoniškai, iš to Aila suprato, kaip jis nerimavo.

– Takas vis vedė, ir aš nusprendžiau paėjėti truputį toliau. Paskui radau keletą augalų, kurių ieškojau, – pasakė Aila, rodydama krepšelį. – Ši vieta taip primena tas apylinkes, kuriose užaugau. Kai kurių augalų ir nemačiau nuo tada, kai išėjau.

– Ar tie augalai tokie svarbūs, kad turėjai rinkti juos dabar? O šitie kam? – pasiteiravo Jondalaras, rodydamas į auksuotuosius kopčiaus.

Aila pažinojo Jondalarą ir kuo puikiausiai suprato, kad piktas tonas reiškia ne ką kita, o rūpestį, tačiau klausimas moterį užklupo netikėtai.

– Šitas... nuo įgėlimų ir įkandimų, – pastebimai susijaudinusi ir sutrikusi atsakė ji. Jautėsi taip, lyg meluotų, nors atsakymas buvo visiškai teisingas, tik nepilnas.

Aila buvo auginta kaip genties moteris, o genties moterys negali neatsakyti į tiesų klausimą, ypač kai jį užduoda vyras. Vis dėlto Iza labai griežtai įsakė niekada niekam, ypač vyrui, nesakyti, kokią galią slepia plonytės auksuotųjų kopčių šaknys. Pati Iza niekaip nebūtų sugebėjusi išsamiai neatsakyti į Jondalaro klausimą, tačiau jai niekada nebūtų reikėję to daryti. Nė vienas genties vyras nesivargintų kamantinėti gydytoją apie augalus ar jų naudojimo būdus. Iza tenorėjo pasakyti, kad Aila niekada savanoriškai neatskleistų šios informacijos.

Gentyje buvo priimtina susilaikyti ko nepaminėjus, bet Aila žinojo, kad tai leidžiama tik dėl mandagumo ir nors šiokio tokio privatumo, o ji peržengė tas ribas. Ji sąmoningai nepasakė visos tiesos. Ji gali skirti vaistus, jei jaučia, jog tai bus tinkama priemonė, bet Iza pasakė, kad gali

būti pavojinga, jei žmonės, ypač vyrai, suvoktų, kad ji žino, kaip įveikti stipriausias dvasias ir išvengti nėštumo. Tai buvo slaptos žinios, skirtos tik gydytojoms.

Staiga jai toptelėjo mintis. Jei tie augalai gali apsaugoti moterį nuo Motinos palaiminimo, ar Izos slaptieji vaistai gali būti stipresni už Motiną? Ar taip gali būti? Jeigu ji pirmiausia sukūrė visus augalus, vadinasi, padarė tai tikslingai! Tikriausiai ji ir numatė, kad jie bus skirti moterims, kad yra pavojinga arba sudėtinga pastoti. Kodėl daugiau moterų apie tai nežino? Gal žino. Jei jau jie auga taip arti, gal šaramudojų moterys juos pažįsta? Ji galėtų paklausti, bet argi jos atsakys? O jei jos nežino, kaip pasiteirauti neišsiduodant? Jei Motina skyrė tuos augalus moterims, ar nebūtų teisinga joms viską pasakyti? Ailai galva sukosi nuo klausimų, tačiau atsakymų ji nerado.

– Kam tau dabar prisireikė rinkti augalus nuo įkandimų ir įgėlimų? – susirūpinimas vis dar buvo matyti Jondalaro akyse.

– Nenorėjau sukelti tau nerimo, – tarė Aila, paskui nusišypsojo. – Tiesiog šios apylinkės taip primena namus, norėjau pasidairyti.

Staiga ir jam neliko nieko kita kaip nusišypsoti.

– Ir radai gervuogių pusryčiams, tiesa? Dabar jau žinau, kur taip ilgai užtrukai. Nepažįstu nė vieno, kas mėgtų gervuoges labiau nei tu, – Jondalaras pastebėjo jos sumišimą, tačiau apsidžiaugė pamanęs, kad nustatė priežastį, kodėl Aila taip nenoriai prašneko apie tolimą pasivaikščiojimą.

– Na taip, kelias radau. Gal galėsim vėliau ten nueiti ir priraškyti visiems? Jos dabar tokios prisirpusios ir skanios. Taip pat norėčiau pasidairyti dar šio to.

– Manau, kad kol tu šalia, turėsime tiek gervuogių, kiek tik panorėsime, Aila, – tarė Jondalaras, bučiuodamas ją į purpuru nusidažiusias lūpas.

Jam taip palengvėjo, kad ji saugi, jis jautėsi toks savimi patenkintas manydamas, jog atskleidė mylimosios silpnybę saldžioms uogoms, kad Aila tiesiog nusišypsojo ir daugiau nieko nebepasakojo. Ji tikrai mėgo gervuoges, tačiau tikroji jos silpnybė buvo Jondalaras. Staiga ji pajuto tokią užvaldančią meilės jam šilumą, kad panoro, jog jie būtų vieni. Norėjo jį apkabinti, liesti, suteikti jam malonumų, jausti, kaip jis išmanančiai dovanoja malonumus jai. Jos akyse atsispindėjo jausmai, ir jo nuostabios, išskirtinai

mėlynos akys atsakė tuo pačiu. Ji pajuto kūną dilgčiojant giliai viduje ir turėjo nusisukti, kad nusiramintų.

– Kaip laikosi Rošarija? – pasiteiravo Aila. – Ar jau pabudo?

– Taip, ir sako, kad nori valgyti. Iš prieplaukos atėjo Karolija ir ruošia kažką mums visiems. Vis dėlto nusprendėme tavęs palaukti prieš duodami jai valgyti.

– Nueisiu ir pažiūrėsiu, kaip ji, o paskui norėsiu paplaukioti, – tarė Aila.

Kai ji nuėjo link būsto, Dolandas atitraukė užuolaidą, kad išeitų į lauką, ir pro angą iššoko Vilkas. Jis pašoko ant Ailos, uždėjo letenas jai ant pečių ir palaižė skruostą.

– Vilke, pasitrauk! Mano rankos pilnos, – žvėrį subarė Aila.

– Atrodo, jis džiaugiasi tave matydamas, – pastebėjo Dolandas. Kiek dvejodamas pridūrė: – Ir aš, Aila. Rošarijai tavęs reikia.

Tai buvo savotiška padėka ar bent jau prisipažinimas, kad vadas nenorėtų, jog gydytoja laikytųsi atokiai nuo jo moters, ypač po praėjusios nakties kliedesių. Aila tai suprato tada, kai jis įsileido ją į savo namus, – jam nereikėjo nieko sakyti.

– Ar tau ko nors reikia? Ko nors, ką aš galėčiau atnešti? – pasiteiravo vyras. Jis pastebėjo, kad Ailos rankos pilnos.

– Norėčiau išdžiovinti šiuos augalus, reikėtų rėmo, – pasakė ji. – Galiu pasidaryti pati, tačiau tam man reikėtų medienos ir odos juostelių arba sausgyslių.

– Tikriausiai galiu pasiūlyti šį tą geresnio. Šamuda taip pat savo reikmėms naudojo džiovintus augalus, man regis, žinau, kur jo rėmai. Ar norėtum jais pasinaudoti?

– Manau, tai būtų puiku, Dolandai, – atsakė Aila.

Jis linktelėjo ir nužingsniavo tolyn, o ji įėjo vidun. Nusišypsojo pamačiusi lovoje sėdinčią Rošariją. Padėjusi augalus Aila nuėjo apžiūrėti ligonės.

– Nežinojau, kad Vilkas buvo įlindęs pas jus, – pasakė Aila. – Tikiuosi, nepridarė rūpesčių?

– Ne. Esu tikra, jis mane saugojo. Kai pirmą kartą įlindo, – jis moka apeiti atvartą, – atėjo tiesiai čia. Kai jį paglosčiau, nuėjęs atsigulė kampe ir paprasčiausiai į mane žiūrėjo. Dabar ten jo vieta, supranti, – pasakojo Rošarija.

– Ar gerai miegojai? – pasiteiravo Aila tiesindama moters patalus, kamšydama pagalvėlėmis ir kailiais, kad ligonė įsitaisytų kuo patogiau.

– Geriau nei bet kada po to susižeidimo. Be to, ilgokai šnekėjausi su Dolandu, – atsakė Rošarija. Ji pažvelgė į aukštą šviesiaplaukę moterį, nepažįstamąją, kurią atsivedė Jondalaras. Ta mamutoje per tokį trumpą laiką sukrėtė jų gyvenimus ir pažadino tiek daug pokyčių. – Jis iš tikrųjų nenorėjo pasakyti to, ką pasakė apie tave, bet yra nusiminęs. Po Doraldo mirties jis metų metus gyveno nesugebėdamas su tuo susitaikyti. Iki praėjusios nakties jis nežinojo visų aplinkybių. Dabar jis mėgina pamiršti ilgai puoselėtą neapykantą ir žiaurumą tiems, kuriuos laikė pagiežingais gyvuliais, viskam, kas susiję su jais, įskaitant ir tave.

– O kaipgi tu, Rošarija? Juk jis buvo tavo sūnus, – tarstelėjo Aila.

– Aš taip pat jų nekenčiau, bet paskui mirė Jetamijos motina, ir mes priglaudėme mergaitę. Ji nevisiškai užėmė sūnaus vietą, tačiau taip smarkiai sirgo, jai reikėjo tiek dėmesio, kad aš neturėjau laiko gyventi mirtimi. Kai pradėjau jausti, tarsi ji būtų mano duktė, sugebėjau paleisti prisiminimus apie sūnų. Dolandas taip pat vis labiau mylėjo Jetamiją, tačiau berniukai vyrams yra ypatingi, ypač prie jų židinio gimę berniukai. Jis negalėjo susitaikyti su Doraldo, ką tik pasiekusio vyrystę ir pradėjusio gyventi savo gyvenimą, netektimi, – Rošarijos akyse sublizgo ašaros. – Dabar ir Jetamijos nebėra. Beveik bijojau priglausti Darvą, būgštauju, kad jis nemirtų jaunas.

– Visada sunku netekti sūnaus, – pasakė Aila, – arba dukters.

Rošarijai pasidingojo, kad jaunosios moters veide pamatė švystelint skausmą. Aila atsistojo ir nuėjo prie ugnies ruoštis. Kai grįžo, atnešė vaistų įdomiuose mediniuose dubenėliuose. Rošarija panašių niekada nebuvo mačiusi. Dauguma jų, ypač šamudų, įrankių, rykų ir indų buvo papuošti raižiniais ar piešiniais arba ir raižiniais, ir piešiniais. Ailos dubenėliai buvo kruopščiai padaryti, glotnūs ir deramos formos, tačiau visiškai paprasti. Nebuvo jokių puošmenų, išskyrus paties medžio faktūrą.

– Ar dabar labai skauda? – padėdama Rošarijai atsigulti pasiteiravo Aila.

– Truputį, bet ne taip stipriai, kaip anksčiau, – atsakė moteris, kai jaunoji gydytoja pradėjo vynioti tvarsčius.

– Man regis, tinimas slūgsta, – apžiūrinėdama ranką pareiškė Aila. – Tai geras ženklas. Kol kas dar uždėsiu įtvarus ir perpetę, jei kartais panorė-

tum trumpam atsikelti. Nakčiai uždėsiu kitą kompresą. Kai daugiau nebetins, apvyniosiu beržo tošimi. Ją turėsi nešioti, kol kaulas sugis; mažiausiai mėnesį ir dar pusę kito, – paaiškino Aila, mikliai nuvyniojusi drėgnas ožkenas ir žiūrėdama į išplitusias mėlynes, kurios atsirado po vakarykščių Ailos veiksmų.

– Beržo tošimi? – nusistebėjo Rošarija.

– Išmirkyta vandenyje ji suminkštėja, lengvai įgauna reikiamą formą, o išdžiūvusi sukietėja, tad tavo ranka laikysis tvirtai ir nejudės. Taip kaulas lygiai sugis, nors tu atsikelsi ir judėsi.

– Sakai, kad galėsiu atsikelti ir ką nors daryti, užuot vis gulinėjusi? – patenkinta, šypsodamasi pasitikslino Rošarija.

– Galėsi naudotis tik viena ranka, tačiau tai netrukdys tau stovėti ant abiejų kojų. Tai skausmas tave kaustė prie patalo.

Rošarija linktelėjo:

– Tiesa.

– Yra vienas dalykas, kurį derėtų pabandyti prieš vėl užvyniojant tvarsčius. Jei pavyks, norėčiau, kad pajudintum pirštus; gali truputį skaudėti.

Aila stengėsi neišduoti susirūpinimo. Jei yra tam tikrų vidinių pažeidimų, kurie neleis Rošarijai pajudinti pirštų dabar, tai gali reikšti, kad ranka ji galės naudotis tik labai ribotai. Moterys atidžiai stebėjo Rošarijos plaštaką ir abi su palengvėjimu nusišypsojo, kai ji kilstelėjo vidurinįjį pirštą, o paskui ir visus kitus.

– Nuostabu! – apsidžiaugė Aila. – O dabar gal pavyktų pirštus sulenkti?

– Jaučiu! – sušuko Rošarija, lenkdama pirštus.

– Ar ne per daug skaudės, jei suspausi kumštį? – Aila stebėjo, kol moteris lėtai gniaužia plaštaką.

– Skauda, bet galiu.

– Tai labai gerai. Kiek gali pajudinti ranką? Ar gali sulenkti per riešą?

Rošarijos veidą nuo pastangų iškreipė skausmo grimasa, ji pro dantis iškvėpė, tačiau ranką palenkė.

– Pakaks, – tarė Aila.

Vilkas vienu kiauktelėjimu, panašiu į kimų atsikosėjimą, pranešė ateinant Jondalarą. Abi atsisuko pažiūrėti ir nusišypsojo įėjus zelandoniečiui.

– Atėjau paklausti, gal galiu kuo padėti? Ar nori, kad padėčiau Rošarijai? – pasiteiravo Jondalaras. Jis dirstelėjo į atvirą moters ranką ir paskubomis nusisuko. Tas ištinęs, spalvą praradęs daiktas jam atrodė nekaip.

– Šiuo metu niekuo negali padėti, bet po kelių dienų man reikės kelių plačių, šviežių beržo tošies juostų. Jei pasitaikys pamatyti pakankamo storio beržą, atsimink, kur jis auga, kad galėtum man parodyti. Tošies reikės rankai nejudamai išlaikyti, kol sugis, – atsakė Aila, tvarstydama įtvarus.

– Taip ir nepasakei man, Aila, kam visas šitas pirštų judinimas, – tarstelėjo Rošarija. – Ką tai reiškia?

Aila nusišypsojo.

– Tai reiškia, kad, jei pasiseks, tu ir vėl galėsi visiškai naudotis ranka, ar bent jau beveik visiškai.

– Tai iš tikrųjų gera žinia, – pasakė Dolandas. Jis išgirdo Ailos žodžius, kai lindo į namelį, už vieno galo laikydamas džiovinimo rėmą. Kitą galą laikė Darvalas. – Ar šitas tiks?

– Taip. Ačiū, kad atnešėt vidun. Kai kurių augalų negalima džiovinti šviesoje.

– Karolija sakė, kad pusryčiai paruošti, – įsiterpė jaunuolis. – Ji klausė, ar valgysime lauke, nes diena labai graži.

– Na, aš norėčiau, – pasakė Rošarija, tada atsisuko į Ailą: – Jei manai, kad galiu.

– Tik parišiu ranką ant perpetės, tada galėsi išeiti, jei Dolandas truputį tave parems, – tarė Aila. Šamudojų vadas plačiai nusišypsojo. – Ir, jei niekas neprieštarauja, prieš pusryčius norėčiau kaip reikiant paplaukioti.

– Tu tikras, kad šitas daiktas yra valtis? – pasitikslino Markenas, padėdamas Jondalarui oda aptrauktą apskritą rėmą atremti prie sienos greta ilgųjų baslių. – Kaip tu jį valdai?

– Jį lygiai taip pat nelengva valdyti kaip ir jūsiškes valtis, tačiau juo dažniausiai naudojamasi upėms kirsti, tad irklai kuo puikiausiai padeda persiirti skersai. Žinoma, keldamiesi su arkliais paprasčiausiai pritvirtiname jį prie baslių ir leidžiame arkliams tempti, – paaiškino Jondalaras.

Abu vyrai dirstelėjo kitapus lauko, kur Aila šukavo Yhaha. Lenktynininkas stovėjo greta. Jondalaras kiek anksčiau iššukavo eržiliuko kailį ir pastebėjo, kad plikuose lopuose, kur lygumų karštyje kailis išsišėrė, atauga plaukeliai. Aila pagydė abiejų arklių akis. Dabar, vėsesnėje, aukštesnėje vietovėje, toliau nuo įkyrių uodų, jų akys atrodė beveik sveikos.

– Arkliai labiausiai ir stebina, – pastebėjo Markenas. – Nė neįsivaizdavau, kad jie savo noru pasiliktų greta žmonių, tačiau tiedu, regis, tuo mėgaujasi. Iš pradžių labiau nustebau dėl vilko.

– Prie Vilko tu įpratai. Aila laiko jį prie savęs, nes mano, kad žmonėms jis atrodo grėsmingesnis nei arkliai.

Jiedu pamatė link Ailos einančią Toliją su Šamija, o Vilkas lakstė aplink mergaitę.

– Šamija tiesiog įsimylėjusi žvėrį, – pasakė Markenas. – Tik pažvelk į ją. Turėčiau bijoti, kad vilkas ją sudraskys, tačiau jis visai negrėsmingas. Jis žaidžia su ja.

– Arkliai taip pat būna žaismingi, bet negali nė įsivaizduoti, koks jausmas joti ant to eržilo nugaros. Galėsi pamėginti, jei nori, nors čia nėra pakankamai erdvės jam iš tikrųjų įsibėgėti.

– Viskas gerai, Jondalarai. Manau, kol kas jodinėsiu laivais, – tarė Markenas. O pamatęs prie olos krašto pasirodžiusį vyriškį, pridūrė: – Štai ir Karlonas. Man regis, Ailai atėjo laikas pasiplaukioti.

Jie visi nuėjo prie arklių, paskui kartu pasuko link uolos ir atsistojo toje vietoje, kur mažas upeliukas per uolos kraštą virto į Didžiąją Motiną Upę, tekančią apačioje.

– Tikrai manai, kad ji pajėgs nulipti? Nemenkas atstumas, gali būti baugu, – pastebėjo Jondalaras. – Net ir man truputį neramu, jau senokai to nedariau.

– Sakei, norėtum, kad ji paplaukiotų tikru laivu, Jondalarai, – tarė Markenas. – Be to, gal jai bus įdomu apžiūrėti mūsų prieplauką.

– Ne taip ir sudėtinga, – pastebėjo Tolija. – Yra pakopos ir virvės įsitverti. Parodysiu Ailai.

– Jai nereikės lipti žemyn, – pareiškė Karlonas. – Galėsime ją nuleisti produktų krepšyje, taip pat, kaip pirmą kartą jus užkėlėme, Jondalarai.

– Taip gali būti geriausia, – pripažino Jondalaras.

– Lipam su manimi žemyn, nusiųsime krepšį į viršų.

Aila klausėsi pokalbio stebeilydama žemyn į upę ir pavojingą taką, kuriuo leisdavosi šaramudojai. Tai buvo tas pats takas, nuo kurio nukrito Rošarija, nors buvo įpratusi laipioti uolomis. Aila matė tvirtas sumazgytas virves, kurios kaiščiais buvo įtvirtintos į siaurus plyšius uoloje, pradedant nuo viršaus, kur visi dabar ir stovėjo. Dalį statasu nusileidimo buvo išplovęs upelis, nuo akmenų srūvantis ant uolos iškyšos.

Ji stebėjo, kaip Karlonas įgudusiu žingsniu lengvai peržengia atbrailą, viena ranka griebia virvę, o koja suranda pirmą siaurą pakopą. Matė, kaip Jondalaras truputį išblykšta, giliai įkvepia, tada ima paskui tą vyrą leistis žemyn, tik šiek tiek lėčiau ir rūpestingiau. Tuo metu Markenas ir jam padėti užsimojusi Šamija sugriebė ilgą storos virvės ringę. Ringė baigėsi kilpa, kuri buvo išausta gale ir užmauta ant sunkaus stulpo, įkasto maždaug per vidurį tarp aikštelės sienų. Likusi virvės dalis buvo permesta per uolos kraštą. Ailai buvo smalsu, kokį pluoštą žmonės naudoja šitokioms virvėms vyti. Tai buvo storiausia jos kada matyta virvė.

Netrukus pasirodė Karlonas, nešinas kitu virvės galu. Jis nuėjo prie kito stulpo, ne taip toli nuo pirmojo, tada pradėjo traukti virvę, dailiai vyniodamas ją ringėmis greta savęs. Už uolos krašto tarp dviejų stulpų pasirodė didelis, negilus į krepšį panašus daiktas. Smalsumo apimta Aila priėjo arčiau ir ėmėsi atidžiai apžiūrinėti nematytą daiktą.

Kaip ir virvės, krepšys buvo ypatingai tvirtas. Plokščias suaustas dugnas, sustiprintas medžio lentelėmis, buvo ilgo ovalo formos, tiesiais šonais, panašiais į žemą tvorelę. Jis buvo pakankamai didelis, kad laisvai tilptų gulintis žmogus arba vidutinio dydžio eršketas, tik žuvies galva ir uodega kyšotų galuose. Didžiausi eršketai, vienos iš dviejų rūšių, kurie gyveno tik šioje upėje ir didžiuosiuose jos intakuose, buvo trisdešimties pėdų ilgio ir svėrė daugiau nei tris šimtus svarų, tad juos kelti aukštyn tekdavo supjaustytus gabalais.

Krepšys laisvai kabojo tarp dviejų virvių, kurios buvo pervertos per keturis iš kažkokio pluošto pagamintus žiedus, po du pritvirtintus iš abiejų šonų. Kiekviena virvių buvo įverta per vieną žiedą, o išnerta per kitą, kuris buvo įtaisytas priešingoje pusėje, ir kryžiavosi apačioje. Keturi virvių galai buvo supinti, viršuje suformuota didelė, sunki kilpa, o virvė, permesta per kraštą, buvo perverta per tą kilpą.

– Paprasčiausiai įlipk, Aila. Mes tvirtai jį laikysime ir nuleisime tave žemyn, – pasakė Markenas. Jis užsimovė porą tampriai prigludusių odinių kumštinių pirštinių, paskui ilgąjį virvės galą vieną kartą apvyniojo aplink antrą stulpą ir pasiruošė leisti krepšį žemyn.

Kol Aila dvejojo, Tolija pasakė:

– Jei norėtum taku lipti pati, parodysiu tau, kaip tai daryti. Niekada nemėgau kilnotis šituo krepšiu.

Aila vėl dirstelėjo į stačią taką. Neviliojo nė vienas būdas.

– Šįkart išbandysiu krepšį, – pasakė ji.

Ten, kur buvo įrengtas takas žemyn, akmens siena po uola buvo stati, tačiau pakankamai nuožulni, kad ja būtų galima ropštis; ties viduriu, kur buvo įtaisyti stulpai, uolos viršus buvo išsikišęs virš sienos. Aila įsiropštė į krepšį, atsisėdo jo ant dugno ir įsikirto į kraštus taip stipriai, kad net krumpliai pabalo nuo įtampos.

– Pasiruošusi? – pasiteiravo Karlonas. Aila nepasileisdama pasuko galvą ir linktelėjo. – Leisk ją žemyn, Markenai.

Jaunasis vyras atleido virvę, o Karlonas nukreipė krepšį pro uolos kraštą. Kol Markenas leido virvei slysti odinių pirštinių saugomais delnais, kontroliuodamas nusileidimą stulpo apvija, kilpa krepšio viršuje slydo sunkia virve, ir Aila, pakibusi tuščioje erdvėje virš prieplaukos, lėtai leidosi žemyn.

Išradimas transportuoti produktus ir žmones tarp didelės atbrailos viršuje ir prieplaukos apačioje buvo paprastas, bet veiksmingas. Žmonės kliovėsi savo raumenų jėga, tačiau pats krepšys, nors tvirtas, buvo gana lengvas, ir tai leido net vienam žmogui kilnoti palyginti didelius krovinius. Daugiau žmonių pajėgdavo kilnoti tikras sunkenybes.

Vos persiritusi per uolos viršų Aila užsimerkė ir įsikibo į krepšį. Ji girdėjo, kaip ausyse skamba širdies dūžiai. Moteris juto, kad lėtai leidžiasi žemyn, tad vos vos prasimerkė, paskui apsidairė ir iš nuostabos išsižiojo. Vaizdo iš tokios perspektyvos ji nebuvo mačiusi ir vargu ar dar kada pamatys.

Kabėdama virš didžiulės tekančios upės greta stačios tarpeklio sienos Aila jautėsi taip, lyg plauktų oru. Kita akmeninė siena buvo kiek daugiau nei už mylios, tačiau atrodė labai arti, nors kai kuriose tarpeklio vietose sienos buvo gerokai arčiau viena kitos. Tai buvo gana tiesi upės atkarpa ir,

dairydamasi į rytus bei vakarus, moteris juto upės jėgą. Krepšiui beveik pasiekus prieplauką Aila pakėlė akis ir stebėjo, kaip virš sienos krašto pasirodo baltas debesis, o paskui pastebėjo dvi figūrėles, vieną visai mažą, ir Vilką, žiūrintį žemyn, į ją. Ji pamojavo, tada, krepšiui švelniai bumbtelėjus į kažkokį paviršių, nusileido, nors vis dar akis buvo pakėlusi į viršų.

– Buvo nuostabu! – šūktelėjo ji išvydusi besišypsantį Jondalarą.

– Gana vaizdinga, tiesa? – pritarė jis, padėdamas jai išsikeberioti.

Ailos laukė minia žmonių, tačiau ją labiau domino vieta nei žmonės. Lipdama iš krepšio moteris pajuto, kaip siūbuoja medinės lentos po kojomis, ir suvokė, jog jos plūduriuoja ant vandens. Prieplauka buvo nemaža, gana didelė, kad tilptų keletas panašios statybos kaip tie ant smiltainio atbrailos namelių ir dar liktų erdvės. Netoli degė laužas, sukurtas ant smiltainio plokštės, apsuptas akmenų.

Prie plūduriuojančios konstrukcijos buvo pririštos kelios tos įdomios valtelės, kuriomis plaukiant ji matė žmones žemupyje – siauros, smailais galais priekyje ir gale. Dviejų vienodų nebuvo, visos buvo skirtingų dydžių, nuo talpinančių vos vieną žmogų iki ilgų, su keliomis sėdynėmis.

Besidairydama Aila pamatė du labai didelius laivus, šiek tiek net gąsdinančius. Jų pirmagaliai kilo į viršų ir virto keistų paukščių galvomis, patys laivai buvo išdažyti įvairiais geometriniais raštais, kurie kartu sudarė plunksnų įspūdį. Prie vandens linijos buvo nupiešta dar viena akių pora. Didžiausio laivo viduryje netgi buvo priedanga. Atsisukusi į Jondalarą, kad išsakytų savo susižavėjimą, Aila pamatė, kad jis užsimerkęs, o kakta išvagota sielvarto raukšlių. Tada moteris suprato, kad didysis laivas turi kažką bendra su jo broliu.

Nebuvo laiko tylėti ar svarstyti, ką pasakyti. Juos nunešė minia, nekantraujanti svečiams parodyti ir neįprastą laivą, ir irklavimo įgūdžius. Aila pastebėjo, kad žmonės bėginėja kopėčias primenančiu tilteliu tarp laivo ir prieplaukos, o atsidūrusi jo apačioje suprato, kad tikimasi, jog ji irgi įlips į laivą. Dauguma žmonių kilo trapu lengvai išlaikydami pusiausvyrą, nors laivas ir prieplauka kartais kiekvienas atskirai sujudėdavo. Aila buvo dėkinga Karlonui už ištiestą pagalbos ranką.

Ji atsisėdo ant suolelio tarp Markeno ir Jondalaro po priedanga, sukonstruota per visą laivo plotį. Čia lengvai galėjo tilpti daugiau žmonių. Kiti žmonės susėdo ant suolelių priekyje ir gale, kai kurie jų paėmė irklus

labai ilgomis rankenomis. Ailai nė nesusivokus jie atrišo virves, kuriomis laivas buvo pritvirtintas prie prieplaukos, ir visi atsidūrė upės viduryje.

Laivo priekyje įsitaisiusi Karlono sesuo Karolija stipriu, aukštu balsu ėmė progiesmiu traukti ritmišką dainą, kuri pasklido virš vaiskios Didžiosios Motinos Upės melodijos. Aila susižavėjusi stebėjo, kaip irkluotojai stumiasi prieš galingą srovę, dėmėjosi, kaip jie sutartinai irkluoja pagal dainos ritmą. Žmonės neįtikėtinai greitai ir tolygiai stūmėsi į aukštupį.

Ties upės vingiu akmeninio tarpeklio sienos suartėjo. Tarp styrančių uolų, kurios kilo iš pačių gilios upės gelmių, vandens garsas tapo aiškesnis ir intensyvesnis. Aila pajuto, kaip darosi vėsiau ir drėgniau, jos šnervės išsiplėtė nuo drėgno, gaivaus upės kvapo, joje knibždančios bei mirštančios gyvybės. Tas kvapas smarkiai skyrėsi nuo traškaus sauso lygumų oro.

Kai tarpeklis vėl išplatėjo, abipus upės pasirodė medžiai.

– Atrodo, šias vietas pažįstu, – pastebėjo Jondalaras. – Ar ten priekyje – laivų statykla? Ar ketiname ten sustoti?

– Ne šįkart. Nuplauksime iki Pusės žuvies ir ten apsisuksime.

– Pusė žuvies? – nusistebėjo Aila. – Kas tai?

Priešais sėdintis vyras atsisuko ir išsiviepė. Aila prisiminė, jog tai Karolijos pora.

– Turėtum jo paklausti, – tarstelėjo vyras ir dirstelėjo į šalia Ailos sėdintį zelandonietį. Aila stebėjo, kaip nuoraudis užplūsta sutrikusio Jondalaro veidą. – Tai ta vieta, kur jis tapo pusiau ramudojumi. Nejaugi nepasakojo?

Keletas žmonių nusijuokė.

– Kodėl tau nepapasakojus, Baronai? – pasiūlė Jondalaras. – Esu tikras, nebūtų pirmas kartas.

– Jondalaras neapsirinka, – pripažino Markenas. – Tai vienas mėgstamiausių Barono pasakojimų. Karolija sako, kad jau pavargo klausytis, bet visi žino, kad jis negali liautis pasakojęs įdomios istorijos, kad ir kiek kartų ją kartotų.

– Na, pripažink, buvo juokinga, Jondalarai, – pasakė Baronas. – Tik turi papasakoti pats.

Nugalėdamas save Jondalaras nusišypsojo.

– Visiems kitiems galbūt ir buvo juokinga, – Aila žiūrėjo į jį nustebusi, su šypsena. – Buvau tik pradėjęs mokytis valdyti mažus laivelius, – pradėjo

jis. – Buvau pasiėmęs žeberklą, tai yra ietį žuviai nudobti, ir pradėjau irtis prieš srovę. Tada pastebėjau plaukiantį eršketą. Pagalvojau, kad pasitaikė proga sumedžioti pirmąjį grobį, nė nepagalvojau, kaip vienas pajėgsiu į sausumą išvilkti tokio dydžio žuvį ar kas gali nutikti tokiam mažam laiveliui.

– Ta žuvis jam surengė gyvenimo pasiplaukiojimą! – nepajėgė atsispirti neįsiterpęs Baronas.

– Nebuvau netgi įsitikinęs, kad pavyks ją nudurti; nebuvau pratęs sviesti ietį su pririšta virve, – toliau pasakojo Jondalaras. – Turėjau pagalvoti, kas nutiks, jei pataikysiu.

– Nesuprantu, – tarė Aila.

– Jei medžioji sausumoje ir ką nors nuduri ietimi, tarkime, elnią, ir nors tik sužeidi ar ietis iškrinta, gali jį pasekti, – paaiškino Karlonas. – Negali sekti paskui žuvį vandenyje. Žeberklas turi atgal lenktus dantukus ir pritvirtintą stiprią virvę, todėl, kai paduri žuvį, antgalis su virve pasilieka įsmigęs, kad nepasimestų vandenyje. Kitą virvės galą galima pririšti prie laivelio.

– Jondalaro sužeistas eršketas nutempė jį pasroviui su visu laivu, – vėl pertraukė Baronas. – Mes tada buvome ant kranto, matėme, kaip jis praskrieja, įsikibęs į virvę, kuri buvo pririšta prie laivelio. Gyvenime nemačiau nieko šitaip greitai plaukiant. Tai buvo juokingiausias mano matytas dalykas. Jondalaras galvojo, kad sugavo žuvį, o iš tikrųjų žuvis pagavo jį!

Aila šypsojosi kartu su visais kitais.

– Kol žuvis galiausiai pakankamai nukraujavo ir nugaišo, atsidūriau gana toli aukštupy, – pasakojo Jondalaras. – Laivelis buvo beveik nugrimzdęs, todėl aš plaukte pasiekiau krantą. Sutrikęs paleidau laivelį pasroviui, tačiau žuvis atsidūrė užutėky. Ištraukiau ją į krantą. Iki tol pakankamai sušalau, pamečiau peilį, nesugebėjau rasti jokios sausos malkos ar ko kito laužui užkurti. Staiga pasirodė plokščiagal... genties jaunuolis.

Aila išplėtė akis. Pasakojimas įgavo naują pobūdį.

– Jis nusivedė mane prie ugnies. Stovykloje buvo vyresnė moteris, o aš taip drebėjau, kad ji padavė man vilkeną. Kai sušilau, mes nuėjome atgal prie upės. Plo... jaunuolis norėjo pusės žuvies, ir aš su džiaugsmu jam atidaviau. Jis perpjovė eršketą pusiau, išilgai, ir savo dalį nusinešė. Visi, kurie

matė mane praskriejant, atplaukė manęs ieškoti ir gana greitai surado. Kad ir kaip jie šaipėsi, buvau daugiau nei laimingas juos išvydęs.

– Vis dar sunku patikėti, kad plokščiagalvis vienas nusinešė pusę žuvies. Pamenu, mes likusią pusę vos pajudinome trise ar keturiese, – pastebėjo Markenas. – Eršketas buvo didžiulis.

– Genties vyrai yra stiprūs, – tarė Aila. – Nežinojau, jog šiose apylinkėse gyvena genčių. Maniau, kad jie gyvena tik pusiasalyje.

– Kitapus upės anksčiau jų gyveno gana daug, – pasakė Baronas.

– Kas jiems nutiko? – pasiteiravo Aila.

Žmonės laive staiga sutriko, vieni nudelbė akis, kiti nusisuko. Galiausiai Markenas pasakė:

– Kai žuvo Doraldas, Dolandas surinko žmones ir... išėjo jų ieškoti. Netrukus dauguma jų dingo... Spėju, jie išėjo.

– Parodyk man dar kartą, – paprašė Rošarija. Ji norėjo viską išmėginti savo rankomis. Tą rytą Aila jai ant rankos uždėjo beržo tošies tvarstį. Nors dar nevisiškai išdžiūvusi, stipri, lengva medžiaga jau buvo pakankamai tvirta, kad saugiai prilaikytų ranką. Rošarija džiaugėsi galėdama daugiau judėti, tačiau Aila perspėjo nieko nedaryti ta ranka.

Jos kartu su Tolija sėdėjo saulėkaitoje, šalia pasidėjusios kelias minkštas ožkenas. Aila buvo išsiėmusi savo siuvimo dėžutę ir rodė moterims siūlo traukiklį, kurį išrado kartu su Liūto stovyklos žmonėmis.

– Pirmiausia abiejose odose, kurias nori susiūti, yla reikia išdurti skylutes, – pradėjo aiškinti Aila.

– Visada taip darome, – pertraukė ją Tolija.

– Šitą naudoji siūlui pro skyles ištraukti. Siūlas įveriamas per šią mažą skylutę drūtgalyje, o kai įkiši galiuką į įpjovas odoje, jis pertraukia siūlą per abu odos gabalus, kuriuos nori sujungti, – staiga Ailai dingtelėjo mintis: jei įrankis būtų pakankamai aštrus, gal skylę būtų galima padaryti ir pačiu siūlo traukikliu? Nors oda gali būti kieta.

– Duok man pabandyti, – paprašė Tolija. – Kaip perverti siūlą pro skylutę?

– Štai šitaip, matai? – parodė Aila, o paskui vėl padavė siuvinį Tolijai. Šaramudojė pabandė padaryti kelis dygsnius.

– Kaip lengva! – nustebo ji. – Beveik galima siūti viena ranka.

Atidžiai stebinti Rošarija pagalvojo, kad Tolija tikriausiai neklysta. Nors ji negali darbuotis sulaužyta ranka, ja nebent tik prilaikytų odos skiautes, naudodamasi tokiu siūlo traukikliu galėtų siūti viena sveikąja ranka.

– Niekada nemačiau nieko panašaus. Kas privertė apie tai pagalvoti? – paklausė ji Ailos.

– Nežinau, – atsiliepė toji. – Tiesiog toptelėjo mintis, kai sunkiai sekėsi siūti, paskui padėjo daugybė žmonių. Manau, sunkiausia buvo iš titnago pagaminti tokį mažą įrankį mažai skylutei drūtgalyje padaryti. Pasidarbavo Jondalaras su Vaimezu.

– Vaimezas yra Liūto stovyklos titnago apdirbėjas, – Rošarijai paaiškino Tolija. – Kiek suprantu, jis labai šaunus.

– Žinau, kad Jondalaras yra šaunus, – pasakė Rošarija. – Jis taip smarkiai patobulino įrankius, kuriuos mes naudojame laivams statyti, kad visi tik apie jį ir svaičiojo. Atrodytų, smulkmenos, tačiau skirtumas didžiulis. Prieš išeidamas jis mokė Darvą. Jondalaras puikiai sugeba mokyti jaunuolius. Gal jis galės parodyti jam ką daugiau.

– Jondalaras sakė, kad daug išmoko iš Vaimezo, – pastebėjo Aila.

– Gali būti, tačiau, regis, jums abiem puikiai sekasi išgalvoti geresnius būdus ir patobulinti įrankius, – atkreipė dėmesį Tolija. – Šitas tavo siūlo traukiklis gerokai palengvina siuvimą. Visada sunku prastumti siūlą pro skyles naudojantis tik yla. Jondalaro iečių mėtyklė sužavėjo visus. Parodę, kaip puikiai jums sekasi jomis naudotis, privertėte žmones galvoti, kad ir jiems gali pavykti. Vis dėlto nemanau, kad būtų taip lengva, kaip atrodė stebint jus. Manau, reikia gerokai pasitreniruoti.

Kiek anksčiau Jondalaras su Aila demonstravo iečių mėtyklę. Reikėjo nemažai išmonės ir kantrybės norint arti prieiti prie kalnų ožkos, kad galėtum ją nudobti, tad, kai šamudojų medžiotojai pamatė, kaip toli galima ietį nusviesti mėtykle, tučtuojau užsimanė ją išbandyti ir sumedžioti nesugaunamų kalnų antilopių. Keletas ramudojų erškėtų medžiotojų taip susižavėjo įrankiu, kad nusprendė iečių mėtyklei pritaikyti žeberklą ir pažiūrėti, ar toks patobulinimas veiks. Vyrams besikalbant Jondalaras

papasakojo apie dviejų dalių ietį ilgu kotu, su dviem ar trimis plunksnomis drūtgalyje ir mažesne nuimama priekine dalimi su antgaliu. Šios galimybės irgi buvo įvertintos, tad šamudojai su ramudojais per kelias kitas dienas išbandė keletą tokių iečių variantų.

Staiga tolimajame aikštelės gale kilo bruzdesys. Moterys pakėlė galvas ir pamatė, kaip keletas žmonių traukia produktų krepšį. Link jų atbėgo keletas paauglių.

– Sugavo! Sugavo žuvį žeberklo mėtykle! – bėgdamas prie moterų šaukė Darvalas. – Patelę!

– Einam pažiūrėti, – pasiūlė Tolija.

– Jūs eikit. Pasivysiu, kai padėsiu siūlo traukiklį.

– Palauksiu tavęs, Aila, – tarstelėjo Rošarija.

Kai moterys priėjo prie susibūrusių žmonių, pirmoji eršketo dalis jau buvo iškrauta, o krepšys vėl nusiųstas žemyn. Žuvis buvo milžiniška, per didelė, kad užkeltum vienu kartu, tačiau geriausia dalis jau atkeliavo: kone du šimtai svarų mažyčių juodų eršketų ikrų. Atrodė, geras ženklas, kad pirmoji medžioklės nauju ginklu, padarytu pagal Jondalaro iečių mėtyklę, auka yra šita didelė eršketo patelė.

Lauko gale buvo pastatyti žuvų džiovinimo rėmai, ir dauguma ten buvusių žmonių didžiulę žuvį pradėjo pjaustyti mažais gabalėliais. Daug ikrų buvo nugabenta prie namelių. Rošarija paprastai prižiūrėdavo jų paskirstymą. Ji paprašė Ailos su Tolija padėti, ir nusėmusi šiek tiek ikrų visiems pasiūlė paragauti.

– Nevalgiau jų metų metus! – džiaugėsi Aila, imdama dar kąsnelį. – Visada patys skaniausi švieži, tiesiai iš žuvies pilvo, o čia šitiek daug.

– Ir naudingas daiktas, neturėtume pernelyg daug suvalgyti, – pasakė Tolija.

– Kodėl? – nustebo Aila.

– Nes eršketų ikrai yra viena iš medžiagų, kurias naudojame ožkenoms išdirbti – tuomet jos būna tokios minkštos, – paaiškino Tolija. – Daugumą ikrų tam ir sunaudojame.

– Norėčiau kada nors pamatyti, kaip jūs šitaip minkštai išdirbate odas, – pasakė Aila. – Visada mėgau dirbti su oda ir kailiais. Gyvendama Liūto stovykloje išmokau dažyti odas ir pagaminti tikrai raudoną spalvą, o Krosija išmokė mane pagaminti baltą odą. Man patinka ir jūsiškės geltonos.

– Stebiuosi, kad Krosija sutiko tau parodyti, – pastebėjo Tolija. Ji reikšmingai pažvelgė į Rošariją. – Maniau, balta oda yra gervės židinio paslaptis.

– Ji nesakė, jog tai paslaptis. Sakė, kad ją išmokė jos motina, o jos dukra menkai tesidomi odų apdirbimu. Atrodė, jai buvo malonu kam nors perduoti savo žinias.

– Na, kadangi jūs abi buvot Liūto stovyklos narės, buvote lyg ir šeima, – pasakė Tolija, nors vis dar atrodė gerokai nustebusi. – Nemanau, kad ji būtų rodžiusi pašaliniam žmogui, lygiai taip pat kaip ir mes. Šaramudojų kalnų ožkų odų apdirbimo būdas yra paslaptis. Mūsų odomis žavimasi, mainomos jos turi didelę vertę. Jei visi žinos, kaip jas pagaminti, jos nebebus tokios vertingos. Todėl mes ir nesidalijame šia paslaptimi, – pasakė Tolija.

Aila linktelėjo, tačiau atrodė akivaizdžiai nusivylusi.

– Ką gi, jos gražios, ir geltona spalva tokia ryški ir daili.

– Geltoną spalvą suteikia pajūriniai sotvarai, tačiau naudojame juos ne dažyti. Tiesiog taip nutinka. Dėl pajūrinių sotvarų odos lieka minkštos net ir sušlapusios, – išsidavė Rošarija. Patylėjusi ji pridūrė: – Jei pasiliktum čia, Aila, galėtume pamokyti tave ruošti geltonas ožkenas.

– Pasilikti? Ar ilgai?

– Kiek tik nori; kol gyva būsi, Aila, – nuoširdžiai pažvelgė į ją Rošarija. – Jondalaras yra giminaitis; apie jį galvojame kaip apie vieną iš mūsų. Nedaug jam tetrūksta, kad taptų šaramudoju. Jis netgi padėjo pastatyti laivą. Sakei, kad dar nesi susijungusi. Esu tikra, surastume ką nors, kas norėtų būti jums gimininga pora, tada galėtumėte susijungti čia. Žinau, kad būsite su džiaugsmu priimti. Kai mirė Šamuda, mums reikia gydytojo.

– Mes norėtume būti gimininga pora, – pridūrė Tolija. Nors Rošarijos pasiūlymas buvo spontaniškas, jis atrodė visiškai tinkamas. – Turėčiau pakalbėti su Markenu, bet esu tikra, jis sutiks. Po Jetamijos ir Tonolano sunku rasti kitą porą, su kuria norėtume susijungti. Tonolano brolis puikiausiai tiktų. Markenui Jondalaras visada patiko, o aš mielai dalyčiausi būstu su kita mamutoja, – ji nusišypsojo Ailai. – Ir Šamija apsidžiaugtų, jei Vilkelis visada būtų šalia.

Pasiūlymas Ailą užklupo netikėtai. Kai ji iki galo suprato jo reikšmę, buvo priblokšta tokio moterų nuoširdumo, pajuto, kaip akis degina ašaros.

– Rošarija, nė nežinau, ką pasakyti. Vos atėjusi pasijutau čia kaip namie. Tolija, mielai dalyčiausi su tavimi... – ir Aila paplūdo ašaromis.

Abi šaramudojų moterys irgi susigraudino, sumirksėjo besistengdamos sulaikyti ašaras ir nusišypsojo viena kitai, tarsi būtų surezgusios nuostabų planą.

– Vos Markenas su Jondalaru grįš, mes jiems pasakysime, – nenustygo Tolija. – Markenui taip palengvės...

– Nežinau dėl Jondalaro, – tarstelėjo Aila. – Žinau, kad jis nori grįžti namo. Jis ėjo ilgesniu keliu vien tam, kad jus pamatytų, tačiau abejoju, ar norės pasilikti. Jis tvirtina, kad nori grįžti pas savo žmones.

– Mes ir esame jo žmonės, – tarė Tolija.

– Ne, Tolija. Nors jis ir gyveno čia taip pat ilgai kaip jo brolis, Jondalaras vis dar zelandonietis. Jis taip ir nesugebėjo jų pamiršti. Manau, kad būtent dėl to jo jausmai Serenijai nebuvo tokie stiprūs, – pasakė Rošarija.

– Ar tai Darvalo mama? – pasitikslino Aila.

– Taip, – atsakė vyresnioji svarstydama, kiek Jondalaras Ailai papasakojo apie Sereniją. – Kadangi akivaizdu, ką jis jaučia tau, gal prabėgus šitiek daug laiko jo ryšiai su savo žmonėmis susilpnėjo? Argi nepakankamai nukeliavote? Kam jums leistis į tokią ilgą kelionę, jei galite turėti namus tiesiog čia?

– Be to, jau laikas man ir Markenui išsirinkti giminingą porą prieš žiemą ir prieš... nesakiau tau, bet Motina vėl mane palaimino. Turėtume susijungti prieš gimstant mažyliui.

– Taip ir maniau. Tai nuostabu, Tolija, – tarė Aila. Tada jos akyse atsirado svajinga išraiška. – Galbūt kurią dieną ir aš galėsiu apkabinti savo kūdikį...

– Jei būsime gimininga pora, tas, kurį nešioju aš, bus ir tavo, Aila. Ir būtų puiku žinoti, kad greta yra kas nors, galintis padėti, dėl visa ko... Nors gimdydama Šamiją neturėjau jokių rūpesčių.

Aila galvojo, kad kurią dieną norėtų turėti savo kūdikį, Jondalaro kūdikį, tačiau kas bus, jei negalės? Ji rūpestingai kas rytą geria arbatą ir nepastoja, o jei kūdikis neužsimezga ne dėl arbatos? Gal joje kūdikis negali prasidėti? Ar nebūtų nuostabu žinoti, kad Tolijos kūdikis taip pat yra ir jos bei Jondalaro? Tiesa ir tai, kad aplinkinės teritorijos taip primena Bruno genties urvo apylinkes, kad ji čia jaučiasi kaip namie. Žmonės puikūs...

Nors ji nėra tikra dėl Dolando. Ar jis tikrai norės, kad ji pasiliktų? Ir ji abejojo dėl arklių. Jiems gera čia ilsėtis, tačiau ar pakaks pašaro visai žiemai? Ar pakaks erdvės jiems bėgioti?

Visų svarbiausia, ką nuspręs Jondalaras. Ar jis panorės atsisakyti kelionės atgal į Zelandoniją ir apsistoti čia?

19

Tolija išėjo priešais didįjį ugniakurą ir atsistojo raudonų blėstančių žarijų ir vakarinio dangaus, įrėminto aukštų aikštelės sienų, fone. Dauguma žmonių vis dar buvo susirinkę bendroje erdvėje po smiltainio iškyša, baigė valgyti anksčiau surinktas gervuoges, gurkšnojo mėgstamą arbatą arba lengvai putojantį šviežiai fermentuotą uogų vyną. Šviežio eršketo puota prasidėjo sugautos patelės ikrų valgymu. Dauguma riebių žuvies kiaušinėlių bus sunaudota kasdieniškesniu tikslu – minkštų ožkenų gamybai.

– Dolandai, noriu šį tą pasakyti, kol visi dar čia susirinkę, – tarė Tolija.

Vyras linktelėjo, nors tai buvo nesvarbu. Tolija kalbėjo toliau, nė nelaukdama jo leidimo.

– Manau, kalbu visų vardu sakydama, kad labai džiaugiamės sulaukę Ailos ir Jondalaro, – tarė ji. Keli žmonės balsu pritarė. – Visi nerimavome dėl Rošarijos, ne tik dėl skausmo, kurį ji kenčia, bet ir todėl, kad bijojome, jog ji negalės naudotis ranka. Aila tai pakeitė. Rošarija sako, kad jai nebeskauda, ir, jei pasiseks, yra nemaža tikimybė, kad ji vėl galės visiškai naudotis savo ranka.

Pasipylė malonūs komentarai, padėkos, kai kas atvykėliams palinkėjo sėkmės.

– Ir savo giminaičiui Jondalarui mes turime padėkoti, – toliau kalbėjo Tolija. – Gyvendamas čia anksčiau, jis labai naudingai patobulino kai kuriuos įrankius, o šįkart parodė mums mėtyklę, kurios naudojimo rezultatus šiandien ragaujame, – ir vėl sutartinai suošė žmonės, visi palaikė Tolijos žodžius. – Tuo metu, kai gyveno pas mus, Jondalaras medžiojo ir eršketus, ir gemzes, tačiau taip ir nepasakė, ar labiau mėgsta vandenį, ar sausumą. Manau, jis būtų geras upės žmogus...

– Tu teisi, Tolija! Jondalaras yra ramudojas! – šūktelėjo kažkoks vyras.

– Arba bent pusė! – pridūrė Baronas, ir nugriaudėjo juokas.

– Ne, ne, jis mokosi pažinti vandenį, bet sausumą pažįsta geriau, – paprieštaravo moteris.

– Teisingai! Paklausk jo! Jis sviedė ietį prieš sviesdamas žeberklą, jis yra šamudojas! – įsiterpė vyresnis vyras.

– Jam netgi patinka moterys, kurios medžioja!

Aila dirstelėjo pažiūrėti, kas išsakė tokį komentarą. Tai buvo jauna moteris, nedaug vyresnė už Darvalą, vardu Rakarija. Ji nuolat sukinėjosi greta Jondalaro, o tai jaunąjį vyrą liūdino. Jis skundėsi, kad ji nuolat painiojasi jam po kojomis.

Jondalaras plačiai nusišypsojo išgirdęs tokį šmaikštų komentarą. Vyko draugiškos varžytuvės tarp giminingų grupių: konkurencija šeimos viduje susibūrimui suteikė šiek tiek jaudulio, tačiau jai niekada nebuvo leidžiama peržengti visiems gerai suprantamų ribų. Pokštai, pagyros ir net švelnūs užgauliojimai buvo leidžiami, tačiau visa, kas žeistų arba sukeltų tikrą pyktį, buvo greitai numalšinama abiem pusėms sutartinai raminant suirzusius narius ir švelninant žeidžiančius pareiškimus.

– Kaip jau sakiau, manau, kad Jondalaras būtų geras upės žmogus, – toliau kalbėjo Tolija visiems nurimus, – tačiau Aila labiau pažįsta sausumą, ir aš ragirčiau Jondalarą pasilikti su sausumos medžiotojais, jei jis to nori ir jei jie jį priims. Jei Jondalaras ir Aila pasiliktų ir taptų šaramudojais, teiktume pasiūlymą su jais susijungti, tačiau mudu su Markenu esame ramudojai, todėl jiems derėtų būti šamudojais.

Tarp žmonių kilo šurmulys, visi su padrąsinimais ir netgi sveikinimais jau kreipėsi į abi poras.

– Nuostabus planas, Tolija, – pastebėjo Karlonas.

– Tai Rošarija pamėtėjo man šitą mintį, – atsiliepė Tolija.

– O ką apie tai mano Dolandas? Ar jis pasiruošęs priimti Jondalarą ir Ailą, moterį, kurią užaugino pusiasalio gyventojai? – žiūrėdama tiesiai į šamudojų vadą pasiteiravo Karolija.

Staiga stojo tyla. Visi žinojo jos klausimo prasmę. Ar Dolandas, taip nuožmiai sureagavęs į Ailą, norės ją priimti? Aila vylėsi, kad niršus vado protrūkis bus pamirštas, ir nustebo, kai Karolija iškėlė šį klausimą. Vis dėlto ramudojė privalėjo taip pasielgti. Tai buvo jos pareiga.

Iš pradžių Dolandui su Rošarija gimininga pora buvo Karlonas su savo moterimi, kartu jie ir subūrė šią ypatingą šaramudojų grupę, kai drauge su keliais kitais žmonėmis išsikraustė iš tikrai perpildytos gimtosios stovyklos. Lyderystė paprastai suteikiama neoficialiu susitarimu, toks buvo ir jų natūralus pasirinkimas. Vado moteriai paprastai tekdavo vadės pareigos, tačiau Karlono moteris mirė, kai Markenas dar buvo visai nedidukas. Ramudojų lyderis niekada oficialiai nesusijungė, tad berniuku pradėjo rūpintis ir vadės pareigų ėmėsi jo dvynė sesuo Karolija. Bėgant laikui ji buvo pripažinta kaip vadė, todėl jos pareiga buvo užduoti šį klausimą.

Žmonės žinojo, kad Dolandas leido Ailai toliau gydyti savo moterį, nes Rošarijai reikėjo pagalbos, o Aila akivaizdžiai buvo naudinga. Tai nebūtinai reiškė, kad jis norės ją matyti nuolat. Jis paprasčiausiai galėjo valdyti savo jausmus. Nors šaramudojams reikėjo gydytojo, Dolandas buvo saviškis. Niekas nenorėtų priimti pašaliečio, keliančio problemų jų vadui ir galbūt net galinčio įžiebti nesantaiką grupės viduje.

Kol Dolandas svarstė atsakymą, Ailai ėmė sukti skrandį, gerklėje sustojo gumulas. Tapo sunku laukti, tarsi ji būtų padariusi kažką bloga ir būtų už tai teisiama. Drauge ji žinojo, kad šis klausimas svarstomas ne dėl jos kaltės. Ji nusiminė ir truputį pyktelėjo, norėjo atsistoti ir išeiti. Blogai būti tuo, kas esi. Tas pats nutiko ir pas mamutojus. Ar taip bus visada? Ar šitaip nutiks ir pas Jondalaro žmones? „Ką gi, – svarstė ji, – Iza, Krebas ir Bruno gentis manimi pasirūpino, neketinu neigti tų, kuriuos myliu." Vis dėlto Aila jautėsi vieniša ir pažeidžiama.

Tada ji pajuto, kaip kažkas tyliai prislinko arčiau. Ji atsisuko ir dėkinga nusišypsojo Jondalarui. Pasijuto geriau, tačiau suprato, jog išbandymas nesibaigė, kad vyras irgi laukia, kaip viskas išsispręs. Aila atidžiai stebėjo zelandonietį ir žinojo, ką jis atsakys į Tolijos pasiūlymą. Prieš jį pateikdamas Jondalaras laukė Dolando atsakymo.

Staiga įtemptoje tyloje juoku prapliupo Šamija. Ji ir keletas kitų vaikų išbėgo iš vieno namelių su Vilku viduryje.

– Argi nenuostabu, kaip tas pilkis žaidžia su vaikais? – tarstelėjo Rošarija. – Prieš kelias dienas nieku gyvu nebūčiau patikėjusi, kad galėsiu stebėti tokį žvėrį apsuptą vaikų, kuriuos myliu, ir nesibaiminti dėl jų gyvybės. Tikriausiai šitai verta atsiminti. Kai imi pažinoti gyvūną, kurio

anksčiau nekentei arba bijojai, įmanoma labai prie jo prisirišti. Manau, geriau pabandyti suprasti nei aklai nekęsti.

Dolandas tyliai svarstė, kaip atsakyti į Karolijos klausimą. Jis suprato, ko klausiamas, ir kiek daug priklauso nuo jo atsakymo, tačiau nebuvo tikras, kaip išdėstyti tai, ką mano ir jaučia. Jis nusišypsojo mylimai moteriai – jautėsi dėkingas, kad ji taip gerai jį pažįsta. Ji pajuto, kad jam to reikia, ir parodė būdą atsakyti.

– Aš aklai nekenčiau, – pradėjo jis, – ir aklai atiminėjau gyvybes tų, kurių nekenčiau, nes maniau, kad jie atėmė gyvybę tam, kurį mylėjau. Maniau, jie yra nuožmūs žvėrys, norėjau visus išžudyti, tačiau Doraldo tai nesugrąžino. Dabar sužinojau, kad jie nenusipelnė tokios neapykantos. Gyvuliai tie žmonės ar ne, bet jie buvo išprovokuoti. Privalėsiu su tuo gyventi, tačiau...

Dolandas nutilo, norėjo kažką sakyti apie tuos, kurie žinojo daugiau nei jam pasakė, ir kartu su juo siautulingai keršijo, paskui persigalvojo.

– Ši moteris, – kalbėjo jis toliau, žiūrėdamas į Ailą, – šita gydytoja sako, kad jie ją užaugino, kad ją išmokė tie, kuriuos aš laikiau nuožmiais žvėrimis, tie, kurių nekenčiau. Nors ir toliau jų nekęsčiau, negaliu nekęsti jos. Jinai sugrąžino man Rošariją. Galbūt atėjo laikas suprasti? Manau, Tolijos sumanymas geras. Būsiu laimingas, jei šamudojai priims Ailą ir Jondalarą.

Aila pajuto, kaip ją perliejo palengvėjimas. Dabar ji tikrai suprato, kodėl šį žmogų žmonės išsirinko jiems vadovauti. Kasdieniame gyvenime jie gerai jį pažino ir žinojo geriausias jo savybes.

– Na, Jondalarai? – į zelandonietį kreipėsi Rošarija. – Ką tu pasakysi? Ar nemanai, kad metas užbaigti šią ilgą kelionę? Laikas įsikurti, sukurti savo židinį, laikas suteikti Motinai progą palaiminti Ailą vienu ar keliais kūdikiais.

– Nerandu žodžių išsakyti, koks esu dėkingas, – pradėjo Jondalaras, – kad jūs mus priimate, Rošarija. Jaučiu, kad šaramudojai yra mano žmonės, mano giminės. Būtų labai lengva įsirengti čia namus. Jūsų pasiūlymas – tikra pagunda. Vis dėlto privalau grįžti į Zelandoniją, – jis akimirką sudvejojo, – nors ir vien dėl Tonolano.

Jis nutilo, ir Aila atsisuko į jį pažiūrėti. Ji žinojo, kad jis atsisakys, tačiau tikėjosi, jog pasakys ne tai. Ji pastebėjo subtilų, vos pastebimą linktelėjimą, tarsi jis galvotų apie kažką daugiau. Tada nusišypsojo Ailai.

– Kai Tonolanas mirė, Aila jo dvasiai suteikė kokią tik galėjo paguodą, padedančią keliauti į kitą pasaulį, tačiau jo dvasia nesiilsi. Aš bijau, tiesiog jaučiu, kad jis klajoja sutrikęs ir vienišas, vis dar stengiasi rasti kelią pas Motiną.

Jondalaro pastaba Ailą nustebino, ir ji atidžiai stebėjo kalbantįjį.

– Negaliu šito taip palikti. Kažkas turi padėti jam rasti kelią. Manau, kad tiktai vienas žmogus gali žinoti, kaip tai padaryti: tai Zelandonė, šamuda, labai galinga šamuda, kuri dalyvavo jam gimstant. Galbūt, padedant Martonai, mano ir jo motinai, Zelandonė sugebės rasti jo dvasią ir nukreipti teisingu keliu.

Aila žinojo, kad ne dėl šios priežasties jis nori grįžti namo, bent jau ne ta buvo svarbiausia. Ji juto, kad kiekvienas jo žodis – tikra tiesa, tačiau staiga suvokė, kad atsakymas, panašiai ir kaip jos, kai buvo pasiteirauta apie auksuotuosius kopčius, nėra išsamus.

– Tu taip seniai išėjai, – aiškiai nusivylusi pasakė Tolija. – Taip, jos galėtų jam padėti. Iš kur žinai, kad tavo motina ar toji Zelandonė vis dar gyvos?

– Nežinau, Tolija, tačiau privalau pabandyti. Jei jos negalės padėti, manau, Martona ir kiti giminaičiai norėtų sužinoti, koks laimingas jis buvo čia su Jetamija, tavimi ir Markenu. Neabejoju, mano motinai patiktų Jetamija, žinau, kad ir tu jai patiktum, – Tolija stengėsi neišsiduoti, tačiau labai nudžiugo dėl tokio komplimento. Vis dėlto ji buvo nusivylusi Jondalaro atsakymu. – Tonolanas nuėjo ilgą kelią, tai visada buvo jo kelionė. Aš tik ėjau kartu jo prižiūrėti. Noriu papasakoti apie jo kelionę. Jis nuėjo visą kelią iki Didžiosios Motinos Upės galo, tačiau dar svarbiau tai, kad jis rado vietą čia, tarp žmonių, kurie jį mylėjo. Šitą istoriją verta pasakoti.

– Jondalarai, man regis, tu vis dar bandai sekti savo brolį, prižiūrėti jį net kitame pasaulyje, – pastebėjo Rošarija. – Jei taip privalai elgtis, tegalime palinkėti tau geros kloties. Manau, Šamuda būtų mums pasakęs, kad privalai eiti savo keliu.

Aila svarstė, ką Jondalaras padarė. Tolijos ir šaramudojų pateiktas pasiūlymas tapti vienu iš jų nebuvo lengvabūdiškas. Jis buvo dosnus ir labai garbingas, todėl buvo sunku atsisakyti neįžeidžiant šaramudojų. Tiktai stipriai trokštant įgyvendinti aukštesnius tikslus, leidžiantis į įdomesnes paieškas toks atsisakymas tampa priimtinas. Jondalaras pasirinko neužsiminti šaramudojams, nors laikė juos giminaičiais, kad ne čia yra tie namai, kurių jis ilgisi, tačiau nevisiškai išsakyta tiesa buvo malonesnė ir padėjo išsaugoti abiejų pusių orumą.

Gentyje ne viską pasakyti buvo leidžiama siekiant išsaugoti privatumą bendruomenėje, kurioje sunku ką nors nuslėpti, nes jausmai ir mintys gali būti lengvai perskaityti iš pozų, veido išraiškų ir subtilių gestų. Jondalaras pasirinko įvardyti ne tai, kas svarbiausia. Ailai dingojosi, kad Rošarija įtaria tiesą, tačiau priima jo atsiprašymą dėl tos pačios priežasties, dėl kurios jis jį pateikė. Aila pastebėjo visas bendravimo subtilybes, norėjo daugiau apie tai pagalvoti ir suvokė, kad dosnūs pasiūlymai gali turėti įvairiausių potekščių.

– Kiek dar pabūsi, Jondalarai? – pasiteiravo Markenas.

– Nukeliavome toliau nei tikėjausi. Neplanavau čia atsidurti iki rudens. Manau, turėdami arklius judame gerokai greičiau, – paaiškino jis. – Vis tiek dar liko ilgas kelias, o priekyje laukia rimtos kliūtys. Norėčiau iškeliauti kuo greičiau.

– Jondalarai, taip greitai negalime išeiti, – įsiterpė Aila. – Negaliu išeiti, kol Rošarijos ranka gyja.

– Kiek tai užtruks? – susiraukęs paklausė Jondalaras.

– Sakiau Rošarijai, kad ranka turėtų būti beržo tošyje mėnesį ir dar pusę kito, – pasakė Aila.

– Per ilgai. Šitiek ilgai negalime pasilikti!

– Kiek galime dar pabūti? – paklausė Aila.

– Nelabai ilgai.

– O kas nuims žievę? Kas žinos, kada bus tinkamas laikas?

– Pasiuntėme bėgūną pakviesti šamudos, – tarė Dolandas. – Ar kitas gydytojas žinos, ką daryti?

– Tikriausiai, – atsakė Aila. – Tik norėčiau šnektelti su tuo šamuda. Jondalarai, ar galime pabūti bent jau tol, kol jis atvyks?

– Jei neteks pasilikti per ilgai. Gal dėl visa ko papasakok Dolandui arba Tolijai, ką reikia daryti.

Jondalaras šukavo Lenktynininką. Atrodė, eržiliuko kailis greitai auga ir tankėja. Vyrui pasidingojo, kad rytą ore pajuto neabejotinai žnaibantį šaltuką, o Lenktynininkas buvo kaip niekad judrus.

– Regis, tu taip pat nekantrauji keliauti kaip ir aš, tiesa, Lenktynininke? – kalbino gyvūną Jondalaras. Arklys pasuko ausis Jondalaro link išgirdęs savo vardą, o Yhaha papurtė galvą ir sužvengė. – Tu irgi nori eiti, Yhaha? Šita vieta tikrai ne arkliams. Jums reikia daugiau erdvės. Manau, reiktų Ailai tai priminti.

Baigęs šukuoti vyras pliaukštelėjo Lenktynininkui per pasturgalį, o paskui patraukė link iškyšos. „Rošarija atrodo daug geriau", – pagalvojo jis pastebėjęs moterį vieną sėdinčią prie laužo ir viena ranka siuvančią su Ailos siūlo traukikliu.

– Ar nematei Ailos? – paklausė jos Jondalaras.

– Jiedvi su Tolija išėjo su Šamija ir Vilku. Sakė, kad eina į laivų statyklą, tačiau tikriausiai Tolija norėjo parodyti Ailai norų medį ir paaukoti už lengvą gimdymą ir sveiką kūdikį. Jau pradeda matytis Tolijos palaiminimas, – atsakė Rošarija.

Jondalaras atsitūpė greta jos.

– Rošarija, yra šis tas, ko norėčiau tavęs paklausti, – tarė jis. – Apie Sereniją. Jaučiausi siaubingai šitaip ją palikęs. Ar ji... buvo laiminga likusi čia?

– Iš pradžių buvo labai nusiminusi ir nelaiminga. Sakė, kad tu siūleisi pasilikti, tačiau ji liepė tau eiti su Tonolanu. Jam labiau tavęs reikėjo. Tada netikėtai pasirodė Tolijos pusbrolis. Jis labai primena Toliją, sako tai, ką galvoja.

Jondalaras nusišypsojo.

– Tokie jau jie yra.

– Jis ir atrodo kaip ji. Visa galva žemesnis už Sereniją, tačiau stiprus. Taip pat greitai apsisprendžia. Dirstelėjo vieną kartą ir sugalvojo, kad ji jam skirtoji, vadino ją „dailiuoju gluosniu", toks mamutojų komplimentas. Niekada nemaniau, kad jis ją įtikins. Norėjau siūlyti jam nesivarginti, ne dėl to, kad sustabdyčiau, maniau, kad tai beviltiška, kad po tavęs ji niekuo nesitenkins. Paskui vieną dieną pamačiau juos kartu besijuokiančius ir supratau, kad klydau. Tai kaip vėl atgyti po ilgos žiemos. Ji sužydėjo. Nemanau, kad mačiau Sereniją kada tokią laimingą po pirmojo vyro, kai ji susilaukė Darvo.

– Džiaugiuosi dėl jos, – tarė Jondalaras. – Ji nusipelnė laimės. Nors smalsu, kai aš išėjau... Ji sakėsi mananti, kad Motina ją palaimino. Ar Serenija laukėsi? Ar joje prasidėjo nauja gyvybė, galbūt iš mano dvasios?

– Nežinau, Jondalarai. Pamenu, kai tu išėjau, ji sakė, kad taip gali būti. Tai būtų ypatingas palaiminimas jos naujai sąjungai, tačiau man ji daugiau nieko nesakė.

– O ką pati manai, Rošarija? Kaip ji atrodė? Noriu pasakyt, ar greitai galima suprasti iš išvaizdos?

– Norėčiau tau iš tikrųjų atsakyti, Jondalarai, tačiau nežinau. Galiu tik pasakyti, kad taip galėjo būti.

Rošarija atidžiai tyrinėjo vyrą ir spėliojo, kodėl jis toks smalsus. Juk vaikas gimtų ne prie jo židinio: šitos teisės jis atsisakė išeidamas, nors, jei Serenija būtų buvusi nėščia, kūdikis, kurį ji dabar turėtų, tikėtina, būtų jo dvasios. Staiga ji nusišypsojo pagalvojusi apie Serenijos sūnų, išstypstantį iki Jondalaro ūgio, gimusį prie mažiuko mamutojo židinio. Tas vyras tikriausiai labai apsidžiaugtų.

Jondalaras atsimerkė ir šalia pamatė sujauktus tuščius patalus. Jis nusviedė apklotą, atsisėdo ant lovos pakylos krašto, nusižiovavo ir pasirąžė. Apsidairęs suprato, kad ilgai miegojo. Visi kiti buvo jau atsikėlę ir išėję. Išvakarėse prie laužo ilgai netilo kalbos apie gemzių medžioklę. Kažkas matė jas besileidžiančias nuo aukštų kalnų keterų, o tai reiškė, kad netrukus prasidės mitrių į kalnų ožkas panašių antilopių medžioklės sezonas.

Aila labai džiaugėsi, kad teks eiti medžioti gemzių, tačiau, kai atsigulę jiedu, kaip įpratę, pradėjo tyliai kalbėtis, Jondalaras jai priminė, kad netrukus teks išeiti. Jei gemzės leidžiasi, reiškia, aukštikalnių pievose netrukus šals. Keičiasi metų laikai. Jiems dar liko nueiti ilgas kelias, todėl nereikia gaišti.

Jie beveik nesiginčijo, tačiau Aila pasakė nenorinti keliauti. Ji kalbėjo apie Rošarijos ranką, o jis žinojo, kad ji nori medžioti gemzes. Tiesą sakant, Jondalaras neabejojo, kad Aila nori pasilikti pas šaramudojus, ir spėliojo, ar ji bando atidėlioti išvykimą vildamasi, kad jis persigalvos. Jiedvi su Tolija jau artimai susidraugavo, atrodė, ji visiems patinka. Jam buvo malonu, kad ji taip mielai priimama, tačiau dėl to išeiti bus tik sunkiau. Ir kuo ilgiau jie čia pasiliks, tuo skausmingiau bus išsiskirti.

Jis ilgokai negalėjo užmigti, vis galvojo. Svarstė, ar nederėtų pasilikti dėl jos, tačiau tada lygiai taip pat galėjo pasilikti ir su mamutojais. Galiausiai padarė išvadą, kad reikia išeiti kuo greičiau, per kitas vieną dvi dienas. Jondalaras suprato, kad Aila dėl to neapsidžiaugs, ir nelabai žinojo, kaip jai pasakyti apie savo sprendimą.

Zelandonietis atsistojo, užsimovė kelnes ir patraukė link išėjimo. Atitraukęs užuolaidą vyras žengė į lauką ir nuoga krūtine pajuto aštrų, šaltą vėją. „Reikės šilčiau apsirengti", – pagalvojo jis skubėdamas į tą vietą, kur vyrai rytais šlapinasi. Vietoj debesies spalvingų drugelių, kurie paprastai plevendavo netoliese, – o Jondalarui vis buvo įdomu, kas juos traukia į taip stipriai dvokiančią vietą, – jis staiga pamatė nusklendžiant spalvotą lapą. Vyras greitai pastebėjo, kad dauguma medžių lapų pradeda keisti spalvas.

Kodėl jis šito nematė anksčiau? Dienos bėgo taip greitai ir oras buvo toks puikus, kad jis nekreipė dėmesio į metų laikų kaitą. Staiga atsiminė, kad yra pietinėje kalnų pusėje, pietinėje žemyno dalyje. Jau gali būti daug vėlesnis sezonas nei jam atrodo, o šiaurėje, kur jie eina, daug šalčiau. Skubėdamas atgal į namelį vyras jautėsi visiškai apsisprendęs, kad išeiti reikia tuojau pat.

– Jau atsikėlei, – apsidžiaugė Aila. Jondalarui rengiantis ji įėjo į namelį su Darvalu. – Atėjau tavęs pakviesti, kol dar nenunešė viso maisto.

– Tiesiog vilkausi ką nors šiltesnio. Lauke šalta, – atsakė jis. – Netrukus pradėsiu želdintis barzdą.

Aila žinojo, kad jis sako daug daugiau nei reiškia tie keli žodžiai. Jis vis dar kalba apie tą patį kaip ir praėjusį vakarą: keičiasi metų laikai, reikia leistis į kelią. Ji nenorėjo to girdėti.

– Tikriausiai derėtų išdėlioti žieminius drabužius ir apžiūrėti, ar jie tvarkingi, Aila. Ar krepšiai vis dar pas Dolandą? – pasiteiravo jis.

„Žino, kad jie ten. Kodėl klausia manęs? Žinau, kodėl jis taip elgiasi", – sakė sau Aila, mėgindama sugalvoti, kaip pakeisti temą.

– Taip, jie ten, – pamėgino būti naudingas Darvalas.

– Man reikia šiltesnių apdarų. Ar atsimeni, kuriame krepšyje žieminiai drabužiai, Aila?

„Žinoma, atsimenu. Kaip ir tu."

– Drabužiai, kuriuos dabar vilki, visiškai nepanašūs į tuos, su kuriais tada atkeliavai, Jondalarai, – pastebėjo Darvalas.

– Šituos man padovanojo mamutojų moteris. Pirmą kartą atkeliavau su zelandonietiškais drabužiais.

– Šįryt pasimatavau marškinius, kuriuos man dovanojai. Jie vis dar kiek didoki, – tarė jaunuolis.

– Tebeturi tuos marškinius, Darvai? Jau beveik pamiršau, kaip jie atrodo.

– Nori pamatyti?

– Taip. Taip, norėčiau.

Ailą apėmė smalsumas.

Jie nuėjo iki medinės Dolando pastogės. Nuo lentynos virš lovos Darvalas nuėmė rūpestingai suvyniotą ryšulį. Vaikinas atrišo virvutę, nuvyniojo minkštą odą ir iškėlė marškinius.

„Jie neįprasti“, – pagalvojo Aila. Puošybos raštai, taip pat ilgesnis ir laisvesnis kirpimas visiškai nepriminė mamutojų darbužių, prie kurių Aila buvo įpratusi. Vienas dalykas nustebino ją labiau už viską. Marškiniai buvo papuošti baltomis šermuonėlių uodegomis juodais galiukais.

Jie keistai atrodė net Jondalarui. Tiek daug visko nutiko nuo tada, kai jis paskutinį kartą vilkėjo šiuos marškinius, tad jie atrodė keisti, kone senoviški. Gyvendamas pas šaramudojus dažnai jų nevilkėjo, linko rengtis kaip kiti. Nors praėjo vos metai ir keli mėnesiai nuo tada, kai padovanojo juos Darvui, atrodė, kad ištisus amžius nematė iš gimtinės atsineštų drabužių.

– Jie ir turi būti laisvi, Darvai. Nešiojami sujuosti diržu. Nagi, apsirenk. Parodysiu. Ar turėsi, kuo susijuosti? – pasmalsavo Jondalaras.

Jaunuolis per galvą užsimovė labai puošnius, raštuotus, tuniką primenančius odos marškinius, tada Jondalarui padavė ilgą odinį diržą. Vyras liepė Darvui išsitiesti, paskui diržu sujuosė gana žemai, beveik ties klubais. Palaidinė krito taip, kad šermuonėlių uodegos laisvai kabėjo.

– Matai, jie tau ne per dideli, Darvai, – tarė Jondalaras. – Ką manai, Aila?

– Neįprasta, niekada nemačiau tokių marškinių. Mano manymu, atrodai puikiai, Darvalai, – pagyrė ji.

– Man patinka, – tarė jaunuolis. Jis ištiesė rankas ir pažvelgė žemyn mėgindamas įvertinti, kaip atrodo. Galbūt apsivilks juos, kai kitą kartą plauks aplankyti šaramudojų žemupyje. Gali patikti tai mergaitei, kuri krito jam į akį.

– Džiaugiuosi, kad turėjau progą tau parodyti, kaip juos vilkėti... – tarė Jondalaras. – Prieš išeinant.

– Kada jūs išeisite? – net išsigando Darvalas.

– Rytoj, vėliausiai poryt, – atsakė Jondalaras, žiūrėdamas tiesiai į Ailą. – Vos spėsim susiruošti.

– Šioje kalnų pusėje gali prasidėti lietūs, – pasakė Dolandas. – Pats prisimeni, kaip atrodo patvinusi Sesuo.

– Viliuosi, nebus taip blogai, kaip anąkart, – tarė Jondalaras. – Reikėjo vieno jūsų didžiųjų laivų persikelti per upę.

– Jei norite plaukti laivu, mes nugabensime jus iki Sesers, – pasiūlė Karlonas.

– Vis tiek reikia prisirinkti daugiau pajūrinių sotvarų, – pridūrė Karolija, – o jie auga tiktai ten.

– Su džiaugsmu plaukčiau jūsų laivu, bet nemanau, kad arkliai irgi gali plaukti, – atsakė Jondalaras.

– Ar nesakei, kad arkliai gali perplaukti upes? Galbūt jie galėtų plaukti paskui laivą, – pasiūlė Karlonas. – O Vilkas galės plaukti laivu.

– Taip, arklys gali perplaukti upę, tačiau iki Sesers ilgas kelias, kiek pamenu, kelios dienos, – atsakė Jondalaras. – Nemanau, kad jie pajėgtų įveikti tokį atstumą prieš srovę.

– Yra kelias per kalnus, – pasakė Dolandas. – Reikės pajojėti kiek atgal, paskui į viršų ir aplink vieną žemesnių smailių. Tas kelias pažymėtas ir pamažu nuves jus ten, kur Sesuo susilieja su Motina. Pietuose yra aukštas kalnagūbris, kuris pasiekus žemumas vakaruose lengvai matomas netgi iš toli.

– Ar ten geriausia vieta kirsti Seserį? – pasiteiravo Jondalaras, prisiminęs plačius, sūkuriuojančius jos vandenis.

– Tikriausiai ne, bet nuo ten galėsite eiti palei Seserį į šiaurę, kol rasite geresnę vietą. Tai nėra paprasta upė. Jos intakai šniokščia nuo kalnų, ji kur kas sraunesnė nei Motina. O ir klastingesnė, – paaiškino Karlonas. – Keletas mūsiškių kartą vos ne mėnesį kapstėsi į aukštupį. Ji visą laiką srauni ir sudėtinga.

– Kad grįžčiau namo, reikia sekti palei Motiną, o tai reiškia, jog teks kirsti Seserį, – atsakė Jondalaras.

– Tuomet linkiu sėkmės.

– Jums reikės maisto, – pasakė Rošarija. – Norėčiau tau šį tą padovanoti, Jondalarai.

– Nedaug teturime vietos pasiimti ko papildomai, – nusiminė Jondalaras.

– Tai tavo motinai, – tarė Rošarija. – Jetamijos mėgstamiausias vėrinys. Saugojau jį, kad atiduočiau Tonolanui. Jis neužims daug vietos. Mirus motinai, Jetamija norėjo žinoti, kam ji priklauso. Liepiau jai prisiminti, kad visada liks šaramudojė. Ji pasidarė vėrinį iš gemzių dantų ir mažų erškėtų nugarkaulių slankstelių. Jis atspindi ir sausumą, ir upę. Pamaniau, gal tavo motina norės turėti daiktą, priklausiusį jos sūnaus išsirinktai moteriai.

– Tu teisi. Tikrai norės, – atsakė Jondalaras. – Dėkoju. Žinau, kad jis daug reikš Martonai.

– O kur Aila? Ir jai noriu šį tą padovanoti. Viliuosi, ji turės tam vietos, – tarstelėjo Rošarija.

– Ji su Tolija kraunasi daiktus, – paaiškino Jondalaras. – Iš tikrųjų ji dar nenori išeiti, bent jau tol, kol tavo ranka sugis. Deja, mes tikrai negalime ilgiau laukti.

– Esu tikra, viskas bus gerai, – Rošarija kartu su Jondalaru pasuko namelių link. – Vakar Aila nuėmė seną tošį ir uždėjo šviežią. Ranka kažkokia sumenkusi, nes ja nesinaudoju, tačiau, regis, gyja. Tik Aila nori, kad tvarstį dar panešiočiau. Ji sakė, kad vėliau ranka papilnės.

– Neabejoju, kad taip ir bus.

– Neįsivaizduoju, kodėl bėgūnas su šamuda taip ilgai negrįžta. Tiesa, Aila paaiškino, ką daryti, ne tik man, bet ir Dolandui, Tolijai, Karolijai ir keliems kitiems žmonėms. Susitvarkysime be jos, esu tuo tikra, nors labiau norėtume, kad judu pasiliktumėte. Dar nevėlu persigalvoti.

– Man reiškia daugiau nei galiu apsakyti, Rošarija, kad jūs taip noriai mus priimtumėte... Ypač Dolandas, dėl Ailos... kilmės...

Ji sustojo ir įsmeigė į zelandonietį akis.

– Tai kelia tau nerimą, tiesa?

Jondalaras pajuto, kaip jį išmušė karštis ir raudonis.

– Taip, – pripažino jis. – Tiesą sakant, jau nebe. Vis dėlto, žinant, ką apie plokščiagalvius mano Dolandas, o ją vis tiek priimtumėte... Negaliu paaiškinti, ką jaučiu. Man palengvėjo. Nenoriu, kad ji būtų skaudinama. Jau ir taip pakankamai prisikentėjo.

– Dėl to ji stipręja, – Rošarija tyrinėjo jauną vyrą, matė susirūpinimo raukšles, sunerimusį stulbinamai mėlynų akių žvilgsnį. – Tu seniai keliauji, Jondalarai. Matei daugybę žmonių, išmokai kitokių papročių, kitų būdų, netgi kitų kalbų. Tavo žmonės tavęs gali nebepažinti. Tu netgi kitoks nei išėjai iš čia, ir jie bus visai kitokie, nei tu juos pameni. Jūs manysite, kad nepasikeitėte, o iš tikrųjų...

– Aš taip nerimavau dėl Ailos. Nepagalvojau apie tai, bet tu teisi. Praėjo daug laiko. Aila gali prisitaikyti kur kas geriau nei aš. Jie bus svetimi, ir ji greitai apie juos viską sužinos, kaip visada...

– O tu turi lūkesčių, – pritarė Rošarija, vėl eidama link medinių namelių. Prieš įeidama į vidų moteris vėl sustojo. – Tu visada būsi čia laukiamas, Jondalarai. Jūs abu.

– Ačiū, bet kelias toks tolimas. Nė nenumanai, kaip toli, Rošarija.

– Neklysti. Nenumanau. O tu žinai ir esi įpratęs keliauti. Jei kada nuspręsi grįžti, kelias neatrodys toks tolimas.

– Kaip žmogus, kuris nė nesapnuodavo ilgų kelionių, aš jau nukeliavau toliau nei norėjau, – atsakė Jondalaras. – Kai grįšiu, manau, mano kelionės pasibaigs. Neklydai sakydama, kad laikas įsikurti; bet gal priprasti prie namų lengviau, kai turi pasirinkimą.

Pastūmę įėjimo užuolaidą viduje jie rado tiktai Markeną.

– Kur Aila? – pasiteiravo Jondalaras.

– Jiedvi su Tolija nuėjo pasiimti džiūstančių augalų. Negi nematei, Rošarija?

– Mes atėjome iš aikštelės. Maniau, jos čia, – atsakė Jondalaras.

– Buvo. Aila pasakojo Tolijai apie vaistus. Nuo tada, kai vakar Aila apžiūrėjo tavo ranką ir paaiškino, ką reikės daryti, jos nekalba apie nieką kitą, išskyrus augalus ir kam jie tinka. Ta moteris daug žino, Jondalarai.

– Žinau! Tik neįsivaizduoju, kaip ji viską prisimena.

– Jos išėjo šį rytą ir grįžo su pilnais krepšiais. Visokiausių žolių. Net plonytėmis geltonomis vijoklių gijomis. Dabar ji aiškina, kaip jas paruošti, –

tarė Markenas. – Labai apmaudu, kad jūs išeinate, Jondalarai. Tolija pasiilgs Ailos. Mes visi pasiilgsime jūsų abiejų.

– Nelengva išeiti, bet...

– Suprantu, tai dėl Tonolano. Noriu tau šį tą padovanoti, – tarė Markenas ir pradėjo raustis po medinę dėžę, pilną visokiausių rykų ir įrankių, padarytų iš medžio, kaulų ir ragų.

Jis ištraukė keistai atrodantį daiktą, pagamintą iš pagrindinės elnio rago atšakos, su mažutėmis išpjovomis ir skyle vos žemiau tos vietos, kur susijungė šakos. Jis buvo išpuoštas, bet ne geometrinėmis formomis ir stilizuotomis paukščių bei gyvūnų figūromis, kaip įprasta šaramudojams. Aplink rankeną buvo išraižyti labai gražūs, tarsi gyvi gyvūnai: elniai ir kalnų ožkos. Kažkodėl Jondalarą nupurtė drebulys. Atidžiau įsižiūrėjęs į daiktą vyras jį atpažino.

– Tai Tonolano iečių kotų tiesintuvas! – šūktelėjo jis.

„Kiek kartų stebėjau, kaip brolis naudoja šį įrankį“, – pagalvojo jis. Jondalaras netgi prisiminė, kada Tonolanas jį gavo.

– Pamaniau, norėsi turėti prisiminimui. Tikiuosi, jis padės ieškoti brolio dvasios. Be to, kai palydėsit jį... jo dvasią... ilsėtis, gal jis norės tai pasilikti, – pasakė Markenas.

– Dėkoju tau, Markenai, – tarė Jondalaras, paėmė tvirtą įrankį ir su nuostaba bei pagarba jį apžiūrėjo. Tas daiktas buvo taip suaugęs su broliu, kad sugrąžino pliūpsnius prisiminimų. – Man tai daug reiškia, – Jondalaras pasvėrė jį rankoje, pakilnojo, tarsi jausdamas Tonolano buvimą. – Manau, tu teisus. Čia tiek daug Tonolano, kad kone jį jaučiu.

– Turiu šį tą ir Ailai padovanoti, atrodo, pats laikas, – tarė Rošarija, eidama laukan. Jondalaras išsekė iš paskos.

Aila su Tolija greitai susižvalgė, kai jiedu įėjo į Rošarijos namelį, ir akimirką moterį užplūdo keistas jausmas, kad jie pertraukė kažką asmeniška ar paslaptinga, tačiau pasveikinimo šypsenos tą jausmą išsklaidė. Ji nuėjo į namelio gilumą ir nuo lentynos paėmė ryšulį.

– Tai tau, Aila, – tarė Rošarija, – už tai, kad man padėjai. Suvyniojau, kad kelionėje nesusiteptų. Vėliau tą skiautę galėsi panaudoti kaip rankšluostį.

Aila nustebusi ir jausdamasi pamaloninta atrišo virvelę ir išlankstė minkštą ožkeną. Pasirodė dar daugiau geltonos odos, dailiai išpuoštos karoliukais ir plunksnomis. Odos grožis užėmė kvapą. Tai buvo pati gražiausia

kada matyta tunika. Po ja gulėjo sulankstytos moteriškos kelnės, priekyje ir viršuje gausiai dekoruotos tokiu pačiu kaip tunika raštu.

– Rošarija! Kaip gražu! Niekada nemačiau nieko gražesnio. Beveik per gražu vilkėti, – gėrėjosi Aila. Tada padėjo drabužį ir apkabino moterį. Pirmą kartą nuo atvykimo Rošarija pastebėjo keistą Ailos akcentą, ypač tai, kaip ji taria kai kuriuos žodžius. Vis dėlto jis nepasirodė nemalonus.

– Viliuosi, tau tiks. Gal pasimatuok, kad visi galėtume pažiūrėti? – pasiūlė Rošarija.

– Tikrai manai, kad turėčiau tai padaryti? – pasitikslino Aila, kone bijodama paliesti drabužius.

– Turi žinoti, ar tiks, kad galėtum vilkėti per judviejų su Jondalaru jungtuves, tiesa?

Aila nusišypsojo Jondalarui. Ji jautėsi susijaudinusi ir laiminga dėl drabužio, bet susilaikė nepaminėjusi, kad jau turi nuostabią tuniką, kurią padovanojo Taluto moteris Nezė iš Liūto stovyklos. Tikrai negalės apsivilkti abiejų, tačiau dailiam naujam apdarui ištaikys labai ypatingą progą.

– Aš irgi tau šį tą turiu, Aila. Nė iš tolo ne taip gražu, tačiau naudinga, – įsiterpė Tolija, duodama jai saują minkštos odos juostelių, kurios buvo sukištos į maišelį ir kabojo nuo juosmens.

Aila paėmė juosteles ir vengė pažvelgti į Jondalarą. Ji tiksliai žinojo, kam jos skirtos.

– Kaip supratai, kad man reikia naujų dirželių mano mėnulio laikui, Tolija?

– Moteriai visada ne pro šalį turėti naujų, ypač keliaujant. Turiu tau ir puikiai sugeriančių įklotų. Mudvi su Rošarija šnektelėjome. Ji parodė man apdarą, kurį tau pasiuvo, ir aš norėjau tau ką nors gražaus padovanoti, tačiau daug pasiimti į kelionę negali. Tada pradėjau galvoti apie tai, ko tau gali reikėti, – savo praktiškos dovanos pasirinkimą paaiškino Tolija.

– Tai tobula. Negalėjai padovanoti nieko, ko man būtų reikėję arba būčiau norėjusi labiau. Tu tokia sumani, Tolija, – tarė Aila, tada nusisuko ir sumirksėjo. – Aš tavęs pasiilgsiu.

– Liaukis, juk dar neišeini, bent jau iki rytojaus ryto. Tada bus apstu laiko ašaroms, – sudraudė Rošarija, nors jos pačios akys jau drėko.

Tą vakarą Aila ištuštino abu savo nešulių krepšius ir paskleidė viską, ką norėjo pasiimti į kelionę. Ji mėgino nuspręsti, kaip viską sutalpinti,

įskaitant ir daugybę padovanoto maisto. Jondalaras taip pat šiek tiek įsidės, tačiau ir pats neturi daug vietos. Jie kelis kartus tarėsi dėl apskritosios valties mėgindami nuspręsti, ar jos nauda kertant upes bus verta pastangų, kurių prireiks tempiant ją per miškais apaugusius kalnų šlaitus. Galiausiai nusprendė ją pasiimti.

– Kaip ketini visa tai sutalpinti vos į du krepšius? – pasiteiravo Jondalaras, žiūrėdamas į krūvą paslaptingų, rūpestingai suvyniotų ryšulių. Vyras sunerimo, ar tik jie nepasiėmė per daug daiktų. – Ar tikrai viso to reikės? Kas tame ryšulyje?

– Visi mano vasariniai drabužiai, – tarė Aila. – Juos ir paliksiu, jei netilps, bet man reikės drabužių vilkėti kitą vasarą. Tiesiog džiaugiuosi, kad jau nebereikia neštis žieminių drabužių.

– Hmm! – numykė jis, negalėdamas nuginčyti jos teiginių, tačiau vis dar buvo susirūpinęs dėl krovinio. Jis peržvelgė krūvą ir pastebėjo ryšulį, kurį jau buvo matęs anksčiau. Ji gabenasi jį visą kelią, bet jis vis dar nežino, kas jame. – O kas čia?

– Jondalarai, ne itin padedi, – papriekaištavo Aila. – Kodėl tau nepasiėmus šitų Karolijos dovanotų kelioninio maisto sausainukų? Pažiūrėk, ar jiems neatsirastų vietos tavo krepšiuose?

– Ramiai, Lenktynininke, nusiramink, – kalbėjo Jondalaras, stipriau prilaikydamas vadeles. Kartu vyras tapšnojo eržilo skruostą ir glostė sprandą mėgindamas jį nuraminti. – Tikriausiai jis numano, kad mes pasiruošę, ir nekantrauja pajudėti.

– Esu tikras, Aila tuoj ateis, – tarė Markenas. – Per tą trumpą laiką tos dvi moterys labai susidraugavo. Tolija visą praėjusią naktį verkė, taip norėjo, kad pasiliktumėte. Atvirai pasakysiu – ir man labai gaila matyti jus išeinančius. Vis dairėmės, šnektelėjome su vienu kitu, bet taip ir neradome, su kuo norėtume viskuo dalytis, kol nepasirodėte jūs. Mums netrukus reikės įsipareigoti. Ar tu tikras, kad nepersigalvosi?

– Nė neįsivaizduoji, Markenai, koks sunkus man šis sprendimas. Kas žino, ką rasiu grįžęs namo? Mano sesuo užaugo ir tikriausiai manęs nė

neprisimins. Neįsivaizduoju, ką veikia ir kur yra mano vyresnysis brolis. Tik viliuosi, kad motina vis dar gyva, – kalbėjo Jondalaras. – Ir Dalanaras, mano židinio vyras. Mano artima pusseserė, kito jo židinio duktė, pati jau galėtų būti motina, tačiau net nežinau, ar ji susijungusi. Jei turi porą, tikriausiai to vyro nė nepažinosiu. Aš tikrai nieko nebepažinsiu, o čia visiems jaučiuosi toks artimas. Vis dėlto privalau išeiti.

Markenas linktelėjo. Yhaha tyliai sužvengė, ir abu atsisuko. Iš namelio išėjo Aila, Rošarija ir Tolija su Šamija ant rankų. Mergaitė ėmė rangytis, norėjo ištrūkti, nes pamatė Vilką.

– Nežinau, ką darysiu su Šamija, kai Vilko nebebus, – tarė Markenas. – Ji nori, kad jis visą laiką būtų šalia. Miegotų kartu, jei leisčiau.

– Gal pavyks jai surasti vilkų jauniklį, – priėjęs tarstelėjo Karlonas. Jis ką tik užlipo iš prieplaukos.

– Apie tai nepagalvojau. Nebūtų lengva, bet gal ir pavyktų pačiupti vieną mažylį iš vilkų irštvos, – susimąstė Markenas. – Bent jau pažadėsiu jai pamėginti. Reikės juk kažką pasakyti.

– Jei ieškosi, pasirūpink, kad tikrai būtų mažas, – patarė Jondalaras. – Vilkas dar buvo neatjunkytas, kai jo motina žuvo.

– Kaip Aila jį maitino be motinos pieno? – pasiteiravo Karlonas.

– Ir man tada buvo smalsu, – atsakė Jondalaras. – Aila pasakė, kad kūdikiai gali valgyti tą patį kaip ir jų motinos, tačiau maistas turi būti minkštesnis ir lengviau kramtomas. Ji išvirė sultinio, mirkė jame minkštą odą ir leido jam žįsti, labai smulkiais kąsneliais pjaustė mėsą. Dabar jis ėda viską, ką mes valgome, tačiau kartais mėgsta pamedžioti vienas. Jis netgi išbaido mums gyvūnų. Padėjo sumedžioti ir tą elnią, kurio mėsos atsigabenome su savimi.

– Kaip priverčiate jį daryti tai, ko norite jūs? – klausinėjo Markenas.

– Aila tam skiria daug laiko. Parodo jam ir vis kartoja, kol jis teisingai supranta. Nuostabu, kiek daug žvėris gali išmokti, be to, jis taip trokšta jai įtikti, – atsakė Jondalaras.

– Visiems tai akivaizdu. Kaip manai, ar tai tik dėl jos? Juk ji, šiaip ar taip, šamuda, – pasakė Karlonas. – Ar bet kas gali priversti gyvūnus daryti tai, ką jis nori?

– Aš joju Lenktyninninkui ant nugaros, – pasakė Jondalaras, – o aš ne šamuda.

– Nebūčiau toks tikras, – tarstelėjo Markenas, o paskui nusijuokė. – Nepamiršk, mačiau tave tarp moterų. Manau, tu bet kurią gali priversti daryti viską, ko tik panorėjęs.

Jondalaras išraudo. Pastaruoju metu jis tikrai apie tai negalvojo.

Eidama artyn Aila išvydo, koks išraudęs Jondalaras. Netikėtai pasirodė Dolandas.

– Paėjėsiu kiek su jumis, kad parodyčiau takus ir geriausią kelią per kalnus, – pasiūlė jis.

– Dėkoju, tai mums labai padės, – pasakė Jondalaras.

– Ir aš eisiu, – neatsiliko Markenas.

– Aš irgi norėčiau, – prisijungė Darvalas. Aila dirstelėjusi pamatė, kad jaunuolis vilki Jondalaro padovanotus marškinius.

– Tada ir aš, – tarė Rakarija.

Darvalas dirstelėjo į ją piktai susiraukęs, mat manė, kad ji kaip visada spoksos į Jondalarą. O mergaitė susižavėjusi žvelgė į jį. Aila stebėjo, kaip jaunuolio veide apmaudą ir pyktį pakeičia sutrikimas, paskui supratimas ir galiausiai užlieja nuostabos raudonis.

Kone visi susirinko aikštelės viduryje atsisveikinti su svečiais, ir dar keletas žmonių pareiškė norą paėjėti dalį kelio.

– Aš neisiu, – žiūrėdama į Jondalarą, paskui į Ailą pasakė Rošarija. – Labai norėčiau, kad pasiliktumėte. Linkiu jums geros kelionės.

– Dėkoju, Rošarija, – tarė Jondalaras ir apkabino moterį. – Mums prireiks tavo linkėjimų, kol nukeliausime į mano namus.

– Tai aš turiu tau dėkoti, Jondalarai, kad atvedei Ailą. Nenoriu net galvoti, kas būtų, jei ji nebūtų pasirodžiusi, – ji ištiesė Ailai ranką. Jaunoji gydytoja ją paėmė, o paskui ir kitą, vis dar su perpete, suspaudė abi. Moteris apsidžiaugė pajutusi, jog Rošarija spustelėjo abi rankas. Tada moterys apsikabino.

Keletas šaramudojų irgi atsisveikino, tačiau dauguma žmonių ruošėsi kartu eiti bent jau dalį kelio.

– Ar tu eisi, Tolija? – paklausė Markenas, taikydamasis prie Jondalaro žingsnio.

– Ne, – jos akyse žvilgėjo ašaros. – Nenoriu eiti. Kelyje nebus lengviau atsisveikinti nei čia, – ji pakėlė galvą į išstypusį zelandonietį. – Man sunku dabar maloniai su tavimi kalbėti, Jondalarai. Visada tave mylėjau, dar

labiau patikai man po to, kai atsivedei Ailą. Taip troškau, kad judu pasiliktumėte, tačiau tu nelieki. Nors ir suprantu kodėl, nuo to man nė kiek ne lengviau.

– Apgailestauju, kad jautiesi blogai, Tolija, – tarė Jondalaras. – Norėčiau padaryti ką nors, kad pasijustum geriau.

– Yra vienas dalykas, bet tu to nepadarysi, – atkirto ji.

Tai buvo taip būdinga Tolijai – sakyti būtent tai, ką galvoja. Šis jos būdo bruožas patiko Jondalarui. Niekada nereikėjo spėlioti, ką iš tikrųjų moteris turi omenyje.

– Nepyk ant manęs. Jei galėčiau pasilikti, nieko nebūtų maloniau nei susijungti su tavimi ir Markenu. Nė nenumanai, koks išdidus pasijutau, kai tai pasiūlėte, ar kaip sunku man išeiti būtent dabar, tačiau kažkas traukia. Net tiksliai nežinau, kas verčia, bet turiu eiti, Tolija, – jis žvelgė į moterį savo stulbinamai mėlynomis akimis, kupinomis nuoširdaus sielvarto, susirūpinimo ir meilės.

– Jondalarai, neturėtum sakyti gražių dalykų ir šitaip į mane žiūrėti. Tada aš dar labiau noriu, kad pasiliktum. Paprasčiausiai apkabink mane, – pasakė Tolija.

Zelandonietis pasilenkęs apkabino jauną moterį ir pajuto, kaip ji virpa, mėgindama suvaldyti ašaras. Paskui Tolija atsitraukė ir pažvelgė į greta stovinčią aukštą šviesiaplaukę.

– O, Aila, nenoriu, kad išeitum, – ir jos sriūbaudamos puolė viena kitai į glėbį.

– Ir aš nenoriu išeiti, norėčiau pasilikti. Jondalaras turi eiti, o aš privalau eiti su juo, – tarė Aila, verkdama ne mažiau nei Tolija. Staiga jaunoji motina ištrūko, pastvėrė Šamiją ir nubėgo link namelių.

Vilkas pasileido paskui jas.

– Pasilik, Vilke! – paliepė Aila.

– Vilkeli! Noriu savo Vilkelio, – verkė mergaitė, tiesdama rankutes į gauruotą plėšrūną.

Vilkas suinkštė ir pakėlė akis į Ailą.

– Lik čia, Vilke, – pakartojo ji. – Mes išeiname.

20

Aila su Jondalaru stovėjo proskynoje, nuo kurios vėrėsi plati kalnų panorama, ir apimti netekties ir vienatvės pojūčio žiūrėjo, kaip Dolandas, Markenas, Karlonas bei Darvalas taku nueina atgal. Didelė minia, kuri leidosi jų lydėti, pakeliui dvigubai, paskui trigubai sumažėjo. Paskutinis vyrų ketvertas, pasiekęs kelio vingį, atsisuko ir pamojavo.

Aila mojo judesiu, reiškiančiu „grįžkite“, delną atsukusi į save. Staiga ją perliejo supratimas, kad daugiau niekada nepamatys šitų šaramudojų. Per tą trumpą laiką, kol juos pažino, moteris spėjo juos pamilti. Jie svetingai ją priėmė, prašė pasilikti, ir ji būtų mielai su jais gyvenusi.

Šitas išvykimas priminė atsisveikinimą su mamutojais vasaros pradžioje. Jie taip pat jai buvo geri, ji karštai mylėjo daugumą jų. Būtų laimingai su jais gyvenusi, tačiau būtų tekę taikstytis su sielvartu, kurį sukėlė Ranekui, be to, išeidama buvo apimta jaudulio, kad grįžta namo su mylimu vyru. Tarp šaramudojų nebuvo jokio nuslėpto liūdesio, todėl išsiskirti buvo dar sudėtingiau. Nors Aila mylėjo Jondalarą ir neabejojo, kad nori eiti su juo, ji sulaukė šilto priėmimo ir draugystės, kurią buvo sunku šitaip nutraukti.

„Kelionės pilnos atsisveikinimų“, – galvojo Aila. Ji netgi ištarė paskutinį sudiev sūnui, kurį paliko gentyje. Nors, jei būtų pasilikusi čia, kurią dieną būtų galėjusi su ramudojais laivu nuplaukti iki Didžiosios Motinos Upės deltos. Iš ten galėtų leistis į žygį aplink pusiasalį ir paieškoti naujojo savo sūnaus genties urvo. O dabar jau nebeverta apie tai galvoti.

Nebus daugiau progų grįžti į gentį, jokios paskutinės galimybės to tikėtis. Jos gyvenimas krypsta viena linkme, sūnaus likimas veda jį kitur. Iza jai liepė susirasti saviškius, susirasti savo porą. Ką gi, Ailą priėmė jos rūšies

žmonės, ji rado vyrą, kurį myli ir kurio pati yra mylima. Vis dėlto, kad ir ką ji įgijo, buvo netekčių. Viena jų – jos sūnus, ir tai reikia pripažinti.

Jondalaras taip pat jautėsi tuščias ir nelaimingas stebėdamas, kaip paskutinis ketvertas suka namų link. Jie visi buvo draugai, su kuriais gyveno kelerius metus ir kuriuos puikiai pažinojo. Nors juos siejo ne kraujo giminystė, Jondalaras laikė juos tokiais artimais, lyg būtų susigiminiavę pagal motinos liniją. Apsisprendęs grįžti prie tikrųjų šaknų, šios šeimos jis tikriausiai daugiau nebepamatys, ir tai liūdino.

Kai paskutinis šaramudojas dingo iš akių, Vilkas atsitūpė, pakėlė galvą, kelis kartus kiauktelėjo, o paskui, sutrikdydamas saulėto ryto ramybę, giliai, iš visos gerklės užkaukė. Keturi vyrai dar kartą pasirodė tako apačioje ir paskutinį kartą pamojavo supratę, jog Vilkas irgi su jais atsisveikina. Staiga pasigirdo atsakomasis kito vilko staugimas. Prieš leisdamasis žemyn taku Markenas atsisuko pažiūrėti, iš kurios pusės jis sklinda. Tada Aila su Jondalaru apsisuko ir atsigręžė į kalnus, kurių viršūnės žėrėjo melsvai žaliu ledu.

Nors ne tokie aukšti kaip kalnagūbris vakaruose, kalnai, kuriais jie keliavo, susiformavo maždaug tuo pačiu metu, visai neseniai, per paskutinę kalnų formavimosi epochą – neseniai, palyginti su dramblotais, lėtais storos akmenuotos plutos, plūduriuojančios ant išsilydžiusios senovinės žemės šerdies, judesiais. Išsikilnojusi lygiagrečių kalnagūbrių eilėmis kalnų formavimosi laikotarpiu, kuris visam žemynui suteikė aštrų reljefą, ši atšiauri, toliausiai į rytus nusidriekusi didelė kalnų sistema buvo gyva, pasidengusi žaluma.

Lapuočiai medžiai suformavo siaurą juostą tarp lygumų apačioje, kurias vis dar šildė besibaigiančios vasaros saulė, ir vėsesnių aukštumų. Pirmiausia ąžuolų ir bukų, kiek vėliau – skroblų bei klevų lapai jau puošėsi spalvotu raudonai geltonu gobelenu, ties aukštesniais kraštais apibrėžtu tamsia eglių žaluma. Žemai nusileidusi spygliuočių mantija, kurią sudarė ne tik eglės, bet ir kukmedžiai, kėniai, pušys bei spyglius metantys maumedžiai, ropštėsi apvaliomis, žemomis kalvomis ir stačius aukštesnių viršūnių šlaitus dengė subtiliausiais žalios spalvos, kurią geltonais lopais dažė maumedžiai, atspalviais. Virš medžių juostos plytėjo vasaržalių alpinių pievų juosta, sezono pradžioje kasmet pabaldavusi nuo sniego. Viską vainikavo sunki mėlynai žalsvo ledynų ledo kepurė.

Karštis, pietines lygumas glostęs trumpalaikiu šiltos vasaros prisilietimu, jau blėso, pamažu užleido vietą kibiems šalčio gniaužtams. Nors atšilimas kiek sutramdė šaltį – kelis tūkstančius metų truko tarpledynmetis – tarsi žinodamas, kad po tūkstančių metų teks atsitraukti, šaltis pasiruošė paskutiniam žemės puolimui. Net kiek sumenkę ledynai ne tik dengė žemas kalnų smailes ir gaubė aukštus uolų šlaitus – jie savo gniaužtuose laikė visą žemyną.

Aila su Jondalaru miškinga teritorija daugiau ėjo nei jojo arkliais, iš paskos kaip kokį kliuvinį tempdami ant baslių pritvirtintą apskritąją valtelę. Jie žygiavo stačiomis įkalnėmis, jų keteromis, brido akmenų nuobirynais, žemyn leidosi stačiais dabar jau sausų vandens griovių, kuriuos išgraužė pavasarinis ledo ir sniego tirpsmas bei stiprios liūtys pietiniuose kalnuose, šlaitais. Keliuose giliuose grioviuose buvo užsilikę vandens, jis lėtai tekėjo per pūvančios augmenijos mulčių ir minkštą dirvožemį, klampinusį ir žmonių, ir arklių kojas. Kituose grioviuose sruvo skaidrūs upeliukai, tačiau netrukus, po audringų rudens liūčių, vėl visi grioviai bus sklidini vandens.

Žemėliau, retuose plačialapių medžių miškuose, eiti kliudė miško paklotė. Teko brautis pro krūmus ir erškėtynus arba ieškoti, kaip juos apeiti. Standžios skaniųjų gervuogių rykštės ir dygliuotos virkščios buvo sunkiai įveikiama užtvara: jos draskė plaukus, drabužius ir odą, plėšė odas ir kailius. Stepinių arkliukų, prisitaikiusių gyventi šaltose, atvirose lygumose, gauruoti kailiai kliuvo ir vėlėsi, netgi Vilkas nukentėjo nuo dagių.

Visi labai apsidžiaugė pagaliau pasiekę spygliuočių juostą. Pastoviame jų šešėlyje vešėjo tik minimali paklotė, nors stačiuose šlaituose, kur medžių laja nebuvo tokia tanki, saulės prasiskverbė daugiau nei lygiame plote, tad gausiai augo krūmai. Nebuvo lengviau joti tankiais aukštų medžių miškais – ten arkliams teko ieškotis kelio tarp medžių kamienų, o raiteliams – lankstytis nuo žemai nukarusių šakų. Pirmą naktį jie nakvojo nedidelėje proskynoje ant kauburio, apsupto spygliuotų medžių smailių.

Jau artinosi kitos dienos vakaras, kai keliautojai pasiekė pamiškę. Galiausiai išsilaisvinę iš susiraizgiusių krūmų ir nebetrukdomi aukštesnių medžių, jie greta sraunaus šalto upokšnio atviroje pievoje pasistatė palapinę. Arkliai jau nekantravo ganytis. Nors jie labiau mėgo įprastą šiurkštesnį, sausą žemesnių, karštesnių vietų pašarą, saldi alpinių pievų žolė ir gėlės irgi puikiai tiko.

Proskynoje ganėsi nedidelė elnių banda. Patinai energingai trynė ragus į šakas ir uolų atodangas, kad ruošiantis rudens rujai nuo ragų nukristų minkšta, aksominė odos ir kraujagyslių danga.

– Netrukus prasidės jų malonumų sezonas, – ruošdamas ugniavietę tarstelėjo Jondalaras. – Jie ruošiasi kovoms ir poravimuisi.

– Ar kovos patinams yra malonumas? – pasiteiravo Aila.

– Niekada apie tai negalvojau, tačiau kai kuriems – galbūt, – pripažino jis.

– Ar tau patinka grumtis su kitais vyrais?

Rimtai svarstydamas klausimą Jondalaras suraukė kaktą.

– Aš savo jau atkovojau. Kartais dėl vienos ar kitos priežasties esi įtraukiamas į kokią kovą, tačiau negaliu pasakyti, kad man tai patiktų. Nepatinka, jei tai rimta. Vis dėlto mėgstu eiti imčių ar kaip kitaip pasivaržyti.

– Genties vyrai tarpusavyje nekovoja. Tai neleistina, tačiau jie rengia varžybas, – papasakojo Aila. – Moterys taip pat rungtyniauja, bet jų varžybos kitokio pobūdžio.

– Kuo jos skiriasi?

Aila tylėdama svarstė.

– Vyrai varžosi dėl to, ką jie daro, moterys – dėl to, ką pagamina, – pagaliau atsakė ji ir nusišypsojo, – įskaitant vaikus, nors tos varžybos labai subtilios, ir kone kiekviena mano, kad yra laimėtoja.

Aukštėliau ant kalno Jondalaras pastebėjo muflonų šeimyną. Jis parodė Ailai laukines avis didžiuliais ragais, kurie dailiai rietėsi prie pat jų galvų.

– Va šitie tai tikri kovotojai, – tarė vyras. – Kai įsibėgėję žiebia vienas kitam į kaktą, skamba kaip perkūno trenksmas.

– Kai elniai ar avinai lekia vienas į kitą atstatę ragus, kaip manai, ar jie iš tikrųjų kovoja? Ar jie varžosi? – pasiteiravo Aila.

– Nežinau. Jie gali sužeisti vienas kitą, tačiau taip nutinka nedažnai. Paprastai vienas pasiduoda, kai kitas pasirodo stipresnis, o kartais jie tiesiog styrina aplink vienas kitą ir mauroja, visiškai nekovoja. Galbūt tai labiau varžybos nei tikra kova, – Jondalaras nusišypsojo. – Tu užduodi įdomių klausimų, moterie.

Kai saulė pasislėpė už kalnų, iki tol pūtęs gaivus, vėsus vėjas tapo šaltas. Kiek anksčiau dieną žemyn sūkuriavo lengvos snaigės ir tirpo atvirose saulėtose vietose; jų šiek tiek susikaupė šešėliuotuose užkaboriuose ir pranašavo galimai šaltą naktį arba artėjantį gausesnį sniegą.

Vilkas prašapo vos žmonėms pastačius odinę pastogę. Jis negrįžo iki tamsos, tad Aila sunerimo.

– Gal sušvilpti ir jį pasišaukti? – Jondalaro paklausė ji, kai jie taisėsi nakčiai.

– Juk ne pirmas kartas, kai jis išeina vienas pamedžioti, Aila. Tiesiog pripratai, kad jis vis šalia, nes laikei jį prie savęs. Jis sugrįš, – tikino Jondalaras.

– Viliuosi, iki ryto sugrįš, – atsakė moterys dairydamasi, bergždžiai mėgindama ką tamsoje įžiūrėti toliau, už stovyklos laužo.

– Jis gyvūnas; jis žino, ką daro. Grįžk ir sėskis, – ramino ją vyras. Jis įmetė į laužą dar vieną pliauską ir stebėjo, kaip į dangų šoka kibirkštys. – Pažvelk į tas žvaigždes. Ar kada matei tokią daugybę?

Aila pakėlė akis ir pajuto, kaip ją užplūsta nuostaba.

– Atrodo, jų labai daug. Gal dėl to, kad čia mes kiek arčiau dangaus ir matome jų daugiau, ypač mažesnių... O gal jos toliau? Kaip manai, jų yra visur?

– Nežinau. Niekada apie tai negalvojau. Kas gali žinoti? – atsakė Jondalaras.

– Kaip manai, gal tavo Zelandonė gali žinoti?

– Ji gali, tačiau nesu tikras, kad pasakytų. Yra daugybė dalykų, kuriuos išmanyti skirta tik tiems, kurie tarnauja Motinai. Tu keli keisčiausius klausimus, Aila, – pakartojo Jondalaras, jausdamas kūną krečiantį drebulį. Vyras pridūrė: – Darosi šalta, o mums reikia anksti pajudėti. Dolandas sakė, kad bet kuriuo metu gali prasidėti lietūs. Čia tai gali reikšti sniegą. Norėčiau pereiti kalnus kuo greičiau.

– Tuojau ateisiu. Noriu įsitikinti, kad Yhaha ir Lenktynininkui viskas gerai. Gal Vilkas su jais?

Aila vis dar nerimavo, kai lindo į miego kailius. Ji grimzdo į miegą lėtai, nes stengėsi išgirsti menkiausią krebždesį, kuris rodytų sugrįžus Vilką.

Buvo tamsu, per tamsu, kad ką įžiūrėtum už žvaigždžių, daugybės žvaigždžių, kurios skriejo iš laužo į naktinį dangų, tačiau Aila nenuleido

akių nuo tų švieselių. Pasirodė dvi žvaigždutės, dvi geltonos švieselės, judėjusios šalia viena kitos. Tai buvo akys, akys vilko, kuris žiūrėjo į ją. Žvėris apsisuko ir pradėjo eiti, ir ji suprato, jog reikia sekti paskui jį, bet kai jis atsistojo, kelią staiga užtvėrė didžiulis lokys.

Ji išsigandusi atsitraukė, žvėris atsistojo ant užpakalinių letenų ir suriaumojo. Dirstelėjusi antrą kartą Aila pamatė, kad iš tikrųjų tai visai ne lokys. Tai buvo Krebas, šamanas, apsivilkęs lokio kailio apsiaustą.

Tolumoje ji girdėjo ją šaukiantį sūnų. Dirstelėjo už didžio burtininko ir pamatė vilką, bet tai nebuvo paprastas vilkas. Tai buvo vilko, Durko totemo, dvasia, ir ji norėjo, kad Aila sektų iš paskos. Vilko dvasia virto Durku, ir dabar jau Durkas norėjo, kad ji sektų paskui jį. Jis dar kartą ją pašaukė, tačiau, kai ji pabandė eiti paskui jį, Krebas vėl užstojo kelią. Jis rodė į kažką jai už nugaros.

Atsisukusi Aila pamatė į urvą vedantį taką, ne gilų urvą, bet išsikišusią šviesaus akmens atbrailą uolos šlaite, o virš jos – keistą riedulį, kuris atrodė tarsi prišalęs bevirstantis per kraštą. Kai vėl atsigręžė, Krebas su Durku buvo dingę.

– Krebai! Durkai! Kur jūs? – pašokusi suriko Aila.

– Aila, tu ir vėl sapnavai, – tarė Jondalaras, taip pat atsisėsdamas.

– Jie dingo. Kodėl jis man neleido eiti kartu? – virpančiu balsu kalbėjo Aila, jos akyse tvenkėsi ašaros.

– Kas dingo? – pasiteiravo Jondalaras ją apkabindamas.

– Durkas dingo, o Krebas neleido eiti paskui jį. Jis užtvėrė kelią. Kodėl jis man neleido eiti kartu? – Jondalaro glėbyje sriūbavo Aila.

– Tai buvo sapnas, Aila. Tik sapnas. Gal jis ką nors reiškia, bet tai tik sapnas.

– Tu teisus. Suprantu, kad tu teisus, bet buvo taip tikroviška, – vis kartojo moteris.

– Ar tu galvojai apie savo sūnų, Aila?

– Tikriausiai, – atsakė ji. – Galvojau, kad niekada jo nebepamatysiu.

– Galbūt todėl jį ir sapnavai. Zelandonė vis sako, kad jei susapnuoji tokį sapną, reikia pamėginti viską prisiminti, ir gali būti, kad vieną dieną suprasi, – pasakė Jondalaras, mėgindamas tamsoje įžiūrėti mylimosios veidą. – Pasistenk užmigti.

Abu kurį laiką gulėjo nemiegodami, tačiau galiausiai užsnūdo. Kai pabudo kitą rytą, dangus buvo apniukęs, ir Jondalaras nekantravo leistis į kelią. Vilkas vis dar nebuvo grįžęs. Ardydama palapinę ir bekraudama mantą Aila kartkartėmis jam sušvilpdavo, tačiau žvėris vis nesirodė.

– Aila, mums reikia keliauti. Jis mus pasivys, kaip visada, – tarė Jondalaras.

– Niekur neisiu, kol nesužinosiu, kur jis yra, – užsispyrė moteris. – Tu gali eiti arba palauk čia. Aš ketinu eiti jo ieškoti.

– Kaip gali jo ieškoti? Tas žvėris gali būti bet kur.

– Gal jis sugrįžo atgal. Jam tikrai patiko Šamija, – tarė Aila. – Galbūt turėtume grįžti jo ieškoti.

– Mes negrįšime! Jau šitiek toli nuėjome.

– Aš grįšiu, jei reikės. Niekur neisiu, kol nerasiu Vilko, – laikėsi savo Aila.

Jondalaras papurtė galvą, kai Aila patraukė atgal keliu, kuriuo ir atėjo. Buvo akivaizdu, kad ji nepalaužiama. Jau būtų gerokai pasistūmėję į priekį, jei ne tas padaras. Jondalarui Vilko tikrai netrūksta, šaramudojai galėjo jį pasilikti!

Eidama Aila vis švilpavo, ir staiga, vos jai įžengus į mišką, Vilkas atlėkė iš kitos proskynos pusės. Užšokęs vos jos neparvertė, uždėjo letenas ant pečių, palaižė burną ir švelniai krimstelėjo į žandikaulį.

– Vilke! Vilke, štai kur tu! Kur buvai? – džiaugėsi moteris sugriebusi jo sprando gaurus, trindama veidą prie jo snukio ir dantimis sukąsdama jo žandikaulį – Taip nerimavau dėl tavęs. Neturėtum šitaip išbėgti.

– Kaip manai, gal dabar jau galime judėti? – pyktelėjo Jondalaras. – Pusė ryto pragaišo.

– Jis bent jau pasirodė, ir mums nereikės grįžti visą kelią, – atkirto moteris, šokdama Yhaha ant nugaros. – Kuriuo keliu josime? Aš pasirengusi.

Jiedu jojo per ganyklą nesikalbėdami, pyko vienas ant kito. Pagaliau prijojo kalnagūbrį. Jodami palei jo kraštą, žmonės dairėsi tinkamos vie-

tos perkopti kalną, kol galiausiai prisiartino prie stačios įkalnės, nusėtos slankiu žvyru ir rieduliais. Kelias atrodė labai nepatikimas, ir Jondalaras jojo toliau ieškodamas kito. Jei būtų dviese, būtų galėję persiropšti keliose vietose, tačiau vienintelė vieta, kuri apskritai atrodė praeinama arkliams, buvo slankiųjų akmenų įkalnė.

– Aila, kaip manai, ar arkliai gali čia lipti? Nemanau, kad būtų kitas kelias, nebent leistumės žemyn ir mėgintume kaip nors jį apeiti, – pastebėjo Jondalaras.

– Sakei, kad neketini grįžti, ypač dėl gyvūnų, – įgėlė Aila.

– Neketinu, bet jei reikia, tai reikia. Jei manai, kad arkliams pernelyg pavojinga, nė nebandysime čia eiti.

– O kas, jei manyčiau, kad per daug pavojinga Vilkui? Ar tada jį paliktume? – vis dar pyko Aila.

Jondalarui arkliai buvo naudingi, ir nors Vilkas jam patiko, vyras paprasčiausiai nemanė, kad būtina dėl jo atidėlioti kelionę. Vis dėlto buvo akivaizdu, kad Aila mano kitaip. Brendo nesutarimas, kilo keista įtampa, tikriausiai dar ir dėl to, kad ji norėjo pasilikti su šaramudojais. Jondalaras manė, kad toliau nukeliavus jai ims rūpėti kelionės tikslas, bet nenorėjo, kad dabar ji jaustųsi dar nelaimingesnė.

– Aš visai nenorėjau palikti Vilko. Tik maniau, kad jis mus pasivys, kaip jau yra buvę anksčiau, – pasiteisino Jondalaras, nors iš tiesų buvo beveik pasiruošęs žvėrį palikti miške.

Moteris juto, kad jis pasakė ne viską, bet nenorėjo kurstyti nesantaikos. Dabar, kai Vilkas grįžo, jai palengvėjo. Dingus nerimui, ir pyktis išsisklaidė. Ji nulipo nuo arklio ir ėmė kopti šlaitu, kad išbandytų kelią. Aila taip pat nebuvo visiškai tikra, kad arkliams pavyks įveikti šį taką, tačiau Jondalaras sakė, kad prireikus ieškos kito kelio.

– Turėtume pabandyti, Jondalarai. Nemanau, kad kelias toks prastas, kaip atrodo. Jei arkliams nepavyks, galėsime grįžti ir paieškoti kito praėjimo, – tarė ji.

Kelias iš tikrųjų nebuvo toks nestabilus, kaip atrodė. Nors buvo keletas tikrai prastų atkarpų, žmonės nustebo, kaip puikiai arkliai dorojasi su įkalne. Jie džiaugėsi įveikę sunkesnes atkarpas, tačiau toliau kopiant vis kildavo kliūčių. Besirūpindami vienas kitu ir arkliais jiedu vėl ėmė maloniai kalbėti.

Vilkui įkalnė buvo vieni juokai. Jis užbėgo į viršų, o paskui lakstė pirmyn ir atgal, kol žmonės atsargiai vedė arklius. Pasiekusi viršūnę, Aila sušvilpė Vilkui ir sustojo jo palaukti. Ją stebint Jondalarui toptelėjo, kad Aila dabar labiau saugo gyvūną. Jam pasidarė smalsu, kodėl ji taip elgiasi. Gal derėtų jos paklausti? Paskui vyras persigalvojo, nenorėjo pykdyti moters, o galiausiai vis tiek nusprendė išsiaiškinti.

– Aila, man rodosi, kad tu dabar labiau rūpiniesi Vilku nei anksčiau. Juk leisdavai jam laisvai bėginėti. Norėčiau, kad man pasakytum, kas tau kelia nerimą. Pati sakei, kad neturėtume vienas nuo kito nieko slėpti.

Aila giliai įkvėpė ir užsimerkė, kaktoje susimetė raukšlelės. Paskui ji pakėlė akis.

– Tu teisus. Tik slepiu ne nuo tavęs. Pati sau nenoriu to pripažinti. Pameni tuos elnius, kurie trynė aksomą nuo ragų?

– Taip, – linktelėjo Jondalaras.

– Manau, gali prasidėti ir vilkų malonumų sezonas. Nenoriu net galvoti apie tai arba baimintis, kad šitaip gali nutikti, tačiau Tolija, kai pasakojau apie Mažylį, išėjusį ieškoti sau poros, garsiai išsakė klausimą. Ji pasiteiravo, ar Vilkas irgi kurią dieną išeis. Nenoriu, kad jis išeitų, Jondalarai. Vilkas man beveik kaip vaikas, kaip sūnus.

– Kas verčia tave manyti, kad jis išeis?

– Prieš visai išeidamas Mažylis prašapdavo vis ilgiau. Pirmiausiai dienai, paskui kelioms dienoms, o kartais, kai grįždavo, matydavau, jog jis kovojo. Supratau, kad jis ieškosi poros. Ir ją surado. Dabar kaskart, kai Vilkas išeina, bijau, kad jis ieškosi sau poros, – paaiškino Aila.

– Tai štai kas tau neduoda ramybės. Nežinau, ar mes galime ką padaryti, bet ar tai tikėtina? – pasiklausė Jondalaras.

Staiga jam toptelėjo mintis, kad jis to norėtų. Jondalaras nenorėjo, kad Aila jaustųsi nelaiminga, bet jau daugiau nei kartą dėl Vilko teko gaišti, daugiau nei kartą tarp jųdviejų su Aila dėl Vilko kilo įtampa. Jondalarui teko pripažinti, kad, jei žvėris susirastų porą ir išeitų, jis palinkėtų jam geros kloties ir būtų tuo patenkintas.

– Nežinau, – atsakė Aila. – Kol kas jis kaskart grįžta ir, regis, patenkintas keliauja su mumis. Jis pasveikina mane kaip savo gaujos narę, tačiau pats žinai, kokie tie malonumai. Tai galinga dovana. Potraukis gali būti labai stiprus.

– Tiesa. Ką gi, nežinau, ar ką nors gali padaryti, tačiau džiaugiuosi, kad man pasipasakojai.

Kurį laiką dar viena aukštikalnių pieva abu jojo tylėdami, tačiau tyla buvo draugiška. Jondalaras džiaugėsi, kad moteris jam atsivėrė. Bent jau kiek geriau suprato jos keistą elgesį. Ji elgėsi kaip pernelyg rūpestinga motina, nors Jondalaras žinojo, kad ne visada ji tokia būna. Jis visada gailėdavo berniukų, kurių mamos neleisdavo jiems ko nors veikti vien dėl to, kad tai truputėlį pavojinga, tarkime, lįsti į gilų urvą ar ropštis į aukštumas.

– Žiūrėk, Aila, ten gemzė, – Jondalaras parodė vikrų ir dailų į ožką panašų gyvūną ilgais lenktais ragais. Ji buvo užsiropštusi ant labai stačios uolos. – Esu jas medžiojęs. Ir pažiūrėk tenai. Ten kalnų ožkos!

– Ar tikrai tai tie gyvūnai, kuriuos medžioja šaramudojai? – pasitikslino Aila, stebėdama antilopių giminaitę – laukinę kalnų ožką su mažesniais tiesiais ragais, šokinėjančią per nepasiekiamas viršukalnes ir stačiomis uolomis.

– Taip. Su jais ir medžiojau.

– Kaip galima medžioti tokius gyvūnus? Kaip juos pasiekėte?

– Tereikia užsiropšti aukščiau už jas. Gemzės linkusios pavojaus dairytis apačioje, todėl, jei pavyksta nusigauti aukščiau, paprastai įmanoma prisėlinti pakankamai arti, kad galėtum nudėti gyvūną. Iečių mėtyklė čia tikrai bus naudinga, – paaiškino Jondalaras.

– Dabar dar labiau vertinsiu Rošarijos padovanotus drabužius, – tarė Aila.

Jie kopė toliau ir popietę jau buvo vos žemiau sniego linijos. Abipus kilo plikos sienos su sniego ir ledo lopais. Skardžio viršus priekyje mėlyno dangaus fone, atrodė, veda į pasaulio kraštą. Pasiekę kalno viršų jie sustojo ir apsidairė. Vaizdas buvo įspūdingas.

Atsigręžus atgal buvo aiškiai matyti, kaip jie kilo į kalną nuo medžių augimo ribos apačioje, kur visžaliai kilimai dengė kietos uolos šlaitus ir slėpė atšiaurų kraštovaizdį. Aila nustebo, kad rytuose netgi buvo matyti lyguma su persipynusiomis tingiai srūvančiomis vandens juostomis. Žvelgiant iš taip aukštai Didžioji Motina Upė priminė upeliuką. Ailai buvo sunku patikėti, kad dar visai neseniai jie keipo kaitroje keliaudami palei jos krantą. Priešais buvo matyti kita, kiek žemesnė kalnų grandinė. Kalnus skyrė gilus slėnis su plunksniškomis, žaliomis

medžių smailėmis. Visai arti į dangų stiebėsi žvilgančios, ledu padengtos viršukalnės.

Aila su baiminga pagarba apsidairė, jos akys žėrėjo iš nuostabos, reginio didybė ir grožis jaudino. Šaltame, aštriame ore iš burnos virstant garo kamuoliams kiekvienas jausmingas atokvėpis buvo itin pastebimas.

– O, Jondalarai, mes aukščiau už viską. Niekada nebuvau taip aukštai. Jaučiuosi taip, lyg stovėčiau ant pasaulio stogo! – džiūgavo Aila. – Ir taip gražu, taip jaudina.

Stebėdamas jos apstulbusį veidą, žėrinčias akis, nuostabią šypseną ir nuoširdų džiaugsmą ir pats vyras entuziastingiau žavėjosi kalnų panorama. Staiga Jondalarui sukilo geismas.

– Taip, tokia graži, tokia jaudinanti, – tarstelėjo jis.

Išgirdusi jo balsą Aila kažkodėl suvirpėjo ir atsigręžė į Jondalarą.

Jo akys buvo tokio neįtikėtinai sodraus mėlyno atspalvio, jog akimirką moteriai pasidingojo, kad jis nugvelbė du mažus gilaus, švytinčio dangaus gabalėlius ir pripildė juos meilės bei geismo. Ailą jos įtraukė, įkalino savo neišsakomame žavesy, kurio šaltinis jai buvo nesuprantamas, kaip ir jo meilės kerai. Vien tik jo geismas visada būdavo signalas. Ailai tai buvo ne valios aktas, bet fizinė reakcija, tokia pat stipri ir energingi kaip ir jo poreikis.

Aila nė nesusivokė, kaip atsidūrė vyro glėby, pajuto jo stiprų apkabinimą ir nekantrias lūpas. Jiems tikrai netrūko malonumų, jie nuolat dalijosi Motinos dovanomis, tačiau ši akimirka buvo išskirtinė. Aila, gal sujaudinta aplinkos, daug stipriau suvokė visus pojūčius. Kiekvienu odos lopinėliu ji juto vyro apkabinimą, diegliukai sklido po visą kūną. Juto jo rankas ant savo nugaros, stiprias jo šlaunis prie savo šlaunų. Pro storą, kailiu pamuštą žieminę skrandą juntamas gumbas ties kirkšnimis atrodė šiltas, bučiniai neįtikėtinai svaigino.

Tą akimirką, kai Jondalaras ją paleido ir žengė atgal norėdamas atsirišti viršutinius drabužius, Ailos kūną jau gėlė nuo geismo ir troškimo. Ji vos galėjo sulaukti, kol vyras vėl priartės, ir kartu norėjo, kad jis neskubėtų. Kai jis pakišęs rankas po tunika suėmė krūtis, Aila apsidžiaugė, kad jo rankos šaltos – tiesiog sukrėtė kontrastas karščiui, kurį ji juto viduje. Ji aiktelėjo, kai vyras suspaudė kietą spenelį. Nuo liepsnų, visu kūnu sruvusių iki malonumų vietelės, oda nuėjo pagaugais.

Jaučiant stiprią moters reakciją didėjo ir Jondalaro įkarštis. Jo vyriškumas pakilo ir net pulsavo nuo pilnumo. Jis pajuto, kaip glotnus, šiltas jos liežuvis čiuopia jo burną, ir ėmė jį čiulpti. Paskui jis ėmėsi ieškoti švelnios, šiltos jos burnos ir staiga pajuto visa apimantį troškimą paskanauti sūrios šilumos ir pajusti drėgnas jos ertmės klostes. Drauge Jondalaras nenorėjo liautis bučiavęs mylimąją. Jis troško ją visą išragauti vienu metu. Suėmęs rankomis abi krūtis, jis žaidė su abiem speneliais, juos spusčiojo, trynė, paskui pakėlė moters tuniką, apžiojo vieną spenelį ir stipriai įtraukęs pajuto, kaip ji spaudžiasi prie jo, girdėjo jos malonumo aimaną.

Jis pajuto tvinksėjimą ir įsivaizdavo, kaip jo pilnas vyriškumas panyra į ją. Jie vėl bučiavosi, o Aila juto, kaip stiprėja jos geismas, ji alko jo prisilietimų, rankų, viso kūno, lūpų, jo vyriškumo.

Vyras nutraukė moters skrandą, ji išsilaisvino iš drabužio, šaltame vėjyje mėgavosi jo lūpų ir rankų karščiu. Jondalaras atrišo jos kelnių raištį. Aila pajuto, kaip jis traukia jas žemyn ir visai numauna. Tada abu sugulė ant skrandos, jis rankomis glamonėjo jos klubus, pilvą ir vidinę šlaunų pusę. Ji atsivėrė jo prisilietimams.

Jis nusileido jai tarp kojų. Jo liežuvio šiluma ją ragaujant siuntė per Ailos kūną jaudulio dygliukus. Ji buvo tokia jautri, jos reakcija tokia stipri, kad buvo kone neištveriama.

Jis juto stiprų ir staigų jos atsaką į švelnius prisilietimus. Jondalaras mokėsi titnago apdirbimo, akmeninių įrankių ir medžioklės ginklų gamybos, ir buvo laikomas vienu labiausiai patyrusių meistrų. Jis švelniai elgėsi su akmeniu, visomis smulkiomis ir subtiliomis jo atmainomis. Moterys reagavo į jo įžvalgų ir jautrų elgesį taip, kaip kad jam pasiduodavo puikaus titnago gabalai; visa tai sužadindavo geriausias Jondalaro savybes. Jis nuoširdžiai mėgavosi matydamas, kaip po jo miklių prisilietimų iš puikaus titnago gabalo išnyra puikus įrankis, arba jausdamas, kaip atsiskleidžia visi moters troškimai. Jondalaras daug laiko skyrė abiem įgūdžiams tobulinti.

Jis nuoširdžiai troško suvokti moters, ypač Ailos, jausmus pačiomis intymiausiomis akimirkomis, tad žinojo, kad vieną kartą ją labiau sužadins plunksnos lengvumo prisilietimas, o vėliau gal labiau pritiks kitokie judesiai.

Jis pabučiavo jos šlaunų vidurį, paskui liežuviu nubėgo į viršų ir pastebėjo, kad ant odos iškilo šalčio kauburėliai. Jis juto, kaip ji dreba šaltame

vėjyje. Nors moteris buvo užsimerkusi ir lūkuriavo jo prisilietimų, jis matė, kad ji visa pagaugais nuėjusi. Jondalaras atsistojo, nusivilko skrandą ir apklojo ja moterį.

Nors Ailai šiluma pernelyg nerūpėjo, kailiu pamuštas viršutinis drabužis, tebesaugantis mylimojo kūno šilumą ir sklidinas vyriško kvapo, nuostabiai tiko. Kontrastas tarp šalto vėjo, gairinančio jos šlaunų odą, šlapią nuo vyro prisilietimų liežuviu, vertė ją virpėti iš džiugesio. Vieną akimirką ji juto, kaip šilta drėgmė paliečia jos klostes, kitą akimirką sudrebėjo nuo šalčio. Nuo tų pojūčių jos geismas tik augo, aimanuodama ji glaudėsi kuo arčiau Jondalaro.

Abiem rankom jis praskėtė jos klostes, pasigrožėjo dailiu rausvu jos moteriškumo žiedu ir nepajėgdamas susilaikyti sušildė jį savo drėgnu liežuviu, mėgavosi jos skoniu. Ji virpėjo, juto tai šaltį, tai karštį. Tai buvo naujas pojūtis, nieko panašaus jis anksčiau nedarė. Jondalaras pasinaudojo netgi ant kalno viršūnės siaučiančiu vėju, kad suteiktų jai malonumą, ir giliai širdyje ji tuo žavėjosi.

Paskui vėjas pasimiršo. Lūpoms ir rankoms vis stipriau, vis labiau provokuojant, raginant, kurstant jausmus, Aila nieko nebegalvojo. Ji juto tik jos malonumų vietą tiriantį ir lyžčiojantį mylimojo liežuvį ir vidun slenkančius išmanančius jo pirštus, o paskui kylantis potvynis pasiekė viršūnę ir ją visą užliejo. Ji siekė jo vyriškumo ir palydėjusi jį į savo šulinį kilstelėjo sėdmenis.

Jis giliai panėrė į jos šiltą, drėgną glėbį ir užsimerkė. Akimirką palaukęs vyras lėtai atsitraukė, mėgavosi gilaus jos šulinio glamonėmis ir vėl nėrė gilyn. Paniro, atsitraukė, kiekvienas judesys vis artino jį prie viršūnės, įtampa vis augo. Jis girdėjo Ailos aimanas, juto, kaip ji spaudžiasi prie jo, o paskui jį užplūdo malonumų bangos.

Tyloje kalbėjo tiktai vėjas. Arkliai kantriai laukė. Vilkas žmones stebėjo susidomėjęs, tačiau buvo išmokęs susivaldyti ir prie jų nelįsti. Galiausiai Jondalaras pakilo, pasirėmė ranka ir dirstelėjo į mylimą moterį.

– Aila, o kas, jei mes pradėjome kūdikį? – pasiteiravo jis.

– Nesijaudink, Jondalarai. Nemanau, kad pradėjome, – ji tyliai džiaugėsi, kad rado daugiau paslaptingųjų augalų ir jau gundėsi jam pasakyti, kaip kad pasakė Tolijai. Vis dėlto netgi Tolija iš pradžių buvo tokia sukrėsta naujienos, kad Aila neišdrįso apie tai užsiminti vyrui. – Nors tiksliai ir

nežinau, bet nemanau, jog dabar pastojau, – atsakė ji. Ir tai buvo tiesa – ji nebuvo tuo visiškai tikra.

„Iza galiausiai susilaukė dukters, nors metų metus gėrė tą arbatą. Galbūt ilgai vartojami ypatingieji augalai praranda poveikį, – galvojo Aila. – O gal Iza pamiršo jos išgerti, nors tai mažai tikėtina." Ailai buvo smalsu, kas nutiktų, jei ji liautųsi gėrusi savo rytinę arbatą. Jondalaras vylėsi, kad ji neklysta, nors maža jo dalelė norėjo, kad būtų priešingai. Jam buvo smalsu, ar apskritai kada prie jo židinio bus vaikų – vaikų, gimusių iš jo dvasios, o gal ir iš jo esencijos.

Praėjo kelios dienos, kol jie pasiekė kitą, kiek žemesnį kalnagūbrį, ne tiek smarkiai iškilusį virš medžių viršūnių. Nuo čia Aila su Jondalaru pirmą kartą išvydo plačias vakarų stepes. Buvo gaivi, giedra diena, nors kiek anksčiau pasnigo, ir tolumoje jie įžiūrėjo kitą, aukštesnę ledu padengtų kalnų grandinę. Lygumose, besidriekiančiose kalno papėdėje, buvo matyti į pietus srūvanti upė, įtekanti, iš pirmo žvilgsnio, į didelį, ištvinusį ežerą.

– Ar tai Didžioji Motina Upė? – pasiteiravo Aila.

– Ne, tai Sesuo, ir mums teks ją kirsti. Bijau, kad tai bus sudėtingiausias persikėlimas per visą kelionę, – paaiškino Jondalaras. – Matai ten, pietų pusėje? Kur vanduo taip išsklidęs, kad atrodo kaip ežeras? Tai Motina arba, tiksliau, ta vieta, kur Sesuo su ja susilieja. Ji kiek traukiasi atgal, atsiranda klastingos srovės. Nebandysime kirsti čia, bet Karlonas sakė, kad šita upė sūkuringa netgi aukštupyje.

Paaiškėjo, kad diena, kai jie žvelgė į vakarus nuo antro kalnagūbrio, buvo paskutinė giedra diena. Kitą rytą dangus buvo apniukęs, slegiantis, debesys kabėjo taip žemai, kad maišėsi su iš griovų ir žemės kiaurymių kylančia migla. Ji tarsi kabojo ore, mažulyčiais lašeliais skverbėsi į plaukus ir kailius. Kraštovaizdis buvo apgaubtas balkšvu šydu, iš rūke paskendusių neapibrėžtų formų staiga išnirdavo akmenys ir medžiai.

Popietę netikėtai skardžiu griausmu atsivėrė dangus, prieš tai nušviestas staigaus žaibo kirčio. Aila krūpčiojo ir drebėjo iš baimės, stebėdama kalnų viršūnėse žaidžiančius ryškius, šakotus baltus blyksnius.

Ją labiau gąsdino ne žaibai, o kurtinančio triukšmo, kurį jie pranašavo, laukimas.

Ji kaskart susigūždavo išgirdusi tolimą grumėjimą arba griausmingą trenksmą, sulig kiekvienu griaustinio dūžiu atrodė, kad lietus pilasi smarkiau, tarsi triukšmo išbaidytas iš debesų. Keliautojams leidžiantis vakariniu kalnų šlaitu lietus krito šuorais, vanduo liejosi kriokliais, upeliai prisipildė ir patvino, o per atbrailas čiurlenę upeliukai virto srauniais vandens srautais. Vietomis kelias tapo slidus ir pavojingas.

Žmonės džiaugėsi turėdami mamutojų skrandas nuo lietaus, pasiūtas iš nuskustų elnenų, Jondalaro – iš didžiojo elnio, o Ailos – iš šiaurės elnio. Jie dėvėjo jas virš kailio skrandų, kai būdavo šalta, arba tiesiog ant tunikų, jei būdavo šilčiau. Išorinis odos paviršius buvo nudažytas raudonąja ir geltonąja ochra. Mineraliniai pigmentai būdavo maišomi su riebalais ir įtrinami į odą specialiu iš šonkaulio pagamintu įrankiu taip, kad drabužis pasidengdavo ryškia, spindinčia glazūra, kuri taip pat buvo beveik nelaidi vandeniui. Netgi sudrėkusi ji šiek tiek saugojo nuo drėgmės, tačiau net poliruota, riebalais įmirkyta oda negalėjo visiškai atstumti merkiančios liūties.

Kai sustoję nakčiai keliautojai pasistatė palapinę, viskas buvo šlapia, netgi miego kailiai. Nebuvo įmanoma įkurti ugnies. Jie atsinešė į palapinę sausų apatinių spygliuočių šakų vildamiesi, kad per naktį jos išdžius. Ryte lietus vis dar pylė, drabužiai tebebuvo šlapi, tačiau pasinaudojus ugnies akmeniu ir lengvai užsidegančiomis medžiagomis, kurių nešėsi kartu, Ailai pavyko užkurti nedidelį lauželį, pakankamą užvirinti truputį vandens ir užsiplikyti arbatos. Jiedu užkando tiktai kvadratinių kelioninių paplotėlių, kurių jiems davė Rošarija. Šie paplotėliai buvo tam tikra atmaina visuotinai gaminamų sočių, maistingų, nedidelių užkandžių, kuriais žmogus gali ilgam pasisotinti. Jie būdavo gaminami iš kokios nors rūšies džiovintos mėsos, sumaltos ir sumaišytos su riebalais, dažnai pridedant džiovintų vaisių ar uogų, o retkarčiais – apvirtų grūdų ar šaknų.

Arkliai apatiškai stirksojo lauke nuleidę galvas, nuo ilgų žiemai pasiruošusių jų kailių varvėjo vanduo, apskrita valtis buvo nuvirtusi ir pusiau pilna vandens. Aila su Jondalaru jau ruošėsi palikti ją ir valkčių baslius. Valkčiai, kurie taip pasitarnavo gabenant krovinius atviromis pievomis, o atsiradus valčiai jais pavykdavo sėkmingai mantą perkelti per upes, buvo

tikra našta šiuose miškinguose kalnuose. Jie kliudė ir lėtino kelionę, ir būdavo netgi pavojinga leistis sudėtingais šlaitais pliaupiant lietui. Vis dėlto Jondalaras žinojo, kad likusią kelionės dalį teks eiti kone vien lygumomis ir valkčiai pravers, kitaip jau seniai būtų palikęs tą valtį.

Jie atrišo laivelį nuo baslių, išpylė vandenį, apvertė ir galiausiai užsikėlė jį virš galvų.

Stovėdami po laiveliu Jondalaras su Aila žiūrėjo vienas į kitą ir pradėjo šypsotis: taip nors trumpam išsisuko nuo lietaus. Anksčiau netoptelėjo, kad laivelis, kuris apsaugo nuo upės vandens, gali virsti nuo lietaus saugančiu stogu. Galbūt ne einant, tačiau galima pasislėpti nors trumpam, kai lietus pliaupia smarkiausiai.

Deja, šitas atradimas neišsprendė laivelio gabenimo problemos. Paskui, tarsi abu būtų pagalvoję vienu metu, jie valtį užkėlė Yhaha ant nugaros. Jei jau negali rasti vietos jam laikyti, tegu padeda apsaugoti nuo lietaus jų palapinę ir du krepšius. Pasitelkę baslius ir truputį virvių, jie sugalvojo būdą pritaisyti laivelį skersai kantrios kumelės nugaros. Atrodė kažkaip gremėzdiškai. Akivaizdu, kad vietomis krovinys bus per platus, reikės arba ieškoti kito kelio, arba krovinį nukelti. Vis dėlto žmonės nemanė, kad bus daugiau rūpesčių nei iki šiol, o laivelis bent kiek pasitarnaus.

Jie pakinkė ir apkrovė arklius, tačiau joti nesiruošė. Yhaha ant nugaros užmetė šlapią odos palapinę ir apatinį paklotą, ant viršaus užkėlė apskritą laivelį, paremtą sukryžiuotais basliais. Sunkią odą, kurią Aila naudojo maisto krepšiams uždengti, Jondalaras užmetė ant Lenktynininko nugaros, kad uždengtų abu jo krepšius.

Prieš pajudant Aila šiek tiek laiko praleido su Yhaha, ramino ją ir jai dėkojo ta ypatingąja kalba, kurią sugalvojo slėnyje. Ailai niekada netoptelėjo pagalvoti, ar Yhaha ją iš tikrųjų supranta. Kalba buvo pažįstama ir raminanti, o kumelė aiškiai atsakė į tam tikrus garsus ir judesius.

Netgi Lenktynininkas karpė ausimis, kratė galvą ir žvingavo jai kalbant, tad Jondalaras pamanė, kad moteris su arkliais bendrauja kažkokiu ypatingu būdu, kurio jis nepajėgia suvokti. Tai buvo dalis Ailos paslapties, kuri jį taip žavėjo.

Paskui visi patraukė žemyn grubia žeme. Žmonės žengė priešais arklius, rodė kelią. Vilkas, praleidęs naktį palapinėje ir iš pradžių ne toks permirkęs, netrukus atrodė dar blogiau negu arkliai. Paprastai storas ir

purus jo kailis buvo prilipęs prie kūno, žvėris tarsi sumažėjo, pasirodė kaulų ir gyslotų raumenų kontūrai. Drėgnos kailinės vyro ir moters skrandos buvo pakankamai šiltos, nors ir ne visai patogios, ypač sušlapus ir susivėlus gobtuvų kailiui. Netrukus vanduo jau sruvo kaklais, tačiau žmonės mažai ką galėjo padaryti. Niūrus dangus vis neskaidrėjo, tad Aila nusprendė, kad iš visų klimato sąlygų ji labiausiai nemėgsta lietaus.

Kitas kelias dienas, kalnų šlaitu leidžiantis žemyn, lijo beveik be paliovos. Pasiekus aukštus spygliuočius, po jų laja atsirado šiokia tokia priedanga, tačiau dauguma medžių liko už nugarų, kai platus pylimas išsilygino, nors upė vis dar buvo žemai. Aila pradėjo suvokti, kad upė, kurią ji matė iš aukštai, tikriausiai yra toliau ir gerokai didesnė nei ji manė iki šiol. Lietus kartkartėmis susilpnėdavo, tačiau nesiliovė, ir be medžių apsaugos, kad ir kokios menkos, žmonės ir gyvuliai buvo šlapi ir jautėsi apgailėtinai. Vis dėlto jie bent jau dalį kelio galėjo joti ant arklių.

Jie judėjo į vakarus eile lioso pylimų, kurie atskilo nuo kalnų: aukštesnieji buvo išraižyti nesuskaičiuojamų mažų upeliukų, dėl liūties prisipildžiusių vandens ir patvinusių. Žmonės klampojo purvu ir kirto keletą sūkuriuojančių vandens srautų, plūstančių iš aukštumų. Tada jie nusileido į dar vieną kalnų terasą ir netikėtai priėjo nedidelę gyvenvietę.

Nors atrodė ne ką didesnės nei pašiūrės, akivaizdžiai paskubomis suręstos grubios medinės pastogės atrodė aptriušusios, tačiau siūlė šiokią tokią pastogę nuo nuolat pliaupiančio lietaus. Nameliai džiugino keliautojų akis. Aila su Jondalaru nuskubėjo jų apžiūrėti. Jie nulipo suprasdami, kokią baimę prijaukinti gyvūnai gali sukelti gyventojams, ir šaramudojiškai šūktelėjo vildamiesi, kad šita kalba bus pažįstama. Atsako nebuvo. Įsižiūrėjus atidžiau tapo akivaizdu, kad aplinkui nieko nėra.

– Esu tikras, Motina supranta, kad mums reikia pastogės. Doni neprieštaraus, jeigu įeisime, – pasakė Jondalaras, žengdamas į vieną iš lūšnų ir dairydamasis. Namelis buvo visiškai tuščias, išskyrus odos diržą, kabantį nuo gembės, o vietoj grindų ten, kur kadaise bėgo upeliukas, telkšojo purvo klanas. Jie išėjo ir patraukė link didžiausio namelio.

Priėjus Ailai toptelėjo, kad stinga kažko svarbaus.

– Jondalarai, o kur Doni? Nėra įėjimą saugančios Motinos figūrėlės.

Jis apsidairė ir linktelėjo.

– Tikriausiai tai laikina vasaros stovykla. Jie nepaliko Doni, nes neprašė Motinos stovyklą saugoti. Kad ir kas tai pastatė, nesitikėjo, kad čia ištvers visą žiemą. Jie apleido šią vietą, išėjo ir viską pasiėmė. Tikriausiai liūtims prasidėjus persikėlė į aukštesnes žemes.

Jie įėjo į didžiausią statinį ir pamatė, kad jis patvaresnis nei kiti. Tiesa, sienose buvo skylių, keliose vietose pratekėjo stogas, tačiau virš klampaus purvo buvo iškeltos grubių medžio lentų grindys, o prie akmenimis iki grindų aukščio iškloto ugniakuro mėtėsi kelios pliauskos. Čia buvo sausiausia, patogiausia pastaruoju metu jų matyta vieta.

Jie išėjo, nuo arklių nuėmė valkčius ir įsivedė gyvulius į vidų. Aila įkūrė ugnį, o Jondalaras, užėjęs į vieną mažesnių pastogių, pradėjo nuo vidinių sienų plėšti sausą medį laužui. Kai jis grįžo, Aila skersai kambario nuo gembių, kurias rado sienose, jau buvo ištempusi storą virvę ir džiovė drabužius bei miego kailius. Jondalaras padėjo Ailai ant virvės užmesti palapinę, tačiau ją teko nuimti, kad nesušlapintų pro stogą besiskverbiantis vanduo.

– Turime ką nors padaryti su tuo pratekančiu stogu.

– Mačiau netoliese augant švendrų, – pasakė Aila. – Ilgai netruks supinti lapus į demblius, jais galėsime uždengti skyles.

Jie išėjo rinkti tvirtų, gana kietų švendrų lapų, kad užlopytų pratekantį stogą. Stiebą gaubiantys švendrų lapai vidutiniškai buvo apie dviejų pėdų ilgio, maždaug colio ar daugiau pločio, viršūnėje smailėjo. Aila buvo mokiusi Jondalarą pynimo pagrindų, ir trumpai stebėjęs, kokią techniką ji naudoja plokščio demblio kvadratinėms detalėms pinti, netrukus jis irgi pradėjo dirbinti tokius pačius. Aila žiūrėjo į bedirbantį ir šypsojosi. Ji vis dar stebėdavosi, kad Jondalaras sugeba dirbti moteriškus darbus, ir džiaugėsi tokiu jo noru. Dirbdami dviese netrukus jie jau turėjo tiek demblių, kiek reikėjo stogui užlopyti.

Nameliai buvo suręsti iš gana plonų nendrių kuokštų, pritvirtintų prie rėmo, suraišioto iš ilgų visai jaunų medelių kamienų. Nors ne lentiniai, nameliai buvo panašūs į A formos šaramudojų būstus, tik šių kraigas nebuvo nuožulnus, ir nameliai buvo asimetriški. Siena su įėjimo anga, atgręžta į upę, buvo beveik vertikali, priešinga siena šliejosi prie jos smailiu kampu. Galai buvo uždari, tačiau galėjo būti pakelti kaip savotiški tentai.

Žmonės išėjo į lauką ir kietais, plaušėtais švendrų lapais pririšo demblius. Stogas pratekėjo ir dvejose vietose ties aukščiausia vieta, kur buvo

sunku pasiekti netgi šešių pėdų ir šešių colių ūgio Jondalarui. Neatrodė, kad statinys atlaikytų bent vieno jų svorį. Jie nusprendė eiti vidun ir pagalvoti, kaip užlopyti skyles, bet paskutinę akimirką dar prisiminė, kad reikia į vandenmaišį ir kelis dubenis pripilti vandens gerti ir virti. Kai Jondalaras iškėlęs ranką bandė uždengti plyšį, staiga abu su Aila susiprotėjo pritvirtinti lopus iš vidaus.

Uždengusi įėjimą mamuto kailiu, Aila apsidairė pritemusioje erdvėje, kurioje, apšviestoje jau pradėjusios šildyti ugnies, darėsi jauku. Lauke pylė lietus, o jie buvo viduje, sausoje ir šiltoje vietoje. Pradėjus džiūti šlapiems daiktams žmonės jautėsi lyg garinėje, nes vasaros būstuose nebuvo dūmų angos. Laužo dūmai paprastai išeidavo pro ne itin sandarias sienas ir lubas arba įėjimus, kurie šiltesniu oru dažnai būdavo atviri. O dabar sausos žolės ir nendrės nuo drėgmės išsiplėtė, dūmams tapo sunkiau išeiti, ir jie pradėjo kauptis palei lubas.

Nors arkliai buvo įpratę būti lauke visokiu oru ir paprastai viduje nepasilikdavo, Yhaha ir Lenktynininkas augo su žmonėmis ir neprieštaraudami būdavo su jais netgi tokiose tamsiose ir prirūkusiose patalpose. Jie liko tame gale, kuris, Ailos sprendimu, turėjo būti jų vieta, ir netgi jie, regis, džiaugėsi galėdami pasitraukti iš permirkusio pasaulio. Aila į laužą sudėjo virimo akmenis, paskui abu su Jondalaru nušluostė arklius ir Vilką, kad greičiau išdžiūtų jų kailis.

Jie apžiūrėjo visus ryšulius, tikrino, ar niekas nenukentėjo nuo drėgmės, persirengė sausais drabužiais ir susėdo prie laužo gerti karštos arbatos. Virš ugnies virė džiovinto kelioninio maisto sriuba. Dūmai pradėjo kauptis patalpos viršuje, bet plonose stogo nendrėse jie susirado skylių, tad namelis kiek išsivėdino, įspindo daugiau šviesos.

Buvo gera pailsėti. Jie nė nesuvokė, kokie yra pavargę. Dar nesutemus moteris ir vyras įropojo į drėgnus miego kailius. Jondalaras, nors ir jautėsi labai pavargęs, užmigti negalėjo. Jis prisiminė tą kartą, kai susidūrė su greita ir apgaulinga upe, vadinama Seserimi. Gulėdamas tamsoje jis juto baimingą drebulį vien pagalvojęs apie tai, kad turės ją kirsti kartu su mylima moterimi.

21

Aila su Jondalaru apleistoje stovykloje pasiliko visą kitą ir dar vieną dieną. Trečiosios dienos rytą lietus pagaliau susilpnėjo. Pilkas ištisinis debesų apklotas plyšo, ir popietę pro žydrus lopus tarp plunksnuotų baltų debesų jau suspindo saulė. Gaivus vėjas pūtė tai iš vienos, tai iš kitos pusės, tarsi norėtų išmėginti visokias padėtis ir niekaip negalėtų apsispręsti, kuri geriausiai tinka.

Dauguma daiktų jau buvo sausi, tačiau žmonės atvėrė pašiūrės galus, kad vėjas išpūstų bei visiškai išdžiovintų paskutines sunkias odas ir išsivėdintų drabužiai. Kai kurie odiniai daiktai sukietėjo, tačiau liko tinkami naudoti. Juos reikėjo tik išdirbti ir ištampyti, nors vien nuolat naudojami jie tikriausiai vėl suminkštėtų. Visai kitaip atrodė pinti nešulių krepšiai. Sudrėkusios pintinės suminkštėjo, nuo krovinių svorio įdubo, pluoštas išsiskyrė ir prairo. Džiūdamos pintinės išsiklaipė ir baisiai apspuro, be to, įsimetė puvinys ir pelėsis.

Aila nusprendė padaryti naujus krepšius, nors sausos žolės, medžių šakelės ir kitokios augalinės medžiagos rudenį nėra stipriausios ir tinkamiausios pinti. Kai moteris apie tai prasitarė Jondalarui, jis įžvelgė dar vieną problemą:

– Šitie krepšiai, šiaip ar taip, mane nervino, – pasakė jis. – Kaskart kertant giloką upę, kai arkliams tenka plaukti, krepšiai, jei jų nenuimame, sušlampa. Kol turime valtį ir baslius, bėdų nėra. Sudedam krepšius į valtį, ir tvarka. Atviroje vietovėje valkčiai rūpesčių nekelia. Priekyje daugiausia – atviros pievos, tačiau pasitaikys ir miškų, ir nelygių plotų. Tada, kaip ir kalnuose, nebus taip lengva tempti baslius ir valtį. Jei imsim ir nuspręsim

juos palikti, prireiks krepšių, kurie nesušlaptų arkliams plaukiant per upę. Ar gali padaryti tokius?

Dabar atėjo Ailos eilė susirūpinti.

– Tu teisus, jie tikrai sušlampa. Kai pyniau krepšius, man nereikėjo dažnai keltis per upes, o jei ir tekdavo, jos nebuvo gilios, – susitelkusi ji suraukė kaktą, paskui prisiminė pirmą savo pintinę. – Iš pradžių nenaudojau nešulinių krepšių. Kai sugalvojau, kad Yhaha gali ką nors gabenti ant nugaros, padariau didelę, negilią pintinę. Gal vėl turėčiau padaryti ką panašaus? Būtų lengviau, jei arkliais mes nejotume, tačiau...

Aila užsimerkė, mėgino įsivaizduoti, kaip tai turėtų atrodyti.

– Galbūt... Galėčiau pagaminti nešulių krepšį, kurį būtų galima užkelti arkliams ant nugaros, kol esame vandenyje... Ne, netinka, nes tuo pat metu mes irgi sėdime... Galbūt išeitų nupinti ką nors, ką arkliai galėtų gabenti ant pasturgalių, už mūsų... – ji dirstelėjo į Jondalarą. – Taip, man regis, žinau, kokios pintinės tiks. Jas ir padarysiu.

Jie pririnko nendrių ir švendrų lapų, liaunų karklų vytelių, ilgų, plonų eglių šaknų; visko, ką pamačiusi Aila galvojo, jog tai gali būti panaudota kaip medžiaga pintinėms arba virvėms austinėms talpykloms gaminti. Bandydami visokius būdus ir vis pamatuodami ant Yhaha, Aila su Jondalaru visą dieną dirbo prie šio sumanymo. Vėlyvą popietę jie buvo padirbinę savotišką nešulinį balną, ant kurio tiktų sukrauti Ailos mantą ir kelionės rykus. Balną kumelė galėtų nešti ant nugaros, kartu jojant moteriai, o arkliui plaukiant pintinė liktų gana sausa. Baigę jie tučtuojau pradėjo pinti kitą – Lenktynininkui. Šita sekėsi kur kas greičiau, nes žmonės jau buvo ištobulinę darbo metodą ir žinojo visas smulkmenas.

Vakare vėjas sustiprėjo ir pakeitė kryptį: ėmė pūsti žvarbesnis šiaurys, kuris greitai ginė debesis į pietus. Išblėsus saulėlydžiui, dangus buvo beveik giedras, tačiau gerokai atšalo. Aila su Jondalaru planavo iškeliauti ryte ir abu nusprendė peržiūrėti savo daiktus, kad palengvintų krovinį. Nešuliniai krepšiai buvo didesni, o į naujųjų nešulinių balnų pintines viskas sunkiai tilpo. Kad ir kaip Aila su Jondalaru bandė viską sudėlioti, vietos nepakako. Kai kurių daiktų reikėjo atsisakyti. Jie namelyje paskleidė viską, ką turėjo.

Aila parodė į mamuto ilties plokštelę, kurioje Talutas buvo nubraižęs pirmosios jų kelionės dalies žemėlapį.

– Mums jos nebereikia. Taluto žemė liko toli už mūsų, – tarė ji, pajutusi lengvą liūdesį.

– Tu teisi, nebereikia. Nors ir nenoriu jos palikti, – Jondalaras nusiminė pagalvojęs, kad teks plokštelės atsikratyti. – Būtų įdomu parodyti kitiems žmonėms, kokius žemėlapius braižo mamutojai. Be to, tai Taluto atminimas.

Aila supratingai linktelėjo.

– Na, jei vietos atsiras, pasiimk, bet ji nebūtina.

Jondalaras nužvelgė Ailos ant grindų paskleistą mantą ir pastvėrė paslaptingąjį paketą, kurį buvo pastebėjęs jau anksčiau.

– Kas čia?

– Tai padariau praėjusią žiemą, – Aila atėmė ryšulį iš Jondalaro ir greitai nusisuko, nes išraudo. Ryšulį ji pasidėjo arčiau, pakišo po krūva daiktų, kuriuos norėjo pasiimti. – Ketinu palikti vasarinius kelionės drabužius, vis tiek jie dėmėti ir sunešioti, vilkėsiu žieminius. Taip sutaupysiu vietos.

Jondalaras atidžiai ją nužvelgė, bet nieko daugiau nepasakė.

Kitą rytą pabudus buvo šalta. Kaskart iškvėpus orą pakildavo šiltas smulkios miglos debesėlis. Aila su Jondalaru paskubomis apsirengė ir, užkūrę laužą rytinei arbatai išsivirti, supakavo savo mantą. Jie nekantravo leistis toliau, tačiau išėję į lauką sustojo kaip įbesti.

Lengva tviskančio šerkšno skraistė pakeitė aplinkines kalvas. Jos neįprastai gyvai mirgėjo ir žaižaravo ryškioje rytmečio saulėje. Šerkšnui tirpstant, kiekvienas drėgmės lašas tapo kristalu, mažutėlyčiais raudonos, žalios, mėlynos, auksinės spalvų pliūpsniais atspindinčiu švytinčią vaivorykštę. Judant spalvos keitėsi, nes ledo kristalai atspindėjo šviesą vis kitaip. Efemeriškų šalčio brangakmenių grožis priminė, kad šiltasis metų laikas tėra praskriejanti spalvų puota pasaulyje, kurį valdo žiema, ir kad toji trumpa vasara pasibaigė.

Susikrovusi daiktus ir pasiruošusi išvykti Aila atsigręžė į vasaros stovyklą, kuri keliautojams tapo tokia jaukia prieglauda. Dabar ji atrodė dar labiau aplūžusi, nes jie kurui nuardė mažesniųjų pastogių dalis. Moteris

žinojo, kad netvirti laikinieji būstai vis tiek ilgai nestovės. Ji jautėsi dėkinga, kad tinkamu metu juos surado.

Aila su Jondalaru keliavo į vakarus, Sesers upės link. Jie šlaitu nusileido į kitą lygią kalnų terasą, tačiau vis dar buvo gana aukštai, tad matė plačias stepių pievas kitoje pusėje sūkuringų vandenų, link kurių artėjo. Iš čia jie galėjo įvertinti teritoriją, taip pat pamatyti, kokio dydžio yra upės salpa priekyje. Lygus plotas, kuris potvynių metu paprastai atsidurdavo po vandeniu, buvo maždaug dešimties mylių pločio, tačiau tolimajame krante atrodė platesnis. Šiapus potvynio vandenų sklidimą ribojo kalvos, nors ir kitapus upės buvo matyti kalvų ir stačių kranto ruožų.

Sesers salpoje buvo toli gražu ne vien pievos. Čia buvo apstu pelkių, mažų ežeriukų, miškelių ir susiraizgiusių krūmynų. Nors upė vingiavo viena vaga, o salpa buvo gerokai mažesnė, Ailai ji priminė plačią Didžiosios Motinos Upės deltą. Gluosniai ir krūmai, kurie, regis, želia tiesiai iš vandens palei greitai skriejančios srovės krantus, rodė ir kiek pakilo vanduo po neseniai praūžusių liūčių, ir kiek sausumos jau pasiglemžė upė.

Ailos dėmesį į artimiausią aplinką sugrąžino staiga pasikeitusi Yhaha eisena – jos kanopos pradėjo grimzti į smėlį. Maži upeliukai, kurie raižė terasas viršuje, tapo giliai įsirėžusiomis upių vagomis tarp nepastovių smėlingo klintmolio kopų. Kiekvienas arklių žingsnis sukeldavo purios, daug kalcio turinčios žemės fontanus.

Vakarėjant, kai kone akino besileidžianti ryški saulė, vyras ir moteris, prisidengę akis, prisimerkę spoksojo į priekį ir dairėsi stovyklai įkurti tinkamos vietos. Artėdami prie salpos jie pastebėjo, kad smulkus, nepastovus smėlis įgauna kitokį pobūdį. Kaip ir viršutinėse terasose, pirmiausia tai buvo liosas – slenkančio ledyno sutrintų akmenų dulkės, kurias išnešiojo vėjas. Kartkartėmis upė patvindavo tiek, kad pasiekdavo net šitą dirvą. Įsimaišęs molingas dumblas sutvirtino ir stabilizavo žemę. Prie upelio, vieno iš daugelio, sruvusių žemyn nuo kalnų Sesers link, pastebėję augančias pažįstamas stepių žoles keliautojai nusprendė sustoti.

Pastatę palapinę vyras ir moteris patraukė skirtingomis kryptimis ko nors sumedžioti vakarienei. Aila pasiėmė Vilką; jis pasileido į priekį ir ilgai netrukus išbaidė žvyrių pulkelį. Jis šoko ant vienos, o Aila išsitraukusi svaidyklę paklojo kitą, maniusią, kad jau pasiekė dangaus teikiamą prieglobstį. Aila iš pat pradžių nusprendė leisti Vilkui pasilikti paties sume-

džiotą paukštį, tačiau kai žvėris pasipriešino ir iš karto neatidavė žvyrės, moteris persigalvojo. Žinoma, jiems su Jondalaru tikrai būtų pakakę vieno riebaus paukščio, tačiau ji norėjo pamokyti Vilką grobiu dalytis su kitais: juk nežinia, kas laukia ateityje.

Nors Aila apie kelionę daug negalvojo, geliantis oro šaltis leido jai suprasti, kad jiems teks šaltuoju metų laiku keliauti nežinoma teritorija. Visi sutikti žmonės, ir gentainiai, ir mamutojai, atšiauriomis ledynmečio žiemomis retai nuklysdavo tolėliau. Jie įsikurdavo nuo geliančio šalčio ir vėjingų pūgų apsaugotoje vietoje, be to, valgė sukauptas maisto atsargas. Pagalvojus, kad teks keliauti žiemą, Ailai darėsi neramu.

Jondalaras iečių mėtykle nudobė didelį kiškį; jį žmonės nusprendė pasilikti kitai dienai. Aila ketino iškepti paukščius ant iešmo virš laužo, tačiau aplink stovyklą augo tik keli menki krūmokšniai. Apsidairiusi ji pastebėjo porą praėjusiais metais numestų nevienodo dydžio ragų, kurie akivaizdžiai buvo skirtingų gyvūnų. Nors ragus perskelti gerokai sunkiau nei medį, padedant Jondalarui, naudojantis aštriais titnago peiliais ir nedideliu kirvuku, kurį vyras nešiojosi prie diržo, jiems pavyko tai padaryti. Vieną ragų dalį Aila panaudojo paukščiams perverti, o aplaužytos atšakos tapo dvišakiais rėmais iešmams paremti. Aila nusprendė ragus pasilikti kitam kartui, ypač dėl to, kad jie sunkiai užsidegdavo.

Moteris Vilkui atidavė jo paukščio dalį kartu su porcija stambių nendrių šaknų, kurių ji išsikasė salpos griovyje prie upelio, ir pieviniais grybais, kuriuos atpažino kaip valgomus ir skanius. Pavakarieniavę žmonės susėdo prie ugnies ir stebėjo tamsėjantį dangų. Dienos vis trumpėjo, ir vakarais jie nebūdavo tokie pavargę, nes joti arkliais atviromis lygumomis buvo gerokai lengviau nei skintis kelią per miškais apaugusius kalnus.

– Paukščiai buvo skanūs, – tarstelėjo Jondalaras. – Man patinka tokia traški odelė.

– Šiuo metų laiku, kai jie tokie dideli ir riebūs, geriausia juos kepti šitaip, – atsakė Aila. – Plunksnos jau pradėjo keisti spalvą, krūtinės pūkai tokie tankūs. Norėjau juos pasiimti. Būtų puikus minkštas kamšalas. Iš žvyrių plunksnų išeina patys lengviausi ir šilčiausi patalai, tačiau jiems jau nėra vietos.

– Gal kitais metais, Aila. Zelandoniečiai taip pat medžioja žvyres, – švelniai ją drąsindamas tarė Jondalaras. Jis norėjo, kad moteris lauktų kelionės pabaigos.

– Krebas labiausiai mėgo žvyres, – pastebėjo Aila.

Jondalarui dingtelėjo, kad Aila atrodo liūdna. Kadangi ji nieko daugiau nesakė, jis toliau kalbėjo tikėdamasis, kad nukreips jos mintis nuo nerimą keliančių dalykų.

– Ne prie mūsų urvo, kiek piečiau, veisiasi tokios žvyrės, kurios nepabąla. Jos kiaurus metus atrodo taip, kaip šitos vasarą, tačiau jų skonis niekuo nesiskiria. Ten gyvenantys žmonės vadina jas raudongalvėmis žvyrėmis. Plunksnas jie dažnai pasilieka galvos apdangalams ir drabužiams puošti. Tie žmonės siuva specialius kostiumus raudongalvių žvyrių apeigoms ir šoka kartodami paukščių judesius, trepsi kojomis kaip patinai, viliojantys pateles. Tai vienos iš jų Motinos šventės apeigų, – Jondalaras nutilo, tačiau Aila vis dar nieko nesakė, todėl jis pasakojo toliau: – Jie gaudo paukščius tinklais, todėl vienu metu pagauna daug.

– Vieną šitų numušiau svaidykle, tačiau kitą pagavo Vilkas, – tarė Aila.

Kai ji nepasakė nieko daugiau, Jondalaras pamanė, kad moteris paprasčiausiai nenusiteikusi kalbėtis. Jie kurį laiką sėdėjo tylėdami, stebėjo, kaip ugnis ryja krūmų šakas ir mėšlą, kurį po liūčių reikėjo išdžiovinti, kad galima būtų deginti. Galiausiai Aila prašneko:

– Atsimeni Bresijos metimo lazdelę? Norėčiau mokėti ja naudotis. Ja vienu metu galima numušti keletą paukščių.

Oras greitai vėso, ir jie džiaugėsi, kad turi palapinę. Nors Aila atrodė neįprastai tyli, apimta liūdesio ir prisiminimų, ji šiltai atsiliepė į jo prisilietimus, ir Jondalaras netrukus nustojo nerimauti dėl jos nuotaikos.

Ryte oras vis dar buvo gaivus, o susikondensavusi drėgmė vėl žemę padengė vaiduokliška šerkšno švytėjimu. Keliautojai nuėjo praustis – upelio vanduo buvo ledinis, tačiau teikė energijos. Jondalaro sugautą kiškį jie su visu pūkuotu kailiu buvo užkasę po karštomis anglimis, kad per naktį iškeptų. Pajuodusią odą reikėjo nulupti. Paprastai liesą ir sausą mėsą kepant drėkino storas sluoksnis žieminių riebalų, susikaupusių po odele, todėl taip iškepusi kiškiena buvo minkšta ir švelni. Dabar tinkamiausias metų laikas medžioti ilgaausius padarus.

Žmonės aukšta, subrendusia žole vienas šalia kito jojo neskubėdami, vienodu greičiu, kartkartėmis persimesdavo žodžiu. Jojant link Sesers smulkių medžiojamų gyvių knibždėte knibždėjo, tačiau tą rytą vienintelius stambius gyvūnus jie pastebėjo kitame upės krante: tolumoje į šiaurę traukė nedidelė mamutų patinų banda. Vėliau dieną taip pat kitoje upės pusėje pasirodė mišri arklių ir saigų banda. Yhaha su Lenktynininku irgi juos pastebėjo.

– Izos totemas buvo saiga, – pastebėjo Aila. – Moteriai tai labai galingas totemas. Netgi stipresnis nei Krebo prigimtinis totemas – stirninas. Žinoma, prieš tampant šamanu jį pasirinko jo antrasis totemas – urvinis lokys.

– Tavo totemas yra urvinis liūtas. Tai kur kas galingesnis žvėris už saigą, – tarė Jondalaras.

– Žinau. Tai vyro, medžiotojo, totemas. Todėl iš pradžių jiems buvo labai sunku tuo patikėti, – pradėjo aiškinti Aila. – Nelabai prisimenu, bet Iza pasakojo, kad Brunas net supyko ant Krebo, kai per mano įvaikinimo apeigas jis įvardijo šį totemą. Visi buvo įsitikinę, kad aš niekada neturėsiu vaikų. Nė vienas vyras neturėjo tokio galingo totemo, kuris įveiktų urvinį liūtą. Visiems buvo labai netikėta, kai ėmiau lauktis Durko, tačiau neabejoju, kad jį pradėjo Braudas, kai mane prievartavo, – ji susiraukė aplankius nemalonioms mintims. – Jei totemų dvasios turi ką bendra su vaikų pradėjimu, Braudo totemas yra gauruotasis raganosis. Prisimenu, kartą genties medžiotojai pasakojo, kaip gauruotasis raganosis nužudė urvinį liūtą, vadinasi, Braudo totemas galėjo būti gana stiprus. Be to, kaip ir Braudas, raganosiai kartais būna bjaurūs.

– Gauruotieji raganosiai yra nenuspėjami ir gali būti gana nirtūs, – pastebėjo Jondalaras. – Vienas jų ne taip toli nuo čia perdūrė Tonolaną. Tada brolis būtų miręs, jei ne šaramudojai. Jie mus surado.

Vyras užsimerkė ir atsidavęs skausmingiems prisiminimams leidosi nešamas Lenktynininko. Kurį laiką nė vienas nekalbėjo, galiausiai Jondalaras paklausė:

– Ar visi genties žmonės turi totemus?

– Taip, – atsakė Aila. – Totemas skirtas vadovauti ir saugoti. Genties šamanas atpažįsta naujagimio totemą besibaigiant pirmiesiems jo gyvenimo metams. Per totemo suteikimo apeigas jis padovanoja vaikui amuletą su gabalėliu raudono akmens. Amuletas yra totemo dvasios namai.

– Nori pasakyti, kaip kad Doni yra skirta ilsėtis Motinos dvasiai? – pasitikslino Jondalaras.

– Tikriausiai panašu, tačiau totemas saugo žmogų, ne jo namus, nors esi laimingesnis, jei gyveni pažįstamoje vietoje. Amuletą reikia nešiotis su savimi. Šitaip totemo dvasia tave atpažįsta. Krebas sakė, kad be amuleto urvinio liūto dvasia nesugebėtų manęs rasti. Tada aš prarasčiau jo apsaugą. Dar jis tvirtino, kad jei pamesčiau savo amuletą, mirčiau, – paaiškino Aila.

Anksčiau Jondalaras nesuprato, kokią reikšmę Ailai turi amuletas ir kodėl ji taip jį saugo. Jis kartkartėmis galvodavo, kad jai jau seniai reikėjo jo nusikratyti. Aila retai jį nusirišdavo, tik kai maudydavosi ar plaukiodavo, o kartais nenusiimdavo ir tada. Jondalaras spėjo, jog tokiu būdu ji laikosi įsikibusi vaikystės gentyje, ir vylėsi, kad kurią dieną įveiks savo baimes. Dabar jis suvokė, jog amuletas reiškia kur kas daugiau. Jei didelių magiškų galių turintis žmogus jam ką nors duotų ir pasakytų, jog mirs, jei tai pames, jis taip pat tą daiktą saugotų. Jondalaras daugiau neabejojo, kad Ailą užauginęs šventasis genties žmogus turėjo tikrų galių, gautų iš dvasių pasaulio.

– Iš ženklų, kuriuos totemas tau palieka, gali teisingai apsispręsti dėl svarbių dalykų, – tęsė Aila.

Staiga moterį graužęs nerimas smogė visa jėga. Kodėl totemas nedavė jokio ženklo, patvirtinančio, kad ji teisingai pasirinko nusprendusi vykti su Jondalaru į jo namus? Kai paliko mamutojus, ji nerado nė vieno daiktelio, kurį galėtų palaikyti totemo ženklu.

– Ne itin daug zelandoniečių turi savo totemus, – pastebėjo Jondalaras, – tačiau kai kurie turi. Paprastai tai laikoma sėkme. Vilomaras turi totemą.

– Jis yra tavo motinos pora, tiesa? – pasitikslino Aila.

– Taip. Prie jo židinio gimė Tonolanas ir Folara, tačiau ir su manimi jis visada elgėsi kaip su savo židinio sūnumi.

– Kas yra jo totemas?

– Kilnusis erelis. Pasakojama, kad kilnusis erelis kūdikystėje jį buvo pastvėręs, tačiau motina spėjo atimti, kol paukštis jo dar nenusinešė. Ant krūtinės Vilomaras tebeturi nagų žymes. Jų zelandonė tvirtino, kad erelis atpažino jį kaip savą ir atskrido pasiimti. Šitaip visi sužinojo, kad tai jo to-

temas. Martona mano, kad todėl jam taip patinka keliauti. Jis negali skristi kaip erelis, tačiau trokšta pamatyti žemę.

– Tai galingas totemas, kaip ir urvinis liūtas arba urvinis lokys, – pakomentavo Aila. – Krebas visada sakydavo, kad su galingais totemais nelengva gyventi, ir tai tiesa. O man tiek daug duota, totemas netgi atsiuntė tave. Manau, man labai pasisekė. Viliuosi, kad urvinis liūtas ir tau bus sėkmingas, Jondalarai. Dabar jis ir tavo totemas.

Jondalaras nusišypsojo.

– Jau tai minėjai.

– Urvinis liūtas tave pasirinko. Tu nešioji tai patvirtinančius randus. Visai kaip Vilomaras, kurį jo totemas irgi pažymėjo.

Jondalaras akimirką susimąstė.

– Gal tu ir teisi. Apie tai nepagalvojau.

Staiga pasilakstęs sugrįžo Vilkas. Jis viauktelėjo, taip atkreipdamas Ailos dėmesį, paskui pradėjo bėgti šalia Yhaha. Moteris stebėjo žvėrį, per nasrų kraštą iškorusį liežuvį, stačiomis ausimis, risnojantį vilkams įprastu, tolygiu žingsniu per stačią, sausą žolę, kurioje kartais net pradingdavo. Vilkas atrodė toks laimingas ir guvus. Jis mėgdavo vienas pats nubėgti pasidairyti kur toliau, tačiau visada sugrįždavo, ir Aila tuo džiaugėsi. Taip pat ji jautėsi laiminga galėdama joti šalia mylimo vyro.

– Iš to, ką apie jį pasakojai, atrodo, kad tavo brolis buvo panašus į savo židinio vyrą, – vėl atnaujino pokalbį Aila. – Tonolanas juk mėgo keliauti? Ar jis buvo panašus į Vilomarą?

– Taip, bet ne taip smarkiai, kaip kad aš panašus į Dalanarą. Visi apie tai užsimena. Tonolanas turėjo labai daug Martonos bruožų, – Jondalaras nusišypsojo. – Vis dėlto erelis jo nepasirinko, todėl nėra kaip paaiškinti jo troškimą keliauti, – tai pasakius vyro šypsena išblėso. – Mano broliui randus paliko nenuspėjamas gauruotasis raganosis, – jis akimirką susimąstė. – Tonolanas visada buvo nenuspėjamas. Gal tai ir yra jo totemas? Neatrodo, kad jis atnešė jam daug laimės, nors šaramudojai tuomet mus rado, ir niekada nemačiau jo laimingesnio nei susipažinus su Jetamija.

– Nemanau, kad gauruotojo raganosio totemas neštų laimę, – tarė Aila. – Man rodos, urvinis liūtas yra sėkmingas totemas. Pasirinkdamas jis net paliko man tokias pat žymes, kokias gentis naudoja urvinio liūto tote-

mui žymėti, tad Krebas neabejojo. Tavo randai neatitinka genties ženklų, bet jie aiškūs. Tu esi urvinio liūto pažymėtas.

– Aš tikrai turiu randų, patvirtinančių, kad esu tavo urvinio liūto pažymėtas, Aila.

– Manau, urvinio liūto dvasia tave pasirinko tam, kad tavo totemo dvasia būtų pakankamai stipri ir kad aš kurią dieną galėčiau turėti tavo kūdikį, – tarė Aila.

– Maniau, sakei, kad vyras pradeda kūdikį moters viduje, ne dvasios, – pastebėjo Jondalaras.

– Vyras, bet gal jis padeda dvasioms? Kadangi mano totemas toks galingas, vyrui, kuris bus mano pora, taip pat reikia galingo totemo. Tikriausiai Motina nusprendė liepti urviniam liūtui pasirinkti tave, kad mes kartu galėtume pradėti kūdikius.

Jie vėl jojo tylėdami, kiekvienas paskendęs savo mintyse. Aila įsivaizdavo į Jondalarą panašų kūdikį, tačiau mergaitę, ne berniuką. Atrodo, jai nesiseka su sūnumis. Galbūt pavyktų išsaugoti dukterį?

Jondalaras taip pat galvojo apie vaikus. Jei tiesa, kad vyras pradeda gyvybę savo organu, jie neabejotinai turėjo daugybę progų pradėti kūdikį. Kodėl ji vis dar nesilaukia?

„Ar Serenija laukėsi, kai aš išėjau? – svarstė jis. – Džiaugiuosi, kad ji susirado žmogų, su kuriuo yra laiminga, tačiau norėčiau, kad būtų Rošarijai ką nors pasakiusi. Ar pasaulyje yra nors vienas vaikas, kuris turėtų dalelę manęs?“ Jondalaras bandė galvoti apie visas pažinotas moteris ir prisiminė Noriją, jauną hadumietę, su kuria dalijosi pirmaisiais ritualais. Ir Norija, ir pati senoji Haduma, regis, buvo įsitikinusios, kad jo dvasia įėjo į jaunąją moterį, ir joje prasidėjo nauja gyvybė. Buvo laukiama, kad ji pagimdys kūdikį mėlynomis akimis. Jie netgi ruošėsi pavadinti jį Jondalu. „Ar tikrai? – svarstė jis. – Ar mano dvasia susimaišė su Norijos dvasia ir prasidėjo nauja gyvybė?“

Hadumos žmonės gyvena ne taip toli, visai pakeliui, šiaurės vakaruose. Gal reikėtų pas juos užsukti ir pasisvečiuoti? Staiga Jondalaras suvokė, kad iš tikrųjų nežino, kur jų ieškoti. Tai jie atėjo į jųdviejų su Tonolanu stovyklą. Žinojo, kad hadumiečių gyvenvietė ne tik į vakarus nuo Sesers, bet ir į vakarus nuo Didžiosios Motinos Upės, tačiau kur tiksliai ji įsikūrusi, vyras nenumanė. Jis prisiminė, kad jie kartais medžioja teritorijoje tarp

abiejų upių, tačiau tai mažai tegelbėjo. Jis tikriausiai niekada nesužinos, ar Norija turi tą vaikelį.

Iš pradžių Aila galvojo apie tai, jog reiks laukti, kol pasieks Jondalaro namus, kad galėtų pradėti kūdikį, paskui mintys nukrypo į jo žmones. Ji svarstė, ar jie ją priims. Susipažinusi su šaramudojais ji kiek labiau pasitikėjo savimi, juto, kad kažkur jai atsiras vieta, tačiau nebuvo tikra, ar pavyks pritapti prie zelandoniečių. Ji prisiminė, kaip stipriai pasibjaurėjo Jondalaras išgirdęs, kad ją užaugino gentis, o paskui pagalvojo apie keistą jo elgesį praėjusią žiemą, kai gyveno pas mamutojus.

Iš dalies tai buvo susiję su Raneku. Šitai ji sužinojo tik prieš išeidama, iš pradžių nieko nesuprato. Vaikystėje ji nebuvo mačiusi pavydo. Jei ir kildavo panašus jausmas, nė vienas genties vyras nieku gyvu neparodydavo pavydintis moters. O Jondalaras elgėsi keistai ir dėl to, kad rūpinosi, ar jo žmonės ją priims. Dabar ji žinojo, kad, nors ir mylėdamas, jis gėdijosi jos gyvenimo su gentimi, ypač nerimavo dėl jos sūnaus. Tiesa, neatrodo, kad dabar jis to paisytų. Jis ją gynė ir visai nesusinervino, kai išaiškėjo jos kilmė viešint pas šaramudojus, tačiau vis tiek iš pradžių turėjo būti kažkoks pagrindas šitaip jaustis.

Na, ji myli Jondalarą ir nori su juo gyventi. Šiaip ar taip, jau per vėlu persigalvoti. Aila vylėsi, kad išeidama su juo pasielgė teisingai. Ji vėl panoro, kad urvinio liūto totemas atsiųstų ženklą, rodantį, jog ji apsisprendė teisingai. Deja, kol kas jokių ženklų nebuvo matyti.

Artėjant prie sūkuriuojančių vandens platybių Didžiosios Motinos Upės ir Sesers santakoje, aukštutinių terasų birus, grumstuotas mergelis – daug kalcio turintis smėlio ir molio mišinys – žemėliau vietą užleido žvirgždui ir liosui.

Tame atšiauriame pasaulyje šiltesniu metų laiku upelius ir upes pildė kalnų viršūnes dengiančio ledo tirpsmo vanduo. Besibaigiant sezonui, prasidėjus smarkioms liūtims, o aukštesnėse srityse užgriuvus sniegui, kuris dėl didelių temperatūros pokyčių kartais staiga ištirpdavo, sraunūs upeliai dar labiau patvindavo. Kadangi vakarinėje kalnų pusėje nebuvo jokio ežero, kuris priimtų beprasidedančio potvynio vandenis, vanduo nevaldomas šniokštė stačiais šlaitais. Vandens kaskados iš kalnų smiltainio, kalkakmenio ir skalūno išplautą smėlį ir žvyrą nešė į galingą upę, kur jie nusėsdavo jos vagoje arba salpoje.

Centrinės lygumos, kadaise – vidinės jūros dugnas, užėmė teritoriją tarp dviejų masyvių kalnų grandinių rytuose bei vakaruose ir aukštumų šiaurėje bei pietuose. Dydžiu kone prilygstanti kunkuliuojančiai Motinai, prie santakos besiartinanti patvinusi Sesuo nešė ir dalies lygumų, ir visos kalnų grandinės, kuri didele arka sukosi link šiaurės vakarų, vakarinės pusės vandens perteklių. Sesuo sruvo link giliausios baseino įdubos, kur liejo savo kunkuliuojančius vandenis į Didžiąją Upę, tačiau vandens sklidina Motina ją atstumdavo. Sesuo, priversta grįžti atgal, nepriimtą auką skleidė priešpriešinių srovių verpetais ir visa naikinančiais potvyniais.

Apie vidudienį vyras ir moteris pasiekė pelkes. Jose buvo matyti beveik paskendusių krūmų ir retų medžių guotų. Medžių kamienai taip pat stirksojo vandenyje. Panašumas į įmirkusias pelkes rytinėje deltoje, Ailos manymu, sustiprėjo, tik čia susiliejančių upių srovės ir priešpriešiniai srautai sūkuriavo verpetais. Šaltesniame ore vabzdžiai vargino mažiau, buvo matyti daug išpurtusių, pusiau apirusių ir pūvančių potvynio paskandintų gyvūnų maitų. Pietuose iš purpurinės miglos, kurią kėlė sūkuriuojantys vėjo verpetai, kilo kalnų masyvas tankiai miškais apaugusiais šlaitais.

– Tikriausiai ten miškingosios kalvos, apie kurias užsiminė Karlonas, – pastebėjo Aila.

– Taip, tačiau ten daugiau nei kalvos, – tarė Jondalaras. – Jos aukštesnės, nei manai, ir driekiasi labai toli. Didžioji Motina Upė srūva į pietus, kol pasiekia tą barjerą. Tos kalvos nukreipia Motiną į rytus.

Jie apjojo aplink didelį, ramų duburį, atskirtą nuo srūvančių vandenų, ir sustojo ištvinusios upės rytiniame krante, truputį aukštėliau santakos. Per gaivalingą srautą žvelgdama į kitą pusę Aila pradėjo suprasti Jondalaro nerimą dėl sunkumų keliantis per Seserį.

Žemose salose, kurias sausesniu sezonu suptų ramios atšakos, augo gluosniai ir beržai. Dabar dumblini vandenys sūkuriavo aplink jų kamienus ir rovė su šaknimis tuos medžius, kurie nebuvo pakankamai tvirtai įsikibę į dirvą. Dauguma medžių buvo pakrypę pavojingais kampais, o aukštupyje išrautųjų plikos šakos ir kamienai buvo įklimpę į pakrantės dumblą arba siautulingame šokyje sukosi upės vidury.

Aila tyliai svarstė, kaip apskritai įveikti tuos vandenis, o paskui pasiteiravo:

– Kur, tavo manymu, mes kelsimės?

Jondalaras svajojo, kad pasirodytų didžiulis ramudojų laivas, kuris prieš kelerius metus išgelbėjo jį ir Tonolaną, ir perkeltų juos į kitą pusę. Prisiminus brolį vyrą vėl pervėrė sielvarto dūris, tačiau jis nerimavo ir dėl Ailos.

– Akivaizdu, kad šioje vietoje upės kristi negalime, – tarė jis. – Nežinojau, kad taip greitai viskas pasikeis į bloga. Turime keliauti į aukštupį ir paieškoti ramesnės vietos. Ten ir bandysime. Viliuosi, kad vėl nepradės lyti. Dar viena liūtis, panaši į praūžusią, ir visa šita salpa atsidurs po vandeniu. Nieko keista, kad vasaros stovykla apleista.

– Šita upė taip aukštai nepakiltų. Ar pakiltų? – išplėtusi akis paklausė Aila.

– Ir aš nemanau, kad pakiltų taip aukštai, bet vis dėlto galėtų. Visas vanduo, krentantis iš tų kalnų, galiausiai atsiduria čia. Be to, greitas potvynis tikriausiai gali kilti upelyje, kuris teka prie stovyklos. Tikriausiai jis dažnai kyla. Manau, turėtume paskubėti, Aila. Čia nėra saugu likti, jei vėl pradės lyti, – tarė Jondalaras, dairydamasis į dangų.

Jis paragino eržilą šuoliais ir lėkė tokiu dideliu greičiu, jog Vilkui teko gerokai pasispausti, kad neatsiliktų. Netrukus Jondalaras vėl sulėtino žingsnį, tačiau ne iki tingios žinginės, kuria jojo anksčiau.

Kartkartėmis zelandonietis sustodavo ir imdavo tyrinėti upę bei jos krantus, paskui vėl jojo į šiaurę neramiai dirsčiodamas į dangų. Upė vietomis tarsi susiaurėdavo, paskui vėl išplatėdavo, tačiau buvo sklidina vandens ir labai plati. Jie jojo iki sutemos ir nerado tinkamos vietos persikelti į kitą krantą. Jondalaras primygtinai siūlė stovyklą nakčiai įsirengti aukštėliau, ir jie sustojo tiktai tada, kai pasidarė per tamsu saugiai keliauti.

– Aila! Aila! Pabusk! – tarė Jondalaras, švelniai ją purtydamas. – Turime judėti toliau.

– Ką? Jondalarai, kas nutiko? – nustebo Aila.

Paprastai ji pabusdavo pirma, tad jautėsi sutrikusi pažadinta taip anksti. Nubloškusi miego kailius moteris pajuto stingdantį vėją, o paskui pastebėjo, kad palapinės anga atvira. Vidų teapšvietė išsklaidytas, pro angą sklindantis kamuoliais besiritančių debesų švytėjimas. Blausioje pilkoje šviesoje ji vos galėjo įžiūrėti Jondalaro veido bruožus, tačiau to pakako pamatyti, koks jis sunerimęs, ir ji sudrebėjo blogos nuojautos apimta.

– Turime keliauti, – pakartojo Jondalaras.

Naktį jis vos pajėgė užmigti. Negalėjo tiksliai pasakyti, kodėl juto, kad privalu kuo greičiau persikelti per upę, tačiau jausmas buvo toks stiprus, kad skrandžio duobutėje susisuko baimės gumulas. Vyras labiausiai nerimavo ne dėl savęs, o dėl Ailos.

Ji nieko neklausinėdama atsikėlė. Žinojo, kad Jondalaras nebūtų jos žadinęs, jei nemanytų, jog padėtis tikrai rimta. Ji greitai apsirengė, tada pasiėmė ugnies įžiebimo rinkinį.

– Šįryt nešvaistykime laiko laužui, – paprašė Jondalaras.

Ji susiraukė, paskui linktelėjo ir įpylė abiem atsigerti šalto vandens. Daiktus susikrovė bekramsnodami kelioninius paplotėlius. Aila pasidairė Vilko, bet stovykloje jo nebuvo.

– Kur Vilkas? – kiek sunerimusi paklausė Aila.

– Tikriausiai medžioja. Jis mus pasivys, Aila. Visada pasiveja.

– Aš jam pašvilpsiu, – tarė ji, ir ankstyvo ryto orą perskrodė išskirtinis švilpesys, kuriuo Aila kviesdavo žvėrį.

– Liaukis, Aila. Mums reikia eiti, – ragino Jondalaras, jausdamas kylant pažįstamą irzulį.

– Be jo aš neisiu, – tarė ji ir sušvilpė dar kartą, šįkart garsiau, primygtiniau.

– Turime surasti vietą keltis per upę, kol nepradėjo lyti, arba visai nepavyks per ją persikelti, – pareiškė Jondalaras.

– Ar negalėtume paprasčiausiai keliauti į aukštupį? Juk šita upė mažėja, argi ne? – ginčijosi Aila.

– Kai pradės lyti, ji dar padidės. Netgi aukštupyje bus didesnė nei čia, o mes nežinome, kokie vandens srautai paplūs iš tų kalnų. Mus kuo lengviausiai gali nušluoti greitas potvynis. Dolandas sakė, jog jie dažni prasidėjus liūtims. Arba sustabdys didelis intakas. Ką tada darysime? Ropšimės atgal į kalnus ir eisime aplink? Reikia persikelti per Seserį, kol dar

galime, – nenusileido Jondalaras. Jis užšoko ant eržilo ir pažvelgė į moterį, kuri stovėjo prie kumelės, įkinkytos į valkčius.

Aila nusisuko ir dar kartą sušvilpė.

– Turime keliauti, Aila.

– Kodėl negalime palaukti dar truputį? Jis ateis.

– Jis tik žvėris. Tavo gyvybė man svarbesnė.

Ji atsisuko ir pažvelgė į vyrą, paskui nudelbė akis ir suraukė antakius. Ar tikrai taip pavojinga laukti, kaip Jondalaras mano? Ar jis tiesiog nekantrus? Jei jau taip, tai argi tada jo gyvybė Ailai neturėtų rūpėti labiau nei Vilko? Kaip tik tuo metu atšuoliavo ilgai šauktas plėšrūnas. Aila su palengvėjimu atsiduso, apsikabino pasisveikinti pribėgusį pilkį. Pasirėmusi valkčių baslio moteris užšoko ant Yhaha. Paskui, davusi ženklą Vilkui eiti šalia, ji nujojo įkandin Jondalaro su Lenktynininku.

Saulėtekio nebuvo. Tiesiog nepastebimai šviesėjo, tačiau taip ir neišsigiedrijo. Debesys kabėjo žemai, dangus buvo pilkas, ore buvo justi vėsi drėgmė. Vėliau jie stabtelėjo pailsėti. Aila paruošė karštos arbatos, iš kelioninio maisto paplotėlių išvirė tirštos sriubos. Moteris į viralą pridėjo rūgštynių lapų, erškėtrožių vaisių, prieš tai iš jų išėmusi sėklas ir aštrius šeriuotus plaušelius, bei kelis netoliese augusio laukinių rožių krūmo viršūnėlių lapelius. Kuriam laikui arbata ir šilta sriuba, regis, numalšino Jondalaro nerimą. Vėliau jis pastebėjo virš galvų besikaupiančius tamsius debesis.

Jis paragino Ailą susikrauti daiktus, ir jie vėl patraukė į kelią. Jondalaras neramiai stebėjo dangų, stengėsi nepražiopsoti besiartinančios audros. Jis stebėjo ir upę, ieškojo tinkamos vietos ją kirsti. Tikėjosi, kad kur nors nurims staigi, sūkuriuojanti srovė: ieškojo platesnės, seklesnės vietos, salos ar bent seklumos tarp dviejų krantų. Galiausiai, besibaimindamas, kad audros vis tiek ilgainiui nepavyks išvengti, jis nusprendė, kad derėtų rizikuoti, nes sūkuringa Sesuo visur atrodė tokia pati pavojinga. Žinodamas, kad pradėjus lyti padėtis tik pablogės, jis pasuko link kranto atkarpos, kur bent jau buvo galima lengviau pasiekti vandenį. Jie sustojo ir nulipo nuo arklių.

– Manai, galima mėginti perjoti? – pasiteiravo Jondalaras, nervingai nužvelgdamas niūrų dangų.

Aila tyrinėjo srūvančią upę ir jos nešamas medžių nuolaužas. Pro šalį lėkė net sveiki, dideli medžiai su visomis šaknimis ir daugybė nulūžusių, kurie buvo nuplauti iš miškelių aukščiau kalnuose. Ji sudrebėjo pastebėjusi didelę,

išsipūtusią elnio maitą. Žvėris ragais buvo įsipainiojęs į susiraizgiusias netoli kranto įstrigusio medžio šakas. Negyvas elnias sužadino baimę dėl arklių.

– Jiems bus lengviau įveikti upę, jei mes nesėdėsime jiems ant nugarų, – tarė ji. – Manau, turėtume plaukti greta.

– Ir aš taip galvojau, – pritarė Jondalaras.

– Reikės virvių įsitverti, – tarstelėjo Aila.

Jie savo mantoje susirado neilgas virves, paskui patikrino jas ir krepšius norėdami įsitikinti, jog jų palapinė, maistas ir keletas brangių daiktų yra saugiai pritvirtinti. Aila nuo Yhaha nuėmė valkčius nusprendusi, kad gali būti per daug pavojinga keltis per sūkuringą upę su visais pakinktais, tačiau nesinorėjo prarasti baslių ir valties.

Pagalvoję žmonės ilguosius baslius surišo virve. Jondalaras vieną jų galą pritvirtino prie valties šono, Aila kitą galą pririšo prie virvių, kurios prilaikė Yhaha nešulinį balną. Ji naudojo slystamąjį mazgą, kad prireikus būtų galima jį nesunkiai atrišti. Paskui prie plačios supintos juostos, kuri ėjo tarp priekinių kumelės kojų ir skersai krūtinės ir buvo naudojama Ailos jojimo paklotui prilaikyti, moteris kur kas tvirčiau pririšo kitą virvę.

Jondalaras panašią virvę pririšo Lenktynininkui. Paskui vyras nusiavė apavą, nusivyniojo autus, nusivilko sunkius viršutinius drabužius ir kailius. Permirkę jie gramzdintų, plaukti taptų neįmanoma. Suvyniojęs užkrovė juos ant nešulinio balno viršaus, tevilkėjo tuniką ir kelnėmis. Netgi sušlapusi oda truputį šildo. Aila pasielgė lygiai taip pat. Gyvuliai juto žmonių skubą ir nerimą, juos trikdė sūkuriuojantis vanduo. Pasibaidę negyvo elnio arkliai bandė stotis piestu, kragino galvas ir vartė akis, karpė ausimis. Vilkas priėjo prie kranto apžiūrėti elnio, bet į vandenį nebrido.

– Kaip manai, arkliams pavyks, Aila? – paklausė Jondalaras, kai pradėjo kristi stambūs lietaus lašai.

– Jie nervinasi, bet, manau, viskas bus gerai, juk būsime šalia. Kiek abejoju dėl Vilko, – tarė Aila.

– Negalime jo pernešti. Jis turės įveikti upę pats, žinai tai, – tarė Jondalaras, tačiau matydamas jos neviltį, pridūrė: – Vilkas stiprus plaukikas, jam pavyks.

– Viliuosi, – atsakė ji ir atsiklaupusi apsikabino žvėrį.

Jondalaras pastebėjo, kad lyja vis smarkiau.

– Geriau negaiškime, – paragino jis.

Suėmęs Lenktynininką tiesiai už apynasrio, nes pavadis buvo pritvirtintas toliau, ties nugara, jis trumpam užsimerkė ir visiems palinkėjo sėkmės. Jis nesugalvojo nieko, ką galėtų Doni, Didžiajai Motinai Žemei, pažadėti mainais už globą, bet vis tiek tyliai paprašė jos pagalbos kertant Seserį. Nors žinojo, kad vieną dieną teks susitikti su Motina, dar nenorėjo, kad tai įvyktų dabar. Dar labiau vyras nenorėjo prarasti Ailos.

Jondalaro link vandens vedamas eržilas kratė galvą ir stojosi piestu.

– Nusiramink, Lenktynininke, – kalbino jį vyras.

Basas pėdas apsupęs vanduo buvo ledinis, stingdė blauzdas, paskui šlaunis. Atsidūręs vandenyje Jondalaras paleido Lenktynininko apynasrį ir leido jam vadovautis savo galva. Vyras vylėsi, kad tvirtas, jaunas eržilas sugebės rasti kelią per upę. Vis dėlto Jondalaras aplink ranką apsivyniojo tabaluojančią virvę.

Aila irgi aplink plaštaką kelis kartus apvyniojo prie kumelės sprando pritvirtintą virvę ir stipriai suspaudė kumštį, tada ėmė bristi į vandenį greta Yhaha, paskui aukštąjį vyrą. Iš pradžių, kad brendant nesusiraizgytų, Aila tempė ir tą virvę, prie kurios buvo pritvirtinti basliai ir laivelis. Jaunoji moteris iš karto pajuto vandens šaltį ir stiprios srovės traukimą. Ji atsisukusi pažvelgė į sausumą. Vilkas vis dar lūkuriavo ant kranto. Jis tai prieidavo prie upės, tai atsitraukdavo, neramiai inkštė ir vis dvejojo šokti į greitą srovę. Aila drąsinamai šūktelėjo žvėrį. Jis mynė pirmyn ir atgal žiūrėdamas į vandenį ir vis didėjantį atstumą tarp jo ir moters. Staiga, kaip tik tuo metu, kai pradėjo smarkiai lyti, jis atsitūpė ir užkaukė. Aila sušvilpė, ir po kelių neryžtingų bandymų Vilkas galiausiai įšoko į ledinį vandenį ir pradėjo kapanotis link jos. Aila vėl nukreipė dėmesį į arklį ir upę priekyje.

Vis stipriau pliaupiantis lietus tarsi išlygino bangas, tačiau laukiniai vandenys buvo dar pilnesni visokių nuolaužų. Aplinkui sukosi ir daužėsi nulūžusios šakos ir kelmai, kai kurie vis dar su lapais, kiti primirkę ir beveik panirę po vandeniu. Dar baisiau atrodė išpurtę gyvūnai, kai kurie buvo tiesiog perplėšti nuožmaus potvynio, juos netikėtai užklupusio ir nuo kalnų nunešusio į murziną upę.

Moteris pastebėjo keletą beržinių sicistų ir pušynų pelėnų. Didelį starą buvo sunkiau atpažinti: jo blyškiai rudas kailiukas buvo patamsėjęs, tanki, pūkuota uodegėlė suplota. Lemingą, kurio ilgi, balti žieminiai plaukeliai, glotnūs ir žvilgantys, jau buvo pradėję ryškėti pro vasarinį pilką, iki

juodumo patamsėjusį kailiuką, upė nešė užvertusį kojytes, jau visai pasidengusias baltu kailiu. Tikriausiai jis čia pateko iš aukštų kalnų, kur daugiau sniego. Didesni gyvūnai kėlė daugiau grėsmės. Pro šalį plaukė kalnų ožka su nulaužtu ragu ir nuo pusės snukio nuplėštu kailiu – buvo matyti rausvi raumenys. Pamačiusi negyvą snieginio leopardo jauniklį Aila atsisuko pažiūrėti Vilko, tačiau jo nebuvo matyti.

Moteris pastebėjo, kad Yhaha be baslių ir valtelės dar tempia į virvę įsipainiojusią kerplėšą. Atlūžęs kelmas išsikėtojusiomis šaknimis sunkino naštą ir lėtino Yhaha. Aila sukiojo ir tampė virvę, mėgindama pritraukti kelmą arčiau savęs, tačiau jis staiga pats atsilaisvino. Liko prikibusi nedidelė šakelė, tačiau ji rūpesčių nekėlė. Aila sunerimo niekur nematydama Vilko, nors buvo taip giliai panirusi, kad ir negalėjo daug matyti. Ji nusiminė, ypač todėl, kad nieko negalėjo padaryti. Kartą sušvilpė, tačiau nežinojo, ar žvėris ją išgirs per srūvančio vandens triukšmą.

Aila atsisuko ir nužvelgė Yhaha bijodama, kad sunkus šiekštas bus ją išvarginęs, tačiau kumelė vis dar ištvermingai plaukė. Tada moteris dirstelėjo į priekį. Jai palengvėjo pamačius Lenktynininką su šalia besikepurnėjančiu Jondalaru. Iš pradžių Aila spyrėsi kojomis ir yrėsi laisvąja ranka, stengdamasi būti kuo mažesne našta, tačiau plaukdama toliau ji tiesiog įsikibo į virvę ir pradėjo drebėti. Jai atrodė, kad per šitą upę plaukia nepaaiškinamai ilgai. Priešingas krantas vis dar atrodė toli. Iš pradžių drebulys nebuvo pavojingas, tačiau vis ilgiau tūnant šaltame vandenyje jis smarkėjo ir niekaip nesiliovė. Moters raumenys itin įsitempė, dantys pradėjo barškėti.

Moteris pasidairė Vilko, tačiau jo niekur nebuvo matyti. „Turėčiau grįžti jo ieškoti, jam šalta, – galvojo Aila, pati baisiausiai drebėdama. – Gal Yhaha gali apsisukti ir grįžti?“ Kai ji išsižiojo norėdama kažką pasakyti, žandikauliai buvo tokie įsitempę ir taip drebėjo, kad ji nepajėgė ištarti nė žodžio. „Ne, Yhaha neturėtų gręžtis. Aš turėčiau. Taip ir padarysiu.“ Aila pabandė nuvynioti nuo plaštakos virvę, tačiau ji buvo susiraizgiusi, o ranka tokia nutirpusi, kad moteris vargiai ją juto. „Gal Jondalaras gali grįžti? Kur Jondalaras? Ar jis upėje? Ar jis grįžo Vilko? O, štai rąstas įstrigo į virvę. Turiu... Kažką... Kažkaip ištraukti... Patraukti virvę... Yhaha sunku.“

Aila liovėsi drebėjusi, tačiau jos raumenys buvo tokie įsitempę, kad ji negalėjo pajudėti. Ji užsimerkė norėdama pailsėti. Buvo taip gera užsimerkti ir ilsėtis.

22

Aila buvo beveik be sąmonės, kai po savimi pajuto kietus upės vagos akmenis. Yhaha tempiama uolėtu dugnu ji bandė eiti, klupinėjo, žengė kelis žingsnius lygiais, apskritais upės pakrantės akmenėliais, paskui pargriuvo. Virvė vis dar stipriai veržė jos ranką, moteris ją truktelėjo ir sustabdė arklį.

Jondalaras taip pat drebėjo. Plaukdamas upe jis labai sušalo, tačiau kitą krantą pasiekė greičiau nei Aila, dar nespėjus sutrikti koordinacijai ar sulėtėti mąstymui. Aila irgi būtų srovę įveikusi greičiau, tačiau pernelyg daug nuolaužų painiojosi į virvę ir pastebimai lėtino kumelę. Yhaha taip pat ėmė jausti buvimo šaltoje upėje pasekmes. Tačiau mazgas, nors ir išbrinkęs nuo vandens, galiausiai atsilaisvino, ir kumelė išsivadavo nuo varžančio svorio.

Jondalaras, kad ir pirmas pasiekęs krantą, dėl šalčio poveikio vis dėlto negalėjo mąstyti visiškai aiškiai. Ant šlapių drabužių užsitraukęs kailinę skrandą jis eržilu vedinas išėjo ieškoti Ailos, tačiau patraukė ne į tą pusę. Vyras pagaliau kiek sušilo ir atgavo nuovoką. Jei juos abu nešė srovė, Aila, judėjusi lėčiau, turėjo būti nunešta toliau. Jis apsisuko ir nudrožė atgal. Lenktynininkas sužvengė, ir pasigirdo atsakomasis žvengimas. Tuomet vyras pasileido bėgte.

Jondalaras pamatė Ailą, ant nugaros tysančią akmenuotoje pakrantėje greta kantrios kumelės. Moters plaštaka tebebuvo apvyniota virve. Jondalaras nuskubėjo prie moters, jo širdis iš baimės daužėsi kaip pašėlusi. Įsitikinęs, kad Aila tebekvėpuoja, Jondalaras ašarų sklidinomis akimis ją apkabino ir prispaudė prie krūtinės.

– Aila! Aila! Tu gyva! – verkė jis. – Taip bijojau, kad tu numirei. Kokia tu sušalusi!

Jis turi ją sušildyti. Vyras išlaisvino moters ranką nuo virvės ir ją pakėlė. Aila pasimuistė ir atsimerkė. Jos raumenys buvo kieti ir įsitempę, ji vargiai galėjo kalbėti, tačiau stengėsi kažką pasakyti. Jondalaras pasilenkė arčiau.

– Vilkas... Surask Vilką, – kimiai sušnibždėjo moteris.

– Aila, privalau pasirūpinti tavimi!

– Meldžiu, surask Vilką. Netekau per daug sūnų. Nenoriu prarasti ir Vilko, – pro sukąstus dantis iškošė ji.

Jos akys buvo tokios kupinos sielvarto, kad jis negalėjo atsisakyti.

– Gerai. Paieškosiu jo, tačiau pirma turiu nugabenti tave į kokią pastogę.

Smarkiai lyjant jis nešė Ailą nuožulniu šlaitu. Įkalnė perėjo į nedidelę terasą su karklų guotu, keliais krūmais, viksvomis ir retu pušynėliu pakraštyje. Jondalaras pasidairė lygios, sausesnės vietos ir greitai pastatė palapinę. Patiesęs mamuto kailį ant apatinio pakloto, kad geriau saugotų nuo įmirkusios žemės, jis įnešė į vidų Ailą, paskui sutempė krepšius, patiesė miego kailius. Ją nurengęs ir pats nusivilko šlapius drabužius, apkamšė ją kailiais ir atsigulė šalia. Moteris nebuvo visiškai be sąmonės, tik apsvaigusi, stingulio apimta. Jos oda buvo šalta ir lipni, kūnas sustiręs. Jondalaras stengėsi pridengti ją savo kūnu ir sušildyti. Kai ji vėl pradėjo drebėti, Jondalaras lengviau atsikvėpė. Tai reiškė, kad ji šyla iš vidaus, tačiau darydamasi sąmoningesnė ji vėl prisiminė Vilką ir nevalingai, kone paklaikusi veržėsi eiti jo ieškoti.

– Tai mano kaltė, – pro sukąstus dantis tvirtino ji. – Aš liepiau jam šokti į upę. Aš švilpiau, jis manimi pasitikėjo, turiu surasti Vilką, – bandė atsikelti moteris.

– Aila, pamiršk Vilką, juk nė nežinai, kur jo ieškoti, – tarė vyras, mėgindamas ją paguldyti.

Virpėdama ir isteriškai sriūbaudama ji pabandė išlįsti iš miegmaišio.

– Aš jį rasiu, – verkė Aila.

– Aila, aš eisiu. Jei tu čia pasiliksi, eisiu jo paieškoti, – tarė jis, mėgindamas įtikinti ją pasilikti po šiltais kailiais. – Pažadėk, kad liksi čia ir gulėsi apsiklojusi.

– Meldžiu, surask jį, – tepratarė moteris.

Jondalaras greitai apsivilko sausus drabužius ir viršutinę skrandą, tada išsiėmė porą kelioninio maisto kvadratėlių, suteikiančių taip reikalingos energijos.

– Einu, – pasakė jis. – Valgyk ir nelįsk iš kailių.

Kai jis pasisuko eiti, ji griebė jam už rankos.

– Pažadėk man, kad jo ieškosi, – tarė Aila, žvelgdama į jo sunerimusias mėlynas akis. Ji tebedrebėjo, tačiau atrodė, kad kalba lengviau.

Jondalaras žvelgė į jos pilkai mėlynas maldaujančias akis, tada ją stipriai apkabino.

– Aš taip išsigandau, kad tu numirei.

Ji laikėsi į jį įsikibusi, rimo nuo jo stiprybės ir meilės.

– Myliu tave, Jondalarai, tikrai nenoriu tavęs netekti, bet meldžiu, surask Vilką. Neištversiu, jei jį prarasiu. Jis kaip... vaikas... sūnus. Negaliu prarasti dar vieno sūnaus, – jos balsas lūžo, akys priplūdo ašarų.

Jis atsitraukė ir pažvelgė į ją.

– Aš jo paieškosiu. Tik negaliu pažadėti, kad rasiu, Aila, ir net jei rasiu, negaliu pažadėti, kad jis bus gyvas.

Baimė ir siaubas pripildė jos akis; paskui ji užsimerkė ir linktelėjo.

– Pamėgink jį surasti, – tarė Aila, tačiau Jondalarui pajudėjus vėl į jį įsikibo.

Jondalaras nebuvo tikras, ar nuo pat pradžių planavo ieškoti vilko. Jis norėjo pririnkti malkų laužui, išvirti Ailai arbatos arba sriubos ir pažiūrėti, kaip laikosi arkliai, tačiau pažadėjo ieškoti pilkio. Lenktynininkas su Yhaha stovėjo gluosnių giraitėje vis dar su jojimo apklotais, o Lenktynininkas su apynasriu, tačiau tvirti gyvuliai tą akimirką atrodė gerai, tad jis pasileido šlaitu žemyn.

Pasiekęs upę vyras nežinojo, kuria kryptimi eiti, tačiau galiausiai nusprendė traukti pasroviui. Stipriau užsimaukšlinęs gobtuvą jis nužygiavo pakrante apžiūrinėdamas vandens suneštas medienos krūvas ir nuolaužų telkinius. Jis rado galybę negyvų gyvūnų, matė daug plėšrūnų bei maitėdų, tiek keturkojų, tiek sparnuotų, puotaujančių upės likučiais, netgi gaują pietinių vilkų, tačiau nesimatė nieko panašaus į Vilką. Galiausiai Jondalaras apsisuko ir patraukė atgal. Paėjėtų galiuką ir į aukštupį, tačiau abejojo, ar labiau pasiseks. Jis tikrai nesitikėjo rasti pilkį, ir suvokė, kad dėl to nuliūdo. Gal Vilkas kartais ir trukdė, tačiau vyras nuoširdžiai pamilo sumanų gyvūną. Ir pats jo ilgėsis, o Aila, žinojo, tiesiog galvą pames.

Jis pasiekė akmenuotą krantą, kur surado Ailą, ir pasuko už linkio nelabai žinodamas, kiek turėtų paėjėti kita kryptimi. Vyras pastebėjo, kad upė

kyla, ir nusprendė palapinę patraukti toliau nuo upės ir iškeliauti vos tik Ailai atsigavus. „Gal reikėtų pamiršti tas paieškas ir įsitikinti, ar jai viskas gerai, – dvejodamas kalbėjo jis sau. – Na, galbūt trupučiuką paėjėsiu. Ji klaus, ar ieškojau abiem kryptimis."

Jis patraukė aukštyn palei upę, apėjo aplink krūvą rąstų ir šakų, tačiau pamatęs didingą siluetą karališkojo erelio, kuris sklendė ištiesęs sparnus, sustojo ir ėmė stebėti paukštį. Staiga didelis, grakštus paukštis suglaudė savo didingus sparnus ir staigiai krito į upės krantą, tada vėl švystelėjo aukštyn su iš nagų kadaruojančiu dideliu staru.

Kiek tolėliau tos vietos, kur paukštis susirado maisto, savo dalį vandenų į Seserį nešė gana didelis intakas, išplatėjantis į šiokią tokią deltą. Jondalarui pasidingojo, kad ant smėlėtos kranto atkarpėlės toje vietoje, kur upės susilieja, mato kažkokį pažįstamą siluetą. Atpažinęs nusišypsojo. Tai buvo jų apskritoji valtis, tačiau pasižiūrėjęs atidžiau jis susiraukė ir pasileido bėgti. Prie valties vandenyje sėdėjo Aila, skreite laikydama Vilko galvą. Iš žaizdos virš jo kairiosios akies tebesisunkė kraujas.

– Aila! Ką tu čia darai? Kaip tu čia atsidūrei? – tūžo Jondalaras, labiau iš baimės ir nerimo negu iš pykčio.

– Jis gyvas, Jondalarai, – ji drebėjo nuo šalčio ir, regis, visai be reikalo taip garsiai sriūbavo. – Jis sužeistas, bet gyvas.

Įšokęs į vandenį Vilkas plaukė Ailos link, tačiau pasiekęs vandeniu slystančią lengvą valtelę jis padėjo letenas ant prie jos pritvirtintų baslių ir laikėsi prie to pažįstamo daikto. Viskas buvo gerai, kol atsilaisvino slystamasis mazgas ir valtelė su basliais pradėjo pašėlusiai virtuliuoti vėjo šuorų genamose bangose. Vilkas atsitrenkė į sunkų, vandens prisigėrusį medžio kamieną. Tuo metu žmonės jau buvo beveik kitoje upės pusėje. Laivelį srovė išmetė ant smėlėto kranto su visais basliais ir per juos persisvėrusiu Vilku. Smūgis jį apkvaitino, tačiau mirkti šaltame vandeny buvo blogiau. Netgi vilkai kenčia nuo kūno atšalimo ir jam užsitęsus gali nugaišti.

– Einam, Aila, tu vėl drebi. Reikia parvesti tave atgal. Kodėl išėjai? Juk sakiau, kad paieškosiu, – barėsi Jondalaras. – Štai, aš jį paimsiu, – vyras iškėlė Vilką Ailai iš skreito, tada padėjo jai atsistoti.

Po kelių žingsnių Jondalaras suprato, kad nusigauti iki palapinės nebus lengva. Aila vos galėjo paeiti, o Vilkas buvo didelis ir sunkus. Vandeniu permirkęs kailis svėrė antra tiek. Vyras negalėjo panešti jų abiejų ir žinojo,

kad Aila nieku gyvu neleis jam dabar palikti Vilką ir sugrįžti jo vėliau. Jeigu tik jis galėtų sušvilpti arkliams kaip Aila... O kodėl negalėtų? Jondalaras kartais švilptelėdavo Lenktynininkui, tačiau iš tikrųjų pernelyg nesistengė išmokyti jį atsiliepti. Nereikėjo. Eržiliukas visada pasirodo su motina, kai Aila kviesdavo Yhaha.

„Gal Yhaha ateis ir pas mane, jei sušvilpsiu? Bent jau galiu pabandyti."
Jis pamėgdžiojo Ailos signalą vildamasis, kad pavyko bent panašiai, tačiau, jei vis dėlto arkliai neatsilieptų, apsisprendė eiti toliau. Jis patogiau paėmė Vilką ir pabandė viena ranka apkabinti Ailą, suteikti jai atramą.

Dar nė nepasiekęs medžių krūvos Jondalaras vos bepaėjo. Buvo išsekęs ir laikėsi tiktai valios pastangomis. Jis taip pat perplaukė galingą upę, paskui šlaitu nešė Ailą ir pastatė palapinę. Vėliau dar lakstė pirmyn ir atgal ieškodamas Vilko. Išgirdęs žvengimą, Jondalaras pakėlė galvą. Pamačius abudu arklius vyrą užplūdo džiaugsmas ir palengvėjimas.

Vilką jis paguldė Yhaha ant nugaros, nes ji buvo nešusi jį anksčiau ir prie to įpratusi; paskui padėjo Ailai užsiropšti ant Lenktynininko ir nuvedė jį link akmenuoto paplūdimio. Yhaha sekė iš paskos. Aila drebėjo, lietus pradėjo pilti dar smarkiau. Ji sunkiai nusėdėjo ant arklio jam pradėjus kilti šlaitu. Pamažu jiems pavyko pasiekti palapinę greta medžių guoto.

Jondalaras padėjo Ailai nulipti nuo arklio ir nuvedė ją į palapinę, tačiau šaltis vėl įveikė sveiką protą. Moteriai kilo isterija dėl Vilko, Jondalaras turėjo tučtuojau jį atnešti, paskui pažadėjo išdžiovinti jo kailį. Vyras pintinėse paieškojo ko nors Vilkui nušluostyti. Kai Aila užsimanė jį pasiguldyti į miego kailius, Jondalaras griežtai tam pasipriešino, bet surado, kuo pilkį apkloti. Paskui nevaldomai sriūbaujančiai Ailai vyras padėjo nusirengti ir apvyniojo ją kailiais.

Jis vėl išėjo, nuėmė Lenktynininko apynasrį bei jojimo paklotus nuo abiejų arklių, juos paglostė, išsakė jiems padėkos žodžius. Kadangi arkliai gyvena lauke visokiomis oro sąlygomis ir yra pripratę prie šalčio, Jondalaras žinojo, kad jie ne itin paiso lietaus, ir vylėsi, kad gyvuliai per daug nekentės. Galiausiai ir Jondalaras nuėjo į palapinę, nusirengė ir įropojo į kailius, atsigulė greta baisiai drebančios moters. Aila buvo susirangiusi prie Vilko, Jondalaras iš nugaros prisiglaudė prie jos, tarsi apklojo ją savimi. Netrukus, Vilko šildoma iš vienos, o vyro – iš kitos pusės, moteris liovėsi drebėti, abu žmonės atsidavė nuovargiui ir užmigo.

Aila pabudo nuo drėgno liežuvio lyžčiojimo per veidą. Ji džiaugsmingai šypsodamasi nustūmė Vilką, jį apkabino, o paskui, delnais suėmusi jo galvą, atidžiai apžiūrėjo žaizdą. Lietus iš žaizdos išplovė nešvarumus, ji nebekraujavo. Nors vėliau reikės uždėti ant žaizdos kokių nors vaistų, dabar ji atrodė gerai. Vilką labiau susilpnino ne smūgis į galvą, o šalta upė. Miegas ir šiluma – geriausi vaistai. Ji juto miegančio Jondalaro alsavimą, ramiai gulėjo jo glėbyje apkabinusi Vilką ir klausėsi, kaip į palapinę teškena lietus.

Ji prisiminė praėjusios dienos nuotrupas: klupinėdama tarp krūmų ir atplukdytos medienos apžiūrinėja upės pakrantę ieškodama Vilko; gelia ranką, nes virvė pernelyg įsirėžė; Jondalaras ją neša. Ji nusišypsojo pagalvojusi apie jo artumą, paskui prisiminė stebėjusi, kaip jis stato palapinę. Truputį gėdijosi, kad jam nepadeda, nors buvo tokia sustirusi, kad nė pajudėti negalėjo.

Vilkas išsirangė iš Ailos glėbio ir pašniukštinėjęs susirado išėjimą. Išgirdusi, kaip sužvengia Yhaha, moteris iš džiaugsmo vos jai neatsakė, bet paskui prisiminė, kad Jondalaras miega. Kiek vėliau Aila pradėjo nerimauti dėl arklių, stovinčių lietuje. Jie buvo įpratę prie sauso oro, ne tokio nuolat merkiančio lietaus. Netgi stingdantis šaltis nebaisus, kol jis sausas. Vis dėlto ji prisiminė pakeliui mačiusi arklių, vadinasi, šiose apylinkėse jie gyvena. Arkliai turi pavilnę, kuri netgi sušlapusi lieka stora, tanki ir šilta. Tikriausiai jie ištvers lietų, kol lyja ne visą laiką.

Moteris suvokė, kad jai nepatinka smarkūs rudens lietūs, kurie pliaupia šioje pietinėje srityje, nors su džiaugsmu pasitikdavo ilgus, drėgnus šiaurės pavasarius su šiltomis miglomis ir dulksna. Bruno genties urvas buvo pietuose, tad rudenį daug lydavo, tačiau ji neprisiminė tokių merkiančių liūčių. Ne visi pietiniai regionai vienodi. Aila galvojo keltis, tačiau, kol prisiruošė, vėl užmigo.

Kai pabudo antrą kartą, vyras greta jau krutėjo. Gulint kailiuose kažkas atrodė pasikeitę, tik ji nesuvokė kas. Paskui susigaudė, kad lietaus garsai nutilo. Atsikėlusi ji išėjo į lauką. Buvo vėlyva popietė ir gerokai šalčiau nei pirma, norėjosi apsivilti ką nors šilta. Moteris prie krūmo nusišlapino,

tada nuėjo prie arklių, kurie šlamštė viksvas netoli gluosnių, kur tekėjo upelis. Su jais buvo Vilkas. Jai ateinant gyvuliai suėjo į krūvą. Aila ilgokai užtruko juos glostydama, kasydama ir kalbėdamasi su jais, paskui sugrįžo į palapinę ir įlindo į miego kailius greta vyro.

– Tu šalta, moterie! – tarė jis.

– O tu mielas ir šiltas, – atsakė ji, susirangydama šalia.

Jis apsivijo ją rankomis ir nosimi prigludo jai prie sprando. Palengvėjo pajutus, kad ji taip greitai sušyla. Tiek daug laiko prireikė, kol ji sušilo išsikapsčiusi iš ledinio vandens.

– Nežinau, ką sau galvojau, leisdamas tau šitaip sušlapti ir sušalti, – pasakė Jondalaras. – Nereikėjo plaukti per tą upę.

– Jondalarai, ką dar galėjome daryti? Tu neklydai. Kai šitaip įsilijo, mums būtų tekę kirsti kokią kitą upę, ir būtų dar blogiau bandyti plaukti per tokią, kuri srūva žemyn nuo kalnų, – tarė moteris.

– Jei būtume anksčiau išėję iš šaramudojų, būtume išvengę lietaus. Tada Seserį būtų buvę kur kas lengviau įveikti, – toliau save kaltino Jondalaras.

– Tai mano kaltė, kad neišėjome anksčiau. Net Karlonas manė, kad ją reiktų įveikti prieš liūtis.

– Ne, tai aš kaltas. Žinojau, kokia šita upė. Jie būčiau labiau pasistengęs, būtume išėję anksčiau. Ir jei būtume palikę tą valtį, būtume greičiau perėję per kalnus arba nebūtum taip ilgai plaukusi per upę. Aš buvau toks kvailas!

– Jondalarai, kodėl tu save kaltini? – nustebo Aila. – Tu nesi kvailas. Negalėjai numatyti, kas bus. Netgi tiems, kurie tarnauja Motinai, tai ne visada sekasi. Niekada neaišku, kas bus. Be to, mums pavyko. Mes čia ir tavo dėka visi sveiki, įskaitant Vilką. Mes netgi turime valtį, ir kas žino, kaip ji dar pasitarnaus.

– O aš vos nepraradau tavęs, – tarė jis, įsikniaubė į jos kaklą ir taip stipriai ją apkabino, kad skaudėjo, nors ji jo nesustabdė. – Negaliu nė apsakyti, kaip tave myliu. Tu man tokia brangi, tik šitie žodžiai yra per menki. Žodžių nepakanka išsakyti tam, ką aš jaučiu, – vyras laikė moterį apkabinęs, tarsi manytų, kad, jei spaus pakankamai stipriai, kažkokiu būdu pavers ją dalele savęs ir niekada nebepraras.

Aila taip pat laikė jį stipriai apkabinusi ir troško, kad galėtų kaip nors palengvinti jo nerimą. Staiga ji pajuto visa užvaldantį poreikį ir suprato

žinanti, ką daryti. Ji pūstelėjo Jondalarui į ausį ir pabučiavo į kaklą. Jis sureagavo iš karto. Ėmė bučiuoti ją su nuožmia aistra. Glostė jos rankas, delnais glamonėjo krūtis, godžiai čiulpė spenelius. Ji apsivijo jį koja ir užsivertė ant savęs, tada praskėtė šlaunis. Jis kiek atsitraukė ir baksnodamas išbrinkusiu vyriškumu mėgino rasti jos ertmę. Ištiesusi ranką Aila jį palydėjo ir suprato, jog geidžia jo ne mažiau nei jis jos.

Pajutęs šiltą gilaus jos šulinio glamonę, staigių nepaaiškinamų pojūčių apimtas Jondalaras suaimanavo. Visos jo košmariškos mintys ir baimingas nerimas akimirksniu išsisklaidė džiaugiantis šia stebuklinga Motinos malonumų dovana. Neliko vietos jokioms kitoms mintims, išskyrus jo meilę jai. Jis atsitraukė, o tada pajuto, kad atitinka jos judesiai, kad jie juda kartu. Jos atsakas dar labiau didino jo aistrą.

Kartu atsitraukiant ir vėl suartėjant buvo taip gera, kad Aila apskritai nieko negalvojo. Jų kūnai skyrėsi ir liejosi taip ritmingai, kad judesiams greitėjant ji visiškai užsimiršo, džiaugėsi akimirkos pojūčiais. Jondalaras juto, kaip jame bunda nesuvaldoma jėga, užlieja jaudulio bangos, jį praryja, o paskui, beveik nė nesuvokiant, viskas sprogo, išsiliejo su saldžiu palengvėjimu. Dar kelis kartus krustelėjęs jis pajuto siūbtelint smarkų išsiveržimą, o paskui užliejo šiluma ir visiškas atsipalaidavimas. Po staigaus ir galingo jausmų protrūkio jis gulėjo ant Ailos vos gaudydamas kvapą. Ji patenkinta užsimerkė. Netrukus jis nusirito ir susirangė greta jos. Jie gulėjo tylūs ir laimingi, jų kūnai vis dar buvo susipynę.

Po gana ilgos tylos Aila tyliai tarstelėjo:

– Jondalarai?

– Hm... – numykė jis. Jis buvo malonios, apatiškos būsenos, ne mieguistas, bet judėti nenorėjo.

– Kiek dar tokių upių mums teks įveikti? – pasiteiravo ji.

Jis kilstelėjo ir pabučiavo jos ausį.

– Nė vienos.

– Nė vienos?

– Nė vienos. Nes nėra kitų upių, tokių kaip Sesuo, – paaiškino Jondalaras.

– Netgi Didžioji Motina Upė ne tokia?

– Net Motina nėra tokia greita ir klastinga arba tokia pavojinga kaip Sesuo, – atsakė jis, – be to, mums nereikės kirsti Didžiosios Motinos Upės.

Iki plokščiakalnio ledyno liksime šioje pusėje. Arčiau ledyno, kitoje Motinos pusėje, gyvena keletas žmonių, kuriuos norėčiau aplankyti. Tai toli nuo čia. Iki tol Motina taps ne didesnė nei kalnų upeliukas, – Jondalaras persivertė ant nugaros. – Tai nereiškia, kad mums nereikės keltis per nemažas upių vagas, tačiau šiose lygumose Motina išsišakoja į daugelį atšakų, kurios vėl skyla ir jungiasi. Kol vėl ją pamatysime visą vienoje vietoje, ji bus tiek kartų sumažėjusi, kad tu vargiai atpažinsi ją kaip Didžiąją Motiną Upę.

– Be viso to vandens iš Sesers nesu tikra, ar ją atpažinsiu, – pripažino Aila.

– Manau, atpažintum. Kad ir kokia didelė Sesuo santakoje, Motina vis tiek didesnė. Yra didelė upė, kuri maitina ją iš kitos pusės, kaip tik prieš Miškingąsias kalvas, kurios nukreipia ją į rytus. Mudu su Tonolanu susitikome žmonių, kurie iš anos pusės perkėlė mus plaustais. Dar keletas intakų srūva nuo didžiųjų kalnų vakaruose, bet mes į šiaurę eisime centrine lyguma ir jų nė nematysime.

Jondalaras atsisėdo. Pokalbis jo mintis nukreipė į kelionę, nors iki kito ryto jie niekur nesijudins. Jis jautėsi pailsėjęs ir atsipalaidavęs, nenorėjo ilgiau likti kailiuose.

– Apskritai nedaug upių reikės kirsti, kol pasieksime aukštumas šiaurėje, – toliau pasakojo jis. – Bent jau taip sakė Hadumos žmonės. Jie minėjo, kad yra kelios kalvos, tačiau tai gana lygus kraštas. Dauguma upių, kurias matysime, bus Motinos atšakos. Jie sako, kad ji čia visur labai vingiuota. Čia geros medžioklės žemės. Hadumos žmonės kerta atšaką kiekvieną kartą, kai čia medžioja.

– Hadumos žmonės? Man regis, kažkada užsiminei apie juos, bet tik truputį, – tarė Aila taip pat keldamasi ir siekdama savo nešulinio balno krepšio.

– Mes nesisvečiavome pas juos ilgai, pabuvome tiktai iki... – Jondalaras sudvejojo galvodamas apie pirmuosius ritualus, kuriais dalijosi su dailia jauna moterimi Norija. Aila pastebėjo keistą išraišką, tarsi jis būtų truputį sutrikęs, tačiau taip pat ir patenkintas savimi – ... ceremonijos, šventės, – baigė Jondalaras.

– Šventė Didžiosios Motinos Žemės garbei? – paklausė Aila.

– Aha... taip, iš tikrųjų. Jie prašė manęs... taip, jie prašė Tonolano ir manęs pasilikti.

– Ar ketiname aplankyti Hadumos žmones? – pasiteiravo Aila. Ji rankose laikė šaramudojų padovanotą ožkeną, kuria ruošėsi nusišluostyti nusipraususi upelyje prie gluosnių.

– Norėčiau, bet nežinau, kur jie gyvena, – atsakė Jondalaras. Tada, matydamas ją suglumusią, greitai paaiškino: – Keli medžiotojai rado mūsų stovyklą, o paskui atgabeno Hadumą. Ji nusprendė surengti šventę ir nusiuntė pakviesti kitų, – jis patylėjo, stengdamasis viską prisiminti. – Haduma, tai bent moteris. Ji pati seniausia mano matyta būtybė. Senesnė net už Mamutą. Ji šešių kartų motina, – „Bent jau to tikiuosi", – pagalvojo jis. – Tikrai norėčiau dar kartą ją pamatyti, tačiau negalime gaišti jų ieškodami. Spėju, dabar ji jau bus mirusi, nors jos sūnus Tamenas turėtų būti gyvas. Jis vienintelis šiek tiek kalbėjo zelandoniškai.

Aila išėjo, o Jondalaras pajuto stiprų norą nusišlapinti. Jis greitai per galvą užsitraukė tuniką ir taip pat išėjo į lauką. Laikydamas savo organą ir stebėdamas garuojančią stipraus kvapo gelsvo skysčio arką, trykštančią ant žemės, jis spėliojo, ar Norija turi tą kūdikį, kurį, kaip Haduma sakė, turės, ir ar šitas jo laikomas organas prie to prisidėjo.

Jis pastebėjo, kad Aila traukia prie gluosnių ant pečių užsimetusi tik ožkeną. Vyras spėjo, kad jam taip pat ne pro šalį būtų nusiprausti, bet jautėsi jau pakankamai gavęs šalto vandens. Žinoma, prireikus, tarkim, kirsti upę, bristų į vandenį, bet praustis... Keliaujant su broliu jam neatrodė svarbu taip dažnai švarintis šaltame vandenyje.

Žinoma, Aila niekada jam nepriekaištavo dėl vengimo praustis, tačiau pati nesibaidė šalto vandens. Jondalaras juto, jog vargiai gali maudynes ledinėje upėje naudoti kaip dingstį nesiprausti, be to, turėjo pripažinti, jam patiko, kad Aila visada taip gaiviai kvepia. Kartais ji tik pralaužusi ledą pasiekdavo vandenį, ir jis svarstė, kaip ji ištveria tokį šaltį.

Bent jau ji vėl buvo sveika. Iš pradžių Jondalaras galvojo, kad Ailai šitaip sušalus jiems teks stovyklauti keletą dienų arba kad ji net gali susirgti. „O gal būtent šitas praušimasis šaltame vandenyje ją užgrūdino, – tarė jis sau. – Gal truputį apsiprausti ir man nepakenktų." Tada suvokė, kad visą laiką stebi nuogus moters sėdmenis, kyšančius iš po ožkenos krašto ir gundomai judančius jai einant.

Malonumai smarkiai sujaudino ir nuslopino geismą, tačiau stebėdamas, kaip Aila ant medžio šakos užmeta minkštą odą ir brenda į upelį,

jis troško viską pradėti iš naujo, tik šį kartą malonintų ją lėtai, atidžiai, mėgaudamasis kiekvienu jos kūno lopinėliu.

Lietus protarpiais palydavo keliaujant per salpą tarp Didžiosios Motinos Upės ir Sesers – intako, kuri dydžiu beveik prilygo Motinai. Jie traukė į šiaurės vakarus, nors tikrai ne tiesiausiu keliu. Centrinės lygumos priminė stepes rytuose ir iš tikrųjų buvo jų tęsinys, tačiau išskirtinumo peizažui suteikė upės, per tą senovinę teritoriją tekančios iš šiaurės į pietus. Ypač dažnai besikeičianti, išsišakojusi ir plačiai vingiuojanti Didžiosios Motinos Upės vaga kūrė didžiules salpas su plačiomis, sausomis pievomis.

Aštriuose didesniųjų atšakų linkiuose susidarė užutėkiai, o pelkės, šlapios pievos ir vešlūs laikai, teikę įvairovės didingoms stepėms, buvo tikras rojus neįtikėtinai gausybei įvairiausių paukščių, tačiau dėl jų keliaujantiesiems sausuma taip pat teko daryti lankstus. Dangiškąją įvairovę atitiko turtinga augmenija ir įvairiaspalvė gyvūnijos populiacija, kuri buvo panaši į rytinių pievų, tiktai tankesnė, tarsi didesnis kraštovaizdis būtų susitraukęs, o gyvų padarų bendruomenė likusi ta pati. Apsuptos kalnų ir aukštumų, kurios kreipė čia dar daugiau drėgmės, centrinės lygumos, ypač pietuose, buvo ir miškingesnės, gražesnės. Čia augo tikrai aukšti, išlakūs medžiai, o ne išsiklaipę žemaūgiai krūmai ir medeliai, kokie glaudėsi prie vandens šaltinių rytinėse pievose. Pietrytinėje dalyje, netoli plačios, sūkuringos santakos, slėniuose ir daubose plytėjo pelkės ir liūnai, potvynių sezonu jie tapdavo didžiuliai. Mažuose įmirkusiuose pelkynų miškeliuose stirksojo neapdairiai įklimpę alksniai, uosiai ir beržai, tarp jų pasitaikydavo kauburių, pasidabinusių gluosnių giraitėmis, kartais pagražintomis ąžuolais ir beržais, o pušys šaknijosi smėlingesnėse dirvose.

Drėgną dirvožemį sudarė arba lioso ir juodo priemolio mišinys, arba smėlis su sąnašiniu žvirgždu. Vietomis į lygų reljefą įsiterpdavo atsitiktinės senovinių uolienų atodangos. Tos atskiros aukštumos paprastai buvo apaugusios spygliuočiais, kurie kartkartėmis nusileisdavo į lygumas ir teikdavo prieglobstį kelių rūšių gyvūnams, kurie negalėtų gyventi tik atvirose vietovėse. Paribiuose virė turtingiausias gyvenimas. Nepaisant visos

įvairovės, vyraujanti augmenija vis dėlto buvo žolės. Aukštažolėmis ir žemomis stepių žolėmis, ašuotėmis ir eraičinais, kitokiais žydinčiais augalais apaugusios ypatingai turtingos, gausios ir vešlios centrinių stepių lygumos buvo vėjyje vilnijančios pievos.

Kai Aila su Jondalaru paliko pietines lygumas ir artinosi prie šaltos šiaurės, šaltasis sezonas, regis, įsibėgėjo greičiau nei paprastai. Vėjas į jų veidus bloškė priminimą apie žemę kaustantį šaltį. Neįsivaizduojamai didelis ledo telkinys, išsidriekęs per didžiulę šiaurinių žemių teritoriją, tysojo tiesiai priešais juos, ir atstumas pėsčiomis iki jo buvo kur kas mažesnis nei jie jau nukeliavo.

Besikeičiant metų laikams augančioje ledinio oro jėgoje buvo justi gili jo tikroji galia. Lietūs apmalšo ir galiausiai visai liovėsi, kai apdriskusios baltos juostos pakeitė juodus audros debesis; debesis į skutus plėšė stiprūs, nuolat pučiantys vėjai. Aštrūs gūsiai plėšė sausus medžių lapus ir lengvu kilimu klojo juos po kojomis. Paskui, tarsi pasikeitus nuotaikai, staigi oro srovė kilstelėdavo trapius vasarinių ūglių griaučius, nuožmiai juos pasūpuodavo ir pavargusi nuo žaidimo pasodindavo kitoje vietoje.

Sausas, šaltas oras keliautojams, vilkintiems kailiu pamuštais gobtuvais ir skrandomis, patiko labiau, buvo geriau pažįstamas, netgi patogesnis. Jondalaras girdėjo žmones kalbant teisingai: centrinėse lygumose buvo lengva medžioti, vasarą įmitę gyvūnai buvo riebūs ir sveiki. Be to, tokiu metų laiku buvo apstu grūdų, vaisių, riešutų ir šaknų, tinkamų rinkti. Žmonėms nebuvo jokio reikalo vartoti kelioninio maisto atsargų, jie netgi papildė tai, ką sunaudojo, kai nudėję didįjį elnią nusprendė sustoti ir kelias dienas pailsėti, pasidžiovinti mėsos. Jų veidai švytėjo sveikata ir laime, jie džiaugėsi, kad yra gyvi ir įsimylėję.

Arkliai irgi atsigavo. Tai buvo jų aplinka, toks klimatas ir sąlygos, prie kurių jie buvo pripratę. Jų stori kailiai pasipūtė nuo žieminės pavilnės, kas rytą jie buvo judrūs ir nekantrūs. Vilkas, atsukęs nosį prieš vėją, instinktyviai pajusdavo pažįstamus kvapus, įsirėžusius giliausiuose jo smegenų kloduose, ir liuoksėjo patenkintas, kartais nuklysdavo pa-

medžioti, ir vėl staiga išdygdavo priešais, kaip Ailai atrodė, visada patenkintas savimi.

Persikelti per upes buvo visai paprasta. Dauguma vandentakių tekėjo šiaurės rytų kryptimi, lygiagrečiai Didžiajai Motinai Upei. Nors teko įveikti kelias lygumą kirtusias upes, bendras upių raštas buvo nenuspėjamas. Atšakos vingiavo taip plačiai, kad ne visada buvo aišku, ar kelią pastojęs vanduo yra upės vingis, ar vienas tų nedaugelio upelių, atitekėjusių iš aukštumų. Keletas lygiagrečių atšakų staiga baigėsi vakarų pusėn srūvančiame sraute, kuris, savo ruožtu, įtekėjo į kitą Motinos atšaką.

Nors kartais keliautojams tekdavo daryti lankstą dėl plataus upės posūkio, šiose atvirose pievose joti raitiems buvo gerokai lengviau nei keliauti pėsčiomis. Jie išskirtinai gerai leido laiką, kasdien įveikdavo tokius ilgus atstumus, kad atsiėmė už ankstesnes gaišatis. Jondalaras buvo patenkintas manydamas, kad jie neprarado per daug laiko dėl sprendimo pasukti ilgu aplinkkeliu, kad aplankytų šaramudojus.

Gaiviomis, šaltomis, giedromis dienomis buvo toli ir gerai matyti, panoramą temdė tik rytmečio miglos, kai saulė įšildydavo susikaupusią nakties drėgmę. Rytuose dabar buvo kalnai, kuriuos jie apėjo pakraščiu, kai sekė palei Didžiąja Upę karštomis pietinėmis lygumomis, – tie patys kalnai, kurių pietvakarinį kampą keliautojai įveikė anksčiau. Žvilgančiu ledu padengtos viršukalnės nepastebimai priartėjo, kai kalnagūbris didžiule arka suko į šiaurės vakarus.

Kairėje aukščiausių žemyno kalnų grandinė, nešiojanti sunkią ledo karūną, siekiančią iki pusės šlaitų, puslankiu sukosi iš rytų į vakarus. Švytintys bokštai purpurinėje tolumoje stūksojo kaip savotiškas grėsmingas ir akivaizdžiai neįveikiamas barjeras tarp keliautojų ir jų galutinio tikslo. Didžioji Motina Upė vedė juos aplink plataus šiaurinio kalnagūbrio kraštą iki palyginti nedidelio ledyno, kuris ledo šarvais dengė senovinį kalnų masyvą šiaurės vakariniame aukštikalnių kyšulyje.

Žemiau ir arčiau, už žolėtos, pušynais išmargintos lygumos, kilo kitas kalnų masyvas. Granito aukštumos buvo išaugusios virš stepinių pievų ir Motinos Upės, tačiau pamažu žemėjo toliau į šiaurę ir susimaišė su banguojančiomis kalvomis, kurios tęsėsi visą kelią iki vakarinių kalnų papėdės. Vis mažiau medžių įvairino pievas, o ir tie pradėjo panėšėti į žemaūges, vėjo iškraipytas skulptūras.

Aila su Jondalaru didžiulėmis lygumomis buvo nukeliavę beveik tris ketvirčius viso atstumo iš pietų į šiaurę, kai ėmė sūkuriuoti pirmosios snaigės.

– Jondalarai, žiūrėk! Sninga! – apsidžiaugė Aila ir nušvito šypsena. – Pirmasis žiemos sniegas, – ji uodė sniegą ore, o pirmosios snaigės jai visada atrodė ypatingos.

– Nesuprantu, kodėl tuo taip džiaugiesi, – nusistebėjo Jondalaras, tačiau jos šypsena buvo užkrečianti, ir jis neišlaikė neatsakęs tuo pačiu. – Bijau, kad spėsi pavargti nuo sniego ir ledo, kol jis pagaliau baigsis.

– Neklysti, žinau tai. O man vis tiek patinka pirmasis sniegas, – dar kiek pajojėjus Aila paklausė: – Ar galime netrukus įkurti stovyklą?

– Dar tik vos po vidudienio, – sutrikęs pasakė Jondalaras. – Kodėl dabar prabilai apie stovyklą?

– Neseniai mačiau žvyrių. Jos jau pradėjo balti, todėl, kol ant žemės nėra sniego, jas lengva pamatyti. Taip nebus, kai pasnigs, o tokiu metų laiku jos tokios skanios, ypač paruoštos taip, kaip mėgdavo Krebas. Vis dėlto ilgai užtrunka jas taip pagaminti, – žvelgdama į tolį, ji pradėjo vardyti: – Žemėje iškasi duobę, iškloji ją akmenimis, įkuri joje laužą, paskui sudedi į šieną suvyniotus paukščius, uždengi ir lauki, – žodžiai Ailai iš lūpų biro taip greitai, kad ji kone springo. – O laukti verta.

– Nurimk, Aila. Tu tokia susijaudinusi, – Jondalaras linksmai nusišypsojo. Jam patikdavo ją stebėti tokią kupiną entuziazmo. – Jei pažadi, kad bus šitaip skanu, tada, manau, galėtume anksti įkurti stovyklą ir eiti medžioti žvyrių.

– O, tikrai bus, – atsakė ji, rimtai žvelgdama į Jondalarą. – Tu jas taip paruoštas jau valgei. Žinai, koks jų skonis, – tada ji pastebėjo šypseną ir suprato, kad Jondalaras su ja žaidžia. Iš už juosmens ji išsitraukė svaidyklę. – Tu įkurk stovyklą, aš medžiosiu žvyres, o jei padėsi man iškasti duobę, netgi duosiu tau vieną paragauti, – išbėrė Aila ir paragino Yhaha.

– Aila, – dar jai netoli tenujojus šūktelėjo Jondalaras, – jei paliksi man valkčius, įkursiu tau stovyklą, moterie, kuri medžioja.

Ji su nuostaba pažvelgė į vyrą.

– Nežinojau, kad prisimeni, kaip Brunas pavadino mane leidęs man medžioti, – pasakė Aila, sugrįžusi ir sustojusi priešais vyrą.

– Gal ir neturiu genties prisiminimų, tačiau šį tą atsimenu, ypač apie moterį, kurią myliu, – atsakė jis ir stebėjo, kaip jos veidą nušviečia plati, žavi šypsena. – Be to, jei padėsi man nuspręsti, kur kurtis, žinosi, kur grįžti ir parnešti tuos paukščius.

– Jei tavęs nematysiu, tai atseksiu pėdsakais, tačiau valkčius paliksiu, su jais Yhaha ne itin greitai apsisuka.

Jie jojo, kol pamatė stovyklai tinkamą vietą: prie upelio, su lygiu plotu palapinei, keliais medžiais ir, visų svarbiausia, paplūdimiu, nubarstytu akmenimis, kuriuos bus galima panaudoti žvyrėms kepti.

– Jei jau esu čia, galiu padėti įrengti stovyklą, – lipdama nuo Yhaha pasakė Aila.

– Jok medžioti žvyrių, tik parodyk, kur kasti duobę, – paprašė Jondalaras.

Aila patylėjo, paskui linktelėjo. Kuo greičiau nudobs paukščius, tuo greičiau galės pradėti juos ruošti. Jiems iškepti reikės laiko, o gal ir sumedžioti greitai nepavyks. Ji pasivaikščiojo aplinkui ir išrinko vietą, kuri atrodė tinkama duobei.

– Štai čia, – pasakė ji. – Ne per toli nuo šių akmenų.

Ji apžiūrėjo pakrantę ir nusprendė, kad čia galima prisirinkti ir puikių apvalių akmenėlių svaidyklei.

Aila pakvietė Vilką eiti drauge ir nuėjo atgal tuo pačiu keliu ieškodama pirmiau pastebėtų žvyrių. Pradėjusi dairytis riebiųjų paukščių, moteris pamatė ir kitokių sparnuočių. Pirmiausia ji susigundė pulkeliu kurapkų, kurias matė lesiojant sunokusias svidrių sėklas ir vienagrūdžius kviečius. Pagal kiek blyškesnius plunksnų raštus moteris atpažino stebėtinai daug jauniklių. Nors vidutinio dydžio paukščiai pavasarį padėdavo net dvidešimt kiaušinių, jauniklius paprastai taip dažnai išgaudydavo plėšrūnai, kad nedaugelis sulaukdavo brandos.

Kurapkos taip pat buvo skanios, tačiau Aila nusprendė ieškoti toliau, tik vietą įsiminė, jei kartais nerastų žvyrių, kurias labiausiai mėgo. Moterį išgąsdino pradėjusių skristi mažesnių, bendruomenėmis gyvenančių kelių putpelių šeimų pulkas. Šie apvalučiai, nedidukai paukščiai taip pat buvo skanūs ir, jei būtų mokėjusi naudotis metimo lazdele, kuria vienu metu galima numušti kelis paukščius, Aila būtų galėjusi ją išbandyti.

Kadangi nusprendė kitų paukščių kol kas neliesti, Aila apsidžiaugė pamačiusi kaip visada gerai pasislėpusią žvyrę visai netoli tos vietos, kur ir buvo jas pastebėjusi. Nors ant paukščių nugarų ir sparnų vis dar buvo matyti kažkoks raštas, vyraujančios baltos plunksnos paukščius išryškino pilkšvos žemės ir tamsiai auksinio šieno fone. Riebiems, kresniems paukščiams ant kojų jau buvo užaugusios žieminės plunksnos, siekusios net nagelius. Jos ir šildė, ir padėjo greičiau judėti per sniegą. Nors vištinių būrio paukščiai – ir tetervinai, ir kurapkos – neretai nukeliauja ilgus atstumus, žvyrės, kurios sniege virsta baltomis, paprastai pasilieka arti gimtųjų vietų, tarp vasaros ir žiemos buveinių migruoja visai netoli.

Tame atšiauriame krašte visos gyvos būtybės buvo artimai susijusios. Nors jų įpročiai skyrėsi, abiejų rūšių paukščiai rado savą nišą ir visą žiemą likdavo centrinėse lygumose. Kurapkos laikėsi vėjo perpučiamų atvirų pievų, lesė sėklas, o nakčiai tūpėsi į medžius netoli upės bei aukštumose, o žvyrės likdavo sniege, pusnyse išsikapstydavo urvelius, kad sušiltų, ir mito šakelėmis, ūgliais bei pumpurais tų krūmų, kurių sudėtyje yra stiprių aliejų ir kurie yra neskanūs ar net nuodingi kitiems gyvūnams.

Aila davė ženklą Vilkui likti, o pati iš kapšelio išėmė du akmenis ir paruošė svaidyklę. Nuo Yhaha nugaros nusitaikiusi į vieną beveik baltą paukštį ji sviedė pirmą akmenį. Vilkas, supratęs jos judesį kaip signalą, tuo pat metu metėsi prie kito. Smarkiai plakdami sparnais ir garsiai kudakuodami sunkūs pilki paukščiai kilo į orą. Jie energingai plasnojo, tad plunksnų raštas stulbinamai pasikeitė: išryškėjo visai kitoks margumas, pagal kurį kitiems paukščiams buvo lengviau sekti gentainius ir laikytis visiems kartu.

Purptelėjusios nuo žemės, greitai ir garsiai plakdamos sparnais vėliau žvyrės pradėjo lengvai ir tolygiai plasnoti. Kojų spustelėjimu ir kūno judesiais, kurie jau tapo visiškai įprasti, Aila davė ženklą Yhaha sekti paukščius, o pati pasiruošė sviesti kitą akmenį. Jaunoji moteris sugriebė svaidyklę dar nespėjusią grįžti į pradinę padėtį, ranka nuslydo iki laisvojo jos galo. Tolygiu, išlavintu judesiu medžiotoja perėmė ginklą į ranką ir į specialią kišenėlę įmetė antrą akmenį. Nors kartais pirmąkart metant tekdavo gerokai užsimoti, retai kada prireikdavo daugiau jėgų antrajam metimui.

Jos gebėjimas taip greitai mėtyti akmenis buvo toks sudėtingas, kad daugeliui atrodė, jog to padaryti paprasčiausiai neįmanoma. Išmokti dvigubo akmenų metimo technikos Aila nusprendė savarankiškai. Mergaitei

niekas nepasakė, jog tai neįmanoma, todėl ji stengėsi. Bėgant metams moteris šią techniką ištobulino ir itin taikliai sviesdavo abu akmenis. Paukštis, į kurį ji taikėsi ant žemės, taip ir nepakilo. Iš dangaus krintant antrajam ji spėriai pagriebė dar du akmenukus, tačiau paukščių pulko jau nebebuvo galima pasiekti.

Vilkas risnojo šalia su trečiuoju paukščiu nasruose. Aila nuslydo nuo Yhaha, ir sulig jos signalu žvėris numetė laimikį šeimininkei prie kojų. Tada atsitūpė ir patenkintas pakėlė į moterį akis, o nasrų kamputyje stirksojo prilipusi balta plunksna.

– Šaunuolis, Vilke, – pagyrė Aila ir, sugriebusi jo žieminį tankų kailį, savo kakta palietė jo kaktą. Tada atsisuko į arklį.

– Šita moteris vertina tavo pagalbą, Yhaha, – pasakė ji ypatingąja kalba, kuri buvo sudaryta pusiau iš genties kalbos, pusiau iš tylaus arklių žvengimo. Kumelė pakėlė galvą, prunkštelėjo ir žengė arčiau moters. Aila kilstelėjo kumelės galvą ir pūstelėjo jai į šnerves – taip jos apsikeitė pripažinimo ir draugiškumo kvapais.

Ji nusuko sprandą dar gyvam paukščiui, paskui, paėmusi tvirtų žolių, surišo plunksnuotas paukščių kojas. Užšokusi ant arklio ji permetė grobį per nešulinio balno krepšį. Grįždama į stovyklą moteris vėl užklupo kurapkas ir nesusilaikė nepabandžiusi pasigauti ir jų porelės. Dviem akmenukais ji patiesė dar du paukščius, tačiau nepataikė į trečią. Vilkas irgi vieną pagavo, šį kartą Aila jam leido laimikį pasilikti.

Ji pagalvojo, kad visus paukščius keps vienu metu, kad galėtų palyginti skirtingų sparnuočių skonį. Likučius galės palikti kitai dienai ar dviem. Tada pradėjo galvoti, kuo galėtų prikimšti paukščių vidaus ertmę. Jei jie perėtų, būtų panaudojusi tų pačių paukščių kiaušinius, tačiau gyvendama pas mamutojus įdarui ji naudojo grūdus. Tik šįkart jų pakankamai pririnkti nėra laiko. Laukinių grūdų rinkimas buvo daug laiko reikalaujantis užsiėmimas, geriausia tai daryti keliese. Gali tikti dideli žemės riešutai, ypač su laukinėmis morkomis ir svogūnais.

Galvodama apie maistą, kurį ruošėsi gaminti, jaunoji moteris ne itin kreipė dėmesį į aplinką, tačiau vis tiek negalėjo nepastebėti, kai Yhaha visiškai sustojo. Kumelė atkragino galvą ir sužvengė, tada stovėjo visiškai ramiai, tačiau Aila juto jos įtampą. Arklys drebėjo, ir staiga moteris suprato kodėl.

23

Sėdėdama Yhaha ant nugaros Aila žiūrėjo į priekį ir jautė nepaaiškinamą nuogąstavimą, baimę, kuri kilo viduje ir šiurpuliais plito per nugarą. Ji užsimerkė ir papurtė galvą, kad išsklaidytų tą jausmą. Šiaip ar taip, juk nėra ko bijoti. Atsimerkusi ji dar kartą pažvelgė į didelę arklių kaimenę priešais. Kuo gali bauginti arklių kaimenė?

Dauguma arklių žvelgė į jas, ir Yhaha dėmesys buvo lygiai taip pat stipriai sutelktas į kitus tos pačios rūšies gyvūnus. Aila davė Vilkui ženklą likti prie jos pastebėjusi, kad jis labai susidomėjo ir nekantrauja patyrinėti kaimenę. Beje, arkliai dažnai tampa vilkų grobiu, ir laukiniams arkliams nepatinka, jei vilkai per daug prisiartina.

Aila atidžiau tyrinėjo kaimenę laukdama, kaip ji arba Yhaha elgsis. Ji suvokė, kad sutiko ne vieną, o dvi atskiras kaimenes. Toje teritorijoje dominavo kumelės su jaunikliais, ir Aila pamanė, kad agresyviai nusiteikusi priešakyje kitų stovi vadovaujanti kumelė. Antrame plane buvo matyti mažesnė patinų kaimenė. Staiga ji pastebėjo vieną eržilą ir nebegalėjo nuo jo nuleisti akių. Tai buvo pats neįprasčiausias jos kada matytas arklys.

Dauguma arklių buvo vienokio ar kitokio Yhaha plauko atspalvio, pilkšvai gelsvi, pelėki, kai kurie rudesni, kiti šviesesni. Lenktynininko tamsiai rudas plaukas buvo neįprastas, ji nematė kito tokio tamsaus arklio, tačiau kaimenės eržilo spalva buvo neįtikėtinai keista. Aila nebuvo mačiusi tokio šviesaus arklio. Subrendęs, gerai sudėtas, atsargiai besiartinantis eržilas buvo visiškai baltas!

Prieš pastebėdamas Yhaha šyvis kitus patinus laikė atokiai nuo patelių kaimenės. Jis jiems leido aiškiai suprasti, kad, jei pernelyg nesiartins, gal ir nenukentės, nes nėra kumelių rujos sezonas, tačiau poruotis su patelėmis

jis vienintelis turi teisę. Staiga pasirodžiusi nepažįstama patelė prikaustė jo dėmesį, bet ne mažiau sudomino ir kitus arklius.

Iš prigimties arkliai yra socialūs gyvūnai. Jiems patinka ganytis su kitas arkliais. Kumelės itin linkusios užmegzti nuolatinius ryšius. Vis dėlto kitaip nei dauguma žolėdžių, kur dukterys lieka su motinomis artimai pagal giminystę susijusiose grupėse, kumelės kaimenėse paprastai nebūna susijusios. Jaunos patelės gimtąją kaimenę palieka visiškai subrendusios, maždaug dvejų metų. Kumelės buriasi į hierarchines struktūras, o aukšto statuso patelės ir jų jaunikliai turi privilegijų: pirmumo teisę prieiti prie vandens ir geriausių ganyklos plotų. Tarpusavio ryšius gyvūnai stiprina vienas kitą kasydami ir kitaip rodydami draugiškumą.

Kumeliukai žaismingai kovoja tarpusavyje, o prisijungę prie subrendusių eržilų, maždaug ketvirtaisiais gyvenimo metais, jauni patinai pradeda nekantriai ruošis tai dienai, kai kausis dėl teisės poruotis. Nors patinų kaimenėse arkliai rūpinasi vieni kitais, varžybos dėl dominavimo yra pagrindinė jų veikla. Pradedant nuo stumdymosi ir baksnojimo, ritualizuoto tuštinimosi ir mėšlo uostymo, varžybos, ypač pavasarinės rujos metu, intensyvėja: arkliai stojasi piestu, vienas kitam kanda į sprandą, smūgiuoja į kelius, užpakalinėmis kojomis spardosi palei kitų eržilų snukius, galvas ir krūtines. Po kelerių metų tokioje draugijoje patinai tampa pajėgūs nuvilioti jaunas pateles arba pakeisti jau suburtos kaimenės eržilą.

Netikėtai pasirodžiusia kaimenei nepriklausančia patele itin susidomėjo ir patelės, ir kai kurie patinai. Aila nusprendė, kad jai nepatinka, kaip prie jų artinasi bandos eržilas – jis atrodė toks išdidus ir galingas, tarsi ketintų pareikalauti, kas jam teisėtai priklauso.

– Gali bėgti, Vilke, – tarė ji, rodydama ženklą, kad žvėrį paleidžia, ir stebėjo, kaip jis sėlina. Vilkui visa kaimenė buvo yhaha ir lenktynininkai, jis troško su jais pažaisti, o Aila buvo tikra, kad jo veiksmai rimtos grėsmės arkliams nekelia. Šiaip ar taip, jis nepajėgtų parblokšti tokio stipraus gyvūno. Prireiktų gaujos vilkų, o gaujos retai puldavo subrendusius gyvūnus pačiame jėgų žydėjime.

Aila paragino Yhaha atgal į stovyklą. Kumelė akimirką dvejojo, tačiau įprotis paklusti moteriai buvo stipresnis už susidomėjimą kitais arkliais. Ji pradėjo eiti, bet lėtai, vis dvejodama. Tada į kaimenę metėsi Vilkas. Jis

smaginosi vaikydamas arklius, ir Aila apsidžiaugė pamačiusi, kad gyvūnai pasibaidė. Tai nukreipė jų dėmesį nuo Yhaha.

Ailai grįžus į stovyklą viskas jau buvo paruošta. Jondalaras kaip tik baigė statyti tris baslius gabenamam maistui iškelti, kad jo nepasiektų laukiniai žvėrys. Buvo pastatyta palapinė, iškasta ir akmenimis išklota duobė. Keliais akmenimis Jondalaras netgi apibrėžė laužavietės ribas.

– Pažvelk į tą salą, – tarė jis, kai Aila nulipo nuo Yhaha. Jis parodė į viksvomis ir nendrėmis apžėlusią sausumos juostą, susidariusią iš upės viduryje susikaupusių nuosėdų; ant jos augo ir keletas medžių. – Ten visas pulkas gandrų, baltųjų ir juodųjų. Mačiau, kaip jie leidosi, – patenkintas nusišypsojo vyras. – Vis laukiau, kad sugrįžtum. Reginys vertas pamatyti. Jie nardė ir sklandė, netgi vartėsi. Paprasčiausiai suglaudžia sparnus ir krenta iš dangaus. Paskui, jau prie pat žemės, vėl juos išskleidžia. Atrodo, jie skrenda į pietus. Tikriausiai ryte pakils.

Aila žvelgė skersai vandens į didelius, ilgasnapius, ilgakojus, didingus paukščius. Jie aktyviai ieškojo maisto, stypinėjo arba bėgiojo sausuma bei seklumomis ir ilgais, stipriais snapais stverdavo viską, kas juda: žuvis, driežus, varles, vabzdžius ir sliekus. Jie mito netgi dvėseliena, sprendžiant iš to, kaip puolė prie į krantą išmestų bizono likučių. Abiejų rūšių sparnuočiai buvo gana panašūs, skyrėsi tik jų spalva. Baltųjų gandrų sparnai buvo juodais galiukais, ir šių paukščių buvo daugiau; juodųjų gandrų tik papilvės buvo baltos, ir dauguma jų stypsojo vandenyje, gaudė žuvį.

– Grįždami matėme didelę arklių kaimenę, – tarė Aila, imdama žvyres ir kurapkas. – Daugybė kumelių su jaunikliais, tačiau ir patinai buvo arti. Kaimenės eržilas baltas.

– Baltas?

– Toks baltas kaip tie baltieji gandrai. Netgi jo kojos nejuodos, – tarė ji, nusegdama nešulių krepšio diržus. – Sniege niekaip nepastebėtum.

– Balta spalva yra reta. Nesu matęs balto arklio, – tarė Jondalaras. Paskui, pagalvojęs apie Noriją ir pirmuosius ritualus, prisiminė ant sienos prie lovos kabėjusį baltą arklio kailį, išpuoštą raudonomis nesubrendusių didžiųjų margųjų genių galvutėmis. – Tik kartą mačiau baltą arkleną, – pasitaisė jis.

Kažkas jo balso tone privertė Ailą į vyrą pažvelgti atidžiau. Jis pamatė jos žvilgsnį, truputį išraudo, nusisuko nukelti Yhaha krepšio ir pasijuto privaląs pasiaiškinti.

– Tai buvo per ceremoniją su hadumiečiais.

– Ar jie medžioja arklius? – paklausė Aila. Ji sulankstė jojimo apklotą, tada paėmė paukščius ir nuėjo prie upės kranto.

– Na, jie tikrai medžioja arklius. O ką? – paklausė Jondalaras, eidamas link upės kartu su ja.

– Prisimeni, Talutas pasakojo apie baltosios mamutės medžioklę? Ji buvo labai šventa mamutojams, nes jie mamutų medžiotojai, – atsakė Aila. – Jei hadumiečiai kabina baltą arkleną per apeigas, galvoju, gal arklius jie laiko ypatingais gyvūnais.

– Gali būti, tačiau pas juos pabuvome per trumpai, kad tai sužinotume, – atsakė Jondalaras.

– Ar jie tikrai medžioja arklius? – pasitikslino ji, pradėjusi pešti paukščius.

– Taip, kai mudu su Tonolanu juos sutikome, jie medžiojo arklius. Iš pradžių jie mumis ne itin džiaugėsi, nes išbaidėme bandą, kurią jie persekiojo, tačiau mes to nežinojome.

– Manau, šiąnakt Yhaha pririšiu prie palapinės, – tarė Aila. – Jeigu čia yra tų medžiotojų, verčiau laikysiu ją prie savęs. Be to, man nepatiko, kaip prie jos artinosi tas baltas eržilas.

– Tikriausiai tu teisi. Galbūt ir Lenktynininką vertėtų pririšti. Visai norėčiau pamatyti tą baltą eržilą, – tarė Jondalaras.

– Aš verčiau daugiau jo neregėčiau. Jis pernelyg domėjosi Yhaha. Vis dėlto jis neįprastas ir gražus. Tu teisus, balta spalva yra reta, – kalbėjo Aila. Raunamos staigiais judesiais lakstė plunksnos. Akimirką moteris patylėjo. – Juoda irgi reta, – tarstelėjo ji. – Prisimeni, ką sakė Ranekas? Man regis, jis kalbėjo ir apie save, nors pats yra rudas, o ne visiškai juodas.

Jondalaras pajuto pavydo dūrį paminėjus vardą vyro, su kuriuo Aila vos nesusijungė, nors vis dėlto išėjo su juo.

– Gailiesi, kad nelikai su mamutojais ir nesusijungei su Raneku? – pasiteiravo jis.

Ji atsisuko ir pažvelgė tiesiai į jį, liovėsi dirbusi.

– Jondalarai, juk žinai, kad vienintelė priežastis, kodėl pasižadėjau Ranekui, – maniau, kad tu manęs nebemyli, o žinojau, kad jis myli. Na taip, truputį gailiuosi. Galėjau likti su mamutojais. Jei nebūčiau sutikusi tavęs, manau, būčiau laiminga su Raneku. Aš jį tikrai mylėjau, savotiškai, ne taip, kaip myliu tave.

– Na, šiaip ar taip, tai sąžiningas atsakymas, – susiraukęs pastebėjo Jondalaras.

– Galėjau pasilikti ir pas šaramudojus, tačiau noriu būti ten, kur ir tu. Jei tau reikia grįžti namo, tada ir aš noriu eiti su tavimi, – kalbėjo Aila, mėgindama paaiškinti savo jausmus. Pastebėjusi, kaip jis raukosi, ji suprato, kad ne tokį atsakymą jis norėjo išgirsti.

– Tu manęs paklausei, Jondalarai. Kai klausi, visada sakau, ką jaučiu. Kai aš klausiu, noriu, kad tu man atsakytum, kaip jautiesi. Net jei neklausiu, norėčiau, kad pasakytum man, jei kas negerai. Niekada daugiau nenoriu tokių nesusipratimų, kokie tarp mudviejų kilo praėjusią žiemą, kai nežinojau, ką tu galvoji, o tu man nesakei arba galvodavai, kad aš kaip nors jaučiuosi, tačiau neklausdavai. Pažadėk, kad visada pasisakysi man, Jondalarai.

Ji atrodė tokia rimta ir tokia nuoširdi, kad jis nusišypsojo.

– Pažadu, Aila. Nieku gyvu nenorėčiau antrą kartą to išgyventi. Negalėjau tverti, kai tu būdavai su Raneku, ypač kai pamačiau, kodėl juo taip domisi moterys. Jis linksmas ir draugiškas. Jis yra puikus raižytojas, tikras menininkas. Mano motinai jis patiktų. Jai patinka menininkai ir raižytojai. Jei viskas būtų kitaip, ir man jis būtų patikęs. Jis savotiškai priminė man Tonolaną. Gal ir atrodo kitaip, tačiau jis visomis prasmėmis yra mamutojas – atviras ir patikimas.

– Jis tikras mamutojas, – tarė Aila. – Tikrai pasiilgstu Liūto stovyklos. Pasiilgstu žmonių. Kelionėje nedaug jų sutinkame. Neįsivaizdavau, kaip toli tu nukeliavai, Jondalarai, nė kokia didelė žemė. Tiek daug žemės, ir tiek mažai žmonių.

Saulei leidžiantis arčiau žemės, debesys virš aukštų kalnų vakaruose siekė apglėbti liepsnojantį šviesulį ir rausvai nušvito. Saulės spinduliai pamažu išblėso, žemę apgaubė tamsa. Aila su Jondalaru baigė valgyti. Moteris atsistojo, nunešė paukščių likučius; ji iškepė kur kas daugiau nei jie pajėgė suvalgyti. Jondalaras atgal į laužą sudėjo virimo akmenis, mat ruošėsi virti arbatą.

– Buvo labai skanu, – pagyrė Jondalaras. – Džiaugiuosi, kad norėjai anksčiau sustoti. Buvo verta.

Aila atsitiktinai dirstelėjo salos link ir aiktelėjusi išplėtė akis. Jondalaras išgirdo, kaip ji krūptelėjusi sulaiko kvapą, ir atsisuko.

Iš tamsos išniro keli ietimis nešini žmonės ir žengė į šviesos pakraštį prie laužo. Du iš jų vilkėjo arklio odos apsiaustus su vis dar pritvirtinta sudžiūvusia gyvulio galva, kurią nešiojo kaip gobtuvą. Jondalaras atsistojo. Vienas vyrų atsismaukė arklio galvos gobtuvą ir priėjo prie jo.

– Ze-lan-do-nie-tis! – skiemenavo vyras, besdamas pirštu į aukštą šviesiaplaukį. Paskui pliaukštelėjo sau per krūtinę. – Hadumietis! Jerenas! – ir plačiai nusišypsojo.

Jondalaras atidžiau įsižiūrėjo į vyrą ir taip pat nusišypsojo.

– Jerenai! Ar tai tu? Didžiojo Motina, negaliu patikėti! Tai tu.

Vyrai pradėjo kalbėtis kalba, vienodai nesuprantama ir Jondalarui, ir Jerenui, tačiau draugiškos šypsenos aiškiai rodė jų jausmus.

– Aila! – šūktelėjo Jondalaras, mostu kviesdamas ją prieiti. – Tai Jerenas. Jis yra hadumietis medžiotojas, kuris mus sustabdė, kai ėjome į kitą pusę. Negaliu patikėti! – abu vyrai vis dar patenkinti šypsojosi. Jerenas dirstelėjo į Ailą, jo šypsenoje atsispindėjo pritarimas, ir jis linktelėjo Jondalarui.

– Jerenai, tai Aila, Aila iš mamutojų, – tarė Jondalaras, oficialiai juos supažindindamas. – Aila, tai Jerenas, vienas iš Hadumos žmonių.

Aila ištiesė abi rankas.

– Sveikas atvykęs į mūsų stovyklą, Jerenai iš Hadumos žmonių, – pasakė ji.

Jerenas suprato jos intenciją, nors tai nebuvo įprastas tų žmonių pasisveikinimas. Jis įdėjo ietį į dėklą, kabantį už nugaros, paėmė abi moters rankas ir pasakė:

– Aila, – vyras žinojo, jog toks jos vardas, tačiau nesuprato kitų žodžių. Jis vėl pliaukštelėjo sau per krūtinę: – Jerenas, – pasakė ir pridūrė keletą nesuprantamų žodžių.

Tada vyrai staiga išsigandę krūptelėjo. Jie pamatė prie Ailos šono sujudant Vilką. Matydama jų reakciją Aila tučtuojau atsiklaupė ir apsikabino Vilko sprandą. Jereno akys išsiplėtė iš nuostabos.

– Jerenai, – tarė ji stodamasi ir atlikdama oficialaus pristatymo judesį. – Tai Vilkas. Vilke, tai Jerenas, vienas iš Hadumos žmonių.

– Vilkas? – pakartojo Jerenas, vis dar netikėdamas tuo, ką mato.

Aila plaštaką prikišo prie Vilko nosies, tarsi leisdama jam užuosti kvapą. Tada ji atsiklaupė greta žvėries, vėl jį apsikabino, taip demonstruodama savo artumą ir kad visai jo nebijo. Ji palietė Jereno ranką ir vėl prikišo savo plaštaką prie Vilko nosies rodydama, ką norėtų, kad jis padarytų. Jerenas dvejodamas ištiesė ranką žvėries link.

Vilkas palietė ją šalta, drėgna nosimi ir atsitraukė. Pas šaramudojus jis tokius pristatymus ištvėrė daugybę kartų ir, atrodė, supranta Ailos ketinimus. Tada Aila paėmė Jereno ranką ir žiūrėdama į jį nukreipė jo ranką link žvėries galvos, kad jis pajustų kailį, parodė jam, kaip paglostyti Vilkui galvą. Kai Jerenas patikliai šypsodamasis dirstelėjo į ją ir pats paglostė gyvūno galvą, ji nusiramino.

Jerenas apsisuko ir pažiūrėjo į savo palydovus.

– Vilkas! – pasakė jis, gestu rodydamas į žvėrį. Jis pasakė dar kažką, paskui ištarė jos vardą. Į laužo šviesą įžengė keturi vyrai. Aila mostais pakvietė visus ateiti ir atsisėsti.

Jondalaras stebėjo visą ceremoniją ir pritariamai šypsojosi.

– Puikiai sumanei, Aila, – tarė jis.

– Kaip manai, jie alkani? Mums liko daug maisto, – tarė ji. – Gal pasiūlykime, ir sužinosime.

Ji išėmė mamuto ilties dubenį, kurį naudojo paukštienai sudėti, paėmė daiktą, atrodantį kaip apvytęs šieno ryšulys, ir išvyniojo visą keptą žvyrę. Iškėlusi parodė ją Jerenui ir kitiems. Pirma pasklido kvapas. Jerenas nulaužė kulšelę, laikydamas ją rankoje apžiūrinėjo sultingą, minkštą mėsos gabalėlį. Paragavęs nusišypsojo ir padrąsino kitus. Aila taip pat atnešė ir kurapką, ant greitomis surinktų dubenėlių, vienų austų, kitų mamutų kaulo ir vieno medinio, patiekė daržovių ir grūdų įdaro. Ji leido vyrams patiems pasidalyti mėsą, o pati pasiėmė didelį medinį dubenį ir pripylė vandens arbatai.

Pavalgę vyrai atrodė labiau atsipalaidavę, netgi kai Aila atsivedė Vilką. Susėdę aplink laužą su arbatos puodeliais rankose jie bandė bendrauti žodžiais, nesikliovė vien draugiškomis ir svetingomis šypsenomis.

Pradėjo Jondalaras.

– Haduma? – pasiteiravo jis.

Jerenas papurtė galvą, nutaisė liūdną miną ir ranka parodė link žemės. Aila nujautė, jog tai reiškia, kad ji sugrįžo pas Didžiąją Motiną Žemę. Jondalaras taip pat suprato, kad senoji, kurią jis taip pamilo, mirė.

– Tamenas? – paklausė jis.

Šypsodamasis Jerenas pradėjo pabrėžtinai linksėti. Tada jis parodė į vieną vyrų ir kažką pasakė, taip pat paminėjo Tameno vardą. Jaunas vyras, visai dar berniukas, jiems nusišypsojo, ir Jondalaras įžvelgė panašumą į jo pažįstamą hadumietį.

– Tamenas, taip, – tarė Jondalaras, šypsodamasis ir linksėdamas. – Tameno sūnus arba galbūt vaikaitis. Norėčiau, kad Tamenas būtų čia, – tarė jis Ailai. – Jis kiek moka zelandoniškai, galėtume truputį šnektelti. Jaunystėje jis leidosi į ilgą kelionę.

Jerenas apžvelgė stovyklą, tada atsisuko į Jondalarą ir pasakė:

– Ze-lan-do-nie-tis. Ton... Tonolanas?

Šį kartą Jondalaras papurtė galvą ir nutaisė liūdną miną. Paskui pagalvojęs mostu parodė į žemę. Jerenas atrodė nustebęs, paskui linktelėjo ir ištarė žodį, kuris skambėjo kaip klausimas. Jondalaras nesuprato ir dirstelėjo į Ailą:

– Gal tu žinai, ko jis klausia?

Nors kalba buvo nesuprantama, dauguma Ailos girdėtų kalbų kažkaip keistai panėšėjo viena į kitą. Jerenas dar pakartojo tą žodį. Iš jo išraiškos ir tono Ailai dingtelėjo mintis. Ji iškėlė ranką kaip leteną ir suriaumojo kaip liūtas.

Jos paskleistas garsas buvo toks tikroviškas, kad visi vyrai sužiuro į ją sukrėsti ir nustebę, tačiau Jerenas supratęs linktelėjo. Jis klausė, kaip Tonolanas mirė, ir ji jam atsakė. Vienas vyrų kažką pasakė Jerenui. Jerenui atsakant, Jondalaras išgirdo dar vieną pažįstamą vardą – Norija. Klausiusysis nusišypsojo aukštam šviesiaplaukiui, parodė į jį, paskui į savo akį, ir vėl nusišypsojo.

Jondalaras pajuto, kaip užlieja džiaugsmas. Galbūt tai reiškia, kad Norija tikrai pagimdė sūnų mėlynomis kaip jo akimis? Po to pradėjo galvoti, kad gal medžiotojai paprasčiausiai girdėjo apie vyrą mėlynomis akimis, kuris su Norija šventė pirmuosius ritualus? Jis negalėjo būti tuo tikras. Kiti vyrai taip pat rodė į savo akis ir šypsojosi. Ar jie džiaugiasi dėl kūdikio mėlynomis akimis, ar tik vaiposi dėl malonumų su mėlynakiu vyru?

Jis pagalvojo, kad ištars Norijos vardą ir pasūpuos rankas, tarsi laikytų kūdikį, tačiau tada dirstelėjo į Ailą ir susilaikė. Jis nieko jai nepasakojo apie Noriją ir apie pareiškimą, kurį Haduma paskelbė kitą dieną: kad Motina palaimino apeigas ir kad jaunoji moteris turės kūdikį, berniuką, vardu Jondalas, tokiomis kaip Jondalaro akimis. Jis žinojo, kad Aila nori jo dvasios vaikų. Kaip ji pasijus žinodama, kad Norija jau tokį turi? Jei jis būtų Ailos vietoje, tikriausiai pavydėtų.

Aila gestais parodė, kad medžiotojai gali miegoti prie laužo. Keletas linktelėjo ir nuėjo pasiimti savo miegmaišių. Jie buvo paslėpę daiktus kiek žemiau palei upę, nes eidami prie laužo, kurio dūmus užuodė, tikėjosi, kad prie jo bus sutikti draugiškai, tačiau tuo nebuvo tikri. Kai Aila pamatė juos einančius aplink palapinę link tos vietos, kur buvo pririšti arkliai, nubėgo pirma ir iškėlusi ranką liepė jiems sustoti. Vyrai klausiamai susižvalgė, o moteris dingo tamsoje. Kai vyrai vėl ruošėsi eiti, Jondalaras mostelėjo jiems palaukti. Medžiotojai nusišypsojo ir paklusniai sulinksėjo.

Jų veidus perkreipė baimė, kai vėl pasirodė Aila dviem arkliais vedina. Stovėdama tarp dviejų gyvūnų ji bandė judesiais ir netgi išraiškingais genties gestais paaiškinti, jog tai ypatingi arkliai, kurie neturėtų būti medžiojami, tačiau nei ji, nei Jondalaras nebuvo tikri, kad hadumiečiai suprato. Jondalaras netgi susirūpino, kad jie nepamanytų, jog Aila turi ypatingų galių pakviesti arklius, ir šituos atvedė kaip tik vyrams sumedžioti. Jondalaras tarstelėjo Ailai, kad reikėtų geriau paaiškinti, kas vyksta.

Iš palapinės vidaus jis pasiėmė ietį ir atliko judesį, tarsi ketintų nudurti Lenktynininką, tačiau Aila užtvėrė kelią iškėlusi rankas ir sukryžiuodama jas priešais save, pabrėžtinai purtydama galvą. Jerenas pasikasė galvą, kiti vyrai atrodė sutrikę. Galiausiai Jerenas linktelėjo, iš dėklo ant nugaros išsiėmė vieną savo iečių, nusitaikė į Lenktynininką, o paskui įbedė ją į žemę. Jondalaras nežinojo, ar vyras pagalvojo, jog Aila liepia nemedžioti šitų dviejų arklių, ar visai nemedžioti arklių, tačiau vyrai aiškiai kažką suprato.

Tą naktį atvykėliai miegojo prie jų laužo, tačiau su pirmąja šviesa atsikėlė. Jerenas Ailai pasakė kelis žodžius, kurie, kaip blankiai prisiminė Jondalaras, reiškė padėką už maistą. Svečias nusišypsojo moteriai, kai Vilkas jį apuostė ir vėl leidosi paglostomas. Ji pabandė pakviesti juos kartu papusryčiausi, tačiau vyrai greitai išėjo.

– Norėčiau nors kiek suprasti jų kalbą, – tarė Aila. – Buvo smagu drauge pabūti, bet negalėjome pasikalbėti.

– Taip, ir aš norėjau, kad būtume galėję, – pritarė Jondalaras, nuoširdžiai norėjęs išsiaiškinti, ar Norija turi kūdikį ir ar jo akys mėlynos.

– Atskiros gentys kasdienėje savo kalboje vartoja tam tikrus žodžius, kurie ne visiems suprantami, tačiau visi moka tylią gestų kalbą. Visada galima susikalbėti, – tarė Aila. – Blogai, kad kiti neturi kalbos, kurią visi suprastų.

– Tokia kalba labai praverstų, ypač keliaujant, tačiau man sunku įsivaizduoti tokią, kurią suprastų visi. Tikrai manai, kad genties žmonės visur gali suprasti tą pačią ženklų kalbą? – paklausė Jondalaras.

– Nėra taip, kad jiems reikia mokytis kalbos. Jie gimsta ją mokėdami, Jondalarai. Ji tokia sena, kad yra jų prisiminimuose, o prisiminimai veda iki pradžių pradžios, nė neįsivaizduoji, kaip tai toli, – paaiškino Aila.

Moterį nukratė baimingas šiurpas prisiminus tą kartą, kai Krebas, kad išgelbėtų jos gyvybę, pasiėmė ją nepaisydamas tradicijų. Pagal nerašytą genties įstatymą jis turėjo palikti ją mirti. O dabar genčiai ji mirusi. Jai toptelėjo, kaip tai keista. Mirtinai ją prakeikdamas Braudas neturėjo tam pakankamo pagrindo. Krebas turėjo priežastį: ji sulaužė patį svarbiausią genties tabu. Tikriausiai jis turėjo pasirūpinti, kad ji mirtų, tačiau pasielgė priešingai.

Jie pradėjo ardyti stovyklą: sulankstė palapinę, susuko miegmaišius, į nešulinių balnų pintines sudėjo virimo rykus, virves ir kitus reikmenis. Dirbo kaip jau buvo įpratę, net nesitardami. Aila vandenmaišiais prie upės sėmė vandenį, kai grįžo Jerenas su medžiotojais. Su šypsenomis ir daugybe žodžių, kurie akivaizdžiai buvo širdinga padėka, vyrai padovanojo Ailai paketą, suvyniotą į šviežią tauro odą. Išvyniojusi ji rado minkštą kumpį, atpjautą nuo šviežio grobio.

– Aš dėkinga, Jerenai, – tarė Aila ir nusišypsojo savo gražiąja šypsena, kuri visada priversdavo Jondalarą tirpti iš meilės. Regis, panašų poveikį šypsena padarė ir Jerenui, o Jondalaras pats sau nusišypsojo, pamatęs nuostabos išraišką vyro veide. Jerenui prireikė akimirkos susikaupti. Tada jis atsisuko į Jondalarą ir pradėjo kalbėti, labai stengėsi kažką jam pasakyti. Kai pamatė, jog Jondalaras jo nesupranta, nutilo, paskui keliais žodžiais persimetė su kitais vyrais. Tada vėl atsisuko į Jondalarą.

– Tamenas, – pasakė Jerenas ir pradėjo eiti į pietus, judesiu rodydamas jiems sekti. – Tamenas, – pakartojo jis modamas ir pridėdamas dar kelis žodžius.

– Man regis, jis nori, kad eitume su juo, – tarė Aila. – Aplankyti tą tavo pažįstamą vyrą. Tą, kuris kalba zelandoniškai.

– Tamenas. Ze-lan-do-ni-ja, hadumiečiai, – tarė Jerenas, modamas jiems abiem.

– Tikriausiai jis nori, kad apsilankytume pas juos. Ką manai? – paklausė Jondalaras.

– Taip, manau, tu teisus, – atsakė Aila. – Ar nori sustoti ir pasisvečiuoti?

– Tai reikštų grįžimą atgal, – tarė Jondalaras. – Nežinau, ar toli teks eiti. Jei būtume sutikę juos piečiau, nebūčiau prieštaravęs trumpam pakeliui stabtelti, tačiau nenoriu grįžti atgal dabar, kai jau tiek toli nuėjome.

Aila linktelėjo.

– Kažkaip reikia jiems pasakyti.

Jondalaras nusišypsojo Jerenui ir papurtė galvą.

– Apgailestauju, – pasakė jis, – tačiau mums reikia eiti į šiaurę. Šiaurę, – pakartojo rodydamas ta kryptimi.

Jerenas atrodė sielvarto apimtas, papurtė galvą ir užsimerkęs mėgino kažką sugalvoti. Jis atėjo prie jų ir iš už diržo išsitraukė trumpą pagaliuką. Jondalaras pastebėjo, kad jo viršus išraižytas. Prisiminė anksčiau matęs panašų daiktą ir pamėgino prisiminti, kur tai regėjo. Jerenas nuvalė plotą ant žemės, tada pagaliuku nubrėžė vieną liniją ir kitą, ją kertančią. Žemiau pirmosios linijos jis nupiešė figūrą, apytikriai primenančią arklį. Gale antrosios linijos, rodančios į Didžiosios Motinos Upės vagą, jis nubrėžė ratą su keliomis nuo jo sklindančiomis linijomis. Aila įsižiūrėjo atidžiau.

– Jondalarai, – tarė ji susijaudinusi, – kai Mamuta rodė man simbolius ir aiškino, ką jie reiškia, tai buvo saulės ženklas.

– Ta linija rodo besileidžiančios saulės kryptį, – tarė Jondalaras, rodydamas į vakarus. – Kur jis nupiešė arklį, turi būti pietūs, – kalbėdamas jis mostelėjo ranka.

Jerenas išraiškingai sulinksėjo. Tada jis parodė į šiaurę ir susiraukė. Nuėjęs prie šiaurinio nubrėžtos linijos galo jis atsistojo, atsigręžė į juos, pakėlė rankas ir sukryžiavo jas priešais, lygiai taip, kaip Aila, mėgindama

pasakyti Jerenui, kad nemedžiotų Yhaha ir Lenktynininko. Tada papurtė galvą, tarsi sakydamas „ne". Aila su Jondalaru pažvelgė vienas į kitą, paskui į Jereną.

– Manai, jis mėgina mums pasakyti, kad neitume į šiaurę? – pasitikslino Aila.

Jondalaras juto, jog pradeda suprasti, kokią žinią nori perduoti Jerenas.

– Aila, nemanau, kad jis paprasčiausiai nori, kad eitume su juo į pietus svečiuotis. Manau, jis nori pasakyti mums kažką daugiau. Man regis, jis nori įspėti mus neiti į šiaurę.

– Įspėti? Kas gali būti šiaurėje, dėl ko mus reikėtų įspėti? – nustebo moteris.

– Gal didžioji ledo siena? – spėjo Jondalaras.

– Mes žinome apie ledą. Kartu su mamutojais prie jos medžiojome mamutus. Ten šalta, bet tikrai nepavojinga.

– Ji slenka, – tarė Jondalaras. – Daugybę metų, o kartais, keičiantis metų laikams, net išrauna medžius, tačiau tikrai nejuda taip greitai, kad nespėtum pasitraukti jai iš kelio.

– Nemanau, jog tai ledas, – pasakė Aila. – Vis dėlto jis liepia mums neiti į šiaurę ir atrodo labai susirūpinęs.

– Manau, tu teisi, tačiau negaliu įsivaizduoti, kas gali būti taip pavojinga, – stebėjosi Jondalaras. – Kartais žmonės, kurie mažai keliauja, įsivaizduoja, kad pasaulis už jų teritorijos yra pavojingas, nes kitoks.

– Nemanau, kad Jerenas yra iš tų vyrų, kurie daug ko bijotų, – tarė Aila.

– Turiu sutikti, – pritarė Jondalaras, o paskui atsisuko į vyrą. – Jerenai, labai noriu tave suprasti.

Jerenas juos stebėjo. Iš veidų išraiškų spėjo, kad jie suprato įspėjimą, ir laukė jų atsako.

– Nemanai, kad derėtų eiti su jais ir šnektelti su Tamenu? – paklausė Aila.

– Taip nenoriu gaišti laiko ir sukti atgal. Vis dar turime pasiekti ledyną nepasibaigus žiemai. Jei eisime negaišdami, tai lengvai pavyks, dar sutaupysime laiko, tačiau jei kas nors mums sukliudys, ateis pavasaris, ledas ims tirpti ir eiti taps pavojinga, – tarė Jondalaras.

– Todėl mes eisime į šiaurę, – konstatavo Aila.

– Manau, turėtume, bet reikia būti budriems. Tik norėčiau žinoti, ko reikia saugotis, – jis vėl pažvelgė į vyrą. – Jerenai, bičiuli, ačiū už įspėjimą, – tarė jis. – Būsime atsargūs, tačiau manau, kad vis dėlto eisime.

Jis pažvelgė į pietus, tada papurtė galvą ir parodė į šiaurę.

Jerenas prieštaraudamas vėl papurtė galvą, tačiau galiausiai pasidavė ir pritarimai linktelėjo. Jis padarė, ką galėjo. Jis nuėjo prie kito vyro arklio galvos gobtuvu, su juo šnektelėjo, tada grįžo ir parodė, kad jau eis.

Aila su Jondalaru mojavo nueinantiems Jereno medžiotojams, paskui baigė krautis daiktus ir kiek abejodami patraukė į šiaurę.

Per šiaurinį kraštą keliaudami erdviomis pievomis keliautojai matė, kad kraštovaizdis priekyje keičiasi; plokščia žemuma užleido vietą atšiaurioms kalvoms. Pavienės aukštumos, įsiterpusios į lygumas, vietomis susiliedavo, nors iš dalies buvo palaidotos po centrinės krašto dalies dirva: dideli atlūžę sprūdžios nuosėdinės uolienos luitai kaip netaisyklingas nugarkaulis lyguma bėgo iš šiaurės rytų į pietvakarius. Palyginti neseniai išsiveržę ugnikalniai aukštumas padengė trapiu dirvožemiu, kuris maitino pušų, eglių ir maumedžių miškus, plytėjusius aukštėliau, žemesnėse atšlaitėse augo beržai ir gluosniai, o sausose užuovėjose žėlė krūmai ir stepių žolės.

Patraukę per raižytas kalvas žmonės pamatė, jog kartais tenka nuo jų atsitraukti ir apeiti gilias prarajas ir kalnus, kurie užstojo kelią. Ailai pasidingojo, kad žemė atrodo skurdesnė, nors vis stiprėjant šalčiui ji pradėjo manyti, kad toks įspūdis susidarė dėl besikeičiančių metų laikų. Atsigręžę nuo vienos aukštumos jie iš naujos perspektyvos pažvelgė į teritoriją, kurią kirto. Keletas lapuočių medžių ir krūmų stypsojo plikomis šakomis, tačiau visa lyguma buvo padengta dulkėtu sausos žolės auksu, kuri per žiemą išmaitins daugybę gyvūnų.

Jie matė daug stambių žolėdžių, ir besiganančių bandomis, ir pavienių. Ailai dingojosi, kad čia vyrauja arkliai, gal dėl to, kad buvo linkusi ypač juos pastebėti, tačiau netrūko ir didžiųjų elnių, danielių, o pasiekus šiaurines stepes – ir šiaurės elnių. Bizonai, susibūrę į didžiules migruojan-

čias bandas, keliavo į pietus. Visą dieną dideli, kuproti žvėrys milžiniškais juodais ragais kaip storas vilnijantis kilimas traukė per banguojančias šiaurinių pievų kalvas, ir Aila su Jondalaru dažnai stabteldavo jų pasižiūrėti. Daugybės kojų sukeltos dulkės miglos skraiste dengė didelę judančią masę, žemė drebėjo nuo dundančių kanopų, o iš daugybės gerklių sklidęs gilus maurojimas ir baubimas atrodė kaip griaustinio grumėjimas.

Kiek rečiau jie matydavo mamutų, paprastai keliaujančių į šiaurę, tačiau net iš toli dideli, gauruoti žvėrys traukė dėmesį. Ne rujos sezonu mamutų patinai burdavosi į nedideles bandas, siejamas silpnais bendrystės ryšiais. Kartkartėmis koks vienas prisijungdavo prie patelių bandos ir kurį laiką keliaudavo su ja, tačiau kada tik Jondalaras pastebėdavo vienišą mamutą, tai visada būdavo patinas. Didžiausios nuolatinės bandos būdavo iš giminingų patelių: senelė, gudri ir sena matriarchė, kartais viena ar dvi jos seserys su dukterimis ir vaikaitėmis. Patelių bandas buvo lengva atpažinti, nes mamučių iltys buvo kiek mažesnės ir ne tokios riestos kaip patinų, su jomis visada būdavo jauniklių.

Gauruotieji raganosiai, taip pat labai įspūdingi, buvo patys rečiausi ir mažiausiai socialūs. Paprastai jie nesiganydavo kartu. Patelės laikėsi mažomis šeimų grupėmis, o patinai, išskyrus poravimosi laikotarpį, bastėsi vieniši. Nei mamutai, nei raganosiai, išskyrus jauniklius ir labai senus gyvulius, ne itin baiminosi keturkojų medžiotojų, netgi didžiulių urvinių liūtų. Ypač patinai ramiai klajoto po vieną; patelėms reikėjo bandų jaunikliams apsaugoti.

Mažesni gauruotieji avijaučiai, į ožius panašūs padarai, dėl saugumo laikėsi kartu. Jei būdavo puolami, suaugėliai paprastai išsirikiuodavo ratu, atsigręždavo į išorę, o jaunikliai likdavo rato viduryje. Kai Aila su Jondalaru palypėjo aukščiau į kalvas, pasirodė kelios gemzės ir kalnų ožkos; jos artėjant žiemai dažnai nuo kalnų nusileisdavo žemiau.

Dauguma smulkiųjų žvėrelių žiemai buvo įsitaisę savo urveliuose giliai žemėje, apsirūpinę sėklomis, riešutais, gumbais, šaknimis. Kiškėnai pasiruošdavo kupetaites šieno – jo prisikirsdavo ir prisidžiovindavo. Kiškiai ir triušiai pakeitė spalvą ne į baltą, bet į šviesesnį marginį, o ant medžiais apaugusios kalvelės keliautojai pamatė bebrą ir tris voveres. Bebrą Jondalaras sumedžiojo iečių mėtykle. Ant iešmo tiesiai virš laužo iškepta bebro uodega buvo retas ir sotus gardėsis.

Paprastai iečių mėtykles Aila su Jondalaru naudojo didesniems medžiojamiems gyvūnams. Abu šaudė gana taikliai, tačiau Jondalaras buvo stipresnis ir galėjo ietį nusviesti toliau. Aila dažnai svaidykle nudėdavo mažesnių gyvūnų.

Keliautojai matė ūdrų, barsukų, šeškų, kiaunių, netrūko ir audinių. Plėšrūnai – lapės, vilkai, lūšys ir didžiosios katės – maitinosi mažesniaisiais žolėdžiais. Nors šiame kelionės etape žmonės žvejojo retai, Jondalaras žinojo, kad upėje veisiasi nemenkos žuvys, įskaitant ešerius, lydekas ir labai didelius karpius.

Į vakarą jie rado urvą su didele anga ir nusprendė jį patyrinėti. Artinantis prie urvo arkliai nerodė jokio nerimo. Žmonėms tai pasirodė geras ženklas. Įėjęs į urvą Vilkas smalsiai apsiuostė, tačiau gaurų nepašiaušė. Matydama gyvūnus elgiantis ramiai Aila pamanė, kad urvas tuščias, ir jie nusprendė nakčiai apsistoti jame.

Įkūrę laužą žmonėse pasidarė deglą ir leidosi urvo patyrinėti truputį giliau. Priekyje buvo daugybė ženklų, kad kadaise urvas buvo naudojamas. Jondalaras manė, kad rėžiai ant sienų palikti arba urvinio lokio, arba urvinio liūto. Vilkas pauostė užsilikusį mėšlą, bet jis buvo toks sudžiūvęs ir senas, kad buvo sunku pasakyti, kokio gyvūno paliktas. Jie rado didelių sudžiūvusių pusiau apgraužtų kojų kaulų. Pagal tai, kaip jie buvo sulaužyti ir iš dantų žymių Aila pamanė, kad ypač galingais žandikauliais kaulus sutraiškė urvinės hienos. Taip pagalvojusi moteris iš pasibjaurėjimo nusipurtė.

Hienos nebuvo blogesnės už kitus gyvūnus. Jos mito gyvūnais, kurie nugaišdavo patys arba būdavo pribaigti kitų, tačiau šitaip elgėsi visi plėšrūnai, įskaitant vilkus, liūtus ir žmones. Hienos labai sėkmingai medžiojo gaujomis. Nepaisant to, Ailos neapykanta joms nebuvo racionali – moters manymu, jos atstovavo viskam, kas bloga.

Tapo akivaizdu, kad pastaruoju metu urvas nebuvo naudotas. Visi ženklai buvo seni, įskaitant seklioje duobėje užsilikusias anglis nuo kažkokio kito žmogaus sukurto laužo. Aila su Jondalaru įlindo į urvą gana giliai, tačiau, atrodė, jis niekada nesibaigs, ir nebuvo jokių kitų jo naudojimo požymių. Akmeninės kolonos, regis, augančios iš grindų arba svyrančios žemyn nuo lubų ir kartais susitinkančios per vidurį, buvo vienintelės vėsių ir drėgnų užkaborių puošmenos.

Priėjus posūkį jiems pasidingojo, kad giliai urvo viduje girdėti trykštantis vanduo, ir žmonės nusprendė sukti atgal. Jie žinojo, kad paskubomis paruošto deglo ilgam neužteks, ir nė vienas nenorėjo lįsti giliau nei siekė blausi šviesa, krintanti pro įėjimo angą. Jie grįžo atgal laikydamiesi kalkakmenio sienų ir apsidžiaugė pamatę tolygų sausos žolės auksą ir spindinčią auksinę šviesą, apibrėžusią debesis vakaruose.

Jojant giliau į aukštumas didžiosios centrinės lygumos šiaurėje Aila su Jondalaru pastebėjo daugiau pasikeitimų. Žemė buvo išraižyta urvų, kiaurymių ir smegduobių, kurių dydis keitėsi nuo dubenėlio formos įdubų, apaugusių žole, iki giliausių įgriuvų. Tai buvo savitas kraštovaizdis, verčiantis keistai nerimauti. Nors žemės paviršiuje upelių ir ežerų nebuvo daug, žmonės kartais girdėdavo šiurpulingus po žeme tekančių upių garsus.

Šią keistą, nenuspėjamą teritoriją sukūrė nežinomos šiltų senovinių jūrų būtybės. Prieš nesuskaičiuojamus tūkstantmečius jūros dugną storai nuklojo jų gyventojų kiaukutai ir griaučiai. Prabėgus ilgoms eroms kalcio nuosėdos sutvirtėjo ir galingų žemės judesių iškilotos tapo kalcio karbonato arba kalkakmenio uolomis. Didžiuliame žemės plote dauguma urvų susiformavo iš kalkakmenio, nes susidarius tinkamoms sąlygoms nuosėdinė uoliena ištirpsta.

Švariame vandenyje kalkakmenis netirpsta. Drėgname klimate šiltuoju metų laiku lietaus vandenyje, kuris patenka į požeminius vandenis, ištirpsta augalų išskiriamas anglies dioksidas ir susidaro angliarūgštė. Rūgštus vanduo tirpdo kalkines uolienas.

Srūdami per susisluoksniavusias plokštumas ir žemyn nedideliais plyšiais ties vertikaliomis storesnių kalkinio akmens sluoksnių ribomis, požeminiai vandenys pamažu platino ir gilino įtrūkius. Jie raižė dantytą pagrindą ir sudėtingus griovius tolyn nešdami ištirpusį kalkakmenį, išsiverždavo įvairiais šaltiniais. Gilyn besiskverbiantis rūgštus vanduo požeminius plyšius padidino iki urvų. Jie tapo ertmėmis ir upelių vagomis su siauromis, vertikaliomis šachtomis, pamažu jungėsi vieni su kitais ir tapo tikra požemine vandens sistema.

Po žeme ištirpusios uolienos turėjo didžiulį poveikį žemės paviršiui. Toks landšaftas, vadinamas karstiniu, turi neįprastų, išskirtinių požymių. Kai urvai padidėja ir jų viršus priartėja prie paviršiaus, jie įgriūna ir susiformuoja karstinės įgriuvos stačiomis sienomis. Kartais paviršiaus uolienų likučiai suformuoja natūralius tiltus. Upokšniai ir upės gali staiga pradingti smegduobėse ir toliau tekėti po žeme, o viršuje lieka tų upių suformuoti išdžiūvę slėniai stačiais šlaitais.

Vis sunkiau buvo rasti vandens. Bėgantis vanduo greitai dingdavo akmens išgraužose ir ertmėse. Netgi po stiprios liūties vanduo pragaišdavo kone akimirksniu, jokie upeliukai, jokios srovės nevingiavo žemės paviršiumi. Kartą keleiviams teko keberiotis iki nedidelio baseino smegduobės dugne, kad pasisemtų to taip reikalingo skysčio. Kitą kartą vanduo staiga ištryško dideliu šaltiniu, kurį laiką tekėjo paviršiumi ir vėl dingo po žeme.

Žemė buvo bergždžia ir akmenuota, su plonu dirvos sluoksniu, pro kurį švietėsi pamatinė uoliena. Ir gyvūnų čia nebuvo gausu. Išskyrus kelis muflonus smulkiai susiraičiusia, stora kailio vilna ir sunkiais riestais ragais, vieninteliai jų matyti gyvūnai buvo retai pasirodantys geltonpilviai švilpikai. Miklūs ir gudrūs maži padarėliai buvo įpratę vengti daugybės plėšrūnų. Ar prie jų artintųsi vilkai, ar poliarinės lapės, vanagai ar kilnieji ereliai, vienas spigus sargybinio švilptelėjimas įspėdavo, ir visi gyvūnėliai pragaišdavo mažose skylutėse ir urvuose.

Vilkas nesėkmingai bandė juos persekioti. O ilgakojai arkliai švilpikams neatrodė pavojingi, todėl Ailai pavyko kelis numušti svaidykle. Gauruotų mažų graužikų, žiemai aptukusių, mėsa buvo panašaus į triušių skonio. Deja, gyvūnėliai pasitaikydavo labai maži, tad pirmą kartą nuo praėjusios vasaros žmonės dažnai žvejodavo Didžiojoje Motinoje Upėje.

Iš pradžių Aila su Jondalaru nerimavo, tad labai atsargiai keliavo per karstinį landšaftą su jo keistomis formacijomis, urvais ir duobėmis, tačiau pamažu atsipalaidavo ir atidumas sumenko. Jie leido arkliams pailsėti, tad žingsniavo pėsti. Jondalaras vedė Lenktynininką už ilgo pavadžio, tačiau leido jam kartkartėmis papešioti retos, sausos žolės. Yhaha elgėsi panašiai:

prisiglemždavo žolės, o paskui visiškai laisva, be jokio pavadžio, ėjo paskui Ailą.

– Svarstau, ar pavojus, dėl kurio mus norėjo įspėti Jerenas, yra šita bergždžia žemė, pilna urvų ir skylių, – kalbėjo Aila. – Man čia nelabai patinka.

– Taip, ir man nepatinka, nenumaniau, kad šitaip bus, – tarė Jondalaras.

– Nejaugi anksčiau čia nebuvai? Maniau, atėjai šiuo keliu, – nustebusi tarė moteris. – Sakei, kad ėjai palei Didžiąją Motiną Upę.

– Mes tikrai ėjom palei Didžiąją Motiną Upę, bet kitapus. Nekirtome jos, kol nepasidavėme gerokai toliau į pietus. Maniau, kad grįžtant bus lengviau laikytis šitos pusės, be to, buvo smalsu. Netoli nuo čia upė daro labai staigų posūkį. Tada mes ėjome į rytus, o mane domino aukštuma, kuri verčia upę sukti į pietus. Žinojau, kad dabar vienintelė proga ją pamatyti.

– Geriau būtum man papasakojęs.

– O koks skirtumas? Vis tiek einame palei upę.

– Maniau, kad pažįsti šitas vietoves. Tu apie jas žinai ne daugiau negu aš, – Aila nežinojo, kodėl šitaip susierzino. Savaime suprantama, ji manė, kad vyras žino, ko tikėtis, o dabar išsiaiškino, jog ir jis nežino. Ji nerimavo dėl šios nežinomos teritorijos.

Jie ėjo įsitraukę į pokalbį, kuris vis kaito, ir per daug nekreipė dėmesio į tai, kur eina. Staiga Vilkas, risnojęs greta Ailos, viauktelėjo ir stuktelėjo jai į koją. Abu pasižiūrėjo žemyn ir sustojo kaip įkalti. Ailą užplūdo išgąstis, o Jondalaras išbalo.

24

Moteris ir vyras žiūrėjo žemyn ir nieko nesakė. Žemė priešais pradingo, jie vos nenužengė nuo bedugnės krašto. Jondalaras, žvelgdamas žemyn per statų skardį, pajuto pažįstamą įtampą slėpsnose, tačiau nustebo pamatęs, kad toli apačioje plyti ilgas, plokščias žalias slėnis su per vidurį srūvančiu upeliuku.

Didžiulių smegduobių dugnas paprastai būdavo padengtas storu dirvos sluoksniu – netirpiomis kalkakmenio nuosėdomis. Kartais gilios smegduobės susijungdavo ir atsiverdavo pailgos įdubos, gerokai žemiau įprasto paviršiaus susiformuodavo dideli žemės plotai. Dirvos ir vandens nestigo, tad augmenija apačioje buvo žalia ir viliojanti. Bėda ta, kad nebuvo matyti jokio kelelio nusileisti į žalią pievą, plytinčią stačiasienės duobės apačioje.

– Jondalarai, kažkas šioje vietoje negerai, – tarė Aila. – Čia taip sausa ir skurdu, vargu ar kas gali čia gyventi; apačioje yra graži pieva su upeliu ir medžiais, tačiau niekas negali jos pasiekti. Bet kas pabandęs čia leistis žemyn nukristų ir užsimuštų. Viskas čia susimaišę. Kažkas negerai.

– Tikrai atrodo negerai. Gal tu ir teisi, Aila. Gal todėl Jerenas ir bandė mus įspėti. Medžiotojams čia nėra kas veikti, vieta atrodo pavojinga. Niekada nemačiau tokios vietos, kur turi nerimauti, kad nulėksi nuo uolos, jei ką tik drožei lyguma.

Aila pasilenkusi abiem rankom sugriebė Vilko galvą ir palietė jo kaktą savąja.

– Ačiū, Vilke, kad įspėjai, kai patys nekreipėme į tai dėmesio.

Jis meiliai suinkštė ir atsakydamas lyžtelėjo jai veidą.

Jie atsitraukė nuo skardžio ir daug nekalbėdami nusivedė arklius aplink gilią duobę. Aila beveik neprisiminė, dėl ko abu vos nesusiginčijo. Ji tik galvojo, kad niekada negalima šitaip užsimiršti, kad net nežiūrėtum sau po kojomis.

Toliau keliaujant į šiaurę upė kairėje pradėjo tekėti tarpekliu, kuris vis gilėjo akmenuotoms uoloms aukštėjant. Jondalaras svarstė, ar derėtų traukti kuo arčiau vandens, ar laikytis aukštumos, tačiau džiaugėsi, kad eina palei upę ir nesiruošia jos kirsti. Karstiniuose regionuose didelės upės, kurios yra matomos žemės paviršiuje, teka ne slėniais su žolėtais šlaitais ar plačiomis salpomis, o stačiasieniais kalkakmenio tarpekliais. Kad ir kaip sunku naudotis upės vaga kaip kelionės orientyru, kai nėra kranto, kuriuo galima eiti, dar sunkiau būtų per ją persikelti.

Prisiminęs didelį tarpeklį, glūdintį piečiau, su ilgomis atkarpomis, kur nėra krantų, Jondalaras nusprendė likti aukštumoje. Kopiant aukščiau jam palengvėjo pamačius ilgą, siaurą vandens juostą, uolos paviršiumi krintančią žemyn į upę apačioje. Nors krioklys buvo kitapus upės, tai rodė, aukštumoje yra prieinamo vandens, nors paprastai jis greitai prašampa karstiniuose plyšiuose.

Drauge karstinis kraštovaizdis priminė ir apie daugybę urvų. Jie buvo tokie dažni, kad Ailą su Jondalaru ir arklius kitas dvi naktis nuo permainingo oro saugojo akmeninės sienos, nereikėjo nė palapinės statyti. Kelis apžiūrėję jie jau pradėjo suprasti, kurios ertmės uoloje, tikėtina, bus tinkamos apsistoti.

Nors vandens sklidinos tuštumos po žeme vis didėjo, dauguma urvų netoli paviršiaus didesni netapo. Atvirkščiai, šiame drėgname klimate vietos jų viduje pastebimai mažėjo, nors visai kitaip būdavo sausringuoju laikotarpiu. Į kai kuriuos urvus buvo galima įeiti tiktai sausu oru, smarkiai lyjant jie prisipildydavo vandens. Kitų, nors visada atvirų, lubomis sruvo upeliukai. Keliautojai sausų urvų paprastai ieškojo kiek aukštėliau, bet būtent vanduo buvo tas instrumentas, kuris kalkakmenyje juos visus išskaptavo.

Lietaus vanduo, lėtai besisunkiantis pro skliautų akmenis, sugerdavo ištirpusį kalkakmenį. Kiekvienas kalkingo vandens lašas, netgi mažiausias drėgmės lašelis, kybantis ore, buvo prisotintas kalcio karbonato ir vėl nuosėdomis iškrisdavo urvo viduje. Nors paprastai būdavo švarus ir baltas, sukietėjęs mineralas galėdavo būti visiškai skaidrus, taškuotas, pilkšvo atspalvio arba švelniai nudažytas rausva ar geltona spalva. Kūrėsi klintinio tufo mozaikos, nepajudinamos sienas puošiančios klostės. Nuo lubų karojo akmeniniai varvekliai, sulig kiekvienu drėgmės lašu vis pailgėjantys. Kai kurie varvekliai susijungdavo plonomis kolonomis, kurios laikui bėgant didėjo vis besikeičiančiame gyvos žemės cikle.

Dienos darėsi pastebimai šaltesnės ir vėjuotos, tad Aila su Jondalaru džiaugėsi, kad dažnai pasitaikantys urvai juos saugo nuo šaltų vėjų. Paprastai prieš į juos įeidami žmonės patikrindavo, ar galimoje pastogėje negyvena kokie laukiniai keturkojai gyventojai, tačiau pamažu išsiaiškino, kad gali pasikliauti puikia savo kelionės bičiulių nuojauta, kurie įspėdavo apie pavojų. Nesitardami, net nesąmoningai jie uosdavo, ar nepajus laužo dūmų kvapo. Šitaip nustatytų, ar urve gyvena žmonių, nes žmonės buvo vieninteliai gyvi padarai, naudojantys ugnį. Deja, nesutiko nė vieno. Ir gyvūnų čia buvo reta.

Keliautojai nustebo priėję teritoriją, kurioje buvo neįprastai daug augmenijos, bent jau palyginti su kitu skurdžiu, akmenuotu kraštovaizdžiu. Kalkakmenis ne visur buvo vienodas. Jis smarkai skyrėsi nuo kitur matytojo tirpimo greičiu ir netirpių medžiagų kiekiu. Dėl tos priežasties kai kurios karstinės teritorijos buvo trąšios, su pievomis ir medžiais, augančiais prie žemės paviršiumi tekančių upių. Tokiose vietose nebuvo staiga prasmengančios žemės, urvų ir požeminių upių.

Sausos, stačios žolės lauke jie aptiko besiganančių šiaurės elnių bandą. Jondalaras dirstelėjęs į Ailą nusišypsojo ir išsitraukė iečių mėtyklę. Aila pritariamai linktelėjo ir paragino Yhaha paskui vyrą ant eržilo. Šiame krašte daugiausiai veisėsi tik smulkūs gyvūnai, o ir jų retai pasi-

taikydavo, tad medžioklės būdavo varganos. Upė atsidūrė toli apačioje, tarpeklyje, ir keliautojai negalėjo žvejoti. Daugiausia jie valgė džiovintą maistą ir kelionės atsargas, netgi dalijosi jomis su Vilku. Arkliams taip pat teko pasispausti. Retos žolės, kuri augo skurdžioje dirvoje, jiems nepakako.

Jondalaras perrėžė nudobtos elnio patelės mažais ragiukais gerklę. Tada žmonės grobį įkėlė į valtį, kurią gabenosi pritvirtintą prie baslių, ir pasidairė vietos stovyklai įkurti. Aila norėjo pasidžiovinti mėsos ir išlydyti gyvulio taukų, o Jondalaras tikėjosi gero gabalo kepto kumpio ir trupučio švelnių kepenų. Jie galvojo pasilikti dieną dvi, ypač kai šalia žaliavo pieva. Arkliams reikėjo maisto. Vilkas aptiko galybę mažų padarėlių: pelėnų, lemingų ir kiškėnų, tad išbėgo medžioti ir patyrinėti apylinkių.

Kalvos šlaite pastebėję urvą, žmonės patraukė link jo. Jis buvo kiek mažesnis nei norėtųsi, tačiau atrodė tinkamas apsistoti. Jie numetė valkčius ir nuo nešulių išlaisvino arklius, paleido juos pasiganyti, krepšius sudėjo prie urvo, atsitempė baslius ir išėjo rinkti malkų bei sauso mėšlo.

Aila nekantravo gaminti vakarienę iš šviežios mėsos ir galvojo apie tai, ką dar kartu išvirti. Pievoje ji parinko truputį sausų sėklų dėžučių ir grūdų, kelias saujas mažyčių juodų balandų sėklelių, kurios augo prie nedidelio upeliuko truputį šiauriau urvo. Kai moteris grįžo prie urvo, Jondalaras jau buvo įkūręs laužą. Aila paprašė jo nueiti prie upelio ir pripildyti vandenmaišius.

Vilkas grįžo greičiau nei Jondalaras, tačiau prisiartinęs prie urvo žvėris iššiepė dantis ir grėsmingai suurzgė. Aila pajuto, kaip jai ant sprando pasišiaušia plaukai.

– Vilke, kas ten? – paklausė ji, nesąmoningai siekdama svaidyklės ir imdama akmenį, nors lygiai taip pat arti buvo iečių mėtyklė.

Vilkas, kimiai urgzdamas, lėtai įsėlino į urvą. Aila sekė jam iš paskos palenkusi galvą, pro mažą, tamsią angą akmenyje stengėsi patekti į urvą ir troško, kad būtų pasiėmusi deglą. Greitai nosis jai pasakė tai, ko negalėjo matyti akys. Jau daug metų paėjo nuo to laiko, kai paskutinį kartą užuodė tą kvapą, tačiau niekada jo nepamirš. Staiga jos atmintyje iškilo prisiminimai.

Jie buvo kalnų papėdėje netoli genčių sambūrio vietos. Sūnų ji nešėsi ant klubo, prilaikydama nešiojimo skraiste, ir nors buvo jauna ir viena iš kitų, ji ėjo kartu su gydytojais. Visi sustojo kaip įbesti ir spoksojo į didžiulį urvinį lokį, abejingai besikasantį nugarą į medžio žievę.

Nors didžiulis padaras, dydžiu dvigubai pranokstantis paprastus ruduosius lokius, buvo pats gerbiamiausias iš visų genties totemų, jaunieji Bruno genties nariai nebuvo matę gyvo urvinio lokio. Kalnuose palei urvą jų nebebuvo likę, nors sudžiūvę kaulai liudijo juos ten gyvenus. Kai urvinis lokys galiausiai nušleivojo, palikdamas tik išskirtinį kvapą, Krebas išpešė kelis kuokštus žvėries plaukų, kurių buvo likę žievėje, – juose slypėjo galingi burtai.

Aila davė ženklą Vilkui ir pasitraukė iš urvo. Pastebėjusi rankoje svaidyklę, susikišo ją už diržo kreivai šypsodamasi. Kokia nauda iš svaidyklės prieš urvinį lokį? Ji paprasčiausiai džiaugėsi, kad urvinis lokys jau įmigo ilgu žiemos miegu ir įsibrovėliai jo nepažadino. Greitai užmetusi žemių ji užtrypė laužą, paskui paėmė nešulinius balnus ir patraukė juos toliau nuo urvo. Laimei, dar nedaug daiktų buvo iškrauta. Ji grįžo Jondalaro kuprinės, paskui viena nutempė valkčius. Moteris kaip tik baigė krauti savo krepšį, kai su pilnais vandenmaišiais pasirodė Jondalaras.

– Ką čia darai, Aila? – nustebo jis.

– Urve yra lokys, – atsakė ji. Pamačiusi išsigandusį vyro žvilgsnį, ji pridūrė: – Jis jau įmigo žiemos miegu, bet jie kartais pajuda, jei yra sutrikdomi žiemos pradžioje, bent jau taip jie sakydavo.

– Kas sakydavo?

– Bruno genties medžiotojai. Kartais stebėdavau juos kalbančius apie medžioklę, – pasiaiškino Aila. Paskui nusišypsojo: – Ne kartais. Stebėdavau kuo dažniau, ypač pradėjusi treniruotis su svaidykle. Vyrai paprastai nekreipia dėmesio į mergaitę, ką nors knebinėjančią šalimais. Žinojau,

kad jie niekada manęs nepamokys, todėl klausydamasi, kaip jie keičiasi medžioklės istorijomis, mokiausi. Numaniau, kad jie supyks, jei išsiaiškins, ką darau, bet tik vėliau sužinojau, kokia rūsti gali būti bausmė.

– Manau, gentis turėtų daug žinoti apie urvinius lokius, – tarė Jondalaras. – Kaip manai, saugu čia pasilikti?

– Nežinau, bet nemanau, kad to noriu, – tarė ji.

– Tada pašauk Yhaha. Turime laiko iki sutemstant susirasti kitą vietą.

Praleidę naktį savo palapinėje atviroje vietoje, žmonės leidosi į kelią anksti ryte, mat norėjo kuo labiau nutolti nuo urvinio lokio. Jondalaras nenorėjo gaišti džiovinant mėsą ir įtikino Ailą, jog gana šalta, tad ji ir taip laikysis. Jis skubėjo kuo greičiau apskritai išsinešdinti iš to krašto. Kur yra vienas lokys, paprastai jų būna ir daugiau.

Pasiekę kalnagūbrio kraštą keliautojai sustojo. Aštriame, giedrame, šaltame ore jie žvalgėsi visomis kryptimis, ir reginys buvo vaizdingas. Tiesiai į rytus pirmajame plane kilo sniegu padengti kiek žemesni kalnai, žvilgsnį nukreipiantys į netoliese besidriekiantį kalnagūbrį rytuose, juosiantį juos arka. Nors nebuvo išskirtinai aukšti, ledu padengti kalnai aukščiausi atrodė šiaurėje, kur buvo iškilę dantytų baltų viršūnių linija, pritemdyta melsvo ledynų atspalvio.

Kalnagūbris kaip arka juosė senovines centrines lygumas. Keliautojai dabar stovėjo vidiniame arkos lanke, o ledu apkloti kalnai, kurie buvo matyti šiaurės pusėje, žymėjo išorinį arkos kraštą. Didysis ledynas, tankiai suspaustas kieto ledo luitas, kuris atslinkęs iš šiaurės uždengė kone ketvirtadalį sausumos, baigėsi dantyta siena, pasislėpusia už tolimųjų viršukalnių. Šiaurės vakarų kryptimi horizonte dominavo žemesnės aukštumos. Tolumoje žvilgantį šiaurinio ledyno ledą buvo galima įžiūrėti kaip blyškią juostą, iškilusią virš artimiausių aukštumų. Didžiulis kalnagūbris vakaruose buvo paskendęs debesyse.

Tolimi kalnai buvo didingi, tačiau labiausiai kvapą gniaužiantis vaizdas vėrėsi visai šalia. Apačioje, giliame tarpeklyje, kryptį keitė Didžiosios Motinos Upės vaga. Dabar ji tekėjo iš vakarų. Pradėję leistis žemyn nuo

kalnagūbrio Aila su Jondalaru, žvelgdami į raibuliuojančią upę, taip pat jautėsi priėję posūkio tašką.

– Ledynas, kurį turime pereiti, yra tiesiai į vakarus nuo čia, – lyg užsisvajojęs prabilo vyras. – Eisime palei Motiną, ir netrukus ji truputį pakryps į šiaurės vakarus, paskui vėl suks į pietvakarius. Ledynas nėra milžiniškas, be to, išskyrus aukštesnę sritį šiaurės rytuose, beveik plokščias, tarsi didžiulė aukšta ledo lyguma. Kai pereisime jį, vėl patrauksime į pietvakarius, tačiau iš esmės nuo čia visą kelią iki namų keliausime į vakarus.

Prasibrovusi pro kalkakmenio ir kristalinės uolienos kalnagūbrį upė, tarsi dvejodama, nepajėgdama apsispręsti, šoko į šiaurę, paskui nėrė į pietus, paskui vėl garmėjo į šiaurę ir galiausiai pasuko į pietus, suformuodama sausumos liežuvį.

– Ar tai Motina? – paklausė Aila. – Ji visa, o ne jos atšaka?

– Ji visa. Vis dar nemaža upė, bet nė iš tolo nepanaši į tą, kokia buvo, – pripažino Jondalaras.

– Tada mes jau kurį laiką einame greta jos. Nežinojau to. Buvau pratusi matyti Didžiąją Motiną Upę kur kas pilnesnę. Maniau, sekame palei kokią jos atšaką. Kirtome ir didesnius intakus, – tarė Aila truputį nusivylusi, kad visąlaik plati upių Motina tapo tiesiog dar viena upe.

– Mes aukštai, iš čia ji atrodo kitaip. Ji didesnė nei tu manai, – paaiškino Jondalaras. – Dar teks perplaukti kelis didelius intakus, taip pat bus ir atkarpų, kur ji skils į atšakas, tačiau ji vis mažės, – Jondalaras kurį laiką tylėdamas žvelgė į vakarus, paskui pridūrė: – Žiema dar tik prasideda. Kai atsidursime prie ledyno, turėsime apsčiai laiko... Jei niekas mūsų nesulaikys.

Keliautojai pasuko į vakarus palei aukštą kalnagūbrį, sekė išoriniu upės linkiu. Šiauriniame krante pakiluma vis didėjo, galiausiai į upės kilpas jie galėjo pažvelgti iš aukštai. Nusileidimas vakaruose buvo gana status, tad žmonės kiek nuožulnesniu šlaitu patraukė į šiaurę, ėjo pro retai išsimėčiusius krūmus. Apačioje, šiaurės rytuose, aukštos iškilumos pagrindą supęs intakas išgraužė gilų tarpeklį. Keliautojai sekė palei jį į aukštupį, kol rado

brastą. Kita pusė tarpeklio buvo kalvota, ir jie jojo palei intaką, kol vėl pasiekė Didžiąją Motiną, tada pasileido į vakarus.

Plačioje centrinėje lygumoje buvo tik keletas intakų, tačiau dabar atsivėrė teritorija, kurioje daugybė upių ir upokšnių savo vandenimis Motiną maitino plūsdami iš šiaurės. Vėliau tą pačią dieną jie priėjo kitą didelį intaką, ir per jį keldamiesi kiek sušlapo. Visai kas kita kirsti upes vasarą, kai sušlapti visiškai nebaisu. O čia oro temperatūra naktimis nukrisdavo žemiau nulio, stingdė ledo šaltumo vanduo, tad keliautojai nusprendė sustoti, sušilti ir apdžiūti.

Vėliau kelias vedė į vakarus. Perėję kalvotą teritoriją jie vėl pasiekė salpą, pelkėtą pievą, tačiau nepanašią į pelkynus žemupyje. Čia dirva buvo rūgšti, labiau klampi nei pelkėta, su viržiais apaugusiais kemsynais, kurie vietomis virto durpynais. Kai vieną dieną įsirengę stovyklą jie atsitiktinai ant sauso lopinėlio sukūrė laužą, pastebėjo, kad durpės dega. Kitą dieną Aila su Jondalaru prisirinko durpių kelionei.

Pasiekę didelį, sraunų intaką, kuris santakoje su Motina skleidėsi į plačią deltą, jie nusprendė truputį paėjėti prieš srovę ir paieškoti geresnės vietos persikelti per upę. Jie rado atšaką, kur susiliejo dvi upės, sekė dešiniąja jos puse ir priėjo dar vieną atsišakojimą – čia įsiliejo dar viena upė. Arkliai lengvai brido per mažesnes upes, ir vidurinioji atšaka, nors didesnė, nebuvo pernelyg pavojinga. Žemė tarp vidurinės ir kairiosios atšakų buvo pelkėta salpa su viržiais apaugusiu durpynu, tad ja eiti buvo sunku.

Paskutinė atšaka buvo gili, nebuvo kaip ją kirsti nesušlampant. Šiaip taip įveikę vandenį, kitoje atšakos pusėje keliautojai išbaidė didįjį elnią su milžiniškais plaštakos formos ragais, ir nusprendė jį pasekti. Didžiulis elnias ilgomis kojomis lengvai aplenkė kresnus arkliukus, nors Lenktynininkas ir Vilkas gerai jį pavaikė. Yhaha, tempianti valkčius, suspėti negalėjo, tačiau toks pabėgiojimas šaltą dieną visiems pakėlė ūpą.

Jondalaras, išraudęs, vėjo sutaršytais plaukais, atmestu kailio gobtuvu, šypsojosi grįždamas prie moters. Jam atjojant Aila pajuto nepaaiškinamą meilės ir ilgesio skausmą. Vyras buvo užsiauginęs šviesiai gelsvą barzdą, kaip paprastai darydavo žiemą, kad veidui būtų šilčiau, o jai visada patiko Jondalaro barzda. Jis mėgo vadinti ją gražuole, ir Ailai mylimasis visada atrodė gražus.

– Žvėris neblogai skuodžia! – šūktelėjo Jondalaras. – Matei tuos didingus ragus? Viena iš jo atšakų dukart didesnė už mane!

Aila taip pat nusišypsojo.

– Jis didingas ir gražus, tačiau džiaugiuosi, kad jo nepavijome. Vis tiek jis mums per didelis. Negalėtume paimti visos mėsos ir būtų apmaudu jį žudyti, kai mums daugiau maisto nereikia.

Jie nujojo atgal prie Motinos, ir nors drabužiai kiek pradžiūvo ant kūnų, žmonės džiaugėsi galėdami įsikurti stovyklą ir persirengti. Šlapi drabužiai buvo pakabinti prie laužo, kad greičiau išdžiūtų.

Kitą dieną grupelė leidosi į vakarus. Upė kiek suko į šiaurės vakarus, atokiau buvo matyti kitas didelis kalnagūbris. Pakiluma, kuri tęsėsi iki pat Didžiosios Motinos Upės, buvo tolimiausia, paskutinė matoma šiaurės vakarų atšaka didžiosios kalnų grandinės, lydėjusios juos beveik nuo kelionės pradžios. Grandinė liko į vakarus, Ailai su Jondalaru apeinant ją plačiu pietiniu pakraščiu Didžiosios Motinos Upės žemupyje. Nubalusios kalnų viršūnės didele lenkta arka kyšojo rytuose. Žmonės jojo lyguma, ėjusia palei švelniai vingiuojančią upės tėkmę.

Joks intakas neįtekėjo į upę iki pat kalnagūbrio. Aila su Jondalaru suvokė tikriausiai atsidūrę tarp pratakų. Upė, kuri į Motiną įtekėjo uolėtos iškyšos papėdėje, buvo kitas šiaurinės Motinos pratako galas. Nuo čia upė sruvo tarp kalnagūbrio ir aukštos kalvos kitapus, tačiau salpos kranto plotis buvo pakankamas, kad galėtum prajoti aukšto, uolėto akmeninio smaigo apačia.

Iš karto kitoje kalnagūbrio pusėje jie kirto kitą didelį intaką, upę, kurios platus slėnis skyrė dvi kalnų grandines. Vakaruose pasirodžiusios aukštos kalvos buvo toliausia rytinė didžiulės kalnų grandinės atšaka. Kalnagūbriui likus už nugarų, Didžioji Motina Upė vėl skilo į tris dalis. Žmonės sekė išoriniu šiauriausios vagos krantu, keliavo stepėmis.

Tais laikais, kai centrinės lygumos buvo didelės jūros dugnas, šis platus upės slėnis kartu su pelkingais raistais ir durpynais upės pakrantėse ir pievomis į šiaurę nuo jų buvo to senovinio vidinio vandens telkinio fiordas.

Vidinio rytinės kalnų grandinės linkio kietoje plutoje atsirado tektoninio silpnumo zonų, pro kurias iš žemės gelmių veržėsi vulkaninės kilmės medžiagos. Jos kartu su senovinės jūros nuosėdomis ir vėjo supūstu liosu sudarė trąšią ir derlingą dirvą. Dabar tai liudijo tik belapiai žiemos medžiai.

Plėšriame šiaurės vėjyje tarškėjo kaulėti kelių beržų pirštai ir belapės galūnės. Sudžiūvę šatrai, nendrės ir negyvi paparčiai juosė krantus, kuriuos jau dengė ledo pluta, kasdien storėjanti ir formuojanti dantytą juostą – būsimas pavasarines ledo lytis. Šiauriniuose slėnio šlaituose ritmiški vėjo šuorai šukavo pilkas sudžiūvusias žoles, o į pietus žvelgiančiuose šlaituose nuo permainingo vėjo gūsių siūbavo ir virpėjo tamsios visžalių eglių ir pušų šakos. Aplinkui sūkuriavo ir ant žemės lėtai leidosi smulkutis sniegas.

Oras neabejotinai šalo; tačiau sniegas negąsdino. Arkliai, vilkas ir netgi žmonės buvo pripratę prie šiaurinių lioso stepių, pasižyminčių sausu šalčiu ir lengvu žiemos sniegu. Tiktai giliame sniege klimptų ir pavargtų arkliai, būtų sunkiau rasti maisto, Aila pradėtų nerimauti. Tuo metu jai nerimą kėlė kiti dalykai. Tolumoje ji matė arklius, o Yhaha ir Lenktynininkas taip pat juos pastebėjo.

Jondalaras dirstelėjo atgal ir jam pasidingojo, kad mato kylant dūmus nuo aukštos kalvos kitapus upės, nuo paskutinio kalnagūbrio, kurį apsuko ankstėliau. Pasidarė smalsu, ar netoliese yra žmonių, tačiau dūmų daugiau nebebuvo matyti.

Vakarop keliautojai ėjo prieš nedidelio intako srovę retu plikašakių gluosnių ir beržų miškeliu, pasiekė pinijų guotą. Šaltomis naktimis ramūs tvenkinukai užsitraukdavo skaidria ledo plutele, sušaldavo nedidelių upeliukų pakrantės. Aila su Jondalaru sustojo prie vieno tokio upeliuko ir įsirengė stovyklą. Vis dar krito sausas sniegas ir pamažu baltai nuklojo šiaurinius kalno šlaitus.

Yhaha vis dar buvo nerami nuo to laiko, kai tolumoje pastebėjo arklius, tad jaudinosi ir Aila. Ji nusprendė tą vakarą kumelei uždėti apynasrį ir ilga virve ją pririšo prie stiprios pušies. Jondalaras Lenktynininko pavadį

pririšo prie greta augusio medžio. Vėliau žmonės prisirinko sausų medžių, prisilaužė sudžiūvusių šakų, vis dar tebesilaikančių ant pušų kamienų po gyvomis šakomis. „Moterų malkos" – taip sausąsias šakas vadino Jondalaro žmonės. Jų galima buvo rasti kone ant visų spygliuočių, ir netgi esant drėgnesniam orui jos paprastai būdavo sausos. Joms prisirinkti nereikėdavo kirvio ir netgi peilio. Žmonės prie pat palapinės angos susikūrė laužą ir odos atvartą paliko atkeltą, kad šiluma sklistų vidun.

Visiškai atsitiktinai besišeriantis, jau beveik baltas kiškis metėsi per stovyklą kaip tik tada, kai Jondalaras tikrino, kiek sveria iečių mėtyklė su nauja ietimi, kurią padirbo per kelis pastaruosius vakarus. Vyras ietį sviedė beveik instinktyviai ir labai nustebo, kai taikinį pasiekė trumpesnė ietis su mažesniu titnago, o ne kaulo antgaliu. Vyras pakėlė kiškį ir pabandė ištraukti ieties kotą, bet tas lengvai nepasidavė. Tuomet Jondalaras išsiėmė peilį, iš kiškio kūnelio išpjovė ieties antgalį ir apsidžiaugė pamatęs, kad naujajai iečiai nieko nenutiko.

– Štai ir šio vakaro mėsa, – tarė Jondalaras, paduodamas kiškį Ailai. – Gal šitas padaras atlėkė tam, kad padėtų man išbandyti naująją ietį? Ji lengva, privalai pabandyti.

– Manau, labiau tikėtina, kad mes pasistatėme palapinę įprastiniame jo kelyje, – atsakė Aila. – O metimas buvo geras. Norėčiau išbandyti lengvą ietį. Nors dabar verčiau pradėsiu ruošti maistą ir pažiūrėsiu, ko dar galiu surasti vakarienei.

Ji išvalė kiškio vidurius, bet kailio nenudyrė, kad nepražūtų žiemai sukaupti riebalai. Paskui pamovė jį ant išaštrintos gluosnio vytelės ir pakabino virš laužo tarp dviejų šakotų pagaliukų. Vėliau Aila pririnko švendrų šaknų, nors turėjo pralaužti ledą, kad jas iškastų, parsinešė ir saldžiašaknių šertvių šakniastiebių. Paskui moteris viską mediniame dubenėlyje su kiek vandens padaužė apvaliu akmeniu, kad išsiskirtų kieti, plaušėti audiniai, palaukė, kol dubens dugne nusėdo balta, krakmolinga tyrė.

Kai krakmolas nusėdo ir skystis tapo beveik skaidrus, moteris jį atsargiai nupylė, į dubenėlį pridėjo džiovintų mėlynų šeivamedžių uogų. Laukdama, kol jos išbrinks, Aila nulupo išorinį beržo žievės sluoksnį, iš apačios iškrapštė šiek tiek minkšto, saldaus valgomojo brazdo ir įdėjo jo į savąjį šaknų krakmolo ir uogų mišinį. Pririnkusi pinijų kankorėžių, ji sudėjo juos

prie ugnies ir patenkinta pamatė, kad keliuose yra didelių, tvirta luobele apgaubtų kedrinių pinijų. Ugnies karštis padės jas suskaldyti.

Kai kiškis iškepė, moteris atplėšė dalį pajuodusios odos, vidine jos puse patrynė kelis į laužą įdėtus akmenis, taip ištepdama juos taukais. Tada ji mažomis saujomis ėmė krakmolingą tešlą, sumaišytą su uogomis, saldžiais kvapniais saldžiašaknių šertvių šakniastiebiais, saldumo ir tirštumo suteikiančiomis beržų brazdo sultimis, formavo mažas bandeles ir dėliojo jas ant karštų akmenų.

Jondalaras ją stebėjo. Ji vis dar stebino savo begalinėmis žiniomis apie augalus. Dauguma žmonių, ypač moterys, žinojo, kur rasti valgomųjų augalų, tačiau jis nebuvo sutikęs tokios, kuri išmanytų tiek daug. Kai iškepė keletas minkštų kepinėlių, vyras jų paragavo.

– Skanu! – pagyrė jis. – Tu tikrai nuostabi, Aila. Ne itin daug žmonių žiemos šaltyje gali surasti tinkamo maisto.

– Čia dar ne žiemos šaltis, Jondalarai, ir ne taip sunku rasti valgomųjų augalų. Palauk, kol žemė suledės į gabalą, – tarė Aila, tada nuo iešmo numovė kiškį, nulupo jo juodą, traškią, apanglėjusią odą ir mėsą sudėjo ant mamuto kaulo lėkštės, iš kurios abu ir valgė.

– Manau, tu maisto rastum net ant ledo, – tarstelėjo Jondalaras.

– Tik tikriausiai ne augalų, – tarė moteris, ir pasiūlė vyrui minkštą kiškio kulšelę.

Kiškio ir švendrų šaknų sausainių likučius Aila atidavė Vilkui. Ji pradėjo plikyti žolelių arbatą: prie gaulterijų dėl skonio pridėjo truputį beržo brazdo, paskui iš laužo išrito pinijų kankorėžius. Žmonės dar kurį laiką sėdėjo prie laužo gurkšnodami arbatą ir valgydami kedrines pinijas, sutraiškytas akmenimis, o kartais jas prakąsdavo dantimis. Pavalgę jie pasiruošė rytdienos kelionei, patikrino, ar saugūs arkliai, tada įsisupo į savo šiltus miego kailius.

Aila žvelgė į ilgo, vingiuoto urvo koridorių ir liniją laužų, kurie rodė kelią mesdami šviesą ant dailiai suklostytų, gražių uolienų. Matė vieną, kuri priminė ilgą vėjyje besiplaikstančią arklio uodegą. Jai artinantis pelėkas gyvūnas sužvengė ir švystelėjo tamsia uodega, tarsi kviesdamas ją

arčiau. Ji pradėjo eiti jam iš paskos, tačiau akmenuotas urvas vis tamsėjo, stalagmitai vis labiau trukdė judėti į priekį.

Ji dirstelėjo žemyn, norėdama pamatyti, kur eina, o kai pakėlė galvą, priekyje buvo nebe arklys. Regis, tai buvo vyras. Ji įtempė regėjimą, kad pamatytų, kad jis toks, ir krūptelėjo, kai iš šešėlių žengė Krebas. Jis mojo, ragindamas paskubėti, eiti su juo; paskui apsisuko ir nušlubčiojo tolyn.

Ji pajudėjo iš paskos, tada išgirdo Yhaha žvengimą. Kai atsisuko pažiūrėti, kur jos gelsvoji kumelaitė, tamsi uodega ištirpo tamsiauodegių arklių kaimenėje. Ji nubėgo iš paskos, tačiau arkliai virto vientisu skriejančiu akmeniu, paskui – akmeninių kolonų kratiniu. Kai atsigręžė, Krebas dingo tamsiame tunelyje.

Aila bėgo paskui Krebą, bandė jį pasivyti, pasiekė urvo išsišakojimą ir nebežinojo, kuria atšaka pasukti. Jai kilo panika. Žiūrėjo į vieną, į kitą taką, galiausiai pasuko dešiniuoju ir viduryje jo pamatė vyrą, užstojusį jai kelią.

Tai buvo Jerenas. Jis užpildė visą praėjimą, stovėjo išskėtęs kojas, priešais save sukryžiavęs rankas ir purtė galvą tarsi sakydamas „ne". Ji maldavo, kad jis leistų praeiti, tačiau jis nesuprato. Paskui trumpa, raižyta lazda jis parodė sieną už jos nugaros.

Atsisukusi pažiūrėti Aila išvydo šuoliuojantį pelėką arklį ir paskui jį bėgantį šviesiaplaukį vyrą. Staiga vyrą apsupo ir nuo Ailos atskyrė arklių kaimenė. Moters pilve iš baimės susisuko gumulas. Bėgdama paskui vyrą ji girdėjo žvengiant arklius, o Krebas stovėjo urvo angoje, mojo jai paskubėti, bėgti greičiau, kol dar ne per vėlu. Staiga kanopų dundesys pagarsėjo. Ji išgirdo prunkštimą, žvengimą ir jausdamasi taip, lyg iš baimės ir panikos grimzdų į kokią bedugnę, išgirdo garsų arklio žvengimą.

Aila staiga pabudo. Jondalaras irgi buvo atsikėlęs. Lauke buvo girdėti bruzdesys, žvengė arkliai, trypė kanopos. Jie girdėjo urzgiant Vilką, paskui skausmingą viauktelėjimą. Žmonės nusimetė apklotus ir išskubėjo iš palapinės.

Buvo labai tamsu, tik sidabriškas mėnulis skleidė šiek tiek šviesos. Pušyne buvo gerokai daugiau arklių, tikrai ne du, – tai galėjai pasakyti

iš garsų, nes nieko nebuvo matyti. Bėgdama link arklių Aila užkliuvo už medžio šaknies, griuvo ant žemės ir prarado amą.

– Aila! Kaip tu? – šūktelėjo Jondalaras, ieškodamas jos tamsoje. Jis girdėjo ją krintant.

– Aš čia, – atsakė ji kimiu balsu, mėgindama atgauti kvapą. Pajuto, kaip Jondalaras padeda jai atsistoti. Kai išgirdo, kad arkliai nušuoliuoja į naktį, ji sukaupė jėgas ir nubėgo prie tos vietos, kur buvo pririšti jų augintiniai. Yhaha buvo dingusi.

– Jos nebėra, – suriko Aila. Ji švilpė ir šaukė kumelę vardu. Tolumoje pasigirdo atsakomasis žvengimas.

– Tai ji! Tai Yhaha! Arkliai ją išsivedė. Turiu ją susigrąžinti! – moteris pradėjo bėgti paskui arklius, tamsoje vis užkliūdama už medžių šaknų.

Jondalaras keliais žingsniais ją pasivijo.

– Aila, palauk! Negalime eiti dabar, tamsu. Juk nė nematai, kur eini.

– Privalau ją susigrąžinti, Jondalarai!

– Taip ir padarysime, tik ryte, – tarė jis apkabindamas moterį.

– Tada jie jau bus toli, – aimanavo Aila.

– Tada bus šviesu, ir mes matysime pėdsakus. Mes juos paseksime, ir ją susigrąžinsime, Aila. Pažadu, mes ją susigrąžinsime.

– O, Jondalarai, ką aš darysiu be Yhaha? Ji mano draugė. Ilgą laiką ji buvo vienintelė mano bičiulė, – tarė Aila, bet vyrui pakluso. Moteris pratrūko raudoti.

Jondalaras laikė ją apkabinęs ir leido išsiverkti, paskui pasakė:

– Dabar mums reikia pažiūrėti, ar nedingo Lenktyninink as, bei susirasti Vilką.

Aila staiga prisiminė girdėjusi skausmingą Vilko viauktelėjimą ir labai sunerimo dėl pilkio bei jaunojo eržilo. Ji kartą sušvilpė Vilkui, o paskui švilptelėjo taip, kaip paprastai kviesdavo arklius.

Pirmiausia jie išgirdo žvengimą, o paskui inkštimą. Jondalaras nubėgo ieškoti Lenktyninin ko, o Aila sekė paskui skausmingą Vilko inkštimą, kol jį rado. Ji pasilenkė prie žvėries ir apčiuopė kažką drėgno ir lipnaus.

– Vilke! Tu sužeistas, – ji pabandė jį pakelti ir nusinešti prie laužo, norėjo įkurti ugnį ir jį apžiūrėti. Jis tik skausmingai viauktelėjo, o ji nuo jo svorio susvyravo. Paskui gyvūnas ištrūko iš moters rankų ir, nors ir sužeistas, į stovyklą grįžo pats.

Jondalaras taip pat atėjo į stovyklą Lenktynininku vedinas, o Aila įkūrė laužą.

– Jo virvė buvo stipresnė, – tarė vyras.

Jis buvo įpratęs eržilą pririšti tvirtomis virvėmis, nes jį visada buvo sunkiau valdyti nei Ailai Yhaha.

– Džiaugiuosi, kad jis saugus, – tarė moteris, apkabino eržilo sprandą, po to žengusi atgal atidžiau jį nužvelgė, norėjo įsitikinti, kad jis sveikas. – Kodėl aš nepaėmiau tvirtesnės virvės, Jondalarai? – pykdama ant savęs pasakė Aila. – Jei būčiau rūpestingesnė, Yhaha nebūtų pabėgusi, – jos ryšys su kumele buvo artimesnis, Yhaha buvo lyg draugė ir visada klausė Ailos, nes ir pati to norėjo. Aila ją pririšo netvirta virve tik todėl, kad kumelė per toli nenuklystų. To visada pakakdavo.

– Tai ne tavo kaltė, Aila. Kaimenė atlėkė ne Lenktynininko. Jiems reikėjo kumelės, ne eržilo. Yhaha nebūtų pabėgusi, jei arkliai nebūtų jos išsivedę.

– Žinojau, kad tie arkliai netoliese, turėjau susivokti, kad jie gali ateiti Yhaha. Dabar jos nebėra. Ir netgi Vilkas sužeistas.

– Ar sunkiai? – pasiteiravo Jondalaras.

– Nežinau, – atsakė Aila. – Jam per daug skauda, kai liečiu. Manau, kad jo šonkauliai arba smarkiai sumušti, arba sulaužyti. Tikriausiai jam įspyrė koks arklys. Duosiu jam ko nors nuo skausmo, o ryte pabandysiu geriau išsiaiškinti... Prieš einant ieškoti Yhaha, – staiga ji ištiesė į Jondalarą rankas: – O, Jondalarai, kas bus, jeigu jos nerasime? Jei praradau ją amžiams?

25

– Žiūrėk, Aila, – Jondalaras priklaupė ant vieno kelio ir pasilenkęs tyrinėjo žemę, pilną arklių kanopų įspaudų. – Praėjusią naktį čia buvo visa kaimenė. Pėdsakai aiškūs. Juk sakiau – kai prašvis, bus nesunku juos susekti.

Aila pažvelgė į pėdsakus, paskui pakėlė galvą, pažvelgė šiaurės rytų kryptimi, kur, regis, nušuoliavo arkliai. Stovykla buvo nedidelės giraitės pakraštyje, per atvirą, žolėtą lygumą buvo toli matyti, tačiau, kad ir kaip stengėsi, ji neįžvelgė nė vieno arklio. „Pėdsakai gana aiškūs čia, tačiau kas žino, kiek galėsime jais sekti?“ – pagalvojo Aila.

Jaunoji moteris tą naktį nebeužmigo, išgyveno dėl dingusios mylimos draugės. Tą akimirką, kai dangus pašviesėjo, iš juodo pasikeitė į tamsiai mėlyną, ji atsikėlė, nors vis dar buvo per tamsu laukuose įžiūrėti nors kokius aiškius kontūrus. Ji įkūrė laužą ir pradėjo virinti vandenį arbatai. Tuo metu dangus puošėsi vis blyškesniais mėlynais atspalviais.

Ailai bežiūrint į liepsnas prisliūkino Vilkas. Gyvūnas suinkštė prašydamas jos dėmesio. Aila atidžiai jį apžiūrėjo: nors žvėris krūpčiojo jai stipriau spustelėjus, moteris džiaugėsi neaptikusi sulaužytų kaulų. Sumušimai buvo gana smarkūs. Jondalaras irgi netrukus atsikėlė, atėjo gerti rytinės arbatos. Deja, vis dar buvo per tamsu ieškoti kumelės.

– Paskubėkime ir keliaukime tuojau pat, kad jie pernelyg toli nenubėgtų, – tarė Aila. – Galime viską sukrauti į valtį ir... ne... negalima, – staiga ji suvokė, kad be kumelės, kurią reikia susirasti, jie negali paprasčiausiai susikrauti daiktus ir išvykti. – Lenktynininkas nemoka tempti valkčių, todėl negalime paimti baslių ir valtelės. Negalime paimti netgi Yhaha nešulinio balno.

– Jei norime išsaugoti bent menkiausią galimybę pasivyti tą kaimenę, turime dviese joti Lenktynininku. Tai reiškia, kad negalime paimti ir jo balno. Turime savo mantą apriboti tik pačiais būtiniausiais daiktais, – pasakė Jondalaras.

Jie ėmėsi galvoti, kaip išspęsti problemą, kilusią dingus Yhaha. Abu suvokė, jog teks priimti keletą sunkių sprendimų.

– Jei paimsime tik miego kailius ir apatinį paklotą, kurį galima naudoti ir žemai palapinei įrengti, ir kartu juos susuksime, ritinys kaip tik tilps Lenktynininkui ant nugaros už mūsų, – pasiūlė Jondalaras.

– Žemos palapinės pakaks, – pritarė Aila. – Tik tiek ir imdavome, kai eidavome su genties medžiotojais. Palapinę pagaliu paremdavome priekyje, o akmenimis ar sunkiais kaulais, kurių susirasdavome, prislėgdavome palei kraštus, – ji prisiminė tuos kartus, kai kartu su keliomis moterimis lydėjo medžioti einančius vyrus. – Moterims tenka nešti viską, išskyrus medžioklės ietis, reikia eiti greitai, kad neatsiliktum, todėl daiktais pernelyg neapsikraudavome.

– Ką dar jūs pasiimdavote? Kiek, tavo manymu, mums pakaks? – susidomėjo Jondalaras.

– Mums reikės rinkinio laužui užkurti ir kelių įrankių, kirvio malkoms kapoti ir perskelti kaulams gyvūnų, kuriuos teks mėsinėti. Galima deginti sausą mėšlą ir žolę, tačiau reikia turėti ką nors stiebams nupjauti. Peilio dirti odai, dar vieno aštraus – mėsai pjaustyti, – vardijo Aila. Ji prisiminė ne tik tuos kartus, kai lydėjo medžiotojus, tačiau ir tą kartą, kai keliavo viena, išvaryta iš genties.

– Aš apsijuosiu savo diržą su kilpomis kirviui ir mano peiliui mamuto kaulo rankena, – tarė Jondalaras. – Tu turėtum pasiimti savąjį.

– Visada praverčia kasimo lazdelė, be to, ja galima paremti palapinę. Keletą papildomų šiltų drabužių, jei staiga tikrai atšaltų. Reikia ir atsarginio apavo, – tęsė moteris.

– Ir atsarginius apavo įklotus paimkime. Gera mintis. Apatines tunikas ir kelnes, kailio pirštines, be to, jei prireiks, visada galėsime apsivynioti savo miego kailius.

– Vieną arba du vandenmaišius...

– Juos taip pat galime prisirišti prie diržo. Jei virvė bus pakankamai ilga permesti per petį, galėsime juos nešti arti kūno. Jei oras pernelyg atšals, vanduo nesuledės.

– Man reikės vaistų krepšelio ir tikriausiai turėčiau pasiimti siuvimo rinkinį – jis daug vietos neužima, ir savo svaidyklę.

– Nepamiršk iečių mėtyklių ir iečių, – pridūrė Jondalaras. – Nemanai, jog man derėtų pasiimti titnago apdirbino įrankių ar titnago ruošinių, jei sulūžtų peilis ar kitas įrankis?

– Kad ir ką paimtume, turėtų būti ne daugiau nei pajėgčiau gabenti ant nugaros... Arba gabenčiausi, jei turėčiau krepšį.

– Jei kas ką ir temps ant nugaros, tai aš, – užginčijo Jondalaras. – Gaila, neturiu savo kuprinės.

– Esu tikra, galime pasidaryti kokią nors kuprinę, gal iš vienos pintinės ir virvės ar juostos. Tik kaip aš sėdėsiu tau už nugaros, jei tu ją užsidėsi? – paklausė Aila

– Ketinau sėdėti už tavęs...

Jie dirstelėjo vienas į kitą ir nusišypsojo. Teko netgi nuspręsti, kaip joti, ir abudu galvojo labai intensyviai. Jondalaras pastebėjo, kad tą rytą Aila pirmą kartą nusišypsojo.

– Tau teks valdyti Lenktynininką, todėl aš josiu gale.

– Aš galiu jį nukreipti netgi tau sėdint priekyje, – nenusileido vyras. – Jei tu sėdėsi už manęs, tai matysi tik mano nugarą. Nemanau, kad tau patiks, jei nematysi nieko priekyje, o mums abiem teks stebėti pėdsakus. Gali pasidaryti sunkiau sekti kieta žeme, o gal pėdsakai susimaišys su kokiais kitais. O tu gera pėdsekė.

Aila plačiau nusišypsojo.

– Tu teisus, Jondalarai. Nemanau, kad ištverčiau nieko priekyje nematydama.

Ji suprato, kad Jondalaras lygiai kaip ir ji nerimauja dėl sekimo arklių paliktais pėdsakais ir netgi atsižvelgia į jos jausmus. Staiga Ailos akys priplūdo ašarų iš meilės, kuri sukilo viduje, o paskui ji jau nebesugebėjo jų sulaikyti.

– Neverk, Aila. Surasime Yhaha.

– Verkiu ne dėl Yhaha. Galvojau apie tai, kaip stipriai tave myliu, ir ašaros pačios pasipylė.

– Aš taip pat tave myliu, – tarė jis, tiesdamas į ją rankas, jausdamas, kaip ašaros ir jam pačiam spaudžia gerklę.

Staiga ji atsidūrė jo glėbyje, raudojo įsikniaubusi jam į petį. Dabar ašaros liejosi ir dėl Yhaha.

– Jondalarai, privalome ją surasti.

– Surasime. Ieškosime tol, kol rasime. Dabar reikia sugalvoti, kaip padarysime kuprinę. Tokią, kad tilptų iečių mėtyklės ir kelios ietys, pritvirtintos iš išorės, kur jas būtų lengva pasiekti.

– Neturėtų būti pernelyg sunku. Žinoma, reikės pasiimti sauso kelioninio maisto, – tarė Aila, atgalia ranka šluostydamasi akis.

– Kaip manai, kiek jo mums reikės? – pasiteiravo vyras.

– Priklauso nuo to, kiek užtruksime. Kaip manai, kiek laiko ieškosime Yhaha? – paklausė moteris.

Klausimas sutrikdė abu. Ar ilgam jie išvyks? Kiek truks, kol suras Yhaha ir grįš į stovyklą?

– Tikriausiai netruks ilgiau nei kelias dienas, kol suseksime kaimenę, tačiau visko derėtų pasiimti tiek, kad pakaktų pusei mėnulio ciklo, – tarė Jondalaras.

Aila patylėjo, galvojo apie skaičiavimo žodžius.

– Tai daugiau nei dešimt dienų, tikriausiai tiek, kiek trys plaštakos, penkiolika dienų. Manai, kad užtruksime taip ilgai?

– Ne, nemanau, bet geriau būti pasiruošusiems, – tarė Jondalaras.

– Negalime palikti šitos stovyklos vienos taip ilgai, – tarė Aila. – Ateis kokie gyvūnai ir viską išdraskys – vilkai, hienos, erniai ar lokiai... Ne, lokiai miega, bet gali ateiti kiti. Jie sučiaumos palapinę, sunaikins valtį, viską, kas iš odos, ir visas maisto atsargas. Ką darysime su daiktais, kuriuos paliekame?

– Gal Vilkas gali likti ir prižiūrėti stovyklą? – suraukęs kaktą svarstė Jondalaras. – Ar nepasiliktų, jeigu jam lieptum? Vis tiek jis sužeistas. Ar jam tai nebūtų geriau nei keliauti?

– Būtų geriau jį pasiimti drauge. Kuriam laikui pasiliktų, tačiau eitų mūsų ieškoti, jei dieną dvi negrįžtume.

– Gal galime jį stovykloje pririšti...

– Ne! Jam tai baisiai nepatiktų, Jondalarai! – sušuko Aila. – Tu irgi nenorėtum prievarta likti kokioje nors svetimoje vietoje! Be to, jei ateitų svetimi vilkai ir jį užpultų, jis negalėtų nei kovoti, nei nuo jų pasprukti. Privalome sugalvoti kitą būdą apsaugoti daiktus.

Jie tylėdami sugrįžo į stovyklą. Jondalaras jautėsi truputį nusivylęs, o Aila – sunerimusi, tačiau abu vis dar stengėsi nuspręsti, ką daryti su manta, kol jų nebus. Besiartindama prie palapinės Aila šį tą atsiminė.

– Šį tą sumaniau, – nudžiugo ji. – Gal galėtume viską sudėti į palapinę ir ją užrišti? Vis dar turiu tų vilkus atbaidančiųjų, kuriuos paruošiau, kad atpratinčiau Vilką graužti mūsų daiktus. Galėčiau suminkštinti tepalą ir juo ištepti palapinę. Tai galėtų nubaidyti kai kuriuos gyvūnus.

– Galėtų, bent jau kuriam laikui, kol lietus viską nuplaus. Tik neatbaidytų tų, kurie bandytų prasikasti arba prasirausti pro apačią, – Jondalaras patylėjo. – O gal reiktų viską surinkti ir suvynioti į palapinę? Tada galėtum užtepti atbaidančiųjų... Neturėtume visko paprasčiausiai palikti.

– Ne, ko gero, daiktus derėtų pakelti nuo žemės, panašiai kaip mėsą, – tarė Aila ir dar labiau susijaudinusi pridūrė: – Gal galėtume užkelti daiktus ant baslių? Ir uždengti valtimi, kad lietus nesulytų?

– Puikiai sumanyta! – apsidžiaugė Jondalaras, tačiau patylėjęs pridūrė: – Bet urvinis liūtas arba net ryžtingesnių vilkų ar hienų gauja gali tuos baslius išversti, – jis galvodamas dairėsi aplink ir pastebėjo didelį gervuogių krūmą, kurio ilgos, belapės rykštės aštriais spygliais stypo iš krūmo vidaus. – Aila, kaip manai, ar sugebėtume tuos tris baslius įsmeigti vidury šio gervuogyno, viską surišti, ant viršaus užkelti į palapinę suvyniotą ryšulį ir viską uždengti valtele?

Jam bekalbant Aila vis plačiau šypsojosi.

– Manau, jei atsargiai išpjautume dalį tų rykščių, prieitume gana arti krūmo vidurio. Galėtume įsmeigti ir surišti baslius, viską sudėtume ant viršaus, o paskui apvyniotume nupjautomis rykštėmis. Maži gyvūnėliai įstengtų prasibrauti, tačiau dauguma jų miega arba tūno urveliuose, o aštrūs spygliai turėtų atbaidyti didžiuosius plėšrūnus. Netgi liūtai vengs aštrių spyglių. Jondalarai, manau, tai pasiteisins!

Atrenkant tuos daiktus, kuriuos teks pasiimti, reikėjo daug ką apgalvoti ir apsvarstyti. Žmonės nusprendė pasiimti truputį titnago ir keletą pagrindinių jo apdirbimo įrankių, papildomų virvių bei diržų ir tiek maisto, kiek tilps į kuprinę. Betvarkydama daiktus Aila rado specialų diržą ir mamuto ilties durklą, kurį jai padovanojo Talutas per įdukrinimo apeigas Liūto stovykloje. Dirže buvo įaustos plonos odos juostos, kurias buvo galima ištraukti kilpomis, tinkamomis daiktams nešti, ypač durklui, nors ne-

šiojimo diržas taip pat galėjo būti naudojamas daugybei naudingų daiktų laikyti.

Aila užsijuosė diržą ant klubų, virš viršutinės kailinės tunikos, tada paėmė durklą ir pasukiojo jį rankose svarstydama, ar derėtų jį pasiimti. Nors ginklo galiukas buvo itin aštrus, jis buvo labiau apeiginis nei praktiškas. Mamuta panašiu įpjovė jai ranką, o pasirodžius kraujui juo pažymėjo kaulo plokštelę, kurią ji nešiojosi ant kaklo. Taip Aila tapo mamutoje.

Ji taip pat stebėjo, kaip panašus durklas naudojamas darant tatuiruotes, galiuku įpjaunant plonas linijas odoje. Į žaizdas būdavo įtrinama juodų uosių anglių. Ji nežinojo, kad uosiai išskiria natūralų antiseptiką, kuris saugo nuo uždegimų. Mažai tikėtina, jog tikslų anglies veikimo būdą žinojo ir pats Mamuta, kuris jai tai papasakojo. Ji tik atsimena, kad jai padarė stiprų įspūdį faktas, jog darant tatuiruotę randas tamsinamas ne kokio kitokio medžio, o būtent uosio anglimi.

Aila durklą įdėjo atgal į žaliaminės odos makštis ir užsikišo už diržo. Tada ji pasiėmė kitas odines makštis, kurios saugojo ypatingai aštrų nediduką peilį mamuto kaulo rankena, kurį jai padarė Jondalaras. Moteris makštis pervėrė per kilpą diržе, per kitą kilpą pervėrė taip pat Jondalaro padovanoto kirvuko rankeną. Akmeninė nedidelio kirvuko galva irgi buvo apsukta oda.

Aila nusprendė, jog niekas nesukliudys prie diržo pritvirtinti ir iečių mėtyklę, tada pernėrė ir svaidyklę, o galiausiai prisirišo ir kapšelį su svaidyklės akmenukais. Nors daiktų svoris slėgė, vis dėlto tai buvo patogus būdas nešiotis daiktus, kai reikia keliauti pasiėmus tik būtiniausiuosius. Ietis ji pridėjo prie tų, kurias Jondalaras jau buvo susidėjęs į laikiklį savo kuprinėje.

Nuspręsti, ką pasiimti, užtruko gana ilgai, dar daugiau laiko prireikė sukrauti daiktams, kuriuos žmonės ketino palikti stovykloje. Aila vis nerimavo, tačiau apie vidudienį jie galiausiai sulipo ant arklio ir išjojo.

Iš pradžių Vilkas liuoksėjo šalia, tačiau netrukus pradėjo atsilikti, akivaizdžiai kentė skausmą. Aila dėl jo nerimavo. Nebuvo aišku, kaip toli ar kaip greitai jis gali keliauti. Moteris nusprendė palikti jį bėgti savu tempu – žvėris juos pasivys sustojusius pailsėti. Ją plėšė rūpestis dėl abiejų gyvūnų, tačiau Vilkas, nors ir sužeistas, buvo šalia, ir Aila neabejojo, kad jis atsigaus. Yhaha gali būti bet kur, ir kuo ilgiau jie atidėlios jos paieškas, tuo toliau ji gali nukeliauti.

Tam tikrą atstumą jie sekė kaimenės pėdsakais, vedusiais į šiaurės rytus; paskui kanopų įspaudai nepaaiškinamai pakeitė kryptį. Aila su Jondalaru pražiopsojo posūkį ir kurį laiką manė, kad pametė pėdsakus. Jie pasuko atgal, tačiau tik vėlyvą popietę vėl aptiko į rytus vedančius pėdsakus. Beveik stojo naktis, kai žmonės prijojo upę.

Buvo akivaizdu, kad arkliai ją perplaukė, tačiau per tamsu įžiūrėti kanopų įspaudus. Žmonės nusprendė įkurti stovyklą prie upės, tik negalėjo apsispręsti, kurioje pusėje. Jei kirstų ją dabar, šlapi drabužiai iki ryto tikriausiai išdžiūtų, tačiau Aila baiminosi, kad tuomet Vilkas jų neras. Jie nusprendė palaukti pilkio ir įkurti stovyklą ten, kur ir sustojo.

Stovykla atrodė tuščia ir slegianti. Visą dieną žmonės nieko daugiau neregėjo, tik arklių pėdsakus. Aila jau pradėjo nerimauti, kad jie seka ne paskui Yhaha išsivedusią kaimenę, jaudinosi ir dėl Vilko. Jondalaras bandė jos rūpesčius numaldyti, tačiau kai Vilkas nepasirodė net nakties dangui pasidabinus žvaigždėmis, ji nerimavo vis labiau. Moteris savo augintinio laukė iki vėlumos, o Jondalaro galiausiai prikalbinta lįsti į miego kailius dar ilgai negalėjo užmigti, nors buvo labai pavargusi. Aila jau beveik snūduriavo, kai pajuto ją niuktelint vėsią, drėgną nosį.

– Vilke! Tau pavyko! Tu čia! Jondalarai, pažvelk! Vilkas atsirado, – sušuko Aila jausdama, kaip žvėris krūpčioja nuo jos apkabinimų. Jondalarui taip pat palengvėjo, jis taip pat džiaugėsi matydamas žvėrį, nors žinojo, kad labiau džiaugiasi dėl Ailos. Ji bent jau galės šiek tiek pamiegoti. Aila iš karto atsikėlė ir pašėrė žvėrį maisto likučiais: davė jam džiovintos mėsos troškinio, šaknų ir kelioninį paplotėlį.

Moteris kiek anksčiau į dubenėlį su vandeniu įpylė džiovintų gluosnių žievių arbatos ir atidėjo ją Vilkui. Žvėris buvo gana ištroškęs, tad išlakė viską: kartu su vandeniu jis prarijo ir skausmą malšinančius vaistus. Pilkis susirangė greta jų miegmaišio, ir Aila užmigo viena ranka jį apkabinusi. Jondalaras prisiglaudė prie moters ir ją apkabino. Stingdančiai šaltoje, giedroje naktyje jie miegojo su drabužiais, nusiavę tik batus ir nusivilkę viršutinius drabužius, nė nesivargino statyti žemos palapinės.

Ailai pasidingojo, kad Vilkas ryte jautėsi geriau. Ūdros kailio vaistų krepšelyje susiradusi gluosnių žievių, moteris išvirė jų nuoviro ir įpylė į žvėries ėdalą. Visiems neišvengiamai teks kirsti šaltą upę. Moteris nežinojo,

kaip tai atsilieps žvėries sužeidimams: jam gali būti pernelyg šalta, kita vertus, šaltas vanduo apmalšins gyjančias žaizdas ir vidinius sumušimus.

Drauge jaunoji moteris visiškai nenorėjo, kad sušlaptų jos drabužiai. Ji baiminosi ne paties panirimo į šaltą vandenį – Aila dažnai maudėsi šaltame vandenyje, – paprasčiausiai ji nenorėjo šlapiomis kelnėmis ir apavu klajoti kone lediniame ore. Pradėjusi aplink blauzdą vynioti viršutinę aukštų mokasinus primenančių batų odą, ji staiga persigalvojo.

– Neketinu avėti batų vandenyje, – pareiškė ji. – Geriau eisiu basa ir sušlapsiu kojas. Bent jau batus sausus apsiausiu, kai persikelsime per upę.

– Gal ir neblogas sumanymas, – nesiginčijo Jondalaras.

– Tiesą sakant, neketinu mūvėti netgi šitų, – tarė Aila ir nusimovė kelnes. Ji liko beveik nuoga, tik su tunika. Jondalaras nusišypsojo ir įsigeidė dar šį tą nuveikti prieš vejantis arklius, tačiau žinojo, kad Aila pernelyg nerimauja dėl Yhaha ir neatidėlios kelionės.

Kad ir kaip tai atrodė juokinga, Jondalarui teko pripažinti, jog sumanyta protingai. Upė nebuvo išskirtinai didelė, nors iš pažiūros srauni. Jiedu galėtų įveikti vandenį dviese jodami Lenktynininku, o pasiekę kitą pusę apsivilktų sausus drabužius. Bus ne tik patogiau – nereikės ilgai šalti.

– Manau, tu teisi, Aila. Geriau, kad kelnės nesušlaptų, – pritarė Jondalaras, nusimaudamas apavą ir kelnes.

Jondalaras užsidėjo kuprinę, o Aila laikė miegmaišį – saugojo, kad jis nesušlaptų. Vyras jautėsi truputį kvailai nuogu pasturgaliu sėsdamasis ant arklio, tačiau arti pajutęs šiltą Ailos odą užsimiršo. Moteris suprato vyro mintis – jei nebūtų tokios būtinybės skubėti, ji taip pat būtų susigundžiusi pasilikti kiek ilgėliau. Gal jie kurį kartą vėl galėtų pajojėti dviese, tiesiog šiaip, dėl smagumo? Deja, dabar nebuvo laiko smagintis.

Vanduo buvo stingdomai šaltas. Rudasis eržilas, pralaužęs ledo luobą prie pat kranto, įbrido į upę. Nors ji buvo srauni ir netrukus tapo tokia gili, kad žmonių kojos sušlapo iki šlaunų vidurio, arklys nepametė pagrindo; nebuvo taip gilu, kad jam tektų plaukti. Abu Lenktynininko raiteliai iš pradžių bandė pariesti kojas, kad nesiektų vandens, deja, tai nepavyko, ir žmonės netruko sustirti šaltoje upėje. Maždaug pusiaukelėje Aila atsisuko paieškoti Vilko. Jis vis dar buvo ant kranto, bėgiojo pirmyn ir atgal vengdamas, kaip beveik visada, pirmojo niurktelėjimo į šaltą vandenį. Aila jį drąsindama sušvilpė ir pamatė, kaip jis galiausiai įšoko į upę.

Visi pasiekė kitą krantą be jokių nutikimų, tik jautėsi sustirę, o dar ir šaltas vėjas traukė per šlapias kojas. Nuo jų rankomis nubraukę vandenį žmonės kuo skubiau apsimovė kelnes ir apsiavė aukštaaulius mokasinus su veltais pūkuotos gemzių vilnos įklotais – tai buvo šaramudojų išsiskyrimo dovana, už kurią Aila su Jondalaru tą akimirką jautėsi ypač dėkingi. Šylančias kojas ir pėdas dilgsėjo. Pasiekęs krantą Vilkas išlipo iš vandens ir nusipurtė. Aila jį apžiūrėjo ir išvydusi, jog žvėriui po šaltų maudynių nepablogėjo, nusiramino.

Jie lengvai atsekė kelią ir užšoko ant jaunojo eržilo. Vilkas vis stengėsi suspėti su Lenktynininku, tačiau netrukus atsiliko. Aila neramiai stebėjo, kaip jis vis labiau tolsta. Tai, kad praėjusią naktį pilkis juo rado, kiek numaldė jos baimes. Moteris guodėsi mintimi, kad Vilkas dažnai vienas nuklysta medžioti ar patyrinėti aplinkos ir vėliau visada juos pasiveja. Jai buvo nesmagu žvėrį palikti, tačiau jie privalėjo rasti Yhaha.

Dar neįpusėjus popietei tolumoje pagaliau pasimatė arkliai. Prijojus artėliau Aila tarp kitų bandė surasti savo bičiulę. Moteriai pasidingojo, kad švystelėjo pažįstamas šieno spalvos plaukas, tačiau tuo tikra ji nebuvo – spietėsi pernelyg daug kitų arklių panašiu kailiu, o kai vėjas nunešė žmonių kvapą link kaimenės, arkliai nušuoliavo.

– Tie arkliai anksčiau buvo medžioti, – pastebėjo Jondalaras, tačiau apsidžiaugė, kad susilaikė garsiai neišsakęs kitos savo minties: šiame regione gyvena žmonių, kurie mėgsta arklieną. Jis nenorėjo dar labiau liūdinti Ailos. Kaimenė netrukus gerokai nutolo nuo jaunojo eržilo, nešino dviem raiteliais, tačiau jie toliau sekė pėdsakais. Tik tiek tuo metu ir galėjo padaryti.

Kaimenė pasuko į pietus ir tik dėl jai vienai žinomų priežasčių traukė atgal prie Didžiosios Motinos Upės. Netrukus žemė pradėjo kilti, pasidarė grubi ir akmenuota, žolė tapo retesnė. Aila su Jondalaru jojo toliau, kol pasiekė platų lauką, gerokai iškilusį virš viso kraštovaizdžio. Pastebėję apačioje žaižaruojančius vandenis žmonės suprato, kad atsidūrė ant kyšulio plynaukštės, kurią prieš kelias dienas apsuko apačia. Upė, kurią jie kirto, prieš įtekėdama į Motiną supo jos vakarinį kraštą.

Kai kaimenė sustojo paganyti, jie prijojo arčiau.

– Štai ji, Jondalarai! – susijaudinusi Aila parodė į vieną arklį.

– Kaip gali būti tokia tikra? Keletas tų arklių panašaus plauko.

Nors Yhaha spalva buvo panaši į kitų arklių, Aila pernelyg gerai žinojo savo bičiulės išvaizdą, tad neabejojo. Ji sušvilpė, ir Yhaha pakėlė galvą.

– Sakiau, tai ji!

Ji dar kartą sušvilpė, ir Yhaha patraukė link jos. Deja, kaimenei vadovaujanti kumelė, grakštus gyvūnas tamsesniu nei įprasta, pilkšvai auksiniu plauku, pamatė naujausią kaimenės narę besitraukiančią nuo kitų ir nuskubėjo užkirsti jai kelio. Kaimenės eržilas taip pat prisiartino – tai buvo stambus, nuostabus šviesios spalvos arklys ilgais stačiais sidabriniais karčiais, pilka juosta per nugarą ir plevėsuojančia sidabrine uodega, kuri mosuojant atrodė kone balta. Jo kojų apačia taip pat buvo sidabriškai pilkos spalvos. Jis įgnybo Yhaha į kulkšnį ir pavarė ją prie kitų kumelių, kurios viską stebėjo nervingai, susidomėjusios. Tada jis šuoliais atlėkė prie jaunojo eržilo: ėmė kanopa arti žemę, paskui atsistojo piestu ir sužvingo, taip lyg kviesdamas Lenktynininką į kovą.

Jaunasis bėris pabūgęs atsitraukė ir, dideliam žmonių nusivylimui, niekaip nebuvo galima jo įkalbėti prieiti arčiau kaimenės. Iš saugaus atstumo jis žvengimu kvietė motiną, buvo girdėti taip gerai pažįstamas atsakomasis Yhaha žvengimas. Aila su Jondalaru nulipo nuo arklio pasitarti.

– Ką darysim, Jondalarai? – aimanavo Aila. – Jie jos nepaleis. Kaip mes ją atgausime?

– Nesijaudink, atgausime, – pažadėjo vyras. – Kraštutiniu atveju panaudosime iečių mėtykles, tačiau nemanau, kad to prireiks.

Jo tikrumas ją ramino. Apie iečių mėtyklę ji nepagalvojo. Aila nenorėjo galabyti nė vieno arklio šiaip sau, tačiau ji viską padarys, kad tik susigrąžintų Yhaha.

– Ką sumanei? – pasiteiravo ji.

– Esu visiškai tikras, kad šią kaimenę anksčiau kažkas medžiojo, todėl arkliai truputį bijo žmonių. Tai suteikia mums pranašumą. Kaimenės eržilas tikriausiai laiko, kad Lenktynininkas meta jam iššūkį. Jis ir ta didžioji kumelė bando apsisaugoti, kad jis neišsivestų nė vienos jų kaimenės kumelės. Todėl turime patraukti Lenktynininką, – pradėjo Jondalaras. – Yhaha ateis, jeigu tu jai sušvilpsi. Jei man pavyks atitraukti eržilo dėmesį, gal tau pavyks nusivesti Yhaha nuo tos kumelės, kol prieisi pakankamai arti, kad užšoktum jai ant nugaros. Jei didžioji lįs prie Yhaha, šauk į kumelę ar bent bakstelk ją savo ietimi. Manau, tada ji laikysis atokiai, kol tu nujosi.

Aila su palengvėjimu nusišypsojo.

– Atrodo gana paprasta. Ką darysim su Lenktynininku?

– Netoliese mačiau uolą su keletu krūmų. Galiu jį ten pririšti. Tai jo nesulaikytų, jei jis iš tikrųjų panorėtų kovoti, tačiau jis pratęs būti pririštas ir, manau, ten pasiliks, – paėmęs jaunojo eržilo vadeles Jondalaras dideliais žingsniai patraukė atgal.

Pasiekęs uolą Jondalaras tarė:

– Štai, paimk iečių mėtyklę ir porą iečių, – jis išsinėrė iš kuprinės. – Šitą kuriam laikui paliksiu. Kuprinė trukdo judėti, – iš laikiklio vyras išsiėmė savo mėtyklę ir ietis. – Kai pagausi Yhaha, pasiimk Lenktynininką ir grįžkit manęs.

Aukštuma tęso iš šiaurės rytų pietvakarių kryptimi. Šiaurės pusėje ji pamažu kilo ir kiek stačiau – į rytus. Pietvakarinėje pusėje aukštuma baigėsi stačiu skardžiu. Vakaruose, link upės, kurią jie kirto praėjusią dieną, kraštas buvo gana status, tačiau pietiniame gale, link Didžiosios Motinos Upės, žiojėjo tikra praraja. Aila su Jondalaru grįžo prie arklių. Diena buvo giedra, saulė plieskė aukštai danguje, nors jau gerokai perkopusi zenitą. Jie dirstelėjo pro statų vakarinį kraštą, o paskui atsitraukė baimindamiesi, kad suklupę ar žengę neatsargų žingsnį neatsidurtų apačioje.

Priėję arčiau besiganančios kaimenės žmonės pabandė susirasti Yhaha. Kaimenė – kumelės, kumeliukai ir metinukai – ganėsi lauko vidury-je, žmogaus juosmenį siekiančioje sausoje žolėje; kaimenės eržilas buvo pasitraukęs į šoną, laikėsi kiek atokiau nuo kitų. Ailai pasidingojo, kad savo ji kumelę mato tolėliau, pietų pusėje. Ji sušvilpė, tamsiai geltonas arklys pakėlė galvą ir ėmė artintis. Su iečių mėtykle rankoje ir įstatyta ietimi Jondalaras lėtai patraukė link šviesiojo eržilo, mėgindamas įsiterpti tarp jo ir kaimenės, o Aila žygiavo link kumelių, buvo apsisprendusi pasiekti Yhaha.

Kol ji žingsniavo link kumelės, keli arkliai liovėsi ganęsi ir pakėlė galvas, tačiau žiūrėjo ne į ją. Ailą staiga užplūdo jausmas, jog vyksta kažkas negero. Ji atsisuko pažiūrėti į Jondalarą ir pamatė dūmų sruogą, paskui kitą. Tai dūmų kvapą ji užuodė. Sausos žolės laukas keliose vietose liepsnojo. Staiga pro dūmų miglą ji pamatė link arklių bėgančias, šūkaujančias ir deglais mosuojančias figūras! Žmonės varė arklius link lauko krašto, link stataus skardžio, o Yhaha buvo tarp jų!

Tarp arklių kilo panika. Staiga Ailai pasidingojo, kad tarp aukštų garsų girdi iš kitos pusės sklindantį pažįstamą žvengimą. Pažvelgusi į šiaurę ji pastebėjo Lenktynininką, su besivelkančiu pavadžiu šuoliuojantį kaimenės link. Kodėl jis atitrūko būtent dabar? Kur Jondalaras? Ore tvyrojo net tik dūmai – moteris juto arklių įtampą ir užkrečiamą baimę, pasklidusią jiems pradėjus trauktis nuo ugnies.

Aplinkui stumdėsi arkliai, Aila nebematė Yhaha, tačiau tiesiai link jos šuoliais lėkė panikos apimtas Lenktynininkas. Ilgai ir pratisai sušvilpusi moteris metėsi prie jo. Arklys sulėtino žingsnį ir pasuko jos kryptimi, jo ausys buvo priplotos, o akys vartėsi iš baimės. Ji ištiesė ranką, sugriebė nuo apynasrio tabaluojančią virvę ir trūktelėjo. Eržilas sužvingo ir atsistojo piestu, pro šalį lėkė kiti arkliai. Virvė degino rankas, kai Lenktynininkas plėšėsi norėdamas lėkti toliau, tačiau moteris jos laikėsi įsitvėrusi, ir kai arklys priekinėmis kojomis vėl palietė žemę, ji stvėrėsi jo karčių ir užšoko jam ant nugaros.

Lenktynininkas vėl stojosi piestu, vos nenumetė Ailos, tačiau ji išsilaikė. Vis dar paklaikęs iš baimės, tačiau įpratęs prie svorio ant nugaros arklys atpažino moters rankų teikiamą paguodą. Jis nusiramino ir pradėjo bėgti, tačiau Ailai buvo sunku valdyti Jondalaro išmokytą arklį. Nors pati kelis kartus jojo Lenktynininku ir žinojo specialiai jam sugalvotus signalus, nebuvo įgudusi valdyti gyvulį pavadžiu ar virve. Vyras ir viena, ir kita naudojo vienodai lengvai, eržilas taip pat pasitikėjo nuolatiniu savo raiteliu. Jis netinkamai sureagavo į pirmus nedrąsius Ailos bandymus. Moteris dairėsi Yhaha, kartu mėgino numaldyti eržilą, tačiau jos dėmesį blaškė nerimas ir troškimas kuo greičiau surasti savo bičiulę.

Arkliai bėgo, grūdosi aplink žvengdami ir prunkšdami, moteris aiškiai juto stiprią jų baimę. Ji vėl sušvilpė, garsiai ir veriamai, tačiau nebuvo tikra, kad bus išgirsta tame triukšme. Aila suprato, kad instinktas, verčiantis bėgti nuo pavojaus, yra labai galingas.

Staiga dulkių ir dūmų rūke Aila pamatė, kaip vienas arklys sulėtina žingsnį ir, priešindamasis kitų paklaikusių arklių, kurie lėkė pro šalį toliau skleisdami ugnies baimę, spaudimui, mėgina apsisukti. Nors to gyvulio plaukas buvo nuo dūmų papilkėjusio oro spalvos, Aila suprato, jog tai Yhaha. Ji vėl drąsinamai sušvilpė ir pamatė, kaip jos numylėta kumelė neryžtingai sustoja. Stiprus instinktas vertė ją bėgti su kaimene, tačiau ši-

tas švilpimas visada reiškė saugumą, apsaugą, meilę. Yhaha ne taip stipriai bijojo ugnies – ji užaugo uosdama dūmų kvapą, kuris jai tereiškė, jog netoliese yra žmonių.

Aila matė, kad Yhaha atsilaikė prieš pro šalį lekiančių ir net į ją atsitrenkiančių arklių smūgius. Moteris paragino Lenktynininką pirmyn. Kumelė pradėjo gręžtis link moters, tačiau staiga iš dulkių išniro šviesaus plauko arklys. Didysis kaimenės eržilas mėgino užkirsti jai kelią, įspėjamai sužvengė Lenktynininkui ir, nepaisydamas ugnies, stengėsi naująją kumelę apsaugoti nuo jaunesnio eržilo. Šį kartą Lenktynininkas irgi sužvengė, atsistojo piestu, paskui ėmė kanopa arti žemę ir pajudėjo link didesnio gyvūno, nors buvo per jaunas ir nepatyręs, kad galėtų kautis su subrendusiu eržilu.

Tada dėl kažkokios priežasties – staiga persigalvojęs ar užsikrėtęs baime – eržilas apsisuko ir nušuoliavo tolyn. Yhaha jį nusekė, o Lenktynininkas nuskubėjo paskui motiną. Kaimenei lekiant vis arčiau uolos krašto ir apačioje laukiančios neišvengiamos žūties, saulėje sunokusio šieno spalvos kumelė ir jaunas běras eržilas, jos kumeliukas su moterimi ant nugaros, šuoliavo kartu su visais! Aila nuožmiai ir ryžtingai truktelėjusi pavadį sustabdė Lenktynininką tiesiai priešais jo motiną. Jis baimingai sužvengė, norėjo paniškai bėgti su kitais arkliais, tačiau jį sulaikė moteris ir komandos, kurioms paklusti buvo išmokytas. Visi arkliai jau buvo pralėkę pro šalį. Yhaha ir Lenktynininkas stovėjo drebėdami iš baimės, kai paskutinis kaimenės narys pranyko už uolos krašto. Aila drebėjo tolumoje girdėdama arklių žvengimą, klyksmus ir prunkštimą, o paskui stojo kurtinanti tyla. Yhaha ir Lenktynininkas, netgi ji pati, galėjo būti tarp jų. Aila giliai atsikvėpė, suvokė tik per plauką išvengusi žūties, ir apsidairė Jondalaro.

Jo niekur nebuvo matyti. Ugnis judėjo į pietus ir vos į rytus; vėjas pūtė nuo pietvakarinio lauko krašto, tačiau liepsnos savo padarė. Ji dairėsi į visas puses, tačiau Jondalaro neišvydo. Aila su dviem arkliais buvo viena vidury dūmų apgaubto lauko. Ji pajuto, kaip gerklėje auga baimės ir nerimo gumulas. Kas nutiko Jondalarui?

Ji nuslydo nuo Lenktynininko ir tebelaikydama jo pavadį lengvai užšoko Yhaha ant nugaros, paskui patraukė atgal, link tos vietos, kur išsiskyrė su Jondalaru. Ji atidžiai apžiūrinėjo teritoriją, vaikštinėjo pirmyn ir atgal ieškodama nors kokių mylimo žmogaus pėdsakų, tačiau visa žemė

buvo padengta kanopų įspaudais. Tada akies kampučiu ji kažką pastebėjo gulintį ant žemės ir nubėgo pažiūrėti: tai buvo Jondalaro iečių mėtyklė.

Įsižiūrėjusi atidžiau ji ant žemės pamatė įspaudus, akivaizdžiai paliktus daugybės žmonių, tačiau tarp jų išsiskyrė didžiulių Jondalaro pėdų palikti stipriai nudėvėto apavo įspaudai. Ji tuos pėdsakus daugybę kartų matė savo stovyklose, tad sumaišyti su kuo kitu negalėjo. Paskui ant žemės Aila pastebėjo tamsią dėmę. Ji palietė ją ir pakėlė nuo kraujo raudoną piršo galiuką.

Jos akys išsiplėtė, baimė suspaudė gerklę. Stovėdama kaip įkalta, kad neišmindytų ženklų, ji atidžiai apsidairė, mėgino bent kiek suvokti, kas nutiko. Aila buvo patyrusi pėdsekė, tad jos išlavintai akiai netrukus tapo aišku, kad kažkas sužeidė Jondalarą ir jį nutempė. Kurį laiką ji sekė pėdsakais į šiaurę. Paskui ji įsidėmėjo aplinką, kad vėl surastų pėdsakus, tvirtai laikydama rankoje Lenktynininko vadeles užšoko ant Yhaha ir pasuko į vakarus pasiimti kuprinės.

Suraukusi antakius moteris jojo vakarų link – rūsti, pikta jos veido išraiška tiksliai nusakė, kaip ji jaučiasi, tačiau reikėjo viską apgalvoti ir nuspręsti, ką daryti. Kažkas sužeidė Jondalarą ir jį nusinešė. Niekas neturi teisės taip elgtis. Gal ji ir nesupranta visų kitų genčių papročių, tačiau šitai tikrai žinojo. Suprato ir dar šį tą: dar nežinojo kaip, tačiau ketino jį atgauti.

Jai palengvėjo pamačius, kad kuprinė tebestovi atremta į akmenį, kaip ir paliko. Ji viską iš jos išvertė ir šį tą pakeitė taip, kad Lenktynininkas galėtų gabenti ją ant nugaros, paskui perkrovė daiktus. Tą rytą ji neužsisegė nešiojimo diržo – su juo jautėsi tikrai nerangi, tad viską sukišo į kuprinę. Dabar, pakėlusi diržą, moteris apžiūrėjo aštrų apeiginį durklą, tebekabantį kilpoje, ir neatsargiai smaigaliu bakstelėjo į pirštą. Ji stebeilijo į besikaupiantį mažą kraujo lašelį ir pasijuto tuoj pravirksianti. Ji vėl viena. Kažkas pasiėmė Jondalarą.

Staiga ji vėl užsijuosė diržą, atgal sukišo durklą, peilį, kirvuką ir medžioklės ginklus. Negalima ilgai delsti! Aila Lenktynininkui ant nugaros sukrovė palapinę, tačiau miegmaišį pasiliko sau. Kas pasakys, koks oras bus vėliau? Pasiliko ir vandenmaišį. Tada moteris išsitraukė kelioninį paplotėlį ir atsisėdo ant akmens. Ji nebuvo labai alkana, tik žinojo, kad turi likti stipri, jei ketina sekti pėdsakais ir susirasti Jondalarą.

Be rūpesčio dėl dingusio vyro, kamavo ir įkyrus nerimas dėl prapuolusio Vilko. Negalima keliauti ieškoti Jondalaro, kol nepasirodys Vilkas. Jis yra kur kas daugiau nei tik draugiškas, mylimas gyvūnas – Vilkas gali būti nepamainomas sekant pėdsakais. Aila vylėsi, kad prieš stojant nakčiai jis atsiras, ir spėliojo, ar galėtų sekti pėdsakais ir pati jį surasti. O kas, jeigu jis medžioja? Taip galima ir prasilenkti. Kad ir kaip nekantravo, nusprendė palaukti.

Aila bandė galvoti, ką daryti toliau, tačiau niekaip negalėjo apsispręsti, ko reikėtų griebtis. Pats įvykis – sužeisti ir nusinešti žmogų – atrodė toks svetimas, kad buvo sunku galvoti apie jo pasekmes. Situacija atrodė visiškai nesuprantama.

Jos mintis pertraukė inkštimas, paskui pasigirdo viauktelėjimas. Atsisukusi Aila pamatė atbėgant Vilką, kuris akivaizdžiai apsidžiaugė ją išvydęs. Jai smarkiai palengvėjo.

– Vilke! – džiaugsmingai suriko ji. – Tau pavyko mane surasti kur kas greičiau nei vakar. Ar tau geriau? – jausmingai pasveikinusi žvėrį moteris jį apžiūrėjo ir vėl nudžiugo įsitikinusi, kad jis tik smarkiai sumuštas, kaulai nelūžę, be to, jis akivaizdžiai jautėsi daug geriau.

Aila nusprendė tučtuojau leistis į kelią, kad, kol dar šviesu, galėtų sekti pėdsakais. Ji pririšo Lenktynininko pavadį prie juostos, prilaikančios Yhaha jojimo apklotą, paskui užšoko ant kumelės. Šūktelėjusi Vilkui sekti, ji jojo visą kelią iki tos vietos, kur rado Jondalaro pėdų įspaudus kartu su kitais, jo iečių mėtyklę ir kraujo lašą, dabar jau tik rudą dėmelę žemėje. Aila nulipo geriau patyrinėti tos vietos.

– Turime surasti Jondalarą, Vilke, – tarė ji.

Žvėris klausiamai į ją pažvelgė.

Aila pritūpė, paskui patogiai atsisėdusi atidžiau įsižiūrėjo į įspaudus, kad įsimintų jų dydį ir formas, mėgino išskirti atskirų žmonių paliktas pėdas ir nors apytikriai suskaičiuoti, kiek jų buvo. Vilkas tupėjo šalia nenuleisdamas nuo jos akių ir laukė, juto, jog vyksta kažkas neįprasto ir svarbaus. Galiausiai ji parodė į kraujo dėmę.

– Kažkas sužeidė Jondalarą ir jį nusinešė. Mums reikia jį rasti.

Vilkas pauostė kraują, tada pavizgeno uodega ir viauktelėjo.

– Tai Jondalaro pėdos įspaudas, – tarė ji, rodydama į išskirtinai didelį pėdsaką tarp mažesnių.

Vilkas vėl pauostė, kur parodė moteris, tada pakėlė į ją akis tarsi laukdamas kito nurodymo.

– Paskui jį nusinešė, – tarė Aila rodydama kitus žmonių paliktus pėdų įspaudus.

Staiga ji atsistojo ir nuėjo prie Lenktynininko. Iš krepšio ant eržilo nugaros ji ištraukė Jondalaro iečių mėtyklę ir atsiklaupė, kad Vilkas galėtų ją pauostyti.

– Turime surasti Jondalarą, Vilke! Kažkas jį nusinešė, mes turime jį susigrąžinti!

26

Jondalaras pamažu suprato, kad nemiega, bet atsargumas vertė gulėti ramiai. Reikėjo susivokti, kas negerai, nes kažkas tikrai buvo kitaip. Pirmiausia jam iš skausmo plyšo galva. Vyras per plyšelį pramerkė akis. Blausios šviesos pakako įžiūrėti šaltą, kietai suplūktą žemę, ant kurios jis gulėjo. Kažkas buvo prikepę prie veido šono, bet pabandęs pasiekti ir išsiaiškinti, kas jam yra, vyras pajuto, kad rankos surištos už nugaros. Kojos taip pat buvo surištos.

Jondalaras persivertė ant šono ir apsidairė. Jis buvo nedideliame pusrutulio formos savotiškame oda aptrauktame mediniame narve. Nujautė, kad narvas yra didesnėje patalpoje. Jei rentinys stovėtų lauke, būtų girdėti koks vėjas, jaustųsi skersvėjis, kilnotųsi odos, be to, nors buvo šalta, šaltis nebuvo stingdantis. Staiga jis suprato, jog jau nebevilki savo kailinės skrandos.

Jondalaras iš pabandė atsisėsti, ir jį perliejo svaigulio banga. Tvinksėjimas galvoje susitelkė į aštrų skausmą virš kairiojo smilkinio, greta prikepusių nešvarumų. Jis sustingo išgirdęs artėjant balsus. Nepažįstama kalba kalbėjo dvi moterys. Jam pasidingojo, kad išskyrė kelis žodžius, kurie miglotai panėšėjo į mamutojiškus.

– Sveiki, jūs ten! Aš pabudau! – šūktelėjo jis mamutų medžiotojų kalba. – Gal kas ateis ir atriš mane? Šitų virvių visai nereikia. Esu tikras, tai nesusipratimas. Niekam nenorėjau nieko bloga.

Balsai akimirkai nuščiuvo, tačiau niekas nei atsakė, nei pasirodė.

Jondalaras, gulėdamas veidu į žemę, bandė atsiminti, kaip čia pateko, svarstė, ko imtis, kad būtų atrištas. Iš savo patirties žinojo, kad žmonės

surišami tik tada, kai šėlsta arba bando kam nors pakenkti. Jis prisiminė ugnies sieną ir arklius, šuoliuojančius link skardžio lauko pakraštyje. Tikriausiai tie žmonės medžiojo arklius, o jis pateko į įvykių sūkurį.

Paskui prisiminė matęs Lenktynininku jojančią Ailą, kuriai sunkiai sekėsi suvaldyti eržilą. Jam buvo smalsu, kaip eržilas atsidūrė viduryje paniškai bėgančios kaimenės, nors paliko jį pririštą prie krūmo.

Tada Jondalaras kone sustingo iš baimės pagalvojęs, kad arklys, apimtas bandos instinkto, galėjo nusekė kitus arklius ir nušokti nuo skardžio, kartu nusinešdamas ir Ailą. Jis prisiminė bėgęs link jų su į iečių mėtyklę įstatyta ietimi. Kad ir kaip mylėjo bėrąjį eržilą, būtų jį nušovęs, kad tik Aila liktų gyva. Daugiau vyras nieko neprisiminė, tik aštrų skausmą prieš viskam aptemstant.

„Tikriausiai kažkas kažkuo man trenkė, – pagalvojo Jondalaras. – Smūgis irgi turėjo būti stiprus, nes neatsimenu, kaip buvau čia atgabentas, ir vis dar skauda galvą. Ar tie žmonės manė, kad sugadinau jiems medžioklę?“ Jereną ir jo medžiotojus Jondalaras pirmą kartą irgi susitiko panašiomis aplinkybėmis. Jiedu su Tonolanu nenoromis išbaidė kaimenę arklių, kuriuos medžiotojai ginė link spąstų. Tuomet Jerenas, įveikęs pyktį, suprato, kad tai nebuvo sumanyta tikslingai, ir jie tapo draugais. „Juk nesugadinau ir šių žmonių medžioklės? O gal?“ – svarstė Jondalaras.

Jis vėl pabandė atsisėsti. Remdamasis šonu prisitraukė kelius, tada įsitempęs pasirito ir bandė pakilti į sėdimą padėtį. Reikėjo kelių kartų, galva tiesiog plyšo, tačiau pagaliau jam pavyko. Jondalaras sėdėjo užsimerkęs ir vylėsi, kad skausmas netrukus nurims. Jam apmalšus ėmė didėti nerimas dėl Ailos. „Ar bėganti kaimenė per skardžio kraštą nušlavė Yhaha ir Lenktynininką? Ar Lenktynininkas nusinešė Ailą su savimi?“

„Ar ji žuvo? – Jondalaras pajuto, kaip širdis ima daužytis iš baimės vien nuo tokių minčių. – Kur jie visi, Aila ir arkliai? O kaipgi Vilkas?“ Sužeistas žvėris pasiekia lauką ir nieko neranda: Jondalaras įsivaizdavo, kaip jis uostinėja, mėgindamas susekti pėdsakus, kurie niekur neveda. Ką jis darys? Vilkas geras medžiotojas, bet sužeistas. Ar šitaip sužeistam jam pavyks sau ką susimedžioti? Jis ilgėsis Ailos ir kitų gaujos narių. Vilkas nepratęs gyventi vienas. Kaip jam seksis? Kas jam bus, kai susidurs su laukinių vilkų gauja? Ar jis pajėgs apsiginti?

„Ar kas nors čia ateis? Norėčiau šlakelio vandens, – galvojo Jondalaras. – Jos turėjo mane girdėti. Ir valgyti noriu, bet gerti noriu labiau." Jo burna vis labiau džiūvo, troškulys kamavo vis stipriau.

– Ei, jūs ten! Aš ištroškau! Nejaugi niekas negali atnešti žmogui šlakelio vandens? – šaukė jis. – Kas jūs per žmonės? Surišat žmogų ir net neduodat jam atsigerti!

Niekas neatsakė. Dar kiek pašūkavęs Jondalaras nusprendė patausoti jėgas. Pašūkaliojęs jis tik dar labiau troško, o ir galvą labiau skaudėjo. Jis nusprendė atsigulti, tačiau tiek jėgų išeikvojęs norėdamas atsisėsti, nebuvo tikras, kad ir antrą kartą pavyks.

Bėgant laikui Jondalaras darėsi vis niūresnis. Jis jautėsi silpnas, kone klejojo ir gyvai įsivaizdavo vis didesnes baisybes. Jis įtikino save, kad Aila negyva, kaip ir abu arkliai. Galvodamas apie Vilką įsivaizdavo vargšą žvėrį klaidžiojantį vienišą, sužeistą, nepajėgiantį medžioti, ieškantį Ailos, neapsaugotą nuo vietinių vilkų, hienų ar kokių kitų gyvūnų puolimo... Gal taip ir geriau nei dvėsti iš bado. Jam buvo smalsu, ar pats yra paliktas mirti iš troškulio, paskui jau beveik vylėsi, kad taip ir bus, nes, jei Ailos nebėra... Susitaikęs su likimu, kokį numatė ir Vilkui, vyras nusprendė, kad jiedu tikriausiai yra paskutiniai likę gyvi neįprastos keliautojų šutvės nariai, o netrukus nebeliks nė vieno.

Iš nevilties Jondalarą išvadavo ateinančių žmonių balsai. Buvo pakeltas mažo rentinio įėjimo atlankas, ir pro angą jis pamatė deglo šviesos apšviestą figūrą, stovinčią išskėstomis kojomis, į klubus įremtomis rankomis. Ji garsiai išrėkė komandą. Į uždarą erdvę įėjusios dvi moterys pakėlė Jondalarą ir ištempė iš narvo. Vis dar surištomis rankomis ir kojomis Jondalaras buvo ant kelių parklupdytas prieš trečiąją moterį. Vėl pradėjo tvinksėti galvoje, ir vyras visas drebėdamas atsišliejo į vieną moterų. Toji jį nustūmė.

Moteris, kurios įsakymu jis buvo ištemptas, akimirką delbė į jį, o paskui pradėjo kvatotis. Juokas buvo šiurkštus ir nederamas, tarsi bepročio, trūkčiojantis, nieko gera nežadantis. Jondalaras nevalingai atsitraukė ir pajuto baimės drebulį. Ji pasakė jam kelis aštrius žodžius. Vyras nesuprato. Pabandė atsitiesti ir dirstelėti į ją, tačiau vaizdas susiliejo. Moteris rūsčiai pažvelgė, sulojo dar kelis nurodymus, paskui apsisuko ant kulnų ir išstypino lauk. Jondalarą laikiusios moterys jį numetė ant žemės ir kartu su kitomis išėjo paskui vadę. Apsvaigęs ir nusilpęs Jondalaras parvirto ant šono.

Vėliau jis juto, kaip perpjaunami jo kojų raiščiai, į burną pilama vandens. Jis kone užspringo, tačiau godžiai stengėsi nors kiek nuryti. Vandenmaišį laikiusi moteris tarsi pasibjaurėdama metė kelis žodžius, o paskui pūslę su vandeniu atidavė vyresniam vyrui. Jis žengė į priekį, pakėlė vandenmaišį prie Jondalaro lūpų, o paskui palenkė, nors ne švelniau, tačiau kantriau, kad Jondalaras galėtų nuryti vandenį ir galiausiai numaldytų kankinantį troškulį.

Dar jam neatsigėrus moteris nekantriai išspjovė kelis žodžius, ir vyras patraukė vandenį. Tada ji pastatė Jondalarą ant kojų. Jos stumiamas jis apsvaigęs iš pastogės nusvirduliavo į kitų vyrų būrį. Buvo šalta, tačiau niekas jam nepasiūlė kailinės skrandos, net rankų neatrišo, kad jis galėtų jas patrinti ir nors kiek sušilti.

Šalto oro atgaivintas Jondalaras pastebėjo, kad kai kurių kitų vyrų rankos taip pat surištos už nugaros. Jis atidžiau įsižiūrėjo į žmones, tarp kurių atsidūrė. Jie buvo įvairiausio amžiaus, nuo jaunuolių, tiesą sakant, visai berniukų, iki senolių. Visi atrodė liesi, silpni ir nešvarūs, vilkėjo sudriskusiais, netinkamais drabužiais, buvo susivėlę. Keletas buvo žaizdoti, apskretę krauju ir purvini.

Jondalaras pabandė mamutojiškai šnektelti su greta stovinčiu vyru, tačiau tas tik papurtė galvą. Jondalaras pagalvojo, kad jis nesupranta, todėl prašneko šaramudojiškai. Vyras nusigręžė kaip tik tuo metu, kai pasirodė ietimi nešina moteris ir pagrasinusi ja Jondalarui sulojo kelias aštrias komandas. Jis nesuprato, ką ji sako, tačiau veiksmai buvo pakankamai aiškūs. Jondalarui tapo smalsu, ar vyras nesikalbėjo su juo dėl to, kad nesuprato, ar kad negalėjo ir nenorėjo kalbėti.

Keletas moterų su ietimis išsidėstė tarp vyrų. Viena jų kažką šūktelėjo, ir vyrai pajudėjo. Pasinaudojęs proga Jondalaras bandė apsidairyti ir pamėginti suprasti, kur atsidūręs. Gyvenvietė iš kelių apskritų namelių atrodė šiek tiek pažįstama. Keista, nes kraštovaizdis buvo nematytas. Tada jis suvokė, jog nameliai primena mamutojų žemines. Nors nebuvo visiškai tokie patys, atrodė suręsti panašiu būdu, tikriausiai kaip statybines atramas naudojant mamutų kaulus, kurie pirma uždengiami šiaudų ryšuliais, o paskui – velėna ir moliu.

Žmonės pradėjo lipti į kalvą. Nuo čia Jondalarui atsivėrė platesnis vaizdas. Aplinkui driekėsi žole apžėlusios stepės, arba tundra, – lygumos be

medžių su sušalusiu podirviu, kuriam vasarą atitirpus žemė tapdavo juoda, pažliugusi. Tundroje augo tik žemaūgės žolės, tačiau pavasarį ryškiai pražydusios žemei jos suteikdavo spalvų ir grožio. Jas mėgo avijaučiai, šiaurės elniai ir kiti gyvūnai, kurie galėjo tas žoles suvirškinti. Taip pat buvo matyti taigos juosta – žemaūgiai visžaliai medžiai buvo tokio vienodo aukščio, tarsi jų viršūnės būtų sulygintos kokiu gigantišku pjovimo įrankiu. Tiesą sakant, panašiai ir buvo. Lediniai vėjai, nešantys šlapdribos adatėles arba aštrias rupios lioso dirvos daleles, nukirsdavo kiekvieną šakelę ar viršūnėlę, drįsusią iškilti virš visumos.

Žmonių būriui palypėjus aukščiau Jondalaras pastebėjo toli šiaurėje besiganančią mamutų bandą, o kiek arčiau – šiaurės elnius. Jis žinojo, kad netoliese atklysta arklių, nes žmonės juos medžiojo, spėjo, kad šiame regione šiltesniu sezonu dažnai pasitaiko bizonų ir lokių. Kraštas labiau priminė jo gimtinę nei sausos, žolėtos stepės rytuose, bent jau augalai buvo matyti. Tiesa, augmenija kiek skyrėsi, tikriausiai ir gyvūnai čia gyveno kiek kitokie.

Akies kampučiu Jondalaras pastebėjo judėjimą kairėje. Jis laiku atsisuko, kad pastebėtų baltą triušį, kuris kalva spruko nuo poliarinės lapės. Bežiūrint didelis triušis staiga šoko į kitą pusę, pralėkė pro pusiau suirusią gauruotojo raganosio kaukolę, o tada nėrė į savo urvą.

„Kur yra mamutų ir raganosių, – galvojo Jondalaras, – ten yra ir urvinių liūtų, o esant kitų žolėdžių, tikriausiai netrūksta hienų ir, žinoma, vilkų. Daugybė mėsa ir kailiais aprūpinančių gyvūnų, gausu augančio maisto. Tai dosnus kraštas." Jondalaras aplinką šitaip vertindavo nė nesusimąstydamas, kaip ir dauguma žmonių. Jie gyveno iš žemės, todėl buvo būtina rūpestingai stebėti jos išteklius.

Pasiekusi aukštą, lygią aikštelę kalvos šlaite grupė sustojo. Jondalaras pažvelgė žemyn ir pamatė, kad čia gyvenantys medžiotojai turi unikalų pranašumą. Gyvūnus ne tik galima pamatyti iš toli: gausios ir įvairios bandos, klajojančios po lygumas, turi praeiti siauru koridoriumi tarp stačių kalkakmenio sienų ir upės. Lengva medžioti tiesiog čia. Jam pasidarė įdomu, kodėl žmonės medžiojo arklius prie Didžiosios Motinos Upės.

Veriama aimana sugrąžino Jondalaro dėmesį į artimą aplinką. Akivaizdžiai sielvartaudama aimanavo ir raudojo moteris ilgais, sruogomis krintančiais susivėlusiais žilais plaukais, ją prilaikė dvi kiek jaunesnės mote-

rys. Staiga ji išsilaisvino, parpuolė ant kelių ir krito ant žemės. Jondalaras žengtelėjo pirmyn, kad geriau įsižiūrėtų. Jis buvo visa galva aukštesnis už daugumą kitų vyrų, tad greitai pamatė moters sielvarto priežastį.

Tai buvo laidotuvės. Ant žemės paguldyti tysojo trys jauni žmonės, kaip spėjo Jondalaras, tikriausiai bebaigiantys antrą arba ką tik pradėję trečią dešimtį. Du iš jų aiškiai buvo vyrai, nes barzdoti. Aukščiausias tikriausiai buvo jauniausias. Jo šviesūs veido gyvaplaukiai buvo dar visai reti. Žilaplaukė moteris sriūbavo prie kūno kito vyro, kurio rudi plaukai ir trumpa barzda aiškiai išsiskyrė iš kitų. Trečiasis buvo gana aukštas, bet liesas, o kūno formos ir gulėjimo poza vertė spėlioti, ar tik tas žmogus neturėjo fizinių problemų. Jondalaras neįžiūrėjo gyvaplaukių ant veido, dėl to pirmiausia pagalvojo, jog tai moteris, tačiau lygiai taip pat tai galėjo būti barzdą nuolat skutęsis jaunas vyras.

Aprangos detalės ne ką tepadėjo. Jie visi buvo su kelnėmis ir laisvomis tunikomis, kurios slėpė kūno formas. Drabužiai atrodė nauji, tačiau jiems stigo puošmenų. Tarsi kažkas būtų norėjęs, kad kitame pasaulyje mirusiųjų neatpažintų, ir bandė paversti juos bevardžiais.

Dvi moterys žilaplaukę moterį pakėlė ir kone nutempė, nors gana švelniai, nuo jauno vyro kūno. Tada į priekį žengė dar viena moteris. Kažkas patraukė Jondalaro dėmesį, ir antrą kartą jis pažvelgė atidžiau. Moters veidas buvo keistai įžambus, nesimetriškas, viena pusė atrodė tarsi atitraukta, tarsi menkesnė už kitą. Ji niekaip nebandė to slėpti: šviesūs, tikriausiai žili plaukai buvo sušukuoti atgal ir suimti į kuodą viršugalvyje.

Jondalaras pagalvojo, kad ji tikriausiai Martonos metų. Ji judėjo taip pat grakščiai ir oriai, nors fiziškai visai nebuvo panaši į jo motiną. Nepaisant menko išsigimimo, moteris nebuvo nepatraukli, jos veidas traukė dėmesį. Ji dirstelėjo į Jondalarą, ir jis suprato, kad spokso, tačiau ji pirmoji nusisuko, ir gerokai per greitai, dingtelėjo Jondalarui. Jai pradėjus kalbėti jis suvokė, kad ji atlieka laidojimo apeigas. „Tikriausiai ji mamuta, – pagalvojo jis. – Moteris, kuri bendrauja su dvasių pasauliu, šių žmonių zelandonė."

Kažkas privertė jį atsisukti ir pažvelgti susirinkusiųjų pusėn. Jį stebėjo kita moteris, aukšta, gana raumeninga, stiprių bruožų, tačiau daili, šviesiai rudais plaukais ir, keista, labai tamsiomis akimis. Ji nenusisuko, kai jis atsigręžė, ir gana atvirai jį vertino. Tokio sudėjimo ir išvaizdos moterys paprastai Jondalarą traukdavo, tačiau šiosios šypsena kėlė kažkokį nerimą.

Tada jis pastebėjo, kad ji stovi praskėtusi kojas ir laiko rankas ant klubų, ir staiga suprato, kas ji tokia: tai moteris, kurios juokas toks pikta lemiantis. Jondalaras bandė įveikti norą pasitraukti ir pasislėpti tarp kitų vyrų, nors žinojo, kad nepavyktų, nors ir mėgintų. Jis ne tik buvo visa galva aukštesnis – jis buvo sveikesnis ir raumeningesnis už juos. Kristų į akis, kad ir kur stovėtų.

Apeigos atrodė kažkokios paviršutiniškos, tarsi tai būtų nemaloni būtinybė, o ne rimta, svarbi proga. Be jokių laidojimo drobulių kūnai buvo paprasčiausiai po vieną nunešti į bendrą seklų kapą. Jondalaras pastebėjo, kad jie suglebę, vadinasi, mirę nelabai seniai: dar nepradėję stirti ir nesijautė kvapo. Aukšto, lieso žmogaus kūnas buvo pirmas paguldytas ant nugaros, o ant galvos ir, keista, ant dubens, gimdymui svarbios kūno vietos, pabarstyta raudonosios ochros miltelių. Tai išvydęs Jondalaras vėl pradėjo galvoti, kad tai moteris.

Su kitais dviem kūnais buvo elgiamasi lygiai taip pat keistai. Rudaplaukis vyras buvo paguldytas į bendrą kapą šonu, veidu į pirmąjį kūną, iš dešinės. Tada jo ranka buvo ištiesta taip, kad liestų raudona ochra pabarstytą kito numirėlio dubens sritį. Trečiasis buvo kone įmestas į kapą, kniūbsčias, iš kairės pirmajam. Abiejų vyrų galvos taip pat buvo pabarstytos raudonąja ochra. „Šventieji raudonieji milteliai akivaizdžiai reiškia apsaugą, tačiau kam jos reikia? Ko jie saugosi?“ – spėliojo Jondalaras.

Vos žemė iš greta pūpsojusio kauburio buvo pradėta pilti į kapą, žilaplaukė moteris vėl išsilaisvino. Ji nubėgo prie kapo ir kažką į jį įmetė. Jondalaras pastebėjo porą akmeninių peilių ir kelis titnaginius iečių antgalius.

Tamsiaakė moteris, aiškiai įsiutusi, žengė pirmyn. Ji suriko nurodymą vienam iš vyrų ir parodė į kapą. Tas susigūžė, bet nejudėjo. Tada į priekį purtydama galvą žengė šamanė. Tamsiaakė supykusi ir nusivylusi pradėjo ant jos rėkti, tačiau šamanė nesitraukė ir toliau purtė galvą. Moteris užsimojo ir atgalia ranka smogė jai per veidą. Visi sutartinai aiktelėjo, o įniršusi tamsiaakė išėjo lydima būrio ietis nusistvėrusių moterų.

Šamanė ignoravo smūgį, net plaštakos nepriglaudė prie skruosto, nors Jondalaras matė ant moters veido plintantį raudonį. Kapas buvo paskubomis užpiltas žeme, kurioje buvo įsimaišę keletas gabalėlių anglies ir kiek apdegusio medžio. „Čia tikriausiai deginami dideli laužai“, – pagalvojo

Jondalaras. Jis dirstelėjo žemyn, į siaurą kalnų koridorių. Bundant įžvalgai jam toptelėjo, kad šita aukšta vieta yra puikus apžvalgos taškas ir laužai gali būti naudojami kaip signalas, kad artinasi gyvūnai arba kas nors kitas.

Vos palaidojus kūnus vyrai buvo nuvaryti kalva žemyn ir suginti į teritoriją, apsuptą aušta tvora iš nulygintų, vienas šalia kito subestų ir surištų medžių kamienų. Priešais vieną tvoros atkarpą buvo prikrauta mamutų kaulų, ir Jondalarui pasidarė įdomu, kam jie čia suguldyti. Jis buvo atskirtas nuo kitų vyrų ir nuvestas atgal į žeminę, tada vėl nustumtas prie nedidelio apskrito oda aptraukto aptvaro. Prieš įeidamas į jo vidų vyras pastebėjo, kaip tas narvas pagamintas.

Tvirtas rėmas buvo sukonstruotas iš laibų medžių kamienų. Storesni drūtgaliai susmeigti į žemę, viršūnės sulenktos ir sujungtos. Odos dengė rėmą iš išorės, tačiau įėjimo atvartas, kurį jis matė iš vidaus, iš išorės buvo pritvirtintas prie į vartus panašaus dangčio, kuris buvo saugiai užrišamas raiščiais. Atsidūręs aptvaro viduje, Jondalaras toliau jį tyrinėjo. Čia buvo visiškai tuščia, stigo net miego pakylos. Neįmanoma buvo stačiam atsistoti, nebent pačiame viduryje, tačiau teko pasilenkti einant prie krašto. Jondalaras lėtai apėjo apskritą tamsią erdvę, atidžiai ją tyrinėjo. Jis pastebėjo, kad odos yra senos ir apiplyšusios, kai kurios – tokie draiskalai, kad atrodė kone supuvusios, ir susiūtos labai grubiai, tarsi skubant. Tarp siūlių buvo plyšių, pro kuriuos jis galėjo matyti šiek tiek ploto už jo ankštos buveinės. Jis pritūpė, o paskui atsisėdęs ant žemės pradėjo stebėti atvirą žeminės angą. Pro šalį praėjo keletas žmonių, bet niekas neįėjo į vidų.

Netrukus jis pradėjo jausti norą šlapintis. Surištomis rankomis jis netgi negalėjo išsitraukti savo varpos, kad nusilengvintų. Jei netrukus niekas neateis ir jo neatriš, jis apsišlapins. Be to, ten, kur buvo įsiveržusios virvės, nusitrynė riešų oda. Jis pradėjo pykti. Tai tikra kankynė!

– Ei, jūs ten! – sušuko jis. – Kodėl mane šitaip laikot? Kaip žvėrį spąstuose! Niekam nepadariau jokios žalos. Man reikia laisvų rankų. Jei greitai manęs neatrišit, apsišlapinsiu, – kurį laiką luktelėjęs, jis sušuko garsiau: – Atriškite mane! Kas jūs per keistuoliai?

Jis atsistojo ir atsišliejo į statinį. Rėmas buvo suręstas tvirtai, tačiau truputį sujudėjo. Jondalaras žengė atgal ir nusitaikęs petimi įsirėmė į rėmą, pamėgino jį sulaužyti. Rėmas dar smarkiau sujudėjo, Jondalaras dar kartą

jį stumtelėjo ir patenkintas išgirdo, kaip sutreška medis. Jis žengė atgal, buvo pasiruošęs bandyti dar kartą, kai išgirdo į žeminę įbėgant žmones.

– Pačiu laiku pasirodėt! Išleiskit mane iš čia! Išleiskit tuojau pat! – suriko Jondalaras.

Jis išgirdo šnaresį – kažkas atrišinėjo vartus, paskui įėjimo atvartas buvo patrauktas, ir jis pamatė kelias moteris su į jį nutaikytomis ietimis. Jondalaras nekreipdamas dėmesio prasibrovė iki angos.

– Atriškit mane! – paliepė jis, pasisukdamas šonu, kad jos galėtų matyti, kaip jis kilsteli už nugaros surištas rankas. – Nuimkit tas virves!

Vyresnis vyras, kuris padėjo jam atsigerti, žengė pirmyn.

– Zelandonietis! Tu... toli atėjai, – tarė jis sunkiai ieškodamas žodžių.

Jondalaras nė nesuvokė, kad pykčio apimtas prašneko gimtąja kalba.

– Kalbi zelandonietiškai? – nustebęs pasiteiravo vyro, tačiau žūtbūtinis noras nusišlapinti nugalėjo. – Tada pasakyk joms, kad nuimtų tas virves, kol visas neapsidergiau!

Vyras kažką pasakė vienai iš moterų. Toji papurtė galvą, tačiau vyras pasakė dar kažką. Galiausiai ji iš prie juosmens kabojusių makščių išsitraukė peilį ir sukomandavusi, kad visos kitos belaisvį apsuptų nukreipusios ietis, žengė pirmyn ir mostu paliepė jam apsisukti. Jis atsuko jai nugarą ir laukė, kol ji pjovė virves. „Jiems čia praverstų geras titnago apdirbėjas, – nesusilaikė nepagalvojęs Jondalaras. – Peilis visai atšipęs."

Po, regis, visos amžinybės virvės nukrito. Jondalaras tučtuojau atsirišo kelnes. Per daug spaudžiamas būtinybės, kad gėdytųsi, jis išsitraukė savo varpą ir kaip paklaikęs ėmė ieškoti kokio kampo ar kitos nuošalesnės vietos nusišlapinti. Ietis atstačiusios moterys neleido jam judėti, tad jis pyktelėjo, paniekinamai šyptelėjęs tyčia atsisuko į jas, ir giliai atsiduses su palengvėjimu pradėjo šlapintis.

Jis stebėjo jas visas, kol ilga, geltona šlapimo čiurkšlė lėtai tuštino jo pūslę ir garuodama, skleisdama stiprų kvapą tyško ant šaltos žemės. Vadovaujanti moteris atrodė išsigandusi, nors stengėsi to neparodyti. Pora moterų nusuko galvas arba nukreipė akis; kitos stebėjo susižavėjusios, tarsi anksčiau nebūtų mačiusios besišlapinančio vyro. Vyresnis vyras labai stengėsi nesišypsoti, nors negalėjo nuslėpti savo džiaugsmo.

Baigęs Jondalaras susikišo savo vyriškumą atgal ir atsisuko į kankintojas. Jis buvo tvirtai apsisprendęs nebesileisti surišamas ir kreipėsi į vyrą:

– Aš Jondalaras iš Zelandonijos, esu kelionėje.

– Tavo kelionė tolima, galbūt... per tolima.

– Aš nukeliavau kur kas toliau. Peržiemojau pas mamutojus. Dabar grįžtu namo.

– Šitai, man pasirodė, girdėjau tave sakius anksčiau, – pasakė senis, pereidamas prie kalbos, kuria kalbėjo sklandžiau. – Čia keletas žmonių supranta mamutų medžiotojų kalbą, tačiau mamutojai paprastai ateina iš šiaurės, tu atėjai iš pietų.

– Jei anksčiau girdėjai mane kalbant, kodėl neatėjai? Neabejoju, čia kažkoks nesusipratimas. Kodėl aš buvau surištas?

Senis, Jondalarui pasidingojo, liūdnai palingavo galva.

– Gana greitai sužinosi, zelandonieti.

Staiga piktų žodžių pliūpsniu įsiterpė moteris. Senis nušlubčiojo pasiramsčiuodamas lazda.

– Palauk! Neišeik! Kas tu? Kas šitie žmonės? Ir kas ta moteris, kuri liepė mane čia laikyti? – išpylė klausimus Jondalaras.

Senis sustojo ir atsisuko.

– Ką gi, aš esu Ardemunas. Žmonės yra sarmunojai. O moteris vardu... Ataroja.

Jondalaras nepastebėjo, kaip buvo pabrėžtas moters vardas.

– Sarmunojai? Anksčiau lyg ir girdėjau šitą pavadinimą... Pala, prisiminiau. Losadunojiečių vadas Ladunis...

– Ladunis yra vadas? – pasitikslino Ardemunas.

– Taip. Jis papasakojo apie sarmunojus, kai keliavome į rytus, tačiau mano brolis nenorėjo pas juos sustoti, – paaiškino Jondalaras.

– Gerai, kad nesustojote, ir labai blogai, kad dabar esi čia.

– Kodėl?

Vadovaujanti moteris nesuprantamu, aštriu įsakymu vėl jį nutraukė.

– Kažkada ir aš buvau losadunojietis. Nelaimei, leidausi į kelionę, – pasakė Ardemunas, šlubčiodamas iš žeminės.

Kai jis išėjo, piktoji moteris kažką aštriai pasakė Jondalarui. Jis spėjo, kad ji nori jį kažkur nuvesti, tačiau nusprendė apsimesti ničnieko nesuprantąs.

– Nesuprantu tavęs, – pasakė Jondalaras. – Teks pakviesti Ardemuną.

Ji vėl kažką pasakė, šįkart pikčiau, tada bedė į jį ietimi. Antgalis pradrėskė odą, ranka nutekėjo kraujo srovelė. Jo akys užsidegė pykčiu. Jis palietė įpjovą ir pasižiūrėjo į kruvinus pirštus.

– Nebūtina... – pradėjo sakyti jis.

Moteris dar pikčiau jį pertraukė. Kitos apsupo jį, kilnojo savo ginklus, o vadei išėjus iš žeminės, bakštino Jondalarą sekti paskui. Lauke jis ėmė drebėti nuo šalčio. Jie praėjo pro aptvertą plotą, ir nors vyras negalėjo matyti, juto, jog pro plyšius yra stebimas tų, kurie viduje. Jau pats sumanymas jį trikdė. Kartais į tokius aptvarus, kad neištrūktų, suvaromi gyvūnai. Tai medžioklės būdas, tačiau kodėl juose laikomi žmonės? Ir kiek jų ten yra?

„Nėra tas aptvaras baisiai didelis, neturėtų būti itin daug žmonių“, – svarstė Jondalaras. Jis įsivaizdavo, kiek darbo reikia įdėti norint net mažą teritoriją aptverti mediniais kuolais. Medžių kalvos šlaituose buvo reta. Augo kažkokių sumedėjusių krūmų, tačiau medžiai tvorai turėjo būti atgabenti iš slėnio apačioje. Pirmiausia reikėjo juos nukirsti, nuvalyti šakas, užnešti juos į kalvą, iškasti gana gilias duobes, kad stovėtų tiesiai, pagaminti virvių, o paskui jomis surišti medžius. Kodėl šie žmonės įdėjo tiek pastangų į tai, kas atrodė taip menkai suprantama?

Moterys belaisvį nuvedė prie nedidelio beveik užšalusio upelio, kur Ataroja ir kelios kitos moterys prižiūrėjo jaunus vyrus, tempiančius didelius, sunkius mamutų kaulus. Vyrai atrodė išbadėję, tad Jondalarui pasidarė smalsu, iš kur jie semiasi jėgų taip sunkiai dirbti.

Ataroja kartą nudelbė jį nuo galvos iki kojų, tarsi parodydama, kad pastebėjo, o paskui visai nebekreipė dėmesio. Jondalaras laukė vis dar stebėdamasis keistu šių žmonių elgesiu. Netrukus jam pasidarė šalta ir jis ėmė judėti, strikséti ir kūną trinti rankomis, taip mėgindamas sušilti. Vis labiau tūždamas dėl šitokios kvailybės Jondalaras galiausiai nusprendė, kad daugiau ten nebestypsos, apsisuko ant kulnų ir patraukė atgal. Žeminėje bent jau vėjas nepūtė. Staigus jo judesys ietininkes užklupo netikėtai, ir kai jos iškėlė antgalių užtvarą, Jondalaras paprasčiausiai nustūmė jas ranka ir ėjo toliau. Jis girdėjo šūksnius, bet nekreipė į juos dėmesio.

Vyras buvo baisiai sušalęs, kai įėjo į žeminę. Ieškodamas ko nors sušilti jis nužirgliojo prie apskrito statinio, nuplėšė odos dangą ir ja apsivyniojo. Tiktai tada mojuodamos ginklais įlėkė kelios moterys. Anksčiau jam

įdūrusioji akivaizdžiai tūžo. Ji puolė prie jo su ietimi, Jondalaras šoko į šoną ir griebė ginklą, tačiau visi sustingo staiga išgirdę šaižų, grėsmingą juoką.

– Zelandonietis! – pasityčiojo Ataroja, o paskui pasakė dar keletą žodžių, kurių jis nesuprato.

– Ji nori, kad tu išeitum į lauką, – pasakė Ardemunas. Jondalaras nepastebėjo jo stovinčio prie įėjimo. – Ji mano, kad tu sumanus, pernelyg sumanus. Man regis, ji nori, kad atsidurtum ten, kur jos moterys galės tave apsupti.

– O kas, jei aš nenoriu išeiti į lauką? – paklausė Jondalaras.

– Tada ji tikriausiai tave dabar pat nužudys, – puikiai zelandoniškai, be menkiausio akcento ištarė moteris! Jondalaras nustebęs metė žvilgsnį kalbėtojos kryptimi. Tai buvo šamanė! – Jei išeisi į lauką, Ataroja tikriausiai leis tau pagyventi kiek ilgėliau. Tu ją domini, tačiau galiausiai ji vis tiek tave nužudys.

– Kodėl? Kas aš jai? – nesuprato Jondalaras.

– Grėsmė.

– Grėsmė? Niekada jai negrasinau.

– Tu grasini jos gebėjimui valdyti. Tavo pavyzdžiu ji pamokys kitus.

Įsiterpė Ataroja. Nors Jondalaras nesuprato jos žodžių, vargiai valdomas įtūžis, regis, buvo nukreiptas į šamanę. Vyresnioji reagavo santūriai, baimės neparodė. Joms šnektelėjus, moteris vėl kreipėsi į Jondalarą.

– Ji norėjo žinoti, ką aš tau sakiau. Aš jai perdaviau.

– Pasakyk jai, kad išeisiu į lauką, – tarė Jondalaras.

Kai žinutė buvo perduota, Ataroja nusijuokė, kažką pasakė ir neskubriai išėjo.

– Ką ji pasakė? – pasiteiravo Jondalaras.

– Pasakė taip ir žinojusi. Vyrai bet ką padarytų dėl dar vieno širdies tvinksnio jų apgailėtinuose gyvenimuose.

– Gal ir ne viską, – atsakė Jondalaras eidamas laukan, paskui atsisuko į šamanę.

– Kuo tu vardu?

– Mane vadina Sarmuna, – atsakė ji.

– Pagalvojau, kad taip gali būti. Kur taip gerai išmokai kalbėti mano kalba?

– Kurį laiką gyvenau tarp tavo žmonių, – atsakė Sarmuna, tačiau neatsiliepė į akivaizdų belaisvio norą sužinoti daugiau. – Tai ilga istorija.

Nors vyras tikėjosi sulaukti kelių klausimų apie save, Sarmuna paprasčiausiai nusisuko. Jis pats pasakė:

– Aš esu Jondalaras iš Devintojo Zelandonijos urvo.

Iš nuostabos Sarmunos akys išsiplėtė.

– Devintojo urvo? – pasitikslino ji.

– Taip, – patikino Jondalaras.

Jis būtų toliau vardijęs vardus ir ryšius, tačiau jį sustabdė moters veido išraiška, nors jis nesuvokė, ką ji reiškia. Po akimirkos jos veidas vėl tapo abejingas, ir Jondalaras ėmė spėlioti, ar tik nebus ko įsivaizdavęs.

– Ji lauke, – tarstelėjo Sarmuna eidama iš žeminės.

Lauke Ataroja sėdėjo ant kailiu uždengtos pakylos, kuri buvo supilta iš žemių, atsiradusių kasant grindis dideliam pusiau požeminiam būstui, stūksojusiam jai už nugaros, kaip tik priešais aptvertą teritoriją. Ir vėl einant pro šalį Jondalarui dingojosi, kad pro plyšius yra stebimas.

Priėjęs arčiau jis jau neabejojo, kad ant pakylos užmestas vilko kailis. Nusmauktas moters skrandos gobtuvas taip pat buvo apkraštuotas vilko kailiu, ant kaklo ji ryšėjo vėrinį, suvertą daugiausia iš aštrių iltinių vilkų dantų, nors buvo keletas poliarinių lapių ir bent vienas urvinio lokio dantis. Ji laikė lazdą, panašią į Taluto kalbėjimo lazdą, kurią vadas naudojo prireikus aptarti kokius klausimus ar spręsti ginčus. Ta lazda padėjo laikytis tvarkos kalbant. Kad ir kas ją laikė, turėjo teisę kalbėti, o kai kas nors kitas panorėdavo pasisakyti, pirmiausia turėjo paprašyti kalbėjimo lazdos.

Kažkas dar lazdoje buvo pažįstama, tik Jondalaras niekaip negalėjo suvokti kas. Ar tai gali būti raižiniai? Ant lazdos stilizuotai buvo pavaizduota sėdinti moteris. Vis didėjantys koncentriniai apskritimai vaizdavo krūtis ir pilvą, keistas trikampis buvo galva, siaurėjanti ties smakru, su paslaptingais ženklais ištapytu veidu. Tai nepriminė mamutojų raižinių, tačiau Jondalarui dingojosi, jog jau yra tai matęs.

Ataroją supo kelios moterys. Kai kurių jis anksčiau nebuvo pastebėjęs, kelios su vaikais stovėjo netoliese. Vadė kurį laiką jį stebėjo, tada prakalbo nenuleisdama akių. Atokiau stovintis Ardemunas lėtai pradėjo versti į zelandoniečių kalbą. Jondalaras jau norėjo pasiūlyti, kad jis kalbėtų mamutojiškai, tačiau įsiterpė Sarmuna. Ji kažką pasakė Atarojai, paskui dirstelėjo į Jondalarą.

– Aš versiu, – pasakė ji.

Ataroja kažką pašaipiai pasakė, ir moterys aplinkui nusijuokė, tačiau to Sarmuna neišvertė.

– Ji kalbėjo man, – tik tiek tepasakė abejingu veidu. Sėdinčioji vėl prabilo, šį kartą Jondalarui.

– Aš kalbėsiu Atarojos vardu, – pradėjo versti Sarmuna. – Kodėl tu čia atėjai?

– Neatėjau savo noru. Mane čia atgabeno surištą, – atsakė Jondalaras, o Sarmuna kone tuo pačiu metu vertė. – Esu kelionėje. Nesuprantu, kodėl buvau surištas, niekas nepasivargino man pasakyti.

– Iš kur tu atėjai? – per Sarmuną teiravosi Ataroja nekreipdama dėmesio į Jondalaro komentarus.

– Žiemojau su mamutojais.

– Meluoji! Atėjai iš pietų.

– Ėjau ilgu aplinkiniu keliu. Norėjau aplankyti giminaičius, kurie gyvena prie Didžiosios Motinos Upės, pietiniame rytinių kalnų pakraštyje.

– Ir vėl meluoji! Zelandoniečiai gyvena toli į vakarus nuo čia. Kaip gali turėti giminaičių rytuose?

– Nemeluoju. Keliavau su broliu. Kitaip nei sarmunojai, šaramudojai mus mielai priėmė. Mano brolis ten susirado moterį. Per jį jie tapo mano giminaičiais.

Kupinas teisėto pasipiktinimo Jondalaras kalbėjo toliau. Jis pirmą kartą turėjo progą pasisakyti tiems, kurie klausėsi.

– Ar nežinote, kad keliaujantieji turi teisę praeiti? Dauguma žmonių svečius priima. Jie keičiasi pasakojimais, dalijasi istorijomis. Tik ne čia! Čia man trenkė per galvą, ir nors buvau sužeistas, mano žaizdos niekas nesutvarkė. Negavau nei maisto, nei vandens. Iš manęs atėmė skrandą ir jos nesugrąžino, kai buvau prievarta ištemptas į lauką.

Kuo ilgiau jis kalbėjo, tuo labiau pyko. Su juo buvo elgiamasi labai blogai.

– Buvau ištemptas į lauką ir paliktas stypsoti šaltyje. Jokie kiti ilgoje kelionėje sutikti žmonės šitaip nesielgė, netgi gyvuliai lygumose dalijasi ganyklomis ir vandeniu. Kas jūs per žmonės?

– Kodėl bandei pavogti mano mėsą? – pertraukė jį Ataroja. Ji tūžo, tačiau stengėsi to neparodyti. Nors žinojo, kad viskas, ką jis sako, yra tiesa,

jai nepatiko girdėti, kad yra prastesnė už kitus, ypač savo žmonių akivaizdoje.

– Nemėginau pavogti tavo mėsos, – niršiai atmetė kaltinimą Jondalaras. Sarmuna vertė taip greitai ir sklandžiai, o Jondalarui taip norėjosi bendrauti, kad jis kone pamiršo tarpininkę. Jautėsi taip, tarsi kalbėtų su pačia Ataroja.

– Meluoji! Tave matė su ietimi rankoje bėgantį į kaimenę, kurią mes varėme.

– Nemeluoju! Tik mėginau išgelbėti Ailą. Ji sėdėjo ant vieno tų arklių nugaros, ir aš negalėjau leisti, kad jie ją nusineštų.

– Ailą?

– Nejaugi jos nematėte? Tai moteris, su kuria aš keliauju.

Ataroja nusijuokė.

– Tu keliauji su moterimi, kuri sėdi arkliui ant nugaros? Jei dar nesi keliaujantis pasakorius, tai pražiopsojai savo pašaukimą, – ji pasilenkė į priekį ir pabrėžtinai bedusi į jį pirštu pareiškė: – Kiekvienas tavo žodis – melas. Tu esi melagis ir vagis!

– Nei aš melagis, nei vagis! Sakau tau tiesą ir nieko nepavogiau, – tvirtai pareiškė Jondalaras, tačiau giliai širdyje juto, jog negali jos kaltinti už tai, kad juo netiki. Jei niekas nematė Ailos, kas patikės, kad jie keliavo raiti ant arklių? Jis ėmė nerimauti. Kaip įtikinti Ataroją, kad nemeluoja, kad nenorėjo specialiai trukdyti medžioklės? Jei jis būtų žinojęs tikrąją savo padėtį, būtų kur kas labiau susirūpinęs.

Ataroja tyrė aukštą, raumeningą, dailų priešais stovintį vyrą, apsisupusį kailiais, nuplėštais nuo narvo. Ji pastebėjo, kad jo šviesi barzda atspalviu tamsesnė nei plaukai ir kad jo akys, neįtikėtinai gyvo mėlyno atspalvio, tokios gražios. Ją stipriai prie jo traukė, tačiau ta pati jėga atgaivino ilgai slopintus skausmingus prisiminimus ir kėlė galingą, tačiau keistą, iškreiptą reakciją. Ji nesileis traukiama prie jokio vyro, nes ką nors jausdamas žmogui suteiki jam galią tave kontroliuoti. Niekada daugiau ji nebesileis niekieno valdoma, ypač vyro.

Ji atėmė jo skrandą ir paliko stypsoti šaltyje dėl tos pačios priežasties, dėl kurios nedavė maisto ir vandens. Patogumų stokojančius vyrus lengviau valdyti. Kol jie dar turi jėgų priešintis, būtina laikyti juos surištus. „Tačiau zelandonietis, apsisiautęs tais kailiais, kurių neturėtų turėti, ne-

rodo baimės, – galvojo ji. – Tik pažiūrėkit, stypso čia toks patenkintas savimi."

Jis toks įžūlus ir pasipūtęs, kad net drįsta kritikuoti ją visų žmonių akivaizdoje, įskaitant ir vyrus aptvare. Jis nesigūžia, nemaldauja, neskuba jai įsiteikti kaip kiti. Na, ilgainiui ir jis palūš. Ataroja buvo pasiryžusi jį parklupdyti. Ji visiems parodys, kaip tvarkytis su tokiu žmogumi, o paskui jam galas.

„O prieš palaužddama, – tarė ji sau, – kurį laiką su juo pažaisiu. Be to, jis stiprus vyras, bus sunku jį suvaldyti, jei nuspręs priešintis. Dabar jis kupinas įtarimų, todėl reikia sumažinti jo budrumą. Jį reikia susilpninti. Sarmuna ką nors sugalvos." Ji pasišaukė šamanę, šnektelėjo su ja akis į akį, tada pažvelgė į vyrą ir nusišypsojo. Tik šypsenoje slypėjo tiek pagiežos, kad Jondalarui nugara nubėgo šiurpas.

Jondalaras ne tik kėlė grėsmę Atarojos lyderystei, jis kėlė grėsmę trapiam pasauliui, kurį sukūrė jos liguista vaizduotė. Jis netgi galėjo nutraukti jos menką ryšį su tikrove, kuris pastaruoju metu itin susilpnėjo.

– Eime su manimi, – tarė Sarmuna pasitraukusi nuo Atarojos.

– Kur mes einame? – žengdamas greta šamanės pasiteiravo Jondalaras. Dvi moterys su ietimis sekė iš paskos.

– Ataroja nori, kad sutvarstyčiau tavo žaizdą.

Ji nusivedė Jondalarą link buveinės tolimajame gyvenvietės pakraštyje, panašios į didžiąją žeminę, prie kurios sėdėjo Ataroja, tik mažesnės ir labiau kupolo formos. Žema, siaura anga vėrėsi į trumpą koridorių, kuris vedė prie kitos žemos angos. Jondalarui teko pasilenkti ir kelis žingsnius žengti sulenkus kelius, paskui nulipti laipteliais. Niekam, išskyrus vaikus, nebuvo lengva patekti į šią buveinę, tačiau atsidūręs jos viduje vyras galėjo išsiteisti visu ūgiu. Patalpa buvo gana erdvi. Abi iš paskos ėjusios moterys liko lauke.

Akims prisitaikius prie blausios šviesos, prie tolimosios sienos Jondalaras pastebėjo lovos pakylą. Ji buvo uždengta kažkokiu baltu kailiu. Tarp jo žmonių reti ir neįprasti balti gyvūnai buvo laikomi šventais. Keliaudamas jis sužinojo, kad šventi jie ir daugumai kitų žmonių. Nuo stogo atramų ir rėmų kabojo džiovintos žolės, dar daugiau jų tikriausiai buvo krepšiuose ir dubenyse, sudėliotuose ant lentynų palei sienas. Bet kuri mamuta ar zelandonė čia užėjusi būtų pasijutusi kaip namie. Stebino tik vienas dalykas: dau-

gumoje genčių židinys arba gyvenamasis būstas to žmogaus, kuris tarnauja Motinai, buvo apeigų vieta, čia pat būdavo ir didelė erdvė, kurioje apsistodavo svečiai. O šis būstas atrodė uždaras ir paslaptingas. Jondalaras neabejojo, kad Sarmuna gyvena viena ir kiti žmonės retai užsuka į jos valdas.

Jis stebėjo, kaip ji įkuria laužą, įmeta sauso mėšlo ir kelias malkas, įpila vandens į pajuodavusią kapšelį primenančią talpyklą – buvusį gyvulio skrandį, pritvirtintą prie kaulų rėmo. Iš krepšio, stovėjusio ant vienos iš lentynų, ji įmetė saujelę kažkokių džiovintų žolių, o kai vanduo pradėjo sunktis pro talpyklos šonus, ji perkėlė ją tiesiai virš liepsnų. Tol, kol jame yra vandens, netgi verdančio, kapšelis neužsidegs.

Nors Jondalaras nežinojo, ko ten pridėta, iš puodelio kylantis kvapas jam atrodė pažįstamas ir, keista, vertė galvoti apie namus. Staiga užplūdus prisiminimams jis suprato, kodėl taip pasijuto: šitoks kvapas dažnai sklisdavo nuo zelandonės laužo. Ji naudojo tokį patį nuovirą žaizdoms ir sužeidimams plauti.

– Tu labai gerai kalbi zelandoniškai. Ar ilgai gyvenai tarp mano žmonių? – pasiteiravo Jondalaras.

Sarmuna pakėlė į jį akis ir, atrodė, svarstė, ką atsakyti.

– Kelerius metus, – tarė ji.

– Tada žinai, kad zelandoniečiai mielai priima svečius. Nesuprantu šitų žmonių. Ką tokio aš padariau, kad nusipelniau tokio elgesio? – kalbėjo Jondalaras. – Pati patyrei zelandoniečių svetingumą, kodėl nepaaiškini jiems apie praėjimo teisę ir mandagumą bendraujant su svečiais? Tai tikrai ne vien mandagumas, tai įsipareigojimas.

Sarmuna tik pašaipiai jį nudelbė.

Jondalaras suvokė, kad jam ne itin sekasi, tačiau vis dar negalėjo patikėti patekęs į tokią prastą situaciją ir juto beveik vaikišką poreikį paaiškinti, kaip viskas turėtų būti, tarsi nukreipti šiuos žmones teisinga linkme. Jis nusprendė išbandyti kitą būdą.

– Smalsu, jei taip ilgai gyvenai su zelandoniečiais, gal pažįsti mano motiną? Aš esu Martonos sūnus, – Jondalaras būtų kalbėjęs toliau, tačiau jį sustabdė šiek tiek netaisyklingo šamanės veido išraiška. Sarmuna akivaizdžiai buvo taip sukrėsta, kad jos veido bruožai dar labiau išsikreipė.

– Tu esi Martonos sūnus, gimęs prie Jokonano židinio? – galiausiai paklausė ji.

– Ne, prie to vyro židinio gimė mano brolis Joharanas. Aš gimiau prie Dalanaro židinio, vyro, su kuriuo ji vėliau susijungė. Pažinojai Jokonaną?

– Taip, – nudelbusi akis pripažino Sarmuna, paskui vėl nukreipė dėmesį į odos puodelį, kuris jau beveik virė.

– Tada turėjai pažinoti ir mano motiną! – apsidžiaugė Jondalaras. – Jei pažįsti Martoną, tada supranti, kad aš nesu melagis. Ji nieku gyvu nebūtų pakentusi savo vaikų melo. Suprantu, kad skamba neįtikėtinai, nesu netgi tikras, kad pats patikėčiau, jei nežinočiau, tačiau moteris, su kuria aš keliauju, tikrai sėdėjo ant vieno iš tų arklių, kurie buvo varomi nuo olos. Ne ant kaimenės arklio, o ant to, kurį užaugino nuo kumeliuko. Dabar net nežinau, ar ji gyva. Privalai pasakyti Atarojai, kad aš nemelagis. Turiu eiti jos ieškoti, turiu sužinoti, ar ji vis dar gyva!

Jondalaro aistringas maldavimas nesužadino jokio moters atsako. Ji net nepakėlė akių nuo verdančio vandens puodo, kurį maišė. Vis dėlto, kitaip nei Ataroja, ji juo neabejojo. Viena iš Atarojos medžiotojų atėjusi pasipasakojo mačiusi moterį, apsižergusią arklį. Išsigando, nes manė, jog tai dvasia. Sarmuna galvojo, jog tai susiję su Jondalaro pasakojimu, tik svarstė, ar tai natūralu, ar antgamtiška.

– Tu juk pažįsti Martoną, tiesa? – nenustygo Jondalaras eidamas prie laužo ir vėl siekdamas šamanės dėmesio. Juk anksčiau Sarmuna sureagavo, kai jis prakalbo apie savo motiną.

Kai ji pakėlė galvą, jos veidas buvo abejingas.

– Taip, kažkada pažinojau Martoną. Kai buvau jauna, mane išsiuntė mokytis pas Devintojo urvo zelandonę. Sėskis čia, – ji patraukė rėmą nuo ugnies, nusisuko nuo Jondalaro ir paėmė minkštą odos skiautę. Jis krūpčiojo, kol ji plovė jo žaizdą kažkokiu žolių skysčiu, tačiau buvo tikras, jog tie vaistai tinkami. To ji išmoko pas jo žmones.

Išvaliusi žaizdą Sarmuna atidžiai ją apžiūrėjo.

– Tu patyrei sutrenkimą, bet nieko rimta. Sugis savaime, – paskui nusukusi akis pridūrė: – Tau tikriausiai skauda galvą. Duosiu šio to išgerti.

– Ne, man nieko daugiau nereikia, bet vis dar esu ištroškęs. Iš tikrųjų noriu tik šlakelio vandens. Ar nieko, jei atsigersiu iš tavo vandenmaišio? – pasiteiravo Jondalaras eidamas prie didelės drėgnos pūslės, iš kurios Sarmuna į puodą pylė vandenį. – Jei norėsi, vėliau pripildysiu. Ar gali man duoti kokį puodelį?

Ji sudvejojo, paskui nuo lentynos paėmė puodelį.

– Kur galėčiau prisemti tau vandens? – atsigėręs paklausė Jondalaras. – Ar yra kokia mėgstama vieta netoliese?

– Nesuk galvos dėl vandens, – atsakė ji.

Jis priėjo arčiau ir pažvelgė į ją. Suprato, kad ji taip lengvai neleis jam išeiti, netgi vandens.

– Mes tikrai nebandėme medžioti tų arklių, kuriuos vijosi jūsų medžiotojai. Net jei ir būtume medžioję, Ataroja turėtų žinoti, kad būtume pasiūlę ką nors mainais. Nuvarius tokią kaimenę nuo olos mėsos turėtų būti apsčiai. Tiesiog viliuosi, kad Ailos tenai nėra. Sarmuna, man reikia eiti jos ieškoti!

– Tu ją myli, tiesa? – pasiteiravo Sarmuna.

– Taip, myliu, – neneigė Jondalaras. Jis pamatė, kaip jos išraiška vėl pasikeičia. Galima buvo įžiūrėti piktdžiugiško kartėlio, tačiau ir kažką švelnesnio. – Mes keliaujame į mano namus susijungti, tačiau taip pat reikia pranešti motinai apie jaunesniojo brolio Tonolano žūtį. Į kelionę leidomės kartu, tačiau jis... žuvo. Ji labai nusimins. Sunku netekti vaiko.

Sarmuna linktelėjo, bet nieko nepasakė.

– Tos laidotuvės... Kas nutiko tiems jaunuoliams?

– Jie ne ką jaunesni už tave, – atsakė Sarmuna. – Pakankamai suaugę, kad patys neteisingai apsispręstų.

Jondalarui pasidingojo, kad ji tikrai nemaloniai jaučiasi.

– Kaip jie mirė? – pasiteiravo jis.

– Suvalgė kažką netinkamo.

Jondalaras nepatikėjo, kad ji visiškai atvira, tačiau jam dar nespėjus nieko pasakyti Sarmuna atidavė jam odos apsiautalą ir palydėjo prie dviejų moterų, saugojusių įėjimą. Moterys žygiavo abipus, tačiau šį kartą jį nuvedė ne atgal į žeminę. Jį nuvedė į aptvertą plotą, ir vartai prasivėrė tik tam, kad moterys įstumtų belaisvį.

27

Vilkui reikėjo pailsėti, tad Aila sustojo ir prie laužo gurkšnojo arbatą, nieko nereginčiu žvilgsniu stebeilijo į žolėtą kraštovaizdį. Ji pastebėjo didelę akmenų formaciją, ryškėjančią žydrame danguje šiaurės vakaruose, tačiau taip pat, kaip gerai matoma kalkakmenio kalva tolumoje išblėsdavo ūkuose ir debesyse, taip ir šie akmenys dingo iš atminties, kai moters mintis vėl užvaldė nerimas dėl Jondalaro.

Pasitelkusi savo kaip puikios pėdsekės įgūdžius ir aštrią Vilko uoslę ji sugebėjo sekti pėdsakais, kuriuos, kaip manė, paliko Jondalarą paėmę žmonės. Jie pamažu nusileido nuo aukštumos, keliavo į šiaurę, paskui pasuko į vakarus, kol pasiekė upę, kurią ji su Jondalaru kirto kiek anksčiau, tačiau per ją nesikėlė. Žmonės pasuko į šiaurę palei upę, palikdami pėdsakus, kuriais sekti buvo lengviau.

Pirmą naktį Aila stovyklą įkūrė prie tekančios upės ir kitą dieną ėjo toliau. Ji tiksliai nežinojo, kiek žmonių ėjo, tačiau kartkartėmis dumblinąme upės krante pamatydavo įspaudų, kuriuos jau pradėjo atpažinti. Deja, niekur nebuvo matyti didelių Jondalaro pėdų įspaudų, ir ji ėmė svarstyti, ar zelandonietis vis dar su jais. Paskui ji prisiminė, kad retkarčiais būdavo padedama kažkas sunkaus, kas nulenkdavo žolę arba palikdavo įspaudą dulkėse ar drėgnoje žemėje. Aila prisiminė nuo pat pradžių mačiusi tą ženklą kartu su žmonių pėdsakais ir kitomis žymėmis. Ji suprato, jog tai negali būti arklių mėsa, nes jie buvo nuvaryti nuo atbrailos, o šis krovinys buvo gabenamas aukščiau žemės. Ji nusprendė, jog tai gali būti Jondalaras, nešamas kažkokiais neštuvais. Dėl to ji ir sunerimo, ir lengviau atsikvėpė.

Jei tenka jį nešti, tai reiškia, kad jis negali eiti pats, todėl kraujas, kurį ji pastebėjo, tikrai reiškia rimtą sužeidimą. Tie žmonės tikrai nesivargintų

nešti negyvą svetimą žmogų. Taigi Aila padarė išvadą, kad jis vis dar gyvas, tiktai rimtai sužeistas, ir vylėsi, kad jį neša ten, kur jo žaizda bus išgydyta. Tik kam, visų pirma, reikėjo jį sužeisti?

Kad ir ką ji sekė, jie judėjo greitai. Pėdsakai vis bluko. Aila suprato, kad atsilieka. Iškalbingus ženklus, rodančius kelią, kuriuo jie ėjo, ne visada buvo lengva rasti netgi Vilkui, dėl to jie judėjo dar lėčiau. Aila abejojo, ar be žvėries pagalbos apskritai būtų tiek nusekusi tais pėdsakais, ypač per akmenuotas vietoves, kur nebuvo matyti nė menkiausių čia ėjusiųjų ženklų. Labiau už viską dabar ji nenorėjo paleisti iš akių Vilko, rizikuoti netekti ir jo. Vis dėlto Aila norėjo kiek įmanoma skubėti ir džiaugėsi, kad žvėris kasdien sveiksta.

Tą rytą ji pakirdo apimta stiprios nuojautos ir apsidžiaugė pamačiusi, kad Vilkas irgi nekantrauja leistis į kelią. Po pietų darėsi vis aiškiau, kad jis pavargo. Ji nusprendė sustoti, užsiplikyti puodelį arbatos, leisti Vilkui pailsėti, o arkliams duoti laiko pasiganyti.

Vėl pajudėję jie priėjo upės išsišakojimą. Kiek anksčiau nesunkiai kirto porą nedidelių nuo aukštumų srūvančių upeliukų, tačiau dabar nebuvo aišku, ar reikia kirsti šią upę. Jau ilgokai nesimatė pėdsakų ir Aila nežinojo, ar eiti palei rytinę atšaką, ar keltis per upę ir sekti vakarine vaga. Kurį laiką moteris su gyvuliais traukė į rytus, vinguriuodama į kairę ir dešinę mėgino rasti kelią ir tik prieš stojant nakčiai pamatė neįprastą reginį, kuris aiškiai nurodė, kuriuo keliu eiti.

Netgi prietemoje Aila suprato, kad iš vandens kyšantys kuolai įbesti tikslingai. Jie stovėjo upės vagoje greta kelių kitų krante įtvirtintų rąstų. Šiek tiek pagyvenusi pas šaramudojus Aila gebėjo atpažinti, jog tokia konstrukcija yra gana paprasta prieplauka, skirta kažkokiems laiveliams. Aila pradėjo greta prieplaukos kurtis stovyklą, paskui persigalvojo – juk ji ničnieko nežino apie žmones, kurių pėdsakais seka, išskyrus tai, kad jie sužeidė, o paskui nusinešė Jondalarą. Ji nenorėjo, kad tokie žmonės užkluptų ją netikėtai, miegančią ir pažeidžiamą. Todėl ji stovyklai pasirinko vietą už upės vingio.

Ryte prieš keliantis per upę ji atidžiai apžiūrėjo Vilką. Upė, nors neypatingai plati, buvo šalta ir gili, tad pilkiui teks plaukti. Sumuštos vietos vis dar buvo jautrios, tačiau žvėris jautėsi kur kas geriau ir nekantravo eiti. Atrodė, Vilkas ne mažiau nei Aila nori rasti Jondalarą.

Prieš ropšdamasi Yhaha ant nugaros Aila nusimovė kelnes, kad jų nesušlaptų. Nenorėjo gaišti laiko drabužiams džiovinti. Didelei jos nuostabai, Vilkas nedvejodamas šoko į vandenį. Užuot nervingai bėgiojęs krantu, jis įšoko į upę ir ėmė kapanotis paskui Ailą, tarsi nenorėdamas nė per plauką nuo jos atsilikti.

Pasiekusi kitą upės pusę Aila pasitraukė, kad besipurtantis žvėris jos neaptaškytų, pati apsimovė kelnes ir apsiavė batus. Ji vėl apžiūrėjo Vilką, vien tam, kad pati nusiramintų, nors jis niršiai nusipurtė ir puolė ieškoti pėdsakų. Truputį pasroviui nuo perkėlos vietos vilkas surado krūmuose prie vandens paslėptą laivelį. Matyt, juo persikėlė tie, kuriuos Aila sekė. Vis dėlto šiek tiek užtruko, kol Aila suprato, kas tai yra.

Ji pamanė, kad žmonės naudosis laivu, kažkiek primenančiu šaramudojų laivus – dailiai išskobtu luotu grakščiai smailėjančiais pirmagaliu ir laivagaliu, o gal gerokai nuobodesne, bet praktiška dubens formos valtimi, kokia naudojosi ji su Jondalaru. Vilko aptiktas įrenginys buvo rąstų platforma, o Aila plausto nebuvo mačiusi. Kai suprato, kam jis skirtas, moteris pagalvojo, kad tai sumanu, nors ir nelabai gražu. Vilkas smalsiai apuostė paprastą kėlimosi per vandenį priemonę. Staiga vienoje vietoje jis sustojo ir gerklės gilumoje pradėjo tyliai urgzti.

– Kas yra, Vilke? – tarė Aila. Įsižiūrėjusi atidžiau ant vieno iš rąstų ji pastebėjo rudą dėmę ir pajuto, kaip panikos apimta išbąla. Ji neabejojo, jog tai sudžiūvęs kraujas, tikriausiai Jondalaro. Ji paglostė žvėries galvą. – Mes jį rasime, – tarė moteris, save ramindama taip pat kaip ir Vilką, tačiau visiškai nebuvo įsitikinusi, kad tikrai mylimąjį ras gyvą.

Kelias nuo perkėlos vedė per lauką, kuriame žėlė aukštos, sausos žolės pramaišiui su krūmais. Čia buvo daug lengviau sekti pėdsakais. Kelias atrodė gana dažnai naudojamas, ir Aila abejojo, ar juo ėjo ir tie, kuriuos ji persekioja. Vedė Vilkas, už tai Aila jautėsi ypač jam dėkinga. Jie dar visai nedaug paėjėjo, kai jis staiga sustojo, pakrutino nosį ir urgzdamas išsiepė dantis.

– Vilke? Kas yra? Kažkas ateina? – klausė Aila tuo pat metu sukdama Yhaha iš kelio link tankių krūmų ir rodydama Vilkui sekti iš paskos. Vos pasislėpus už aukštų, plikų krūmų šakų ir žolės, ji sugriebė Lenktynininko pavadį ir nutempė jį už kumelės, ir pati pasislėpė už arklių. Atsiklaupusi ant vieno kelio ji apsikabino Vilko sprandą, jį nutildė ir laukė, kas bus.

Neilgai trukus pro šalį akivaizdžiai link upės nubėgo dvi jaunos moterys. Aila davė ženklą Vilkui pasilikti, o paskui vogčiomis, kaip išmoko

vaikystėje stebėdama plėšrūnus, šliaužte per žolę nusekė paskui moteris ir pasislėpusi už krūmų jas stebėjo.

Iš slėptuvės traukdamos plaustą moterys tarpusavyje kalbėjosi, ir nors kalba buvo nesuprantama, Aila pastebėjo jos panašumą į mamutojų. Ji negalėjo visiškai gerai suprasti, tačiau kelių žodžių prasmę pagavo.

Moterys beveik įstūmė rąstų platformą į vandenį, tada iš po apačios ištraukė du ilgus baslius. Vieną storos virvės galą jos pririšo prie medžio, paskui užsiropštė ant plausto. Viena pradėjo stumtis skersai upės, kita leido per rankas virvę. Atsidūrusios netoli kito kranto, kur srovė ne tokia stipri, jos pradėjo stumtis prieš srovę, kol pasiekė prieplauką. Prie plausto pritvirtintomis virvėmis moterys pririšo jį prie iš vandens kyšančių kuolų ir žengė ant krante įtvirtintų rąstų. Palikusios plaustą jos nubėgo keliu, kuriuo neseniai atėjo Aila. Aila sugrįžo prie gyvūnų svarstydama, ką daryti toliau. Ji neabejojo, kad moterys netrukus grįš, tačiau „netrukus" gali reikšti ir šiandien, ir rytoj, ir net poryt. Ji troško kuo greičiau surasti Jondalarą, tačiau nenorėjo toliau eiti taku, bijojo, kad moterys gali ją pasivyti. Taip pat nieko apie tuos žmones nežinodama ji nenorėjo ir tiesiai į juos kreiptis. Galiausiai Aila nusprendė paieškoti vietos, iš kurios galėtų saugiai stebėti moteris ateinančias, o pati likti nematoma, ir palaukti.

Ji buvo patenkinta, kad laukimas ne itin prailgo. Popietę ji pamatė kartu su keletu kitų žmonių grįžtančias moteris. Visi gabeno neštuvus su išmėsinėta arkliena ir arklių dalimis. Nepaisant sunkaus krovinio, žmonės judėjo stebėtinai greitai. Kai priėjo arčiau, Aila nustebo pamačiusi, kad medžiotojų būrelyje nėra nė vieno vyro. Visos medžiotojos buvo moterys! Ji stebėjo, kaip jos kelia mėsą ant plausto, paskui prisilaikydamos virvės stumiasi per upę. Iškrovusios mėsą jos paslėpė plaustą, tačiau virvę paliko ištemptą per upę – Ailą tai nustebino. Kai moterys pajudėjo keliu, Aila vėl nusistebėjo, kaip greitai jos keliauja. Dar jai nė nesusivokus jos jau buvo dingusios. Prieš sekdama moterims iš paskos ji šiek tiek luktelėjo ir gerokai nuo jų atsiliko.

Tai, ką išvydo už tvoros, Jondalarą išgąsdino. Vienintelė pastogė buvo tikrai didelė, primityvi pašiūrė, kuri teikė menką apsaugą nuo lietaus ir sniego. Tvoros basliai kiek užstojo vėją. Čia nebuvo laužų, nė šlakelio

vandens, jokio maisto. Vieninteliai žmonės aptvare buvo vyrai, jų išvaizda išdavė apgailėtinų sąlygų poveikį. Jie išėjo iš pastogės ir sustoję spoksojo į jį, o Jondalaras matė, kad jie liesi, purvini ir prastai apsirengę. Nė vienas neturėjo šaltam orui tinkamų drabužių ir tikriausiai turėjo kiūtoti susiglaudę pašiūrėje, kad nors kiek sušiltų.

Vieną du jis atpažino iš kelionės į laidotuves. Jondalarui buvo smalsu, kodėl vyrai su berniukais gyvena tokioje vietoje. Staiga susidėliojo keletas trikdančių detalių: moterų su ietimis požiūris, keisti Ardemuno komentarai, į laidotuves einančių vyrų elgesys, Sarmunos nutylėjimai, pavėluota žaizdų apžiūra ir šiurkštus elgesys su juo pačiu. Galbūt tai nėra nesusipratimas, kuris išaiškės vos tik jis įtikins Ataroją, kad nemeluoja.

Išvada, kuri piršosi, atrodė absurdiška, tačiau Jondalaras suvokė skaudžią realybę. Tai buvo taip akivaizdu! Jis niekaip negalėjo suprasti, kodėl taip ilgai nesusigaudė, – moterys vyrus čia laiko prieš jų valią!

Tik kodėl? Šitoks nuostolis laikyti žmones neveiklius, kai visi galėtų prisidėti prie stovyklos naudos ir gerovės. Jis galvojo apie klestinčią mamutojų Liūto stovyklą, kur Talutas su Tulija organizavo būtiną stovyklos veiklą visų naudai. Visi įnešė savo dalį, tačiau vis dar turėjo pakankamai laiko darbuotis kiekvienas sau.

Ataroja! Ar tai jos darbas? Akivaizdu, jog ji yra šios stovyklos vadė. Jei ji ir nevisiškai už tai atsakinga, mažų mažiausiai atrodo apsisprendusi palaikyti tokią nenormalią padėtį.

„Šitie vyrai, – galvojo Jondalaras, – turėtų medžioti ir rinkti maistą, kasti saugyklas, statyti naujas pastoges ir remontuoti senąsias, prisidėti prie stovyklos gyvenimo, o ne kiūtoti pašiūrėje bandydami sušilti. Nieko keista, kad šitiems žmonėms taip vėlai tenka medžioti arklius. Ar jie bent turi pakankamai maisto, kad išgyventų visą žiemą? Ir kodėl jie medžioja taip toli, kai turi tokias puikias galimybes medžioti visiškai panosėje?"

– Tai tu esi tas, kurį jos vadina zelandoniečiu? – mamutojiškai kreipėsi vienas vyras. Jondalarui atrodė, kad atpažįsta jį kaip vieną iš tų, kurių rankos einant į laidotuves buvo surištos.

– Taip. Aš esu Jondalaras iš Zelandonijos.

– Aš esu Ebulanas iš sarmunojų, – tarė jis, o paskui sarkastiškai pridūrė: – Munos, visų Motinos, vardu, sveikinu tave aptvare, kaip šią vietą vadina Ataroja. Mes turime kitų pavadinimų: vyrų stovykla, stingdanti

Motinos požemių karalystė ir Atarojos spąstai vyrams. Rinkis, kuris tau patinka.

– Nesuprantu. Kodėl jūs visi čia? – teiravosi Jondalaras.

– Tai ilga istorija, bet iš esmės visi esame vienaip ar kitaip apkvailinti, – atsakė Ebulanas. Paskui, vėl ironiškai nusišaipęs, pridūrė: – Mus netgi apgaule privertė pastatyti šią vietą. Didžiąją jos dalį.

– Kodėl jūs paprasčiausia neperlipate per šitą sieną ir nepabėgate? – stebėjosi Jondalaras.

– Kad persmeigtų Epadoja ar jos pakalikės ietininkės? – pastebėjo kitas vyras.

– Olamunas teisus. Be to, nesu tikras, kiek mūsų dar įstengtų joms pasipriešinti, – pridūrė Ebulanas. – Atarojai patinka laikyti mus silpnus... Arba dar blogiau.

– Blogiau? – suraukė antakius Jondalaras.

– Parodyk jam, Samodunai, – tarė Ebulanas aukštam, visiškai liesam vyrui žilais susivėlusiais plaukais ir ilga, beveik balta barzda. Jo veidas buvo stiprų, aštrių bruožų, su ilga, aukšta kuprele nosimi ir sunkiais antakiais, kurie pabrėžė jo liesumą. Labiausiai dėmesį traukė senio akys. Jos buvo prikaustančios, tokios pat tamsios kaip Atarojos, tačiau vietoj pagiežos jų gelmėje slypėjo senovinė išmintis ir gailiaširdiškumas. Jondalaras nujautė, kad šitas vyras ar dėl laikysenos, ar elgesio vertas didelės pagarbos netgi šiomis apgailėtinomis sąlygomis.

Senasis vyras linktelėjo ir nusivedė zelandonietį į pašiūrę. Priėjęs arčiau Jondalaras pastebėjo, kad viduje liko keletas žmonių. Palindus po nuožulniu stogu, smogė neįveikiamas dvokas. Ant lentos, kuri tikriausiai buvo nuplėšta nuo stogo, gulėjo vyras, apklotas tiktai sudriskusia odos skiaute. Senis nutraukė apklotą ir parodė pūvančią žaizdą gulinčiojo šone.

Jondalarą apėmė siaubas.

– Kodėl šitas žmogus čia?

– Tai Epadojos ietininkių darbas, – atsakė Ebulanas.

– Ar Sarmuna apie tai žino? Ji galėtų kaip nors padėti.

– Sarmuna! Cha! Kodėl manai, kad ji ką nors darys? – tarstelėjo Olamunas, irgi atėjęs iš paskos. – Kas, tavo manymu, pirmiausia padėjo Atarojai?

– Ji išvalė žaizdą mano galvoje, – tarė Jondalaras.

– Vadinasi, Ataroja turi su tavimi susijusių planų, – nusprendė Ebulanas.

– Planų? Ką nori tuo pasakyti?

– Jai patinka jaunus ir pakankamai stiprius vyrus versti dirbti tol, kol gali juos valdyti, – pasakė Olamunas.

– O kas, jei vyras atsisako dirbti, ką ji liepia? – teiravosi Jondalaras. – Kaip ji gali valdyti?

– Neduodama maisto ir vandens. Jei tai nepadeda, ima grasinti artimiesiems, – paaiškino Ebulanas. – Jei žinai, kad tavo židinio vyras arba tavo brolis bus įmestas į narvą, negaus maisto ir vandens, paprastai padarai, ko ji nori.

– Narvą?

– Tą vietą, kur tu buvai laikomas, – atsakė Ebulanas, paskui kreivai nusišypsojo. – Ten, iš kur pasiėmei šitą didingą apsiaustą.

Kiti vyrai irgi nusišypsojo.

Jondalaras dirstelėjo į apdriskusią odą, kurią apsivyniojo nuplėšęs nuo rentinio žeminėje.

– Šitas tai buvo geras! – pastebėjo Olamunas. – Ardemunas mums papasakojo, kaip tu vos nesulaužei narvo. Nemanau, kad ji šito tikėjosi.

– Kitą kartą padarys stipresnį narvą, – tarstelėjo kitas vyras. Buvo akivaizdu, kad jis nevisiškai laisvai kalba mamutojiškai. Ebulanas ir Olamunas kalbėjo taip laisvai, kad Jondalaras užmiršo, jog mamutojų kalba nėra šių žmonių gimtoji, tačiau kiti akivaizdžiai irgi šiek tiek suprato, todėl dauguma suvokė, apie ką kalbama.

Vyras ant žemės pradėjo aimanuoti, ir senolis atsiklaupė jo paguosti. Jondalaras pastebėjo, kaip ima krutėti kelios figūros tolėliau, pašiūrės gilumoje.

– Jei ji neturės narvo, ji grasins sužaloti tavo artimą, kad priverstų padaryti tai, ko ji nori. Jei turėjai židinį prieš jai tampant vade ir tau taip nepasisekė, kad prie savo židinio sulaukei sūnaus, ji gali tave priversti padaryti bet ką, – tarė Ebulanas.

Jondalarui nepatiko potekstė, ir jis giliai suraukė antakius.

– Kodėl nepasisekė, jei prie tavo židinio gimė sūnus?

Ebulanas dirstelėjo į senolį.

– Samodunai?

– Pasiteirausiu, ar jis norės susipažinti su zelandoniečiu, – tarė tas.

Samodunas prabilo pirmą kartą, ir Jondalarui tapo smalsu, kaip toks gilus ir sodrus balsas gali sklisti iš tokio aukšto ir lieso kūno. Senolis nuėjo į pašiūrės gilumą ir pasilenkė šnektelti su būtybėmis, susigūžusiomis toje vietoje, kur nuožulnus stogas siekia grindis. Jie girdėjo gilų ir švelnų jo balsą, bet ne tariamus žodžius, o paskui pasigirdo jaunesni balsai. Padedamas senolio vienas iš jaunesnių vyrų atsistojo ir atšlubčiojo prie Jondalaro.

– Tai Ardobanas, – paskelbė senolis.

– Aš esu Jondalaras iš Devintojo Zelandonijos urvo. Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, sveikinu tave, Ardobanai, – labai oficialiai pasakė Jondalaras ir jaunuoliui ištiesė abi rankas kažkaip pajutęs, kad su berniuku reikia elgtis kilniai.

Berniukas bandė atsistoti tiesiau ir paimti jo rankas, bet Jondalaras matė, kad jis krūpčioja iš skausmo. Jis norėjo jį prilaikyti, bet susilaikė.

– Aš tikrai mieliau būčiau vadinamas Jondalaru, – tarė jis šypsodamasis, mėgindamas užglostyti nejaukią akimirką.

– Mane vadinti Dobanu. Nepatinka Ardobanas. Ataroja visada sakyti Ardobanas. Ji nori, kad sakyti Sataroja. Daugiau nesakau.

Jondalaras atrodė sutrikęs.

– Sunku išversti. Tai pagarbos forma, – paaiškino Ebulanas. – Tai reiškia, kad kažkas laikomas didžiausioje pagarboje.

– Dobanas daugiau nebegerbia Atarojos.

– Dobanas nekenčia Atarojos! – suriko jaunuolis aukštu balsu, kone verkdamas. Jis nusisuko ir nušlubčiojo atgal. Samodunas mostelėjo kitiems pasilikti ir pats padėjo vaikui eiti.

– Kas jam nutiko? – pasiteiravo Jondalaras, kai jie išėjo į lauką, kiek toliau nuo pašiūrės.

– Jo koją tempė tol, kol ji išniro iš klubo, – atsakė Ebulanas. – Ataroja tai padarė, tiksliau, liepė Epadojai tai padaryti.

– Ką? – negalėdamas patikėti išplėtė akis Jondalaras. – Sakai, kad ji tikslingai išnarino šito vaiko koją? Kokia pabaisa yra šita moteris?

– Tą patį ji padarė ir kitam berniukui. Odevanas dar jaunesnis.

– Kaip ji galėtų bent pasiteisinti dėl to, ką padarė?

– Mažasis Odevanas turėjo būti pamoka kitiems. Berniuko motinai nepatiko, kaip Ataroja su mumis elgiasi, ji net norėjo susigrąžinti savo

židinio porą. Avanoja sugebėdavo kartais čia įsmukti ir praleisti su juo naktį, ji vis nugvelbdavo mums kiek maisto. Ji ne vienintelė kartais taip darė, ji sukurstė kitas moteris, o Armodanas, jos vyras... Pasipriešino Atarojai, atsisakė dirbti. Ji išsiliejo ant berniuko. Pasakė, kad septynmetis yra gana didelis palikti motiną ir gyventi su vyrais, tačiau pirmiausia išnarino jam koją.

– Kitam berniukui vos septyneri metai? – purtydamas galvą iš siaubo sudrebėjo Jondalaras. – Niekada negirdėjau apie tokias baisybes.

– Odevanas kenčia skausmus ir ilgisi motinos, tačiau Ardobano istorija baisesnė, – pasakė Samodunas. Išėjęs iš pašiūrės jis ką tik prisijungė prie grupės.

– Sunku įsivaizduoti ką blogesnio, – pastebėjo Jondalaras.

– Manau, jis sunkiau kenčia išdavystę nei fizinį skausmą, – paaiškino Samodunas. – Ardobanas laikė Ataroją savo motina. Jo motina mirė, kai jis dar buvo mažas, ir Ataroja jį įvaikino, tačiau elgėsi su juo labiau kaip su mėgstamu žaislu nei su vaiku. Ji mėgo rengti jį mergaitiškais drabužiais, išpuošti keistais daiktais, tačiau sočiai jį valgydino, dažnai duodavo ypatingų skanėstų. Kartais jį netgi glamonėdavo ir nuotaikai užėjus pasiimdavo į savo lovą miegoti. O viskam pabodus išstumdavo ir versdavo miegoti ant žemės. Prieš kelerius metus Atarojai pradėjo dingotis, kad žmonės ketina ją nunuodyti.

– Jie sako, kad šitaip ji pribaigė savo vyrą, – pertraukė Olamunas.

– Ji vertė Ardobaną prieš valgant viską ragauti, – toliau pasakojo senolis, – o kai jis paaugo, kartkartėmis jį surišdavo, mat buvo įsitikinusi, kad jis ruošiasi pabėgti. Vis dėlto ji buvo vienintelė jo motina. Jis ją mylėjo ir stengėsi ją pamalonінti. Su kitais berniukais jis elgėsi panašiai kaip ji elgėsi su vyrais, pats pradėjo aiškinti vyrams, ką daryti. Žinoma, ji jį drąsino.

– Jis buvo nepakenčiamas, – pridūrė Ebulanas. – Galėjai pagalvoti, kad jam priklauso visa stovykla, kitų berniukų gyvenimą jis pavertė apgailėtinu.

– Tai kas nutiko? – pasiteiravo Jondalaras.

– Jis pasiekė vyrystės amžių, – tarė Samodunas. Paskui, matydamas sutrikusį Jondalaro žvilgsnį, paaiškino: – Motina atėjo pas jį per miegus jaunos moters kūne ir pažadino jo vyriškumą.

– Žinoma, taip nutinka visiems jaunuoliams, – tarė Jondalaras.

– Ataroja tai išsiaiškino, – pasakojo Samodunas. – Galėtum pagalvoti, jis tyčia tapo vyru vien tam, kad ją nuviltų. Ji įniršo! Rėkė ant jo, vadino jį siaubingais vardais, paskui ištrėmė į vyrų stovyklą, tačiau pirmiausia dar išnarino koją.

– Odevanui buvo lengviau, – pastebėjo Ebulanas. – Jis jaunesnis. Nesu tikras, ar iš pat pradžių ji ketino išnarinti jam sąnarį. Manau, ji tiesiog norėjo, kad jo motina ir tas vyras kamuotųsi klausydami jo riksmų, tačiau kai jau taip nutiko, tikriausiai Ataroja pagalvojo, kad tai visai neblogas būdas sutramdyti vyrą, padaryti jį lengviau valdomą.

– Kaip pavyzdį ji turėjo Ardemuną, – pastebėjo Olamunas,

– Ar ji ir jam išnarino koją? – paklausė Jondalaras.

– Tam tikra prasme, – atsakė Samodunas. – Tai buvo nelaimingas atsitikimas, tačiau tai nutiko, kai jis bandė pabėgti. Ataroja neleido Sarmunai jam padėti, nors tikiu, kad toji norėjo.

– Vis dėlto sunkiau paversti neįgaliu dvylikametį berniuką. Jis kovoja ir spiegia, tik iš to jokios naudos, – kalbėjo Ebulanas. – Pasakysiu tau, išgirdę jo aimanas žmonės nebegalėjo pykti. Jis labai brangiai sumokėjo už savo vaikišką elgesį.

– Ar tiesa, kad ji pasakė moterims, kad visiems vaikams, įskaitant tuos, kurių dar laukiama, jei gims berniukai, bus išnarintos kojos? – pasiteiravo Olamunas.

– Šitaip tvirtina Ardemunas, – patikino Ebulanas.

– Ar ji mano, kad gali pasakyti Motinai, ką daryti? Priversti ją pradėti tik mergaites? – nustebo Jondalaras. – Man regis, ji gundo likimą.

– Galbūt, – nesiginčijo Ebulanas, – tačiau tikriausiai reikės pačios Motinos, kad tai sustabdytų.

– Manau, zelandonietis teisus, – pastebėjo Samodunas. – Man regis, Motina jau bandė ją įspėti. Pažiūrėkit, kiek mažai kūdikių gimė per kelerius praėjusius metus. Paskutinis jos išsišokimas – sužaloti vaikai – tikriausiai yra daugiau nei Motina gali ištverti. Vaikai turi būti globojami, o ne žalojami.

– Žinau, kad Aila niekada su tuo nesitaikstytų. Ji nesitaikstytų su niekuo panašaus, – pareiškė Jondalaras. Paskui, prisiminę mylimąją, jis suraukė antakius ir nuleido galvą. – Nė nežinau, ar ji tebegyva.

Vyrai susižvalgė. Jie dvejojo, ar ką sakyti, nors visiems mintyse sukosi tas pats klausimas. Galiausiai drąsą sukaupė Ebulanas.

– Ar tai ta moteris, kuri, kaip tu tvirtini, gali apsižergti arklio nugarą? Ji tikriausiai turi didelių galių, jei gali šitaip valdyti arklius.

– Ji taip nesakytų, – nusišypsojo Jondalaras. – Manau, kad ji turi daugiau galios nei pripažįsta. Ji nejodinėja visais arkliais. Ji joja tik pačios užauginta kumele, nors kartais joja ir mano arkliu. Tik jį kiek sunkiau valdyti. Tai ir buvo problema...

– Tu irgi gali apsižergti arklius? – negalėdamas patikėti paklausė Olamunas.

– Galiu joti vienu... Na, galiu joti ir jos arkliu, bet...

– Sakai, kad Atarojai papasakota istorija – teisybė? – pasitikslino Ebulanas.

– Žinoma, teisybė. Kodėl turėčiau ką nors panašaus išsigalvoti? – jis nužvelgė skeptiškus veidus. – Gal geriau pradėsiu nuo pradžių. Aila augino mažą kumelaitę...

– Kur ji gavo kumelaitę? – paklausė Olamunas.

– Medžiodama ji nužudė jos motiną, o paskui pamatė kumelaitę.

– O kam ją augino? – nesuprato Ebulanas.

– Nes kumelaitė buvo viena, ir Aila buvo viena... Ilga istorija, – išsisukinėjo Jondalaras, – bet ji norėjo draugijos ir nusprendė pasiimti kumelaitę. Kai Yhaha užaugo – Aila pavadino kumelaitę Yhaha – ji apsikumeliavo, maždaug tuo pat metu, kai Aila sutiko mane. Ji pamokė mane jodinėti ir atidavė mokyti kumeliuką. Pavadinau jį Lenktynininku. Tai zelandonietiškas žodis, kuris reiškia greitą bėgiką, o jam patinka greitai lėkti. Visą kelią nuo mamutojų vasaros susirinkimo palei pietinį kraštą tų kalnų rytuose mes jojome ant arklių. Tai tikrai neturi nieko bendra su ypatingomis galiomis. Tiesiog reikia auginti juos nuo gimimo, taip, kaip motina rūpinasi kūdikiu.

– Na... Jei taip sakai, – tarstelėjo Ebulanas.

– Sakau, nes tai tiesa, – tarė Jondalaras, paskui suprato, kad veltui aušina burną. Jie turi pamatyti, kad patikėtų, ir mažai tikėtina, kad kada pamatys. Aila dingo, taip pat prapuolė ir arkliai.

Kaip tik tada atsidarė vartai ir visi atsisuko pažiūrėti, kas atėjo. Pirma įžengė Epadoja, paskui ją – kelios kitos moterys. Dabar, kai daugiau ži-

nojo, Jondalaras tyrinėjo moterį, kuri sukėlė tokį didelį skausmą dviem vaikams. Jis nežinojo, kuri didesnė pabaisa: ta, kuri pagimdo idėją, ar ta, kuri ją įvykdo. Nors jis neabejojo, kad Ataroja ir pati būtų taip pasielgusi, buvo akivaizdu, kad jai kažkas negerai. Ji nebuvo sveika. Tikriausiai ją palietė kažkokia tamsybių dvasia ir pavogė gyvybiškai svarbią jos būties dalį, tačiau kas yra Epadojai? Ji atrodė sveika ir visavertė, tačiau kodėl ji tokia žiauri ir bejausmė? Ar jai taip pat stinga esminės dalies?

Visų nuostabai, į aptvarą įžengė pati Ataroja.

– Ji niekada čia neužeina, – pralemeno Olamunas. – Ko ji nori? – neįprastas vadės elgesys jį išgąsdino.

Paskui ją ėjo keletas moterų, nešinų garuojančiais virtos mėsos padėklais kartu su tankiai suaustais krepšiais, pilnais gardžiai kvepiančios riebios mėsiškos sriubos. „Arkliena! Ar medžiotojai grįžo?“ – spėliojo Jondalaras. Jis jau seniai nevalgė arklienos, pastaruoju metu šita mėsa jo neviliojo, tačiau dabar maistas kvepėjo tikrai gardžiai. Taip pat buvo atneštas didelis, vandens sklidinas vandenmaišis ir keletas puodelių.

Vyrai godžiai stebėjo atvykstančią procesiją, tačiau nė vienas nekrustelėjo, žiūrėjo bijodami padaryti ką nors, kas Ataroją priverstų persigalvoti. Jie bijojo, kad tai gali būti dar vienas žiaurus pokštas: atnešti gardžiai kvepiantį maistą, parodyti jį ir išgabenti atgal.

– Zelandonieti! – kreipėsi Ataroja, tardama žodį taip, kad skambėtų kaip komanda. Eidamas artyn Jondalaras atidžiai ją stebėjo. Ji atrodė beveik vyriškai... „Ne, – nusprendė jis, – ne visai.“ Jos bruožai buvo ryškūs ir aštrūs, tačiau aiškūs ir dailūs. Tam tikra prasme ji iš tikrųjų būtų graži, jei nebūtų tokia atšiauri. Vis dėlto tos moters burnos linkyje buvo matyti žiaurumas, o akyse atsispindėjo sielos stoka.

Prie jos šono atsidūrė Sarmuna. „Ji tikriausiai įėjo su kitomis moterimis“, – pagalvojo Jondalaras, nors anksčiau jos nepastebėjo.

– Dabar aš kalbėsiu už Ataroją, – zelandoniškai pasakė Sarmuna.

– Tu ir pati turi už daug ką atsakyti, – tarė Jondalaras. – Kaip galėjai tai leisti? Atarojai stinga proto, tačiau tau – ne. Laikau tave atsakinga, – jo mėlynos akys buvo tarsi ledinės, kupinos pasipiktinimo.

Ataroja kažką piktai pasakė šamanei.

– Ji nenori, kad tu man kalbėtum. Aš esu čia, kad versčiau tau. Ataroja nori, kad kalbėdamas žiūrėtum į ją, – išvertė Sarmuna.

Jondalaras pažvelgė į vadę ir laukė, ką ji pasakys. Tada Sarmuna pradėjo versti.

– Dabar kalba Ataroja. Kaip tau patinka naujas... būstas?

– O kaip, jos manymu, jis turi man patikti? – pasakė Jondalaras Sarmunai, kuri vengė jo žvilgsnio ir kalbėjo Atarojai.

Pagiežinga šypsena nutvieskė vadės veidą.

– Esu tikra, jau daug apie mane prisiklausei, tačiau neturi tikėti viskuo, ką girdi.

– Tikiu tuo, ką matau, – atrėžė Jondalaras.

– Ką gi, matai, kad atnešiau čia maisto.

– Nematau, kad kas nors valgytų, o žinau, kad visi alkani.

Išgirdusi vertimą ji plačiai nusišypsojo.

– Jie valgys, ir tu turėtum užkąsti. Tau reikės stiprybės, – garsiai nusijuokė Ataroja.

– Esu tikras, reikės, – atkirto Jondalaras.

Kai Sarmuna išvertė, Ataroja greitai išėjo, davusi ženklą moterims sekti įkandin.

– Laikau tave atsakinga, – nueinančiai Sarmunai sviedė Jondalaras.

Vos vartai užsidarė, viena iš sargybinių pasakė:

– Verčiau ateikit ir imkit maistą, kol ji nepersigalvojo.

Vyrai puolė prie lėkščių su mėsa. Praeidamas Samodunas stabtelėjo:

– Būk atsargus, zelandonieti. Ji tau sumanė kažką ypatinga.

Kitos kelios dienos Jondalarui slinko lėtai. Buvo atnešta kiek vandens, tačiau visai nedaug maisto, niekas nebuvo išleistas, netgi dirbti, kas buvo labai neįprasta. Vyrai buvo sunerimę, ypač todėl, kad ir Ardemunas buvo laikomas aptvare. Kelias kalbas mokantis Ardemunas tapo pirmuoju vertėju, o paskui ir tarpininku tarp Atarojos ir vyrų. Šlubis išnarinta koja, jos manymu, nekėlė grėsmės, juo labiau kad nepajėgs pabėgti. Ardemunui buvo suteikta daugiau laisvės judėti po stovyklą. Jis dažnai parnešdavo informacijos apie gyvenimą už vyrų stovyklos ribų nuotrupų, o kartais ir papildomo maisto.

Dauguma vyrų leido laiką žaisdami žaidimus: statė ateities pažadus, kaip žaidimo kauliukus naudojo medinius pagaliukus, akmenėlius arba net nuo mėsos likusių kaulų atplaišas. Arklio kumpio kaulas, prieš tai švariai nugremžtas ir perskeltas norint išimti čiulpus, buvo atidėtas į šoną kaip tik tokiu tikslu.

Pirmą įkalinimo dieną Jondalaras praleido atidžiai tirdamas visos aptvarą supančios tvoros stiprumą. Jis rado kelias vietas, kurias, jo manymu, galima būtų pralaužti arba perlipti, tačiau pro plyšius buvo matyti, kad Epadoja ir jos pakalikės akylai juos saugo, o siaubingas sužeisto vyro užkratas atgrasino jį nuo tokio paprasto sprendimo. Taip pat jis apžiūrėjo pašiūrę ir sugalvojo keletą būdų, kaip ją galima būtų pataisyti ir padaryti labiau atsparią vandeniui – jei tik turėtų įrankių ir medžiagų.

Visuotiniu sutarimu vienas uždaros erdvės kraštas už akmenų krūvos – vienintelio kito statinio, be pašiūrės, jų visiškai tuščiame aptvare – buvo skirta šlapintis ir tuštintis. Jau kitą dieną Jondalarą pradėjo pykinti nuo kvapo, persmelkusio visą aptvarą. Dar blogiau buvo arčiau pašiūrės, kur sklido nuo baisaus užkrato pūvančio kūno dvokas, tačiau naktį jis neturėjo pasirinkimo. Jis susiglaudė su kitais vyras, kad sušiltų, ir pasidalijo savo menku apsiautalu su tais, kurie dar mažiau turėjo kuo prisidengti.

Kitomis dienomis jautrumas kvapui sumenko, Jondalaras vos juto alkį, tačiau labiau šalo, kartais apsvaigdavo ar susvirduliuodavo. Taip pat jis būtų norėjęs gluosnių žievės arbatos nuo galvos skausmo.

Aplinkybės pasikeitė, kai sužeistas vyras pagaliau mirė. Ardemunas nuėjo prie vartų ir paprašė pasikalbėti su Ataroja ar Epadoja, kad kūnas būtų išneštas ir palaidotas. Tam buvo išleisti keletas vyrų, o vėliau jiems buvo pasakyta, kad visi, kurie galės, turės dalyvauti laidojimo apeigose. Jondalaras beveik gėdijosi dėl susijaudinimo, kurį pajuto pagalvojęs, kad išeis iš aptvaro, nors laikino išsilaisvinimo priežastis buvo mirtis.

Lauke žemę klojo ilgi popietės šešėliai, išryškinantys tolimo slėnio ir apačioje tekančios upės kontūrus, ir Jondalaras pajuto visa užvaldantį atviro peizažo grožį ir didingumą. Jo mintis nutraukė skausmingas dūris į ranką. Jis nusivylęs nudelbė Epadoją ir kitas tris jį apsupusias moteris su ietimis. Reikėjo smarkiai susivaldyti, kad nenustumtų jų nuo kelio.

– Ji nori, kad sudėtum rankas už nugaros, ir ji galėtų jas surišti, – pasakė Ardemunas. – Tu negalėsi eiti nesurištomis rankomis.

Jondalaras rūsčiai nužvelgė moteris, bet joms pakluso. Eidamas paskui Ardemuną jis galvojo apie savo keblią padėtį. Net nežinojo, kur yra ar kiek ilgai bus čia laikomas, tačiau vien galvodamas apie tai, kad teks dar kiek laiko praleisti uždarytam tame aptvare, kur gali žiūrėti tik į tvorą, daugiau nebegalėjo tverti. Vienaip ar kitaip, jis ištrūks, ir netrukus. Jei nepavyks dabar, ateis laikas, kada nebepajėgs pabėgti. Kelios dienos be maisto ir vandens – nieko baisaus, tačiau jei tai tęsiasi gana ilgai, taps problema. Be to, jei yra nors menkiausia tikimybė, kad Aila vis dar gyva, galbūt sužeista, tačiau vis dar gyva, jis turi greitai ją rasti. Jis dar nežinojo, kaip tai įvykdys, tik buvo tikras, kad neketina čia pasilikti ilgėliau.

Jie kiek paėjėjo, kirto upelį ir toliau žygiavo šlapiomis kojomis. Paviršutiniškos laidotuvės praėjo greitai, ir Jondalaras stebėjosi, kodėl Ataroja apskritai varginosi rengti laidojimo ceremoniją, jei visai nesirūpino žmogumi, kol jis buvo gyvas. Jei būtų pasirūpinusi, gal jis nebūtų miręs. Jis nepažinojo to žmogaus, net nežinojo jo vardo, tik matė jį kenčiantį, ir visai be reikalo. Dabar jo nebebuvo, jis išėjo į kitą pasaulį, tačiau išsivadavo nuo Atarojos. Galbūt taip ir geriau nei ilgus metus leisti iš aptvaro vidaus žiūrint į tvorą.

Kad ir kokia trumpa buvo ceremonija, Jondalaro kojos šlapiuose batuose suledėjo. Grįždamas atgal jis atidžiau tyrinėjo mažą upeliuką, stengėsi rasti brastą ar taką, kad kojos liktų sausos. Staiga jis dirstelėjo žemyn, ir jam niekas daugiau neberūpėjo. Tarsi būtų specialiai padėti, upelio pakraštyje vienas prie kito gulėjo du akmenys. Vienas buvo nedidelis, bet tinkamas titnago gabalas, kitas – apvalus akmuo, kuris atrodė tarsi būtų kaip tik pritaikytas rankai – tobulos formos akmeninis kūjis.

– Ardemunai, – pasakė jis iš paskos einančiam vyrui, paskui prabilo zelandoniškai, – ar matai tuos du akmenis? – jis parodė koja. – Ar gali juos man paimti? Tai labai svarbu.

– Ar tai titnagas?

– Taip, o aš – titnago apdirbėjas.

Staiga Ardemunas suklupo ir sunkiai griuvo. Luošam vyrui buvo sunku atsistoti, ir prie jo priėjo moteris su ietimi. Ji aštriai kažką pasakė vienam vyrų, norėjusiam pasiūlyti pagalbos ranką. Epadoja atžygiavo pažiūrėti, kas sulaikė vyrus. Ardemunas spėjo atsistoti kaip tik prieš jai pasirodant, ir stovėjo atgailaudamas, kol moteris jį plūdo.

Sugrįžę Jondalaras su Ardemunu nuėjo prie akmenų nusišlapinti. Sugrįžęs į pašiūrę Ardemunas papasakojo vyrams, kad medžiotojai parnešė daugiau arklienos, tačiau antrai grupei grįžtant kažkas nutiko. Jis nežino, kas įvyko, tačiau tarp moterų kilo sambrūzdis. Jos visos apie tai kalba, tačiau jis nesugebėjo nugirsti nieko konkretaus.

Tą vakarą vyrams vėl buvo atnešta maisto ir vandens, tačiau moterims nebuvo leista pasilikti suraikyti mėsos. Ji buvo iš anksto supjaustyta gabalais ir, sudėta ant dviejų kaladžių, be jokių šnekų palikta vyrams. Vyrai valgydami apie tai kalbėjosi.

– Vyksta kažkas keista, – tarė Ebulanas, pereidamas prie mamutojų kalbos, kad Jondalaras galėtų suprasti. – Man regis, moterims įsakyta su mumis nekalbėti.

– Beprasmiška, – pasakė Olamunas. – Jei ką ir žinotume, ką galėtume padaryti?

– Tu teisus, Olamunai, tai nesuprantama, tačiau pritariu Ebulanui. Manau, moterims liepta nekalbėti, – įsiterpė Samodunas.

– Gal tada pats laikas? – tarstelėjo Jondalaras. – Jei Epadojos moterys plepa tarpusavyje, gal nieko nepastebės.

– Nepastebės ko? – nustebo Olamunas.

– Ardemunas sugebėjo pastverti titnago gabalą...

– Tai štai kas, – tarstelėjo Ebulanas. – Nemačiau nieko, už ko jis būtų galėjęs užkliūti ir parkristi.

– O kokia nauda iš titnago gabalo? – nesuprato Olamunas. – Kad iš jo ką padarytum, reikia įrankių. Stebėjau titnago apdirbėją, kol jis numirė.

– Taip, tačiau jis pagriebė ir akmeninį kūjį, o čia yra kaulų. To pakanka keliems aštriems ašmenims suformuoti, iš jų pagaminti peilius bei antgalius ir keletą kitų įrankių – titnago gabalas puikus.

– Tu esi titnago apdirbėjas? – pasitikslino Olamunas.

– Taip, tačiau man reikės pagalbos. Kokio nors triukšmo pridengti akmens daužymo į akmenį garsams, – pasakė Jondalaras.

– Net jei sugebėsime pagaminti peilių, kokia iš jų nauda? Moterys turi ietis, – tarė Olamunas.

– Jau vien tam, kad jais perpjautume virves tų, kurių rankos surištos, – atsakė Ebulanas. – Esu tikras, pavyks sugalvoti kokias varžybas ar žaidimą, kurie pridengs triukšmą. Nors jau beveik sutemo.

– Šviesos pakaks. Įrankius ir antgalius padarysiu gana greitai. Tada rytoj galėsiu dirbti pašiūrėje, kur jos nematys. Man reikės to kojos kaulo ir tų kaladžių, gal dar vienos lentos iš pašiūrės. Pagelbėtų, jei turėčiau kokią sausgyslę, tačiau tiks ir plonos odos juostos. Ardemunai, jei surastum kelias plunksnas, kai būsi išėjęs iš aptvaro, aš jas panaudočiau.

Ardemunas linktelėjo, paskui pasakė:

– Ketini pagaminti kažką, kas skries? Sviedžiamą ietį?

– Taip, šį tą, kas skries. Ją reikia rūpestingai drožti ir formuoti, todėl šiek tiek užtruks. Manau, jog sugebėsiu pagaminti ginklą, kuris jus nustebins.

28

Kitą rytą prieš imdamasis titnago įrankių Jondalaras su Samodunu šnektelėjo apie abu sužalotus jaunuolius. Jis apie tai galvojo praėjusią naktį ir prisiminė, kaip dar visai mažą Darvą pradėjo mokyti titnago apdirbimo. Jondalaras manė, kad, jei jie pramoktų amato, pavyzdžiui, apdirbti titnagą, galėtų nepriklausomai ir naudingai gyventi netgi raišuodami.

– Manai, kad valdant Atarojai jiems kada pasitaikys tokia galimybė? – pasiteiravo Samodunas.

– Ardemunui ji suteikia daugiau laisvės; gal jai atrodys, kad abu vaikai taip pat nekelia grėsmės, ir leis jiems dažniau išeiti iš aptvaro. Netgi Atarojąą galima įtikinti, kad prasminga stovykloje turėti porą titnago apdirbėjų. Jos medžiotojų ginklai apgailėtini, – tarė Jondalaras. – Be to, kas žino, gal ji valdys ne taip jau ilgai.

Samodunas įtariai nužvelgė šviesiaplaukį nepažįstamąjį.

– Smalsu, ar tu žinai ką nors, ko nežinau aš, – tarė jis. – Bet kuriuo atveju padrąsinsiu juos ateiti ir stebėti tave.

Išvakarėse Jondalaras darbavosi lauke, kad aštrių skeveldrų, kurios atskyla formuojant titnagą, nepribyrėtų vienintelėje jų pastogėje. Jis išsirinko vietą už akmenų krūvos netoli išvietės. Dėl nemalonaus kvapo sargybinės vengė lankytis šioje aptvaro vietoje, tad ir ją stebėjo mažiausiai.

Gabalai, kuriuos Jondalaras greitai atskėlė iš titnago šerdies, buvo mažiausiai keturis kartus ilgesni už plotį, suapvalintais galais. Tai buvo ruošiniai, iš kurių vėliau gaminami kiti įrankiai. Atskilę nuo titnago šerdies kraštai buvo skustuvo aštrumo, galintys lengvai perpjauti odą, tarsi ji būtų sustingę riebalai. Tiesą sakant, geležtės buvo tokios aštrios, kad kartais

ašmenis tekdavo atbukinti, kad naudojant juos būtų galima paimti neįsipjovus.

Kitą rytą pašiūrės viduje Jondalarui pirmiausia teko susirasti vietą po plyšiu stoge, kad patektų pakankamai šviesos. Tada iš savo apsiautalo jis atpjovė odos skiautę ir patiesė ją ant grindų, kad sugaudytų neišvengiamai atskilsiančias aštrias titnago nuolaužų šukes. Aplinkui susėdus dviem luošiems berniukams ir keletui vyrų, jis toliau rodė, kaip kietas ovalus akmuo ir kelios kaulo atplaišos gali būti naudojamos titnago įrankiams daryti, kurie, savo ruožtu, gali būti naudojami daiktams iš odos, medžio ir kaulo formuoti ir gaminti. Vyrai stengėsi būti atsargūs, kad savo veikla nepatrauktų moterų dėmesio, kartais atsistodavo, pavaikštinėdavo apsimesdami, kad niekas nepasikeitė, vėliau vis grįždavo atgal, susispiesdavo krūvon, kad būtų šilčiau ir kad užstotų sargybinėms vaizdą. Visi kaip apžavėti stebėjo naujoko darbą.

Jondalaras paėmė geležtę ir kritiškai ją apžiūrėjo. Jis norėjo pagaminti keletą skirtingų įrankių ir mėgino nustatyti, kuris ruošinys kam geriausiai tiks. Viena ilga, aštri briauna buvo beveik tiesi, kita kiek banguota. Jis pradėjo bukinti nelygų kraštą kelis kartus jį brūkšteldamas akmens kūju. Kitą briauną paliko tokią, kokia yra. Paskui ilgu, smailėjančiu perlaužto kaulo galu jis spustelėdavo suapvalintą galą, rūpestingai vis nuskeldamas po tiksliai nustatyto dydžio atplaišėlę, kol suformavo antgalį. Jei būtų turėjęs sausgyslių, klijų, deguto arba kokių kitokių medžiagų, kuriomis galima klijuoti, jis būtų pritvirtinęs rankeną. Pagaliau naujai pagamintas peilis atrodė visiškai tinkamas naudoti.

Vyrams perduodant įrankį iš rankų į rankas ir išbandant jo aštrumą ant rankos gyvaplaukių ar odos skiautelių, Jondalaras paėmė kitą ruošinį. Abiejuose jo kraštuose, maždaug ties viduriu, buvo įdubos. Rūpestingai spustelėjęs apvalainu kojos kaulo sąnario gumbu, jis iš abiejų pusių atskėlė tiktai aštriausias briaunas, jas kiek atbukino, bet, daug svarbiau, ištiesino, todėl šis įrankis galės būti naudojamas kaip skutiklis kaulo ar medžio gabalui formuoti ir lyginti. Jondalaras parodė, kaip tas daiktas naudojamas.

Kitam ruošiniui jis atbukino abi briaunas, kad įrankį būtų lengva laikyti. Tada dviem rūpestingai nutaikytais smūgiais viename gale jis atskėlė porą atplaišų, liko tik aštrus kaip kaltas galiukas. Norėdamas pademonstruoti, kaip jis naudojamas, Jondalaras kaule išskobė griovelį, paskui dar

keliais brūkštelėjimais jį pagilino ir išpūtė krūvelę susiraičiusių drožlių. Jis paaiškino, kaip galima išpjauti apytikriai norimos formos kotą arba rankeną, o baigiant nugrandyti ir nulyginti.

Jondalaro darbas buvo tikras stebuklas – nė vienas iš berniukų ir jaunesnių vyrų gyvenime nebuvo matę dirbančio patyrusio titnago apdirbėjo. Tik keletas vyresnių vyrų buvo matę tokį patyrusį meistrą. Per kelias akimirkas vakaro prieblandoje Jondalaras iš vieno titnago gniutulo atskėlė kone trisdešimt ruošinių, ir skaldė tol, kol akmens šerdis tapo per maža apdirbti. Kitą dieną dauguma vyrų jau naudojosi vienokiu ar kitokiu titnago įrankiu.

Vėliau Jondalaras bandė vyrams papasakoti apie naujoviškus medžioklės ginklus. Vieni vyrai, regis, akimirksniu suprato, ką jis nori pasakyti, nors pasipylė nepatiklūs klausimai apie mėtykle sviestos ieties tikslumą ir greitį, kiti, atrodė, visai nepajėgė suvokti ginklo sandaros ir paskirties, tačiau tai nebuvo svarbu.

Turėdami gerus, efektyvius įrankius ir jais dirbdami ką nors naudingo, vyrai pajuto turį tikslą. Užsiimant tuo, kas prieštarauja Atarojai ir jos primestoms nežmoniškoms gyvenimo sąlygoms, išsisklaidė stovyklos vyrų neviltis ir įsižiebė tikėjimas, jog vieną dieną jie vėl taps savo likimų šeimininkais.

Epadoja ir jos sargybinės kelias kitas dienas juto vyrų elgsenos pokyčius. Moterys buvo tikros, jog kažkas vyksta. Atrodė, jog vyrai žengia lengvesniu žingsniu, pernelyg daug šypsosi, tačiau, kad ir kaip juos stebėjo, negalėjo įžvelgti jokių skirtumų. Vyrai ne tik ypatingai rūpestingai slėpė Jondalaro pagamintus peilius, grandykles ir kaltus bei kitus dar tik gaminamus daiktus, bet ir savo pastangų pėdsakus. Menkiausias titnago skeveldras ir atliekas, ploniausią medžio ar kaulo drožlę jie užkasdavo pašiūrėje ir uždengdavo stogo lenta ar odos skiaute.

Labiausiai pasikeitė abu luoši berniukai. Jondalaras ne tik parodė jaunuoliams, kaip gaminami įrankiai, – jis pagamino specialius įrankius jiems, o paskui pamokė jais naudotis. Vaikai liovėsi slėpęsi pašiūrės

šešėlyje, daugiau bendravo su kitais vyresniais aptvare gyvenančiais berniukais. Abu pradėjo garbinti ilgšį zelandonietį, ypač Dobanas, kuris buvo pakankamai suaugęs, kad daugiau suprastų, nors nenoriai tai rodė.

Kiek galėjo prisiminti, gyvendamas su pusiausvyros ir proto netekusia Ataroja Ardobanas visada jautėsi bejėgis, visiškai priklausomas nuo aplinkybių, kurių negalėjo kontroliuoti. Pačiame savo esaties kamputyje berniukas visą laiką tikėjosi, kad jam nutiks kažkas baisaus, o po kankinamai skausmingo ir bauginančio sužalojimo jis buvo įsitikinęs, kad gyvenimas tik blogės. Jis dažnai norėjo numirti. O dabar, stebėdamas, kaip Jondalaras paima du prie upelio rastus akmenis ir iš jų, pasitelkęs tik savo įgūdžius ir žinias, padirbina naudingą daiktą ir pasiūlo viltį pakeisti pasaulį, jis jautėsi sukrėstas. Dobanas bijojo prašyti – jis vis dar niekuo nepasitikėjo, tačiau labiau už viską norėjo išmokti gaminti akmeninius įrankius.

Vyras juto vaiko susidomėjimą ir galvojo, kad būtų puiku turėti daugiau titnago ir pamokyti berniuką. Ar šitie žmonės eina į kokius nors vasaros susirinkimus ar susitikimus, kur galima keistis sumanymais, informacija ir prekėmis? Apylinkėse turėtų būti kokių titnago apdirbėjų, kurie galėtų pamokyti Dobaną. Jam reikia įgyti tokių įgūdžių, kad raišumas taptų nebesvarbus.

Kai Jondalaras iš medžio padirbino iečių mėtyklės pavyzdį, norėdamas parodyti vyrams, kaip ji atrodo ir kaip yra gaminama, keletas vyrų pradėjo gaminti keistojo įtaiso kopijas. Iš kai kurių ruošinių Jondalaras padarė titnaginius iečių antgalius, o iš stipriausios odos išpjovė plonas juostas raiščiams tiems antgaliams pritvirtinti. Ardemunas netgi rado ant žemės nukritusį kilniojo erelio lizdą ir parnešė kelias puikias plasnojamąsias plunksnas. Tetrūko iečių kotų.

Mėgindamas vieną kotą padaryti iš prastos, bet vietoje esančios medžiagos Jondalaras aštriu kaltu išpjovė gana ilgą, ploną lentos atplaišą. Jis jaunesniems vyrams parodė, kaip pritvirtinti antgalį ir plunksnas, pademonstravo, kaip laikyti mėtyklę ir ja naudotis, nors iš tikrųjų ieties sviesti negalėjo. O ir iš lentos išpjauti ieties kotą buvo ilgas ir nuobodus darbas – medis buvo sausas ir trapus, visiškai neelastingas, lengvai lūžo.

Reikėjo jaunų, tiesių medelių arba pakankamo ilgio šakos, kurią būtų galima ištiesinti; o tam jau reikėtų laužo ir vandens. Jondalaras jautėsi toks nusivylęs, kankinosi uždarytas aptvare. Jeigu tik galėtų išeiti paieškoti ko nors, iš ko galima būtų pagaminti kotą. Jeigu tik pavyktų įtikinti Ataroją

jį išleisti. Kai besiruošdamas miegoti jis apie tai užsiminė Ebulanui, vyras keistai į jį pasižiūrėjo, ruošėsi kažką sakyti, paskui papurtė galvą, užsimerkė ir nusisuko. Jondalaras pagalvojo, kad jo reakcija pernelyg keista, tačiau netrukus tai pamiršo ir užmigo galvodamas apie tai, kur rasti reikiamų medžiagų.

Ataroja taip pat galvojo apie Jondalarą. Ji laukė pramogos, kurią jis teiks jai visą ilgą žiemą, svajojo, kaip jį valdys, stebės, kaip jis vykdo jos įsakymus, o visiems taps aišku, kad ji galingesnė už tą aukštą, dailų vyrą. Paskui, kai baigs su juo linksmintis, turi jam parengusi kitų planų. Ji ėmė svarstyti, ar jį jau galima išleisti iš aptvaro ir nuvaryti dirbti. Epadoja užsiminė, kad, jos manymu, aptvare kažkas vyksta ir kad į tai įsitraukęs svetimšalis, tačiau ji dar nieko tikro neišsiaiškino. „Galbūt atėjo laikas trumpam atskirti jį nuo kitų vyrų? – galvojo Ataroja. – Gal įgrūsti jį atgal į narvą? Tai geras būdas visiems išmušti iš vėžių."

Ryte ji pasakė moterims, kad surinktų darbo grupę, į kurią įtrauktų ir zelandonietį. Jondalaras džiaugėsi, kad galės išeiti iš to aptvaro, galės matyti ne tik pliką žemę ir nusivylusius vyrus. Tai buvo pirmas kartas, kai jį išvedė iš aptvaro dirbti, tačiau jis vylėsi, kad pasitaikys proga pasidairyti jaunų, tiesių medelių. O surasti būdą, kaip juos parsigabenti į aptvarą, buvo kita problema.

Vėliau tą dieną puikuodamasi Jondalaro kailine skranda Ataroja išžygiavo iš žeminės lydima dviejų moterų ir Sarmunos. Vyrai nešė mamutų kaulus, kurie anksčiau buvo atgabenti iš kažkokios kitos vietos ir krovė ten, kur nurodė Ataroja. Jie plušo visą rytą ir gerokai įdienojus, buvo nieko nevalgę ir mažai tegėrę. Nors išėjo iš aptvaro, Jondalaras negalėjo pasidairyti iečių kotams tinkamų medelių, dar mažiau galvojo apie tai, kaip juos nupjauti ir parsigabenti į aptvarą. Jis buvo pernelyg atidžiai stebimas ir visiškai neturėjo laiko ilsėtis. Jis buvo ne tik nusivylęs – jis buvo pavargęs, alkanas, ištroškęs ir piktas.

Jondalaras ant žemės padėjo vieną galą kojos kaulo, kurį juodu su Olamunu nešė, atsitiesė ir atsigręžė į ateinančias moteris. Atarojai artėjant jis

pastebėjo, kokia ji aukšta, aukštesnė už daugumą vyrų. Ji galėjo būti labai patraukli. „Kas nutiko, kad ji šitaip nekenčia vyrų?“ – svarstė Jondalaras. Kai ji prabilo, aiškiai buvo girdėti sarkazmas, nors žodžių jis nesuprato.

– Ką gi, zelandonieti, ar pasiruošęs toliau sekti savo pasakas? Aš pasiruošusi linksmintis, – pašaipiu tonu išvertė Sarmuna.

– Aš tau ne pasaką sekiau. Kalbėjau tau tiesą, – atkirto Jondalaras.

– Kad tu keliauji su moterimi, kuri apsižergia arklius? Kur tada toji moteris? Jei ji turi tokių galių, kaip kad tu tvirtini, kodėl ji neateina tavęs išvaduoti? – kalbėjo Ataroja įrėmusi rankas į klubus, tarsi norėdama jį įbauginti.

– Nežinau, kur ji. Norėčiau, kad ateitų. Bijau, kad ji nukrito nuo olos kartu su arkliais, kuriuos jūs medžiojote, – atsakė Jondalaras.

– Meluoji, zelandonieti! Mano medžiotojos nematė moters ant arklio nugaros ir tarp arklių nerado jokio moters kūno. Manau, jau girdėjai, kad bausmė už vagystę iš sarmunojų yra mirtis, o tu melu bandai nuo to išsisukti, – pareiškė Ataroja.

Nerastas kūnas. Sarmunai verčiant, Jondalaras juto užplūstant viltį, kad Aila vis dar gali būti gyva.

– Kodėl tu šypsaisi, kai aš ką tik tau pasakiau, kad bausmė už vagystę yra mirtis? Abejoji, kad aš tai padarysiu? – tarė Ataroja rodydama į jį, o paskui į save, kad pabrėžtų savo žodžius.

– Mirtis? – tarė jis ir išbalo. Argi galima ką nors bausti mirtimi už maisto paieškas? Jis taip apsidžiaugė pagalvojęs, kad Aila vis dar gali būti gyva, kad iš tikrųjų nė nesuprato, ką Ataroja sakė. Kai suprato, sugrįžo pyktis. – Arkliai duoti ne vien sarmunojams. Jie visų žemės vaikų. Kaip gali jų medžioklę vadinti vagyste? Net jei būčiau medžiojęs arklius, jie būtų skirti maistui.

– Cha! Matai, užklupau tave meluojant. Tu pripažįsti, kad medžiojai arklius.

– Nemedžiojau! Sakiau, jei būčiau medžiojęs, nesakiau, kad medžiojau, – jis dirstelėjo į vertėją. – Paaiškink jai, Sarmuna. Jondalaras iš Zelandonijos, Martonos, ankstesnės Devintojo urvo vadės, sūnus nemeluoja.

– Dabar tu sakai, kad esi sūnus moters, kuri yra vadė? Šitas zelandonietis yra nepataisomas melagis. Vieną melą apie stebuklingą moterį pridengia kitu melu apie moterį vadę.

– Pažįstu daug moterų, kurios yra vadės. Tu ne vienintelė vadė moteris, Ataroja. Daug mamutojų moterų yra vadės, – pasakė Jondalaras.

– Jos dalijasi valdžia su vyrais!

– Mano motina dešimt metų buvo vadė. Ji tapo vade, kai mirė jos vyras, ir ji su niekuo valdžia nesidalijo. Ją gerbė ir vyrai, ir moterys, ir ji savo noru atidavė vadovavimą mano broliui Joharanui. Žmonės to nenorėjo.

– Gerbiama ir vyrų, ir moterų? Tik paklausykit! Manai, nepažįstu vyrų, zelandonieti? Manai, niekada neturėjau poros? Ar aš tokia bjauri, kad joks vyras manęs nenorėtų?

Ataroja beveik spiegė, o Sarmuna vertė kone tuo pačiu metu, tarsi žinotų žodžius, kuriuos vadė pasakys. Jondalaras galėjo beveik pamiršti, kad už ją kalba šamanė, atrodė, tarsi pats klausytų ir suprastų Ataroją, tačiau bejausmis šamanės tonas suteikė žodžiams keisto objektyvumo, atsiejo nuo moters, kuri elgėsi taip agresyviai. Atarojai piktai pamokslaujant, jos akyse atsirado kartus, trikdantis žvilgsnis.

– Mano pora čia buvo vadas. Jis buvo stiprus vadas, stiprus vyras, – Ataroja patylėjo.

– Daug yra stiprių žmonių. Jėga nepadaro vadu, – atkirto Jondalaras.

Ataroja jo nė negirdėjo. Ji nesiklausė. Ji nutilo tik tam, kad sukauptų savo mintis, sutelktų prisiminimus.

– Brugaras buvo toks stiprus vadas, kad kasdien mušdavo mane, jog tai įrodytų, – ji prunkštelėjo. – Argi neapmaudu, kad suvalgyti grybai buvo nuodingi? – ji pagiežingai nusišypsojo. – Sąžiningoje kovoje įveikiau jo sesers sūnų, kad tapčiau vade. Jis buvo silpnavalis. Jis mirė, – ji dirstelėjo į Jondalarą. – O tu nesi ištižėlis, zelandonieti. Ar nenorėtum gauti progą susikauti su manimi dėl savo gyvybės?

– Neturiu jokio noro su tavimi kautis, Ataroja. Aš ginsiuosi, jeigu teks tai daryti.

– Ne, tu nekovosi su manimi, nes žinai, kad pralaimėtum. Aš moteris. Mano pusėje Munos galios. Motina pagerbė moteris; tai jos atneša gyvybę. Jos turi būti vadės, – pasakė Ataroja.

– Ne, – atkirto Jondalaras. Kai kurie žmonės krūpčiojo, kai vyras taip atvirai prieštaravo Atarojai. – Lyderystė nebūtinai priklauso Motinos palaimintajam, taip kaip nebūtinai tam, kuris yra fiziškai stiprus. Uogų

rinkėjų vadas, pavyzdžiui, yra tas, kuris žino, kur auga uogos, kada jos prisirpsta ir kada geriausia jas raškyti, – Jondalaras rėžė savo pamokslą. – Vadas turi būti patikimas, teisingas. Jis turi žinoti, ką daro.

Ataroja rūsčiai žvelgė į vyrą. Jondalaro žodžiai neturėjo jai poveikio, ji klausėsi tik savo patarimų, tačiau jai nepatiko to svetimšalio balso tonas, tarsi jis manytų, jog turi teisę kalbėti taip laisvai arba tikisi jai ką pasakyti.

– Svarbu, koks tikslas, – kalbėjo Jondalaras. – Medžioklei vadovauja tas, kuris žino, kur laikosi žvėrys ir kada jie ten bus, tas, kuris geba juos susekti, labiausiai patyręs medžiotojas. Martona visada sakydavo, kad žmonių vadas turi rūpintis žmonėmis, kuriems vadovauja. Tie, kurie nesirūpina, ilgai nebūna vadais, – Jondalaras dėstė, liejo savo pyktį, liko abejingas rūsčiam Atarojos žvilgsniui. – Koks skirtumas, moteris tai ar vyras?

– Daugiau neleisiu vyrams būti vadais, – pertraukė jį Ataroja. – Čia vyrai žino, kad vadovauja moterys, nuo mažumės jie auginami taip, kad tai suprastų. Čia medžiotojos yra moterys. Mums nereikia, kad vyrai sektų pėdsakais ar vadovautų. Manai, moterys negali medžioti?

– Žinoma, moterys gali medžioti. Mano motina medžiojo dar prieš tapdama vade, o moteris, su kuria keliauju, yra viena geriausių man žinomų medžiotojų. Ji mėgsta medžioti ir yra puiki pėdsekė. Aš galiu nusviesti ietį toliau, tačiau ji taiklesnė. Ji gali numušti paukštį danguje arba bėgantį triušį vieninteliu savos svaidyklės akmeniu.

– Kiek pasakų! – prunkštelėjo Ataroja. – Kaip lengva šitaip tvirtinti apie moterį, kuri neegzistuoja. Mano moterys nemedžiojo. Joms nebuvo leidžiama. Kai Brugaras buvo vadas, nė vienai moteriai nebuvo leista liesti ginklų, todėl, kai tapau vade, mums nebuvo lengva. Niekas nežinojo, kaip medžioti, tačiau aš jas išmokiau. Matai tuos mokomuosius taikinius?

Ataroja parodė į eilę tvirtų stulpų, įkastų į žemę. Anksčiau Jondalaras juos pastebėjo, bet nežinojo, kam jie skirti. Dabar jis pamatė didelę arklio skerdenos dalį, kabančią nuo storo medinio kablio viršuje. Skerdenoje stirksojo kelios ietys.

– Visos moterys kiekvieną dieną privalo treniruotis ir ne tik besti ietis pakankamai tvirtai, kad nugalabytų žvėrį, bet ir jas mėtyti. Geriausios tampa mano medžiotojomis. Vis dėlto dar prieš išmokdamos pasidaryti ir naudoti ietis mes galėjome medžioti. Yra tokia uola į šiaurę nuo čia, netoli tos vietos, kur aš užaugau. Žmonės nuo tos uolos bent kartą per metus

nuvarydavo arklius. Mes išmokome šitaip juos medžioti. Nesudėtinga priversti arklius paniškai bėgti nuo uolos, jei pavyksta juos privilioti.

Ataroja akivaizdžiai išdidžiai dirstelėjo į Epadoją.

– Epadoja suprato, kad arkliai labai mėgsta druską. Ji liepia moterims rinkti šlapimą ir panaudoja jį tam, kad nuvestų arklius ten, kur reikia. Mano medžiotojos yra mano vilkės, – pareiškė Ataroja šypsodamasi aplink susirinkusioms moterims su ietimis.

Jos akivaizdžiai mėgavosi vadės pagyromis, jai kalbant atsistojo tiesiau. Anksčiau Jondalaras ne itin kreipė dėmesį į jų aprangą, tačiau dabar suvokė, kad visos medžiotojos vilki ką nors iš vilkenos. Daugumos jų gobtuvai buvo apkraštuoti vilko kailiu, bent vienas vilko dantis, tačiau dažnai daugiau, tabalavo joms ant kaklo. Kitų moterų skrandų rankogaliai arba palankas, arba ir viena, ir kita, taip pat buvo apkraštuoti vilkena, matėsi įsiūtos puošnios juostos. Epadojos gobtuvas visas buvo vilko kailio, su dalimi vilko snukio, iš kurio kaip puošmena viršuje styrojo apnuogintos iltys. Ir jos skrandos palankas, ir rankogaliai buvo apkraštuoti vilko kailiu, nuo pečių priekyje karojo vilko letenos, o nuo vilkenos įsiuvo nugaroje per vidurį – pūkuota uodega.

– Jų ietys yra jų iltys, jos medžioja visa gauja ir parneša maisto. Jų pėdos yra jų letenos, jos visą dieną gali bėgti pastoviu greičiu ir toli nubėga, – ritmingai pasakojo Ataroja. Jondalaras buvo tikras, kad tai būdavo kartojama dažnai. – Epadoja yra jų vadė, zelandonieti. Nė nemėginčiau jos pergudrauti. Ji labai sumani.

– Neabejoju, – atsakė Jondalaras. Suprato, kad vienas jis moterų-vilkių niekada neįveiks. Drauge jis taip pat juto lengvą susižavėjimą tuo, kaip tos moterys išmoko medžioti, nors pradėjo nuo tokių menkų žinių. – Manau, kad tik švaistomas laikas, kai vyrai dykinėja, – jie galėtų įnešti ir savo dalį: padėti medžioti, rinkti maistą, gaminti įrankius. Tada vienoms moterims nereikėtų taip sunkiai dirbti. Nesakau, kad moterys to nesugeba, tačiau kodėl jos vienos turi tai daryti ir už vyrus, šitaip alintis?

Ataroja nusijuokė aštriu, beprotišku juoku, nuo kurio Jondalarą net šiurpas nupurtė.

– Svarsčiau apie tai. Moterys suteikia gyvybę. Kam apskritai reikia vyrų? Kai kurios moterys vis dar nenori atsisakyti vyrų, tačiau kokia iš jų nauda? Malonumai? Štai vyro užsiėmimas – gauti malonumų. Čia mes

jau nesijaudiname dėl to, kaip suteikti vyrams malonumų. Užuot dalijusios židiniu su vyrais, kartu gyvena moterys. Jos dalijasi darbais, padeda viena kitai auginti vaikus, supranta viena kitą. Kai šalia neliks vyrų, Motina turės sumaišyti moterų dvasias ir gims tik mergaitės.

„Ar tai pasiteisins? – svarstė Jondalaras. – Samodunas sakė, kad per pastaruosius metus gimė labai mažai vaikų." Staiga jis atsiminė keistą Ailos idėją apie tai, kad per malonumus, kuriais dalijasi vyras ir moteris, moters viduje pradeda augti nauja gyvybė. Ataroja vyrus ir moteris laiko atskirai. Ar gali būti, kad todėl gimsta tiek mažai vaikų?

– Kiek vaikų gimsta? – pasmalsavo jis.

– Nedaug, tačiau keli gimė, o kur gimė keli, gali gimti ir daugiau.

– Ar visos buvo mergaitės? – toliau kamantinėjo Jondalaras.

– Vyrai vis dar per arti. Tai trikdo Motiną. Gana greitai visi vyrai dings, tada ir pažiūrėsim, kiek gims berniukų, – atrėžė Ataroja.

– Arba kiek apskritai gims vaikų, – tarstelėjo Jondalaras. – Didžiojo Motina Žemė sukūrė vyrus ir moteris. Taip, kaip ji, moterys yra palaimintos gimdyti ir berniukus, ir mergaites, tačiau Motina sprendžia, kurio vyro dvasią sumaišyti su moters. Ar tu tikrai manai, kad gali pakeisti tai, kas jos skirta?

– Nebandyk man aiškinti, ką Motina darys! Tu nesi moteris, zelandonieti, – paniekinamai sviedė ji. – Tau tiesiog nepatinka pripažinti, kad esi toks nieko vertas, o gal tu nenori atsisakyti malonumų? Dėl to viskas, tiesa?

Staiga Ataroja pakeitė toną, ėmė apsimestinai meilikauti.

– Nori malonumų, zelandonieti? Jei nekovosi su manimi, kaip atgausi laisvę? A, žinau! Malonumai. Ataroja gali užsigeisti suteikti malonumų tokiam stipriam, dailiam vyrui. Tik ar tu gali suteikti malonumų Atarojai?

Nepasikeitęs Sarmunos balsas pasikeitus Atarojos tonui staiga leido Jondalarui suvokti, kad visi girdimi žodžiai yra verčiami. Vienas dalykas yra kalbėti vietoj Atarojos, visai kas kita – kalbėti Atarojos balsu. Sarmuna galėjo išversti žodžius, bet negalėjo persikūnyti į tą moterį. Sarmunai verčiant toliau, Jondalaras girdėjo abi moteris.

– Toks dailus, toks tobulas, jis galėtų būti pačios Motinos pora. Pažiūrėkit, jis net aukštesnis už Ataroją, nedaug tokių vyrų. Daugeliui moterų suteikei malonumą, tiesa? Viena tokio dailaus vyro mėlynomis akimis šypsena, ir moteris ropščiasi į tavo kailius. Ar tu jas visas pamalonini, zelandonieti?

Jondalaras nenorėjo atsakyti. Taip, buvo laikas, kai jis teikė malonumus daugeliui, tačiau dabar tetroško tik Ailos. Artinosi sielvarto skausmas. Kas jis be jos? Koks skirtumas, liks jis gyvas ar mirs?

– Zelandonieti, jei suteiksi Atarojai didelį malonumą, galėsi eiti. Ataroja žino, kad tu tai gali, – aukšta, patraukli vadė ėmė gundomai artintis. – Matai? Ataroja padovanos save. Parodykim visiems, kaip stiprus vyras dovanoja moteriai malonumus. Pasidalyk Munos, Didžiosios Motinos Žemės, dovanomis su Ataroja, Jondalarai iš Zelandonijos.

Ji apsivijo rankomis jo kaklą ir prisispaudė. Jondalaras nesureagavo. Ji pabandė jį pabučiuoti, tačiau jis buvo per aukštas ir nepasilenkė. Ji nebuvo pratusi prie aukštesnio vyro, nedažnai jai tekdavo vyro siekti, mažai buvo tokių, prie kurių nereikėdavo lenktis. Ji pasijuto kvailai ir užsiliepsnojo įtūžiu.

– Zelandonieti! Aš noriu su tavimi sugulti ir suteikti tau galimybę išsilaisvinti!

– Tokiomis aplinkybėmis aš nesidaliju Motinos dovanomis, – atsakė Jondalaras. Jo tylus, valdomas balsas išdavė didelį sielvartą, tačiau jis to neslėpė. Kaip ji drįsta šitaip įžeisti Motiną! Motinos dovana yra šventa, ja reikia dalytis noriai ir džiaugsmingai. Jei sutiktų, paniekintų Motiną. Supykdytų ir įžeistų Motiną lygiai taip pat, kaip ir pasinaudodamas moterimi prieš jos valią. – Nenoriu su tavim sugulti ir nesidalysiu su tavimi jos dovana, Ataroja.

Jondalaras galėjo sureaguoti į Atarojos kvietimą, tačiau liko nuoširdus. Jis buvo jaudinantis, dailus vyras, turėjo tinkamos patirties. Jis patiko daugumai moterų, sulaukdavo pasiūlymų dalytis malonumais, jį patį traukdavo prie moterų. Ataroja, kad ir kaip gundomai vaikščiojo, kad ir kaip stengėsi, nesužadino jame nė kibirkštėlės geismo. Net jei būtų mėginęs, jis nebūtų galėjęs jos pamaloninti.

Išgirdusi vertimą Ataroja apstulbo. Dauguma vyrų labai noriai būtų dalijęsi malonumų dovana su dailia moterimi, kad tik atgautų laisvę. Nelaimingi keliautojai, ėję per jos teritoriją ir sučiupti medžiotojų, paprastai stverdavosi progos taip lengvai pabėgti nuo sarmunojų moterų-vilkių. Nors kai kurie dvejodavo, abejodavo ir spėliodavo, ką ji bus sumaniusi, niekas tiesiai jos pasiūlymo neatsisakė. Netrukus paaiškėdavo, kad jie abejojo ne be pagrindo.

– Tu atsisakai... – negalėdama patikėti pratrūko vadė. Vertimas buvo išsakytas be jausmų, tačiau vertėjos reakcija buvo panaši. – Tu atsakei Atarojai! Kaip drįsai ją atstumti! – spiegė vadė, tada atsisuko į moteris-vilkes. – Išrenkite jį ir pririškite prie taikinio.

Apskritai toks visą laiką ir buvo jos sumanymas, tačiau ji neplanavo taip greitai jį įgyvendinti. Vadė norėjo, kad Jondalaras ją smagintų visą ilgą, atšiaurią žiemą. Ji mėgavosi galvodama, kad galės kamuoti vyrą laisvės pažadais mainais už malonumus. Jai tai buvo ironijos viršūnė. Šitaip ji žemino vyrus, visiškai pamindavo jų orumą, o privertusi juos daryti viską, ko ji nori, Ataroja pasiruošdavo baigiamajam žaidimui: jeigu ji pasakydavo, kad leis vyrams išeiti, jei jie išsirengs nuogai, jie tai padarydavo tikėdamiesi, kad pagaliau pakankamai ją pamalonins.

Deja, joks vyras negalėjo suteikti Atarojai malonumo. Vaikystėje ji buvo išnaudojama, tad tik ir laukė progos susijungti su galingu kitos grupės vadu. Tada paaiškėjo, kad vyras, su kuriuo susijungė, dar blogesnis nei situacija, iš kurios ji ištrūko. Jo malonumai visada sutapo su skausmingais smūgiais ir pažeminimu, kol ji galiausiai pasipriešino ir savo vyrui sukėlė skausmingą, žeminančią mirtį. Ji pernelyg gerai išmoko pamoką – Atarojai mažai rūpėjo dalytis Motinos dovana su vyru ar netgi moterimi. Ji pati sau suteikdavo malonumą stebėdama, kaip vyrai lėtai ir skausmingai miršta.

Kai ilgai neužsukdavo jokių svečių, Ataroja netgi žaisdavo su sarmunojų vyrais, tačiau kai pirmi du ar trys krito nuo jos „malonumų“, jie suprato, koks tai žaidimas, ir jo nebežaisdavo. Vyrai tik melsdavo dėl savo gyvybių. Ji paprastai, bet ne visada, nusileisdavo tiems, kurie turėjo juos užtariančių moterų. Buvo moterų, kurios nepritarė vadės požiūriui – jos nesuprato, kad tai jų labui reikia išnaikinti vyrus, – tačiau šias moteris buvo galima valdyti per joms artimus vyrus, todėl tų vyrų Ataroja nežudė.

Keliautojai paprastai pasirodydavo šiltuoju metų laiku. Per žiemos šalčius žmonės nenuklysdavo labai toli, ypač tie, kurie leisdavosi į kelionę. O pastaruoju metu keliautojų apskritai buvo mažiau, praėjusią vasarą nepasirodė nė vienas. Keliems vyrams tik per laimingą atsitiktinumą pavyko pasprukti, pabėgo ir kelios moterys. Jie įspėjo kitus. Dauguma žmonių, išgirdę šias istorijas, perduodavo jas kaip gandus arba fantastinius pasakojimus, tačiau gandų apie nuožmias moteris-vilkes vis daugėjo, ir žmonės nuo jų laikėsi atokiau.

Ataroja apsidžiaugė, kai buvo atgabentas Jondalaras. O dabar paaiškėjo, kad jis blogesnis nei kuris iš jos pačios vyrų. Jis nesileido į jos žaidimus, jis net nesuteikė jai pasitenkinimo melsdamas paleisti. Jei būtų maldavęs, gal ji būtų leidusi jam pagyventi kiek ilgėliau, vien dėl malonumo pasijusti galingai.

Gavusios komandą Atarojos moterys-vilkės nuskubėjo prie Jondalaro. Jis smarkiai pasisuko, nuspyrė jų ietis ir kelioms smarkiai kumštelėjo. Gal būtų net išsilaisvinęs, tačiau moterų tiesiog buvo daugiau. Jis kovojo net moterims perpjovus jo tunikos ir kelnių raiščius, nepasidavė ir išrengtas nuogai. Moterys to tikėjosi ir prie belaisvio kaklo laikė aštrius peilius.

Nuplėšusios vyro tuniką ir apnuoginusios jo krūtinę moterys surišo jam rankas, per vidurį paliko atkarpą neįtemptos virvės, paskui pakėlė jį ir rankomis virš galvos pakabino nuo aukštos gembės ant taikinio stulpo. Jis spardėsi, kol jos movė kelnes ir batus, užpuolikėms skėlė kelis stiprius smūgius, tačiau toks pasipriešinimas tik kurstė moterų įniršį. Ir jos žinojo, kad gali tą vyrą suvaldyti.

Kai jis nuogas kabėjo ant stulpo, jos visos atsitraukė, žiūrėjo ir vaipėsi, atrodė tokios patenkintos savimi. Kad ir koks Jondalaras buvo didelis ir stiprus, jo kova jokios naudos neatnešė. Vyro kojų pirštai vos vos lietė žemę ir buvo aišku, kad dauguma vyrų būtų ten tabalavę. Jis juto šiokį tokį saugumą liesdamas žemę ir Didžiajai Motinai Žemei siuntė miglotą, bežodę maldą, prašydamas išvaduoti iš šio netikėto ir siaubingo pažeminimo.

Ataroja susidomėjo ryškiu randu ant Jondalaro šlaunies, ties kirkšnimis. Jis buvo gerai sugijęs. Jondalaras niekada nė neužsiminė, kad buvo taip smarkai sužeistas, nė kiek nešlubčiojo, nesaugojo tos kojos. Jei jis toks stiprus, gal iškabos ilgiau nei kiti? Vyras dar gali nors kiek ją palinksminti. Tai pagalvojusi ji nusišypsojo.

Šaltas Atarojos vertinimas sukėlė Jondalarui abejonių. Jis juto, kaip nuo vėjo oda eina pagaugais, visas drebėjo, bet ne tik nuo šalčio. Kai pakėlė galvą, pamatė, kad Ataroja jam šypsosi. Jos veidas buvo išraudęs, ji tankiai alsavo; atrodė patenkinta ir keistai jausminga. Jos pasitenkinimas visada buvo didesnis, jei žmogus, kuriuo ji save malonino, būdavo gražus. Iškreiptu būdu traukiama prie aukšto, nesuvokiamai žavaus vyro Ataroja vylėsi, kad jis išgyvens kuo ilgiau.

Jis dirstelėjo skersai baslių tvoros žinodamas, kad vyrai taip pat stebi pro aptvaro plyšius. Jis spėliojo, kodėl jie jo neįspėjo. Akivaizdu, kažkas panašaus nutinka ne pirmą kartą. Ar būtų kokia nauda, jei būtų įspėję? Ar jis tiesiog būtų baimingai laukęs šio susidūrimo su vade? Galbūt jie manė, kad jam geriau nieko nežinoti?

Tiesą sakant, vyrai tarpusavyje apie tai kalbėjo. Jiems visiems patiko zelandonietis, jie žavėjosi jo įrankių gamybos įgūdžiais. Visi tikėjosi, kad apsiginklavus aštriais jo pagamintais peiliais ir įrankiais vis dėlto pasitaikys proga išsilaisvinti. Jie visada dėl to jį prisimins, tačiau kiekvienas širdyje žinojo, kad jei ilgai nepasitaikys naujų belaisvių vyrų, Ataroja ant kuolo pakabins kurį nors iš jų. Keletas jų jau buvo ten kabėję ir žinojo, kad nusižeminimas ir maldavimai jos nesujaudins ir mirtinas žaidimas nebus atidėtas. Vyrai slapčia džiaugėsi zelandoniečio atsisakymu paklusti vadės reikalavimams, tačiau bijojo kokiu nors triukšmu į save patraukti dėmesį. Jie tylomis stebėjo, kaip rutuliojasi jau žinomas scenarijus, kiekvienas juto užuojautą, baimę ir menką gėdos dūrį.

Vadė tikėjosi, kad ne tiktai moterys-vilkės, bet ir visos stovyklos moterys taps vyrui kritusio išbandymo liudytojomis. Dauguma jų nekentė tokio elgesio, tačiau bijojo Atarojos, netgi jos medžiotojų. Moterys stengėsi stovėti kuo toliau nuo visos scenos. Kai kurias netgi pykindavo stebint, bet, jei jos neateidavo žiūrėti, kitą kartą Ataroja pasirinkdavo jų pažįstamą vyrą. Kelios moterys bandė pabėgti, ir kai kurioms pasisekė, tačiau dauguma buvo sučiuptos ir pargabentos atgal. Jei aptvare buvo vyrų, kurie joms rūpėjo, – poros, broliai, sūnūs, – kaip bausmę moterys turėjo stebėti, kaip jie ištisas dienas kamuojasi narve be maisto ir vandens, o kartais, nors tai įvykdavo retai, jos ir pačios būdavo pasodinamos į narvą.

Labiausiai įsibaiminusios buvo moterys, auginančios berniukus. Jos nežinojo, kas nutiks jų sūnums, ypač po to, kai pamatė, ką Ataroja padarė Odevanui ir Ardobanui. Labiausiai išsigandusios buvo dvi kūdikių motinos ir nėščia moteris. Ataroja jomis džiaugėsi, vaišino ypatingais skanėstais ir rūpinosi jų gerove, tačiau abi slėpė baisią paslaptį ir bijojo, kad, jei Ataroja ją išsiaiškins, jos gyvenimą baigs kabėdamos ant taikinių stulpo.

Vadė žengė į priekį ir paėmė ietį. Jondalaras pastebėjo, kad ietis sunki ir gremėzdiška, nevalingai pamanė, kaip galėtų padaryti geresnę. Storas antgalis, nors ir apgailėtinai išskaptuotas, vis dėlto buvo aštrus. Jis stebėjo,

kaip moteris rūpestingai nusitaiko, ir matė, kad taikosi žemai. Ji neketino žudyti vyro – norėjo jį suluošinti. Jondalaras suprato, jog būdamas nuogas yra atviras bet kokiam sužeidimui, ir nugalėjo norą pakelti kojas ir mėginti nors kiek apsiginti. Vyrui atrodė, kad netekęs atramos būtų dar pažeidžiamesnis, o keldamas kojas parodytų savo baimę.

Ataroja prisimerkusi jį stebėjo, suprato, kad vyras jos bijo, ir tuo mėgavosi. Dauguma vyrų maldauja. Ji žinojo, kad šitas nemaldaus, bent jau ne iš karto. Ataroja pasiruošė sviesti ietį. Jondalaras užsimerkė ir pagalvojo apie Ailą. Spėliojo, gyva ji ar mirusi, ar jos sumaitotas kūnas palaidotas po arklių kaimene uolos papėdėje. Šios mintys kėlė aštresnį skausmą nei sukeltų ieties dūris. Jondalaras suprato, kad, jeigu Aila mirusi, gyvenimas vis tiek nebeturi jokios prasmės.

Staiga vyras išgirdo dunkstelėjimą – tai ietis pataikė į taikinį, tačiau virš jo, o ne į kūną. Jis parkrito ant kelių, nes jo rankos atsilaisvino. Jis dirstelėjo į rankas ir pamatė, kad perkirsta trumpa, laisva virvės atkarpa, kuri buvo permesta per gembę. Ataroja vis dar laikė ietį rankoje. Taigi virvę perkirtusią ietį sviedė ne ji. Jondalaras pakėlė akis į taikinio stulpą ir pamatė dailią, gana mažą ietį su titnago antgaliu, įsimigusią prie gembės. Plunksnuotas jos drūtgalys tebevirpėjo. Virvę perkirto plonas, kruopščiai išskaptuotas antgalis. Jis pažino tą ietį!

Jondalaras atsigręžęs pažvelgė ta kryptimi, iš kurios atskriejo ietis. Iš karto už Atarojos jis pamatė kažką judant. Vaizdas išskydo, vyro akys prisipildė palengvėjimo ašarų. Jis vos galėjo patikėti. Ar tai tikrai gali būti ji? Ar ji gyva? Jis pažvelgė žemyn ir kelis kartus sumirksėjo, kad matytų aiškiau, o keldamas akis pamatė keturias beveik juodas kojas, kurios priklausė geltonam arkliui su moterimi ant nugaros.

– Aila! – suriko jis. – Tu gyva!

29

Ataroja atsisuko pasižiūrėti, kas sviedė ietį. Iš tolimojo lauko galo iš karto už stovyklos ji pamatė ant arklio atjojančią moterį. Moters skrandos gobtuvas buvo atmestas, jos šviesūs plaukai ir tamsiai geltonas arklio kailis atrodė tokio panašaus atspalvio, kad baisusis vaiduoklis iš tikrųjų atrodė kaip vienas kūnas. „Ar galėjo ietį sviesti moteris-arklys? – svarstė ji. – Kaip galima sviesti ietį iš tokio atstumo?“ Tada ji pamatė, kad moteris rankoje laiko kitą ietį.

Stingdantys baimės pirštai nuropojo Atarojos skalpu, atrodė, plaukai stojasi piestu, tačiau šaltas, dilgsintis siaubas, kurį ji pajuto tą akimirką, mažai ką bendra turėjo su tokiu tikru dalyku kaip ietis. Jos matomas vaiduoklis nebuvo moteris; šituo ji buvo tikra. Staigaus aiškumo akimirką ji suprato visą nenusakomą savo bjauraus elgesio žiaurumą ir per lauką šuoliuojančią figūrą matė kaip vieną iš Motinos deivių, keršaujančią dvasią, atsiųstą nešti atpildą. Giliai širdyje Ataroja ją net pasveikino; kaip jai palengvės, jei šio pasaulio košmaras pasibaigs.

Ne vienintelė vadė išsigando keistosios moters ant arklio. Jondalaras bandė jiems pasakyti, bet niekas netikėjo. Niekas niekada net nepagalvojo apie ant arklio jojantį žmogų; netgi tai išvydus buvo sunku patikėti. Staigus Ailos pasirodymas sukrėtė kiekvieną žmogų. Vienus tik išgąsdino moters ant arklio keistumas ir nežinomybė, kiti žvelgė į jos šiurpulingą pasirodymą kaip į kito pasaulio galių ženklą, trečius apėmė bloga nuojauta. Dauguma matė ją kaip Ataroja: tai jų asmeninė keršytoja, jų paties sąžinės priekaištas dėl blogų darbų. Ne vienas žmogus, Atarojos padrąsintas ar priverstas, vykdė pasibaisėtinas žiaurybes, leido joms vykti arba jas kurstė, o vėliau, tyliomis nakties akimirkomis, giliai sieloje juto gėdą arba atpildo baimę.

Netgi Jondalarui akimirką dingojosi, kad Aila iš kito pasaulio sugrįžo išgelbėti jam gyvybę. Tą akimirką jis tikėjo, kad, jei ji panorėtų, galėtų tai padaryti. Jis stebėjo, kaip ji neskubriai artinasi, tyrinėjo kiekvieną jos dalelę, rūpestingai, su meile, norėjo pripildyti savo akis reginio, kurio, galvojo, niekada nebepamatys: jo mylima moteris, jojanti ant pažįstamos kumelės. Jos veidas buvo įraudęs nuo šalčio, o plaukų sruogos, išsilaisvinusios iš surištos ties sprandu juostelės, plaikstėsi vėjyje. Nedideli šilto oro debesys kilo sulig kiekvienu ir moters, ir arklio iškvėpimu. Tada Jondalaras staiga susivokė esąs nuogas ir ėmė kalenti dantimis.

Ant kailinės skrandos Aila buvo apsijuosusi daiktų nešiojimo diržą, o jo kilpoje buvo įkištas mamuto ilties durklas – Taluto dovana. Taip pat makštyse tabalavo jo dovanotas peilis mamuto kaulo rankena, dirže jis matė ir savo kirvuką. Nudėvėtas ūdros kailio vaistų krepšelis kabėjo prie diržo iš kitos pusės.

Lengvai ir grakščiai arkliu jojanti Aila atrodė bauginamai tikra ir pasitikinti savimi, tačiau Jondalaras pastebėjo, jog moteris labai įsitempusi. Dešinėje rankoje ji laikė svaidyklę, o jis žinojo, kokiu greičiu iš tokios padėties ji gali paleisti akmenį. Kairiąja ranka, kurioje, jis buvo tikras, slepia porą akmenukų, ji prilaikė ietį, įstatytą į iečių mėtyklę, atremtą skersai Yhaha gugos nuo Ailos dešinės kojos iki kumelės kairiojo peties. Daugiau iečių stirksojo iš žolių nuaustame laikiklyje iš karto už jos kojos.

Artėdama Aila pastebėjo, kaip aukštosios vadės veide atsispindi vidinės reakcijos, pasirodo sukrėtimas ir baimė, neviltis aiškumo akimirką. Moteriai ant arklio artėjant, tamsa ir šviesą slopinantys šešėliai vėl aptraukė vadės sąmonę. Ataroja primerkusi akis stebėjo šviesiaplaukę moterį, paskui lėtai nusišypsojo iškreipta, pagiežos kupina šypsena.

Aila nebuvo mačiusi bepročių, bet įvertino nesąmoningą Atarojos išraišką ir suprato, kad šitos moters, kuri grasino Jondalarui, reikėtų baimintis; ji yra hiena. Moteris ant arklio nugalabijo ne vieną mėsėdį ir žinojo, kokie nenuspėjami jie gali būti, tačiau nekentė tik hienų. Hienos Ailai asocijavosi su pačiais blogiausiais žmonėmis. Ataroja buvo hiena – pavojinga, piktavališka blogio apraiška. Tuo žmogumi negalima pasitikėti.

Aila piktai delbė aukštąją vadę, tačiau atidžiai stebėjo visą moterų grupę, įskaitant nustėrusią moterį-vilkę. Budrumas ją ir išgelbėjo. Atsidūrusi per kelias pėdas nuo Atarojos, akies kampučiu Aila pastebėjo šone kažką

sėlinant. Taip staigiai, kad net buvo sunku susekti, akmuo atsidūrė svaidyklėje, sušvilpė ir nuskriejo.

Epadoja suinkštė iš skausmo ir griebėsi už rankos, o ietis tarkštelėjo ant sušalusios žemės. Aila būtų sulaužiusi jai kaulą, jei būtų norėjusi, tačiau ji sąmoningai nusitaikė į moters žastą ir akmenį sviedė nelabai smarkiai. Netgi dabar tų medžiotojų vadė kurį laiką turės labai skausmingą mėlynę.

– Liepk ietininkėms liautis, Ataroja! – pareikalavo Aila.

Jondalarui prireikė akimirkos suprasti, kad ji kalba keista kalba, – jis nesuprato, tik suvokė, ką ji sako. Tada apstulbo suvokęs, kad žodžius ji tarė sarmunojiškai! Kaip Aila galėjo mokėti sarmunojiškai? Juk anksčiau nėra girdėjusi tos kalbos. Ar yra?

Ir vadė nustebo išgirdusi, kaip visiškai nepažįstama moteris kreipiasi į ją vardu, tačiau labiau buvo sukrėsta girdėdama Ailos kalbos ypatingumą: ji priminė tarsi svetimšališką kalbėseną, ir vis dėlto reiškė ką kita. Balsas pažadino jausmus, kuriuos Ataroja buvo beveik pamiršusi: palaidotus prisiminimus sudėtingų emocijų, įskaitant baimę, kurios pripildė ją jaudinančio nerimo. Tai sustiprino jos įsitikinimą, kad prisiartinusi figūra nėra paprasčiausia moteris ant arklio.

Jau seniai ji nieko panašaus nejuto. Atarojai nepatiko priežastys, išprovokavusios tokius jausmus; jai dar mažiau patiko, kad apie tai buvo priminta dabar. Tai vertė ją nervintis, jaudintis ir pykti. Ji norėjo išstumti prisiminimus, jų atsikratyti, visiškai sunaikinti, kad jie niekada negrįžtų. Tik kaip tai padaryti? Ji dirstelėjo į ant arklio sėdinčią Ailą ir akimirksniu nusprendė, kad tai šviesiaplaukės moters kaltė. Ji yra toji, kuri viską sugrąžino: ir jausmus, ir prisiminimus. Jei moteris dings, bus sunaikinta, kartu viskas pragaiš, ir viskas vėl bus kaip buvę. Savo greitu, beprotybės paveiktu protu Ataroja pradėjo svarstyti, kaip sunaikinti moterį. Jos veide pasklido sukta, išradinga šypsena.

– Ką gi, atrodo, zelandonietis vis dėlto sakė tiesą, – pradėjo ji. – Tu pasirodei kaip tik laiku. Męs manėme, kad jis bandė pavogti mėsą, o mums vargiai patiems jos pakanka. Tarp sarmunojų bausmė už vagystę yra mirtis. Jis sekė mums kažkokias pasakas apie jodinėjimą arkliais, tačiau pati supranti, kodėl mums tai atrodė neįtikėtina... – Ataroja pastebėjo, kad jos žodžiai neverčiami ir nutilo. – Sarmuna! Tu nesakai mano žodžių, – kirto ji.

Sarmuna spoksojo į Ailą. Ji prisiminė, kaip viena pirmųjų medžiotojų, grįžusių su grupe, kuri nešė vyrą, papasakojo apie bauginantį vaiduoklį, kurį matė medžioklėje, ir norėjo, kad Sarmuna išaiškintų, ką tai reiškia. Medžiotojos pasakojo apie moterį, sėdinčią ant nugaros vienam iš arklių, kurie buvo genami nuo uolos, stengėsi jį suvaldyti ir galiausiai privertė pasukti atgal. Antrą mėsos krovinį nešusios medžiotojos pasakojo mačiusios nujojančią moterį. Sarmuna svarstė, ką reiškia tie keisti regėjimai.

Jau kurį laiką tą, kuri tarnauja Motinai, jaudino daugybė dalykų, tačiau kai atgabentas jaunas vyras tarsi materializavosi iš jos praeities, kai jis papasakojo apie moterį ant arklio, ji susikrimto. Tai turėjo būti ženklas, bet ji neįstengė išaiškinti jo reikšmės. Viena mintis slėgė Sarmunos protą, kol ji svarstė įvairias pasikartojančio regėjimo interpretacijas. Moteris, iš tikrųjų įjojusi į jų stovyklą raita ant arklio, suteikė ženklui ypatingos galios. Tai buvo regėjimo apraiška, ir jis jos sieloje sukėlė sąmyšį. Ji nekreipė dėmesio į Atarojਜą, tačiau vėl išgirdo vadę ir jos žodžius greitai išvertė į zelandoniečių kalbą.

– Medžiotojo mirtis kaip bausmė už medžioklę neatitinka didžiosios visų Motinos valios, – išgirdusi vertimą zelandonietiškai atsakė Aila, nors Atarojos pareiškimo esmę ir taip suprato. Sarmunojų kalba buvo tokia artima mamutojų, kad ji suprato beveik viską, kelis žodžius net išmoko, tačiau zelandonietiškai kalbėti buvo lengviau, Aila galėjo geriau išsakyti savo mintis. – Motina įpareigoja savo vaikus dalytis maistu ir siūlyti svetingumą keliautojams.

Tik jai kalbant zelandoniškai Sarmuna pastebėjo Ailos kalbos ypatingumą. Nors ji laisvai kalbėjo, buvo kažkas keisto, tačiau nebuvo laiko dabar apie tai galvoti. Ataroja laukė.

– Todėl ir turime bausmę, – sklandžiai paaiškino vadė, nors pyktį, kurį ji bandė nugalėti, akivaizdžiai matė ir Sarmuna, ir Aila. – Tai atima norą vogti. O tokia moteris kaip tu, tokia įgudusi naudotis ginklais, gali suprasti, kaip mes gyvenome, kai jokia moteris negalėjo medžioti ir trūko maisto. Visi kentėjome.

– Didžioji Motina Žemė savo vaikams teikia ne tik mėsą. Savaime suprantama, čionykštės moterys pažįsta maistą, kuris auga ir gali būti renkamas, – tarė Aila.

– Bet aš turėjau tai uždrausti! Jei būčiau leidusi gaišti laiką augalų rinkimui, jos nebūtų išmokusios medžioti.

– Tada tavo stoka buvo tavo pačios kaltė ir pasirinkimas tų, kurios dėjosi prie tavęs. Tai ne priežastis žudyti žmones, kurie nežino jūsų papročių, – tarė Aila. – Tu prisiimi sau Motinos teises. Ji pakviečia savo vaikus pas save tik tada, kai būna tam pasiruošusi. Ne tau skirta savintis jos valdžią.

– Visi žmonės turi svarbių papročių ir tradicijų, ir jei jos būna sulaužomos, kai kurie reikalauja mirties bausmės, – gin̄čijosi Ataroja.

Tai buvo gana teisinga; Aila iš patirties tai žinojo.

– Kaip pagal papročius galima reikalauti mirties bausmės už norą valgyti? – nenusileido ji. – Motinos valia yra svarbesnė už bet kokius papročius. Ji nurodo dalytis maistu ir rodyti svetingumą keliautojams. Tu esi nemandagi ir nesvetinga, Ataroja.

Nemandagi ir nesvetinga! Jondalarui teko valdytis, kad nepradėtų garsiai kvatotis. Labiau tiktų „nežmoniška žudikė“! Jis apstulbęs stebėjo, kas vyksta, klausėsi kalbančių moterų ir nusišypsojo išgirdęs tokį švelnų Ailos pareiškimą. Jis prisiminė tuos laikus, kai ji net nesuprato juokų, ką jau kalbėti apie subtilius įžeidimus.

Ataroja akivaizdžiai buvo suirzusi ir iš paskutinių bandė tvardytis. Ji juto mandagios Ailos kritikos dyglius. Ji buvo barama tarsi vaikas, netikusi mergaitė. Jau verčiau būti išvadintai piktavale: galinga bloga moterimi, bet gerbiama ir kurios didžiai bijomasi. Žodžių švelnumas ją vertė juokinga. Ataroja pastebėjo Jondalaro vypsnį ir grėsmingai jį nudelbė. Ji buvo tikra, kad visi stebintieji nori juoktis kartu su juo. Ji prisiekė sau, kad jis pasigailės, taip pat ir ta moteris!

Aila, regis, pasitaisė ant Yhaha, tačiau iš tikrųjų ji tik nejuntamai pakeitė padėtį, kad geriau sugriebtų iečių mėtyklę.

– Man regis, Jondalarui reikia drabužių, – tęsė Aila, kiek kilstelėjusi ietį, kad būtų akivaizdu, jog ji ją laiko, tačiau atvirai negrasina. – Ir nepamiršk jo viršutinio kailio, to, kurį esi apsivilkusi. Ir gal ką nors nusiųstum į savo žeminę atnešti jo diržo, pirštinių, vandenmaišio, peilio ir įrankių, – ji palaukė, kol Sarmuna išvertė.

Ataroja sukando dantis, bet nusišypsojo, nors tai daugiau buvo grimasa nei šypsena. Ji linktelėjusi davė ženklą Epadojai. Kairiąja ranka, ta, kurios neskaudėjo, Atarojos vilkių vadė surinko drabužius, kuriuos jos taip sunkiai stengėsi nuplėšti nuo vyro, ir numetė priešais jį; tada nuėjo į žeminės vidų. Ji žinojo, kad bus dar ir mėlynė ant kojos, ten, kur įspyrė Jondalaras.

Kol visi laukė, staiga prabilo vadė, mėgindama kalbėti draugiškesniu tonu:

– Tikriausiai iš toli atkeliavai ir pavargai, kuo jis ten sakė tu vardu? Aila?

Moteris ant arklio linktelėjo; gana gerai ją suprato. Aila pastebėjo, jog vadei mažai rūpėjo oficialūs prisistatymai; nelabai subtilus elgesys.

– Kadangi skiri tam tiek daug reikšmės, gal leisi man svetingai pasiūlyti tau savo būstą? Pasiliksi su manimi, tiesa?

Ailai ar Jondalarui dar nespėjus atsakyti, prabilo Sarmuna.

– Žinau, kad įprasta svečiams pasiūlyti vietą pas tą, kuri tarnauja Motinai. Jūs kviečiami apsistoti mano namelyje.

Klausydamasis Atarojos ir laukdamas vertimo vyras drebėdamas apsimovė kelnes. Kai gyvybei grėsė toks pavojus, Jondalaras pernelyg negalvojo, kaip jam šalta, tačiau pirštai buvo tokie sustirę, kad sunkiai sekėsi atrišti kelnes prilaikiusių virvelių mazgus. Jis džiaugėsi atgavęs tuniką, nors ji ir buvo suplėšyta. Jondalaras nustebęs net nustojo rengęsis, kai išgirdo Sarmunos pasiūlymą. Užsitraukęs tuniką per galvą jis pamatė, kad Ataroja rūsčiai dėbso į šamanę. Tada atsisėdo ant žemės stengdamasis kuo greičiau apsivynioti autus ir apsiauti batus.

„Vėliau ji atsiims už tai“, – pagalvojo Ataroja, tačiau pasakė:

– Tada privalai kartu su manimi pavalgyti, Aila. Mes surengsime puotą, o tu būsi gerbiama viešnia. Abudu, – ji žvilgtelėjo į Jondalarą. – Neseniai mums pavyko medžioklė, o aš negaliu leisti, kad iškeliautum apie mane blogai galvodama.

Jondalaras pagalvojo, kad jos pastangos draugiškai šypsotis yra absurdiškos. Jis nenorėjo nei valgyti jos maisto, nei pasilikti šioje stovykloje nors akimirką ilgiau, bet prieš jam išsakant savo nuomonę prabilo Aila.

– Su džiaugsmu priimsime tavo svetingumą, Ataroja. Kada planuoji rengti puotą? Norėčiau ką nors atsinešti, tačiau jau vėlu.

– Taip, vėlu, – pritarė Ataroja, – yra šis tas, ką ir aš norėčiau paruošti. Puota bus rytoj, tačiau, tikiuosi, paprastai pavakarieniausite su mumis šį vakarą?

– Šį tą privalau padaryti, kad prisidėčiau prie šventės. Grįšime rytoj, – pasakė Aila, paskui pridūrė: – Jondalarui vis dar reikia viršutinio kailio, Ataroja. Savaime suprantama, jis atiduos apsiautalą, kurį vilkėjo.

Moteris per galvą nusitraukė skrandą ir atidavė ją vyrui. Apsivilkęs drabužį jis užuodė svetimą moterišką kvapą, tačiau apsidžiaugė šiluma. Ataroja piktavališkai šypsojosi šaltyje stovėdama tik su apatiniais drabužiais.

– O kiti daiktai? – priminė Aila.

Ataroja dirstelėjo savo namelio įėjimo link ir mostelėjo jau kurį laiką ten stovinčiai moteriai. Epadoja greitai atnešė Jondalaro mantą ir padėjo ant žemės per kelias pėdas nuo jo. Ji nesidžiaugė grąžindama tuos daiktus. Kai kuriuos jų Ataroja buvo pažadėjusi jai. Ypatingai ji norėjo peilio. Niekada nebuvo mačiusi taip dailiai padaryto įrankio.

Jondalaras užsijuosė diržą, tada į vietas susidėjo įrankius. Jis vargiai galėjo patikėti tuo, kad viską atgavo. Abejojo, ar dar kada juos pamatys. Jis nežinojo, ar apskritai liks gyvas. Tada, visų nuostabai, užšoko ant arklio, atsisėdo už moters nugaros. Šitos stovyklos jis daugiau nenori matyti. Aila apžvelgė teritoriją, kad įsitikintų, jog niekas nestovi taip, kad sukliudytų jiems išjoti arba įkandin sviestų ietį. Tada ji apsuko Yhaha ir pasileido šuoliais.

– Sek juos! Noriu, kad jie grįžtų. Jie taip lengvai neišsisuks, – suurzgė Epadojai Ataroja, kai įlėkė į žeminę degdama įtūžiu, ir drebėdama nuo šalčio.

Aila ragino Yhaha greitu tempu, kol nujojo tolokai, po to jie kalva patraukė žemyn. Įsukę į giraitę apačioje, prie upės, sulėtino, paskui, kad sumėtytų pėdas, ėmė joti tuo pačiu keliu atgal, link Ailos stovyklos, kuri iš tikrųjų buvo visai arti sarmunojų gyvenvietės. Pradėjus joti pastovesniu tempu Jondalaras pajuto Ailos artumą ir tokį visa apimantį dėkingumą, kad vėl yra su ja. Vyras apkabino moterį per liemenį, nepaleido iš glėbio, juto jos plaukus prie skruosto, kvėpė jos į niekieno kito nepanašų šiltą, moterišką kvapą.

– Tu čia, su manimi. Sunku tuo patikėti. Bijojau, kad žuvai, išėjai į kitą pasaulį, – tyliai tarė jis. – Aš toks dėkingas, kad grįžai, nežinau, nė ką pasakyti.

– Aš labai myliu tave, Jondalarai, – atsiliepė Aila. Ji atsišliejo, dar labiau prie jo prisispaudė, juto palengvėjimą, džiaugėsi, kad vėl yra su juo.

Ji vos galėjo suvaldyti užplūdusius jausmus. – Radau kraujo dėmę ir visą kelią, kol sekiau tavo pėdsakais, mėgindama tave rasti, nežinojau, gyvas tu ar miręs. Kai suvokiau, kad tave kažkas neša, pamaniau, kad turi būti gyvas, tačiau gana smarkiai sužeistas, jei negali eiti pats. Labai nerimavau, tačiau pėdsakais nebuvo lengva sekti, supratau, kad atsilieku. Atarojos medžiotojos keliauja labai greitai net pėsčios, o jos žino kelią.

– Atsidūrei čia pačiu laiku. Gerai, kad atjojai kaip tik dabar. Truputį vėliau jau būtų buvę per vėlu, – tarė Jondalaras.

– Atsiradau ne ką tik dabar.

– Ne? Kada atjojai?

– Pasirodžiau iš karto po antro mėsos krovinio. Iš pradžių buvau aplenkusi abi grupes, tačiau tos moterys, kurios nešė pirmąjį krovinį, pasivijo mane ties upės brasta. Man pasisekė, kad pamačiau dvi moteris, einančias jų pasitikti. Radau vietą pasislėpti, laukiau, kol jos praeis, ir nusekiau paskui. O medžiotojos su antruoju kroviniu buvo arčiau, nei tikėjausi. Manau, jos mane matė, bent jau iš toli. Tuo metu jojau ir greitai pasitraukiau iš kelio. Vėliau sugrįžau ir vėl jas sekiau, tačiau buvau atsargesnė. Juk galėjo būti ir trečias krovinys.

– Tai paaiškintų sambrūzdį, apie kurį kalbėjo Ardemunas. Jis nežinojo, kas nutiko, tik matė, kad visos susinervinusios ir apie kažką kalba. Tai vyko atnešus antrą krovinį. Tik, jei buvai čia, kodėl taip ilgai laukei, kad mane išvaduotum? – nesuprato Jondalaras.

– Turėjau ilgai stebėti, laukiau progos išvaduoti tave iš tos aptvertos laikymo vietos, kaip jos ją vadina? Aptvaru?

Jondalaras pritariamai numykė.

– Ar nebijojai, kad kas nors tave pamatys?

– Aš stebėjau tikrus vilkus prie pat jų irštvos; palyginti su jais, Atarojos vilkės labai triukšmingos, nuo jų lengva išsisukti. Dažniausiai būdavau gana arti, kad girdėčiau jas kalbant. Už stovyklos kiek aukštėliau yra kauburys. Nuo ten gali matyti visą gyvenvietę ir žiūrėti tiesiai į aptvarą. Už jo, jei pažvelgtum, gali pamatyti tris didelius baltus akmenis, gulinčius vienas greta kito ant kalvos šlaito.

– Pastebėjau juos. Norėčiau, kad būčiau žinojęs, jog tu ten. Kaskart pažvelgęs į tuos akmenis būčiau pasijutęs geriau.

– Nugirdau, kaip pora moterų pavadino juos Trimis mergaitėmis ar Trimis seserimis, – tarė Aila.

– Tai Trijų seserų stovykla, – pataisė ją Jondalaras.

– Spėju, dar nelabai gerai išmokau tą kalbą.

– Kalbi geriau nei aš. Man regis, nustebinai Ataroją, kai prabilai jos kalba.

– Sarmunojų kalba tokia panaši į mamutojų, kad nesunku suprasti žodžių prasmę, – pastebėjo Aila.

– Niekada netoptelėjo paklausti, ar baltieji akmenys turi pavadinimą. Jie toks geras orientyras, taigi nenuostabu, kad kaip nors vadinami.

– Visa ta aukštuma yra geras orientyras. Matai ją iš toli. Ji primena ant šono miegantį žvėrį. Čia, priekyje, yra vieta, iš kurios atsiveria geras vaizdas. Pamatysi.

– Esu tikras, kalva taip pat turi pavadinimą, ypač dėl to, kad čia puiki vieta medžioti. Mačiau tik nedidelę jos dalį, kai ėjome į laidotuves. Per tą laiką, kai esu čia, jų jau buvo dvejos. Pirmąjį kartą jie laidojo tris jaunus žmones, – pasakodamas Jondalaras įtraukė galvą, kad išsisuktų nuo plikos medžio šakos.

– Sekiau jus į antrąsias laidotuves, – tarė Aila. – Maniau, galėsiu tave tada ištraukti, tačiau buvai pernelyg atidžiai stebimas. O paskui tu radai titnagą ir visiems rodei iečių mėtyklę, – pasakojo Aila. – Turėjau laukti, kol ateis tinkamas laikas, kad galėčiau juos nustebinti. Apgailestauju, kad taip ilgai užtruko.

– Iš kur žinai apie titnagą? Maniau, elgėmės apdairiai, – tarė Jondalaras.

– Aš visą laiką tave stebėjau. Tos moterys-vilkės iš tikrųjų nėra itin geros sargybinės. Tu būtum tai pastebėjęs ir pats radęs būdą ištrūkti, jei nebūtum užsiėmęs titnagu. Jei jau apie tai prašnekom, nėra jos ir šaunios medžiotojos, – pasakė ji.

– Kai pagalvoji, kad iš pradžių jos nė nežinojo, nuo ko pradėti, tai visai neblogai. Ataroja sakė, kad jos nemokėjo naudotis ietimis, todėl turėjo varyti žvėris, – tarė Jondalaras.

– Jos švaisto laiką eidamos visą kelią iki Didžiosios Motinos Upės varyti arklių nuo uolos, kai galėtų medžioti tiesiog čia. Gyvuliai, einantys palei šią upę, turi praeiti siauru ruožu tarp vandens ir aukštumos. Lengvai gali juos pamatyti ateinančius, – pastebėjo Aila.

– Atkreipiau į tai dėmesį, kai buvau pirmose laidotuvėse. Jų laidojimo vieta galėtų būti puikus apžvalgos taškas, ir kažkas anksčiau iš ten signalizavo laužais. Mačiau nuo didelių laužų likusių anglių, – pakomentavo Jondalaras.

– Užuot stačiusios aptvarus vyrams, jos galėtų pastatyti tokį gyvūnams ir įvaryti juos, netgi be iečių, – tarė Aila, o paskui truktelėjusi sustabdė Yhaha. – Pažiūrėk, štai, – ji parodė į kalkakmenio aukštumą, išryškėjusią horizonte.

– Tikrai atrodo kaip miegantis žvėris. Pažiūrėk, netgi galima įžiūrėti tris baltus akmenis, Tris seseris, – tarė Jondalaras.

Kurį laiką abu jojo tylėdami. Paskui, tarsi būtų apie tai ilgai galvojęs, Jondalaras paklausė:

– Jeigu iš aptvaro išeiti taip lengva, kodėl vyrai tenai sėdi?

– Nemanau, kad jie iš tikrųjų bandė išeiti, – tarė Aila. – Galbūt dėl to moterys ir nustojo taip akylai juos saugoti. Vis dėlto daugybė moterų, netgi kai kurios medžiotojos, nenori, kad vyrai būtų ten laikomi. Jos tiesiog bijo Atarojos, – Aila sustojo. – Štai kur aš buvau apsistojusi, – tarė ji.

Tarsi tai patvirtindamas, žmonėms įeinant į nedidelę uždarą erdvę, išvalytą nuo krūmų, pasisveikindamas sužvengė Lenktynininkas. Jaunasis eržilas buvo tvirtai pririštas prie medžio. Kiekvieną vakarą giraitėje Aila įkurdavo mažutę stovyklą, tačiau ryte visą mantą sukraudavo Lenktynininkui ant nugaros, kad būtų pasiruošusi tučtuojau išjoti, jei prireiks.

– Tu abu juos išsaugojai, kad nenulėktų nuo tos uolos! – apsidžiaugė Jondalaras. – Nežinojau, ar tau pavyko, ir bijojau klausti. Paskutinis dalykas, kurį prisimenu prieš smūgį į galvą, – mačiau tave ant Lenktynininko nugaros, sunkiai jį suvaldančią.

– Teko įprasti prie pavadžio, ir viskas. Didesnių problemų kėlė tas kitas eržilas, tačiau jo nebėra, ir man dėl to gaila. Yhaha atsiliepė į mano švilpimą, vos jie nustojo jai kliudyti, – papasakojo Aila.

Lenktynininkas taip pat džiaugėsi matydamas Jondalarą. Jis nuleido galvą, tada švystelėjo ją į viršų lyg pasisveikindamas ir būtų priėjęs prie vyro, jei nebūtų pririštas. Eržilas, pastatęs ausis, pakėlė uodegą, žvingavo ir nekantriai laukė, kol Jondalaras prisiartins. Paskui nuleido galvą ir ėmė knebenti vyro plaštaką. Jondalaras pasveikino Lenktynininką kaip draugą, kurio, manė, daugiau nebepamatys, apkabino, pakasė, paglostė ir su juo pasikalbėjo.

Staiga jis susiraukė apie kažką pagalvojęs ir beveik bijojo užduoti kitą klausimą.

– O kaip Vilkas?

Aila nusišypsojo, ir orą perskrodė dar negirdėtas švilpimas. Iš krūmų šoko Vilkas: jis buvo toks laimingas išvydęs Jondalarą, kad negalėjo nurimti. Jis vizgindamas uodegą pribėgo, tyliai kiauktelėjo, tada pašoko, uždėjo letenas vyrui ant pečių ir palaižė jam skruostą. Jondalaras griebė jį už sprando, kaip daug kartų matė darant Ailą, truputį jį pašiaušė, o tada prispaudė savo kaktą prie žvėries kaktos.

– Jis su manimi niekada taip nesielgė, – nustebęs pastebėjo Jondalaras.

– Jis tavęs pasiilgo. Manau, jis norėjo surasti tave ne mažiau nei aš. Esu tikra, kad be jo nebūčiau tavęs susekusi. Mes gana toli nuo Didžiosios Motinos Upės, be to, buvo ilgos akmenuotos, sausos žemės atkarpos, kur nematyti jokių pėdsakų. O jo nosis rado kelią, – pilkių pagyrė Aila ir taip pat su juo pasisveikino.

– Jis visą laiką laukė tuose aukštuose krūmuose ir neišlindo, kol nedavei signalo? Turėjo būti sunku jį to išmokyti, tačiau kodėl tu tai darei?

– Turėjau išmokyti jį pasislėpti, nes nežinojau, kas gali čia ateiti. O aš nenorėjau, kad jos žinotų apie Vilką. Jos valgo vilkų mėsą.

– Kas valgo vilkų mėsą? – pasibjaurėjęs, suraukęs nosį paklausė Jondalaras.

– Ataroja ir jos medžiotojos.

– Nejaugi jos taip badauja? – nepatikėjo Jondalaras.

– Gal kažkada badavo, bet dabar atlieka tokias apeigas. Vieną vakarą jas stebėjau. Jos priėmė naują medžiotoją, jauną moterį, į savo vilkių gaują. Jos atliko tai slapta nuo kitų moterų, išėjo iš žeminių į ypatingą vietą. Narve tupėjo gyvas vilkas, jos jį nužudė, išmėsinėjo, išsivirė ir suvalgė. Joms patinka manyti, kad šitokiu būdu įgyja vilko jėgos ir sumanumo. Būtų geriau, jei jos paprasčiausiai stebėtų vilkus. Daugiau išmoktų, – nepatenkinta pasakė Aila.

„Nieko keista, kad ji nepateisina moterų-vilkių ir jų medžioklės įgūdžių“, – galvojo Jondalaras, staiga supratęs, kodėl ji jų nemėgsta. Jų ritualai pavojingi jos vilkui.

– Vadinasi, išmokei Vilką tūnoti pasislėpus, kol tu pašauksi. Tai naujas švilpesys, tiesa? – pasitikslino jis.

– Vėliau ir tave išmokysiu. Nors jis beveik visą laiką tūno pasislėpęs, kai jam liepiu, vis dar dėl jo nerimauju. Neramu ir dėl Yhaha su Lenktynininku. Vilkai ir arkliai yra vieninteliai gyvūnai, kuriuos mačiau galabijant Ataroją ir jos moteris, – tarė ji, nužvelgdama savo mylimus augintinius.

– Tu daug apie jas sužinojai, Aila, – pastebėjo Jondalaras.

– Turėjau išmokti kuo daugiau, kad galėčiau tave iš ten ištraukti, – atsakė ji. – Tik gali būti, kad sužinojau per daug.

– Per daug? Kaip galima sužinoti per daug?

– Kai tave radau, galvojau tik apie tai, kaip ištraukti tave iš tos vietos, o paskui nešdintis iš čia kuo greičiau, tačiau dabar negalime to padaryti.

– Kodėl negalime? – susiraukė Jondalaras.

– Negalime palikti tų vaikų gyventi tokiomis baisiomis sąlygomis. Taip pat ir vyrais reikia pasirūpinti. Turime išlaisvinti juos iš aptvaro, – pareiškė Aila.

Jondalaras pradėjo nerimauti – jis jau buvo matęs tą ryžtingą žvilgsnį.

– Pavojinga čia pasilikti, Aila, ir ne tik mums. Pagalvok, koks lengvas grobis yra šie du arkliai. Jie nebėga nuo žmonių. Be to, tikriausiai nenori ant Atarojos kaklo pamatyti kabant Vilko dantų? Aš irgi noriu padėti tiems žmonėms. Gyvenau tame aptvare, niekas neturėtų taip gyventi, ypač vaikai, tačiau ką galime padaryti? Mes tik dviese.

Jis tikrai norėjo jiems padėti, tačiau baiminosi, kad, jei pasiliks, Ataroja sužeis Ailą. Jau manė, kad ją prarado, o dabar, kai jie vėl kartu, jis baiminosi, kad, jei pasiliks, iš tikrųjų gali ją prarasti. Jis mėgino sugalvoti rimtą priežastį, kad įtikintų ją keliauti toliau.

– Mes ne vieni. Ne tik mudu norime viską pakeisti. Turime rasti būdą jiems padėti, – tarė Aila, paskui tylėdama galvojo. – Manau, Sarmuna nori, kad grįžtume, todėl pasiūlė mums pastogę. Turime rytoj nukakti į tą puotą.

– Ataroja jau yra nuodijusi žmones. Jei ten sugrįšime, galime nebeišvykti, – įspėjo Jondalaras. – Ji tavęs nekenčia. Pati žinai.

– Žinau, tačiau vis tiek privalome grįžti. Dėl vaikų. Mes valgysime tik tai, ką aš atsinešiu, ir tik tada, jei maistas nedings mums iš akių. Kaip manai, turėtume pakeisti stovyklą ar pasilikti čia? – paklausė Aila. – Iki rytojaus turiu daug padaryti.

– Nemanau, kad persikraustymas padės. Jos paprasčiausiai atseks mus. Štai kodėl turime išvykti dabar, – tarė Jondalaras, gniauždamas abi jos rankas.

Jis žvelgė jai į akis susitelkęs, tarsi stengdamasis priversti ją persigalvoti. Galiausiai jis ją paleido, suprato, kad ji sprendimo nekeis. Ką gi, jis pasiliks ir jai padės. Širdies gilumoje ir pats norėjo taip pasielgti, tačiau turėjo įsitikinti, kad Ailos perkalbėti nepavyks. Jondalaras prisiekė sau, kad niekam neleis jos įskaudinti.

– Puiku, – pasakė jis. – Sakiau vyrams, kad tu nieku gyvu su tuo nesitaikstytum. Nemanau, kad jie patikėjo, tačiau mums prireiks pagalbos, kad juos iš ten ištrauktume. Pripažįstu, nustebau išgirdęs Sarmunos pasiūlymą pas ją apsistoti, – tarė Jondalaras. – Nemanau, kad ji dažnai tai siūlo. Jos namelis mažytis, stovi atokiau nuo kitų. Jis netinkamas priimti lankytojus, tačiau kodėl pamanei, kad ji nori, jog mes sugrįžtume?

– Todėl, kad ji pertraukė Atarojos kvietimą. Nemanau, kad vadė apsidžiaugė. Ar tu pasitiki Sarmuna, Jondalarai?

Vyras pagalvojo.

– Nežinau. Ja pasitikiu labiau nei Ataroja. Tik, spėju, tai nieko nesako. Ar žinojai, kad Sarmuna pažinojo mano motiną? Kai buvo jauna, ji gyveno Devintajame urve, ir jos buvo bičiulės.

– Tai štai kodėl ji taip gerai kalba tavo kalba. Jei ji pažįsta tavo motiną, kodėl tau nepadėjo?

– Ir pats tai svarsčiau. Gal ji nenorėjo? Man regis, tarp jos ir Martonos šis tas įvyko. Nepamenu, kad mano motina būtų pasakojusi apie moterį, kuri gyveno pas juos, kai ji buvo jauna. Tik kažką nujaučiu. Sarmuna tikrai gydė mano žaizdą, ir manau, jog tai yra daugiau nei ji darė daugumai vyrų. Man regis, ji nori padaryti daugiau. Nemanau, kad Ataroja tai leis.

Žmonės nuo Lenktynininko nuėmė daiktus ir įsirengė stovyklą. Abu jautėsi neramūs. Jondalaras užkūrė ugnį, o Aila pradėjo gaminti maistą. Ji pradėjo nuo porcijų, kurias paprastai abiem paskirdavo, paskui prisiminė, kaip mažai vyrams aptvare duodama valgyti, ir nusprendė mylimajam maisto paruošti daugiau. Pradėjęs valgyti jis pasijus labai alkanas.

Jondalaras, stebėdamas mylimą moterį, susigūžęs kiūtojo prie ugnies. Kai laužas įsiliepsnojo, vyras priėjo prie Ailos.

– Kol dar esi per daug neužsiėmusi, moterie, – tarė ją apkabindamas. – Pasisveikinau su arkliu ir Vilku, tačiau dar nepasisveikinau su ta, kuri man pati svarbiausia.

Ji nusišypsojo ta šypsena, kuri visada pažadindavo meilę ir švelnumą.

– Dėl tavęs aš niekada nebūnu per daug užsiėmusi.

Jis pasilenkęs lėtai pabučiavo ją į lūpas, ir staiga sukilo prisiminimai baimės ir sielvarto, kai manė, kad ją prarado.

– Aš taip bijojau, kad daugiau tavęs nepamatysiu. Maniau, tu žuvai, – jo balsas lūžo nuo įtampos ir palengvėjimo, kad laiko ją taip arti. – Ataroja negalėjo padaryti man nieko blogesnio už tai, kaip jausčiausi netekęs tavęs.

Jis laikė ją taip tvirtai, kad ji vos galėjo kvėpuoti. Aila nenorėjo, kad mylimas vyras ją paleistų. Jis pabučiavo ją į lūpas, paskui į kaklą, išmanančiomis rankomis pradėjo tyrinėti pažįstamą kūną.

– Jondalarai, esu tikra, Epadoja mus seka...

Vyras atsitraukė ir atgavo kvapą.

– Tu teisi, netinkamas laikas. Būsime per daug pažeidžiami, jei mus užklups, – jis pats turėjo susiprasti. Juto, jog turi pasiaiškinti. – Tiesiog maniau, kad niekada tavęs nepamatysiu. Tai tarsi Motinos dovana – būti čia, su tavimi. Mane užplūdo noras ją pagerbti.

Aila jį sulaikė. Norėjo, kad jis suprastų, jog ir pati panašiai jaučiasi. Jai toptelėjo mintis, kad niekada anksčiau jis nebandė aiškintis, kodėl jos geidžia. Jai nereikėjo paaiškinimų. Viskas, ką ji galėjo padaryti, tai saugoti save, kad neužmirštų pavojaus, kuris jiems gresia, ir neatsiduotų geismui. Paskui, jausdama savo pačios geismą augant, ji persigalvojo.

– Jondalarai... – jos balso tonas prikaustė jo dėmesį. – Jei tikrai apie tai galvoji, mes tikriausiai taip smarkiai aplenkėme Epadoją, kad kiek užtruks, kol ji mus suseks... Ir Vilkas mus įspės.

Kai Jondalaras pažvelgė į ją ir pradėjo suprasti, ką ji sako, jo susirūpinimo raukšles pamažu pakeitė šypsena, o mėlynos akys prisipildė troškimo ir meilės.

– Aila, mano moterie, mano gražioji mylinti moterie, – tarė jis nuo geismo prikimusiu balsu.

Jie jau seniai besidalijo malonumais, ir Jondalaras buvo tam pasiruošęs. Jis neskubėdamas, lėtai ir pasimėgaudamas ją bučiavo. Jausdamas, kaip jos lūpos prasiskiria atverdamos šiltą burną, Jondalaras puoselėjo mintis apie

kitas prasiskiriančias moters kūno klostes ir šiltą, drėgną angą. Jis juto, kaip nekantraudamas kyla jo vyriškumas. Bus gana sudėtinga susilaikyti, kad pirmiausia suteiktų malonumą mylimajai.

Aila stovėjo prie jo prisispaudusi, užsimerkusi, galvojo tik apie jo lūpas, apie jo švelnų, tyrinėjantį liežuvį. Jo išbrinkęs, karštas vyriškumas spaudėsi prie moters, ir jos atsakas buvo toks pats staigus; troškimas buvo stiprus, ji nenorėjo laukti. Ji norėjo būti arčiau jo, taip arti, kad tiktai jo buvimas jos viduje galėtų nuraminti. Nesitraukdama nuo jo lūpų ji rankomis nuslydo jo kaklu žemyn, stengėsi atsirišti savo kailines kelnes. Nusimovusi jas, ji siekė jo raiščių.

Jondalaras juto, kaip ji knebinėja mazgus, kuriuos jam teko surišti, kai odos juostelės buvo perpjautos. Jis atsitiesė, kiek atsitraukė, nusišypsojo, pažvelgė į jos pilkšvai mėlynas, lyg puikiausio titnago spalvos akis, iš makščių išsitraukė savo peilį ir vėl perpjovė raiščius. Vis tiek juos reikės pakeisti naujais. Ji nusišypsojo, vis dar su apatiniais žengė kelis žingsnius iki miegmaišių ir atsisėdo. Kol Aila varstėsi apavą, įsitaisęs šalia Jondalaras irgi nusiavė.

Gulėdami jie vėl bučiavosi. Jondalaras rankas pakišo po kailine jos skranda ir tunika, siekė tvirtų krūtų. Jis delnuose juto sukietėjusius jos spenelius, tada kilstelėjo sunkius apdarus, žvelgė į gundančias, nuo šalčio susitraukusias krūtų viršūnėles. Vyras apžiojo spenelius, jie sušilo, bet nesuminkštėjo. Nenorėdama laukti Aila atsigulė ant nugaros, prisitraukė Jondalarą ir atsivėrė, kad jį priimtų.

Apsidžiaugęs, kad ji pasiruošusi, jis atsiklaupė tarp jos šiltų šlaunų ir nukreipė savo nekantrią varpą į jos gilų šulinį. Įeinantį į jos gelmes jį apgaubė drėgna šiluma, ir Jondalaras palaimingai atsiduso.

Aila juto jį viduje, besiskverbiantį gilyn, besiartinantį prie jos būties gelmių. Ji leido sau visiškai užsimiršti, mėgavosi kūną pripildančia jo šiluma, išsirietė, kad būtų kuo arčiau jo. Juto, kaip jis glamonėja ją iš vidaus atsitraukdamas, o paskui vėl pripildydamas. Ji džiaugsmingu riksmu sveikino jo ilgą varpą, kuri kaskart besiskverbdama glostė jos mažą malonumo kauburėlį, o iš jo per visą kūną sklido jaudulio virpuliai.

Jondalaro susijaudinimas didėjo; vyras išsigando, kad baigs per greitai, tačiau nebūtų pavykę susilaikyti, todėl šįkart ir nebandė. Jis atsidavė savo poreikiui, judėjo vis greičiau. Jausdamas, kaip jos judesiai atitinka jo

judesių ritmą, suprato, kaip ji jo trokšta. Staiga, nenugalimai, jis atsidūrė viršūnėje.

Įsitempusi ne menkiau nei jis, Aila buvo jam pasiruošusi. Šnibždėdama „Dabar, o dabar“, – ji iš visų jėgų veržėsi jo pasitikti. Jos raginimas nustebino Jondalarą. Anksčiau ji to niekada neprašė, tačiau dabar tai labai jaudino. Su kitu dūriu susikaupę jo syvai išsiveržė, Jondalarą užliejo palengvėjimas ir malonumas, Aila su begaliniu džiaugsmu pasiekė viršūnę akimirka vėliau. Netrukus abu gulėjo nurimę.

Nors malonumų kulminaciją pasiekė greitai, jie mylėjosi taip įtemptai, kad moteriai prireikė laiko atsigauti. Jondalaras, pajutęs, kad ima ją slėgti, ištraukė varpą ir nusirito. Ailą apėmė nepaaiškinamas praradimo jausmas ir noras, kad jie pabūtų susijungę ilgiau. Tas vyras ją pripildė, ir aiškus suvokimas, kaip labai ji dėl jo baiminosi ir pasiilgo jo buvimo, kirto taip aštriai, jog ji pajuto, kaip ašaros gelia akis.

Jondalaras pamatė, kaip iš moters akies kampučio skruostu už ausies nusirito skaidrus lašelis. Jis pasikėlė ir pažvelgė į ją.

– Kas negerai, Aila?

– Aš tiesiog tokia laiminga būdama su tavimi, – atsakė ji. Dar viena ašara virpėjo prie akies karšto, po to nuriedėjo skruostu.

Jondalaras nubraukė ją pirštu ir nulaižė sūrų lašelį.

– Jei esi laiminga, kodėl verki? – paklausė jis, nors atsakymą žinojo.

Ji papurtė galvą. Tą akimirką negalėjo kalbėti. Jis nusišypsojo žinodamas, kad ji jaučia tokį patį stiprų palengvėjimą ir dėkingumą, kad jie vėl kartu. Jis pabučiavo jos akis, skruostus, galiausiai dailias besišypsančias lūpas.

– Aš irgi tave myliu, – sušnibždėjo jai į ausį.

Jis pajuto, kaip jo vyriškumas tvinktelėjo, ir troško, kad galėtų vėl dalytis malonumais, tačiau dabar tam buvo netinkamas laikas. Epadoja tikrai juos seka, ir anksčiau ar vėliau suras.

– Netoliese yra upelis, – tarė Aila. – Man reikia nusiprausti, kartu galiu pripildyti vandenmaišius.

– Eisiu su tavimi, – tarė vyras: viena vertus, dėl to, kad vis dar norėjo būti šalia jos, kita vertus, norėjo ją saugoti.

Jis susirinko savo drabužius ir apavą, pasiėmė vandenmaišius ir patraukė prie gana plataus upelio. Jis buvo kone visiškai pasidengęs ledu, tik

pačiame viduryje likusi neužšalusi srovė. Vyras sudrebėjo nuo stingdančio vandens ir žinojo, kad prausiasi tik todėl, kad prausiasi moteris. Jis būtų apdžiūvęs vilkėdamas šiltus drabužius, tačiau ji, jei turėdavo bent menkiausią galimybę, apsiplaudavo netgi šalčiausiame vandenyje. Jis žinojo, kad tai yra ritualas, kurio išmokė jos genties įmotė, nors dabar ji kreipdavosi į Motiną murmėdama mamutojiškus žodžius.

Jie pripylė vandenmaišius ir grįždama į stovyklą Aila prisiminė sceną, kurios liudytoja tapo prieš Jondalarui pirmą kartą perpjaunant kelnių raiščius.

– Kodėl nesugulei su Ataroja? – pasiteiravo ji. – Juk pamynei jos išdidumą jos žmonių akivaizdoje.

– Aš irgi turiu išdidumo. Niekas manęs neprivers dalytis Motinos malonumų dovana. Ir šiaip nebūtų buvę jokio skirtumo. Man atrodo, ji visą laiką ketino iš manęs pasidaryti taikinį. Manau, turėtum jos saugotis. Nemandagi ir nesvetinga... – sukikeno jis. Paskui surimtėjo: – Supranti, ji tavęs nekenčia. Ji mus abu nužudys, jei tik pasitaikys proga.

30

Įsikūrę nakčiai Aila su Jondalaru įsitempę klausėsi kiekvieno garso. Arkliai buvo pririšti šalia, o Vilką Aila laikė greta miegmaišio: žinojo, kad jis įspės ją pajutęs ką nors neįprasta, tačiau vis tiek miegojo prastai. Jos sapnai buvo bauginantys, neaiškūs ir išsklidę, be jokių pranešimų ar įspėjimų, kuriuos ji galėtų išskirti, tik juose vis pasirodydavo Vilkas.

Ji pabudo, kai rytuose, prie upelio, pro plikas gluosnių ir beržų šakas sumirgėjo pirmieji dienos šviesos blyksniai. Miško aikštelėje vis dar buvo tamsu, tačiau ryškėjančioje šviesoje ji jau įžiūrėjo storus eglių spyglius ir ilgesnes pinijų adatėles. Naktį pabiręs sausas, smulkus sniegas baltai padabino visžalius medžius, susiraizgiusius krūmus, sausą žolę ir miegmaišius, tačiau Ailai buvo jauku ir šilta.

Ji jau buvo beveik pamiršusi, kaip gera šalia jausti miegantį Jondalarą, ir kurį laiką gulėjo ramiai, paprasčiausiai mėgavosi jo artumu. O mintys skriejo. Ji vis nerimavo dėl ateinančios dienos, svarstė, kokį patiekalą paruošti puotai. Galiausiai nusprendė keltis, tačiau bandydama išropoti iš kailių pajuto, kaip Jondalaras stipriau ją apkabina ir sulaiko.

– Ar jau turi keltis? Taip seniai jaučiau tave šalia, nenoriu paleisti, – tarė Jondalaras, bučiuodamas jai kaklą.

Ji vėl įsitaisė miegmaišyje.

– Aš irgi nenoriu keltis. Šalta, norėčiau pasilikti kailiuose su tavimi, tačiau reikia pradėti ką nors gaminti Atarojos puotai ir paruošti tau pusryčius. Argi tu nealkanas?

– Dabar, kai jau užsiminei apie maistą, tikriausiai galėčiau arklį sukirsti! – tarstelėjo Jondalaras, pabrėžtinai nužvelgdamas du šalia stovinčius gyvulius.

– Jondalarai! – šūktelėjo Aila.

Vyras nusišypsojo.

– Ne mūsiškį. Tik pastaruoju metu, jei apskritai turėjau ko valgyti, tai valgiau arklieną. Jei nebūčiau toks alkanas, vargu ar būčiau valgęs, bet kai nėra nieko daugiau, valgai, ką gauni. Ir nieko blogo nenutiko.

– Suprantu, bet daugiau tau valgyti arklienos nebereikės. Turime kitokio maisto, – tarė ji. Jie dar akimirkai susiglaudė, paskui Aila nusitraukė kailį. – Laužas išblėso. Jei tu jį įkursi, aš pagaminsiu rytinės arbatos. Šiandien mums reikės karšto laužo ir daug malkų.

Išvakarėse Aila daugiau nei paprastai išvirė sočios sriubos iš džiovintos bizonienos ir džiovintų šaknų, pridėjo šiek tiek kedrinių pinijų. Jondalaras nepajėgė suvalgyti tiek daug, kaip ji galvojo. Atidėjusi, kas liko, ji išėmė krepšelį mažų, už vyšnias vos didesnių obuoliukų, kurių rado sekdama Jondalaro pėdsakais, – pašalę vaisiai vis dar kabėjo ant žemaūgių belapių medelių pietiniame kalvos šlaite. Ji perpjovė mažus obuoliukus pusiau, išėmė sėklas ir truputį pavirė su džiovintomis erškėtrožėmis. Tyrę per naktį paliko prie ugnies. Iki ryto ji atvėso ir dėl natūralaus pektino sustingo į želė konsistencijos masę su obuolių žievelės gabalėliais.

Prieš plikydama arbatą Aila į sriubos likučius įpylė truputį vandens, į laužą įdėjo daugiau virimo akmenų, kad pašildytų ją pusryčiams. Taip pat ji paragavo sustingusio obuolių mišinio. Pašalę rūgštūs, kieti obuoliukai nebebuvo tokie aitrūs, o erškėtrožės suteikė rausvo atspalvio ir aštriai salsvo skonio. Kartu su sriuba ji patiekė Jondalarui dubenėlį vaisių tyrės.

– Tai skaniausias mano kada valgytas patiekalas! – nurijęs kelis kąsnelius pareiškė jis. – Ko įdėjai, kad šitaip skanu?

Aila nusišypsojo.

– Šitą patiekalą paskanino badas.

Jondalaras linktelėjo ir toliau valgydamas tarė:

– Tikriausiai tu teisi. Tai verčia mane gailėtis tų, kurie vis dar aptvare.

– Niekas neturėtų badauti, kai yra prieinamo maisto, – tarė Aila, staiga pajutusi kylant pyktį. – Visai kas kita, kai badauja visi.

– Kartais, besibaigiant sunkiai žiemai, gali taip nutikti, – pritarė Jondalaras. – Ar kada buvai alkana?

– Na, kelis kartus teko likti be pietų, be to, mėgstamiausi patiekalai visada greičiausiai baigiasi, – pajuokavo Aila. – Jei žinai, kur ieškoti, visada surasi, ko užvalgyti. Žinoma, jei nesi uždarytas!

– Esu girdėjęs apie žmones, kurie badavo, nes pasibaigė maisto atsargos, ir jie nežinojo, kur jo rasti daugiau. O tu, rodos, visada randi, ko pavalgyti, Aila. Iš kur tu šitiek žinai?

– Iza mane išmokė. Man atrodo, aš visada domėjausi maistu ir augalais, – tarė Aila, paskui patylėjusi pridūrė. – Man regis, buvo laikas, kai aš beveik badavau, kaip tik prieš Izai mane randant. Buvau maža ir nelabai ką pamenu, – švelni prisiminimų šypsena užliejo jos veidą. – Iza sakė, kad niekada nepažinojo kito žmogaus, kuris taip greitai išmoktų susirasti maisto, ypač dėl to, kad aš nebuvau gimusi su prisiminimais, kur arba kaip jo ieškoti. Iza ir pasakė, kad mane išmokė badas.

Baigęs valgyti antrą didelę porciją Jondalaras stebėjo, kaip Aila rūšiuoja rūpestingai sukauptas įvairaus maisto atsargas ir ruošiasi gaminti patiekalą puotai. Ji pradėjo galvoti, kokia talpykla būtų pakankamai didelė pagaminti tokiam kiekiui, kokio pakaktų visai sarmunojų stovyklai, – mat keliautojai buvo pasiėmę tik būtiniausius savo rykus.

Ji paėmė didžiausią vandenmaišį, vandenį išpilstė į mažesnius dubenėlius bei virimo indus, paskui atskyrė pamušalą nuo kailio dangos – jie buvo susiūti kailine puse į išorę. Pamušalas buvo pagamintas iš tauro skrandžio, kuris nebuvo visiškai atsparus vandeniui, tačiau vanduo iš jo sunkėsi labai lėtai. Drėgmę sugerdavo minkšta dangos oda ir plaukai, todėl paviršius likdavo sausas. Ji perpjovė pamušalo viršų, sausgyslėmis iš savo siuvimo rinkinio pritvirtino jį prie medinio rėmo, tada vėl pripylė vandens ir palaukė, kol prasisunks plonas vandens sluoksnelis.

Kiek anksčiau įkurtas laužas išdegė iki žioruojančių anglių, ir Aila vandenmaišį padėjo tiesiai virš jų, pirmiausia pasirūpinusi, kad po ranka netruktų vandens, o odos puodelis visada būtų pilnas. Belaukdama, kol užvirs vanduo, iš gluosnių vytelių ir pageltusių žolių, kurios nuo sniego drėgmės tapo lanksčios, ji pradėjo pinti tankų krepšį.

Kai pasirodė verdančio vandens burbuliukai, Aila sulaužė sausos, liesos mėsos juosteles ir kelis riebius kelioninio maisto paplotėlius, įmetė juos į vandenį – išvirs riebus mėsos sultinys. Tada moteris įdėjo įvairių grūdų mišinio. Vėliau ji planavo įmaišyti džiovintų laukinių morkų ir krakmolingų žemės riešutų šaknų, kitų ankštinių bei stiebinių daržovių, džiovintų serbentų bei mėlynių. Viską paskanino įvairiomis žolelėmis, įskaitant šalpusnius, meškinius česnakus, rūgštynes, bazilikus ir pelkines

vingiorykštes, bei žiupsneliu druskos, kurią atsigabeno iš mamutojų vasaros susirinkimo. Jondalaras nė nežinojo, kad Aila jos turi.

Jondalaras nenorėjo niekur klaidžioti, jis laikėsi netoliese: rinko maistą, atnešė vandens, skynė žoles ir pjovė gluosnių vyteles krepšiui pinti. Jis taip džiaugėsi būdamas su Aila, kad nenorėjo paleisti jos iš akių. Ji lygiai taip pat džiaugėsi jo draugija. Pastebėjęs, kokį didelį kiekį jų maisto atsargų ji sunaudojo, vyras susirūpino; ką tik patyręs badą jis buvo neįprastai jautrus maisto stygiui.

– Aila, į tą patiekalą sudėjai labai daug mūsų atsargų. Jei šitiek naudosi, mums gali patiems pritrūkti maisto.

– Noriu, kad užtektų visiems, – ir Atarojos stovyklos vyrams, ir moterims. Parodysiu joms, ko galima prikaupti savo saugyklose, jei visa stovykla darbuosis sutartinai, – paaiškino Aila.

– Gal man vertėtų pasiimti iečių mėtyklę ir pasidairyti šviežios mėsos, – neramiai susiraukęs tarstelėjo Jondalaras.

Tokio rūpesčio nustebinta Aila pakėlė akis. Iki šiol kelionėje jie daugiausia maitinosi produktais, kurių susirasdavo eidami. Dažniausiai į atsargas jie įsisukdavo labiau dėl patogumo nei dėl būtinybės. Be to, turėjo daugiau maisto atsargų, su kitais daiktais paliktų netoli upės. Moteris atidžiai pažiūrėjo į Jondalarą. Ji pirmą kartą pastebėjo, kad jis sulysęs, ir suprato tokį jam nebūdingą nuogąstavimą.

– Gal ir neblogai sumanei, – pritarė ji. – Gal pasiimk Vilką? Jis puikiai suranda ir išbaido žvėris, be to, įspės tave, jei kas prisiartins. Esu tikra, Epadoja ir Atarojos moterys-vilkės mūsų ieško.

– Jei aš pasiimsiu Vilką, kas įspės tave? – paklausė Jondalaras.

– Yhaha. Ji žinos, jei prisiartins kas svetimas. Norėčiau palikti šią vietą, kai viskas išvirs, ir traukti atgal į sarmunojų gyvenvietę.

– Ar dar ilgai užtruksi? – pasiteiravo jis, o jo kaktą išvagojo gilios nerimo raukšlės.

– Viliuosi, kad ne itin ilgai, tačiau nesu pratusi gaminti šitokio maisto kiekio vienu metu, todėl nežinau.

– Gal turėčiau palaukti ir eiti medžioti vėliau?

– Jei pasiliktum čia, galėtum atnešti daugiau malkų, – atsakė Aila.

– Taip ir padarysiu, – nusprendė Jondalaras. Apsidairęs jis pridūrė: – Ir sudėsiu viską, ko tu nenaudoji, kad būtume pasiruošę keliauti.

Aila užtruko ilgiau nei tikėjosi, ir įpusėjus rytui Jondalaras vis dėlto pasiėmė Vilką išžvalgyti apylinkių: vyras labiau norėjo įsitikinti, kad netoliese nėra Epadojos, nei dairytis medžiojamų gyvūnų. Jis truputį nustebo pamatęs, kaip noriai Vilkas jį lydi, o Aila liepė jam eiti. Jis visada laikė pilkį Ailos žvėrimi ir niekada nė nesvarstė, kad galėtų pasiimti jį į medžioklę. Pasirodė, Vilkas yra puikus kompanionas. Jis išbaidė kiškį, tačiau Jondalaras nusprendė leisti jam pačiam sukirsti grobį.

Grįžusiam vyrui Aila padavė didelę porciją karšto, skanaus troškinio, kurį paruošė sarmunojams. Nors jiedu buvo įpratę valgyti ne daugiau kaip du kartus per dieną, vos pamatęs maisto kupiną dubenėlį Jondalaras suvokė, kad yra labai alkanas. Moteris truputį užkando pati, troškinio įkrėtė ir Vilkui.

Po vidudienio jie jau buvo pasiruošę keliauti. Kol virė maistas, Aila užbaigė du gana stačiomis sienelėmis dubens formos krepšius: jie išėjo nemaži, vienas buvo truputį didesnis. Abu krepšius moteris prikrovė kupinus tiršto, riebaus troškinio ir netgi įbėrė truputį riebių kedrinių pinijų. Ji suprato, kad dažniausiai liesą mėsą valgantiems stovyklos žmonėms taukų ir aliejaus teikiamas riebumas itin paskanins patiekalą. Aila intuityviai suprato, kad būtent riebalų jiems labiausiai ir reikia, ypač žiemą, kad nestigtų šilumos ir energijos, o kartu su grūdais patiekalas puikiai numalšins alkį.

Su kaupu prikrautus dubenis Aila uždengė plokščiomis pintinėlėmis, užkėlė juos Yhaha ant nugaros. Indus pritvirtino iš sausų žolių ir gluosnių vytelių paskubomis suvytomis virvėmis.

Į sarmunojų stovyklą Aila su Jondalaru patraukė kitu keliu. Pakeliui tarėsi, ką, pasiekus Atarojos stovyklą, daryti su gyvūnais.

– Arklius galime paslėpti miškelyje prie upės. Pririšime juos prie medžių, o likusį kelią nueisime pėsti, – pasiūlė Jondalaras.

– Nenoriu jų rišti. Jei Atarojos medžiotojos juos suras, jie bus lengvas grobis, – tarė Aila. – Kai jie laisvi, bent jau turi galimybę pabėgti ir gali ateiti man sušvilpus. Verčiau pasilikčiau juos arti, kur galėčiau matyti.

– Tokiu atveju jiems geriausiai tiks sausos žolės laukas prie stovyklos. Manau, ten jie liks ir nepririšti. Paprastai jie niekur nenueina, jei nuvedame juos ten, kur galima ganytis, – pastebėjo Jondalaras. – Be to, Atarojai ir sarmunojams padarys įspūdį, jei abu atjosime į stovyklą raiti. Jei jie tokie patys, kaip visi kiti, kuriuos mes susitikome, tikriausiai prisibijo žmonių,

galinčių valdyti arklius. Jie mano, kad tai turi kažką bendra su stebuklingomis galiomis ar dvasiomis. Tol, kol jie bijo, mes esame pranašesni. Mes tik dviese, tad turime pasinaudoti bet kokiu savo pranašumu.

– Tiesą sakai, – tarstelėjo Aila.

Ji susiraukė: ir dėl to, kad rūpinosi dėl savęs ir dėl gyvūnų, ir dėl to, kad nenorėjo naudotis nepagrįsta sarmunojų baime. Jai atrodė, kad tada ji tarsi meluotų, tačiau jos pačios, Jondalaro ir, labai tikėtina, aptvare kalinčių berniukų bei vyrų gyvybei gresia pavojus.

Ailai buvo sunku. Reikėjo pasirinkti tarp dviejų blogybių, tačiau pati užsispyrė grįžti į stovyklą nepaisant pavojaus savo ir Jondalaro gyvybėms. Vadinasi, reikia įveikti įsišaknijusį įprotį visuomet būti teisiai; reikia pasirinkti mažesnį blogį, prisitaikyti, jei šitaip atsiras bent menkiausia galimybė išgelbėti stovyklos vyrus ir berniukus bei patiems išsigelbėti nuo Atarojos beprotybės.

– Aila? – tarstelėjo Jondalaras.

– Aila? – pakartojo jis neišgirdęs jokio atsakymo.

– A... taip?

– Klausiau, o kaip Vilkas? Ar jį irgi pasiimsi į stovyklą?

Ji tylėdama svarstė.

– Ne, nemanau. Jie žino apie arklius, tačiau apie Vilką – ne. Juk mačiau, ką jos daro su vilkais, tad nematau jokios priežasties suteikti joms galimybę prie jo prisiartinti. Liepsiu jam likti pasislėpusiam. Manau, jis klausys, jei kartkartėmis mane matys.

– Kur jis pasislėps? Aplink gyvenvietę – pačios atviriausios vietos.

Aila akimirką pagalvojo.

– Vilkas gali tūnoti tenai, kur aš slėpiausi stebėdama tave, Jondalarai. Iš čia galime apeiti iki kalvos šlaito. Ten yra krūmų ir medžių, į tą vietą veda nedidelis upeliukas. Tu gali manęs ten palaukti su arkliais. Paskui vėl apsuksime lanką ir įjosime į stovyklą iš kitos pusės.

Niekas nepastebėjo, kaip jie išniro iš už medžių, todėl pirmiesiems žmonėms, pamačiusiems moterį ir vyrą, per atvirą lauką link gyvenvietės jojančius ant skirtingų arklių, susidarė įspūdis, kad jie atsirado iš niekur. Kol

atvykėliai pasiekė Atarojos žeminę, jų pažiūrėti susirinko kone visa stovykla. Netgi aptvaro vyrai buvo susispietę prie tvoros ir stebėjo pro plyšius.

Ataroja stovėjo išskėtusi kojas, sudėjusi rankas ant klubų – valdinga poza. Nors niekada to nepripažintų, ji buvo sukrėsta ir gerokai susirūpino juos pamačiusi, šįkart – abu raitus. Tuos kelis kartus, kai iš jos ištrūko, žmonės skuodė kuo greičiau ir kuo toliau. Niekas savo noru negrįžo. Kokią galią turi šitie du svetimšaliai, kad jaučiasi taip savimi pasitikintys? Giliai viduje Ataroja bijojo Motinos keršto ir jos dvasių pasaulio, todėl svarstė, ką gali reikšti paslaptingos moters ir aukšto, dailaus vyro sugrįžimas. Vadės ištarti žodžiai nerimo neišdavė:

– Taigi jūs tikrai nusprendėte grįžti, – tarė ji dairydamasi Sarmunos, kad ji išverstų tai, kas sakoma.

Jondalarui pasidingojo, kad šamanė taip pat atrodo nustebusi, tačiau jis juto, jog moteriai palengvėjo. Prieš išversdama Atarojos žodžius ji kreipėsi tiesiai į jį:

– Kad ir ką ji sakytų, patarčiau nelikti jos namelyje, Martonos sūnau. Mano pasiūlymas tebegalioja jums abiem, – pasakė ji prieš pakartodama Atarojos žodžius.

Vadė nudelbė Sarmuną: ji neabejojo, kad pasakyta daugiau žodžių nei reikėjo išversti, tačiau nemokėdama kalbos ji negalėjo būti tuo tikra.

– Kodėl gi neturėjome grįžti, Ataroja? Argi mudviejų nepakvietei į puotą, kurią ir rengi mūsų garbei? – nustebo Aila. – Mes atsinešėme savo maisto dalį.

Išgirdusi vertimą, Aila permetė koją ir nulipo nuo Yhaha nugaros, paskui nukėlė didesnį dubenį ir pastatė ant žemės tarp Atarojos ir Sarmunos. Atidengus dubenį, nuo didžiulio kauburio grūdų, virtų su kitais produktas, pasklido puikus aromatas. Žmonės nustebę įsmeigė akis į maistą, stovėjo rydami seiles. Tokiais patiekalais jie pastaraisiais metais mėgavosi retai, ypač jo nepakako žiemą. Net Ataroja akimirką atrodė pakerėta.

– Atrodo, čia pakaks visiems, – tarė ji.

– Čia tik moterims ir vaikams, – atsakė Aila. Tada ji paėmė vos mažesnį pintą dubenį, kurį atnešė Jondalaras, ir padėjo greta pirmojo. Pakėlusi dangtį pranešė: – Šitas vyrams.

Už tvoros kilo murmesys, subruzdo ir iš žeminių išėjusios moterys. Staiga Ataroja įtūžo:

– Kodėl vyrams?

– Neabejoju, kad stovyklos vadui paskelbus apie svečių garbei keliamą puotą, joje dalyvauja visi žmonės. Pamaniau, juk esi visos stovyklos vadė, todėl ir atgabenau maisto visiems. Juk tu esi visų vadė, tiesa?

– Žinoma, kad aš esu visų vadė, – sprogo Ataroja. Taip užklupta ji pristigo žodžių.

– Jei jūs dar nepasiruošę, manau, reikia tą maistą nunešti vidun, kad nesuledėtų, – tarė Aila ir paėmusi didesnį dubenį atsisuko į Sarmuną. Jondalaras pakėlė antrą indą.

Ataroja greitai atsipeikėjo.

– Kviečiau jus apsistoti mano žeminėje, – tarė ji.

– Neabejoju, kad esi užsiėmusi pasiruošimu šventei, – tarė Aila. – Nenoriu užsikarti ant sprando šios stovyklos vadei. Bus deramiau, jei apsistosime pas tą, kuri tarnauja Motinai, – Sarmunai išvertus viešnia pridūrė: – Taip visada daroma.

Aila apsisuko eiti ir puse lūpų tarstelėjo Jondalarui:

– Judėk link Sarmunos žeminės!

Ataroja stebėjo, kaip svečiai nueina su šamane, ir jos veidą iškreipė kraupi šypsena: dabar moteris, kuri buvo gana graži, atrodė lyg šlykšti, nežmoniška karikatūra. „Kokie kvailiai, kad sugrįžo“, – galvojo ji. Žinojo gavusi progą, kurios taip troško: dabar galės juos sunaikinti. Drauge vadė žinojo, kad turi užklupti juos nepasiruošusius. Apie tai pagalvojusi ji apsidžiaugė, kad leido jiems eiti su Sarmuna. Bent nesipainios po kojomis. Jai reikia laiko pamąstyti ir aptarti planus su Epadoja, kuri vis dar nesugrįžo.

O šiuo metu vis dėlto derėtų suruošti neprastas vaišes. Ataroja davė ženklą vienai moterų, auginančiai mergytę, vienai mylimiausių, ir paliepė jai kartu su kitomis moterimis paruošti ko nors šventei.

– Pagaminkit, kad visiems užtektų, – liepė vadė. – Įskaitant ir vyrus aptvare.

Moteris nustebo, tačiau linktelėjo ir nuskubėjo ruoštis puotai.

– Spėju, mielai išgertumėte arbatos, – tarė Sarmuna, Ailai su Jondalaru parodžiusi jų miego vietą. Šamanė tikėjosi, kad bet kurią akimirką

įlėks piktoji Ataroja. Kai visi niekieno netrukdomi išgėrė arbatos, šamanė truputį atsipalaidavo. Kuo ilgiau Aila su Jondalaru buvo čia vadei neprieštaraujant, tuo labiau tikėtina, kad jiems bus leista pasilikti.

Nuslūgus įtampai dėl Atarojos, aplink laužą susėdusius žmones užgulė nejauki tyla. Aila tyrinėjo moterį, kuri tarnauja Motinai, kartu stengdamasi, kad jos žvilgsnis nebūtų pernelyg įkyrus. Sarmunos veidas buvo keistai asimetriškas, kairė pusė išsikišusi labiau nei dešinė. Aila spėjo, kad kramtant maistą nevisiškai išsivysčiusį dešinįjį žandikaulį gali netgi skaudėti. Šamanė neslėpė išsigimimo, savo žilstančius šviesiai rudus plaukus paprastai ir oriai šukavo atgal ir rišo į lygų kuodą viršugalvyje. Dėl kažkokios nepaaiškinamos priežasties Ailą traukė prie šios vyresnės moters.

Aila negalėjo nepastebėti neryžtingumo jos elgesyje, juto, kad Sarmuna niekaip negali apsispręsti. Ji vis dirsčiojo į Jondalarą, tarsi norėtų kažką jam pasakyti, tačiau būtų sunku pradėti, tarsi mėgintų rasti subtilų būdą nušviesti sudėtingą temą.

Pasitikėdama savo pojūčiais Aila prabilo pirma:

– Jondalaras man sakė, kad pažinojai jo motiną, Sarmuna, – tarė ji. – O aš spėliojau, kur išmokai taip gerai kalbėti jo kalba.

Moteris nustebusi atsisuko į viešnią. „Jo kalba, – pagalvojo ji, – ne jos?“ Aila kone fiziškai pajuto staigų, intensyvų vertinimą, tačiau jos žvilgsnis buvo ne mažiau atkaklus.

– Taip, pažinojau ir Martoną, ir vyrą, su kuriuo ji buvo susijungusi.

Atrodė, ji nori pasakyti daugiau, tačiau nutylėjo. Tuštumą užpildė Jondalaras, nekantraujantis pasikalbėti apie šeimą ir namus, ypač su juos pažįstančiu žmogumi.

– Ar tau ten gyvenant Devintojo urvo vadas buvo Jokonanas? – pasiteiravo jis.

– Ne, bet aš nustebau, kad jis tapo vadu.

– Man sakė, kad Martona buvo beveik vadė, spėju, kaip mamutojė. Štai kodėl, kai Jokonanas mirė...

– Jokonanas mirė? – pertraukė jį Sarmuna. Aila pajuto, kaip moterį sukrėtė ta žinia, ir pastebėjo išraišką, panašią į sielvartą. Paskui moteris susitvardė. – Tavo motinai turėjo būti sunku.

– Tikrai buvo nelengva, nors nemanau, kad ji turėjo daug laiko apie tai galvoti arba pernelyg ilgai sielotis. Visi spaudė ją tapti vade. Nežinau,

kada ji susipažino su Dalanaru, tačiau tuo metu, kai su juo susijungė, ji jau kelerius metus buvo Devintojo urvo vadė. Zelandonė sakė, kad prieš jungtuves ji jau buvo palaiminta manimi, todėl sąjunga turėjo būti sėkminga. Vis dėlto praėjus vos porai metų po mano gimimo jie perkirto mazgą ir Dalanaras nusprendė išeiti. Nežinau, kas nutiko, tačiau liūdni pasakojimai ir dainos apie jų meilę tebesklinda. Jie trikdo motiną.

Aila susidomėjusi paskatino jį pasakoti toliau. Buvo matyti, kad ir Sarmunai įdomu.

– Ji vėl susijungė ir pagimdė daugiau vaikų, tiesa? Žinau, kad turėjai kitą brolį.

Jondalaras toliau pasakojo Sarmunai:

– Mano brolis Tonolanas ir mano sesuo Folara gimė prie Vilomaro židinio. Manau, kad šita motinos sąjunga yra vykusi. Martona su tuo vyru labai laiminga, ir man Vilomaras visada buvo labai geras. Jis daug keliauja, pavaduoja mano motiną prekybos misijose. Kartais mane imdavo kartu. Taip pat ir Tonolaną, kai jis pakankamai suaugo. Ilgai maniau, kad Vilomaras yra mano židinio vyras, kol nenuėjau gyventi pas Dalanarą ir geriau jo nepažinau. Vis dar jaučiuosi artimas Vilomarui, nors Dalanaras taip pat buvo man labai malonus, ir aš vis stipriau jį mylėjau. Dalanaras visiems patinka. Jis rado titnago kasyklą, susitiko Jeriką ir įkūrė savo urvą. Jie turi dukterį Joplają, mano artimą pusseserę.

Staiga Ailai toptelėjo: jei vyras lygiai tiek pat atsakingas dėl naujos gyvybės pradėjimo moters viduje kaip ir moteris, tada vadinamoji pusseserė Joplaja iš tikrųjų yra jo sesuo; tokia pati sesuo kaip ir toji, kuri vardu Folara. Jis ją vadina artima pusseseree; ar dėl to, kad pripažįstama, jog ryšys artimesnis nei su motinos sesers ar jos brolių moterų vaikais? Kol ji svarstė Jondalaro giminystės sąsajas, pasakojimas apie Jondalaro motiną baigėsi.

– ... tada mano motina atidavė lyderystę Joharanui, nors brolis primygtinai prašė, kad ji liktų jo patarėja, – užbaigė Jondalaras. – Kaip tu susipažinai su mano motina?

Sarmuna kurį laiką dvejojo, stebeilijo į erdvę, tarsi regėtų atvaizdus iš praeities, paskui lėtai pradėjo pasakoti.

– Tada buvau visai dar mergaičiukė. Mano motinos brolis buvo šios stovyklos vadas, o aš buvau jo numylėtas vaikas, vienintelė mergaitė, gimusi dviem jo seserims. Jaunystėje jis leidosi į kelionę ir susipažino su pa-

garsėjusia zelandone. Pajutęs, kad aš turiu pašaukimą tarnauti Motinai, dėdė panoro, kad mane mokytų geriausia zelandonė. Jis nuvedė mane į Devintąjį urvą, nes jūsų zelandonė buvo pirmoji tarp tų, kurios tarnauja Motinai.

– Regis, tokia Devintojo urvo tradicija. Kai išėjau, mūsų zelandonė vėl ką tik buvo išrinkta pirmąja.

– Ar žinai ankstesnį vardą tos, kuri dabar yra pirmoji? – susidomėjusi paklausė Sarmuna.

Jondalaras kreivai šyptelėjo, ir Aila pagalvojo, kad žino priežastį.

– Pažinojau ją kaip Zoleną.

– Zolena? Kiek jaunoka, kad būtų pirmoji, argi ne? Kai aš ten gyvenau, ji buvo dar visai maža.

– Gal ir jauna, bet pasiaukojanti, – tarstelėjo Jondalaras.

Sarmuna linktelėjo, tada vėl griebė pasakojimo giją.

– Mudvi su Martona buvome panašaus amžiaus, o jos motinos židinys buvo aukšto statuso. Mano dėdė ir tavo senelė, Jondalarai, susitarė, kad aš gyvenčiau prie jos židinio. Jis paviešėjo gana ilgai, pažiūrėjo, kaip aš įsikūriau, – Sarmunos žvilgsnis nutolo, veidą papuošė šypsena. – Mudvi su Martona buvome kaip seserys. Netgi artimesnės nei seserys, kaip dvynės. Mums patiko tie patys daiktai, mes viskuo dalijomės. Ji netgi nusprendė kartu su manimi mokytis būti zelandone.

– Šito nežinojau, – prisipažino Jondalaras. – Galbūt tada ji ir išsiugdė vadės savybes.

– Gali būti, tačiau nė viena iš mūsų tada negalvojome apie vadovavimą. Mes buvome neperskiriamos, norėjome tų pačių dalykų... kol tai tapo problema, – Sarmuna nutilo.

– Problema? – padrąsino ją Aila. – Nejaugi būna problemų turint tokią artimą draugę? – ji prisiminė Digiją ir pagalvojo, kaip nuostabu buvo turėti gerą draugę, nors ir trumpam. Ji būtų norėjusi vaikystėje turėti artimą bendraamžę. Tiesa, Uba buvo kaip sesuo, tačiau, kad ir kaip ją mylėjo, Uba priklausė genčiai. Nors jos jautėsi artimos, buvo tam tikrų dalykų, kurių viena apie kitą niekada nesuprato, – tokių kaip Ailos smalsumas ir Ubos prisiminimai.

– Būna, – tarė Sarmuna. Žvelgdama į jaunąją moterį ji staiga vėl suvokė ją kalbant neįprastai. – Bėda ta, kad mes įsimylėjome tą patį vyrą. Manau,

Jokonanas mylėjo mus abi. Kartą jis prašneko apie dvigubą sąjungą, mudvi su Martona būtume sutikusios, tačiau tuo metu mirė senoji zelandonė. Kai Jokonanas nuėjo patarimo pas naująją, toji jam patarė rinktis Martoną. Tada maniau, kad tai įvyko todėl, kad Martona buvo labai graži, neperkreiptu veidu. O dabar dingojasi, jog mano dėdė tikriausiai paprašė, kad grįžčiau. Nelaukiau jungtuvių; buvo pernelyg pikta ir skaudu. Išėjau gana greitai, vos sužinojusi tokį sprendimą.

– Grįžai čia viena? – nustebo Jondalaras. – Viena pati per ledyną?

– Taip, – prisipažino moteris.

– Nedaugelis moterų leidžiasi į tokias ilgas keliones, ypač vienos. Tai buvo pavojinga ir drąsu, – pagyrė Jondalaras.

– Taip, pavojinga. Vos neįkritau į plyšį. Nežinau, ar tai buvo drąsu. Mane tikriausiai palaikė pyktis. O grįžusi radau viską pasikeitus. Daug metų nebuvau namuose. Mano motina su teta, pusbroliai ir broliai persikėlė į šiaurę, kur gyvena daug sarmunojų. Motina tenai ir mirė. Dėdė irgi buvo miręs, vadovavo kitas vyras keistu vardu – Brugaras. Nežinau, iš kur jis atsirado. Iš pirmo žvilgsnio jis atrodė kerintis. Ne dailus, tačiau labai patrauklus dėl kažkokių šiurkščių bruožų. Jis buvo žiaurus ir nuožmus.

– Brugaras... Brugaras, – pakartojo Jondalaras ir užsimerkęs mėgino prisiminti, kur yra girdėjęs šį vardą. – Ar tai ne Atarojos pora?

Sarmuna atsistojo, staiga labai susijaudino.

– Ar kas nors norėtų dar arbatos? – paklausė ji. Aila su Jondalaru neprieštaravo. Šamanė visiems atnešė po naują puodelį karšto žolelių gėrimo, įsipylė sau, tačiau prieš atsisėsdama kreipėsi į svečius: – Niekam anksčiau to nesu pasakojusi.

– Kodėl dabar pasakoji mums? – paklausė Aila.

– Todėl, kad jūs suprasite, – ji atsisuko į Jondalarą: – Taip, Brugaras buvo Atarojos pora. Aišku, tapęs vadu jis iš karto pradėjo viską keisti. Pirmiausia vyrus paskelbė svarbesniais už moteris. Pradedama nuo mažų dalykų. Moterys turėjo sėdėti ir laukti, kol joms bus suteikta teisė kalbėti. Moterims nebuvo leidžiama liesti ginklų. Iš pradžių viskas neatrodė taip rimta, o paskui vyrai pradėjo mėgautis galia, tačiau tik po to, kai pirma moteris buvo mirtinai sumušta už bausmę, kad išsakė savo nuomonę. Kiti pradėjo suvokti, kad viskas pakrypo labai rimta linkme. Tada žmonės jau nebežinojo, kas nutiko ar kaip viską atitaisyti. Brugaras išryškino blogiau-

sias vyrų savybes. Jis turėjo sekėjų šutvę, o kiti, man regis, tiesiog bijojo jam nepritarti.

– Smalsu, iš kur jis traukė tokias idėjas? – nustebo Jondalaras.

Staiga Aila paklausė:

– Kaip tas Brugaras atrodė?

– Jis buvo aštrių bruožų, sakyčiau, netgi šiurkščių, tačiau labai žavus ir patrauklus, kai norėdavo toks būti.

– Ar šiose teritorijose gyvena daug genčių, tai yra daug plokščiagalvių? – paklausė Aila.

– Anksčiau taip, dabar nebe. Jų kur kas daugiau į vakarus nuo čia. Kodėl klausi?

– Ką sarmunojai apie juos mano? Ypač apie maišytų dvasių vaikus?

– Na, jie nėra laikomi bjaurybėmis, kaip kad mano zelandoniečiai. Kai kurie vyrai jungiasi su plokščiagalvių moterimis ir jų atžalos pakenčiami, tačiau, kiek aš suprantu, juos ne itin gerai priima nei viena, nei kita pusė.

– Ar nemanai, kad Brugaras galėjo būti maišytų dvasių? – paklausė Aila.

– Kodėl užduodi visus šiuos klausimus?

– Todėl, kad manau, jog jis turėjo gyventi, galbūt užaugti su tais, kuriuos jūs vadinate plokščiagalviais, – atsakė Aila.

– Kodėl tu taip manai? – teiravosi šamanė.

– Nes Brugaras elgėsi pagal genties papročius.

– Genties?

– Šitaip plokščiagalviai save vadina, – paaiškino Aila, tada pradėjo spėlioti: – Jeigu jis galėjo kalbėti taip gerai, kad netgi žavėdavo, vadinasi, negyveno su jais visada. Tikriausiai jis gimė ne jiems, tačiau atėjo pas juos gyventi vėliau. Būdamas maišytas, jis turbūt buvo sunkiai priimtas, netgi laikytas išsigimusiu. Abejoju, ar jis teisingai suprato jų papročius, vadinasi, buvo pašalinis. Jo gyvenimas turėjo būti apgailėtinas.

Sarmuna nustebo. Iš kur Aila, visiškai svetima, gali tiek žinoti?

– Kaip žmogus, kuris jo nepažinojo, tu pernelyg daug žinai apie Brugarą.

– Vadinasi, jis gimė maišytų dvasių? – pasitikslino Jondalaras.

– Taip. Ataroja papasakojo man apie jo kilmę tiek, kiek pati žinojo. Jo motina buvo tikras maišytų dvasių vaikas, pusiau plokščiagalvė, pusiau žmogus; ji gimė tikrai plokščiagalvei motinai, – pradėjo Sarmuna.

„Tikriausiai ją pradėjo koks nors kitų vyras, kuris išprievartavo genties moterį, – pagalvojo Aila. – Ji – kaip ta mergaitė iš genties sambūrio, kuri pažadėta Durkui."

– Jos vaikystė turėjo būti apgailėtina. Ji paliko savo žmones dar visai maža, išėjo su vyru pas žmones, kurie gyveno į vakarus nuo čia.

– Losadunojiečius? – spėjo Jondalaras.

– Taip, man regis, taip jie vadinami. Šiaip ar taip, netrukus ji pabėgo. Ji turėjo vaikelį, berniuką. Tai buvo Brugaras, – tęsė Sarmuna.

– Brugaras, kartais vadinamas Brugu? – pertraukė Aila.

– Iš kur žinai?

– Gentyje jis būtų vadinamas Brugu.

– Manau, vyras, nuo kurio jo motina pabėgo, ją mušdavo. Kas žino, kodėl jis taip elgėsi? Kai kurie vyrai yra tokie.

– Genties moterys mokomos susitaikyti, – paaiškino Aila. – Vyrams neleidžiama muštis, tačiau jie gali suduoti moteriai. Šiaip sau mušti moteris nepriimta, bet kai kurie vyrai taip elgiasi.

Sarmuna supratingai linktelėjo.

– Tikriausiai todėl Brugaro motina nesistebėjo ir pakentė, kai vyras, su kuriuo ji gyveno, jai suduodavo, tačiau reikalai prastėjo. Tokie vyrai paprastai taip elgiasi. Jis pradėjo mušti ir berniuką. Tikriausiai tai ir paskatino ją galų gale išeiti. Kad ir kaip ten buvo, ji pasiėmė vaiką ir pabėgo atgal pas savo žmones, – pasakojo Sarmuna.

– Jeigu jau jai buvo sunku augti gentyje, dar blogiau turėjo sektis jos sūnui, kuris buvo netgi nevisiškai maišytas, – pastebėjo Aila.

– Jei dvasios maišosi taip, kaip manoma, tai jis buvo trečdaliu žmogus ir tik viena dalimi plokščiagalvis, – pasakė Sarmuna.

Aila staiga pagalvojo apie savo sūnų Durką. „Braudas apsunkins jam gyvenimą. Kas, jei jis pasidarys kaip Brugaras? Tik Durkas yra visiškai maišytas, ir jis turi Ubą, kuri jį myli, ir Bruną, kuris jį moko. Vadas Brunas priėmė kūdikį Durką į gentį. Jis pasirūpins, kad Durkas suprastų genties papročius, – galvojo moteris. – Žinau, kad jis būtų galėjęs kalbėti, jei kas nors būtų jį pamokęs, tačiau gali būti, kad jis turi ir prisiminimus. Jei turi, Bruno padedamas gali tapti visaverčiu genties žmogumi."

Sarmunai staiga kilo įtarimų, susijusių su paslaptinga jauna moterimi.

– Iš kur tu šitiek žinai apie plokščiagalvius, Aila? – pasiteiravo ji.

Klausimas užklupo Ailą netikėtai. Ji nebuvo tokia budri kaip bendraudama su Ataroja ir nespėjo išsisukti nuo tiesaus atsakymo, todėl išrėžė tiesą.

– Jie mane užaugino, – tarė Aila. – Mano žmonės žuvo per žemės drebėjimą, ir gentis mane pasiėmė.

– Tavo vaikystė tikriausiai buvo dar sudėtingesnė nei Brugaro, – tarė Sarmuna.

– Ne. Manau, tam tikra prasme man buvo lengviau. Aš nebuvau laikoma išsigimusiu genties vaiku; aš tiesiog buvau kitokia. Viena kitų – šitaip jie mus vadina. Jie neturėjo su manimi susijusių lūkesčių. Tam tikri mano poelgiai jiems atrodė tokie keisti, kad jie nežinojo nė ką apie mane galvoti. Esu tikra, ne vienas jų manė, kad aš esu atsilikusi ar lėta, nes labai sunkiai viską įsimindavau. Nesakau, kad augti tarp jų buvo lengva. Turėjau išmokti kalbėti jų kalba, gyventi pagal jų papročius, mokytis jų tradicijų. Buvo sunku prisitaikyti, tačiau man pasisekė. Iza ir Krebas, mane auginę žmonės, mylėjo mane, o aš žinau, kad be jų manęs apskritai nebūtų.

Kone kiekvienas Ailos žodis Sarmunai kėlė vis daugiau klausimų, tačiau dabar nebuvo tinkamas laikas juos užduoti.

– Gerai, kad tavyje nėra maišytų dvasių, – tarė ji ir reikšmingai pažvelgė į Jondalarą. – Ypač dėl to, kad ketini susipažinti su zelandoniečiais.

Aila pastebėjo tą žvilgsnį ir numanė, ką moteris turi galvoje. Ji prisiminė, kaip sureagavo Jondalaras sužinojęs, kas ją užaugino. Dar blogiau buvo išgirdus apie maišytų dvasių sūnų.

– Iš kur žinai, kad ji dar nesusipažino su zelandoniečiais? – paklausė Jondalaras.

Sarmuna tylėdama svarstė, ką atsakyti. Iš kur ji žino? Ji nusišypsojo vyrui.

– Sakei, kad keliauji namo, o ji pasakė: „jo kalba“, ne „mano“, – staiga jai toptelėjo mintis, tarsi paslapties atskleidimas. – Kalba! Akcentas! Dabar jau žinau, kur anksčiau tai girdėjau. Brugaras kalbėjo tokiu akcentu! Ne visai tokiu kaip tavo, Aila, nors jis nekalbėjo savo kalba taip, kaip tu kalbi Jondalaro kalba. Jis įvaldė tokią kalbėseną, kai gyveno su plokščiagalviais. Tai nebuvo akcentas. Kažkaip panašiai skamba tavo kalba. Dabar, kai išgirdau tave kalbant, nemanau, kad kada pamiršiu, iš kur tokia

kalbėsena. Kartais koks vienas garsas tavo kalboje man kažką primena, o dabar, kai išgirdau visą istoriją, nemanau, kad kada ją pamiršiu.

Aila jautėsi sutrikusi. Ji taip stengėsi kalbėti taisyklingai, tačiau jai niekada nepavyks ištarti tam tikrų garsų. Ji jau retai besutrikdavo, kai žmonės apie tai užsimindavo, tačiau Sarmuna smarkiai išryškino jos kalbėsenos trūkumus.

Šamanė pastebėjo, jog viešniai nejauku.

– Atsiprašau, Aila. Nenorėjau tavęs trikdyti. Tu tikrai zelandoniškai kalbi labai gerai, tikriausiai geriau negu aš, nes jau pamiršau daug žodžių. Iš tikrųjų tu turi ne akcentą. Tai kažkas kita. Esu tikra, dauguma žmonių to net nepastebi. Tiesiog pateikei tiek daug įžvalgų apie Brugarą, kurios padeda man suprasti Ataroją.

– Padeda tau suprasti Ataroją? – nustebo Jondalaras. – Norėčiau suprasti, kaip žmogus gali būti toks žiaurus.

– Ji ne visada buvo tokia bloga. Grįžusi tikrai ja žavėjausi, kuo toliau, tuo labiau, kartu buvo jos ir gaila. Tam tikra prasme ji buvo paruošta Brugarui taip, kaip nedaugelis moterų galėjo būti paruoštos.

– Paruošta? Keistai pasakei. Paruošta kam?

– Paruošta žiaurybei, – paaiškino Sarmuna. – Vaikystėje Ataroja buvo baisiai išnaudojama. Ji niekada daug apie tai nepasakojo, tačiau žinau, kad patyrė motinos neapykantą. Kažkas pasakojo, kad tikra motina ją apleido, bent jau taip buvo manoma. Ta moteris išėjo ir niekas apie ją daugiau nieko negirdėjo. Galiausiai Ataroją pasiėmė vyras, kurio pora mirė gimdydama. Labai įtartinomis aplinkybėmis mirė ir kūdikis. Įtarimai kilo išsiaiškinus, jog jis muša Ataroją, maža to, paėmė ją dar net netapusią moterimi, tačiau niekas kitas nenorėjo ja rūpintis. Tai buvo susiję su jos motina, kažkokia jos kilmės paslaptimi. Dėl to Ataroja liko pas tą vyrą ir buvo žiauriai prievartaujama. Galiausiai tas vyras mirė. Tada jo stovyklos žmonės susitarė dėl Atarojos ir naujo šitos stovyklos vado jungtuvių.

– Susitarė be jos pritarimo? – paklausė Jondalaras.

– Jie ragino ją sutikti. Atsivedė supažindinti su Brugaru. Kaip jau sakiau, jis mokėdavo būti labai žavus. Neabejoju, ir ji pasirodė jam patraukli.

Jondalaras pritariamai linktelėjo. Jis pastebėjo, kad Ataroja tikrai gana patraukli.

– Man regis, ji laukė jungtuvių, – tęsė Sarmuna. – Juto, jog tai galimybė pradėti naują gyvenimą. Paskui paaiškėjo, kad vyras, su kuriuo ji susijungė, yra dar blogesnis nei tas, kurį pažinojo anksčiau. Brugarui malonumai visada buvo susiję su mušimu ir pažeminimu. Šiuo požiūriu jis... nedrįstu sakyti, kad Brugaras ją mylėjo, tačiau tikrai kažką jai juto. Jis tiesiog buvo toks... iškrypęs. Vis dėlto ji buvo vienintelė išdrįsusi jam nepaklusti nepaisant visko, ką jis jai padarė.

Sarmuna patylėjo, papurtė galvą, tada kalbėjo toliau.

– Brugaras buvo stiprus vyras, labai stiprus. Jam patiko skaudinti žmones, ypač moteris. Manau, jis iš tikrųjų mėgavosi sukeldamas moteriai skausmą. Sakei, kad plokščiagalviai draudžia vyrui suduoti kitam vyrui, tačiau jie muša moteris. Gal ir yra ryšys. O Brugarui patiko Atarojos savigyna. Ji buvo gerokai aukštesnė už jį, ir ji pati labai stipri. Jam patikdavo palaužti jos pasipriešinimą, jis džiaugdavosi, kai ji su juo grumdavosi. Tai suteikė jam dingstį ją skaudinti, dėl to jis, man regis, jautėsi galingas.

Aila sudrebėjo staiga prisiminusi gana panašią situaciją ir akimirką vadei pajuto užuojautą.

– Brugaras gyrėsi kitiems vyrams, ir jie skatino jį arba bent jau pritarė jam, – pasakojo vyresnė moteris. – Kuo daugiau Ataroja priešinosi, tuo baisiau jis ją puldavo, kol ji galiausiai palūždavo. Tada jis geisdavo jos. Vis svarstau, kad jei ji nuo pat pradžių būtų buvusi nuolaidi, ar jam būtų pabodę ir jis būtų nustojęs ją mušti?

Aila irgi apie tai galvojo. Braudui ji nusibodo, kai liovėsi priešintis.

– Kažkodėl tuo abejoju, – toliau kalbėjo Sarmuna. – Vėliau, kai ji tapo palaiminta ir liovėsi kovojusi, jis nepasikeitė. Ataroja buvo jo moteris ir, jo požiūriu, priklausė jam. Jis galėjo daryti viską, ką tik norėjo.

„Niekada nebuvau Braudo pora, – galvojo Aila, – ir Brunas nebūtų jam leidęs manęs mušti, jei ir būtų bandęs. Nors Braudas turėjo tokią teisę, visi kiti gentyje manė, kad jo susidomėjimas manimi keistas. Jie neskatino tokio elgesio."

– Brugaras nepaliovė Atarojos mušti net jai pastojus? – pritrenktas paklausė Jondalaras.

– Ne, nors atrodė patenkintas, kad ji nešioja kūdikį, – atsakė moteris.

„Aš irgi ėmiau lauktis, – galvojo Aila. – Mano ir Atarojos gyvenimai kažkuo panašūs."

– Ataroja ateidavo pas mane gydytis, – pasakojo Sarmuna. Ji sėdėjo užsimerkusi, purtė galvą tarsi norėdama išsklaidyti blogus prisiminimus. – Buvo baisu tai, ką jis darė jai, negaliu nė apsakyti. Mėlynės nuo smūgių buvo tik smulkmenos.

– Kodėl ji su tuo taikstėsi? – nesuprato Jondalaras.

– Ji neturėjo kur eiti. Jokių giminaičių, jokių draugų. Buvusios stovyklos žmonės aiškiai parodė, kad jos nenori. Iš pradžių ji buvo per daug išdidi, kad grįžtų ir leistų jiems suprasti, kad jos sąjunga su naujuoju vadu tokia nenusisekusi. Iš dalies supratau, kaip ji jautėsi, – pasakė Sarmuna. – Niekas manęs nemušė. Tiesa, Brugaras kartą bandė. Tik aš žinojau, kad man nėra kur eiti, nors ir turiu giminaičių. Buvau ta, kuri tarnauja Motinai, ir negalėjau pripažinti, kaip prastai viskas klostosi. Man nepasisekė.

Jondalaras supratingai palinksėjo. Jis taip pat kartą susimovė. Dirstelėjęs į Ailą zelandonietis pajuto, kaip jį sušildo meilė jai.

– Ataroja nekentė Brugaro, – toliau kalbėjo Sarmuna, – tačiau kažkaip keistai jį ir mylėjo. Kartais, manau, sąmoningai jį provokuodavo. Svarstau, gal dėl to, kad skausmui praėjus jis paimdavo ją. Jei ir nesuteikdavo malonumų, tai bent leisdavo pasijusti geidžiamai. Tikriausiai iš jo žiaurumo ji išmoko iškreiptai mėgautis malonumais. Dabar ji nieko negeidžia. Ataroja pasitenkina sukeldama vyrams skausmą. Jei ją stebėjai, matei jos susijaudinimą.

– Man jos beveik gaila, – tarė Jondalaras.

– Gailėkis, jei nori, bet nepasitikėk ja, – perspėjo šamanė. – Ji beprotė, apsėsta kažkokio didelio blogio. Nežinau, ar tu gali ją suprasti. Ar kada buvote pripildyti tokio įtūžio, kad, rodos, visas protas apleidžia?

Jondalaro akys išsiplėtė, jis pajuto, kad privalo galvos linktelėjimu pripažinti patyręs tokį jausmą. Jis buvo apimtas tokio įtūžio. Kartą sumušė žmogų iki sąmonės netekimo ir vis dar nepajėgė sustoti.

– Atrodo, kad Ataroja visą laiką kupina tokio įtūžio. Ji ne visada tai rodo, tiesą sakant, ji labai puikiai jį slepia, tačiau jos mintys ir jausmai kupini tokio demoniško įtūžio, kad ji daugiau nebegalvoja ir nejaučia kaip normalūs žmonės. Ji daugiau nebe žmogus, – paaiškino šamanė.

– Na, ji turi turėti kokių žmogiškų jausmų, – nepatikėjo Jondalaras.

– Ar prisimeni pirmąsias laidotuves? – klausimu atsakė Sarmuna.

– Taip, trijų jaunų žmonių. Laidojo du vyrus, ir nesu tikras dėl trečiojo, nors visi buvo aprengti vienodai. Prisimenu, svarsčiau, nuo ko jie mirė, juk buvo tokie jauni.

– Juos nužudė Ataroja, – pasakė Sarmuna. – O tas, dėl kurio tu nesi tikras, buvo jos pačios vaikas.

Jie išgirdo bruzdesį ir visi kaip vienas atsisuko į Sarmunos žeminės įėjimą.

31

Žeminės angoje stovėjo jauna moteris ir nervingai žvelgė į tris viduje esančius žmones. Jondalaras akimirksniu įvertino, kad ji dar visai jauna, vargiai daugiau nei mergaitė. Aila pastebėjo, kad ji laukiasi.

– Kas yra, Kavoja? – pasiteiravo Sarmuna.

– Ką tik su medžiotojais grįžo Epadoja. Ataroja ant jos rėkia.

– Ačiū, kad pranešei, – tarė vyresnioji moteris ir atsisuko į svečius. – Šitos žeminės sienos tokios storos, kad sunku išgirsti, kas vyksta lauke.

Jie išskubėjo į lauką pro nėščiąją, kuri bandė pasitraukti ir praleisti išeinančiuosius. Aila nusišypsojo:

– Nebeilgai reiks laukti? – į merginą kreipėsi ji sarmunojiškai.

Kavoja nervingai nusišypsojo, tada nudelbė akis žemyn.

Ailai pasidingojo, kad mergaitė išsigandusi ir nelaiminga, kas neįprasta būsimai motinai. Paskui ji pamanė, kad dauguma pirmą kartą besilaukiančių moterų truputį nerimauja. Vos žengę pro angą jie išgirdo Ataroją:

– ... pasakyt, kad neradot, kur jie įsikūrę. Pražiopsojai savo progą! Jokia tu moteris-vilkė, jei net negali susekti žmonių, – garsiai ir pašiepiamai plūdosi vadė.

Epadoja stovėjo suspaudusi lūpas, pykčiu žaižaruojančiomis akimis, bet nieko nesakė. Rinkosi minia, žmonės nesigrūdo pernelyg arti, bet jaunoji moteris, apsivilkusi vilko kailio skranda, pastebėjo, kad dauguma nusisukę žiūri kita kryptimi. Ji dirstelėjo norėdama išsiaiškinti, kas patraukė jų dėmesį, ir krūptelėjo pamačiusi ateinant aukštą šviesiaplaukę, kurią, dar nuostabiau, sekė aukštasis vyras. Ji nepažinojo nė vieno vyro, kuris sugrįžtų čia kartą ištrūkęs.

– Ką jūs čia veikiate? – sviedė Epadoja.

– Jau sakiau tau. Pražiopsojai savo progą, – pasišaipė Ataroja. – Jie grįžo patys.

– Kodėl mes neturėtume čia būti? – nesuprato Aila. – Argi nesame pakviesti į puotą?

Sarmuna vertė.

– Puota dar neparuošta. Šįvakar, – trumpai ir atžagariai pasakė svečiams Ataroja, paskui atsisuko į pėdsekių vadę.

– Eime vidun, Epadoja. Noriu su tavimi šnektelti.

Ji visiems atsuko nugarą ir įėjo į žeminę. Epadoja pažvelgė į Ailą, moters-vilkės kaktoje susimetė gilios raukšlės. Tada ji nusekė paskui vadę.

Joms dingus, Aila kiek nuogąstaudama pažvelgė kitapus lauko. Šiaip ar taip, ji žinojo, kad Epadojos būrys medžioja ir arklius. Jai palengvėjo, kai atokiame nuožulnaus sausos, trapios žolės lauko gale pamatė Yhaha ir Lenktynininką. Paskui Aila atidžiai apžiūrėjo medžius ir krūmus, augančius ant stataus šlaito už stovyklos. Ji labai troško pamatyti Vilką, bet džiaugėsi, kad jo nemato. Ji norėjo, kad žvėris liktų priedangoje, tačiau tikslingai stovėjo atviroje vietoje ir žvelgė jo kryptimi tikėdamasi, kad jis ją pamatys.

Kai svečiai su Sarmuna patraukė atgal, link šamanės buveinės, Jondalaras prisiminė anksčiau išsakytą smalsumą sužadinusią moters pastabą.

– Kaip tu išvengei Brugaro kumščių? – paklausė jis. – Sakei, kad jis kartą ir tave bandė sumušti, kaip ir kitas moteris. Kaip tu jį sustabdei?

Moteris sustojo ir įdėmiai pažvelgė į jauną vyrą, o paskui į šviesiaplaukę greta jo. Aila juto šamanės neryžtingumą ir suprato, kad ji vertina juos mėgindama nuspręsti, kiek galima pasakyti.

– Jis pakentė mane todėl, kad aš esu gydytoja: visada kreipdavosi dėl sveikatos, – pasakė Sarmuna. – O labiau už viską jis bijojo dvasių pasaulio.

Išgirdus tokį atsakymą Ailos mintyse sukirbėjo klausimas.

– Gydytojos gentyje turi ypatingą statusą, tačiau jos yra tik gydytojos. Šamanai bendrauja su dvasių pasauliu.

– Su plokščiagalvių dvasiomis – galbūt, tačiau Brugaras bijojo Motinos galios. Man regis, jis suvokė, kad ji žino apie jo padarytą žalą ir apie jo dvasią įkalinusį blogį. Manau, Brugaras bijojo jos atpildo. Kai parodžiau jam, kad galiu pasitelkti Motinos galias, jis prie manęs nebelindo, – atsakė Sarmuna.

– Gali pasitelkti Motinos galias? Kaip? – nustebo Jondalaras.

Sarmuna įkišo ranką į užantį ir ištraukė nedidukę moters figūrėlę, gal kokių keturių colių aukščio. Ir Aila, ir Jondalaras buvo matę daugybę panašių daikčiukų, paprastai išskaptuotų iš mamutų ilčių, kaulų ar medžio. Jondalaras netgi buvo matęs kelias, kurios buvo su meile, rūpestingai padirbintos iš akmens, naudojant tik akmeninius įrankius. Jos visos buvo Motinos figūrėlės. Išskyrus gentį, visos žmonių grupės, kurias jiedu kartu ar atskirai sutiko, nuo mamutų medžiotojų rytuose iki Jondalaro žmonių vakaruose, ją vaizdavo savitai.

Vienos figūrėlės buvo gana grubios, kitos kruopščiai išraižytos, kai kurios – visiškai abstrakčios, kitos – tobuli, proporcingi atvaizdai viso subrendusios moters kūno, išskyrus tam tikras neišryškintas detales. Dauguma figūrėlių pabrėžė dosnios motinystės atributus – dideles krūtis, apskritą pilvą, plačius klubus ir tikslingai menkino kitus bruožus: dažnai rankos būdavo tik numanomos, užuot pasibaigusi pėdomis figūrėlė nusmailėdavo, kad ją būtų galima įsmeigti į žemę. Visoms be išimties stigo veido bruožų. Figūrėlės neturėjo būti jokios konkrečios moters atvaizdas, ir tikrai joks meistras nežinojo, kaip atrodo Didžiosios Žemės Motinos veidas. Kartais veidas būdavo paliekamas visiškai lygus arba teįrėžiami paslaptingi ženklai, kartais įmantri šukuosena gaubdavo visą galvą, uždengdavo ir veidą.

Vienintelis jų matytas moters portretas buvo dailus ir švelnus raižinys, kurį Jondalaras išskaptavo Ailai, kai jiedu vieni buvo slėnyje, neilgai trukus po jų susitikimo. Vis dėlto kartais Jondalaras apgailestaudavo dėl impulsyvaus, netaktiško poelgio. Jis neplanavo, jog tai bus Motinos figūrėlė; jis drožė ją todėl, kad pamilo Ailą ir norėjo įkalinti jos dvasią. O baigęs susivokė, kad joje slypi didžiulė galia. Jis baiminosi, kad figūrėlė gali Ailai pakenkti, ypač jei patektų į ją užvaldyti norinčio žmogaus rankas. Jondalaras netgi bijojo ją sunaikinti, mat nuogąstavo, kad Ailai gali kilti pavojus. Jis nusprendė figūrėlę atiduoti jai, kad pati saugiai ją paslėptų. Ailai patiko nedidukė moters figūrėlė su išraižytu į jos panašiu veidu vien dėl to, kad ją padarė Jondalaras. Ji niekada nesvarstė, kad joje gali slypėti kokia nors galia; ji manė, kad skulptūrėlė paprasčiausiai graži.

Nors Motinos figūrėlės paprastai buvo laikomos gražiomis, tai nebuvo gėrėtis skirti prisirpusių jaunų moterų, atitinkančių tam tikrus vyrų

grožio etalonus, atvaizdai. Jos simboliškai atstovavo visoms moterims, jų gebėjimui iš savo kūno kurti bei pagimdyti gyvybę ir išmaitinti ją savo dosnumu. Pagal analogiją jos simbolizavo Didžiąją Motiną Žemę, kuri sukūrė ir pagimdė visa, kas gyva, iš savo kūno, ir visus savo vaikus išmaitina savo stebuklinga gausa. Figūrėlė taip pat buvo visų Didžiosios Motinos dvasių, galinčių įgauti daugybę formų, indas.

O šamanės turima figūrėlė buvo unikali. Sarmuna padavė muną Jondalarui.

– Pasakyk, iš ko ji pagaminta, – paprašė moteris.

Jondalaras atidžiai apžiūrėjo mažą figūrėlę, pasukiojo ją rankose. Motina buvo apdovanota įspūdingomis krūtimis ir plačiais klubais, rankos – tik užuomina šone, kojos smailėjo. Galvos forma buvo aiški, veide nebuvo jokių žymių. Forma ir dydžiu ji nedaug tesiskyrė nuo kitų jo matytų Motinos figūrėlių, tačiau šita buvo pagaminta iš pačios neįprasčiausios tamsios spalvos medžiagos.

Palietus ją nagu, nė trupučio nepavyko įbrėžti. Figūrėlė nebuvo pagaminta iš medžio, kaulo, ilties ar rago, buvo kieta kaip akmuo, tačiau labai glotni, be jokių tašymo žymių. Nepriminė ir jokio Jondalarui žinomo akmens.

Jis klausiamai pažvelgė į Sarmuną.

– Niekada nemačiau nieko panašaus, – pripažino vyras.

Jondalaras padavė figūrėlę Ailai. Vos ją palietusi jaunoji moteris sudrebėjo. „Einant į lauką derėjo pasiimti kailinę skrandą“, – pasakė ji sau, tačiau negalėjo atsikratyti jausmo, kad ne nuo šalčio pajuto tokią vėsą.

– Šita muna pradžioje buvo žemės dulkės, – pradėjo moteris.

– Dulkės? – nustebo Aila. – Tačiau čia akmuo!

– Taip, dabar akmuo. Juo virto.

– Tu pavertei ją akmeniu? Kaip galima dulkes paversti akmeniu? – negalėdamas patikėti paklausė Jondalaras.

Moteris nusišypsojo.

– Jei pasakysiu, ar patikėsi mano galiomis?

– Jei tau pavyks mane įtikinti, – atkirto vyras.

– Pasakysiu, bet nesistengsiu jūsų įtikinėti. Patys turėsite tuo įsitikinti. Pirmiausia nuo upės pakrantės ėmiau kieto, sauso molio ir sutrupinau jį į dulkes. Paskui įmaišiau vandens, – Sarmuna akimirką patylėjo svarsty-

dama, ar turėtų dar ką nors pridurti apie mišinį ir nusprendė, jog kol kas pakaks. – Kai pasidarė tinkamo tirštumo, nulipdžiau šitą. Ugnis ir karštas oras pavertė ją akmeniu, – pareiškė šamanė stebėdama, kaip sureaguos du jauni svetimšaliai: nusivils, bus pakerėti, ims abejoti ar patikės.

Vyras užsimerkė lyg mėgindamas šį tą prisiminti.

– Prisimenu, girdėjau... iš vieno losadunojiečio, man regis... Kažką apie Motinos figūrėles, pagamintas iš purvo.

Sarmuna nusišypsojo.

– Taip, galima sakyti, kad munas mes lipdome iš purvo. Taip pat ir gyvūnus, kai reikia kviesti jų dvasias. Įvairiausių rūšių gyvūnus: lokius, liūtus, mamutus, raganosius, arklius, ką tik norime. Tai purvas tik tol, kol lipdome. Figūrėlė, pagaminta iš žemės dulkių ir vandens mišinio, netgi sukietėjusi ištirps vandenyje, vėl taps purvu, iš kurio buvo nulipdyta, o paskui vėl dulkėmis. O atgaivinta šventojoje Motinos liepsnoje ji visiems laikams pasikeičia. Perėjusi per svilinančią Motinos kaitrą figūrėlė tampa kieta kaip akmuo. Gyva laužo liepsnos dvasia suteikia jai ilgaamžiškumo.

Aila matė susijaudinimą moters akyse ir prisiminė Jondalaro džiaugsmą išradus iečių mėtyklę. Ji suvokė, jog Sarmunai atgijo išradimo džiugesys, ir tai ją įtikino.

– Jos trapios, dar trapesnės nei titnagas, – tęsė moteris. – Pati Motina parodė, kaip jas galima sudaužyti, tačiau vanduo jų nepakeičia. Iš purvo padaryta muna, paliesta jos šventosios ugnies, gali stovėti lauke per lietų ir sniegą, gali netgi mirkti vandenyje ir niekada neištirps.

– Tu tikrai pasitelki Motinos galią, – pasakė Aila.

Moteris, akimirką sudvejojusi, vis dėlto pasiūlė:

– Ar norėtum pamatyti, kaip tai daroma?

– O taip, norėčiau, – apsidžiaugė Aila.

Jondalaras pridūrė:

– Taip, būtų labai įdomu.

– Tada eime, aš jums parodysiu.

– Ar galiu pasiimti skrandą? – paklausė Aila.

– Žinoma, – neprieštaravo Sarmuna. – Visiems derėtų šilčiau apsirengti, nors per degimo ceremoniją bus taip karšta, kad stovint netoliese nereikės kailių, netgi tokią dieną. Viskas beveik paruošta. Turėtume užkurti ugnį ir pradėti apeigas šį vakarą, tačiau tam reikia laiko ir tinkamo

nusiteikimo. Palauksime iki rytojaus, šįvakar dera apsilankyti svarbioje puotoje.

Sarmuna stabtelėjo, akimirką stovėjo užsimerkusi, tarsi ko klausytųsi arba svarstytų ką tik į galvą šovusią mintį.

– Taip, labai svarbioje puotoje, – pakartojo ji, žvelgdama tiesiai į Ailą. „Ar ji numano apie jai gresiantį pavojų? – svarstė šamanė. – Jei ji yra ta, ką manau ją esant, turėtų suprasti."

Jie įlindo į šamanės namelį ir apsivilko viršutinius drabužius. Aila pastebėjo, kad jaunoji moteris išėjusi. Sarmuna nusivedė juos už savo buveinės, į tolimiausią gyvenvietės pakraštį, kur grupė moterų darbavosi prie tarsi niekuo neišsiskiriančio statinio, primenančio nedidelę žeminę nuožulniu stogu. Į nedidelį namelį moterys nešė sausą mėšlą, malkas ir kaulus. Aila suvokė, kad tai medžiagos laužui. Tarp dirbančiųjų Aila pastebėjo jaunąją nėščiąją ir jai nusišypsojo. Kavoja taip pat droviai šyptelėjo.

Sarmuna palenkė galvą ir įlindo pro žemą mažo namelio angą, tada atsisukusi mostu pakvietė svečius, dvejojančius, ar derėtų sekti šamanei iš paskos. Viduje įrengtoje laužavietėje žėrinčios liepsnos laižė žioruojančias anglis. Mažame, beveik apskritame prieškambaryje buvo gana šilta. Kone pusę tuščios erdvės užėmė atskiros mėšlo, malkų ir kaulų krūvos. Palei stačias, lenktas sienas ėjo keletas primityvių lentynų – plokščių mamutų petikaulių ir klubų kaulų, paremtų akmenimis. Ant jų buvo išdėliota daug smulkių daikčiukų.

Priėję arčiau Aila su Jondalaru nustebo pamatę, kad tie daikteliai – tai įvairios iš molio nulipdytos ir džiūti paliktos figūrėlės. Buvo kelios moters, tai yra Motinos, figūrėlės, tačiau kai kurios nebaigtos, tiktai atskiros moters kūno dalys, pavyzdžiu, tik apatinė dalis su kojomis arba tik krūtinė. Ant kitų lentynų stovėjo gyvūnų figūrėlės: nevisiškai užbaigtos liūtų ir lokių galvos bei išskirtinės formos mamutai su kupolo formos galvomis, kuprotomis gugomis ir nuožulniomis nugaromis.

Atrodė, kad figūrėles lipdė skirtingi žmonės: vienos buvo gana paprastos, be jokių meninių įgūdžių atspindžių, kitos – sudėtingai sumanytos ir puikiai padarytos. Nors nei Aila, nei Jondalaras nežinojo, kodėl lipdytojai figūrėlėms suteikė būtent tokias formas, jie juto, kad kiekviena yra įkvėpta kažkokių asmeninių priežasčių arba jausmų.

Priešais įėjimą buvo mažesnė anga, kuri vedė į uždarą erdvę su konstrukcija, išskaptuota kalvos šlaito lioso dirvoje. Išskyrus tai, kad vėrėsi į šoną, ji Ailai priminė didelę žemėje iškastą duobę, kuri įkaitinama karštais akmenimis ir naudojama maistui gaminti. Aila nujautė, kad šioje duobėje niekada nebuvo gaminamas maistas. Įėjusi į vidų viešnia apsidairė ir antroje patalpoje irgi pamatė ugniavietę.

Iš suanglėjusių likučių pelenuose ji suprato, kad kaip kuras buvo naudojami kaulai, o atidžiau įsižiūrėjusi atpažino, jog ši ugniavietė primena mamutojų, tačiau yra gilesnė. Aila pasidairė spėliodama, pro kur patenka vėjas. Kad degtų kaulai, liepsna turi būti labai karšta, o tam reikia oro. Mamutojų laužavietėms gyvybės įpūsdavo iš lauko pučiantis vėjas, patekdavęs pro sklendėmis atidaromus ir uždaromus ortakius. Atidžiai apžiūrėjęs antrosios patalpos konstrukciją Jondalaras padarė panašias išvadas: iš sienų spalvos ir kietumo sprendė, kad čia ilgai dega labai karšti laužai. Jis spėjo, jog mažų molinių figūrėlių, sustatytų ant lentynų, taip pat laukia ugnis.

Vyras neklydo sakydamas, kad niekada nematė nieko panašaus į Sarmunos parodytą Motinos figūrėlę. Figūra, kurią padarė priešais stovinti moteris, nebuvo išgauta kaip nors apdirbus – raižant, formuojant ar poliruojant – gamtoje randamą medžiagą. Tai buvo keramika, gaminys iš degto molio, pirmosios medžiagos, sukurtos žmogaus rankomis ir žmogaus protu. Kaitinimo patalpoje buvo įrengta degimo krosnis.

Pirmoji pasaulyje degimo krosnis buvo išrasta ne naudingiems, vandeniui atspariems indams gaminti. Gerokai prieš atsirandant puodininkystei buvo išdegamos mažos, kietos vandeniui atsparios keraminės figūrėlės. Gaminėliai ant lentynų priminė gyvūnus ir žmones, tačiau tik moterų – vyrai nebuvo lipdomi. Kitų gyvų būtybių figūros nebuvo laikomos tikrais atvaizdais. Tai buvo simboliai, metaforos. Jos reiškė daug daugiau nei atvaizdavo, siūlė panašumą, dvasinę analogiją. Tai buvo menas, ir svarbesnis už naudą.

Jondalaras parodė erdvę, kurioje ruoštasi kurti ugnį, ir paklausė šamanės:

– Ar čia ta vieta, kur liepsnoja šventa Motinos liepsna? – Tai buvo labiau teiginys nei klausimas.

Sarmuna linktelėjo supratusi, kad dabar jis tiki ja. Šviesiaplaukė moteris žinojo, kad ji nemeluoja, dar nė nemačiusi šios vietos; vyras patikėjo ne taip greitai.

Aila apsidžiaugė, kai šamanė vėl juos išvedė į lauką. Nežinojo, ar nuo kaitraus laužo, degančio mažoje patalpoje, ar dėl molinių daiktelių, ar dar dėl kokių kitokių priežasčių ji pradėjo jausti stiprų nerimą. Ailai dingojosi, jog ten būti pavojinga.

– Kaip šitai atradai? – pasiteiravo Jondalaras, rankos mostu apimdamas visa – ir keraminius dirbinius, ir degimo krosnį.

– Motina mane atvedė, – atsakė moteris.

– Tuo neabejoju, bet kaip? – toliau klausinėjo Jondalaras.

Sarmuna nusišypsojo dėl tokio įkyrumo. Jai atrodė visiškai suprantama, kad Martonos sūnus nori išsiaiškinti šią naujovę.

– Pirmoji mintis kilo statant žeminę, – pasakė ji. – Ar žinai, kaip mes jas statome?

– Ko gero, žinau. Jūsiškės atrodo panašios į mamutojų žemines, o mes padėjome Talutui ir jo žmonėms statyti Liūto stovyklos priestatą, – atsakė Jondalaras. – Jie pradeda nuo atraminės konstrukcijos iš mamutų kaulų, viršuje kloja storą gluosnių vytelių kilimą, paskui sluoksnį viksvų ir nendrių. Galiausiai užkloja velėna. Ant viršaus paskleidžia upės molio tyrę, kuri sudžiūvusi labai sukietėja.

– Ir mes darome beveik taip pat, – atsakė Sarmuda. – Būtent pilant paskutinę, molio, dangą Motina man atskleidė dalį paslapties. Jau buvome bebaigiantys namelį, tačiau temo, tad sukūrėme didelį laužą. Molio tyrė tirštėjo, ir keli jos gabaliukai atsitiktinai įkrito į ugnį. Ugnis buvo karšta, kurui naudojome daug kaulų, laužą deginome visą naktį. Ryte Brugaras liepė man išvalyti ugniavietę, ir aš radau sukietėjusio molio gabaliukų. Tąkart pastebėjau gabalėlį, kuris priminė liūtą.

– Ailą saugantis totemas yra liūtas, – tarstelėjo Jondalaras.

Šamanė dirstelėjo į moterį, tarsi pati sau linktelėjo, ir kalbėjo toliau:

– Kai pastebėjau, kad toji liūto figūrėlė neminkštėja vandenyje, nusprendžiau pamėginti padaryti jų daugiau. Reikėjo daugybės mėginimų ir kitų Motinos užuominų, kol galiausiai išsiaiškinau, kaip tas figūrėles padaryti.

– Kodėl išduodi mums savo paslaptis? Rodai savo galias? – pasiteiravo Aila.

Klausimas buvo toks tiesmukas, kad užklupo moterį nepasiruošusią, tačiau ji nusišypsojo.

– Nemanyk, kad atskleidžiu tau visas savo paslaptis. Rodau tik tai, kas akivaizdu. Brugaras taip pat galvojo, kad žino mano paslaptis, bet netrukus susidūrė su tiesa.

– Esu tikra, Brugaras žinojo apie tavo bandymus, – tarė Aila. – Negali sukurti karšto laužo taip, kad niekas nesužinotų. Kaip pavyko išsaugoti paslaptis?

– Iš pradžių, kol pati nešiau kurą, jam apskritai nelabai rūpėjo, kuo aš užsiimu, kol nepamatė rezultatų. Tada jis pagalvojo, kad ir pats gali gaminti figūrėles, bet nežinojo visų Motinos man atskleistų paslapčių, – pergalingai ir teisuoliškai nusišypsojo toji, kuri tarnauja Motinai. – Motina nuožmiai atstūmė jo pastangas. Bandant išdegti Brugaro figūrėlės triukšmingai sprogo, suskilo į smulkiausias daleles. Didžioji Motina išspjovė jas taip stipriai, kad arčiau stovėję žmonės buvo skausmingai sužaloti. Nuo tada Brugaras bijojo mano galių ir liovėsi mėginęs mane pavergti.

Aila galėjo įsivaizduoti, koks jausmas apima būnant mažojoje patalpoje, kai aplinkui dideliu greičiu laksto iki raudonumo įkaitusio molio skeveldros.

– Vis dar nesuprantu, kodėl tiek daug pasakoji apie savo galią. Gali būti, jog kitas žmogus, taip pat suprantantis Motinos dovanas, perpras tavo paslaptis.

Sarmuna linktelėjo. Šito ji beveik tikėjosi iš tos moters ir jau buvo nusprendusi kalbėti visiškai atvirai.

– Žinoma, tu teisi. Turiu priežastį. Man reikia tavo pagalbos. Su šita paslaptimi Motina suteikė man didelę galią, netgi prieš Ataroją. Ji bijo mano burtų, tačiau yra gudri ir nenuspėjama. Esu tikra, vieną dieną ji įveiks savo baimę. Tada ji mane nužudys, – moteris dirstelėjo į Jondalarą. – Mano mirtis nėra labai svarbi, netgi man pačiai. Labiausiai baiminuosi dėl kitų žmonių, dėl visos stovyklos. Kai tu papasakojai, kad Martona perdavė vadovavimą sūnui, tai padėjo man suvokti, kaip atsiranda blogi dalykai. Žinau, kad Ataroja niekada niekam neperduos vadovavimo, o kol numirs, bijau, kad ir stovyklos gali nelikti.

– Kodėl tu tokia tikra? Jei ji tokia nenuspėjama, argi ji negali paprasčiausiai pavargti nuo viso šito? – pasiteiravo Jondalaras.

– Ji niekada nepavargs, nes jau nužudė vieną žmogų, kuriam būtų perdavusi savo valdžią, – savo pačios vaiką.

– Ji nužudė savo vaiką? – nepatikėjo Jondalaras. – Kai sakei, kad Ataroja lėmė trijų jaunų žmonių mirtį, pamaniau, kad tai nelaimingas atsitikimas.

– Tai nebuvo atsitiktinumas. Ataroja juos nunuodijo, nors šito niekada nepripažins.

– Nunuodijo savo pačios vaiką! Kaip galima nunuodyti savo vaiką? – nesuprato Jondalaras. – Kodėl?

– Kodėl? Dėl planuojamos pagalbos draugei, Kavojai, tai jaunai moteriai, su kuria susipažinai. Ji įsimylėjo ir ketino su tuo vyru pabėgti. Jos brolis taip pat stengėsi jiems padėti. Visi keturi buvo sučiupti. Ataroja pasigailėjo Kavojos tik todėl, kad ji laukiasi, tačiau jei gims berniukas, pagrasino nugalabyti juos abu.

– Nieko keista, kad ji atrodo tokia nelaiminga ir išsigandusi, – pastebėjo Aila.

– Aš taip pat esu už tai atsakinga, – pasakė Sarmuna ir tuos žodžius ištarusi išbalo.

– Tu! Kuo tau nusikalto tie jauni žmonės? – nustebo Jondalaras.

– Niekuo nenusikalto. Atarojos vaikas buvo mano padėjėjas, beveik kaip mano vaikas. Aš užjaučiau Kavoją, man buvo skaudu dėl jos, tačiau lygiai taip pat, lyg pati būčiau suvalgydinusi jiems tuos nuodus, aš atsakinga už jų mirtį. Jei ne aš, Ataroja nebūtų sužinojusi, kur gauti nuodų ir kaip juos vartoti.

Abu atvykėliai aiškiai matė, kad moteris tiesiog iš sielvarto netekusi galvos, nors gerai valdėsi.

– Nužudyti savo pačios vaiką? – siaubingai sukrėsta Aila purtė galvą tarsi norėdama tokią mintį išmesti iš galvos. – Kaip ji galėjo?

– Nežinau. Papasakosiu, ką žinau, tačiau tai ilga istorija. Manau, derėtų grįžti į mano žeminę, – apdairiai pasiūlė Sarmuna. Ji nenorėjo daugiau kalbėti apie Ataroją tokioje viešoje vietoje.

Aila su Jondalaru nusekė paskui ją į žeminę, nusimetė viršutinius drabužius, tada atsistojo prie ugnies, o vyresnė moteris į laužą įmetė daugiau kuro ir virimo akmenų karštai arbatai išvirti. Kai visi įsitaisė su šilumą skleidžiančiu žolelių gėrimu, Sarmuna patylėjo, sukaupė mintis.

– Sunku suprasti, kada viskas prasidėjo, tikriausiai, kai Ataroja ir Brugaras pradėjo nesutarti. Netgi Atarojos nėštumui gerokai pažengus

Brugaras toliau ją mušė. Prasidėjus gimdymui jis manęs nepakvietė. Sužinojau, kad ji gimdo, tik išgirdusi skausmo riksmus. Nuėjau, bet jis neleido manęs prie gimdyvės. Gimdymas buvo sunkus, o Brugaras nepakvietė nieko, kas galėtų apmalšinti jai skausmą. Esu įsitikinusi, jis norėjo stebėti, kaip ji kankinasi. Vaikas gimė truputį išsigimęs. Spėju, kad dėl visų tų daužymų, kuriuos patyrė Ataroja. Netrukus tapo aišku, kad vaikelio stuburas iškrypęs ir silpnas. Man taip ir nebuvo leista jo apžiūrėti, todėl nesu tikra, bet galėjo būti ir kitų bėdų, – pasakojo Sarmuna.

– Ar tas vaikas buvo berniukas ar mergaitė? – paklausė Jondalaras, nes jam daug kas buvo neaišku.

– Nežinau, – pareiškė Sarmuna.

– Nesuprantu, kaip gali nežinoti? – nustebo Aila.

– Niekas nežinojo, išskyrus Brugarą ir Ataroją. Kažkodėl jie tai slėpė. Netgi kūdikystėje vaikeliui nebuvo leidžiama viešai pasirodyti be drabužių, nors paprastai kūdikiai ir maži vaikai bėgioja nuogi. Ir vardą jie išrinko nei moterišką, nei vyrišką: vaikas buvo pavadintas Omeli, – paaiškino moteris.

– Ar vaikas pats neprasitarė? – pasiteiravo Aila.

– Ne. Omeli taip pat saugojo savo paslaptį. Manau, Brugaras grasino baisiomis pasekmėmis abiem, jei vaiko lytis kada bus atskleista, – atsakė Sarmuna.

– Turėjo būti kokių užuominų, ypač vaikui augant. Laidojamas kūnas akivaizdžiai buvo suaugusiojo, – pastebėjo Jondalaras.

– Omeli nesiskuto, tačiau kai kurie vyrai pradeda bręsti vėlai. Sunku pasakyti, ar ryškėjo krūtys. Omeli vilkėjo laisvus drabužius ir figūrą slėpė. Buvo labai smulkutis. Gal dėl silpnumo? Bet, nepaisant iškrypusio stuburo, užaugo kiek per aukštas moteriai, kita vertus, pati Ataroja labai aukšta. Tiesa, būta tam tikro gležnumo, kuriuo vyrai paprastai nepasižymi.

– Ar tu visai nejautei vaiko, kai jis augo? – pasiteiravo Aila.

„Moteris nuovoki“, – pagalvojo Sarmuna, tada linktelėjo:

– Širdyje visada laikiau Omeli mergaite, tačiau galbūt šito troškau. Brugaras norėjo, kad žmonės vaiką laikytų berniuku.

– Tikriausiai dėl Brugaro neapsirinki, – pastebėjo Aila. – Gentyje visi vyrai nori, kad jų moteris pagimdytų sūnų. Vyras laiko save prastesniu, jei prie židinio neturi bent vieno sūnaus. Tai reiškia, kad jo totemo dvasia

silpna. Jei gimė mergaitė, Brugaras galėjo bandyti nuslėpti tą faktą, kad jo moteris pagimdė mergytę, – paaiškino Aila, paskui patylėjo ir sugalvojo kitokią priežastį: – Bet apsigimę naujagimiai paprastai išnešami ir paliekami. Todėl, jei vaikas buvo apsigimęs, ypač jei gimė berniukas, nepajėgsiantis įgyti vyrui būtinų medžioklės įgūdžių, Brugaras tikriausiai norėjo tai nuslėpti?

– Ne taip paprasta suprasti jo motyvus. Kad ir kokie jie buvo, Ataroja jam pritarė.

– Kaip Omeli mirė? Ir tie du jaunuoliai? – paklausė Jondalaras.

– Tai keista ir sudėtinga istorija, – atsakė Sarmuna. Ji nenorėjo, kad ją kas skubintų. – Nepaisant visų problemų ir slaptumo, vaikas tapo Brugaro numylėtiniu. Omeli buvo vienintelis žmogus, kuriam jis nė karto nesudavė ar kaip kitaip nebandė įskaudinti. Džiaugiausi tuo, tačiau dažnai svarsčiau, kodėl jis taip elgėsi.

– Ar jis įtarė, kad pats galėjo sukelti apsigimimus, nes šitaip mušė Ataroją prieš gimdymą? – paklausė Jondalaras. – Gal jis mėgino atitaisyti savo padarytą skriaudą?

– Galbūt, tačiau visą kaltę Brugaras suvertė Atarojai. Jis dažnai kartojo, kad ji niekam tikusi moteris, negalinti pagimdyti sveiko vaiko, paskui įniršęs imdavo ją mušti. O dabar mušimas nebuvo dalijimosi malonumais su savo moterimi įžanga. Brugaras žemino Ataroją ir rodė meilę vaikui. Omeli pradėjo elgtis su Ataroja panašiai kaip Brugaras, o vis labiau atstumiama moteris ėmė pavyduliauti savo pačios atžalai – pavydėjo meilės, kurią Brugaras rodo vaikui, ir – dar daugiau – meilės, kurią Omeli juto Brugarui.

– Šitai būtų labai sunku ištverti, – tarė Aila.

– Taip, Brugaras rado naują būdą sukelti Atarojai skausmo, tačiau ne ji viena dėl to kentėjo, – toliau pasakojo Sarmuna. – Bėgant laikui Brugaras ir kiti vyrai vis blogiau elgėsi su moterimis. Vyrai, bandę pasipriešinti tokiam elgesiui, patys būdavo sumušami arba priverčiami išeiti. Galiausiai, po ypač to bjauraus atvejo, kai Atarojai buvo sulaužyta ranka ir keletas šonkaulių, nes Brugaras ant jos užšoko ir spardė, ji sukėlė maištą. Prisiekė, kad jį nužudys, ir meldė mane duoti ko nors, kas galėtų padėti tą ketinimą įvykdyti.

– Ir tu davei? – Jondalaras nepajėgė suvaldyti smalsumo.

– Tie, kurie tarnauja Motinai, sužino daug paslapčių, Jondalarai, kartais pavojingų paslapčių, ypač jei mokosi pas zelandones, – paaiškino Sarmuna. – Vis dėlto pasiaukodamas Motinos tarnystei turi prisiekti šventaisiais urvais ir senovės legendomis, kad paslaptys nebus panaudotos netinkamai. Ta, kuri tarnauja Motinai, atsisako savo vardo ir tapatybės, priima savo žmonių vardą bei tapatybę ir tampa tarpininke tarp Didžiosios Motinos Žemės ir jos vaikų, per ją žemės vaikai bendrauja su dvasių pasauliu. Todėl tarnauti Motinai taip pat reiškia tarnauti ir jos vaikams.

– Suprantu, – tarstelėjo Jondalaras.

– Tik gal nesupranti, kad žmonės įsirėžia dvasioje tos, kuri tarnauja. Būtinybė rūpintis jų gerove yra labai svarbi, nusileidžia tik pareigai tarnauti Motinai. Dažniausiai tai yra tam tikras vadovavimas. Paprastai ne tiesioginis, o toks, tarsi rodytum kelią. Tie, kurie tarnauja Motinai, tampa vedliais į supratimą, prasmės, slypinčios tame, kas nesuprantama, paieškas. Mokantis tarnauti tenka įgyti žinių, padedančių skaityti ženklus, vaizdinius ir sapnus, siunčiamus jos vaikams. Yra priemonių padėti ir būdų ieškoti dvasių pasaulio pagalbos, tačiau galiausiai viską lemia tarnaujančiojo sprendimas. Aš nuolat stengiausi suprasti, kaip geriausia tarnauti, tačiau bijau, kad mano sveiką protą aptemdė mano pačios kartėlis ir pyktis. Grįžau čia nekęsdama vyrų, o stebėdama Brugarą mokiausi nekęsti jų dar labiau.

– Sakei, kad jauti atsakomybę už tų trijų jaunų žmonių mirtį. Ar tu išmokei ją nuodyti? – niekaip negalėdamas to pamiršti tiesiai paklausė Jondalaras.

– Daug ko išmokiau Ataroją, Martonos sūnau, tik nemokiau būti ta, kuri tarnauja. Ji buvo nuovoki ir gebėjo išmokti daugiau, nei aš norėjau... Tik aš tai jau žinojau, – Sarmuna nutilo, trumpam stabtelėjo, tarsi pripažintų sunkų nusižengimą, jį pabrėžtų, tačiau drauge jaunuoliams leistų padaryti savo išvadas. Šamanė pamatė, kaip Jondalaras susirūpinęs susiraukia, o Aila supratingai linkteli.

– Šiaip ar taip, aš tikrai iš pradžių padėjau Atarojai įgyti galios prieš vyrus. Tikriausiai pati norėjau turėti jiems galios. Tiesą sakant, padariau dar daugiau. Aš ją palaikiau ir skatinau, įtikinėjau, kad Didžioji Motina Žemė nori, jog vadovautų moterys. Aš jai padėjau įtikinti kitas moteris arba daugumą iš jų. Kai šitaip su jomis elgėsi Brugaras ir kiti vyrai, sunku

nebuvo. Daviau jai šio to, kad užmigdytų vyrus, patariau įpilti į jų mėgstamą gėrimą – svaiginantį skystį, kurį jie gamino raugindami beržų sulą.

– Mamutojai gamina panašų gėrimą, – kupinas nuostabos pastebėjo Jondalaras.

– Kai vyrai įmigo, moterys juos surišo. Jos džiūgavo. Tai buvo beveik žaidimas, būdas atkeršyti vyrams. O Brugaras taip ir nepabudo. Ataroja bandė įteigti, kad jis paprasčiausiai buvo jautresnis migdomajam skysčiui, tačiau aš esu tikra, kad į gėrimą ji įpylė dar kažko. Ji sakė, kad nori jį nugalabyti, tad tikriausiai taip ir padarė. Dabar jau beveik tai pripažįsta, bet, kad ir kokia yra tiesa, aš buvau toji, kuri leido jai patikėti, kad moterims be vyrų bus geriau. Tai aš ją įtikinau, kad, jeigu nebūtų vyrų, moters dvasia susimaišytų su kitos moters dvasia, susikurtų nauja gyvybė ir gimtų tik mergaitės.

– Ar tu tikrai taip manai? – susiraukęs paklausė Jondalaras.

– Ko gero, tuo beveik įtikinau save. Iš tikrųjų to nesakiau, nenorėjau pykdyti Motinos, tačiau žinau, kad leidau Atarojai taip manyti. Jai atrodo, kad kelių moterų nėštumas tai įrodo.

– Ji klysta, – pabrėžė Aila.

– Taip, žinoma, puikiai tai žinau. Motina neatėmė iš manęs proto. Širdyje žinau, kad vyrai yra todėl, jog Motina šitaip suplanavo. Jei ji nebūtų norėjusi vyrų, nebūtų jų sukūrusi. Jų dvasios būtinos. Vis dėlto silpnų vyrų dvasios nepakankamai stiprios, kad Motina jomis pasinaudotų, štai kodėl gimė tiek mažai vaikų, – ji nusišypsojo Jondalarui. – Tu toks stiprus, jaunas vyras, neabejoju, kad tavo dvasia ji jau pasinaudojo.

– Jei išlaisvintumėte vyrus, man regis, paaiškėtų, kad jie pakankamai stiprūs, jog moterys pastotų, – tarė Aila. – Be Jondalaro pagalbos.

Ilgšis šviesiaplaukis dirstelėjo į ją ir išsiviepė:

– Labai apsidžiaugčiau galėdamas padėti, – tarė jis tiksliai žinodamas, ką moteris turi omeny, net jei nebuvo visiškai tikras, kad pritaria jos nuomonei.

– Ko gero, turėtum, – tarė Aila. – Tik pasakiau, jog tai nėra būtina.

Jondalaras staiga surimtėjo. Jam toptelėjo, kad nesvarbu, kas teisus, – jis neturi pagrindo manyti, kad yra pajėgus lemti kūdikio atsiradimą.

Sarmuna suprato, kad svečiai paminėjo kažką, ko ji nežino. Ji luktelėjo, o kai tapo akivaizdu, kad jie laukia istorijos tęsinio, kalbėjo toliau:

– Aš jai padėjau ir ją skatinau, bet nenumaniau, kad vade tapus Atarojai bus dar blogiau nei vadovaujant Brugarui. Iš tikrųjų, vos jo neliko, tapo geriau... Bent jau moterims. Bet ne vyrams ir ne Omeli. Tas vaikas vienintelis jo gedėjo.

– Tokiomis aplinkybėmis tai suprantama, – pastebėjo Jondalaras.

– Atarojai šitaip neatrodė, – pareiškė Sarmuna. – Omeli buvo tikras, kad Ataroja nužudė Brugarą, labai ant jos pyko ir jos neklausė, o už tai gavo į kailį. Kartą Ataroja man prasitarė, kad norėjo tik priversti Omeli suprasti, ką Brugaras padarė jai ir kitoms moterims. Nors šito nepasakė, manau, ji manė arba vylėsi, kad dingus Brugarui Omeli atsigręš į ją, mylės ją.

– Mušimu nepriversi savęs pamilti, – pastebėjo Aila.

– Tikrai, – nesiginčijo šamanė. – Omeli anksčiau niekas nemušė, todėl jis dar stipriau nekentė Atarojos. Motina ir vaikas, regis, negalėjo ištverti vienas šalia kito. Tada aš pasisiūliau priimti Omeli mokiniu.

Sarmuna nutilo, paėmė savo gėrimo puodelį ir pamačiusi, kad jis tuščias, vėl padėjo.

– Ataroja, regis, apsidžiaugė, kad Omeli dingo iš jos žeminės. O dabar geriau pagalvojusi suprantu, kad ji išsiliejo ant vyrų. Tiesą sakant, nuo tada, kai Omeli išsikraustė, Ataroja tik žiaurėjo. Ji tapo žiauresnė už Brugarą. Turėjau anksčiau tai pastebėti. Užuot juos išskyrusi, turėjau rasti būdų jiems sutaikyti. Ką ji darys dabar, kai Omeli nebėra? Kai nužudė jį savomis rankomis?

Moteris stebeilijo į virš laužo mirguliuojančią erdvę, tarsi matytų kažką, kas kitiems nėra akivaizdu.

– O, Didžioji Motina! Aš buvau akla! – staiga tarė ji. – Ji suluošino Ardobaną ir įkišo jį į aptvarą, nors žinau, kad tas berniukas jai rūpėjo. Ji nužudė Omeli ir kitus.

– Suluošino? – pasitikslino Aila. – Tuos vaikus aptvare? Tai buvo padaryta tikslingai?

– Taip, kad berniukai būtų silpni ir baugštūs, – purtydama galvą pasakė Sarmuna. – Ataroja neteko proto. Bijau dėl mūsų visų, – staiga ji susmuko ir užsidengė veidą delnais. – Kuo tai pasibaigs? Visas šitas skausmas ir kančios, kurias aš sukėliau, – sriūbavo ji.

– Tai ne vien tavo darbas, Sarmuna, – tarė Aila. – Gal tu ir leidai tam įvykti, netgi paskatinai, tačiau neužsikrauk visos atsakomybės sau. Blogis

kyla iš Atarojos, galbūt priklauso ir nuo tų, kurie su ja blogai elgėsi, – Aila papurtė galvą. – Žiaurumas gimdo žiaurumą, skausmas kelia skausmą, keiksmai skatina keiksmus.

– Kiek jaunuolių, kuriuos ji sužalojo, perduos tai kitoms kartoms? – verkė vyresnioji, tarsi pati kęsdama skausmus. Ji pradėjo siūbuoti pirmyn ir atgal, sielvartingai rypavo. – Kuris iš berniukų už tos tvoros pasmerktas nešti tą siaubingą palikimą? Kuri iš mergaičių, vykdančių jos valią, nori būti tokia kaip ji? Pamačiusi čia Jondalarą prisiminiau, ko buvau mokyta. Aš neturėjau leisti, kad tai įvyktų. Štai kodėl aš atsakinga. O, Motina! Ką aš padariau!

– Klausimas, ne ką tu padarei, o ką gali padaryti dabar, – pataisė Aila.

– Privalau jiems padėti. Kažkaip privalau jiems padėti, tačiau ką galiu padaryti?

– Jau per vėlu padėti Atarojai, tačiau ji turi būti sustabdyta. Privalu padėti vaikams ir vyrams aptvare, tačiau pirmiausia jie turi būti išlaisvinti. Tada turėsime pagalvoti, kaip jiems padėti.

Sarmuna žvelgė į jauną moterį, kuri atrodė tokia pasitikinti savimi ir tokia galinga, ir ėmė svarstyti, kas ji tokia iš tikrųjų. Ta, kuri tarnauja Motinai, buvo priversta pamatyti savo padarytą žalą ir suprasti, kad piktnaudžiavo savo galiomis. Ji baiminosi dėl savo dvasios ir dėl visos stovyklos likimo.

Žeminėje pasidarė tylu. Aila atsistojusi paėmė dubenėlį, kuriame buvo plikyta arbata.

– Leisk dabar man užplikyti arbatos. Turiu labai skanių žolelių mišinių, – pasiūlė ji.

Kai Sarmuna be žodžių linktelėjo, Aila pasiėmė savąjį ūdros kailio vaistų krepšelį.

– Aš galvoju apie tuos du suluošintus jaunuolius aptvare, – tarė Jondalaras. – Nors jie negalės normaliai vaikščioti, galėtų išmokti apdirbti titnagą ar kokio panašaus amato, jei atsirastų mokytojas. Tarp sarmunojų turėtų būti žmonių, galinčių juos mokyti. Galbūt vasaros susirinkime sutiksit žmogų, kuris panorės padėti.

– Mes nebeiname į vasaros susirinkimus su kitais sarmunojais, – pasakė Sarmuna.

– Kodėl? – nustebo Jondalaras.

– Ataroja nenori, – blankiai ir abejingai atsakė Sarmuna. – Kiti žmonės niekada nebuvo jai itin malonūs, jos pačios stovykla vargiai ją pakentė. Tapusi vade ji nenorėjo nieko daryti bendrai. Iš pradžių, Atarojai pakeitus Brugarą, kelios stovyklos atsiuntė delegacijas ir kvietė susijungti. Iš kažkur jie sužinojo, kad mes turime daug moterų be porų. Ataroja juos įžeidė ir išvarė, o per kelerius metus su visais nutraukė ryšius. Dabar niekas neužsuka, jokių draugų, jokių giminaičių. Visi mūsų vengia.

– Būti pririštam prie taikinio stulpo yra daugiau nei įžeidimas, – pastebėjo Jondalaras.

– Sakiau, kad jai vis blogėja. Tu nesi pirmas. Tai, ką padarė tau, yra dariusi ir anksčiau, – pasakė moteris. – Prieš kelerius metus užsuko vienas vyras, keliautojas. Matydamas tiek daug vienišų moterų jis ėmė elgtis arogantiškai. Tarėsi, kad bus ne tik mielai priimtas, bet ir didžiai pageidaujamas. Ataroja su juo pažaidė, kaip liūtas žaidžia su savo auka, o paskui nužudė. Ji taip mėgavosi žaidimu, kad ėmė užlaikyti visus svečius. Jai patiko vaizduoti apgailėtiną savo gyvenimą, paskui visko prižadėti, tuos vyrus kamuoti, o galiausiai jų atsikratyti. Toks buvo jos planas tau, Jondalarai.

Aila sudrebėjo; ji, be kitų sudedamųjų dalių, į Sarmunos arbatą įbėrė raminamųjų ir slopinamųjų vaistų.

– Tu neklydai, kai sakei, kad ji nėra žmogus. Šamanai kartais pasakoja apie blogio dvasias, tačiau visada maniau, kad tai legendos, pasakos vaikams įbauginti, sekamos tam, kad visi drebėtų. Tik Ataroja ne legenda. Ji yra blogis.

– Taip, o kai neužsuka keliaujančių vyrų, ji pradeda žaisti su aptvaro vyrais, – pasakojo Sarmuna. Atrodė, ji negali sustoti. Kartą pradėjusi kalbėti, liete liejo viską, ką matė ir girdėjo, tačiau iki šiol laikė viduje. – Pirmiausia ji paėmė stipriausius – vadus ir maištautojus. Vyrų vis mažėjo, o tie, kurie liko, prarado norą maištauti. Ji laikė juos pusbadžiu, šaltyje ir lietuje, sodindavo juos į narvą arba surišdavo. Jie netgi negalėdavo apsivalyti. Nuo tokios būklės ir blogų sąlygų ne vienas mirė ir gimė nedaug vaikų, nebėra kam vyrus pakeisti. Mirštant vyrams pradėjo merdėti ir stovykla. Visi nustebome, kai Kavoja pastojo.

– Ji turėjo nueiti į aptvarą ir pabūti su vyru, – tarė Aila. – Tikriausiai tuo, kurį pamilo. Esu tikra, tu tai žinojai.

Sarmuna žinojo, tačiau stebėjosi, iš kur žino Aila.

– Kai kurios moterys tikrai įslenka pasimatyti su vyrais, kartais nuneša jiems maisto. Jondalaras tikriausiai tau sakė, – tarstelėjo ji.

– Ne, nesakiau, – atsakė tas. – Tik nesuprantu, kodėl moterys leidžia, kad vyrai būtų uždaryti.

– Jos bijo Atarojos. Tik keletas jų savo noru ja seka, tačiau dauguma mieliau susigrąžintų vyrus. O dabar ji grasina suluošinti jų sūnus.

– Reikia pasakyti moterims, kad vyrai turi būti išlaisvinti, arba daugiau nebegims vaikų, – pasakė Aila tokiu tonu, nuo kurio pagaugai nubėgo ir Jondalarui, ir Sarmunai. Abu įsmeigė į ją akis. Jondalaras atpažino tą išraišką! Tai buvo tolima, kažkokia nešališka išraiška. Aila taip atrodydavo, kai jos protui tekdavo susidurti su liga ar sužeidimu, nors šiuo atveju jis įžvelgė kažką daugiau, ne tik poreikį padėti. Jis matė joje šaltą, kietą pyktį, kokio anksčiau nebuvo pastebėjęs.

Vyresnioji moteris Ailą matė dar kitaip – jos pareiškimą Sarmuna įvertino kaip pranašystę arba nuosprendį.

Aila atnešė arbatą, ir jie sėdėjo tylėdami, jautėsi giliai sukrėsti. Staiga Aila pajuto stiprų troškimą išeiti į lauką ir įkvėpti švaraus, gaivaus, šalto oro, norėjo aplankyti gyvūnus, tačiau stebėdama Sarmuną pamanė, jog dabar tam netinkamas laikas. Ji suprato, kad vyresnioji yra priblokšta, jaučiasi sugniuždyta. Aila juto, kad tai moteriai reikia rimtos paspirties.

Jondalaras galvojo apie aptvare likusius vyrus, svarstė, ką jie galvoja. Be abejonės, jie žino, kad jis sugrįžo, tačiau jo niekas neįgrūdo atgal pas juos. Jis troško pasikalbėti su Ebulanu ir Samodunu, norėjo nuraminti Dobaną, tačiau ir jam pačiam reikėjo pagalbos. Jie ėmėsi pavojingo reikalo ir dar nieko nepadarė, tik kalbasi. Viena jo dalis troško kuo greičiau išsinešdinti iš šios stovyklos, tačiau labiau norėjosi padėti žmonėms. Jei jau imsis ką nors daryti, troško tai padaryti greitai. Nenorėjo tiesiog sėdėti. Galiausiai kupinas nevilties jis paklausė:

– Noriu padaryti ką nors dėl tų vyrų aptvare. Kuo galiu padėti?

– Jondalarai, tu jau padarei, – pasakė Sarmuna, pati jausdama, jog reikia sugalvoti kokį nors būdą. – Ją atstumdamas suteikei vyrams ryžto, tačiau vien tik to nebūtų pakakę. Mūsų vyrai iš pradžių irgi jai priešinosi, tačiau čia pirmas kartas, kai vyras ištrūksta iš jos nagų ir, dar svarbiau, grįžta, – pasakė Sarmuna. – Ataroja neteko reputacijos, o tai suteikė kitiems vilties.

– Viltis jų iš ten neištrauks, – atkirto Jondalaras.

– Ne, o Ataroja laisva valia jų iš ten neišleis. Joks vyras nelieka čia gyvas, nors keletas paspruko. Moterys nedažnai leidžiasi į keliones, tu pirmoji, kuri šitaip atėjai, Aila.

– Ar ji nužudytų moterį? – paklausė Jondalaras, nesąmoningai pasislinkdamas arčiau prie mylimosios, lyg norėdamas ją apginti.

– Atarojai sunkiau pateisinti moters nužudymą arba įkišti ją į aptvarą. Tiesa, dauguma moterų čia laikomos prieš jų valią, nors ir ne už tvoros. Ji grasina jų mylimiesiems, žaidžia moterų jausmais vyrams ir sūnums. Štai kodėl tavo gyvybei gresia pavojus, – tarė Sarmuna, žiūrėdama tiesiai į Ailą. – Šioje vietoje tu neturi ryšių. Ji neturi jokių svertų tau valdyti. Be to, pavykus nužudyti tave, taptų lengviau žudyti ir kitas moteris. Sakau tai ne tik tam, kad tave įspėčiau, tačiau dėl visai stovyklai gresiančio pavojaus. Jūs abu vis dar galite išsinešdinti. Tikriausiai tai ir turėtumėte padaryti.

– Ne, aš negaliu išeiti, – atkirto Aila. – Kaip galiu pasitraukti nuo tų vaikų? Arba tų vyrų? Moterims taip pat reikės pagalbos. Brugaras vadino tave gydytoja, Sarmuna. Nežinau, ką tau tai reiškia, tačiau aš esu genties gydytoja.

– Tu esi gydytoja? Turėjau tai suprasti, – pasakė Sarmuna. Ji nevisiškai suprato, ką Aila turi omeny, tačiau Brugaras labai pagarbiai jai pačiai suteikė tą vardą ir aukštesnį statusą.

– Štai kodėl negaliu išeiti, – paaiškino Aila. – Tai ne mano pasirinkimas. Gydytoja privalo taip elgtis, ji tokia turi būti. Tai slypi viduje. Mano dvasios dalelė jau yra kitame pasaulyje, – Aila siektelėjo amuleto ant kaklo, – atiduota mainais už dvasinius įsipareigojimus tiems žmonėms, kuriems reikės mano pagalbos. Sunku paaiškinti, tačiau aš negaliu leisti, kad Ataroja toliau su jais šiurkščiai elgtųsi. Be to, šiai stovyklai reikės pagalbos, kai esantieji aptvare bus išlaisvinti. Privalau pasilikti tiek, kiek reikės.

Sarmuna linktelėjo, pagalvojo, kad viską suprato. Nebuvo lengva tai paaiškinti. Ji Ailos poreikį gydyti ir gailiaširdiškai padėti prilygino savo patirčiai, pašaukimui tarnauti Motinai, ir susitapatino su jaunąja moterimi.

– Mes pasiliksime tiek, kiek galėsime, – pataisė Jondalaras prisiminęs, kad jiems vis dar teks tą žiemą kirsti ledyną. – Tik nežinia, kaip įtikinsime Ataroją išleisti vyrus?

– Ji tavęs bijo, Aila, – tarė šamanė. – Esu tikra, ir dauguma jos moterų-vilkių tavęs baiminasi. Tos, kurios nebijo, tave garbina. Sarmunojai medžioja arklius. Medžiojame ir kitus gyvūnus, netgi mamutus, tačiau

arklius pažįstame. Šiaurėje yra uola, nuo kurios per kartų kartas varome arklius. Negali paneigti, kad tavo galia arkliams yra galingi burtai. Tokie galingi, kad sunku jais patikėti netgi matant savo akimis.

– Nieko čia paslaptingo, – purkštelėjo Aila. – Auginau tą kumelę nuo mažumės. Gyvenau viena, ji buvo mano vienintelė draugė. Yhaha daro tai, ko aš noriu, nes ji irgi to nori, mes esame draugės, – pabandė paaiškinti ji.

Ji kumelės vardą ištarė kaip švelnų žvengimą, lyg garsą, kurį skleidžia arklys. Ilgai keliaudama tik su Jondalaru ir arkliais ji vėl įprato taip sakyti Yhaha vardą. Žvengimas, sklindantis iš moters lūpų, išgąsdino Sarmuną, o jau pati mintis bičiuliautis su kumele peržengė jos supratimo ribas. Na ir kas, kad Aila tvirtina, jog jokių burtų nėra? Ji ką tik įtikino Sarmuną, jog viskas yra priešingai.

– Galbūt, – nesiginčijo moteris, bet pagalvojo: „Kad ir kaip paprastai tai nusakytum, negali uždrausti žmonėms spėlioti, kas iš tikrųjų esi ir kodėl čia atsidūrei." – Žmonės nori manyti ir tikėtis, kad tu atėjai jiems padėti, – tęsė ji. – Moterys bijo Atarojos, tačiau tau ir Jondalarui padedant gali panorėti jai pasipriešinti ir priversti išlaisvinti vyrus. Gali nesileisti ir toliau būti bauginamos.

Aila vėl pajuto stiprų, dar primygtinesnį norą išeiti iš žeminės.

– Išgėriau daug arbatos, – pasakė ji stodamasi. – Man reikia nusišlapinti. Ar gali pasakyti, kur eiti, Sarmuna? – išklausiusi nurodymų, Aila pridūrė: – Mums reikės aplankyti arklius, įsitikinti, kad jiems pakanka maisto ir kad jie saugūs. Ar nieko, jei kurį laiką čia paliksime šituos dubenis? – ji pakėlė vieną jų dangtelį ir pažiūrėjo. – Greitai aušta. Gaila, kad negalima maisto patiekti karšto. Būtų skaniau.

– Žinoma, palikit, – tarė Sarmuna, išgėrė paskutinius arbatos lašus ir stebėjo, kaip du svetimšaliai išeina.

Gal Aila ir nėra įsikūnijusi Didžioji Motina, o Jondalaras – tikrai Martonos sūnus, tačiau mintis, kad kurią dieną bus pareikalauta atpildo, sunkiai svėrė tos, kuri tarnauja Motinai, pečius. Šiaip ar taip, ji Sarmuna. Ji iškeitė savo asmenybę į dvasių pasaulio galią, ji buvo atsakinga už šią stovyklą, Motinos vaikai priklausė nuo jos. Žvelgdama pašaliečių, vyro, kuris priminė jai jos priedermę, ir moters, kuri turi neįprastų galių, akimis Sarmuna žinojo, kad nusižengė savo pašaukimui. Ji tik vylėsi, kad dar įmanoma išpirkti kaltę ir padėti stovyklai grįžti į sveiką, normalų gyvenimą.

32

Sarmuna išėjo iš savo namelio ir stebėjo link stovyklos pakraščio nueinančius svečius. Ji matė, kad priešais vadės žeminę stovinčios Ataroja su Epadoja taip pat atsisukusios juos stebi. Šamanė jau ruošėsi grįžti, kai pastebėjo, kad Aila staiga patraukė link kuolų tvoros. Ataroja ir vyriausioji moteris-vilkė taip pat tai pastebėjo ir abi greitais žingsniais nudrožė į priekį, norėdamos šviesiaplaukei užkirsti kelią. Aptvarą jos pasiekė kone vienu metu. Vyresnioji moteris pasirodė akimirką vėliau.

Pro plyšius Aila žvelgė tiesiai į tylių stebėtojų, susigrūdusių kitoje tvirtos tvoros pusėje, veidus ir akis. Vyrai atrodė apgailėtinai, buvo purvini ir susivėlę, apsivilkę apdriskusiomis odomis, tačiau blogiausia buvo iš aptvaro sklindantis dvokas. Tai buvo ne paprasta smarvė; jautriai gydytojos uoslei ji daug ką atskleidė. Sveiko žmogaus normalūs kūno kvapai Ailos netrikdė, netgi normalių kūno išskyrų smarvė nebuvo bjauri, tačiau ji uodė ligą. Dvokiai alsavo badas; tokie dvokiantys ekskrementai būna dėl skrandžio ligų ir karštinės; šlykšti pūliuojančių žaizdų smarvė ir netgi sušvinkęs prasidėjusios gangrenos puvinys užgriuvo jos uoslę ir supykdė.

Epadoja žengė priešais Ailą mėgindama užstoti jai vaizdą, tačiau ji pakankamai pamatė.

– Kodėl visi šie žmonės laikomi už tvoros kaip gyvūnai?

Išgirdę vertimą visi aiktelėjo iš nuostabos ir sulaikę kvapą laukė vadės reakcijos. Niekas anksčiau nedrįso jos tiesiai to paklausti.

Ataroja rūsčiai delbė Ailą, o ji atrodė nusiteikusi ryžtingai, buvo įpykusi. Jos buvo beveik vienodo ūgio, nors tamsiaakė moteris buvo coliu aukštesnė. Abi buvo fiziškai stiprios, tačiau Ataroja iš prigimties raumeningesnė, o Ailos liesi raumenys buvo geriau treniruoti. Vadė buvo truputį

vyresnė už viešnią, labiau patyrusi, išradinga ir visiškai nenuspėjama; viešnia buvo patyrusi pėdsekė ir medžiotoja, greitai pastebėdavo detales, darė išvadas ir galėjo akimirksniu priimti sprendimus.

Staiga Ataroja nusijuokė, ir nuo pažįstamo maniakiško garso Jondalaras visas suvirpėjo.

– Nes jie to nusipelnė! – pareiškė vadė.

– Niekas nenusipelno tokio elgesio, – atkirto Aila dar Sarmunai nespėjus išversti.

– Ką tu išmanai? Tu čia nebuvai. Nenutuoki, kaip jie su mumis elgėsi, – tarė tamsiaakė moteris.

– Vertė per šalčius stypsoti lauke? Nedavė maisto ir drabužių? – aplink susirinkusios moterys sunerimo. – Ar jūs nors kiek geresnės už juos, jei elgiatės su jais dar blogiau nei jie su jumis?

Ataroja nesivargino atsakyti į šamanės pakartotus žodžius, tačiau šypsena buvo aštri ir žiauri.

Aila pastebėjo judesius už tvoros ir pamatė, kaip keli vyrai žengė į šoną, kad du pašiūrėje lindėję berniukai galėtų iššlubčioti į priekį. Visi kiti susibūrė aplink juos. Pamačiusi sužalotus jaunuolius Aila dar labiau įpyko, negalėjo matyti vaikų, kenčiančių alkį ir badą. Tada ji pamatė, kaip į aptvarą įžengė kelios ietimis ginkluotos moterys-vilkės. Aila, didžiausiomis pastangomis valdydama įtūžį, kreipėsi tiesiai į moteris:

– Ir šitie berniukai su jumis blogai elgėsi? Ką tokio padarė jie, kad jūs pateisintumėte savo elgesį? – Sarmuna buvo tikra, kad visos suprato, kas buvo pasakyta.

– Kur šitų vaikų motinos? – Aila paklausė Epadojos.

Išgirdusi žodžius savo kalba vyriausioji moteris-vilkė dirstelėjo į Ataroją, laukė kokių nurodymų, tačiau vadė tik atsisuko, negailestingai nusišypsojo, tarsi laukė, ką atsakys medžiotoja.

– Kai kurios nebegyvos, – atsakė Epadoja.

– Nužudytos, kai bandė pabėgti su savo sūnumis, – pasakė iš minios viena greta stovėjusių moterų. – Kitos bijo ką nors daryti, kad jų vaikai nebūtų sužaloti.

Aila dirstelėjusi pamatė, jog kalba sena moteris, o Jondalaras pastebėjo, jog tai ta pati, kuri taip garsiai sielvartavo per trijų jaunų žmonių laidotuves. Epadoja metė į ją grasinamą žvilgsnį.

– Ką dar tu man gali padaryti, Epadoja? – drąsiai žengusi į priekį pareiškė moteris. – Jau pasiėmei mano sūnų, netrukus vienaip ar kitaip pražudysi dukrą. Aš per sena, kad man rūpėtų, gyvensiu ar mirsiu.

– Jie mus išdavė, – atsakė Epadoja. – Dabar visi žino, kas bus, jei mėgins pabėgti.

Ataroja neparodė jokio ženklo, patvirtinančio ar paneigiančio, kad Epadoja išsakė ir jos jausmus. Atvirkščiai, nuobodulio kankinama ji nusisuko ir nuėjo į savo žeminę, Epadoją su kitomis medžiotojomis palikusi saugoti aptvaro. Vis dėlto vadė sustojo ir atsisuko išgirdusi garsų, šaižų švilpimą. Staigi baimės išraiška pakeitė jos šaltą, žiaurią šypseną pamačius du arklius, kurie beveik nematomi ganėsi tolimajame lauko kampe, atšuoliuojančius prie Ailos. Ji greitai žengė į žeminę.

Apstulbę ir priblokšti žmonės stebėjo, kaip šviesiaplaukė moteris ir vyras dar šviesesniais plaukais užšoka ant arklių ir nušuoliuoja tolyn. Dauguma jų būtų norėję šitaip greitai ir lengvai iškeliauti, ne vienas spėliojo, ar dar kada pamatys tuodu atvykėlius.

– Norėčiau toliau joti nesustodamas, – pasakė Jondalaras, kai jie sulėtino žingsnį ir jis pasuko Lenktyninkinką prie Ailos su Yhaha.

– Ir aš norėčiau, – atsakė ji. – Šitoj stovykloj neįmanoma ištverti. Mane pripildo pyktis ir liūdesys. Pykstu netgi ant Sarmunos, kad ji taip ilgai leido tam vykti, nors jos gailiu ir suprantu jos sąžinės graužatį. Jondalarai, kaip mes išlaisvinsime tuos berniukus ir vyrus?

– Tai reikia aptarti su Sarmuna, – atsakė Jondalaras. – Akivaizdu, kad dauguma moterų nori viską pakeisti, esu tikras, jos padėtų, jei žinotų, ką daryti. Sarmuna žinos, kurios moterys galės pagelbėti.

Jie įjojo į retą mišką ir jo priedangoje žingsniavo link upės, paskui pasuko link tos vietos, kur paliko Vilką. Vos prisiartinusi prie slėptuvės Aila tyliai švilptelėjo Vilkui, ir jis laimingas šoko jų pasveikinti, iš džiaugsmo kone nėrėsi iš kailio. Jis viską stebėjo iš tos vietos, kur Aila liepė jam pasilikti. Abu žmonės jį pagyrė už paklusnumą, pamylavo, paglostė. Aila pastebėjo, kad žvėris medžiojo ir parsinešė grobį, tai reiškia, kad bent trum-

pam buvo palikęs priedangą. Ji sunerimo – pilkis buvo arti stovyklos ir moterų-vilkių, tačiau buvo sunku jį kaltinti dėl medžioklės. Aila nusprendė neatidėliodama nuvesti Vilką kuo toliau nuo medžiojančių moterų, kurios valgo vilkus.

Jie tyliai pavarė arklius atgal link upės, prie giraitės, kur buvo paslėpę savo kuprines. Aila paėmė vieną iš nedaugelio likusių kelioninių paplotėlių, perlaužė per pusę ir didesnę dalį padavė Jondalarui. Susėdę tarp krūmų jie užkandžiavo, mėgavosi tuo, kad yra toliau nuo slegiančios sarmunojų stovyklos aplinkos.

Staiga ji išgirdo žemą Vilko urzgimą, ir Ailai ant sprando pasišiaušė plaukeliai.

– Kažkas ateina, – sušnibždėjo Jondalaras, pajutęs greitai užplūstantį nerimą.

Aila su Jondalaru įsitempę stebėjo aplinką. Jie neabejojo, kad aštrios uoslės Vilkas neapsiriko dėl gresiančio pavojaus. Pastebėjusi, kuria kryptimi atsukta Vilko nosis, Aila atsargiai pažvelgė pro krūmų uždangą ir pamatė besiartinančias dvi moteris. Viena jų, ji beveik neabejojo, buvo Epadoja. Palietusi Jondalaro ranką, Aila jam parodė moteris. Vyras linktelėjo.

– Tu palauk, laikyk arklius tyliai, – begarse genties kalba parodė jam Aila. – Aš paslėpsiu Vilką, prisėlinsiu prie moterų ir jas nuviliosiu.

– Aš eisiu, – ženklais parodė Jondalaras purtydamas galvą.

– Moterys labiau klausys manęs, – atsakė Aila.

Jondalaras nenoromis linktelėjo.

– Aš stebėsiu su iečių mėtykle, – pasakė jis gestais. – Tu irgi ją pasiimk.

Ji pritariamai linktelėjo.

– Ir svaidyklę, – parodė jis.

Tyliai sėlindama Aila apsuko moteris ratu ir laukė jų priekyje. Ji girdėjo, ką kalba lėtai besiartinančios sarmunojės.

– Esu tikra, praėjusį vakarą jie išjojo iš stovyklos šituo keliu, Unavoja, – tarė moterų-vilkių vadė.

– Po nakties jie jau grįžo į mūsų stovyklą. Kodėl mes vis tiek čia ieškome?

– Jie gali grįžti šituo keliu, o jei ir ne, gal ką nors apie juos sužinosime.

– Žmonės mano, kad išjoję jie pradingsta, virsta paukščiais arba arkliais, – pasakė jaunesnioji moteris-vilkė.

– Nebūk kvaila, – subarė ją Epadoja. – Argi neradome, kur jie buvo apsistoję praėjusią naktį? Kam jiems reikėtų kurti stovyklą, jei pavirstų gyvūnais?

„Logiška, – pagalvojo Aila. – Bent jau naudojasi savo galva ir svarsto, ne tokia jau ji prasta pėdsekė. Ko gero, ji netgi šauni medžiotoja; kaip apmaudu, kad ji artima Atarojai."

Susigūžusi už belapio susiraizgiusio krūmo ir pageltusios kelius siekiančios žolės Aila stebėjo moteris-vilkes. Tą akimirką, kai abi moterys žiūrėjo žemyn, ji, laikydama paruoštą iečių mėtyklę, tyliai atsistojo.

Epadoja krūptelėjo iš nuostabos, o Unavoja atšoko atgal ir tyliai cyptelėjo, kai abi pakėlusios galvas pamatė šviesiaplaukę atvykėlę.

– Manęs ieškot? – jų kalba pasiteiravo Aila. – Aš čia.

Unavoja atrodė pasiruošusi bėgti, net Epadoja buvo susinervinusi ir išsigandusi.

– Mes... Mes medžiojame, – sulemeno Epadoja.

– Čia nėra arklių, kuriuos galima nuginti nuo skardžio, – atkirto Aila.

– Medžiojame ne arklius.

– Žinau. Jūs medžiojate Ailą su Jondalaru.

Staigiai pasirodžiusi, keistai jų kalbos žodžius tarianti Aila atrodė neįprastai, lyg atvykusi iš kažkur labai toli, gal net iš kito pasaulio. Žiūrėdamos į ją abi moterys nenorėjo nieko kito, tik atsidurti kuo toliau nuo tos paslaptingos būtybės, kuri atrodė apdovanota ne tik žmogiškomis savybėmis.

– Manau, šitos dvi turėtų grįžti į stovyklą, kitaip pražiopsos didžiąją šio vakaro puotą.

Balsas sklido iš miško, buvo kalbama mamutojiškai, tačiau abi moterys suprato kalbą ir atpažino Jondalaro balsą. Jos pažvelgė ta kryptimi, iš kurios sklido balsas, ir pamatė aukštą šviesiaplaukį su mėtyklėje paruošta ietimi, nerūpestingai atsišliejusį į baltą didelio beržo kamieną.

– Taip, tikrai. Nenorime pražiopsoti puotos, – pasakė Epadoja. Bakstelėjusi be žado stovinčiai jaunajai kompanionei ji negaišdama apsisuko ir pasišalino.

Kai jos nuėjo, Jondalaras nepajėgė susilaikyti plačiai neišsiviepęs.

Saulė dangumi jau buvo nukeliavusi trumpą savo kelią, į pabaigą ėjo žiemos neilgos dienos popietė, kai Aila su Jondalaru vėl atjojo į sarmunojų stovyklą. Jie pakeitė Vilko slėptuvę, atsivedė jį kiek arčiau gyvenvietės. Netrukus sutems, o žmonės retai naktį išeina už jaukios laužo šviesos rato. Aila vis dar nerimavo, kad tos moterys gali sučiupti Vilką.

Sarmuna kaip tik buvo beišeinanti iš žeminės, kai atvykėliai lauko gale nušoko nuo arklių. Juos pamačiusi moteris su palengvėjimu nusišypsojo. Nepaisant pažadų ji negalėjo susilaikyti nespėliojusi, ar jie sugrįš. Be kita ko, kodėl svetimšaliai turėtų stumti savo gyvybę į pavojų, kad padėtų žmonėms, kurių nė nepažįsta? Juk ir jų giminės per pastaruosius kelerius metus čia nepasirodė, nesidomėjo, kaip gyvuoja stovykla. Žinoma, draugai ir giminaičiai nebuvo maloniai sutikti, kai lankėsi čia paskutinį kartą.

Jondalaras nuėmė Lenktynininkui apynasrį, kad niekas gyvulio nevaržytų, tada abu su Aila draugiškai pliaukštelėjo arkliams per pasturgalius, padrąsino juos išeiti iš stovyklos. Sarmuna atėjo jų pasitikti.

– Kaip tik baigėme ruoštis rytdienos degimo ceremonijai. Visada įkuriame laužą išvakarėse. Ar norėtumėte ateiti ir apšilti? – pakvietė moteris.

– Šalta, – tarstelėjo Jondalaras. Jie abudu su Aila kartu su Sarmuna nuėjo prie degimo krosnies, įrengtos kitapus stovyklos.

– Sugalvojau būdą pašildyti tavo atgabentą maistą, Aila. Sakei, kad šiltas jis būtų skanesnis, esu tikra, tu neklydai. Kvepia nuostabiai, – nusišypsojo Sarmuna.

– Kaip gali šildyti tokį tirštą troškinį krepšiuose?

– Parodysiu, – pasakė moteris, līsdama į nedidelio statinio prieangį. Aila nusekė iš paskos, drauge įėjo ir Jondalaras. Nors mažoje laužavietėje ugnis nedegė, viduje buvo gana šilta. Sarmuna nuėjo tiesiai prie angos, vedančios į kitą patalpą, ir patraukė ją dengiantį mamuto petikaulį. Viduje buvo karšta. „Pakankamai karšta, kad iškeptum“, – pagalvojo Aila. Ji pamatė, kad patalpoje sukurtas laužas, ir prie pat angos, netoli laužo, stovi abu jos krepšiai.

– Tikrai skaniai kvepia! – pasakė Jondalaras.

– Nė neįsivaizduojate, kiek žmonių klausinėjo, kada prasidės puota, – pasakė Sarmuna. – Net aptvarą pasiekė šis kvapas. Ardemunas buvo atėjęs pasiteirauti, ar vyrai tikrai gaus savo dalį. Ir ne tik tai. Stebiuosi, tačiau Ataroja tikrai liepė moterims gaminti maistą puotai, ir tiek, kad visiems pakaktų. Nepamenu, kada pas mus buvo tikra puota... Bet neturėjome daug progų švęsti. Man smalsu, ką švęsime šįvakar.

– Svetingumą, – atsakė Aila. – Pagerbsite svečius.

– Taip, svetingumą, – nesiginčijo vyresnioji. – Nepamiršk, tokia buvo jos dingstis jus susigrąžinti. Privalau jus įspėti. Nieko negerkite ir nevalgykite iš indo, iš kurio pirma neparagavo ji. Ataroja žino daugybę kenksmingų priedų, kurių galima pridėti į maistą. Valgykit tik tai, ką atsigabenote. Aš atidžiai prižiūrėjau jūsų troškinį.

– Netgi čia? – pasitikslino Jondalaras.

– Niekas nedrįsta įeiti čia be mano leidimo, – atsakė toji, kuri tarnauja Motinai, – tačiau už šios vietos būkite labai atsargūs. Ataroja su Epadoja kone visą dieną sėdi suglaudusios galvas. Jos kažką rezga.

– Ir jos turi, ką pasitelkti į pagalbą, – visas moteris-vilkes. Kuo galėtume pasikliauti mes? – pasiklausė Jondalaras.

– Kone visi nori permainų, – tarė Sarmuna.

– O kas padės? – paklausė Aila.

– Manau, galėtume pasitelkti Kavoją, mano mokinę.

– Ji juk laukiasi, – pastebėjo Jondalaras.

– Juo labiau, – atsakė moteris. – Visi ženklai rodo, kad ji turės berniuką. Ji kovos ne tik dėl savo, bet ir dėl to vaiko gyvybės. Net jei gimtų mergaitė, nedaug yra galimybių, kad Ataroja leis jai ilgai gyventi po to, kai kūdikis bus atjunkytas, ir Kavoja tai žino.

– O kaip ta šiandien kalbėjusi moteris? – paklausė Aila.

– Tai Esadoja, Kavojos motina. Esu tikra, galima ja kliautis, tačiau dėl savo sūnaus mirties ji kaltina mane ne mažiau nei Ataroją.

– Prisimenu ją, – pasakė Jondalaras. – Per laidotuves ji kažką įmetė į kapą, ir Ataroja supyko.

– Taip, kelis įrankius neštis į kitą pasaulį. Ataroja buvo uždraudusi dėti į kapą bet ką, kas galėtų padėti dvasių pasaulyje.

– Man pasirodė, kad tu jai pasipriešinai.

Sarmuna truktelėjo pečiais tarsi nesureikšmintų to įvykio.

– Pasakiau, kad jei jau įrankiai įdėti, jų nebegalima paimti. Netgi Ataroja nedrįso jų išimti.

Jondalaras linktelėjo.

– Esu tikras, visi aptvaro vyrai padės, – pasakė jis.

– Žinoma, bet pirmiausia juos reikia iš ten išvesti, – pastebėjo Sarmuna. – Sargybinės ypač budrios. Nemanau, kad šiuo metu kas nors galėtų ten įslinkti. Reiktų kelių dienų. Pakaktų laiko greitai šnektelti su moterimis. Kai žinosime, keliomis galima pasikliauti, tada galėsime parengti planą, kaip įveikti Ataroją ir jos moteris-vilkes. Bijau, kad teks su jomis kautis. Tai vienintelis būdas išvesti vyrus iš aptvaro.

– Manau, tu neklysti, – paniuro Jondalaras.

Aila apie tai pagalvojusi liūdnai papurtė galvą. Šitoje stovykloje ir taip būta jau tiek daug skausmo, kad slėgė vien mintis apie kautynes, kurios sukels dar daugiau nevilties ir netekčių. Ji troško sugalvoti kokį kitą būdą.

– Sakei, davei Atarojai gėrimo vyrams užmigdyti. Gal galėtume duoti Atarojai ir jos moterims-vilkėms kokio gėrimo, nuo kurio jos užmigtų? – paklausė Aila.

– Ataroja budri. Ji nevalgys ir negers nieko, ko prieš tai neparagavo kas nors kitas. Šitai anksčiau darė Dobanas. Dar, man regis, ji tiesiog išsirinks vieną iš vaikų, – pasakė Sarmuna ir dirstelėjo į lauką. – Jau beveik tamsu. Jei jūs pasiruošę, manau, laikas pradėti puotą.

Aila su Jondalaru paėmė po krepšį, tada šamanė vėl uždarė angą. Atsidūrę lauke jie pamatė, kad priešais Atarojos žeminę sukurtas didžiulis laužas.

– Svarsčiau, ar ji ketina pakviesti jus vidun. Pasirodo, kad, nepaisant šalčio, puotaujama bus lauke.

Jiems su krepšiais besiartinant prie laužo, prakalbo Ataroja.

– Kadangi norėjote puota pasidalyti su vyrais, atrodytų teisinga valgyti čia, kad galėtumėte juos stebėti, – pasakė ji. Sarmuna išvertė, nors Aila puikiai suprato moterį ir netgi Jondalaras buvo pakankamai pramokęs jų kalbos, tad suprato žodžių reikšmę.

– Sunku tamsoje juos įžiūrėti. Nepakenktų, jei dar vieną laužą sukurtumėte jų pusėje, – pasakė Aila.

Ataroja akimirką patylėjo, tada nusikvatojo, bet niekaip neatsižvelgė į viešnios pageidavimą.

Atrodė, puota bus prabangi, nes laukė daugybė patiekalų. Vis dėlto jie visi buvo iš liesos mėsos, aplieti kažkokiais riebalais, buvo matyti labai mažai daržovių ar grūdų bei sotumo suteikiančių krakmolingų šaknų, jokių džiovintų vaisių, nė užuominų į saldumą, netgi teikiamą vidinės medžių žievės. Buvo kažkokio lengvai raugintо beržų sulos gėrimo, tačiau Aila nusprendė jo negerti ir apsidžiaugė pamačiusi, kad aplinkui vaikštinėja moteris ir visiems norintiesiems į puodelius pilsto karštą žolelių arbatą. Aila jau prisiminė Taluto gėrimo poveikį ir žinojo, kad jis gali aptemdyti nuovoką; šiandien ji norėjo būti itin susitelkusi.

Apskritai vaišės buvo skurdžios, nors stovyklos žmonės nebūtų su tuo sutikę. Įprastai toks maistas galėtų būti patiekiamas besibaigiant sezonui, o ne žiemos viduryje. Aplink Atarojos pakylą, greta didelio laužo, svečiams buvo paklota keletas kailių. Kiti žmonės patys atsinešė patiesalų, kad valgydami galėtų atsisėsti.

Sarmuna palydėjo Ailą su Jondalaru link kailiu uždengtos pakylos. Jie stovėdami laukė, kol į savo vietą atžirglios Ataroja. Vadė buvo apsivilkusi visais vilko kailio pašvitais, pasidabinusi dantų, kaulų, mamuto ilčių ir kriauklių vėriniu, papuoštu kailių gabalėliais ir plunksnomis. Įdomiausia Ailai pasirodė jos laikoma lazda, pagaminta iš ištiesintos mamuto ilties.

Ataroja liepė patiekti maistą, o paskui, reikšmingai pažvelgusi į Ailą, įsakė, kad į aptvarą būtų nunešta vyrams skirta maisto dalis, taip pat ir dubuo su troškiniu, kurį atgabeno Aila su Jondalaru. Tada ji atsisėdo ant pakylos. Visi kiti tai suprato kaip ženklą sėstis ant savo kailių. Aila pastebėjo, kad ant pakylos įsitaisiusi vadė atsiduria įdomioje padėtyje: ji buvo iškilusi virš visų, į stovyklos narius žvelgė iš aukšto. Aila prisiminė, kad kartais žmonės atsistoja ant rąstų ar akmenų, kai turi ką pasakyti grupei ir nori, kad visi išgirstų, tačiau tai visada būna laikina padėtis.

Aila suvokė, kad Ataroja taip įsitaisė norėdama atrodyti galinga. Ji ėmė stebėti nesąmoningus aplinkinių žmonių gestus ir pozas. Atrodė, kad visi Atarojai rodo dėmesį ir pagarbą, kaip ir genties moterys, kurios tylėdamos sėdėdavo priešais vyrus ir laukdavo patapšnojimo per petį, suteikiančio teisę išsakyti mintis. Vis dėlto buvo matomas ir sunkiai apibūdinamas skirtumas. Gentyje niekada nebuvo justi tokio kaip čia moterų pasipiktinimo ar vyrų pagarbos stokos. Tiesiog taip buvo priimta. Toks elgesys buvo būdingas tai genčiai. Paprotys abiem pusėms padėjo atidžiai

paisyti tarpusavio bendravimo, kuris pirmiausia buvo išreiškiamas ženklais ir gestais.

Belaukdama maisto Aila bandė geriau įsižiūrėti į vadės lazdą. Ji buvo panaši į Taluto iš Liūto stovyklos naudojamą kalbėjimo lazdą, tik raižiniai labai neįprasti, visai nepanašūs į esančius ant mamutojo lazdos, tačiau kažkodėl atrodė matyti. Aila prisiminė, kad Talutas atsinešdavo kalbėjimo lazdą įvairiomis progomis, įskaitant apeigas, tačiau dažniausiai ja naudodavosi per susirinkimus ar vykstant ginčams.

Kalbėjimo lazda ją laikančiam žmogui suteikdavo teisę kalbėti, visiems norintiesiems leisdavo nepertrauktiems pasisakyti arba išdėstyti savo nuomonę. Kitas norintis ką pasakyti žmogus turėjo paprašyti kalbėjimo lazdos. Buvo tikimasi, kad kalbės tik tas, kuris laiko kalbėjimo lazdą, nors Liūto stovykloje, ypač įsiplieskus karštesnei diskusijai ar ginčui, žmonės ne visada sulaukdavo savo eilės. Tik kartkartėmis primindamas tvarką Talutas paragindavo žmones laikytis taisyklės, kad visiems norintiesiems būtų suteikta proga pasisakyti.

– Tai labai neįprasta ir dailiai išraižyta kalbėjimo lazda, – pagyrė Aila. – Ar galėčiau ją apžiūrėti?

Išgirdusi Sarmunos vertimą Ataroja nusišypsojo. Ji ištiesė lazdą link Ailos ir arčiau laužo, tačiau iš rankų nepaleido. Netrukus tapo akivaizdu, kad ji visai neketina jos atiduoti, ir Aila pajuto, kad vadė kalbėjimo lazda naudojasi savo galiai įtvirtinti. Tol, kol Ataroja laikė lazdą, norintieji kalbėti turėjo prašyti leidimo. Maža to, jos leidimą reikėjo gauti ir kitiems veiksmams, pavyzdžiui, patiekti maistą arba pradėti valgyti. Aila suvokė, jog, kaip ir pakyla, lazda buvo priemonė paveikti ir valdyti žmonių elgesį. Jaunoji moteris turėjo apie daug ką pagalvoti.

Pati lazda buvo gana neįprasta ir akivaizdžiai nenauja. Mamuto ilties kaulas buvo pradėjęs tamsėti, ta vieta, už kurios paprastai laikoma, buvo papilkėjusi ir žvilgėjo nuo susikaupusių nešvarumų ir daugybės ją laikiusių rankų paliktų riebalų. Lazda tikriausiai naudota daugybę kartų.

Ištiesintoje iltyje buvo išraižyta geometrinė Didžiosios Motinos Žemės abstrakcija, suformuota iš koncentriškų ovalų, skirtų nusvirusioms krūtims, apskritam pilvui ir apkūnioms šlaunims apibrėžti. Ratas buvo visa ko žinomo ir nežinomo pasaulių, visumos simbolis ir atstovavo Didžiajai

Visų Motinai. Koncentriški apskritimai, ypač naudojami svarbiems motinystės elementams pavaizduoti, tokią simboliką tik sustiprino.

Vietoj galvos buvo apverstas trikampis: žemyn nukreiptas smaigalys simbolizavo smakrą, truputį išgaubtas pagrindas – viršugalvį. Apverstas trikampis buvo universalus moters simbolis. Tokia yra gimdymo organo forma, todėl jis simbolizavo motinystę ir Didžiąją Visų Motiną. Veido plote buvo įrėžtos horizontalios dvigubų lygiagrečių brūkšnelių eilės, kurias jungė šonu įrėžtos linijos, einančios nuo smailėjančio smakro iki akių. Tarp viršutinės dvigubų brūkšnelių eilės ir suapvalintų linijų, lygiagrečių lenktai viršutinei, ėjo trys grupės dvigubų statmenų linijų. Brūkšneliai jungėsi ten, kur turėtų būti akys.

Geometrinis raštas nereiškė veido. Tiesa, trikampis buvo galvos vietoje, tačiau raižytos žymės nė kiek nepriminė veido bruožų. Garbingas Didžiosios Motinos veidas buvo daugiau nei paprastas žmogus galėtų įsivaizduoti. Ji tokia galinga, kad vien jos žvilgsnis gali sutriuškinti. Abstraktus Atarojos kalbėjimo lazdos simbolizmas subtiliai ir elegantiškai tą galią perteikė.

Iš Mamutos pamokų Aila prisiminė gilesnę kai kurių simbolių prasmę. Trikampis turi tris kraštines, trys yra Motinos pirminis skaičius, reiškia tris pagrindinius metų laikus: pavasarį, vasarą ir žiemą. Taip pat buvo pripažįstami du papildomi metų laikai, rodantys būsimus pasikeitimus: ruduo ir viduržiemis. Vadinasi, buvo penki metų laikai. Aila žinojo, kad penki yra slaptas Motinos galios skaičius, tačiau trišonį, apverstą trikampį suprato visi.

Ji prisiminė trikampio formas ant moters paukštės raižinių, kurie turėjo perteikti transcendentinį Motinos virsmą paukšte. Juos padarė Ranekas... Staiga Aila prisiminė, kur buvo mačiusi ant Atarojos kalbėjimo lazdos išraižytą figūrą. Raneko marškiniai! Dailūs, kremiškai balti, minkštos odos marškiniai, kuriuos tamsiaodis raižytojas vilkėjo per jos įdukrinimo apeigas. Jie stulbino ir neįprastu kirpimu – buvo kūgiškos formos, su plačiomis besiplaikstančiomis rankovėmis, ir spalva, taip puikiai derančia prie jo rudos odos, tačiau labiausiai – puošmenomis.

Ant marškinių ryškiai dažytomis dygliakiaulių adatėlėmis ir sausgyslių sruogomis buvo išsiuvinėta abstrakti Motinos figūra, tarsi nukopijuota tiesiai nuo Atarojos lazdos. Tokie patys koncentriški ratai, ta pati trikampė

galva; sarmunojai tikriausiai yra tolimi giminaičiai tų mamutojų, iš kurių Ranekas gavo savo marškinius, suvokė Aila. Jei būtų ėję šiauriniu keliu, kaip siūlė Talutas, būtų praėję šitą stovyklą.

Nezės sūnus Danugas, jaunas vyras, kuris augdamas darėsi vis panašesnis į Talutą, jiems išeinant pažadėjo, kad kurią dieną leisis kelionėn į Zelandoniją aplankyti jos su Jondalaru. Kas, jei Danugas tikrai po poros metų iškeliaus, kas, jei eis šiuo keliu? Danugas ar bet kuris kitas mamutojas gali būti sučiuptas ir nukentėti Atarojos stovykloje. Tokie svarstymai tik sustiprino Ailos ryžtą padėti šiems žmonėms nutraukti Atarojos viešpatavimą.

Vadė patraukė apžiūrinėjamą lazdą, atsisuko į Ailą ir ištiesė jai medinį dubenėlį.

– Kadangi esi gerbiama viešnia, parūpinai šiai puotai patiekalą, kuris sulaukė šitiek pagyrų, – sarkastiškai tarė Ataroja, – leisk man pasiūlyti tau vienos iš mūsų moterų ypatingojo patiekalo.

Dubuo buvo pilnas grybų, jie visi buvo supjaustyti ir išvirti, tad atpažinti, kokie tai grybai, buvo neįmanoma.

Sarmuna išvertė ir pridūrė:

– Būk atsargi.

Ailai nereikėjo nei vertimo, nei įspėjimo.

– Šiuo metu grybų nenoriu, – pasakė ji.

Ataroja nusikvatojo išgirdusi išverstus Ailos žodžius, tarsi tokio atsakymo ir būtų tikėjusis.

– Blogai, – pasakė ji, kišdama ranką į dubenį ir prie burnos keldama didelę saują tų grybų. Vėl prakalbusi ji pridūrė: – Labai skanu! – vadė nurijo dar kelis kąsnius, keistai šypsodamasi atidavė dubenį Epadojai ir ištuštino savo beržų sulos gėrimo puodelį.

Puotai tęsiantis Ataroja išgėrė dar kelis puodelius gėrimo ir pradėjo matytis jo poveikis: ji ėmė kalbėti garsiau, labiau įžeidžiamai. Moteris-vilkė, kuri buvo palikta saugoti aptvaro, – sargybinės keitėsi vietomis, kad visos galėtų dalyvauti puotoje, – priėjo prie Epadojos. Ši priėjo prie Atarojos ir kažką jai sušnibždėjo.

– Atrodo, Ardemunas nori išeiti ir vyrų vardu padėkoti už šią puotą, – pasakė Ataroja ir pašaipiai nusijuokė. – Esu tikra, ne man jie nori dėkoti, o mūsų labai gerbiamai viešniai, – atsisukusi į Epadoją ji paliepė: – Išleisk senį.

Sargybinė nuėjo, ir netrukus nuo medinės tvoros vartų prie laužo atšlubčiojo Ardemunas. Jondalaras nustebo supratęs, kaip džiaugiasi jį matydamas, ir suvokė, kad nematė to žmogaus nuo tada, kai išėjo iš aptvaro. Jis svarstė, kaip jie visi ten laikosi.

– Taigi vyrai nori padėkoti man už puotą? – pasiteiravo vadė.

– Taip, Ataroja. Jie prašė manęs ateiti ir tau padėkoti.

– Sakyk man, seni, kodėl turiu vargintis ir tavimi tikėti?

Ardemunas žinojo, kaip dera elgtis. Jis nieko neatsakė, paprasčiausiai stovėjo nudelbęs akis į žemę, tarsi norėdamas prasmegti skradžiai jos.

– Nevertas! Nieko nevertas! Jokios kovos dvasios, – pasibjaurėjusi išspjovė Ataroja. – Visi jie vienodi. Visi nieko verti, – ji atsisuko į Ailą: – Kodėl saistaisi su tuo vyru? – paklausė ji rodydama į Jondalarą. – Nejaugi nesi pakankamai stipri, kad nuo jo išsilaisvintum?

Aila laukė, kol Sarmuna išvers, tad turėjo laiko apsvarstyti atsakymą.

– Pati pasirinkau būti su juo. Pakankamai ilgai gyvenau viena, – atsakė ji.

– Kokia tau bus iš jo nauda, kai jis pasidarys silpnas ir paliegęs, kaip šitas Ardemunas? – Ataroja pašaipiai nudelbė senį. – Kai jo įnagis suglebs ir nebeteiks malonumų, jis taps bevertis kaip ir visi kiti.

Aila vėl laukė vyresniosios žodžių, nors suprato, ką vadė pasakė.

– Niekas nelieka jaunas amžinai. Vyras yra daugiau nei tik jo įnagis.

– Šito tu turi atsikratyti, – ji mostelėjo aukšto šviesiaplaukio link. – Iš pažiūros jis stiprus, tačiau tai tik išorė. Jam nepakako jėgų paimti Ataroją, o gal jis tiesiog bijojo? – nusijuokusi ji nugurkė dar vieną puodelį gėrimo ir atsisuko į Jondolarą: – Taip ir buvo! Pripažink, tu bijai manęs. Todėl manęs nepaėmei.

Jondalaras irgi ją suprato ir gerokai pyktelėjo.

– Yra skirtumas tarp baimės ir geismo stokos, Ataroja. Negali priversti geisti. Nesidalijau Motinos dovana, nes tavęs nenorėjau, – atkirto jai Jondalaras.

Sarmuna dirstelėjo į Ataroją ir prieš versdama susigūžė, kone prisivertė nepakeisti žodžių.

– Melas! – įsiutusi suspiegė Ataroja ir atsistojusi palinko virš Jondalaro. – Tu bijai manęs, zelandonieti, matau tai. Esu kovojusi su vyrais, o tu bijojai netgi su manimi kautis.

Jondalaras taip pat atsistojo, o kartu su juo ir Aila. Arčiau priėjo keletas moterų.

– Šie žmonės yra svečiai, – taip pat stodamasi pasakė Sarmuna. – Jie pakviesti į puotą. Ar mes pamiršome, kaip reikia elgtis su svečiais?

– Taip, žinoma. Mūsų svečiai, – paniekinamai sviedė Ataroja. – Su svečiais turime būti mandagūs ir svetingi, arba šita moteris gerai apie mus negalvos. Parodysiu tau, kaip man rūpi, ką ji apie mus galvoja. Jūs abu išėjote be mano leidimo. Žinote, ką darome žmonėmis, kurie iš čia pabėga? Mes juo nužudome! Taip, kaip dabar nudėsiu tave! – suspiegė vadė ir šoko ant Ailos su pavojingu durklu – išaštrintu arklio šeivikauliu – rankoje.

Jondalaras bandė įsiterpti, tačiau jį apsupo Atarojos moterys-vilkės, taip stipriai prispaudė iečių antgalius prie jo krūtinės, pilvo ir nugaros, kad rėžė odą iki kraujo. Jam nespėjus nė susigaudyti rankos už nugaros buvo surištos, o Ataroja parbloškė Ailą ant žemės, apsižergė ir prie jos gerklės priglaudė durklą. Neliko nė menkiausios užuominos apsvaigimo, kuris buvo matyti anksčiau.

„Ji visą laiką tai planavo, – suvokė Jondalaras. – Kol mes pliauškėm mėgindami sugalvoti būdą, kaip nuversti Ataroją nuo sosto, ji planavo mus nužudyti." Jis jautėsi toks kvailas, kad nenumatė šios grėsmės. Prisiekė sau, kad gins Ailą, o dabar bejėgis ir persigandęs spokso, kaip jo mylima moteris bando įveikti užpuolikę. Štai kodėl visi bijo Atarojos. Ji žudo nedvejodama, be sąžinės graužaties.

Aila buvo užklupta visiškai netikėtai. Ji neturėjo laiko pasiekti peilio ar svaidyklės, nežinojo, kaip kovoti su žmogumi. Gyvenime su niekuo nebuvo grūmusis. O dabar Ataroja sėdi ant jos su aštriu durklu rankoje ir nori ją nužudyti. Aila griebė vadei už riešo ir pabandė nukreipti jos ranką. Atvykėlė buvo stipri, tačiau vadė buvo dar ir klastinga. Ji stūmė ranką žemyn, stengdamasi įveikti Ailos pasipriešinimą, kreipė aštrų smaigalį link jos gerklės.

Paskutinę akimirką Aila instinktyviai pasirito į šalį, ir durklas iki pusės įsmigo į žemę, tačiau kliudė moters kaklą ir jame paliko raudoną liniją. Ailą vis dar buvo primygusi moteris, kuriai beprotiškas pyktis suteikė neįtikėtinų jėgų. Ataroja ištraukė durklą iš žemės, paskui kumščiu smogė šviesiaplaukei, ją apkvaitino, dar stipriau apsižergė ir vėl užsimojo durklu.

33

Jondalaras užsimerkė nepajėgdamas stebėti, rodos, jau paskutinių Ailos gyvenimo akimirkų. Kai jos nebeliks, jo paties gyvenimas praras prasmę. Tai ko tuomet jis stypso čia išsigandęs iečių, kai jau nebesvarbu, gyvens jis ar mirs? Jo rankos surištos, bet kojos laisvos. Jis gali pribėgti ir nuspirti Ataroją.

Išgirdęs bruzdesį prie aptvaro vartų Jondalaras akimirksniu apsisprendė gelbėti Ailą. Triukšmas iš aptvaro atitraukė sargybinių dėmesį. Zelandonietis netikėtai šoko pirmyn, nustūmė ietgalius ir nubėgo prie ant žemės besigrumiančių moterų.

Staiga pro kovą stebinčius žmones praskriejęs tamsus šešėlis brūkštelėjo Jondalarui per kojas ir šoko ant Atarojos. Vadė buvo parblokšta atgal, o aštrios žvėries iltys suspaudė jos gerklę, perplėšė odą. Vadė tysojo ant nugaros, vis dar mėgindama pasipriešinti siautulingai iššieptiems nasrams. Prieš išmesdama durklą moteris dar spėjo juo įdurti į sunkų, gauruotą kūną, tačiau tai tik dar labiau sužadino mirtį lemiantį urzgimą. Kieti vilko žandikauliai susikabino tvirčiau, dusino, užkirto kelią orui.

Ataroja bandė rėkti, juto, kaip ją gaubia tamsa, tačiau tą akimirką aštrus iltinis dantis perkirto arteriją, ir pasigirdo tik siaubingas, dusus kriokimas. Vadė susmuko ir nebesipriešino. Vis dar urgzdamas vilkas ją papurtė, lyg norėdamas įsitikinti, kad ji nebeatsigaus.

– Vilke! – suriko Aila, įveikusi sukrėtimą. – O, Vilke.

Kai Vilkas paleido Atarojos kaklą, iš perkąstos arterijos ištryško kraujas ir jį aptaškė. Žvėris nugūrino Ailos link pabrukęs uodegą, lyg atsiprašinėdamas inkštė, prašė jos palankumo. Jam juk buvo liepta likti slėptuvėje. Vilkas suprato, kad veikė prieš šeimininkės norą. Pajutęs Ailai kilusį pavo-

jų jis šoko jos ginti, tačiau dabar nebebuvo tikras, kad jo elgesys bus gerai įvertintas. Labiau už viską jis nenorėjo būti šios moters išbartas.

Aila ištiesė į jį rankas. Greitai suvokęs, kad pasielgė tinkamai ir už nusižengimą jam atleista, Vilkas džiaugsmingai prie jos pribėgo. Ji apkabino žvėrį, veidu įsikniaubė į jo kailį, o iš akių sruvo palengvėjimo ašaros.

– Vilke, tu išgelbėjai man gyvybę, – sriūbavo ji. Laižydamas Ailą Vilkas išterliojo jos veidą dar šiltu Atarojos krauju, kuriuo buvo susitepęs snukį.

Stovyklos žmonės atsitraukė ir išsižioję, nieko nesuprasdami, su nuostaba spoksojo į šviesiaplaukę, kuri glėbyje laikė didžiulį vilką, ką tik nuožmiai užpuolusį ir nužudžiusį kitą moterį. Ji kreipėsi į žvėrį mamutojišku žodžiu, reiškiančiu „vilką“. Žodis buvo panašus ir į sarmunojų vartojamą mėsėdžio plėšrūno pavadinimą, todėl žmonės suprato, kad Aila kalbasi su vilku. Drauge jie buvo įsitikinę, kad jis supranta ją taip pat gerai kaip arkliai.

Nieko keista, kad šita svetimšalė nebijojo Atarojos. Jos burtai tokie galingi, kad ne tik arkliai daro, kas įsakyta, – ji vadovauja net vilkams! Vyras taip pat neatrodė susirūpinęs, kai atsiklaupė ant žemės greta moters ir vilko. Jis netgi nekreipė dėmesio į moterų-vilkių, kurios irgi atsitraukė kelis žingsnius ir stovėjo išsižiojusios, ietis. Staiga jos pamatė už Jondalaro vyrą, o vyras turėjo peilį! Iš kur atsirado peilis?

– Leisk, perpjausiu tau virves, Jondalarai, – tarė Ebulanas ir perrėžė raiščius.

Pajutęs, kad rankos atsilaisvino, Jondalaras atsisuko. Minioje maišėsi kiti vyrai, vis daugiau jų ėjo artyn iš aptvaro.

– Kas jus išleido?

– Tu, – atsakė Ebulanas.

– Kaip? Aš buvau surištas.

– Tu padarei mums peilius... Ir suteikei drąsos pabandyti, – atsakė Ebulanas. – Ardemunas prisėlino prie vartų sargybinės ir trenkė jai lazda. Tada perpjovėme juostas, kuriomis buvo užrišti vartai. Visi stebėjo grumtynes, o tada atlėkė vilkas... – balsas nutrūko ir vyras papurtė galvą stebėdamas moterį su vilku.

Jondalaras nepastebėjo, kad Ebulanas pernelyg susijaudinęs ir negali kalbėti. Kitkas buvo svarbiau.

– Kaip tu jautiesi, Aila? Ar ji tave sužeidė? – paklausė Jondalaras, apkabindamas ir moterį, ir vilką. Vilkas atsisuko ir lyžtelėjo jam skruostą.

– Tik mažytis įbrėžimas kakle, nieko baisaus, – atsakė ji įsikibusi į vyrą ir susijaudinusį Vilką. – Man regis, Vilkui irgi įpjauta, tačiau neatrodo, kad jis jaustų skausmą.

– Nieku gyvu nebūčiau leidęs tau grįžti, jei būčiau numanęs, kad ji mėgins tave nužudyti tiesiog čia, puotoje. Turėjau susiprasti. Buvau kvailys, kad nesuvokiau, kokia ji pavojinga, – tvirčiau apkabindamas moterį kalbėjo vyras.

– Ne, visai tu nekvailas, ir man nė netoptelėjo, kad ji puls. Nė nemokėjau gintis. Jei nebūtų Vilko... – jie abu dėkingi įsmeigė akis į gyvūną.

– Privalau pripažinti, Aila, šioje kelionėje buvo akimirkų, kai norėjau Vilką palikti. Maniau, kad jis tik papildoma našta, tik sunkina kelionę. Kai pamačiau, kad ėjai jo ieškoti kirtus Seserį, labai supykau. Nuliūdau pamatęs, kad dėl gyvūno savo gyvybę stūmei į pavojų.

Jondalaras abiem rankom suėmė Vilko galvą ir pažvelgė tiesiai jam į akis.

– Vilke, prisiekiu, niekada tavęs nepaliksiu. Rizikuosiu savo gyvybe, kad išgelbėčiau tave, tu šaunus pasiutęs žvėrie, – kalbėjo vyras šiaušdamas jo kailį ir kasydamas jam paausius.

Vilkas palaižė Jondalaro kaklą ir veidą, paskui nasrais apžiojo žmogaus gerklę bei žandikaulį, laikė švelniai, taip rodydamas savo meilę. Vilkas mylėjo Jondalarą beveik taip pat stipriai kaip ir Ailą. O dabar niurnėjo patenkintas dėl dėmesio bei pripažinimo, kurio sulaukė iš abiejų savo žmonių.

Aila su Jondalaru atsistojo, Vilkas stovėjo tarp jų. Žmonės žiūrėjo, atrodė susijaudinę ir nuogąstaujantys, nežinojo, ką toliau daryti. Keletas jų dirstelėjo į Sarmuną. Ji žengė link svečių, budriai stebėdama vilką.

– Galiausiai mes iš jos išsilaisvinome, – ištarė šamanė.

Aila nusišypsojo. Ji matė moters nerimą.

– Vilkas tavęs nesužeis, – patikino ji. – Jis puolė tik tam, kad apgintų mane.

Sarmuna pastebėjo, kad Aila neišvertė žvėries pavadinimo į sarmunojų kalbą, ir pajuto, kad tas žodis vartojamas kaip gyvūno vardas.

– Visai pritinka, kad ją pribaigė vilkas. Supratau, kad judu čia pasirodėte neatsitiktinai. Ištrūkome iš jos gniaužtų, nebesame įkalinti jos beprotybėje, – kalbėjo moteris. – Tik ką mums dabar daryti?

Klausimas buvo retorinis, išsakytas ir sau, ir visiems kitiems stovyklos nariams.

Aila pažvelgė į nurimusį kūną moters, kuri vos prieš kelias akimirkas buvo piktavališka, labai energinga ir gyva, ir ėmė suvokti, koks trapus yra gyvenimas. Jei ne Vilkas, tai ji negyva tysotų ant žemės. Apie tai pagalvojusi ji sudrebėjo.

– Manau, kas nors turėtų išnešti kūną ir pasiruošti laidotuvėms, – mamutojiškai pasakė Aila, kad suprastų kuo daugiau žmonių.

– Ar ji nusipelnė laidotuvių? Jos kūną reikia atiduoti maitėdoms, – pasigirdo vyriškas balsas.

– Kas kalba? – pasiteiravo Aila.

Jondalaras pažinojo vyrą, kuris kiek dvejodamas žengė į priekį.

– Mane vadina Olamunu.

Aila linktelėjo.

– Tu turi teisę pykti, Olamunai, tačiau Ataroja smurtavo dėl to, kad pati patyrė smurtą. Pamiršk tai. Neleisk tavo teisėtam pykčiui patekti į spąstus, kuriuos rezga jos nerimstanti dvasia. Laikas nutraukti grandinę. Ataroja buvo žmogus. Palaidokite ją kilniai, taip elgtis ji nesugebėjo gyva būdama, ir tegu ilsisi jos dvasia.

Jondalarą jos atsakas nustebino: tokį sprendimą pateiktų tik išmintinga ir santūri zelandonė.

Olamunas pritariamai linktelėjo.

– O kas ją palaidos? Kas ją paruoš? Ji neturi giminaičių, – tarė vyras.

– Tai tos, kuri tarnauja Motinai, pareiga, – pasakė Sarmuna.

– Tegul padeda tos, kurios sekė ją šiame gyvenime, – pasiūlė Aila. Kūnas akivaizdžiai buvo per sunkus paruošti vienai pagyvenusiai moteriškei.

Visi atsisuko į Epadoją ir moteris-vilkes. Jos stovėjo susispietusios, tarsi drąsindamos viena kitą.

– O paskui tegu seka paskui ją į kitą pasaulį, – pareiškė kitas vyras. Pasigirdo pritariantys minios šūksniai. Visi pajudėjo link moterų medžiotojų. Epadoja mojuodama ietimi pasiruošė gintis.

Staiga į šalį nuo kitų žengė viena jauna moteris-vilkė.

– Niekada netroškau būti moterimi-vilke. Tiesiog norėjau išmokti medžioti, kad netektų alkti.

Epadoja rūsčiai ją nudelbė, tačiau mergina atrodė nusiteikusi maištingai.

– Tegu Epadoja sužino, ką reiškia kęsti badą, – vėl pasakė vyras. – Tegu sau eina be maisto, kol pasieks kitą pasaulį. Tada ir jos dvasia bus alkana.

Žmonės pasileido link medžiotojų ir Ailos, tad Vilkas pradėjo įspėjamai urgzti. Jondalaras greitai priklaupė jo nuraminti, tačiau žvėries reakcija neliko nepastebėta, ir žmonės pasitraukė. Jie truputį nuogąstaudami žvelgė į moterį ir vilką.

Šįkart Aila nebeklausė, kas kalba.

– Atarojos dvasia tebevaikšto tarp mūsų, kurstydama smurtą ir kerštą, – pareiškė ji.

– Epadoja turi sumokėti už padarytą blogį, – Aila pamatė, kaip pirmyn žengė Kavojos motina. Jos jauna besilaukianti duktė ją palaikė stovėdama jai už nugaros.

Jondalaras pakilo ir atsistojo šalia Ailos. Jis negalėjo susilaikyti negalvojęs, kad ta moteris turi teisę reikalauti keršto už sūnaus mirtį. Jis dirstelėjo į Sarmuną. „Turėtų atsakyti ta, kuri tarnauja Motinai“, – galvojo jis, tačiau šamanė taip pat laukė Ailos žodžio.

– Moteris, kuri nužudė tavo sūnų, jau pateko į kitą pasaulį, – atsakė Aila. – Epadoja turėtų atlyginti už jos padarytą blogį.

– Ne tik už tai ji turi sumokėti. O žala, kurią ji padarė tiems berniukams? – kalbėjo Ebulanas. Jis atsitraukė, kad Aila pamatytų du jaunuolius, atsišliejusius į išbalusį senolį.

Pamačiusi vyrą Aila krūptelėjo; akimirką dingojosi, kad žiūri į Krebą! Tiesa, šis buvo aukštas ir liesas, o šventasis genties žmogus buvo žemas ir kresnas. Senojo vyro aštrių bruožų veide ir tamsiose akyse slypėjo ta pati užuojauta ir kilnumas, ir jis akivaizdžiai sulaukdavo tokios pačios pagarbos.

Iš pradžių Aila pamanė, kad parodys jam genties pagarbos gestą: atsisės prie jo kojų ir palauks, kol jis palies jai petį, tačiau žinojo, kad jos veiksmai bus netinkamai suprasti, todėl nusprendė jį pagerbti oficialiai. Ji atsisuko į Jondalarą.

– Jondalarai, negaliu deramai kreiptis į šitą vyrą, kol nesu jam pristatyta, – tarė ji.

Zelandonietis greitai susivokė, ko ji prašo. Jis ir pats juto baimingą pagarbą tam vyrui. Jondalaras žengė pirmyn ir nuvedė Ailą prie senolio.

– Samodunai, pats gerbiamiausias iš sarmunojų, noriu tau pristatyti Ailą iš mamutojų Liūto stovyklos, mamuto židinio dukrą, pasirinktą urvinio liūto ir ginamą urvinio lokio.

Aila nustebo, kai Jondalaras pridėjo paskutinę dalį. Niekas niekada nebuvo įvardijęs urvinio lokio kaip jos gynėjo, tačiau kiek pasvarsčiusi ji pagalvojo, jog tai gali būti tiesa, bent jau per Krebą. Urvinis lokys jį pasirinko, jis buvo šamano totemas, o Krebas lydėjo ją sapnuose taip dažnai, kad ji buvo tikra, jog jis veda ją ir saugo padedamas didžiojo genties urvinio lokio.

– Samodunas iš sarmunojų sveikina mamuto židinio dukrą, – ištiesęs abi rankas tarė senis. Jis ne vienintelis mamuto židinį išskyrė kaip pačią įspūdingiausią Ailos kilmės apibūdinimo dalį. Dauguma čia esančiųjų suprato mamutojų mamuto židinio svarbą; dėl to Aila prilygo Sarmunai, tai, kuri tarnauja Motinai.

„Mamuto židinys, žinoma, – pagalvojo Sarmuna. Išaiškėjo daugybė jai kilusių klausimų. – Tik kur jos tatuiruotė? Argi tie, kurie priimami prie mamuto židinio, nėra pažymimi tatuiruote?“

– Džiaugiuosi, kad mane priimi, Samodunai, gerbiamiausias iš sarmunojų, – sarmunojiškai pasakė Aila.

Vyras nusišypsojo.

– Gerai pramokai mūsų kalbos, tačiau ką tik šį tą pakartojai dukart. Mano vardas Amodunas. Samodunas reiškia „pats gerbiamiausias Amodunas“ arba „didžiai gerbiamas“, arba ką tik nori, kai išreiški ypatingą dėmesį ir pagarbą, – paaiškino jis. – Tas vardas suteikiamas stovyklos valia. Nežinau, kodėl jį pelniau.

Aila žinojo, kodėl seniui suteikta tokia garbė.

– Dėkoju, Samodunai, – atsakė ji, nudelbė akis ir dėkingai linktelėjo. Iš arti pažiūrėjus, savo tamsiomis, švytinčiomis akimis, atsikišusia nosimi, sunkiais antakiais ir griežtais bruožais jis dar labiau priminė Krebą. Ailai teko sąmoningai įveikti auklėjimą – gentyje nedera moteriai žiūrėti tiesiai į vyrą, pakelti akis ir kalbėti su juo. – Noriu tavęs kai ko paklausti, – pasakė ji mamutojiškai, nes šia kalba kalbėjo sklandžiausiai.

– Atsakysiu, jei tik galėsiu.

Ji pažvelgė į abipus jo stovinčius berniukus.

– Stovyklos žmonės nori, kad Epadoja atlygintų už blogį, kurį yra padariusi. Šiems berniukams ji padarė ypač didelę žalą. Rytoj pažiūrėsiu, ar galėsiu kaip nors jiems padėti, tačiau kokio atpildo turėtų sulaukti Epadoja už tai, kad vykdė savo vadės norus?

Nevalingai dauguma žmonių dirstelėjo į Atarojos kūną, kuris tebetysojo ten pat, kur Vilkas jį paliko, paskui įsmeigė akis į Epadoją. Moteris stovėjo tiesi ir nepalaužiama, atrodė pasiryžusi priimti bausmę. Širdyje ji žinojo, kad kurią nors dieną teks už viską sumokėti.

Jondalaras pagarbiai žiūrėjo į Ailą. „Ji pasielgė visiškai teisingai", – galvojo jis. Kad ir ką ji būtų pasakiusi, netgi su baiminga pagarba, kurią pelnė, pašaliečio žodžių šie žmonės niekada nepriims taip noriai kaip Samoduno.

– Manau, Epadoja turėtų atmokėti už blogį, – pasakė vyras. Dauguma žmonių patenkinti ėmė linksėti, ypač Kavoja ir jos motina. – Bet šiame pasaulyje, ne kitame. Tu buvai teisi, kai pasakei, kad laikas nutraukti grandinę. Šioje stovykloje pernelyg ilgai buvo daug smurto ir blogio. Pastaraisiais metais vyrai smarkiai kentėjo, tačiau iš pradžių jie žalojo moteris. Laikas tai pabaigti.

– Tada koks atpildas laukia Epadojos? – pasiteiravo sielvartaujanti motina. – Kokia bausmė jai skirta?

– Ne bausmė, Esadoja. Ji turi atlyginti žalą. Ji turi atiduoti tiek, kiek atėmė, ir dar daugiau. Galima pradėti nuo Dobano. Kad ir kaip mamuto židinio duktė pajėgs jam padėti, mažai tikėtina, kad Dobanas kada nors visiškai pasveiks. Jis kentės visą gyvenimą. Ir Odevanas kentės, bet jis turi motiną ir giminaičių. Dobanas neturi motinos, neturi giminaičių, nieko, kas juo pasirūpintų ar jį prižiūrėtų, kas jam padėtų išmokti kokio amato ar įgyti įgūdžių. Aš pavesčiau Epadojai atsakomybę už jį, tarsi ji būtų jo motina. Ji gali niekada jo nepamilti, jis gali jos nekęsti, tačiau ji turi būti už jį atsakinga.

Žmonės ėmė linksėti. Ne visi pritarė, tačiau kas nors turėjo pasirūpinti Dobanu. Visi užjautė jį dėl skausmo, bet jis nebuvo itin mėgstamas, kai gyveno su Ataroja, ir niekas nenorėjo jo priimti dabar. Daugumai atrodė, kad paprieštaravus Samoduno sumanymui jų gali būti paprašyta įsileisti Dobaną į savo namus.

Aila šypsojosi. Ji manė, jog sprendimas puikus. Iš pradžių gali kilti neapykanta ir stigti pasitikėjimo, bet jei abu bus nuoširdūs, gal užsimegs ir šiokie tokie santykiai. Ji žinojo, kad Samodunas išmintingas. Sumanymas atlyginti žalą atrodė kur kas naudingesnis nei bausmė ir pamėtėjo Ailai dar vieną idėją.

– Turiu dar vieną pasiūlymą, – tarė ji. – Ši stovykla nėra gerai apsirūpinusi žiemai, iki pavasario visiems gali tekti pabadauti. Vyrai yra silpni, jie metų metus nemedžiojo. Dauguma prarado įgūdžius. Epadoja ir jos išmokytos moterys yra geriausios šios stovyklos medžiotojos. Manau, bus išmintinga, jei jos ir toliau medžios, tačiau turi dalytis mėsa su visais.

Žmonės sulinksėjo. Mintis apie gresiantį alkį neatrodė patraukli.

– Vos vyrai galės ir norės pradėti medžioti, Epadoja privalės jiems padėti, medžioti kartu su jais. Vienintelis būdas išvengti bado pavasarį – moterims ir vyrams darbuotis drauge. Kad stovykla klestėtų, reikia ir vienų, ir kitų įnašo. Kitos moterys ir vyresni bei silpnesni vyrai turėtų surinkti visą maistą, kokio tik įmanoma rasti.

– Dabar žiema! Nėra ką rinkti, – pasakė viena iš jaunų moterų-vilkių.

– Tiesa, žiemą nedaug ko galima rasti, o surinkti tam, ko yra, reikia pastangų, tačiau maisto galima rasti. Pravers kiekvienas grūdas, – pasakė Aila.

– Ji teisi, – patikino Jondalaras. – Mačiau ir valgiau Ailos netgi žiemą surasto maisto. Šio to ir patys šį vakarą ragavote. Prie upės ji pririnko kedrinių pinijų.

– Galima valgyti tas kerpes, kurias taip mėgsta šiaurės elniai, – pasakė viena vyresnė moteris. – Jei tinkamai jas išverdi.

– Ir kai kurie kviečiai, ir soros, ir kitos žolės vis dar turi sėklų dėžutes, – pasakė Esadoja. – Jas galima surinkti.

– Taip, bet reikia saugotis svidrių. Jos gali sukelti auglius, kartais mirtinus. Jei grūdai atrodo ir kvepia prastai, tikriausiai jie pilni skalsių, ir jų reikėtų vengti, – patarė Aila. – Tam tikros valgomosios uogos ir vaisiai gana ilgai įžiemojus pasilieka ant krūmų – netgi radau medį su vis dar prikibusiais obuoliukais, ir daugumos medžių vidinę žievę galima valgyti.

– Mums reikės peilių, kad ją pasiektume, – pastebėjo Esadoja. – Tie, kuriuos turime, ne itin geri.

– Aš jums kelis padarysiu, – pasisiūlė Jondalaras.

– Išmokyti mane daryti peilius, Zelandonai? – staiga paklausė Dobanas.

Klausimas Jondalarą pamalonino.

– Taip, išmokysiu tave gaminti peilius ir kitus įrankius.

– Ir aš norėčiau daugiau apie tai sužinoti, – tarstelėjo Ebulanas. – Mums reikės ginklų medžioklei.

– Parodysiu visiems, kurie tik norės mokytis. Bent jau pramokysiu. Reikia daugelio metų tikriems įgūdžiams įgyti. Galbūt kitą vasarą, jei nueisite į sarmunojų susirinkimą, surasite žmogų, kuris jus mokys toliau, – pasakė Jondalaras.

Jaunuolio šypsena virto liūdna mina; jis suprato, kad aukštaūgis nepasiliks.

– Padėsiu jums kuo tik galėsiu, – pažadėjo Jondalaras. – Šioje kelionėje turėjau pagaminti daug medžioklės įrankių.

– O kaip tas pagalys, kuris svaido ietis... Kaip tas, kurį ji panaudojo, kad tave išlaisvintų? – prašneko Epadoja, ir visi atsisuko pažiūrėti. Iki šiol moterų-vilkių vadė tylėjo, tačiau jos pastaba priminė tolimą ir taiklų Ailos šūvį, kuris Jondalarą išlaisvino nuo taikinio likimo. Viskas atrodė taip stebuklinga, kad daugumai žmonių nė netoptelėjo, jog tai įgūdis, kurio galima išmokti.

– Iečių mėtyklė? Taip, visiems, kas susidomės, parodysiu, kaip ja naudotis.

– Ir moterims? – nepatikėjo Epadoja.

– Ir moterims, – patikino ją Jondalaras. – Kai išmoksit valdyti tinkamus medžioklės ginklus, jums nereikės eiti iki Didžiosios Motinos Upės varyti arklių nuo uolos. Patys turite vieną geriausių mano matytų medžioklės vietų. Tiesiai čia, prie upės.

– Taip, turime, – pritarė Ebulanas. – Gerai prisimenu, kaip medžiodavo mamutus. Kai buvau mažas, pastatydavo stebėtoją, kuris ką nors pamatęs uždegdavo signalinius laužus.

– Taip ir supratau, – pasakė Jondalaras.

Aila šypsojosi.

– Manau, grandinė nutraukta. Nebegirdžiu kalbančios Atarojos dvasios, – pasakė ji glostydama Vilką. Tada kreipėsi į moterų-vilkių vadę: – Epadoja, pirmiausia aš mokiausi medžioti keturkojus medžiotojus, įskaitant vilkus. Vilkų kailiai yra šilti ir naudingi kaip gobtuvai. Tikrai pavojingas vilkas turi būti nugalabytas, tačiau daugiau išmoktum stebėdama gyvus vilkus nei spęsdama jiems spąstus ir valgydama jų mėsą.

Visos moterys-vilkės kaltai susižvalgė. Kaip ji sužinojo? Tarp sarmunojų vilkiena yra uždrausta, ypač ši mėsa laikoma netinkama moterims.

Medžiotojų vadė tyrinėjo šviesiaplaukę mėgindama įžvelgti, ar joje slypi kas daugiau nei matyti iki šiol. Dabar, kai Ataroja nebegyva, o jos pačios niekas nenužudys, Epadoja pasijuto lengviau. Ji džiaugėsi, kad viskas baigta. Vadė buvo tokia patraukianti, kad jauna medžiotoja susižavėjo ir daug ką darė norėdama jai įsiteikti. Dabar apie tai nė galvoti nenorėjo. Ne vienas darytų baisių dalykų kėlė jai nerimą, nors ji to nepripažino netgi sau. Kai medžiodama arklius pamatė aukštaūgį, vylėsi, kad, atgabenusi jį kaip žaisliuką Atarojai, pastaroji pasigailės vieno iš aptvare tūnančių vyrų.

Ji nenorėjo žaloti Dobano, tačiau bijojo, kad neįvykdžius Atarojos įsakymo vadė jį nužudys, kaip nužudė savo pačios vaiką. Kodėl mamuto židinio dukra išsirinko Samoduną, o ne Esadoją paskelbti jai nuosprendį? Šitas pasirinkimas išgelbėjo jai gyvybę. Nebus lengva gyventi šioje stovykloje. Dauguma žmonių jos nekenčia, tačiau dabar ji dėkinga už galimybę atlyginti žalą. Ji rūpinsis berniuku, net jei jis jos nekęs. Šitiek ji jam skolinga.

Vis dėlto kas yra šita Aila? Ar ji atėjo tam, kad išvaduotų stovyklą iš Atarojos gniaužtų, kaip visi mano? O kaipgi vyras? Kokius burtus jis valdo, kad ietys jo neliečia? Iš kur vyrai aptvare gavo peilių? Ar jis už tai atsakingas? Ar jie jodinėja arkliais todėl, kad šituos gyvūnus moterys-vilkės dažniausiai medžioja, nors visi kiti sarmunojai tokie pat mamutų medžiotojai kaip ir jų giminaičiai mamutojai? Ar tas vilkas – vilko dvasia, atėjusi keršyti už savo rūšį? Viena ji žinojo tikrai: daugiau niekada nemedžios vilkų ir liausis vadinusi save moterimi-vilke.

Aila priėjo prie žuvusios vadės ir pažvelgė į netoliese stovėjusią Sarmuną. Toji, kuri tarnauja Motinai, viską stebėjo, tačiau kalbėjo mažai. Aila prisiminė jos sielvartą bei sąžinės graužatį, tad ėmė su ja tyliai kalbėtis.

– Sarmuna, nors Atarojos dvasia galiausiai paliko šią stovyklą, bus sunku pakeisti senus įpročius. Vyrai išėjo iš aptvaro – džiaugiuosi, kad jie sugebėjo išsilaisvinti patys, jie išdidžiai tai prisimins, tačiau ilgai užtruks, kol jie pamirš Ataroją ir nelaisvėje praleistus metus. Tu esi toji, kuri gali padėti šiems žmonėms, tačiau užduotis labai sunki.

Moteris nuolankiai palingavo galva. Ji juto, jog pasitaikė proga atitaisyti piktnaudžiavimą Motinos galiomis. Tai daugiau, nei ji tikėjosi. Pirmiausia reikėjo palaidoti Ataroją ir ją pamiršti. Ji atsisuko į minią.

– Liko maisto. Visi kartu baikime puotauti. Metas perplėšti užtvarą, kuri iškilo tarp šios stovyklos vyrų ir moterų. Turime kartu valgyti, kartu šildytis prie laužo. Mums visiems reikia susivienyti, suprasti, kad nė vienas nėra svarbesnis už kitą. Visi turi įgūdžių ir galimybių, su kiekvieno žmogaus pagalba ši stovykla suklestės.

Vyrai ir moterys pritariamai linksėjo. Dauguma susirado poras, nuo kurių ilgam buvo atskirti; kiti atėjo dalytis maistu, laužu ir žmonių draugija.

– Epadoja, – šūktelėjo Sarmuna, kai žmonės pradėjo valgyti. Kai moteris atėjo, ji pasakė: – Manau, atėjo laikas patraukti Atarojos kūną ir pasiruošti laidotuvėms.

– Ar turėtume kūną nunešti į jos žeminę? – paklausė medžiotoja.

Sarmuna pagalvojo.

– Ne, – atsakė ji. – Nuneškite ją į aptvarą ir paguldykite pašiūrėje. Manau, šiąnakt Atarojos žeminės šiluma turėtų pasimėgauti vyrai. Dauguma jų silpni ir ligoti. Mums jos kurį laiką reikės. Ar turi kitą vietą miegoti?

– Taip. Kai galėdavau pasitraukti nuo Atarojos, turėjau vietą Unavojos žeminėje.

– Gali pasvarstyti, ar nenori pas ją įsikraustyti kuriam laikui, jei tai priimtina jai ir tau.

– Manau, mums abiem tai patiktų, – tarė Epadoja.

– Vėliau sugalvosime, kaip elgtis su Dobanu.

– Taip, – pažadėjo Epadoja, – sugalvosime.

Jondalaras stebėjo, kaip Aila eina su Epadoja ir medžiotojomis, nešančiomis vadės kūną. Jis didžiavosi savo moterimi ir truputį ja stebėjosi. Kažkokiu būdu Aila perėmė pačios zelandonės išmintį ir stotą. Anksčiau jis matė, kad Aila imdavo valdyti padėtį kam nors susižeidus ar susirgus, prireikus jos ypatingų įgūdžių. Paskui, kai geriau pagalvojo, jis suvokė, kad šitie žmonės sužeisti ir ligoti. Galbūt nieko keista, kad Aila žinojo, ką daryti.

Ryte Jondalaras pasiėmė arklius ir atsigabeno savo mantą. Tai buvo pirmojo būtinumo daiktai, kuriuos jie pasiėmė, kai paliko Didžiąją Motiną Upę ir leidosi ieškoti Yhaha. Atrodė, viskas įvyko taip seniai, ir Jondalaras

suvokė, kad jie gerokai užgaišo šioje kelionėje. Jie buvo taip stipriai pasistūmėję pirmyn ir tiek nedaug likę kelio iki ledyno, kad jis buvo tikras, jog laiko turi apsčiai. Dabar jau gerokai įžiemoję, o jie dar sugrįžo atgalios.

Šiai stovyklai tikrai reikia pagalbos. Jis žinojo, kad Aila neišeis, kol nepadarys visko, kas įmanoma. Jis taip pat pažadėjo padėti tiems žmonėms ir džiaugėsi galimybe mokyti Dobaną ir kitus dirbti su titnagu, o tuos, kurie norės, – medžioti iečių mėtykle. Vis dėlto ėmė kirbėti nedidelis nerimo kirminėlis: privalu kirsti ledyną, kol dėl pavasario tirpsmo jis nepasidarė pernelyg klastingas. Jondalaras norėjo kuo greičiau judėti toliau.

Sarmuna su Aila sutartinai darbavosi apžiūrinėdamos bei gydydamos stovyklos berniukus ir vyrus. Vienam vyrui padėti jau buvo per vėlu, jis tą pačią naktį Atarojos žeminėje mirė nuo tokios įsisenėjusios gangrenos, kad abi kojos jau buvo negyvos. Daugumą kitų reikėjo gydyti nuo sužeidimų ar ligų, jie visi gyveno pusbadžiu. Taip pat vyrai šlykščiai dvokė ir buvo neįtikėtinai nešvarūs. Labiausiai Aila pyko dėl jaunuolių, tų, kurie artėjo arba jau buvo netoli brandos. Netgi Sarmuna persigando – juk tai ji leido sau nepastebėti, kokia sunki jų būklė.

Sarmuna nusprendė atidėti lipdinių degimą krosnyje. Stigo laiko, be to, moteris juto, jog dabar tam netinkamas metas. Vis dėlto šamanė manė, kad tinkamu metu tai bus puikios gydymo apeigos. Užtat vidinėje ugnies patalpoje ji šildė vandenį maudynėms ir žaizdoms plauti, tačiau labiausiai reikėjo gydymo maistu ir šiluma. Gydytojoms suteikus visą įmanomą pagalbą, tie vyrai, kurie neturėjo rimtų bėdų, bet turėjo motinas, poras ar kitų giminaičių, persikraustė gyventi pas juos.

Tą patį vakarą, po dar vienos bendros vakarienės, Aila su Sarmuna išsakė kilusias problemas, išsiaiškino bendrus žmonių poreikius ir atsakė į klausimus. Diena buvo ilga, ir Aila galiausiai pasakė, kad turi pailsėti. Jai atsistojus eiti kažkas dar pasiteiravo apie jaunuolių sveikatą. Aila atsakė, tada pasigirdo komentaras apie baisiąją vadę. Kažkuri moteris visą kaltę suvertė Atarojai ir teisuoliškai išsisuko nuo bet kokios atsakomybės. Štai tada Aila įtūžusi išsakė viską, kas susikaupė per dieną.

– Ataroja buvo stipri moteris, akmeninės valios, tačiau, kad ir koks stiprus žmogus yra, du žmonės, penki arba dešimt žmonių stipresni. Jei visi jūs būtumėte norėję jai pasipriešinti, ji galėjo būti seniai sustabdyta. Todėl jūs visi, kaip stovykla, moterys ir iš dalies vyrai, esate atsakingi už

šitų vaikų kančias. Ir dabar jums sakau, kad bet kuriuo iš tų jaunuolių, netgi bet kuriuo iš tų vyrų, taip ilgai kentėjusių šitą bjaurastį... – Ailai sunkiai sekėsi suvaldyti savo įtūžį, – ... juo turi rūpintis visa stovykla. Jūs visi atsakingi už juos, už likusius jų gyvenimus. Jie kentėjo, ir savo kančiose tapo Munos išrinktaisiais. Kiekvienas, kuris atsisakys jiems padėti, turės atsakyti prieš Motiną.

Moteris apsisuko ir išėjo. Jondalaras nusekė iš paskos. Išsakyti žodžiai buvo svaresni nei Aila manė. Dauguma žmonių juto, kad ji nėra eilinė moteris, ne vienas kartojo, kad ji yra pačios Didžiosios Motinos įsikūnijimas, deivė žmogaus kūne, atėjusi išsivesti Atarojos ir išlaisvinti vyrų. Kaip kitaip paaiškinti, kodėl arkliai ateina jai sušvilpus arba milžiniškas, netgi palyginti su stambiais šiauriniais gentainiais, vilkas ją visur sekioja ir tyliai tupiasi jai paliepus? Argi tai ne Didžioji Motina Žemė, kuri pagimdė visų gyvūnų dvasias?

Pasakojama, kad Motina sukūrė vyrą ir moterį ir tikslingai suteikė jiems malonumų dovaną, kad ją pagerbtų. Ir vyrų, ir moterų dvasių reikia, kad prasidėtų nauja gyvybė. Muna atėjo aiškiai parodyti, kad bet kuris, mėginantis sukurti jos vaikus kitu būdu, jai yra pasibjaurėtinas. Argi zelandonietį Motina atsiuntė ne tam, kad parodytų, kaip ji jaučiasi? Vyrą, kuris yra įsikūnijęs jos mylimasis, jos pora. Aukštesnis ir išvaizdesnis už daugelį vyrų, skaistus ir gražus kaip mėnulis. Jondalaras pastebėjo, kad stovyklos žmonės su juo elgiasi išskirtinai ir pasijuto nejaukiai. Jam tai labai nepatiko.

Netgi padedant daugumai stovyklos žmonių pirmą dieną abi gydytojos tiek daug visko turėjo padaryti, kad sudėtingą berniukų išnarintomis kojomis gydymą Aila atidėjo. Sarmuna netgi nukėlė Atarojos laidotuves. Kitą rytą buvo išrinkta vieta ir iškastas kapas. Po paprastų apeigų, kurias atliko šamanė, vadė galiausiai buvo sugrąžinta Didžiosios Motinos Žemės globai.

Atsirado netgi sielvartaujančių. Epadoja to nesitikėjo, ir vis dėlto kažkas kirbėjo širdyje. Kad nepapiktintų stovyklos žmonių, ji negalėjo to išreikšti, tačiau Aila iš jos kūno kalbos, pozų ir veido išraiškos perskaitė, jog

ji grumiasi su sielvartu. Dobanas taip pat elgėsi keistai. Aila spėjo, kad jis bando susidoroti su mišriomis emocijomis. Beveik visą vaikystę ir jaunystę Ataroja buvo jam vienintelė motina. Jis jautėsi išduotas, kai ji nuo jo nusisuko, tačiau jos meilė visada buvo nenuspėjama, tad jis negalėjo visiškai pamiršti savo jausmų tai moteriai.

Sielvartą reikia išlaisvinti – Aila tai žinojo iš savo netekčių patirties. Ji ketino gydyti berniuką iš karto po laidotuvių, tačiau dabar svarstė, ar nederėtų palaukti ilgiau. Gali būti, jog diena tam netinkama, tačiau gali nutikti ir taip, kad abiem bus naudinga susitelkti ties kuo kitu. Grįžtant į stovyklą ji priėjo prie Epadojos.

– Bandysiu sugrąžinti į vietą išnarintą Dobano koją. Man reikės pagalbos. Ar padėsi?

– Ar jam nebus pernelyg skausminga? – pasiteiravo Epadoja. Ji gerai prisiminė baisius vaiko riksmus ir jau pradėjo jaustis už jį atsakinga. Tegu ir ne sūnus, berniukas buvo jos globotinis, o ji rimtai priėmė jai tekusias pareigas. Epadoja buvo tikra, jog dabar sprendžiamas jos likimas.

– Aš jį užmigdysiu. Dobanas nieko nejus, nors pabudus šiek tiek skaudės ir kurį laiką reikės labai atsargiai judėti, – paaiškino Aila. – Jis negalės vaikščioti.

– Aš jį nešiosiu, – pažadėjo Epadoja.

Sugrįžusi į didžiąją žeminę Aila paaiškino berniukui, kad nori pamėginti ištiesinti jo koją. Jis nuo jos pasitraukė, atrodė labai sunerimęs, o pamatęs į žeminę įeinančią Epadoją visiškai persigando.

– Ne! Ji mane dar labiau suluošins! – suriko Dobanas, žiūrėdamas į moterį-vilkę. Jei būtų galėjęs, būtų pabėgęs.

Epadoja tiesi ir tvirta stovėjo prie lovos pakylos, ant kurios sėdėjo berniukas.

– Aš tavęs nebeskaudinsiu. Pažadu, niekada daugiau tavęs neįskaudinsiu, – tarė ji. – Ir niekada daugiau neleisiu niekam tavęs skaudinti, netgi šitai moteriai.

Dobanas dirstelėjo į ją nuogąstaudamas, tačiau norėjo tikėti tuo, ką išgirdo. Žūtbūtinai troško patikėti.

– Sarmuna, prašau, pasistenk, kad jis suprastų viską, ką pasakysiu, – paprašė Aila, tada pasilenkė, kad galėtų žvelgti tiesiai į išsigandusias berniuko akis.

– Dobanai, aš duosiu tau tokio gėrimo. Bus neskanu, tačiau vis tiek noriu, kad viską išgertum. Po kiek laiko tave apims miegas. Kai pasijusi mieguistas, gulkis tiesiog čia. Kol tu miegosi, aš pamėginsiu kiek ištiesinti tavo koją, kad ji būtų tokia, kokia buvo anksčiau. Tu nieko nejausi, nes miegosi. Pabudus tau truputį skaudės, tačiau tam tikra prasme jausiesi geriau. Jei skaudės per smarkiai, pasakysi man, Sarmunai arba Epadojai – kas nors visada bus greta tavęs. Duosime tau išgerti vaistų skausmui apmalšinti. Ar supratai?

– Ar Zelandonas gali ateiti manęs aplankyti?

– Taip, pakviesiu jį, jei nori.

– O Samodunas?

– Taip, abu, jei nori.

Dobanas pažvelgė į Epadoją.

– Tu tikrai neleisi manęs skaudinti?

– Pažadu, neleisiu Ailai tavęs skaudinti. Neleisiu niekam tavęs skaudinti.

Jis dirstelėjo į Sarmuną, paskui vėl į Ailą.

– Duok man to gėrimo, – paprašė berniukas.

Visas procesas priminė Rošarijos sulaužytos rankos tiesinimą. Nuo gėrimo berniuko raumenys atsipalaidavo, jis užmigo. Reikėjo nemenkos fizinės jėgos kojai ištiesinti, tačiau jai grįžus į vietą, tai visiems akivaizdžiai buvo matyti. Aila suvokė, jog būta ir kažkokio lūžio, koja niekada nebus visiškai tiesi, tačiau Dobano kūnas vėl atrodė beveik normalus.

Dauguma vyrų ir berniukų apsigyveno pas savo giminaičius, tad Epadoja vėl įsikraustė į didžiąją žeminę ir kone visą laiką būdavo greta Dobano. Aila pastebėjo, kad tarp jų pamažu gimsta pasitikėjimas. Ji neabejojo, kad būtent tai numatė Samodunas.

Panašią procedūrą jie atliko Odevanui, tačiau Aila baiminosi, kad jo sveikimo procesas bus sudėtingesnis ir koja ateityje kur kas lengviau vėl išnirs.

Sarmunai Aila padarė įspūdį, netgi sukėlė baimingą pagarbą. Ji vienumoje svarstė, ar ganduose nėra trupinėlio tiesos. Žinoma, ji atrodo kaip paprasta moteris, kaip bet kuri kita kalba, miega ir dalijasi malonumais su aukštaūgiu gražuoliu, tačiau jos žinios apie visus žemėje vešinčius augalus, o ypač jos kaip gydytojos gebėjimai yra fenomenalūs. Visi apie tai kalba.

Sarmuna pelnė pagarbos vien jai talkindama. Nors vyresnioji moteris išmoko nebijoti vilko, stebint žvėrį buvo beveik neįmanoma netikėti, kad Aila įsakinėja jo dvasiai. Net ramiai tupėdamas ar gulėdamas žvėris ją sekiojo akimis. Panašiai elgėsi ir vyras, tik gal ne taip akivaizdžiai.

Galbūt dėl to, kad arkliai ganėsi atokiau, – Aila sakė, kad džiaugiasi proga jiems pailsėti, – Sarmuna ne taip dažnai pastebėdavo tuos gyvulius, bet juk savo akimis matė ir Ailą, ir Jondolarą jais jojant. Vyras irgi gana lengvai jojo bėruoju eržilu, tačiau stebint jaunąją moterį ant kumelės nugaros tikrai galėdavai pamanyti, kad jiedvi – vienas kūnas.

Vis dėlto, kad ir kiek svarstė, šamanė liko skeptiška. Zelandonės mokinė suprato, kad tokios paslaptys dažnai skatinamos. Ji mokėjo neteisinga linkme nukreipti žmones ir neretai tai pasitelkdavo, leido jiems patikėti tuo, kuo ji ir jie norėjo tikėti. Ji negalvojo, jog tai apgaulė, nes nė vienas žmogus nebuvo labiau įsitikinęs savo pašaukimo tikrumu, tačiau ji pasitelkdavo prieinamas priemones keliui išlyginti ir įtikinti kitus juo eiti. Tokiomis priemonėmis žmonėms neretai buvo galima padėti, ypač tiems, kurių problemos ir ligos neturėjo akivaizdžių priežasčių, išskyrus, galbūt galingų blogų žmonių prakeiksmus.

Sarmuna, nors pati nenorėjo tikėti gandais, jų neskaidė. Jei stovyklos žmonės nori tikėti, kad kiekvienas Ailos ir Jondalaro žodis yra Motinos pranašystė, ji pasinaudos jų tikėjimu ir atliks tam tikrus būtinus pokyčius. Pavyzdžiui, Ailai papasakojus apie mamutojų seserų ir brolių tarybas, Sarmuna pasiūlė stovyklai įkurti panašias tarybas. Kai Jondalaras užsiminė, jog vertėtų kokioje nors stovykloje susirasti žmogų, kuris vyrus toliau mokytų titnago apdirbimo, ji jau kurpė planus siųsti delegacijas į kitas sarmunojų gyvenvietes atnaujinti giminystės ryšių ir atkurti draugiškų santykių.

Buvusi vadės žeminė, pasitarnavusi kaip gydymo ir sveikimo vieta, tapo visos stovyklos veiklos centru. Vieną šaltą ir giedrą naktį, danguje spingsint žvaigždėms, prie žeminės įėjimo susibūrė grupelė žmonių. Jie kalbėjo apie paslaptingas blyksinčias šviesas danguje, o Sarmuna atsakinėjo į jų klausimus ir aiškino gamtos reiškinius. Šamanė tiek daug laiko praleisdavo šioje vietoje žmones gydydama vaistais ir apeigomis, burdama juos kurpti planų ir aptarti problemų, kad atsinešė čia kai kuriuos savo daiktus ir dažnai Ailą su Jondalaru mažojoje žeminėje palikdavo vienus.

Stovykla pradėjo panėšėti į kitas Ailai ir Jondalarui žinomas gyvenvietes ir urvus, kur šamano žeminė dažnai tapdavo veiklos centru ir visų žmonių susirinkimo vieta.

Kai abu svečiai kartu su niekad nuo jų neatsiliekančiu vilku atsisveikino su žvaigždžių stebėtojais ir nuėjo miegoti, kažkas paklausė Sarmunos apie žvėrį, kuris visur sekioja Ailai iš paskos. Toji, kuri tarnauja Motinai, dūrė į vieną ryškių švieselių danguje.

– Vilko žvaigždė, – tepasakė ji.

Dienos bėgo greitai. Kai berniukai ir vyrai pradėjo sveikti ir gydytojos jiems nebereikėjo, Aila išėjo talkinti retus žiemos produktus renkantiems žmonėms. Jondalaras buvo užsiėmęs savo amato mokymu, rodė, kaip pasigaminti iečių mėtyklę ir ja medžioti. Stovykla sukaupė nemažai įvairių produktų, kuriuos buvo lengva išsaugoti šaltyje, ypač mėsos. Iš pradžių buvo sunku taikstytis su pokyčiais vyrams įsikrausčius į namus, kuriuos moterys laikė savais, tačiau žmonės stengėsi.

Sarmuna nusprendė, kad atėjo laikas degimo krosnyje išdegti molio lipdinius. Vieną dieną prie degimo namelio rūšiuojant per vasarą ir rudenį surinktą kurą į tinkamą deginti krosnyje, gydymui ir kasdieniam naudojimui, abiem svečiams ji papasakojo apie naujų degimo apeigų sukūrimą. Paaiškino, kad teks surinkti daugiau kuro, todėl reiks nemažai paplušėti.

– Gal gali padaryti įrankių medžiams kirsti, Jondalarai? – paprašė ji.

– Su džiaugsmu padarysiu kelis kirvius, tvokles ir pleištus, ko tik panorėsi, tačiau žalios malkos dega ne itin gerai, – pasakė jis.

– Deginsiu ir mamutų kaulus, tačiau laužas turi būti didelis ir karštas, be to, ilgai degti. Degimo ceremonijai reikia labai daug kuro.

Išėjusi iš nedidelės žeminės Aila pažvelgė į užsilikusį aptvarą. Nors žmonės kurui jau naudojo pašiūrės dalis, dar ne viskas buvo nuplėšta. Vienu metu Aila užsiminė, kad baslius galima panaudoti medžiojant, pastatyti aptvarus gyvūnams suginti. Vis dėlto stovyklos žmonės vengė naudoti aptvaro medieną, o vėliau visi tarsi įprato prie jo ir nė nematė.

Staiga Aila pasakė:

– Nereikia kirsti medžių. Jondalaras padarys medžio pjovimo ir kirtimo įrankių aptvaro tvorai išgriauti.

Jie visi naujai pamatė aptvarą, tačiau Sarmuna žvelgė dar giliau. Ji pradėjo matyti naujųjų apeigų apybraižas.

– Nuostabu! – pareiškė ji. – Šitos vietos išardymas bus savotiškos gydomosios apeigos! Visi galės dalyvauti ir visi džiaugsis matydami, kaip aptvaras dingsta. Tai mums reikš naują pradžią. Jūs irgi čia būsite.

– Nesu toks tikras, – tarstelėjo Jondalaras. – Kiek truks pasiruošimas?

– Čia nepaskubėsi. Pernelyg svarbu.

– Ir aš taip maniau. O mums reikia greitai išeiti, – pasakė jis.

– Netrukus bus šalčiausia žiemos dalis, – paprieštaravo Sarmuna.

– Taip, tačiau po to greitai prasidės pavasario tirpsmas. Mes turime pereiti ledyną, Sarmuna. Pati žinai, kad jį galima kirsti tiktai žiemą. Dar pažadėjau losadunojiečiams, kad grįždamas aplankysiu jų urvą ir truputį paviešėsiu. Nors ilgai negalėsime pasilikti, tai bus gera vieta sustoti ir pasiruošti ledyno perėjimui.

Sarmuna linktelėjo.

– Tada degimo apeigomis pasinaudosiu ir jūsų išėjimui palengvinti. Daugybė mūsiškių tikisi, kad jūs pasiliksite. Jiems jūsų trūks.

– Ir aš tikėjausi pamatyti molio degimą, – tarė Aila. – Ir Kavojos mažylį, bet Jondalaras teisus. Mums laikas eiti.

Jondalaras nusprendė negaišdamas padaryti Sarmunai įrankius. Netoliese jis pastebėjo gero titnago atsargų ir su keliais vyrais nuėjo jo parnešti, kad galėtų pagaminti kirvių ir kitų medžiams pjauti skirtų įrankių. Aila nuėjo į mažąją žeminę surinkti mantos ir pažiūrėti, ar ko netrūksta kelionei. Ji viską išdėliojo, o tada prie įėjimo išgirdo bruzdesį. Pakėlusi akis pamatė Kavoją.

– Ar trukdau tau, Aila ? – pasiteiravo jaunoji moteris.

– Ne, įeik.

Jauna artigalė moteris įėjo ir įsitaisė ant miego pakylos priešais Ailą.

– Sarmuna sakė, kad išeini.

– Taip, po dienos kitos.

– Maniau, pasiliksi degimo ceremonijai.

– Norėčiau, bet Jondalaras nekantrauja. Jis sako, kad ledyną turime kirsti iki pavasario.

– Nulipdžiau šį tą. Ketinau išdegusi tau padovanoti, – iš užančio imdama nedidelį odos paketėlį pasakė Kavoja. – Vis tiek noriu tau jį padovanoti, tačiau, jei sušlaps, ilgai nesilaikys, – ji ištiesė dovaną Ailai.

Paketėlyje buvo iš molio nuostabiai nulipdyta nedidelė liūtės galva.

– Kavoja! Tai labai gražu. Ypatingai gražu. Ji atspindi pačią urvinės liūtės esmę. Nežinojau, kad tu tokia naginga.

Jaunoji moteris nusišypsojo.

– Patinka?

– Pažinojau vieną vyrą, mamutoją, jis raižytojas, labai puikus meistras. Jis išmokė mane, kaip žvelgti į raižytus ar pieštus daiktus. Žinau, kad jam tai būtų patikę, – pasakė Aila.

– Aš raižau figūrėles iš medžio, mamutų kaulų, ragų. Dariau tai visą laiką, kiek prisimenu. Štai kodėl Sarmuna pakvietė mane mokytis. Ji man tokia gera. Ji mėgino mums padėti... Ji ir Omeli buvo gera. Ji leido Omeli saugoti paslaptį ir niekada nekamantinėjo, kaip būtų elgęsi kiti. Dauguma žmonių tokie smalsūs, – Kavoja nudelbė akis ir iš visų jėgų bandė sulaikyti ašaras.

– Man regis, tu ilgiesi savo draugų, – švelniai tarė Aila. – Tikriausiai Omeli buvo labai sunku saugoti tokią paslaptį.

– Omeli privalėjo saugoti tą paslaptį.

– Dėl Brugaro? Sarmunos manymu, jis smarkiai jam grasino.

– Ne, ne dėl Brugaro ar Atarojos. Man nepatiko Brugaras, prisimenu, kaip jis kaltino ją dėl Omeli. Nors ir maža buvau, tačiau manau, kad jis Omeli bijojo labiau nei Omeli jo, ir Ataroja žinojo kodėl.

Aila jautė, kas Kavojai kelia nerimą.

– O tu taip pat tai žinojai, tiesa?

Jaunoji moteris suraukė antakius.

– Taip, – sušnabždėjo ji, o paskui pažvelgė tiesiai Ailai į akis. – Vyliausi, kad būsi čia, kai ateis laikas. Norėjau, kad mano kūdikiui viskas būtų gerai, ne taip kaip...

Nebuvo būtina dar ką sakyti ar aiškinti smulkmenas. Kavoja bijojo, kad jos vaikelis nebūtų apsigimęs, o įvardydamas blogį tik suteiki jam galios.

– Na, aš dar neiškeliauju, ir kas žino? Man atrodo, kad tu bet kurią akimirką gali pradėti gimdyti, – pasakė Aila. – Galbūt vis dar būsime čia.

– Viliuosi. Tu tiek daug mums padarei. Tik norėčiau, kad būtum atėjusi prieš Omeli ir kitiems...

Aila matė jos akyse žvilgančias ašaras.

– Suprantu, tu ilgiesi bičiulių, tačiau netrukus turėsi savo kūdikį. Manau, tai padės. Ar jau sugalvojai vardą?

– Ilgai negalvojau. Žinojau, kad nėra jokios prasmės galvoti vardus berniukui, nežinojau, ar man bus leidžiama pačiai pavadinti mergaitę. Dabar, jei gims berniukas, nežinau, ar pavadinti jį kaip brolį, ar... kaip tą kitą vyrą, kurį pažinau. Jei bus mergaitė, noriu pavadinti ją Sarmuna. Ji padėjo mums susitikinėti... man ir jam... – sielvartinga rauda nutraukė jos žodžius.

Aila apkabino jaunąją moterį. Sielvartą reikia išlieti, išsikalbėjus palengvėja. Ši stovykla vis dar kupina sielvarto, kurį reikia išsklaidyti. Aila vylėsi, kad tam padės Sarmunos planuojama ceremonija. Galiausiai liovusis raudoti Kavoja atgalia ranka nusibraukė ašaras. Pasidairiusi ko nors joms nušluostyti Aila išvyniojo paketėlį, kurį nešiojosi metų metus, ir padavė jaunajai moteriai minkštų odos tvarsčių. Pamačiusi, kas yra paketėlio viduje, Kavoja išplėtė akis – tai buvo muna, nedidelė iš mamuto kaulo išraižyta moters figūrėlė. Tik šita muna turėjo veidą, ir tai buvo Ailos veidas!

Kavoja nukreipė žvilgsnį, tarsi būtų pamačiusi kažką, ko nederėjo matyti, greitai nusišluostė ašaras ir kuo skubiau išėjo. Aila suraukusi kaktą vėl į minkštą odą suvyniojo Jondalaro padarytą raižinį. Ji suprato, kas išgąsdino Kavoją.

Kraudama daiktus ji stengėsi išmesti tai iš galvos. Paėmusi kapšelį su ugnies akmenimis išpylė juos norėdama pažiūrėti, kiek liko pilkšvai gelsvų metališkų geležies pirito gabalėlių. Ji norėjo vieną padovanoti Sarmunai, bet nežinojo, ar jų bus prie Jondalaro namų, norėjo pargabenti kelis dovanų jo giminaičiams. Nusprendusi vieną padovanoti, ji išrinko tinkamo dydžio akmenėlį, o kitus sudėjo atgal.

Išėjusi iš Sarmunos namelio Aila didžiosios žeminės tarpdury susidūrė su Kavoja. Ji nusišypsojo jaunajai moteriai, kuri nervingai nusišypsojo atsakydama. Įėjus į vidų Ailai pasidingojo, kad Sarmuna keistai ją nužvelgė.

Atrodo, Jondalaro raižinys pasėjo kažkokį nerimą. Aila palaukė, kol iš žeminės išėjo paskutinis žmogus, ir jiedvi su Sarmuna liko vienos.

– Prieš išeidama noriu šį tą tau padovanoti. Tai atradau, kai gyvenau viena slėnyje, – tarė Aila ir ištiesusi delną parodė akmenuką. – Manau, sugebėsi tinkamai juo pasinaudoti per degimo ceremoniją.

Sarmuna dirstelėjo į akmenėlį, o paskui klausiami pakėlė akis į Ailą.

– Suprantu, atrodo, čia nieko ypatingo, tačiau šio akmenėlio viduje slypi ugnis. Leisk, aš tau parodysiu.

Aila nuėjo prie ugniavietės ir, paėmusi prakurų, aplink sausus švendrų pūkus pabarstė medžio drožlių. Netoliese pasidėjo didesnių pagaliukų, tada žemai pasilenkė ir titnagu stuktelėjo į geležies piritą. Šoko didelė, karšta kibirkštis, nukrito ant prakurų, o Ailai pūstelėjus paslaptingai įsiliepsnojo maža ugnelė. Moteris pridėjo dar prakurų, kad ugnis neužgestų, o pakėlusi akis pamatė, kad Sarmuna apstulbusi ir išsižiojusi spokso lyg išvydusi stebuklą.

– Kavoja man pasakė, kad matė muną tavo veidu, o dabar tu priverti atsirasti ugnį. Ar tu... esi ta, kaip jie kalba?

Aila nusišypsojo.

– Jondalaras išraižė tą veidą, nes myli mane. Sakė, kad norėjo įkalinti mano dvasią, o paskui man ją padovanojo. Tai ne Doni ir ne Muna. Tai tik jo jausmų išraiška. Aš su džiaugsmu parodysiu tau, kaip šita ugnis atsiranda. Tai ne aš, tai kažkas ugnies akmenyje.

– Ar galiu užeiti? – pasigirdo nuo įėjimo, ir abi moterys atsisukusios pamatė Kavoją. – Pamiršau pirštines, grįžau jų pasiimti.

Sarmuna su Aila susižvalgė.

– Nesuprantu, kodėl negalėtum, – tarė Aila.

– Kavoja yra mano mokinė, – pastebėjo Sarmuna.

– Tada abiem jums parodysiu, kaip naudotis ugnies akmeniu, – pasiūlė Aila.

Kai ji dar kartą pakartojo procesą ir leido abiem sarmunojėms pabandyti, jos kiek nurimo, nors ne mažiau stebėjosi keistomis akmens savybėmis. Kavoja netgi pasijuto pakankamai drąsi, kad pasiteirautų Ailos apie muną.

– Ta figūrėlė, kurią mačiau...

– Jondalaras padarė ją man netrukus po to, kai susipažinome. Ji skirta tam, kad parodytų man jo jausmus, – paaiškino Aila.

– Nori pasakyti, kad, jei aš noriu parodyti žmogui, koks, mano manymu, jis svarbus, galiu išraižyti to žmogaus veidą? – stebėjosi Kavoja.

– O kodėl gi ne? – nesuprato Aila. – Kai tu lipdai muną, juk žinai, kodėl tai darai. Tavo viduje gimsta ypatingas jausmas, tiesa?

– Taip, ir kartu dar atliekami tam tikri ritualai, – pridūrė jaunoji moteris.

– Manau, svarbiausia, kokius jausmus įlieji į darbą.

– Vadinasi, galėčiau išraižyti kieno nors veidą, jei dirbdama įliečiau gerų jausmų?

– Nemanau, kad būtų kas bloga. Tu labai puiki menininkė, Kavoja.

– Tikriausiai būtų geriau, jei nelipdytum visos figūros, – įspėjo Sarmuna. – Jei padarytum tik galvą, nebūtų jokios painiavos.

Kavoja pritariamai linktelėjo; tada jos abi sužiuro į Ailą, tarsi laukdamos jos patvirtinimo. Slapčiausiose mintyse abi moterys vis dar svarstė, kas jų viešnia yra iš tikrųjų.

Kitą rytą Aila su Jondalaru pabudo labai rimtai nusiteikę išvykti, tačiau lauke taip niršiai pustė sausą sniegą, kad buvo sunku įžiūrėti net kitą gyvenvietės galą.

– Nemanau, kad šiandien išeisime, tik ne per tokią pūgą, – tarė Jondalaras, nors labai nenorėjo atidėlioti kelionės. – Viliuosi, netrukus pustyti nustos.

Aila nuėjo į lauką ir sušvilpė arkliams – norėjo įsitikinti, jog jiems viskas gerai. Moteriai palengvėjo pamačius, kaip jie pasirodo vėjo nešamo sniego migloje. Ji atsivedė juos arčiau stovyklos, į labiau nuo vėjo apsaugotą plotą, o eidama atgal galvojo, kaip grįžti iki Didžiosios Motinos Upės, nes ji vienintelė žinojo kelią. Taip beeidama ne iš karto išgirdo pašnibždomis ištartą savo vardą.

– Aila! – šį kartą kažkas sušnibždėjo garsiau. Apsidairiusi Aila prie tolimojo mažosios žeminės kampo pamatė pasislėpusią jai mojančią Kavoją.

– Kas nutiko, Kavoja?

– Norėjau tau šį tą parodyti, pažiūrėti, ar tau patiks, – tarė jaunoji moteris. Kai Aila priėjo arčiau, Kavoja nusimovė pirštinę. Jos rankoje gulėjo nedidelis apvalainas mamuto kaulo spalvos daiktelis. Ji atsargiai padėjo jį Ailai į delną. – Ką tik baigiau, – pasakė moteris.

Aila dovaną pakėlė aukštyn ir nustebusi nusišypsojo.

– Kavoja! Žinojau, kad tu šauni, tačiau nenumaniau, kad sugebi šitaip raižyti, – tarė ji atidžiai apžiūrinėdama nedidelį raižytą Sarmunos atvaizdą.

Tai buvo tik moters galvutė, jokių užuominų apie kūną, netgi kaklą, tačiau nebuvo jokių abejonių, ką raižiniu norėta pavaizduoti. Plaukai buvo sukelti į kuodą beveik viršugalvyje, siauras veidas truputį asimetriškas, viena pusė vos mažesnė už kitą, tačiau akivaizdžiai matyti moters grožis ir kilnumas. Atrodė, jis sklinda iš nedidelio meno kūrinėlio vidaus.

– Kaip manai, viskas gerai? Jai patiks? – nerimo Kavoja. – Norėjau jai padaryti ką nors ypatinga.

– Man patiktų, – patikino Aila. – Man regis, raižinys labai tiksliai išreiškia tavo jausmus jai. Tu turi retą ir nuostabią dovaną, Kavoja, tačiau pasistenk tinkamai ja naudotis. Joje slypi didelė galia. Sarmuna pasielgė išmintingai pasirinkdama tave mokine.

Į pavakarę pūga visai įsišėlo, buvo pavojinga iš žeminės žengti daugiau nei kelis žingsnius. Sarmuna nuo rėmo paėmė ryšulį džiovintų žolelių, norėjo jų įdėti į naują žolių mišinį ypatingam gėrimui, kurį ruošė degimo ceremonijai. Ugnis laužavietėje buvo prislopinta, Aila su Jondalaru ką tik atsigulė. Moteris ketino vos baigusi irgi eiti ilsėtis.

Staiga pro pakeltą sunkią užuolaidą, ištemptą tarp įėjimo ir prieangio, kartu su sūkuriuojančiu sniegu įskriejo šalto oro gūsis. Akivaizdžiai susinervinusi pro antrąją užuolaidą pralindo Esadoja.

– Sarmuna! Greičiau! Kavoja! Laikas.

Aila jau lipo iš lovos ir rengėsi dar moteriai nespėjus atsakyti.

– Gerą naktį išsirinko, – tarstelėjo Sarmuna. Ji liko rami, stengėsi taip nuraminti susijaudinusią būsimąją močiutę. – Viskas bus gerai, Esadoja. Ji nepagimdys, kol nueisime iki jūsų žeminės.

– Ji ne mano žeminėje. Per šitokią pūgą užsispyrė eiti į didžiąją žeminę. Nežinau kodėl, tačiau norėjo gimdyti tenai. Dar prašė, kad Aila taip pat ateitų. Ji sako, kad tai vienintelis būdas užtikrinti, kad kūdikiui viskas bus gerai.

Sarmuna neramiai susiraukė.

– Šiąnakt ten nieko nėra, neišmintinga buvo eiti per lauką šitokiu oru.

– Žinau, bet negalėjau jos sulaikyti, – pasakė Esadoja sukdama atgal.

– Palauk truputį, – sustabdė ją Sarmuna. – Eisime visos kartu. Tokioje audroje galima pasiklysti net keliaujant iš vienos žeminės į kitą.

– Vilkas neleis mums pasiklysti, – pasakė Aila, duodama ženklą gyvūnui, kuris buvo susirangęs prie lovos.

– Ar nieko, jei ir aš eisiu? – pasiteiravo Jondalaras. Jis ne tiek norėjo dalyvauti gimdyme, kiek nerimavo, kad Ailai teks eiti per tokią pūgą. Sarmuna dirstelėjo į Esadoją.

– Aš neprieštarauju, tačiau ar vyras gali dalyvauti gimdant? – klausė Esadoja.

– Nėra jokios priežasties, kodėl negalėtų, – atsakė Sarmuna. – Gal visai ne pro šalį, jei šalia būtų vyras, nes ji neturi poros.

Trys moterys ir vyras išėjo į staugiančią pūgą ir narsiai ištvėrė pirmą stiprų vėjo smūgį. Kavoją didžiojoje žeminėje jie rado susirietusią prie šaltos, tuščios ugniavietės iš skausmo įsitempusiu kūnu, baiminga išraiška akyse. Ji nušvito iš palengvėjimo pamačiusi, kaip kartu su kitais sugrįžo jos motina. Per kelias akimirkas, didelei Esadojos nuostabai, Aila įkūrė ugnį, Jondalaras išėjęs į lauką iš pusnies prikasė sniego vandeniui paruošti, Esadoja surado patalus ir sutvarkė lovos pakylą, Sarmuna iš atsargų atrinko įvairiausių žolelių, kurių buvo susinešusi čia anksčiau.

Aila patogiai įtaisė jaunąją moterį, viską sutvarkė, paskui palaukė Sarmunos ir abi ją apžiūrėjo. Nuraminusios Kavoją ir palikusios ją su motina gydytojos sugrįžo prie ugniavietės ir ėmė tyliai kalbėtis.

– Pastebėjai? – paklausė Sarmuna.

– Taip. Ar žinai, ką tai reiškia? – paklausė Aila.

– Numanau, tačiau verčiau palaukime, ir pamatysime.

Jondalaras mėgino nesipainioti joms po kojomis. Jis lėtai prisiartino prie dviejų moterų. Kažkas jų išraiškoje bylojo, kad jos šiek tiek susirūpinusios, todėl jis taip pat pradėjo nerimauti. Atsisėdęs ant lovos pakylos jis abejingai pradėjo glostyti Vilkui galvą.

Kol visi laukė, Jondalaras nervingai vaikštinėjo pirmyn ir atgal. Vilkas jį stebėjo. Vyras troško, kad laikas eitų greičiau arba ta pūga pasibaigtų, arba kad jis turėtų ko griebtis. Zelandonietis trumpai šnektelėjo su jaunąja moterimi, stengėsi ją padrąsinti ir dažnai jai šypsojosi, tačiau jautėsi visiškai nenaudingas. Jis niekuo negalėjo padėti. Galiausiai, slenkant nakčiai, jis truputį nusnūdo ant vienos lovos pakylų. Lėtai, bet nenumaldomai artėjančio įtempto gimdymo garsus protarpiais šiurpulingai papildydavo vaiduokliškos pūgos aimanos.

Jondalarą pažadino susijaudinę balsai ir bruzdesys. Pro plyšius aplink dūmų angą sruvo šviesa. Jis atsikėlė, pasirąžė ir pasitrynė akis. Trijų moterų nė nepastebėtas išėjo į lauką nusišlapinti. Apsidžiaugė pamatęs, kad pūga nurimo, nors vėjyje vis dar sūkuriavo kelios snaigės.

Eidamas į žeminę Jondalaras išgirdo su niekuo nesupainiojamą naujagimio verksmą. Nusišypsojo, tačiau laukė lauke nežinodamas, ar dabar tinkamas metas grįžti. Staiga jis išgirdo dar vieną riksmą, kuriam pritarė vėl pravirkęs pirmasis vaikelis. Dvynukai! Jondalaras negalėjo atsispirti, turėjo eiti į vidų.

Aila, laikanti glėbyje suvystytą kūdikį, išvydusi vyrą nusišypsojo.

– Berniukas, Jondalarai!

Sarmuna kėlė kitą vaiką, buvo pasiruošusi perpjauti virkštelę.

– Mergaitė, – pasakė ji. – Dvyniai! Tai geras ženklas. Tiek mažai kūdikių gimė valdant Atarojai, tačiau dabar tikriausiai viskas pasikeis. Manau, Motina taip nori pasakyti, kad Trijų seserų stovykla netrukus padidės ir bus pilna gyvybės.

– Ar kada nors sugrįši? – paklausė aukštaūgio Dobanas. Jis jau kur kas geriau vaikščiojo, tačiau vis dar pasiramsčiavo Jondalaro padaryta vaikščiojimo lazda.

– Nemanau, Dobanai. Vienos ilgos kelionės pakanka. Laikas grįžti namo ir įsikurti prie savo židinio.

– Norėčiau, kad gyventum arčiau, Zelandonai.

– Ir aš norėčiau. Tu būsi geras titnago apdirbėjas, norėčiau ir toliau tave mokyti. Beje, Dobanai, gali vadinti mane Jondalaru.

– Ne. Tu esi Zelandonas.

– Nori pasakyt, zelandonietis?

– Ne, noriu pasakyti – Zelandonas.

Samodunas nusišypsojo.

– Jis neturi omeny tavo žmonių pavadinimo. Jis sugalvojo tau vardą Elandonas, tačiau tave pagerbia pridėdamas „Z“, taigi Zelandonas.

Jondalaras išraudo, atrodė sutrikęs ir pamalonintas.

– Ačiū, Dobanai. O gal turėčiau tave vadinti Sardobanu?

– Dar ne dabar. Kai išmoksiu dirbti su titnagu taip kaip tu, tada mane žmonės vadins Sardobanu.

Jondalaras šiltai apkabino jaunuolį, spustelėjo kitų žmonių pečius, šnektelėjo su vienu kitu vyru. Arkliai, apkrauti nešuliais ir pasiruošę eiti, toli nenuklydo, o Vilkas gulėdamas ant žemės stebėjo vyrą. Žvėris atsistojo pamatęs iš žeminės išeinančias Sarmuną su Aila. Jondalaras taip pat apsidžiaugė jas pamatęs.

– ... gražus, – kalbėjo vyresnioji. – Aš labai sujaudinta, kad ji šitaip stengėsi, kad norėjo jį padaryti, bet... ar nemanai, jog tai pavojinga?

– Tol, kol pati turi savo veido raižinį, kas gali būti pavojinga? Tai gali suartinti tave su Motina, suteikti gilesnį suvokimą, – pasakė Aila.

Jos apsikabino, paskui Sarmuna apkabino ir Jondalarą. Šamanė žengtelėjo atgal, kai jie pakvietė arklius, tačiau ištiesusi ranką palietė zelandonietį ir trumpam jį sulaikė.

– Jondalarai, kai pamatysi Martoną, pasakyk, kad Sarmu... Ne, pasakyk, kad Bodoja siunčia jai savo meilę.

– Būtinai. Manau, ji apsidžiaugs, – atsakė Jondalaras ir užšoko ant eržilo.

Jie apsisukę pamojavo, tačiau Jondalarui išjojant palengvėjo. Jis niekada nesugebės prisiminti šios stovyklos be sumišų jausmų.

Išjojant vėl pradėjo snigti. Stovyklos žmonės atsisveikindami mojavo, linkėjo geros kloties.

– Geros kelionės, Zelandonai.

– Saugios kelionės, Zaila.

Kai jie pranyko baltuose sniego pūkuose, vargu ar liko bent vienas žmogus, kuris netikėtų – arba nenorėtų tikėti, – kad Aila ir Jondalaras atvyko išvaduoti jų iš Atarojos priespaudos ir išlaisvinti vyrų. Arkliais jojanti pora vos dingusi iš akių persikeis į Didžiąją Motiną Žemę ir jos skaistųjį dangiškąjį sutuoktinį, ir jie dangumi skries su vėju, o iš paskos seks ištikimasis gynėjas – Vilko žvaigždė.

34

Jie leidosi atgal link Didžiosios Motinos Upės, o Aila rodė kelią – tą patį, kuriuo ji atsekė iki sarmunojų stovyklos. Pasiekę upių santaką keliautojai nusprendė kirsti mažesnį intaką ir traukti į pietvakarius. Jie jojo link upės vėjuotomis senovinės žemumos lygumomis, skiriančiomis dvi dideles kalnų sistemas.

Nors sniego buvo mažai, neretai užklupdavo nedidelės pūgos. Stipriame šaltyje niekaip nemalštantys vėjai pastverdavo sausas snaiges ir gainiojo jas iš vienos vietos į kitą. Jos maišėsi su sušalusiu smėliu, kartais ir su smulkiausiomis akmenų dulkių – lioso – dalelėmis iš slenkančio ledyno pakraščių. Kai vėjas pūsdavo itin niršiai, iki skausmo parausdavo oda. Apvytusios žolės atviruose plotuose jau seniausiai buvo išguldytos, tačiau vėjai, išskyrus įdubas užuovėjose, neleido sniegui kauptis ir atidengė sudžiūvusius, pageltusius augalus, kurių arkliams paėsti visiškai pakako.

Atgal jie judėjo kur kas greičiau – Aila nesistengė tiksliai sekti pėdsakais sudėtingomis vietovėmis, tačiau Jondalarą nustebino atstumas, kurį jiems teko grįžti iki upės. Vyras nė nenutuokė, kaip toli šiaurėje jie buvo atsidūrę. Jis spėjo, kad sarmunojų stovykla yra visai netoli didžiojo ledo.

Jondalaras neklydo. Jei būtų ėję į šiaurę, per kelias dienas pėsčiomis būtų pasiekę masyvią priekinę žemyną dengiančios ledo plokštės sieną. Vasaros pradžioje, prieš pat leisdamiesi į kelionę, jie medžiojo mamutus prie sustingusios tos pačios šiaurinės užtvaros sienos, tik toliau į rytus. Nuo tada jie nukeliavo palei visą rytinį didelio lenkto kalnagūbrio kraštą, apsuko jį iš pietų ir vėl pakilo rytiniu to paties kalnagūbrio pakraščiu beveik iki pat žemę kaustančio ledyno.

Palikę paskutines apybraižas kalnų, kurie dominavo visą jų kelionę, pasiekę Didžiąją Motiną Upę Aila su Jondalaru pasuko į vakarus ir pradėjo artintis prie šiaurinio kyšulio, dar didesnio ir didingesnio vakaruose stūksančio kalnagūbrio. Ieškodami vietos, kur paliko savo daiktus ir maisto atsargas, jie keliavo tuo pačiu maršrutu, kurį jau įveikė sezono pradžioje, kai Jondalaras galvojo, kad turi begalę laiko... Iki tos nakties, kai Yhaha pagrobė laukinių arklių kaimenė.

– Orientyrai atrodo pažįstami, slėptuvė turėtų būti kažkur netoliese, – tarė Jondalaras.

– Manau, neklysti. Prisimenu tą statų krantą, tačiau viskas atrodo kitaip, – Aila nusiminusi apžvelgė pasikeitusį kraštovaizdį.

Šiose vietovėse iškrito ir susikaupė daugiau sniego. Upės kraštas buvo suledėjęs, o sniego buvo prinešta į visas įdubas, supūsta į pusnis, tad buvo sunku pasakyti, kur baigiasi krantas ir prasideda upė. Stiprūs vėjai ir ledas, kuris kaitaliojantis šalčiui ir atodrėkiui sezono pradžioje susiformavo ant šakelių, nuvertė kelis medžius. Krūmus ir gervuogynus taip pat prislėgė prišalusio vandens svoris; juos, pasidengusius sniegu, keliautojai ne kartą palaikė kauburiais ar kalvelėmis, kol neįlūždavo pabandę ant jų užlipti.

Vyras ir moteris sustojo prie nedidelio medžių guoto ir atidžiai apžiūrinėjo apylinkes, mėgino rasti nors kokią užuominą, kuri pasakytų, kur jie paslėpė savo palapinę ir maistą.

– Turi būti netoli. Žinau, kad vieta tikrai ta, tik viskas taip pasikeitė, – tarė Aila, o paskui nutilo ir atsisuko į Jondalarą. – Daugybė dalykų yra ne tokie, kaip atrodo, tiesa, Jondalarai?

Jis sutrikęs pažvelgė į ją.

– Na, taip, žiemą viskas atrodo kitaip negu vasarą.

– Ne tik gamtą turėjau omeny, – pasakė Aila. – Sunku paaiškinti. Pavyzdžiui, mums išeinant Sarmuna paprašė pasakyti tavo motinai, kad siunčia savo meilę, tačiau prašė pasakyti, kad siunčia Bodoja. Tikriausiai tuo vardu ją vadino tavo motina?

– Taip, esu tikras, tai ji ir turėjo omenyje. Jaunystėje jos vardas tikriausiai buvo Bodoja.

– O tapus Sarmuna vardo jai teko atsisakyti. Visai kaip Zelandonei, apie kurią pasakojai. Tai, kurią pažinojai kaip Zoleną, – kalbėjo Aila.

– Vardo atsisakoma savanoriškai. Tai tapsmo tuo, kuris tarnauja, dalis, – paaiškino Jondalaras.

– Suprantu. Viskas buvo taip pat, kai Krebas tapo šamanu. Jam nereikėjo atiduoti gimimo vardo, tačiau atlikdamas apeigas jis būna visai kitas žmogus. Kai būna Krebas, jis yra toks, kaip ir jo gimimo totemas stirninas, – drovus ir tykus, daug nekalbantis, tarsi paslapčia viską stebintis. O būdamas šamanas jis yra galingas ir įsakmus, kaip ir jo urvinio lokio totemas, – pasakojo Aila. – Jis niekada nėra toks, koks atrodo.

– Ir tu panašiai elgiesi, Aila. Dažniausiai tu daug klausaisi ir beveik nekalbi, tačiau kam nors susižeidus ar patekus į bėdą tu tarsi tampi kitu žmogumi. Imi vadovauti. Sakai žmonėms, ką daryti, o jie tavęs klauso.

Aila suraukė antakius.

– Niekada taip negalvoju. Tiesiog noriu padėti.

– Žinau. Tai yra daugiau nei noras padėti. Tu žinai, ką daryti, ir dauguma žmonių tai supranta. Manau, todėl jie ir daro tai, ką tu liepi. Man regis, jei panorėtum, galėtum būti ta, kuri tarnauja Motinai, – pasakė Jondalaras.

Ailos raukšlės pagilėjo.

– Nemanau, kad to norėčiau. Nenorėčiau atsisakyti savo vardo. Tai vienintelis dalykas, kuris liko iš mano tikrosios motinos, nuo tų laikų, kai dar negyvenau su gentimi, – pasakė jaunoji moteris. Tada ji staiga įsitempė ir parodė apsnigtą kauburį, kuris atrodė neįprastai simetriškas. – Jondalarai, pažiūrėk ten!

Pažvelgęs ten, kur rodė moteris, vyras iš pradžių nepastebėjo to, ką įžvelgė jinai. Tada į akis krito kauburio forma.

– Ar gali būti... – tarstelėjo vyras ir paragino Lenktynininką.

Kauburys buvo erškėčių raizgalynėje, tad jie dar labiau susijaudinę nulipo nuo arklių. Jondalaras surado tvirtą šaką ir ja pramušė kelią per tankias rykštes. Kai pasiekė vidurį ir tvojo per simetrišką kauburį, sniegas nubyrėjo ir atsiskleidė apversta jų dubens formos valtis.

– Tai ji! – sušuko Aila.

Jie trypė ir daužė ilgus dygliuotus ūglius, kol pasiekė valtelę ir rūpestingai suvyniotus ryšulius, paslėptus po ja.

Akivaizdu, kad slėptuvė nebuvo tvirta. Pirmąsias užuominas apie tai, kad kažkas įvyko, parodė Vilkas. Jį akivaizdžiai jaudino aplinkui vis dar

tvyrantis kvapas, o suradę vilko išmatų žmonės suprato, kodėl jų augintinis taip nerimauja. Slėptuvėje plėšikavusiems vilkams pavyko perplėšti kelis rūpestingai susuktus ryšulius. Netgi palapinė buvo apdraskyta, tačiau žmonės apsidžiaugė, kad gana nedaug. Vilkai paprastai negali atsitraukti nuo odos, jei jau ją pačiumpa, ir su malonumu sučiaumoja.

– Atbaidantieji! Tikriausiai dėl to jie nepridarė daugiau žalos, – tarė Jondalaras. Jis buvo patenkintas, kad Ailos mišinys ne tik kelionės bičiulį atpratino nuo jų daiktų, bet nuginė ir visus kitus vilkus. – Visą laiką galvojau, kad dėl Vilko mūsų kelionė tik sudėtingesnė. Tačiau, jei jo nebūtų, mes jau nebeturėtume palapinės. Eikš čia, vyruti, – pašaukė Jondalaras, plekšnodamas sau į krūtinę: kvietė žvėrį šokteli ir uždėti letenas. – Tau ir vėl pavyko! Išgelbėjai mūsų gyvybes ar bent jau palapinę.

Stebėdama, kaip Jondalaras čiumpa tankų pilkio sprando kailį, Aila nusišypsojo. Ji džiaugėsi matydama, kaip pasikeitė vyro požiūris į Vilką. Jondalaras visada buvo jam gana malonus, tikrai jį mėgo, tik anksčiau niekada nebuvo toks atvirai draugiškas ir jausmingas. Buvo akivaizdu, kad Vilkas irgi ne mažiau mėgaujasi vyro rodomu dėmesiu.

Nors keliautojai būtų patyrę kur kas daugiau žalos, jei nebūtų ištepę daiktų vilkus atbaidančiaisiais, tepalas neapsaugojo maisto atsargų. Dingo beveik visa džiovinta mėsa ir kelioniniai paplotėliai, dauguma paketų su džiovintais vaisiais, daržovėmis ir grūdais buvo išdraskyti arba suėsti, nubėgus vilkams juos išsinešiojo ir kiti gyvūnai.

– Tikriausiai išeinant reikėjo pasiimti daugiau sarmunojų siūlyto maisto, – tarė Aila. – Tik jie ir patys gana mažai jo turi. Spėju, teks grįžti.

– Geriau jau negrįžkime, – paprieštaravo Jondalaras. – Pažiūrėkime, ką turime. Jei medžiosime, tikriausiai pakaks nusigauti bent jau iki losadunojiečių. Mudu su Tonolanu buvome kelis jų susitikę ir pernakvojome tenai. Jie kvietė mus grįžtant užsukti ir kurį laiką pasisvečiuoti.

– Jie duotų mums maisto kelionei? – paklausė Aila.

– Manau, duotų, – pasakė Jondalaras, paskui nusišypsojo. – Tiesą sakant, žinau, kad duos. Esu gavęs ateities pažadą!

– Ateities pažadą? – klausiamai suraukusi antakius pasitikslino Aila. – Ar jie tavo giminaičiai? Kaip šaramudojai?

– Ne, ne giminaičiai, tačiau jie draugiški ir prekiauja su zelandoniečiais. Kai kurie jų moka mūsų kalbą.

– Jau esi apie tai kalbėjęs, tačiau niekada taip ir nesupratau, ką reiškia ateities pažadas, Jondalarai.

– Ateities pažadas reiškia, kad tau bus duota viskas, ko paprašysi, bet kuriuo metu ateityje mainais už ką nors, ką davei arba laimėjai praeityje. Dažniausiai jo griebiamasi norint padengti skolas, jei pralošiama daugiau nei gali sumokėti, tačiau naudojama ir kitais atvejais, – paaiškino vyras.

– Kokiais kitais atvejais? – teiravosi moteris. Ji juto, jog potekstė kažkokia gilesnė, ir jai rūpėjo tai suprasti.

– Na, kartais tenka atsilyginti žmogui už paslaugą, paprastai kokią nors ypatingą, tačiau sunkiai įkainojamą, – aiškino Jondalaras. – Ateities pažadas nėra ribojamas, tad gali būti sunkus įsipareigojimas, tačiau dauguma žmonių neprašo daugiau nei derėtų. Dažnai vien ateities pasižadėjimo priėmimas rodo pasitikėjimą ir sąžiningumą. Tai būdas pasiūlyti draugystę.

Aila linktelėjo. Tikrai, potekstė kur kas gilesnė.

– Ladunis man skolingas ateities pažadą, – toliau pasakojo vyras. – Tai nėra labai svarbus įsipareigojimas, tačiau manau, jog jis duos man visko, ko paprašysiu, o aš galiu prašyti, ko panorėjęs. Ladunis su džiaugsmu įvykdys savo įsipareigojimą, nors truputėlį maisto tikriausiai ir taip mums duotų.

– Ar toli iki losadunojiečių? – paklausė Aila.

– Dar gabalėlis kelio. Jie gyvena vakariniame tų kalnų gale, o mes esame rytiniame. Bet keliauti nebus sunku, jei eisime palei upę. Tiesa, ją reiks kirsti. Losadunojiečiai gyvena kitoje pusėje, bet mes galėsime keltis aukšteliau, – paaiškino Jondalaras.

Jie nusprendė čia pat pernakvoti ir rūpestingai peržiūrėjo visą savo mantą. Labiausiai stigo maisto. Kai sudėjo viską, ką pavyko išgelbėti, susidarė tik apgailėtinai maža krūvelė. Vis dėlto galėjo būti kur kas blogiau. Paprasčiausiai pakeliui teks daugiau medžioti ir rinkti maistą. Didžioji dalis jų mantos liko nepaliesta ir truputį pataisyta bei patvarkyta galėjo toliau tarnauti, išskyrus mėsos indą, kuris buvo sučiaumotas iki skutų. Apskritoji valtis apsaugojo jų slėptuvę, jei ne nuo vilkų, tai nuo blogo oro. Ryte jiems teko apsispręsti, ar toliau tempti tą oda aptrauktą laivelį.

– Keliausime kalnuotesne teritorija. Bus daugiau bėdos ją pasiėmus nei palikus, – tarė Jondalaras.

Aila apžiūrėjo baslius. Vienas iš trijų baslių, kuriais jie pakeldavo maistą, kad nepasiektų žvėrys, buvo sulaužytas, tačiau valkčiams reikėjo tik dviejų.

– Kol kas ją pasiimkime, o jei pasirodys, kad kelia daug bėdų, visada galėsime palikti, – pasakė ji.

Keliaujant į vakarus žemos vėjo perpučiamos lygumos netrukus liko už nugaros. Iš vakarų į rytus tekanti Didžioji Motina Upė, palei kurią ėjo keliautojai, buvo savotiška didžiojo mūšio tarp pačių galingiausių žemės jėgų fronto linija. Pietų pusėje dunksojo kyšulys vakarinių kalnų, kurių aukščiausių smailių taip ir nesušildydavo švelnios vasaros dienos. Ilgus metus kaupusios sniegą ir ledą didingos kalnų grandinės smailės žvilgėjo giedrame, šaltame ore.

Šiaurėje plytinčios aukštumos buvo neaprėpiamo kalnų masyvo pamatinė kristalinė uoliena. Kyšojo suapvalėję ir nugludinti amžiams bėgant nudilusių senovinių kalnų likučiai. Į tą nepajudinamą pamatą atsitrenkus žemynui, su neatremiama jėga lėtai ir nepermaldaujamai judančiam iš pietų, sutrupėjo žemės pluta, raukšlėjosi kiečiausios uolos, iškilo ir per sausumą nusidriekė didžiulė kalnų sistema.

Vis dėlto senovinis masyvas susidūrus didžiulėms, aukščiausius kalnus sukūrusioms jėgoms neliko nenukentėjęs. Iškilimai, poslinkiai ir lūžiai, matomi šitoje apirusioje kietoje kristalinėje struktūroje, – tai akmenų pasakojama istorija apie įnirtingą žemės spaudimą ir traiškymą, patirtą įvykus neįsivaizduojamam spaudimui iš pietų. Toje pačioje eroje, judantiems žemynams spaudžiantis į nepasiduodančią pamatinę uolieną, iškilo ne tik aukštas vakarinis kalnagūbris iš kairės ir kitas dar toliau į vakarus, bet ir rytuose susiformavo ilgas, lenktas kalnagūbris, kurį apsuko Aila su Jondalaru, ir visa virtinė kalnų grandinių rytuose.

Vėliau, prasidėjus ledynmečiui, kai vidutinė metinė temperatūra nukrito, sustingusios karūnos masyvių kalnų grandinių šlaitais ėmė leistis žemyn ir netgi vidutines aukštumas padengė žaižaruojančia krištolo pluta. Lėtai šliaužiantis, slėnius ir tarpeklius užpildantis ledas paliko nešmenų klodus ir žvirgždo pylimus, iš netašytų jaunesnių smailių skaptavo aštrius akmenų bokštus. Žiemą sniegas ir ledas dengė ir šiaurines aukštumas. Vis dėlto tik pačioms aukščiausioms, arčiausiai apledėjusių kalnų esančioms

aukštumoms teko atlaikyti tikrą ledyną, ilgalaikį ledo sluoksnį, kuris netirpo nei žiemą, nei vasarą.

Kadangi erodavę kalnai šiaurėje driekėsi sąlyginai lygiais plokščiakalniais ir terasomis, per tą senovinę žemę tekančių upių aukštupių slėniai buvo lėkšti, nuožulniais šlaitais, nors vidurupiuose kiek statėjo. Išskyrus tas, kurios kriokliais sruvo tiesiai nuo kalnų masyvo, upės, tekančios statesniais pietinės pusės šlaitais, buvo sraunesnės. Žemesnes šiaurės aukštumas ir kalnuotus pietus skyrė trąšus ir turtingas lioso dirvos slėnis, per kurį ir tekėjo Didžioji Motina Upė.

Aila su Jondalaru šiauriniu krantu per atviras upės slėnio lygumas traukė beveik tiesiai į vakarus. Nors visiškai kitokios apimties nei žemupyje, Didžioji Motina Upė vis dar buvo gana plati ir po kelių dienų kelio, kaip įprasta, vėl skilo į atšakas.

Pusdienį keliavę jie priėjo kitą didelį intaką. Vanduo nirtulingai sruvo nuo aukštumos, o sūkuriuojanti santaka atrodė grėsmingai. Abu krantus buvo nugulę atlūžę ledo luitai, varvekliai stūksojo tarsi sustingusios užuolaidos. Upės, įtekančios iš šiaurės, dabar tekėjo nebe iš aukštumų ir pažįstamų kalnų, kuriuos jie paliko už nugaros: šis vanduo atbėgo iš nežinomų žemių vakaruose. Užuot kirtęs pavojingą upę ar bandęs kilti į jos aukštupį, Jondalaras nusprendė grįžti atgal ir persikelti per kelias Motinos atšakas.

Pasirinkimas buvo geras. Nors kai kurios atšakos buvo plačios ir pakraščiuose užšalusios, dažniausiai stingdantis vanduo vargiai siekė aukščiau arklių šonų. Daug apie tai negalvodami tą patį vėlų vakarą Aila su Jondalaru, du arkliai ir vilkas galiausiai kirto Didžiąją Motiną Upę. Nors kitose upėse jie patyrė pavojingų nuotykių ir sužeidimų, čia persikelti pavyko neįtikėtinai lengvai.

Gilią, šaltą žiemą net netoli keliauti buvo pavojinga. Dauguma žmonių lindėjo jaukiuose, šiltuose būstuose, o jei kas per ilgai užsibūdavo lauke, draugai ir giminaičiai eidavo ieškoti. Aila su Jondalaru visiškai kliovėsi savimi. Jei kas nutiktų, jie turėtų tik vienas kitą ir bičiuliškus gyvūnus, kuriais taip pat galima buvo pasikliauti.

Kelias pamažu kilo aukštyn, ėmė keistis augmenija, tarp eglių ir pušų prie upės pasirodė kėnių ir maumedžių. Upės slėnių lygumose buvo ypač šalta, dėl atmosferos pokyčių dažnai šalčiau nei aukštai aplinkiniuose kalnuose. Nors sniegas ir ledas buvo nubalinę aukštumas, upės slėnyje snigo retai. Kartais tik lengvai, sausai pasnyguriuodavo, ant sušalusios žemės sniego beveik nebuvo, nebent tuštumose ir įdubose. Kadangi stigo sniego, vandens sau ir arkliams atsigerti keliautojai galėjo prasimanyti vieninteliu būdu: tekdavo kirviais kapoti upės pakraščių ledą ir jį tirpinti.

Aila vis daugiau galvojo apie gyvūnus, kurie klaidžiojo Motinos slėnio lygumomis. Jie buvo tų pačių rūšių kaip ir matytieji stepėse, tik dominavo šaltį mėgstantys padarai. Aila žinojo, kad šitie gyvūnai gali pramisti sudžiūvusiais augalais, lengvai randamais sušalusiose, bet neapsnigtose lygumose. Moteriai buvo smalsu, kur jie randa vandens.

Ji manė, kad vilkai ir kiti plėšrūnai dalį reikiamo skysčio kiekio gauna su tų, kuriuos sumedžioja maistui, krauju, be to, jie apibėga didelius plotus ir gali susirasti sniego kišenių ar atskilusio ledo. O kaipgi arkliai ir kiti žolėdžiai? Kaip jie randa vandens teritorijoje, kuri žiemą tampa ledo dykuma?

Kai kuriuose plotuose buvo pakankamai sniego, tačiau buvo ir tokių bergždžių dykynių, kurias dengė vien akmenys ir ledai. Vis dėlto, kad ir kaip ten buvo sausa, jei būdavo nors kiek maisto, gyvendavo ir gyvūnų.

Nors jų nebuvo gausu, Aila vienoje vietoje pamatė daugybę gauruotųjų raganosių. O pastebėjusi raganosių, pamatydavo ir avijaučių. Abiejų rūšių gyvūnai rinkosi atvirus, vėjuotus, sausus plotus, bet raganosiai labiau mėgo žolę ir viksvas, o avijaučiai, tikrai labai panašūs į ožkas, skabė sumedėjusius krūmus. Suledėjusiuose plotuose taip pat klaidžiojo didžiulių šiaurės elnių ir didžiųjų elnių milžiniškais ragais, taip pat arklių tankiais žieminiais kailiais, tačiau iš visos gyvūnų populiacijos Didžiosios Motinos Upės aukštupio slėnyje išsiskyrė mamutai.

Ailai niekada nepabosdavo stebėti šiuos didžiulius žvėris. Nors kartkartėmis žmonės juos medžiodavo, jie buvo tokie nebaikštūs, kad atrodė kone prijaukinti. Gyvūnai dažnai leisdavo vyrui ir moteriai prieiti visai arti, nejuto jokio jų keliamo pavojaus. Tiesą sakant, pavojingiau buvo žmonėms. Nors gauruotieji mamutai nebuvo patys didžiausi savo rūšies atstovai, jie buvo didžiausi žmonių kada matyti – arba kuriuos žmonės

dar galėjo pamatyti – gyvūnai. Gauruotais kailiais, dar labiau pasipūtusiais žiemą, ir milžiniškomis lenktomis iltimis iš arti jie atrodė neįtikėtinai dideli.

Mamutų mažyliams užaugdavo pusantro colio ilgio iltiniai dantukai – pailginti viršutiniai kandžiai. Po metų pieniniai dantys iškrisdavo ir išdygdavo nuolatinės iltys, kurios augdavo visą gyvenimą. Iltys buvo ne tik socialiniai atributai, svarbūs bendraujant su kitais mamutais, jos turėjo ir praktiškesnių funkcijų, pavyzdžiui, kad ir ledui pralaužti, – o mamutai tai gebėjo ypatingai gerai.

Pirmą kartą Aila šį veiksmą išvydo stebėdama prie sušalusios upės besiartinančią patelių bandą. Kelios mamutės iltimis, kiek mažesnėmis ir tiesesnėmis nei patinų, išplėšė ledą, įšalusį uolų plyšiuose. Iš pradžių Aila sutriko, paskui pastebėjo, kaip mažylis mamutas mažu straubliuku ima gabalėlį ledo ir deda į sau į nasrus.

– Vanduo! – šūktelėjo Aila. – Štai kaip jie gauna vandens, Jondalarai. Kaip tik apie tai galvojau.

– Tikrai taip. Niekada daug apie tai nemąsčiau, tačiau dabar, kai jau užsiminei, prisiminiau, kad Dalanaras apie tai pasakojo. Nors yra daug posakių apie mamutus, vienintelis, kurį prisimenu, toks: „Niekur nekišk nosies, kai mamutai traukia į šiaurę.“ Tiesa, tą patį galima pasakyti ir apie raganosius.

– Nesuprantu šito posakio, – pasiskundė Aila.

– Tai reiškia, kad artėja sniego audra, – paaiškino Jondalaras. – Regis, mamutai visada ją nujaučia. Šitie dideli gauruočiai nelabai mėgsta sniegą. Jis uždengia jų maistą. Straubliais ir iltimis jie šiek tiek jį nuvalo, bet ne tada, kai sniegas iš tikrųjų būna gilus ir jie pradeda jame klimpti. Ypač blogai, kai sniegas tirpsta ir vėl šąla. Mamutai atsigula vakare, kai sniegas tebėra patižęs nuo popietės saulės, o ryte jų kailis būna prišalęs prie žemės ir jie negali pajudėti. Tada juos lengva medžioti, tačiau, jei šalia nėra medžiotojų ir neprasideda tirpsmas, jie pamažu miršta iš bado. Būna, kad ir mirtinai sušąla, ypač mažyliai.

– Ką tai turi bendra su ėjimu į šiaurę?

– Kuo arčiau ledynas, tuo mažiau sninga. Prisimeni mamutų medžioklę su mamutojais? Vienintelis vandens šaltinis tenai buvo upelis, tekantis iš paties ledyno, o buvo vasara. Žiemą viskas sušalę.

– Todėl ten tiek mažai sniego?

– Taip, tose srityse visada šalta ir sausa, ypač žiemą. Visi sako, kad tai dėl arti esančių ledynų. Vieni yra pietiniuose kalnuose, o ir Didysis ledas ne taip toli į šiaurę. Žemė tarp kalnų ir didžiojo ledyno yra plokščiagalvių... tai yra genties, teritorija. Ji prasideda kiek į vakarus nuo čia, – Jondalaras pastebėjo Ailos išraišką jam nesuvaldžius liežuvio ir sutriko. – Šiaip ar taip, yra dar vienas posakis apie mamutus ir vandenį, tačiau jo tiksliai nepamenu. Kažkas panašaus: „Jei nerandi vandens, ieškok mamutų."

– Šitą jau suprantu, – tarė Aila žiūrėdama Jondalarui už nugaros. Vyras irgi atsisuko pažiūrėti.

Mamutų patelės paėjėjo prieš srovę ir sujungė jėgas su keliais patinais. Patelės darbavosi ant siauro, kone vertikalaus ledo kranto, susiformavusio išilgai upės. Didesni patinai, įskaitant orų senolį su žilų plaukų juostomis, kurio įspūdingos, nors mažiau naudingos iltys buvo išaugusios tokios ilgos, kad priekyje kryžiavosi, didelius ledo gabalus grandė ir skaptavo nuo krantų. Paskui, aukštai pakėlę straubliais, mesdavo luitus žemyn, ir ledas garsiai traškėdamas suskildavo į mažesnius gabalus. Darbuodamiesi mamutai baubė, šnarpštė, trypė kojomis ir trimitavo. Atrodė, kad didžiuliai gauruoti padarai žaidė linksmą žaidimą.

Triukšmingai daužyti ledą mokėjo visi mamutai, netgi mažučiai, vos dvejų trejų metų, dar neseniai iškritusiais pieniniais dantukais. Mažučių dviejų colių ilgio iltyčių išoriniai kraštai nuo ledo grandymo jau buvo nusidėvėję, o dvidešimties colių ilgio dešimtmečių mamutukų ilčių galai buvo lygiai nudėvėti jiems judinant galvas aukštyn ir žemyn prie kokio vertikalaus paviršiaus. Kai jauni mamutai sulaukdavo dvidešimt penkerių, jų iltys pradėdavo augti į priekį, paskui riesdavosi į viršų ir vėl į vidų, ir jų naudojimo būdas pakisdavo. Nusidėvėjimo nuo ledo braižymo ir ant sausos žolės bei stepių augalų susikaupusio sniego šlavimo žymės pradėdavo matytis ant ilčių apatinio paviršiaus. Ledo laužymas buvo pavojingas užsiėmimas, nes iltys galėjo nulūžti kartu su ledu, tačiau net ir tokie pažeisti jų galiukai pamažu nusilygindavo toliau gremžiant ir skaptuojant ledą.

Aila pastebėjo, kad aplinkui pradėjo rinktis kiti gyvūnai. Bandos gauruotų žvėrių galingomis iltimis atlauždavo pakankamai ledo sau, įskaitant jauniklius bei senius, tad jo likdavo ir kitiems šių vietovių gyventojams.

Daugybė gyvūnų lipo ant kulnų migruojantiems mamutams. Didieji gauruočiai ne tik palikdavo krūvas palaido ledo, kuris žiemą buvo drėgmės šaltinis ir kitiems gyvūnams, – vasarą jie iltimis ir kojomis išardavo griovius sausose upių vagose ir ten prisikaupdavo vandens. Į šitaip atsiradusius šulinius numalšinti troškulio ateidavo ir kiti gyvūnai.

Keliaudami palei užšalusią Didžiąją Motiną Upę vyras ir moteris jojo, o kartais ir pėsti ėjo gana arti kranto. Beveik nesnigo. Minkšta antklodė, baltas maskuojamasis sniego apdaras, neužklojo žemės, ir snūduriuojanti augmenija neturėjo kuo pridengti monotoniškos žieminės išvaizdos. Aukšti praėjusios vasaros nendrių stiebai ir švendrų ietys narsiai styrojo iš sušalusių augimviečių pelkėse, o suvytę, sudžiūvę papardžiai ir viksvos išsidriekę gulėjo prie ledų, susigrūdusių palei upės kraštus. Kerpės buvo prikepusios ant uolų kaip gyjančių žaizdų šašai, samanos susitraukė į trapius, sausus paklotus.

Aštriame, smelkiančiame vėjyje barškėjo ilgi belapių šakų pirštai, ir tik patyrusi akis galėjo atpažinti, koks tai medis – gluosnis, beržas ar alksnis. Tamsiai žali spygliuočiai – eglės, kėniai ir pušys – buvo lengvai atpažįstami. Maumedžiai buvo numetę spyglius. Užsiropštę aukštėliau žmonės matydavo gulsčius žemaūgius beržus ir prie pat žemės palinkusias pušis.

Dažniausiai Aila su Jondalaru maitinosi smulkiais žvėreliais; didiesiems susekti ir sumedžioti paprastai reikėdavo daugiau laiko nei jie norėjo gaišti, nors nesudvejoję nusivijo elnią. Mėsa greitai sušalo, ir net Vilkui kurį laiką nereikėjo medžioti. Dažniausiai pakliūdavo triušių, kiškių, kartais bebrų, kurių kalnuotose srityse buvo gausu. Netrūko ir sausesnio žemyninio klimato stepių gyvūnų, tokių kaip švilpikai ir didieji žiurkėnai. Keliautojai visada džiaugdavosi pamatę žvyrių, riebių baltų paukščių plunksnuotomis kojomis.

Dažniausiai medžioklėje puikiai pasitarnaudavo Ailos svaidyklė. Iečių mėtykles jie buvo linkę pasaugoti stambesniems gyvūnams: buvo lengviau prisirinkti akmenų nei gaminti naujas ietis vietoj pamestų ar sulūžusių.

Pasitaikydavo dienų, kai medžioklė užtrukdavo ilgiau nei planuota. Kad ir kas sugaišindavo, Jondalaras darydavosi irzlus.

Kadangi žmonės daugiausiai valgydavo liesą mėsą, maistą jie paįvairindavo vidine spygliuočių ir kitų medžių žievės dalimi, paprastai iš jos kartu su mėsa virdavo sultinį. Labai džiaugdavosi aptikę sušalusių, bet vis dar prie krūmelių prikibusių uogų. Kadagio uogų, kurios ypač paskanina mėsą, jei vartoji su saiku, buvo ypač gausu; erškėtrožių pasitaikydavo rečiau, bet gausiai. Pašalusios visos uogos buvo saldesnės. Šliaužiančios varnauogės su spyglius primenančiais visžaliais lapeliais vedė mažas, blizgias, juodas uogytes, kurios, kaip ir mėlynos meškauogės ir raudonos bruknės, dažnai likdavo ant krūmelių per žiemą.

Į mėsos sriubą jie taip pat įmesdavo kruopščiai surinktų sausų žolių ir kitų augalų sėklų bei grūdų, nors surasti augalų, tebeturinčių sėklų dėžutes, prireikdavo nemažai laiko. Dauguma sėklas nokinančių augalų jau seniai buvo nunykę ir laukė, kol pavasario tirpsmas juos pažadins naujam gyvenimui. Aila gailėjo praradusi tuos džiovintus vaisius ir uogas, kuriuos sunaikino vilkai, bet nė kiek nesigailėjo atsargų, kurias atidavė sarmunojams.

Nors Yhaha ir Lenktyninkas vasarą beveik išskirtinai šlamštė žolę, Aila pastebėjo, kad jų racionas išsiplėtė: jie ir šakelių viršūnėles paskabydavo, ir medžių žievę iki vidinio sluoksnio nugremždavo, pakramsnodavo ir tam tikros rūšies kerpių, kurias itin mėgo šiaurės elniai. Smalsumo pagauta Aila jų pririnko ir truputį paragavo pati, paskui pagamino vakarienei. Kerpės buvo stipraus, bet pakenčiamo skonio, tad teko gerokai pavargti, kol pavyko jas tinkamai paruošti.

Kitas žiemos maisto šaltinis buvo maži graužikai – kiškėnai, pelės ir lemingai; ne patys gyvūnėliai, nes juos Aila paprastai palikdavo Vilkui kaip atlygį už tai, kad padėjo išbaidyti grobį, bet jų lizdeliai. Aila dairydavosi subtilių užuominų, kur galėtų būti urvelis, tada kasimo lazdele pralauždavo suledėjusią žemę, surasdavo tuos mažus padarėlius ir jų namelius, pilnus sėklų, riešutų ir svogūnėlių.

Be to, Aila turėjo savo vaistų krepšelį. Kaskart svarstydama apie žalą, padarytą krūmuose paslėptiems daiktams, ji sudrebėdavo pagalvojusi, kas būtų nutikę, jei būtų palikusi savo vaistų krepšelį. Vien nuo minties, kad galėjo jį prarasti, susukdavo skrandį. Krepšelis buvo tokia neatsiejama jos

dalis, kad be jo ji jaustųsi pasiklydusi. Juk kartu su ūdros kailio krepšeliu Ailai buvo perduotos ilgainiui sukauptos žinios. Pavyzdžiui, Aila žinojo, kad įvairios žolelės, žievės ir šaknys gali būti naudojamos ligoms gydyti ar norint jų išvengti. Nors moteris nenutuokė, nei kas yra, nei kaip veikia vitaminai ir mikroelementai, iš žolelių, kurias nešėsi savo krepšelyje, ji reguliariai ruošė vitaminingas arbatas, tad abu su Jondalaru buvo sveiki.

Ji taip pat pasitelkė augalus, kurie buvo lengvai prieinami netgi žiemą, tokius kaip viszalių spygliukai, ypač švieži ūgliai, nuskabyti nuo šakelių galiukų, – juose gausu vitaminų, padedančių išvengti skorbuto. Aila nuolat dėjo jų į kasdienes arbatas, daugiausiai todėl, kad abu mėgo aitrų skonį. Moteris tikrai žinojo, kad tie augalai naudingi, ir gerai išmanė, kaip ir kada juos vartoti. Ji ne kartą spygliukų arbatą ruošė žmonėms minkštomis kraujuojančiomis dantenomis, kai dantys pradėdavo klibėti ilgą žiemą daugiausiai mintant džiovinta mėsa.

Jie dažnai leisdavosi į atsitiktines medžiokles ir kiek įmanoma daugiau keliavo. Nors kartais maisto nepakakdavo, retai jo visiškai nebūdavo. Keliautojai su maistu gaudavo labai mažai riebalų, be to, nuolat judėjo, tad pamažu ėmė netekti svorio. Nors dažnai apie tai nekalbėjo, abu buvo pavargę nuo kelionės ir norėjo kuo greičiau pasiekti tikslą.

Ar jodami arkliais, ar jais vedini Aila su Jondalaru dažniausiai keliaudavo vorele, gana arti vienas kito, kad nugirstų garsiai pasakytą pastabą, tačiau nepakankamai arti kasdieniam pokalbiui užsimegzti. Abu turėjo laiko tyloje apmąstyti savo išgyvenimus. Kartais jie savo mintis išsakydavo vakarais, kai valgydavo ar susiglaudę gulėdavo miego kailiuose.

Aila dažnai svarstė jų neseną patirtį. Ji galvojo apie Trijų seserų stovyklą, sarmunojus ir jų žiaurius vadus Ataroją bei Brugarą lygino su jų giminaičiais mamutojais, kuriems vadovavo bendradarbiaujančių ir draugiškų brolių bei seserų poros. Taip pat ji galvodavo apie zelandoniečius, jos mylimo vyro žmones. Jondalaras turi tiek daug gerų savybių, todėl ji neabejojo, jog jie yra geri žmonės. Vis dėlto, atsižvelgdama į jų požiūrį į gentį, ji vis dar svarstė, kaip jie priims ją. Netgi Sarmuna netiesiogiai užsiminė apie stiprų zelandoniečių bjaurėjimąsi tais, kuriuos jie vadino plokščiagalviais. Drauge Aila manė, kad nė vienas zelandonietis niekada nebus toks žiaurus kaip ta sarmunojų vadė.

– Nesuprantu, kaip Ataroja galėjo daryti tuos dalykus, Jondalarai? – tarė Aila jiems baigus vakarieniauti. – Tikrai stebiuosi.

– Kas tave stebina?

– Mano žmonės, anot genties, kiti. Tave sutikusi jaučiausi dėkinga vien dėl to, kad galiausiai pažinau žmogų, panašų į save. Labai palengvėjo sužinojus, kad nesu viena pasaulyje. Paskui, kai tu pasirodei toks nuostabus, toks geras, rūpestingas ir mylintis, pamaniau, kad visi mano rūšies žmonės bus tokie kaip tu, – kalbėjo ji, – ir dėl to jaučiausi gerai...

Ji ketino pridurti: „Tol, kol tu su tokiu pasibjaurėjimu nesureagavai man papasakojus apie gyvenimą su gentimi." Aila greitai apsigalvojo pamačiusi Jondalarą šypsantis, išraudusį ir džiaugsmingai sutrikusį, akivaizdžiai pamalonintą.

Nuo Ailos žodžių Jondolarą užplūdo šiluma, jis pagalvojo, kad ji taip pat yra nuostabi.

– Kai susitikome Talutą ir Liūto stovyklos mamutojus, – tęsė Aila, – buvau įsitikinusi, kad visi kiti yra geri žmonės. Jie padeda vieni kitiems, ir visi turi sprendimo teisę. Kiti yra draugiški ir daug juokiasi, jie neatmeta idėjos vien dėl to, kad anksčiau nėra apie tai girdėję. Tiesa, buvo Frebekas, bet jis irgi pasirodė ne toks jau blogas. Netgi mamutojai vasaros susirinkime, kurie iš pradžių manęs neparėmė, nes buvau iš genties, netgi kai kurie šaramudojai tai darė dėl neteisingų baimių, ne dėl blogų ketinimų. O Ataroja buvo žiauri kaip hiena.

– Ataroja – tik vienas žmogus, – priminė Jondalaras.

– Taip, bet pažvelk, kiek ji turėjo įtakos. Sarmuna panaudojo savo šventas žinias, kad padėtų Atarojai žudyti ir žaloti žmones, nors vėliau dėl to tikrai gailėjosi. Ir Epadoja savo noru darė viską, ką Ataroja liepė, – pasakė Aila.

– Jos turėjo pagrindo taip elgtis. Su moterimis buvo blogai elgiamasi, – atsakė Jondalaras.

– Aš žinau priežastis. Sarmuna manė, kad elgiasi teisingai, Epadoja tikriausiai mėgo medžioti ir mylėjo Ataroją už tai, kad leido jai tai daryti. Pažįstu tą jausmą. Aš taip pat mėgstu medžioti. Pasipriešinau genčiai ir elgiausi taip, kaip nederėjo elgtis, kad tik galėčiau medžioti.

– Na, dabar Epadoja gali medžioti visai stovyklai. Nemanau, kad ji tokia bloga, – pastebėjo Jondalaras. – Regis, ji atranda kažką panašaus

į motinos meilę. Dobanas papasakojo, kad ji pažadėjo niekada jo nebeskaudinti ir niekada neleis niekam jo skaudinti. Jos jausmai berniukui gal stipresni dar ir todėl, kad ji taip stipriai jį sužalojo, o dabar turi progą už tai atsilygti.

– Epadoja nenorėjo skaudinti tų vaikų. Ji pasipasakojo Sarmunai, kad bijojo. Manė, kad jei nepadarys, kaip Ataroja nori, ji berniukus nužudys. Tokios buvo jos elgesio priežastys. Netgi Ataroja turėjo priežasčių. Jos gyvenime buvo tiek blogio, kad ji pati virto blogiu. Ji jau nebebuvo žmogus, tačiau nėra kaip ją pateisinti. Kodėl ji darė visas tas baisybes? Braudas, kad ir kaip bjauriai elgėsi, nebuvo ypač blogas kitiems, tik nekentė manęs. Jis niekada neskaudino vaikų. Maniau, kad manieji žmonės, kiti, yra geri, tačiau dabar nebesu tuo tokia tikra, – užbaigė Aila. Ji atrodė nuliūdusi ir susisielojusi.

– Yra gerų ir yra blogų žmonių, Aila. Kiekvienas savyje turi ir gėrio, ir blogio, – tarė Jondalaras, jo kakta buvo išvagota rūpesčio raukšlių. Jis juto, kad Aila mėgina naują patirtį, kurios įgijo sarmunojų stovykloje, pritaikyti asmeninei pasaulėžiūrai, ir žinojo, kad jai tai svarbu. – Šiaip ar taip, niekada nežinai, kada tau gali prireikti pagalbos, o dauguma žmonių yra draugiški.

– Yra ir iškrypusių, tokių kaip Ataroja, – tarė Aila.

– Tiesa, – negalėdamas nepritarti linktelėjo vyras. – Yra ir tokių, kurie padarys tik tai, ką privalo, arba visai nieko nedarys, tačiau dėl to jie netampa blogi.

– Vienas blogas žmogus gali iškelti blogiausias gerų žmonių savybes, kaip kad Ataroja padarė su Sarmuna ir Epadoja.

– Spėju, geriausia, ką mes galime padaryti, tai pamėginti sulaikyti blogį ir žiaurumą, kad jie nepridarytų per daug žalos. Gal derėtų džiaugtis, kad nėra daugiau tokių žmonių kaip Ataroja. Aila, neleisk vienam blogam žmogui sugadinti tavo nuomonę apie visus žmones.

– Ataroja nepakeis mano nuomonės apie žmones, kuriuos pažįstu. Esu tikra, tu neklysti dėl daugumos žmonių, Jondalarai, tačiau ji privertė mane būti budresnę ir atsargesnę.

– Na, būti truputį atsargesnei nepakenks. Visada suteik žmonėms galimybę parodyti jų gerąsias puses prieš manydama, kad jie blogi.

Aukštuma šiaurinėje upės pusėje lydėjo į vakarus traukiančius keliautojus. Dangaus fone išsiskyrė ant nudilusių viršukalnių ir lygių masyvo plokščiakalnių stūksantys vėjo gairinami spygliuočiai. Upė vėl skilo į kelias atšakas. Pietinė ir šiaurinė slėnio pusės išlaikė joms būdingas ypatybes, tačiau pagrindo uoliena buvo suskeldėjusi, tarp upės ir aukštų klinties kalnų pietuose žiojėjo gilūs sprūdžiai. Į vakarus buvo matyti status kalkakmenio sienos kraštas. Upės vaga suko į šiaurės vakarus.

Rytinį žemumos kraštą taip pat ribojo sprūdis, atsiradęs ne tiek išsikilnojus klintims, kiek dėl įdubos kalnų terasoje. Pietų pusėje teritorija kurį laiką buvo lygi, paskui kilo link kalnų, o granito plokščiakalnis šiaurėje pasislinko arčiau upės ir stačiai iškilo kitapus srovės.

Aila su Jondalaru įkūrė stovyklą žemoje įlankoje. Slėnyje prie upės, tarp eglių, kėnių, pušų ir maumedžių, pasirodė bukų lygia pilka žieve, plikomis šakomis; plotas buvo pakankamai apsaugotas nuo vėjų, čia augo keletas plačialapių lapuočių. Aplink medžius lyg sutrikusi klaidžiojo nedidelė mišri mamutų banda. Aila prisėlino arčiau pažiūrėti, kas vyksta.

Vienas didžiulis, vyresnis mamutas su milžiniškomis priekyje susikryžiavusiomis iltimis tysojo ant žemės. Ailai buvo smalsu, ar čia ta pati banda, kurią jie kiek anksčiau matė laužiančią ledą. Ar tame pačiame krašte gali būti du tokie seni mamutai? Priėjo Jondalaras.

– Bijau, jis dvesia. Norėčiau kuo nors jam padėti, – pasakė Aila.

– Jo dantys tikriausiai išbyrėjo. Kai taip nutinka, nieko nebegalima padaryti, išskyrus tai, ką jie ir daro. Pasilieka kartu, palaiko jam draugiją, – paaiškino Jondalaras.

– Tikriausiai nė vienas iš mūsų negalėtume prašyti daugiau, – tarė Aila.

Kiekvienas suaugęs mamutas kasdien suėsdavo daug įvairiausio maisto – pirmiausia aukštažolių sumedėjusiais stiebais, o kartais ir mažų medelių. Šlamšdamas tokį grubų maistą be dantų neapsieisi. Dantys mamutams buvo tokie svarbūs, kad nuo jų priklausė gyvulio gyvenimo trukmė.

Gauruotiesiems mamutams per vidutiniškai septyniasdešimt gyvenimo metų užaugdavo keli rinkiniai didelių malamųjų krūminių dantų,

paprastai po šešis šonuose viršuje ir apačioje. Kiekvienas dantis svėrė maždaug aštuonis svarus ir buvo ypač pritaikytas šiurkščioms žolėms trinti. Danties paviršius buvo sudarytas iš ypač tvirtų, plonų lygiagrečių briaunelių – emaliu dengtų dentino plokštelių. Jų dantų vainikai buvo aukštesni ir turėjo daugiau plokštelių nei bet kurių kitų iki tol gyvenusių arba vėliau gyvensiančių mamutų. Mamutai pirmiausia buvo žolėdžiai. Pagrindinis jų pašaras buvo kietos pluoštinės žolės, nors kartais jie mitybą papildydavo pavasariniais ūgliais, liaunomis šakelėmis, jaunais medeliais ir, ypač žiemą, nuo kamienų nuplėštomis žievės juostomis.

Pirmieji, mažiausi, krūminiai dantys dygo žandikaulių priekyje, kiti lindo už jų ir per visą gyvūno gyvenimą slinkosi pirmyn. Vienu metu buvo naudojami vienas ar du dantys. Kad ir koks kietas, svarbusis malamasis krūminio danties paviršius slinkdamasis į priekį nusidėvėdavo, jo šaknys ištirpdavo. Galiausiai iškrisdavo paskutinis nenaudingas danties gabalėlis ir į jo vietą pasislinkdavo naujas.

Paskutiniais dantimis mamutas ėdesį kramtyti pradėdavo sulaukęs maždaug penkiasdešimties metų. Jiems beveik susidėvėjus, seni gyvuliai nebegalėdavo sukramtyti diržios, sausos žolės. Jie vis dar galėdavo misti minkštesniais lapeliais ir pavasariniais augalais, tačiau kitais metų laikas maisto trūkdavo. Nevilties apimti pusbadžiu gyvenantys senoliai paprastai palikdavo kaimenę ir ieškodavo žalesnių ganyklų, tačiau surasdavo tik mirtį. Banda suprasdavo, kada artinasi pabaiga, ir dalydavosi paskutinėmis seno gyvulio dienomis.

Kiti mamutai mirštantįjį saugodavo kaip naujagimį. Jie susiburdavo aplinkui, bandydavo padėti jam atsistoti. Kai viskas būdavo baigta, jie nugaišusį gentainį palaidodavo po žemių, žolių, lapų ar sniego krūva. Žmonės žinojo, kad mamutai laidoja ir kitus nugaišusius gyvūnus ir net mirusius žmones.

Už nugarų likus žemumai ir mamutų bandai, Ailos su Jondalaru ir jų keturkojų palydovų kelias vis statėjo ir tapo sudėtingesnis. Jie artinosi prie tarpeklio. Senovinio šiaurės masyvo papėdė nusidriekė pernelyg toli

į pietus ir buvo perskelta besidalijančių upės vandenų. Upė tekėjo siauru tarpekliu, tad keliautojai palypėjo aukštyn. Vanduo sruvo per greitai, kad suledėtų, tačiau nešė ledo lytis iš lėtesnių, tolėliau vakaruose esančių atkarpų. Buvo keista matyti tiek daug ledo ir judantį vandenį. Priešais aukštas kalnų smailes pietų pusėje dunksojo stalkalniai – kalnų masyvą primenančios kalvos, padengtos didelėmis plynaukštėmis su tankiais guotais spygliuočių, kurių visos šakelės buvo apibirusios sniegu. Kiekviena belapių medžių ir krūmų šakelė sustingusio vandens buvo nuspalvinta baltai ir kerėjo žiemišku grožiu.

Keliautojai kilo vis aukščiau. Buvo šalta, gaivu ir giedra. Nesnigo – žiemai gilėjant kritulių mažėjo. Vienintelė drėgmė ore buvo šilti iš gyvulių nasrų ir žmonių burnų sklindantys garai.

Kaskart praėjus užšalusio intako slėnį ledo upė mažėjo. Vakariniame žemumos gale buvo dar vienas tarpeklis. Žmonės užsiropštė į akmenuotą gūbrį ir pasiekę aukščiausią jo vietą apsidairė. Reginys buvo kerintis. Priekyje upė vėl šakojosi. Keliautojai nežinojo, jog tai paskutinis jos išsišakojimas, kokių dažnai pasitaikė ilgame upės kelyje per lygumas. Prieš pat tarpeklį susijungiančios upės atšakos kūrė galingą verpetą, kuris į gelmes traukė lytis ir plūduriuojančias nuolaužas, o paskui upė siūbtelėjusi išspjaudavo viską toliau pasroviui, kur nešmenys greitai vėl suledėdavo.

Jie stovėjo aukščiausioje vietoje ir žvelgė žemyn, į nedidelį rąstą, kuris sukdamasis sulig kiekviena spiralės vija niro vis giliau.

– Nenorėčiau ten įkristi, – sudrebėjo Aila.

– Ir aš nenorėčiau, – pritarė jai Jondalaras.

Ailos žvilgsnis nukrypo į tolumą.

– Iš kur verčiasi tie garų kamuoliai, Jondalarai? – paklausė ji. – Juk šąla, kalvos padengtos sniegu.

– Ten yra karšto vandens baseinai, jų vandenį šildo ugninis pačios Doni alsavimas. Yra bijančių net praeiti pro tokias vietas, tačiau žmonės, kuriuos noriu aplankyti, gyvena prie tokio gilaus karšto šaltinio, bent jau taip man sakė. Tos karštosios versmės jiems yra šventos, nors ir baisiai dvokia. Kalbama, kad vandenį jie naudoja ligoms gydyti.

– Kiek truks, kol pasieksime tavo pažįstamus žmones? Tuos, kurie vandeniu gydo ligas? – pasiteiravo Aila. Moterį visada sudomindavo tai, kas galėjo prisidėti prie jos medicinos žinių gausinimo. Be to, maisto vis

labiau stigo. Kartais jie nenorėdavo gaišti laiko jo paieškoms, tačiau jau porą dienų ėjo miegoti alkani.

Nuolydis pastebimai statėjo. Iš abiejų pusių juos supo aukštumos, spaudė kalnai. Ledo mantija pietuose darėsi vis aukštesnė. Toli pietų pusėje ir dar šiek tiek į vakarus, gerokai aukščiau visų kitų raižytų viršukalnių, stūksojo dvi smailės, viena aukštesnė už kitą, tarsi sutuoktinių pora, stebinti savo šeimynėlę.

Ten, kur ties seklesne upės vieta aukštuma išsilygino, Jondalaras pasuko į pietus, toliau nuo upės, link tolumoje kylančių debesų tumulų. Jie užsilipo ant žemo kalnagūbrio ir pro sniegu padengtą pievą pažvelgė žemyn, į netoli urvo garuojantį vandens baseiną.

Keli žmonės pastebėjo juos artėjant ir spoksojo nustėrę, atrodė per daug sukrėsti, kad pajudėtų. Vis dėlto vienas vyras nusitaikė į juos ietimi.

35

– Geriau nulipkime nuo arklių ir eikime prie jų pėsti, – pasiūlė Jondalaras, stebėdamas dar daugiau atsargiai besiartinančių ietimis nešinų vyrų ir moterų. – Regis, jau turėčiau atsiminti, kad žmonės bijosi ir nepasitiki raiteliais. Tikriausiai derėtų gyvūnus palikti nuošaliau, o paskui grįžti jų atsivesti, kai jau būsime susipažinę ir prisistatę.

Abu nulipo, ir staiga Jondalarui skausmingai dūrė prisiminimas apie „mažąjį brolį“ Tonolaną, nušvitusį plačia, draugiška šypsena ir pasitikinčiai žengiantį į nepažįstamųjų urvą ar stovyklą. Priėmęs tai kaip ženklą aukštas šviesiaplaukis plačiai nusišypsojo, draugiškai pamojavo, atsismaukė gobtuvą, kad geriau būtų matomas, tada žengė pirmyn ištiesęs abi rankas, rodydamas, kad atėjo pas juos atviras ir neturi ko slėpti.

– Ieškau Ladunio iš losadunojiečių. Aš esu Jondalaras iš Zelandonijos, – pasakė jis. – Mudu su broliu prieš kelerius metus keliavome į rytus. Ladunis pakvietė grįžtant sustoti ir pasisvečiuoti.

– Aš esu Ladunis, – su neryškiu akcentu zelandoniškai pasakė vienas vyras. Jis priėjo arčiau, stovėjo atkišęs ietį ir atidžiai žvelgė, kad įsitikintų, jog svetimas vyras tikrai tas, kas sakosi esąs. – Jondalaras? Iš Zelandonijos? Tu tikrai atrodai kaip tas vyras, kurį aš pažįstu.

Jondalaras jo balse pajuto atsargumą.

– Todėl, kad tai aš ir esu! Gera tave matyti, Laduni, – šiltai pasakė Jondalaras. – Truputį abejojau, ar pasukau teisingoje vietoje. Nuėjau visą kelią iki Didžiosios Motinos Upės galo ir dar toliau, o dabar, arčiau namų, sunkiai radau tavo urvą, padėjo iš jūsų karštųjų versmių besiveržiantys garai. Atsivedžiau moterį, su kuria norėčiau tave supažindinti.

Vyresnysis vyras nužiūrinėjo Jondalarą mėgindamas surasti bent užuominą, jog šitas pačiu neįprasčiausiu būdu pasirodęs atvykėlis nėra tas, kas sakosi. Zelandonietis atrodė kiek vyresnis, tai suprantama, ir dar panašesnis į Dalanarą. Jis prieš kelerius metus vėl buvo susitikęs senąjį titnago apdirbėją. Tas vyko į prekybos misiją ir, kaip įtarė Ladunis, išsiaiškinti, ar jo židinio sūnus su broliu nuėjo šiuo keliu. „Dalanaras labai apsidžiaugs jį pamatęs", – pagalvojo Ladunis. Jis nuėjo prie Jondalaro jau jausdamasis kiek drąsiau, tačiau vis dar laikė ietį taip, kad lengvai galėtų ją sviesti. Jis dirstelėjo į du neįprastai romius arklius ir tik dabar pamatė, jog prie jų stovi moteris.

– Šitie arkliai visai nepanašūs į čia besiveisiančius. Ar rytuose arkliai romesni? Juos turėtų būti kur kas lengviau sumedžioti, – pastebėjo Ladunis.

Staiga vyras įsitempė, pasiruošė sviesti ietį ir nusitaikė link Ailos.

– Nejudėk, Jondalarai! – perspėjo jis.

Viskas vyko taip greitai, kad Jondalaras neturėjo laiko sureaguoti.

– Laduni! Ką tu darai?

– Jus atsekė vilkas. Visiškai bebaimis, nes šitaip atvirai pasirodė.

– Ne! – suriko Aila, mesdamasi tarp vilko ir vyro su ietimi.

– Šitas vilkas keliauja su mumis. Nežudyk jo! – paprašė Jondalaras, skubėdamas įsiterpti tarp Ladunio ir Ailos.

Moteris parklupusi apsivijo rankomis Vilką ir tvirtai jį laikė, viena vertus, kad apgintų jį, kita vertus – kad apgintų vyrą su ietimi. Vilkas stovėjo pastatęs gaurus, iššiepęs iltis, jam iš gerklės sklido laukinis urzgimas.

Ladunis liko priblokštas. Jis bandė apginti svečius, tačiau moteris elgiasi taip, tarsi jis norėtų jiems pakenkti. Vyras klausiamai pažvelgė į Jondalarą.

– Padėk ietį, Laduni, meldžiu, – paprašė Jondalaras. – Vilkas yra mūsų bičiulis, lygiai kaip ir arkliai. Jis mus saugo. Pažadu, jis nesužeis nieko tol, kol niekas negrasins jam arba moteriai. Suprantu, kad viskas keistai atrodo, tačiau, jei suteiksi progą, paaiškinsiu.

Ladunis lėtai nuleido ietį ir budriai nudelbė didžiulį vilką. Aila nuramino gyvūną, tada atsistojo ir priėjo prie Jondalaro, kartu Vilkui davusi ženklą likti prie jos.

– Prašau atleisti Vilkui, kad pašiaušė gaurus, – tarė Aila. – Jam tikrai patinka žmonės, kai juos pažįsta, tačiau turime nekokios patirties su

gyvenančiaisiais į rytus nuo čia. Dėl to jis tapo nervingesnis, įtaresnis ir budresnis.

Ladunis pastebėjo, kad zelandoniškai ji kalba gana gerai, tačiau dėl keisto akcento iš karto suprato, jog ta moteris svetimšalė. Jis taip pat pastebėjo kažką dar, ko nusakyti negalėjo. Nebuvo nieko, ką galima būtų konkrečiai apibrėžti. Jis matė daug šviesiaplaukių mėlynakių moterų, tačiau jos skruostikauliai, veido bruožai – kažkas teikė jai kitoniškumo. Vis dėlto tai nė truputėlio nemenkino fakto, kad ji yra sukrečiamai graži moteris, tik dar paslaptingesnė.

Jis dirstelėjo į Jondalarą ir nusišypsojo. Prisiminęs ankstesnįjį jo apsilankymą nenustebo, kad aukštas, dailus zelandonietis iš ilgos kelionės grįžta su tokio egzotiško grožio moterimi. Tik niekas nesitikėjo tokių gyvų, kvėpuojančių kelionės bendrų kaip arkliai ir vilkas. Jis vargiai galėjo sulaukti istorijų, kurias Jondalaras papasakos.

Jondalaras pastebėjo pripažinimo žvilgsnį Ladunio akyse, kai jis pamatė Ailą. Laduniui nusišypsojus ir zelandonietis kiek atsipalaidavo.

– Čia tas žmogus, su kuriuo norėjau tave supažindinti, – tarė jis. – Laduni, medžiotojau iš losadunojiečių, tai Aila iš mamutojų Liūto stovyklos, pasirinkta urvinio liūto, saugoma urvinio lokio, mamuto židinio duktė.

Jondalarui pradėjus oficialų pristatymą Aila pakėlė abi rankas delnais į viršų atviram ir draugiškam pasveikinimui.

– Sveikinu tave, Laduni, vyriausiasis losadunojiečių medžiotojau, – tarė Aila.

Ladunis nusistebėjo, iš kur ji žino, kad jis yra šių žmonių medžioklės vadas. Jondalaras to nepaminėjo. „Galbūt anksčiau yra jai ką pasakojęs? Moteris nuovoki, kad tai paminėjo. Ji tikriausiai supranta tuos dalykus. Kai turi šitiek titulų ir kilmės apibūdinimų, tarp savo žmonių ji tikriausiai užėmė aukštą statusą, – galvojo jis. – Galima numanyti, kad bet kuri jo parsigabenta moteris turėtų būti aukšto statuso, atsižvelgiant į tai, kad ir jo motina, ir jo židinio vyras žino, kas yra vado atsakomybė. Per vaiką byloja motinos kraujas ir vyro dvasia."

Ladunis paėmė abi jos rankas.

– Dunos, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, esi pasveikinta, Aila, iš mamutojų Liūto stovyklos, pasirinkta liūto, saugoma didžiojo lokio, mamuto židinio dukra, – tarė Ladunis.

– Ačiū už pasveikinimą, – tarė Aila vis dar oficialiu tonu. – Beje, norėčiau pristatyti tau Vilką, kad jis žinotų, jog esi draugas.

Ladunis susiraukė. Jis nebuvo visiškai tikras, jog nori susipažinti su vilku, tačiau šiomis aplinkybėmis juto, kad neturi pasirinkimo.

– Vilke, čia Ladunis iš losadunojiečių, – tarė ji imdama vyro ranką ir kišdama prie Vilko nosies. – Jis draugas.

Pauostęs nepažįstamo vyro ranką, kurios kvapas buvo susimaišęs su Ailos rankos kvapu, žvėris, regis, suprato, jog tai žmogus, kurį dera pripažinti. Didžiam vyro siaubui, jis apuostė ir Ladunio vyriškumo sritį.

– Pakaks, Vilke, – Aila davė pilkiui signalą grįžti. Tada Laduniui tarė: – Dabar jis žino, kad tu esi draugas ir kad tu esi vyras. Jei norėtum jį pasveikinti, Vilkui patinka, kai jam glosto galvą ir kaso už ausų.

Nors buvo baugoka, mintis paglostyti gyvą vilką suintrigavo Ladunį. Jis nedrąsiai ištiesė ranką ir palietė šiurkštų kailį. Pamatęs, kad jo prisilietimas priimtinas, jis perbraukė žvėriui per galvą, tada labai patenkintas truputį pakasė už ausų. Anksčiau jis buvo lietęs vilko kailį, tačiau ne gyvą žvėrį.

– Atsiprašau, kad grasinau jūsų bičiuliui, – pasakė vadas. – Nebuvau matęs, kad vilkas laisva valia lydėtų žmones. Beje, arkliai irgi.

– Suprantama, – tarė Aila. – Vėliau nuvesiu tave supažindinti su arkliais. Jie baidosi nepažįstamųjų, jiems reikia trupučio laiko priprasti prie naujų žmonių.

– Ar visi gyvūnai rytuose tokie draugiški? – paklausė Ladunis tikėdamasis išgirsti atsakymą, kuris būtų įdomus bet kuriam medžiotojui.

Jondalaras nusišypsojo.

– Ne, gyvūnai visur vienodi. Šie ypatingi Ailos dėka.

Ladunis linktelėjo, stengėsi įveikti norą toliau kamantinėti atvykėlius. Žinojo, kad visas urvas norės išgirsti jų pasakojimus.

– Sveikinu jus ir kviečiu ateiti, pasidalyti šiluma, maistu bei vieta poilsiui, tačiau tikriausiai eisiu pirmas ir pranešiu apie jus kitiems.

Ladunis sugrįžo prie grupės žmonių, susibūrusių priešais didelę angą akmeninės sienos šone. Jis papasakojo, kaip prieš kelerius metus susitiko Jondalarą pačioje jo kelionės pradžioje ir pakvietė jį grįžtant pasisvečiuoti. Jis užsiminė, kad Jondalaras yra Dalanaro giminaitis, pabrėžė, kad jie tikrai žmonės, ne kokios nors grėsmingos dvasios, kad Jondalaras pats viską papasakos apie arklius ir vilką.

– Man regis, jie turi, ką papasakoti, – nusprendė Ladunis žinodamas, kokį džiaugsmą tai suteiks grupei žmonių, kurie nuo žiemos pradžios yra įstrigę urve ir jau pradėjo nuobodžiauti.

Jis kalbėjo ne zelandoniškai, kaip su keliautojais, tačiau kiek pasiklausiusi Aila buvo tikra, jog girdi kalbos panašumų. Ji suvokė, kad, nors tariama ir kirčiuojama kitaip, losadunojiečių kalba susijusi su zelandoniečių panašiai kaip sarmunojų ir, tam tikra prasme, šaramudojų susijusios su mamutojų. Ši kalba taip pat turėjo ryšį ir su sarmunojų. Aila suprato pavienius žodžius ir kai kurių Ladunio komentarų esmę. Po kelių dienų ji galės su šiais žmonėmis susikalbėti.

Ailos gabumas kalboms jai pačiai neatrodė ypatingas. Sąmoningai ji nesistengė jų išmokti. Padėjo aštri klausa, gebėjimas išgirsti kalbos niuansus ir intonacijas bei įžvelgti sąsajas. Dar visai maža ji neteko savo žmonių, o kartu prarado ir gimtąją kalbą. Patyrusi netektį mergaitė privalėjo mokytis kitokio bendravimo būdo, tačiau jam buvo skirtos tos pačios smegenų sritys kaip ir šnekamajai kalbai, todėl jos įgimtas gabumas kalboms tik sustiprėjo. Poreikis išmokti bendrauti suteikė jai nesąmoningą, tačiau ryškią paskatą mokytis bet kurios nežinomos kalbos. Ją tokia išmania pavertė natūralių gebėjimų ir aplinkybių derinys.

– Losadunojiečiai sako, kad esate mielai kviečiami apsistoti prie svečių židinio, – pasikalbėjęs su saviškiais Ailai su Jondalaru pasakė Ladunis.

– Mes turime nukrauti arklius ir pirmiausia įkurdinti juos, – tarė Jondalaras. – Šitas laukas tiesiai prie jūsų urvo atrodo visai nebloga žiemos ganykla. Ar niekas neprieštaraus, jei juos ten paliksime?

– Mielai prašome naudotis lauku, – pasakė Ladunis. – Manau, visiems bus įdomu iš taip arti stebėti arklius, – jis negalėjo susilaikyti nedirsčiojęs į Ailą, nes buvo be galo įdomu, ką ji padarė tiems gyvuliams. Atrodė akivaizdu, kad ji vadovauja labai stiprioms dvasioms.

– Noriu dar šio to paprašyti, – tarė Aila. – Vilkas yra įpratęs miegoti šalia mūsų. Jis būtų labai nelaimingas kur kitur. Jei Losaduna arba urvas jaustųsi nejaukiai vilkui esant viduje, mes pasistatysime palapinę ir miegosim lauke.

Ladunis vėl šnektelėjo su savo žmonėmis ir po kiek laiko atsisuko į svečius.

– Jie norėtų, kad jūs ateitumėte, bet kai kurios motinos baiminasi dėl vaikų, – tarė vyras.

– Suprantu jų baimę. Galiu pažadėti, kad Vilkas nesužeis nė vieno, tačiau jei to nepakanka, mes liksime lauke.

Vėl buvo pasitarta, galiausiai Ladunis pasakė:

– Jos sako, kad turėtumėte užeiti.

Kai Aila su Jondalaro nuėjo nukrauti arklių, Ladunis ėjo kartu ir ne mažiau džiaugėsi susipažinęs su Yhaha ir Lenktynininku. Jis jau pakankamai prisimedžiojo arklių, tačiau niekada nė vieno nepalietė, nebent atsitiktinai, kai pavykdavo pakankamai prisiartinti juos vejantis. Aila pastebėjo jo džiaugsmą ir pagalvojo, kad vėliau gal pasiūlys jam pajojėti ant Yhaha.

Keliautojams einant į urvą ir daiktus tempiant dubens formos valtyje, Ladunis pasiteiravo Jondalaro apie brolį. Kai pamatė aukštaūgio veidą užliejant skausmą, suprato įvykus tragediją dar Jondalarui nė nespėjus atsakyti.

– Tonolanas žuvo. Jį nužudė urvinis liūtas.

– Apgailestauju tai girdėdamas. Man jis patiko, – tarstelėjo Ladunis.

– Jis visiems patiko.

– Jis taip nekantravo nusigauti iki pat Didžiosios Motinos Upės pabaigos. Ar jam pavyko?

– Taip, jis tikrai pasiekė Donau pabaigą prieš mirtį, tačiau tada jau šito nebetroško. Jis įsimylėjo ir susijungė su moterimi, bet ji mirė gimdydama, – papasakojo Jondalaras. – Nelaimė jį visiškai pakeitė, išsunkė visą jo dvasią. Paskui jis nebenorėjo gyventi.

Ladunis palingavo galva.

– Kaip gaila. Jis buvo toks kupinas gyvybės. Kai išėjote, Filonija dar ilgai apie jį galvojo. Ji vylėsi, kad jis sugrįš.

– Kaip laikosi Filonija? – pasiteiravo Jondalaras, prisiminęs jauną, dailią Ladunio židinio dukrą.

Vyresnysis išsišiepė.

– Dabar ji susijungusi, ir Duna jai šypsosi. Ji turi du vaikus. Netrukus po to, kai judu su Tonolanu išėjote, ji pasijuto palaiminta. Kai pasklido žinia, kad ji laukiasi, visi losadunojiečių vyrai, kurie tik galėjo, rado dingstį apsilankyti mūsų urve.

– Įsivaizduoju. Kiek prisimenu, ji labai miela jauna moteris. Ji netgi keliavo, tiesa?

– Taip, su vyresniu pusbroliu.

– O dabar turi du vaikus? – pasitikslino zelandonietis.

Ladunio akys švytėjo iš laimės.

– Pirmojo palaiminimo dukra yra Tonolija. Filonija neabejoja, kad vaikas yra tavo brolio dvasios, o neilgai trukus ji susilaukė sūnaus. Ji gyvena savo poros urve. Ten erdviau ir visai netoli nuo čia, todėl dažnai matome ir ją, ir vaikus, – Ladunio balsas tryško pasitenkinimu ir džiaugsmu.

– Viliuosi, kad Tonolija yra Tonolano dvasios kūdikis. Norėčiau manyti, kad šiame pasaulyje liko jo dvasios dalelė, – pasakė Jondalaras.

„Ar galėjo tai nutikti taip greitai? – svarstė Jondalaras. – Jiedu praleido tik vieną naktį. Ar brolio dvasia tokia galinga? Arba, jei Aila teisi, Tonolanas pradėjo kūdikį Filonijos viduje savo vyriškumo syvais tą naktį, kai su jais pasilikome." Jis prisiminė moterį, su kuria pats buvo.

– O kaip laikosi Lanalija? – pasiteiravo jis.

– Puikiai. Ji lanko giminaičius kitame urve. Jie mėgina susitarti dėl jos jungtuvių. Vyras neteko poros ir liko su trimis mažais savo židinio vaikais. Lanalija neturi vaikų, nors labai jų nori. Jei pamatys, kad jis tinkamas, jie susijungs ir ji įvaikins tuos vaikus. Tai turėtų būti labai laimingas susitarimas, ir ji dėl to džiaugiasi.

– Džiaugiuosi dėl jos ir linkiu jai daug laimės, – tarė Jondalaras, pridengdamas nusivylimą. Jis vylėsi, gal ir Lanalija pastojo pasidalijusi su juo malonumais. „Kad ir kas tai būtų, vyro dvasia ar vyriškumo syvai, Tonolanas įrodė savo galią, o kaipgi aš? Nejaugi mano dvasia ar syvai nepakankamai stiprūs?" – svarstė Jondalaras.

Įėjusi į urvą Aila smalsiai apsidairė. Ji jau matė daug buveinių: lengvų arba kilnojamųjų pastogių, naudojamų vasarą, ir tvirtesnių nuolatinių statinių, galinčių atlaikyti žiemos negandas. Vienos buvo pastatytos iš mamutų kaulų, uždengtos velėna ir moliu, kitos – iš medžio ir pakištos po uolų iškyšomis arba suręstos ant plaukiojančių platformų, tačiau nuo tada, kai išėjo iš genties, nematė tokio urvo. Jis turėjo didelę angą, atgręžtą į pietryčius, viduje buvo jauku ir erdvu. „Brunui toks urvas būtų patikęs", – pagalvojo ji.

Kai akys priprato prie blausios šviesos ir jau galėjai įžiūrėti vidaus įrangą, moteris tikrai nustebo. Ji tikėjosi įvairiose vietose pamatyti keletą ugniaviečių, kiekvienos šeimos židinius. Urvo viduje tikrai buvo šeimų

židiniai, tačiau jie buvo šalia arba viduje atitvarų, padarytų iš prie baslių pritvirtintų kailių, savotiškai panašių į palapines, tačiau ne kūgiškų ir atvirų viršuje – urvo viduje nereikėjo saugotis blogo oro. Kiek Aila galėjo pasakyti, jie buvo naudojami kaip skydai vidinei erdvei nuo atsitiktinių žvilgsnių atitverti. Aila prisiminė genties draudimą spoksoti tiesiai į ribų akmenimis apibrėžtą kito vyro židinio erdvę. Tai buvo įpročio ir susivaldymo reikalas, tačiau tikslas, suvokė moteris, yra tas pats: privatumas.

Ladunis nuvedė juos prie vienos atitvertų gyvenamųjų erdvių.

– Jūsų bloga patirtis nesusijusi su triukšmadarių gauja? – pasiteiravo jis.

– Ne. Ar kilo sunkumų? – paklausė Jondalaras. – Kai buvome susitikę anksčiau, pasakojai apie jaunuolį, subūrusį sekėjų gaują. Jie linksminasi užpuldinėdami gen... plokščiagalvius, – jis dirstelėjo į Ailą, tačiau žinojo, kad Ladunis nesupras, ką reiškia „gentis“. – Užgaulioja vyrus, o paskui dalijasi malonumais su jų moterimis. Šitaip besilinksmindami pridaro rūpesčių visiems.

Išgirdusi žodį „plokščiagalviai“ Aila sukluso. Jai buvo smalsu, ar apylinkėse gyvena daug genties žmonių.

– Taip, tai tie patys. Karolis ir jo gauja, – patvirtino Ladunis. – Gal jie pradėjo linksmai, tačiau viskas nuėjo kur kas toliau.

– Maniau, kad tie jauni vyrai jau bus liovęsi šitaip elgtis, – pastebėjo Jondalaras.

– Tai Karolis. Manau, kad ne tie vyrai blogi, o jis juos skatina. Losaduna sako, kad jis nori pasirodyti drąsus ir vyriškas, nes užaugo be savo židinio vyro.

– Daug moterų vienos užaugina berniukus, kurie tampa puikiais vyrais, – tarė Jondalaras. Jie taip įsitraukė į pokalbį, kad sustojo urvo viduryje. Aplinkui rinkosi žmonės.

– Taip, žinoma. Jo motinos pora pradingo, kai jis buvo dar mažas, o ji niekada nebesusijungė su niekuo kitu. Visą savo dėmesį ji skyrė berniukui, pataikavo ir jau gerokai paaugusiam, kai jam derėjo mokytis amato ir suaugusiojo pareigų. Dabar visų užduotis – jį sustabdyti.

– Kas atsitiko? – pasiteiravo Jondalaras

– Mergaitė iš mūsų urvo prie upės spendė žabangas. Ji vos prieš kelis mėnesius buvo tapusi jauna moterimi, dar nepatyrė pirmojo malonumo

ritualo. Ceremonija turėjo vykti per kitą susirinkimą. Karolis su savo gauja pamatė ją vieną, ir visi ja pasinaudojo...

– Visi? Pasinaudojo? Jėga? – persigandęs paklausė Jondalaras. – Mergaite, netgi ne moterimi? Negaliu patikėti!

– Visi, – su šaltu pykčiu, baisesniu už bet kokį įtūžį, išrėžė Ladunis. – Mes su tuo nesitaikstysime! Nežinau, ar jiems pabodo plokščiagalvių patelės, ar kuo dar jie galėtų pasiteisinti, tačiau šito jau per daug. Jie sukėlė jai skausmą, ji kraujavo. Mergaitė tvirtina, kad nebenori turėti nieko bendra su vyrais. Niekada. Ji atsisako moterystės ritualų.

– Tai baisu, tačiau sunku ją kaltinti. Ne šitokiu būdu jauna moteris turi sužinoti apie Doni dovaną, – tarė Jondalaras.

– Jos motina baiminasi, kad, jei mergaitė atsisakys apeigomis pagerbti Motiną, niekada neturės vaikų.

– Gal ji neklysta, tačiau ką galima padaryti? – teiravosi Jondalaras.

– Jos motina trokšta Karolio mirties. Nori, kad paskelbtume kraujo kerštą jų urvui, – pasakojo Ladunis. – Kerštas – jos teisė, tačiau kraujo kerštas gali sunaikinti visus. Be to, rūpesčių pridarė ne Karolio urvas. Tai jo gauja. Kai kurie tų vyrų netgi ne iš gimtojo Karolio urvo. Šį tą sumaniau ir pasiunčiau bėgūną pas jų medžioklės vadą Tomasį.

– Sumanei? Ką ketinate daryti?

– Manau, visų losadunojiečių reikalas sustabdyti Karolį ir jo gaują. Viliuosi, Tomasis prisidės prie mano siūlymo įtikinti visus vėl atiduoti tuos jaunus žmones urvų priežiūrai. Netgi siūliau, kad jis leistų Madenijos motinai atkeršyti, užuot visiems kentėjus nuo genčių nesantaikos. Tačiau Tomasis yra Karolio motinos giminaitis.

– Sprendimas bus sunkus, – pripažino Jondalaras. Jis pastebėjo, kad Aila atidžiai klausosi. – Ar kas nors žino, kur apsistojusi Karolio gauja? Jie negali gyventi su jūsų žmonėmis. Netikiu, kad kuris nors losadunojiečių urvas priglaustų tokius piktadarius.

– Į pietus nuo čia yra dykvietė su požeminėmis upėmis ir daugybe urvų. Sklinda gandai, kad jie glaudžiasi viename tų urvų.

– Jei šitiek urvų, juos surasti bus sunku.

– Jie negali ten lindėti visą laiką. Turi ieškotis maisto, todėl gali būti susekti ir surasti. Geras pėdsekys atsektų juos lengviau nei gyvūnus, tačiau

reikia, kad bendradarbiautų visi urvai. Tada ilgai neužtruktume, kol juos surastume.

– Ką su jais darytumėte po to, kai surastumėte? – atėjo Ailos laikas užduoti klausimus.

– Manau, kad tuos jaunus piktadarius atskyrus ir jų tarpusavio ryšiai greitai nutrūktų. Kiekvienas urvas su vienu dviem saviškiais tegu tvarkosi savo nuožiūra. Abejoju, ar dauguma iš jų tikrai nori gyventi ne tarp losadunojiečių, nebūti jokio urvo dalimi. Jie visi nori vieną dieną susirasti poras, tačiau tik nedaugelis moterų sutiktų gyventi taip, kaip jie.

– Manau, tu neklysti, – pertarė Jondalaras.

– Man labai gaila girdėti apie tą jauną moterį, – pasakė Aila. – Kuo ji vardu? Madenija? – jos veido išraiška išdavė gilų susirūpinimą.

– Ir man gaila, – pridūrė Jondalaras. – Norėčiau, kad galėtume likti ir jums padėti, tačiau jei netrukus nekirsime ledyno, gali tekti užsibūti iki kitos žiemos.

– Jau gali būti per vėlu jį kirsti šią žiemą, – pastebėjo Ladunis.

– Per vėlu? – nustebo Jondalaras. – Juk dar šalta, žiema. Viskas sustingę į ledą. Visi plyšiai turi būti pilni sniego.

– Taip, kol kas dar žiema, bet ji jau eina į pabaigą. Vis dar gali pasisekti, tačiau, jei anksčiau papūs fenas, o tas vėjas nenuspėjamas, tada visas sniegas greitai ištirps. Per pirmąjį pavasario tirpsmą ledynas būna labai klastingas. Žinoma, tokiomis aplinkybėmis nemanau, kad saugu eiti aplinkkeliu per plokščiagalvių teritoriją šiaurėje. Šiomis dienomis jie nepernelyg draugiški. Karolio gauja visus supriešino. Net gyvuliai linkę saugoti pateles ir kovos, kad jas apsaugotų.

– Jie ne gyvuliai, – šoko ginti genties žmonių Aila. – Jie žmonės, tiktai kitokios rūšies.

Ladunis prikando liežuvį. Nenorėjo įžeisti keliaujančios viešnios. „Ji tokia artima gyvūnams, tikriausiai visus gyvulius laiko žmonėmis. Jei vilkas ją gina, o ji elgiasi su juo kaip su žmogumi, kas čia keista, kad ji ir plokščiagalvius žmonėmis laiko? – svarstė jis. – Žinau, kad jie sumanūs, tačiau tikrai ne žmonės."

Jiems bekalbant aplink susirinko būrelis žmonių. Prabilo vienas jų, nedidukas, liesas, susitaršęs vidutinio amžiaus vyras drovia šypsena:

– Ar nemanai, Laduni, kad derėtų leisti svečiams įsikurti?

– Aš irgi pagalvojau, kad ketini juos čia pralaikyti visą dieną, – pridūrė greta stovinti moteris. Ji buvo apkūni, kiek žemesnė už vyrą, draugiško veido.

– Atsiprašau. Žinoma, jūs teisūs. Leiskite man jus supažindinti, – tarė Ladunis. Pirmiausia jis dirstelėjo į Ailą, paskui atsigręžė į vyrą:

– Losaduna, tas, kuris tarnauji Motinai losadunojiečių Karštųjų versmių urve, tai yra Aila iš mamutojų Liūto stovyklos, liūto pasirinkta, didžiojo lokio ginama, mamuto židinio duktė.

– Mamuto židinys! Tada tu irgi ta, kuri tarnauja Motinai, – nustebęs nusišypsojo vyras dar jos nė nepasveikinęs.

– Ne, aš esu mamuto židinio duktė. Mamuta mane mokė, tačiau aš nebuvau įvesdinta, – paaiškino Aila.

– Tačiau gimei prie mamuto židinio! Tikriausiai Motina ir tave pasirinko kartu su visais kitais, – akivaizdžiai pradžiugęs pasakė vyras.

– Losaduna, tu dar jos nepasveikinai, – papriekaištavo apkūnioji moteris.

Vyras sumišo.

– O, tikriausiai ne. Vis tie formalumai. Dunos, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, ar galiu tave pasveikinti, Aila iš mamutojų, pasirinkta Liūto stovyklos, mamuto židinio dukra?

Greta stovinti moteris atsiduso ir papurtė galvą.

– Jis visada viską sumaišo, tačiau jei tai būtų bent menkiausia ceremonija arba legenda apie Motiną, nepraleistų nė vieno žodelyčio.

Aila negalėjo nesišypsoti. Ji nebuvo mačiusi kito to, kuris tarnauja Motinai, iš pažiūros mažiau tinkamo atlikti šią tarnystę. Visi iki šiol sutiktieji buvo ramios, lengvai atpažįstamos asmenybės, įspūdingos laikysenos, visai ne tokie kaip šis išsiblaškęs, nepasitikintis savimi vyriokas, nepaisantis savo išvaizdos, bet malonus, netgi drovus. Vis dėlto moteris, regis, numanė, kur slypi jo galia, ir Ladunis jam rodė deramą pagarbą. Losaduna akivaizdžiai buvo įtakingesnis nei atrodė.

– Viskas gerai, – nuramino moterį Aila. – Jis tikrai nė truputėlio nesuklydo. „Šiaip ar taip, mane pasirinko Liūto stovykla. Įvaikino, negimiau jiems“, – galvojo Aila. Tada ji kreipėsi į vyrą, kuris paėmė abi jos rankas ir taip jas laikydamas stovėjo: – Sveikinu tą, kuris tarnauja Didžiajai visų Motinai, ir dėkoju už svetingumą, Losaduna.

Jis nusišypsojo Ailai pavartojus kitą iš Dunos vardų. Prakalbo Ladunis.

– Solandija iš losadunojiečių, gimusi Upės kalvos urve, Losadunos pora, tai Aila iš mamutojų Liūto stovyklos, liūto pasirinkta, didžiojo lokio ginama, mamuto židinio duktė.

– Sveikinu tave, Aila iš mamutojų, ir kviečiu į savo buveinę, – tarė Solandija. Visi titulai ir kilmė buvo jau pakartoti pakankamai kartų. Moteris nemanė, jog verta vėl viską sakyti.

– Dėkoju, Solandija, – pasakė Aila.

Tada Ladunis atsisuko į Jondalarą.

– Losaduna, tas, kuris tarnauji Motinai losadunojiečių Karštųjų versmių urve, tai yra Jondalaras, vyriausiasis Devintojo Zelandonijos urvo titnago apdirbėjas, Martonos, buvusios Devintojo urvo vadės, sūnus, Joharano, Devintojo urvo vado, brolis, gimęs prie Dalanaro, Lanzadonijos vado ir įkūrėjo, židinio.

Aila niekad anksčiau nebuvo girdėjusi visų Jondalaro titulų ir ryšių, todėl nustebo. Nors gerai nesuprato visų reikšmių, skambėjo įspūdingai. Kai Jondalaras pakartojo visą seką ir buvo oficialiai pristatytas, pagaliau jie buvo nuvesti į didelę gyvenamąją ir apeigų erdvę, priskirtą Losadunai.

Vilkas, kuris tyliai tupėjo prie Ailos kojų, priėjęs būsto angą tyliai sulojo. Viduje jis pamatė vaiką, tačiau jo reakcija išgąsdino Solandiją. Ji įbėgusi nuo žemės pastvėrė kūdikį.

– Aš turiu keturis vaikus. Nežinau, ar šitam vilkui dera čia būti, – tarė ji iš baimės pakeltu tonu. – Mikeris dar nė nevaikšto. Kaip galiu būti tikra, kad jis neužpuls mano mažojo berniuko?

– Vilkas nepadarys žalos mažiesiems, – pažadėjo Aila. – Jis užaugo su vaikais ir juos myli. Su vaikais jis dar švelnesnis nei su suaugusiaisiais. Vilkas nieku gyvu nepuls vaiko, jis apsidžiaugė jį pamatęs.

Aila davė ženklą Vilkui atsitūpti, tačiau jis negalėjo paslėpti nekantraus džiaugsmo matydamas vaikus. Solandija baugščiai nužvelgė plėšrūną. Ji negalėjo pasakyti, ar nekantrą jis rodo iš laimės, ar iš bado, tačiau svečiai jai kėlė smalsumą. Vienas geriausių dalykų būnant Losadunos moterimi buvo galimybė pirmai pasišnekučiuoti su nedažnais svečiais ir praleisti su jais daugiau laiko, nes jie paprastai apsistodavo prie apeigų židinio.

– Ką gi, manyčiau, tegu pasilieka, – nusprendė ji.

Aila įleido Vilką į vidų, nuvedė į nuošalų kamputį ir liepė jam ten pasilikti. Kurį laiką ji pabuvo kartu su savo augintiniu suprasdama, kad jam bus ypač sudėtinga nurimti. Vien tik stebėdamas vaikus pilkis, regis, kurį laiką atrodė visai patenkintas.

Žvėries elgesys Solandiją nuramino. Patiekusi svečiams karštos arbatos ji pristatė savo vaikus, paskui nuėjo ruošti maisto, o žvėries buvimą beveik pamiršo. Užtat vaikai buvo pakerėti. Aila juos stebėjo stengdamasi nebūti pernelyg įkyri. Aila spėjo, kad vyriausiam iš keturių atžalų, Lagoriui, buvo maždaug dešimt metų. Buvo dvi mergaitės, kokių septynerių Dosalija ir gal ketverių Neladija. Nors mažylis dar nevaikščiojo, jam tikrai netrūko judrumo. Jis jau mokėjo ropoti ir keturiomis greitai atsidurdavo ten, kur panorėjęs.

Vyresni vaikai buvo atsargūs su Vilku, vyresnioji mergaitė netgi paėmusi laikė kūdikį, kol stebėjo žvėrį, tačiau kai kurį laiką nieko nenutiko, ji mažylį paleido. Kol Jondalaras kalbėjosi su Losaduna, Aila pradėjo dėliotis daiktus. Svečiams čia buvo atliekamų patalų, ir ji vylėsi viešnagės metu rasti laiko išvalyti savo miego kailius.

Staiga pasigirdo vaikiško juoko pliūpsnis. Aila sulaikiusi kvapą atsisuko į kampą, kur buvo palikusi Vilką. Patalpoje buvo visiškai tylu, nes visi iki vieno nuščiuvo ir nustebę, su baiminga pagarba stebeilijo į kūdikį, kuris nuropojęs į kampą įsitaisė greta didelio vilko ir pešė jam kailį. Aila dirstelėjo į Solandiją, kuri suakmenėjusi stebėjo, kaip jos brangusis vaikelis nesiliauja tampyti vilko, o tas tik vizgina uodegą ir atrodo patenkintas.

Galiausiai Aila nuėjusi paėmė kūdikį ir atnešė jį motinai.

– Tu nemelavai, – apstulbusi pasakė Solandija, – tas vilkas myli vaikus! Jei nebūčiau savo akimis mačiusi, nieku gyvu netikėčiau.

Greitai visi kiti Solandijos vaikai atsidūrė prie pilkio, kuris nekantravo pažaisti. Iš pradžių kilo nesusipratimas, nes vyriausias berniukas norėjo paerzinti žvėrį, o Vilkas suėmė vaiko ranką dantimis ir suurzgė, bet neįkando. Aila paaiškino, kad su gyvūnu reikia elgtis pagarbiai. Vilko reakcija pakankamai išgąsdino berniuką, tad jis ėmė elgtis atsakingiau. Vaikams ir žvėriui išbėgus į lauką, kiti urvo vaikai apstulbę stebėjo Solandijos ketveriukę ir Vilką, pavydėjo jiems ypatingos privilegijos gyventi su žvėrimi.

Kol nesutemo, Aila nuėjo pažiūrėti arklių. Prie pat urvo buvo prisnigta daugiau. Moteris išgirdo, kaip sveikindamasi sužvengia Yhaha, ir pa-

juto, kad jos bičiulė truputį susinerimusi. Kai Aila sužvengė atsakydama, į ją atsisuko keletas galvų. Žmonės spoksojo apstulbę, o Lenktynininkas atsakė kiek garsesniu žvengimu. Moteris ėjo per lauką, norėjo pasikalbėti su arkliais ir įsitikinti, jog jie jaučiasi gerai. Yhaha stebėjo ateinančią moterį pakėlusi uodegą, atrodė budri ir įsijautrinusi. Ailai priėjus ji nuleido galvą, tada švystelėjo aukštyn ir nosimi ore nubrėžė ratą. Lenktynininkas atsistojo piestu.

Jiems buvo neramu vėl išvydus tiek daug žmonių, tad Ailos pasirodymas jiems suteikė tikrumo. Lenktynininkas išrietė kaklą ir pakreipė ausis, kai urvo angoje pasirodė Jondalaras, ir nušuoliavo jo pasitikti. Apkabinusi kumelę, ją paglosčiusi ir su ja pasišnekučiavusi Aila nusprendė, jog kitą dieną iššukuos Yhaha, tada abi pailsės ir nusiramins.

Solandijos ketvertuko sukviesti visi vaikai susispietė į būrį ir ėmė artintis link jos ir arklių. Svečiai leido vaikams paliesti ir paglostyti arklius, Aila keliems net suteikė galimybę pasėdėti Yhaha ant nugaros, o dauguma suaugusiųjų stebėjo ir vaikams truputį pavydėjo. Aila norėjo leisti pajodinėti visiems suaugusiesiems, kurie tik panorės, tačiau juto, jog dar per anksti tai daryti. Arkliams reikia poilsio, ji nenorėjo, kad jie pernelyg įsitemptų.

Semtuvais, pagamintais iš didelių ragų, jiedu su Jondalaru nuo ganyklos artėliau urvo pradėjo valyti sniegą, kad arkliams būtų lengviau susirasti žolės. Keletas žmonių priėjo padėti, kad būtų darbas vyktų sparčiau, tačiau sniego valymas Jondalarui priminė rūpestį, kuris jam jau kurį laiką nedavė ramybės. Kaip jie susiras maisto ir ėdesio gyvuliams ir, dar svarbiau, pakankamai geriamojo vandens sau, vilkui ir dviem arkliams keliaudami sustingusiomis ledyno platybėmis?

Vėliau vakare visi susirinko didelėje apeigų erdvėje pasiklausyti, ką apie savo keliones ir nuotykius papasakos Aila su Jondalaru. Losadunojiečius ypač domino gyvūnai. Solandija jau ėmė pasitikėti Vilku, taip gerai prižiūrinčiu jos vaikus, o stebėti, kaip žvėris žaidžia su vaikais, buvo smagu netgi suaugusiesiems. Žmonės vis dar negalėjo patikėti tuo, ką matė savo akimis.

Aila nieko nepasakojo apie gentį arba mirtiną prakeiksmą, dėl kurio buvo priversta išeiti, teužsiminė apie žmonių skirtumus. Losadunojiečiai manė, kad gentis tėra žmonių grupė, gyvenanti toli pakrantėje.

Nors Aila bandė paaiškinti, kad gyvūnų pratinimo prie žmonių procesas nėra antgamtiškas, niekas iš tikrųjų ja nepatikėjo. Mintį, kad bet kas gali prijaukinti laukinį vilką ar arklį, buvo per sunku suvokti. Dauguma žmonių padarė prielaidą, kad laikas slėnio vienumoje buvo išbandymų ar susilaikymo laikotarpis, kurį turi ištverti dauguma pajutusiųjų kvietimą tarnauti Motinai. Gebėjimas bendrauti su gyvūnais tik patvirtino Ailos pašaukimo tikrumą. Jei ji dar nėra ta, kuri tarnauja, tai greitai ja taps.

Losadunojiečiai nusiminė sužinoję apie savo svečių patirtas bėdas susitikus su Ataroja ir sarmunojais.

– Nieko keista, kad per pastaruosius kelerius metus sulaukėme tiek nedaug svečių iš rytų. Sakai, kad vienas ten laikytas vyras buvo losadunojietis? – pasitikslino Ladunis.

– Taip. Nežinau, kuo vardu jis buvo čia, tačiau ten jis vadinamas Ardemunu, – atsakė Jondalaras. – Jis susižeidė koją, todėl ne itin gerai vaikščiojo ir tikrai negalėtų pabėgti, tad Ataroja leido jam laisvai vaikštinėti po stovyklą. Jis buvo vienas iš tų, kurie išlaisvino vyrus.

– Prisimenu jauną vyrą, kuris leidosi į kelionę, – tarė vyresnė moteris. – Tada žinojau jo vardą, bet dabar neprisimenu... Leiskite pagalvoti, jį pravardžiuodavo... Ardemunas... Ardi... ne, Mardi... Jis save vadino Mardžiu!

– Turi omeny Menardį? – pasitikslino kažkoks vyras. – Prisimenu jį iš vasaros susirinkimų. Jis buvo vadinamas Mardžiu, ir tikrai išėjo į kelionę. Tai štai kas jam nutiko. Jis turi brolį, kuriam bus smagu sužinoti, kad jis gyvas.

– Gera žinoti, kad vėl saugu keliauti į tą pusę. Jums pasisekė, kad neužsukote pas juos pakeliui į rytus, – pastebėjo Ladunis.

– Tonolanas norėjo kuo greičiau nueiti iki Didžiosios Motinos Upės galo. Jis nenorėjo stabčioti, – paaiškino Jondalaras. – Be to, likome šioje upės pusėje. Mums pasisekė.

Kai susirinkusieji išsiskirstė, Aila su džiaugsmu atsigulė šiltoje, sausoje vietoje, kur nėra jokio vėjo, ir greitai užmigo.

Aila nusišypsojo Solandijai, kuri įsitaisiusi prie židinio žindė Mikerį. Viešnia anksti atsibudo, tad nusprendė sau ir Jondalarui išvirti rytinės arbatos. Pasidairė malkų ar sauso mėšlo krūvos, kuri paprastai būna greta ugniakuro, kad ir kokį kurą šeimininkai naudoja, tačiau tepamatė krūvą rudų akmenų.

– Noriu išvirti arbatos, – tarė ji. – Ką tu degini ? Jei pasakysi, kur padėta, atsinešiu pati.

– Nereikia. Čia yra pakankamai, – atsakė Solandija.

Aila apsidairė ir vis dar nematydama jokios laužui tinkamos medžiagos pagalvojo, ar teisingai suprato šeimininkę.

Solandija pamatė sutrikusį jos žvilgsnį ir nusišypsojo. Ištiesusi ranką paėmė vieną rudųjų akmenų.

– Mes naudojame šituos degančius akmenis, – pasakė ji.

Aila iš moters rankų paėmė akmenį ir atidžiai jį apžiūrėjo. Matė medžiui būdingą struktūrą, tačiau tai akivaizdžiai buvo akmuo, ne medis. Nieko panašaus anksčiau ji nebuvo regėjusi. Tai buvo lignitas, rusvosios anglys, tarpinė durpių ir bituminių anglių medžiaga. Prie jos priėjo Jondalaras. Ji nusišypsojusi padavė jam akmenį.

– Solandija sako, kad ugniakure jie degina šituos, – tarė ji ir pastebėjo, kad ant rankos liko dėmė.

Dabar buvo Jondalaro eilė apžiūrinėti akmenį ir stebėtis.

– Jis atrodo panašus į medį, tačiau tai akmuo. Nors ne toks kietas kaip titnagas. Jis turėtų lengvai trupėti.

– Taip, – pritarė Solandija. – Degantys akmenys lengvai trupa.

– Iš kur jie? – paklausė Jondalaras.

– Pietuose, link kalnų, yra jų laukai. Vis dar naudojame truputį malkų, kad įkurtume laužus, tačiau šitie dega karščiau ir ilgiau nei medis, – paaiškino moteris.

Aila su Jondalaru dirstelėjo vienas į kitą ir be žodžių suprato, ką nori pasakyti.

– Aš atnešiu, – pasakė Jondalaras. Kai jis grįžo, buvo pabudę Losaduna ir vyriausias berniukas Larogis. – Jūs turite degančius akmenis, mes turime ugnies akmenį – akmenį, kuriuo galima įkurti ugnį.

– O jį atrado Aila? – labiau tvirtindamas nei klausdamas pastebėjo Losaduna.

– Iš kur žinai? – nustebo Jondalaras.

– Gal dėl to, kad jis atrado degančius akmenis, – atsakė Solandija.

– Jie buvo panašūs į medieną, tad pamėginau deginti. Pavyko, – paaiškino Losaduna.

Jondalaras linktelėjo.

– Aila, gal tu jiems parodyk, – tarė jis tiesdamas jai geležies piritą ir titnagą kartu su prakurais.

Aila sukrovė prakurus, tada rankoje pasukiojo metališkai geltoną akmenį, suėmė patogiai, ir tinkamai pasuko griovelį, nuo ilgo naudojimo atsiradusį geležies pirito gabalėlyje. Tada paėmė gabalėlį titnago. Ji taip ištobulino judesį, kad beveik niekada neprireikdavo daugiau nei vieno smūgio kibirkščiai įžiebti. Prakurai ją pagavo, ir vos kelis kartus pūstelėjus šoko nedidelė liepsnelė. Sulaikę kvapą stebėtojai sutartinai atsiduso.

– Nuostabu, – pasakė Losaduna.

– Ne nuostabiau nei jūsiškai degantys akmenys, – atsakė Aila. – Turime kelis atliekamus. Norėčiau jūsų urvui vieną palikti. Galbūt galėsime pademonstruoti per apeigas.

– Taip! Bus puikus laikas, ir aš su džiaugsmu priimsiu jūsų dovaną urvui, – pasakė Losaduna. – Tik turime duoti kažką mainais.

– Ladunis jau pažadėjo duoti mums visko, ko tik prireiks keliantis per ledyną ir toliau keliaujant. Jis skolingas man ateities pažadą, tačiau ir taip visko būtų davęs. Vilkai įsilaužė į mūsų slėptuvę ir surijo kelioninį maistą, – paaiškino Jondalaras.

– Ketinate keliauti per ledyną su arkliais? – pasitikslino Losaduna.

– Taip, žinoma, – patikino Aila.

– O kuo juos šersite? Be to, du arkliai išgers kur kas daugiau vandens nei du žmonės, iš kur imsite vandens, kai viskas aplinkui suledėję? – pasiteiravo jis.

Aila dirstelėjo į Jondalarą.

– Galvojau apie tai, – atsakė jis. – Manau, savo valtį prikrausime sausos žolės.

– Ir gal degančių akmenų? Jei ant ledo rasite vietą užkurti laužą. Nereikės jaudintis, kad malkos sušlaps, ir bus kur kas lengviau gabenti, – pasiūlė Losaduna.

Jondalaras atrodė susimąstęs, o paskui plati šypsena nušvietė jo veidą.

– Būtų puiku! Sudėtume juos į valtį, ji slys ledu net sunkiai pakrauta, ir įsimestume kelis paprastus akmenis kaip pagrindą laužui. Taip ilgai dėl to nerimavau... Negalėsiu tau tinkamai atsidėkoti, Losaduna.

Visai atsitiktinai Aila nugirdo apie ją kalbant kelis žmones. Vieni manė, kad jos neįprastas kalbėjimo būdas yra mamutojiškas akcentas, nors Solandija galvojo, kad tai nedidelis kalbos trūkumas. Ailai, kad ir kaip ji stengėsi, niekaip nepavyko teisingai ištarti kai kurių garsų, tačiau ji džiaugėsi, kad niekas daugiau dėl to pernelyg nesirūpina.

Per kelias kitas dienas Aila geriau susipažino su grupe losadunojiečių, kurie gyveno prie karštųjų versmių, – žmonių grupė buvo vadinama „urvu" nepriklausomai nuo to, ar gyveno urve, ar ne. Ypač Aila žavėjosi žmonėmis, su kuriais dalijosi erdve, – Solandija, Losaduna ir jų vaikais. Ji suvokė, kaip pasiilgo draugiškų, normaliai besielgiančių žmonių bendrijos. Moteris Jondalaro žmonių kalba kalbėjo gana gerai, įmaišydama vieną kitą losadunojietišką žodį, tačiau jiedvi su Aila suprato viena kitą be vargo.

Ją dar labiau pradėjo traukti prie to, kuris tarnauja, moters, kai sužinojo, kad jiedvi domisi tuo pačiu dalyku. Nors Losaduna turėjo išmanyti apie augalus, žoles ir vaistus, didumą mokslo buvo perpratusi Solandija. Šita pora Ailai priminė Izą ir Krebą: Solandija gydė urvo žmonių negalias praktiniais augaliniais vaistais, o dvasių ir kitokių žalingų pasireiškimų išvarymą palikdavo Losadunai. Losaduna Ailą sudomino istorijomis, legendomis ir mitais apie dvasių pasaulį – tai jai buvo uždrausta žinoti gyvenant gentyje, ir ji labai vertino šamano žinias.

Vos pajutęs nuoširdų atvykėlės susidomėjimą Didžiąja Motina Žeme ir nematerialiu dvasių pasauliu, patyręs jos greitą protą ir nuostabų gebėjimą įsiminti, Losaduna nekantravo perduoti jai savo žinias. Netgi visko kaip reikiant nesuprasdama Aila netrukus atmintinai deklamavo ilgus legendų ir pasakojimų posmus, galėjo apsakyti tikslią apeigų ir ceremonijų eigą bei tvarką. Losaduna laisvai kalbėjo zelandoniškai, tačiau pasakojo ir sakinius

dėliojo taip, kaip būdinga losadunojiečiams. Jis taip suartino kalbas, kad daugumos eilių ritmas ir metras sutapo, gal tik ne visada rimavosi. Dar labiau Ailą su Losaduna stulbino menki skirtumai ir daugybė panašumų tarp jo interpretacijų ir moters įgytos mamutojų išminties. Losaduna norėjo daug ką išsiaiškinti, ir Aila pasijuto ne tik mokine, kaip kad buvo su Mamuta, bet ir savotiška mokytoja, aiškinančia rytų papročius, bent jau tuos, kuriuos ji žinojo.

Jondalaras taip pat džiaugėsi urvo žmonėmis ir suprato, kaip ilgėjosi draugijos. Jis gana daug laiko leido su Laduniu ir kitais medžiotojais, tačiau Solandiją nustebino vaikams rodomas jo dėmesys. Jondalarui tikrai patiko vaikai, tačiau iš tikrųjų ne tiek pačios atžalos jį domino, kiek moters elgesys su mažaisiais. Ypač matydamas ją žindant kūdikį zelandonietis trokšdavo, kad ir Aila turėtų mažylį. Tikėjosi, kad ji kada pagimdys jo dvasių vaiką, bet bent jau jo židinio sūnų ar dukrą.

Solandijos jauniausiasis, Mikeris, panašius jausmus kėlė ir Ailai, tačiau ji toliau kas rytą gėrė ypatingąją Izos arbatą. Pasakojimai apie ledyną, kurį jiems teks kirsti, taip baugino, kad ji nė nesvarstė dabar su Jondalaru pradėti kūdikį.

Jondalaras džiaugėsi, kad Aila nesilaukia kūdikio keliaujant, tačiau buvo kupinas sumišų jausmų. Jis nerimavo, kad Didžioji Motina Žemė vis nepalaimina Ailos kūdikiu, jautėsi lyg kaltas dėl to. Vieną popietę jis savo nuogąstavimus išsakė Losadunai.

– Motina nuspręs, kada tinkamas laikas, – atsakė vyras. – Galbūt ji supranta, kokia sudėtinga jūsų kelionė. Beje, ateina laikas jos pagerbimo apeigoms. Tada galėsi paprašyti, kad ji padovanotų Ailai kūdikį.

– Gal tu ir teisus, – atsakė Jondalaras. – Tikrai nepakenks, – jis menkinamai nusijuokė. – Vienas žmogus man kartą sakė, kad aš esu Motinos numylėtinis, ir ji neatsakys man nieko, ko prašysiu, – Jondalaras suraukė kaktą. – O Tonolanas vis tiek mirė.

– Ar tu tikrai prašei Motinos neleisti jam numirti? – pasitikslino Losaduna.

– Na, ne. Viskas nutiko per greitai, – pripažino Jondalaras. – Tas liūtas ir mane sumaitojo.

– Kartais pagalvok apie tai. Pabandyk prisiminti, ar tikrai kada tiesiai jos ko nors prašei, ar ji įvykdė, ar atmetė tavo prašymą. Šiaip ar taip, šnek-

telsiu su Laduniu ir taryba apie Motinos pagerbimo ceremoniją, – tarė Losaduna. – Noriu pabandyti kaip nors padėti Madenijai, o pagerbimo ceremonija gali būti kaip tik tai, ko reikia. Ji nesikelia iš patalo. Ji neatėjo netgi paklausyti jūsų pasakojimų, o Madenija tikrai mėgo istorijas apie keliones.

– Koks baisus jai kliuvo išbandymas, – sudrebėjo Jondalaras.

– Taip. Vyliausi, kad iki šiol jai pagerės. Svarsčiau, gal padėtų apsivalymo apeigos prie karštųjų versmių, – kalbėjo vyras, bet akivaizdžiai nelaukė Jondalaro atsakymo. Jis jau paskendo mintyse ir ėmė galvoti apie apeigas. Staiga jis pakėlė galvą: – Gal žinai, kur Aila? Manau, pakviesiu ją prisijungti. Ji galėtų padėti.

– Losaduna viską paaiškino. Labai įdomus šitas planuojamas ritualas, – tarė Aila, – tačiau nesu tokia tikra dėl Motinos pagerbimo ceremonijos.

– Ji yra svarbi, – suraukė antakius Jondalaras. – Dauguma žmonių jos laukia.

„Jei ji dėl to nesidžiaugia, – svarstė jis, – ar tai padės?“

– Galbūt, jei daugiau apie tai žinočiau, aš irgi laukčiau. Turiu tiek daug išmokti, o Losaduna nusiteikęs mane mokyti. Norėčiau kiek čia pabūti.

– Turime greitai išeiti. Jei dar gaišime, ateis pavasaris. Pasiliksime Motinos pagerbimo ceremonijoje, o tada išvyksime, – pasakė Jondalaras.

– Beveik norėčiau pasilikti čia iki kitos žiemos. Taip pavargau keliauti, – pasiskundė Aila. Ji garsiai neišsakė savo kitos nerimą keliančios minties : „Šie žmonės pasiruošę mane pripažinti; nežinau, ar tavo žmonės pripažins.“

– Aš taip pat pavargau keliauti, tačiau perėjus ledyną liks nedaug kelio iki mano namų. Sustosime aplankyti Dalanaro, kad jis žinotų, jog aš grįžau, o likusį kelią įveikti bus vieni juokai.

Aila pritariamai linktelėjo, tačiau ją kamavo nuojauta, kad jiems liko dar ilgas kelias, ir pasakyti yra lengviau nei padaryti.

36

– Ar nori, kad ką nors padaryčiau? – pasiteiravo Aila.

– Dar nežinau, – atsakė Losaduna. – Tokiomis aplinkybėmis jaučiu, kad su mumis turėtų būti moteris. Madenija supranta, kad aš esu tas, kuris tarnauja Motinai, bet vis dėlto esu vyras, o šiuo metu vyrų ji bijo. Tikiu, kad jai būtų labai naudinga apie tai pasikalbėti, o kartais lengviau prašnekti esant atjaučiančiam nepažįstamajam. Dauguma nuogąstauja, kad žmonės visam laikui įsimins gilias jiems atskleistas paslaptis, be to, būna, kad kaskart matydami žmogų, kuriam atsivėrė, jie vėl prisimena skausmą ir pyktį.

– Ar ko nors neturėčiau minėti ar daryti?

– Tu esi iš prigimties jautri ir pati viską suprasi. Taip pat turi retą, įgimtą gabumą naujoms kalboms. Aš nuoširdžiai stebiuosi, kaip greitai išmokai kalbėti losadunojietiškai, ir tuo džiaugiuosi Madenijos labui, – pasakė Losaduna.

Giriama Aila pasijuto nejaukiai ir nusigręžė. Jai tai neatrodė ypač nuostabu.

– Jūsų kalba labai panaši į zelandoniečių, – atsakė ji.

Vyras pamatė jos sutrikimą ir daugiau apie tai nekalbėjo. Abu pakėlė akis, kai atėjo Solandija.

– Viskas paruošta, – pasakė ji. – Pasiimsiu vaikus ir paruošiu šitą vietą jums. Aila, ar neprieštarausi, jei pasiimsiu ir Vilką? Mažylis taip prie jo prisirišo, su Vilku jis visada turi ką veikti, – moteris sukikeno. – Kas būtų pamanęs, kad kada prašysiu, jog vilkas ateitų prižiūrėti mano vaikų?

– Manau, bus net geriau, jei Vilkas eis su tavimi, – pasakė Aila. – Madenija jo nepažįsta.

– Vadinasi, galime eiti jos atsivesti? – paklausė Losaduna.

Eidama šalia vyro link būsto, kuriame gyveno Madenija su motina, Aila pastebėjo, kad ji aukštesnė už Losaduną. Prisiminė, kad iš pirmo žvilgsnio liko įspūdis, jog jis mažas ir drovus. Ji stebėjosi, kaip smarkiai pasikeitė jos nuomonė. Nors jis tikrai buvo nedidukas ir santūrus, augumo pridėjo šviesus protas, o romus orumas slėpė gilų jautrumą ir stiprią dvasią.

Losaduna pagremžė į kietą žaliaminę odą, ištemptą tarp laibų baslių. Vyresnė moteris pastūmė odą ir įleido juos į vidų. Ji susiraukė pamačiusi Ailą ir nemaloniai ją nudelbė, akivaizdžiai buvo nepatenkinta, kad atėjo ir svetimšalė.

Kartėlio ir pykčio kupina motina nelaukė:

– Ar tą žmogų jau surado? Tą, kuris pavogė mano vaikaičius, dar neturėjusius progos gimti?

– Karolio paieškos tavo vaikaičių nesugrąžins, Verdegija. Ne tai dabar man kelia rūpestį. Man rūpi Madenija. Kaip ji? – pasiteiravo Losaduna.

– Nesikelia iš patalo ir vargiai ką bevalgo. Ji nesikalba net su manimi. O buvo toks mielas vaikas, išaugo į gražią moterį. Būtų be vargo susiradusi porą, bet Karolis ir jo sėbrai ją pražudė.

– Kodėl manai, kad ji pražuvusi? – pasiteiravo Aila.

Vyresnioji nudelbė Ailą tarsi paskutinę kvailę.

– Ar šita moteris ką nors žino? – Losadunos paklausė Verdegija, o paskui atsisuko į Ailą. – Madenija neturėjo netgi pirmojo ritualo. Ji sutepta, pražudyta. Motina niekad jos nebepalaimins.

– Nebūk tokia tikra. Motina nėra tokia neatlaidi, – pasakė vyras. – Ji žino, kas nutinka jos vaikams, ji parūpina priemonių, randa būdų jiems padėti. Madeniją galima apvalyti, atgaivinti. Ji vis dar gali patirti pirmojo malonumo ritualą.

– Iš to nebus jokios naudos. Ji atsisako turėti ką bendra su vyrais, nenori netgi pirmojo ritualo, – atsakė Verdegija. – Visi mano sūnūs išėjo gyventi su savo poromis; visi sakė, kad mūsų urve nėra vietos tokiai daugybei naujų šeimų. Madenija – mano paskutinis vaikas, mano vienintelė duktė. Nuo tada, kai mirė mano vyras, laukiau, kada ji čia atsives savo porą, kada atsiras vyras, kuris aprūpins jos pagimdytus vaikus, mano vaikaičius. Dabar čia nebus jokių vaikaičių. Viskas dėl to... žmogėno, – pratrūko ji, – ir niekas nieko nedaro.

– Juk žinai, kad Ladunis laukia Tomasio atsakymo, – pastebėjo Losaduna.

– Tomasio! – spjaute išspjovė vardą Verdegija. – Kas iš jo gero? Tai jo urve veisiasi tokie... tokie žmogėnai.

– Suteik jiems progą. Vis dėlto nereikia laukti, kad galėtume padėti Madenijai. Kai ji bus apvalyta ir atsinaujinusi, gal persigalvos dėl pirmojo ritualo. Privalome bent jau pabandyti.

– Mėginkit sau, bet ji nesikelia, – atsakė moteris.

– Gal galime ją padrąsinti? – paklausė Losaduna. – Kur ji?

– Štai čia, už užuolaidos, – pasakė Verdegija, rodydama į uždarą erdvę prie akmeninės sienos.

Losaduna priėjo ir atitraukė užuolaidą, kad į užtamsintą nišą patektų šviesos. Mergaitė pataluose prisidengė ranka, kad nuo jos apsisaugotų.

– Madenija, kelkis, – švelniai, bet tvirtai pasakė Losaduna. Mergaitė nusisuko. – Padėk man, Aila.

Dviese jie padėjo jai atsisėsti, o paskui pastatė ant kojų. Madenija nesipriešino, bet ir nerodė jokių pastangų. Aila su Laduniu išvedė ją iš uždaros patalpos, o paskui ir iš urvo. Mergaitė, regis, nė nepastebėjo šalčio, sniegu padengtos žemės, ėjo basa. Jie vedė ją link didelės kūgiškos palapinės, kurios Aila anksčiau nebuvo mačiusi. Ji buvo paslėpta už urvo šono, atitverta akmenimis ir krūmais, pro dūmų angą viršuje kilo garai. Orą persmelkė stiprus sieros kvapas.

Visiems suėjus į vidų Losaduna užtraukė angą odos uždangalu ir užrišo. Jie atsidūrė nedideliame prieangyje, kuris nuo kitų patalpų buvo atskirtas sunkia odos užuolaida. „Mamuto kailis“, – pagalvojo Aila. Nors lauke stingdė šaltis, viduje buvo šilta. Palapinė dvigubomis sienelėmis buvo pastatyta virš karšto šaltinio, iš kurio ir sklido šiluma. Nepaisant garų, sienos buvo gana sausos. Nors šiek tiek drėgmės kaupėsi ir nuožulniomis sienelėmis link apatinio pakloto krašto ritosi lašeliai, daugiausia garų kondensavosi išorinės sienos vidinėje pusėje, kur šalta išorė susidūrė su garų prisotinta vidaus šiluma. Izoliuotame tarpe buvo šilčiau, todėl vidinis pamušalas buvo beveik sausas.

Losaduna liepė joms nusirengti. Madenija nesureagavo, todėl jis Ailai liepė ją nurengti. Kai Aila pabandė ją nurengti, jaunoji moteris įsitvėrė į drabužius ir paklaikusiomis akimis įsistebeilijo į tą, kuris tarnauja Motinai.

– Pamėgink ją nurengti, tačiau, jei nesileis, atvesk su drabužiais, – pasakė Losaduna ir dingo už sunkios užuolaidos, išleisdamas garų tumulą. Kai vyras išėjo, Ailai pavyko nuvilkti mergaitei drabužius, paskui ji greitai nusirengė pati ir nusivedė Madeniją į patalpą už užuolaidos.

Erdvę viduje temdė garų debesis. Šiltas rūkas išsklaidė patalpos apybraižas ir slėpė detales, tačiau Ailai pavyko greta iš žemės trykštančio karšto, garuojančio šaltinio įžiūrėti akmenimis išklotą baseiną. Juos jungianti anga buvo užkimšta raižytu mediniu kamščiu. Kitoje baseino pusėje buvo įtaisytas išskobtas rąstas, per kurį iš gretimo upelio tekėjo šaltas vanduo. Dabar jis buvo pakeltas ir nukreiptas į kitą pusę, kad vanduo netekėtų į baseiną. Kai tumulais besiveržiantys garai prasisklaidė, Aila pastebėjo, kad palapinės vidus ištapytas gyvūnais, daugiausia besilaukiančiomis patelėmis, taip pat paslaptingais trikampiais, apskritimais, trapecijomis ir kitomis geometrinėmis figūromis. Dalis piešinių nuo drėgmės buvo išblukę. Aplink baseiną, beveik visur iki pat palapinės kraštų, ant apatinio pakloto buvo patiesti stori velti muflonų vilnos kilimėliai, nuostabiai minkšti ir šiltučiai. Jie buvo pažymėti formomis ir linijomis, kurios vedė link seklesnės kairiosios baseino pusės. Po vandeniu prie sienos gilesnėje dešinėje pusėje buvo matyti akmeniniai suoleliai. Prie baseino krašto kilo plūktos žemės paaukštinimas, ant jo mirguliavo trys akmeninės lempelės – dubenėliai su lydytais taukais ir kažkokia kvapnia viduryje plūduriuojančia dagtimi. Lempelės supo nedidelę išraiškingų formų moters figūrėlę. Aila atpažino, jog figūrėlė vaizduoja Didžiąją Motiną Žemę.

Centre, priešais žemės altorių esantis kone tobulas ugniavietės apskritimas buvo rūpestingai išklotas beveik vienodo dydžio ir formos apvaliais akmenėliais. Iš garuojančio rūko išniręs Losaduna paėmė nedidelę greta vienos lempelių gulėjusią lazdelę. Viename lazdelės gale buvo tamsios medžiagos gumulas, kurį vyras palaikė virš liepsnos. Jis greitai užsiliepsnojo, o iš kvapo Aila suprato, jog gumulas buvo įmerktas į degutą. Liepsną apgaubęs rankomis Losaduna prinešė mažą deglą prie sukrauto laužo ir uždegė prakurus. Nuo laužo sklido stiprus, tačiau malonus aromatas, kuris slopino sieros kvapą.

– Sekite paskui mane, – pasakė vyras.

Tada, pirmiausia pastatęs kairiąją pėdą ant vieno vilnos kilimėlių tarp dviejų lygiagrečių linijų, jis pradėjo eiti aplink baseiną tiksliai nurodytu

keliu. Madenija spūdino iš paskos nė žiūrėdama, kur stato kojas, tačiau Aila stebėjo Losaduną ir tiksliai sekė jo pėdomis. Jie apsuko visą ratą aplink baseiną ir karštąjį šaltinį, peržengė per šalto vandens lataką ir per gilų nuotekų griovį. Pradėjus eiti antrą ratą, Losaduna monotonišku balsu ėmė giedoti, į Motiną kreipėsi įvairiais vardais ir titulais:

– O, Duna, Didžioji Motina Žeme, didžioji mielaširdingoji davėja, didžioji visų Motina, pradžių pradžia, pirmoji Motina, tu, kuri palaimini visas moteris, labiausiai užjaučiančioji Motina, išgirsk mūsų maldą... – vyras vis kartojo tuos žodžius aplink baseiną sukdamas antrąjį ratą.

Kairiąją koją pastatęs tarp lygiagrečių linijų ant pirmojo kilimėlio, kad pradėtų trečią ratą, vyras tarė: „Labiausiai užjaučiančioji Motina, išgirsk mūsų meldimą“, bet toliau nebekartojo, pradėjo sakyti ką kita:

– O, Duna, Didžioji Motina Žeme, vienas iš tavo vaikų buvo sužeistas. Vienas iš tavųjų buvo išniekintas, vienas iš tavųjų turi būti apvalytas ir vėl tapti tyras, kad gautų tavo palaiminimą. Didžioji mielaširdingoji davėja, vienai iš tavo dukterų reikia tavo pagalbos. Ji turi būti išgydyta. Ji turi pasitaisyti. Lai ji atsinaujina, didžioji visų Motina, ir padėk jai pažinti tavo dovanos džiaugsmus. Padėk jai, pradžių pradžia, patirti tavąjį pirmojo malonumo ritualą. Padėk jai, pirmoji Motina, sulaukti tavo palaiminimo. Labiausiai užjaučiančioji, padėk Madenijai, Verdegijos dukrai, losadunojietei iš žemės vaikų, kurie gyvena greta didžiųjų kalnų.

Žodžiai ir apeigos Ailą sujaudino ir pakerėjo. Jai dingojosi, jog Madenija kiek susidomėjo, ir dėl to labai apsidžiaugė. Užbaigęs trečiąjį ratą Losaduna vėl atidžiai statydamas pėdas ir kartodamas maldą nuvedė jas prie žemės altoriaus. Ten aplink mažą Motinos figūrėlę liepsnojo trys lempelės. Prie kitos lempelės gulėjo į peilį panašus iš kaulo išskobtas daiktas. Jis buvo gana platus, dviašmenis, kiek suapvalintu galiuku. Losaduna paėmė peilį ir nusivedė jas prie laužo.

Visi trys vienas šalia kito susėdo prie ugnies, veidu į baseiną. Madenija sėdėjo viduryje. Vyras į laužą pridėjo šalia gulėjusių rudų degančių akmenų. Paskui iš nišos žemės pakylos šone jis paėmė dubenėlį. Indas buvo pagamintas iš akmens, kuris tikriausiai iš pat pradžių buvo dubenėlio formos, tačiau dar pagilintas tašant sunkiu akmeniniu kūju. Indo dugnas buvo pajuodęs. Iš nišoje buvusio nedidelio vandenmaišio Losaduna

į dubenėlį įpylė vandens, iš nedidelio krepšelio įbėrė džiovintų lapelių ir akmeninį indą padėjo tiesiai ant karštų anglių.

Tada lygiame smulkios, sausos žemės plote tarp vilnos kilimėlių Losaduna kaulo peiliu įrėžė žymę. Staiga Aila suprato, kas tas kaulinis įrankis – ir mamutojai panašius įrankius naudoja ženklams žemėje rašyti: žymi taškus ir lažybų rezultatus lošdami, planuoja medžioklę, o pasakotojas peiliu piešia įvairius piešinius. Losadunai toliau raižant ženklus Aila suprato, kad peilis jam padeda pasakoti istoriją, tačiau ji nebuvo skirta žmonėms pralinksminti. Jis viską pasakojo monotoniška giesme, taip panašia į maldą, o norimoms vietoms pabrėžti ir sustiprinti piešė paukščius. Aila netruko suprasti, kad pasakojimas yra alegorizuota Madenijos užpuolimo istorija, o paukščiai simbolizuoja žmones.

Jaunoji moteris, kuri dabar neabejotinai reagavo į veiksmą, pasakojime buvo sutapatinta su jauna paukšte, ir staiga garsiai sriūbaudama pradėjo raudoti. Plokščiąja peilio puse tas, kuris tarnauja Motinai, nuvalė visą piešinį.

– Viskas dingo! To niekada nebuvo, – pasakė jis ir nupiešė vienintelę paukštę. – Ji vėl vientisa, tokia, kokia buvo iš pat pradžių. Motinai padedant taip ir bus, Madenija, viskas pradings, tarsi niekada nieko ir nebuvo.

Garų pilnoje palapinėje pasklido mėtų ir dar vienas žinomas aštrus aromatas, kurio Aila kol kas negalėjo atpažinti. Losaduna patikrino ant anglių garuojantį vandenį, tada pasėmė jo pilną puodelį.

– Išgerk šitai, – pasakė jis.

Madenija buvo užklupta netikėtai ir nespėjusi nė pagalvoti ar paprieštarauti nurijo gėrimą. Jis pasėmė dar vieną puodelį Ailai, kitą sau, paskui atsistojo ir nuvedė jas į baseiną.

Losaduna lėtai, bet nedvejodamas brido į garuojantį vandenį. Madenija sekė paskui jį, o Aila drąsiai žengė paskui Madeniją. Įkišusi koją į vandenį viešnia greitai ją ištraukė. Vanduo buvo karštas! „Šitas vanduo beveik toks karštas, kad jame galima ką nors virti“, – pagalvojo ji. Tiktai stipriai sutelkusi valią ji prisivertė vėl įkišti koją į baseiną, tačiau teko kiek pastovėti, kol įstengė žengti kitą žingsnį. Aila dažnai plaukiojo ir maudėsi šaltuose upių, upelių ar duburių vandenyse, netgi tokiuose lediniuose, jog tekdavo pralaužti ledo plutelę. Moteris prausdavosi ir prie laužo sušildytu vandeniu, tačiau ji niekada nebuvo bridusi į karštą vandenį.

Nors Losaduna vedė jas į baseiną lėtai, kad kūnas priprastų prie karščio, Aila kur kas ilgiau užtruko, kol pasiekė akmenines sėdynes. Atsisėdusi ji pajuto, kaip užliejo raminanti šiluma. Kai panėrus giliau vanduo pasiekė smakrą, ji pradėjo atsipalaiduoti. „Nėra taip blogai, kai pripranti, – pagalvojo ji. – Tiesą sakant, šiluma – tai gėris."

Viešniai jaukiai įsitaisius ir螺 pripratus prie vandens, Losaduna pamokė ją sulaikyti kvapą ir po vandeniu panerti visą galvą. Kai ji šypsodamasi išniro, jis liepė tą patį padaryti ir Madenijai. Paskui paniro pats, iškilo ir išvedė jas iš baseino. Vyras nuėjo į užuolaida uždengtą prieangį ir paėmė medinį dubenį su kūpsančia tiršta, blyškiai gelsva medžiaga, primenančia sunkias putas. Losaduna padėjo indą ant tankaus plokščių akmenėlių grindinio. Jis pasėmė saują putų, ištepė jomis savo kūną, paskui liepė Ailai ištrinti Madeniją, išsitrinti pačiai ir nepamiršti plaukų.

Trindamasis minkštomis, lipniomis putomis vyras kažką niūniavo, tačiau Ailai pasirodė, kad šitas niūniavimas nėra apeigų dalis, o būdas išreikšti pasitenkinimą. Ji jautėsi truputį apsvaigusi, spėliojo, ar tai gali būti gėrimo poveikis.

Sunaudojęs visas putas Losaduna paėmė medinį dubenėlį, nuėjo prie baseino, prisėmė vandens, tada sugrįžo prie akmenimis grįsto ploto, apsiliejo vandeniu ir nusiplovė kūną. Jis užsipylė dar du dubenis vandens, paskui nuliejo pirmiausia Madeniją, po to Ailą. Vanduo nutekėjo tarp grindinio akmenų. Tada tas, kuris tarnauja Motinai, niūniuodamas, be žodžių, vėl nusivedė jas į baseiną.

Šitaip sėdėdama ir mirkdama, kone plūduriuodama mineralų pilname vandenyje Aila pasijuto visiškai atsipalaidavusi. Karštas baseinas priminė jai mamutojų garines, tačiau čia buvo dar geriau. Kai Losaduna nusprendė, kad jau pakanka, jis nubrido į gilųjį baseino galą ir ištraukė medinį kamštį. Vandeniui pradėjus tekėti giliu nutekamuoju grioviu vyras pradėjo garsiai šaukti ir išgąsdino Ailą:

– Nešdinkitės, blogio dvasios! Apvalantys Motinos vandenys, nusineškite visus Karolio ir jo pakalikų prisilietimų pėdsakus. Nešvarumai, nutekėkite su vandeniu, palikite šią vietą. Kai šis vanduo ištekės, Madenija bus apvalyta, vėl taps tyra. Motinos galia ją atnaujino, ji vėl tokia, kokia buvo!

Visi išbrido iš vandens, ir nesustodamas apsirengti Losaduna išvedė jas į lauką. Jie buvo tokie įkaitę nuo karšto vandens, kad šaltas vėjas ir ledinė

žemė tik maloniai gaivino nuogą odą. Lauke žmonių buvo nedaug, be to, jie nekreipė į praeinančiuosius dėmesio arba išvydę juos nusisukdavo. Aila staiga nemaloniai pasijuto prisiminusi tą kartą, kai žmonės žvelgė tiesiai į ją, bet nenorėjo jos matyti. Šįkart viskas buvo kitaip nei po genties prakeiksmo. Buvo akivaizdu, kad šitie žmonės tikrai juos mato. Jie tik apsimeta nematantys labiau dėl mandagumo nei dėl draudimo. Eidami Losaduna, Aila ir Madenija greitai atvėso, todėl džiaugėsi apeigų erdvėje radę minkštas, sausas antklodes apsisausti ir karštos mėtų arbatos.

Apglėbusi puodelį Aila pažvelgė į savo rankas. Oda buvo susiraukšlėjusi, tačiau visiškai švari! Pradėjusi šukuotis kauliniu įnagiu su keliais dantimis ji pastebėjo, kad plaukai net gurgžda slysdami tarp pirštų.

– Kas buvo tos lipnios, minkštos putos? – pasiteiravo ji. – Išvalo kaip muilo šaknis, tačiau kur kas geriau.

– Solandija jas gamina, – atsakė Losaduna. – Berods, iš medžio pelenų ir riebalų, tačiau geriau jos paklausk.

Baigusi šukuotis Aila pradėjo šukuoti Madenijos plaukus.

– Kaip padarei tokį karštą vandenį?

Vyras nusišypsojo.

– Tai Motinos dovana losadunojiečiams. Čia trykšta keletas karštųjų šaltinių. Vienuose maudosi kas tik nori bet kuriuo metu, tačiau kiti yra šventi. Mes nusprendėme, kad šitas yra centrinis, tas, iš kurio kyla kiti, todėl jis yra pats švenčiausias. Dėl to šitas urvas labiausiai gerbiamas. Štai kodėl taip sunku šį urvą palikti. Bet jis toks perpildytas, kad grupė jaunų žmonių rimtai svarsto įkurti naują urvą. Žemėliau, kitapus upės, yra vieta, kuri jiems patiktų, bet ten jau plokščiagalvių teritorija arba ji labai netoli, todėl jie dar nenusprendė, ką darys.

Aila linktelėjo. Jautėsi tokia sušilusi ir atsipalaidavusi, kad nenorėjo pajudėti. Ji pastebėjo, kad Madenija taip pat labiau atsipalaidavusi, nebe tokia sustingusi ir užsidariusi savyje.

– Kokia nuostabi dovana yra tie įkaitinti vandenys! – tarė Aila.

– Svarbu, kad išmoktume vertinti visas Motinos dovanas, – pasakė vyras. – O ypač – malonumų dovaną.

Madenija suakmenėjo.

– Jos dovana yra melas! Jokio malonumo, tik skausmas! – ji pirmą kartą iš tikrųjų prabilo. – Kad ir kaip jų maldavau, jie nesiliovė. Jie tik juokėsi, ir kai vienas baigdavo, pradėdavo kitas! Norėjau mirti, – pasakė ji ir pradėjo raudoti.

Aila atsistojo ir apkabino mergaitę.

– Man buvo pirmas kartas, o jie nesiliovė! Jie nesiliovė, – vis verkė Madenija. – Joks vyras manęs daugiau nepalies!

– Tu turi teisę pykti. Turi teisę verkti. Jie su tavimi siaubingai pasielgė. Žinau, kaip tu jautiesi, – pasakė Aila.

Jaunoji moteris atsitraukė.

– Iš kur gali žinoti, kaip aš jaučiuosi? – kupina kartėlio ir pykčio sviedė ji.

– Kažkada ir aš jaučiau tik pažeminimą ir skausmą, – atsakė Aila.

Jaunoji moteris nustebo, tačiau Losaduna linktelėjo, tarsi staiga kažką supratęs.

– Madenija, – švelniai tarė Aila, – kai buvau maždaug tavo amžiaus, gal kiek jaunesnė, tačiau netrukus po to, kai prasidėjo mano mėnulio laikas, aš taip pat buvau išprievartauta. Toks buvo ir mano pirmas kartas. Nežinojau, kad turi būti malonu. Jaučiau vien tik skausmą.

– Tačiau tave prievartavo tik vienas vyras? – pasiteiravo Madenija.

– Tiktai vienas, tačiau jis to iš manęs reikalavo daugybę kartų, o aš to nekenčiau! – tarė Aila, pati nustebinta užsilikusio pykčio.

– Daug kartų? Netgi pirmą kartą išprievartavęs? Kodėl niekas jo nesustabdė? – nustebo Madenija.

– Visi manė, kad jis turi tokią teisę. Žmonės galvojo, kad aš neturėčiau jausti tokio pykčio ir neapykantos, jie nesuprato, kodėl man skauda. Pradėjau manyti, kad kažkas su manimi negerai. Po kiek laiko skaudėti nustojo, tačiau nebuvo ir malonu. Tai nebuvo daroma dėl malonumo. Tas vyras taip elgėsi tam, kad mane pažemintų, o aš vis jaučiau neapykantą. Tačiau... man nustojo rūpėti. Nutiko kažkas nuostabaus. Kad ir ką jis darė, aš galvojau apie ką nors kita, gero, ir nekreipiau į jį dėmesio. Negalėdamas manęs priversti ką nors jausti, netgi pykti, man regis, jis pats pasijuto pa-

žemintas ir galiausiai liovėsi. Tuomet aš nenorėjau, kad joks kitas vyras mane liestų.

– Joks vyras manęs daugiau nepalies! – pabrėžė Madenija.

– Ne visi vyrai yra tokie kaip Karolis ir jo gauja, Madenija. Kai kurie yra kaip Jondalaras. Tai jis išmokė mane patirti Motinos dovanos džiaugsmus ir malonumus. Prisiekiu, tai nuostabi dovana. Suteik sau progą sutikti tokį vyrą kaip Jondalaras, ir tu taip pat išmoksi džiaugtis.

Madenija papurtė galvą.

– Ne! Ne! Tai siaubinga!

– Žinau, kad buvo siaubinga. Netgi geriausias dovanas galima netinkamai panaudoti, gėrį paversti blogiu. Vieną dieną panorėsi būti motina. Negalėsi tapti motina, Madenija, jei nesidalysi Motinos dovana su vyru, – pasakė Aila.

Madenija verkė, jos veidas buvo šlapias nuo ašarų.

– Nekalbėk taip. Nenoriu to girdėti.

– Žinau, kad nenori, bet tai tiesa. Neleisk Karoliui sugadinti tą gėrį, kuris tavęs laukia. Neleisk jam atimti iš tavęs galimybės būti motina. Apturėk pirmąjį ritualą ir sužinosi, kad tai neturi būti siaubinga. Aš galiausiai sužinojau, nors nebuvo jokio susirinkimo, jokių apeigų jam švęsti. Motina rado būdą suteikti man tą džiaugsmą. Ji atsiuntė man Jondalarą. Dovana yra kur kas daugiau nei malonumai, Madenija, kur kas daugiau, jeigu ja dalijamasi su rūpesčiu ir meile. Jei skausmas pirmąjį kartą buvo ta kaina, kurią man teko sumokėti, su džiaugsmu daug kartų ją sumokėčiau už meilę, kurią pažinau. Tu tiek daug iškentėjai, tikriausiai Motina taip pat padovanos tau ką ypatinga, jei suteiksi jai galimybę. Tiesiog pagalvok apie tai, Madenija. Nesakyk „ne“ nepagalvojusi.

Aila pabudo kaip niekada pailsėjusi ir atsigavusi. Ji tingiai pati sau nusišypsojo ir siekė Jondalaro, tačiau jis jau buvo atsikėlęs ir išėjęs. Truputį nusivylusi ji galiausiai prisiminė, kad Jondalaras ją pažadinęs priminė, jog eina medžioti su Ladunio vyrais, ir paklausė, ar ji tikrai nenori eiti kartu.

Kaip ir išvakarėse, Aila atsisakė, nes tą dieną turėjo kitų planų, todėl liko gulėti, mėgavosi reta prabanga vėl susisukti šiltuose kailiuose.

Vis dėlto Aila nusprendė keltis. Ji pasirąžė, rankomis perbraukė per plaukus, džiaugėsi jų šilkiniu švelnumu. Solandija pažadėjo Ailai pamokyti gaminti tokias putas, kuriomis nusipraususi ji jautėsi tokia švari, o plaukai buvo neįtikėtinai minkšti.

Pusryčiams buvo tas pats, ką žmonės čia valgė kiekvieną dieną, – sultinys su išmirkyta džiovinta gėlavandene žuvimi, metų pradžioje sugauta Didžiojoje Motinoje Upėje.

Jondalaras minėjo, kad urvui stinga maisto atsargų, todėl vyrai ir eina medžioti, nors žmonėms labiausiai trūko ne mėsos ar žuvies. Niekas nebadavo, maisto tikrai buvo užtektinai, valgyti jie turėjo pakankamai, tačiau žiemai artėjant prie pabaigos ėjo įvairūs kiti maisto produktai. Visiems pabodo džiovinta žuvis ir mėsa. Netgi šviežia mėsa būtų paįvairinimas, nors stovyklos poreikių visiškai nepatenkintų. Žmonės buvo išsiilgę žalėsių, ūglių ir daržovių, šviežių vaisių, pirmųjų pavasario dovanų. Aila paskubomis apėjo teritoriją aplink urvą, tačiau losadunojiečiai rinkdavo produktus kiaurus metus, ir viskas buvo švariai nurinkta. Urve dar buvo pakankamai riebalų atsargų. Vadinasi, žmonėms pakako baltymų, kad nebadautų, ir jie gaudavo užtektinai kalorijų, tad buvo gana sveiki, nes paprastai riebalų būdavo dedama į vakare valgomas sriubas.

Kitos dienos puota Motinos šventės proga nenustebins patiekalų įvairove. Aila jau nusprendė paaukoti visą savo druską ir kai kurias žoleles maistui paskaninti, suteikti jam kvapnumo ir papildyti vertingomis maistinėmis medžiagomis: organizmui jau trūko vitaminų bei mineralų, todėl norėjosi kitokių patiekalų. Solandija parodė nedideles atsargas raugintų gėrimų, daugiausia iš beržų sulos, kurie kartkartėmis suteikdavo šventinę nuotaiką.

Iš dalies riebalų atsargų Solandija nusprendė pagaminti naują muilo partiją. Ailai susirūpinus, kad jos sunaudos maisto atsargas, Solandija atsakė, kad Losaduna mėgsta naudoti muilą per apeigas, ir tvirtino, kad ir šios puikios priemonės atsargos jau beveik išsekusios. Kol vyresnioji moteris pasirūpino savo vaikais ir viską paruošė, Aila su Vilku išėjo į lauką pažiūrėti, kaip laikosi Yhaha su Lenktynininku. Reikėjo ir su jais truputį pabūti.

Solandija išėjo iš urvo pasakyti Ailai, kad jau yra pasiruošusi, tačiau kurį laiką stovėjo angoje ir stebėjo viešnią. Ką tik šuoliais ant Yhaha lauką

perjojusi Aila juokėsi ir žaidė su gyvūnais. Iš viešnios elgesio vyresniajai dingojosi, kad gyvūnai – tarsi jos vaikai. Nuo viešnios akių nenuleido ir urvo mažyliai, įskaitant porelę pačios Solandijos atžalų. Jie šūksniais kvietė Vilką, kuris atsigręžė į Ailą lyg prašydamas leidimo bėgti pas vaikus. Pamačiusi angoje stovinčią moterį Aila nuskubėjo į urvą.

– Tikėjausi, kad Vilkas prižiūrės kūdikį, – tarė Solandija. – Verdegija su Madenija ateina padėti, tačiau darbui reikia susitelkti.

– O, mama! – numykė vyresnioji mergaitė, Dosalija. Ji buvo viena iš tų vaikų, kurie kvietė Vilką ateiti. – Jis visada žaidžia su mažyliu...

– Na, jei nori pati prižiūrėti kūdikį...

Mergaitė susiraukė, paskui nusišypsojo.

– Ar galima išsivesti jį į lauką? Vėjo nėra, šiltai aprengsiu.

– Tikriausiai gali, – leido Solandija.

Aila pažvelgė į Vilką, kuris viltingai stebeilijo į ją.

– Prižiūrėk Mikerį, Vilke, – tarė Aila, o žvėris amtelėjo tarsi jai atsakydamas.

– Paėmiau truputį mamutų taukų, kurių išlydžiau praėjusį rudenį, – pasakojo Solandija joms einant į uždarą gyvenamąją erdvę. – Praėjusiais metais mums puikiai pavyko mamutų medžioklė. Štai kodėl vis dar turime tiek daug taukų, taip pat ir kitų gerų dalykų. Be jų žiema būtų sunki. Pradėjau tirpinti taukus, – tarpduryje jos vos nesusidūrė su išbėgančiais vaikais, kurie nešėsi ir mažiausiąjį. – Nepameskite Mikerio pirštinių, – įkandin šūktelėjo Solandija.

Verdegija su Madenija jau buvo viduje.

– Atnešiau pelenų, – pasakė Verdegija. Madenija truputį dvejodama nusišypsojo.

Solandija apsidžiaugė pamačiusi, kad mergaitė pagaliau atsikėlė iš lovos ir vėl panoro būti su žmonėmis. Kad ir kas įvyko prie karštojo šaltinio, tai, regis, padėjo.

– Įdėjau į laužą virimo akmenų arbatai. Madenija, gal paruoštum visoms? – paprašė Solandija. – Paskui kitais akmenimis vėl pašildysiu vandenį, kuriame tirpsta riebalai.

– Kur padėti pelenus? – pasiteiravo Verdegija.

– Gali supilti prie manųjų. Neseniai pradėjau juos plauti.

– Losaduna sakė, kad naudoji pelenus ir taukus, – tarstelėjo Aila.

– Ir vandenį, – pridūrė Solandija.

– Atrodo keistas derinys.

– Taip, tikrai.

– Kaip nusprendei šiuos dalykus sumaišyti? Kaip viską sumanei?

Solandija nusišypsojo.

– Tai tikrai buvo atsitiktinumas. Mes medžiojome. Lauko laužavietėje, tokioje gilioje duobėje, užkūriau ugnį, pamoviau kepti riebų mamutienos kepsnį. Pradėjo lyti. Labai smarkiai. Stvėriau mėsą su visu iešmu ir greitai nubėgau slėptis. Vos lietus liovėsi, grįžome į urvą, tačiau aš pamiršau gerąjį medinį virimo dubenį ir kitą dieną grįžau jo pasiimti. Laužavietė buvo pilna vandens, ant jos matėsi kažkokios tirštos putos. Tikrai nebūčiau į tai kreipusi dėmesio, tačiau įmečiau ten samtį ir turėjau įkišti ranką ir jį ištraukti. Nuėjau prie upelio nuplauti tų putų. Jos atrodė glotnios ir lipnios, kaip gerai suputojusios muilo šaknies, tik dar stipresnės. Mano rankos taip švariai nusiplovė! Ir samtis. Visi riebalai nusiplovė. Taigi prisėmiau į dubenį tų putų ir parsinešiau į urvą.

– Ar jas taip lengva pagaminti?

– Ne, tiesą sakant, nelengva. Nėra sunku, bet reikia šiek tiek praktikos, – atsakė Solandija. – Pirmą kartą man pasisekė, viskas buvo taip, kaip ir reikia. Nuo to laiko visaip bandau, bet kartais nepasiseka.

– Kaip tu jas gamini? Juk tikrai išgalvojai kokių būdų, kurie dažniausiai pasiteisina?

– Nesunku paaiškinti. Ištirpinu lydytus taukus – tinka bet kokios rūšies, tačiau kaskart putos išeina kiek skirtingos. Labiausiai man patinka mamutų taukai. Tada imu medžio pelenų, maišau juos su šiltu vandeniu ir leidžiu truputį pamirkti. Tada nukošiu pro tinklelį arba krepšį su skylutėmis. Nutekantis skystis yra stiprus. Išsiaiškinau, kad jis gali kąsti arba deginti odą. Reikia iš karto nusiplauti. Šiaip ar taip, to stipriojo skysčio įmaišai į riebalus. Jei pasiseka, gauni minkštas putas, kurios išvalo viską, net odą.

– Bet tau ne visada pasiseka, – pastebėjo Verdegija.

– Ne. Daugybė dalykų gali nepavykti. Kartais gali vis maišyti, ir putos nesusimaišys. Jei taip nutinka, jas pašildau ir bandau iš naujo. Kartais susisluoksniuoja. Gaunasi du sluoksniai – vienas per stiprus, kitas per daug riebus. Būna, kad viskas sušoka į gumulus. Kartais mišinys gaunasi kietesnis, bet tai nėra blogai. Vis tiek stovėdamos putos sukietėja.

– O kartais pavyksta taip gerai, kaip ir pirmąjį kartą? – toliau klausinėjo Aila.

– Viena sužinojau, kad ir riebalai, ir pelenų skystis turi būti maždaug tokio paties šiltumo kaip riešo oda, – pasakė Solandija. – Užtiškus lašeliui neturėtum justi nei šalčio, nei karščio. Dėl pelenų skysčio nuspręsti sunkiau, nes jis stiprus ir gali nudeginti, tada reikia greitai nusiprausti šaltu vandeniu. Jei jis per daug degina, reikia įpilti daugiau vandens. Jei nedegina, irgi blogai, tačiau nenorėčiau, kad jo patektų į akis. Kartais jas gelia net priėjus per arti garų.

– Ir dvokia! – pastebėjo Madenija.

– Tiesa, – nesiginčijo Solandija. – Gali dvokti. Štai kodėl maišyti paprastai išeinu į urvo vidurį, nors viską maišymui pasiruošiu čia.

– Mama! Mama! Ateik greičiau! – į urvą kaip žaibas įskriejusi Neladija, antroji Solandijos duktė, iš karto vėl išlėkė.

– Kas nutiko? Ar kas nors atsitiko mažyliui? – skubindamasi laukan spėliojo moteris. Visos kitos paskui ją irgi nubėgo prie urvo angos.

– Žiūrėk! – tarė Dosalija. Visi sužiuro į lauką. – Kūdikis vaikšto.

Savimi patenkintas, plačiai šypsodamasis Mikeris atsargiai žengė įsikibęs į Vilko kailį, o žvėris atsargiai ir iš lėto judėjo pirmyn. Visi su palengvėjimu nusišypsojo, o paskui jau džiaugsmingai juokėsi.

– Ar tas vilkas šypsosi? – paklausė Solandija. – Man atrodo, tarsi jis šypsotųsi. Jis atrodo toks patenkintas savimi, kad net šypsosi.

– Man irgi atrodo, kad jis šypsosi, – tarė Aila. – Neretai manau, kad jis moka šypsotis.

– Versmės skirtos ne tik apeigoms, Aila, – pasakė Ladunis. – Mes dažnai einame į karštuosius vandenis paprasčiausiai pamirkti juose. Jei nori ten nusivesti Jondalarą ir pailsėti, neprieštarauju. Motinos šventieji vandenys yra lygiai tokie patys kaip ir kitos jos dovanos savo vaikams. Jos skirtos naudoti, mėgautis ir vertinti. Visai kaip šita tavo išvirta arbata – tikras pasimėgavimas, – pridūrė vyras stipriau suimdamas puodelį.

Kone visas urvas, tie, kurie nėjo medžioti, sėdėjo aplink ugniakurą atviroje centrinėje urvo aikštelėje. Nebuvo įprasta valgyti visiems kartu nustatytu laiku, išskyrus ypatingas progas. Žmonės kartais valgė atskirai, šeimų grupėmis, o kartais visi kartu. Šį kartą tie, kurie pasiliko urve, pertraukė darbus ir pavalgyti susirinko drauge, labiausiai dėl to, kad visus domino svečiai. Buvo išvirta daug mėsiškos sriubos iš liesos, sausos elnienos, truputį pariebintos mamutų taukais, todėl patiekalas buvo sotesnis. Visi jau baigė gerti Ailos išvirtą arbatą ir nuolat ją gyrė.

– Kai medžiotojai grįš, gal ir pasinaudosime baseinu. Manau, Jondalarui patiks pamirkti karštame vandenyje, o ir aš norėčiau pabūti kartu su juo, – tarė Aila.

– Tu geriau ją įspėk, Losaduna, – išmanančiai šypsodamasi pasakė viena moteris, anksčiau pristatyta kaip Ladunio pora.

– Dėl ko įspėti, Laronija? – nustebo Aila.

– Kartais tarp Motinos dovanų reikia pasirinkti.

– Ką nori pasakyti?

– Ji nori pasakyti, kad kartais Motinos vandenys per daug atpalaiduoja, – pasakė Solandija.

– Vis dar nesuprantu, – suraukė antakius Aila. Ji suprato, kad visi kalba apie tą patį ir šiek tiek pokštauja.

– Jei pasiimsi Jondalarą karštai pamirkti, atsipalaiduos ir jo vyriškumas, – atviriau nei kiti pasisakė Verdegija. – Gali užtrukti porą valandų, kol jis vėl pakils. Todėl per daug iš jo nesitikėk. Ne iš karto. Kai kurie vyrai dėl to ir nebrenda į šventąsias Motinos versmes. Jie bijo, kad jų vyriškumas išsilies į karštuosius vandenis ir niekada nebegrįš.

– Ar taip gali nutikti? – žiūrėdama į Losaduną pasiteiravo Aila.

– Niekada nesu to matęs nei girdėjęs, – atsakė vyras. – Manyčiau, viskas yra priešingai. Po kiek laiko vyrai tampa nekantresni, tačiau tikriausiai dėl to, kad pailsi ir jaučiasi gerai.

– Aš tikrai jaučiausi nuostabiai pamirkusi karštame vandenyje. Ir miegojau labai gerai, tačiau manau, kad prie to prisidėjo ne tik vanduo, – tarė Aila. – Gal arbata?

Vyras nusišypsojo.

– Tai buvo svarbios apeigos. Ceremonijose visada slypi šis tas daugiau.

– Ką gi, aš pasiruošusi grįžti į šventuosius vandenis, tačiau palauksiu Jondalaro. Kaip manote, ar medžiotojai greitai grįš?

– Esu tuo tikra, – tarė Laronija. – Ladunis žino, kad reikia dar daug ką padaryti rytdienos Motinos šventei. Nemanau, kad apskritai būtų šiandien išėję, jei nebūtų norėję pažiūrėti, kaip veikia Jondalaro medžioklės įnagis. Kaip jis jį vadina?

– Iečių mėtyklę. Jis veikia labai gerai, – patikino Aila. – Žinoma, kaip ir viskam kitam, reikia praktikos. Šioje kelionėje daug treniravomės.

– Ar tu naudoji jo iečių mėtyklę? – pasiteiravo Madenija.

– Turiu savo, – atsakė Aila. – Aš visada mėgau medžioti.

– Kodėl šiandien nėjai su vyrais? – paklausė mergaitė.

– Nes norėjau išmokti gaminti šias putas. Be to, turiu drabužių, kuriuos noriu išvalyti ir sutaisyti, – tarė Aila, atsistojo ir nuėjo link apeigų erdvės. Tada stabtelėjo. – Norėčiau šį tą visiems parodyti, – pasakė ji. – Ar kada matėte siūlo traukiklį? – žmonės sutrikę ėmė purtyti galvas. – Jei truputį palauksite, atsinešiu savąjį ir jums parodysiu.

Iš gyvenamosios erdvės Aila grįžo su siuvimo rinkiniu ir taisytinais drabužiais. Kai visi susibūrė aplink pažiūrėti dar vieno nuostabaus keliautojų atgabento daikto, ji iš krepšelio išėmė mažą indelį, padarytą iš lengvasvorės, tuščiavidurės paukščio kojos, ir iš jo iškratė dvi mamuto ilties adatas. Vieną padavė Solandijai.

Moteris atidžiai apžiūrėjo dailiai nupoliruotą miniatiūrinį kotelį. Viename gale jis buvo išaštrintas, panašiai kaip yla. Kitas galas buvo vos vos storėlesnis ir, keista, turėjo mažą skylutę. Solandija susikaupusi pagalvojo ir staiga ėmė nuvokti, kam ji skirta.

– Sakei, tai siūlo traukiklis? – pasitikslino ji, perduodama daiktelį Laronijai.

– Taip. Parodysiu, kaip juo naudotis, – tarė Aila.

Nuo sukietėjusios, plaušėtos sruogos atskyrusi ploną sausgyslės giją ji jos galą sudrėkino seilėmis, sulygino, kad būtų kuo smailesnis, tada palaukė, kol sudžius. Sausgyslės gija šiek tiek sukietėjo ir išlaikė formą. Aila pervėrė tą siūlą per skylutę mažo mamuto ilties kotelio gale ir trumpam atidėjo į šalį. Moteris paėmė mažą titnago įrankį aštriu galiuku, kurį

naudojo skylėms pradurti, ir drabužį, kurio šoninės siūlės buvo iširusios, o oda keliose vietose perplėšta. Naujas skyles moteris pradūrė kiek toliau nuo krašto nei buvusios.

Pradūrusi skyles naujoms siūlėms Aila patogiai įsitaisė demonstruoti įnagio. Ji kaulo adatos galiuką prakišo pro skyles odoje ir suėmusi mažą kotelį pertraukė siūlą, veiksmą užbaigdama plačiu mostu.

– Oho! – šalia sėdėję žmonės, ypač moterys, sutartinai atsiduso. – Tik pažiūrėkit! Nereikėjo siūlo stumti, ji paprasčiausiai jį prakišo. Ar galima pabandyti?

Aila drabužį paleido ratu. Ji leido visiems bandyti, aiškino ir rodė, pasakojo žmonėms, kaip kilo tokia mintis ir kaip visi Liūto stovyklos mamutojai tobulino sumanymą, kol sukūrė šį siūlų traukiklį.

– Labai puikiai pagaminta yla, – atidžiai apžiūrėjusi pareiškė Solandija.

– Ją padarė Vaimezas iš Liūto stovyklos. Taip pat jis padarė grąžtą, kuriuo buvo pragręžta skylė siūlui įverti, – paaiškino Aila.

– Tokį įrankį labai sunku padaryti, – pastebėjo Losaduna.

– Jondalaras tvirtina, kad Vaimezas yra vienintelis jo sutiktas titnago apdirbėjas, kuris įgūdžiais prilygsta Dalanarui, ir, gali būti, netgi yra už jį truputį geresnis.

– Labai jį išgyrei, – tarė Losaduna. – Visi pripažįsta Dalanarą kaip tikrą akmens apdirbimo meistrą. Jo įgūdžiai žinomi net šiapus ledyno, tarp losadunojiečių.

– Vaimezas taip pat yra tikras meistras.

Visi nustebę atsisuko pažiūrėti, kas tai pasakė, ir pamatė į urvą lendančius Jondalarą, Ladunį bei kitus medžiotojus. Vyrai nešėsi nudobtą kalnų ožką.

– Jums pasisekė! – apsidžiaugė Verdegija. – Jei niekas neprieštarauja, prašyčiau odos. Norėčiau gauti truputį ožkų vilnos ir pagaminti patalus Madenijos jungtuvėms, – ji norėjo pirma kitų paprašyti daikto.

– Mama! – sutrikusi papriekaištavo jai Madenija. – Kaip gali kalbėti apie jungtuves?

– Prieš svarstant apie jungtuves Madenija turi patirti pirmąjį ritualą, – pabrėžė Losaduna.

– Atiduokite jai tą odą, – tarė Laronija. – Tegu naudoja kam panorėjusi.

Moteris suprato, kad Verdegijos prašyme slypi godumas. Losadunojiečiams nedažnai pavyksta sumedžioti mitrią kalnų ožką. Jos kailis yra retas, todėl vertingas, ypač žiemos pabaigoje, kai visą sezoną jis storėjo bei tankėjo ir dar nespėjo išsišerti.

– Man irgi nesvarbu, tegu Verdegija turisi, – pritarė Solandija. – Šviežia kalnų ožkos mėsa bus maloni permaina, kad ir kam atiteks kailis. Ypač tiks Motinos šventei.

Kitos moterys irgi sutiko, niekas neprieštaravo. Verdegija šypsojosi ir stengėsi neatrodyti tokia patenkinta savimi. Pirmoji pareiškusi norą ji pelnė vertingą kailį, visai kaip ir tikėjosi.

– Prie šviežios ožkienos labai tiks džiovinti svogūnai, dar atsinešiau mėlynių.

Visi vėl sužiuro link urvo angos. Aila pastebėjo ankščiau nematytą kūdikiu nešiną jauną moterį. Už rankos ji vedėsi mažą mergytę, o šalia stovėjo jaunas vyras.

– Filonija! – choru sušuko keletas žmonių.

Link jos nuskubėjo Laronija su Laduniu, paskui prisijungė visas urvas. Jaunoji moteris akivaizdžiai nebuvo čia svetima. Po džiaugsmingų pasisveikinimo apsikabinimų Laronija paėmė mažylį, o Ladunis pakėlė ir ant pečių pasisodino pribėgusią mergaitę. Ji iš aukštai į visus dairėsi ir patenkinta šypsojosi.

Jondalaras stovėdamas šalia Ailos su šypsena stebėjo malonų vaizdelį.

– Šita mergaitė atrodo kaip mano sesuo! – pasakė jis.

– Filonija, pažiūrėk, kas pas mus svečiuojasi, – tarė Ladunis, vesdamas jaunąją moterį prie jų.

– Jondalarai? Ar tai tu? – jaunoji moteris įsmeigė į jį akis. Ji atrodė sukrėsta ir nustebusi. – Nemaniau, kad kada sugrįšit. Kur Tonolanas? Norėčiau jį su kai kuo supažindinti!

– Man labai gaila, Filonija. Dabar jis vaikštinėja kitame pasaulyje, – pasakė Jondalaras.

– Ach, kaip liūdna tai girdėti. Norėjau, kad susipažintų su Tonolija. Esu tikra, tai jo dvasios vaikas.

– Aš irgi tuo neabejoju. Ji atrodo visai kaip mano sesuo, jie abu gimė prie to paties židinio. Norėčiau, kad mano mama galėtų ją pamatyti,

neabejoju, kad apsidžiaugs nors išgirdusi, kad ir šiame pasaulyje liko Tonolano dalelė, jo dvasios vaikas, – pasakė Jondalaras.

Jaunoji moteris pastebėjo Ailą.

– Matau, tu grįžti ne vienas, – tarstelėjo ji.

– Ne, ne vienas, – pareiškė Ladunis. – Luktelk, kol pamatysi kitus jo kelionės bičiulius. Nepatikėsi tuo, ką išvysi.

– Atėjai pačiu laiku. Rytoj švenčiame Motinos šventę, – pridūrė Laronija.

37

Žmonės iš Karštųjų šventųjų versmių urvo entuziastingai laukė šventės Motinos garbei. Gilią žiemą, kai gyvenimas paprastai tampa lėtas ir nuobodus, pasirodę Aila su Jondalaru sužadino pakankamai jaudulio, kad urvas ilgam išsijudintų. Paskui neišvengiamai pasklis pasakojimai, ir susidomėjimo pakaks ne vieniems metams. Nuo tos akimirkos, kai jie pasirodė raiti ant arklių, lydimi Vilko, Kuriam Patinka Arkliai (tokį vardą jam davė urvo žmonės), visi nepaliovė svarstę ir spėlioję, kokie tai žmonės. Aila su Jondalaru pasakojo pavergiančias istorijas apie savo keliones, dalijosi įspūdingais naujais sumanymais ir demonstravo stulbinamus prietaisus, tokius kaip iečių mėtyklė ar siūlo traukiklis.

Dabar visi tik ir kalbėjo apie kažkokį stebuklą, kurį moteris parodys jiems per apeigas, kažką susijusio su ugnimi, kaip ir jų degantys akmenys. Losaduna kartą užsiminė apie tai per eilinę vakarienę. Svečiai taip pat pažadėjo lauke prie urvo surengti pasirodymą su iečių mėtykle, kad visi pamatytų jos galimybes, o Aila pademonstruos, ką galima nuveikti su svaidykle. Vis dėlto jokių pasirodymų pažadai nekaustė žmonių dėmesio taip, kaip paslaptys, susijusios su ugnimi.

Aila suvokė, kad nuolatinis buvimas dėmesio centre irgi vargina, nors kitaip nei begalinė kelionė. Kiekvieną vakarą žmonės užgriūdavo su nesibaigiančiais klausimais ir teiravosi jos nuomonės bei požiūrio į dalykus, kurių ji gerai neišmanė. Besileidžiant saulei ji jausdavosi pavargusi ir daugiau nebenorėdavo kalbėti. Ir šventės išvakarėse vos sutemus ji paliko centrinėje urvo dalyje susirinkusius žmones ir nuėjo gultis. Vilkas nuėjo su ja, netrukus atėjo ir Jondalaras, palikęs losadunojiečius nevaržomai svarstyti ir spėlioti, kodėl svečiai pasišalino.

Miego erdvėje, kuri jiems buvo paskirta apeiginės ir gyvenamosios Losadunos erdvės viduje, jie dar padirbėjo ruošdamiesi rytojaus dienai, o paskui įropojo į savo kailius. Jondalaras apkabino moterį ir jau ketino pradėti meilinimosi įžangą, kurią Aila vadino „signalu poruotis", tačiau ji atrodė susinervinusi ir išsiblaškiusi, o vyras norėjo save patausoti. Niekas nežino, ko tikėtis per Motinos šventę, ir dar Losaduna užsiminė, kad būtų neblogai susilaikyti, luktelti ir pagerbti Motiną po ypatingo jų planuojamo ritualo.

Jondalaras užsiminė tam, kuris tarnauja Motinai, apie nuolatinį nerimą dėl tikimybės nesulaukti savo židinio vaikų. Taip pat jis nebuvo tikras, ar Didžioji Motina laiko jo dvasią priimtina naujai gyvybei. Jie nusprendė asmenišku ritualu prieš pat šventę tiesiai kreiptis į Motiną pagalbos.

Išgirdusi lygėjant greta gulinčio vyro alsavimą Aila dar ilgai gulėjo atsimerkusi. Buvo pavargusi, tačiau nepajėgė užmigti. Ji dažnai vartėsi, drauge stengdamasi nepažadinti Jondalaro. Nors ji užsnūdo, gilus miegas artinosi lėtai, mintyse plaukė neaiškūs reginiai, sąmonė šokinėjo tarp vaizduotės ir sapnų...

Pieva buvo šviežiai žalia, vešlų pavasarinį kilimą ryškino įvairiausios visokių spalvų ir atspalvių gėlės. Tolumoje, iš aukšto, giedro, mėlyno dangaus tvieskiančiuose spinduliuose, kone žvilgėjo kaulo baltumo stati akmeninė atodanga, išakijusi urvais ir paryškinta juodais erdvių akmeninių iškyšų dryžiais. Saulė mirgėdama atsispindėjo nuo upės, kuri sruvo palei uolą kartais visai arti, kartais nutoldama, bet daugiausia sekdama akmens kontūrais.

Maždaug viduryje lauko, kuris driekėsi per lygumą toliau nuo upės, stovėjo ir ją stebėjo genties vyras. Jis apsisuko ir nuėjo link uolos, pasiramsčiuodamas lazda ir vilkdamas koją, tačiau žingsniavo gana greitai. Jis nepasakė ir neparodė nė žodžio, bet Aila suprato, kad turi jį sekti. Ji nuskubėjo paskui, o kai prisivijo, jis pažvelgė į ją sveikąja akimi, tamsiai ruda, vaiskia, kupina užuojautos ir galios. Ji pažino lokenos apsiaustą, dengiantį

strampą rankos, kuri vaikystėje buvo amputuota ties alkūne. Berniuką užpuolė urvinis lokys, ir jo senelei, pagarsėjusiai gydytojai, teko nupjauti bevertę, paralyžiuotą, pradėjusią gangrenuoti galūnę. Per tą patį susidūrimą Krebas neteko ir akies.

Besiartindama prie uolos sienos ji pastebėjo keistą formaciją jos viršuje. Virš atodangos stūksojo pailgas, truputį suplotas kolonos formos riedulys, kiek tamsesnis nei visa gana šviesi jį laikanti klintis. Riedulys keistai laikėsi virš krašto, atrodė tarsi būtų prišalęs bevirsdamas žemyn. Susidarė įspūdis, kad akmuo bet kuriuo metu gali nukristi, dėl to jai darėsi neramu, maža to, ji žinojo kažką svarbaus, ką privalėjo prisiminti. Ji turėjo kažką padaryti, o gal buvo tikimasi, kad kažko nepadarys.

Aila užsimerkė stengdamasi prisiminti. Ji matė tamsą, tankią, aksominę, apčiuopiamą tamsą, tokį šviesos trūkumą, koks įmanomas tiktai urvo gilumoje, koks gali būti tiktai giliai kalne. Tolumoje sumirguliavo švieselė, ir Aila apgraibomis siauru koridoriumi ėmė slinkti jos link. Priartėjusi pamatė Krebą drauge su kitais šamanais ir staiga pajuto didžiulę baimę. Ji nenorėjo šito prisiminimo ir greitai atsimerkė...

... ir pasijuto stovinti ant nedidelės upės, vingiuojančios uolos papėde, kranto. Ji dirstelėjo kitapus ir pamatė Krebą, kepėstuojantį taku link prišalusio akmens. Ji atsiliko ir dabar nežinojo, kaip persikelti per upę, kad pasivytų vyrą, todėl pašaukė:

– Krebai, atleisk, nenorėjau sekti paskui tave į urvą.

Jis atsisukęs jai pamojo, ragindamas paskubėti.

– Greičiau, – ženklais rodė jis iš kito upės kranto. Upė vis platėjo, gilėjo ir dengėsi ledu. – Ilgiau nebelauk! Paskubėk!

Ledas plėsdamasis jį nusinešė.

– Palauk manęs! Krebai, nepalik manęs čia! – suriko Aila.

– Aila! Aila, pabusk! Tu vėl sapnuoji, – švelniai ją purtydamas kalbėjo Jondalaras.

Ji atsimerkė ir pajuto gilų netekties jausmą ir keistai stiprią baimę. Paskui pastebėjo kailiu apmuštas gyvenamosios erdvės sienas ir rausvą

švytėjimą nuo ugniakuro, kai žvelgė į šalia esančio vyro siluetą. Ištiesusi rankas ji įsikibo į Jondalarą.

– Turime paskubėti, Jondalarai! Turime išeiti iš karto, – neramiai kalbėjo ji.

– Išeisime, – pažadėjo jis, – vos tik galėsime. Tačiau rytoj Motinos šventė, ir dar reikia nuspręsti, ką pasiimti į kelionę per ledą.

– Ledą! – pakartojo ji. – Mes turėsime kirsti ledo upę!

– Taip, žinau, – tarė jis apkabinęs Ailą ir mėgindamas ją nuraminti. – Reikia pagalvoti, kaip tai padaryti su arkliais ir Vilku. Reikės maisto ir sugalvoti būdą, kaip visiems apsirūpinti vandeniu. Ledas ten visiškai kietas.

– Krebas liepė paskubėti. Turime išeiti!

– Vos tik galėsime, Aila, pažadu, vos tik galėsime, – pažadėjo Jondalaras, pajutęs kylant graužiantį nerimą. Tikrai reikia kuo greičiau išeiti ir kirsti ledyną, tačiau negalima išeiti prieš Motinos šventę. Ar galima?

Vėlyvos popietės saulė, nors vargiai šildė stingdantį orą, sruvo pro medžių šakas, kurios laužė blizgančius spindulius, tačiau neužstojo akinančios vakarinės šviesos. Rytuose ledu padengtos kalnų viršūnės, atspindinčios švytintį rutulį, kuris jau leidosi į liepsnojančius debesis, buvo apgaubtos minkšto, rausvo švytėjimo, kuris, atrodė, sklinda iš paties ledo. Netrukus sutems, tačiau Jondalaras su Aila vis dar buvo lauke, už urvo. Zelandonietis stovėjo tarp žiūrovų.

Aila giliai įkvėpė ir sulaikė kvapą, kol rūpestingai nusitaikė, nes nenorėjo temdyti vaizdo iš burnos virstančiu garu. Išėmusi iš kapšelio du akmenis Aila vieną įdėjo į svaidyklės kišenėlę, užsimojo ir sviedė. Paskui, braukdama kita ranka nuo to virvelės galo, kurį tebelaikė, greitai sučiupo laisvąjį, įmetė antrą akmenį į įdubą, užsimojo ir sviedė. Du akmenis ji galėjo sviesti neįtikėtinai greitai.

– Oho! Tik pažiūrėkit! – Žmonės, kurie susispietę urvo angoje stebėjo pasirodymą su iečių mėtykle ir akmenų svaidykle, taip pat iškvėpė orą, reiškė savo nuostabą ir vertinimus. – Ji numušė abi sniego gniūžtes kitoje lauko pusėje. Mačiau, kad ji įgudusiai naudojasi iečių mėtykle, tačiau dar geriau valdo šitą svaidyklę.

– Jie sakė, kad reikia treniruotis norint taip tiksliai svaidyti ietis, tačiau kiek laiko reikia mokytis, kad galėtum šitaip svaidyti akmenis? – pasiteiravo Larogis. – Manau, išmokti naudotis iečių mėtykle būtų lengviau.

Pasirodymas baigėsi, artinosi naktis. Į priekį išėjo Ladunis ir pasakė, kad puota beveik paruošta.

– Vaišės bus prie centrinio židinio, tačiau pirmiausia Losaduna prie apeigų židinio paaukos šventę Motinai, ir Aila dar šį tą parodys. Tai, ką ji ketina jums parodyti, nepaprastai svarbu.

Kai susijaudinę žmonės pro didelę, atvirą angą pradėjo gužėti į urvą, Aila pastebėjo, kad Madenija kalbasi su keliomis draugėmis ir apsidžiaugė pamačiusi, jog mergaitė jau šypsosi. Ne vienas sakė, kad labai džiaugiasi matydami ją vėl įsitraukiančią į grupės veiklą, nors mergina tebebuvo drovi ir visų šalinosi. Aila negalėjo susilaikyti negalvojusi, kaip svarbu kam nors rūpėti. Visai ką kita patyrė ji, kai visiems atrodė, kad Braudas turi teisę ją prievartauti kada užsigeidęs. Visi laikė ją keistuole dėl to, kad ji jam priešinasi ir jo nekenčia. Madenija sulaukė žmonių paramos. Jie stojo į jos pusę. Madenijos žmonės pyko ant tų, kurie ją prievartavo, suprato, kokį išmėginimą ji patyrė, ir norėjo ištaisyti jai padarytą blogį.

Kai visi įsitaisė uždaroje apeigų židinio erdvėje, iš šešėlių išniręs Losaduna atsistojo priešais uždegtą laužą, apsuptą beveik vienodų apvalių akmenų. Jis paėmė mažą pagaliuką degutuotu galu ir palaikė prie liepsnų, kol jis įsidegė, tada apsisuko ir nuėjo prie akmeninės urvo sienos.

Kadangi Losaduna savo kūnu užstojo vaizdą, Aila nematė, ką jis daro, tačiau aplinkui pasklidus žaižaruojančiai šviesai suprato, kad vyras įžiebė kažkokią liepsną, tikriausiai lempelę. Losaduna atliko keletą judesių ir pradėjo giedoti jau žinomą litaniją: kartoti įvairius Motinos vardus, kaip ir per Madenijos apvalymo ritualą. Tas, kuris tarnauja, žadino Motinos dvasią.

Kai jis atsitraukė ir veidu atsisuko į susirinkusius žmones, Aila pamatė, kad švytėjimas sklinda iš akmeninės lempelės, kuri apšviečia nišą urvo sienoje. Liepsna metė didesnius nei natūralaus dydžio šokančius šešėlius nuo mažos Dunos, išryškino kruopščiai ir dailiai išraižytą Motinos figūrėlę su dosniomis moteriškomis formomis – didelėmis krūtimis, apvaliu pilvu, ne besilaukiančios, bet labai apkūnios moters.

– Didžiojo Motina Žeme, pirmoji pramote ir visos gyvybės kūrėja, tavo vaikai susirinko parodyti tau dėkingumo, padėkoti už visas dideles

ir mažas tavo dovanas ir tavęs pagerbti, – progiesmiu traukė Losaduna, o urvo žmonės jam pritarė. – Už uolas ir akmenis – žemės kaulus, kurie suteikia jai dvasios maitinti dirvą, mes atėjome pagerbti tavęs. Už dirvą, kuri atiduoda savo dvasią augalams, kad jie augtų, atėjome pagerbti tavęs. Už augalus, kurie atiduoda dvasią gyvūnams pamaitinti, atėjome pagerbti tavęs. Už gyvūnus, kurie atiduoda savo dvasią, kad pamaitintų mėsą valgančius, atėjome pagerbti tavęs. Už visus tuos, kurie atiduoda savo dvasią, kad išmaitintų, aprengtų ir saugotų tavo vaikus, mes susirinkome pagerbti tavęs.

Žodžius mokėjo visi. Aila pastebėjo, kad prisijungė net Jondalaras, nors žodžius jis tarė zelandoniškai. Netrukus refreną „atėjome pagerbti tavęs“ pradėjo kartoti ir ji. Nors kitų žodžių nemokėjo, suvokė, kad jie labai svarbūs, o kartą išgirdusi žinojo, kad niekada jų nepamirš.

– Už didžią žėrinčią saulę, kuri nušviečia dieną, ir tavo skaistųjį švytintį sutuoktinį, kuris saugo naktį, atėjome pagerbti tavęs. Už gyvybę teikiančius tavo gimdymo vandenis, kurie pripildo upes ir jūras, kurie išlyja iš dangaus, atėjome pagerbti tavęs. Už gyvybės dovaną, už palaimintas moteris, kurios gimdo gyvybę taip, kaip ir tu, atėjome pagerbti tavęs. Už vyrus, kuriuos sukūrei, kad padėtų moterims pasirūpinti nauja gyvybe, ir kurių dvasią tu pasitelki padėdama moteriai kurti, atėjome pagerbti tavęs. Už tavo malonumų dovaną, kurią ir vyrai, ir moterys randa vienas kitame, kuri atveria moteris, kad jos galėtų gimdyti, atėjome pagerbti tavęs. Didžioji Motina Žeme, tavo vaikai šią naktį susirinko kartu pagerbti tavęs.

Po bendros maldos urvą užpildė visiška tyla. Paskui pravirko kūdikis, ir tai atrodė visiškai tinkama.

Losaduna žengė atgal ir tarsi ištirpo šešėliuose. Tada atsistojo Solandija, paėmė krepšį, stovėjusį netoli apskritojo apeigų ugniakuro, ir, užpylusi žemės bei pelenų ant liepsnų, užgesino apeigų ugnį. Visą urvą apgaubė kone aklina tamsa. Iš minios pasigirdo nuostabos šūksniai, žmonės atsisėdo tiesiau, buvo kupini laukimo. Vienintelė šviesa sklido iš nišos, kurioje liepsnojanti nedidelė riebalų lempelė tol augino šokančius Motinos figūrėlės šešėlius, kol jie, regis, užpildė visą erdvę. Nors ugnis niekada anksčiau nebuvo šitaip užgesinta, Losaduna įsiminė, kokį poveikį tai turėjo.

Abu svečiai ir prie apeigų židinio gyvenantys žmonės jau buvo surepetavę veiksmus ir tiksliai žinojo, ką daryti. Kai visi nusiramino, Aila nuėjo į

užtemdytą plotą prie kito ugniakuro. Buvo nuspręsta, kad ugnies akmens galimybės bus parodytos ryškiausiai ir turės didžiausią poveikį, jei užgesinus apeigų ugnį Aila šaltame ugniakure kuo greičiau įkurs naują laužą. Jame buvo padėta greitai užsiliepsnojančių sausų samanų, greta – prakurų ir keletas didesnių medžio pagaliukų. Paskui, kad laužas neužgestų, bus pridėta rudųjų anglių.

Praktikuodamasi Aila pastebėjo, kad kibirkštį padeda įkurti vėjas, ypač skersvėjis, kuris traukia pakėlus apeigų erdvės angos užuolaidą, todėl Jondalaras atsistojo greta jos. Aila atsiklaupė ir viena ranka laikydama geležies piritą, kitoje – titnago gabalą, juos sudaužusi įžiebė kibirkštį, kuri buvo aiškiai matoma užtemdytoje erdvėje. Laikydama akmenis kiek kitu kampu, kad šokusi kibirkštis nukristų ant prakurų, ji akmenis sudaužė dar kartą.

Tai buvo ženklas Jondalarui, ir jis atvėrė įėjimo uždangalą. Kai patraukė šaltas skersvėjis, Aila pasilenkusi prie kibirkšties, smilkstančios sausose samanose, švelniai papūtė. Staiga samanos užsiliepsnojo. Ugniai apgaubus prakurus pasigirdo nuostabos ir susijaudinimo kupini balsai. Aila pridėjo daugiau prakurų. Užtamsintoje pastogėje liepsna rausvu švytėjimu žaidė žmonių veiduose ir atrodė didesnė nei buvo iš tikrųjų.

Žmonės pradėjo greitai kalbėti, buvo susijaudinę, nustebę. Tai išsklaidė įtampą, kurią buvo sukėlusi nežinomybė. Labai greitai – losadunojiečiams atrodė, kad kone akimirksniu, – buvo įkurtas laužas. Aila nugirdo kelis komentarus:

– Kaip ji tai padarė? Kaip galima šitaip greitai įžiebti ugnį?

Nuo naujojo laužo buvo uždegtas ir kitas laužas, įtaisytas apeigų ugniakure. Tas, kuris tarnauja Motinai, atsistojo tarp dviejų švytinčių ugnių ir prabilo:

– Nemačiusieji netiki, kad dega akmenys, nebent mes atnešame juos parodyti. Degantys akmenys yra Didžiosios Motinos Žemės dovana losadunojiečiams. Mūsų svečiai taip pat įteikė dovaną – tai ugnies akmuo; akmuo, kurį sudaužus su titnagu galima įskelti laužą įžiebiančią kibirkštį. Aila su Jondalaru noriai padovanos mums gabalėlį ugnies akmens. Ne tik tam, kad naudotume, bet kad ir galėtume atpažinti, jei tokį rastume. Mainais jie prašo maisto ir kitų atsargų, kad užtektų pereiti ledyną, – pasakė Losaduna.

– Aš tai jau pažadėjau, – atsakė Ladunis. – Jondalarui esu skolingas ateities pažadą. Šito jis ir prašo – ne toks ir didelis reikalavimas. Vis tiek būtume davę jiems maisto ir viso kito.

Susirinkusieji pritarė.

Jondalaras žinojo, kad losadunojiečiai duos jiems maisto, lygiai taip pat kaip jiedu su Aila būtų padovanoję urvui ugnies akmenį. Vis dėlto jis nenorėjo, kad jie gailėtųsi atidavę maistą, kai pavasarį patiems teks pasispausti, o naujasis augimo sezonas vėluos. Jis norėjo, kad jie jaustųsi lyg atlikę mainus. Jondalaras atsistojo ir prakalbo:

– Mes padovanojome Losadunai ugnies akmenį, kuriuo visi galėsite naudotis, – tarė jis. – O mano prašymas rimtesnis nei atrodo. Maisto ir kitų atsargų reikia ne tik mums. Keliaujame ne vieni. Kartu su mumis eina du arkliai ir vilkas, mums reikia pagalbos įveikiant ledą kartu su gyvūnais. Maisto reikia visiems, tačiau, daug svarbiau, reikia vandens. Jeigu būtume tik dviese su Aila, galėtume po tunikomis prie kūno neštis vandenmaišius, pilnus ledo ir sniego. Šitaip ištirpintume pakankamai vandens mudviem ir dar tikriausiai vilkui. O arkliai geria daug vandens. Šitaip jiems pakankamai neištirpdysime. Pasakysiu jums atvirai – reikia sugalvoti būdą gabenti ar tirpinti tiek vandens, kad pajėgtume pereiti ledyną.

Pasigirdo balsų choras, žmonės išsakė daugybę pasiūlymų ir minčių, tačiau Ladunis juos numalšino:

– Pagalvokime apie tai ir rytoj susirinksime, išsakysime pasiūlymus. Šiąnakt yra šventė.

Jondalaras su Aila jau įnešė džiaugsmingo jaudulio ir paslaptingumo, pagyvino paprastai tykius žiemos mėnesius urve, tad pasakojimų pakaks keliems vasaros susirinkimams. Maža to, jie padovanojo ugnies akmenį ir paprašė pagalbos sprendžiant unikalią problemą – tai buvo stulbinama praktinė proto mankšta, kuri visiems suteiks progą gerai pagalvoti. Visi troško ir nekantravo padėti keliautojams.

Madenija atėjo prie apeigų židinio pasižiūrėti pasirodymo su ugnies akmeniu. Jondalaras negalėjo nepastebėti, kad mergina atidžiai jį stebi. Jis

kelis kartus jai nusišypsojo, į tai ji atsakė nurausdama ir nusukdama akis. Kai susirinkusieji pradėjo skirstytis, jis nuėjo tiesiai prie jos.

– Sveika, Madenija, – tarė Jondalaras. – Ką manai apie ugnies akmenį?

Jau ne pirmą kartą jis juto potraukį prie drovių jaunų moterų, besirengiančių pirmajam ritualui, kurios nelabai žino, ko tikėtis, ir yra truputį išsigandusios. Ypač vyrą traukė prie tų, kurioms buvo pakviestas pristatyti Motinos malonumų dovaną. Jis visada mėgaudavosi rodydamas joms dovaną per pirmąjį ritualą ir turėjo tam ypatingą talentą, štai kodėl buvo taip dažnai kviečiamas. Madenijos baimė buvo gerai pagrįsta, ne neaiškus nerimas, kaip daugumos jaunų moterų, ir jis būtų laikęs dar didesniu iššūkiu padėti jai pažinti malonumų džiaugsmą.

Jondalaras žvelgė į merginą savo stulbinamai gyvomis mėlynomis akimis ir staiga ėmė trokšti pasilikti čia tiek ilgai, kad būtų galima dalyvauti losadunojiečių vasaros apeigose. Jis nuoširdžiai troško padėti Madenijai įveikti baimes. Palankumas jaunai moteriai išryškino visą jo žavesio, jo vyriškos traukos jėgą. Dailus ir jautrus vyras nusišypsojo, ir mergina liko kone be kvapo.

Madenija nebuvo patyrusi panašaus jausmo. Visa esybe ji juto šilumą, kone degė, pajuto nenumaldomą norą tą vyrą paliesti ir būti jo liečiama, tačiau nenutuokė, kaip suvaldyti tokius jausmus. Ji pabandė nusišypsoti, tada sutrikusi plačiai atsimerkė ir aiktelėjo dėl savo įžūlumo. Ji atsitraukė ir kone išbėgo iš gyvenamosios erdvės. Jos motina pamatė ją išeinančią ir nusekė iš paskos. Jondalaras jau buvo matęs tokią kaip Madenijos reakciją. Jaunos, drovios merginos dažnai šitaip elgdavosi. Dėl to jos buvo tik dar žavesnės.

– Ką padarei tam vargšui vaikui, Jondalarai?

Jis dirstelėjo į prakalbusią moterį ir jai nusišypsojo.

– Prisimenu, kai šitoks žvilgsnis vos neįveikė manęs. Tavo brolis taip pat turėjo žavesio.

– Ir paliko tave palaimintą, – pastebėjo Jondalaras. – Atrodai puikiai, Filonija, atrodai laiminga.

– Taip, Tonolanas tikrai paliko su manimi savo dvasios dalelę, ir aš esu laiminga. Tu taip pat atrodai laimingas. Kur susitikai šitą Ailą?

– Tai ilga istorija. Ji išgelbėjo man gyvybę. Tonolanui jau buvo per vėlu padėti.

– Girdėjau, kad urvinis liūtas jį sudraskė. Apgailestauju.

Jondalaras linktelėjo ir užsimerkė, skausmingai susiraukė.

– Mamyte? – kreipėsi mergaitė. Tai buvo Tonolija. Ji stovėjo už rankų susikibusi su vyriausiąja Solandijos dukterimi. – Ar galiu pavalgyti prie Salijos židinio ir pažaisti su vilku? Žinok, jam patinka vaikai.

Filonija neramiai pažvelgė į Jondalarą.

– Vilkas jos nesužeis. Jam tikrai patinka vaikai. Paklausk Solandijos. Jis prižiūri jos kūdikį, – paaiškino Jondalaras. – Vilkas užaugo su vaikais, Aila jį to išmokė. Tu neklysti – ji nuostabi moters, ypač moka elgtis su gyvūnais.

– Tikriausiai gali eiti, Tonolija. Nemanau, kad šitas vyras leistų, kad tau kas bloga atsitiktų. Jis yra brolis to vyro, kurio vardu tu pavadinta.

Kilo garsus bruzdesys. Jie atsisuko pažiūrėti, kas kelia triukšmą, o mergaitės tuo metu nubėgo.

– Kada kas nors ketina ko nors griebtis... dėl Karolio? Kiek motina turės laukti? – Laduniui skundėsi Verdegija. – Gal reikia sušaukti motinų tarybą, jei vyrai nesusitvarko? Esu tikra, jos supras, kaip jaučiasi motina, ir greitai paskelbs nuosprendį.

Į pagalbą Laduniui atėjo Losaduna. Motinų tarybos šaukimas paprastai buvo kraštutinė priemonė – galėjo kilti įvairiausių atgarsių, todėl buvo pasitelkiama tiktai tada, kai negalima buvo rasti kito būdo problemai spręsti.

– Neskubėkime šitaip, Verdegija. Bėgūnas, kurį pasiuntėme su žinia Tomasiui, bet kuriuo metu gali grįžti. Juk gali truputį ilgiau luktelti. Madenijai kur kas geriau, ar taip nemanai?

– Nesu tikra. Ji parbėgo prie mūsų židinio ir nesako, kas įvyko. Tvirtina, kad nieko, liepia man nesijaudinti, tačiau kaip aš galiu nesijaudinti? – atsakė Verdegija.

– Galiu pasakyti, kas negerai, – po nosimi sumurmėjo Filonija. – Tik nesu tikra, ar Verdegija suprastų. Nors ji teisi, kažką reikia daryti dėl Karolio. Visi urvai apie tai kalba.

– Ką galima padaryti? – paklausė prie jų priėjusi Aila.

– Nežinau, – šypsodamasi moteriai pasakė Filonija. Aila atėjo pažiūrėti jos mažylio ir atrodė laiminga jį nešiodama. – Manau, kad Ladunio planas geras. Jis mano, kad visi urvai išvien turėtų surasti jaunuolius ir juos

parsivesti namo. Jis norėtų, kad toji gauja būtų išskirstyta, kad visi atsidurtų kuo toliau nuo Karolio įtakos.

– Atrodo, sumanymas geras, – tarė Jondalaras.

– Problemų yra dėl Karolio urvo. Neaišku, ar Tomasis, kuris yra Karolio motinos giminaitis, tam pritars, – aiškino Filonija. – Daugiau sužinosim, kai bėgūnas grįš, tačiau suprantu, kaip jaučiasi Verdegija. Jei kas panašaus kada nutiktų Tonolijai... – ji papurtė galvą.

– Manau, dauguma žmonių supranta, kaip jaučiasi Madenija ir jos motina, – pastebėjo Jondalaras. – Paprastai žmonės yra geri, tačiau vienas netikęs gali pridaryti daug bėdų visiems.

Aila prisiminė Ataroją ir pagalvojo tą patį.

– Kažkas ateina! Kažkas ateina! – į urvą šūkaudami įbėgo Larogis su keliais draugais. Aila nusistebėjo, ką vaikai veikė lauke, šaltyje ir tamsoje. Po kelių minučių paskui juos įėjo vidutinio amžiaus vyras.

– Rendoli! Negalėjai sugrįžti tinkamesniu metu, – su akivaizdžiu palengvėjimu pasakė Ladunis. – Leisk nuimti tau kuprinę, atnešiu ko šilto atsigerti. Grįžai kaip tik į Motinos šventę.

– Čia pasiuntinys, kurį Ladunis nusiuntė pas Tomasį, – nustebusi paaiškino Filonija.

– Na, ir ką jis sako? – neištvėrė Verdegija.

– Verdegija, – sudraudė Losaduna, – leisk žmogui pailsėti ir atgauti kvapą. Jis ką tik atėjo!

– Viskas gerai, – nuramino jį Rendolis, traukdamas nuo pečių kuprinę ir iš Solandijos rankų imdamas karštos arbatos puodelį. – Karolio gauja apiplėšė urvą žmonių, gyvenančių netoli dykvietės, kur tie jaunuoliai ir slapstosi. Pavogė maisto ir ginklų, vos nenužudė moters, mėginusios juos sustabdyti. Ji smarkiai sužeista, gali ir neatsigauti. Visi urvai įtūžę. Žinia apie Madeniją buvo paskutinis lašas. Nepaisant giminystės su Karolio motina, Tomasis pasiruošęs jungtis su kitais urvais, ieškoti tų jaunuolių ir mėginti juos sustabdyti. Tomasis kvietė į susirinkimą kuo daugiau urvų, štai kodėl taip ilgai negrįžau. Laukiau susirinkimo. Kone iš visų artimesnių urvų atėjo po keletą žmonių. Turėjau kai ką nuspręsti už mus.

– Esu tikras, nusprendei tinkamai, – tarė Ladunis. – Džiaugiuosi, kad ten buvai. Ką jie mano apie mano pasiūlymą?

– Jie jau priėmė jį, Laduni. Visi urvai ruošiasi pasiųsti pėdsekius jų ieškoti – kai kurie jau išėjo. Kai Karolio gauja bus išaiškinta, būrys medžiotojų iš visų urvų juos užpuls ir parsives. Niekas nebenori su jais taikstytis. Tomasis nori su jais susidoroti iki vasaros susirinkimo, – vyras atsisuko į Verdegiją. – Jie norėtų, kad tu ten būtum, pateiktum kaltinimą ir pareikalautum atpildo, – pasakė jis.

Verdegija beveik nurimo. Vis dėlto ji nesidžiaugė Madenijos nenoru dalyvauti apeigose, kuriose ji oficialiai taptų moterimi, ir, jei pasisektų, vėliau pagimdytų vaikų, Verdegijos vaikaičių.

– Su džiaugsmu pateiksiu kaltinimus ir pareikalausiu atlygio, – pareiškė ji. – Jei mano mergaitė nesutiks dalyvauti pirmajame rituale, galite būti ramūs, aš to taip nepaliksiu.

– Viliuosi, kad iki vasaros ji persigalvos. Po apsivalymo apeigų tikrai matau pagerėjimą. Ji vėl būna tarp žmonių. Manau, ir Aila padėjo, – pastebėjo Ladunis.

Kai Rendolis nuėjo prie savo židinio, Losaduna akimis susiieškojo Jondalarą ir jam linktelėjo. Aukštaūgis atsiprašė ir nuėjo paskui Losaduną prie apeigų židinio. Aila būtų norėjusi eiti kartu, tačiau iš vyrų laikysenos juto, kad jie norėtų pabūti vieni.

– Įdomu, ką jie ketina daryti? – tarstelėjo Aila.

– Spėju, kad atliks kažkokias asmenines apeigas, – atsakė Filonija, dar labiau pakurstydama Ailos smalsumą.

– Ar atsinešei tai, ką pagaminai? – pasiteiravo Losaduna.

– Padariau antgalį. Neturėjau laiko pritvirtinti kotą, tačiau jis geriausias, kokį moku padaryti, – atsakė Jondalaras iš tunikos užančio imdamas mažą į odą įvyniotą ryšulėlį. Jis parodė nedidelį akmeninį antgalį su neretušuota briauna, kuri buvo pakankamai aštri, tinkama skustis. Vienas galas buvo visiškai nusmailintas. Kitas turėjo dalį, kurią buvo galima įtvirtinti į rankeną.

Losaduna labai atsargiai jį apžiūrėjo.

– Puiki meistrystė, – tarė jis. – Tikrai jaučiu, kad tiks.

Jondalaras su palengvėjimu atsiduso, nors nė nesuvokė, kaip nerimauja.

– O ar paėmei ką nors jos?

– Tai buvo sunkiau. Mes keliaujame tik su pačia būtiniausia manta, ji puikiai žino, kur sudėti visi jos daiktai. Ji turi supakuotų daiktų, daugiausiai kitų žmonių dovanų, nenorėjau prie jų lįsti. Tada prisiminiau, kad sakei, jog nesvarbu, kokio dydžio, svarbu, kad būtų labai asmeniška, – tarė Jondalaras, iš odos paketėlio imdamas mažutį daiktelį. Paskui paaiškino: – Ji nešioja amuletą, mažą dekoruotą kapšelį su nuo vaikystės išsaugotais daiktais. Jis jai labai svarbus, nusiima tik tada, kai plaukioja ar maudosi, ir tai ne visada. Paliko, kai ėjo į šventąją karštąją versmę, ir aš nupjoviau vieną iš kapšelį puošiančių karoliukų.

Losaduna nusišypsojo.

– Gerai! Kuo puikiausiai tinka. Labai sumanu. Mačiau tą amuletą, jis labai asmeniškas. Vėl viską suvyniok ir duok man paketėlį.

Jondalaras padarė, kaip lieptas, tačiau Losaduna jo akyse pastebėjo lyg ir nerimą.

– Negaliu tau pasakyti, kur jį padėsiu, tačiau Motina žinos. Dabar privalau tau šį tą paaiškinti bei užduoti keletą klausimų, – pasakė Losaduna.

Jondalaras linktelėjo.

– Pamėginsiu atsakyti.

– Tu nori savo židinio vaiko, kuris gimtų moteriai Ailai, teisingai?

– Taip.

– Supranti, kad prie tavo židinio gimęs vaikas gali būti ne tavo dvasios?

– Taip.

– Kaip tada jausiesi? Ar tau svarbu, kieno dvasia bus panaudota?

– Norėčiau, kad jis būtų mano dvasios, tačiau... Mano dvasia gali netikti. Gal ji nepakankamai stipri? Gal Motina negali arba nenori jos panaudoti? Šiaip ar taip, niekas niekada nėra tikras, kieno būna dvasia, tačiau jei vaikas gimtų Ailai prie mano židinio, to pakaktų. Manau, aš pats jausčiausi beveik kaip motina, – atsakė Jondalaras, ir jo nuoširdumas buvo akivaizdus.

Losaduna linktelėjo.

– Gerai. Šiąnakt mes pagerbiame Motiną, tam labai palankus metas. Juk žinai, kad tos moterys, kurios ją labiausiai pagerbia, yra dažniausiai palaiminamos. Aila yra graži moteris, ir be vargo ras vyrą ar vyrų pasidalyti malonumais.

Losaduna pamatė, kaip zelandonietis susiraukia, ir suprato, kad Jondalaras yra iš tų, kuriems sunku matyti, kaip jų pasirinkta moteris malonumams išsirenka ką nors kitą, net jei tai tik apeigos.

– Tu turi ją padrąsinti, Jondalarai. Tai pagerbia Motiną. Visų svarbiausia, ar tu nuoširdžiai nori, kad Aila prie tavo židinio pagimdytų kūdikį. Mačiau, kaip tai padeda. Dauguma moterų kone iš karto pastoja. Motina gali būti labai tavimi patenkinta, ji gali netgi panaudoti tavo dvasią, ypač jei ir tu tinkamai ją pagerbsi.

Jondalaras užsimerkė ir linktelėjo. Losaduna matė, kaip jis sukando dantis. Nebus lengva.

– Ji niekada nedalyvavo šventėje Motinai pagerbti. Kas, jei ji... Jei ji nenorės nieko kito? – pasiteiravo Jondalaras. – Ar turėčiau ją atstumti?

– Turi ją padrąsinti dalytis malonumais su kitais, tačiau renkasi, žinoma, ji. Per Motinos šventę negalima atsakyti jokiai moteriai, ypač tai, kurią renkiesi savo pora. Aš nesijaudinčiau dėl to, Jondalarai, dauguma moterų įsijaučia į tą dvasią ir be jokių rūpesčių mėgaujasi Motinos švente, – paaiškino Losaduna. – Tačiau keista, kad augdama Aila nepažino Motinos. Nežinojau, kad yra žmonių, kurie jos nepripažįsta.

– Ją užauginę žmonės buvo daugeliu atžvilgių... neįprasti, – paaiškino Jondalaras.

– Neabejoju, – tarė Losaduna. – O dabar prašykime Motinos.

Prašyti Motinos. „Prašyk Motinos." Šie žodžiai persmelkė Jondalaro mintis einant į apeigų erdvės gilumą. Staiga jis prisiminė, jog jam vis buvo sakoma, kad Motina jam palanki, tokia palanki, kad jokia moteris jam neatsispirs, netgi pati Doni; tokia palanki, kad, jei jis kada nors ko prašys Motinos, ji tikrai išpildys jo prašymą. Taip pat jis buvo įspėtas saugotis tokio palankumo – gali gauti tai, ko paprašys. Tą akimirką jis karštligiškai troško, kad tai būtų tiesa.

Jie sustojo prie nišos, kur tebedegė lempelė.

– Paimk Duną ir laikyk ją rankose, – paliepė tas, kuris tarnauja Motinai.

Jondalaras ištiesė ranką į nišą ir švelniai paėmė Motinos figūrėlę. Tai buvo vienas gražiausių jo kada matytų raižinių. Kūnas buvo išskaptuotas tobulai. Figūrėlė rankoje atrodė taip, tarsi skulptorius būtų ją raižęs pagal gyvą puikiai sudėtos, gana apkūnios moters modelį. Normaliai tekant gyvenimui ankštose patalpose jis pakankamai dažnai matydavo nuogų moterų, tad žinojo, kaip jos atrodo. Rankų, besiilsinčių ant putnių krūtų,

buvo tik užuomina, tačiau buvo išryškinti pirštai ir net apyrankės ant dilbių. Dvi kojos buvo išskaptuotos kaip savotiškas kaištis įsmeigti į žemę.

Labiausiai stebino galva. Daugumos jo matytų Doni vietoj galvos būdavo ne ką daugiau nei gumbas, kartais su veidu, apibrėžtu plaukų linijos, bet be jokių bruožų. Šitoji Doni turėjo prašmatnią šukuoseną iš tankiai susiraičiusių garbanėlių eilučių, kuri gaubė visą galvą ir veidą. Išskyrus formą, tarp veido pusės ir pakaušio skirtumų nebuvo.

Įsižiūrėjęs atidžiau Jondalaras nustebo pamatęs, kad ji išraižyta iš kalkakmenio. Kaulą, mamuto iltį ar medį būtų kur kas lengviau apdirbti, o figūrėlė buvo taip smulkmeniškai ir taip dailiai pagaminta, kad buvo sunku patikėti, jog ji padaryta iš akmens. „Tikriausiai daug titnago įrankių teko atbukinti tam, kuris ją darė“, – pagalvojo Jondalaras.

Staiga Jondalaras suvokė, kad tas, kuris tarnauja Motinai, gieda. Jis taip atsidėjęs apžiūrinėjo Doni, kad iš pradžių to nė neišgirdo. Jondalaras pakankamai pramoko losadunojiečių kalbą, tad atidžiau įsiklausęs išgirdo tariamus Motinos vardus ir suprato, kad Losaduna pradėjo ritualą. Jis laukė vildamasis, kad estetinių raižinio savybių vertinimas jo neatitraukė nuo svarbesnės – dvasinės – apeigų esmės. Nors buvo mokoma, kad Doni yra Motinos simbolis ir vienos iš daugybės jos dvasinių formų poilsio vieta, Jondalaras suprato, kad tokia išraižyta figūrėlė nėra Motina.

– Dabar aiškiai galvok ir savais žodžiais, iš širdies, prašyk Motinos, ko nori, – tarė Losaduna. – Laikydamas Duną lengviau sutelksi mintis ir jausmus. Nedvejodamas sakyk viską, kas ateina į galvą. Atmink, tavo prašymas yra malonus Visų Motinai.

Jondalaras užsimerkė, pagalvojo ir susitelkė.

– O Doni, Didžioji Motina Žeme, – pradėjo jis. – Mano gyvenime būta akimirkų, kai maniau... Padariau tokių dalykų, kurie tikrai tau nepatiko. Nenorėjau tavęs nuliūdinti, tačiau taip nutinka. Buvo laikas, kai maniau, kad niekada nerasiu moters, kurią pamilsiu, ir svarsčiau, ar tai dėl to, kad tu pyksti dėl... tų dalykų.

„Tikriausiai kažkas labai blogo nutiko šio vyro gyvenime. Jis toks šaunus, atrodo toks pasitikintis savimi; sunku patikėti, kad jis gali kęsti tokią gėdą ir nerimą“, – galvojo Losaduna.

– Nukeliavau iki tavo upės galo, netekau brolio... Brolio, kurį mylėjau labiau už viską. Ir tada tu į mano gyvenimą atvedei Ailą. Galiausiai sužinojau, ką reiškia pamilti. Aš toks dėkingas už Ailą. Jei mano gyvenime

daugiau nieko nebūtų, jokių draugų, jokių giminaičių, būčiau patenkintas tol, kol yra Aila. Jei tai pamalonins tave, didžioji Motina, norėčiau... norėčiau... dar šio to paprašyti. Noriu paprašyti... vaiko. Vaiko, kuris gimtų Ailai, gimtų prie mano židinio ir, jei įmanoma, būtų mano dvasios arba gimtų iš mano syvų, kaip yra įsitikinusi Aila. Jei tai neįmanoma, jei mano dvasios nepakanka, tada leisk Ailai turėti mažylį, kurio ji taip nori, ir tegu jis gimsta prie mano židinio, o aš nešiosiu jį savo širdyje.

Jondalaras jau norėjo padėti Doni, tačiau dar nebaigė kalbėti. Jis stabtelėjo ir abiem rankom suėmė figūrėlę.

– Dar vienas dalykas. Jei Aila kada sulauks mano dvasios vaiko, aš norėčiau žinoti, kad šitas vaikas yra mano dvasios.

„Įdomus prašymas, – pamanė Losaduna. – Gal daugumai vyrų norėtųsi žinoti, tačiau tai iš tikrųjų nėra labai svarbu. Įdomu, kodėl jam taip svarbu? Ir ką galėtų reikšti „vaikas iš jo syvų“... Aila įsitikinusi? Norėčiau jos paklausti, tačiau tai asmeninės apeigos. Negaliu jai pasakoti, ką jis čia kalbėjo. Gal kurį kartą galėsime apie tai pasišnekučiuoti.“

Aila stebėjo iš apeigų židinio išeinančius vyrus. Ji jautėsi tikra, kad abu įvykdė tai, ką ketino, tačiau mažėlesnis vyras išėjo su klausiama išraiška veide, pečių linijoje buvo matyti nepasitenkinimams, o aukštasis atrodė visas sutingęs, lyg nelaimingas, bet ryžtingai nusiteikęs. Keistos užuominos vertė ją dar labiau smalsauti, kas įvyko.

– Viliuosi, ji persigalvos, – kalbėjo Losaduna, kai Aila priėjo arčiau. – Manau, geriausias būdas pamiršti šią siaubingą patirtį – tai dalyvauti pirmajame rituale. Tačiau reikės labai atidžiai parinkti jai vyrą. Norėčiau, kad pasiliktum, Jondalarai. Atrodo, ji tavimi susidomėjo. Manau, geras ženklas, kad ji ramiau žvelgia į vyrus.

– Mielai padėčiau, bet mes paprasčiausiai negalime pasilikti. Turime išeiti kuo greičiau, rytoj ar poryt, jei tik bus įmanoma.

– Žinoma, tu teisus. Metų laikai bet kuriuo metu gali pasikeisti. Būk budrus, kad pastebėtum, jei kuris darysitės irzlus, – patarė Losaduna.

– Slogučiai, – tarstelėjo Jondalaras.

– Kas yra slogučiai? – nustebo Aila.

– Slogučius atpučia fenas, sniegą tirpinantis pavasarinis vėjas, – paaiškino Ladunis. – Iš pietvakarių ima pūsti šiltas ir sausas vėjas, pakankamai stiprus, kad su šaknimis rautų medžius. Jis taip greitai tirpina sniegą, kad aukščiausios pusnys per vieną dieną pragaišta. Jei jis pradės pūsti jums esant ant ledyno, gali ir nepavykti jį pereiti. Ledas pradeda tirpti tiesiog po kojomis, netruksi įgriūti į plyšį, arba skersai kelio paplūs upė, arba tiesiai priešais prasivers duobė. Vėjas lekia taip greitai, kad blogio dvasios, kurioms patinka šaltis, nespėja pasitraukti jam iš kelio. Jis jas veja, šluoja iš slaptaviečių, stumia pirmyn. Štai kodėl blogio dvasios atkeliauja su priešiniais fenui vėjais, ir paprastai pasirodo anksčiau už jį. Jos vadinamos slogučiais. Jei žinai, ko tikėtis, ir gali jas suvaldyti, jos gali būti kaip įspėjimas, tačiau slogučius sunku pastebėti, be to, sunku blogio dvasias paversti pranašumu.

– Kaip suprasti, kada pasirodo blogio dvasios? – nesuprato Aila.

– Kaip jau sakiau, reikia stebėti, ar nesijauti dirglus. Jos gali susargdinti, o jeigu jau sergi, gali pabloginti būklę, tačiau dažniausiai jos paprasčiausiai nori, kad tu ginčytumeisi ar kovotum. Kartais žmonės net įtūžta, tačiau visi žino, kad tai sukelia slogučiai, ir niekas nieko nekaltina, nebent rimtai ką sužalotų ar pakenktų, bet netgi už tai atleidžiama. Vėliau žmonės džiaugiasi, kad sniegas tirpsta, nes tai atneša naują augimą, naują gyvybę, tačiau niekas nelaukia slogučių.

– Eime valgyti! – pakvietė Solandija. Jie nepastebėjo jos ateinant. – Žmonės jau grįžta antros porcijos. Jei nepaskubėsite, nieko neliks.

Jie nuėjo link centrinio židinio, kur liepsnojo didelis laužas, plaikstomas skersvėjų, traukiančių pro urvo angą. Neatitvertose urvo vietose, kurios buvo atviros vėjams ir šalčiui, dauguma sėdinčių žmonių vilkėjo šiltais drabužiais. Kalnų ožkos kepsnys viduje buvo puszalis, nors laikomas karštai kiek labiau apkepė. Visi buvo labai pasiilgę šviežios mėsos. Taip pat buvo iš džiovintos mėsos, mamutų taukų, kelių gabalėlių džiovintų šaknų ir juodųjų varnauogių, kone paskutinių vaisių bei daržovių atsargų, išvirtos riebios mėsiškos sriubos. Visi su ilgesiu laukė šviežių pavasarinių žalėsių.

Stiprus, šaltas vėjas nerimo ir Jondalaras, kad ir kaip laukė pavasario, dar labiau norėjo, kad žiema užsitęstų kiek ilgiau. Tol, kol jie pereis priekyje plytintį ledyną.

38

Visiems pavalgius Losaduna pranešė, kad prie apeigų židinio bus dar kažko pasiūlyta. Aila su Jondalaru žodžio nesuprato, tačiau netrukus sužinojo, jog tai yra gėrimas, patiekiamas šiltas, malonaus ir keistai pažįstamo skonio. Aila pagalvojo, jog tai tikriausiai kokios nors švelniai raugintos vaisių sultys, paskanintos žolelėmis. Ji nustebo iš Solandijos sužinojusi, kad svarbiausia sudedamoji dalis yra beržų sula, nors pilama ir vaisių sulčių.

Paaiškėjo, kad gėrimo skonis yra klaidinantis. Gėralas buvo stipresnis nei Aila manė, o Solandija pasakė, kad daugiausiai stiprumo jam suteikia žolelės. Tada Aila suprato, kad tarsi pažįstamas skonis atsiranda dėl pelynų, labai stiprių žolelių, kurių vartoti per daug arba per dažnai gali būti pavojinga. Jas gali būti sunku pajusti dėl malonaus kvapiųjų krunių ir kitų aromatinių žolelių teikiamo skonio bei kvapnumo. Aila pradėjo spėlioti, ko dar pridėta į tą skystį, todėl ragavo jo lyg tyrinėdama.

Ji pasiteiravo Solandijos apie stipriąsias žoleles, kartu užsiminė ir apie galimą pavojų. Moteris paaiškino, kad augalas, kurį Aila vadina pelynu, naudojamas retai, išskyrus šitą gėrimą, saugomą tik Motinos šventėms. Dėl jo šventos prigimties Solandija paprastai nenoriai išduodavo ypatingąsias sudedamąsias gėrimo dalis, tačiau Ailos klausimas buvo toks tikslus ir išmoningas, kad jai neliko nieko kita, tik atsakyti. Aila suprato, kad gėrimas visai nėra toks, koks atrodo. Pirmąkart paragavus paprastas, malonaus skonio, švelnus skystis iš tikrųjų buvo stiprus, sudėtingas mišinys, pagamintas tam, kad žmonės atsipalaiduotų, taptų spontaniškesni ir šilčiau bendrautų, kaip ir tikimasi per Motinos pagerbimo šventes.

Urvo žmonėms pradėjus rinktis prie apeigų židinio, Aila pirmiausia pastebėjo, kad prisiragavus gėrimo sustiprėjo dėmesingumas, tačiau

netrukus jis užleido vietą maloniai, apatiškai šilumai, kuri vertė užsimiršti ir apie nieką nebegalvoti. Ji pastebėjo, kad Jondalaras ir keli losadunojiečiai šnekučiuojasi su Madenija, ir staiga palikusi Solandiją nuėjo jų link. Vyrai matė ją ateinant, ir jiems patiko tai, ką matė. Eidama prie grupės Aila šypsojosi, ir Jondalaras pajuto stiprią meilę, kurią jam visada sužadindavo mylimosios šypsena. Nebus lengva laikytis Losadunos nurodymų ir drąsinti ją visiškai pasinerti į Motinos šventę, netgi prisiragavus atpalaiduojančio gėrimo, kurio tas, kuris tarnauja Motinai, taip primygtinai ragino gerti. Zelandonietis giliai įkvėpė ir iki dugno išmaukė visą puodelį svaigalų.

Filonija ir ypač jos pora Daraldis, su kuriais moteris jau buvo supažindinta, buvo tarp tų, kurie šiltai pasveikino Ailą.

– Tavo puodelis tuščias, – tarė vyras ir iš medinio dubens pasėmė pilną samtį gėrimo, po to jo įpylė Ailai į puodelį.

– Ir man dar gali truputį kliūstelėti, – pernelyg energingu balsu paprašė Jondalaras. Losaduna pastebėjo vyruko priverstinį draugiškumą, tačiau pagalvojo, kad kiti gal pernelyg dėmesio į tai nekreips. Vis dėlto vienam žmogui tai neprasprūdo pro ausis. Aila dirstelėjo į Jondalarą, pamatė nerimstančius jo žandikaulius ir suprato, kad kažkas jam kelia nerimą. Taip pat ji pastebėjo Losadunos atidą. Kažkas tarp jų vyksta, suvokė Aila, tačiau gėrimas jau veikė, ir ji nusprendė apie tai pagalvoti vėliau. Staiga uždarą erdvę pripildė būgnų garsai.

– Šokiai prasideda! – apsidžiaugė Filonija. – Eime, Jondalarai, parodysiu tau žingsnelius, – ji paėmė vyrą už rankos ir nusivedė į aikštelės vidurį.

– Madenija, ir tu eik, – paragino Losaduna.

– Tikrai, – pritarė Jondalaras, – ir tu ateik. Ar moki žingsnelius? – jis šypsojosi merginai, ir Aila pagalvojo, kad vyras atrodo atsipalaidavęs.

Jondalaras visą dieną rodė dėmesį Madenijai ir kalbėjosi su ja. Nors ji drovėjosi ir nedrįso daug kalbėti, labai aiškiai juto aukštaūgio buvimą. Kaskart, kai Jondalaras pažvelgdavo savo prikaustančiomis akimis, jos širdis imdavo plakti kaip pašėlusi. Kai jis paėmė ją už rankos norėdamas nusivesti į šokių aikštelę, ji vienu metu pajuto dilgčiojant šaltį ir perliejant karštį. Nebūtų pajėgusi atsisakyti, jei ir būtų norėjusi.

Filonija iš pradžių susiraukė, paskui nusišypsojo merginai.

– Abi galėsime pamokyti jį žingsnelių, – tarė moteris sukdama į šokių aikštelę.

– Gal aš galiu... – kreipėsi į Ailą Daraldis kaip tik tada, kai Ladunis tarė:

– Su džiaugsmu...

Vyrai nusišypsojo vienas kitam, rodė suteikiantys varžovui galimybę kalbėti.

Aila nusišypsojo abiem.

– Gal abu galite parodyti man žingsnelius, – pasiūlė ji.

Daraldis pritariamai linktelėjo, o Ladunis patenkintas išsiviepė, tada abu paėmė ją už rankų ir nusivedė į aikštelę, kur jau rinkosi daugiau norinčiųjų pašokti. Kol visi rikiavosi ratu, svečiams buvo parodyti pagrindiniai žingsneliai; pasigirdus fleitai visi susikibo rankomis. Aila krūptelėjo išgirdusi muziką, nebuvo girdėjusi fleitos nuo tada, kai per mamutojų vasaros susirinkimą ja grojo Manenas. Ar gali būti, kad nuo susirinkimo praėjo mažiau nei metai? Viskas atrodė taip tolima. Daugiau jų nebepamatys...

Ji mirktelėjusi nuvijo ašaras, tačiau prasidėjus šokiui mažai liko laiko puoselėti širdį gniaužiančius prisiminimus. Pradžioje ritmą buvo lengva sekti, tačiau vakarui įsibėgėjant jis darėsi greitesnis ir sudėtingesnis. Aila neabejotinai buvo dėmesio centre. Visiems vyrams ji atrodė žavi. Jie būrėsi aplink ją, varžėsi dėl jos dėmesio, laidė užuominas ir netgi atvirus pasiūlymus, menkai pridengtus pokštais. Jondalaras švelniai flirtavo su Madenija ir akivaizdžiau – su Filonija, tačiau labai gerai matė aplink Ailą ratus sukančius vyrus.

Šokis darėsi sudėtingesnis, su painiais žingsniukais ir keitimusi vietomis. Aila šoko su visais, juokėsi iš pokštų ir nepadorių pastabų. Kartais žmonės išsiskirstydavo prisipilti gėrimo arba poros pasitraukdavo į nuošalius kampus. Į rato aikštelės vidurį iššokęs Ladunis atliko energingą pasirodymą, jam bebaigiant prie jo prisijungė Laronija.

Aila pasijuto ištroškusi, ir keletas žmonių kartu su ja nuėjo įsipilti gėrimo. Ji pastebėjo, kad šalia eina Daraldis.

– Aš irgi norėčiau, – paprašė Madenija.

– Apgailestauju, – pasakė Losaduna, dengdamas delnu jos puodelio viršų. – Dar neturėjai pirmojo malonumo ritualo, brangioji. Turėsi tenkintis arbata.

Madenija susiraukė ir norėjo prieštarauti, paskui įsipylė puodelį šiltos arbatos, kurią visą vakarą ir gurkšnojo.

Losaduna neketino suteikti jai jokių privilegijų, kol ji nepatyrė moterystės apeigų. Jis kiek įmanydamas stengėsi, kad tik paskatintų ją atlikti tas svarbias apeigas. Tuo pat metu jis leido visiems suprasti, kad, nepaisant baisios patirties, ji yra apvalyta ir sugrąžinta į ankstesnę būklę, kai galioja tie patys apribojimai jos atžvilgiu ir su ja reikia elgtis ypač rūpestingai ir dėmesingai, kaip ir su kiekviena moterystės slenkstį pasiekusia mergaite. Losaduna juto, jog tai vienintelis būdas, padėsiantis Madenijai visiškai atsigauti po patirto baisaus užpuolimo ir grupinio išprievartavimo.

Aila su Daraldžiu gėrimo įsipylė paskutiniai. Kai visi kiti išsivaikščiojo ir jie liko vieni, vyras atsisuko į Ailą.

– Aila, tu tokia graži, – tarė jis.

Vaikystėje ji nuolat girdėjo, kad yra didelė ir bjauri. Kad ir kiek kartų Jondalaras kartojo, jog ji gražuolė, ji visada manė, kad jis taip kalba iš meilės. Ji niekada nemanė, jog yra graži, ir Daraldžio žodžiai ją nustebino.

– Ne, – nusijuokė ji, – aš nesu graži!

Jos pastaba nustebino jį, jis nesitikėjo to išgirsti.

– Tačiau... esi, – pakartojo jis.

Daraldis visą vakarą stengėsi ją sudominti. Nors jiedu šnekučiavosi draugiškai ir šiltai, nors Aila, iš prigimties mokanti judėti jausmingai, akivaizdžiai mėgavosi šokiu ir dar labiau viliojo Daraldį, jam niekaip nesisekė įžiebti tos kibirkšties, kuri leistų bendravimui pasistūmėti toliau. Jis žinojo, kad nėra nepatrauklus, ir nors čia buvo Motinos šventė, jam niekaip nepavyko atskleisti savo troškimų. Galiausiai jis nusprendė eiti tiesesniu keliu.

– Aila, – tarė jis apkabindamas ją per liemenį. Pajuto, kaip moteris akimirką sustingo, tačiau nepasidavė, pasilenkė ir ėmė nosimi knebenti jos ausį. – Tu tokia graži, – sušnibždėjo vyras.

Ji atsisuko, tačiau, užuot noriai palinkusi artyn, atsitraukė. Jis apkabino ją abiem rankom ir prisitraukė artyn. Ji atsilošė, uždėjo rankas jam ant pečių ir pažvelgė tiesiai vyrui į veidą.

Aila nevisiškai suprato tikrąją Motinos šventės prasmę. Galvojo, kad tai tiesiog šiltas ir draugiškas susibūrimas, nors visi kalbėjo apie Motinos pagerbimą. Aila žinojo, ką paprastai tai reiškia. Kai pastebėjo poras, o kartais trijules ir didesnes grupeles pasitraukiant į tamsesnius užkaborius aplink

kailių pertvaras, ji ėmė daugiau nutuokti, kas vyksta. Vis dėlto tik pažvelgusi į Daraldį ir jo akyse pamačiusi geismą ji galiausiai suprato, ko tikėtis.

Jis prisitraukė ją arčiau ir pasilenkė pabučiuoti. Aila juto vyro šilumą ir atsakė panašiu jausmu. Daraldis palietė jos krūtis, pabandė rankas pakišti po tunika. Jis buvo patrauklus, pojūtis nebuvo nemalonus, ji pati buvo atsipalaidavusi ir visai nusiteikusi dalytis malonumais, tačiau reikėjo laiko pagalvoti. Buvo sunku atsispirti kylančiam geismui, ji mąstė neaiškiai. Staiga pasigirdo ritmingi garsai.

– Grįžkime prie šokėjų, – tarė ji.

– Kam? Ir taip nedaug liko šokančiųjų.

– Noriu parodyti mamutojų šokį, – nutarė ji.

Daraldis nusileido. Ji atsiliepė į jo jausmus, taigi galima palaukti ir ilgėliau.

Pasiekusi aikštelės vidurį Aila pastebėjo, kad Jondalaras vis dar čia. Jis šoko su Madenija: paėmęs už rankų rodė žingsnelius, kurių išmoko pas šaramudojus. Filonija, Losaduna, Solandija ir dar keletas žmonių netoliese plojo rankomis; fleitininkas ir būgnininkas jau buvo susiradę partnerius.

Aila su Daraldžiu prisijungė prie plojančiųjų. Moteris pastebėjo Jondalaro žvilgsnį ir, užuot pliaukšėjusi delnais, pradėjo ploti per šlaunis, mamutojiškai. Madenija stabtelėjo pažiūrėti, paskui atsitraukė, nes Jondalaras priėjo prie Ailos ir kartu su ja ėmė per šlaunis ploti sudėtingą ritmą. Netrukus jie jau judėjo kartu: atsitraukė, suko ratus, žvalgėsi į kits kitą per pečius. Atsidūrę akis į akį, siekė vienas kito rankos. Nuo tos akimirkos, kai pažvelgė jam į akis, Aila nematė nieko kito, tik Jondalarą. Šiluma ir draugiškumas, kurį juto Daraldžiui, ištirpo visa apimančiame atsake į geismą, troškimą ir meilę mėlynose akyse, kurios tą akimirką žvelgė į ją.

Tarp jų tvyranti įtampa buvo akivaizdi kiekvienam. Losaduna kurį laiką atidžiai juos stebėjo, paskui nepastebimai linktelėjo. Žinoma, Motina aiškiai išsako savo norus. Daraldis truktelėjo pečiais, paskui nusišypsojo Filonijai. Madenija spoksojo išplėtusi akis. Ji suprato, kad stebi kažką reto ir nuostabaus.

Aila su Jondalaru liovėsi šokę ir stovėjo apsikabinę, abejingi visiems aplinkiniams. Solandija pradėjo ploti, netrukus visi žiūrovai šokėjus apdovanojo aplodismentais. Galiausiai triukšmas pasiekė ir šokėjų ausis. Jie atsitraukė vienas nuo kito, atrodė truputį susidrovėję.

– Man regis, dar liko vienas kitas puodelis gėrimo, – pastebėjo Solandija. – Pabaigsim?

– Puikiai sumanyta! – apsidžiaugė Jondalaras. Jis stovėjo apsikabinęs Ailą ir nė nesiruošė jos paleisti.

Daraldis paėmė didelį medinį dubenį, išpylė paskutinius ypatingojo gėrimo lašus, tada pažvelgė į Filoniją. „Man tikrai labai pasisekė, – pagalvojo jis. – Tokia graži moteris prie mano židinio pagimdė du vaikus. Vien dėl to, kad yra Motinos šventė, nereiškia, kad reikia ją pagerbti su kita moterimi."

Jondalaras baigė gėrimą vienu mauku, padėjo savo puodelį, staigiai pakėlė Ailą ir nusinešė ją į patalus. Moteris jautėsi keistai apsvaigusi, kupina džiaugsmo, tarsi būtų išvengusi kažkokios nemalonios lemties. Vis dėlto jos džiaugsmas buvo menkas, palyginti su Jondalaro. Jis stebėjo ją visą vakarą, matė, kaip vyrai jos geidžia, bandė suteikti jai progą, kaip patarė Losaduna, ir buvo tikras, kad galiausiai ji ką nors pasirinks.

Ir jis pats ne vieną kartą galėjo pasišalinti su kokia moterimi, tačiau taip būtų pasielgęs tik įsitikinęs, kad išėjo ir Aila. Jondalaras bendravo su Madenija žinodamas, kad ji dar neprieinama nė vienam vyrui. Jis mėgavosi rodydamas jai dėmesį, matydamas, kad ji greta jo atsipalaiduoja, vertino besikalantį daigą moters, kuria ji netrukus taps. Jis nebūtų kaltinęs ir Filonijos, jei būtų nuėjusi su kuo kitu, – ji turėjo daug progų, tačiau džiaugėsi, kad ji lieka šalia. Baisiausiai nenorėjo likti vienas, jei Aila būtų pasirinkusi ką nors kitą. Jiedu su Filonija kalbėjosi apie įvairiausius dalykus: Tonolaną ir jų bendrą kelionę, jos vaikus, ypač Tonoliją, apie Daraldį, koks jis mylintis, tačiau Jondalaras negalėjo prisiversti daug pasakoti apie Ailą.

Jis sunkiai patikėjo tuo, kad ji galiausiai atėjo pas jį. Jis atsargiai ant miego pakylos paguldė moterį ir į ją pažvelgė. Jos akyse pamatęs meilę Jondalaras gerklėje pajuto gelianti skausmą, nes bandė sulaikyti ašaras. Jis padarė viską, ką liepė Losaduna, suteikė jai visas galimybes, netgi pabandė ją padrąsinti, tačiau ji atėjo pas jį. Jondalaras svarstė, gal tokiu būdu Motina parodo, kad, jei Aila pastos, vaikas bus jo dvasios.

Jondalaras perkėlė patalpos pertvarą, o kai Aila pakilo ir ėmė nusirenginėti, jis švelniai ją vėl paguldė.

– Ši naktis yra mano, – tarė jis. – Aš noriu viską daryti.

Ji atsigulė ir šypsodamasi linktelėjo, juto laukimo drebulį. Iš už pertvaros vyras atsinešė degantį pagaliuką ir uždegęs nedidelę lempelę įstatė ją į

nišą. Ji daug šviesos neskleidė, jos vos pakako, kad ką įžiūrėtum. Pradėjęs nurenginėti Ailą, Jondalaras staiga liovėsi.

– Kaip manai, ar pasišviesdami tik šita lempele surastume kelią prie karštųjų versmių? – paklausė jis.

– Sakoma, kad jos išsunkia vyrus, ir jų vyriškumas suminkštėja, – atsakė Aila.

– Patikėk manimi, šią naktį to nenutiks, – išsišiepė Jondalaras.

– Tada tikriausiai būtų smagu, – pritarė ji.

Jie apsivilko skrandas, pasiėmė lempelę ir tyliai patraukė į lauką. Losaduna svarstė, ar jie eina nusilengvinti, paskui nusišypsojo. Karštosios versmės jo niekada labai ilgam nesulėtindavo, tik padėdavo ilgiau tvardytis. Vis dėlto juos stebėjo ne vienas Losaduna.

Vaikai niekada nebūdavo išvejami iš Motinos šventės. Patirčių ir veiklos, kurias jie, kaip tikimasi, turės mokėti suaugę, mažieji mokėsi stebėdami vyresniuosius. Žaisdami jie dažnai mėgdžiojo suaugusiuosius. Iš tikrųjų nepajėgūs atlikti lytinį aktą berniukai mėgdžiodami savo tėvus užšokdavo ant mergaičių, mergaitės apsimestinai „gimdydavo“ lėles, nes mėgdžiojo savo motinas. O po pirmųjų ritualų jie pereidavo į suaugusiųjų pasaulį: įgydavo ne tik suaugusiojo statusą, bet ir suaugusiojo atsakomybę, nors dar kelerius metus nebūtinai ieškodavo poros. Kūdikiai gimdavo atėjus laikui, kai Motina panorėdavo palaiminti moteris, tačiau stebėtinai retai gimdydavo labai jaunos moterys. Visi vaikai buvo labai laukiami, globojami, jais rūpinosi visa plati šeima ir artimi draugai, gyvenantys urve.

Madenija, kiek pamena, dalyvavo Motinos šventėse, tačiau šį kartą viskas įgavo naują prasmę. Ji stebėjo keletą porų – neatrodė, kad kam nors skaudėtų, kaip kad buvo jai; kai kurios moterys pasirinko net keletą vyrų. Madenija ypatingai domėjosi Aila ir Jondalaru. Vos jie išėjo iš urvo, ji užsimetė skrandą ir nusekė įkandin.

Jie surado kelią į palapinę dvigubomis sienelėmis ir įėjo į antrąją jos patalpą, džiaugėsi ten susikaupusiais šiltais garais. Vos atsidūrę viduje jie

sustojo, apsidairė, tada ant žemės pakylos pastatė lempelę. Nusivilko savo skrandas ir susėdo ant veltų vilnos kilimėlių, kurie dengė žemę.

Pirmiausia Jondalaras nuavė Ailos batus, paskui nusiavė pats. Jis ilgai ir su meile ją bučiavo, kol atrišinėjo tunikos ir apatinių kelnių raiščius, per galvą nutraukė drabužius, tada pasilenkė pabučiuoti spenelio. Vyras atrišo kailiu pamuštas moters kelnes ir strėnjuostę primenančius apatinius – išeidami jie nesivargino mautis viršutinių kelnių, kurių kailis buvo išorėje. Numovęs apatinius vyras stabtelėjo paglamonėti mylimosios gaktos, apaugusios švelniais plaukeliais. Tada jis nusirengė pats, apkabino Ailą, džiaugėsi jausdamas jos odą prie savo kūno ir iš karto moters įsigeidė.

Jis nusivedė ją į garuojantį baseiną, abu kartą paniro, paskui nuėjo į prausimosi patalpą. Jondalaras iš dubens pasėmė saują minkštų muilo putų ir pradėjo jomis trinti Ailos nugarą ir sėdmenų kauburius, kol kas dar vengdamas gundomai šiltų, drėgnų moters kūno vietelių. Putos buvo lygios ir lipnios, jam patiko, kaip jos apgaubia odą. Aila užsimerkė. Juto, kaip jo rankos glamonėja ją taip, kaip jai labiausiai patinka, ir atsidavė jo nuostabiems, švelniems prisilietimams. Moteris juto kiekvieną kūno dilgtelėjimą.

Jondalaras paėmė dar vieną saują putų ir jomis įtrynė Ailos kojas. Jis po vieną kėlė pėdas ir juto, kaip jos lengvai trūkčioja kutenant padus. Tada jis ją apsuko, atsistojo priešais ir neskubėdamas išbučiavo. Švelniai ir lėtai tirdamas jos lūpas ir liežuvį, juto jos atsaką. Vyriškumas išbrinko, judėjo tarsi savo valia, stengdamasis pasiekti moterį.

Dar viena nedidele muilo saujele jis pradėjo trinti jos pažastis, maloniai lipniomis putomis glamonėjo jos tvirtas, kuplias krūtis, delnais pajuto sukietėjusius spenelius. Virpuliai kaip žaibas sklido jos kūnu vyrui lytint nuostabiai jautrius spenelius ir telkėsi vietelėje giliai viduje, kur ir kilo geismas. Jam judant žemyn, link pilvo ir šlaunų, ji suaimanavo. Vis dar muilinomis rankomis vyras glamonėjo jos moteriškumo klostes ir, suradęs malonumų vietelę, ją tik švelniai patrynė. Tada paėmė dubenį, iš karšto šaltinio prisėmė vandens ir pradėjo jį pilti ant moters. Nupylęs dar kelis dubenis vandens, vyras vėl Ailą nusivedė į karšto vandens baseiną.

Jiedu susėdo ant akmeninių sėdynių. Sėdėjo susiglaudę, šilta oda glausdamiesi vienas prie kito, giliau paniro į vandenį, kol tik galvos kyšojo. Tada paėmęs už rankos Jondalaras dar kartą Ailą išsivedė iš vandens. Jis paguldė

ją ant minkštų kilimėlių ir kurį laiką paprasčiausiai stebėjo – visą blizgančią ir šlapią, jo laukiančią.

Jos nuostabai, jis pirmiausia praskėtė jos šlaunis ir liežuviu perbėgo rausvas klostes. Jis nepajuto jokio sūrumo, Ailai būdingas skonis buvo dingęs; tai buvo nauja patirtis: ragauti ją ir kartu jos nejausti, tačiau mėgaudamasis nauju potyriu vyras išgirdo, kaip moteris pradeda aimanuoti ir šaukti. Atrodė, viskas vyksta pernelyg greitai, tačiau ji suvokė, jog jau yra pasiruošusi. Susijaudinimas stiprėjo, pasiekė viršūnę, o paskui viską nušlavė džiugesio protrūkis. Staiga Jondalaras vėl pajuto mylimosios skonį.

Ji siekė jo, jis užgulė ir įsiskverbė, nukreipė vyriškumą vidun. Ji spaudėsi jam nyrant giliau, abu giliai atsiduso, jautėsi patenkinti. Kai jis traukėsi, ji troško, kad jis grįžtų. Jis juto, kaip jos šilta glamonė visiškai apgaubia jo varpą, ir kone pasiekė pulsuojančią kulminaciją. Vėl atsitraukęs vyras suprato, kad jau yra visiškai pasirengęs, ir iš jo lūpų išsprūdo aukšta aimana. Moteris spaudėsi prie jo, vyras nebesitvardė, ir išsiveržusi pulsuojanti jėga užliejo jos gilų šulinį. Džiaugsmingas vyro šūksnis susiliejo su moters palaima.

Jondalaras kiek pagulėjo ant Ailos, žinojo, kad ji mėgsta jausti jo svorį. Kai galiausiai nusirito į šoną, pažvelgęs į ją pamatė besišypsančią, pasilenkė pabučiuoti. Jų liežuviai vienas kitą tyrinėjo minkštai, švelniai, lėtai, ir Ailą vėl užplūdo geidulys. Vyras tai pastebėjo, atsiliepė į moters kvietimą. Šį kartą be didelės skubos jis bučiavo jos lūpas, paskui akis, ausis ir švelnias vieteles ant kaklo. Pasislinkęs žemiau surado spenelį. Neskubėdamas jis čiulpė ir krimsnojo vieną, kol glamonėjo ir spusčiojo kitą. Aila spaudėsi prie mylimo vyro, geismas vis stiprėjo, ji nebepaleido jo iš glėbio.

Ir jo geismas stiprėjo. Kiek pavargęs vyriškumas vėl brinko. Tai pajutusi Aila staiga atsisėdo ir pasilenkusi jį apžiojo. Vyras gulėjo ant nugaros, mėgavosi pojūčiais, kurie pulsavo kūnu. Moteris vyriškumą stengėsi apžioti kuo daugiau, stipriai čiulpė, paskui paleido ir nuslydo žemyn. Ji surado kietą rumbelį apačioje ir greitai jį lyžtelėjo, paskui, truputį atitraukusi švelnią odelę, liežuviu vis greičiau ėmė sukti ratus aplink glotnią galvutę. Vyras aimanavo, jo kūnu vilnijo liepsningos bangos. Jis apsuko moterį, ji apsižergė jį, o jis siekė paragauti šiltų jos žiedo klosčių.

Beveik tą pačią akimirką abu pajuto, kad yra vienas kitam pasiruošę. Vėl jos paragavęs Jondalaras atsitraukė, moterį apsuko, parklupdė, nukreipė

savo vyriškumą į jos ertmę ir vėl pajuto gilų šulinį. Su kiekvienu smūgiu ji kilnojosi, judėjo, traukėsi atgal ir stūmėsi į priekį, juto kiekvieną postūmį, kiekvieną atsitraukimą. Pagaliau Jondalaras pajuto užplūstant nuostabią Motinos malonumo dovaną.

Abu susmuko, jautėsi nuostabiai, bet visiškai išsekę. Jie akimirką pajuto pūstelint vėją, tačiau nesujudėjo ir netgi trumpam užsnūdo. Kai pabudo, vėl nusiprausė ir pamirko karštuose vandenyse. Išbridę iš vandens Aila su Jondalaru prie įėjimo rado švarius, sausus aksominio švelnumo odos apklotus nusišluostyti.

Madenija į urvą grįžo apimta jausmų, kokių niekada nebuvo patyrusi. Ją sujaudino stipri, tačiau valdoma Jondalaro aistra, jo meilė ir rūpestingumas, Ailos nekantrus atsiliepimas ir nesuvaržytas noras atsisakyti savęs dėl vyro, visiškas pasitikėjimas juo. Tai, ką jie darė, visiškai nebuvo panašu į tai, ką jai teko patirti. Jų malonumas buvo liepsningas ir fizinis, bet nebrutalus; tai nebuvo kito žmogaus vertimas patarnauti aistrai, bet davimas ir dalijimasis pamaloninant ir apdovanojant vienam kitą. Aila jai nemelavo: Motinos malonumai gali būti jaudinantis, jausmingas džiugesys, maloni meilės šventė.

Madenija buvo susijaudinusi ir fiziškai, ir emociškai. Ji nežinojo, kaip elgtis užplūdus tokiems jausmams. Mergaitės akyse susitelkė ašaros. Tą akimirką ji geidė Jondalaro. Ji troško, kad jis būtų tas, su kuriuo ji dalysis moterystės ritualais, nors suprato, jog tai neįmanoma. Vis dėlto tą akimirką ji nusprendė, kad, jei yra tikimybė sutikti vyrą, panašų į jį, ji sutiks dalyvauti apeigose ir per vasaros susirinkimą patirs pirmojo malonumo ritualą.

Kitą rytą niekas nesijautė pernelyg gyvybingas. Aila paruošė „kito ryto“ gėrimo, kurį buvo išradusi nuo pošventinių galvos skausmų Liūto stovykloje, tačiau pakankamai sudėtinių dalių turėjo tik apeigų židinio

žmonėms. Ji rūpestingai peržiūrėjo savo rytinės arbatos atsargas ir nusprendė, kad jų turėtų užtekti iki kito augimo sezono, kai tų paslaptingųjų augalų galės pasirinkti daugiau. Laimei, ruošiamam gėrimui šių žolelių reikėjo nedaug.

Prieš vidudienį aplankyti svečių atėjo Madenija. Droviai šypsodamasi Jondalarui ji pranešė, kad nusprendė dalyvauti pirmajame rituale.

– Nuostabu, Madenija. Tikrai nesigailėsi, – tarė aukštas, dailus, nuostabiai švelnus vyras. Ji pažvelgė į jį tokiu dievinančiu žvilgsniu, kad jis pasilenkė, pabučiavo jai į skruostą, tada prisilietė nosimi prie kaklo ir švelniai pūstelėjo į ausį. Atsitiesęs jis nusišypsojo Madenijai, ir ji pasiklydo nepamirštamai mėlynose vyro akyse. Jos širdelė taip daužėsi, kad mergina vos galėjo kvėpuoti. Tą akimirką labiau už viską Madenija troško, kad Jondalaras būtų pasirinktas jos pirmojo malonumo ritualui. Paskui staiga ji sutriko, išsigando, kad jis supras, ką ji galvoja.

– Blogai, kad mes negyvename arčiau losadunojiečių, – tarė Jondalaras, stebėdamas ją nueinančią. – Norėčiau padėti šiai jaunai moteriai, tačiau esu tikras, jie ką nors suras.

– Taip, ir aš esu tuo tikra. Tikiuosi, ji nepuoselės pernelyg didelių lūkesčių. Pasakiau jai, kad kurią dieną gali rasti ką nors panašaus į tave, Jondalarai. Kad ji pakankamai prisikentėjo ir to nusipelnė. To jai linkiu, – tarė Aila. – Tik tokių kaip tu nėra daug.

– Visos jaunos moterys turi didelių vilčių ir lūkesčių, – atsakė Jondalaras. – Iki pirmojo karto visa tai tik vaizduotė.

– Na, ji turi kuo grįsti savo vaizduotę.

– Žinoma, jos visos daugiau ar mažiau žino, ko tikėtis. Nėra taip, kad nebūtų mačiusios vyrų ar moterų, – pasakė Jondalaras.

– Yra šis tas daugiau, Jondalarai. Kaip manai, kas mums paliko tuos sausus paklotus praėjusią naktį?

– Maniau, Losaduna arba Solandija.

– Jie nuėjo gultis anksčiau negu mes; jie ir patys turėjo ką pagerbti. Klausiau jų – jie net nežinojo, kad mes einame į šventąsias versmes, nors Losaduna ypač dėl to apsidžiaugė.

– Jei ne jie, tada kas... Madenija?

– Beveik neabejoju.

Jondalaras suraukė antakius.

– Mes vieni taip seniai keliaujame, kad... Niekada anksčiau to nesakiau, bet jaučiuosi truputį... nežinau... Nenoriu būti toks audringas, toks laisvas, kai šalia yra žmonių. Maniau, praėjusią naktį buvome vieni. Jei būčiau žinojęs, kad ji ten, gal nebūčiau buvęs toks... nesivaldantis, – tarė jis.

Aila nusišypsojo.

– Suprantu, – pasakė ji. Ji vis labiau suvokė, kad jam nepatinka atskleisti gilią, jausmingą savo prigimties pusę, ir jautėsi patenkinta, kad jis žodžiais ir veiksmais atsiveria jai. – Džiaugiuosi, kad nežinojai, jog ji ten yra. Ir dėl manęs, ir dėl jos.

– Kodėl dėl jos? – nustebo Jondalaras.

– Manau, būtent tai paskatino ją ryžtis moterystės apeigoms. Ji taip dažnai matydavo poras dalijantis malonumais, kad apie tai nė negalvojo, kol tie vyrai jos neišprievartavo. Po to ji galėjo galvoti tik apie skausmą ir baimę būti panaudotai kaip daiktas, negalvojant apie ją kaip moterį. Tai sunku paaiškinti, Jondalarai. Dėl tokių dalykų pasijunti... baisiai.

– Esu tikras, kad tai tiesa, bet manau, jog yra šis tas daugiau, – tarė vyras. – Po pirmojo mergaitės mėnulio laiko, tačiau prieš pirmuosius ritualus, moteris yra pažeidžiamiausia ir labiausiai geidžiama. Visus vyrus prie jos traukia, gal dėl to, kad ji yra nepaliesta. Bet kuriuo kitu metu moteris laisvai gali pasirinkti bet kurį vyrą arba nepasirinkti nė vieno, tačiau tuo metu jai kyla pavojų.

– Latijai nebuvo leidžiama net galvoti apie savo brolius, – tarė Aila. – Mamuta jai tai paaiškino.

– Gal nevisiškai tai noriu pasakyti, – tarė Jondalaras. – Mergaitei, kuri greitai taps moterimi, reikia susivaldyti, o tai ne visada lengva. Ji yra dėmesio centre; visi vyrai jos trokšta, ypač jaunesni. Gali būti sunku atsispirti. Vyrai ją sekioja, išbando visus įmanomus būdus paskatinti jiems atsiduoti. Kai kurios mergaitės pasiduoda, ypač tos, kurioms ilgai reikia laukti iki vasaros susirinkimo. Vis dėlto, jeigu mergina leidžiasi atveriama be tinkamų apeigų, apie ją ne itin gerai manoma. Jei tai paaiškėja arba jei Motina ją palaimina dar netapus moterimi ir šitaip visi sužino ją buvus atvertą, žmonės gali būti žiaurūs. Jie kaltina tokią merginą ir visaip iš jos šaiposi.

– Kodėl ją kaltina? Jie turėtų kaltinti vyrus, kurie nepaliko jos ramybėje, – metė Aila, suirzusi dėl tokios neteisybės.

– Žmonės sako, kad jei mergina negali susivaldyti, jai stinga gebėjimo prisiimti atsakomybę dėl motinystės ir lyderystės. Ji niekada nebus

išrinkta į motinų ar seserų tarybą ar kad ir kaip žmonės vadintų didžiausios valdžios tarybą, todėl ji netenka statuso, būna mažiau geidžiama kaip pora. Ji nepraranda savo motinos ar savo židinio statuso – niekas, su kuo ji gimusi, nėra atimama, tačiau jos niekada nepasirinks aukšto statuso vyras arba netgi toks, kuris turi galimybių įgyti aukštą statusą. Manau, Madenija labiau už viską to bijojo, – paaiškino Jondalaras.

– Nieko keista, kad Verdegija tvirtino, jog ji sužlugdyta, – Ailos kaktą išvagojo nerimo raukšlės. – Jondalarai, ar jos žmonės pripažins Losadunos apvalymo apeigas? Juk žinai, kad kartą atvėrus moterį ji iš tikrųjų niekada nebebūna kaip buvusi.

– Manau, priims. Juk ne ji nesusivaldė. Ji buvo išprievartauta. Žmonės gana smarkiai pyksta ant Karolio, ir šią situaciją panaudos prieš jį. Gal vienas kitas ir suabejos, tačiau ji turės daugybę gynėjų.

Aila kurį laiką patylėjo.

– Žmonės labai sudėtingi, tiesa? Kartais svarstau, ar bent kas nors yra taip, kaip atrodo.

– Manau, tai tiks, Laduni, – apsidžiaugė Jondalaras. – Tikrai manau, kad pasiteisins. Leisk man dar kartą pakartoti. Savo valtyje gabenamės šieno, pakankamai degančių akmenų ledui tirpinti ir papildomų akmenų, ant kurių kursime laužą, bei sunkią mamuto odą, ant kurios sudėsime akmenis, kad įkaitę jie neįsmuktų į ledą. O maistą sau ir Vilkui galime susidėti į krepšius ir kuprines.

– Krovinys bus sunkus, – perspėjo Ladunis, – tačiau jums nereikės virti vandens – taip mažiau sunaudosite degančių akmenų. Tereiks tirpinti tiek, kad atsigertų arkliai, taip pat judu ir vilkas. Vanduo neturi būti karštas, svarbiausia, kad nebūtų ledinis. Gerkite pakankamai, nesistenkite sutaupyti. Jei šiltai apsirengsite, pakankamai ilsėsitės ir gersite užtektinai vandens, galėsite pasipriešinti šalčiui.

– Manau, reikėtų iš anksto pabandyti, kad pamatytų, kiek jiems reikės, – pasiūlė Laronija.

Aila pirmoji išgirdo Ladunio moters pasiūlymą.

– Puiki mintis, – tarė ji.

– Ladunis teisus, krovinys bus sunkus, – pridūrė Laronija.

– Tada mes turėsime peržiūrėti savo mantą ir atsikratyti visko, ko tik galime, – pasakė Jondalaras. – Mums daug nereikia. Kai pereisime ledyną, atsidursime netoli Dalanaro stovyklos.

Jie ir taip jau gabenosi tik būtiniausius dalykus. „Ko dar galima atsikratyti?“ – galvojo Aila, kai žmonės išsiskirstė. Jai beeinant į miego vietą greta atsidūrė Madenija. Moterimi betampanti mergaitė ne tik stipriai žavėjosi Jondalaru, tačiau ir truputį garbino Ailą. Aila dėl to jautėsi kiek nejaukiai. Vis dėlto Madenija jai patiko, ir ji paklausė mergaitės, ar ji nenorėtų pasėdėti drauge, kol rūšiuos savo daiktus.

Ėmusi vynioti ir dėliotis savo mantą Aila pabandė prisiminti, kiek jau kartų šioje kelionėje tai darė. Bus sunku pasirinkti. Kiekvienas daiktelis jai ką nors reiškė, tačiau ruošiantis pereiti tą sunkiai įveikiamą ledyną, dėl kurio Jondalaras nuo pat pradžių nerimauja, su Yhaha, Lenktynininku ir Vilku, reikia pasilikti kuo mažiau daiktų.

Pirmajame išvyniotame pakete buvo dailusis drabužis iš gemzės odos, kurį jai padovanojo Rošarija. Aila pakėlė drabužį, paskui patiesė priešais.

– Oho! Kaip gražu! Ir išsiuvinėti raštai, ir kirpimas, niekada nemačiau nieko panašaus, – tarė Madenija, nepajėgdama atsispirti norui paliesti apdarą. – Koks minkštutis! Niekada nečiuopiau nieko minkštesnio.

– Šitą apdarą man padovanojo šaramudojų moteris. Tie žmonės gyvena toli nuo čia, netoli Didžiosios Motinos Upės galo. Ten upė tikrai atrodo didinga. Nepatikėtum, kokia didelė Motina Upė pasidaro. Šaramudojai iš tikrųjų yra dvi žmonių grupės. Šamudojai gyvena sausumoje ir medžioja gemzes. Pažįsti tą gyvūną? – paklausė Aila. Madenija papurtė galvą. – Tai kalnų gyvūnas, panašus į kalnų ožką, bet mažesnis.

– Taip, tokį žinau, bet vadiname jį kitaip, – pasakė mergaitė.

– Ramudojai yra upės žmonės ir medžioja erškėtus – tai milžiniškos žuvys. Kartu jie ypatingu būdu išdirba gemzių odas, ir jos tampa štai tokios minkštos ir lanksčios.

Aila paėmė išsiuvinėtą tuniką ir pagalvojo apie anksčiau sutiktus šaramudojus. Atrodo, viskas buvo taip seniai. Ji norėjo likti gyventi su jais ir dabar jautėsi taip pat, tačiau žinojo, kad daugiau jų nebepamatys. Ji labai

nenorėjo palikti Rošarijos dovanos. Tada pažvelgė į spindinčias susižavėjusios Madenijos akis ir apsisprendė.

– Ar norėtum šitai turėti, Madenija?

Madenija atitraukė rankas tarsi prisilietusi prie karšto akmens.

– Negaliu! Jį padovanojo tau, – pasakė mergaitė.

– Mes turime palengvinti krovinį. Manau, Rošarija apsidžiaugtų, jei tu tai priimtum, nes tau taip patiko. Jis skirtas jungtuvėms, tačiau jau turiu jungtuvių apdarą.

– Tikrai? – paklausė Madenija.

Aila matė, kaip blizga akys mergaitės, negalinčios patikėti, kad tikrai turės tokį gražų, išskirtinį apdarą.

– Taip, tikrai. Gali paskirti jį savo jungtuvėms, jei manai, kad tiks. Tai bus mano prisiminimo dovana.

– Man nereikia dovanų, kad tave primintų, – tarė Madenija, o jos akys pritvinko ašarų. – Niekada tavęs nepamiršiu. Nes tik dėl tavęs aš vieną dieną galbūt susijungsiu, ir jei tai įvyks, tada apsivilksiu, – ji negalėjo sulaukti, kol galės parodyti drabužį motinai, o paskui draugėms ir bendraamžiams per vasaros susirinkimą.

Aila džiaugėsi nusprendusi padovanoti drabužį Madenijai.

– Ar norėtum pamatyti mano vestuvių apdarą?

– O, taip, – apsidžiaugė Madenija.

Aila išvyniojo tuniką, kurią Nezė pasiuvo, kai Aila ruošėsi jungtuvėms su Raneku. Ji buvo ochros geltonumo, Ailos plaukų spalvos. Viduje buvo įvyniotas arklio raižinys ir du beveik vienodi medaus spalvos gintaro gabalėliai. Madenija negalėjo patikėti, kad Aila turi du apdarus, kurie tokie neįtikėtinai puošnūs, tačiau taip smarkiai skiriasi. Mergaitė bijojo pasakyti ką nors daugiau, kad Aila nepasijustų prašoma ir šitą padovanoti.

Aila apžiūrinėjo drabužį mėgindama nuspręsti, ką su juo daryti. Paskui papurtė galvą. Ne, ji negali su juo skirtis, tai jos jungtuvių tunika. Ji dėvės ją tuokdamasi su Jondalaru. Tam tikra prasme joje yra ir Raneko dalelė. Ji paėmė mažą iš mamuto ilties išraižytą arkliuką ir jį paglostė. Šitą ji irgi pasiliks. Ji prisiminė Raneką, ėmė galvoti, kaip jis laikosi. Niekas labiau jos nemylėjo, ir ji niekada jo nepamirš. Ji galėjo susijungti su juo ir būti laiminga, jei nebūtų taip stipriai mylėjusi Jondalaro.

Madenija stengėsi suvaldyti savo smalsumą, tačiau galiausiai nebeištvėrė:

– Kokie čia akmenys?

– Jie vadinami gintaru. Man juos padovanojo Liūto stovyklos vadė.

– Ar čia išraižytas tavo arklys?

Aila nusišypsojo.

– Taip, čia išraižyta Yhaha. Ją man padarė vyras besijuokiančiomis akimis ir Lenktynininko plauko odos spalva. Netgi Jondalaras pripažino, kad nepažįsta geresnio raižytojo.

– Vyras ruda oda? – negalėjo patikėti Madenija.

Aila kreivai nusišypsojo. Negali jos kaltinti, kad netiki.

– Taip, jis yra mamutojas ir jo vardas Ranekas. Kai pirmą kartą jį pamačiau, negalėjau susilaikyti nespoksojusi. Bijojau, kad tai labai nemandagu. Man papasakojo, kad jo motina buvo tokia tamsi kaip... gabalėlis to degančio akmens. Ji gyveno toli pietuose, už didžiosios jūros. Mamutojas vardu Vaimezas leidosi į ilgą kelionę. Jis su ja susijungė ir prie jo židinio gimė sūnus. Ji mirė pakeliui namo, todėl jis grįžo tik su berniuku. Vaiką užaugino to vyro sesuo.

Madenija susijaudinusi suvirpėjo. Ji manė, kad vienintelis dalykas pietuose yra kalnai, ir jie tęsiasi amžinai. Aila taip toli nukeliavo ir tiek daug žino. Gal kurią dieną ir ji kaip Aila leisis į kelionę ir sutiks rudaodį žmogų, kuris jai išraižys dailų arkliuką, susipažins su žmonėmis, kurie jai padovanos gražių drabužių, suras arklių, kurie leis joti jiems ant nugaros, vilką, kuris myli vaikus, ir vyrą, tokį kaip Jondalaras, kuris jodinės arkliais ir kartu leisis į ilgą kelionę. Madenija pradėjo svajoti apie didžius nuotykius.

Ji niekada nebuvo sutikusi panašios į Ailą moters. Ji idealizavo gražiąją svetimšalę, kuri gyveno tokį jaudinantį gyvenimą, ir vylėsi, kad taps tokia kaip ji. Aila kalbėjo su keistu akcentu, tačiau tai tik suteikė jai paslaptingumo. Argi ji, būdama dar maža, taip pat nepatyrė priverstinių vyro užpuolimų? Aila tai ištvėrė ir suprato, kaip jaučiasi kita moteris. Madeniją supančių žmonių šiluma, meilė ir supratingumas padėjo atsigauti po baisaus nutikimo. Ji pradėjo įsivaizduoti save, brandžią ir išmintingą, pasakojančią kokiai šitaip užpultai jaunai mergaičiukei apie savo patirtį, kad padėtų jai įveikti baimę.

Madenija svajodama stebėjo, kaip Aila paima dailiai surištą paketą. Moteris jį laikė, bet neišvyniojo; ji tiksliai žinojo, kas yra viduje, ir neketino jo palikti.

– Kas ten? – pasiteiravo mergaitė, kai Aila padėjo paketą.

Aila vėl pakėlė ryšulį; ji jau pati seniai bebuvo mačiusi tą daiktą. Ji apsidairė, kad įsitikintų, jog niekur nematyti Jondalaro, ir atrišo mazgus. Viduje buvo skaisčiai balta tunika, išpuošta baltomis šermuonėlių uodegomis. Madenijos akys tapo didelės ir apskritos.

– Ji balta kaip sniegas. Gyvenime nemačiau šitaip baltai nudažytos odos, – tarė ji.

– Šitokia balta oda yra gervės židinio paslaptis. Išmokau ją gaminti iš senos moters, kuri paveldėjo žinias iš savo mamos, – paaiškino Aila. – Ji neturėjo kam perduoti amato paslapčių, todėl paprašyta pamokyti neprieštaravo.

– Tu tai pasiuvai? – stebėjosi Madenija.

– Taip. Jondalarui, tačiau jis to nežino. Ketinu padovanoti, kai pasieksime jo namus, manau, mūsų jungtuvėms, – atsakė Aila.

Aila pakėlė drabužį. Iš jo klosčių iškrito mažas paketėlis. Madenija apžiūrėjo vyrišką tuniką. Išskyrus šermuonėlių uodegas, nebuvo jokių puošmenų; jokių siuvinėtų raštų, jokių kriauklelių ir karoliukų, tačiau nieko ir nereikėjo. Puošmenos būtų atitraukusios žvilgsnį. Tunika stulbino paprastumu, tyru spalvos baltumu.

Aila išvyniojo paketėlį. Viduje buvo keista moters figūrėlė išraižytu veidu. Jei mergaitė nebūtų regėjusi stebuklo po stebuklo, būtų išsigandusi: dunos niekada neturi veidų. O dabar kažkodėl atrodė teisinga, kad Aila turi kitokią.

– Šitą man padarė Jondalaras, – paaiškino Aila. – Jis pasakė, kad norėjo įkalinti mano dvasią. Išraižė figūrėlę mano moterystės apeigoms, pirmam kartui, kai mokė mane malonumo dovanos. Niekas daugiau nedalyvavo, tačiau mums ir nereikėjo. Jondalaras atliko apeigas. Vėliau jis atidavė man ją saugoti, nes, pasak jo, joje slypi didelė galia.

– Tikiu, – tarė Madenija. Ji nenorėjo figūrėlės paliesti, tačiau neabejojo, kad Aila gali valdyti bet kokią galią.

Aila pajuto nerimą ir vėl suvyniojo figūrėlę. Ji įkišo ją tarp rūpestingai sulankstytos baltos tunikos klosčių, tada viską suvyniojo į plonus susiūtus kiškių kailiukus ir užrišo virvelėmis.

Kitame pakete buvo dovanos, gautos per įdukrinimo apeigas, kai ji buvo priimta tarp mamutojų. Jas ji pasilaikys. Vaistų krepšelis, žinoma, keliaus kartu, taip pat ugnies akmenys ir ugnies įžiebimo rinkinys, siuvimo rinkinys, viena apatinių drabužių pamaina, velti batų įklotai, miegmaišiai ir medžioklės įrankiai. Ji peržiūrėjo dubenis bei virimo rykus ir atsisakė daugumos, pasiliko tik būtiniausius. Nuspręsti dėl palapinių, virvių ir kitos mantos paliko Jondalarui.

Kai jiedvi su Madenija susiruošė išeiti, į gyvenamąją erdvę atėjo Jondalaras. Jis su kitais vyrais ką tik grįžo su rudųjų akmenų kroviniu ir atėjo peržiūrėti savo daiktų. Atėjo dar keletas žmonių, įskaitant Solandiją ir jos vaikus su Vilku.

– Aš tikrai ėmiau kliautis tuo žvėrimi ir jo pasiilgsiu. Nemanau, kad norėtumėte jį palikti, – tarstelėjo moteris.

Aila davė ženklą Vilkui. Nepaisant meilės vaikams, jis tučtuojau atėjo prie šeimininkės ir sustojęs prie jos kojų įsmeigė į ją akis.

– Ne, Solandija, nemanau, kad galėčiau jį palikti.

– Ir nesitikėjau, bet turėjau paklausti. Žinia, ir tavęs pasiilgsiu, – pridūrė vyresnioji.

– Ir aš tavęs pasiilgsiu. Sunkiausia šioje kelionėje buvo užmegzti draugystę, o paskui iškeliauti žinant, kad tikriausiai niekada tų žmonių nepamatysi, – pasakė Aila.

– Laduni, – į vadą kreipėsi Jondalaras, paėmęs mamuto ilties atplaišą su keistais įrėžtais ženklais. – Liūto stovyklos vadas Talutas nubraižė vietovės toli rytuose žemėlapį, jame matyti pirmoji mūsų kelionės dalis. Tikėjausi pasilikti kaip jo atminimą. Jis nėra būtinas, tačiau nenorėčiau jo išmesti. Ar pasaugotum? Kas žino, gal kurią dieną grįšiu jo pasiimti?

– Gerai, pasaugosiu, – pažadėjo Ladunis imdamas kaulinį žemėlapį ir jį apžiūrinėdamas. – Atrodo įdomiai. Gal prieš išeidamas galėsi man paaiškinti? Viliuosi, kad tu tikrai grįši, o jei ne, gal kas nors, keliaujantis ta kryptį, turės pakankamai vietos, ir aš tau jį perduosiu.

– Taip pat palieku keletą įrankių. Gali juos pasilikti arba išmesti. Niekada nemėgau palikti akmeninio kūjo, prie kurio esu įpratęs, tačiau esu tikras, rasiu, kuo jį pakeisti, kai pasieksim Zelandoniją. Dalanaras visada turi gerų atsargų. Taip pat palieku kaulo kūjus ir kai kurias geležtes. Nors skliutą ir kirvuką skaptuoti ledui pasiliksiu.

Atėjęs prie miego vietos, Jondalaras pasiteiravo:

– Ką tu imi, Aila?

– Viskas čia, ant miego pakylos.

Jondalaras tarp kitų daiktų pamatė mįslingąjį paketą.

– Kad ir kas ten yra, turi būti labai vertingas, – pastebėjo jis.

– Pati jį nešiu, – pareiškė Aila.

Madenija gudriai nusišypsojo – ji buvo patenkinta, kad žino paslaptį. Dėl to jautėsi labai ypatinga.

– O kas čia? – paklausė jis rodydamas į kitą paketą.

– Čia dovanos iš Liūto stovyklos, – atsakė ji išvyniodama ir jam rodydama daiktus. Jondalaras pastebėjo dailųjį ieties antgalį, kurį jai padovanojo Vaimezas, ir paėmęs parodė Laduniui.

– Pažvelk į šitą.

Tai buvo didelis antgalis, ilgesnis už jo plaštaką, tokio pločio kaip delnas, tačiau mažesnio nei mažylio pirštelio galiukas storio ir kūgiškai smailėjantis iki tobulo aštrumo briaunose.

– Jis dvipusis, – vartydamas tarė Ladunis. – Kaip jam pavyko šitaip išploninti? Maniau, kad apdirbimas iš dviejų pusių yra grubi technika, naudojama paprastiems kirviams, tačiau čia tikrai negrubu. Tai puikiausias mano matytas meistrystės pavyzdys.

– Jį padarė Vaimezas, – tarė Jondalaras. – Sakiau, kad jis šaunus. Prieš apdirbdamas jis pakaitina titnagą. Taip pakeičiamos akmens savybės, lengviau atskirti plonas skeveldras, štai kaip išgaunamas toks plonumas. Vos galiu sulaukti, kol parodysiu tą daiktą Dalanarui.

– Esu tikras, jis įvertins, – pritarė Ladunis.

Jondalaras atidavė antgalį Ailai, ir ji vėl rūpestingai suvyniojo ryšulį.

– Manau, pasiimsime tik viengubą palapinę, labiau kaip užtvarą nuo vėjo, – tarstelėjo Jondalaras.

– O apatinis paklotas? – pasitikslino Aila.

– Tie akmenys tokie sunkūs, nenorėčiau imti nieko, ko nebūtinai reikia.

– Juk ten ledas. Džiaugsimės turėdami apatį paklotą.

– Tikriausiai tu teisi, – tarė jis.

– O kaip šitos virvės?

– Tikrai manai, kad mums jų reikia?

– Aš siūlyčiau paimti, – patarė Ladunis. – Virvės ledyne gali labai praversti.

– Jei tu taip manai, pasinaudosiu tavo patarimu, – nesiginčijo Jondalaras.

Tą dieną jie susikrovė kuo daugiau daiktų ir vakarą praleido atsisveikindami su žmonėmis, kuriuos taip pamilo per tokį trumpą viešnagės laiką. Verdegija pabrėžtinai atėjo pasikalbėti su Aila.

– Noriu tau padėkoti, Aila.

– Nereikia man dėkoti. Tai mes turime jums visiems dėkoti.

– Dėkoju už tai, ką padarei dėl Madenijos. Jei atvirai, nelabai žinau, ką tu padarei ar ką jai pasakei, tačiau ji pasikeitė. Prieš tau pasirodant ji slėpėsi tamsiame kampe ir norėjo mirti. Net su manimi nekalbėjo ir nė girdėti nenorėjo apie tapimą moterimi. Maniau, viskas baigta. Dabar ji beveik tokia pati, kokia ir buvo, ir laukia pirmojo ritualo. Viliuosi, kad iki vasaros nenutiks nieko, kas priverstų ją persigalvoti.

– Manau, viskas bus gerai tol, kol visi ją rems, – pasakė Aila. – Žinok, tai buvo didžiausia pagalba.

– Vis tiek noriu pamatyti Karolį nubaustą, – pareiškė Verdegija.

– Manau, visi to nori. Dabar, kai visi sutarė eiti jo ieškoti, tikriausiai taip ir bus. Už Madeniją bus atkeršyta, ji turės pirmąjį ritualą ir taps moterimi. Tu sulauksi vaikaičių, Verdegija.

Ryte jie atsikėlė anksti, baigė krautis daiktus ir grįžo į urvą paskutinįkart papusryčiauti su losadunojiečiais. Visi susirinko palinkėti jiems geros kloties. Losaduna padeklamavo Ailai dar kelis tradicinius posmus, o paskui beveik susigraudino, kai ji atsisveikindama jį apkabino, todėl greitai nuėjo šnektelti su Jondalaru. Solandija neslėpė, kaip jaučiasi, pasakė, kad labai gailisi matydama juos išeinančius. Netgi Vilkas, regis, suprato, kad daugiau nepamatys vaikų, tai buvo aišku ir vaikams. Kai jis paskutinį kartą palaižė Mikeriui veidelį, mažylis pravirko.

Labiausiai visus iš urvo išeinančius žmones nustebino Madenija – ji buvo apsivilkusi puošnų Ailos padovanotą apdarą. Mergaitė apsikabino

jaunąją moterį, stovėjo stengdamasi nepravirkti. Jondalaras pasakė, kad ji labai graži, – tikrai taip ir buvo. Drabužis jai suteikė neįprasto grožio ir brandos, buvo lyg užuomina apie tikrą moterį, kokia ji kurią dieną taps.

Užlipę ant arklių, jau pailsėjusių ir nekantraujančių keliauti, Aila su Jondalaru atsigręžė į žmones, susibūrusius prie urvo angos. Iš visų išsiskyrė Madenija. Vis dėlto ji buvo dar kupina vaikiškumo ir jiems pamojavus jos veidu pasruvo ašaros.

– Niekada jūsų nepamiršiu, jūsų abiejų, – sušuko ji ir nubėgo į urvą.

Jodama atgal link Didžiosios Motinos Upės, kuri dabar tepriminė upeliuką, Aila galvojo, kad niekada nepamirš Madenijos ir jos žmonių. Jondalarui taip pat buvo gaila atsisveikinti su losadunojiečiais, tačiau jis mąstė apie sunkumus, su kuriais jiems teks susidurti. Jis žinojo, kad sunkiausia kelionės atkarpa dar priešaky.

39

Aila su Jondalaru traukė į šiaurę, vėl link Didžiosios Motinos Upės, kuri didžiąją kelionės dalį kreipė jų žingsnius. Pasiekę Donau jie pasuko į vakarus ir toliau ėjo palei upę link jos ištakų. Didysis vandentakis buvo pasikeitęs. Nebeliko didžiulio, vingiuojančio, per plokščias lygumas oriai ir sunkiai vilnijančio srauto, priimančio nesuskaičiuojamus intakus ir gausybę nešmenų, paskui skylančio į atšakas ir formuojančio užutėkius.

Artėliau ištakų upė buvo gaivesnė, žvitresnė, siauresnė ir seklesnė, plačia akmenuota vaga sruvo žemyn stačiu kalno šlaitu, tačiau keliaujant į vakarus palei sraunią upę teko nuolat kopti aukštyn. Vis artėjo neišvengiamas susitikimas su storu sluoksniu niekada netirpstančio ledo, kuris buvo sukaustęs aukštą, griovų išraižytą plokščiakalnį priekyje.

Pagal dydį ir formą ledynai būna nišų – susidarantys šiaurinių šlaitų įdubose, karų – jau kiek didesnės ledo masės, užklojančios taurės pavidalo daubas kalnuose, slėnių ledynai, kurie slenka iš juos maitinančių karų, ir priekalnių ledynai, kurie susidaro kalnų papėdėse iš susiliejusių slėnių ledynų. O pačios didžiausios ledo masės, kurios nuo centro driekiasi į visas puses ir užkloja didžiulius žemės plotus, išskyrus aukštų kalnų viršūnes, vadinamos ledo kepurėmis, arba skydais. Toliausiai į pietus pasistūmėjusiai plataus žemyną užklojusio ledo skydo, kurio bene žemiausias taškas buvo aukščio sulig aplinkiniais kalnais, atšakai trūko mažiau nei penkių platumos laipsnių, kad susitiktų su šiauriniais priekalnių ledynų pakraščiais. Teritorija tarp šių ledynų buvo šalčiausia vieta žemėje.

Kitaip nei slėnių ledynai, kurie lėtai slenka buvusių upių vagomis tarp stačių šlaitų, vakaruose jų laukiantis ledynas, dėl kurio Jondalaras tiek nerimavo, buvo ledo skydas – storas ledo sluoksnis, dengiantis gana lygią,

kone plokščią aukštumą, sakytum, sumažinta versija didžiojo ledo skydo, kuris driekėsi per žemyno lygumas šiaurėje.

Toliau eidami palei upę Aila su Jondalaru sulig kiekvienu žingsniu kilo aukštyn. Jie kopė nepamiršdami pailsinti sunkiai apkrautų arklių, kur kas dažniau juos vedė nei jais jojo. Aila ypač nerimavo dėl Yhaha, kuri tempė didžiąją dalį degiųjų akmenų, kurie, kaip tikėjosi žmonės, užtikrins jų kelionės bičiulių išgyvenimą kertant ledo paviršių, tokią vietovę, kurios arkliai nieku gyvu nemėgintų pereiti patys.

Be Yhaha valkčių, abu arkliai nešė sunkius krepšius, nors krovinys ant kumelės nugaros buvo lengvesnis. Vienintelis Vilkas lakstė laisvas, ir Aila, stebėdama jo nevaržomą judėjimą, pradėjo galvoti, kad jis taip pat galėtų ką nors panešti.

– Šitas akmenų tempimas... – vieną rytą dėdamasi kuprinę tarstelėjo Aila. – Žmonės laikytų mus keistuoliais, kad per kalnus tempiame tokį akmenų krovinį.

– Kur kas didesni keistuoliai atrodome todėl, kad keliaujame su vilku ir arkliais, – atsiliepė Jondalaras. – Jei jau ketiname persivesti juos per ledyną, turime temptis tuos akmenis. Yra vienas dalykas, kuriuo reikia džiaugtis.

– Koks gi?

– Kaip bus lengva, kai pasieksime kitą pusę.

Upės aukštupys kirto šiaurinę atšaką pietuose nusidriekusios kalnų grandinės, kuri buvo tokia didžiulė, kad keliautojai iš tikrųjų nelabai suvokė visą jos mastą. Losadunojiečiai gyveno regione kiek į pietus nuo upės, apvalesniuose kreidiniuose kalnuose su plačiomis sąlyginai lygiomis plynaukštėmis. Eroduotos aukštumos, nors per amžius nudėvėtos vėjo ir vandens, buvo pakankamai aukštai, tad kiaurus metus puošėsi ledo karūnomis. Tarp upės ir kalnų žiemos ramybėje snaudžianti augmenija dengė smiltainio flišą. Šis buvo padengtas lengva žiemos sniego mantija, kuri nutrynė netirpstančio ledo ribas, o mirguliuojantis mėlis atskleidė ledo prigimtį.

Tolėliau pietuose kaip milžiniškos alebastro šukės saulėje žvilgėjo centrinės kalnyno dalies viršukalnės – kone atskiras kalnagūbris, kūpsantis virš aplinkinių aukštumų. Jos tyliai stebėjo vis aukštyn besiropščiančius keliautojus, o visus tarsi prižiūrėjo dvi gerokai virš kitų dunksančios smailės.

Senovinio kristalinio masyvo šiaurėje, kitapus upės, banguotą paviršių raižė stačios uolos ir akmenų nuobirynai pramaišiui su aukštikalnių pievomis. Priekyje, vakaruose, kitame ledo sukaustytos upės krante, kilo aukštesni, apvalesni kalnai, kai kurie buvo pasipuošę nedidukėmis ledo karūnomis. Šaltis atrodė beribis. Ledas jungė senovinį masyvą ir jaunesnes pietinio kalnagūbrio smailes.

Artėjant prie šalčiausios žemyno dalies, srities tarp šiauriausio kalnų ledyno kyšulio ir pietinių pirštų beribio, kontinentą gniaužiančio ledo skydo, sausas miltelių pavidalo sniegas krito dažniau. Netgi vėjuotos rytinių platumų lioso stepės negalėjo prilygti šio geliančio šalčio atšiaurumui. Sausumą nuo visiško atkirtimo ledo skydais tesaugojo raminanti vandenyno įtaka.

Jei ne neužšąlančio vandenyno sušildytas oras, kuris prilaikė besibraunantį ledą, aukštikalnių ledynas būtų išsiplėtęs ir taptų nepereinamas. Vandenynas taip pat sulaikė ledyną nuo slinkimosi į Zelandoniją, apsaugojo ją nuo sunkaus ledo, kuris dengė kitas teritorijas toje pačioje platumoje.

Jondalaras su Aila lengvai sugrįžo į kelionės ritmą, nors Ailai dingojosi, kad jie keliauja amžinai. Ji troško pasiekti kelionės pabaigą. Prisiminimai apie ramią žiemą Liūto stovyklos žeminėje švysčiojo mintyse žygiuojant monotonišku žiemos peizažu. Ji su malonumu prisiminė nedidelius nutikimus ir pamiršo kančią, temdžiusią tas dienas, kai ji manė, kad Jondalaras liovėsi ją mylėjęs.

Nors visą vandenį reikėjo atitirpinti, dažniau upės ledą nei sniegą, – žemė buvo plika ir bergždžia, vos kur ne kur pamatysi pusnį, – Aila nusprendė, jog geliantis šaltis turi savų privalumų. Mažesnius užšalusius Didžiosios Motinos Upės intakus kirsti buvo lengviau. Žmonės stengėsi kuo greičiau įveikti upių ir upelių slėnius – savotiškas properšas dešiniajame krante – dėl nuožmių juose siaučiančių vėjų. Šie kryptingi stingdančio oro gūsiai iš aukšto slėgio zonų pietiniuose kalnuose dar pridėdavo šalčio jau ir taip lediniam orui.

Net vilkėdama šiltus kailius nuo šalčio virpanti Aila pajuto palengvėjimą, kai jie galiausiai kirto platų slėnį ir atsidūrė kiek aukštesnio skardžio užuovėjoje.

– Suledėjau! – pareiškė ji kalendama dantimis. – Norėčiau, kad truputį atšiltų.

Jondalaras sunerimo.

– Nenorėk, Aila!

– Kodėl ne?

– Turime kirsti ledyną, kol oras nepasikeitė. Šiltas vėjas – tai fenas. Pradeda tirpti sniegas, keičiasi metų laikai. Tada turėsime eiti iš šiaurės, per genties teritorijas. Užtruktume kur kas ilgiau, o kai Karolis tiems žmonėms pridarė tiek rūpesčių, nemanau, kad jie būtų labai svetingi, – paaiškino Jondalaras.

Ji supratingai linktelėjo, žvelgė į šiaurinį upės krantą. Kurį laiką jį tyrinėjusi Aila nusprendė:

– Jų pusė geresnė.

– Kodėl taip sakai?

– Netgi iš čia matyti, kad lygumose vešli žolė, vadinasi, daugiau medžiojamų gyvūnų. Šioje pusėje daugiausia žemaūgės pušys, vadinasi, smėlėta dirva ir skurdi žolė. Išskyrus kelias vietas. Šita pusė turbūt gana arti ledo, tad čia šalčiau, ir mažiau turtinga, – paaiškino Aila.

– Manau, neklysti, – atsakė Jondalaras pagalvojęs, kad jos vertinimas sumanus. – Nežinau, kaip viskas čia atrodo vasarą. Buvau tik žiemą.

Aila neapsiriko. Pamatinę uolieną – klintį – šiaurinėse Didžiosios Upės slėnio lygumose dengė liosas, todėl dirva buvo trąšesnė. Be to, pietų pusėje ledo skydas, kad ir mažesnis, buvo arčiau, todėl žiemos čia buvo atšiauresnės, o vasaros vėsesnės. Vasarą vargiai sušildavo tiek, kad žiemą susikaupęs sniegas ir ledas ištirptų iki praėjusios vasaros sniego ribos. Nors lėtai, ledynai vėl didėjo. Tai buvo užuomina, kad po kiek šiltesnio tūkstantmečio vėl ateis šaltesni laikai. Didžioji ledo kepurė dar kartą, jau paskutinį, pasislinks pirmyn, o paskui atsitrauks ir pasiliks tiktai poliarinėse srityse.

Ramybės būsenoje esančių medžių Aila dažnai neatpažindavo, kol neparagaudavo šakelės viršūnėlės, pumpuro ar vidinės žievės. Ten, kur palei upę ir žemesniuose jos intakų slėniuose vyravo alksniai, Aila žinojo, kad vasarą būtų pelkėti durpynai; ten, kur alksniai buvo susimaišę su gluosniais ir tuopomis, būtų drėgniausios vietos, o kartkartėmis pasitaikantys uosiai, vinkšnos ir skroblai, panašesni į sumedėjusius krūmus, rodė sausesnes žemes. Reti žemaūgiai ąžuolai, besistengiantys išgyventi labiau nuo vėjų apsaugotose nišose, vargu ar priminė masyvius ąžuolynus, kurie vieną dieną padengs vidutinio klimato zonas. Medžių visiškai nebuvo tose smė-

lėtose, viržiais apaugusiose dykynėse, kurios galėjo išmaitinti tik šilinius viržius, prožirnius, retas žoles, samanas ir kerpes.

Netgi stingdančiame klimate veisėsi kai kokie paukščiai ir gyvūnai, buvo gausu prie šalčio prisitaikiusių stepių ir kalnų gyvių, tad medžioti buvo nesunku. Keliautojai retai išsitraukdavo losadunojiečių padovanotas maisto atsargas, norėjo jas pataupyti ledynui. Pasiekus suledėjusius tyrus teks visiškai pasikliauti gabenamais daiktais.

Aila pastebėjo ir Jondalarui parodė retą nykštukinę baltąją pelėdą. Jondalaras įgudo ieškoti tetervinų, kurių skonis buvo labai panašus į baltaplunksnių žvyrių, – jas buvo pamėgęs, ypač pagamintas ypatinguoju Ailos būdu. Margas plunksnų apdaras leido šiems paukščiams geriau pasislėpti kraštovaizdyje, nevisiškai padengtame sniegu. Jondalarui dingojosi, kad praėjusį kartą einant sniego čia buvo daugiau.

Regionui įtakos turėjo ir žemyninis klimatas iš rytų, ir jūrinis iš vakarų, todėl susidarė neįprastas derinys augalų ir gyvūnų, kurie šiaip retai sugyvena kartu. Aila stebėjosi vienoje teritorijoje matydama tiek daug rūšių mažų, gauruotų padarėlių. Tiesa, šaltuoju sezonu pelės, miegapelės, kiškėnai, starai ir žiurkėnai retai tebuvo matomi, tačiau Aila išardydavo jų lizdelius ieškodama mažųjų gyvių maisto atsargų. Kartais ji paimdavo ir gyvūnėlius, Vilkui arba, ypač aptikusi didžiųjų žiurkėnų, sau, o šiaip mažieji padarai dažniau atitekdavo kiaunėms, lapėms ir nedidelėms miškinėms katėms – vilpišiams.

Aukštose lygumose ir palei upės slėnius jie dažnai pastebėdavo gauruotųjų mamutų, paprastai klajojančių giminiškų patelių bandomis. Kartais dėl draugijos kartu keliaudavo ir patinai, nors paprastai šaltuoju metu jie būrėsi į atskiras grupes. Raganosiai kaip visada buvo vienišiai, išskyrus pateles, kurios turėjo po vieną ar du nesubrendusius jauniklius. Šiltesniu sezonu čia buvo gausu bizonų, taurų ir visokiausių rūšių elnių, nuo didžiųjų elnių iki mažų drovių stirnų, tačiau žiemoti likdavo tik šiaurės elniai. Užtat iš vasarinių užuoglaudų aukštumose nusileisdavo muflonai, gemzės ir kalnų ožkos, be to, Jondalaras niekur nebuvo matęs šitiek avijaučių.

Atrodo, buvo metai, kai avijaučių populiacija ypatingai padidėjo. Kitais metais jų skaičius tikriausiai smarkiai sumažės, tačiau šiuo metu Ailos su Jondalaru iečių mėtyklė buvo ypač naudinga. Pajutę grėsmę avijaučiai, ypač agresyvūs patinai, sustodavo ratu, nuleisdavo ir į išorę atsukdavo

ragus, kad apgintų veršelius ir pateles. Šitoks elgesys gyvulius efektyviai saugojo nuo daugumos plėšrūnų, tačiau ne nuo iečių mėtyklės.

Kadangi Aila su Jondalaru galėjo taikytis į nusižiūrėtą grobį iš saugaus atstumo, patiems nereikėjo saugotis bėgančių gyvūnų. Medžioti buvo beveik per lengva, tereikėjo taiklumo ir sviesti ietį pakankamai stipriai, kad ji prasiskverbtų pro tankią gyvūno pavilnę.

Buvo galima rinktis, ką medžioti, tad keliautojams retai stigo maisto. Aila su Jondalaru dažnai palikdavo prastesnius mėsos gabalus kitiems plėšrūnams ir maitėdoms. Tai nebuvo maisto švaistymas, tačiau daug baltymų turinti liesa mėsa nebuvo soti net jos suvalgius daug. Trumpam palengvėjimo suteikdavo vidinė medžių žievė ir arbata, ruošiama iš medžių spyglių ir šakelių viršūnėlių.

Visavalgiai gali išgyventi misdami įvairiu maistu, be to, baltymai yra būtini, tačiau jų vienų nepakanka. Yra žinoma, kad žmonės mirdavo, jei valgydavo vien baltymų turintį maistą, be jokių daržovių ar riebalų. Keliaujant žiemos pabaigoje, kai gamtoje tegalima rasti taip mažai augalinio maisto, žmonėms reikėjo riebalų. Deja, medžiojami gyvūnai jau buvo išnaudoję didumą savo riebalų atsargų. Keliautojai išsirinkdavo riebiausią mėsą ir vidaus organus, o liesą palikdavo kitiems plėšrūnams arba atiduodavo Vilkui. Jis pats miškuose ir lygumose pakankamai susimedžiodavo įvairiausių gyvūnų.

Tame regione veisėsi dar viena gyvūnų rūšis. Aila su Jondalaru visada juos pastebėdavo, tačiau negalėjo prisiversti jų medžioti – tai buvo arkliai. Jų kelionės bičiuliams – Yhaha ir Lenktynininkui – paėsti pakako šiurkščios, sausos žolės, samanų, kerpių ir netgi mažų krūmų šakelių bei plonos žievės.

Aila su Jondalaru keliavo palei upės vagą, kurią į šiaurę šiek tiek kreipė kalnų masyvas. Kai upė ėmė sukti į pietvakarius, Jondalaras suprato, kad ledynas jau netoli. Įduba tarp senovinio masyvo šiaurėje ir pietinių kalnų kilo aukštyn, link atšiaurių uolų atodangų. Jie praėjo vietą, kur susilieja trys upelės – atpažįstamą Didžiosios Motinos Upės pradžią, tada ją kir-

to ir ėmė eiti kairiuoju vidurinės vagos krantu, palei Viduriniąją Motiną. Jondalaras žinojo, jog vidurinioji atšaka laikoma tikrąja Motina Upe, nors ja galėjo būti bet kuri iš trijų upių.

Aila tikėjosi, kad pasiekus pačias didelės upės ištakas apims kažkoks nepaprastas pojūtis. Deja, Didžioji Motina Upė neprasidėjo kokioje nors aiškiai apibrėžtoje vietoje, kaip kad didžiulė vidinė jūra, į kurią ji įtekėjo. Ryškios ištakos nebuvo. Nebuvo netgi aišku, kur eina riba šiaurinės teritorijos, laikomos plokščiagalvių žeme, tačiau Jondalarui aplinka atrodė pažįstama. Jis manė, kad jie jau atsidūrė prie pat ledyno krašto.

Dar popietę Aila su Jondalaru nusprendė pasiieškoti vietos stovyklai ir ėjo iki stambesnio intako dešiniojo kranto. Jie nusprendė sustoti kiek toliau, perėję šios gana didelės, iš šiaurės įtekančios upės slėnį.

Pamačiusi atvirą žvirgždo ruožą greta upės Aila stabtelėjo pasirinkti lygių, apvalių akmenukų, puikiai tinkamų svaidyklei, ir susidėjo juos į kapšelį. Moteris pagalvojo, kad vėliau, o gal rytoj iš ryto, eis medžioti tetervinų arba baltųjų kiškių.

Trumpos viešnagės pas losadunojiečius prisiminimai jau blėso, juos keitė rūpestis dėl priekyje laukiančio ledyno. Ypač nerimavo Jondalaras. Pėsčiomis ir sunkiai apsikrovę jie keliavo lėčiau nei planavo, ir zelandonietis baiminosi, kad ilga žiema pasibaigs per greitai. Pavasaris visada nenuspėjamas, tačiau vyras tikėjosi, kad būtent šiais metais jis vėluos.

Žmonės nukrovė arklius ir įsirengė stovyklą. Kadangi buvo dar anksti, jie nusprendė susimedžioti šviežios mėsos. Įėję į retą miškelį jie aptiko elnių pėdsakus. Abu nustebo, o Jondalaras sunerimo. Jis vylėsi, kad sugrįžę elniai nėra netrukus prasidėsiančio pavasario požymis. Aila davė ženklą Vilkui, ir visi toliau vora traukė per giraitę, vedė Jondalaras. Aila mynė jam ant kulnų, Vilkas ėjo paskutinis. Moteris nenorėjo, kad jis išbaidytų grobį.

Jie taku traukė per retą miškelį link aukštos atsikišusios atodangos, kuri užstojo vaizdą priekyje. Aila pastebėjo, kaip Jondalaro pečiai susmunka, įtampa atsileidžia, ir suprato kodėl, kai iš pėdsakų pamatė, kad elnio šokta į šoną. Kažkas jį išgąsdino.

Abu sustingo išgirdę urzgiant Vilką. Žvėris kažką pajuto, o žmonės jau įprato paisyti jo perspėjimų. Aila buvo tikra, kad girdi kažką bruzdant už didelės kelią užstojančios uolų atodangos. Jiedu su Jondalaru susižvalgė; vyras irgi kažką išgirdo. Jie tyliai nugūrino pirmyn ir pasuko už atodan-

gos. Staiga pasigirdo šauksmai, dunkstelėjo kažkas sunkaus ir kone tuo pat metu nuaidėjo veriamas riksmas.

Nuo šito riksmo Ailai per nugarą nuėjo pagaugai, nukrėtė atpažinimo drebulys.

– Jondalarai, kažkas pateko į bėdą! – suriko ji ir puolė už akmens.

– Palauk, Aila! Gali būti pavojinga! – įspėjamai šūktelėjo Jondalaras, tačiau buvo per vėlu. Sugniaužęs ietį jis irgi stengėsi neatsilikti nuo moters.

Už atodangos keletas jaunų vyro grūmėsi su ant žemės gulinčiu žmogumi, kuris akivaizdžiai nesėkmingai bandė su jais kovoti. Kiti laidė šiurkščias pastabas tipui, klūpomis pusiau užgulusį žmogų, kurį kiti padėjo prilaikyti.

– Paskubėk, Danasi, kokios tau dar pagalbos reikia? Anas priešinasi.

– Gal jam reikia padėti susirasti?

– Jis paprasčiausiai nežino, ką su juo daryti.

– Tada duok progą kitam.

Aila pastebėjo šviesius gulinčiojo plaukus. Kupina įtūžio ir pasibjaurėjimo ji suvokė, kad vyrai laiko prispaudę moterį, ir suprato, ką jie ketina daryti. Lėkdama artyn ji staiga suvokė dar šį tą: gal iš kojų ar rankų formos, gal iš balso skambesio ji staiga suprato, jog tai genties moteris – šviesiaplaukė genties moteris! Aila apstulbo, tačiau tik akimirkai.

Vilkas nekantriai urzgė, tačiau Aila jį prilaikė.

– Tai tikriausiai Karolio gauja! – tarė iš paskos atbėgęs Jondalaras.

Jis metė savo medžioklės krepšį su iečių dėklu ir keliais ilgais žingsniais atsidūrė prie trijų vyrų, prievartavusių moterį. Sugriebęs vieną už skrandos, atitraukė jį nuo aukos, tada žengė jam iš priekio ir sugniaužęs kumštį žiebė į veidą. Vyras parkrito ant žemės. Kiti du aiktelėjo, paleido moterį ir atsisuko pulti nepažįstamąjį. Vienas šoko Jondalarui ant nugaros, o kitas pradėjo kumščiuoti palei veidą ir krūtinę. Zelandonietis užpuoliką nusikratė nuo nugaros ir stipriai žiebė jam į petį, o puolusiam iš priekio vyrui iš visų jėgų smogė į pilvą.

Kai vyrai užpuolė Jondalarą, ant žemės gulėjusi moteris persivertė, atsistojo ir nubėgo prie kitų besigrumiančių vyrų. Į pilvą smūgį gavęs užpuolikas kone dvilinkas susirietė iš skausmo, o Jondalaras atsisuko į kitą vyrą. Aila pastebėjo, kad bando stotis tas, kurį Jondalaras parbloškė pirmąjį.

– Vilke! Padėk Jondalarui! Pulk tuos vyrus! – davė ji ženklą žvėriui.

Didelis vilkas nekantraudamas šoko prie vyrų, o ji metė savo kuprinę, nusitraukė nuo galvos svaidyklę ir iš kapšelio pasisėmė akmenukų. Vienas iš trijų vyrų vėl tysojo ant žemės, o ji stebėjo kitą, kuris su siaubu akyse mojavo ranka mėgindamas nubaidyti link jo lekiantį didžiulį vilką. Vilkas pašoko ant užpakalinių letenų, dantimis įsikibo į sunkų žieminį vyro apsiaustą ir nuplėšė jam rankovę. Tuo metu Jondalaras stipriai žiebė į žandikaulį trečiajam.

Dėdama akmenuką į svaidyklės kišenėlę Aila atkreipė dėmesį į kitą besigrumiančių vyrų grupę. Vienas abiem rankom iškėlė sunkią kaulo kuoką ir jau baudėsi ja tvoti. Ji greitai sviedė akmenį ir pamatė, kaip vyras su kuoka parkrito. Kitas vyras, kuris grasinama poza laikė nukreipęs ietį į gulintį ant žemės žmogų, negalėdamas patikėti savo akimis stebėjo, kaip parkrinta draugas. Jis papurtė galvą ir nepamatė atskriejančio kito akmens, tik suriko iš skausmo, kai akmuo stipriai kirto. Ietis iškrito, o vyras griebėsi už sužeistos rankos.

Šeši vyrai grūmėsi su vienu gulinčiu žmogumi, tačiau jiems nebuvo lengva. Aila svaidykle parbloškė du, užpultoji moteris puolė kukinti trečiąjį. Jai sekėsi visai neblogai – vyras gindamasis iškėlė rankas. Kitas, kuris per daug pasilenkė prie gulinčio, gavo galingą smūgį kojomis ir svirduliuodamas atsitraukė. Aila pasiruošė dar du akmenukus. Vieną paleido į užpuoliko šlaunį. Smūgis nebuvo pavojingas, tačiau vyras suklupo, o užpultajam, kaip Aila spėjo, genties vyrui, atsirado daugiau erdvės kovoti. Atsisėdęs jis griebė arčiausiai stovėjusį užpuoliką, pakėlė jį nuo žemės ir sviedė į kitą vyrą.

Genties moteris kumščiavosi kaip pamišusi, ir galiausiai jai pavyko nuvyti žmogų, su kuriuo grūmėsi. Genties moterys, nors ir neįpratusios kautis, pagal sudėjimą buvo tokios pat stiprios kaip ir jų vyrai. Nors ji mieliau būtų paklususi, užuot priešinusis vyrui, kuris norėjo ja pasinaudoti ir patenkinti savo poreikius, ši moteris kovojo norėdama apginti sužeistą savo vyrą.

Jaunieji užpuolikai buvo nugalėti. Vienas, be sąmonės, buvo užgriuvęs genties vyro kojas. Iš žaizdos jo galvoje sunkėsi kraujas, kuris ištepė šviesius jo plaukus, o sumušta vieta tino ir mėlynavo. Kitas trindamas ranką rūsčiai delbė į moterį, kuri laikė paruoštą svaidyklę. Kiti buvo nubrozdinti

ir apdaužyti, vieno akis ištinusi, ja vyras jau nebematė. Trijulė, užpuolusi moterį, gūžėsi ant žemės, vyrų drabužiai buvo suplėšyti. Jie atrodė siaubingai išsigandę vilko, kuris stovėjo išsiepęs iltis, grėsmingai urgzdamas iš gerklės, ir stebėjo užpuolikus.

Jondalarui irgi teko smūgių, tačiau to tarsi nė nepastebėjęs jis atžirgliojo įsitikinti, ar Aila nesužeista. Tada atidžiai pažiūrėjo į gulintįjį ant žemės. Staiga jį pribloškė faktas, kad tai yra genties vyras. Jondalaras tai suprato vos pamatęs, kas vyksta, tačiau iki šiol apie tai negalvojo. Buvo keista, kad vyras nesikelia. Zelandonietis patraukė nejudantį užpuoliką jam nuo kojų, apvertė, patikrino, ar kvėpuoja, ir tada pamatė, kodėl genties vyras tebeguli.

Priežastis buvo akivaizdi: dešinės vyro kojos šlaunis vos virš kelio buvo sulenkta nenatūraliu kampu. Jondalaras su pagarba pažvelgė į žmogų. Su sulaužyta koja jis atsilaikė prieš tris vyrus! Zelandonietis žinojo, kad plokščiagalviai stiprūs, tačiau nesuvokė, kad tokie stiprūs ir ryžtingi. Vyras turėjo kęsti baisų skausmą, tačiau to neparodė.

Staiga į aikštelę išdidžiai atstypino dar vienas tipas, nedalyvavęs nė viename grumtynėse. Jis nužvelgė sutriuškintą gaują ir kilstelėjo antakį. Visi jaunuoliai pradėjo nejaukiai rangytis, juto atėjusiojo panieką. Jie nežinojo, kaip paaiškinti, kas atsitiko. Vieną akimirką jie šiurkščiai linksminasi su dviem plokščiagalviais, kurie, nelaimėliai, pasipainiojo jų kelyje, o kitą jau tapo priklausomi nuo malonės moters, kuri stipriai svaido akmenis, dičkio su kietais kaip akmuo kumščiais ir didžiausio kada matyto vilko! Ką jau kalbėti apie du plokščiagalvius.

– Kas nutiko? – iškošė atėjusysis.

– Tavo vyrai pagaliau gavo truputį grąžos, – atsakė Aila. – Dabar tavo eilė.

Moteris buvo visiškai nepažįstama. Iš kur ji žino, kad čia jo gauja? Ji kalba jų kalba, tačiau su keistu akcentu, ir jis pradėjo spėlioti, kas ji tokia. Išgirdusi Ailos balsą genties moteris pasuko galvą ir atidžiai ją tyrė. Vyras su gumbu ant galvos pradėjo busti, ir Aila nuėjo pažiūrėti, kaip smarkiai jis sužeistas.

– Pasitrauk nuo jo, – pasakė jaunuolis, tačiau įžūlų drąsumą pritemdė baimė, kuri akivaizdžiai buvo girdėti jo balse.

Aila stabtelėjo, atvirai jį įvertino ir suvokė, kad jo prieštaravimas daugiau skirtas visai gaujai. Jaunuoliui sužeistasis ypatingai nerūpėjo.

Ji apžiūrėjo nukentėjusį.

– Kelias dienas jam skaudės galvą, bet pasveiks. Jei būčiau norėjusi rimtai jį sužeisti, jis nebūtų atsigavęs. Jis tysotų negyvas, Karoli.

– Iš kur žinai mano vardą? – išsprūdo jaunuoliui. Išsigandęs jis stengėsi to neparodyti. „Iš kur ši svetimšalė žino, kas aš toks?"

Aila truktelėjo pečiais.

– Mes žinome ne tik tavo vardą.

Ji dirstelėjo į genties vyrą ir moterį. Daugumai žmonių jie atrodytų abejingi, tačiau Aila iš subtilių išraiškų ir pozų matė sukrėtimą ir nerimą. Jie baugščiai stebėjo kitų žmones mėgindami suprasti, kodėl taip keistai pakrypo įvykiai.

„Šiuo metu, – galvojo vyras, – neatrodo, kad mums gresia kitas užpuolimas, tačiau kodėl tas ilgšis mums padėjo... Arba atrodo, kad padėjo? Kam kitų vyrui kovoti su saviškiais, kad padėtų mums? O kaip ta moteris? Jeigu ji moteris. Ji naudoja ginklą. Žinau šitą ginklą. Ji valdo jį geriau nei dauguma mano pažįstamų vyrų. Kokios moterys naudoja ginklus? Prieš saviškius?"

Dar daugiau nerimo kėlė vilkas, žvėris, kuris, atrodė, grasina tą moterį įskaudinusiems vyrams... Labai ypatingą naują moterį. Gal ilgšis turi vilko totemą, tačiau totemai yra dvasios, o šitas vilkas tikras. Belieka laukti. Slėpti skausmą viduje ir laukti.

Matydama jo vos regimą, į vilką mestą žvilgsnį ir įspėjusi baimes Aila nusprendė visus sukrėtimus baigti iš karto. Ji sušvilpė išskirtiniu, įsakmiu švilpesiu, kuris priminė paukščio klyksmą, tačiau tokio paukščio klykiant niekas niekada negirdėjo. Visi stebeilijo į ją baugščiai, tačiau, kai nieko tučtuojau neįvyko, nurimo. Per greitai. Ilgai netrukus pasigirdo kanopų taukšėjimas ir tiesiai prie moters priėjo du romūs arkliai, kumelė ir neįprastai bėras eržilas.

„Kokios čia keistenybės? Miriau ir esu dvasių pasaulyje?" – svarstė genties vyras.

Regis, jaunuolius arkliai išgąsdino dar labiau nei genties žmones. Nors jie dangstėsi sarkazmu ir įžūlia drąsa, vienas kitą bakštino vis įžūlesniems ir niekingesniems žygdarbiams, giliai viduje visi nešiojosi sunkius baimės ir kaltės gniutulus. Jie buvo tikri, kad kurią dieną bus susekti ir teks pasiaiškinti dėl savo darbų. Kai kurie to netgi troško: viską baigti, kol situacija nevaldomai nepablogėjo, jei dar ne per vėlu.

Danasis, tapęs pašaipų objektu, nes nepajėgė užvaldyti moters, apie tai buvò užsiminęs porai kitų vyrų, kuriais, manė, gali pasitikėti. Plokščiagalvių moterys – viena, tačiau ta mergaitė, netgi ne moteris, kuri verkė ir grūmėsi, visai kas kita. Be abejonės, tuo metu tai buvo jaudinama – tokio amžiaus moterys visada jaudina, tačiau po to jis gėdijosi ir bijojo Dunos keršto. Ką ji padarys jiems?

O dabar staiga atsiranda moteris – nepažįstama šviesiaplaukė, lydima aukšto šviesiaplaukio vyro. Argi jos mylimasis neturėtų būti aukštesnis ir dailesnis už daugelį kitų vyrų? Ir vilkas! Ir arkliai, kurie atšuoliuoja pakviesti. Nė vienas anksčiau jos nėra matęs, tačiau ji žino, kas jie tokie. Ji keistai kalba, tikriausiai iš toli atkeliavo, tačiau moka jų kalbą. Nejaugi ja kalbama ten, iš kur ji atėjo? Ar ji deivė? Motinos dvasia žmogaus kūne? Danasis sudrebėjo.

– Ko tu iš mūsų nori? – kreipėsi Karolis. – Mes tau rūpesčių nekeliame. Paprasčiausiai pasilinksminome su plokščiagalviais. Kas bloga truputį pasismaginti su gyvuliais?

Jondalaras stebėjo, kaip Aila iš paskutiniųjų stengiasi susivaldyti.

– O Madenija? – paklausė jis. – Ji irgi gyvulys?

Jie žino! Jaunuoliai susižvalgė, o tada įsmeigė akis į Karolį. Vyro akcentas buvo kitoks. Jis zelandonietis. Jei zelandoniečiai žino, jie negalės, kaip planavo, prireikus nusigauti tenai ir pasislėpti apsimetę, kad keliauja. Kas dar žino? Ar yra kokia vieta, kur jie gali pasislėpti?

– Šitie žmonės nėra gyvuliai, – atsakė Aila su šaltu įtūžiu, kuris paskatino Jondalarą vėl į ją pažvelgti. Jis nebuvo matęs jos tokios įpykusios, tačiau ji taip valdėsi, kad jis nebuvo tikras, ar jaunuoliai pyktį pastebi. – Jei jie būtų gyvuliai, tikrai bandytumėte juos prievartauti? Prievartaujate vilkus? Prievartaujate arklius? Ne, jūs ieškote moterų, o jokia moteris jūsų nenori. Jos yra vienintelės moterys, kurių jūs galite susirasti, – rėžė ji. – Tačiau šitie žmonės ne gyvuliai, – ji dirstelėjo į genties porą. – Tai jūs esate gyvuliai! Jūs hienos! Slampinėjate palei atmatų krūvas ir dvokiate puvėsiais, dvokiate savo blogiu. Žeidžiate žmones, prievartaujate moteris, vagiate, kas jums nepriklauso. Šitaip pasakysiu: jei dabar negrįšite ten, iš kur atėję, viską prarasite. Neturėsite šeimos, urvo, žmonių, niekada neturėsite savo židinio moters. Praleisite gyvenimą kaip hienos, visada misdami kitų likučiais, turėdami vogti iš savo žmonių.

– Ji ir apie tai žino! – tarstelėjo vienas vyras.

– Nieko nesakyk! – sudraudė Karolis. – Jie nežino, tik spėlioja.

– Žinome, – atsakė Jondalaras. – Visi iki vieno žino.

Jis netobulai kalbėjo jų kalba, tačiau gana suprantamai.

– Taip jūs tik sakote, o mes jūsų net nepažįstame, – atkirto Karolis. – Jūs svetimi, net ne losadunojiečiai. Mes negrįšime. Mums nieko nereikia. Mes turime savo urvą.

– Ar todėl jums reikia vogti maistą ir prievartauti moteris? – pasišaipė Aila. – Urvas be moterų prie židinio nėra urvas.

Karolis bandė kalbėti atsainiai.

– Mums nereikia šito klausytis. Mes imsime tai, ko norime, tada, kada norime, – maisto, moterų. Niekas nesustabdė mūsų anksčiau, niekas nesustabdys ir dabar. Nagi, varom iš čia, – pašaukė jis vyrus ir pasisuko eiti.

– Karoli! – šūktelėjo Jondalaras ir keliais žingsniais pasivijo jaunuolį.

– Ko nori?

– Turiu tau šį tą perduoti, – pasakė ilgšis.

Tada, be jokio įspėjimo, Jondalaras sugniaužė kumštį ir smogė pasipūtėliui į veidą. Karolio galva truktelėjo atgal, jis neišsilaikė ant kojų ir griuvo ant žemės.

– Čia už Madeniją! – pareiškė Jondalaras, žvelgdamas į ant žemės išsikėtojusį vyrą. Tada apsisuko ir nuėjo.

Aila pažvelgė į apkvaitusį jaunuolį. Jam pro lūpų kamputį sunkėsi kraujo srovelė, tačiau moteris nepajudėjo. Atsistoti jam padėjo du sėbrai. Tada ji nukreipė savo dėmesį į gaują, vertino jaunuolį kiekvieną atskirai. Būrelis atrodė apgailėtinai, visi buvo susivėlę ir purvini, vilkėjo apdriskusiais, nešvariais drabužiais. Jų liesi veidai išdavė badą. Nieko keista, kad jie gvelbia maistą. Jiems reikia urvo, draugų ir šeimos pagalbos. Galbūt nevaržomos klajonės su Karolio gauja prarado žavesį ir jie pasiruošę grįžti pas savo žmones?

– Jūsų ieško, – pasakė Aila. – Visi nusprendė, kad per toli nuėjote, netgi Karolio giminaitis Tomasis. Jei grįšite į savo urvus ir imsitės, kas priklauso, gal ir turėsite progą vėl prisijungti prie savo šeimų. Jei lauksite, kol jus suras, bus blogiau jums patiems.

„Ar todėl ji čia? Ar atėjo įspėti, kol dar ne per vėlu?“ – svarstė Danasis. Jei jie grįš patys ir pamėgins viską atitaisyti, gal urvai juos priims?

Kai Karolio gauja pasišalino, Aila priėjo prie genties žmonių. Jie apstulbę stebėjo ir Ailos tiesioginę konfrontaciją su vyrais, ir galutinį Jondalaro smūgį, kuriuo jis tą kitą vyrą parbloškė žemėn. Joks genties vyras niekada netrenktų kitam vyrui, tačiau visi kitų vyrai yra keisti. Jie atrodė panašūs į vyrus, bet nesielgė kaip vyrai, ypač tas, kuriam ką tik trinktelėjo šviesiaplaukis. Visos gentys girdėjo apie tą piktadarį. Genties vyrui teko pripažinti, kad pajuto tam tikrą pasitenkinimą pamatęs jį parblokštą. Dar labiau jis apsidžiaugė visiems užpuolikams nuėjus.

Dabar jis tetroško, kad ir tiedu pasišalintų. Jų veiksmai buvo tokie netikėti, kad vyras jautėsi nejaukiai. Jis tenorėjo grįžti į savo gentį, nors nelabai žinojo, kaip tai padaryti su sulaužyta koja. Kitas Ailos veiksmas ir vyrą, ir moterį visiškai nustebino. Netgi Jondalaras pastebėjo, kaip jie apstulbsta ir sutrinka. Ji sukryžiavo kojas ir grakščiai nusileido priešais vyrą, droviai nudelbė akis į žemę.

Jondalaras ir pats nustebo. Ji kartais taip su juo elgdavosi, paprastai tada, kai norėdavo ką svarbaus pasakyti, ir sutrikdavo, nes nerasdavo žodžių. Dabar tai buvo pirmas kartas, kai jis pamatė ją naudojant šią pozą tinkamame kontekste, kaip pagarbos gestą. Ji prašė vyro leidimo į jį kreiptis. Zelandonietis apstulbo matydamas, kaip Aila, kuri buvo tokia visa gebanti, tokia nepriklausoma, artinasi prie šito plokščiagalvio, šito genties vyro su šitokia pagarba. Kartą ji Jondalarui mėgino paaiškinti, jog tai mandagumas, tradicija, būdas kalbėti ir nebūtinai žeminimasis, tačiau jis žinojo, kad jokia Zelandonijos ar kuri kita jo pažįstama moteris niekada šitaip nesiartintų nei prie jokio vyro, nei prie kitos moters.

Aila sėdėjo ir kantriai laukė, kol vyras patapšnos jai per petį. Ji net nebuvo tikra, ar šių genties žmonių ženklų kalba yra tokia pati kaip ir ją užauginusios genties. Jie gyveno taip toli vieni nuo kitų, o ir šitie žmonės atrodė kitaip. Vis dėlto keliaudama ji pastebėjo, kad verbalinės kalbos panašios, nors kuo toliau žmonės vieni nuo kitų gyvena, tuo labiau jos skiriasi. Ji galėjo tiktai viltis, kad šitų žmonių ženklų kalba bus panaši į jos genties kalbą.

Aila manė, kad gestų kalba, kaip ir dauguma žinių bei veiklos būdų, kyla iš prisiminimų, būdingų tai rasei. Jie panašūs į instinktus, juos turėdami

gimsta visi genties vaikai. Jei šitie genties žmonės kilo iš tų pačių senovinių ištakų kaip ir ją užauginę žmonės, jų kalba bus bent jau panaši.

Laukdama ji pradėjo nervintis ir spėlioti, ar šitas vyras bent jau nutuokia, ko ji prašo, o tada pajuto patapšnojimą per petį ir giliai įkvėpė. Ji taip seniai nesikalbėjo su jokiu genties žmogumi. Nuo tada, kai buvo prakeikta... Privalu tai pamiršti. Negalima leisti šitiems žmonėms sužinoti, kad genčiai ji yra mirusi. Jie atsisakys ją pastebėti, elgsis taip, tarsi ji neegzistuotų. Aila pažvelgė į vyrą, ir jie ėmė tyrinėti vienas kitą.

Jis neįžvelgė jokių genties bruožų. Čia kitų moteris. Ji nepanaši į tas, kurios atrodo keistai išsigimusios dėl maišytų dvasių – tokių pastarosiomis dienomis daug gimsta. Tik kur šita kitų moteris išmoko teisingai kreiptis į vyrą?

Aila jau daugelį metų nematė genties žmogaus veido. Čia buvo tikras genties veidas, tačiau nepanašus į ją užauginusių žmonių veidus. Vyro plaukai ir barzda buvo šviesiai rudi ir atrodė minkšti, ne tokie susiraitę. Akys taip pat buvo šviesesnės, rudos, o ne tamsios, vaiskios, kone juodos, kaip jos žmonių akys. Jo bruožai buvo griežtesni, ryškesni: sunkesni antakių lankai, aštresnis veidas labiau atsikišęs, kakta nusklembta atgal dar staigiau, galva dar ilgesnė. Atrodė, jis labiau „priklauso" genčiai nei ją užauginę žmonės.

Aila pradėjo kalbėti kasdienės Bruno genties kalbos gestais ir žodžiais. Šitą kalbą ji išmoko vaikystėje. Iš karto tapo akivaizdu, kad vyras nesupranta. Jis ištarė kelis genčiai būdingus gomurinius garsus, tarsi žodžius, beveik be balsių. Aila įsitempė stengdamasi suprasti.

Vyrui buvo lūžusi koja, ji norėjo jam padėti. Kita vertus, Aila norėjo daugiau sužinoti apie šiuos genties žmones. Tam tikra prasme šalia jų ji jautėsi jaukiau nei šalia kitų. O norint padėti reikėjo bendrauti, pasistengti, kad jis ją suprastų. Jis vėl prabilo, parodė ženklus. Gestai atrodė tarsi ir pažįstami, tačiau ji negalėjo jų suprasti, o žodžiai skambėjo visiškai nesuprantamai. Ar jos genties kalba skiriasi taip stipriai, kad ja nepavyks susikalbėti su čia gyvenančiomis gentimis?

40

Svarstydama, ko griebtis, kad genties vyras ją suprastų, Aila dirstelėjo į netoliese sėdinčią jauną moterį. Ji atrodė sunerimusi ir nuliūdusi. Tada, prisiminusi genčių sambūrį, ji pabandė senovinę, oficialią ir visiškai tylią kalbą, kuri buvo naudojama kreipiantis į dvasių pasaulį ir bendraujant su kitomis gentimis, kurių kasdienės kalbos skyrėsi.

Vyras linktelėjo ir parodė gestą. Suvokus, kad jį supranta, Ailą užplūdo ir palengvėjimas, ir susijaudinimas. Šie žmonės tiktai kilę iš tų pačių šaknų, tų pačių užuomazgų kaip ir jos gentis! Kažkuriuo metu tolimoje praeityje šis vyras turėjo tuos pačius protėvius kaip ir Krebas su Iza. Su staigia įžvalga ji prisiminė keistą viziją ir suprato, kad ir pati su juo dalijasi dar senesnėmis šaknimis, tačiau jų linijos išsiskyrė, pasuko skirtingais keliais.

Jondalaras apstulbęs stebėjo, kaip jie pradeda kalbėtis ženklais. Buvo sunku sekti greitus, sklandžius jų judesius, ir Jondalaras pagaliau suprato, jog šita kalba kur kas sudėtingesnė ir išradingesnė nei jis manė. Mokydama Liūto stovyklos žmones kai kurių genties ženklų, kad Raidagas pirmą kartą gyvenime galėtų su susikalbėti su savo žmonėmis, – oficialiosios kalbos, nes vaikui jos buvo lengviau mokytis, – Aila išmokė juos tik pačių pagrindų. Berniukas visada mieliau kalbėdavo su Aila, nei su visais kitais. Jondalaras spėjo, kad su ja Raidagas galėjo pasikalbėti išsamiau. Pats Jondalaras dar tik pradėjo suprasti tos kalbos apimtį ir gylį.

Aila nustebo, kai vyras praleido kai kuriuos prisistatymo formalumus. Jis neišsakė vardų, vietų ir giminystės linijų.

– Kitų moterie, šitas vyras nori žinoti, kur tu išmokai kalbėti.

– Kai moteris buvo maža, jos žmonės ir šeima žuvo per žemės drebėjimą. Šią moterį užaugino gentis, – paaiškino ji.

– Šitas vyras nepažįsta genties, kuri būtų priėmusi kitų vaiką, – ženklais parodė vyras.

– Šios moters gentis gyvena toli. Ar vyras žino upę, kurią kiti vadina Didžiąja Motina Upe?

– Tai riba, – nekantriai mostelėjo vyras.

– Upė teka toliau nei dauguma mano, iki didelės jūros toli rytuose. Moters gentis gyvena dar toliau nei Didžiosios Motinos Upės galas, – ženklais parodė Aila.

Atrodo, vyras negalėjo tuo patikėti, paskui ėmė ją vertinti. Jis žinojo, kad, kitaip nei genties žmonės, kurių kalba apima ir nesąmoningus kūno judesius bei gestus, todėl kone neįmanoma sakyti viena, o galvoti visiškai ką kita, kitų žmonės, kurie kalba garsais, skiriasi. Negalėjai neabejoti moterimi. Jis nematė jokių apsimetinėjimo požymių, tačiau jos pasakojimas atrodė pramanytas.

– Ši moteris keliauja nuo praėjusio šiltojo sezono pradžios, – pridūrė Aila.

Vyras vėl ėmė nekantrauti, ir Aila suvokė, kad jam baisiai skauda.

– Ko moteris nori? Kiti nuėjo, kodėl moteris neina? – jis suprato, kad ji išgelbėjo jam gyvybę ir padėjo jo moteriai. Vadinasi, jis skolingas jai; teks susigiminiuoti. Tokia mintis jam kėlė nerimą.

– Ši moteris yra gydytoja. Moteris apžiūrėtų vyro koją, – paaiškino Aila.

Vyras paniekinamai purkštelėjo.

– Moteris negali būti gydytoja. Moteris nepriklauso genčiai.

Aila nesiginčijo. Ji akimirką pagalvojo, paskui pabandė kreiptis kitaip.

– Ši moteris nori šnektelti su kitų vyru, – paprašė ji.

Vyras neprieštaraudamas linktelėjo. Aila atsistojo, tada atsitraukė ir tik paskui apsisuko ir nuėjo šnektelti su Jondalaru.

– Ar pavyksta normaliai su juo bendrauti? – pasiteiravo zelandonietis. – Žinau, kad tu labai stengiesi, tačiau tavo gentis gyvena taip toli, negaliu susilaikyti nespėliojęs, kaip tau sekasi.

– Pradėjau nuo kasdienės mūsų genties kalbos, ir mes vienas kito nesupratome. Turėjau žinoti, kad įprasti jų ženklai ir žodžiai skirsis, tačiau pasitelkiau senovinę oficialiąją kalbą, tad dabar bendraujame, – paaiškino Aila.

– Ar gerai tave supratau? Sakai, kad gentys gali bendrauti būdu, kuris suprantamas joms visoms? Nesvarbu, kur jos gyvena? Sunku tuo patikėti.

– Neabejoju, – atsakė ji, – tačiau senovinis būdas yra jų prisiminimuose.

– Nori pasakyti, kad jie gimsta mokėdami kalbėti ta kalba? Ir kūdikiai sugeba?

– Nevisiškai. Jie gimsta su prisiminimais, tačiau turi būti mokomi jais naudotis. Nelabai įsivaizduoju, kaip tai vyksta, aš neturiu prisiminimų, bet panašu į tai, tarsi primintum žmogui, ką jis jau žino. Paprastai jiems tereikia kartą priminti, ir reikalas sutvarkytas. Štai kodėl dalis jų manė, kad nesu protinga. Aš taip lėtai mokiausi, kol išmokau greitai įsiminti, ir netgi tada nebuvo lengva. Raidagas turėjo prisiminimus, bet nebuvo kas jį mokytų prisiminti, todėl jis nemokėjo ženklų kalbos, kol aš neatėjau.

– Tu lėtai mokaisi! Niekada nemačiau, kad kas taip greitai išmoktų kalbų, – pagyrė moterį Jondalaras.

Išgirdusi pagyrą Aila tik truktelėjo pečiais.

– Tai visai kas kita. Manau, mes turime savotiškus „prisiminimus" žodinei kalbai, tereikia įsiminti kitokius garsų derinius, o kartais tik kitą būdą juos sudėlioti, – atsakė ji. – Ir nekalbant laisvai galima vienam kitą suprasti. Mums genties kalba yra sudėtingesnė. O dabar ne bendravimo problema kilo tarp mūsų. Kilo įsipareigojimo problema.

– Įsipareigojimo? Nesuprantu, – prisipažino Jondalaras.

– Tam vyrui siaubingai skauda, nors jis nieku gyvu neišsiduos. Noriu jam padėti, galiu sutvarkyti tą koją. Nežinau, kaip jie grįš namo, tačiau dėl to galėsime pasijaudinti vėliau. Pirmiausia reikia pasirūpinti to vyro koja. O jis jau yra mums skolingas ir žino, kad, jei suprantu jo kalbą, suprantu ir įsipareigojimus. Jei jis tiki, kad mes išgelbėjome jam gyvybę, tai giminystės skola. Jis nenori mums įsiskolinti daugiau, – pasakė Aila, mėgindama paprastai išaiškinti labai sudėtingus ryšius.

– Kokia dar giminystės skola?

– Toks įsipareigojimas, – Aila bandė sugalvoti, kaip pasakyti aiškiau. – Paprastai jis būna tarp genties medžiotojų. Jei vienas vyras išgelbsti kito vyro gyvybę, jis įgyja dalelę jo dvasios. Vyras, kuris būtų miręs, atiduoda tą dalelę, kad grįžtų į gyvenimą. Kadangi joks žmogus nenori, kad bent viena jo dvasios dalelė mirtų, jis darys viską, kad išsaugotų ano vyro gyvybę. Taip jie tampa giminėmis, artimesniais nei broliai.

– Suprantama, – linktelėjo Jondalaras.

– Kai vyrai kartu medžioja, – toliau pasakojo Aila, – jie padeda vienas kitam ir dažnai gelbsti vienas kito gyvybę. Todėl kiekvienas vyras paprastai turi ir po visų kitų dvasios dalelę. Jie susisaisto savotišku ryšiu, kuris siekia

toliau giminystės ribų. Genties medžiotojus tikrai gali sieti kraujo ryšys, bet kraujo ryšiai negali būti stipresni nei ryšiai tarp medžiotojų, nes jie negali vienų vertinti labiau už kitus. Jie visi priklausomi vienas nuo kito.

– Gana išmintinga, – mąsliai tarstelėjo Jondalaras.

– Tai vadinama giminystės skola. Šitas vyras nežino mūsų papročių, o iš to, ką žino, nelabai mus vertina.

– Po Karolio ir jo gaujos pasirodymo negali jo kaltinti.

– Priežastys kur kas gilesnės, Jondalarai. Vis dėlto jis nesijaučia laimingas mums įsiskolinęs.

– Jis visa tai tau pasakė?

– Ne, žinoma, ne, tačiau genties kalba apima kur kas daugiau nei tik rankų gestus. Kaip žmogus sėdi arba stovi, veido išraiška, įvairios smulkmenos – visa turi reikšmę. Užaugau gentyje. Tie dalykai įsišakniję manyje ne menkiau nei jame. Suprantu, kas kelia jam nerimą. Jei jis pripažintų mane kaip genties gydytoją, tai padėtų.

– Koks skirtumas? – nesuprato Jondalaras.

– Tai reikštų, kad aš jau turiu dalelę jo dvasios, – atsakė Aila.

– Tu jo nė nepažįsti! Kaip gali turėti jo dvasios dalelę?

– Gydytoja gelbsti gyvybes. Jei ji pareikalautų kiekvieno išgelbėtojo dvasios dalelės, gana greitai turėtų visų daleles. Todėl tapdama gydytoja ji iš karto atiduoda genčiai dalelę savo dvasios ir mainais gauna visų genties žmonių dvasių daleles. Tokiu būdu, kad ir ką ji išgelbėtų, skola jau apmokėta. Štai kodėl gydytoja turi savo statusą, – Aila susimąstė, paskui pratarė: – Pirmą kartą džiaugiuosi, kad genties dvasios nebuvo atsiimtos... – ji nutilo.

Jondalaras žiojosi kažką sakyti, paskui apsižiūrėjo, kad Aila stebeilija į tuščią erdvę, ir suprato, kad ji žvelgia į save.

– ... kai buvau mirtinai prakeikta, – tęsė ji. – Ilgai dėl to nerimavau. Kai Iza mirė, Krebas paėmė iš jos visas dvasias, kad kartu su ja nepatektų į dvasių pasaulį. Kai Braudas mane prakeikė, niekas iš manęs jų nepaėmė, nors genčiai buvau mirusi.

– Kas būtų, jei jie sužinotų apie prakeikimą? – teiravosi Jondalaras, nežymiu galvos judesiu rodydamas į juos stebinčius genties žmones.

– Nustočiau jiems egzistavusi. Jie manęs nematytų; neleistų sau mane matyti. Galėčiau stovėti tiesiai prieš juos ir spiegti, o jie manęs negirdėtų. Jie manytų, kad esu blogio dvasia, mėginanti nuvilioti juos į kitą pasaulį, – tarė Aila ir, užplūdus prisiminimams, sudrebėjo.

– Kodėl sakei, kad džiaugiesi, jog tebeturi dvasių daleles? – nesuprato Jondalaras.

– Todėl, kad negaliu sakyti viena, o galvoje turėti ką kita. Negaliu jiems meluoti. Jis suprastų. Galiu susilaikyti to nepaminėjusi. Tai leidžiama, iš mandagumo. Neprivalau pasakoti apie prakeikimą, nors jis tikriausiai suprastų, jog kažką nuslėpiau, tačiau galiu tvirtinti, jog esu genties gydytoja, nes tai tiesa. Vis dar esu. Aš vis dar turiu dvasių daleles, – staiga sunerimusi Aila suraukė kaktą. – Vis dėlto vieną dieną aš tikrai mirsiu, Jondalarai. Jei nueisiu į kitą pasaulį su visos genties dvasių dalelėmis, kas jiems nutiks?

– Nežinau, Aila, – atsakė vyras.

Ji truktelėjo pečiais lyg mintį vydama į šoną.

– Na, dabar turiu jaudintis dėl šio pasaulio. Jei vyras mane pripažintų kaip genties gydytoją, jam nereikėtų rūpintis, jog yra man skolingas. Jau pakankamai blogai būti skolingam giminystę vienam iš kitų, tačiau blogiau, jei tai moteris, ypač tokia, kuri valdo ginklą.

– Juk tu medžiojai, kai gyvenai gentyje, – priminė jai Jondalaras.

– Tai buvo ypatinga išimtis. Tik todėl ir ištvėriau visą mėnulio ciklą trukusį mirtiną prakeiksmą už medžiojimą ir svaidyklės naudojimą. Brunas man leido medžioti, nes mane gina urvinio liūto totemas. Jis galvojo apie prakeiksmą kaip apie išbandymą, ir manau, jog galiausiai surado dingstį pripažinti moterį su tokiu galingu totemu. Tai jis davė man medžioklės talismaną ir pavadino Moterimi, Kuri Medžioja.

Aila palietė odos kapšelį, kurį visada ryšėjo po kaklu, ir pagalvojo apie pirmąjį, paprastą krepšelį, kurį jai padarė Iza. Kaip jos motina, Ailą priimant į gentį Iza į kapšelio vidų įdėjo gabalėlį raudonosios ochros. Anas amuletas visiškai nebuvo panašus į puošnųjį, padovanotą per mamutojų įdukrinimo apeigas, kurį ji nešioja dabar, tačiau jame vis dar buvo jos ypatingieji simboliai, įskaitant ir tą pirmąjį raudonosios ochros gabalėlį. Jame buvo visi totemo jai padovanoti ženklai: ir raudonai nudažytas kaulinis ovalas, išpjautas iš mamuto ilties galiuko, kuris buvo jos medžioklės talismanas, ir juodas akmuo, kuris buvo jai įteiktas tapus Bruno genties gydytoja, – mažas gabalėlis mangano dioksido, kuriame slėpėsi genties dvasių dalelės.

– Jondalarai, manau, padėtų, jei tu su juo šnekteltum. Jis kupinas abejonių. Jo pažiūros labai tradicinės, ir tikriausiai vyksta per daug neįprastų

dalykų. Jei jis pasikalbėtų su vyru, netgi kitų vyru, ne su moterimi, gal jo protui būtų lengviau. Ar prisimeni ženklą, kuriuo vyras sveikina vyrą?

Jondalaras padarė judesį, ir Aila linktelėjo. Ji matė, kad gestui stinga subtilumo, tačiau prasmė buvo aiški.

– Tik nesistenk pasveikinti moters. Tai būtų prastas tonas ir įžeidimas. Tai nėra įprasta – vyrui, ypač svetimam, nepritinka kalbėti su moterimi be rimtos priežasties, ir netgi tada reikia prašyti jos vyro leidimo. Su giminaičiais mažiau formalumų, o artimi draugai gali netgi patenkinti savo poreikius – dalytis su ja malonumais, nors laikoma mandagumu pirmiausia paprašyti vyro leidimo.

– Prašyti vyro, o ne moters leidimo? Kodėl moterys leidžia su savimi elgtis taip, tarsi jos būtų mažiau svarbios nei vyrai? – pasiteiravo Jondalaras.

– Jos šitaip negalvoja. Gentyje suprantama, kad moterys ir vyrai vienodai svarbūs, tačiau genties vyrai ir moterys tarpusavyje labai skirtingi, – bandė paaiškinti Aila.

– Žinoma, kad skirtingi. Visi vyrai ir moterys skirtingi... Džiaugiuosi tuo.

– Skiriasi kitaip, nei tu manai. Tu gali daryti viską, ką daro moterys, Jondalarai, tik negali gimdyti. Nors tu esi stipresnis, aš taip pat galiu beveik viską, ką gali tu. Tačiau genties vyrai negali atlikti daugybės veiksmų, kuriuos daro moterys, lygiai taip kaip moterys negali atlikti to, ką daro vyrai. Jie neturi tokių prisiminimų. Kai mokiausi medžioti, dauguma žmonių labiau nustebo ne dėl to, kad pasipriešinau genties papročiui, o dėl to, kad sugebėjau mokytis, netgi to troškau. Jie nebūtų labiau nustebę, jei tu būtum pagimdęs. Manau, moterys nustebo dar labiau negu vyrai. Tokia mintis genties moteriai niekada nešautų į galvą.

– Maniau, sakei, kad genties ir kitų žmonės labai panašūs, – stebėjosi Jondalaras.

– Taip ir yra. Vis dėlto tam tikru požiūriu jie skiriasi labiau nei tu gali įsivaizduoti. Netgi aš negaliu to įsivaizduoti, o kurį laiką buvau viena iš jų, – tarė Aila. – Ar esi pasiruošęs šnektelti su tuo vyru?

– Tikriausiai, – nesipriešino Jondalaras.

Aukštas šviesiaplaukis nuėjo link galingo, kresno vyriškio, kuris tebesėdėjo ant žemės nenatūraliu kampu sulenkta šlaunimi. Aila ėjo iš paskos. Jondalaras pritūpė ir atsisėdo priešais vyrą, pirma dirstelėjęs į Ailą, kuri pritariamai linktelėjo.

Jis niekada anksčiau nėra buvęs taip arti suaugusio plokščiagalvio. Pirmiausia zelandonietis prisiminė Raidagą. Žvelgiant į šitą vyrą buvo dar akivaizdžiau, kad berniukas nevisiškai priklausė genčiai. Jondalaras suvokė, kad keisto, įsimenamo, ligoto vaiko bruožai buvo labai pasikeitę – pirmiausia į galvą atėjo žodis „švelnesni". Šito vyro veidas buvo stambus ir ilgas, platus, kažkaip styrojo, labiausiai išsikišo didelė, kumpa nosis. Iš pažiūros neseniai sulyginta smulkių plaukelių barzda nevisiškai slėpė nusklembtus žandikaulius, smakro visai nebuvo.

Veido gyvaplaukiai susimaišė su kupeta tankių, minkštų, garbanotų šviesiai rudų plaukų, dengiančių didelę galvą, o ant pakaušio styrojo kaulinis gumbas, kuris tik pabrėžė galvos ilgumą. Didžiąją dalį kaktos užėmė sunkūs antakių lankai, o kakta nuožulniai leidosi link žemai prasidedančios plaukų linijos. Jondalarui teko suvaldyti norą pakelti ranką ir apčiuopti savo stačią, aukštą kaktą ir apvalų viršugalvį. Galėjai suprasti, kodėl šie žmonės vadinami plokščiagalviais: tarsi kažkas būtų iš lengvai formuojamos medžiagos, pavyzdžiui, drėgno molio, paėmęs tokią kaip Jondalaro, tik didesnę galvą, o paskui performavęs ją – suspaudęs ir suplojęs kaktą, didžiąją tūrio dalį nustūmęs į pakaušį.

Ryškius vyro antakių lankus dar labiau pabrėžė tankūs plaukai, o jo auksu žybsinčiose, kone kaštonų spalvos akyse buvo matyti smalsumas, išmintis ir slepiamas skausmas. Jondalaras suprato, kodėl Aila norėjo jam padėti.

Atlikdamas sveikinimosi gestą Jondalaras jautėsi tikras gremėzdas, tačiau pasitikėjimo jam suteikė nuostabos išraiška genties vyro veide. Vyras atsakė tokiu pačiu gestu. Jondalaras nežinojo, ką daryti toliau. Jis pagalvojo, ką darytų, jei susitiktų nepažįstamąjį iš kito urvo ar stovyklos, ir pabandė prisiminti ženklus, kurių išmoko kartu su Raidagu.

Mostais jis parodė:

„Šitas vyras yra", – o paskui balsu išsakė savo vardą ir kilmę: – Jondalaras iš Zelandonijos.

Buvo per daug skambu, per daug skiemenų, per daug, kad genties vyras viską vienu metu išgirstų. Jis papurtė galvą tarsi bandydamas atsikimšti ausis, kiek palinko į priekį, tarsi tai padėtų geriau klausytis, tada palietė Jondalaro krūtinę.

„Nesunku suprasti, ką tai reiškia", – pagalvojo Jondalaras. Jis vėl pakartojo gestą „šitas vyras yra", tada pasakė vardą, tačiau tik vardą, ir gerokai lėčiau:

– Jondalaras.

Vyras užsimerkė, susikaupė, tada atsimerkė, atsikvėpė ir garsiai ištarė:

– Diondaras.

Jondalaras nusišypsojo ir linktelėjo. Žodis buvo ištartas giliu gomuriniu balsu, nevisiškai artikuliuotai, buvo justi, kaip nuryjamos balsės, tačiau gana suprantamai. Ir keistai pažįstamai. Staiga Jondalaras prisiminė! Žinoma! Aila! Jai kalbant vis dar buvo girdėti tokia pati tartis, nors nė iš tolo taip stipriai. Tai štai iš kur jos neįprastas akcentas! Nieko keista, kad niekas jo neatpažįsta. Ji kalba su genties akcentu, o niekas nežino, kad genties žmonės moka kalbėti!

Aila nustebo, kaip gerai vyras ištarė Jondalaro vardą. Net suabejojo, ar pati pirmą kartą ištarė jį šitaip gerai, ir ėmė svarstyti, ar šitas vyras nėra anksčiau bendravęs su kitais. Jei jis buvo išrinktas atstovauti savo žmonėms arba užmegzti kokį kontaktą su tais, kurie žinomi kaip kiti, tai rodytų aukštą jo statusą. Moteris suprato, jog tai dar viena priežastis nenorėti giminiuotis su kitais, ypač nežinomo statuso kitais. Genties vyras nenorėtų sumenkinti savo statuso, tačiau įsipareigojimas yra įsipareigojimas. Be to, ar norėjo jis ir jo moteris tai pripažinti, ar ne, jiems reikėjo pagalbos. Kažkokiu būdu reikėjo vyrą įtikinti, kad Aila su Jondalaru yra tokie kiti, kurie supranta statuso reikšmingumą ir yra verti susisaistyti.

Vyras, sėdintis priešais Jondalarą, paplojo sau per krūtinę, tada truputį palinko pirmyn.

– Gubanas, – pasakė jis.

Jondalaras ne mažiau vargo kartodamas jo vardą nei Gubanas Jondalaro. Gubanas taip pat kilniai priėmė aukštaūgio neteisingą tarimą, kaip ir Jondalaras jo.

Aila pajuto palengvėjimą. Pasikeisti vardais nėra daug, tačiau tai yra pradžia. Ji dirstelėjo į moterį vis dar stebėdamasi, kad genties moters plaukai dar šviesesni nei jos. Jos galva buvo padengta minkštų tokių šviesių, kad kone baltų garbanėlių pūku, ji buvo jauna ir labai patraukli. Tikriausiai antroji jo židinio moteris. Gubanas buvo vyras pačiame jėgų žydėjime, o ši moteris tikriausiai iš kitos genties, savotiška dovana.

Moteris dirstelėjo į Ailą ir greitai nusuko akis. Ailai buvo smalsu. Moters akyse pamačiusi nerimą ir baimę ji įsižiūrėjo atidžiau, tačiau lygiai taip pat subtiliai, kaip ir jaunoji genties moteris. Ar ties juosmeniu matyti sustorėjimas? Ar jos apsiautalas truputį neveržia krūtų? Ji laukiasi! Nieko

keista, kad yra sunerimusi. Vyras su blogai sugijusia sulaužyta koja jau nebėra pačiame jėgų žydėjime. Kadangi šis vyras gali būti aukšto statuso, neabejotinai turi rimtų įsipareigojimų. Aila galvojo, kad privalo kažkaip įtikinti Gubaną leisti jam padėti.

Du vyrai sėdėjo ir stebėjo vienas kitą. Jondalaras nelabai žinojo, ko griebtis, o Gubanas sėdėjo ir laukė, ką darys jo gelbėtojas. Galiausiai nevilties apimtas Jondalaras atsisuko į Ailą.

– Ši moteris yra Aila, – pasakė jis naudodamas paprastus ženklus ir garsiai tardamas vardą.

Pirmiausia Aila pagalvojo, kad Jondalaras padarė šiurkščią bendravimo klaidą, tačiau matydama Gubano reakciją nusprendė, kad tikriausiai ne. Šitoks greitas jos pristatymas rodė didelę jai rodomą pagarbą, pritinkančią gydytojai. Paskui, Jondalarui kalbant toliau, ji spėliojo, ar jis nebus perskaitęs jos minčių.

– Aila yra gydytoja. Labai gera gydytoja. Gerai gydo. Nori padėti Gubanui.

Genties vyrui Jondalaro ženklai reiškė ne daugiau nei kūdikio vapėjimas. Nebuvo jokių posakių niuansų, jokių užuominų, jokio sudėtingumo, tačiau buvo aišku, jog kitas yra nuoširdus. Jau savaime buvo nuostabu žinoti, kad kitų vyras apskritai gali tinkamai kalbėti. Dauguma jų tarškia, mykia arba riaumoja kaip gyvuliai. Jie kaip vaikai vartoja daugybę garsų. Tiesa, kiti ir nelaikomi itin protingais.

Kita vertus, moteris stebėtinai giliai suvokia subtiliausius niuansus, aiškiai ir išraiškingai bendrauja. Nepastebimai subtiliai ji išvertė kai kurias Diondaro frazes, taip palengvindama bendravimą, bet nė vieno nesutrikdydama. Labai sunku patikėti, kad moterį tikrai užaugino gentis ir ji iš taip toli atkeliavo. Ji taip laisvai kalba, kad gali beveik patikėti, jog priklauso genčiai.

Gubanas niekada nebuvo girdėjęs apie moters minėtą gentį, nors jis žinojo daug, tačiau kasdienė jos vartojama kalba buvo visai nematyta. Netgi jo šviesiaplaukės genties kalba labiau pažįstama. Vis dėlto šita kitų moteris moka šventus senovinius ženklus ir vartoja juos tikrai įgudusiai ir tiksliai. Moterys retai tai sugeba. Matyti užuominų, jog ji kažko neišsako, tačiau negali būti tuo tikras. Šiaip ar taip, ji yra kitų moteris, ir jis nieku gyvu nesiteiraus. Be to, moterys, ypač gydytojos, šį tą linkusios pasilikti sau.

Sulaužyta koja pradėjo tvinksėti, skausmas grasino tapti nebevaldomas, ir Gubanui teko susikaupti, kad kurį laiką jį ištvertų.

„Kaip ji gali būti gydytoja? Ji ne iš genties. Ji neturi prisiminimų. Diondaras tvirtina, kad ji gydytoja, ir labai giria jos įgūdžius... O mano koja sulaužyta, – Gubanas krūptelėjo, paskui sukando dantis. – Galbūt ji išmano gydymą, juk kiti taip pat tikriausiai turi, kas jiems suteikia pagalbą, tačiau dėl to ji netampa genties gydytoja. Aš ir taip jau per daug įsipareigojęs. Giminystės skola šitam vyrui jau pakankamai blogai, o moteriai, kuri naudoja ginklą?"

„Tačiau kas man ir mano šviesiaplaukei būtų nutikę be jo pagalbos? Mano šviesiaplaukė... jau besilaukianti..." – nuo minčių apie savo moterį užplūdo švelnumas. Kai tie vyrai ją užpuolė, skaudino ir mėgino ja pasinaudoti, jis pajuto tokį pyktį, kokio neįmanoma apsakyti. Niekada tokio nejuto. Štai kodėl šoko nuo uolos. Taip ilgai ropštėsi į viršų, negalėjo gaišti grįždamas.

Jis pamatė elnio pėdsakus ir užsiropštė apsidairyti, pažiūrėti, ar nepavyktų jo sumedžioti. Moteris tuo metu rinko vidinę medžių žievę ir statė latakus sulai, kuri netrukus pradės tekėti. Ji tvirtino, kad netrukus atšils, nors dauguma ja netikėjo. Urve ji vis dar buvo svetima. O ji sakė, kad turi tokių prisiminimų ir žino. Jis norėjo, kad ji įrodytų tai kitiems, todėl sutiko ją išsivesti, nors žinojo apie užpuolikų gaują.

Buvo šalta. Gubanas galvojo, kad jų išvengs, jei laikysis netoli ledyno. Nuo uolos viršaus taip ir knietėjo apžvelgti vietovę. Jis krito sunkiai, pajuto, kaip trekšteli koja, apsvaigo nuo skausmo, tačiau negalėjo pasiduoti. Užšoko tie vyrai, teko kautis, kad ir kenčiant skausmą. Ir vėl užplūdo šiluma prisiminus, kaip jo gražuolė atskubėjo jam padėti. Gubanas nustebo pamatęs, kaip ji kulia tą vyrą. Nenumanė, kad moterys gali taip elgtis, ir niekada niekam nesakys, tačiau buvo malonu, kad ji taip stengėsi.

Pajutęs aštrų, skausmingą dūrį jis tvardydamasis perkėlė svorį. Blogiausia ne skausmas. Jau seniai išmoko atsispirti skausmui. Sunkiau buvo suvaldyti kitokias baimes. Kas bus, jei jis daugiau nebegalės vaikščioti? Sulaužyta koja ar ranka gyja ilgai. Kartais kaulai sugyja blogai, išsiklaipo, būna netinkamos formos arba sutrumpėja... Kas, jei jis nebegalės medžioti?

Jei jis negalės medžioti, praras statusą. Daugiau nebebus vadas. Bet pažadėjo jos genties vadui ja pasirūpinti. Ji buvo vado numylėtinė, tačiau

Gubano statusas aukštas, ir ji norėjo su juo eiti. Kailių vienumoje ji netgi prasitarė, kad jo geidė.

Pirmoji moteris ne itin apsidžiaugė, kai jis parsivedė namo jauną ir gražią antrąją moterį, tačiau ji yra gera genties moteris. Ji gerai rūpinasi jo židiniu, ji išsaugos pirmosios moters statusą. Jis pažadėjo rūpintis ja ir dviem jos dukrom. Nė kiek neprieštaraudamas. Nors visada svajojo turėti sūnų, prie jo židinio gimusios tos moters dukros buvo tikras džiaugsmas. Tiesa, netrukus jos užaugs ir išeis.

Jei jis negalės medžioti, nesugebės niekuo pasirūpinti. Bus kaip senis, gentis turės juo rūpintis kaip seniu. O jo gražioji šviesiaplaukė, kuri gali pagimdyti sūnų? Kas pasirūpins ja? Gubanas ją praras, nes ji be vargo susiras vyrą, norintį ją pasiimti.

Jei negalės paeiti, jis net nesugebės grįžti mano. Jai reikės eiti pagalbos, genties žmonės turės ateiti jo pasiimti. Jei jis nesugebės grįžti pats, genties akyse atrodys menkesnis, tačiau bus daug blogiau, jei dėl sulaužytos kojos taps lėtesnis, praras medžioklės patirtį arba niekada daugiau nebegalės medžioti.

„Galbūt derėtų pasikalbėti su šia kitų gydytoja, – galvojo jis, – nors ji ir yra moteris, kuri valdo ginklą. Jos statusas gali būti aukštas, nes Diondaras ją labai gerbia. Ir jo statusas turi būti aukštas, kitaip jis nebūtų susiėjęs su gydytoja. Ji prisidėjo išvaikant anuos bjaurybes ne mažiau nei vyras... Ji ir vilkas. Kodėl vilkas jiems padeda? Mačiau ją kalbantis su žvėrimi. Signalas buvo paprastas ir tiesus, ji liepė jam laukti prie medžio šalia arklių, tačiau vilkas ją suprato ir jai pakluso. Žvėris vis dar ten, laukia."

Gubanas nusisuko. Buvo sudėtinga net galvoti apie tuos gyvūnus nejuntant giliai slypinčios dvasių baimės. Kas dar pritrauktų vilką arba arklius prie žmonių? Kodėl gyvūnai elgiasi kaip ne gyvūnai?

„Matyti, kad ir mano šviesiaplaukė sunerimusi; kaip galima ją kaltinti? Jei Diondaras manė, jog pritinka pristatyti jo moterį, gal tiktų pristatyti ir manišką? Nesinori, kad jie galvotų, jog iš manęs ji įgijo menkesnį statusą nei Diondaro moteris." Gubanas parodė labai subtilų judesį moteriai, kuri stebėjo ir matė viską, tačiau, kaip gera genties moteris, gebėjo elgtis labai nepastebimai.

– Ši moteris, – jis mostelėjo, paskui paplojo jai per petį, – yra Jorga.

Jondalarui pasirodė, kad jis du kartus nurijo orą, o tarp oro gurkšnių ištarė „r". Jis niekaip negalėjo pakartoti to garso. Aila matė, kaip jis kovoja,

ir teko sugalvoti, kaip grakščiai išsisukti iš padėties. Ji pakartojo vardą taip, kad Jondalaras galėtų ištarti, tačiau kreipėsi į Jorgą.

– Jorga, – parodė rankomis Aila, – šita moteris tave sveikina. Ši moteris yra vadinama... – ji labai lėtai ir rūpestingai ištarė: – Aila, – paskui kartu ženklais ir žodžiais, kad Jondalaras suprastų, pasakė: – Vyras, vardu Diondaras, taip pat sveikina Gubano moterį.

„Ne šitaip būtų elgiamasi gentyje, – galvojo Gubanas, – tačiau šie žmonės yra kiti, ir niekas nieko neįžeidė." Jam buvo smalsu, ką darys Jorga.

Ji švystelėjo akimis Jondalaro link, labai trumpai, tada nudelbė akis į žemę. Gubanas pakankamai pakeitė padėtį, kad ji suprastų, jog jis yra patenkintas. Ji pripažino Diondaro buvimą, bet ne daugiau.

Jondalaras buvo mažiau subtilus. Niekada nebuvęs taip arti genties žmonių, jis buvo pakerėtas ir gerokai ilgiau žvelgė į moterį. Jos bruožai buvo panašūs į Gubano, tik moteriškai švelnesni. Jau anksčiau jis pastebėjo, kad ji tvirto sudėjimo, bet žema, ūgio kaip mergaitė. Jondalaro nuomone, ji toli gražu nebuvo gražuolė, puošė tik blyškiai geltonos pūkinės garbanos, tačiau suprato, kad Gubanas tikriausiai mano kitaip. Staiga suvokęs, kad pastarasis jį stebi, jis mechaniškai linktelėjo ir nusigręžė. Genties vyras stebeilijo rūsčiai; reikia būti atsargesniam.

Gubanui nepatiko dėmesys, kurį Jondalaras skyrė jo moteriai, tačiau jis juto, jog tai nebuvo tyčinė pagarbos stoka, be to, jam darėsi vis sunkiau tverti skausmą. Reikėjo daugiau sužinoti apie tą gydytoją.

– Aš kalbėsiu su tavo... gydytoja, Diondarai, – ženklais parodė Gubanas.

Jondalaras suvokė prasmę ir linktelėjo. Aila viską stebėjo, todėl greitai priėjo arčiau ir pagarbia poza atsisėdo priešais vyrą.

– Diondaras sako, kad moteris yra gydytoja. Moteris sako, kad ji genties gydytoja. Gubanas nori žinoti, kaip kitų moteris gali būti genties gydytoja.

Rodydama ženklus Aila kalbėjo ir balsu, kad Jondalaras tiksliai suprastų, kas yra sakoma.

– Moteris, kuri mane paėmė, kuri mane užaugino, buvo aukščiausio statuso gydytoja. Iza kilusi iš pačios seniausios gydytojų linijos. Iza buvo kaip motina šitai moteriai, mokė šitą moterį kartu su savo tikra dukterimi, – paaiškino Aila. Ji matė, kad vyras nusiteikęs skeptiškai, bet susidomėjęs ir nori sužinoti daugiau. – Iza žinojo, kad šita moteris, kitaip nei jos tikra duktė, neturi prisiminimų.

Gubanas linktelėjo. Žinoma, kad neturi.

– Iza vertė šitą moterį įsiminti, vertė vis kartoti, vis rodyti, kol suprato – šita moteris prisiminimų nepraras. Šita moteris laiminga mokėsi, daug kartų kartodama mokėsi gydytojos pareigų.

Nors gestai išliko stilizuoti ir oficialūs, toliau aiškinant liejosi paprastesni žodžiai.

– Iza man sakė, kad šita moteris irgi kilusi iš senos gydytojų linijos, žmonių, vadinamų kitais, gydytojų. Iza sakė, kad aš galvoju kaip gydytoja, tačiau ji mokė mane galvoti apie gydymą taip, kaip galvotų genties moteris. Šita moteris negimė su gydytojos prisiminimais, tačiau Izos prisiminimai dabar yra mano prisiminimai.

Aila sulaukė visų dėmesio.

– Iza susirgo kosulio liga, kurios net ji negalėjo išgydyti, man teko vis daugiau pareigų. Netgi vadas buvo patenkintas, kai jam išgydžiau nudegimą. Iza statusą atidavė genčiai. Ji buvo per daug ligota, kad keliautų į genčių sambūrį, o jos tikra duktė vis dar buvo per maža, tad vadas ir šamanas nusprendė mane paskelbti gydytoja. Jie pasakė, kad aš turiu Izos prisiminimus, todėl esu jos linijos gydytoja. Kitų genčių šamanams ir vadams sambūryje šita mintis iš pradžių nepatiko, tačiau galiausiai ir jie mane pripažino.

Aila matė, kad Gubanas susidomėjęs klauso, ir juto, jog jis nori ja tikėti, tačiau vis dar abejoja. Ji nusiėmė nuo kaklo puošnų kapšelį, atrišo juosteles, į delną išbėrė kelis daiktelius ir padavė jam mažą juodą akmenuką.

Gubanas žinojo, kas tai yra. Juodas žymę paliekantis akmuo slėpė paslaptį. Netgi mažiausiame tokiame gabalėlyje slypėjo mažos visų genties žmonių dvasių dalelės. Akmenukas buvo įteikiamas gydytojai paimant dalelę jos dvasios. „Tos moters amuletas keistas, – galvojo Gubanas. – Panašus į kitų darytą daiktą, tačiau nežinojau, kad jie apskritai nešioja amuletus. Gal kiti vis dėlto nėra neišmanėliai gyvuliai?“

Gubanas pastebėjo ir parodė kitą daiktą iš jos amuleto.

Aila sudėjo kitus daiktelius į kapšelį ir padėjo jį ant žemės, kad galėtų atsakyti.

– Čia mano medžioklės talismanas, – pasakė ji.

„Tai negali būti tiesa, – pagalvojo Gubanas. – Tai įrodo, kad ji meluoja.“

– Genties moterys nemedžioja.

– Žinau, tačiau aš gimiau ne gentyje. Mane pasirinkęs genties totemas saugojo ir atvedė į gentį, kuri tapo mana, tačiau mano totemas norėjo, kad medžiočiau. Mūsų šamanas sugrįžo atgal ir sutiko senas dvasias, kurios jam tai pasakė. Šamanas su vadu atliko specialią ceremoniją. Aš buvau pavadinta Moterimi, Kuri Medžioja.

– Kas yra tave pasirinkęs genties totemas?

Didelei Gubano nuostabai, Aila pasikėlė tuniką, atlaisvino juosteles aplink kelnių juosmenį ir vieną šoną nuleido, apnuogindama kairę šlaunį. Buvo aiškiai matyti keturios lygiagrečios linijos, randai, likę nuo letenų, išvagojusių jos šlaunį, kai Aila buvo dar visai maža.

– Mano totemas yra urvinis liūtas.

Genties moteris sulaikė kvapą. Totemas per stiprus moteriai. Jai bus sunku turėti vaikų.

Gubanas pripažindamas suniurnėjo. Urvinis liūtas yra stipriausias medžiotojo totemas, vyro totemas. Jis nepažinojo nė vienos jį turinčios moters. Vis dėlto žymes jis pažino – tokios pat buvo įrėžtos į dešinę šlaunį berniukui, kurio totemas yra urvinis liūtas, po to, kai jis sumedžiojo pirmą grobį ir tapo vyru.

– Koja kairė. Žymė rėžiama ant dešinės vyro kojos.

– Aš moteris, ne vyras. Moters pusė yra kairė.

– Ar šamanas tave taip pažymėjo?

– Pats urvinis liūtas mane taip pažymėjo, kai buvau maža, dar prieš genčiai mane randant.

– Tai paaiškintų ginklo valdymą, – ženklais parodė Gubanas. – O kaip vaikai? Ar šitas vyras tokiais kaip Jorgos plaukais turi pakankamai stiprų totemą, kad įveiktų tavo totemą?

Jondalaras pasijuto nesmagiai. Kažką panašaus svarstė ir pats.

– Urvinis liūtas ir jį pasirinko, ir žymę paliko. Šitokius dalykus suprantu, nes šamanas man papasakojo, kad urvinis liūtas mane pasirinko ir ant mano kojos paliko tai įrodančią žymę. Lygiai taip pat jį pasirinkdamas urvinis lokys pasiėmė jo akį...

Gubanas, akivaizdžiai sukrėstas, atsisėdo. Jis perėjo prie kasdienės kalbos, tačiau Aila jį suprato.

– Vienakis šamanas! Tu pažįsti vienakį šamaną?

– Gyvenau prie jo židinio. Jis mane augino. Jiedu su Iza – brolis ir sesuo. Kai Izos pora mirė, jis pasiėmė ją ir vaikus. Genčių sambūryje jis vadinamas šamanu, tačiau tie, kurie gyveno prie jo židinio, vadino jį Krebu.

– Netgi mūsų genčių sambūriuose kalbama apie vienakį šamaną, koks jis galingas... – jis norėjo pasakyti daugiau, tačiau nusprendė susilaikyti. Nėra priimta, kad vyrai prie moterų kalbėtų apie tik siauram ratui skirtas paslaptingas apeigas. Tai paaiškintų, iš kur moteris taip puikiai moka senovinius ženklus, – juk ją mokė vienakis šamanas. Gubanas dar prisiminė, kad didysis vienakis šamanas tikrai turėjo seserį, kuri buvo gerbiama senos linijos gydytoja. Staiga jis tarsi atsipalaidavo, o skausminga mina iškreipė jo veido bruožus. Vyras giliai įkvėpė, tada pažvelgė į Ailą, kuri sėdėjo sukryžiavusi kojas, nuleidusi akis, derama genties moteriai poza. Jis palytėjo jai petį.

– Gerbiama gydytoja, šitas vyras turi... nedidelę bėdą, – senovine tylia urvinio lokio genties kalba parodė Gubanas. – Šitas vyras prašo gydytojos apžiūrėti jo koją. Koja gali būti lūžusi.

Aila užsimerkė ir iškvėpė. Pavyko jį įtikinti, galės gydyti jo koją. Ji ženklais parodė Jorgai paruošti Gubanui miego vietą. Lūžęs kaulas neperplėšė odos, todėl, Ailos nuomone, buvo nemaža tikimybė, kad genties vyras vėl galės ja naudotis, tačiau, kad koja tinkamai sugytų, ją reikia ištiesinti, kaulus sudėti į vietą, o paskui teks padaryti beržo tošies įtvarą, kad ji tvirtai laikytųsi ir nejudėtų.

– Tiesinant skaudės, tačiau duosiu vaistų, kurie atpalaiduos koją ir tave užmigdys, – ji atsisuko į Jondalarą. – Gal gali čia perkelti mūsų stovyklą? Žinau, kad daug krapštymosi su tais degiaisiais akmenimis, tačiau aš noriu jam pastatyti palapinę. Šitie žmonės neplanavo išeiti visai nakčiai. Gubanui reikės pasislėpti nuo šalčio, ypač išgėrus migdomųjų. Taip pat reikės malkų, nenoriu naudoti degiųjų akmenų, be to, teks nupjauti medžių įtvarui. Kol jis miegos, atsinešiu beržo tošies, gal pavyks ir lazdas jam pagaminti. Vėliau jis norės pajudėti.

Jondalaras stebėjo, kaip ji perima vadovavimą, ir nusišypsojo sau. Zelandonietis nenorėjo gaišti, netgi viena diena atrodė per daug, tačiau jis irgi norėjo padėti tiems žmonėms. Be to, Aila dabar niekur neis. Jis tik vylėsi, kad jie neužsibus per ilgai.

Jondalaras nuvedė arklius į stovyklą, sukrovė daiktus, atgabeno į naujai pasirinktą vietą, vėl viską iškrovė, tada nuvedė Yhaha ir Lenktynininką į proskyną, kur buvo šiek tiek sausos žolės. Proskyna buvo kiek atokiau naujosios stovyklos, toliau ir nuo genties žmonių akių, kad arkliai mažiau juos trikdytų. Atrodo, jie manė, kad gyvūnai tėra dar viena keisto kitų elgesio apraiška, tačiau Aila pastebėjo, kad ir Jorga, ir Gubanas tarsi atsipalaidavo, kai nenatūraliai paklusnūs arkliai dingo iš akių, ir džiaugėsi, kad Jondalaras apie tai pagalvojo.

Vos jis grįžo, Aila iš kuprinės išsitraukė vaistų krepšelį. Gubanui, kuris jau buvo apsisprendęs priimti jos kaip gydytojos pagalbą, palengvėjo pamačius seną genties būdu pagamintą ūdros kailio vaistų krepšelį, praktišką ir neišpuoštą. Aila ir Vilką laikė taip, kad jis nesipainiotų aplinkui. Keista, bet gyvūnas, paprastai smalsus ir draugiškas tiems, su kuriais Aila ir Jondalaras susidraugaudavo, nerodė jokio noro bičiuliautis su genties žmonėmis. Atrodo, jis patenkintas tupėjo nuošalyje, buvo budrus, bet ne grėsmingas, ir Ailai pasidarė smalsu – gal jis jaučia genties žmonių nerimą?

Jondalaras padėjo Jorgai su Aila perkelti Gubaną į palapinę. Jis nustebo, kad genties vyras toks sunkus, – daug svėrė vien to stipraus kūno raumenys, kad šešiems vyrams vos pavyko jį išlaikyti pargriautą. Jondalaras taip pat suvokė, kad judinimas labai skausmingas, nors abejingame Gubano veide neatsispindėjo jokios emocijos. Vyro atsisakymas pripažinti skausmą vertė Jondalarą spėlioti, ar jis tikrai jį jaučia, kol Aila paaiškino, kad toks atkaklus skausmo neigimas genties vyrams įskiepytas nuo vaikystės. Jondalaro pagarba vyrui išaugo – šitas plokščiagalvis tikrai nesilpnavalis.

Moteris taip pat buvo stulbinamai stipri, nors kiek žemesnė už vyrą. Ji galėjo pakelti tiek pat, kiek ir Jondalaras. Jos gniaužtas buvo neįtikėtinai galingas, tačiau plaštakas ji valdė labai tiksliai. Zelandoniečiui buvo įdomu stebėti genties žmonių ir kitų panašumus, taip pat kaip ir skirtumus. Jis negalėjo pasakyti, kada tiksliai tai nutiko, tačiau jis suvokė, kad daugiau niekada, jokia dingstimi, nekels klausimo, ar jie tikrai žmonės. Žinoma, jie buvo kitokie, tačiau visiškai aišku, kad genties žmonės yra žmonės, o ne gyvuliai.

Galiausiai Aila vis dėlto panaudojo kelis degiuosius akmenis, kad ugnis būtų karštesnė ir pavyktų greičiau paruošti durnaropių gėrimą. Moteris karštus virimo akmenis dėjo tiesiai į vandenį, kad jis užvirtų. Gubanas atsisakė išgerti tiek, kiek, Ailos manymu, reikėjo. Jis tvirtino nenorįs ilgai laukti, kol jų poveikis praeis, tačiau Ailai dingojosi, kad jis abejoja, ar ji moka tinkamai paruošti durnaropes. Padedant ir Jorgai, ir Jondalarui, Aila ištiesino koją, tada pridėjo tvirtą įtvarą. Kai viskas buvo baigta, Gubanas pagaliau užmigo.

Jorga užsispyrė pagaminti valgyti, nors Jondalaro domėjimasis valgio gamybos procesu ir produktų skoniu ją trikdė. Vakare prie laužo jis pradėjo drožinėti Gubanui porą vaikščiojimo lazdų, o Aila mėgavosi pažintimi su Jorga ir aiškino jai, kaip ruošti vaistus nuo skausmo. Aila papasakojo, kaip naudotis lazdomis ir kam reikia minkštesnės vietos po pažastimis. Jorgą vis nustebindavo Ailos žinios apie gentį ir genties papročius, tačiau jau anksčiau moteris buvo pastebėjusi gydytoją kalbant su genties akcentu. Galiausiai ji papasakojo Ailai apie save, o Aila išvertė pasakojimą Jondalarui.

Jorga norėjo pririnkti vidinės medžių žievės ir pragręžti medžių sulai. Gubanas ėjo kartu jos saugoti, nes padažnėjus Karolio gaujos antpuoliams moterims nebebuvo leidžiama išeiti vienoms. Genčiai buvo sunku. Vyrai turėjo mažiau laiko medžioti, nes teko gaišti lydint moteris. Štai kodėl, kol Jorga rinko vidines žieves, Gubanas nusprendė užsiropšti ant aukštos uolos ir pasidairyti medžiojamų žvėrių. Karolio vyrai tikriausiai galvojo, kad moteris viena. Gal jie ir nebūtų puolę, jei būtų matę Gubaną, o jis, pastebėjęs užpuolikus, šoko nuo skardžio jos ginti.

– Stebiuosi, kad susilaužė tik vieną koją, – tarstelėjo Jondalaras, dirstelėjęs į stačios uolos viršų.

– Genties žmonių kaulai labai sunkūs, – atsakė Aila, – ir tankūs. Jie nelengvai lūžta.

– Tiems vyrams nereikėjo būti tokiems šiurkštiems su manimi, – ženklais pastebėjo Jorga. – Jei jie būtų davę man ženklą, aš būčiau paklususi. Vėliau išgirdau Gubano riksmą ir supratau, kad nutiko kažkas baisaus.

Aila vertė toliau:

– Keli vyrai puolė Gubaną, o trys bandė išprievartauti Jorgą. Iš skausmingo riksmo supratusi, kad Gubanui kažkas negerai, Jorga pabandė ištrūkti, todėl du vyrai prispaudė ją prie žemės. Tada staiga atsiradęs Jondalaras parbloškė kitų vyrus, o paskui iššoko vilkas ir juos sukandžiojo.

Jorga gudriai dirstelėjo į Ailą.

– Tavo vyras labai aukštas, jo nosis labai maža, matydama jį kovojantį su kitais vyrais, šita moteris pamanė, kad jis vaikas.

Iš pradžių Aila sutriko, paskui nusišypsojo.

– Ne visai supratau, ką ji sako arba ką nori pasakyti, – tarstelėjo Jondalaras.

– Ji truputį pašmaikštavo.

– Pašmaikštavo? – nusistebėjo Jondalaras. Jis nė negalvojo, kad genties žmonės sugeba juokauti.

– Ji pasakė štai ką: „Nors tu esi bjaurus pažiūrėti, kai atėjai jos gelbėti, ji norėjo tave išbučiuoti", – atsakė Aila, o tada paaiškino Jorgai.

Moteris iš pradžių sutriko, tačiau dirstelėjo į Jondalarą, paskui vėl į Ailą.

– Aš dėkinga tau, didelis žmogau. Jei vaikas, kurį nešioju, yra berniukas, ir Gubanas leis man pasiūlyti vardą, pasakysiu, kad Diondaras ne toks jau prastas vardas.

– Tai nebuvo pokštas? Ar pokštas, Aila? – tarė Jondalaras nustebęs, staiga apimtas jausmų.

– Ne, nemanau, jog tai pokštas, tačiau ji gali tiktai siūlyti. Be to, tai būtų sudėtingas vardas genties berniukui, nes labai neįprastas. Nors Gubanas gali to norėti. Kaip genties vyras jis išskirtinai atviras naujoms idėjoms. Jorga papasakojo man apie jų sąjungą. Man regis, jie įsimylėję, o tai gana reta. Dauguma sąjungų planuojamos, dėl jų tariamasi.

– Iš ko sprendi, kad jiedu įsimylėję? – teiravosi Jondalaras. Jam buvo įdomu išgirsti genties meilės istoriją.

– Jorga yra antra Gubano moteris. Jos gentis gyvena gana toli nuo čia. Gubanas tenai nuėjo pranešti apie didelį genčių sambūrį ir apie planus tartis su mumis, su kitais. Pirmiausia Karolis kelia grėsmę jų moterims, ir aš jai papasakojau apie losadunojiečių planą jį sustabdyti, be to, jei gerai supratau, keli mūsiškių urvai kreipėsi į porą genčių dėl prekybos.

– Tai bent staigmena!

– Taip. Didžiausia problema yra bendravimas, be to, genčių vyrai, įskaitant Gubaną, nepasitiki kitais. Beviešėdamas tolimoje gentyje Gubanas pamatė Jorgą, o Jorga pastebėjo Gubaną. Gubanas jos panoro, tačiau pateikė kitą priežastį: reikia megzti glaudesnius ryšius, dažniau susisiekti su atokiai

gyvenančiomis gentimis, kad galima būtų dalytis naujienomis, ypač visokiais naujais sumanymais. Jis parsivedė ją namo! Genties vyrai šitaip nesielgia. Dauguma jų pirmiausia apie savo ketinimus praneštų vadui, paskui grįžtų ir aptartų viską su saviškiais, leistų savo pirmajai moteriai apsiprasti su mintimi, kad židiniu teks dalytis su kita moterimi, – paaiškino Aila.

– Pirmoji jo židinio moteris nieko nežinojo? Drąsus žmogus, – tarstelėjo Jondalaras.

– Jo pirmoji moteris turi dvi dukteris, Gubanas nori moters, kuri pagimdytų sūnų. Genties vyrai daug vilčių deda į savo moterų sūnus ir, žinoma, Jorga tikisi, kad vaikelis, kurį ji nešioja, bus taip trokštamas berniukas. Buvo sunku pritapti naujoje gentyje, žmonės nenoriai ją priėmė. Jei Gubano koja tinkamai nesugis ir jis praras statusą, ji bijo, kad jie pradės kaltinti ją.

– Nieko keista, kad ji atrodo nuliūdusi.

Aila susilaikė nepaminėjusi Jondalarui, kad papasakojo Jorgai taip pat esanti pakeliui į savo vyro namus, toli nuo savo žmonių. Ji nematė priežasties didinti jo nuogąstavimus, tačiau pati vis dar nerimavo dėl to, kaip jo žmonės ją priims.

Aila su Jorga troško, kad būtų galima lankyti vienai kitą ir dalytis patirtimi. Jos jautėsi beveik kaip giminaitės, nes tarp Gubano ir Jondalaro įsigaliojo giminystės skola. Per tą trumpą laiką, kol pažino viena kitą, Jorga pasijuto artimesnė Ailai nei kuriai kitai pažįstamai moteriai. Deja, genties žmonės nesisvečiuoja pas kitus.

Gubanas pabudo vidury nakties, bet vis dar jautėsi silpnas. Ryte jis jau atrodė budrus, tačiau dėl praėjusios dienos įtampos buvo išsekęs. Kai Jondalaras po pietų įkišo galvą į palapinę, Gubanas pats nustebo, kaip apsidžiaugė matydamas ilgšį, tačiau nežinojo, ką daryti su jo atneštomis lazdomis.

– Tokias pačias naudojau po liūto užpuolimo, – paaiškino Jondalaras. – Padėjo man vaikščioti.

Gubanas staiga susidomėjo ir norėjo jas išbandyti, tačiau Aila neleido – per greitai. Gubanas galiausiai nusileido, tačiau tik pažadėjus, kad galės jas išbandyti kitą dieną. Vakare Jorga pranešė Ailai, kad Gubanas nori pasikalbėti su Jondalaru apie kažkokius labai svarbius dalykus ir prašo jos kaip vertėjos pagalbos. Ji žinojo, kad tai rimta, spėjo, apie ką bus kalbama,

ir iš anksto šnektelėjo su Jondalaru, kad padėtų jam suprasti, kokių sunkumų gali kilti.

Nepaisant priimtinų gydytojos ir genties nario dvasių mainų, Gubanas vis dar nerimavo dėl giminystės skolos Ailai, nes ji padėjo išgelbėti jo gyvybę naudodama ginklą.

– Mums reikia įtikinti Gubaną, kad jis skolingas tik tau, Jondalarai. Jei pasakysi jam, kad aš tavo pora, galėsi pridurti, kad aš tau priklausau, ir visos skolos man, iš tikrųjų yra skolos tau.

Jondalaras sutiko, ir po kelių įžanginių sakinių prasidėjo rimtas pokalbis.

– Aila yra mano moteris, ji priklauso man, – kalbėjo jis, o Aila vertė su visais niuansais. – Aš už ją atsakingas, skolos jai yra skolos man, – paskui, Ailos nuostabai, Jondalaras pridūrė: – Aš taip pat turiu įsipareigojimų, kurie sveria mano dvasią. Aš irgi turiu giminystės skolą genčiai.

Gubanui pasidarė smalsu.

– Skola sunkiai slegia mano dvasią, nes nežinau, kaip ją atmokėti.

– Papasakok, – ženklais parodė Gubanas. – Gal galėsiu padėti.

– Mane, kaip Aila minėjo, užpuolė urvinis liūtas. Esu pažymėtas, pasirinktas urvinio liūto, kuris dabar yra mano totemas. Kai Aila mane rado, buvau prie mirties. Mano brolis, kuris buvo su manimi, jau vaikšto po dvasių pasaulį.

– Apgailestauju tai girdėdamas. Sunku netekti brolio.

Jondalaras tik linktelėjo.

– Jei Aila nebūtų manęs radusi, aš taip pat būčiau negyvas, tačiau, kai Aila buvo maža ir pati prie mirties, gentis ją priglaudė ir užaugino. Jei gentis nebūtų priėmusi Ailos vaikystėje, ji nebūtų išgyvenusi. Jei Aila nebūtų išgyvenusi ir nebūtų mokyta genties gydytojos, manęs gyvo nebūtų. Aš dabar irgi vaikščiočiau kitame pasaulyje. Esu skolingas už gyvybę genčiai, bet nežinau, kaip ir kam sumokėti skolą.

Gubanas užjaučiamai linktelėjo. Problema buvo rimta, o skola didelė.

– Norėčiau pateikti prašymą Gubanui, – toliau kalbėjo Jondalaras. – Kadangi Gubanas skolingas giminystę man, prašau jo mainais priimti mano giminystės skolą genčiai.

Genties vyras rimtai apsvarstė pasiūlymą. Jis džiaugėsi sužinojęs apie Jondalarui kilusią problemą. Pasikeisti giminystės skolomis buvo kur kas

priimtiniau nei paprasčiausiai įsiskolinti kitų vyrui už gyvybę ir atiduoti jam savo dvasios dalelę. Galiausiai jis linktelėjo.

– Gubanas priims mainus, – tarė jis, drauge jausdamas didelį palengvėjimą.

Gubanas nuo kaklo nusiėmė savo amuletą ir jį atrišo. Iškratęs turinį ant delno paėmė vieną iš daiktų – savo dantį, vieną pirmųjų krūminių. Jo dantys neturėjo linkių, buvo labai keistai nudilę, tikriausiai todėl, kad naudojo juos kaip įrankius. Dantis Gubano rankoje taip pat buvo nudilęs, tačiau nė iš tolo ne taip, kaip nuolatiniai dantys.

– Prašau priimti šitą dantį kaip giminystės simbolį, – tarė Gubanas.

Jondalaras sutriko. Jis nenumanė, kad vyks apsikeitimas kažkokiais asmeniniais daiktais, taip pažymint apsikeitimą dvasių dalelėmis. Zelandonietis nežinojo, ką tokio pat reikšmingo padovanoti genties vyrui. Jie keliavo pasiėmę tik būtiniausius daiktus ir nieką galėjo atiduoti, tačiau staiga susiprotėjo.

Jis iš diržo kilpos ištraukė kapšelį ir jo turinį išpylė ant rankos. Gubanas nustebęs stebėjo. Jondalaro rankoje buvo keletas nagų ir du iltiniai urvinio lokio dantys – to lokio, kurį jis nugalabijo praėjusią vasarą, pačioje ilgos kelionės pradžioje. Jis iškėlė vieną tų dantų.

– Prašau priimti tai kaip giminystės simbolį.

Gubanas suvaldė savo nekantrumą. Urvinio lokio dantis buvo galingas simbolis, vertas aukšto statuso. Jo dovanojimas rodė didelę garbę. Jam buvo malonu galvoti, kad kitų vyras šitaip deramai pripažįsta Gubano padėtį ir skolą visai genčiai. Padarys tinkamą įspūdį, kai kitiems papasakos apie mainus. Jis priėmė giminystės simbolį ir sugniaužė jį saujoje.

– Gerai! – galiausiai pareiškė Gubanas, tarsi užbaigęs kokį sandorį. Paskui pateikė prašymą: – Kadangi mes dabar giminės, galbūt derėtų žinoti vienam kito genties vietą ir teritoriją.

Jondalaras bendrais bruožais apsakė, kur yra jo tėviškė, – beveik visa teritorija kitapus ledyno buvo Zelandonija arba kažkaip su ja siejosi, o paskui konkrečiai apibūdino Devintojo Zelandonijos urvo vietą. Gubanas pavaizdavo, kur yra jo tėviškė, ir Ailai susidarė įspūdis, kad jie gyvena ne taip toli vieni nuo kitų, kaip kad ji manė.

Dar nebaigus pokalbio vėl iškilo Karolio vardas. Jondalaras kalbėjo apie problemas, kurias jaunuoliai kėlė visiems, ir trumpai paaiškino, kaip

ketinama juos sustabdyti. Gubanas pagalvojo, kad informacija pakankamai svarbi ir verta papasakoti kitoms gentims, paskui mintyse svarstė, ar jo sulaužyta koja nepasirodys esanti didelis privalumas.

Gubanas turės daug ką papasakoti savo genčiai. Ne vien tai, kad kiti patys turi problemų dėl to žmogaus ir planuoja imtis priemonių. Daug svarbiau tai, jog yra kitų, kurie pasiruošę kautis su saviškiais, kad padėtų genties žmonėms. Taip pat yra tokių, kurie sugeba deramai kalbėti! Moteris, kuri labai gerai bendrauja, ir vyras ribotais, bet naudingais gebėjimais, kurie tam tikru atžvilgiu yra dar vertingesni, nes jis yra vyras, o dabar dar ir giminaitis. Toks kontaktas su kitais, įžvalgos ir žinios apie juos gali dar labiau pakelti Gubano statusą, ypač jei jis vėl galės tinkamai naudotis sulaužytąja koja.

Vakare Aila vyrui ant kojos uždėjo beržo tošies įtvarą, ir Gubanas atsigulė miegoti jausdamasis labai gerai. Koją apskritai vos skaudėjo.

Ryte Aila pabudo jausdama stiprų nerimą. Ji vėl sapnavo keistą sapną, labai gyvą, su urvais ir juose vaikštinėjančiu Krebu. Ji apie tai užsiminė Jondalarui, paskui jiedu pasitarė, kaip reikėtų pargabenti Gubaną namo. Jondalaras pasiūlė gabenti arkliais, tačiau labai nerimavo dėl gaišaties. Aila juto, kad Gubanas niekada su tuo nesutiks. Prijaukinti arkliai jam kėlė nerimą.

Vėliau ryte jie padėjo Gubanui išeiti iš palapinės ir, kol Aila su Jorga ruošė pusryčius, Jondalaras demonstravo, kaip naudotis vaikščiojimo lazdomis. Gubanas, nepaisydamas Ailos prieštaravimų, panorėjo jas išbandyti pats ir truputį pasitreniravęs nustebo, kokios jos patogios. Jis iš tikrųjų galėjo eiti visiškai nesiremdamas sužalotąja koja.

– Jorga, – padėjęs lazdas šūktelėjo savo moterį Gubanas, – pasiruošk išeiti. Po pusryčių mes išeinam, laikas grįžti į gentį.

– Per greitai, – genties kalba ir žodžiais pasakė Aila. – Tau negalima varginti kojos, arba ji tinkamai nesugis.

– Einant su šitomis mano koja ilsėsis, – jis mostelėjo lazdų link.

– Jei privalai dabar išeiti, galite joti arkliais, – pasiūlė Jondalaras.

Gubanas išsigando.

– Ne! Gubanas eina savo kojomis. Arba su šitomis vaikščiojimo lazdomis. Dar kartą pavalgysime kartu su naujaisiais giminaičiais, ir tada išeisime.

41

Po pusryčių abi poros pasiruošė sukti skirtingais kelias. Susiruošę eiti Gubanas su Jorga paprasčiausiai žvelgė į Ailą su Jondalarą, stengdamiesi nematyti vilko ir dviejų manta apkrautų arklių. Tada pasiramsčiuodamas lazdomis Gubanas pradėjo kėblinti, Jorga nusekė įkandin.

Jokių atsisveikinimų, jokių padėkų – toks elgesys genties žmonėms būtų nesuprantamas. Nebuvo įprasta aptarinėti ir taip akivaizdų žmogaus išvykimą, o pagalba ir draugiškumas, ypač iš giminaičių pusės, yra natūralus dalykas. Už suprantamus įsipareigojimus nedera dėkoti, tik prireikus būtina tinkamai atlyginti. Aila suprato, kaip būtų sudėtinga, jei Gubanui kada prireiktų atlyginti. Pasąmonėje jis buvo skolingas jiems daugiau nei galėtų atiduoti. Jam buvo suteikta daugiau nei jo gyvenimas; jam buvo suteikta galimybė susigrąžinti padėtį, statusą, o tai reiškė daugiau nei paprasčiausiai būti gyvam, ypač jei gyventi būtų reikėję kaip luošiui.

– Viliuosi, jiems netoli eiti. Bet kokį atstumą su tomis vaikščiojimo lazdomis įveikti nelengva, – pastebėjo Jondalaras. – Viliuosi, jam pavyks.

– Pavyks, – patikino Aila, – kad ir kaip toli jis eis. Jis grįžtų net ir be vaikščiojimo lazdų, tačiau visą kelią turėtų ropoti. Nesijaudink, Jondalarai. Gubanas yra genties vyras. Jam pavyks... arba jis mirs besistengdamas.

Jondalaro kakta mąsliai susiraukšlėjo. Jis stebėjo, kaip Aila ima Yhaha pavadį, paskui papurtė galvą ir surado Lenktynininko virvę. Nepaisant Gubanui kilusių sunkumų, zelandonietis turėjo pripažinti, kad džiaugiasi jiems atsisakius joti į gentį arkliais. Jau ir taip pernelyg ilgai čia sugaišta.

Iš stovyklos jie jojo per retą giraitę, kol pasiekė pakilimą; ten sustoję apžvelgė įveiktą kelią. Jau senokai Motinos upės krantus saugojo aukštos, kaip sargybinės tiesios pušys, vora išėjusios iš spygliuočių tankumyno, kuris buvo matyti tolumoje, pietinių kalnų papėdėje.

Priekyje šlaitas trumpam išsilygino, pušys nuo upės pabiro po mažą slėnį, sutankėjo. Įjoję į mišką jie nulipo nuo arklių. Potamsėje, paslaptingoje erdvėje buvo visiškai tylu. Tiesūs, tamsūs medžių kamienai kėlė išsikėtojusias šakas ilgais spygliais, žema laja užstojo saulę ir stabdė miško pakloto augimą. Per amžius susikaupęs rudų adatėlių sluoksnis slopino ir žmonių, ir arklių žingsnius.

Po medžiu Aila pastebėjo grybų kelmą ir atsiklaupė jo apžiūrėti. Praėjusį rudenį staiga užklupti šalčio jie kietai sušalo ir styrojo tykiame, šaltame miške. Šalia atsidūręs Vilkas įkišo snukį į Ailos delną. Moteris paglostė žvėries pakaušį, dirstelėjo į iš jo nasrų, paskui iš savo burnos besiverčiantį garą, ir staiga užplūdo jausmas, kad šita nedidelė keliautojų draugija yra vienintelės gyvos būtybės visame miške.

Tolimajame slėnio gale teko kopti labai stačiu šlaitu. Pasirodė tviskančių balteglių, kurių pilkumą dar labiau pabrėžė įspūdingos tamsiai žalios eglės. Pelkinės pušys darėsi vis skurdesnės ir galiausiai visai išnyko, Viduriniąją Motiną lydėti liko balteglės ir eglės.

Jojant Jondalaro mintys vis sugrįždavo prie sutiktų genties žmonių – jis niekada daugiau negalės galvoti apie juos kitaip nei apie žmones. „Privalau tuo įtikinti savo brolį. Jis galėtų pamėginti užmegzti su jais ryšius, jei vis dar yra vadas." Keliautojams sustojus pailsėti ir išgerti karštos arbatos, Jondalaras savo mintis išsakė garsiai.

– Kai grįšime namo, ketinu šnektelti su Joharanu apie genties žmones, Aila. Jei kiti žmonės gali su jais prekiauti, mes irgi galime. Taip pat Joharanas turėtų žinoti, kad vyks atokiai gyvenančių genčių sambūris aptarti dėl mūsų kylančius sunkumus, – tarė Jondalaras. – Visko gali nutikti, o aš nenorėčiau kovoti su panašiais į Gubaną žmonėmis.

– Nemanau, kad reikia skubėti. Ilgai užtruks, kol jie pasieks kokių sprendimų. Jiems sunku keistis, – tarė Aila.

– O kaip dėl prekybos? Kaip manai, jie norėtų mainytis daiktais?

– Manau, Gubanas norėtų labiau nei dauguma. Jis domėjosi mumis, norėjo išbandyti vaikščiojimo lazdas, nors ir atsisakė joti arkliais. Tai, kad iš tolimos genties atsigabeno tokią neįprastą moterį, taip pat šį tą apie jį sako. Jis rizikavo, nors ji ir gražuolė.

– Manai, ji graži?

– O tu taip nemanai?

– Galiu suprasti, kodėl Gubanui taip atrodo, – tarė Jondalaras.

– Spėju, kokią moterį vyras laiko gražuole, priklauso nuo to, koks jis pats yra, – atsakė Aila.

– Taip, ir aš manau, kad tu esi graži.

Aila nusišypsojo, taip priversdama Jondalarą dar labiau patikėti jos grožiu.

– Džiaugiuosi, kad taip manai.

– Tai tiesa, pati žinai. Prisimink, kiek dėmesio sulaukei per Motinos apeigas. Ar sakiau tau, kaip apsidžiaugiau, kad pasirinkai mane? – tarė jis ir nusišypsojo prisiminęs savo nerimą.

Aila prisiminė, ką jis sakė Gubanui.

– Aš priklausau tau, argi ne? – tarstelėjo ji ir šyptelėjo. – Gerai, kad itin sklandžiai nemoki genties kalbos. Gubanas būtų pastebėjęs, kad sakai netiesą, kai pasakei, kad aš tavo pora.

– Ne, nebūtų. Gal mes dar nesusijungę, tačiau mano širdyje mudu esame pora. Tai nebuvo melas, – atsakė Jondalaras.

Aila buvo sujaudinta.

– Ir aš panašiai jaučiuosi, – tyliai pasakė ji nuleidusi akis žemyn, nes norėjo parodyti pagarbą ją užplūdusioms emocijoms. – Nuo slėnio taip jaučiuosi.

Jondalaras pajuto tokį stiprų meilės antplūdį, kad pagalvojo, jog sprogs nuo emocijų. Jis ištiesė rankas ir apkabino Ailą, į tą akimirką, į tuos kelis žodžius sutalpindamas visas jungtuvių apeigas. Jokio skirtumo, ar įvyks tokios, kurias pripažins jo žmonės. Jis dalyvaus tose apeigose, kad pamalonintų Ailą, tačiau jam to nereikia. Jam tereikia ją sveiką ir gyvą parsivesti namo.

Staigus vėjo gūsis atvėsino Jondalarą, išsklaidė jį užliejusią šilumą ir paliko keistą, dvilypį jausmą. Jis atsistojo ir toldamas nuo nedidelio lauže-

lio šilumos giliai įkvėpė, tada žioptelėjo, nes džiovinantis, stingdantis oras nudegino plaučius. Jis vėl užsimaukšlino kailinį gobtuvą ir tvirtai jį susirišo aplink veidą. Nors mažiausiai troško pajusti šiltą vėją, vyras žinojo, kad šitoks geliantis šaltis ypač pavojingas.

Šiaurėje nuo jų esantis didžiulis žemyninis ledynas slinko į pietus, tarsi visa apimančiame stingdančiame glėbyje stengdamasis įkalinti dailius, ledu padengtus kalnus. Jie buvo pačioje šalčiausioje žemės vietoje, tarp žaižaruojančių uolėtų viršukalnių ir neaprėpiamo šiaurinio ledo, o buvo žiemos vidurys. Visą drėgmę buvo sausai iščiulpęs ledyno ledas, godžiai pasiglemžiantis kiekvieną lašą ir taip didinantis išpampusią, akmenis traiškančią masę ir kaupiantis atsargas vasaros kaitros antpuoliui ištverti.

Mūšis tarp ledyno ir jį tirpdančios šilumos dėl galios Didžiajai Motinai Žemei dabar buvo sustojęs, tačiau artėjo permainos. Ledynas dar kartą pasistūmės ir pasieks patį piečiausią tašką, bet paskui bus nuvytas į poliarines žemes. O tūnodamas ten jis tik lauks geros progos vėl plėstis.

Kylant aukštyn kiekvieną akimirką buvo vis šalčiau. Vis didėjantis aukštis neišvengiamai artino susitikimą su ledu. Arkliams vis sunkiau buvo rasti ėdesio, – reta, suvytusi žolė palei kietą ledo upę buvo visai priplota prie sušalusios žemės. Vis nerimstantis vėjas gainiojo kietus, sausus, geliančius sniego grūdelius.

Jie jojo tylėdami, vėliau įkūrė stovyklą ir susirangę šiltoje palapinėje pradėjo šnekučiuotis.

– Jorgos plaukai gražūs, – pasakė Aila, jaukiau įsitaisydama kailiuose.

– Taip, tikrai, – sąžiningai prisipažino Jondalaras.

– Norėčiau, kad Iza juos būtų pamačiusi. Arba Bruno genties žmonės. Jie visą laiką manė, kad mano plaukai labai neįprasti, nors Iza visada sakydavo, kad jie didžiausia mano puošmena. Jie buvo tokie pat šviesūs kaip Jorgos, tačiau dabar patamsėjo.

– Man patinka tavo plaukų spalva, Aila, ir kaip jie krinta bangomis, kai nešioji juos palaidus, – patikino Jondalaras, liesdamas prie pat jo veido esančią sruogą.

– Nežinojau, kad genties žmonės gyvena ir taip toli nuo pusiasalio.

Jondalaras suprato, kad ji mąsto ne apie plaukus ar ką nors artima bei asmeniška. Ji galvoja apie genties žmones.

– Nors Gubanas atrodo kitaip. Jis atrodo... nežinau, sunku paaiškinti. Jo antakiai sunkesni, nosis didesnė, veidas labiau atsikišęs. Visi jo bruožai ryškesni, labiau būdingi genčiai. Man regis, jis net raumeningesnis už Bruną. Taip pat pasirodė, kad jis ne toks jautrus šalčiui. Jo oda buvo šilta palietus netgi jam gulint ant suledėjusios žemės. Ir jo širdis plaka greičiau.

– Gal jie prisitaikė prie šalčio? Ladunis sakė, kad į šiaurę nuo čia daug jų gyvena. Vargiai čia labiau sušyla, netgi vasarą, – spėjo Jondalaras.

– Gal ir taip. Nors mąsto jie panašiai. Kas paskatino tave pasakyti Gubanui, kad nori atlyginti giminystės skolą genčiai? Tai buvo geriausias argumentas, kokį tik galėjai sugalvoti.

– Nežinau, bet tai tiesa. Aš tikrai skolingas už gyvybę genčiai. Jei jie nebūtų tavęs paėmę, tu nebūtum išgyvenusi, vadinasi, ir aš nebūčiau dabar gyvas.

– O duodamas jam tą urvinio lokio dantį negalėjai išrinkti geresnio simbolio. Tu greitai perpranti jų papročius, Jondalarai.

– Jų papročiai ne taip ir skiriasi nuo mūsų. Zelandoniečiai taip pat labai rūpinasi įsipareigojimais. Jei turi neatlygintų įsipareigojimų, patekęs į kitą pasaulį tas, kuriam tu skolingas, įgyja galią valdyti tavo dvasią. Esu girdėjęs, kad tos, kurios tarnauja Motinai, kartais stengiasi, kad žmonės liktų joms skolingi, kad galėtų kontroliuoti jų dvasias, tačiau tai tikriausiai tik kalbos. Vien dėl to, kad žmonės kalba, dar nereiškia, kad tai tiesa, – pasakė vyras.

– Gubanas tiki, kad jo ir tavo dvasios dabar susipynusios. Ir šiame, ir kitame gyvenime. Dalelė tavo dvasios visada bus su juo, o tu visada nešiosies jo dalelę. Štai kodėl jis buvo toks susirūpinęs. Savo dalelę jis prarado, kai išgelbėjai jam gyvybę, tačiau tu jam tiek pat grąžinai, todėl neliko skylės, tuštumos.

– Ne aš vienas išgelbėjau jam gyvybę. Tu prisidėjai tikrai ne mažiau, jei ne daugiau.

– Aš esu moteris, o genties moteris – ne tas pats, kas genties vyras. Mainai nelygūs, nes vienas negali daryti to, ką daro kitas. Jie neturi tokių prisiminimų.

– Tu gydei jo koją ir pasirūpinai, kad jis galėtų grįžti į gentį.

– Jis ir taip būtų grįžęs. Ne dėl to aš nerimavau. Bijojau, kad koja netinkamai sugis ir jis negalės medžioti.

– Nejaugi taip blogai nemedžioti? Argi jis negali daryti ko nors kito? Kaip tie sarmunojų vaikai?

– Genties vyro statusas priklauso nuo gebėjimo medžioti, o statusas jam vertesnis už gyvybę. Gubanas yra atsakingas. Prie jo židinio gyvena dvi moterys. Jo pirmoji moteris turi dvi dukteris, o Jorga laukiasi. Jis pažadėjo visomis pasirūpinti.

– O kas, jei negalėtų? – teiravosi Jondalaras. – Kas jiems nutiktų?

– Jie nebadautų, gentis jais pasirūpintų, tačiau pasikeistų jų statusas. Jų gyvenimo būdas, maistas ir drabužiai, jiems rodoma pagarba priklauso nuo statuso. Be to, Gubanas prarastų Jorgą. Ji jauna ir graži, kitas vyras ją su džiaugsmu pasiimtų, o jei ji pagimdys Gubano taip norėtą sūnų, moterį pasiimtų kartu su sūnumi.

– O kas nutinka, kai vyras tampa per senas medžioti?

– Senis apleidžia medžioklę iš lėto, ramiai. Jis apsigyvena prie savo poros sūnų arba dukterų, jei jos liko gyventi gentyje, židinio, jis netampa našta visai genčiai. Zougas buvo taip įsimiklinęs naudotis svaidykle, kad vis dar sumedžiodavo maisto. Ir netgi Dorvo patarimai vis dar buvo vertinami, nors jis vos matė. O Gubanas yra vyras pačiame jėgų žydėjime, be to, vadas. Visko iš karto netekti jam būtų nepakeliamai sunku.

Jondalaras linktelėjo.

– Man regis, suprantu. Ne tik dėl medžioklės sunerimau. Nekas būtų, jei man kas nutiktų ir daugiau nebegalėčiau darbuotis su titnagu, – jis tylėdamas pasvarstė, paskui pasakė: – Tu daug dėl jo padarei, Aila. Net jei genties moterys kitokios, argi tai nevertinama? Ar jis negalėjo to bent jau pripažinti?

– Gubanas išsakė man savo padėką, Jondalarai, tačiau beveik nepastebimai, kaip ir turėjo būti.

– Tikrai nepastebimai. Aš nemačiau, – nustebo Jondalaras.

– Jis bendravo tiesiai su manimi, ne per tave, jis paisė mano nuomonės. Jis leido savo moteriai su tavimi kalbėti, šitaip pripažindamas mane lygia jai. Kadangi jo labai aukštas statusas, tai aukštas ir jos. Jis labai tave vertina, supranti? Pasakė tau komplimentą.

– Tikrai?

– Jis mano, kad tavo įrankiai gerai padaryti, žavėjosi tavo meistryste. Kitu atveju nebūtų priėmęs vaikščiojimo lazdų arba tavo dovanos, – paaiškino Aila.

– O ką būtų daręs? Juk aš priėmiau jo dantį. Pamaniau, kad dovana keistoka, tačiau supratau jos reikšmę. Aš būčiau priėmęs jo dovaną, kad ir kas tai būtų.

– Jei jis būtų laikęs dovaną nepriimtina, būtų jos atsisakęs, tačiau šitas daiktas yra daugiau nei atminimo dovana. Gubanas rimtai įsipareigojo. Jeigu tavęs negerbtų, nepriimtų mainais tavo sielos dalelės, nes pernelyg vertina savąją. Verčiau pasiliktų tuštumą, skylę, nei priimtų nevertos dvasios dalelę.

– Tu buvai teisi. Bendravimas labai sudėtingas. Nežinau, ar kada pajėgsiu visa tai perprasti, – pastebėjo Jondalaras.

– Manai, jūs kitokie? Aš kartais vis dar sunkiai suprantu jūsų bendravimą, – atkirto Aila. – Tik tavo žmonės pakantesni, jie dažniau svečiuojasi vieni pas kitus, daugiau keliauja nei genties nariai, jie labiau įpratę prie nepažįstamųjų. Esu tikra, dariau klaidų, tačiau tavo žmonės pažiūrėjo į tai pro pirštus, nes aš viešnia, ir jie suvokia, kad kitų žmonių papročiai gali skirtis.

– Aila, mano žmonės yra ir tavo žmonės, – švelniai pastebėjo Jondalaras.

Ji dirstelėjo į jį, atrodė lyg nesupratusi, ką jis pasakė. Tada tarė:

– Tikiuosi, Jondalarai. Tikiuosi.

Kopiant aukštyn eglės ir kėniai retėjo ir žemėjo. Nors augmenija buvo reta, kelias palei upę vedė šalia atodangų ir per gilius slėnius, kurie užstojo vaizdą į supančias aukštumas. Ties linkiu į Viduriniąją Motiną, kuri tekėjo iš aukštėliau, liejosi aukštumų upeliukas. Kaulus stingdantis šaltis sušaldė besiliejantį vandenį, o stiprūs vėjai iš jo išskaptavo keistas, groteskiškas figūras. Tarsi gyvi padarai, šalčio paversti ledo skulptūromis, jos nekantriai laukė, kol ištirps ir veržliai pasileis ilga upės vaga, tarsi žinotų, kad metų laikai netrukus pasikeis ir jas išlaisvins iš sąstingio.

Vyras ir moteris atsargiai vedė arklius per susigrūdusių ledų krūvas, ėjo link sušalusio krioklio. Prie jo žmonės sustojo lyg pakerėti, nes visa didybe atsiskleidė masyvus plokščiakalnio ledynas. Jau anksčiau jis švysteldavo šen bei ten, o dabar atrodė gana arti, tačiau šis pribloškiantis vaizdas klaidino. Didingai dunksantis ledas beveik lygiu paviršiumi buvo toliau nei atrodė.

Greta tekėjęs upelis buvo suledėjęs ir nuščiuvęs. Žmonės akimis sekė jo vingiuotą kelią, žiūrėjo, kaip jis kraiposi ir sukiojasi, tada dingsta iš akių. Jis vėl pasirodė aukščiau, išniro kartu su keliomis kitomis siauromis atšakomis, išsidėsčiusiomis nevienodais atstumais. Upelės tekėjo iš ledyno kaip sauja sidabro kaspinų, kraštuojančių masyvią ledo kepurę. Tolimi kalnai ir artimesni kalnagūbriai rėmino plynaukštę dantytomis, aštriabriaunėmis sustingusiomis viršukalnėmis, tokiomis baltomis, kad iš apačios vos prasimušantis mėlynas ledo atspalvis atrodė kaip vaiskiai ryškaus dangaus atspindys.

Aukščiausios viršūnės dvynės, kurios ilgai lydėjo keliautojų grupelę, jau seniai buvo dingusios iš akių, toliau vakaruose pasirodęs naujas aukštas kalnas jau tolo į rytus, savo žvilgančias karūnas vis dar kėlė palei kelią išsirikiavusios pietinio kalnagūbrio smailės.

Šiaurėje dunksojo dvigubas senesnių uolų kalnagūbris, tačiau masyvas, formavęs šiaurinį upės slėnio kraštą, liko užpakaly, ties vingiu, kur upė nuo savo šiauriausio taško suko atgal, kiek arčiau tos vietos, kur Aila su Jondalaru susitiko genties žmones. Upė priartėjo prie naujos kalkakmenio aukštumos, kuri pasitarnavo kaip šiaurinė riba keliautojams kopiant į pietvakarius, link upės ištakų.

Augmenija vis keitėsi. Eglės ir balteglės užleido vietą maumedžiams ir pušims, tačiau rūgščiose dirvose, kurios plonai dengė vandeniui nelaidžią uolieną, augo į išlakias žemesnių aukštumų sargybines pušis nepanašūs medžiai. Kalnuotos taigos lopinėlyje spygliuočiai buvo išsiklaipę, jų laja puošėsi tankiai suslėgto sniego ir ledo karūnomis, kurios didesnę metų dalį įkalindavo šakeles. Nors vietomis medžiai augo gana tankiai, kiekviena ilgesnė šakelė būdavo greitai vėjo ir šalčio nugnybama, todėl visi medžiai buvo vienodo aukščio.

Nedideli gyvūnėliai nevaržomi lakstė tarp medžių suplūktais takeliais, o stambesni gyvūnai palikdavo ryškesnius pėdsakus. Jondalaras nusprendė pasukti nuo mažo upeliuko, vieno iš daugelio, kurie galiausiai suformuos

didžiosios upės pradžią, ir per plačią žemaūgių spygliuočių juostą eiti žvėrių taku.

Pasiekus medžių augimo ribą kamienai praretėjo. Netrukus neliko nė vieno stačiakamienio, tačiau gyvybė yra atkakli – vis dar vešėjo žemaūgiai krūmai ir žolės, platūs laukai buvo padengti velėna, iš dalies palaidota po sniego antklode.

Panašūs regionai, tik kur kas platesni, egzistavo ir žemesnėje šiaurinėje žemyno dalyje. Išlikę vidutinio klimato lapuočių plotai laikėsi tam tikrose nuo šalčio apsaugotose teritorijose ir žemesnėse aukštumose, o atsparesni spygliuoti visžaliai pasirodydavo šiauriniuose regionuose. Dar toliau į šiaurę medžiai buvo išsikraipę ir žemi. Dėl neaprėpiamų ledynų aukštikalnių pievos, supusios nuolatinį kalnų ledą, buvo panašios į bekraštes stepes ir tundrą; jose gyvavo tik trumpo gyvenimo ciklo augalai.

Virš medžių augimo linijos prie atšiaurios aplinkos prisitaikė daugybė augalų. Vesdama kumelę Aila susidomėjusi stebėjo augmenijos kaitą ir troško turėti daugiau laiko ją patyrinėti. Kalnai ten, kur ji užaugo, buvo kur kas labiau į pietus, ir dėl vidinės jūros įtakos vešėjo vidutiniam klimatui būdinga augmenija. Sausringuose geliančio šalčio regionuose didesnėse aukštumose vešintys augalai moterį stebino.

Didingi gluosniai, kurie grakščiai kilo kone prie kiekvienos upės, upokšnio ar griovio, kuriame dar buvo likęs nors koks drėgmės pėdsakas, čia augo kaip žemi krūmai, o aukšti, tvirti beržai ir pušys tapo išsikėtojusiu sumedėjusiu krūmynu, besidriekiančiu palei žemę. Storais kilimais driekėsi vos keturių colių aukščio mėlynojai ir bruknienojai. Aila spėliojo, ar šitie krūmeliai, kaip ir tie, kurie augo greta šiaurinio ledyno, nokina tokias pat dideles, tačiau saldesnes ir skanesnes uogas. Nors iš plikų, apvytusių šakelių dažniausiai būdavo galima nuspėti, kokios rūšies tai augalas, Aila ne visada juos atpažindavo, be to, jie labai skyrėsi nuo anksčiau matytųjų. Ji spėliojo, kaip aukštikalnių pievos atrodytų šiltesniu metų laiku.

Keliaudami žiemą Aila su Jondalaru nepamatė pavasarinių ir vasarinių aukštumų grožio. Nė viena rožė ar rododendras savo rausvais žiedais nespalvino aplinkos; nė vienas krokas, plukė, nuostabūs mėlyni gencionai, nė geltoni narcizai nesigundė mesti iššūkį aštriems vėjams; raktažolės ar našlaitės kalnų pievose nepratrūks įvairiaspalve prabanga iki pat pirmo-

sios pavasarinės šilumos. Geliančio šalčio monotonijos nepraskaidrino katilėliai, jonažolės, žilės, baltagalvės, lelijos, uolaskėlės, gvazdikėliai, kurpelės, dailutės mažos liūtpėdėlės nepuošė sustingusių žiemos laukų.

Vis dėlto žmonių akims atsivėrė kitoks, dar didingesnis reginys. Priešais dunksojo akinanti žaižaruojančio ledo tvirtovė. Ji žvilgėjo saulėje kaip didingas, daugiabriaunis deimantas. Skaidri ledo baltuma žėravo švytinčiais mėlynais atspalviais, kurie slėpė įtrūkius: plyšius, tunelius, urvus ir įdubas, varpiusias didžiulį deimantą.

Aila su Jondalaru pasiekė ledyną.

Artėdami prie keteros – nudilusio pirmykščio kalno strampo, kuris dabinosi plokščia ledo karūna, jie netgi nebuvo tikri, ar siauras kalnų upeliukas vis dar yra ta pati, taip ilgai juos lydėjusi upė. Mažulytis pėdsakas lede niekuo nesiskyrė nuo daugybės kitų sustingusių vandens srautų, laukiančių pavasario, kad kristalinėmis plokščiakalnio uolomis galėtų kaskadomis pasrūti žemyn.

Didžioji Motina Upė, palei kurią jie keliavo nuo plačios deltos ties vidine jūra, platus vandenkelis, kuris kreipė jų žingsnius toje įtemptoje, sunkioje kelionėje, buvo dingęs. Netgi ledo surakintas vingiuotas pėdsakas netrukus liks už nugarų. Keliautojai daugiau nebejus guodžiančio kelią rodančios upės artumo. Jie turės tęsti kelionę į vakarus vadovaudamiesi daugiau nuojauta nei kokiais aiškiais ženklais, kelią rodys tik saulė ir žvaigždės bei orientyrai, kuriuos Jondalaras tikėjosi prisiminti.

Pakilus virš aukštikalnių pievų augmenija vis retėjo. Išnykus kiliminiams augalams ir keletui kitų retų jų rūšių, kažkaip išgyventi pajėgė tiktai dumbliai, kerpės ir samanos, kurios kabinosi į uolas ir akmenų nuobiras. Aila arklius pradėjo maitinti kartu gabenamu šienu. Be sunkių, gauruotų kailių ir tankios pavilnės nei arkliai, nei Vilkas nebūtų čia išgyvenę, tačiau gamta padėjo jiems prisitaikyti prie šalčio. O žmonės patys pasistengė prisitaikyti: jie naudojosi anksčiau sumedžiotų gyvūnų kailiais; be jų žmonės nebūtų išgyvenę. Kita vertus, neturėdami nuo šalčio saugančių kailių ir ugnies jų protėviai niekada nebūtų atsidūrę šiaurėje.

Kalnų pievos, netgi tikrai aukštos, stačios raižytos uolos, buvo gemzių, muflonų ir kalnų ožkų namai, nors paprastai žiemą gyvūnai nusileisdavo žemiau. Arkliai tokiose aukštybėse negyveno. Netgi į nuožulnesnius

masyvo šlaitus jie nedrįsdavo keberiotis, tačiau Yhaha su Lenktynininku žengė drąsiai.

Arkliai panarinę galvas kopė ledyno papėdės šlaitu, tempė rudai juodų degiųjų akmenų atsargas. Šie akmenys jiems visiems padės išgyventi.

Žmonės, atsivedę gyvulius į tokias vietas, kur jie paprastai negyveno, ieškojo lygios vietos palapinei pastatyti ir stovyklai įkurti. Visi buvo išsekę po grumtynių su dideliu šalčiu ir aštriu vėju, pavargę nuo kopimo stačia įkalne. Tai buvo sekinantis darbas, netgi Vilkas liko stovykloje, užuot bėgęs patyrinėti apylinkių.

– Aš taip pavargau, – pasiskundė Aila jiems abiem su Jondalaru besistengiant pastatyti palapinę, plėšomą aštrių vėjo gūsių. – Pavargau nuo vėjo, šalčio. Abejoju, ar kada apskritai atšils. Nežinojau, kad gali būti šitaip šalta.

Jondalaras pritariamai linktelėjo, tačiau žinojo, kad šaltis, su kuriuo netrukus teks susidurti, bus dar baisesnis. Jis matė, kaip Aila žvilgčioja į didelę ledo masę, o paskui nusisuka, tarsi nenorėtų jos matyti, ir įtarė, kad ji nerimauja ne vien dėl šalčio.

– Ar mes tikrai ketiname pereiti visą tą ledą? – galiausiai Aila garsiai išsakė savo baimę. – Ar tai įmanoma? Nė neįsivaizduoju, kaip reikės pasiekti viršūnę.

– Nelengva, bet įmanoma, – atsakė Jondalaras. – Mudu su broliu jį įveikėme. Kol dar šviesu, norėčiau paieškoti geriausio kelio ten užvesti arklius.

– Atrodo, lyg mes keliautume amžinai. Kiek mums dar reikės eiti, Jondalarai?

– Dar gabalėlis iki Devintojo urvo, bet ne per toliausiai. Didžiąją kelio dalį jau nuėjome. Perėjus ledą, iki Dalanaro urvo visai netoli. Trumpam ten sustosime; tau bus proga susipažinti su juo, Jerika ir visais kitais. Vos galiu sulaukti, kol parodysiu Dalanarui ir Joplajai kelis titnago apdirbimo būdus, kurių išmokau iš Vaimezo. Net jei apsistosime paviešėti, dar vasaros nesulaukę būsime namie.

Aila nusiminė. „Vasaros! O dabar dar tik žiema“, – galvojo ji. Jei būtų suvokusi, kokia ilga bus kelionė, spėliojo, ar tikrai būtų norėjusi su Jondalaru eiti tokį kelią iki jo namų. Gal būtų labiau mėginusi įkalbėti jį likti pas mamutojus.

– Eime iš arčiau pasižiūrėti į šitą ledyną, – pasiūlė Jondalaras. – Reikia sugalvoti geriausią būdą ant jo užkopti. Paskui reikės įsitikinti, kad turime viską, ko reikia. Tada būsime pasiruošę kirsti ledą.

– Šią naktį laužui turėsime panaudoti degiųjų akmenų, – pasakė Aila. – Čia nėra, ko deginti, ir turėsime tirpinti ledą vandeniui. Neturėtų kilti problemų jo ieškant.

Išskyrus kelias sniego prineštas įdubas, stovyklos apylinkėse, kaip ir visą kelią į viršų, sniego beveik nebuvo. Jondalaras tik kartą ėjo šiuo keliu, tačiau visa teritorija atrodė kur kas sausesnė nei jis prisiminė. Jie atsidūrė vadinamajame lietaus šešėlyje, pavėjinėje pusėje; retas sniegas šiame regione paprastai iškrisdavo kiek vėliau, pradėjus keistis metų laikams. O jiedu su Tonolanu besileisdami nuo ledyno buvo patekę į sniego pūgą.

Visą žiemą šiltesnis, vandens prisotintas oras, vyraujančių vėjų nešamas nuo vandenyno vakaruose, kilo šlaitais, kol pasiekdavo didelį, lygų šalto ledo plotą su virš jo esančia aukšto slėgio sritimi. Čia drėgnas oras vėso, drėgmė kondensavosi, virto sniegu ir tarsi iš milžiniško piltuvo krisdavo tiktai ant ledo apačioje, maitindama alkaną reiklaus ledyno ryklę. Krituliai lygiai pasklisdavo virš viso ledyno ploto, ir jo paviršius tapdavo beveik lygus, išskyrus pakraščius. Atšalęs oras be šlakelio drėgmės šlaitais leidosi žemyn, už ledo kraštų nenunešdamas nė žiupsnelio sniego.

Žygiuodami ledyno papėde ir dairydamiesi lengviausio kelio į viršų Aila su Jondalaru pastebėjo, kad vietomis žemė atrodo naujai sujudinta, akmenys iškilnoti besislenkančio ledo pirštų. Ledynas augo.

Ledyno papėdėje daug kur buvo atsidengusios senovinio masyvo uolos. Šis kažkada kietas kristalinio granito blokas apėmė ir panašią aukštumą vakaruose. Jėgos, kurios spaudė ir kilnojo nepajudinamus senovinius kalnus, pačias seniausias žemės uolas, tos pačios, kurios sukūrė kalnus pietuose, paliko dar vieną įrodymą – didelį įskilimą, sprūdį, kuris suskaldė bloką į gabalus.

Tiesiai į vakarus, kitoje ledyno pusėje, vakarinis masyvo šlaitas buvo status ir visiškai atitiko į rytus atsigręžusią lygiagrečią keterą kitoje sprūdžio slėnio pusėje. Plačios lomos viduriu, saugoma aukštų, lygiagrečių suskilusio masyvo sienų, sruvo upė. Jondalaras planavo traukti į pietvakarius – kirsti ledyną įžambiai ir nusileisti nuolaidesniu šlaitu. Jis norėjo

persikelti per upę arčiau jos ištakų pietiniuose kalnuose, dar jai nepasiekus apledėjusio masyvo ir slėnio.

– Iš kur šitas atsirado? – pasiteiravo Aila iškėlusi keistą daiktą. Jį sudarė du ovalūs mediniai diskai, įtvirtinti rėme gana arti vienas kito. Priešinguose diskų galuose buvo pritvirtintos odos juostos. Medinius ovalus beveik per pusę dalijo plonas plyšelis, išpjautas viduryje beveik per visą disko ilgį.

– Padariau prieš mums išeinant. Vieną tau, kitą man. Tai akims. Kartais ledyno ledas žaižaruoja taip ryškiai, kad nematai nieko, tik baltą spalvą. Tada žmonės sako, kad sniegas apakina. Apakimas paprastai po kiek laiko praeina, tačiau akys siaubingai parausta ir ima skaudėti. Šitos plokštelės saugos tavo akis. Pamėgink, užsidėk, – pasiūlė Jondalaras. Paskui, pamatęs, kaip Aila grabaliojasi, pridūrė: – Štai, žiūrėk.

Jis užsidėjo neįprastus skydus nuo saulės ir pakaušyje susirišo juosteles.

– Kaip tu gali matyti? – nesuprato Aila. Ji vos įžiūrėjo jo akis už ilgų, horizontalių plyšių, tačiau užsidėjo jai duotą diskų porą. – Matyti beveik viskas! Tik galvą reikia pasukti į šoną, kad matytum pakraščius, – nustebo ji, tada nusišypsojo. – Taip juokingai atrodai su didelėmis tuščiomis akimis, kaip kokia keista dvasia... Arba vabalas. O gal vabalo dvasia?

– Tu irgi atrodai juokingai, – atsikirto Jondalaras ir nusišypsojo. – Šitos vabalo akys gali išgelbėti tau gyvybę. Kai eini ledu, turi matyti, kur statai koją.

– Štai Madenijos motinos padovanoti muflonų vilnos batų įklotai, labai pravers, – tarstelėjo Aila pasidėdama juos arčiau, kad vėliau lengviau surastų. – Jie netgi sušlapę saugo kojas.

– Kai atsidursime ant ledo, būsime dėkingi už atsarginę įklotų porą, – pasakė Jondalaras.

– Kai gyvenau gentyje, į apavą prikišdavau viksvų.

– Viksvų?

– Taip. Kojos būna šiltos ir greitai išdžiūna.

– Naudinga tai žinoti, – tarė Jondalaras, tada paėmė apavą.

– Reikia batų su mamutų odos padais. Jie beveik nepraleidžia vandens ir yra tvirti, nes ledas kartais būna aštrus, be to, jie pakankamai šiurkštūs, kad neslystum, ypač kylant aukštyn. Pažiūrėkim, mums reikės skliuto ledui skaptuoti, – jis padėjo daiktą ant krūvos, – ir virvės. Taip pat geros stiprios juostos. Reikės palapinės, miego kailių, maisto. Ar galime palikti dalį virimo rykų? Ant ledo daug nereikės, o Lanzadonijoje gausime naujų.

– Valgysime kelioninį maistą. Aš nieko neruošiu, o ledui tirpinti nusprendžiau naudoti odą, pritvirtintą prie rėmų, – didįjį puodą, kurį gavau iš Solandijos. Jį kabinsime tiesiai virš laužo. Šitaip bus greičiau. Be to, vandens nereikės virinti, pakaks jį tirpinti, – pasakė Aila.

– Nepamiršk pasilikti ieties.

– Kam? Argi ant ledo yra gyvūnų?

– Ne, bet ja galėsi baksnoti į priekį, kad įsitikintum, jog ledas tvirtas. O kaip šitas mamuto kailis? – teiravosi Jondalaras. – Gabename jį nuo kelionės pradžios, tačiau ar mums tikrai jo reikia? Jis sunkus.

– Tai geras kailis, dailus ir lankstus, be to, puikus vandeniui nelaidus valties dangalas. Sakei, kad ant ledyno sninga, – ji tikrai nenorėjo odos išmesti.

– Gal kaip dangalą galime panaudoti palapinę?

– Tiesa, bet... – pradėjo Aila ir svarstydama užsičiaupė. Tada pastebėjo dar kažką.

– Iš kur gavai tuos deglus?

– Iš Ladunio. Kelsimės prieš saulėtekį, reikės šviesos daiktams susikrauti. Noriu pasiekti plokščiakalnio viršų saulei dar ne itin pakilus, kol viskas kietai sušalę, – paaiškino Jondalaras. – Netgi kai šitaip šalta, saulė po truputį tirpdo ledą, ir būtų gana sunku pasiekti viršų.

Jie anksti atsigulė, tačiau Aila negalėjo užmigti. Ji nervinosi ir jaudinosi. Štai tas ledynas, apie kurį Jondalaras kalbėjo nuo pat pradžių.

– Kas atsitiko? – krūptelėjusi plačiai atsimerkė Aila.

– Nieko neatsitiko, laikas keltis, – laikydamas deglą pareiškė Jondalaras. Jis jo kotą įkišo į žvirgždą, tada moteriai padavė puodelį garuojančios arbatos. – Užkūriau laužą. Prašau išgerti arbatos.

Moteris nusišypsojo, ir Jondalaras pasijuto pamalonintas. Aila kone kiekvieną kelionės dieną virė jam ryto arbatą, ir jis džiaugėsi, kad bent kartą atsikėlė pirmas ir paruošė arbatos jai. Tiesą sakant, Jondalaras taip ir neužmigo. Negalėjo – per daug nervinosi, per daug jaudinosi, pernelyg nerimavo.

Vilkas stebėjo žmones, jo akyse atsispindėjo deglo šviesa. Nujausdamas kažką neįprasta jis zujo pirmyn ir atgal. Arkliai taip pat buvo judrūs, nepaliaujamai prunkštė, žvengė ir pūtė virpančius garų kamuolius. Užkūrusi degiuosius akmenis Aila ištirpdė vandens, arklius pašėrė grūdais. Vilkui ji padavė paplotėlį losadunojiečių kelioninio maisto, dar vieną padavė Jondalarui ir vieną pasiėmė sau. Deglo šviesoje jis sudėjo palapinę, miego kailius ir rykus. Keletą mažmožių paliko: tuščią grūdų talpyklą, kelis akmeninius įrankius, tačiau paskutinę minutę Aila ant rudų anglių valtyje visgi užmetė mamuto odą.

Jondalaras paėmė deglą keliui pašviesti. Paėmęs Lenktynininką už pavadžio jis pradėjo eiti, tačiau liepsnos blaškė dėmesį. Jis matė nedidelį apšviestą plotą visai arti ir beveik nieko tolėliau. Nieko nebuvo matyti net iškėlus deglą. Švietė beveik pilnatis, ir Jondalarui ėmė dingotis, kad geriau eiti be deglo. Galiausiai vyras jį numetė ir tamsoje nuėjo pirmyn. Aila sekė iš paskos. Ilgai netrukus jų akys apsiprato su tamsa. Ant žvirgždo tebeliepsnojantis deglas vis tolo.

Mėnulio, kuriam tik skiltelės trūko iki pilnaties, šviesoje galinga ledo tvirtovė švytėjo paslaptinga, greitai išnykstančia šviesa. Juodas dangus atrodė net padūmavęs nuo gausybės žvaigždžių, oras buvo gaivus ir spragsėjo nuo šalčio. Beformė stichija turėjo savo gyvenimą.

Kad ir kaip buvo šalta, artėjant prie ledo sienos stingdantis šaltis vis gilėjo, tačiau Aila labiau virpėjo nuo baimingos pagarbos ir įvairių nuojautų. Jondalaras stebėjo jos žėrinčias akis, kiek pravirą burną. Moteris ėmė giliau, greičiau alsuoti. Zelandonietį visada sužadindavo jos susijaudinimas, ir jis pajuto slėpsnose kirbant vyriškumą. Vyras tik papurtė galvą: dabar tam netinkamas laikas. Laukia ledynas.

Iš kuprinės Jondalaras išsiėmė ilgą virvę.

– Reikia susirišti, – pasakė jis.

– Arklius irgi?

– Ne. Mes pajėgsime vienas kitą paremti, tačiau jei slys arklys, jis ir mus nusitrauks kartu, – kad ir kaip nenorėtų prarasti Yhaha ar Lenktynininko, Aila Jondalaras rūpinosi labiausiai.

Aila susiraukė, bet pritariamai linktelėjo.

Jie kalbėjosi pašnibždomis. Tyliai dunksantis ledas juos tildė, žmonės nenorėjo trikdyti mieguistos didybės ar pranešti jai apie planuojamas pastangas ją įveikti.

Jondalaras vieną virvės galą apsirišo sau aplink juosmenį, o kitą – aplink Ailos, laisvąjį galą apsivyniojo aplink plaštaką ir, prakišęs ranką, užsimovė ant peties. Tada abu paėmė savo arklių pavadžius. Vilkui teks eiti pačiam.

Prieš žengiant pirmyn Jondalarą apėmė panika. Ką jis sau manė? Kas vertė jį galvoti, kad gali Ailą ir arklius vestis per ledyną? Reikėjo leistis ilguoju keliu aplinkui. Nors ilgesnis, tas kelias saugesnis. Galiausiai vis tiek būtų jį įveikę. Vis dėlto vyras žengė ant ledo.

Ledyno papėdėje paprastai būdavo riba tarp ledo ir žemės – susikurdavo savotiška tuštuma po ledu arba virš morenos žvirgždo susiformuodavo ledo iškyša. Toje vietoje, kurią pradžiai pasirinko Jondalaras, iškyša buvo įgriuvusi, susidarė laipsniškas pakilimas. Be to, čia ledas buvo susimaišęs su žvirgždu, todėl eiti buvo lengviau. Pradedant nuo įgriuvusio krašto, sunkus žvirgždo telkinys – morena – vedė ledyno šlaitu kaip gerai apibrėžtas takas ir, išskyrus patį viršų, neatrodė per status nei jiems, nei arkliams. Problemų gali kilti lipant per kraštą, tačiau, kol neatsidursi viršuje, to nesužinosi.

Jondalarui vedant visi pradėjo kilti šlaitu. Lenktynininkas spyriojosi. Nors jau mažesnis, jo krovinys vis dar buvo gremėzdiškas, ir įkalnės pokytis nuo vidutinio statumo iki visiškai stačios jį gąsdino. Iš pradžių kanopa slystelėjo, paskui rado tvirtą atramą, ir kiek padvejojęs jaunasis eržilas žengė pirmyn. Iš paskos ėjo Aila ir valkčius tempianti Yhaha. Kumelė juos tempė jau taip seniai ir tokiomis skirtingomis vietovėmis, kad buvo prie jų įpratusi. Be to, kitaip nei gremėzdiškas Lenktynininko nešulys ant nugaros, plačiai išdėstyti basliai padėjo kumelei išlaikyti pusiausvyrą.

Vilkas ėjo paskutinis. Jam buvo lengviau – Vilkas buvo arčiau žemės, jo kietos letenos neslydo. Žvėris juto visai grupei kilusį pavojų ir sekė įkandin tarsi užnugarį saugantis sargybinis, budriai stebintis aplinką.

Ryškioje mėnesienoje žaižaravo kyšančių ledo luitų atspindžiai, o veidrodiniai visiškai plokšti jų paviršiai atrodė giliai vaiskūs, tarsi ramūs juodi baseinai. Nebuvo sunku įžiūrėti žemyn byrančią moreną, tarsi lėtai

judančią smėlio ir akmenų upę, tačiau menka nakties šviesa neišryškino daiktų dydžio ir apimties, slėpė mažas detales.

Jondalaras žengė lėtai ir atsargiai, aplink kliūtis pamažu vesdamas savo arklį. Aila labiau rūpinosi tuo, kaip surasti geriausią kelią arkliui, nei savo saugumu. Šlaitui ėmus statėti, arkliai, vis prarasdami pusiausvyrą dėl staigesnio pakilimo ir sunkių nešulių, žengė sunkiau. Jondalarui bandant pervesti Lenktyninininką statesne įkalne prie pat luito viršaus, kanopa slystelėjo, arklys sužvengė ir atsistojo piestu.

– Nagi, Lenktyninninke, – ragino Jondalaras, tvirčiau tempdamas pavadį, tarsi galėtų pats paremti arklį. – Jau beveik viskas baigta. Tau pavyks.

Eržilas stengėsi, tačiau kanopa slystelėjo ant apgaulingo ledo po plonu sniego sluoksniu, ir arklys pradėjo tempti Jondalarą. Vyras atlaisvino virvę, kad Lenktyninninkas galėtų elgtis savo nuožiūra, o galiausiai visai ji paleido. Krepšyje buvo daiktų, kurių nesinorėjo prarasti, dar skaudžiau būtų netekti arklio. Jondalaras baiminosi, kad eržilas neįveiks ledo.

Kanopoms atsimušus į žvirgždą Lenktyninninkas nustojo slysti, o pasijutęs laisvas pakėlė galvą ir metėsi pirmyn. Staiga eržilas perlipo per ledo šlaito kraštą ir mitriai peržengė siaurą plyšį įtrūkio gale. Glostydamas arklį ir šiltai jį kalbindamas Jondalaras pastebėjo, kad dangaus spalva iš juodos pasikeitė į tamsiai mėlyną su kiek šviesesniu atspalviu rytiniame horizonte.

Staiga jis pajuto, kaip į petį įsirėžė virvė. „Aila tikriausiai slysta atgal, – pagalvojo jis ir labiau atleido virvę. – Tikriausiai jau pasiekė statų pakilimą." Staiga virvė nuslydo nuo jo rankos ir Jondalarą ėmė stipriai traukti per juosmenį. „Tikriausiai ji laiko Yhaha pavadį, – pagalvojo Jondalaras. – Reikia, kad paleistų."

Jis abiem rankom sugriebė virvę ir šūktelėjo:

– Paleisk, Aila! Ji nusitemps ir tave!

Aila negirdėjo, o jei ir girdėjo, tai nesuprato. Yhaha lipant aukštyn, jos kanopos nerado atramos, ir ji pradėjo slysti. Aila laikė pavadį, tarsi galėtų kumelę sulaikyti nuo kritimo, tačiau slydo atgal kartu su ja. Jondalarą virvė pavojingai pritraukė prie pat ledo krašto. Ieškodamas, ko įsitverti, jis sugriebė Lenktyninninko pavadį. Eržilas sužvengė.

Yhaha kritimą sustabdė valkčiai – vienas baslių pateko į plyšį ir pakankamai ilgai laikėsi įstrigęs, tad kumelė atgavo pusiausvyrą. Tada ji įbrido į

sniego pusnį ir kanopomis susirado žvirgždą. Pajutęs, kad tempimas susilpnėjo, Jondalaras paleido Lenktynininko pavadį. Įsispyręs į plyšį lede Jondalaras ėmė tempti virvę.

– Truputį atlaisvink virvę! – šūktelėjo Aila laikydama pavadį, kol Yhaha stūmėsi pirmyn.

Pamatęs moterį Jondalaras likusį atstumą ją tempte užtempė. Tada pasirodė Yhaha. Kumelė persiropštusi per ledo šlaito kraštą peršoko įtrūkį lede ir atsistojo lygioje vietoje. Dubens formos valtis liko ant krašto, o basliai stirksojo ore.

Staiga prie Ailos pasileido plyšį peršokęs Vilkas. Jis jau norėjo ant jos užšokti, tačiau stabiliai vis dar nesijaučiantis moteris davė jam ženklą liautis. Žvėris atsitraukė, dirstelėjo į Jondalarą, tada į arklius. Pakėlęs galvą ir keliskart amtelėjęs, jis pratisai ir garsiai užkaukė.

Nors keliautojai užkopė stačiu šlaitu ir ledo paviršius išsilygino, jie dar nepasiekė ledyno viršūnės. Prie krašto buvo įtrūkių ir krūvos atskilusių besiplečiančio ledo luitų. Jondalaras įveikė sniego kauburį, kuris dengė dantytą skeveldrų krūvą prie ledo krašto, ir galiausiai pastatė koją ant lygios ledo plokštės paviršiaus. Lenktynininkas ėjo spardydamas nulūžusius ledo gabalus, jie šokinėjo ir tarškėdami vertėsi per luito kraštą. Vyras laikė įtempęs virvę, užrištą aplink juosmenį, Aila žengė jam iš paskos. Vilkas nubėgo į priekį, o Yhaha ėjo paskutinė.

Dangus trumpam nusidažė nepakartojamu aušros mėliu, o iš už žemės krašto pradėjo sklisti žvilgantys šviesos spinduliai. Aila dirstelėjo atgal ir nusistebėjo, kad jie apskritai įveikė šlaitą. Žiūrint iš viršaus tai neatrodė įmanoma. Tada moteris pasisuko eiti, ir atsivėręs reginys jai užgniaužė kvapą.

Kylanti saulė jau dairėsi pro rytinį dangaus pakraštį ir akinamu šviesos pliūpsniu atskleidė neįtikėtiną vaizdą. Vakaruose priešais juos driekėsi plokščia, visiškai niekuo neišsiskirianti, akinamo baltumo lyguma. Dangus virš jos buvo tokio mėlyno atspalvio, kokio Aila gyvenime nebuvo regėjusi. Jis sugėrė raudoną aušros spindesį bei žaliai mėlyną ledyno atspalvį ir vis dar išliko mėlynas. O mėlyna spalva taip stulbinamai švytėjo, kad atrodė, jog nenusakoma spalva švyti pats dangus. Ties tolimu horizontu pietvakariuose spalva bluko, keitėsi į padūmavusią juodai mėlyną.

Rytuose kylant saulei, blykštantis kiek mažiau tobulas apskritimas, taip ryškiai švytėjęs juodame priešaušrio danguje, dabar kabojo ties vakariniu

kraštu; liko tik blausūs buvusio grožio atspindžiai. Niekas netemdė nežemiškos bekraštės suledėjusio vandens dykumos: joks medis, joks akmuo, joks judėjimas nedarkė iš pažiūros vientiso paviršiaus didybės.

Aila garsiai atsikvėpė. Nė nejuto, kad buvo sulaikiusi kvapą.

– Jondalarai! Tai nuostabu! Kodėl man nepasakojai? Būčiau nuėjusi dvigubą atstumą, kad tai pamatyčiau, – tarė ji baimingos pagarbos kupinu balsu.

– Įspūdinga, – tarstelėjo jis šypsodamasis dėl jos reakcijos, tačiau ir pats buvo užvaldytas gamtos grožio. – Negalėjau papasakoti. Šito anksčiau neregėjau. Nedažnai čia taip tyku. Pūgos čia irgi įspūdingos. Judėkime, kol matome kelią. Ledas ne toks kietas, kaip atrodo. Kai šitoks giedras dangus ir ryški saulė, gali atsiverti įtrūkiai arba nukristi koks pakibęs luitas.

Jie patraukė per ledo lygumą savo ilgų šešėlių vedami. Dar saulei aukštai nepakilus net vilkint šiltus drabužius buvo karšta. Aila nusivilko viršutinę kailio skrandą su gobtuvu.

– Nusivilk, jei nori, – tarė Jondalaras, – bet per daug neapsinuogink. Čia galima baisiai nudegti saulėje, ir ne tik iš viršaus. Ledas, kai į jį tvieskia saulė, irgi gali nudeginti.

Ryte pradėjo formuotis nedideli kamuoliniai debesys. Apie vidudienį jie susitelkė į didelius tumulus. Po pietų sukilo vėjas. Maždaug tuo metu, kai keliautojai nusprendė sustoti ir išsitirpinti ledo, Aila vėl su džiaugsmu apsivilko kailinę skrandą. Saulė pasislėpė už drėgmės kupino audros debesies, kuris jau bėrė kaip milteliai smulkų, sausą sniegą. Ledynas augo.

Šitas plokščiakalnio ledynas prasidėjo uolinguose kalnuose toli pietuose. Kylantis drėgnas oras, užkliuvęs už aukštų barjerų, kondensavosi į miglos lašelius, tačiau nuo temperatūros priklausė, ar iškris šaltu lietumi, ar sniegu. Ne dėl amžinojo įšalo susiformuoja ledynai – jie susidaro metų metus kaupiantis sniegui, susilieja ir virsta ledo skydais, pamažu įkalinančiais žemynus. Nepaisant keleto karštų dienų, nuolatinės šaltos žiemos kartu su vėsiomis, debesuotomis vasaromis, kai pasibaigus žiemai nevisiškai ištirpsta sniego ir ledo likučiai, – kitaip tariant, esant žemesnei vidutinei metinei temperatūrai, – pusiausvyra pakrypsta ledyno naudai.

Kiek žemiau kyšančių pietinių kalnų smailių, per daug stačių, kad pačios ilsėtųsi po sniegu, prigludę prie šlaitų susiformavo nedideli sniego telkiniai, vadinamosios karos. Tose karose ir gimdavo ledynai. Uolų plyšiuose vanduo užšaldamas plėsdavosi, atsirasdavo didesnių įtrūkių ir įdubų. Į tas įdubas aukštai kalnuose tingiai gulė ir kaupėsi lengvos snaigės. Pamažu dėl sustingusio vandens svorio snaigės sušokdavo į nedidelius sniego grūdelius – grūdėtą sniegą, vadinamą firnu.

Firnas formuojasi ne paviršiuje, o giliai karoje. Iškritus daugiau sniego, sunkesni grūdeliai, kone apvalūs sniego rutuliukai, yra taip spaudžiami svorio iš viršaus, kad dėl trinties išsiskiria šiluma. Vos akimirkai jie ištirpsta ir akimirksniu vėl sušąla – grūdeliai tarsi susilydo. Gilėjant ledo sluoksniams, vis didesnis slėgis sniego molekulių struktūrą pakeičia į tvirtą kristalinį ledą. Jis subtiliai skiriasi nuo įprasto ledo – šitas ledas slenka.

Ledynų ledas, susiformavęs dėl milžiniško slėgio, yra tankesnis; žemesni didelės, kietos ledo masės sluoksniai slenka taip pat tolygiai kaip bet kuris skystis. Išsišakodamas ties kliūtimis, tokiomis kaip styrančios kalnų viršūnės, ir vėl susijungdamas kitapus jų, dažnai netgi kartu nusinešdamas nemenką uolienos dalį ir palikdamos salas aštriomis viršūnėmis, ledynas slenka palei sausumos kontūrus, kartu juos trindamas ir naujai formuodamas.

Kieto ledo upėje yra ir srovių, ir verpetų, ir užsistovėjusių duburių, tačiau ji juda kitaip – gremėzdiškai, lėtai. Reikia metų pajudėti kelis colius. Tik čia laikas nėra svarbus, juk ledynui priklauso visas pasaulio laikas. Tol, kol vidutinė oro temperatūra lieka žemiau kritinės linijos, ledynas auga.

Kalnų karos nėra vienintelės ledynų užuomazgų vietos. Ledynai formuojasi ir lygumose. Kai ledas padengia gana didelę teritoriją, dėl šalčio poveikio krituliai iškrinta ir pačiuose pakraščiuose, todėl ledo storis maždaug visur lieka vienodas.

Ledynai niekada visiškai neišdžiūsta. Kažkiek vandens visada smelkiasi gilyn dėl slėgio nulemto tirpsmo. Jis kaupiasi nedideliuose plyšiuose ir įtrūkiuose, o kai atšąla ir vėl sustingsta, plečiasi visomis kryptimis. Ledynas nuo pradinės formavimosi vietos visomis kryptimis juda į išorę, jo judėjimo greitis priklauso nuo paties ledyno paviršiaus nuolydžio, ne nuo apačioje esančios žemės nuolydžio. Jei paviršiaus nuolydis didelis, vanduo ledyno viduje per įskilimus lede srūva žemyn greičiau ir, vėl suledėjęs,

išplečia ledą. Ledynai auga sparčiau, kol jauni, jei yra greta didelių vandenynų ir jūrų, arba kalnuose, kur gausiai sninga. Išsklidę jie didėja lėčiau, jų platus paviršius atspindi saulės spindulius, oras virš ledyno vidurio pasidaro šaltesnis ir sausesnis, vadinasi, mažiau sninga.

Ledynai slinko iš pietinių kalnų, užpildė slėnius iki aukštų kalnų perėjų lygio ir persiliejo per jas. Ankstyvuoju laikotarpiu priekalnių ledynai pripildė gilų tarpeklį sprūdžio linijoje, skiriančioje kalnų kyšulį ir senovinį masyvą. Jie uždengė aukštumą, tada pasklido senais erodavusiais šiaurinio pakraščio kalnais. Per laikiną atšilimą, kuris jau artėjo prie pabaigos, ledas iš sprūdžio slėnio atsitraukė, liko tik didelė upė ir ilgas moreninės kilmės ežeras, tačiau plokščiakalnio ledynas, kurį kirto Aila su Jondalaru, liko kur buvęs.

Žmonės negalėjo kurti laužo tiesiog ant ledo. Jie planavo kaip pagrindą upės akmenims, ant kurių ruošėsi kurti laužą, panaudoti valtį, bet pirmiausia iš apskrito laivelio reikėjo iškrauti visus degiuosius akmenis. Imant mamuto odą Ailai toptelėjo, kad kaip pagrindą galima panaudoti šią odą. Gal ji kiek ir apdegs, tačiau tai nesvarbu. Jai buvo smagu, kad sugalvojo ją paimti. Įsikūrus visi keliautojai, įskaitant arklius, gavo vandens ir truputį maisto.

Saulė visiškai pasislėpė už sunkių debesų, ir prieš grupelei vėl leidžiantis į kelią niūriai ir nepaliaujamai pradėjo kristi gausus sniegas. Ledinių tyruose kaukė šiaurės vėjas. Ant visos plačios masyvą dengiančios ledo paklotės nebuvo nieko, kas jam sukliudytų. Artinosi pūga.

42

Sniegui sutirštėjus staiga sustiprėjo ir šiaurės vakarų vėjas. Jis bloškė į keliautojus šalto oro gūsius, stumdė žmones, tarsi jie būtų tik menkučiai trupinėliai ant horizontalaus balto juos supančio pakloto.

– Manyčiau, geriau palaukti, – suriko Jondalaras, stengdamasis būti išgirstas per vėjo gausmą.

Jiems teko grumtis su vėju, kad pastatytų palapinę. Lediniai gūsiai stvarstė mažą pastogę, iš ledo plėšė kaiščius, palapinė pūtėsi ir plaikstėsi. Nuožmus, nepalaužiamas vėjas grasinosi išplėšti odos paklotą iš dviejų geibių gyvų dvaselių, mėginančių nugalėti ledyną, o dabar dar ir drįstančių statyti kliūtį lygiame niršios, sniegu springstančios pūgos kelyje.

– Kaip išlaikysime palapinę prie žemės? – pasiteiravo Aila. – Ar visada čia taip baisu?

– Neprisimenu, kad kada būtų pustę taip stipriai, tačiau tuo nesistebiu.

Arkliai stovėjo nuleidę galvas, stoiškai tvėrė audrą. Vilkas spaudėsi artėliau žmonių, paskui sniege išsikasė duobutę.

– Gal pavyktų vieną arklį pastatyti ant laisvojo odos galo, kad jį prilaikytų, kol mes prismeigsime odą, – pasiūlė Aila.

Vienas pasiūlymas vedė prie kito, ir galiausiai jie priėmė trumpalaikį sprendimą: panaudojo arklius ir kaip stulpus, ir kaip palapinės atramas. Jie permetė odinę palapinę per abiejų arklių nugaras, tada Aila įkalbėjo Yhaha užlipti ant vieno kraštų tikėdamasi, kad kumelė per daug nesiblaškys ir jo nepaleis. Aila su Jondalaru susiglaudę susėdo beveik arklių papilvėse, o kitą palapinės galą pasikišo po savimi. Vilkas susirangė prie sulenktų jų kelių.

Jau buvo tamsu, kai pūga išsikvėpė. Nakčiai teko apsistoti toje pačioje vietoje, tačiau pirmiausia žmonės tinkamai pasistatė palapinę. Ryte Ailą nustebino kelios tamsios dėmės prie palapinės krašto, kur stovėjo Yhaha. Aila sunerimusi svarstė, kas tai galėtų būti, kai jie ankstyvą rytą skubėdami ardė stovyklą.

Kitą dieną, nors teko ropštis per suslėgtus sulaužyto ledo kauburius ir apeiti keletą ta pačia kryptimi žiojinčių plyšių, keliautojai gerokai pasistūmėjo į priekį. Po pietų vėl kilo pūga, tačiau vėjas nė iš tolo neprilygo vakarykščiam ir išsikvėpė greičiau. Vėlyvą popietę grupelė jau tęsė kelionę.

Vakarop Aila pastebėjo, kad Yhaha šlubčioja. Moters širdis pradėjo stipriau daužytis iš baimės, kai įsižiūrėjusi atidžiau ant ledo ji pamatė raudonas dėmes. Ji pakėlė Yhaha koją ir apžiūrėjo kanopą. Ji buvo iki gyvuonies įpjauta ir kraujavo.

– Jondalarai, pažiūrėk. Jos kojos visos suraižytos. Kas nutiko? – nesuprato Aila.

Jis dirstelėjo, paskui apžiūrėjo Lenktynininko kanopas. Aila tuo metu apžiūrinėjo visas Yhaha kanopas. Pamatęs tokius pačius sužeidimus Jondalaras susiraukė.

– Tikriausiai jie susipjaustė į ledą, – pasakė jis. – Apžiūrėk ir Vilką.

Ant pilkio pėdų taip pat buvo įpjovimų, tik nė iš tolo ne tokių baisių kaip arklių.

– Ką darysime? – klausė Aila. – Jie jau klupinėja, netrukus šlubčios kaip reikiant.

– Man nė netoptelėjo, kad ledas gali būti toks aštrus ir įpjauti kanopas, – labai nusiminęs teisinosi Jondalaras. – Viską stengiausi apgalvoti, o šitai pražiopsojau, – jis buvo sukrėstas, jį graužė sąžinė.

– Kanopos yra tvirtos, tačiau ne kaip akmuo. Jos labiau primena nagą ir gali būti pažeistos. Jondalarai, negalima eiti toliau. Kitą dieną jie bus taip suluošinti, kad visai negalės paeiti, – tarė Aila. – Reikia jiems padėti.

– Ką galime padaryti? – teiravosi Jondalaras.

– Na, vis dar turiu savo vaistų krepšelį. Sužeidimus galiu išgydyti.

– Juk negalime čia pasilikti, kol arkliai pasveiks. Vos pradėjus keliauti vėl tas pats nutiks, – vyras nutilo ir užsimerkė. Jis nenorėjo net galvoti apie tai, juo labiau ištarti minčių garsiai, tačiau matė vienintelę išeitį. – Aila, mums teks juos palikti, – kuo švelniau pasakė jis.

– Palikti? Ką čia kalbi? Negalima palikti Yhaha ir Lenktynininko. Kur jie ras vandens? Maisto? Jie nugaiš iš bado arba sušals. Negalima šitaip pasielgti! – piktinosi Aila, jos veide atsispindėjo neviltis. – Negalime jų tiesiog palikti! Negalime, Jondalarai!

– Tu teisi, negalime jų šitaip palikti. Būtų nesąžininga. Jie per daug kentėtų... tačiau... mes turime iečių ir mėtykles... – pralemeno zelandonietis.

– Ne! Ne! – suriko Aila. – Aš tau neleisiu!

– Taip būtų geriau negu juos palikti čia lėtai dvėsti, kankintis. Juk arkliai ir anksčiau buvo medžiojami. Taip daro dauguma žmonių.

– Čia ne tokie arkliai. Yhaha ir Lenktynininkas yra draugai. Mes tiek kartu ištvėrėme. Jie mums padėjo. Yhaha išgelbėjo man gyvybę. Negaliu jos palikti.

– Nenoriu jų palikti ne mažiau nei tu, – spyrėsi Jondalaras. – Tik ką dar galime padaryti? – jam buvo labai sunku galvoti, kad teks nudėti eržilą šitaip toli drauge nukeliavus. Jis suprato, kaip Aila išgyvena dėl Yhaha.

– Mes grįšime, tereiks apsisukti. Sakei, kad yra aplinkkelis!

– Jau dvi dienas keliaujame šituo ledu, ir arkliai jau beveik šlubuoja. Galime grįžti, Aila, tačiau nemanau, kad jie įstengs įveikti tokį kelią, – atsakė Jondalaras. Jis net nebuvo tikras, ar įstengs keliauti ir Vilkas. Jį graužė sąžinė, kankino kaltė. – Atsiprašau, Aila, tai mano kaltė. Buvau kvailys, kad pamaniau, jog galėsime kirsti šitą ledyną su arkliais. Turėjome eiti ilguoju keliu aplink, tik bijau, kad jau per vėlu tai daryti.

Aila matė ašaras Jondalaro akyse. Nedažnai matė jį verkiantį. Nors nebuvo neįprasta, kad kitų vyrai verktų, Jondalaras iš prigimties slėpė tokius jausmus. Tam tikra prasme jis dėl to tik stipriau mylėjo Ailą. Jis kone visiškai atidavė jai save, atsidavė tik jai, ir ji už tai jį mylėjo, tačiau negalėjo atsisakyti Yhaha. Kumelė buvo jos draugė. Vienintelė bičiulė slėnyje, kol nepasirodė Jondalaras.

– Privalome rasti išeitį, Jondalarai! – sriūbavo ji.

– Kokią? – dar niekada jis nesijautė toks bejėgis, toks visiškai sužlugdytas negebėjimo rasti kokį sprendimą.

– Ką gi, kol kas, – tarė Aila šluostydamasi akis. Prie veido šalo ašaros, – pagydysiu jų žaizdas. Bent jau šitiek galiu padaryti, – ji atsinešė ūdros

kailio vaistų krepšelį. – Reikia užkurti laužą, pakankamai karštą, kad užvirtų vanduo, o ne tik ledui tirpinti.

Aila nuo rudų degiųjų akmenų nuėmė mamuto odą ir patiesė ją ant ledo. Ant pakloto buvo nudegimų žymių, tačiau kietos odos jie nepažeidė. Ji kitoje vietoje, arčiau odos vidurio, iš upės akmenų sudėjo pagrindą laužui kurti. Bent jau nereikės nerimauti, ar pakaks kuro. Ramiai galės viską palikti.

Ji nekalbėjo, negalėjo ištarti nė žodžio. Ir Jondalaras neturėjo, ką pasakyti. Jis negalėjo patikėti tuo, kas įvyko. Šitiek svarstė, šitiek planavo ir ruošėsi kelionei per ledyną, ir viskas tik tam, kad sustabdytų nenumatyta kliūtis. Aila stebeilijo į nedidelį lauželį. Vilkas prišliaužė prie jos ir suinkštė. Ne iš skausmo, žvėris suprato, kad kažkas negerai. Aila vėl apžiūrėjo jo letenas. Jos nebuvo taip jau baisiai sužalotos. Vilkas geriau matė, kur stato kojas, o sustojus pailsėti rūpestingai iš letenų išsilaižydavo sniegą ir ledą. Moteris negalėjo nė pagalvoti, kad tektų prarasti ir jį.

Kurį laiką ji nesąmoningai galvojo apie Durką. Nors jis visada prisiminimuose buvo greta, kaip nežymus skausmas, kuris niekada nenuslops, Aila pradėjo apie jį galvoti. Ar jis jau pradėjo medžioti su gentimi? Ar išmoko naudotis svaidykle? Uba bus jam gera motina, ji juo pasirūpins, gamins jam maistą, aprengs šiltais žieminiais drabužiais...

Aila sudrebėjo galvodama apie šaltį, tada prisiminė pirmuosius Izos jai pasiūtus žieminius drabužėlius. Ji labai mėgo triušio kailio kepurę kailiuku į vidų. Žieminis apavas taip pat buvo nešiojamas kailiu į vidų. Ji prisiminė save trypčiojančią su nauja pora batukų, paskui pagalvojo apie tai, kaip siuvamas paprastas apavas. Tai būdavo paprasčiausios odos skiautės, surauktos ir surištos ties čiurna. Po kiek laiko apavas įgydavo pėdos formą, nors iš pradžių būdavo tikrai gremėzdiškas. Vis dėlto tai buvo naujo apavo smagumo dalis.

Aila vis stebeilijo į ugnį, matė, kaip pradeda virti vanduo. Kažkas kirbėjo jai galvoje. Ji buvo tikra, jog kažkas svarbaus. Kažkas apie...

Staiga ji įtraukė oro.

– Jondalarai! Jondalarai!

Ji atrodė susijaudinusi.

– Kas atsitiko, Aila?

– Nieko neatsitiko, viskas gerai, – suriko ji. – Tiesiog šį tą prisiminiau!

Jondalarui dingojosi, jog Aila elgiasi keistai.

– Nesuprantu, – pasakė jis. Dar pagalvojo, ar tik mintis netekti dviejų arklių nėra jai per sunki. O Aila ėmė tampyti sunkią mamuto odą, karštos anglys iš laužo pažiro į visas puses.

– Duok man peilį, Jondalarai. Savo aštriausią peilį.

– Peilį? – nusistebėjo jis.

– Taip, peilį, – tarė Aila.

– Ką ketini daryti?

– Ketinu pasiūti arkliams batus, taip pat ir Vilkui. Iš šito mamuto kailio!

– Kaip tu pasiūsi arkliams batus?

– Iš mamuto odos išpjausiu apskritimus, tada pakraščiuose išpjausiu skylutes, perversiu odos juosteles ir užrišiu arkliams ties čiurnomis. Jei mamutų oda apsaugo mūsų kojas, kad nesusipjaustytume į ledą, apsaugos ir jų, – paaiškino Aila.

Jondalaras akimirką galvojo, bandė įsivaizduoti tai, ką ji ką tik pasakė, paskui nusišypsojo.

– Aila! Man regis, pavyks. Didžioji Motina, mums pasiseks! Nuostabi mintis! Kas paskatino tave apie tai pagalvoti?

– Šitaip man apavą siuvo Iza. Toks ir visų genties žmonių apavas. Taip pat ir rankų apdangalai. Bandau prisiminti, ar tokius avėjo Gubanas su Jorga. Sunku pasakyti, nes panešioti jie įgauna pėdos formą.

– Ar odos pakaks?

– Turėtų pakakti. Kol laužas dega, baigsiu ruošti vaistus įpjovimams gydyti, ir galbūt mums išvirsiu karštos arbatos. Nieko karšto negėrėme jau porą dienų ir tikriausiai negersime, kol nenusileisime nuo šito ledo. Turėtume tausoti kurą, bet manau, kad puodelis karštos arbatos būtent šiuo metu itin pagelbės.

– Manai teisingai! – vėl šypsodamasis ir gerai pasijutęs pritarė Jondalaras.

Aila labai atidžiai apžiūrėjo visas abiejų arklių kanopas, pašalino šiurkščias vietas, uždėjo vaistų, tada užrišo jiems mamuto odos batus. Iš pradžių jie bandė nusikratyti keistų kojų apdangalų, tačiau virvelės buvo užrištos stipriai, ir arkliai greitai prie jų priprato. Paėmusi dar keturias odos skiautes Aila padarė apavą ir Vilkui. Žvėris letenas purtė ir kandžiojo, mėgindamas

nusikratyti nežinomo trukdžio, tačiau netrukus liovėsi kovojęs. Jo didžiulės vilkiškos letenos buvo kur kas mažiau sužalotos.

Kitą rytą arkliams žmonės sukrovė truputį lengvesnę naštą: jau sudegino dalį rudųjų anglių, o sunki mamuto oda atsidūrė ant kojų. Sustojus pailsėti Aila dalį krovinio nukrovė, taip pat truputį daugiau nešulių apsiėmė nešti pati. Vis dėlto ji negalėjo panešti tiek, kiek gabeno kresni arkliai. Nepaisant kelionės, arklių kanopų būklė iki vakaro labai pagerėjo. Vilkas atrodė visiškai normaliai, dėl ko ir Ailai, ir Jondalarui smarkiai palengvėjo. Batai teikė ir netikėtą naudą: jie veikė kaip savotiški sniego batai – dideli, sunkūs gyvūnai į gilų sniegą grimzdo mažiau.

Kiekviena kelionės diena tik su menkais pasikeitimais priminė praėjusią. Geriausias laikas keliauti buvo rytas; popietė atnešdavo įvairaus intensyvumo vėją ir sniegą. Kartais po pūgos keliautojai dar kiek paėjėdavo, kartais ir per naktį turėdavo pasilikti ten, kur sustojo, buvo ir taip, kad palapinėje tūnoti teko net dvi dienas, tačiau nė viena pūga nebuvo tokia stipri kaip pirmoji.

Ledyno paviršius visai nebuvo toks plokščias ir glotnus, koks pasirodė tą pirmąją dieną, kai žvilgėjo saulėje. Žmonėms teko kepurnėtis per gilias minkšto, biraus sniego pusnis, suneštas sniego audrų. Kitais kartais, kai vėjai nupūsdavo paviršių, jie traiškė aštrius ledo spyglius arba slysdavo į seklius griovius, jų pėdos pakliūdavo į siauras ertmes, kulkšnys krypdavo ant nelygaus paviršiaus. Trumpos pūgos kildavo be įspėjimo, nuožmūs vėjai kone niekuomet nešėiuvo. Keliautojai nuolat nerimavo dėl neregimų įtrūkių, uždengtų netvirtais ledo liepteliais ar svyrančiomis sniego karūnomis.

Tekdavo apeiti atsivėrusius plyšius, ypač artėliau ledyno vidurio, kur sausame ore buvo tiek mažai drėgmės, kad snigdavo retai, tad plyšiai likdavo atviri. Šaltis, gilus, geliantis, kaulus stingdantis šaltis, niekaip neslūgo. Iš burnos išsiveržę garai užšaldavo ant gobtuvų kailių, iš puodelio išsipylęs vandens lašas sušaldavo dar nenukritęs ant žemės. Žmonių veidai, atviri žvarbiems vėjams ir ryškiai saulei, skeldėjo, oda luposi ir tamsėjo. Nuolat grėsė nušalti odą.

Pradėjo jaustis nuovargis. Keliautojų reakcija pradėjo silpnėti, taip pat menko ir nuovoka. Nuožmiai popietės audrai užsitęsus į naktį, ryte Jondalaras nekantraudavo leistis į kelią. Jie sugaišo kur kas ilgiau nei jis plana-

vo. Gelianciame šaltyje ilgiau tirpdavo ledas, ir degiųjų akmenų atsargos seko.

Aila ėmė raustis kuprinėje, paskui graibytis po miegmaišį. „Neprisimenu, kiek dienų jau esame ant to ledo, tačiau man to jau per daug", – galvojo ji kažko ieškodama.

– Paskubėk, Aila! Ko taip gaišti? – kirto Jondalaras.

– Nerandu akių apsaugos, – atsakė ji.

– Sakiau, nepamesk. Gal nori apakti? – pratrūko Jondalaras.

– Ne, nenoriu apakti. Kodėl, tavo manymu, jų ieškau? – atirto Aila. Jondalaras pastvėrė jos miego kailį ir smarkiai papurtė. Mediniai diskeliai nukrito ant žemės.

– Kitą kartą prisimink, kur pasidedi, – tarė jis. – Judinkimės.

Jie greitai susikrovė mantą, tačiau Aila buvo paniurusi ir atsisakė kalbėtis su Jondalaru. Jis priėjo, kaip paprastai, dar kartą patikrinti jos krovinio. Aila griebė Yhaha virvę ir nuėjo pirma, nuvedė arklį, Jondalarui nespėjus patikrinti jos kuprinės.

– Nemanai, kad aš pati moku susikrauti daiktus? Sakei, judinamės. Kam švaistai laiką? – metė ji per petį.

„Tik bandžiau būti rūpestingas, – piktai galvojo Jondalaras eidamas iš paskos. – Ji net kelio nežino. Reikia palaukti, tegu paklaidžioja ratais. Tada grįš ir paprašys, kad aš vesčiau."

Aila buvo sušalusi ir pavargusi nuo sunkaus žygio. Ji nėrė pirmyn nesirūpindama aplinka. „Jei jis taip nori skubėti, tada ir skubėkim, – galvojo ji. – Jei nusigausime iki galo, tikiuosi gyvenime daugiau neregėti ledo."

Vilkas nervingai bėgiojo tarp Ailos ir Jondalaro. Jam nepatiko staigus jų pasikeitimas vietomis. Anksčiau ilgšis visada droždavo priekyje. Vilkas užbėgo iš priekio moteriai, kuri drožė aklai, abejinga viskam, išskyrus apgailėtiną šaltį ir savo įžeistus jausmus. Staiga jis sustojo tiesiai priešais ją, užstodamas kelią.

Kumele vedina Aila jį apėjo. Jis vėl apibėgo ir vėl sustojo priešais. Ji vėl nekreipė dėmesio. Žvėris bakstelėjo snukiu jai į koją, Aila nustūmė jį į šoną. Jis truputį pabėgėjo pirmyn, tada atsitūpė, ėmė inkšti prašydamas jos dėmesio. Ji praėjo pro šalį. Jis atbėgo atgal prie Jondalaro, inkšdamas pašoko, tada vis taip pat nerimaudamas kelis žingsnius šoko link Ailos, tada dar kartą nubėgo prie vyro.

– Ar kas negerai, Vilke? – pasiteiravo Jondalaras matydamas gyvūno susijaudinimą.

Staiga jis išgirdo bauginantį prislopintą triokštelėjimą ir pakėlęs galvą priekyje pamatė pažyrant lengvo sniego fontanus.

– Ne! O, ne! – sielvarto apimtas suriko Jondalaras ir nubėgo į priekį. Kai sniegas nusėdo, ant žiojinčio plyšio krašto stovėjo vienišas gyvūnas. Vilkas pakėlė snukį ir pratisai, liūdnai užkaukė.

Jondalaras kniūbsčias puolė ant ledo prie plyšio krašto ir pažvelgė žemyn.

– Aila! – suriko jis nevilties kupinu balsu. – Aila!

Pilve jam susisuko kietas gniutulas. Žinojo, kad rėkti beviltiška. Ji niekada jo neišgirs. Ji nebegyva guli gilaus plyšio dugne.

– Jondalarai?

Jis išgirdo silpną, išgąstingą balselį, sklindantį iš kažkur toli.

– Aila? – Jondalaras pajuto užplūstant viltį ir pažvelgė žemyn. Toli apačioje, ant siaurutės ledo atbrailos, prikibusios prie gilaus griovio sienos, stovėjo persigandusi moteris. – Aila, nejudėk! – paliepė jis. Stovėk visiškai ramiai. Ta atbraila irgi gali nulūžti.

„Ji gyva, – džiaugėsi jis. – Negaliu patikėti. Tai stebuklas. Tik kaip man ją iš ten ištraukti?“

Aila atsišliejo į ledo bedugnės sieną, iš paskutiniųjų laikėsi įsikibusi į plyšį ir kažkokį atsikišusį ledo gabalėlį. Moteris tiesiog sustingo iš baimės. Iki šio kritimo ji iki kelių plumpino per sniegą, buvo pasiklydusi savo mintyse. Ji buvo pavargusi; baisiausiai pavargusi nuo viso šito: nuo šalčio, nuo plūkimosi per gilų sniegą, ledyno. Žygis per ledą išsunkė jos energiją, ji buvo baisiausiai išsekusi. Nors moteris nepasidavė, vienintelis jos troškimas buvo pasiekti šito didžiulio ledyno pabaigą.

Staiga iš niūrių minčių ją ištraukė gąsdinantis, garsus trekštelėjimas. Kai kietas ledas po kojomis sujudėjo, moteris staiga prisiminė prieš daugelį metų įvykusį žemės drebėjimą. Ji pajuto pykinimą ir instinktyviai ieškojo, ko įsikibti. Deja, sniego ir ledo sūkuryje nieko nebuvo. Ji pajuto, kaip krinta, kone duso tarp griuvėsių sniego tilto, kuris ką tik sutrupėjo po jos kojomis, ir neturėjo nė supratimo, kaip atsidūrė ant šitos siauros atbrailos.

Aila pakėlė akis bijodama krustelėti, baiminosi, kad nuo menkiausio svorio pokyčio jos nepatikima atrama atitrūks. Viršuje dangus atrodė beveik juodas, jai pasidingojo, kad regi blyškiai mirguliuojančias žvaigždes.

Kartais moterį pasiekdavo nuo krašto krintanti kokia atitrūkusi ledo skeveldra ar sniego sauja.

Atbraila, ant kurios stovėjo Aila, buvo siaura iškyša kito paviršiaus, seniai palaidoto po šviežiu sniegu. Jis rėmėsi į didelį dantytą riedulį, kuris buvo atplėštas nuo kietos uolos ledui lėtai pildant slėnį ir slenkant uolos papėde. Didingai srūvanti ledo upė iš kietos uolos išplėšė daug dulkių, smėlio, žvirgždo ir riedulių, kuriuos lėtai nešė link greitesnės srovės centre. Šios morenos, judėdamos kartu su srove, ant paviršiaus suformavo ilgas nuolaužų juostas. Kai temperatūra pagaliau pakils tiek, kad masyvų ledynas ištirptų, įvairiausios moreninės kilmės akmenų kalvos ir sankaupos liks kaip jo slinkimo įrodymas.

Aila laukė bijodama net krustelėti ir stengėsi stovėti labai tyliai, tad girdėjo prislopintus murmesius ir tylų grumėjimą giliame ledo tarpeklyje. Iš pradžių ji pamanė, kad juos įsivaizduoja. Vis dėlto ledo masė nebuvo tokia tvirta, kaip atrodo sprendžiant pagal kietą jos paviršių: ji nuolat persitvarkydavo, plėtėsi, keitėsi, slinko. Pokštelėjimas kaip sprogimas kur nors toli, paviršiuje ar giliai ledyno gelmėje atsiveriant naujam plyšiui, per keistos struktūros masyvą siuntė virpesius. Didelis ledo kalnas buvo visas išvagotas urvų: praėjimų, kurie staiga užakdavo, ilgų galerijų, kurios sukiojosi ir vingiavo, leidosi žemyn arba kilo į viršų. Įdubos ir urvai netikėtai atsiverdavo ir staiga aklinai užsidarydavo.

Aila pradėjo dairytis. Stačios ledo sienos žaižaravo švytinčia, neįtikėtinai sodria mėlyna, su giliu žaliu atspalviu spalva. Staiga sukrėsta ji prisiminė jau mačiusi tą spalvą – Jondalaro akys buvo tokios pat ryškiai, stulbinamai mėlynos! Ji troško dar kartą jas pamatyti. Milžiniško ledo kristalo sienelės buvo sueižėjusios, atrodė, lyg kas paslaptingai šmėsčiotų. Ailai dingojosi, kad staiga pasukusi galvą spėtų išvysti kažkokią efemerišką būtybę, pranykstančią veidrodinėse sienose.

Tai buvo iliuzija, magiškas ledo briaunų ir šviesos triukas. Kristalinis ledas praleido iš liepsnojančio šviesulio danguje krintančią raudonąją regimosios šviesos dalį ir atspindėjo gilią mėlynai žalią spalvą, o neįtikėtiną atspalvį įgavusių paviršių briaunos ir sienelės žaidė šviesos lūžiais ir atspindžiais.

Pajutusi krintant sniegą Aila galvą pakėlė į viršų. Ji pamatė Jondalarą, išsitiesusį per plyšio kraštą, tada link jos kaip gyvatė pradėjo vingiuoti ilga virvė.

– Apsirišk virve juosmenį, Aila, – šūktelėjo jis. – Ir patikrink, ar gerai užsirišai. Kai pasiruoši, pasakyk.

„Vėl tą patį darau, – sugavo save Jondalaras. – Kodėl vis tikrinu, kas jos padaryta, kai žinau, kad ji puikiausiai sugeba viskuo pasirūpinti pati? Kodėl liepiu jai daryti tai, kas yra savaime suprantama? Ji žino, kad virvė turi būti užrišta tvirtai. Juk todėl ji supyko ir nudrožė pirmyn, ir štai kur atsidūrė... tačiau turėjo susivokti."

– Aš pasiruošusi, Jondalarai, – šūktelėjo Aila apsivyniojusi virvę ir užrišusi ne vienu mazgu. – Šitie mazgai neišslys.

– Gerai. Dabar įsikibk į virvę. Mes tave ištrauksime, – pasakė jis.

Aila pajuto, kaip virvė įsitempia, o tada kilsteli ją nuo atbrailos. Kojoms tabaluojant ore ji lėtai kilo link įtrūkio krašto. Ji matė Jondalaro veidą ir jo sunerimusias mėlynas akis. Moteris griebė ištiestą ranką, ir vyras padėjo jai persiropšti per kraštelį. Atsidūrusią ant paviršiaus mylimąją Jondalaras suspaudė savo glėbyje. Ji taip pat tvirtai į jį įsikibo.

– Neabejojau, kad pražuvai, – tarė jis ją spausdamas ir bučiuodamas. – Atsiprašau, kad rėkiau ant tavęs, Aila. Žinau, kad sugebi susikrauti savo daiktus. Aš tiesiog pernelyg nerimauju.

– Tai aš kalta. Taip nerūpestingai elgiausi su akių apsauga ir neturėjau šitaip lėkti priekyje. Aš vis dar nepažįstu ledo.

– Aš tau leidau taip elgtis, o turėjau žinoti geriau.

– Aš turėjau žinoti geriau, – tuo pat metu atsakė Aila. Jiedu nusišypsojo vienas kitam atsitiktinai sutapus žodžiams.

Aila pajuto truktelint už juosmens ir pamatė, kad kitas virvės galas pririštas prie bėrojo eržilo. Tai Lenktynininkas ištraukė ją iš plyšio. Ji knebinėjosi stengdamasi atsirišti mazgus palei juosmenį, o Jondalaras prilaikė kresną arkliuką. Galiausiai teko pasinaudoti peiliu: ji užrišo galybę mazgų ir tvirtai juos užveržė, o keliant jie dar stipriau užsiveržė, kad tapo nebeįmanoma jų atrišti.

Apėję įtrūkį, kuris per plauką netapo pražūtingas, jie toliau ledu traukė į pietvakarius. Sparčiai senkant degiųjų akmenų atsargoms žmonės pradėjo nerimauti.

– Kiek dar liko iki kitos pusės, Jondalarai? – paklausė Aila ryte, ištirpinusi vandens. – Nebedaug degiųjų akmenų beliko.

– Žinau. Tikėjausi, kad tokiu metu jau būsime ledyną perėję. Dėl pūgų per ilgai gaištame ir vis labiau nerimauju, kad mums tebesant ant ledo oras pasikeis. Tai įvyksta taip greitai, – kalbėjo Jondalaras ir tuo pat metu atidžiai stebėjo dangų. – Bijau, kad fenas netruks papūsti.

– Kodėl?

– Vis galvoju apie tą kvailą ginčą, po kurio tu įkritai į įtrūkį. Prisimeni, kaip visi mus įspėjo dėl blogio dvasių, kurios skrieja priekyje ledo tirpintojo feno?

– Taip! – prisiminė Aila. – Solandija ir Verdegija sakė, kad dėl jų jautiesi suirzęs, o aš vis dar jaučiuosi labai suirzusi. Taip pavargau, tiesiog bloga nuo to ledo, turiu versti save toliau eiti. Ar gali būti, jog tai kaltos jos?

– Aš irgi apie tai galvoju, Aila. Jei tai tiesa, turime paskubėti. Jei fenas papūs, kol esame ant ledyno, visi sukrisime į plyšius, – pasakė Jondalaras.

Jie stengėsi rūpestingiau naudoti degiuosius rudus akmenis, vandenį gėrė vos aptirpusį. Aila su Jondalaru pradėjo neštis pilnus sniego vandenmaišius po skrandomis, kad nuo kūno šilumos ištirptų pakankamai vandens jiems ir Vilkui atsigerti. Vis dėlto šių pastangų nepakako – vien savo šiluma jie negalėjo ištirpinti tiek sniego, kad vandens pakaktų visiems. Sunaudojus paskutinį degųjį akmenį, vandens arkliams nebeliko. Jau baigėsi ir pašaras, tačiau vanduo buvo svarbiau. Aila pastebėjo, kad arkliai kramto ledą, tačiau dėl to nerimavo. Dėl dehidratacijos ir dar kramtant ledą ant stingdančiai šalto ledyno galima taip atšalti, kad organizmui nepavyks palaikyti gyvybei būtinos kūno temperatūros.

Keliautojai pasistatė palapinę, ir abu arkliai atėjo prašyti vandens. Aila tegalėjo jiems duoti kelis gurkšnius iš vandenmaišio ir atlaužti ledo. Tą dien nebuvo popietinės audros ir jie vis ėjo, kol tapo beveik per tamsu ką nors įžvelgti. Jie įveikė nemažą atstumą ir turėjo būti tuo patenkinti, tačiau jautėsi keistai nemaloniai. Tą naktį Aila vargiai galėjo užmigti. Ji bandė nusikratyti keistų pojūčių, tvirtino sau, jog visa tėra nerimas dėl arklių.

Jondalaras irgi ilgai gulėjo nemiegodamas. Jis manė, kad horizontas artėja, tačiau bijojo, kad tai tik troškimo atspindys, ir nenorėjo garsiai išsakyti savo minčių. Galiausiai užsnūdęs jis pakirdo vidury nakties ir rado

Ailą taip pat nemiegančią. Jie atsikėlė sulig pirmu vos pastebimu juodo dangaus pamelsvėjimu ir iškeliavo dar žvaigždėms tebespingsint.

Įpusėjus rytui pasikeitė vėjas. Jondalaras buvo tikras, kad pasitvirtino baisiausi jo nuogąstavimai. Vėjas nebuvo šiltas, tik ne toks šaltas, tačiau jis pūtė iš pietų.

– Greičiau, Aila! Turime paskubėti, – kone bėgte pasileido jis. Moteris linktelėjo ir stengėsi neatsilikti.

Vidudienį dangus buvo giedras, ir į žmonių veidus padvelkė gaivus brizas, šiltas, kone glamonėjantis vėjas. Jis sustiprėjo tiek, kad lėtino keliautojų tempą, jiems teko eiti pasilenkusiems. O tie šilti gūsiai buvo mirtinos glamonės šaltam ledo paviršiui. Sauso sniego pusnys sudrėko ir susmego, paskui virto tiže. Mažose paviršiaus įdubose pradėjo telktis nedidelės balutės. Jos vis gilėjo ir įgavo gyvą mėlyną atspalvį, kuris, atrodė, sklinda iš paties ledo vidurio. Vyras ir moteris neturėjo nei laiko, nei nuotaikos vertinti tokį grožį. Arkliai lengvai numalšino troškulį, tačiau dabar keliautojus tai menkai teguodė.

Pakilo minkšta migla, ji liko tvyroti ledo paviršiuje; energingas šiltas pietų vėjas ją nešė nespėjusią pakilti aukščiau. Jondalaras ilga ietimi tikrino kelią priekyje, ėjo labai greitai. Aila stengėsi neatsilikti. Ji troško užšokti ant Yhaha nugaros ir leistis kumelės išnešamai iš to pavojingo ploto, tačiau lede vėrėsi vis daugiau plyšių. Jondalaras jau beveik neabejojo, kad horizontas arti, tačiau žemai tvyrantis rūkas juos klaidino.

Ledo paviršiumi paplūdo maži upeliukai, jie telkėsi į klanus. Eiti darėsi pavojinga. Keliautojai brido per vandenį jausdami, kaip smelkia stingdantis šaltis, paskui apavas permirko kiaurai. Staiga vos per kelias pėdas priešais juos prasmego didžiausias iš pažiūros kieto ledo luitas ir liko žiojinti praraja. Vilkas amtelėjęs suinkštė, arkliai baimingai žvengdami pasibaidė. Jondalaras apsisuko ir nuėjo plyšio pakraščiu ieškodamas aplinkkelio.

– Jondalarai, nebegaliu toliau eiti. Pervargau. Turiu sustoti, – sukūkčiojo Aila ir pradėjo verkti. – Mes niekada nepereisime to ledyno.

Vyras sustojo, paėjėjo atgal ir ėmė ją guosti.

– Jau beveik atėjome, Aila. Pažiūrėk. Matyti, kaip arti kraštas.

– Bet mes vos neįkritome į plyšį. Tos balos – tai gilios, mėlynos skylės su vidun garmančiais upeliais.

– Nori čia pasilikti? – paklausė vyras.

Aila giliai įkvėpė.

– Ne, žinoma, nenoriu, – patikino moteris. – Nė nežinau, kodėl pravirkau. Jei čia pasiliksime, tikrai žūsime.

Jondalaras rado, kaip apeiti didžiulę įgriuvą, tačiau pietų vėjas stiprumu nenusileido šiauriui, ir žmonės juto, kaip kyla temperatūra. Upeliukai virto ledą raižančiais upokšniais, kurie peraugo į tikras upes. Teko apeiti dar du didelius plyšius, jau matėsi ledo pakraštys ir paskutinius metrus žmonės kone nubėgo. Tada sustojo ir pažvelgė žemyn. Jie pasiekė kitą ledyno kraštą.

Vos žemiau tiesiai iš ledo sruvo pieniško drumsto vandens – ledynų pieno – krioklys. Tolumoje, žemiau sniego linijos, buvo matyti plona šviesiai žalia danga.

– Ar nori čia stabtelti ir truputį pailsėti? – pasiteiravo Jondalaras, tačiau atrodė sunerimęs.

– Tenoriu dingti nuo šito ledo. Galėsime pailsėti, kai atsidursime toje pievoje, – atsakė Aila.

– Ji toliau nei atrodo. Čia ne tokia vieta, kur gali paskubėti ar būti nerūpestingas. Vėl susirišime virve. Manau, tu turi eiti pirma. Jei paslysi, aš tave išlaikysiu. Kelią žemyn rinkis atsargiai. Arklius vesime?

– Ne, nemanau, kad derėtų. Tikriausiai reikėtų nuimti jų apynasrius, visus krepšius ir baslius, ir leisti jiems patiems susirasti kelią žemyn, – tarė Aila.

– Tikriausiai tu teisi, tačiau tada krepšius teks čia palikti, nebent...

Aila matė, kur jis žiūri.

– Sudėkime viską į valtį ir paleiskime ją slysti! – garsiai ištarė ji.

– Išskyrus nedidelę kuprinę su būtiniausiai daiktais, kurią pasiimsime patys, – šypsodamasis pritarė jis.

– Jei viską gerai pririšime ir stebėsime, kur link ji leidžiasi, turėtume ją surasti.

– O jei sulūš?

– Kas gali sulūžti?

– Rėmas gali suskilinėti, – atsakė Jondalaras. – Bet, jei jis ir neišlaikys, oda tikriausiai viską išsaugos.

– O kas bus viduje, liks nepažeista, tiesa?

– Turėtų taip būti, – nusišypsojo Jondalaras. – Man regis, sumanymas geras.

Kai apskritasis laivelis buvo prikrautas daiktų, Jondalaras paėmė nedidelę kuprinę su būtiniausiais daiktais, o Aila vedėsi Yhaha. Bijodami nuslysti jie ėjo palei ledo kraštą dairydamiesi leistis žemyn tinkamos vietos. Tarsi atlygį už gaišatį ir pavojus, kuriuos patyrė ledyne, jie netrukus rado nuožulnų morenos šlaitą, nusėtą žvyru, kuriuo, atrodė, įmanoma nusileisti, tereiks įveikti menką statesnę slidaus ledo atkarpą. Žmonės valtį nutempė prie šlaito. Aila atrišo valkčius, paskui nuo arklių nuėmė apynasrius ir pavadžius, bet mamuto odos batus paliko. Aila patikrino, ar jie tvirtai aprišti. Gyvūnų apavas jau buvo prisitaikęs prie arklių kanopų formos ir dabar puikiai jiems tiko. Tada žmonės arklius nusivedė prie morenos viršaus.

Yhaha sužvengė. Aila raminamai kreipėsi į ją vardu, taip primenančiu žvengimą, – prie jo kumelė buvo labiausiai įpratusi, šnekino ženklų, garsų ir pačios susigalvotų žodžių kalba.

– Yhaha, tau pačiai reikės nulipti, – kalbėjo moteris. – Niekas kitas neras tau geresnio kelio šiame lede nei tu pati.

Jondalaras maldė jaunąjį eržilą. Nusileidimas bus pavojingas, bet kas gali nutikti, tačiau jie bent jau pervedė arklius į kitą ledyno pusę. Žemyn gyvuliams teks nulipti patiems. Vilkas nervingai lakstė pirmyn ir atgal palei ledo kraštą, lygiai taip pat kaip prieš šokdamas į upę.

Ailai paraginus Yhaha pirmoji perlipo ledo kraštą atsargiai rinkdamasi kelią. Lenktynininkas lipo jai ant kulnų ir netrukus ją pralenkė. Užlipę ant slidžios vietos jie suklupo ir ėmė slysti, bet vėliau energingai pasileido žemyn. Reikėjo tikėtis, kad jie sveiki ir gyvi Ailos su Jondalaru lauks kalno apačioje.

Vilkas inkštė, bėgiojo pabrukęs uodegą, aiškiai rodė baimę, kurią juto stebėdamas besileidžiančius arklius.

– Nustumkime laivelį ir pradėkime leistis patys. Žemyn kelias ilgas, lengva nebus, – tarė Jondalaras.

Stumiant laivelį arčiau statաus ledo krašto, Vilkas staiga į jį įšoko.

– Jis tikriausiai mano, kad ruošiamės kirsti upę, – tarė Aila. – Norėčiau, kad galėtume nuplaukti žemyn ledu.

Abu dirstelėjo vienas į kitą.

– Ką manai? – pasiteiravo Jondalaras.

– Kodėl ne? Sakei, kad laivelis turėtų atlaikyti.

– O mes?

– Išsiaiškinkim!

Jie truputį pertvarkė daiktus, kad atsirastų daugiau vietos, paskui įsiropštė į dubens formos valtį kartu su Vilku. Jondalaras pasiuntė viltingas mintis Motinai ir, paėmęs baslį, atsistūmė nuo krašto.

– Laikykis! – šūktelėjo Jondalaras, kai jie persisvėrė per kraštą.

Laivelis sparčiai greitėjo, tačiau iš pradžių lėkė tiesiai pirmyn. Paskui jis atsitrenkė į grumstą, šoktelėjo, kryptelėjo ir pasisuko, ėmė slysti į šoną, lėkė lengvu nuolydžiu ir staiga atsidūrė ore. Žmonės ėmė rėkti, sėdėjo įsitvėrę į laivelio kraštus. Vilkas mėgino gūžtis prie dugno ir tuo pat metu kaišiojo nosį per valties kraštą. Kai ji krestelėjusi nusileido, visi pašoko.

Aila su Jondalaru laikėsi iš visų jėgų; tik tiek ir galėjo padaryti. Jie visiškai nevaldė apskritojo laivelio, kuris vingiuodamas skriejo ledyno šlaitu, šokinėjo ir sukosi, sakytum, liuoksėjo iš džiaugsmo. Vis dėlto daug prikrautas laivelis buvo pakankamai sunkus, ypač ties dugnu, tad neapsivertė. Nors vyras ir moteris buvo gerokai išsigandę, jie negalėjo susilaikyti nesišypsoję. Tai buvo greičiausias, labiausiai jaudinantis pasivažinėjimas.

Jie nepagalvojo apie tai, kaip tas pasivažinėjimas baigsis. Tik laiveliui artėjant prie ledo kalno apačios Jondalaras prisiminė paprastai papėdėje esantį plyšį, ledą skiriantį nuo apačioje esančios žemės. Jis išsigando, kad, laiveliui sunkiai driokstelėjus ant žvyro, jie iškris ir susižeis ar net žus. Jis neatkreipė dėmesio į gausmą. Tiktai kai valtelė sunkiai pūkštelėjo į riaumojančio drumzlino vandens krioklio vidurį, Jondalaras suvokė, kad besileisdami drėgnu, slidžiu ledu jie nuslydo link tirpsmo upės, kuri žemėliau sruvo iš ledyno. Valtelė dar kartą laimingai nusileido per kitą upės slenkstį ir netrukus jau ramiai plūduriavo nedideliame drumsto, žalsvo ledyno tirpsmo vandens ežeriuke. Vilkas buvo toks laimingas, kad šokinėjo ir abiem žmonėms laižė veidus. Galiausiai jis atsitūpė, pakėlė snukį ir užkaukė.

Jondalaras dirstelėjo į moterį.

– Aila, mums pavyko! Pavyko! Mes perėjome ledyną!

– Nejaugi? – plačiai šypsojosi ji.

– Vis dėlto šitas pokštas buvo pavojingas, – pastebėjo Jondalaras. – Galėjome susižeisti ar net užsimušti.

– Gal ir pavojinga, tačiau smagu, – iš susijaudinimo tebežėrinčiomis akimis atsakė Aila.

Jos entuziazmas buvo užkrečiamas ir, nepaisant visų rūpesčių, kilusių stengiantis ją sveiką ir gyvą pargabenti namo, vyras taip pat nusišypsojo.

– Tu teisi. Buvo smagu, ir viskas pavyko. Nemanau, kad dar kada bandysiu kirsti ledyną. Dukart gyvenime to visiškai pakanka, tačiau džiaugiuosi galėdamas pasakyti, kad tai padariau, ir niekada nepamiršiu šito pasivažinėjimo.

– Dabar belieka pasiekti sausumą, – tarė Aila rodydama į krantą, – o paskui susirasti Yhaha su Lenktynininku.

Leidosi saulė. Tarp akinamo švytėjimo horizonte ir apgaulingų saulėlydžio šešėlių buvo sunku ką nors matyti. Vakare oras vėl gerokai atšalo. Žmonės matė guodžiančią juodos dirvos ir kietos žemės juostą, palei ežero krantą plytinčią pramaišiui su sniego lopinėliais, tačiau nežinojo, kaip ten atsidurti. Irklų jie neturėjo, o baslius paliko ledyno viršuje.

Vis dėlto, nors ežeras atrodė ramus, greitai srūvantis vanduo formavo slaptas sroves, kurios valtelę lėtai plukdė kranto link. Prisiartinę prie kranto žmonės iššoko, paskui juos liuoktelėjo ir Vilkas, o tada jie ištempė laivelį ant kranto. Vilkas nusipurtė, paskleisdamas vandens purslus, tačiau nei Aila, nei Jondalaras to nepastebėjo. Jie stovėjo apsikabinę, apimti meilės vienas kitam ir palengvėjimo pagaliau pasiekus kietą žemę.

– Mes tai įveikėme. Mes beveik namuose, Aila. Beveik namuose, – apsikabinęs moterį kalbėjo Jondalaras. Jis jautėsi dėkingas už tai, kad turi ką apkabinti.

Sniegas aplink ežerą vėl pradėjo stingti, minkšta tižė virto ledu kieta plutele. Jie ėjo per žvirgždą susikibę rankomis, kol pasiekė lauką. Čia nebuvo malkų laužui, tačiau tai buvo nesvarbu. Žmonės užvalgė sauso kelioninio maisto, kuris palaikė jų jėgas ant ledo, gėrė vandenį iš maišų, pripildytų sniego. Paskui pasistatė palapinę ir pasitiesė miego kailius, tačiau prieš įsitaisydama miegoti Aila po tamsėjančias apylinkes pasidairė arklių.

Ji sušvilpė Yhaha ir palaukė, ar nepasigirs kanopų dundesys, tačiau joks arklys nepasirodė. Pasidairiusi į danguje sūkuriuojančius debesis moteris

ėmė galvoti, kur nuklydo arkliai, tada vėl sušvilpė. Buvo per tamsu dabar jų ieškoti. Teks laukti ryto. Aila įropojo į miego kailius, įsitaisė greta savo ilgšio ir apsikabino Vilką, kuris susirangė šalia jos. Ji užmigo labai greitai, vis dar galvodama apie arklius.

Vyras žiūrėjo į susitaršiusius šviesius greta gulinčios moters plaukus, jos galvą, patogiai atremtą į duobutę po jo petimi, ir nusprendė dar nesikelti. Nebebuvo reikalo skubėti, tačiau nejusdamas nerimo Jondalaras jautėsi kažkoks sutrikęs. Jam vis reikėjo sau priminti, kad ledynas pereitas, kad galima pailsėti. Jei nori, gali sau kailiuose gulinėti visą dieną.

Ledynas liko už nugaros, o Aila – saugi. Jis sudrebėjo prisiminęs, kaip per plauką jos neprarado, ir dar stipriau ją apkabino. Moteris pabudo, pasirėmė ant alkūnės ir pažvelgė į jį. Ji mėgo į jį žiūrėti. Blausi šviesa odinės palapinės viduje švelnino gyvų Jondalaro akių mėlį, o jo kakta, taip dažnai raukšlėta nuo rūpesčių, dabar buvo atsipalaidavusi. Ji lengvai perbraukė pirštu tas nerimo linijas, tada ėmė glostyti jo veidą.

– Ar žinai, kad iki tavęs bandžiau įsivaizduoti, kaip atrodo vyras. Ne genties vyras, o toks kaip aš. Nepavyko. Tu gražus, Jondalarai, – pasakė ji.

Jondalaras nusijuokė.

– Aila, moterys yra gražios, ne vyrai.

– O kokie tada vyrai?

– Na, stiprūs arba drąsūs.

– Tu esi ir stiprus, ir drąsus, tačiau tai ne tas pats kas gražus. Kaip pavadintum vyrą, kuris yra gražus?

– Gal dailus? – jis jautėsi truputį sutrikęs. Pernelyg dažnai buvo vadinamas „dailiu".

– Dailus. Dailus, – pakartojo sau Aila. – Man labiau patinka gražus. „Gražus" aš suprantu.

Jondalaras vėl nusijuokė sodriu, stulbinamai gyvu juoku. Nevaržoma šiluma buvo netikėta, ir Aila pajuto, jog spokso į jį. Jis buvo toks rimtas šioje kelionėje. Nors šypsodavosi, retai juokėsi balsu.

Aila pajuto, kaip jis krūpčioja iš juoko, ir pati pradėjo kikenti.

– Man patinka, kai tu juokiesi, Jondalarai.

– Ir aš tave myliu, linksmuole.

Vyras nustojo juokęsis ir apkabino moterį. Jusdamas jos šiltas, minkštas, kuplias krūtis jis siekė jas paliesti, pasilenkė pabučiuoti mylimosios. Ji įslydo liežuviu į jo burną ir pajuto, kaip siaubingai jo išsiilgo. Jau praėjo šiek tiek laiko, suvokė ji. Ant ledyno abu buvo tokie sunerimę ir išsekę, kad dalytis malonumais neturėjo nuotaikos, buvo per daug įsitempę.

Jis pajuto jos nekantrų troškimą ir savo staigų geismą. Bebučiuodamas paguldė moterį, paskui, nutraukęs kailius, iki pat krūtų išbučiavo jos kaklą. Tada apžiojo kietą spenelį ir pradėjo jį čiulpti.

Ji suaimanavo. Stiprus neįtikėtino malonumo drebulys nuvilnijo per kūną taip stipriai, kad teko gaudyti kvapą. Ją apstulbino jos pačios reakcija. Jondalaras ją vos palietė, o ji jau jautėsi pasiruošusi jam ir net tokia nekantri. Juk ne taip jau ilgai jie nesidalijo malonumais. Ar ilgai? Ji ėmė stumtis link jo.

Jondalaras palietė malonumų vietelę tarp jos šlaunų, apčiuopė kietą gumbelį ir jį patrynė. Kelis kartus surikusi ji staiga pasiekė viršūnę, buvo pasiruošusi ir geisminga. Jis pajuto jos staigią, drėgną šilumą ir suprato, kokia ji susijaudinusi. Nustūmusi kailius Aila atsivėrė artėjančiam vyrui.

Ji traukė prie savęs vis giliau besiskverbiantį vyrą. Jis juto jos stiprų apkabinimą. Aila suriko iš džiaugsmo. Jai jo reikėjo, ir dėl to jis jautėsi nuostabiai – tai buvo daugiau nei džiaugsmas, daugiau nei malonumas. Jis taip pat buvo pasiruošęs. Dar vieną kartą atsitraukė, vėl įsiskverbė ir pajuto užliejant potvynį. Išsekęs Jondalaras susmuko ant moters.

Aila gulėjo ramiai, užsimerkusi, jausdama jo kūno svorį. Ji jautės nuostabiai, nenorėjo nė pajudėti. Kai vyras galiausiai pažvelgė į ją, ji atsimerkė ir įsmeigė į jį akis.

– Buvo nuostabu, Jondalarai, – tarė ji. Moteris atrodė tingi ir patenkinta.

– Tikrai. Tu buvai pasiruošusi, mes abu buvome vienas kitam pasirengę. O dabar šypsaisi keisčiausia šypsena.

– Tai todėl, kad aš laiminga.

– Ir aš laimingas, – patikino jis, dar kartą ją pabučiavo ir nusirito ant šono.

Jie tyliai gulėjo, po to vėl užsnūdo. Jondalaras pabudo pirmas ir stebėjo miegančią mylimąją. Vėl atsiradusi keista šypsenėlė vertė jį spėlioti, ką ji sapnuoja. Negalėjo atsispirti jos traukai, tad švelniai ją pabučiavo ir ėmė glamonėti krūtis. Ji atsimerkė – akys buvo išsiplėtusios, tamsios ir vaiskios, kupinos gilių paslapčių.

Jis pabučiavo jos akies voką, žaismingai pakramsnojo ausies lezgelį, paskui spenelį. Ji nusišypsojo, kai jis siekė jos kauburėlio ir apčiuopė švelnius plaukelius. Jis norėjo vėl dalytis malonumais. Staiga jis stipriai ją apkabino, niršiai išbučiavo, ėmė glostyti kūną, krūtis, klubus ir šlaunis. Jis vos galėjo patraukti nuo jos rankas, tarsi šitaip priartėjus prie galimos netekties būtų atsiradęs poreikis pasisotinti mylimąja, toks gilus kaip įtrūkis lede, kuris vos jos nepasiglemžė. Jam vis nepakako ją liesti, ją laikyti, ją mylėti.

– Niekada nemaniau, kad pamilsiu, – tarė Jondalaras vėl kiek atsipalaidavęs ir tingiai glamonėdamas Ailą. – Kodėl reikėjo nukeliauti už Didžiosios Motinos Upės galo, kad rasčiau moterį, kurią galėčiau mylėti?

Jis apie tai galvojo nuo tada, kai pabudo, ir suvokė, jog jie jau beveik namie. Gera būti šioje ledyno pusėje, tačiau jis vis dar nerimavo, galvojo apie saviškius ir nekantravo juos pamatyti.

– Nes mano totemas tave man paskyrė. Urvinis liūtas tave atvedė.

– Tai kodėl tada Motina lėmė, kad gimtume taip toli vienas nuo kito?

Aila pakėlė galvą ir pažvelgė į vyrą.

– Mokiausi, bet vis dar labai mažai suprantu Didžiosios Motinos Žemės darbus ir ne ką daugiau išmanau saugančias genties totemų dvasias, tačiau žinau štai ką: tu mane suradai.

– O paskui vos nepraradau, – staiga jį užplūdo ir sukaustė stingdanti baimė. – Aila, ką aš darysiu, jei tave prarasiu? – tarė jis prikimęs nuo emocijų, kurias retai rodydavo taip atvirai. Vyras persivertė, pridengė ją savo kūnu, įsikniaubė į jos kaklą ir apkabino taip tvirtai, kad ji vos galėjo kvėpuoti. – Ką aš daryčiau?

Aila įsikibo į Jondalarą galvodama, ar yra koks būdas tapti jo dalimi. Ji jautėsi dėkinga už šalia esantį vyrą ir vėl jam atsivėrė pajutusi išbrinkusį jo vyriškumą. Su nekantra, tokia pat reiklia kaip ir jo meilė, Jondalaras paėmė jam pasirengusią moterį.

Atlėgus stiprių emocijų įtampai juos apgaubė šiltas švelnumas. Kai vyras norėjo pasitraukti, moteris jį sulaikė, nes vis dar nenorėjo nuo jo atsiskirti.

– Aš nenorėčiau gyventi be tavęs, Jondalarai, – tarė Aila prisiminusi pokalbį prieš jiems mylintis. – Dalelė manęs keliautų su tavimi į dvasių pasaulį, jau nebebūčiau vientisa. Mums sekasi. Pagalvok apie visus tuos žmones, kurie taip ir nesuranda meilės, arba tuos, kurie myli negalinčius jų mylėti.

– Kaip Ranekas?

– Taip, kaip Ranekas. Man vis dar skauda širdį, kai pagalvoju apie jį.

Jondalaras atsisėdo.

– Man jo gaila. Ranekas man patiko, arba būtų patikęs, – staiga Jondalaras sujudo. – Šitaip niekada nepasieksime Dalanaro, – tarė jis ir pradėjo vynioti miego kailius. – Negaliu sulaukti, kol jį pamatysiu.

– Pirmiausia reikia surasti arklius, – pastebėjo Aila.

43

Aila atsikėlė ir išėjo iš palapinės. Rūkas tvyrojo prie pat žemės, oras atrodė šaltas ir drėgnas. Ji girdėjo gausmą tolumoje, tačiau paties krioklio pro tankų rūką matyti nebuvo. Žalsvas vanduo ilgame, siaurame telkinyje buvo toks drumstas, kad atrodė kone matinis.

Ji buvo tikra, jog tokioje vietoje nesiveisia jokios žuvys, lygiai taip kaip pakrantėse nebuvo jokios augmenijos. Jis buvo per naujas gyvybei, per šviežias. Čia buvo tik vanduo ir akmenys, laikas prieš laiką, senovinė pradžia prieš gyvybės pradžią. Aila sudrebėjo pajutusi akivaizdų, siaubingą Didžiosios Motinos Žemės vienišumą, kol ji pagimdė visas gyvas būtybes.

Moteris stabtelėjo nusišlapinti, tada, nuskubėjusi per aštrų žvirgždo krantą, įbrido į vandenį ir paniro į jį. Vanduo buvo šaltas kaip ledas, jame buvo dumblo. Ji norėjo išsimaudyti, tai buvo neįmanoma einant per ledyną. Deja, šiame ežerėlyje nepavyks to padaryti – ne dėl šalčio, tiesiog Aila norėjo švaraus, gėlo vandens.

Ji patraukė atgal į palapinę apsirengti ir padėti Jondalarui sudėti daiktus. Eidama ji pro miglą dairėsi į kraštovaizdį be gyvybės žymių, ten, kur žemėliau lyg ir buvo matyti medžių. Staiga moteris nusišypsojo.

– Štai kur jūs! – pasakė ji ir garsiai sušvilpė.

Jondalaras akimirksniu išėjo iš palapinės. Jis nusišypsojo taip pat plačiai kaip Aila, kai šuoliais link jų atlėkė abu arkliai. Iš paskos lėkė Vilkas, ir Ailai pasidingojo, kad jis atrodo patenkintas savimi. Kai jie atsikėlė, žvėries šalia nebuvo. Ailai pasidarė smalsu, ar jis kaip nors neprisidėjo prie arklių grįžimo. Moteris papurtė galvą suvokdama, kad tikriausiai niekada to nesužinos.

Abu arklius žmonės pasitiko apkabinimais, meiliais paglostymais, draugiškais pakasymais ir jausmingais žodžiais. Aila atidžiai juos apžiūrėjo, norėjo įsitikinti, kad jie sveiki. Bato ant Yhaha dešinės užpakalinės kojos trūko, ir kumelė tarsi krūptelėjo, kai moteris apžiūrinėjo jos koją. Gal ji pralaužė ledą ledyno pakraštyje ir, traukdama koją, kad išsilaisvintų, pametė batą ir susižeidė? Tik tokią bato praradimo priežastį moteris galėjo sugalvoti.

Pakėlusi po vieną kanopą Aila nurišo ir kitus kumelės batus, o Jondalaras stovėjo šalia ir ramino gyvulį. Lenktynininkas tebeturėjo visus savo batus, nors Jondalaras pastebėjo, kad jie visai nusidėvėję ir prasitrynę ties aštriais kraštais – netgi mamuto oda ilgai netveria dėvima ant kanopų.

Surinkę visus daiktus ir arčiau atsitempę apskritąją valtį jie pastebėjo, kad jos dugnas drėgnas ir įmirkęs. Kažkurioje vietoje oda buvo pažeista.

– Vargu ar norėsiu ta valtimi plaukti per upę, – pastebėjo Jondalaras. – Gal jau laikas ją palikti?

– Reikės palikti, nebent norime ją tempti patys. Neturime baslių valkčiams. Juos palikome sugalvoję nuskrieti ledu, o medžių naujiems padaryti aplinkui nėra, – pastebėjo Aila.

– Ką gi, nutarta! – nusprendė Jondalaras. – Gerai, kad nebereikia tempti akmenų, o mes taip palengvinome savo krovinį, kad, manau, net patys, be arklių, viską paneštume.

– Jei jie nebūtų grįžę patys, tai ir būtume darę, – pastebėjo Aila. – Labai džiaugiuosi, kad mums nereikėjo jų ieškoti.

– Aš taip pat dėl jų nerimavau, – pastebėjo Jondalaras.

Grupelei keliautojų nusileidus stačia pietvakarine puse erodavusio senovinio masyvo, kurį dengė šiurpus ledo laukas, palijo lengvas lietus. Retame eglyne, per kurį jie ėjo, sutežo paskutinės purvino sniego sankaupos, užsilikusios pavėsingose daubose. Nuo vandens tarsi teptuko potėpiu žaliu atspalviu pasidabino ruda šlaito žemė, nusidažė gretimų krūmų viršūnėlės. Pro miglos properšas švysčiojo upė, aplinkinių aukštumų priversta sukti iš vakarų į šiaurę giliu kaip tarpeklis slėniu. Kitapus upės pietuose, purpuri-

nėje migloje, bluko dantytas alpinis kyšulys, kaip šmėkla rūke dunksojo aukštas kalnagūbris, iki pusės paskendęs lede.

– Tu patiksi Dalanarui, – tarė Jondalaras jiems patogiai jojant vienas greta kito. – Patiksi visiems lanzadoniečiams. Dauguma jų anksčiau buvo zelandoniečiai, kaip ir aš.

– Kas paskatino jį įkurti naują urvą?

– To nežinau. Buvau visai mažas, kai jiedu du motina atsiskyrė. Iš tikrųjų jo nė nepažinojau, kol nepersikrausčiau pas jį gyventi. Jis mokė mane ir Joplają apdirbti akmenį. Manau, kad įkurti naują urvą jis sugalvojo sutikęs Jeriką, tačiau šią vietą pasirinko todėl, kad surado titnago kasyklą. Buvau dar mažas, kai žmonės pradėjo šnekėti apie Lanzadonijos akmenis.

– Jerika yra jo pora, o ... Joplaja – tavo pusseserė, teisingai?

– Taip. Artima pusseserė. Jerikos duktė, gimusi prie Dalanaro židinio. Ji taip pat puiki titnago apdirbėja, bet šiukštu jai neužsimink, kad aš taip sakiau. Ji labai mėgsta erzintis, nuolat juokauja. Smalsu, ar ji susirado porą. Didžioji Motina! Tai buvo taip seniai. Jie taip nustebs mus pamatę!

– Jondalarai! – garsiai ir nekantriai sušnibždėjo Aila. Vyras staigiai sustojo. – Pažiūrėk štai ten, prie tų medžių. Ten elnias!

Vyras nusišypsojo.

– Pasigaukim! – tarė jis siekdamas ieties, traukdamas mėtyklę ir keliais duodamas ženklą Lenktynininkui. Nors savo eržilą jis valdė kiek kitokiais nei Aila būdais, beveik metus jodinėjęs Jondalaras tapo neprastu raiteliu.

Kone tuo pat metu Aila apsuko besidžiaugiančią laisve, valkčių nevaržomą Yhaha ir taip pat įstatė ietį į mėtyklę. Staigių judesių išgąsdintas elnias pasileido šuoliais, tačiau jie nusivijo iš paskos, artinosi prie jo iš abiejų pusių ir, pasitelkę iečių mėtykles, greitai pribaigė jauną, nepatyrusį patinėlį. Medžiotojai išsipjovė savo mėgstamus mėsos gabalus, atrinko kitų gerų gabalų nunešti dovanų Dalanaro žmonėms, paskui leido Vilkui prisiėsti to, kas liko.

Vakarop keliautojai pasiekė sraunų, kunkuliuojantį upokšnį ir jo pakrante nujojo iki didelio, atviro lauko. Prie vandens augo keli medžiai ir krūmai. Aila su Jondalaru nusprendė anksti įsirengti stovyklą ir išsikepti šiek tiek elnienos. Lietus liovėsi, be to, nebuvo kur skubėti, nors jiems vis tekdavo sau patiems apie tai priminti.

Kitą rytą išėjusi iš palapinės Aila apstulbusi aiktelėjo. Reginys buvo pribloškiantis: kraštovaizdis atrodė nerealus, tarsi gyvas sapnas. Atrodė neįmanoma, kad, vos prieš kelias dienas slėgus atšiauriai žiemai, staiga atėjo pavasaris!

– Jondalarai! Ei, Jondalarai! Ateik pažiūrėti!

Vyras mieguistas iškišo galvą iš palapinės. Aila stebėjo, kaip skleidžiasi jo šypsena.

Jie buvo nedideliame aukštyje, o vakar purškęs lietus ir rūkas užleido vietą ryškiai, skaisčiai saulei. Dangus buvo sodriai mėlynas, padabintas baltais debesų kauburiais. Medžiai ir krūmai pasipuošė ryškiais žalių naujų lapelių kuokšteliais, o žolė lauke atrodė visai tinkama ganytis arkliams. Gausiai žydėjo žonkiliai, lelijos, sinavadai, vilkdalgiai ir kitokios gėlės. Visokiausių spalvų ir rūšių paukščiai švysčiojo ir suko ratus ore, garsiai čirpė ir giedojo.

Aila atpažino daugumą skrajūnų – strazdus, lakštingalas, mėlyngurkles, riešutines, juodgalvius genius bei upinius žiogelius, ir jiems atsakydama švilpavo giesmeles. Jondalaras atsikėlė ir išlindo iš palapinės kaip tik tuo metu, kai Aila kantriai kalbino ant rankos nutūpusią plėšriąją medšarkę.

– Nesuprantu, kaip tau tai pavyksta, – tarė jis, kai paukštis nuskrido.

Aila nusišypsojo.

– Ketinu šios dienos pusryčiams paieškoti ko nors šviežio ir nuostabaus, – pažadėjo ji.

Vilko vėl nebuvo. Aila neabejojo, kad jis tyrinėja apylinkes arba medžioja. Ir jam pavasaris atnešė nuotykių. Ji patraukė link arklių, kurie ganėsi pavasario pievos viduryje ir gremžė smulkius, trumpus žolės stiebelius. Tai buvo turtingas sezonas, augimo laikas visoje žemėje.

Didžiąją metų dalį plačiose lygumose, supančiose mylios storio ledo plokštes ir aukštas kalnų pievas, buvo sausa ir šalta. Retai iškrisdavo lietus ar sniegas; ledynai paprastai patys pasiglemždavo visą ore cirkuliuojančią drėgmę. Nors senovinėse stepėse, kaip ir drėgnesnėse vėlyvesnių laikų šiaurės tundrose, buvo paplitęs amžinasis įšalas, dėl nuo ledynų pučiančių vėjų vasara būdavo sausa, žemė išdžiūvusi ir sukietėjusi, pelkių nedaug. Žiemą lengvą sniegą vėjas sunešdavo į pusnis, didžioji dalis sušalusios žemės likdavo be sniego, ją dengdavo tik sudžiūvusi žolė; šitas maistas išmaitino nesuskaičiuojamą daugybę stambių žolėdžių.

Vis dėlto ne visos pievos buvo vienodos. Ledynmečio lygumų gausa susikūrė ne dėl didelio kritulių kiekio. Svarbu buvo tai, kad jie iškrisdavo tinkamu metu.

Dėl saulės spindulių kritimo kampo žemesnėse aukštumose šiluma žemę pasiekdavo netrukus po žiemos saulėgrįžos. Kur buvo susikaupusio ledo ar sniego, dauguma ankstyvo pavasario saulės šviesos būdavo atspindima atgal į atmosferą, o tas nedidelis kiekis, kuris susigerdavo į žemę ir virsdavo šiluma, būdavo sunaudojamas sniego dangai tirpinti.

Senovinėse pievose, kur vėjai plikai nupūsdavo lygumas, saulė energiją liejo ant tamsios dirvos, kuri mielai priėmė šilumą. Sausi, kieti viršutiniai amžinojo įšalo sluoksniai pradėdavo tirpti ir šilti. Nors visa žemė dar buvo šalta, saulės energijos gausa skatino sėklas ir šaknis dygti, greitai augo ūgliai. Tam, kad jie suvešėtų, buvo reikalingas vanduo.

Žaižaruojantis ledas atsispyrė šildantiems pavasario spinduliams ir atspindėjo saulės šviesą. Vis dėlto šitiek drėgmės susikaupus kalnų aukštumo ledo skyduose, jis negalėjo visiškai atstumti saulės ar vėjo glamonių. Ledynų viršus pradėdavo tirpti, dalis vandens pasrūdavo žemyn per įtrūkius ir lėtai pildė upelius, paskui upes, kurios vasarą tą brangų skystį neš sausringai, suskeldėjusiai žemei. Rūkai ir miglos, kylantys nuo sustingusio vandens masių, dangų uždengdavo lietaus debesimis.

Pavasarį saulės šiluma didžiąsias ledo mases versdavo atiduoti drėgmę žemei. Vienintelį kartą per visus metus lietus iškrisdavo ne ant ledyno, bet ant vandens ištroškusių, derlingų jį juosiančių lygumų. Ledynmečio vasara būdavo trumpa, bet karšta. Pirmykštis pavasaris būdavo ilgas ir drėgnas, augalai augo greitai ir vešliai.

Ledynmečio gyvūnai taip pat augdavo pavasarį, kai viskas šviežia ir žalia, kai gausu taip reikalingų maistinių medžiagų. Gamtoje pavasaris – ar sausas, ar dosnus – yra tas metų laikas, kai gyvūnams, ir jaunikliams, ir senesniems, stambėja kaulai, auga iltys ir ragai, nusišeria storas žiemos kailis ir pradeda augti naujas. Kadangi pavasaris prasidėdavo anksti ir tęsdavosi ilgai, gyvūnų augimo sezonas taip pat buvo ilgas, dėl to jie pasiekdavo įspūdingų dydžių ir pasipuošdavo įspūdingiausiomis ragų puošmenomis.

Ilgą pavasarį visi žolėdžiai rupšnodavo gausiai augančią žolę, tačiau besibaigiant augimo sezonui jie susidurdavo su nuožmia tarpusavio kova dėl

bręstančių ir mažiau maistingų, sunkiau virškinamų žolių. Tos kovos reiškėsi ne kivirčais, kas ės pirmas arba gaus daugiau žolės, ir net ne ganyklų ribų saugojimu. Lygumose besiganantys gyvūnai teritorijomis nesidalijo. Jie keliaudavo didelius atstumus ir vieni kitų nevarydavo iš vešlių pievų, ieškodavo savo gentainių draugijos ir dalijosi savo teritorija su kitais žolėdžiais, labiau prisitaikiusiais prie atvirų pievų.

Vis dėlto tada, kai daugiau nei vienos rūšies gyvūnai turi beveik identiškus maitinimosi ir gyvenimo įpročius, neišvengiamai įsivyrauja tik vienos rūšies gyvūnai. Kiti ištiria naujas teritorijas, pripranta prie kokio kito prieinamo ėdesio, persikelia į naujus plotus arba išnyksta. Niekas iš žolėdžių dėl maisto tiesiogiai nesivaržė su kitų rūšių gyvūnais.

Kaudavosi visada tos pačios rūšies patinai ir tik per rujos sezoną, kai dažnai vien puikuotis ypač įspūdingais ragais ar iltimis pakako, kad imtum dominuoti ir įgytum teisę apvaisinti patelę, – tai svari priežastis pavasarį užsiauginti kuo didingesnes puošmenas.

Pasibaigus pavasario šėlsmui klajojančių stepių gyventojų gyvenimas nusistovėdavo. Jis niekada nebuvo lengvas. Vasarą jie palaikydavo įspūdingas kūno apimtis, kurias įgydavo pavasarį, ir sukaupdavo riebalų artėjančiam atšiauriam metų laikui. Ruduo kai kuriems žolėdžiams vėl atnešdavo daug jėgų reikalaujančią rują, o kitiems reikėjo užsiauginti sunkų kailį. Visų sunkiausia būdavo žiemą – tuomet tiesiog reikėdavo išgyventi.

Žiema lemdavo, kiek gyvūnų saugiai gali peržiemoti tam tikroje teritorijoje; žiema nuspręsdavo, kas išgyvens, kas žus. Tuomet būdavo sunkiau stambesniems patinams su didesniais ragais ar didesnėmis iltimis, mat jas reikėjo išlaikyti ar atauginti. Šaltuoju metų laiku buvo sunku ir mažesnėms patelėms, nes jos ne tik turėjo išgyventi pačios esant tokiam pačiam prieinamo maisto kiekiui, bet ir išmaitinti naująją kartą arba dar įsčiose nešiojamą mažylį, o neretai – ir vienus, ir kitus. Žiemą ypač buvo sunku jaunikliams, kuriems dar nepavykdavo prikaupti pakankamai riebalų atsargų, o tai, kas sukaupta, būdavo išeikvojama augimui. Išgyvenus pirmus metus, tikimybė išlikti smarkiai padidėdavo.

Sausose, šaltose senovinėse pievose prie ledyno įvairiomis turtingos žemės gėrybėmis dalijosi didžiulė faunos įvairovė. Ji išliko dėl to, kad vienų gyvūnų mitybos ir gyvensenos ypatumai derėjo arba papildė kitų gyvių

gyvenimo ritmą. Netgi plėšrūnams pakako grobio. Tačiau atsirado naujų, išradingų ir kūrybingų gyventojų, kurie ne taikėsi prie aplinkos, o saviškai ją keitė. Žemėje jau pradėjo ryškėti jų buvimas.

Aila buvo keistai tyli, kai jie sustojo pailsėti prie kito gurguliuojančio kalnų upokšnio. Keliautojai rengėsi užvalgyti elnienos su šviežiais žalumynais, kurių išsikepė tą rytą.

– Dabar jau nelabai toli eiti. Mudu su Tonolanu irgi buvome kažkur čia sustoję, – tarė Jondalaras.

– Užima kvapą, – atsiliepė Aila, tačiau tik dalis jos proto vertino kvapą gniaužiantį reginį.

– Kodėl tu tokia tyli, Aila?

– Galvoju apie tavo giminaičius. Imu suvokti, kad aš giminaičių neturiu.

– Turi! O kaipgi mamutojai? Argi tu nesi Aila iš mamutojų?

– Tai ne tas pats. Aš jų ilgiuosi, visada juos mylėsiu, tačiau išeiti nebuvo labai sunku. Sunkiau buvo tą kartą, kai reikėjo palikti Durką, – skausmas pripildė moters akis.

– Aila, suprantu, kad sunku palikti sūnų, – Jondalaras apkabino savo moterį. – Tai jo nesugrąžins, tačiau Motina gali tau kurią dieną padovanoti kitų vaikų... Galbūt net mano dvasios vaikų.

Neatrodė, kad ji girdėtų.

– Jie sakė, kad Durkas išsigimęs, tačiau jis toks nebuvo. Jis buvo genties, tačiau ir mano. Jis turėjo po dalelę mūsų abiejų. Jie juk negalvojo, kad aš išsigimusi, tik bjauri, buvau aukštesnė už visus genties vyrus, didelė ir bjauri...

– Aila, tu nesi didelė ir bjauri. Tu graži. Nepamiršk, kad mano giminaičiai yra tavo giminaičiai.

Ji pakėlė akis.

– Kol tu nepasirodei, aš nieko neturėjau, Jondalarai. Dabar turiu tavo meilę ir galbūt kurią dieną turėsiu tavo vaikų. Būsiu laiminga, – nusišypsojo ji.

Jam palengvėjo pamačius jos šypseną, o dar labiau – išgirdus kalbant apie vaikus. Jis dirstelėjo į saulės padėtį danguje.

– Jei nepaskubėsime, šiandien nepasieksime Dalanaro urvo. Eime, Aila, arkliams reikia pajudėti. Aplenksiu tave toje pievoje. Nemanau, kad ištversiu dar vieną naktį palapinėje, kai esame taip arti tikslo.

Iš miškelio iššoko kupinas energijos, žaismingai nusiteikęs Vilkas. Jis pašokęs uždėjo letenas Ailai ant krūtinės ir lyžtelėjo jai žandikaulį. „Štai mano šeima, – pagalvojo ji sugriebusi jo sprando kailį. Šitas didingas vilkas, ištikima ir kantri kumelė, energingas eržilas ir šitas vyras, nuostabus mylintis vyras." Netrukus ji susipažins su jo šeima.

Kraudama menką mantą ji tylėjo. Staiga pradėjo traukti daiktus iš skirtingų krepšių.

– Jondalarai, aš išsimaudysiu šitame upelyje, apsivilksiu švarią tuniką ir kelnes, – tarė ji traukdamasi per galvą odos tuniką, kurią vilkėjo.

– Kodėl tau nepalaukus, kol ten nusigausime, Aila? Suledėsi. Vanduo tikriausiai teka tiesiai iš ledyno.

– Nesvarbu. Nenoriu pasirodyti tavo giminaičiams visa purvina ir dėmėta po kelionės.

Pasiekę nuo ledynų nuotėkio drumstai žalią ir gana patvinusią upę, kuri tikriausiai dar labiau pakils, kai vėliau pasieks visą savo plotį, keliautojai pasuko į rytus. Jie rado gana seklią brastą, paskui ėmė kilti pietryčių kryptimi. Jau buvo vėlyva popietė, kai jie pasiekė nuožulnų šlaitą, kuris išsilygino ties akmenų siena. Po išsikišusia atbraila buvo matyti urvo anga.

Ant žemės nugara į juos sėdėjo jauna moteris, apsupta akmens skeveldrų ir titnago gniutulų. Viena ranka prie tamsiai pilko akmens šerdies ji laikė smailią medinę lazdelę ir, susitelkusi į konkrečią vietą, buvo pasiruošusi trenkti per ją sunkiu kaulo kūju, kurį laikė kitoje rankoje. Ji buvo taip užsiėmusi, kad nepastebėjo, kaip Jondalaras tyliai prislinko jai iš nugaros.

– Praktikuokis, Joplaja. Vieną dieną būsi tokia pat šauni kaip aš, – tarė jis ir plačiai nusišypsojo.

Kaulinis plaktukas netinkamai nusileido ir suskaldė akmenį, kurį ji jau tuoj būtų atskėlusi. Moteris apsisuko ir apstulbo negalėdama patikėti tuo, ką išvydo.

– Jondalarai! O, Jondalarai, ar čia tikrai tu? – suriko ji mesdamasi jam į glėbį. Suėmęs rankomis už juosmens jis ją kilstelėjo ir apsuko. Ji stipriai įsikibo į jį, tarsi nenorėdama paleisti. – Mama! Dalanarai! Jondalaras sugrįžo! – suriko ji.

Iš urvo ėmė bėgti žmonės, ir vyresnis vyras, toks pats aukštas kaip Jondalaras, pasileido prie jo. Jie stvėrė vienas kitą, paskui atsitraukę nužiūrėjo, vėl apsikabino.

Aila davė ženklą Vilkui, kuris glaudėsi prie jos, o pati stovėjo atokiai ir stebėjo, laikydama abiejų arklių virves.

– Taigi sugrįžai! Tavęs taip ilgai nebuvo, maniau, nebesugrįši, – tarė vyras.

Tada per Jondalaro petį vyras išvydo stulbinamą reginį. Du arkliai su pririštais krepšiais ir ryšuliais, su ant nugarų užmestomis odomis ir didelis vilkas glaudėsi prie aukštos moters, apsivilkusios kailio skranda ir kelnėmis. Drabužiai buvo keistai sukirpti ir papuošti nematytais raštais. Jos gobtuvas buvo nusmauktas, ir sodriai geltoni moters plaukai bangomis vilnijo apie jos veidą. Jos bruožai aiškiai buvo svetimšališki, visai kaip nematytas drabužių kirpimas, tačiau tai jai suteikė neregėto grožio.

– Nematau tavo brolio, tačiau grįžai ne vienas, – pastebėjo vyras.

– Tonolanas žuvo, – nevalingai užsimerkdamas tarstelėjo Jondalaras. – Ir aš būčiau žuvęs, jei ne Aila.

– Apgailestauju tai girdėdamas. Man patiko tas vaikinas. Vilomaras ir tavo motina bus sukrėsti. Kaip matau, tavo skonis moterims nepasikeitė. Tau visada patiko dailios zelandonės.

Jondalarui pasidarė įdomu, kodėl jis pagalvojo, kad Aila yra ta, kuri tarnauja Motinai. Tada pažvelgė į ją, apsuptą gyvūnų, staiga išvydo ją vyresniojo vyro akimis ir nusišypsojo. Jis nudrožė prie proskynos krašto, paėmė už pavadžio Lenktynininką ir ėmė eiti atgal, o Aila su Vilku ir Yhaha sekė iš paskos.

– Dalanarai iš Lanzadonijos, prašom susipažinti su Aila iš mamutojų, – tarė jis.

Dalanaras ištiesė abi rankas delnais į viršų, atvirai ir draugiškai pasisveikino. Aila abiem rankom suėmė jo rankas.

– Doni, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, sveikinu tave Aila iš mamutojų, – pasakė Dalanaras.

– Sveikinu tave, Dalanarai iš Lanzadonijos, – oficialiai atsakė Aila.

– Kaip atkakusi iš taip toli, puikiai kalbi mūsų kalba. Tikrai smagu su tavimi susipažinti, – oficialumą sušvelnino Dalanaro šypsena. Jis pastebėjo moters kalbos manierą ir pagalvojo, jog tai labiausiai intriguoja.

– Jondalaras išmokė mane kalbėti, – atsakė ji sunkiai stengdamasi nespoksoti į ką tik sutiktą vyrą. Ji dirstelėjo į Jondalarą, paskui vėl į Dalanarą, ir buvo apstulbinta jų panašumo.

Dalanaro šviesūs, ilgi plaukai ties viršugalviu buvo kiek retesni, jis buvo stambesnis per juosmenį, tačiau jo akys buvo tokios pat ryškiai mėlynos, su keliomis raukšlelėmis kampučiuose, tokia pati aukšta kakta su kiek giliau įsirėžusiomis nerimo linijomis. Jo balsas buvo be galo panašus į Jondalaro, tokio pat tembro, tokio paties tono. Netgi žodį „malonumas" jis pabrėžė lygiai taip pat, lyg suteikdamas jam dvejopą prasmę. Tai buvo paslaptinga. Jo rankų šiluma netgi sužadino joje dilgčiojantį atsaką. Vyrų panašumas akimirką netgi sutrikdė jos kūną.

Dalanaras pajuto jos atsaką ir nusišypsojo tokia kaip Jondalaro šypsena, atrodė suprantąs atvykėlės sutrikimo priežastį. Jam dar labiau patiko ta moteris. Ji kalba tokiu keistu akcentu, taigi tikrai atėjo iš labai toli. Kai jis paleido jos rankas, staiga prie jo priėjo vilkas, visai be baimės. Vilkas pakišo galvą po Dalanaro plaštaka ir laukė jo dėmesio, tarsi pažinotų tą vyrą. Dalanaras pats nustebo, kaip drąsiai ėmė glostyti didelį žvėrį, tarsi būtų visiškai natūralu liesti didžiulį gyvą vilką.

Jondalaras išsišiepė.

– Vilkas galvoja, kad tu esi aš. Visi visada sakė, kad mes atrodome vienodai. Tuojau atsidursi ant Lenktynininko nugaros, – jis ištiesė vyrui pavadį.

– Sakei, ant Lenktynininko nugaros? – pasitikslino Dalanaras.

– Taip. Didumą kelio atgal mes jojome raiti ant tų arklių. Lenktynininkas yra vardas, kurį daviau eržilui, – paaiškino Jondalaras. – Ailos arklys yra Yhaha, o šitas didelis žvėris, kuriam tu taip patikai, vardu Vilkas. Mamutojiškai tai ir reiškia „vilkas".

– Iš kur tu apskritai ištraukei vilką ir arklius... – pradėjo Dalanaras.

– Dalanarai, kur tavo mandagumas? Ar nemanai, kad ir kiti žmonės nori su ja susipažinti ir išgirsti jų pasakojimus?

Aila, vis dar truputį sutrikusi dėl stulbinamo Dalanaro panašumo į Jondalarą, atsisuko į kalbėjusią moterį ir nebegalėjo nuo jos nuleisti akių. Pąnašios į šią moterį Aila nebuvo mačiusi. Jos plaukai, sušukuoti nuo veido atgal ir viršugalvyje suimti į kuodą, buvo visiškai juodi, ties smilkiniais išvagoti žilų sruogų. Ailos dėmesį labiausiai patraukė jos veidas: jis buvo apskritas ir plokščias, su aukštais skruostikauliais, mažute nosimi ir tamsiomis įkypomis akimis. Moters šypsena kontrastavo su griežtu jos balsu, o Dalanaras nušvito pažvelgęs į ją.

– Jerika! – džiugiai nusišypsojo Jondalaras.

– Jondalarai! Kaip šaunu, kad tu grįžai! – jie akivaizdžiai jausmingai apsikabino. – Kadangi šitas mano dičkis labai neišauklėtas, kodėl tu nepristatai man savo bičiulės? O tada galėsi pasakyti, kodėl tie gyvūnai stovi čia ir nebėga tolyn, – pasakė moteris.

Ji atsistojo tarp dviejų vyrų ir todėl atrodė dar žemesnė. Dalanaras su Jondalaru buvo vienodo ūgio, o moters viršugalvis vos siekė jų krūtinės vidurį. Jerika vaikščiojo greitai ir energingai, ir Ailai priminė paukštį. Šį įspūdį dar labiau sustiprino nedidelis moters ūgis.

– Jerika iš Lanzadonijos, prašau susipažinti su Aila iš mamutojų. Tai dėl jos gyvūnai taip elgiasi, – atsakė Jondalaras, kaip Dalanaras šypsodamasis mažajai moteriai. – Ji geriau nei aš sugebės paaiškinti, kodėl jie nebėga.

– Esi čia laukiama, Aila iš mamutojų, – ištiesusi abi rankas pasakė Jerika. – Ir gyvūnai taip pat, jei pažadi, kad jie ir toliau taip neįprastai elgsis, – kalbėdama ji akimis varstė Vilką.

– Sveikinu tave, Jerika iš Lanzadonijos, – šypsena atsakė Aila. Mažosios moters gniaužtuose buvo jėgos, kuri Ailą nustebino, ir buvo justi, kad ta jėga atitiko jos būdą.

– Vilkas niekam nepadarys žalos, nebent kas nors grasintų mums. Jis draugiškas, bet labai budrus. Arkliai prie svetimų žmonių tampa nervingi ir gali atsistoti piestu, o tai gali būti pavojinga. Bus geriau, jei žmonės iš pradžių laikysis atokiau, kol arkliai geriau visus pažins.

– Tai suprantama, tačiau džiaugiuosi, kad tai pasakei, – atsakė ji, paskui pažvelgė į Ailą su nerimą keliančiu tiesumu. – Nuėjai ilgą kelią. Mamutojai gyvena už Donau galo.

– Žinai, kur yra mamutų medžiotojų žemės? – nustebo Aila.

– Taip, ir dar toliau į rytus, nors nelabai ką atsimenu. Hokamanas su džiaugsmu tau viską papasakos. Niekas nesuteikia jam didesnio malonumo kaip nauja ausis jo istorijoms klausytis. Mano motina ir jis atėjo iš žemių prie Begalinės jūros, taip toli į rytus, kiek tik žemė tęsiasi. Aš gimiau pakeliui. Mes gyvenome su daugybe žmonių, kartais po kelerius metus. Prisimenu mamutojus. Geri žmonės, puikūs medžiotojai. Jie norėjo, kad liktume su jais, – papasakojo Jerika.

– Kodėl nepasilikote?

– Hokamanas dar nebuvo pasiruošęs apsistoti vienoje vietoje, jis svajojo nueiti iki pasaulio krašto, pažiūrėti, kiek tęsiasi žemė. Dalanarą susitikome netrukus po to, kai mirė mano mama. Nusprendėme pasilikti ir padėti jam naudotis titnago kasykla. Hokamano svajonei buvo lemta išsipildyti, – tarė Jerika dirstelėjusi į Dalanarą. – Jis įveikė visą kelią nuo Begalinės jūros rytuose iki Didžiųjų Vandenų vakaruose. Prieš kelerius metus Dalanaras padėjo jam baigti kelionę, kone visą kelią nešė ant nugaros. Hokamanas apsiverkė pamatęs Didžiąją vakarų jūrą ir nusiplovė ašaras sūriu jos vandeniu. Dabar jis nebedaug tevaikšto, tačiau nėra kito žmogaus, nukeliavusio taip toli kaip Hokamanas.

– Tu, Jerika, – išdidžiai pridūrė Dalanaras. – Tu nukeliavai beveik taip pat toli.

– Hm, – ji truktelėjo pečiais. – Juk ne pati rinkausi. Išbariau Dalanarą, o pati šitiek kalbu.

Jondalaras apkabino per juosmenį moterį, kurią sutiko pačią pirmą.

– Norėčiau, kad ir man pristatytum savo kelionės draugus, – pasakė ji.

– Žinoma, atsiprašau, – atsakė Jondalaras. – Aila iš mamutojų, tai mano pusseserė Joplaja iš Lanzadonijos.

– Sveikinu tave, Aila iš mamutojų, – ištiesusi abi rankas pasakė moteris.

– Sveikinu tave, Joplaja iš Lanzadonijos, – tarė Aila, staiga pajutusi savo akcentą ir patenkinta, kad po skranda vilki švarią tuniką. Joplaja buvo tokia pat aukšta kaip ir ji, gal net kiek aukštesnė. Ji paveldėjo aukštus motinos skruostikaulius, tačiau veidas nebuvo toks plokščias, o nosis – tokia pat kaip Jondalaro, tiktai subtilesnė, lyg kruopščiau išskaptuota. Moters veidą puošė lygūs, tamsūs antakiai, ilgi juodi plaukai, o tankios juodos blakstienos rėmino vos įkypas, tačiau neįtikėtinai mėlynas akis.

Joplaja buvo stulbinamai graži.

– Labai malonu su tavimi susipažinti, – pasakė Aila. – Jondalaras daug apie tave pasakojo.

– Džiaugiuosi, kad jis apskritai manęs neužmiršo, – atsakė Joplaja. Ji žengė atgal, ir Jondalaras vėl apkabino ją per juosmenį.

Aplinkui būrėsi kiti žmonės, ir Ailai teko susipažinti su kiekvienu urvo nariu. Visiems buvo smalsu pamatyti moterį, kurią parsivedė Jondalaras, tačiau dėl jų atidaus nužiūrinėjimo ir klausimų ji jautėsi nesmagiai ir apsidžiaugė, kai įsiterpė Jerika.

– Manau, klausimus derėtų palikti vėlesniam laikui. Esu tikra, jie abu turi daug ką papasakoti, tačiau tikriausiai yra pavargę. Eime, Aila, parodysiu, kur gali apsistoti. Ar gyvūnams reikia ko nors ypatingo?

– Tik reikia nuimti krovinį ir surasti vietą ganytis. Vilkas liks viduje su mumis, jei neprieštarausite, – pasakė Aila.

Ji matė, kad Jondalaras įsijautęs kalbasi su Joplaja, todėl abiejų arklių krepšius nukrovė pati. Jondalaras atskubėjo padėti sunešti daiktus į urvą.

– Man regis, žinau itin arkliams tinkamą vietą, – tarė jis. – Nuvesiu juos tenai. Ar paliksi Yhaha pavadį? Ketinu Lenktynininką pririšti ilga virve.

– Ne, nemanau. Ji pasiliks greta Lenktynininko, – Aila pastebėjo, kad jis jaučiasi visiškai laisvai, jam net nereikia ko klausti ar prašyti. Kodėl gi ne? Šie žmonės – jo giminaičiai. – Aš eisiu su tavimi, palydėsiu Yhaha.

Jie nuėjo į nedidelį miškingą slėnį, kurio pakraščiu tekėjo upeliukas. Vilkas pėdino kartu. Saugiai pririšęs Lenktynininką Jondalaras patraukė atgal.

– Eini? – pasiteiravo jis.

– Truputį pabūsiu su Yhaha, – atsakė Aila.

– Tada aš nueisiu ir sunešiu mūsų daiktus.

– Gerai, eik.

Atrodė, jis nekantrauja grįžti pas tuos žmones. Ji jo nekaltino. Davė ženklą Vilkui pasilikti. Jam taip pat viskas buvo nauja. Jiems visiems reikėjo kiek laiko įsikurti, išskyrus Jondalarą. Grįžusi ji pasidairė ir pamatė jį vėl įsišnekėjusį su Joplaja. Dvejojo, ar verta prie jų eiti.

– Aila, – pašaukė jis pastebėjęs ją. – Pasakoju Joplajai apie Vaimezą. Ar vėliau jai parodysi jo padovanotą ieties antgalį?

Ji linktelėjo. Jondalaras vėl atsisuko į Joplają.

– Palauk, kol pamatysi. Mamutojai yra puikūs mamutų medžiotojai, jų iečių antgaliai ne kaulo, o titnago. Jie geriau perveria storą odą, ypač jei ašmenys ploni. Vaimezas atrado naują būdą. Jo antgaliai išskaptuoti iš abiejų pusių, tačiau ne taip kaip grubių kirvių. Jis kaitina akmenis, todėl atskyla smulkesnės, plonesnės skeveldros. Jis gali pagaminti už mano delną ilgesnį antgalį tokio nedidelio skersmens ir tokia aštria briauna, kad nepatikėtum, jog tai iš viso įmanoma.

Jie stovėjo taip arti vienas kito, kad jų kūnai lietėsi. Jondalarui jausmingai pasakojant titnago apdorojimo detales, jų kasdieniškas artumas trikdė Ailą. Jie kartu gyveno paauglystėje. Kokias paslaptis jis jai pasakojo? Kokius vienas kito džiaugsmus ir liūdesius jie pažino? Kokiais nusivylimais ir pergalėmis dalijosi mokydamiesi titnago apdirbimo vingrybių? Ar Joplaja daug geriau pažįsta Jondalarą nei ji? Anksčiau kelionėje susitikę žmonių jie abu būdavo svetimi, dabar svetima buvo tik ji.

Jondalaras atsisuko į Ailą.

– Gal aš geriau nueisiu ir atnešiu tą antgalį? Kuriame jis krepšy? – dar paklausė jis, jau apsisukęs eiti.

Aila jam pasakė ir nervingai nusišypsojo tamsiaplaukei moteriai, tačiau likusios vienos jos nesikalbėjo. Jondalaras grįžo kone tučtuojau.

– Joplaja, pakviečiau Dalanarą ateiti, norėjau ir jam parodyti tą antgalį. Palauk, kol pamatysi.

Jis atsargiai išvyniojo ryšulėlį ir atskleidė dailiai padarytą titnago antgalį kaip tik tuo metu, kai pasirodė Dalanaras. Pamatęs puikų antgalį Dalanaras paėmė jį iš Jondalaro ir kruopščiai apžiūrėjo.

– Tai neįtikėtinas dalykas! Niekada nemačiau tokios puikios meistrystės, – sušuko jis. – Pažiūrėk į jį, Joplaja. Jis skaptuotas iš abiejų pusių, tačiau labai plonas, pašalintos net mažos atplaišėlės. Pagalvojus, kaip stipriai reikia susitelkti... Čiuopiant šitas titnagas lyg ir kitoks, net švyti. Jis atrodo tarsi... riebaluotas. Kur tu jį gavai? Ar rytuose kitoks titnagas?

– Ne, tai naujas būdas, kurį sugalvojo mamutojas, vardu Vaimezas. Jis vienintelis mano sutiktas titnago apdirbėjas, kurį galėčiau lyginti su tavimi, Dalanarai. Jis kaitina akmenis. Tai jiems suteikia švytėjimo ir to riebumo. Pakaitinus galima atskirti tokias smulkias atplaišas, – išraiškingai gestikuliuodamas aiškino Jondalaras.

Aila atidžiai jį stebėjo.

– Jos kone pačios atskyla. Todėl ir gali jas suvaldyti. Parodysiu jums, kaip jis daro. Man ne taip puikiai pavyksta, dar reikia tobulinti metodą, tačiau suprasite, apie ką kalbu. Kol esame čia, noriu gauti gero titnago. Turėdami arklius galime panešti daugiau, todėl norėčiau namo parsigabenti šiek tiek Lanzadonijos akmenų.

– Čia irgi tavo namai, Jondalarai, – tyliai pasakė Dalanaras. – Žinoma, rytoj galėsime nueiti į titnago kasyklą ir parinkti šviežių akmenų. Norėčiau pamatyti, kaip šitas padarytas. Ar tai tikrai ieties antgalis? Jis toks plonas ir grakštus, kad atrodo pernelyg trapus medžioti.

– Tokius iečių antgalius jie naudoja mamutams medžioti. Šie antgaliai tikrai lengviau lūžta, tačiau aštrus titnagas geriau nei kaulinis antgalis prasiskverbia pro storą mamuto odą ir praslysta tarp šonkaulių, – paaiškino Jondalaras. – Turiu jums dar šį tą parodyti. Sugalvojau šitai, kai sveikau urvinio liūto sumaitotas Ailos slėnyje. Tai iečių mėtyklė. Su ja ietis skrieja dukart toliau. Palauk, kol pamatysi, kaip ji veikia!

– Man regis, mūsų jau laukia. Eime valgyti, Jondalarai, – tarė Dalanaras, pastebėjęs urvo angoje mojančius žmones. – Visi norės išgirsti jūsų pasakojimus. Eime vidun, kur ir jums bus patogu, ir visi galės girdėti, ką pasakojate. Tu erzini mus šitais gyvūnais, kurie paklūsta tavo norams, užuominomis apie puolančius liūtus, iečių mėtykles ir naujus titnago apdirbimo būdus. Apie kokius dar nuotykius ir stebuklus galėsi papasakoti?

Jondalaras nusijuokė.

– Dar nė nepradėjome. Ar gali patikėti, kad matėme akmenų, kurie įžiebia ugnį, ir tokių, kurie dega? Iš mamutų kaulų pastatytų būstų, ilčių kaulų smaigų siūlams traukti ir milžiniškas valtis, naudojamas gaudyti tokioms stambioms žuvims, kad tik penki tavo ūgio vyrai, užsilipę vienas ant kito, pasiektų jos uodegos galiuką.

Aila nebuvo mačiusi Jondalaro tokio laimingo ir ramaus, tokio laisvo ir nesusivaržiusio. Ji suvokė, kad jis laimingas būdamas tarp savo žmonių.

Jondalaras apsikabino Ailą ir Joplają, ir visi kartu nuėjo prie urvo.

– Ar dar neišsirinkai poros, Joplaja? – pasiteiravo Jondalaras. – Nematau nė vieno aplink tave besisukinėjančio vyro.

Joplaja nusijuokė.

– Ne, laukiau tavęs, Jondalarai.

– Ką gi, kaip visada pokštauji, – sukikeno Jondalaras. Jis atsisuko paaiškinti Ailai: – Supranti, artimi giminaičiai negali jungtis.

– Aš viską suplanavau, – toliau kalbėjo Joplaja. – Pamaniau, kartu pabėgsime ir pradėsime naują urvą kaip Dalanaras. Žinoma, priimsime tik titnago apdirbėjus, – jos juokas atrodė priverstinis, ir žiūrėjo ji tik į Jondalarą.

– Supranti, apie ką kalbėjau, Aila? – tarė Jondalaras atsisukęs į Ailą, tačiau spustelėjęs Joplają. – Ji visada juokauja. Joplaja baisiausiai erzinasi.

Aila nebuvo tikra, kad suprato pokštą.

– Joplaja, turėtum būti pasižadėjusi.

– Ekauzaras prašė, bet dar nenusprendžiau.

– Ekauzaras? Nesu tikras, kad jį pažįstu. Jis zelandonietis?

– Jis lanzadonietis. Prisijungė prie mūsų prieš kelerius metus. Dalanaras išgelbėjo jam gyvybę – rado beveik prigėrusį. Tikriausiai jis vis dar urve. Jis drovus. Kai susipažinsi, suprasi kodėl. Jis atrodo... na, kitaip. Jam nepatinka pažindintis su svetimais, sako, kad nenori eiti su mumis į zelandoniečių vasaros susirinkimą. Vis dėlto geriau su juo susipažinęs supranti, kad jis mielas ir viską padarytų dėl Dalanaro.

– Ar šiais metais eisi į vasaros susirinkimą? Tikiuosi, bent jau jungtuvėms. Mudu su Aila ketiname susijungti, – šį kartą jis spustelėjo Ailą.

– Nežinau, – nudelbė į žemę akis Joplaja. Tada vėl pažvelgė į Jondalarą. – Visada žinojau, kad nesusijungsi su Marona, moterimi, kuri tavęs laukia nuo tada, kai išėjai, tačiau negalvojau, kad parsivesi moterį.

Jondalaras išraudo paminėjus moterį, kuriai pažadėjo susijungti ir kurią paliko. Jis nepastebėjo, kaip Aila sustingsta Joplajai skubinantis prie vyro, ką tik išėjusio iš urvo.

– Jondalarai! Tas žmogus! – jis išgirdo išgąstį jos balse ir atsisukęs pažvelgė į savo moterį. Aila buvo mirtinai išblyškusi.

– Jis atrodo kaip Durkas. Arba šitaip atrodys užaugęs mano sūnus. Jondalarai, tas žmogus yra pusiau genties!

Jondalaras įsižiūrėjo atidžiau. Tiesa. Vyras, kurį Joplaja ragino prie jų prieiti, atrodė iš genties. Jiems artinantis Aila pastebėjo vieną ryškų skirtumą tarp šito vyro ir jos pažinotų genties vyrų. Šitas buvo kone toks pat aukštas kaip ir ji.

Kai jis priėjo, ji ranka padarė judesį. Tai buvo subtilus, vargiai kam nors dar pastebimas judesys, tačiau didelės rudos vyro akys išsiplėtė.

– Kur šito išmokai? – pasiteiravo jis darydamas tokį patį gestą. Jo balsas buvo gilus, tačiau ryškus ir aiškus. Jis kalbėjo lengvai; aiškus ženklas, kad jis maišytas.

– Mane užaugino gentis. Surado, kai buvau maža mergytė. Neprisimenu jokios šeimos iki tol.

– Gentis užaugino tave? Jie prakeikė mano motiną už tai, kad mane pagimdė, – karčiai pasakė jis. – Kokia gentis būtų tave auginusi?

– Ir nemaniau, kad jos akcentas yra mamutojiškas, – įsiterpė Jerika. Aplinkui stovėjo keletas žmonių.

Jondalaras giliai įkvėpė ir ištiesino pečius. Nuo pat pradžių jis žinojo, kad Ailos kilmė anksčiau ar vėliau išaiškės.

– Kai mudu susitikome, ji net nemokėjo kalbėti, Jerika, bent jau ne žodžiais. Tačiau išgelbėjo man gyvybę užpuolus urviniam liūtui. Mamutojai ją įdukrino prie mamutų židinio, nes ji tokia patyrusi gydytoja.

– Ji yra mamuta? Ta, kuri tarnauja Motinai? Kur jos žymė? Nematau tatuiruotės ant skruosto, – nustebo Jerika.

– Aila išmoko gydyti iš ją užauginusios moters, gydytojos žmonių, kuriuos ji vadina gentimi, kitaip sakant, plokščiagalvių. Ji tokia pat gera kaip bet kuri zelandonė. Mamuta prieš mums išeinant buvo pradėjęs mokyti ją tarnauti Motinai; ji nebuvo įvesdinta. Štai kodėl neturi tatuiruotės, – paaiškino Jondalaras.

– Supratau, kad ji zelandonė. Turi tokia būti, kad šitaip valdytų žvėris, tačiau kaip ji galėjo išmokti gydyti iš plokščiagalvės? – sušuko Dalanaras. – Kol nesusitikau Ekauzaro, maniau, jie gyvuliai. Iš jo supratau, kad jie gali tam tikru būdu kalbėti, o dabar sakai, kad jie turi gydytojų. Turėjai man pasakyti, Ekauzarai.

– Iš kur man žinot? Aš ne plokščiagalvis! – išspjovė žodį Ekauzaras. – Pažinojau tik savo motiną ir Andovaną.

Ailą nustebino pagieža jo balse.

– Sakei, tavo motina buvo prakeikta? Vis dėlto išgyveno ir užaugino tave? Ji turėjo būti ypatinga moteris.

Ekauzaras pažvelgė tiesiai į pilkai mėlynas aukštos šviesiaplaukės akis. Nebuvo jokių dvejonių, jokio atsitraukimo, jokio vengimo žiūrėti į jį. Jis

juto, kad jį keistai traukia prie šios moters, kurios niekada anksčiau nematė; jis greta jos jautėsi gerai.

– Ji daug apie tai nekalbėjo, – pasakė Ekauzaras. – Ją užpuolė kažkokie vyrai ir nužudė jos porą, kuris bandė ją ginti. Jis buvo genties vado brolis, ir ji buvo apkaltinta dėl jo mirties. Pasakyta, kad ji neša nelaimes. Vėliau, paaiškėjus, kad ji laukiasi, vadas paėmė ją kaip antrą moterį. Kai gimiau, jis pareiškė, jog aš esu įrodymas, kad ji neša nelaimes. Ji ne tik nužudė savo porą, ji pagimdė išsigimusį vaiką. Tada jis ją prakeikė mirtimi, – su atvykėle Ekauzaras kalbėjo atviriau nei su kitais žmonėmis, ir pats dėl to nustebo.

– Nežinau, ką reiškia mirtinas prakeiksmas, – toliau kalbėjo Ekauzaras. – Ji tik kartą man užsiminė, visko nepasakojo. Tik sakė, kad visi nuo jos nusigręžė, tarsi jos nė nematytų. Jie tvirtino, kad ji mirusi. Motina bandė juos priversti pažvelgti į ją, bet atrodė, kad jos ten nė nebūtų buvę, tarsi ji būtų nebegyva. Turėjo būti baisu.

– Taip ir yra, – tyliai patikino Aila. – Sunku toliau gyventi, jei nebeegzistuoji tiems, kuriuos myli, – jos akis aptraukė prisiminimų migla.

– Mano motina mane pasiėmė ir išėjo mirti, kaip tikriausiai ir buvo numatyta, tačiau ją rado Andovanas. Jis jau tada buvo senas ir gyveno vienas. Jis niekada taip ir nepapasakojo, kodėl paliko savo urvą, kažkas ten susiję su vado žiaurumu...

– Andovanas... – pertraukė jį Aila. – Ar jis buvo sarmunojas?

– Taip, tikriausiai, – atsakė Ekauzaras. – Jis nedaug kalbėjo apie savo žmones.

– Mes žinome apie jų nuožmųjį vadą, – niūriai tarstelėjo Jondalaras.

– Andovanas mumis rūpinosi, – toliau pasakojo Ekauzaras. – Jis išmokė mane medžioti. Iš mano motinos jis išmoko kalbėti genties ženklų kalba, tačiau ji niekada nesugebėjo ištarti daugiau nei keleto žodžių. Aš išmokau abi kalbas, nors ją ir stebino, kad galiu tarti jo žodžių garsus. Andovanas mirė prieš kelerius metus, o kartu su juo ir mano motinos noras gyventi. Mirtinas prakeiksmas galiausiai ją pasiglemžė.

– Ką tu tada darei? – pasiteiravo Jondalaras.

– Gyvenau vienas.

– Tai nelengva, – pastebėjo Aila.

– Ne, nėra lengva. Mėginau susirasti, su kuo gyventi. Nė viena gentis neleido prie jų artintis. Jie svaidė į mane akmenis rėkdami, kad aš – ne-

sėkmes nešantis išsigimėlis. Nė vienas urvas taip pat nenorėjo turėti su manimi nieko bendra. Jie sakė, kad aš maišytų dvasių bjaurybė, pusiau žmogus, pusiau gyvulys. Po kiek laiko pavargau. Nebenorėjau būti vienas. Vieną dieną šokau nuo uolos į upę. Toliau tik prisimenu į mane žvelgiantį Dalanarą. Jis priėmė mane į savo urvą. Dabar aš esu Ekauzaras iš Lanzadonijos, – išdidžiai baigė jis žvelgdamas į aukštaūgį vadą, kurį garbino.

Aila pagalvojo apie savo sūnų, jautėsi dėkinga, kad jis buvo priimtas dar kūdikis ir kad atsirado žmonių, kurie jį myli ir norėjo juo pasirūpinti, kai jai pačiai teko jį palikti.

– Ekauzarai, nepuoselėk neapykantos savo motinos žmonėms, – tarė ji. – Jie nėra blogi, jie tiesiog tokie senoviški, kad jiems sunku keistis. Jų tradicijos nusidriekia be galo toli į praeitį ir jie nesuvokia naujų papročių.

– Be to, jie yra žmonės, – Dalanarui pasakė Jondalaras. – Tai vienas dalykas, kurio išmokau šitoje kelionėje. Prieš pat ledyną sutikome vieną porą – tai jau kita istorija, tačiau genties žmonės ruošiasi sukviesti sambūrį dėl problemų, kurias jiems kelia kai kurie iš mūsų, ypač keli jauni losadunojiečių vyrai. Yra netgi pradėjusių su gentimi derybas dėl mainų.

– Plokščiagalviai rengia susirinkimus? Mainosi? Šis pasaulis keičiasi greičiau, nei aš pajėgiu suprasti, – pareiškė Dalanaras. – Kol nesutikau Ekauzaro, nebūčiau tuo patikėjęs.

– Žmonės gali vadinti juos plokščiagalviais, gyvuliais, kaip tik nori, tačiau žinok, kad tavo motina buvo narsi moteris, Ekauzarai, – pasakė Aila, tada ištiesė jam rankas. – Žinau, koks jausmas neturėti žmonių. Dabar aš esu Aila iš mamutojų. Ar pasveikinsi mane, Ekauzarai iš Lanzadonijos?

Vyras paėmė Ailos rankas, ir moteris pajuto, kaip virpa jo plaštakos.

– Būk čia pasveikinta, Aila iš mamutojų, – tarė jis.

Jondalaras taip pat žengė į priekį ir ištiesė rankas.

– Sveikinu tave, Ekauzarai iš Lanzadonijos, – pasakė jis.

– Ir aš sveikinu tave, Jondalarai iš Zelandonijos, – atsiliepė Ekauzaras. – Tavęs nereikia čia sveikinti. Esu girdėjęs apie Dalanaro židinio sūnų. Nėra jokių abejonių, kad gimei jo dvasios. Tu toks panašus į jį.

Jondalaras išsišiepė.

– Visi taip sako, tačiau nejaugi nemanai, kad šita nosis kiek stambesnė nei mano?

– Nemanau. Aš manau, kad tavoji didesnė nei mano, – nusijuokė Dalanaras plodamas jaunajam vyrui per petį. – Eime vidun. Maistas aušta.

Aila akimirką padelsė, nes norėjo šnektelti su Ekauzaru, o kai jau sukosi eiti, ją sulaikė Joplaja.

– Noriu šnektelti su Aila, Ekauzarai, bet tu irgi dar neik vidun, noriu pasikalbėti ir su tavimi, – tarė ji. Jaunuolis greitai nuėjo šalin, moteris palikęs vienas, tačiau Aila vis tiek spėjo pastebėti susižavėjimą jo akyse, kai jis žvelgė į Joplają.

– Aila, aš... – pradėjo Joplaja, – ... man regis, suprantu, kodėl Jondalaras tave pamilo. Linkiu jums abiem laimės.

Aila įdėmiai tyrė tamsiaplaukę moterį. Juto, kaip toji pasikeitė, užsisklendė, išgyveno niūrią savo lūkesčių baigtį. Staiga Aila suprato, kodėl taip neramiai jautėsi greta šios moters.

– Dėkoju, Joplaja. Labai jį myliu, man būtų sunku gyventi be Jondalaro. Viduje liktų žiojėti didžiulė tuštuma, kurios nepajėgčiau ištverti.

– Taip, labai sunku ištverti, – akimirkai užsimerkusi paantrino Joplaja.

– Nejaugi nesiruošiate eiti valgyti? – išlindęs iš urvo moteris pakvietė Jondalaras.

– Tu eik, Aila, aš dar šį tą privalau padaryti.

44

Ekauzaras žvilgtelėjo į didelę obsidiano skeveldrą ir nusisuko. Spindinčio juodo vulkaninio stiklo raibuliai iškraipė jo atspindį, tačiau veido bruožų niekas nepakeis. Vyras šiandien nenorėjo savęs matyti. Jis vilkėjo elnenos tuniką, apkraštuotą kailių kuokštais, išpuoštą karoliukais iš paukščių tuščiavidurių kaulų, dažytomis plunksnomis ir aštriais gyvūnų dantimis. Jis niekada neturėjo tokio puikaus apdaro. Joplaja pasiuvo jam drabužį ceremonijai, per kurią vyras buvo oficialiai priimtas į Pirmąjį Lanzadonijos urvą.

Eidamas į pagrindinę urvo erdvę jis juto švelnią odą, pagarbiai glostė ją žinodamas, kad jos rankos tai pagamino. Kone gėlė kūną vien apie ją galvojant. Ekauzaras pamilo Joplają iš pirmo žvilgsnio. Tai ji stengėsi jį prakalbinti, išklausyti, bandė išjudinti. Tik dėl jos tais metais keliavo į zelandoniečių vasaros susirinkimą, tačiau matydamas ratus aplink ją sukančius vyrus norėjo mirti. Prireikė kelių mėnesių, kol Ekauzaras sukaupė pakankamai drąsos į ją kreiptis: kaip apskritai šitaip atrodantis žmogus drįso svajoti apie tokią moterį? Joplaja jo neatstūmė, todėl Ekauzaras ėmė puoselėti viltį. Tik ji taip ilgai nedavė jokio atsakymo, kad jis ėmė galvoti, jog tai jos būdas pasakyti „ne“.

Tą dieną, kai pasirodė Aila su Jondalaru, Joplaja paklausė, ar jis vis dar jos nori. Ekauzaras negalėjo tuo patikėti. Nori! Nieko kito savo gyvenime jis nebuvo taip troškęs. Jis laukė, kada galės šnektelėti su Dalanaru akis į akį, bet su juo nuolat buvo svečiai. Ekauzaras nenorėjo trukdyti. Be to, bijojo klausti. Tik mintis, kad delsdamas praras vienintelę progą rasti laimės daugiau, negu kada galėjo svajoti, suteikė jam drąsos.

Dalanaras atsakė, kad Joplaja yra Jerikos dukra, todėl privalo šnektelti su ja. Jis neklausinėjo nieko daugiau, tik ar Joplaja sutinka ir ar jis ją myli. Ar jis ją myli? Ar jis ją myli? O Motina, ar jis ją myli!

Ekauzaras atsistojo tarp viltingai laukiančių žmonių. Jo širdis ėmė greičiau plakti pamačius, kaip Dalanaras atsistoja ir eina link ugniakuro urvo vidury. Priešais ugniakurą buvo įsmeigta maža medinė apvalainos moters skulptūrėlė. Pakankamai didelės krūtys, apvalus pilvas ir plačios šlaunys tikroviškai vaizdavo Doni, bet galvą simbolizavo tik rutuliukas su keliomis detalėmis, o rankos ir kojos buvo neišryškintos. Dalanaras atsistojo prie laužo ir atsisuko į susirinkusius žmones.

– Pirmiausia noriu pranešti, kad šiais metais eisime į zelandoniečių vasaros susirinkimą, – pradėjo vadas. – Kviečiame jungtis visus norinčiuosius. Kelionė ilga, tačiau viliuosi prikalbinti kelis jaunus zelandoniečius grįžti ir įsikurti mūsų namuose. Neturime lanzadonės, mums reikia tos, kuri tarnauja Motinai. Mūsų daugėja, netrukus įsikurs antras urvas, ir vieną dieną Lanzadonija surengs savo vasaros susirinkimą. Yra ir dar viena priežastis eiti: jungtuvėmis bus pašventintas ne tik Ailos ir Jondalaro ryšys, šiais metais turėsime dar vieną priežastį švęsti.

Dalanaras paėmė medinį Didžiosios Motinos Žemės atvaizdą ir linktelėjo. Ekauzaras nervinosi, nors žinojo, kad tai tik pranešamosios apeigos ir kur kas kasdieniškesnės nei prašmatnios jungtuvės su apvalomaisiais ritualais ir kitomis apeigomis. Kai abu atsistojo priešais jį, Dalanaras prabilo:

– Ekauzarai, sūnau Doni palaimintos moters iš Pirmojo Lanzadonijos urvo, tu prašei Joplajos, Jerikos, kuri susijungusi su Dalanaru, dukters, tapti tavo pora. Ar tai tiesa?

– Tiesa, – tokiu silpnu balsu, kad vos buvo girdėti, atsiliepė Ekauzaras.

– Joplaja, Jerikos, kuri susijungusi su Dalanaru, dukterie...

Žodžiai buvo kiek kitokie, tačiau prasmė ta pati, tad Aila suvirpėjo ir sukūkčiojo. Ji prisiminė panašias apeigas, kai pati stovėjo greta tamsaus gymio vyro, kuris žvelgė į ją taip, kaip Ekauzaras žvelgia į Joplają.

– Aila, neverk, tai linksma proga, – švelniai apkabinęs ramino ją Jondalaras.

Ji vargiai galėjo kalbėti; žinojo, ką reiškia stovėti greta ne to žmogaus. O Joplaja neturėjo vilties, net nesapnavo, kad žmogus, kurį ji myli, kurią dieną dėl jos pamins papročius. Jis net nežinojo, kad ji jį myli, ir ji negalėjo apie tai kalbėti. Jis buvo artimas pusbrolis, labiau brolis nei pusbrolis,

vyras, su kuriuo draudžiama jungtis. Be to, jis mylėjo kitą. Aila aiškiai juto Joplajos skausmą, kai kūkčiojo stovėdama greta vyro, kurį jos abi mylėjo.

– Galvoju apie tą kartą, kai šitaip stovėjau greta Raneko, – galiausiai išspaudė ji.

Jondalaras irgi tai prisiminė, net pernelyg gerai. Jam spaudė krūtinę, jis juto skausmą gerklėje ir iš paskutiniųjų tvardėsi, kad neparodytų savo jausmų.

– Ei, moterie, netrukus ir aš apsiverksiu.

Jis dirstelėjo į Jeriką. Toji sėdėjo oriai, lyg sustingusi, tačiau jos skruostais ritosi ašaros.

– Kodėl moterys tokiomis progomis visada verkia? – paklausė jis.

Jerika dirstelėjo į Jondalarą neįskaitoma veido išraiška, paskui į Ailą, tyliai kūkčiojančią jo glėbyje.

– Susijungdama moteris paaukoja neįmanomas savo svajones. Ne visoms pavyksta gauti tobulą vyrą, – sušnibždėjo ji tyliai ir vėl atsisuko į apeigas.

– ... Pirmasis Lanzadonijos urvas priima šią sąjungą? – pakėlęs galvą pasiteiravo Dalanaras.

– Priimame, – vienu balsu atsakė visi.

– Ekauzarai, Joplaja, judu pasižadėjote susijungti. Doni, Didžioji Motina Žemė, laimina jūsų sąjungą, – pabaigė vadas mediniu raižiniu paliesdamas Ekauzaro viršugalvį ir Joplajos pilvą. Jis padėjo Doni priešais ugniakurą – kaiščio pavidalo kojas įsmeigė į žemę, kad statulėlė stovėtų neparemta.

Pora atsisuko į susirinkusiuosius ir pradėjo lėtai eiti aplink centrinį ugniakurą. Iškilmingoje tyloje neapsakomo liūdesio aura gaubė labai gražią moterį ir suteikė jai savybių, dėl kurių ji atrodė dar puikesnė ir dailesnė.

Vyras greta jos buvo truputį žemesnis. Jo didelė, kumpa nosis kyšojo virš sunkių žandikaulių, kurie buvo atsikišę į priekį. Jo kyšančius antakių lankus, susijungiančius per vidurį, dar pabrėžė stori, nepaklusnūs antakiai, kaktą ribojo tankių plaukų linija. Ekauzaro rankos buvo raumeningos, o stambi krūtinė ir ilgas liemuo rėmėsi į trumpas, plaukuotas, išlinkusias kojas. Šie bruožai išskyrė jį kaip genties žmogų. Vis dėlto jo negalėjai pavadinti plokščiagalviu. Jam stigo žemos, nusklembtos kaktos, tarsi atitrauktos į didelės, ilgos galvos pakaušį – dėl tokios išvaizdos ir atsirado genties pavadinimas. Atvirkščiai, aukšta Ekauzaro kakta kilo tiesiai virš kaulėtų, genties žmonėms būdingų antakių lankų.

Ekauzaras buvo neįtikėtinai bjaurus. Tikra greta einančios gražuolės priešingybė. Tiktai jo atsidavusios akys švelnino šį kontrastą: didelės, vaiskios, rudos vyro akys buvo tokios sklidinos švelnaus susižavėjimo mylima moterimi, kad sklaidė nenusakomą liūdesį, liekantį tvyroti ore ten, kur praėjo Joplaja.

Net akivaizdi Ekauzaro meilė neįveikė skausmo, kurį Aila juto dėl Joplajos. Įsikniaubusi į Jondalaro krūtinę, nes per daug skausminga buvo stebėti šią sceną, ji iš paskutiniųjų stengėsi įveikti slegiančius išgyvenimus.

Kai pora užbaigė trečią ratą, tyla buvo pralaužta, visi atsistojo ir ėmė sakyti linkėjimus. Aila atsitraukė nuo mylimojo, stengėsi susitvardyti. Galiausiai, Jondalarui paraginus, jie nuėjo išsakyti laimės linkėjimų.

– Joplaja, aš taip džiaugiuosi, kad kartu su mumis švęsite jungtuves, – apkabindamas moterį pasakė Jondalaras. Pusseserė tiesiog įsikibo į jį. Jondalarą nustebino šitoks stiprus apkabinimas. Jam pasidingojo, kad moteris atsisveikina taip, tarsi jie daugiau niekada nesusitiktų.

– Nereikia linkėti tau laimės, Ekauzarai, – tarė Aila. – Noriu palinkėti, kad visada būtum toks laimingas kaip dabar.

– Su Joplaja negali būti kitaip, – atsakė jis. Aila spontaniškai jį apkabino. Jai Ekauzaras nebuvo bjaurus, atrodė maloniai pažįstamas. Akimirką užtruko, kol jis atsakė į jos jausmus; gražios moterys nedažnai jį apkabindavo, be to, jis pajuto šviesiaplaukės meilę.

Tada Aila atsisuko į Joplają. Kai ji pažvelgė į tokias pat kaip Jondalaro mėlynas akis, žodžiai, kuriuos buvo paruošusi, įstrigo gerklėje. Stengdamasi nepravirkti ji ištiesė į Joplają rankas, buvo tiesiog užvaldyta beviltiško tos moters nuolankumo. Joplaja ją apkabino ir paglostė nugarą, tarsi reikėtų guosti Ailą, o ne ją pačią.

– Viskas gerai, Aila, – tuščiu balsu pasakė Joplaja. Jos akys buvo sausos. – Ką dar galėjau padaryti? Niekada nerasiu vyro, kuris mane mylės labiau nei Ekauzaras. Jau seniai žinojau, kad jungsiuosi su juo. Tiesiog nebeliko priežasčių ilgiau tai atidėlioti.

Aila pasitraukė mėgindama suvaldyti ašaras ir pamatė, kaip Ekauzaras priėjo arčiau prie savo išrinktosios. Jis droviai apkabino Joplają per juosmenį, vis dar sunkiai galėjo patikėti, kad ši moteris bus jo. Bijojo, kad tuojau pabus ir paaiškės, kad visa tai tik sapnas. Jis nežinojo, kad apkabinęs laiko tik mylimosios kūną. Nesvarbu, to kūno pakako.

– Na, ne. Savo akimis nemačiau, – pasakė Hokamanas. – Negaliu sakyti, kad tikiu tuo. Tik jei galite joti arkliais ir išmokyti vilką sekti įkandin, kodėl gi negalima sėdėti ant nugaros mamutui?

– Kur, sakei, apie tai girdėjai? – pasitikslino Dalanaras.

– Pačioje kelionės pradžioje, toli rytuose. Tai tikriausiai buvo mamutas su keturiais kojos pirštais, – pasakė Hokamanas.

– Mamutas su keturiais kojos pirštais? Niekada negirdėjau nieko panašaus, – pasakė Jondalaras, – netgi iš mamutojų.

– Supranti, ne jie vieninteliai medžioja mamutus, – paaiškino Hokamanas. – Jie gyvena nelabai toli į rytus. Patikėk manimi, mamutojai – palyginti artimi kaimynai. Gerokai toliau rytuose, arčiau Begalinės jūros, mamutai ant užpakalinių kojų tikrai turi keturis pirštus. Taip pat jie yra tamsesni. Nemažai jų būna beveik juodi.

– Na, jei Ailai pavyko joti ant urvinio liūto nugaros, neabejoju, kad galima išmokti joti mamutu. Ką manai? – žiūrėdamas į Ailą paklausė Jondalaras.

– Jei paimi auginti pakankamai mažą, – atsakė ji. – Manau, bet kurį gyvūną auginant prie žmonių nuo mažumės, galima jį ko nors išmokyti. Bent jau nebijoti žmonių. Mamutai yra protingi. Jie gali daug išmokti. Matėme, kaip jie atlaužia ledo vandeniui, kurį paskui vartoja daug gyvūnų.

– Taip pat jie iš labai toli užuodžia vandenį, – pasakė Hokamanas. – Rytuose kur kas sausiau. Ten žmonės sako: jei pasibaigė vanduo, ieškok mamuto. Jei prireikia, jie gali gana toli nueiti negėrę, tačiau galiausiai vis tiek atveda prie vandens.

– Gerai tai žinoti, – pastebėjo Ekauzaras,

– Taip, ypač jeigu daug keliauji, – pritarė Joplaja.

– Neplanuoju daug keliauti, – atsakė jis.

– Vis dėlto eisi į zelandoniečių vasaros susirinkimą, – tarė Jondalaras.

– Į mūsų jungtuves. Taip, žinoma, – atsakė Ekauzaras. – Norėsiu vėl su tavimi susitikti, – jis droviai nusišypsojo. – Būtų nuostabu, jei judu su Aila gyventumėte čia.

– Viliuosi, judu apsvarstysite mūsų pasiūlymą, – pridūrė Dalanaras. – Žinai, kad čia visada buvo tavo namai, Jondalarai, be to, mes neturime gydytojo, išskyrus Jeriką, kuri iš tikrųjų to nesimokė. Mums reikia lanza-

donės ir manome, kad Aila puikiai tam tiktų. Galėtumėte aplankyti tavo motiną ir po vasaros susirinkimo grįžti su mumis.

– Patikėk, vertinu tavo pasiūlymą, Dalanarai, – atsakė Jondalaras. – Tikrai jį apsvarstysime.

Aila dirstelėjo į Joplają. Ji užsisklendė, užsidarė savyje. Ailai patiko toji moteris, tačiau jos kalbėjosi beveik vien tik apie paviršutiniškus dalykus. Aila negalėjo liautis sielvartavusi dėl Joplajos būklės – juk ir ji buvo atsidūrusi pernelyg panašioje situacijoje. Jos pačios laimė jai nuolat priminė Joplajos skausmą. Kad ir kaip jai patiko lanzadoniečiai, ji džiaugėsi, kad ryte iškeliaus.

Ji ypač ilgėsis Jerikos ir Dalanaro bei karštų jų ginčų. Moteris buvo smulkutė. Dalanarui ištiesus rankas, ji galėjo po jomis praeiti ir dar likdavo vietos, tačiau ji turėjo nepalenkiamą valią. Jerika buvo tokia pati urvo vadė kaip ir jis ir balsingai ginčijosi, kai jų nuomonės išsiskirdavo. Dalanaras rimtai jos klausė, tačiau tikrai ne visada jai nusileisdavo. Šis vyras rūpinosi savo žmonių gerove ir dažnai iškeldavo visiems rūpimus klausimus, tačiau daugumą sprendimų, savaime suprantama, kaip ir visi vadai, priimdavo pats. Dalanaras niekada nereikalaudavo pagarbos, jis paprasčiausiai ją pelnė.

Kelis pirmus kartus neteisingai supratusi ginčus, vėliau Aila pamėgo jų klausytis ir net nesivargino slėpti šypsenos matydama, kaip vaiko augumo moteris karštai ginčijasi su milžinu. Labiausiai ją stulbino tai, kad į nirtų ginčą jiedu įterpdavo kokį jausmingą žodelytį arba pradėdavo kalbėti apie ką nors kitką, tarsi nė nebūtų kibę vienas kitam į gerkles, o paskui atnaujindavo žodžių mūšį lyg aršiausi priešai. Ginčui išsisprendus jis tuojau pat būdavo pamirštas. Atrodė, jie mėgaujasi žodinėmis dvikovomis ir, nepaisant ūgių skirtumo, tai būdavo lygių mūšis. Jie ne tik vienas kitą mylėjo, jie vienas kitą didžiai gerbė.

Oras atšilo ir pavasaris buvo gerai įsibėgėjęs, kai Aila su Jondalaru vėl iškeliavo. Dalanaras perdavė linkėjimų Devintajam Zelandonijos urvui ir dar kartą priminė pasiūlymą. Jie abu jautėsi pageidaujami, tačiau šitaip įsijautus į Joplajos padėtį Ailai buvo sunku net pagalvoti apie gyvenimą su lanzadoniečiais. Abiem būtų per sunku, tačiau Jondalarui šito aiškinti ji negalėjo.

Jis irgi juto savotišką įtampą tarp abiejų moterų, nors atrodė, kad jiedvi viena kitai patinka. Ir su juo Joplaja elgėsi kitaip. Ji buvo labiau nutolusi, nejuokavo ir nesierzino kaip anksčiau. Vis dėlto Jondalarą nustebino jos karštas apkabinimas atsisveikinant. Joplajos akys paplūdo ašaromis. Teko priminti, kad jis ne į ilgą kelionę leidžiasi, atvirkščiai, ką tik iš jos grįžo ir netrukus, vasaros susirinkime, jie vėl pasimatys.

Jondalarui palengvėjo, kad jie abu su Aila buvo taip šiltai priimti. Jis nusprendė būtinai apsvarstyti Dalanaro pasiūlymą, ypač jei zelandoniečiai nepripažins Ailos. Buvo gera žinoti, kad jiems atsiras vieta. Širdyje Jondalaras žinojo, kad jo žmonės buvo zelandoniečiai. Jei tik bus įmanoma, su Aila jis norėjo gyventi tenai.

Jiems galiausiai išėjus Aila jautėsi tarsi naštą nusimetusi. Nors nuolat lijo, ji džiaugėsi, kad oras šyla, o saulėtos dienos buvo pernelyg gražios, kad ilgai liūdėtum. Ji buvo įsimylėjusi, keliavo su savo vyru, vyko susitikti su jo žmonėmis, į savo naujus namus. Vis dėlto jautėsi prieštaringai, buvo kupina ir vilties, ir nerimo.

Šitą kraštą Jondalaras pažinojo, džiaugsmingai susijaudinęs pasveikindavo kiekvieną atpažintą orientyrą, neretai ką nors pakomentuodavo ar papasakodavo. Jie jojo perėja tarp dviejų kalnagūbrių, paskui pasileido palei upę, kuri sukiojosi ir vingiavo, bet vedė ten, kur reikia. Prie ištakų atsisveikinę su upe, jie kirto keletą didelių vandentakių, žemu slėniu srūvančių iš šiaurės į pietus, paskui ropštėsi per didelį masyvą su stūksančiais ugnikalniais – vienas teberūko, kiti buvo nurimę. Kirsdami plokščiakalnį prie dar vienos upės ištakų jie priėjo kelis karštus šaltinius.

– Esu tikras, čia prasideda upė, kuri teka tiesiai priešais Devintąjį urvą, – kupinas entuziazmo pareiškė Jondalaras. – Jau beveik atėjom, Aila! Iki nakties galime būti namie.

– Ar čia tie karšti gydomieji vandenys, apie kuriuos man pasakojai? – pasiteiravo Aila.

– Taip. Vadiname juos Doni gydomaisiais vandenimis, – atsakė jis.

– Pasilikime šiąnakt čia, – pasiūlė Aila.

– Bet mes jau beveik parėjome, – nustebo Jondalaras. – Beveik baigėme savo kelionę. Aš taip seniai nebuvau namie.

– Štai kodėl aš noriu praleisti naktį čia. Mūsų kelionė baigiasi. Noriu išsimaudyti karštame vandenyje ir praleisti paskutinę naktį dviese prieš susitinkant su tavo giminaičiais.

Jondalaras dirstelėjo į ją ir nusišypsojo.

– Tu teisi. Po šitiek laiko dar viena naktis nieko nebepakeis. Paskui nebeteks ilgai būti vienumoje. Be to, – jis šiltai nusišypsojo, – man patinka būti su tavimi prie karštųjų versmių.

Jie pasistatė palapinę vietoje, kuri akivaizdžiai buvo naudota anksčiau. Paleidus arklius laisvai ganytis ant šviežios plokščiakalnio žolės Ailai pasidingojo, kad jie susijaudinę. Moteris pastebėjo jaunų šalpusnių ir rūgštynių lapelių, o nuėjusi jų pasiskinti pamatė keletą šviežių pavasarinių grybų ir žydinčius senesnius obelų ūglius. Ji į stovyklą grįžo tunikos priekį laikydama kaip krepšį, pilną šviežių žalėsių ir kitų skanėstų.

– Man regis, bus puota, – pasakė Jondalaras.

– Nebloga mintis. Mačiau lizdą, norėčiau grįžti ir patikrinti, ar nėra kiaušinių, – pasakė Aila.

– Ką tada pasakyti apie šitą? – pasiteiravo vyras ir iškėlė upėtakį. Aila džiugiai nusišypsojo. – Pasirodė, kad pamačiau upelyje, paaštrintą žalią šakelę panaudojau kaip kabliuką, išsikasiau slieką pamauti. Ta žuvis taip greitai užkibo, tarsi būtų manęs laukusi.

– Tikrai puotausime!

– Tai gali palaukti, tiesa? – tarstelėjo Jondalaras. – Manau, dabar pat panirsiu į karštą vandenį.

Mėlynose Jondalaro akyse atsispindėjęs geismas sužadino Ailos reakciją.

– Nuostabi mintis, – atsakė moteris ir, iš tunikos skreito gėrybes išbėrusi prie laužo duobės, ji žengė į Jondalaro glėbį.

Jie sėdėjo vienas greta kito kiek atokiau nuo laužo, jautėsi pasisotinę, patenkinti ir visiškai atsipalaidavę. Žmonės stebėjo, kaip kibirkštys pašoka ir pradingsta naktyje, greta snaudė Vilkas. Staiga jis pakėlė galvą ir pakreipė ausis į tamsaus plokščiakalnio pusę. Jie išgirdo garsų nepažįstamą žvengimą. Tada sužvengė kumelė ir Lenktynininkas.

– Lauke yra svetimas arklys, – pašoko Aila. Naktį, nešviečiant mėnuliui, buvo sunku ką įžiūrėti.

– Niekaip nerasi kelio tenai tokią naktį. Leisk, paieškosiu, iš ko padaryti deglą.

Yhaha vėl sužvengė, svetimas arklys atsakė, ir jie išgirdo naktyje nutolstant kanopų dundesį.

– Štai taip, – tarė Jondalaras. – Šiąnakt jau per vėlu. Ji nubėgo. Arklys vėl ją pagrobė.

– Šį kartą, man regis, ji išėjo dėl to, kad pati to norėjo. Man pasidingojo, kad ji sunerimusi; tikriausiai turėjau atkreipti į tai dėmesį, – pasakė Aila. – Dabar jos sezonas, Jondalarai. Esu tikra, tai buvo eržilas. Manai, Lenktynininkas nubėgo su jais? Jis dar per jaunas, tačiau esu tikra, kad kitoms kumelėms irgi ruja, ir jį prie jų traukia.

– Dabar per tamsu jų ieškoti, tačiau šias apylinkes aš pažįstu. Ryte galėsime juos susekti.

– Praėjusį kartą, kai ją išsivedžiau, pas ją atėjo bėras eržilas. Vėliau ji pati pas mane sugrįžo ir atsivedė Lenktynininką. Manau, ji pasiruošusi vėl pradėti mažylį, – įsitaisiusi prie ugnies pasakė Aila. Ji dirstelėjo į Jondalarą ir nusišypsojo. – Atrodo teisinga, kad mudvi abi vienu metu lauksimės.

Jos žodžiai ne iš karto pasiekė vyro ausis.

– Abi jūs... lauksitės... tuo pat metu? Aila! Sakai man, kad laukiesi? Tu turėsi kūdikį?

– Taip, – linktelėjo ji. – Aš turėsiu tavo kūdikį, Jondalarai.

– Mano kūdikį? Tu turėsi mano kūdikį? Aila! Aila! – jis ją pakėlė, apsuko ir pabučiavo. – Tu tuo tikra? Ar tikrai turėsi kūdikį? Dvasia gali būti kokio kito vyro iš Dalanaro urvo arba net losadunojiečio... Viskas gerai, jei šito nori Motina.

– Mano mėnulio laikas praėjo be kraujo, ir pasijutau besilaukianti. Mane netgi šiek tiek rytais pykina, tik nestipriai. Manau, pradėjome jį nusileidę nuo ledyno, – pasakė Aila. – Tai tavo kūdikis, Jondalarai. Esu tuo tikra. Jis negali būti niekieno kito. Pradėtas iš tavo syvų. Tavo vyriškumo syvų.

– Mano kūdikis? – pakartojo jis su švelnia nuostaba akyse. Jis uždėjo delną jai ant pilvo. – Tu turi ten vaikelį. Aš taip to troškau, – pasakė jis, tada nusigręžė ir sumirksėjo. – Ar žinai, kad šito net prašiau Motinos?

– Ar ne pats man sakei, kad Motina visada duoda tau tai, ko jos prašai, Jondalarai? – ji nusišypsojo džiaugdamasi ir jo, ir savo laime. – Pasakyk, berniuko prašei ar mergaitės?

– Tiesiog vaikelio, Aila. Nesvarbu.

– Tada neprieštarauji, jei šįkart aš viliuosi mergaitės?

Jis papurtė galvą.

– Tiesiog vaikelis, ir galbūt mano.

– Bėda sekant arklius pėsčiomis ta, kad jie gali keliauti kur kas greičiau nei mes, – pasakė Aila.

– Man regis, žinau, kur jie galėjo nubėgti, – pasakė Jondalaras, – ir žinau trumpesnį kelią per to kalnagūbrio viršų.

– Kas, jeigu jų nebus ten, kur tu ieškosi?

– Tada turėsime grįžti ir vėl ieškoti pėdsakų, tačiau jų pėdos rodo ta kryptimi, – patikino jis. – Nesijaudink, Aila. Mes juos rasime.

– Privalome rasti, Jondalarai. Mes per daug patyrėme visi kartu. Negaliu leisti arkliams dabar išeiti į kaimenę.

Jondalaras vedė į nedidelį lauką, kur anksčiau ne kartą buvo matęs arklių. Ten jų pamatė daugybę. Ilgai netruko, kol Aila atpažino savo bičiulius. Jie nusikeberiojo žemyn į žolėtą žemumą. Jondalaras truputį sunerimęs atidžiai stebėjo Ailą – jam dingojosi, kad ji menkai saugosi. Moteris sušvilpė savo arkliams.

Yhaha pakėlė galvą ir šuoliais pasileido link moters, paskui ją lėkė didelis šyvas eržilas ir jaunasis bėris. Šyvis padarė lankstą, kad užkirstų kelią jaunajam, tas greitai atsitraukė. Lenktynininkas, nors ir buvo susijaudinęs dėl rujojančių patelių artumo, dar nebuvo pasiruošęs dėl savo motinos mesti iššūkį bandos eržilui. Jondalaras nubėgo prie Lenktynininko su iečių mėtykle rankoje, buvo pasiruošęs jį ginti nuo galingo dominuojančio patino, tačiau jaunasis eržilas pats atsitraukė. Šyvis vėl pasuko link juslios kumelės.

Aila stovėjo apsikabinusi Yhaha kaklą, kai vėl pasirodė eržilas, atsistojo piestu, demonstravo visą savo galią. Yhaha atsitraukė nuo moters ir atsiliepė į eržilo kvietimą. Jondalaras atsivedė Lenktynininką, buvo jam prie apynasrio pririšęs tvirtą virvę. Vyras atrodė sunerimęs.

– Galėtum jai uždėti apynasrį, – pasakė jis.

– Ne. Turėsime šičia nakvoti. Ji dar nepasiruošusi eiti. Jie pradės mažylį, ir Yhaha jo nori. Aš noriu jai leisti pabūti su eržilu, – tarė Aila.

Jondalaras pritariamai gūžtelėjo pečiais.

– Kodėl gi ne? Nėra kur skubėti. Galime trumpam apsistoti čia, – jis stebėjo, kaip Lenktynininkas veržiasi link kaimenės. – Jis taip pat nori prisijungti prie kitų. Kaip manai, ar saugu leisti jam eiti?

– Nemanau, kad jie išeis į kitą vietą. Laukas didelis. Jei vis dėlto išeis, galėsime palypėti aukštėliau ir pamatysime, kur link jie traukia. Jam bus naudinga trumpai pabūti su kitais arkliais. Gal iš jų galės ko pasimokyti, – pasakė Aila.

– Ko gero, tu teisi, – nesiginčijo Jondalaras. Jis nuėmė apynasrį ir stebėjo, kaip Lenktynininkas šuoliais pasileidžia per lauką. – Svarstau, ar Lenktynininkas kada bus kaimenės eržilas? Ar kada dalysis malonumais su visomis kumelėmis? „Ir galbūt jų viduje pradės mažus kumeliukus“, – pagalvojo vyras.

– Mes taip pat galime susirasti vietą stovyklai ir jaukiai įsikurti, – pasiūlė Aila. – Gal pavyks sumedžioti ką pavalgyti? Tuose medžiuose prie upelio gali būti žvyrių.

– Labai negerai, kad netoliese nėra karštųjų versmių, – pastebėjo Jondalaras. – Stebėtina, kaip atpalaiduoja karštos maudynės.

Aila iš didelio aukščio stebeilijo į neaprėpiamas vandens platybes. Priešinga kryptimi kiek akys užmatė plytėjo plačios, žolėtos lygumos. Greta buvo jau pažįstama kalnų pieva su mažu urvu uolos sienoje. Jo angą slėpė lazdyno krūmas.

Ji bijojo. Lauke snigo, įėjimą užstojo krūmas, tačiau kai jį nustūmusi ji išėjo laukan, buvo pavasaris. Žydėjo gėlės ir giedojo paukščiai. Visur buvo pilna naujos gyvybės. Iš urvo pasigirdo naujagimio verksmas.

Ji paskui kažkokį žmogų sekė žemyn nuo kalno, nešė vaiką pasisodinusi ant šlaunies, skraistės klostėse. Tas žmogus šlubčiojo, ėjo su lazda ir kažką nešėsi skraistėje ant nugaros. Tai buvo Krebas, jis globojo jos naujagimį. Jie ėjo, regis, amžinai, tačiau toli nukeliavo per kalnus ir bekraštes lygumas, kol priėjo slėnį su žolėtu lauku, į kurį dažnai užklysdavo arkliai.

Krebas sustojo, nusiėmė pūpsančią naštą ir paguldė ją ant žemės. Jai pasidingojo, kad viduje matyti kaulų baltuma, tačiau iš skraistės žengė bėras arklys ir nubėgo prie pelėkos kumelės. Ji sušvilpė kumelei, tačiau ji nušuoliavo su eržilu.

Krebas apsisuko ir jai pamojo, tačiau ji nevisiškai suprato ženklą. Tai buvo kasdienė kalba, kurios ji nemokėjo. Jis parodė naują ženklą.

– Eime, turime ten atsidurti iki tamsos.

Ji buvo ilgame tunelyje, slypinčiame giliame urve. Priekyje švysčiojo šviesa. Ten buvo anga į išorę. Ji ėjo stačiu keliu palei baltų akmenų sieną, sekė paskui vyrą, žengiantį ilgais, nekantriais žingsniais. Ji žinojo tą vietą ir skubėjo pasivyti vyrą.

– Palauk! Palauk manęs! Ateinu, – sušuko ji.

– Aila, Aila! – Jondalaras ją purtė. – Ar sapnavai blogą sapną?

– Keistą, bet jis nebuvo blogas, – atsakė ji. Atsikėlusią Ailą užplūdo pykinimo banga, tad ji vėl atsigulė tikėdamasi, kad blogumas praeis.

Jondalaras priešais šyvą eržilą mosikavo odiniu apatiniu paklotu, o Vilkas lodamas jį vijo, kol Aila uždėjo apynasrį Yhaha. Moteris turėjo tik mažą kuprinę. Diduma naštos buvo sukrauta prie medžio saugiai pririštam Lenktynininkui ant nugaros.

Aila užšoko ant kumelės nugaros ir paragino ją šuoliais, kreipė ją link ilgo lauko krašto. Eržilas juos vijosi, bet sulėtino žingsnį, kai jie nutolo nuo kitų kumelių. Galiausiai jis sustojo, atsistojo piestu ir kviesdamas Yhaha sužvengė. Paskui dar kartą atsistojo piestu ir nušuoliavo atgal prie kaimenės. Keletas eržilų jau bandė pasinaudoti jo nebuvimu. Jis vėl stojosi ant užpakalinių kojų, metė iššūkį kitiems patinams.

Aila su Yhaha jojo nesustodamos, tik kiek lėčiau, o išgirdusios kanopų dundesį sustojo ir palaukė Jondalaro su Lenktynininku, kuriems ant kulnų lipo Vilkas.

– Jei paskubėsime, į mano namus sugrįšime prieš sutemstant, – pasakė Jondalaras.

Aila su Yhaha pradėjo joti greta Jondalaro. Ailai keistai pasidingojo, jog jau yra dariusi tai anksčiau.

– Manau, mes abi dabar turėsime mažylius, – tarė Aila. – Mūsų antruosius, o pirmą kartą abi turėjome sūnus. Manau, tai gerai. Galėsime kartu išgyventi šį laiką.

– Man regis, bus daug žmonių, norinčių kartu su tavimi išgyventi šitą nėštumą, – pastebėjo Jondalaras.

– Neabejoju, tačiau bus smagu laukti kartu su Yhaha, nes mudvi abi pastojome kelionėje, – kurį laiką jie jojo tylėdami. – Nors ji daug jaunesnė už mane. Aš jau per sena turėti kūdikį.

– Tu nesi sena, Aila. Tai aš esu senis.

– Šį pavasarį man sueis devyniolika metų. Kūdikių paprastai susilaukia jaunesnės moterys.

– Aš daug vyresnis. Jau pragyvenau dvidešimt ir trejus metus. Esu gerokai per senas pirmą kartą įsikurti prie savo židinio. Ar suvoki, kad nebuvau namie penkerius metus? Įdomu, ar kas nors mane prisimins? – tarė Jondalaras.

– Žinoma, visi tave prisimins. Dalanarui nebuvo jokių sunkumų, nė Joplajai, – pasakė Aila. „Visi jį pažins, – galvojo ji, – tačiau niekas nepažinos manęs."

– Žiūrėk! Matai tą akmenį štai ten? Vos už upės vingio? Tai ten nudėjau savo pirmą grobį! – pasakė Jondalaras ir paragino Lenktynininką. – Tai buvo didelis elnias. Nežinau, ko labiau bijojau, – tų didelių ragų ar nepataikyti į elnią ir grįžti namo tuščiomis.

Aila nusišypsojo. Ji džiaugėsi jo prisiminimais, tačiau pačiai nebuvo ko prisiminti. Ji vėl bus svetima. Visi į ją spoksos, klausinės apie jos keistą akcentą ir iš kur ji atkeliavusi.

– Kartą čia rengėme vasaros susirinkimą, – pasakojo Jondalaras. – Štai šioje vietoje buvo įrengta daug laužaviečių. Tai buvo mano pirmasis vasaros susirinkimas tapus vyru. O, koks pasipūtęs aš vaikščiojau, stengiausi elgtis kaip senis, tačiau baisiausiai bijojau, kad nė viena jauna moteris nepakvies manęs į pirmąjį ritualą. Spėju, nereikėjo jaudintis. Buvau pakviestas į tris, ir tai mane dar labiau išgąsdino.

– Ten yra žmonių, Jondalarai, jie mus stebi, – pastebėjo Aila.

– Tai Keturioliktas urvas! – tarė jis ir pamojavo. Niekas nepamojo atgal. Visi dingo po gilia iškyša.

– Tikriausiai dėl arklių, – tarstelėjo Aila.

Jondalaras susiraukė, paskui papurtė galvą.

– Pripras.

„Viliuosi, – pagalvojo Aila, – ir prie manęs irgi. Vienintelis pažįstamas žmogus man bus Jondalaras."

– Aila! Štai ten! – sušuko Jondalaras. – Devintasis Zelandonijos urvas.

Aila dirstelėjo jo nurodyta kryptimi ir pajuto, kaip blykšta.

– Jį visada lengva surasti dėl tos atodangos viršuje. Matai, atrodo kaip akmuo, kuris tuojau nukris? Nenukris, nebent viskas sugriūtų, – Jondalaras atsisuko. – Aila, tau bloga? Tu tokia išbalusi.

Ji sustojo.

– Jau mačiau šitą vietą, Jondalarai!

– Kaip galėjai matyti? Juk niekada čia nebuvai.

Staiga viskas susidėliojo. „Tai urvas iš mano sapnų! Tas, kuris kilo iš Krebo prisiminimų, – galvojo ji. – Dabar jau žinau, ką sapnuose jis mėgino man pasakyti."

– Sakiau, kad mano totemas mane tau paskyrė ir pasiuntė tave manęs parsivesti. Jis norėjo, kad parvestum mane namo, į tokią vietą, kurioje urvinio liūto dvasia bus laiminga. Čia toji vieta. Aš grįžau namo, Jondalarai. Tavo namai yra mano namai, – pasakė Aila.

Jis nusišypsojo, tačiau jam dar nespėjus atsakyti pasigirdo balsas, šaukintis jį vardu.

– Jondalarai! Jondalarai!

Jie dirstelėjo aukštyn link uolos iškyšos ir ant tako pamatė jauną moterį

– Mama! Ateik greičiau, – šaukė ji. – Jondalaras sugrįžo. Jondalaras grįžo namo.

„Ir aš grįžau", – pagalvojo Aila.

Auel, Jean M.
Au25 Pirmykštė moteris : Kelionė per lygumas : romanas / Jean Marie Auel ; iš anglų kalbos vertė Giedrė Tartėnienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. MEDIA INCOGNITO, 2014]. – 829, [2] p.

Ketvirtoji serijos „Žemės vaikai" knyga

ISBN 978-609-403-680-4

Nuostabūs gamtos, faunos ir priešistorinių žmonių buities aprašymai ne tik suteikia daug žinių apie ledynmečio Europą, bet ir leidžia pasijusti jos dalimi. Jean A. Auel „Žemės vaikų" serija – kaip laiko kapsulė, nukelianti į pasaulį be geležies, sienų ir civilizacijos.

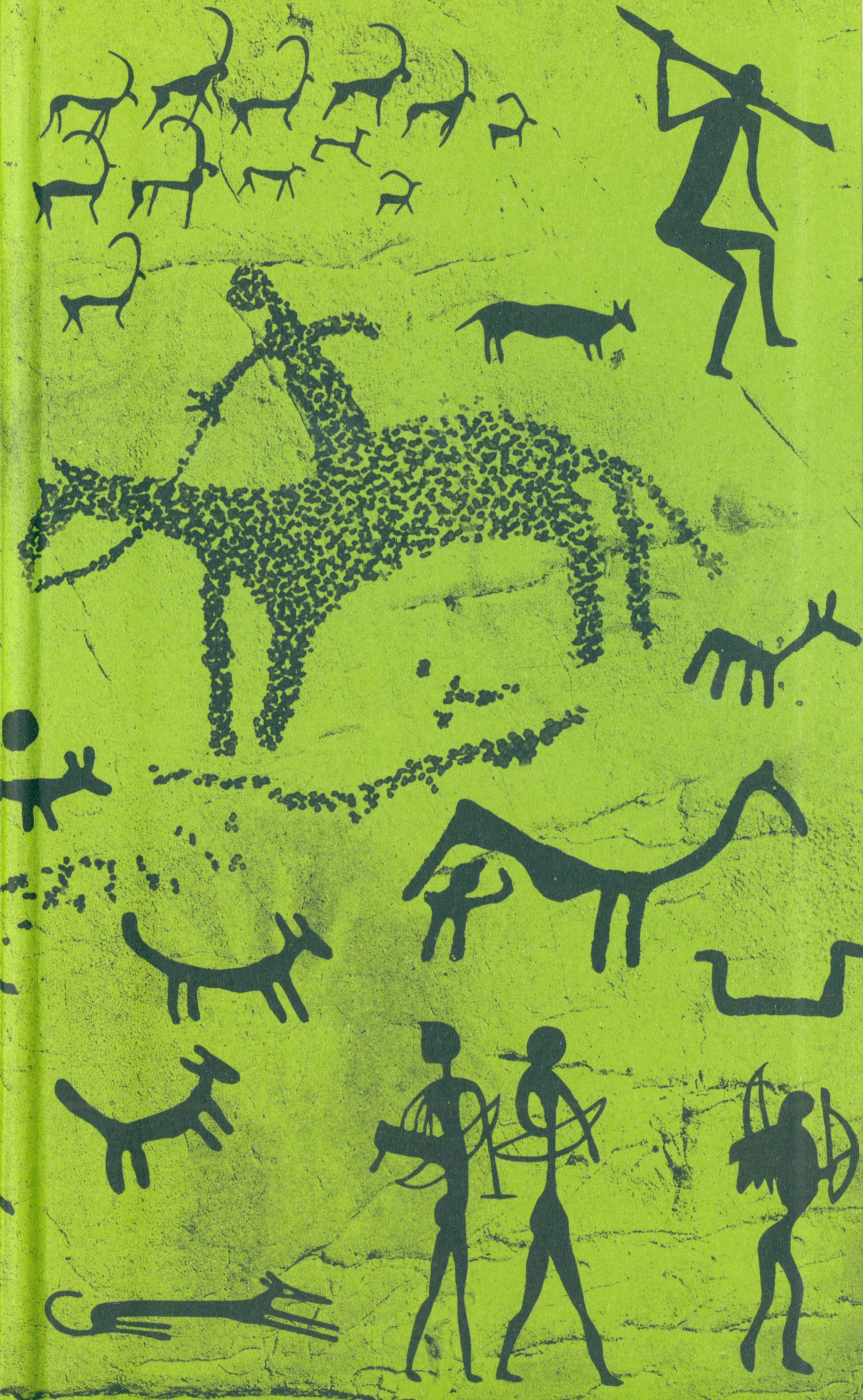
UDK 821.111(73)-31

Jean M. Auel
PIRMYKŠTĖ MOTERIS
KELIONĖ PER LYGUMAS

Iš anglų kalbos vertė *Giedrė Tartėnienė*
Redagavo *Jūratė Šamelienė*
Tekstą tvarkė *Raimonda Kavaliauskienė*
Viršelį kūrė *Andrius Morkeliūnas*
Viršelį piešė *Tania Rex*
Maketavo *Daiva Širvaitienė*

52 sp. l. Tiražas 2500 egz. Užsakymas Nr.
Išleido OBUOLYS®
(OBUOLYS yra registruotas leidybinis ženklas,
kurį pagal sutartį naudoja UAB MEDIA INCOGNITO)
Butrimonių g. 9, LT-50220 Kaunas
knygos@obuolys.lt | www.obuolys.lt

Spausdino UAB „Spindulio spaustuvė",
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184 Kaunas

Kelionė per ledynmečio Europą ant meilės sparnų į glėbį to, kurio Aila net nesvajojo pamatyti...

ašlaitė Aila ir keliautojas Jondalaras palieka saugią mamutojų žemę prie Juodosios jūros ir leidžiasi į pavojingą ir iššūkių kupiną kelionę per visą žemyną į kromanjoniečių gyvenvietę dabartinėje Pietų Prancūzijoje, iš kur kadaise iškeliavo Jondalaras su broliu. Odisėja suveda porą su įvairiais nepažįstamaisiais retai gyvenamose Europos lygumose. Vienus žavi atvykėlių sugebėjimai naudotis įrankiais ir „susikalbėti" su žvėrimis, kiti šalinasi jų bijodami to, ko nesupranta, treti net kelia grėsmę gyvybei. Lydimi prijaukinto vilko, puikaus ristūno Lenktynininko ir kumelės Yhaha jie narsiai pasitinka tiek žiaurius priešus, tiek negailestingus gamtos išmėginimus ieškodami vietos, kurią galėtų pavadinti savo namais.

Kelionė per lygumas – tai ketvirtoji Jean M. Auel didingos epopėjos apie gyvenimą baigiantis paskutiniam ledynmečiui, kai Žeme dalijosi neandertaliečiai ir kromanjoniečiai, dalis. **Jean Marie Auel** (g. 1936) – Amerikoje gimusi rašytoja, pakerėjusi pasaulį *Žemės vaikų* saga. Kad atvertų langą į pirmykščių žmonių pasaulį, J. Auel išstudijavo visą įmanomą archeologinę medžiagą, dalyvavo išlikimo kursuose, mokėsi primityviųjų amatų, gydymo vaistažolėmis. Rezultatas – šešios knygos, pelniusios pasaulio archeologų, antropologų ir paleontologų pagarbą, tačiau milijonus skaitytojų visame pasaulyje sužavėjo ne tik įtikimas Europos priešistorės vaizdas, bet ir jaudinantis pasakojimas apie tarpusavio santykius, meilės ribas ir moterį, kurios rankose atsidūrė žmonijos likimas.

ISBN 978-609-403-680-4

9 786094 036804

OBUOLYS

facebook.com/obuolys.lt